

KARṆAPARVAN
Ed. P. L. VAIDYA

FASCICULE 35
KARṆAPARVAN, 509

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S. SUTHLANKAR

(Aug. 1925—Jan. 1931)

S. K. BELVALKAR

(since April 1943)

WITH THE CO-OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI¹, B. N. DANDEKAR, S. K. DE, T. EISENHORN,

A. B. GAJENDRAGADKAR², P. V. KANE, B. D. KARMARKAR, V. G. PARANJPE,

V. K. GADAVADE³, N. D. UTGIKAR⁴, L. L. VAIDYA, V. R. VAIDYA, RAGHU VIRAI,

B. D. VELANKAR, M. WINTERNITZ⁵, R. ZIMMERMANN⁶

AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

VOLUME 10

*Under the Patronage of the Raja of Aundh; the British Academy, London; the Union
Government of the Republic of India; Governments of the States of Bombay,
West Bengal, Madras, Bihar, Uttara Pradesh, Hyderabad and Mysore;
the Universities of Bombay, Calcutta, Travancore and Poona; the
Governments of Burma and Nepal; Several Commercial Firms
and Charitable Trusts; and other Distinguished Donors*

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

S294.1982
B.C.R.I.
V.8;Pt2

Reviews and Opinions

His Excellency Sir LEITCH WILSON, Late Governor of Bombay: "I heartily congratulate you and all those who have been working with you on this great work. The first critical examination of the Mahābhārata is undoubtedly a great and noble work, and I sincerely trust that you will receive wholehearted support in this undertaking."

The late Dr. LOUIS HENRI VANS JACQOT: "Your edition is finished as well and what we want. I consider your text as reliable as can be expected under the circumstances. . . . Your plan of editing the great epic is the best that could be devised."

The late Dr. LOUIS HENRI VANS JACQOT: "I was greatly impressed by the arrangements that have been made at the Institute for the collation of the Mahābhārata MSS. The arrangements are such as will ensure great accuracy and perfect clearness in the registration of the various readings. . . . Your work seems to me to merit the highest possible praise both as regards the collating of the text, and the results and arrangements with which the MSS. evidence has been provided."

The late Professor E. WILSON HOPKINS: "Every library or individual possessed of Sanskrit texts will find this new edition of the great Sanskrit epic indispensable."

Indian Culture, Calcutta: "It is appropriate that it should have fallen to Indian scholarship to produce the first critical edition of the Mahābhārata. . . . Indians, who have assimilated Western scholarship and adapted it to the special conditions of the task, are fully capable of carrying even so formidable an undertaking to its destined issue. . . . In the present edition, one cardinal merit is the richness of the apparatus criticus. . . . The new edition would be invaluable for this merit alone. . . . The methods of constituting the text adopted by the editor are unquestionably sound." — The late Professor A. HARRISDALE KEITH.

Annals of the Alexander Oriental Research Institute: "The Ādiparvan, in Dr. Sukthankar's Critical Edition of the Mahābhārata, is now complete, and I have no hesitation in saying that this is the most important event in the history of Sanskrit philology since the publication of Max Müller's edition of the Rigveda. . . . His collaborators will be greatly helped not only by the example set by the first editor in the edition itself, but also by the scholarly way in which he has treated, in the Prolegomena, the complicated manuscript tradition, and mastered the whole

problem of Mahābhārata text criticism."—The late Professor M. WINTERNITZ.

CARL G. LOHMANN, Secretary, Yale University, New Haven: "The University wishes to take this opportunity of tendering its cordial felicitations to your Institute on its remarkably useful career of scholarship. The great critical edition of the Mahābhārata alone, though only one of your worthy undertakings, is enough to establish your permanent reputation in the world of learning."

The Times of India, Bombay: "The publication of this volume is a literary event of the first magnitude; for it marks the successful accomplishment of the first and most difficult stage of what is probably the greatest undertaking in the field of Oriental Research. . . . There is no doubt that, when completed, this first critical edition of the great epic will be an achievement of international importance reflecting no little credit on the Sanskrit scholarship of India. We have no hesitation in appealing to the Indian public and all lovers of learning to extend their generous help to a work of such monumental importance."

Journal Asiatique, Paris: "Quoi qu'il en soit de cette controverse et quelle que doive être la solution du problème posé, il reste que nous possédons désormais, grâce au zèle, à la science, à la conscience de M. Sukthankar, une édition modèle de l'Ādiparvan, que les recherches ultérieures ne pourront ni modifier, ni enrichir sensiblement, une édition telle que des générations d'indianistes l'avaient souhaitée sans oser l'espérer."—The late Professor SILVAIN LÉVI.

Acta Orientalia: "It would therefore seem to be proper that the first critical edition [of the Mahābhārata] should be made in India, where so much important material is to be found. And the new edition shows that Indian scholars, who have always been our teachers in Indian traditional lore, now have become our equals in critical acumen and methods. The critical edition of the Mahābhārata may be said to inaugurate a new epoch in the history of Indian lore and Indian philology. . . . The beautiful illustrations are highly interesting as specimens of modern Indian art, and are a very welcome feature of this great national undertaking." —Professor Dr. STEN KONOW (Oslo).

Journal of the American Oriental Society, New Haven (Conn.): "Dr. Sukthankar deserves to be heartily congratulated on the brilliant success of his work. More than that, he deserves the active

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S. SUKTHANKAR †

(Aug. 1925—Jan. 1943)

S. K. BELVALKAR

(since April 1943)

WITH THE CO-OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI†; R. N. DANDEKAR; S. K. DE; F. EDGERTON
A. B. GAJENDRAGADKAR †; P. V. KANE; R. D. KARMARKAR; V. G. PARANJPE;
V. K. RAJAVADE†; N. B. UTGIKAR†; P. L. VAIDYA; V. P. VAIDYA†; RAGHU VIRA;
H. D. VELANKAR; M. WINTERNITZ†; R. ZIMMERMANN†

AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

VOLUME 10

*Under the Patronage of the Raja of Aundh; the British Academy, London; the Union
Government of the Republic of India; Governments of the States of Bombay,
West Bengal, Madras, Bihar, Uttara Pradesh, Hyderabad and Mysore;
the Universities of Bombay, Calcutta, Travancore and Poona; the
Governments of Burma and Nepal; Several Commercial Firms
and Charitable Trusts; and other Distinguished Donors*

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

THE KARNAPARVAN

BEING THE EIGHTH BOOK OF THE MAHABHARATA
THE GREAT EPIC OF INDIA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

PARASHURAM LAKSHMAN VAIDYA

Retired Professor of Sanskrit and Allied Languages

Nowrosjee Wadia College, Poona;

*Sometime Mayurbhanj Professor and Head of the Department
of Sanskrit and Palaeography, Banaras Hindu University.*

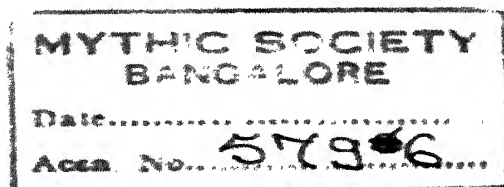
POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

 Pages 1-320, were issued in 1950 as Fascicule 20;
the rest as Fascicule 27 in 1954.

*Printed in part at cost of a subvention from
the Trustees of the Mahabharata Fund
in Great Britain, London.*

*5796
All rights reserved*

Printed by The Nirnaya Sagar Press, Bombay-2, and
Published by The Bhandarkar Institute, Poona-4

CONTENTS OF VOLUME EIGHT

	PAGES
ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS	VII
INTRODUCTION IX—XLII
CONCORDANCE WITH OTHER EDITIONS .	. i—lxxviii
ERRATA TO THE TEXT AND APPENDIX I .	. lxxix—lxxx
TEXT AND CRITICAL APPARATUS .	. 1—628
APPENDIX I (No. 1—44) 629—674
CRITICAL NOTES .	. 675—697

PLATE

FACSIMILE OF A MAITHILI MS.

FRONTISPIECE

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl. = additional.
 adhy. = adhyāya(s).
 App. = Appendix.
 Arj. = Arjunamiśra.
 B. = Bombay edition of the Mbh.
 (Śaka 1799).
 BG. = Bhagavadgītā.
 C. = Calcutta ed. of the Mbh.
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary(aries).
 cont. = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Crit. App. = Critical Apparatus.
 Dev. = Devabodha.
 ed. = edition.
 fig. = figure(s).
 fol. = folio(s).
 foll. = following.
 fragm. = fragment(ary).
 hapl. = haplographic(ally).
 illeg. = illegible.
 inf. lin. = *infra lineam* (below the line).
 ins. = insert(s).
 int. lin. = *inter lineas* (between the lines).
 interp. = interpolate(s).
 introd. = introduction, introductory.
 K. = Kumbhakonam ed. of the Mbh.
 L. = Line.
 M. = Madras edition of the Mbh. (by
 P. P. S. Sastri, 1931-1936).
 m or marg. = marginal(ly).
 Mañj. = Bhāratamañjarī (Kāvya-mālā 64).
 Manu. = Manusmṛti (ed. N. S. P.).
 Mbh. = Mahābhārata.
 Nil. = Nilakaṇṭha.
 O-J. = Old-Javanese.
 om. = omit(s), omitting.
 orig. = original(ly).
 post. = posterior.

pr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob. = probably.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmāyaṇa (ed. N. S. P.).
 ref. = refer(ence).
 resp. = respective(ly).
 sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 supp. = supplementary.
 sup. lin. = *supra lineam* (above the line).
 transp. = transpose(s), transposition.
 v. = verse.
 (var.) = with variation(s).
 v. l. = *varia(e) lectio(nes)*.

☞☞ (in the critical footnotes) enclose
 citations from commentators.
 [] besides their normal uses, enclose
additions to MS. readings.
 () besides their normal uses, enclose
 superfluous letters, which should
 be *omitted* from MS. readings.
 * (superior star) in the text indicates
 an *emendation*.
 * * (in the MS. readings) indicate
 syllables lost through injury to MS.
 — printed below (or along the side-
 margin of) any part of the con-
 stituted text indicates that the
 reading of it is less than certain.
 C denotes a "Commentary", prefixed
 to the abbreviation of the name of
 a commentator ; thus, Cd = Comm.
 of Devabodha ; Ca. n.p.s.v = Comm.
 of Arjunamiśra, Nilakaṇṭha, Para-
 mānanda, Vidyāsāgara and Vādi-
 rāja. A "p" is added on to denote
 a "pāṭha" or variant ; thus, Cnp =
 a pāṭha mentioned in the Comm.
 of Nilakaṇṭha.

INTRODUCTION

THE CRITICAL APPARATUS

The text of the *Karnaparvan* in this Edition is based upon the following 32 manuscripts, selected from out of a total of 56 manuscripts collated for the purpose :

I. N(orthern) Recension (22 MSS.)

(a) North-western Group

Sārada Version [Ś]

Ś₁ = London, India Office Library, No. 2307 (6483³). Dated A. D. 1709.

Ś₂ = Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No. 3312 (4065).
Dated Śaka 1630 (ca. A. D. 1708).

Kāśmīrī Version [K] being transcripts in Devanāgarī from [Ś]

K₁ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 190 of 1891-95. Undated.

K₂ = Poona, Mirikar Collection of the Bhārat Itihāsa Samsodhaka Mandal. Unnumbered and Undated.

K₃ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 4585. Dated Sāhvat 1850 (ca. A. D. 1794).

K₄ = Poona, BORI (Mbh.) Collection, No. 245. Dated Sāhvat 1828 (ca. A. D. 1772).

(b) Central Group

Maithilī Version [V]

V₁ = Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society. Dated Lakṣmaṇa Sāhvat 327 (ca. A. D. 1444).

Bengali Version [B]

B₁ = Dacca University Library, No. 4801. Undated.

B₂ = Dacca University Library, No. 288°. Dated Śaka 1740 (?) (ca. A. D. 1818).

B₃ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No. 11. Dated Śaka 1734 (ca. A. D. 1812).

B₄ = Dacca University Library, No. 581. Dated Śaka 1667 (ca. A. D. 1745).

B₅ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No. 5. Dated Śaka 1641 (ca. A. D. 1719).

Devanāgarī Version [D] sub-divided into

(i) Devanāgarī Version of Arjunamīśra [Da]

Da₁ = Baroda, Oriental Institute Library, No. 7742. Undated.

(ii) Devanāgarī Version of Nilakanṭha [Dn]; the "Vulgate".

Dn₁ = Bhor State Library. Unnumbered. Dated Sāhvat 1786 (ca. A. D. 1730).

(iii) Devanāgarī Composite Version

- D₁ = Poona, Parakhi Collection of the BORI. Unnumbered. Dated Samvat 1792 (ca. A. D. 1736).
 D₂ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 61. Dated Samvat 1726 (ca. A. D. 1670).
 D₃ = Madras, Adyar Library, No. 64380. Dated Samvat 1659 (ca. A. D. 1603).
 D₄ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 191 of 1891-95. Undated.
 D₅ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 485 of Vis. I. Dated Samvat 1670 (ca. A. D. 1614).
 D₆ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1336. Undated.
 D₇ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1108. Dated Samvat 1669 (ca. A. D. 1613).
 D₈ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 62 of 1882-83. Dated Samvat 1514 (ca. 1458).

II. S(outhern) Recension (10 MSS.)

Telugu Version [T]

- T₁ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 3945. Undated.
 T₂ = Melkote, Yadugiri Yatiraj Math Library. Unnumbered and Undated.
 T₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11816. Undated.

Grantha Version [G]

- G₁ = Puddukkottai State Library, No. 3348. Undated.
 G₂ = Poona, BORI Mbh. Collection, No. 256. Undated.
 G₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11828. Undated.

Malayālam Version [M]

- M₁ = Poona, BORI Mbh. Collection, No. 248. Undated.
 M₂ = Poomulli Mana Library, No. 304. Dated Kollam 917 (ca. A. D. 1742).
 M₃ = Baroda, Oriental Institute Library, No. 6919. Undated.
 M₄ = Private Collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukottumanai. Unnumbered and Undated.

TESTIMONIA

(i) Commentaries

- Ca = Commentary of Arjunamiśra as given in Da₁, and as in MS. No. 12927 of the Oriental Institute, Baroda; the latter dated Śaka 1605 (ca. A. D. 1683).
 Cc = Commentary of Caturbhujamiśra, as given in MS. No. 12983 of the Oriental Institute, Baroda. Dated Śaka 1688 (ca. A. D. 1766).
 Cn = Commentary of Nilakanṭha, as printed in "Vulgate" editions.
 Cv = Commentary of Vādirāja, on the evidence of a transcript procured from Madras.

(ii) Epitomes

The Bhāratamañjarī of Kṣemendra (Kāvya-mālā No. 64).

The Pāṇḍavacarita of Maladhārī Devaprabha, Jaina Version of the Mahābhārata (Kāvya-mālā No. 93).

The Bālābhārata of Amaracandrasūri (Kāvya-mālā No. 45).

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu, by Tikkana.

DETAILED ACCOUNT OF THE MANUSCRIPTS

Ś₁

London, India Office Library, No. 3307. Brown Paper, 11½ × 7½ inches in size; in Śāradā characters; 18 to 21 lines to a page, and about 24 letters to a line. Fairly legibly written. In addition to Kārṇaparvan, this MS. contains Droṇa, Śālyā, Sauptika and Strī parvans. Total number of folios for Kārṇaparvan is 148 (folios 302-449). This MS. is written by Dāmodara Kaul in 1709 (शकसंक्रिते वर्षे), and is generally free from scribal errors. There are blanks marked by dots in the MS. which fact indicates either that the scribe could not correctly read the original from which he prepared the copy, or that the folio was damaged, a sign of conscientious copying. This MS. very closely agrees with our K₁, which also shares the blanks and haplographical omissions found in Ś₁. See for instance Crit. Notes on 8. 1. 48 or 8. 4. 57. Collations from this MS., as also from Ś₂, were made by the late S. R. Bhilawadikar at Calcutta.

It must be noted that this MS. is a very late sample of a Śāradā codex and hence may not have the same value as the one used for Ādi, Sabhā and Āraṇyaka parvans.

Ś₂

Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No. 3312 (4065). Described in their Catalogue, Vol V, page 107. It is a MS. in Śāradā characters written on old, unglazed Indian paper, 13 × 10 inches in size, and in addition to Kārṇaparvan, contains a portion of the Āraṇyaka, Virāṭa and Bhīṣma parvans. (see Introductions to Āraṇyaka, p. x; Virāṭa, pp. II-III; and Bhīṣma, pp. xv-xvi). Total number of folios for Kārṇaparvan is 72, numbered 8 to 79. It has about 24 lines to a page and 30 letters to a line. It seems to be a very old MS., dilapidated in condition, with edges and margins of folios worn out. The date of copying as given at the end of Kārṇaparvan is (संवत् [लौकिक] 84, शके 1630, वैशाख शुके) which is equal to Friday, 23rd April 1708 A. D. The dilapidated condition of the MS. made it necessary to obtain photographs of it, thanks to the generosity of the University of Bombay, which bore their cost. Some of the folios were found stuck together, and the photos of some folios came out blurred, with the result that collation work at places became impossible. This MS. contains, like Ś₁ described above, blank spaces at identical places and haplographical omissions, several of them shared by K MSS. It therefore looks likely that both Ś₁ and Ś₂ were copied from an older Śāradā codex. Although Ś₂ is older than Ś₁ by one year, it is a slightly inferior copy.

We may note that Ś₂ omits the following from the constituted text: 8. 5. 106-109; 16. 1'-3'; 27. 25'-26'; and 29. 13. On account of the damaged condition of folios, there have resulted lacunae and omissions, the following being the more important amongst them: 8. 4. 1-47; 5. 2-8, 55-59; 6. 26-29; 32. 49-50. The following

omissions in \dot{S}_2 are due to haplography: 8. 7. 10^{ad}; 16. 1°-3°; 19. 24°-25^{ad}; 28. 46^{ad}-47^{ad}.

K₁

Poona, Bombay Government Collection (now deposited at the BORI), No. 190 of 1891-95. Old Indian paper, 15 × 7½ inches in size. Folios 98, of which 1a is blank. It has 17 lines to a page and about 55 letters to a line. Margins are ruled and the references as also colophons of chapters are written in red ink. There are no marginal corrections or notes. Occasionally there are blanks, marked by dots, which indicate that the original from which this MS. was prepared had gaps, due perhaps to damaged folios. The writing is bold and clear. The text given in this MS. is at places corrupt, but this very defect often suggests the right variant. The अनुस्वार is often used for रेफ. The use of परसवर्ण is found frequently. न and ङ, न and र are often confounded, a clear sign that either this MS. or its original was copied from a Śāradā codex. Although this MS. is corrupt, its close approach to the Śāradā version justifies us in classifying it as representing a K version. There are frequent haplographical omissions, many of which are identical with those in the \dot{S} version. The following may be specially mentioned: 8. 8. 11; 11. 40^a-41^a; 12. 16-17, 40°-42°; 14. 12°-13^a, 37^{ab}; 18. 4°-5°, 36-39; 21. 12°-13°; 23. 5°-6°; 24. 63°-64°; 26. 10°; 27. 41°-42°, 58°-59°; 28. 17°-18°, 62°-63°; 30. 22°-23°, 24°-25°; 31. 20; 32. 50°; 33. 52-53; 34. 2°-3°; 42. 30°-32°; 43. 25°-26°; 44. 12°-13°; 49. 81° to 50. 4°; 58. 12°-13°; and 68. 51-52. The following omissions found in K₁ are due to haplography: 8. 5. 87-89; 16. 29°-30°; 17. 60°-61°, 73°-74°, 109°-114°; 19. 17°-18°; 28. 12°-13°; 33. 61°-62°; 44°. 24°-26°; and 54. 4-6.

K₂

Poona, Mirikar Collection of the Bhārat Itihāsa Saṃśodhaka Maṇḍal. Undated. Old Indian paper. Folios 182 (of which 1a is blank) 14 × 7½ inches in size, with 14 lines to a page and about 35 letters to a line. The borders are marked in red ink and yellow pigment. It is written in bold hand. There are occasional gaps marked by dots, indicating that it was copied from an older MS. the text of which could not be deciphered or the portion of the folio was damaged. In my opinion this MS. presents the text much less corrupt than our K₁, and is almost certainly copied from a Śāradā codex. The number of adhyāyas is exactly 69 as stated by the copyist on the last folio, and the extent (granthasamkhyā) 4964 is stated in

कर्णपर्वणि संख्यानं व्यासेनोक्तं महात्मना ।

एकादशसप्ततिश्चैव अध्यायाः कथिताः पुरा ।

चत्वार्येव सहस्राणि नव श्लोकस्तानि च ।

चतुष्पाद्विंशत्या श्लोकः पर्वण्येतत्प्रकीर्तितम् ।

द्वतान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।

अष्टमं चैव निर्दिष्टमेतत्पर्व जनप्रियम् ।

This MS. contains almost all the parvans of the Mahābhārata except Virāṭa, Anuśāsana and Āśramavāsika and the first 8 adhyāyas of Strī parvan. For details, see Introduction to Bhīṣma, pp. xx-xxiii. This MS. has several haplographical omissions, many of which are identical with those in \dot{S}_1 , \dot{S}_2 and K₁. The following omissions in K₂ may be noted: 8. 7. 1°-2° (hapl.); 11. 17^{ab}; 14. 31°-32°; 40. 106^{ad}; 49. 70°-71°; 62. 59^{ad}, 61^{ad}; and 65. 20^{ad}.

K₃

Lahore, D. A. V. College Lalachand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 4585. Old Indian paper. Folios 115. This MS. was completed by Rādhākṛṣṇa Miśra at Gopalgadh, during the reign of king Ranjit the blind, on Saturday, the 2nd tithi of the dark half of Māgha, Sāmvat 1850, Śaka 1715, corresponding to Saturday, 29th December 1793 A. D. This MS. has many folios missing. It seems to have a mixed text sharing the characteristics of the Ś version contaminated with D version, particularly in the latter half. The following additional passages are found exclusively in this MS., viz., 767*, 1099*, 1139*, 1160* and 1225*. There is a large number of passages which this MS. omits either on account of haplography or carelessness.

K₄

Poona, BORI (Mbh.) Collection, No. 246. Tough country paper. Folios 140, 13 × 6½ inches, of which 1a is blank. It has 14 lines to a page and about 43 letters to a line. The margins are ruled in black, red and yellow, and references and colophons marked with red chalk. Dated Sāmvat 1828, Thursday, the first tithi of the dark half of Āṣāḍha. The name of the scribe is Bhagavān Miśra. It was written at Ābhānerī. This MS. is a part of an entire Mahābhārata MS. (Āśramavāsika now missing), prepared by a Kāśmīrian Pandit Sudānanda Miśra with the help of five scribes. For details see Introduction to Bhīṣma, xxiv-xxv (K₂ of Bhīṣma, D₁ of Droṇa, K₂ of Sauptika). This MS. also is a copy from a Śāradā codex, not identical with our Ś₁ or Ś₂, nor with the originals of K₁ and K₂. The Karṇaparvan as presented in this MS., probably represents a version of the Mahābhārata known to the commentator Arjunamiśra, but not identical with the D_a version, as is clear from his remark on 8. 26. 45: अयं श्लोकः कर्णमित्रेकाल्पं कुत्रचिद् दृश्यते, a fact which is borne out by the above stanza actually occurring in this MS. after 8. 6. 34, and noted in our Critical Apparatus as 71*. Further, this MS., appears to be contaminated by D and even S versions, as can be proved from variants and additional passages. This contamination starts almost from the beginning or from 8. 4. 88. The following additional passages are exclusive to this MS., viz., 71*, 389*, 760*, 800*, 934*. Its contamination with D version will be clear from the following additional passages which it shares with D_n, viz., 413*, 415*, 465* (with D_n D_a s. 1), 486*, 1041*, 1203*, 1208*, 1209*, 1210* and 1211*. Its contamination with S will be clear from the following additional passages, viz., 179*, 181*, 415*, 486*, 569*, 799*, 838*, 840*, 866*, 932*, 1019*, 1034*, 1035*, 1038*, 1039*, 1042*, 1044*, 1045*, 1060*, 1061*, 1062*, 1064*, 1129*, 1130*, 1152*, 1154*. So, our K₄, though its original and the organization which prepared it, unmistakably represents a Kāśmīrian version at the commencement, developed later a tendency to degeneration. The first stage of this contamination was its association with D version, more particularly with D_n version, and the second stage was its association with MSS. of S recension. It will also be seen from the location of these additional passages, that the tempo of contamination with S recension has increased as the work of copying progressed, the first impact appearing in the 20th adhyāya.

V₁

Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society. This is the oldest MS. used for the Karṇaparvan. It was purchased for the above library by the late

K. P. Jayswal from Darbhanga (Mithilā, Videha). It is written in Maithilī script and not in Bengali script as was believed at one time. It is dated Sunday the 10th day of the bright half of Bhādrapada, Lakṣmāṇa Samvat 327, corresponding to Sunday the 20th August 1447 A. D., and was written during the reign of Mahārājādhirāja Hṛdaya Nārāyaṇa. It is a palm leaf MS., $11\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ inches in size, with 386 folios of which 1a and 386b are blank. It has 5 lines to a page and about 37 letters to a line. The folios have a hole in the centre to tie them up with a string. The handwriting is clear and bold. The MS. is dilapidated at places, and hence had to be used with care. There is only one additional passage exclusively found in this MS., viz., 641*. The version which geographically belongs to the North-eastern group, agrees, along with B version, with the central group represented by Devanāgarī MSS. There are no additional passages common to V and the entire B versions, but there are some which this MS. has in common with some MSS. of the B version, viz., 264* (V₁ B₁), 272* (V₁ B_{1.2.4} D), 290* (V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ D_{1.7}), 428* (V₁ B_{1.2.4} D_{2.4.7}), 511* (V₁ B₁ Dn₁ D_{2.4.7}), 540* (V₁ B Da₁ D_{1.7}), 622* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.7.7}), 640* (V₁ B₂ Da₁ D_{1.5}), 728* (V₁ B_{2.2.5} Da₁ D_{1.5}), 844* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.7}), 894* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.2.4.5.7}), 901* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5}), 939* (V₁ B D [except D_{2.5}]), 1032* (V₁ B D [except Dn₁]), 1108* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), 1123* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), 1177* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), and 1212* (V₁ B₂ Da₁ D₅). The passages suggest that V₁ more or less agrees with the B version, and more particularly with Arjunamīśra's version as represented by Da₁ D_{1.5}.

B₁

Dacca University Library, No. 4801. Indian paper, folios 143, $19\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ inches in size. Slightly damaged. *Collated at Santiniketan.*

B₂

Dacca University Library, No. 288*. Indian paper, folios 163, $19\frac{1}{4} \times 6\frac{1}{4}$ inches in size. It is written in good and clear handwriting, and is dated Śaka 1740 (?). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are exclusively found in this MS., viz., 139*, 239*, 384*, 453*, 560*, 756*, 959* and 1117*.

B₃

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No. 11. Indian paper, folios 104, 18×2 inches in size with 10 lines to a page. It is dated Śaka 1734 (ca. A. D. 1812). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are found only in this MS., viz., 164* and 849*.

B₄

Dacca University Library, No. 581. Indian paper, folios 233, $21\frac{1}{2} \times 3\frac{7}{8}$ inches in size. Dated Śaka 1667 (ca. A. D. 1745). *Collated at Santiniketan.* Only one additional passage, viz., 893*, is exclusive to this MS.

B₅

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No. 5. It is a palm leaf MS. Folios 121, 27×2 inches, with 4 to 5 lines on each page. Dated Śaka 1641 (ca. A. D. 1719). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are found only in this MS., viz., 895*, 904*, 1113*, and 1214*.

Da₁

Baroda, Oriental Institute Library, No. 7742. Undated. Indian paper. Folios 185 (of which folio No. 90 is missing) $15\frac{7}{10} \times 6\frac{3}{4}$ inches in size with 11 lines to a page, and about 48 letters to a line. The text of the Karpaparvan in this MS. is accompanied by the commentary of Arjunamīśra written above and below the text. The commentary as given in this MS. is identical with that found in the Baroda MS. of the same library, bearing No. 12927, dated Śaka 1605 (ca. A. D. 1683), and is more extensive than the commentary found in our D₁. The text as given here is the text of the version of Arjunamīśra and almost uniformly agrees with the one found in D₁ and D₂. This group of Da₁, D₁ and D₂ have not a single additional passage exclusively belonging to them severally or collectively. We thus feel quite confident that these MSS. represent Arjunamīśra's version of the Karpaparvan.

Dn₁

Bhor State Library, unnumbered. Dated Samvat 1786 (ca. A. D. 1730). Old Indian paper. Folios 1-125, $14\frac{1}{2} \times 7$ inches in size, of which 1a and 125b are blank. About 16 lines to a page and 52 letters to a line. Margins, adhyāya colophons and dandas are in red ink. The handwriting is good. This MS. contains the commentary of Nīlakaṇṭha, written above and below the text. This MS. contains a very large number of additional passages, and belongs, almost uniformly, to a group of MSS. on which the Bombay edition or the Vulgate seems to have been based. At times this MS. shares characteristics of the S recension.

The following additional passages are found exclusively in this MS., viz., 81*, 141*, 148*, 155*, 407*, 409*, 454*, 488*, 508*, 546*, 548*, 552*, 553*, 564*, 566*, 575*, 577*, 613*, 630*, 752*, 974*, 984*, 1014*, 1040*, 1204*, 1206*, 1216*, 1218*, 1221* and 1223*.

This MS. further shows its contact with MSS. of the S recension, severally and collectively. The following additional passages are common to Dn₁ and T₁: 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 459*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066*, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*.

The following additional passages are common to Dn₁ and T_{1,2}: 994* and 995*.

The contamination of this MS., with a few other MSS. of the N recension showing contact with S, and with S recension, will be clear from the following additional passages: 67* (with S), 70* (with S), 99* (with D₂ T_{2,3} G₂ M), 114* (with D_{4,7} T₂), 469* (with D₂ S), 472* (with S), 487* (with D₂ S), 490* (with S), 491* (with D₂ S), 493* (with D₂ S), 496* (with S), 497* (with S), 504* (with D₂ T₂ M), 565* (with T_{1,2} G), 611* (with D₂ S), 926* (with T), 927* (with D₂ T), 998* (with T), 1049* (with D₂ T₂), 1058* (with S), 1134* (with D_{4,5} T₂), 1148* (with T₂ M₂), 1156* (with S), 1157* (with T₁ G M), 1189* (with D₂ S) and 1194* (with D_{4,5} S).

It should be noted, however, that our Vulgate contains the following additional passages which are not found in Dn₁: 450* (along with S), 778* (S), 779* (S), 781* (S), 782* (S), 787* (S), 798* (T₂), 799* (K₄ T₂). The Vulgate has obviously incorporated these passages from the S recension.

D₁

Poona, Parakhi Collection of the BORI. Unnumbered. Old Indian paper. Folios 194 ($11\frac{1}{2} \times 6\frac{3}{4}$ inches in size) of which 1a and 194b are blank. It has 13 lines to a page

and about 32 letters to a line. Margins are ruled in red, and daṇḍas are in red ink. It is written in bold and clear handwriting. This MS. was completed in Saṃvat 1792 on Monday the 10th tithi of the dark half of Āśvina, corresponding to 1st September 1735. The name of the scribe is Kevalarāma Bhaṭṭa. There is a MS. of the Droṇa-parvan (D₂ of the Droṇaparvan) in this Collection, apparently by the same scribe and completed just a month and a half earlier. The copying of the Karnāparvan thus took for the scribe nearly 45 days. This MS. very closely agrees with Da₁ and D₂, indicating that the version presented in it is that of Arjunamiśra. There are no additional passages exclusive to this MS., nor any common to Da₁ and D₂.

D₂

Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 61. Old Indian paper. Folios 131. It is dated Saṃvat 1726 (ca. A. D. 1670). The following additional passages are exclusively found in this MS., viz., 143*, 245*, 473*, 489*, 862*, 946*, 966*, 1008*, 1015*, 1017* and 1183*. This MS. further shows a slight contact with the S recension through our D₂, which frequently agrees with that recension. For instance, note the following additional passages: 266* (D₂ : S), 343* (B₂ D₂ : T₁ : G M), 471* (D₂ : s), 510* (D₂ : s) and 913* (D₂ : s).

D₂

Madras, Adyar Library, old No. 34. L. 61; new No. 41. C. 61, serial No. 64380. Country paper. Folios 161; 12½ × 5½ inches in size with 10 lines to a page and about 54 letters to a line. It is dated Saṃvat 1659, 4th Tithi of the bright half of Jyēṣṭha, corresponding to Wednesday, 6th May, A. D. 1603. The name of the scribe is कायस्य चारदास, and the MS. belonged to one गोविंद दशपुत्र, probably a Mādhyandina Brahmin of the surname Daśaputre, Govinda by name. He may have been a resident of the Nasik or the Khandesh District of the Bombay State (कर्णपर्वपुस्तकं गोविंददशपुत्रस्य । संवत् १६५९ समये जेठसुदि चतुर्थी । लिखितं कायस्यचारदासेन ॥). This MS. is the best representative of the Central, Devanāgarī Composite version, not influenced by any commentator like Arjunamiśra or Nilakaṇṭha. It has only one more or less insignificant additional passage of one line, viz., 14*, exclusive to itself.

D₂

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 191 of 1891-95. Old Indian paper. Folios 151, of which 1a is blank; 15 × 6 inches in size. Margins marked by black and red lines. About 11 lines to a page and 50 letters to a line. It is written in a large and bold hand. There are some corrections in the margin here and there. Undated. Folios at the commencement and towards the end are slightly damaged. The additional passages, exclusively found in this MS., are only five in number, and they are found only in the last four adhyāyas of the constituted text. They are: 1087*, 1109*, 1162*, 1172* and 1195*. This fact indicates that this MS. also is a good representative of the Devanāgarī Composite version, but has inflations in the four concluding adhyāyas.

D₂

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI) No. 485, **Viśrāmbag I.** Thick Indian paper. Folios 185 of which 1a is blank; 16 × 6½ inches in

size, with 11 lines to a page and about 50 letters to a line. The text in this MS. is accompanied by a meagre commentary, presumably abridged from Arjunamīśra's. Consequently the text presented by this MS. generally agrees with that in D_1 as also in D_2 . This MS. is dated Samvat 1670, Wednesday the 6th tithi of the bright half of Bhādrapada, corresponding to Wednesday, 31st August, A. D. 1614.

The commentary in this MS., while commenting on 8.66.15, records, a reading from (a commentary named?) Upaskāra on folio 170a, as—*नरुपेत्युपस्कारगतः*. This line is not found in Arjunamīśra's commentary on the above stanza. We have not yet come across any MS. of this Upaskāra.

As has already been mentioned in the description of D_1 and D_2 , there are no additional passages exclusively belonging to this MS., nor any common to D_1 and D_2 , these three MSS. representing Arjunamīśra's version.

D_3

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1336. Undated. Old Indian paper. Folios 122, $14\frac{1}{2} \times 6$ inches in size, with 12 lines to a page, and about 60 letters to a line. On the front page, i. e. 1a, the extent of the MS. is given as अक्ष ५०८३. This MS. contains a good number of exclusive additional passages, viz., 334*, 609*, 685*, 721*, 905*, 1091*, 1098*, 1118* and 1169*. This MS. is a mixed codex showing considerable influence of the S recension, as would be clear from its variants mostly agreeing with S, and also from numerous additional passages which it has in common with S group of MSS. The following passages may be specially noted: 266* (with D_2 S), 343* (with B_1 D_2 T_1 : G M), 851* (with S), 855* (with T_1 : G M), 863* (with S), 864* (with T_1 : G M), 867*, 871* and 873* (with S), 874* and 876* (with T_1 : G M), 881*, 883* and 889* (with S), 909* (with T_1 : G M), 910* and 917* (with S), 918*, 921*, and 922* (with T_1 : G M), 928* and 929* (with S), 948* and 952* (with T_1 : G_2 : M), 957*, 958* and 1024* (with S), 1053* (with B_2 S), 1086* (with S), 1128* (with T_1 G M), 1134* (with D_1 D_4 T_2), 1166* (with B_2 : D_1 T_2), 1168* (with S), 1171* (with T_1 G M), 1173* and 1185* (with S), 1189* (with D_1 S), 1194* (with D_1 D_4 S) and 1224* (with S). It is clear from the above list of passages, that the text presented by this MS. belonged, at the commencement, to the Devanāgarī version, but received from the 56th adhyāya onwards, conflations from the S recension. *Collated at Tanjore.*

D_4

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1108. Old Indian paper. Folios 188, $13\frac{1}{2} \times 6$ inches in size, with 10 lines to a page and about 47 letters to a line. On the front page, i. e. folio 1a, the extent of the MS. is noted as अक्षसंख्या ५१४२. This MS. is dated Samvat 1669 (ca. A. D. 1613). Although this MS. also often agrees in its variants with the S recension, it generally keeps to the text of the Devanāgarī version. The only additional passage which is exclusive to this MS., is 650*. *Collated at Tanjore.*

D_5

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 62 of 1882-83. Old hand-made Indian paper with worn-out edges. Folios 191, of which 1a is blank; $12 \times 5\frac{1}{2}$ inches in size. This MS. is one of the two oldest MSS. used for this

edition, the other being V₁. It is dated Samvat 1514, Sunday the 4th tithi of the bright half of Jyeshtha, corresponding to Sunday, 29th May, A. D. 1457. Margins are ruled in black, and references and adhyāya-colophons in red pigment. There are additions and corrections in the hand-writing of the original scribe, which is clear and bold. The MS. has 10 lines to a page and about 36 letters to a line. There is frequent use of the prṣthamātrās. On the front page, i. e., folio 1a, there is a record of the birth of a son to one ऋतमदास, the son of कृष्ण, on Thursday, the 9th tithi of the dark half of Jyeshtha in Samvat 1675, i. e., on 7th June 1618, nearly 160 years after the MS. was completed by the scribe.

Among MSS. of the Devanāgarī version, this MS. is the oldest and is very valuable, nearly approaching the K MSS. A large number of omissions in Ś and K, are supported by this MS., as also the readings. There are, all the same, a few additional passages exclusively found in this MS., viz., 58*, 129*, 177*, 707*, 935* and 1018*. Among passages omitted in the entire Ś K group and in D₃, and as such not admitted into the constituted text, the following may be mentioned: 246* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 286* (found in V₁ B₂ Dn₁ D_{2.5} T₂), 290* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ D₁₋₇), 292* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 305* (found in V₁ B_{1.3.4} D_{3.4.5.7}), 308* (found in V₁ B_{1.4} D_{2.4.5.7} T_{1.3} G M), 339* (found in B_{1.4.5} D_{2.4.5.7}), 365* (found in B_{1.2.3} Da₁ Dn₁ D_{1.5.6} T_{1.3} G M), 385* (found in V₁ Da₁ D_{1.5.6}), 390* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T_{1.3} G M), 395* (found in B₁₋₄ Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T₂), 428* (found in V₁ B_{1.3.4} D_{2.4.7}), 511* (found in V₁ B₂ Dn₁ D_{2.4.7}), 533* (found in V₁ B_{4.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T G_{2.3} M), 540* (found in V₁ B Da₁ D_{1.8-7}), 622* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 625* (found in V₁ B₄ Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 628* (found in V₁ B_{1.3-5} Dn₁ D_{2.4.7}), 629* (found in B_{1.3-5} Dn₁ D_{2.4.7}), 640* (found in V₁ B₂ Da₁ D_{1.5}), 674* (found in B_{2.5} Da₁ D_{1.5.6}), 728* (found in V₁ B_{2.3.5} Da₁ D_{1.5} T_{1.2}), 741* (found in V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 821* (found in B_{2.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 844* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 894* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 939* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 942* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D_{1.8-7} T_{1.3} G M), 1011* (found in V₁ B_{1.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5.6} T₂ G M), 1012* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7} T₂ G M), 1088* (found in V₁ B_{2.4} Da₁ Dn₁ D_{1.4-7} T₂), 1090* (found in V₁ B_{1.2.3} Da₁ Dn₁ D_{1.8-7} T_{1.3} G M), 1108* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 1121* (found in V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{1.8-7} T₂), 1122* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7} T_{1.3} G M), 1123* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 1137* (found in V₁ B₂₋₅ Dn₁ D_{4.5} T₂), 1143* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.4-7} T_{1.2} G M₁), 1177* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 1186* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3-7} T_{1.2} G M), 1188* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3-7} T_{1.2} G M), 1191* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3-7} T_{1.2} G M), 1193* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3-7} T_{1.2} G M), 1212* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.8-7}), 1217* (found in V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{4.5}) and 1222* (found in V₁ B_{1.5-5} Dn₁ D_{2.7}).

T₁

Lahore, D. A. V. College Lalachand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 3945. Palm leaf. Undated. The following additional passages are found only in this MS., viz., 23*, 43*, 73*, 136*, 370*, 371*, 702*, 815* and 892*.

T₂

Melkote, Yadugiri Yatiraj Math Library. It is a palm leaf MS., unnumbered and undated. It presents a mixed text showing signs of influence of the N recension as

regards variant readings, while the division of the text into adhyāyas and the transpositions are, more or less, on lines with the S recension. This MS. also shows contact with our Dn. There is a very large number of additional passages, exclusively found in this MS., viz., 323*, 420*, 421*, 512*, 699*, 708*, 710*, 713*, 734*, 749*, 761*, 766*, 812*, 847*, 870*, 880*, 885*, 933*, 1022*, 1036*, 1102*, 1110*, 1111*, 1225*, 1227* and 1228*. The following additional passages are common to Dn and T₁: 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*. There is an equally large number of passages which T₂ shares in common with the entire N recension, but which are not found in the MSS. of the S recension. Of them the following may be noted here: 45*, 126*, 167*, 168*, 169*, 217*, 236*, 282*, 288*, 323*, 326*, 391*, 410*, 414*, 425*, 448*, 697*, 740*, 751*, 758*, 754*, 784*, 791*, 807*, 877*, 882*, 888*, 891*, 924*, 937*, 964*, 979*, 1050*, 1063*, 1065*, 1067*, 1070*, 1071*, 1078*, 1103*, 1126* and 1149*.

Thus, for all practical purposes, the value of this MS. is limited, as it is representative of a codex combining in it features of both the recensions. From this point of view, it may be put on par with the Vulgate, or more or less with the Kumbhakonam edition.

T₂

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11816. Undated and incomplete. Palm leaf of the variety known as Śrītāla. This MS. originally seems to have contained all the parvans of the Mahābhārata of which we now have 453 folios (from 12 to 464)—the first 11 folios are missing as also the portion at the end, the Kārnāparvan covering folios numbered 413–464, i. e., 52 folios, 24 × 2½ inches in size, with some of them 24 × 2½. It has 13 to 15 lines to a page and about 124 letters to a line. It breaks off at 8. 60. 31 and a portion of App. I, No. 28 (संमूय पापेस्त्व नार्यदत्तं कृतं तदा मातृकृतादुमा), and hence in the critical apparatus it is shown as missing from 8. 60. 32. It is this MS., along with T₁ which represents the T version, T₂ showing in some respects a preponderating influence of the N recension, as has been pointed out above. In some respects, this MS. shows a purer T version than even T₁, as it has not a single additional passage exclusive to it so far as the portion available shows. *Collated at Tanjore.*

G₁

Pudukkottai State Library, No. 3348. Palm leaf. Undated. This MS. has only two exclusive additional passages, viz., 986* and 1027*.

G₂

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No. 256. Palm leaf. Undated. Folios 212, 15½ × 1½ inches in size, with 8 lines to a page and about 53 letters to a line. This MS. has only three additional passages exclusively found in it, viz., 607*, 848* and 988*.

G₃

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11828. Palm leaf. Undated. Folios 186, 17½ × 1½ inches in size, with 6 to 8 lines to a page and about 68 letters to a line. This MS. has only one additional passage exclusively found in it, viz., 969*. *Collated at Tanjore.*

M₁

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No. 248. Undated. Palm leaf. Folios 153, 24½ × 2 inches in size, with 7 lines to a page and about 80 letters to a line. The last

folio is damaged and hence the concluding portion cannot be read. There are only three additional passages found exclusively in this MS., viz., 11*, 827* and 837*. This MS. is, as it were, a connecting link between T G on the one hand, and M₂₋₄ on the other. In other words, it shows influence of T and G versions, and thus cannot be regarded as a pure M version. The following additional passages which are found in M₁ (along with some other MSS. of N and T G), but which are absent in M₂₋₄, prove the point. The passages are: 26* (with N T G), 122* (with T G), 134* (with Ś K₂₋₄ V₁ B D T₂₋₃ G), 171* (with Ś K V₁ B₁₋₂₋₄₋₅ D T G₁₋₃), 273* (with T G), 405* (with T₂ G), 482* (with T₁₋₂ G₁₋₃), 515* (with T₁₋₂ G), 532* (with T₂₋₃ G₂₋₃), 719* (with N T G), 722* (with T₂₋₃ G), 747* (with N T G), 772* (with N T G), 853* (with K₂₋₄ V₁ B D₁ D₂ D₁₋₃₋₅ T₁₋₂ G₁₋₃) and 1143* (with V₁ B D₁ D₂ D₁₋₄₋₇ T₁₋₂ G).

M₂

Poomulli Mana Library, No. 304. Palm leaf. Folios 143, 20½ × 2 inches in size, with 9 lines to a page and about 76 letters to a line. Dated Kollam 917 (ca. A. D. 1742). This MS., along with M₃₋₄, represents a purer Malayālam version as mentioned above. There are no additional passages exclusively found in M₂.

M₃

Baroda, Oriental Institute Library, No. 6919. Undated. Palm leaf. Folios 111, 18 × 1½ inches in size, with 10 lines to a page and about 94 letters to a line. Some folios are damaged. There are no additional passages exclusive to this MS.

M₄

This MS. comes from a private collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukotumanai. Unnumbered and undated. Palm leaf. Folios 219, 12 × 1½ inches in size, with 9 lines to a page and about 44 letters to a line. There are no additional passages exclusive to this MS.

II. TESTIMONIA

As testimonia, i. e., aids of a partial or subsidiary character for the textual study of the Mahābhārata, Dr. Sukthankar and his successors, Drs. Belvalkar, Dé, Edgerton, Raghu Vira and Professor Velankar, used the Javanese adaptation (wherever available) (ca. 1000 A. D.), the Telugu adaptation or the Āndhra Bhāratamu by Nannaya Bhaṭṭa (1025 A. D.) and his followers like Tikkapa, the Sanskrit adaptation Bhāratamañjarī by the Kāśmīrī poet Kṣemendra (ca. 1050 A. D.), poems based on the story of the Mahābhārata, particularly by the Jaina poets, and several commentaries. Unfortunately for the present Parvan the Javanese version was not available, nor the commentary of Devabodha, the oldest known commentator on the Epic. Dr. Sukthankar has already discussed the value and limitations of these aids for the constitution of the critical text in his Prolegomena, pp. xxv-xxix, and I need not repeat his remarks here. For the Karnāparvan, the following commentaries, epitomes and translations are available, and have been fully utilized for what they are worth.

(i) Commentaries

1. The commentary of Arjunamīśra on the Karnāparvan was made available for the edition from the transcript of a MS. from the Library of the Oriental Institute, Baroda, No. 12927. The text of this commentary has been compared with that found

in Da₁, and is discovered to be identical with it. The MS. consists of 21 folios, and begins:—

सुबोधानन्दनिस्यन्दकैवल्यासूतभोजिने । स्वःसुखेऽपि विवृण्वाय कृण्वाय सुनये नमः ॥
श्रीमदर्जुनमिश्रस्य वाक् कर्षो कर्णपर्वणि । जीयादनुजमातङ्गद्वयस्यावदारणी ॥

ततो द्रोणे हते राजचित्तादि.

It ends:—

इति श्रीभारताचार्यश्रीमदीशानपाठकराजननयस्य श्रीसत्यनामाश्रयस्य भारताचार्यश्रीमदर्जुनमिश्रस्य कृतौ भारतस्य प्रदीपिकायां टीकायां कर्णपर्व समाप्तम्.

This MS. is dated Śaka 1605, the first of the dark half of Phalguṇa, corresponding to Saturday, 3rd March, A. D. 1683. The copyist's name is Sukhadeva Pandit.

It appears that this commentary of Arjunamiśra was abridged by some scholar with a few additions and alterations here and there and included in our D₁.

The commentary of Arjunamiśra on the Kārnāparvan is less copious than that of Caturbhuja, but slightly more extensive than that of Nilakaṇṭha and Vādirāja. The text of the Kārnāparvan presented in the Commentary seems to be substantially the same as found in MSS. Da₁, D₁ and D₂. These three MSS. may confidently be said, therefore, to represent Arjunamiśra's version of the Kārnāparvan.

2. The commentary of Caturbhuja on the Kārnāparvan comes from a MS. of the Oriental Institute, Baroda, bearing No. 12983. It consists of 24 folios, and begins:—

कुहेन्द्रीवरकान्तिकान्तवपुषं निष्टप्तामीकरा-
कारेणामलवाससा धनमिव प्रद्योतितं विद्युता ।
श्रीवत्साङ्गनिजेक्षणजननरश्रीदामणामुद्रितं (sic)
वासः सागरकन्ययेव दधतं श्रीकृष्णमीडामहे ॥
श्रीचतुर्भुजमिध्यानां वाक्स्वज्ञः कर्णपर्वणि ।
जयत्यहोऽर्कसंदेहसंदोहरिपुणा रणम् (?) ॥

इदानीं क्रमप्राप्तं कर्णसैन्यापल्यावच्छिन्नमष्टमं पर्वोपक्रम्यते—तत इति ।

This MS. is very corrupt at places, and was therefore used wherever possible.

3. The commentary of Nilakaṇṭha on this parvan is available in printed form in the Ganapat Krishnaji and other editions. MS. Dn₁ contains the text of this commentary, which generally agrees with the Vulgate. It is very scanty and does not help much for text-constitution. Dr. Sukthankar has discussed in detail the merits and deficiencies of this commentary in his Prolegomena, pp. LXV–LXVIII. Nilakaṇṭha's text of the Kārnāparvan is highly conflated, as our remarks on Dn₁ have made it clear.

4. Vādirāja's commentary called Lakṣṣāṇkārā on the Kārnāparvan is also very scanty. It follows the text of the parvan as found in the S recension.

5. Vimalabodha's commentary known as Viṣamaśloki or Durghaṭārthaprakāśini discusses only four stanzas from the Kārnāparvan, viz., 8.26.45; 8.66.15; 1096* and 8.67.33. Because of its extreme meagreness, it was not included in the Critical Apparatus, but is made use of in the Critical Notes. A complete MS. of this work is found in the Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 84 of 1869–70, (see Edgerton's Introduction to the Sabhāparvan, p. xxiv, foot-note).

I should like to state that all variants found in the above commentaries as also the pāthāntaras as such noted therein have been incorporated in our Critical Apparatus.

In 1931 Dr. Sukthankar visited late Dr. Lüders in Berlin and obtained from him the trial collations prepared for the projected edition of the Mahābhārata by the Association of Academies in Europe. I was fortunate to have a look into these collations, which covered only the Devanāgarī MSS., as the collation-work had not much advanced then. I carefully looked into them, however, but did not discover any readings which our MSS. had not recorded. All the same the Mahābhārata Department of the Institute is very grateful to the Association of Academies for handing over, for the use of the present Critical Edition, all the collations prepared by them.

(ii) *Epitomes*

(i) It has already been mentioned above that the Javanese adaptation is not available for the Karṇaparvan. The next important adaptation for this parvan is the Bhāratamañjarī of Kṣemendra. In this work, the contents of the Karṇaparvan are summarized in 217 anuṣṭubh and one vasantatilakā stanzas. Comparing this figure with the total number of 3871 stanzas in the constituted text, it is seen that the extent in the Bhāratamañjarī is not even $\frac{1}{2}$ per cent. It is evident that such a compressed text will not help much in constituting the critical text. The contents, particularly the Vṛttāntas, follow the order of events as in the constituted text. As regards transposition of the Saṁśaptaka episode from the first day's events of Karṇa's Generalship to the second day's events in the S recension, the Bhāratamañjarī agrees with the N recension and the constituted text.

Similarly, the Pāṇḍavacarita of Maladhārī Devaprabha (Kāvya-mālā, 93), and the Bālabhārata of Amaracandrasūri (Kāvya-mālā, 45) (ca. 1348 A. D.), which abridged the Karṇaparvan into much shorter volume, had to be ignored as of little consequence. Both of them, however, seem to have had the N recension of the Karṇaparvan before them.

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu by Tikkapa was the only old translation of the Mahābhārata used. The text on which this translation is based, belongs to the S recension, and I satisfied myself that in the case of the Karṇaparvan also, particularly with reference to the transposition of the Saṁśaptaka episode from the first day to the second day of Karṇa's Generalship, it follows the S recension.

MUTUAL RELATION OF THE RECENSIONS AND THEIR VERSIONS

General Survey

The Karṇaparvan is comparatively a small parvan, having for its subject-matter the death of Karṇa, the third General of the Kauravas in the Mahābhārata War. He held the office of the General for two days only. The first day's events are narrated in twenty-one adhyāyas in the constituted text, and are not marked by any striking incidents as such. Before the dawn of the second day, however, there was a considerable activity behind the scenes. Karṇa seems to have complained to Duryodhana that he had no charioteer of the qualifications of his rival, and in consequence he could not exhibit his valour to the fullest extent. The name of Śalya was thought of, but the question was how to induce him to accept the office

of the charioteer, specially charioteer of Karna, when Śalya was actually a crowned kṣatriya king. A plea was evolved that the charioteer must have qualifications superior to those of the warrior, and that there was nothing derogatory for a man of superior qualifications to hold that office. The case of Kṛṣṇa officiating as charioteer to Arjuna was before the eyes of everybody, no doubt, but that was not enough. An older precedent of such a type would weigh better with Śalya, and hence the episode of the Tripuradāha by Mahādeva, with Brahmā, the Creator of the world, as his charioteer, was cited. Śalya then agreed to officiate as charioteer of Karna on condition that he might say unto Karna anything on the battle-field, without Karna taking any umbrage at his remarks. Even this was conceded, and so, Karna with Śalya as his charioteer, made his appearance on the battle-field on the second day. The conversation between Karna and Śalya was far from pleasant. There were abuses and counter-abuses exchanged between them, the topics being mostly the dark side in the conduct and the behaviour of the countrymen of Karna and Śalya. As a result, Karna felt somewhat nervous, the more so on account of the curse of Bhārgava Paraśurāma, to the effect that the missiles, which Karna had acquired from Bhārgava under a subterfuge, would fail him at the critical juncture, and also on account of another curse of a Brahmin declaring that the wheel of his chariot might sink into the earth at the critical moment. It was always difficult to meet Arjuna in a straight fight. But when, at long last, these warriors met, and Karna used the best of his missiles, they failed to achieve the desired effect. When Karna was on the point of making his last effort, the curses started operating. Naturally Karna got puzzled over the correct method of the use of his missiles, and one of the wheels of his chariot fell down while the other sank into the earth. Karna made a last-minute appeal to Arjuna and Kṛṣṇa, bringing to their notice the accepted canons of a *dharmayuddha*, but Kṛṣṇa told Arjuna not to mind what Karna was saying, but to hit him, taking advantage of the enemy's distress. Thus came the end of Karna, the third General of the Kauravas.

Around this main narrative, there occur narratives of a few minor incidents in this parvan. The Tripuradāha is already mentioned above; besides this, there is the fable of the Hamsa and the Kāka (swan and crow); Yudhiṣṭhira's impatience at the delay in Karna's death at the hands of Arjuna, leading to an exchange of hot words between the two brothers, calculated to bring about an unhappy situation, and their pacification; Karna's nervousness at the thought of his having stealthily acquired the missiles; the snake, saved from the burning of the Khāṇḍava forest by Arjuna, entering into Karna's arrow in order to have his revenge on Arjuna; the horrible scene of the death of Duṣṣāsana at the hands of Bhīma and his drinking the blood of the victim.

It appears that in the original story of the Bhārata War, the last mentioned incidents might have occupied a very small volume, perhaps in the form of ballads describing Duṣṣāsana's death and the Dvairatha of Karna and Arjuna. In fact, these two events must have long remained in the tradition of the Sūtas in a ballad form, now forming the kernel of adhyāyas 64 to 68 of the constituted text. This form must have been amplified in the subsequent stages of the growth of our Epic. But the task of the present editor is to constitute a critical text of the Karna-parvan on the strength and authority of manuscripts at his disposal, and hence he does not desire to encroach upon the province of higher criticism.

THE NORTHERN RECENSION

The text of the Karnaparvan, as it has come down to us, seems to have been in a fluid form from very early times. This fluid state is responsible for the great divergence in the texts in the Northern and Southern recensions, particularly at the commencement and towards the end, like a rope automatically unwinding itself when left without the securing knots at the ends. There is no division of this major parvan into sub-parvans, though its traditional volume, according to both the recensions, is about 4900 ślokas. There are only three other major parvans of the Mahābhārata, viz., Mausala, Mahāprasthāna and Śvargārohaṇa, which have no sub-parvans.

The fluid form of the Karnaparvan mentioned above is also responsible for features not ordinarily noticeable in other parvans, at least as frequently as in the case of this parvan. These features assume a variety of forms. The first of them is the transposition of passages, found at a given place in one recension or version, to another place in the other recension or version; the second feature is the transposition or disturbed sequence of stanzas in different MSS.; and the third is the substitution or the occurrence of parallel passages in recensions, versions or individual MSS. We have an unusually large number of these features in this parvan.

Let us first take up the question of transpositions. We have in our constituted text a long passage from 8. 12. 1 to 8. 17. 29, which in the Southern recension as found in Śāstri's edition, and supported by our MSS. of that recension, is relegated to the second day's narrative of Karna's Generalship, and hence corresponds to the passage 8. 51. 1 to 8. 65. 13½ in that edition. This passage deals with Arjuna's fight with the Samśaptaka warriors. In the Northern recension, supported by our MSS., the Bhārata-mañjari of Kṣemendra, and the Bālabhārata of Amaraśandra, Arjuna fights with the Samśaptakas on both the days of Karna's Generalship; but the redactors of the Southern recension thought that Arjuna should fight with them only once and on the second day, rather than on both the days! This is obviously a planned transposition by the redactors of the Southern Recension. This transposition, quite naturally, disturbed the text in a number of ways. In the first place, they inserted, after 8. 11. 41 of the constituted text, an additional adhyāya which, we have relegated to Appendix I (No. 1). It is to be noted that the redactors, as manifested by our MSS., are not unanimous in placing this additional adhyāya in the same place in all the versions, T₁ G₁, M₁₋₄ reading it after 8. 11. 41, while T₂, G₂ M₁ reading the same after 8. 17. 29 of the constituted text.

There is another instance of the disturbed state of the text-tradition of this parvan. It relates to adhyāya 31 in the constituted text. The table on page 273 explains it fully. It should be noted that the N recension is uniform in giving the order of the ślokas, but manuscripts of the S recension are not so. The point to be noted is that our MSS., M₁₋₄ agree in giving a specific order of the ślokas as against M₁, affording further proof to my hypothesis that the purer form of the M version in our critical apparatus is represented by M₁₋₄, M₁ often going on the lines of T and G versions.

The case of the passage, 8.22.15-22 is more or less analogous. Here too the sequence is considerably disturbed only in MSS. of the S recension, there being four groups of MSS.,—T₁, T₂, G₁, G₂ and G₃ M. The table on page 168, illustrates the position of the passage in these groups.

Another instance of the disturbed state of the text of this parvan is supplied by 8. 49. 28^a-30^b (Table on page 409), where the order of ślokas as found in Ś K₁₋₃ group, supported by B₂, D₃ and T₁₋₂, has been accepted by me as normal. Here the S recension, barring of course T₁₋₂, has a uniform order, different from Ś K₁₋₃ B₂ D₃ T₁₋₂, the disturbance being found in the remaining MSS. of the N recension.

Yet another instance of such disturbance is supplied by 8. 49. 17-101 (see Table on page 426), where I accept as genuine the order of ślokas found in Ś K₁₋₂ D₂, as against the vagaries of the remaining MSS. of the N as well as S recension.

There are several other cases of disturbed sequence in this parvan. The following list supplies a few important cases:

1. The entire group of MSS. of the N recension repeats 8. 14. 26-50 in continuation of Appendix I (No. 16) after adhyāya 40 (see page 98).
2. The constituted text of 8. 41. 2-5 occurs in T G₁₋₂ M after 8. 16. 4; while the text of 8. 41. 2-7 occurs in G₂ after 8. 16. 4 (p. 115).
3. T G M₁₋₂ read adhyāya 42 after 8. 16. 8, while M₂₋₄ first read 120* and then adhyāya 42 (p. 115).
4. After 8. 19. 51, T₂ G₂ read 8. 19. 54-56, while T₁ G₁₋₂ M read 8. 19. 52-53 after 8. 19. 56 (p. 151).
5. After 8. 22. 53, S reads 55^a, 55^b, 56^a, 54 and 56^a (p. 173).
6. After 8. 23. 20, S reads 8. 23. 30-38 (p. 179).
7. After 403*, T₂ reads 8. 31. 53-54; T₂ G₂ read 8. 31. 53; and G₁ M read 8. 31. 53^a-55^b, all the above MSS. repeating the portion in the proper place (p. 272).
8. Both N and S recensions read 8. 47. 10-12 in a different sequence, N reading them in the order: 10^a, App. I (No. 19), 12, 11^a, 10^a, 11^a; and S reading them in the order: 10^a, 670*, 12^a, 11^a, 10^a, 11^a, 669* and 12^a (p. 399).
9. T₁₋₂ G₁₋₂ M read 8. 49. 74^a-79^a in the following order: 75, 74^a, 718*, 78, 76, 77, 79, while G₂ follows the order of the stanzas as in the N recension.
10. After 8. 51. 60, S reads 65-66 (T₁ G₁₋₂ M repeating 65^a-66^b; T₂ repeating 65-66, and T₂ G₁ 65^a in the proper place) (p. 446).
11. After 8. 51. 68^a, T₁ reads 70^a; G₁ reads 70^a-71^b; M reads 70^a-71^b followed by an additional colophon; T₁₋₂ read 68^a-69^a after 71^a; T₂ reads 68^a after the additional colophon; G₂ reads it after 768* (p. 447).
12. After 8. 66. 19^a, Ś K₁₋₃ D₂₋₃ read 8. 66. 25-36. After 8. 66. 19, Ś K₁₋₂₋₄ insert a passage in App. I (No. 41); K₂ V₁ B D₂₋₁ D₁₋₂₋₃ doing so after 8. 66. 36; and D₁ after 8. 66. 25.
13. The sequence of additional passages from 1140* to 1146*, and their position in relation to the constituted text of 8. 67. 3-4, is so confusing and confounding in different MSS. of both the recensions, that I had perforce to follow the principle of eclectics.

An unusually large number of substitute passages, by which I mean parallel versions of passages in the N and S recensions, which agree in general sense but are worded differently in different groups of MSS., and hence cannot be co-ordinated line by line, is another clear pointer to textual derangement. In this respect, only one other parvan, the Virāṭa, can be compared with the Kārnāparvan. The following passages fall under this category:—

THE NORTHERN RECENSION

The text of the Karnaparvan, as it has come down to us, seems to have been in a fluid form from very early times. This fluid state is responsible for the great divergence in the texts in the Northern and Southern recensions, particularly at the commencement and towards the end, like a rope automatically unwinding itself when left without the securing knots at the ends. There is no division of this major parvan into sub-parvans, though its traditional volume, according to both the recensions, is about 4900 ślokas. There are only three other major parvans of the Mahābhārata, viz., Mausala, Mahā-prasthāna and Śvargārohaṇa, which have no sub-parvans.

The fluid form of the Karnaparvan mentioned above is also responsible for features not ordinarily noticeable in other parvans, at least as frequently as in the case of this parvan. These features assume a variety of forms. The first of them is the transposition of passages, found at a given place in one recension or version, to another place in the other recension or version; the second feature is the transposition or disturbed sequence of stanzas in different MSS.; and the third is the substitution or the occurrence of parallel passages in recensions, versions or individual MSS. We have an unusually large number of these features in this parvan.

Let us first take up the question of transpositions. We have in our constituted text a long passage from 8. 12. 1 to 8. 17. 29, which in the Southern recension as found in Sāstri's edition, and supported by our MSS. of that recension, is relegated to the second day's narrative of Karna's Generalship, and hence corresponds to the passage 8. 51. 1 to 8. 65. 13½ in that edition. This passage deals with Arjuna's fight with the Saṁsaptaka warriors. In the Northern recension, supported by our MSS., the Bhāratamañjari of Kṣemendra, and the Bālabhārata of Amaracandra, Arjuna fights with the Saṁsaptakas on both the days of Karna's Generalship; but the redactors of the Southern recension thought that Arjuna should fight with them only once and on the second day, rather than on both the days! This is obviously a planned transposition by the redactors of the Southern Recension. This transposition, quite naturally, disturbed the text in a number of ways. In the first place, they inserted, after 8. 11. 41 of the constituted text, an additional adhyāya which, we have relegated to Appendix I (No. 1). It is to be noted that the redactors, as manifested by our MSS., are not unanimous in placing this additional adhyāya in the same place in all the versions, T₁ G₁, M₁₋₄ reading it after 8. 11. 41, while T₂, G₂ M₁ reading the same after 8. 17. 29 of the constituted text.

There is another instance of the disturbed state of the text-tradition of this parvan. It relates to adhyāya 31 in the constituted text. The table on page 273 explains it fully. It should be noted that the N recension is uniform in giving the order of the ślokas, but manuscripts of the S recension are not so. The point to be noted is that our MSS., M₁₋₄ agree in giving a specific order of the ślokas as against M₁, affording further proof to my hypothesis that the purer form of the M version in our critical apparatus is represented by M₂₋₄, M₁ often going on the lines of T and G versions.

The case of the passage, 8.22.15-22 is more or less analogous. Here too the sequence is considerably disturbed only in MSS. of the S recension, there being four groups of MSS.,—T₁, T₂, G₁, G₂ and G₃ M. The table on page 168, illustrates the position of the passage in these groups.

Another instance of the disturbed state of the text of this parvan is supplied by 8. 49. 28^a-30^b (Table on page 409), where the order of ślokas as found in Ś K₁₋₃ group, supported by B₁, D₁ and T_{1,2}, has been accepted by me as normal. Here the S recension, barring of course T_{1,2}, has a uniform order, different from Ś K_{1,2} B₁ D₁ T_{1,2}, the disturbance being found in the remaining MSS. of the N recension.

Yet another instance of such disturbance is supplied by 8. 49. 17-101 (see Table on page 426), where I accept as genuine the order of ślokas found in Ś K_{1,2} D₁, as against the vagaries of the remaining MSS. of the N as well as S recension.

There are several other cases of disturbed sequence in this parvan. The following list supplies a few important cases :

1. The entire group of MSS. of the N recension repeats 8. 14. 26-50 in continuation of Appendix I (No. 16) after adhyāya 40 (see page 98).
2. The constituted text of 8. 41. 2-5 occurs in T G_{1,2} M after 8. 16. 4; while the text of 8. 41. 2-7 occurs in G₂ after 8. 16. 4 (p. 115).
3. T G M_{1,2} read adhyāya 42 after 8. 16. 8, while M_{2,4} first read 120* and then adhyāya 42 (p. 115).
4. After 8. 19. 51, T₁ G₁ read 8. 19. 54-56, while T₁ G_{1,2} M read 8. 19. 52-53 after 8. 19. 56 (p. 151).
5. After 8. 22. 53, S reads 53^a, 53^a, 53^a, 54 and 56^a (p. 173).
6. After 8. 23. 20, S reads 8. 23. 30-38 (p. 179).
7. After 403*, T₂ reads 8. 31. 53-54; T₂ G₂ read 8. 31. 53; and G₁ M read 8. 31. 53^a-55^b, all the above MSS. repeating the portion in the proper place (p. 272).
8. Both N and S recensions read 8. 47. 10-12 in a different sequence, N reading them in the order: 10^a, App. I (No. 19), 12, 11^a, 10^a, 11^a; and S reading them in the order: 10^a, 670*, 12^a, 11^a, 10^a, 11^a, 669* and 12^a (p. 399).
9. T_{1,2} G_{1,2} M read 8. 49. 74^a-79^a in the following order: 75, 74^a, 718*, 78, 76, 77, 79, while G₂ follows the order of the stanzas as in the N recension.
10. After 8. 51. 60, S reads 65-66 (T₁ G_{1,2} M repeating 65^a-66^b; T₂ repeating 65-66, and T₂ G₁ 65^a in the proper place) (p. 446).
11. After 8. 51. 68^a, T₁ reads 70^a; G₁ reads 70^a-71^b; M reads 70^a-71^b followed by an additional colophon; T_{1,2} read 68^a-69^a after 71^a; T₂ reads 68^a after the additional colophon; G₂ reads it after 768* (p. 447).
12. After 8. 66. 19^a, Ś K₁₋₃ D_{1,2} read 8. 66. 25-36. After 8. 66. 19, S K_{1,2,4} insert a passage in App. I (No. 41); K₂ V₁ B D_{2,1} D_{1,2,3} doing so after 8. 66. 36; and D₁ after 8. 66. 25.
13. The sequence of additional passages from 1140* to 1146*, and their position in relation to the constituted text of 8. 67. 3-4, is so confusing and confounding in different MSS. of both the recensions, that I had perforce to follow the principle of eclectics.

An unusually large number of substitute passages, by which I mean parallel versions of passages in the N and S recensions, which agree in general sense but are worded differently in different groups of MSS., and hence cannot be co-ordinated line by line, is another clear pointer to textual derangement. In this respect, only one other parvan, the Virāṭa, can be compared with the Karpaparvan. The following passages fall under this category:—

(a) Longer passages in the N recension which are substituted in S:—(1) Adhyāyas 1 and 2=7*; (2) 24. 62^a–24. 84^b=Appendix No. 1, passage No. 2; and (3) Adhyāya 69=1224*.

(b) Short passages in the N recension (D₁ excepted) which have been substituted in a large majority of S MSS.: (1) 4. 75^{ab}=28* (along with V₁); (2) 5. 20^{cd}=44*; (3) 6. 7^{cd}=63* (4) 6. 16^{ab}=67*; (5) 7. 2^{ab}=76*; (6) 13. 7=101*; (7) 19. 32^{ab}=163*; (8) 22. 3^{ab}=188*; (9) 23. 1^{ab}=205*; (10) 24. 36^{ab}=247*; (11) 24. 107=270*; (12) 24. 110=273*; (13) 23. 111=274*; (14) 24. 114^{cd}=276*; (15) 27. 7=310*; (16) 27. 42=316*; (17) 28. 49=343*; (18) 23. 50=345*; (19) 29. 13^{ab}=364* (along with D_{3.4.5.7}); (20) 29. 36=382*; (21) 30. 82=400*; (22) 31. 42^{cd}=416*; (23) 34. 24^{cd}=460*; (24) 35. 24^{ab}=467* (with Dn₁ D₃); (25) 37. 21=493* (with Dn₁ D₃); (26) 42. 20^{cd}=543*; (27) 43. 43^{ab}=571* (with Dn₁); (28) 43. 65=581*; (29) 44. 14=598*; (30) 44. 45^{ef}=608*; (31) 46. 31^{cd}=651*; (32) 46. 38=653*; (33) 46. 46=655*; (34) 47. 3=660*; (35) 47. 5=663*; (36) 47. 6^{cd}=666*; (37) 47. 7=668*; (38) 48. 4=678*; (39) 48. 5=679*; (40) 48. 6^{cd}=681*; (41) 49. 45^{ab}=696* (except T₂); (42) 49. 88^{cd}=727* (except T_{1.2}); (43) 50. 15^{cd}=735*; (44) 50. 63=750*; (45) 51. 36^{cd}=763*; (46) 51. 43^{ab}=764*; (47) 51. 83–85=775*; (48) 51. 86^{ab}=776*; (49) 51. 100^{cd}=783*; (50) 51. 103^{cd}=785*; (51) 52. 10=788* and 52. 28^{ab}=803*; (52) 53. 1^{cd}=808* (53) 53. 4^{cd}=810*; (54) 53. 9^{cd}=811*; (55) 54. 14^{ab}=816*; (56) 54. 16^{ab}=819*; (57) 54. 20^{cd}=823*; (58) 54. 21^{cd}=825*; (59) 54. 28^{ab}=831*; (60) 55. 22^{ab}=839*; (61) 56. 4^{ab}=851*; (62) 57. 1=856*; (63) 57. 10^{ab}=863*; (64) 57. 11=864*; (65) 57. 23^{cd}=867*; (66) 57. 36=871*; (67) 57. 38=874*; (68) 57. 40=875*; (69) 57. 50=886*; (70) 57. 51^{ef}=887*; (71) 57. 54^{ab}=889*; (72) 57. 69=897*; (73) 58. 7^{cd}=899*; (74) 58. 8=900*; (75) 59. 26^{cd}=909*; (76) 59. 30=914*; (77) 59. 42^{cd}=918*; (78) 59. 43^{cd}=921*; (79) 59. 44^{cd}=922*; (80) 60. 17^{ab}=923*; (81) 62. 17^{bcd}=954*; (82) 62. 24^{ab}=956*; (83) 62. 26^{ab}=960*; (84) 62. 31=965*; (85) 62. 49^{ab}=967*; (86) 62. 56^{ab}=971*; (87) 63. 10^{cd}=977*; (88) 63. 18^{ab}=982*; (89) 63. 41^{ab}=991*; (90) 63. 59^{cd}=1003*; (91) 63. 61^{cd}=1004*; (92) 65. 12=1029*; (93) 65. 14^{abcd}=1048*; (94) 65. 34^{ab}=1069*; (95) 66. 10–11=1089*; (96) 66. 21=1112*; (97) 66. 45=1128*; (98) 66. 63^{cd}=1135* (with V₁ B Dn₁ Dn₂ D_{3.4.5.7}); (99) 67. 23=1157*; (100) 67. 36=1170*; (101) 68. 1^{cd}=1173* and (102) 68. 32^{cd}=1185*.

Besides the above-mentioned features, there are a large number of passages which have no counterpart in the S recension, and thus constitute exclusive inflations of the N recension. They are: 213*, 214*, 219*, 243*, 268*, 399*, 494*, 523*, 525*, 536*, 578*, 648*, 658*, 662*, 665*, 667*, 701*, 706*, 902*, 936*, 955*, 990*, 996*, 1005*, 1013*, 1031*, 1059*, 1073*, 1027* and 1163*. In addition, the following passages relegated to Appendix No. 1 also belong to this category:—Nos. 7 (with T₂), 14 (T & G only), 16, 19, 24 (with T₂), 26, 33, 34 (both with T₂) and 41. The total extent of all these passages however, is very small, only 92 lines, compared with the extent of purely Southern additions which is nearly 515 lines.

The Northern recension in the critical apparatus of the Karnaparvan consists of several versions and sub-versions. They are: (1) Śāradā, (2) Kāśmīrī or the Devanāgarī transcripts presumably from some Śāradā codex, (3) Maithilī, (4) Bengali, (5) Devanāgarī with its sub-versions such as the Devanāgarī versions of Arjunamīśra and

Nilakanṭha and the composite Devanāgarī version. Let us now examine the characteristic features of these versions.

(1) *The Śāradā Version*

The Śāradā version of the Karpaparvan consists of two MSS. in Śāradā script. They are Ś₁ and Ś₂. Both these MSS. are not very old, the dates of copying for Ś₁ being 1709 A. D., and for Ś₂ 1708 A. D. Although Ś₂ is an older MS. of the two, its value suffers considerably on account of its damaged condition and careless copying on the part of the scribe. It has already been suggested that both Ś₁ and Ś₂ may have been copies of one and the same older MS. in Śāradā script; for, these two MSS. contain lacunae in identical places and also have a large number of common haplographical omissions. These two MSS. in Śāradā script, coupled with our K₁ and K₂, give us a text which is the shortest, and they therefore constitute the oldest version of the Karpaparvan coming from the North-western part of India, so far as the authority of our manuscripts goes. There are no additional passages found individually in any of the four MSS. mentioned above, except perhaps the additional passage 857* found in Ś₂, viz.:

857* एकवीरो महेष्वागो विमलपण्डितोऽहम् (sic)

as a substitute for 8. 56. 29^{ab}:

ततः कर्णो महाराज ददाह रिपुनाहिनीम्.

All the same there are some variants in Ś₂ which are not found in Ś₁, and almost all of them can be ascribed to the copyist.

(2) *The Kāśmīrī Version*

The Kāśmīrī version in the critical apparatus of the Karpaparvan, is represented by four MSS., viz., K₁, K₂, K₃ and K₄. I have satisfied myself that all these four MSS. are either copies of an original or originals in Śāradā script, or come from the North-western part of India. They show considerable influence of the traits and traditions of Kashmir. All of these four MSS., however, are not of the same value. K₁ and K₂, in my view, are Devanāgarī transcripts, probably from one and the same codex, of which our Ś₁ and Ś₂ are copies. K₃ is considerably influenced by the Maithilī, Bengali and Devanāgarī versions, while K₄, though in part representing an older version known to Arjunamīśra, is heavily conflated with the S recension, particularly in later adhyāyas. I have already given instance of such contamination in the case of K₄, while giving its detailed description (see page xiii). In constituting my text, therefore, I have attached greater importance to K₁ and K₂ when they agreed with Ś as against K₃ and K₄. In fact, the extent of my constituted text of the Karpaparvan is determined by the agreement of Ś (i. e., Ś₁ and Ś₂) and K₁ and K₂ plus the haplographical omissions, and minus passages not supported by other versions belonging to the Northern or Southern recension.

One disheartening feature of these four MSS. however is the existence of a very large number of haplographical omissions peculiar to this group. I note these cases below.

4. 53^a-54^b (Ś K_{1,2,4} D₂ G₁); 4. 92 (Ś K_{1,2} D₂ T₂); 4. 96 (Ś K_{1,2} D_{1,2} T₂ G₂); 5. 53^a-54^b (Ś K_{1,2,4}); 8. 38 (Ś K₂ D₂); 9. 29^{ab} (Ś₁ K₂); 11. 1^a-2^b (Ś K_{1,2}); 11. 10 (Ś K_{1,2}); 11. 35^a-36^b (Ś₁ K_{1,2,4} D₂ T₂); 15. 22^a-23^b (Ś₁ K_{1,2,4}); 17. 38 and 18. 2

(Ś K_{1.2.4}); 19. 6 (Ś₁ K₂); 19. 24^c-25^d (Ś₂); 19. 28^c-29^b (Ś K_{1.2} D₁); 19. 35^c-36^b and 19. 56 (Ś K_{1.2}); 21. 16^c-17^b (Ś K_{1.2.4}); 21. 23 and 21. 34^b-35^a (Ś K_{1.2}); 23. 36^{ab} (Ś K₁₋₂ D_{n1} D₂); 24. 24, 89^{cd} and 94^d-96^a (Ś K_{1.2}); 24. 111 (Ś₂ K₁ B_{1.4} D_{n1} D_{2.4.6.7}); 24. 140^b-141^a (Ś K_{1.2}); 26. 19^d-20^c (Ś₁ K_{1.2}); 27. 103 (Ś K_{1.2}); 28. 46^d-47^a (Ś₂); 30. 66^{acd} (Ś K_{1.2}); 32. 76^c-77^d and 33. 53 (Ś K₂); 35. 41^d-42^c (Ś₁ K₂ [Ś₂ K₄ reading the lines on marg.]); 38. 13^c-14^b (Ś K_{1.2.4}); 38. 24^{cd} and 26 (Ś K_{1.2}); 39. 19 (Ś K_{1.2.4}); 39. 28^b-29^b (Ś K_{1.2}); 40. 46^{cd}, 48^c-49^b and 51^{cd} (Ś K_{1.2} D₁); 42. 33^{cd} (Ś K_{1.2} B₁ D₂ G₁); 42. 40^d-41^a, 42. 45, 43. 22-24 and 44. 49^b-51^a (Ś K_{1.2}); 45. 16 (Ś K_{1.2.4}); 49. 6^b-7^a (Ś K_{1.2}); 49. 31^c-32^b, 39^b-40^a and 50. 5^b (Ś K_{1.2}); 51. 7^b-8^a (Ś K_{1.2} D₃ T_{1.2}); 51. 60^c-61^b (Ś₁ K_{1.2}); 51. 95^c-96^d (Ś₂ K₃); 55. 58^a-59^b (Ś K₁₋₂ D₃); 55. 70^c-71^b (Ś₁ K_{1.2}); 56. 17^{cd} (Ś K_{1.2.4} D₁); 62. 27 (K_{1.2.4} B₂ D_{2.6}); 63. 71^c-72^b (Ś K_{1.2} B₂ D₂); 68. 4^{cd} (Ś K_{1.2.4} D₃); 68. 26^d-27^c (Ś K_{1.2.4} B₂ D₂); and 69. 24^c-25^b (Ś₁ K₂).

It does not, however, mean that even when these haplographical omissions are supplied on the strength of the passages occurring in other MSS., this group has no passages indicative of its conflation. The number of such exclusive additional passages in this group is very small, namely 3, and the number of lines they cover is 4 anuṣṭubhs. These passages are: 50* (in Ś K_{1.2.4}); 124* (in Ś K_{1.4}) and 786* (in Ś K_{1.2.4}). That these passages are clearly inflations is easy to demonstrate.

Let us take up the additional passage 50*. It is found only in Ś K_{1.2.4}, and occurs after 8. 5. 26 of the constituted text which runs:

विषममिं प्रपातं वा पर्वताग्रादहं वृणे ।

न हि शश्यामि दुःस्त्रानि सोढुं कष्टानि संजय ॥

after which Ś K_{1.2.4} insert:

50* चिन्तयन्नेव सीदामि मनो मेऽतीव मुह्यति ।

That this line does not find a place in 27 out of a total of 32 MSS. in our critical apparatus, and that it does not help the progress of the narrative in any way, justifies its rejection though found in such valuable MSS. as in Ś and K groups.

The same is the case with the additional passage 124* found in Ś K_{1.4}. After a long and hackneyed description of the battle-field in 8. 16. 38:

रुपाण्यस्त्रैर्युक्ताम्यानि द्विरदाश्वतृणां वृष ।

समुच्चानीव वज्राणि प्रापुर्दुर्दृशतां परम् ॥

we have in Ś K_{1.4} the following stanza:—

124* तथैव मुखवर्णश्च केषांचित्तत्र दृश्यते ।

मदादिव प्रसुप्तानां विक्षिप्ताभरणस्रजाम् ॥

In the stanza above, the word तथैव is a pointer that the description is an after-thought, particularly following a long description of the battle-field.

Let us now take up the third additional passage, 786* (Ś K_{1.2.4}). After 8. 52. 7^{ab} of the constituted text:

अयं खलु स संप्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।

we have

786* निर्जिता बहुशो योवाः पलायनपरायणाः ।

which line does not harmonise with the line above, while 7^{cd} of the constituted text:—

कथमिष्यन्ति भूतानि यच्चद्रुमिर्धरिष्यति ॥

fits in exactly.

All the same, I feel justified in holding that the \dot{S} group of MSS., associated with K group, particularly K_1 and K_2 , contains the shortest version of the Karpaparvan so far as our manuscript authority goes.

(3) *The Maithili Version*

The Maithili version in our critical apparatus is represented only by one manuscript, viz., V_1 . This version is generally more akin to B and D versions, but is not entirely identical with them; we have cases, of course, in our additional passages of the N recension group of MSS., where V_1 does not find itself in agreement with \dot{S} K or with D. The following additional passages, not found in V_1 and some MSS. of the Bengali version, are found in \dot{S} K and D, which enables us to distinguish the Maithili-cum-Bengali version from the \dot{S} K version on the one hand and the D version on the other: 111* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K $B_{1.2.4.5}$ D); 231* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K D_{11} D_2), and 1175* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K D_{11} D_{11} $D_{1.2.5.8}$). Barring these features our Maithili version shows a general agreement with the MSS. of the Central group.

(4) *The Bengali Version*

The Bengali version in our critical apparatus is represented by five MSS. Ignoring occasional lapses, these five MSS. present a text which agrees with our Maithili version on the one hand, and the Devanāgarī version on the other. Of these five MSS., B_1 and B_4 are purer and uncontaminated, while B_2 and to a greater degree B_3 , are heavily conflated.

(5) *The Devanāgarī Version*

The Devanāgarī version in the critical apparatus of the Karpaparvan falls into four distinct groups: (i) the version of Arjunamīśra; (ii) the version of Nilakanṭha; (iii) the composite Devanāgarī version and (iv) the Devanāgarī version highly conflated with the S recension, and represented in the Crit. App. by eleven MSS. in all. The first of these sub-versions is represented by a compact and consistent group of three MSS., Da_1 , D_1 and D_2 . Of these, Da_1 has the commentary of Arjunamīśra written above and below the text, which agrees with the text of the bare commentary obtained from the Library of the Oriental Institute at Baroda. D_2 gives an abridged version of the commentary along with a few additions and alterations, while D_1 has no commentary at all and contains the bare text of the Karpaparvan. The close agreement of all these three MSS., almost uniformly and throughout the entire text of the parvan, makes me feel justified in holding that they represent Arjunamīśra's version. It has already been shown by the late Dr. Sukthankar (see his article "Notes on Mahābhārata commentators", ABORI 17. 185-202; Collected Works, Vol. I, pp. 263-277; "Arjunamīśra", Dr. Modi Memorial Volume, pp. 565-568; Collected Works, Vol. I, pp. 402-405) that Arjunamīśra is a very old commentator; and that he has mentioned several of his predecessors. From some of his remarks in his commentary it appears that he had before him several versions of the Mahābhārata; and though he hailed from Bengal, he followed a text mostly agreeing with the text of the Epic as preserved in the MSS. belonging

to the Central group. As there is not a single additional passage found in any of the three MSS. severally and collectively, I feel that I am on very sure and firm ground in holding that the version presented by these MSS. as the pure version of Arjunamiśra.

The second Devanāgarī sub-version is Nilakanṭha's version, represented by one MS. only, our Dn₁. There were a few more MSS. of the parvan with Nilkanṭha's commentary thereon, but on examination I did not find anything in them deserving special notice, and so they were not included in the critical apparatus. The version presented by our Dn₁ is highly conflated as has been already shown above (p. xv).

The third Devanāgarī sub-version consists of four MSS. viz., D₂, D₃, D₄ and D₅. Of these four MSS., D₂ presents a version agreeing to a very high degree with Ś K_{1,2} group, but featuring some of the characteristics of the remaining MSS. of the Northern recension, as has been shown in the detailed description of that MS. So D₂, D₃ and D₄ are the only MSS. which represent a purer sub-version of the composite Devanāgarī version.

The fourth Devanāgarī sub-version is represented by a group of two MSS., D₆ and D₇, representing the composite Devanāgarī version contaminated with, and showing leanings on the side of, the S recension. Of these two MSS. again, D₆ shows greater affinities with S, as containing a very large number of exclusive additional passages, and those in common with the S recension. Compared with D₆, our D₇ falls in line with the composite D version in its general extent, but adopts variants commonly found in the S recension.

The Central group consisting of the Maithilī, Bengali and Devanāgarī versions with sub-versions of the last, is not, however, without its specialities. It has a number of additional passages, with occasional association with K₃ and K₄. They are: 189* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-2,7}); 272* (V₁ B_{1,2,4} D); 290* (V₁ B_{1,2,4,5} Da₁ D₁₋₇); 292* (V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 305* (V₁ B_{1,3,4} D_{3,4,5,7}); 428* (V₁ B_{1,3,4} D_{3,4,7}); 540* (V₁ B Da₁ D_{1,3-7}); 562* (K₄ V₁ B D); 591* (K₄ V₁ B Da₁ D_{1,3,2,7}); 616* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-5,7}); 617* (K₄ V₁ B Dn₁ D_{2-4,7}); 618* (K₄ V₁ B Dn₁ D_{2-4,7}); 622* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 628* (V₁ B_{1,2-3} Dn₁ D_{2-4,7}); 676* (K₄ V₁ B_{2,4,5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 726* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 741* (V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 792* (K_{3,4} V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-3} T₂); 793* (K₄ V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 796* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 844* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 869* (K₄ V₁ B_{2,3} Da₁ Dn₁ D_{1,2,3,5}); 878* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-5,7} T₂); 879* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅); 894* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-3,7}); 901* (V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 920* (K₄ V₁ B₂₋₃ Dn₁ D_{3,4,7}); 939* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-5,7}); 1072* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 1100* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 1108* (V₁ B_{1,2,4,5} Da₁ Dn₁ D_{1,2,3-7}); 1115* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,4-7}); 1123* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 1177* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-3,7}); 1178* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 1201* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 1212* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-5,7}); 1217* (V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{4,5}) and 1222* (V₁ B_{1,2-3} Dn₁ D_{3,7}).

THE SOUTHERN RECENSION

The Southern recension, in contrast with the Northern recension, is a very highly inflated recension of the Karnaparvan. It transposes Arjuna's fight with the Saṃśapta-kas, which in N is described on both the days of Karna's Generalship, to the second day's

occurrences. The text of the Karnaparvan in this recension is marked with a very large number of additional passages. It seems to have been handed down in a deranged form, MSS. differing considerably in locating some portions. I have discussed these features in my remarks on the Northern recension, and hence do not desire to repeat myself here. There are indications that MSS. of this recension make a definite and pronounced attempt to smoothen the text by removing epic archaisms.

The following is a list of additional passages found exclusively in the entire S recension, including T₂:-

12*, 18*, 19*, 22*, 36*, 37*, 38*, 49*, 51*, 74*, 91*, 131*, 147*, 160*, 161, 162*, 165*, 166*, 174*, 194*, 197*, 199*, 202*, 207*, 215*, 222*, 223*, 226*, 228*, 229*, 230*, 232*, 233*, 234*, 235*, 237*, 238*, 240*, 241*, 244*, 249*, 251*, 252*, 255*, 267*, 269*, 278*, 280*, 281*, 298*, 320*, 322*, 331*, 336*, 377*, 378*, 383*, 411*, 430*, 434*, 442*, 443*, 444*, 446*, 450*, 470*, 479*, 481*, 524*, 531*, 542*, 544*, 547*, 550*, 551*, 554*, 558*, 576*, 587*, 588*, 590*, 594*, 614*, 631*, 635*, 638*, 639*, 649*, 652*, 657*, 659*, 661*, 663*, 664*, 669*, 670*, 671*, 677*, 682*, 693*, 723*, 748*, 761A*, 774*, 777*, 778*, 779*, 781*, 782*, 787*, 802*, 804*, 805*, 813*, 814*, 817*, 818*, 822*, 824*, 833*, 884*, 906*, 907*, 916*, (T₂ missing from this point to the end of the parvan) 956*, 972*, 976*, 988*, 993*, 997*, 1002*, 1026*, 1025*, 1030*, 1043*, 1052*, 1055*, 1057*, 1068*, 1074*, 1075*, 1076*, 1080*, 1119*, 1124*, 1140*, 1151*, 1153*, 1167* and 1170*.

Over and above, the following additional passages found in T₁: G M₁ may be regarded as exclusive additions in the S recension, T₂ being after all a mixed codex dominated by the influence of the N recension:- 54*, 82*, 101*, 102*, 137*, 170*, 173*, 175*, 176*, 178*, 187*, 188*, 192*, 248*, 276*, 285*, 287*, 293*, 303*, 307*, 311*, 316*, 319*, 329*, 330*, 332*, 333*, 345*, 346*, 347*, 362*, 372*, 375*, 379*, 382*, 400*, 403*, 406*, 416*, 435*, 440*, 451*, 452*, 460*, 462*, 464*, 484*, 492*, 580*, 581*, 583*, 696*, 724*, 742*, 758*, 769*, 788*, 802*, 803*, 823*, 831*, 855*, 864*, 874*, 875*, 876*, 886*, 887*, 897*, 899*, 900*, 909*, 914*, 915*, 921*, 922*, 923*, (T₂ missing from this point onwards) 940*, 965*, 977*, 982*, 1003*, 1048*, 1128* and 1157*.

The S recension consists of three different versions, T, G and M and is represented by ten MSS., three each for T and G version and four for the M version. Of these three versions, T and G, together with M₁, seem to present some common features, while M₂-4 stand out to represent a purer form of the M version.

Besides the above-mentioned short additional passages, there are fifteen longer passages relegated to Appendix I, viz., Nos. 1, 2, 6, 8, 10, 11, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 30, 37 and 38, which also belong to this recension.

(1) *The Telugu Version*

The Telugu version in our critical apparatus is represented by three MSS. Of these, T₂ is not available for the whole of the parvan, and breaks off at 8. 60. 31. T₂ is a mixed codex presenting in its readings features of the N recension, while in respect of the division of adhyāyas, additional passages etc., it shows leanings more on the side of the S recension than the N recension. Thus, T₁ and T₂ are the only two MSS. which represent the Telugu version proper. There are indications again that T₂ has leanings

towards G. There are no additional passages found exclusively in the entire Telugu version as such, but there are several such passages common to the Telugu and the Grantha versions, for which see below.

(2) *The Grantha Version*

The Grantha version in our critical apparatus is represented by three MSS., all of which present a more or less-uniform text. Each of these MSS. has a few exclusive passages, no doubt [G₁ (2), 986* and 1027*; G₂ (3), 607*, 848* and 988*; G₃ (1), 969*] which fact may be regarded as vagaries of individual MSS.; but there are a few additional passages, common to all the three MSS., which are found neither in Tn or in M. They are: 525*, 935* and 941*.

There is, however, a large number of additional passages common to both the Telugu and Grantha versions, but which are not at all found in the Malayālam version. They are: 123* (T₁: G), 221*, 253*, 414* (T₁: G), 433*, 436*, 445*, 447* and 475* (T₁: G), 502*, 503* (T₁: G), 507*, 520*, 521*, 522*, 539*, 592*, 595*, 596*, 597* 605* (the last five T₁: G), 632*, 633*, 634*, 636*, 642*, 656* and 688* (T₁: G), 736*, 846*, (T₁ missing from this point onwards) 949* (T₁: G₂: G₃) and 1092* (T₁: G₂).

I have already stated above, while giving a detailed description of the characteristics of our M₁, that this MS. has greater leanings towards the T and G versions than towards the purer form of the M version presented by M₂₋₄. The following passages which M₁ shares in common with T G, may be mentioned in this connection:—122*, 273*, 405*, 482*, 515*, 532* and 722*.

(3) *The Malayālam Version*

The Malayālam version in our critical apparatus is represented by four MSS., of which, as has been already pointed out above, M₁ leans towards the T and G versions. The purer form of this version is thus found in M₂₋₄ only. There are a few additional passages found in the entire M version, but a larger number of such passages is found in M₂₋₄. Those additional passages found in the entire M version are: 284*, 363*, 602* and 950*; while those found in M₂₋₄ only are: 95*, 158* (M₂: G), 369*, 396*, 528*, 529*, 698*, 834* and 835*.

It is now possible to arrange the entire manuscript material of the Karnaparvan in the following series which would indicate the progressive stages of inflation in a very rough fashion:—(Ś₁: K₁: S)→(K₂ D₂)→(K₄ V₁ B)→(Da₁ D₁: S)→(D₂: S: S)→(D₁: S)→(Dn₁ T₁)→(T₁: S)→(G M₁)→(M₂₋₄): Dn₁ T₁ thus occupying a place just midway between the N and S recensions. Of the three versions of the S recension, the Malayālam version is the shortest in extent.

THE EXTENT OF THE KARNAPARVAN

According to the agreed view expressed in the parvasaṃgraha calculation of the Northern and Southern recensions, further supported by the Javanese adaptation, the number of adhyāyas in the Karnaparvān is 69, exactly the number which the constituted text has got. I must however say that the constituted text is not hypothetically divided into 69 adhyāyas, but is actually found so divided in Ś K₁: S group of my MSS. The Vulgate text has 96 adhyāyas and the Madras ed. 110 adhyāyas for this parvan. If we examine the evidence of MSS., those of the N recension outside the group of Ś K₁: S, divide

the parvan into 69 to 96, while the MSS. of the S recension used by us show the number to vary from 101 in T₁ to 112 in M₄, only G₁ having 110 adhyāyas as in the Madras edition. My considered view is that the late P. P. S. Sastri, the editor of the Madras edition, has hypothetically divided his text into 110 adhyāyas to suit the following reasoning of his:

"We find, however, that *all the manuscripts utilised by us* for the preparation of the Southern Recension of the Kārṇa Parvan divide the Kārṇa Parvan into 110 chapters. From the last two columns of the table printed in page viii (xviii) of the Introduction to Vol. I of our Edition of the Mahābhārata, it will be observed that the total number of chapters in all the Parvans of the Mahābhārata according to the Southern Recension comes to 1959. But in stanza 15 of chapter 51 of the Ādi Parvan, we are told that the Mahābhārata consists of one hundred thousand stanzas divided into two thousand chapters,

[अध्यायानां सहस्रे द्वे पर्वाणां शतमेव च ।
श्लोकानां तु सहस्राणि नवतिश्च दशैव च ॥]

distributed over one hundred minor Parvans and eighteen major Parvans..... In the matter of adhyāyas also, we have been closely following the scheme given by the manuscripts representative of the Southern Recension. We have therefore divided the Kārṇa Parvan into 110 chapters in consonance with the evidence supplied by the Manuscripts though we have been told in the Anukramapikādhya of the Ādi Parvan that the Kārṇa Parvan need consist only of 69 chapters. And the addition of 41 chapters under Kārṇa Parvan helps us to arrive at the two thousand chapters for the whole Mahābhārata according to the Southern Recension." (Italics mine).

I should like to add that the stanza referred to above corresponds to lines 2 and 3 of the additional passage No. 486* in the constituted text of the Ādiparvan, and must have been inserted considerably later than the Parvasamgraha, as the total of adhyāyas according the Southern recension comes to 1959. Besides, there is no suggestion that the required number of 41 adhyāyas should be obtained only from one parvan and that parvan should be the Kārṇaparvan. I need not state that Southern redactors inserted the stanza regarding the number of adhyāyas out of its proper place, which should have been towards the enumeration of the sub-parvans, adhyāyas and ślokas.

Let us now examine the claim of Sastri that the manuscript tradition of the Southern recension is uniform in dividing the text of the Kārṇaparvan into 110 adhyāyas. In my view the above claim is not tenable. It appears clearly from the ten manuscripts of the Southern recension which we have used,—and some of them more or less similar, if not identical, with those used by him,—that he has arbitrarily divided his text into 110 adhyāyas in order to gain exactly 41 more adhyāyas to obtain the required total of 2000 for the whole of the Mahābhārata. I say arbitrarily because of the following remarks of his in the foot-notes to his edition of the Kārṇaparvan: p. 478 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 501 (ख-नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 574 (ख-नात्राध्यायसमाप्तिः); p. 578 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 580 (क-ख-च-ड. अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 606 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 610 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 611 (अ-कोशे अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 612 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 678 (च-अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते). Sastri used in all five MSS. for his edition of the Kārṇaparvan, and his notes quoted above, refer to all these five MSS.; so his claim

that his MSS. are uniform, falls to the ground. It must, however, be said that the S recension divides the Kārṇāparvan into a larger number of adhyāyas than the Northern recension does. I may even say that it is possible to increase the number of adhyāyas to a still greater number, not only in the Kārṇāparvan, but also in the Bhīṣma, Droṇa and Śalya parvans by splitting the text at a point when the fight of one pair of warriors is over and that of another pair is to begin.

Another point. The Southern recension in its Parvasaṃgraha states that the number of adhyāyas in the Kārṇāparvan is 69. At what period the theory of 2000 chapters for the whole Mahābhārata came into vogue, and why the redactors of the Southern recension selected only the Kārṇāparvan for obtaining the required additional number of adhyāyas, will remain an unsolved question for the present.

The constituted text of the Kārṇāparvan divides it into 69 adhyāyas, the figure on which the Northern, Southern and Javanese traditions are agreed, the smallest adhyāya in it, i. e., adhyāya 41, having 7 ślokas, and the biggest one, i. e., adhyāya 24, having 161 ślokas, the average number of ślokas per adhyāya being 56 as against the general average of 45 ślokas for the whole of the Mahābhārata. (see Sukthankar: Epic Questions II, The Parvasaṃgraha Figures in the Silver Jubilee Number, ABORI, 23, pp. 549-558; Sukthankar Memorial Edition, Vol. I, pp. 422-430).

For the Kārṇāparvan, the Parvasaṃgraha figure of ślokas or Grantha is 4900 according to the Northern as well as the Southern recension. The Javanese adaptation records the figure as 4970. Sastri gives the figure, on actual calculation, to be 5001½ ślokas. Among the MSS. of this parvan there are a few which have recorded the figures as follows: SK₁: 4964; K₂ (erroneously) puts the figure at 4864 due to misreading of the figure for 9; D₂: 5142 and D₃: 5082. On the utility of Parvasaṃgraha figures for critical purposes, Dr. Sukthankar has expressed his views in detail in his Prolegomena (pp. xcvi-c) and in his article "Epic Questions II", Silver Jubilee Volume, ABORI, 23, pp. 549-558. Dr. D. D. Kosambi has contributed an interesting paper on this topic in JAOS, 66, No. 2, pp. 110-117; and Dr. Belvalkar also had an occasion to discuss it in his Introduction to Bhīṣmaparvan, pp. cxvi-cxviii. I generally accept the conclusions arrived at by Sukthankar and Belvalkar, and feel that the Parvasaṃgraha calculations should be regarded as approximate, though in some cases the figures recorded have the semblance of accurate calculations to a digit. The date of Parvasaṃgraha enumeration is anterior to A. D. 1000, and may be much older than this date. The oldest of Kārṇāparvan MSS., V₁, is dated A. D. 1444, and D₂, A. D. 1458. The traditional figure of ślokas or Grantha seems to be 4900 or so, according to both the recensions, though Sastri has actually calculated it to be 5001½ ślokas for his Southern recension.

Let us now see how far the constituted text of the Kārṇāparvan stands *vis-à-vis* these figures. Our constituted text contains 3871 ślokas divided into 69 adhyāyas. Of these, 3252 are in the anuṣṭubh metre, including 287 three-lined and 4 one-lined ślokas 615 in Triṣṭubh-Jagatī metre including 23 six-lined ones, and 4 ślokas in the Mālinī metre. The total volume of all these ślokas in grantha unit will approximately come to 4343 excluding the references and colophons. In any case, this figure 4343 falls short of the traditional figure of 4900 by about 550!

I have already stated above that in my opinion the Parvasamgraha figures are only approximate, and are indicative of the extent of the Mahābhārata and its parvans in the age when the Parvasamgraha adhyāya was introduced into the body of the Epic, which, it will be readily admitted, is older than this adhyāya. To the Editor of the constituted text on the authority of extant MSS., variation in these figures need not frighten.

I may, however, be asked the question whether I have followed the principles of the constitution of the Mahābhārata text as laid down by Dr. Sukthankar and scrupulously observed in practice by his successors in the task of editing different parvans. I would unreservedly answer the question in the affirmative. I would ask the reader to refer to Dr. Sukthankar, who in his Prolegomena (pp. cii-civ) and in his Introduction to the Aranyakaparvan (pp. xviii) and also in several papers under the title Epic Studies and Epic Questions, has discussed the question in great details. The quintessence of these principles is that the constituted text is the shortest text as regards extent, based on the agreement and difference of the MSS. arranged in recensions and versions. The constituted text of the Karnaparvan stands firm on this first requisite to the fullest extent. The shortest version in my critical apparatus is that represented by Ś K₁, group of MSS. I have eliminated from this group all those passages which are not supported by other recensions and versions. It must be clearly understood that the above group contains a very large number of haplographical omissions which had to be supplied from the remaining versions. But I have not allowed a single passage into my text which is not supported by both the recensions taken as a whole and their different versions. In one case (see page 353, additional passage No. 537*) I have even rejected a passage where I felt, on the authority of a single MS., that its occurrence there is extremely doubtful. A reference to the Critical Notes at the end fully explains any deviation from the general principles laid down by Sukthankar, and my reasons for such deviations. I must, however, state that their number is extremely small. The shortage of some (4900-3871 =) 1029 ślokas or—assuming that 4900 represents grantha-units—of about (4900-4343 =) 557 grantha-units in the volume of the constituted text is therefore, justifiable, though it is not my intention at this stage to lay claim on behalf of my text that it is the pre-Parvasamgraha text.

There is another argument to justify the claim on behalf of my text. That it is fully vouchsafed by the contents of the Karnaparvan as given in the Parvasamgraha, 1. 2. 169-172, in MSS., epitomes and other sources. There are several MSS. of this parvan which mention the contents of topics at the end. Here is a list of topics obtained on comparison. Ś₂ mentions their number as 15:

इतान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।

and their list follows: (1) कर्णनिषेकः, (2) पाण्डववधः, (3) त्रिपुरघातनम्, (4) कर्णसम्यग्विवादः, (5) हंसकाकीयो-पाख्यानम्, (6) मद्रवेलाकुत्सनम्, (7) युधिष्ठिरपराजयः, (8) कर्णगीमयोर्बुद्धम्, (9) युधिष्ठिरपलायनम्, (10) युधिष्ठिर-कोपः, (11) युधिष्ठिर-अर्जुनप्रसादः, (12) द्रुपदासनवधः, (13) द्रौपिसान्त्वनाश्चानि, (14) कर्णवधः, (15) युधिष्ठिरानन्दः. The actual number of topics in Ś₂ is 13, and I have made it up by adding two in [] parenthesis, probably omitted through haplography.

There are two other lists, one in Da₁ and the other in Dn₁. In the first MS., the number given is ten but actually nine, while in the second the number is not mentioned.

(1) Da₁ = (1) कर्णामिषेकः, (2) पौराणं त्रिपुरपातनम्, (3) सारथ्यं मद्राजस्य, (4) कर्णशल्ययोर्विवादः, (5) हंसकाकीयम्, (6) युधिष्ठिरकिरीटिनोः क्रोधः, (7) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (8) दुःशासनवधः, (9) कर्णवधः.

(2) Dn₁ = (1) कर्णामिषेकः, (2) पौराणं त्रिपुराख्यानम्, (3) कर्णशल्ययोर्विवादः, (4) हंसकाकीयोपाख्यानम्, (5) मीमादिभिः सह युद्धम्, (6) अर्जुनगर्हणम्, (7) युधिष्ठिरार्जुनयोः क्रोधः, (8) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (9) दुःशासनवधः, (10) वृषसेनादिवधः, (11) कर्णार्जुनयोर्द्वैरथम्, (12) दिव्यालुप्तयुद्धम्, (13) किरीटहरणम्, (14) चक्रप्रसनम्, (15) कर्णवासुदेवसंवादः, (16) कर्णवधः, (17) शल्यपलायनम्, (18) शिविरगमनम्, (19) युधिष्ठिरहर्षः.

Let us compare the above lists with one more found in Kṣemendra's Bhārata-mañjarī, which runs: (1) पाण्डववधः, (2) प्रथमो युद्धदिवसः, (3) त्रिपुरवधोपाख्यानम्, (4) शल्यसारथ्यस्वीकारः, (5) हंसकाकीयम्, (6) मद्रकुत्सनम्, (7) अश्वकुत्सनम्, (8) युधिष्ठिरक्रोधः- सान्त्वनम्, (9) दुःशासनवधः, (10) वृषसेनवधः, (11) कर्णवधः.

Whatever list of events given above may be said to be genuine, our constituted text covers all the topics mentioned in them. There is therefore no question of the constituted text omitting any one or the other of them, and thus its contents are authenticated according to all the recensions and versions. The reduction in volume by about 1029 ślokas or about 500 grantha units which it envisages, must be due to inflation only. The tendency for inflation must have been in evidence even prior to the formulation of the Parvasamgraha figures. I have already stated before that possibly the original form of the Kārṇāparvan contained only two major events, viz., the death of Duṣṣāsana and the Kārṇārjuna-dvairatha, around which other events might have gathered.

THE APPENDIX PASSAGES

In Appendix I, we have given 44 passages, which for their length could not be accommodated in the critical apparatus just below the text. All these passages were wanting in one or the other of the recensions or versions, or in a few individual MSS. Is their exclusion from the constituted text responsible for reducing the extent of the parvan below the Parvasamgraha figure, and does that exclusion affect the general contents of the parvan? To the first question my answer is in the affirmative. The total extent of all passages from the Northern recension comes very nearly to 440 ślokas, and from the Southern recension to 420 ślokas or so. If the grantha units of these passages, about 450, is added to the grantha of the constituted text which is about 4343, we reach the approximate grantha of 4900 for the Kārṇāparvan mentioned in Parvasamgraha. To the second question my answer is an emphatic no. The fact that every one of these passages is missing in one or the other of the recensions and versions justifies me in not admitting them into the constituted text. All these passages are only expansions of material which has already found place in my constituted text. As to the extent, therefore, the constituted text of the Kārṇāparvan may be said to be older than the Parvasamgraha, but in regard to contents, it is one that stands supported by the concurrence of the recensions, versions and the authority of all the MSS. at my disposal.

THE DEVICE OF WAVY LINE

The device of wavy line in the critical text of the Mahābhārata has not yet been properly understood by some critics. I, therefore, think it necessary to explain its use and implications to avoid unnecessary criticism which is in some quarters levelled against its use. The use of a wavy line under a feature or passage surely indicates the wavering of the Editor's mind, but, it does not indicate the Samśayātmatva, which, they say, is fraught with danger or leads to chaos. It need not be stated again and again that the

problem of Mahābhārata textual criticism presents numerous difficulties which cannot be resolved by framing a set of few rules. When, therefore, some sort of inevitable uncertainty arises in deciding the oldest possible form of the text to be incorporated into the body of the constituted text, it presents material, the exact value of which cannot be assessed. To remove this type of difficulties it is that the device of wavy line has been brought into vogue by the late Dr. Sukthankar.

Let us take some concrete examples in which this device has been used by me. The Manuscript material of the Mahābhārata is divided into two recensions, Northern and Southern; each recension, again, is represented by a number of versions which, in their turn, are represented by individual manuscripts. In the case of Kārnāparvan, the manuscript material falls into two recensions, the Northern recension having Śāradā, Kāśmīrī, Māithilī, Bengālī and Devanāgarī (with four sub-groups) versions, and comprises 22 MSS.; while the Southern recension has three versions, Telugu, Grantha and Malayālam, comprising ten MSS. Some of the versions, for instance, Māithilī, is represented by a single MS. If we want to decide upon a feature or a passage as most authentic merely on the strength of the majority of versions or MSS., we would always be compelled to adopt the feature or passage as found in the Northern recension, as it has such a majority of versions as well as of MSS. This would leave the features and passages in the S recension and its versions invariably in the minority, as it has only three versions and ten MSS. This would not correctly represent the valuation of our material. Therefore we have been compelled to resort to the device of wavy line to show that the Northern and Southern recensions do not agree, or stand equally divided on the antiquity and authenticity of a feature or passage, both of which have more or less the same substance put into different wording and yet both of them must find a place into the constituted text. The normal use of the wavy line below a feature or passage thus stands to show that the Northern and Southern recensions are agreed on the existence of a feature or passage, but stand evenly divided as to its wording. Take the case of 8. 11. 15⁴. Our constituted text, with a wavy line under 15⁴, reads:

मेघजालैरिव च्छन्नौ गगने चन्द्रमास्करौ ।

for which the variant in the Southern recension is :

मेघजालैः प्रति(परि)च्छन्नौ सूर्याचन्द्रमसाविव.

As both N and S agree on featuring the sun and the moon, but differ only in their wording, the Editor, taking his stand on the principle of eclectics, prefers गगने चन्द्रमास्करौ as more archaic than सूर्याचन्द्रमसाविव, but puts a wavy line under it to show that the S recension differs only in wording. In contrast with the above, I request the reader to refer to the constituted text of 8. 11. 16⁴, which has चन्द्रसूर्यौ यथा दिवि in D₁ D₂ and अज्ञारकसुखाविव in B₂-s D₁-s-s; for our सूर्यसूर्यौ यथा दिवि, a reading on which ŚK and a few more MSS. from N agree with the entire S, while some ten MSS. of the Central group differ from our text. The Editor here is 100% certain in his mind that the original text must be the one that he has adopted, and so has no wavering in his mind, because of the agreement of MSS. coming from the extreme ends in N and S.

In some cases, when the Northern and Southern recensions run parallel and passages are rather lengthy, the Editor was forced to put the wavy line in the margin, as in the case of 8. 1-2; 8. 24.62-84⁴; and 8. 69; for, the wavy line below the text continuously

for many verses would have been an eye-sore. In such cases as in 8. 1-2, I have put the wavy in the margin to show that the Northern and Southern recensions differ widely, and yet in the case of the text in the Northern recension also the versions differ and give some parallel features for which I had to use the wavy line as in 8. 1. 38^b or 49^d.

Besides the above-mentioned cases of the use of wavy line, we are required to resort to it when there was no direct support for our constituted text from the Southern recension, or when such support could not be brought under a substitute passage in the critical apparatus. The cases under the first alternative are extremely rare, and were resorted to to obtain a text without which the narrative ceased to be intelligible or rational; and under the second alternative, inclusion of such passages into the constituted text was forced upon the Editor on account of a bewildering mass of conflicting manuscript evidence. For instance, in 8. 51. 75, we have

अथ द्रोणस्य समरे तत्कालमदहं तदा ।
श्रुत्वा कर्णो वचः क्रूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥

The second half of this stanza has the support of both the recensions, but the first half does not have it. The contents, however, were not unknown to the S recension as evidenced by line 3 of 770*, which passage is found in that recension.

Another instance of the above-mentioned type is supplied to us by 8. 62. 38^{cd} and 42^{ab}; both these lines are missing in the S recension, but 38^{ab} cannot give us any sense without 38^{cd}, nor can 42^{cd} do so without 42^{ab}. We are therefore forced to include these lines, though they had no support from the S recension. Thus, the wavy line is used here to show that our text is not supported by both the recensions as it should have been, and yet, without 38^{cd} and 42^{ab}, the passage could not give a sense.

Similarly, we are required to use a wavy line when both recensions do not agree as to the *place* of the passage, though its text has their support. The passage, 8. 67. 35, where it actually occurs in our constituted text has not the support of both the recensions; yet both 35^{ab} and 35^{cd} occur in S recension in the next adhyāya, i. e., 8. 68. 3^{ab} and 6^{cd}. In the Northern recension these lines are repeated in the next adhyāya, while in the Southern recension they occur only once.

A more interesting case of the use of wavy line below the constituted text is supplied to us by the passage, 8. 67. 4-5. The entire text narrating Kṛṣṇa's reply to the appeal of Karna is engulfed in a bewildering mass of material where not only recensions and versions, but even individual MSS. present their respective text in utter confusion. A reference to the critical apparatus on pages 591-593 for the position of additional passages from 1140* to 1148* will inform the reader how the text had come down to us in different MSS. I found it impossible to obtain an agreed order of stanzas in the two recensions and several versions (see particularly the critical apparatus under 8. 67. 3-6), and hence I had to take my stand on the principle of eclectics, and adopt 8. 67. 3-5 as my constituted text, because it is preserved in my most trustworthy group of MSS., viz., Ś K₁, and supported by a few more MSS. of the Northern recension. The point there was to cite cases of injustice which the Kauravās, and more particularly Karna, had done to the Pāṇḍavās, and the bards of different recensions, versions and individual MSS. vied with one another in swelling the number of incidents of injustice. Whether the critical stage of the battle would allow a long recital of such incidents is itself a question, but if

only a few incidents of injustice are to be recited, they should be such as would give no chance of doubt in the mind of Karna. One such incident, undoubtedly, is that Karna mischievously laughed at the helplessness of Draupadi when she, draped in a single garment, was dragged to the court by Duṣśāsana. Another such incident in which Karna played an important rôle was his challenging Yudhiṣṭhira for a game of dice once more at the instigation of Śakuni. It is exactly these two incidents of injustice that my trustworthy manuscripts record. But as they lack the agreed support of the recensions and versions, I have put a wavy line under these two stanzas.

METRES IN THE KARṆAPARVAN

The major portion of the constituted text is written in the Epic anuṣṭubh, but in certain portions, particularly when the narration assumes the genuine ballad form, the Triṣṭubh-Jagatī with some variations here and there, take the place of Epic anuṣṭubh. In the constituted text of the Karna-parvan there are as many as 3252 śloka in anuṣṭubh, 615 in Triṣṭubh-Jagatī and 4 in Mālinī metre. The Vulgate text of the parvan contains one more stanza in Mālinī, our additional passage No. 1085*, found in D₁ and T₂, and a stanza in Śārdūlavikrīḍita, No. 1096*, found only in some MSS. of the Northern recension, but not at all traceable in any MS. of the Southern recension. This latter stanza, however, in the Northern text tradition, goes back to a pretty high antiquity, being commented upon by Vimalabodha and his successors.

The Triṣṭubh-Jagatī stanzas in the Karna-parvan have some variations to avoid or relieve monotony. Thus we have Rathoddhatā in 8. 21. 2-14; Aparavaktra in 8. 26. 60-71 and Vamśastha in 8. 62. 36-62.

It is argued in some quarters that the appearance of the classical metres mentioned above, indicates modernity. I cannot share the above view unreservedly. Our Epic is supposed to have attained its present form by evolution in stages, the last stage having been reached in the age of the Guptas, say about A. D. 300. From inscriptional literature of that age it is quite easy to show that all the above metres, found in the constituted text of the Karna-parvan, had been in vogue. If by modernity we mean the age of the Guptas, I most willingly fall in line with these critics.

EMENDATION

Emendation, which means reconstruction of a passage or word against the authority and evidence of MSS., has played a very insignificant rôle in the Karna-parvan, even though in the constitution of the critical text, the Editor had to face many difficulties. The only guiding principle that I have constantly kept in view in resorting to emendation is that the emended text should be, textually, as near the archetype as possible, should be capable of being evolved out of the manuscript material available and at the same time, should afford a smooth and reasonably good interpretation.

There are in all 25 cases of emendation in a text of 3871 stanzas. In my first draft the number of emendations was considerably larger, but as the critical apparatus was being sifted, and additional material from commentaries etc. came in, the number got reduced, and I feel sure that it would be reduced still further if older MSS. in Śāradā or Nepālī scripts become available, as was the case with Adiparvan (see Sukthanker: *Epic Studies*, VII, ABORI, 19. 201-262, and more particularly the following *More astonishing

still is the fact that out of the textual emendations hazarded by the Editor, fifty per cent are actually documented by this manuscript.”)

Out of these 25 emendations, 7 relate to the avoidance of hiatus. The genius of older form of the language never fought shy of the hiatus, as can be proved from so many instances occurring in the R̥gveda. The rule in Classical Sanskrit Grammar:

संहितैकपदे नित्या नित्या घातूपसर्गयोः ।

नित्या समासे, वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ॥

does not lay down that the sandhi is obligatory in metrical composition; on the contrary, it is entirely the choice of the speaker. When, however, champions of Classical Sanskrit started disliking hiatus, they evolved a method, usually by the insertion of च, तु, हि, or by substitution of a comfortable synonymous word or expression. They were not unanimous in the application of this method. Manuscripts usually betrayed all such attempts, making the work of the critical editor comparatively easy. Our emended text is obtained by only omitting च, हि, तु, अपि, सु or adopting the more authenticated word for which a synonym was substituted. The emendations due to hiatus in this parvan are: (1) प्रजासंहरणे *अभूत् in 8. 11. 23^a; (2) हीना *आसन्नैश्वेव in 8. 17. 107^a; (3) मरीया *उग्रतेजसः in 8. 22. 4^b; (4) देवा *आसन्नहावलाः in 8. 24. 142^b; (5) बुद्धकामो *अमातुपैः between 8. 29. 12^a and 12^b; (6) विशीर्णा *इत्येव between 8. 60. 18^a and 18^b and (7) समतिप्रद्वयो *अयं between 8. 67. 22^a and 22^b. I do not think I have taken much liberty in emending my text in the cases mentioned above.

There are, however, the remaining 18 cases of emendation some of which I must explain here. For instance अनिष्टानि* in 8. 2. 5^a which is due to the confusion of न and र in Sārādā script; for the word अष्टि did not then acquire its modern sense, the older term being ष्टि; *दिष्टे in 8. 5. 98^a for दृष्टे which yields no sense in the passage; *पीयो in 8. 15. 17^a which is an obsolete word; *तुम्बात् in 8. 19. 32^a for the same reason; *हीकथ in 8. 30. 44^a which is an obsolete or faked word to afford etymological explanation of बाहीक.

There are a few more emendations resorted to for syntactical reasons. For instance, *वाग्मादत्त in 8. 24. 91^a; and सर्वगम्या* in 8. 68. 34^a.

I think I need not give full list of emendations and my explanations here. The proper place for them is the Critical Notes, where they have all been fully explained.

Before concluding, I should like to record my deep sense of gratitude to the authorities of the Bhandarkar Oriental Research Institute for their kindness in entrusting to me the work of editing the Karnaparvan, and more particularly to Dr. S. K. Belvalkar, the General Editor, who recommended my name for this difficult task. Dr. Belvalkar was a constant and never-failing source of inspiration to me, as he has been to several other young scholars of Sanskrit on this side, and stood by me in all my difficulties in constituting the text and arranging the critical apparatus. It is needless to say that this parvan, next to Virāṭaparvan, and in some respects more than that parvan, presented difficulties of text-constitution, which at times seemed to be insurmountable. Had it not been possible for Dr. Belvalkar, who was all these years busy with his own work, first on the Bhīṣma-parvan and later on the Śāntiparvan, to come to my aid, my work could not have been what it is now.

Dr. Sukthankar, the first General Editor of this scheme of the critical edition of the Mahābhārata, and myself visited Europe in 1931 to attend the International

Congress of Orientalists held in Leyden. During the period of three months when we toured together, we held talks on his plan of entrusting different parvans to different scholars. He wanted for this scheme the co-operation of Indian as well as European and American scholars. It is a well-known fact that the Sabhāparvan was first assigned to the late Dr. M. Winternitz who was chosen for that very parvan by the International Association of Academies. Both Dr. Sukthankar and myself called on him at his residence in Prague to persuade him to come to India for some months for editing that parvan, but his age and health would not allow him to undertake the voyage. Similarly, it was Dr. Sukthankar's idea to assign the Karpaparvan to Dr. Lüders. Dr. Sukthankar spent a few weeks in Berlin in October 1931 for this purpose. Dr. Lüders also could not leave Germany on account of his academic commitments there and undertake the work. At one time Dr. Sukthankar had an idea of taking me up on the staff of the Mahābhārata, and get the work on Virāṭaparvan done by me, but I too had other commitments, and thus was not available. The Virāṭaparvan was then entrusted to my friend Dr. Raghu Vira, whose acquaintance we had formed on the steamer in October 1931. Professor Edgerton whom Dr. Sukthankar knew already and whom we met at Leyden, was chosen for the Sabhāparvan about this time. During 1931 and 1943, Dr. Sukthankar was so much occupied with his own duties, and had so much work on hand, that he thought he would think of assigning later parvans at a later stage, but he was not spared for us. Many veterans had passed away in the meanwhile, including Dr. Winternitz and Dr. Lüders. After the sudden demise of Dr. Sukthankar, Dr. Belvalkar was chosen to be the General Editor. He sought the co-operation of some veterans like Dr. S. K. De who had already edited Udyogaparvan during Dr. Sukthankar's life-time, and also some younger men including myself.

I started my work on the Karpaparvan on the 11th of October 1943. After a preliminary examination of the manuscript material, I selected 32 MSS. (out of some 56 MSS. that were collated) on which to base my edition. The first draft of the constituted text was ready in about a year's time. During the next few months, I finished the revision of the constituted text and handed it over to the Office. The staff of the apparatus writers began their task of preparing the apparatus, which, being very much complicated in nature, took them nearly five years to complete it. I thereafter revised the entire apparatus with the help of the expert staff in the Mahābhārata Department. The Institute then entrusted the printing of the parvan to the Nirṇaya Sagar Press, Bombay. I saw through a few printed forms while in Poona, but in July 1947 I was appointed Mayurbhanj Professor and Head of the Department of Sanskrit and Pali in the Banaras Hindu University, and so had to be out of Poona for about five years. All the same I spent all my vacations in the Institute in revising the apparatus. The work of printing, started in 1947, took nearly eight years to complete it. I, however, must say that the credit of excellent printing goes to the Nirṇaya Sagar Press and its experienced staff, and that of intrinsic merit on the scholastic side to the General Editor, Dr. Belvalkar.

I, however, should not fail to mention the loyal co-operation of the entire staff of the Mahābhārata Department. The old veterans of the Department like Naravane, Bhilawadikar, and M. V. Vaidya, passed away during this period of eleven years, and my

friend Shri. S. N. Tadpatrikar is on the verge of retirement, almost shattered in health, after a strenuous work of over 35 years. Among the members of the Mahābhārata staff, Shri. N. M. Khuperkar had a conspicuous share in preparing the critical apparatus and reading proofs; but the main burden of looking to collations, training the younger members of the staff in the art of preparing the apparatus, revising and preparing the final copy for the Press, and reading proofs of this parvan, fell on Shri. G. G. Soman, who had to share the heavy responsibility in this regard, and I am very happy to record that he has discharged these duties to my complete satisfaction. I must make therefore a grateful mention of his loyal assistance in my task; nay, I can say that, single handed, I could not have proved myself equal to it.

B. O. R. Institute }
21st February 1954 }

P. L. VAIḌYA

CONCORDANCE OF THIS EDITION

with the Bombay, Calcutta, and Madras (P. P. S. Sastri's) Editions

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1*	Not numbered	Not numbered	—
2*	—	—	—
1. 1-3	1. 1-3	1-3	—
1. 4	1. 5	5	—
1. 5	1. 4	4	—
1. 6-24	1. 6-24	6-24	—
1. 25-39	2. 1-15	25-39	—
3*	2. 16	40	—
1. 40-49	2. 17-26	41-50	—
2. 1-15 ^{ab}	3. 1-15 ^{ab}	51-65 ^{ab}	—
2. 15 ^{cd}	3. 15 ^{cd}	65 ^{cd}	—
4* (subst., 15 ^{cd})	—	—	—
2. 16 ^{ab}	3. 16 ^{ab}	66 ^{ab}	—
5*	3. 16 ^{cd}	66 ^{cd}	—
2. 16 ^{cd} -17 ^a	3. 16 ^{cd} -17 ^a	67-68 ^a	—
6*	3. 17 ^{bcd} -18 ^a	68 ^{bcd} -69 ^a	—
2. 17 ^b -20	3. 18 ^b -21	69 ⁱ -72	—
7* (subst., 1.1-2.20)	—	—	1. 1-20
3. 1 ^{ab}	4. 1 ^{ab}	73 ^{ab}	1. 21 ^{ab}
3. 1 ^{cd}	4. 1 ^{cd}	73 ^{cd}	—
3. 1 ^{ef}	4. 2 ^{ab}	74 ^{ab}	1. 21 ^{cd}
—	—	—	1. 22
3. 2-3	4. 2 ^{cd} -4 ^{ab}	74 ^{cd} -76 ^{ab}	1. 23, 23½, 24½ ^{ab}
8*	4. 4 ^{cd}	76 ^{cd}	—
9*	—	—	1. 24½ ^{cd}
3. 4-11	4. 5-12	77-84	1. 25½-32½
3. 12 ^{abcd}	4. 13	85	1. 33, 34 ^{ab}
10*	4. 14 ^{ab}	86 ^{ab}	—
11*	—	—	—
3. 12 ^{ef} -13 ^{ab}	4. 14 ^{cd} -15 ^{ab}	86 ^{cd} -87 ^{ab}	1. 34 ^{cd} , 34½
3. 13 ^{cd, ef}	4. 15 ^{cd} -16 ^{ab}	87 ^{cd} -88 ^{ab}	1. 35½
3. 14	4. 16 ^{cd, ef}	88 ^{cd} -89	1. 36½
Con. 1			

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
12*	—	—	1. 37½, 38, 39
13*	—	—	2. 1-2
4. 1-3	5. 1-3	90-92	2. 3-5
14*	—	—	—
4. 4-9	5. 4-9	93-98	2. 6-11
—	—	—	2. 11½
4. 10-31	5. 10-31	99-120	2. 12½-33½
15*	—	—	2. 36½
4. 32-33	5. 32-33	121-122	2. 34½-35½
16*	5. 34	123	2. 37½
4. 34-38 ^{ab}	5. 35-39 ^{ab}	124-128 ^{ab}	2. 38½-42½ ^{ab}
17*	5. 39 ^{cd}	128 ^{cd}	2. 42½ ^{cd}
4. 38 ^{cd ef}	5. 40	129	2. 43½
4. 39-44	5. 41-46	130-135	2. 44½-49½
18*	—	—	2. 50½ ^{ab}
4. 45 ^{ab}	5. 47 ^{ab}	136 ^{ab}	2. 51½ ^{ab}
4. 45 ^{cd}	5. 47 ^{cd}	136 ^{cd}	2. 50½ ^{cd}
19*	—	—	2. 51½ ^{cd}
4. 46-49	5. 48-51	137-140	2. 52½-55½
4. 50	5. 52	141	2. 56, 56½
20*	—	—	—
4. 51 ^{cd ed}	5. 53	142	2. 57½
4. 51 ^{ef} -52 ^{cd}	5. 54-55 ^{ab}	143-144 ^{ab}	2. 58, 59
4. 52 ^{ef} -53	5. 55 ^{cd} -56	144 ^{cd} -145	2. 60, 60½
21*	5. 57 ^{ab}	146 ^{ab}	2. 61½ ^{ab}
4. 54-55 ^{cd}	5. 57 ^{cd} -58	146 ^{cd} -147	2. 61½ ^{cd} , 62, 62½
4. 55 ^{cd} -56 ^{ab}	5. 59	148	2. 63½
22*	—	—	2. 64½ ^{ab}
4. 56 ^{cd}	5. 60 ^{ab}	149 ^{ab}	2. 64½ ^{cd}
4. 57	5. 60 ^{cd ef}	149 ^{cd} , 150	2. 65½
4. 58-59	6. 1-2	151-152	3. 1-2
23*	—	—	—
24*	6. 3	153	3. 3
4. 60	6. 4	154	3. 4
25*	6. 5	155	3. 5
4. 61-63 ^{cd}	6. 6-8	156-158	3. 6-8
4. 63 ^{ef} -64	6. 9-10 ^{ab}	159-160 ^{ab}	3. 8½, 9½
26*	6. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	160 ^{cd} -162 ^{ab}	3. 10½-11½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
4. 65	6. 12 ^{ad} -13 ^{ab}	162 ^{ad} -163 ^{ab}	3. 12 $\frac{1}{2}$
4. 66-67	6. 13 ^{ad} -15 ^{ab}	163 ^{ad} -165 ^{ab}	3. 14 $\frac{1}{2}$, 15 $\frac{1}{2}$
27*, 1-2	6. 15 ^{ad} -16 ^{ab}	165 ^{ad} -166 ^{ab}	3. 13 $\frac{1}{2}$ (= 16 $\frac{1}{2}$)
27*, 3-4	6. 16 ^{ad} -17 ^{ab}	166 ^{ad} -167 ^{ab}	3. 17 $\frac{1}{2}$
4. 68-74	6. 17 ^{ad} -24 ^{ab}	167 ^{ad} -174 ^{ab}	3. 18 $\frac{1}{2}$ -24 $\frac{1}{2}$
4. 75 ^{ab}	6. 24 ^{ad}	174 ^{ad}	—
28* (subst., 75 ^{ab})	—	—	3. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
29*	—	—	—
30*	—	—	—
4. 75 ^{ad} -79 ^{ab}	6. 25-28	175-178	3. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ad} -29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
31*	6. 29 ^{ab}	179 ^{ab}	3. 29 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
32*	—	—	—
33*	6. 29 ^{ad}	179 ^{ad}	3. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
4. 79 ^{ad} -81	6. 30-32 ^{ab}	180-182 ^{ab}	3. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ad} -32 $\frac{1}{2}$
34*	6. 32 ^{ad}	182 ^{ad}	—
4. 82	6. 33	183	3. 33 $\frac{1}{2}$
35*	6. 37	187	3. 34 $\frac{1}{2}$
4. 83	6. 34	184	3. 35 $\frac{1}{2}$
36*	—	—	3. 36
4. 84-85 ^{ab}	6. 35-36 ^{ab}	185-186 ^{ab}	3. 37, 38 ^{ab}
37*	—	—	3. 38 ^{ad}
4. 85 ^{ad} -86	6. 36 ^{ad} , 38	186 ^{ad} , 188	3. 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$
38*	—	—	3. 40 $\frac{1}{2}$
4. 87	6. 39	189	3. 41 $\frac{1}{2}$
[5. 106-108]	7. 1-3 †	190-192 †	4. 1-3 ¶
4. 88-90 ^{ab}	7. 4-6 ^{ab}	193-195 ^{ab}	4. 4-6 ^{ab}
4. 90 ^{ad}	7. 6 ^{ad}	195 ^{ad}	—
4. 91-92	7. 7-8	196-197	4. 6 ^{ad} , 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$
4. 93	7. 12	201	4. 10 $\frac{1}{2}$
39*	7. 13	202	4. 12 $\frac{1}{2}$
4. 94-95	7. 9-10	198-199	4. 8 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$
4. 96	7. 11	200	—
40*	—	—	4. 11 $\frac{1}{2}$
4. 97-101 ^{ad}	7. 14-18 ^{ad}	203-207 ^{ad}	4. 13 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
41*	7. 18 ^{ab}	207 ^{ab}	—
4. 101 ^{ab} -103	7. 18 ^{ad} -21 ^{ab}	207 ^{ad} -210	4. 17 $\frac{1}{2}$ -19 $\frac{1}{2}$

† = 9. 93-95.

‡ = 339^{ad}-342^{ab}.

¶ = 6. 87-89.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
4. 104 ^{ab}	7. 21 ^{ed}	210 ^{ed}	4. 20
4. 104 ^{ed, f}	7. 22	211	4. 21
4. 105-107 ^{ed}	7. 23-25	212-214	4. 22-24
4. 107 ^f -108 ^{ab, ed}	7. 26-27 ^{ab}	215-216 ^{ab}	4. 24½, 25½
42*	7. 27 ^{ed} -28 ^{ab}	216 ^{ed} -217 ^{ab}	—
4. 108 ^f	7. 28 ^{ed}	217 ^{ed}	4. 26
5. 1-9	8. 1-9	218-226	5. 1-9
43*	—	—	—
5. 10-20 ^{ab}	8. 10-20 ^{ab}	227-237 ^{ab}	5. 10-20 ^{ab}
5. 20 ^{ed}	8. 20 ^{ed}	237 ^{ed}	—
44* (subst., 20 ^{ed})	—	—	5. 20 ^{ed} , 20½, 21½
45*, 1-2	8. 21	238	—
46*	8. 22 ^{ab}	239 ^{ab}	—
45*, 3-6	8. 22 ^{ed} -24 ^{ab}	239 ^{ed} -241 ^{ab}	—
5. 21	8. 24 ^{ed} -25 ^{ab}	241 ^{ed} -242 ^{ab}	5. 22½
47*	8. 25 ^{ed} -26 ^{ab}	242 ^{ed} -243 ^{ab}	—
5. 22-23 ^{ab}	8. 26 ^{ed} -27	243 ^{ed} -244	5. 23½, 24½ ^{ab}
48*	8. 28	245	—
5. 23 ^{ed} -26 ^{ab}	8. 29-31 ^{ed}	246-248	5. 24½ ^{ed} -27½ ^{ab}
49*	—	—	5. 27½ ^{ed}
5. 26 ^{ed}	8. 31 ^f	249	5. 28
50*	—	—	—
5. 27-35	9. 1-9	250-258	6. 1-9
5. 36 ^{ab, ed}	9. 10	259	6. 10
5. 36 ^f -37 ^{ed}	9. 11-12 ^{ab}	260-261 ^{ab}	6. 10½, 11½
5. 37 ^f -41 ^{ed}	9. 12 ^{ed} -16	261 ^{ed} -265	6. 12½-16½ ^{ab}
5. 41 ^f -47 ^{ab}	9. 17-22	266-271	6. 16½ ^{ed} -22½ ^{ab}
51*	—	—	6. 22½ ^{ed}
5. 47 ^{ed} -56	9. 23-31	272-281	6. 23, 24-32
52*	9. 32	282	6. 33
53*	9. 33	283	—
5. 57-61 ^{ab}	9. 34-38 ^{ab}	284-288 ^{ab}	6. 34-38 ^{ab}
54*	—	—	6. 38 ^{ed}
5. 61 ^{ed}	9. 38 ^{ed}	288 ^{ed}	6. 39 ^{ab}
5. 62 ^f -72	9. 39-50 ^{ab}	289-300 ^{ab}	6. 39 ^{ed} -50
55*	9. 50 ^{ed}	—	—
56*	9. 51-52 ^{ab}	—	—
5. 73-74 ^{ed}	9. 52 ^{ed} -54 ^{ab}	300 ^{ed} -302 ^{ab}	6. 51-52

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
5. 74 ^{cr} -75 ^{cd}	9. 54 ^{ci} -55	302 ^{cd} -303	6. 52½, 53½
5. 75 ^{cr} -79	9. 56-60 ^{ab}	304-308 ^{ab}	6. 54, 55-58
57*	9. 60 ^{cd} -65 ^{ab}	308 ^{cd} -313 ^{ab}	—
5. 80-89 ^{ac}	9. 65 ^{cd} -75 ^a	313 ⁱ -323 ⁱ	6. 59-68 ^{ab}
58*	—	—	—
5. 89 ⁱ -90	9. 75 ^{ab} -76 ^{ab}	323 ^{ab} -324 ^{ab}	6. 68 ⁱ , 69
59*	9. 76 ^{cd} -77 ^{ab}	324 ^{cd} -325 ^{ab}	6. 70
5. 91-92	9. 77 ^{cd} -79 ^{ab}	—	6. 71-72
5. 93-98 ^{ab}	9. 79 ^{cd} -84	325 ^{cd} -330	6. 73-78 ^{ab}
5. 98 ^{cd}	9. 85 ^{ab}	331 ^{ab}	6. 79
60*	9. 85 ^{cd}	331 ^{cd}	6. 78½
61*	9. 86 ^{ab}	332 ^{ab}	6. 78 ^{cd}
5. 99	9. 86 ^{cdcr}	332 ^{cd} -333 ^{ab}	6. 80
5. 100-109 ^a	9. 87-96 ^a	333 ^{cd} -342 ^{ab}	6. 81-90 ^a
5. 109 ^{bc}	9. 96 ^{bc}	—	6. 90 ^{bc}
5. 109 ^d -110	9. 96 ⁱ -97	342 ⁱ -343	6. 90 ^d , 91
6. 1-5	10. 1-5	344-348	7. 1-5
62*	—	—	7. 6-7
6. 6-7 ^{ab}	10. 6-7 ^{ab}	349-350 ^{ab}	7. 8-9 ^{ab}
6. 7 ^{cd}	10. 7 ^{cd}	350 ^{cd}	—
63* (subst., 7 ^{cd})	—	—	7. 9 ^{cd}
6. 8-11 ^d	10. 8-11	351-354	7. 10-13
6. 11 ^{cr} -15 ^{ab}	10. 12-15	355-358	7. 13½, 14½-17½ ^{ac}
64*	10. 16 ^{ab}	359 ^{ab}	—
6. 15 ^{cd}	10. 16 ^{cd}	359 ^{cd}	7. 17½ ^{cd}
65*	10. 17	360	7. 18½
66*	10. 18 ^{ab}	361 ^{ab}	7. 19½ ^{ab}
67* (subst., 16 ^{ab})	—	—	7. 19½ ^{cd}
68*	10. 18 ^{cd} -19	361 ^{cd} -362	7. 20½, 21½ ^{ab}
6. 16 ^{ab}	10. 20 ^{ab}	363 ^{ab}	—
6. 16 ^{cd}	10. 20 ^{cd}	363 ^{cd}	7. 22½ ^{ab}
6. 17 ^{ab}	10. 21 ^{ab}	364 ^{ab}	7. 21½ ^{cd}
6. 17 ^{cd} -29 ^{cd}	10. 21 ^{cd} -33	364 ^{cd} -376	7. 22½ ^{cd} -34½
6. 29 ^{cr} -30 ^{cd}	10. 34-35 ^{ab}	377-378 ^{ab}	7. 35, 36
6. 30 ^{cr}	10. 35 ^{cd}	378 ^{cd}	7. 36½
6. 31-34	10. 36-37	379-380	7. 37½-38½
69*	10. 38-39	381-382	—
70*	—	—	7. 39½, 40

THE KARNAPARVAN

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
6. 33-34	10. 40-41	383-384	7. 41-42
71*	—	—	—
6. 35 ^{abc}	10. 42	385	7. 43
6. 35 ^{ef} -36 ^{ed}	10. 43-44 ^{ab}	386-387 ^b	7. 44-45 ^{ab}
6. 36 ^{ef} -38	10. 44 ^{cd} -46	387 ^{ed} -389	7. 45 ^{ed} -47
72*, 1-3	10. 47-48 ^{ab}	390-391 ^{ab}	7. 48-49 ^{ab}
73*	—	—	—
72*, 4	10. 48 ^{ed}	391 ^{ed}	7. 49 ^{ed}
74*	—	—	7. 50-52 ^{ab}
6. 39	10. 49	392	7. 52 ^{ed} , 52½
6. 40-42	10. 50-52	393-395	7. 53½-55½
75*	—	—	7. 56½-59½
6. 43-46	10. 53-56	396-399	7. 60½-63½
7. 1	11. 1	400	8. 1
7. 2 ^{ab}	11. 2 ^{ab}	401 ^{ab}	—
76* (subst., 2 ^{ab})	—	—	8. 2 ^{ab}
7. 2 ^{ed} -13	11. 2 ^{ed} -13	401 ^{ed} -412	8. 2 ^{ed} -13
7. 14 ^{ab}	11. 14 ^{ab}	413 ^{ab}	8. 14 ^{ab}
77* (subst., 14 ^{ab})	—	—	8. 15 ^{ab}
7. 14 ^{ed}	11. 14 ^d	413 ^{ed}	8. 14 ^{ed}
7. 15-16	11. 15-16	414-415	8. 15 ^{ed} -16, 16½
7. 17-24 ^{abc}	11. 17-24 ^{abc}	416-423 ^{abc}	8. 17½-24½ ^{abc}
7. 24 ^d -25 ^{ed}	11. 24 ^d -25	—	8. 24½ ^d , 25, 26 ^{ab}
7. 25 ^{ef} -26 ^a	11. 26 ^{abc}	—	8. 26 ^{ed} , 27 ^a
7. 26 ^{bcd}	11. 26 ^d -27 ^{ab}	423 ^d -424 ^{ab}	8. 27 ^{bcd}
7. 26 ^{ef} -42	11. 27 ^{ed} -43	424 ^{ed} -440	8. 27½, 28½-43½
8. 1-4	12. 1-4	441-444	9. 1-4
8. 5	12. 5	445	9. 5 ^{ed} , 5½
8. 6-7	12. 6-7	446-447	9. 6½-7½
8. 8 ^{ab}	12. 8 ^{ab}	448 ^{ab}	9. 5 ^{ab}
8. 8 ^{ed} -9	12. 8 ^{ed} -9	448 ^{ed} -449	9. 8½, 9
8. 10-12	12. 10-12	450-452	9. 10-12
78*	—	—	—
8. 13-41	12. 13-41	453-481	9. 13-41
79*	12. 42 ^{ab}	482 ^{ab}	9. 42 ^{ab}
8. 42-43 ^{ab}	12. 42 ^{ed} -43	482 ^{ed} -483	9. 42 ^{ed} -43
80*	—	—	9. 44 ^{ab}
8. 43 ^{ed} -45 ^{ab}	12. 44-45 ^{ed}	484-485	9. 44 ^{ed} -46 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
8. 45 rd	12. 45 rd	486	9. 46 rd
9. 1-19	13. 1-19	487-505	10. 1-19
81*	—	—	—
9. 20 ^{ab}	13. 20	506	10. 20
82*	—	—	10. 21 ^{ab}
9. 20 rd -21 rd	13. 21-22 ^{ab}	507-508 ^{ab}	10. 21 rd , 22
9. 21 rd	13. 22 rd	508 rd	10. 22 $\frac{1}{2}$
9. 22-26	13. 23-27	509-513	10. 23 $\frac{1}{2}$ -27 $\frac{1}{2}$
83*	13. 28-29 ^{ab}	514-515 ^{ab}	10. 28 $\frac{1}{2}$, 29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9. 27 ^{ab}	13. 29 rd -30 ^{ab}	515 rd -516 ^{ab}	10. 29 $\frac{1}{2}$ rd , 30 $\frac{1}{2}$ rd
9. 27 rd -28	13. 30 rd -31	516 rd -517	10. 30 $\frac{1}{2}$ rd , 31 $\frac{1}{2}$
84*	13. 32 ^{ab}	518 ^{ab}	10. 32 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9. 29	13. 32 rd -33 ^{ab}	518 rd -519 ^{ab}	10. 32 $\frac{1}{2}$ rd , 33
9. 30-35 ^{ab}	13. 33 rd -38 rd	519 rd -524	10. 34-39 ^{ab}
9. 35 rd	13. 38 rd	525	10. 39 rd
10. 1-3	14. 1-3	526-528	11. 1-3
85*	14. 4	529	11. 4
10. 4-12	14. 5-13	530-538	11. 5-13
86*	—	—	11. 13 $\frac{1}{2}$
10. 13-16 rd	14. 14-17	539-542	11. 14 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
87*	14. 18-19 ^{ab}	543-544 ^{ab}	11. 18 $\frac{1}{2}$, 19 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
10. 16 rd -27 rd	14. 19 rd -30 rd	544 rd -555	11. 19 $\frac{1}{2}$ rd -30 $\frac{1}{2}$
10. 27 rd -36 ^{ab}	14. 30 rd -39 ^{ab}	556 ^{ab} -564	11. 31, 32-40 ^{ab}
10. 36 rd	14. 39 rd	565	11. 40 rd
11. 1-16	15. 1-16	566-581	12. 1-16
88*	15. 17 ^{ab}	582 ^{ab}	12. 17 ^{ab}
11. 17-21 ^{ab}	15. 17 rd -21	582 rd -586	12. 17 rd -21
11. 21 rd -22	15. 22-23 ^{ab}	587-588 ^{ab}	12. 21 $\frac{1}{2}$, 22, 22 $\frac{1}{2}$
11. 23-26	15. 23 rd -27 ^{ab}	588 rd -592 ^{ab}	12. 23 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$
11. 27-29 ^{ab}	15. 27 rd -29	592 rd -594	12. 27, 28-29
89*	15. 30 ^{ab}	595 ^{ab}	—
11. 29 rd -31 ^{ab}	15. 30 rd -32 ^{ab}	595 rd -597 ^{ab}	12. 30-31
11. 31 rd -32 rd	15. 32 rd -33	597 rd -598	12. 31 $\frac{1}{2}$, 32 $\frac{1}{2}$
11. 32 rd	15. 34 ^{ab}	599 ^{ab}	12. 33 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
90*	15. 34 rd -35	599 rd -600	—
11. 38-36 ^{ab}	15. 36-39 ^{ab}	601-604 ^{ab}	12. 33 $\frac{1}{2}$ rd -36 $\frac{1}{2}$
11. 36 rd -41	15. 39 rd -44	604 rd -609	12. 37, 38-42
App I (No. 1)	—	—	13. 1-21

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
12. 1 ^{ab}	16. 1 ^{ab}	610 ^{ab}	57. 1 ^{ab}
91*	—	—	57. 1 ^{cd}
92*	16. 2 ^{ab}	611 ^{ab}	57. 2 ^{ab}
12. 1 ^{cd}	16. 1 ^{cd} (= 2 ^{cd})	610 ^{cd} (= 611 ^{cd})	57. 2 ^{cd}
12. 2-3	16. 3-4	612-613	57. 3-4
12. 4 ^{abed}	16. 5	614	57. 5 ^{cdab}
12. 4 ^{ef} -5 ^{cd}	16. 6-7 ^{ab}	615-616 ^{ab}	57. 5½, 6½
12. 5 ^{ef} -8 ^{cd}	16. 7 ^{cd} -10	616 ^{cd} -619	57. 7, 8-10
12. 8 ^{ef} -12 ^{cd}	16. 11-15 ^{ab}	620-624 ^{ab}	57. 10½, 11½-14½
12. 12 ^{ef} -14 ^{ab}	16. 15 ^{cd} -17 ^{ab}	624 ^{cd} -626 ^{ab}	57. 15½, 16, 16½
12. 14 ^{edef}	16. 17 ^{cd} -18 ^{ab}	626 ^{cd} -627 ^{ab}	57. 17½
12. 15-21	16. 18 ^{cd} -25 ^{ab}	627 ^{cd} -634 ^{ab}	57. 18½-24½
93*	16. 25 ^{cd}	634 ^{cd}	—
12. 22-24 ^{ab}	16. 26-28 ^{ab}	635-637 ^{ab}	57. 25½, 26, 27
12. 24 ^{cd} -32	16. 28 ^{cd} -36	637 ^{cd} -645	57. 27½, 28½-35½
12. 33 ^{ab}	16. 37 ^{ab}	646 ^{ab}	—
12. 33 ^{cd} -34	16. 37 ^{cd} -38	646 ^{cd} -647	57. 52, 52½
94*	—	—	57. 53½
12. 35-42 ^{ab}	16. 39-46 ^{ab}	648-655 ^{ab}	57. 54½-61½ ^{ab}
95*	—	—	—
12. 42 ^{cd} -47	16. 46 ^{cd} -51	655 ^{cd} -660	57. 61½ ^{cd} -66½
96*	—	—	57. 67
12. 48-55	17. 1-8	661-668	58. 1-8
12. 56	17. 9	—	58. 9
12. 57-68 ^{ab}	17. 10-21 ^{ab}	669-680 ^{ab}	58. 10-21 ^{ab}
97*	17. 21 ^{cd} -22 ^{ab}	680 ^{cd} -681 ^{ab}	58. 21 ^{cd} , 21½
12. 68 ^{cd}	17. 22 ^{cd}	681 ^{cd}	58. 22
98*	17. 23 ^{ab}	682 ^{ab}	58. 23 ^{ab}
12. 69	17. 23 ^{edef}	682 ^{cd} -683 ^{ab}	58. 23 ^{cd} , 24 ^{ab}
99*	—	683 ^{cd}	58. 24 ^{cd}
100*	17. 24	684	58. 25
12. 70-71	17. 25-26	685-686	58. 26-27
13. 1-6	18. 1-6	687-691†	59. 1-6
13. 7	18. 7	692	—
101* (subst., 7)	—	—	59. 7
13. 8-23 ^{ab}	18. 8-23 ^{ab}	693-708 ^{ab}	59. 8-22, 23½

† One line om. in counting.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
13. 23 rd -25	18. 23 rd -25	708 rd -710	59. 23, 24-25
14. 1-4	19. 1-4	711-714	60. 1-4
102*	—	—	60. 5 ^{ab}
14. 5 ^{ab}	19. 5 ^{ab}	715 ^{ab}	60. 5 ^{ad}
14. 5 ^{ed}	19. 5 ^{ed}	715 ^{ed}	—
14. 6-10 ^{ab}	19. 6-10 ^{ab}	716-720 ^{ab}	60. 6-10 ^{ad}
103*	19. 10 ^{ed}	720 ^{ed}	—
14. 10 ^{ed,ef}	19. 11	721	60. 10 ^{ed} , 10 $\frac{1}{2}$
14. 11-22 ^{ab}	19. 12-23 ^{ab}	722-733 ^{ab}	60. 11 $\frac{1}{2}$ -22 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
104*	—	—	—
14. 22 ^{ed} -25 ^{ab}	19. 23 ^{ed} -26 ^{ab}	733 ^{ed} -736 ^{ab}	60. 22 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -25 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
14. 25 ^{ed}	19. 26 ^{ed}	736 ^{ed}	60. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
105* (subst., 25 ^{ed})	—	—	—
14. 26-29	19. 27-30	737-740	60. 26 $\frac{1}{2}$ -29 $\frac{1}{2}$
14. 30 ^{ab}	—	—	60. 31 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
14. 30 ^{ed}	19. 31 ^{ab}	741 ^{ab}	60. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
106*	—	—	60. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
14. 31-33 ^{ab}	19. 31 ^{ed} -33	741 ^{ed} -743	60. 31 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -33 $\frac{1}{2}$
107*	19. 34 ^{ab}	741 ^{ab}	60. 34 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
14. 33 ^{ed}	19. 34 ^{ed}	744 ^{ed}	60. 34 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
14. 34	—	—	60. 35 $\frac{1}{2}$
14. 35-36	19. 35-36	745-746	60. 36 $\frac{1}{2}$ -37 $\frac{1}{2}$
14. 37 ^{ab}	19. 37 ^{ab}	747 ^{ab}	60. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ab} (= 43 $\frac{1}{2}$ ^{ab})
14. 37 ^{ed} -41 ^{ab}	19. 37 ^{ed} -41 ^{ab}	747 ^{ed} -751 ^{ab}	60. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -42 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
14. 41 ^{ed}	—	—	60. 42 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
14. 42	—	—	60. 43 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 44
14. 43	19. 41 ^{ed} -42 ^{ab}	751 ^{ed} -752 ^{ab}	60. 45
108*	19. 42 ^{ed}	752 ^{ed}	60. 46 ^{ab}
14. 44-47 ^{ab}	19. 43-46 ^{ab}	753-756 ^{ab}	60. 46 ^{ed} -49
109*	19. 46 ^{ed}	756 ^{ed}	60. 50 ^{ab}
14. 47 ^{ed} -50 ^{ed}	19. 47-50 ^{ab}	757-760 ^{ab}	60. 50 ^{ed} -53
14. 50 ^{ef}	58. 34 ^{ab}	2890 ^{ab}	60. 53 $\frac{1}{2}$
110*	19. 50 ^{ed} -52 ^{ab}	760 ^{ed} -762 ^{ab}	—
14. 51-52 ^{ed}	58. 34 ^{ed} -36 ^{ab}	2890 ^{ed} -2892 ^{ab}	60. 54 $\frac{1}{2}$ -55 $\frac{1}{2}$
14. 52 ^{ef} -55 ^{ab}	58. 36 ^{ed} -39 ^{ab}	2892 ^{ed} -2895 ^{ab}	60. 56, 57-58, 58 $\frac{1}{2}$
14. 55 ^{ed} -57	58. 39 ^{ed} -41	2895 ^{ed} -2897	60. 59, 60-61
111*, 112*, 113*	58. 42-43	2898-2899	—
14. 58-64 ^{ab}	19. 52 ^{ed} -58 ^{ed}	762 ^{ed} -768	60. 62-68 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
14. 64 ^{ed}	19. 58 ^{ef}	769	60. 68 ^{ed}
15. 1-3	20. 1-3	770-772	61. 1-3
114*	20. 4	773	—
15. 4-24 ^{ab}	20. 5-25 ^{ab}	774-794 ^{ab}	61. 4-24 ^{ab}
115*	20. 25 ^{cd}	794 ^{ed}	61. 24 ^{ed}
15. 24 ^{edef} -34	20. 26-36	795-805	61. 25-35
116*	20. 37-39	806-808	—
15. 35 ^{ab}	20. 40 ^{ab}	810 ^{ab}	61. 36 ^{ab}
117*	20. 40 ^{ed} -41 ^{ab}	810 ^{ed} , 809 ^{ab}	—
15. 35 ^{ed} -42	20. 41 ^{ed} -48	809 ^{ed} , 811-817	61. 36 ^{ed} -43
118*	20. 49-50	818-819	—
15. 43	20. 51	820	61. 44
16. 1-3	21. 1-3	821-823	62. 1-3
16. 4	21. 4	824	62. 3½, 4½ ^{ab}
[41. 2-3 ^{ed}	—	—	62. 4½ ^{cd} , 5½, 6
41. 3 ^{ef}	21. 5 ^{ab}	825 ^{ab}	62. 7 ^{ab}
41. 4-5]	—	—	62. 7 ^{ed} -8, 8½
16. 5 ^{abed}	21. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	825 ^{ed} -826 ^{ab}	62. 9½
16. 5 ^{ef} -7 ^{ab}	21. 6 ^{ed} -8 ^{ab}	826 ^{ed} -828 ^{ab}	62. 10, 11-12 ^{ab}
119*	—	—	62. 12 ^{ed}
[41. 6 ^{ed} -7]	—	—	62. 13, 13½
16. 7 ^{ed}	21. 8 ^{ed}	828 ^{ed}	—
120*	21. 9	829	62. 14½
16. 8-17	21. 10-19	830-839	64. 1-10
120A*	—	—	64. 10½
16. 18-19	21. 20-21	840-841	64. 11½-12½
121*	—	—	64. 13½
16. 20-33	21. 22-35	842-855	64. 14½-27½
122*	—	—	64. 28½
16. 34 ^{ab}	21. 36 ^{ab}	856 ^{ab}	64. 29
123*	—	—	64. 30
16. 34 ^{ed} -35 ^{ab}	21. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	856 ^{ed} -857 ^{ab}	64. 31
16. 35 ^{ed} -36 ^{ed}	21. 37 ^{ed} -38	857 ^{ed} -858	64. 32 ^{ed} -33
16. 36 ^{ef}	21. 39 ^{ab}	859 ^{ab}	64. 32 ^{ab}
16. 37	21. 39 ^{edef}	859 ^{ed} -860 ^{ab}	64. 34
16. 38	21. 40	860 ^{ed} , 861	64. 35
124*	—	—	—
17. 1-6 ^{ed}	22. 1-6 ^{ed}	862-867	65. 1-6

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
17. 6 ¹ -7	22. 6 ¹ -7	868-869 ^{ab}	65. 7-8 ^{ab}
125*	22. 8 ^{ab}	869 ^{cd}	65. 8 ^{cd}
17. 8	22. 8 ^{cd} -9 ^{ab}	870	65. 9
126*	22. 9 ^{cd}	871 ^{ab}	65. 9 $\frac{1}{2}$
17. 9-29 ^{ab}	22. 10-29 ^{ab}	871 ^{cd} -891	65. 10 $\frac{1}{2}$ -30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
17. 29 ^{cd}	22. 29 ^{cd}	892	65. 30 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
17. 30-38	23. 1-9	893-901	14. 1-9
127*	23. 10	902	14. 10
17. 39-42 ^{ab}	23. 11-14 ^{ab}	903-906 ^{ab}	14. 11-14 ^{ab}
128*	23. 14 ^{cd} -16 ^{ab}	906 ^{cd} -908 ^{ab}	14. 14 ^{cd} -16 ^{ab}
17. 42 ^{cd} -43 ^{cd}	23. 16 ^{cd} -17	908 ^{cd} -909	14. 16 ^{cd} , 17
17. 43 ^{cd} -44 ^{cd}	23. 18-19 ^{ab}	910-911 ^{ab}	14. 17 $\frac{1}{2}$ -18 $\frac{1}{2}$
17. 44 ^{cd} -45	23. 19 ^{cd} -20	911 ^{cd} -912	14. 19, 20
129*	—	—	—
17. 46-47	23. 21-22	913-914	14. 21-22
17. 48-49 ^{ab}	24. 1-2 ^{ab}	915-916 ^{ab}	15. 1, 1 $\frac{1}{2}$
17. 49 ^{cd} -51	24. 2 ^{cd} -4	916 ^{cd} -918	15. 2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{2}$, 4
17. 52-53	24. 5-6	919-920	15. 4 $\frac{1}{2}$, 5 $\frac{1}{2}$, 6
17. 54-78	24. 7-31	921-944	15. 7-31
130*	24. 32	945	15. 32
17. 79-86 ^{cd}	24. 33-40	946-953	15. 33-40
17. 86 ^{cd}	24. 41 ^{ab}	954 ^{ab}	15. 41 ^{ab}
131*	—	—	15. 41 ^{cd}
17. 87-92 ^{cd}	24. 41 ^{cd} -47 ^{ab}	954 ^{cd} -960 ^{ab}	15. 42-47
17. 92 ^{cd}	24. 47 ^{cd}	960 ^{cd}	15. 48 ^{ab}
132*	—	—	15. 48 ^{cd}
17. 93-94 ^{cd}	24. 48-49	961-962	15. 49-50
17. 94 ^{cd} -95 ^{cd}	24. 50-51 ^{ab}	963-964 ^{ab}	15. 50 $\frac{1}{2}$, 51, 52 ^{ab}
17. 95 ^{cd} -101 ^{cd}	24. 51 ^{cd} -57	964 ^{cd} -970	15. 52 ^{cd} -58
17. 101 ^{cd} -103 ^{cd}	24. 58-60 ^{ab}	971-973 ^{ab}	15. 58 $\frac{1}{2}$, 59 $\frac{1}{2}$ -60 $\frac{1}{2}$
17. 103 ^{cd} -108 ^{ab}	24. 60 ^{cd} -65 ^{ab}	973 ^{cd} -978 ^{ab}	15. 61, 62-66 ^{ab}
133*	—	—	15. 66 ^{cd}
17. 108 ^{cd} -109 ^{ab}	24. 65 ^{cd} -66 ^{ab}	978 ^{cd} -979 ^{ab}	—
17. 109 ^{cd}	24. 66 ^{cd}	979 ^{cd}	15. 67 ^{ab}
134*	24. 67 ^{ab}	980 ^{ab}	15. 67 ^{cd}
135*	24. 67 ^{cd}	980 ^{cd}	15. 72 ^{cd}
136*	—	—	—
17. 110-112 ^{ab}	24. 68-70 ^{ab}	981-983 ^{ab}	15. 68-70 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
137*	—	—	15. 70 ^{ed}
17. 112 ^{ed} -113 ^{ab}	24. 70 ^{ed} -71 ^{ab}	983 ^{ed} -984 ^{ab}	15. 71 ^{ab} , 73 ^{ed}
17. 113 ^{ed} -114	24. 71 ^{ed} -72	984 ^{ed} -985	15. 71 ^{ed} -72 ^{ab} , 73 ^{ab}
17. 115 ^{ab}	24. 73 ^{ab}	986 ^{ab}	15. 74 ^{ab}
138*, 139*	—	—	—
17. 115 ^{ed} -119 ^{ed}	24. 73 ^{ed} -77	986 ^{ed} -990	15. 74 ^{ed} -78
17. 119 ^{ed} -120 ^{ab}	24. 78 ^{abed}	991	15. 79
17. 120 ^{ed}	24. 78 ^{ed}	992	15. 79½
18. 1-9	25. 1-9	993-1001	16. 1-9
140*	25. 10	1002	—
141*	—	—	—
18. 10-17 ^{ab}	25. 11-18 ^b	1003-1010 ^{ab}	16. 10-17 ^{ab}
18. 17 ^{ed}	25. 18 ^{ed}	1010 ^{ed}	16. 17 ^{ed} (= 20½)
18. 18-22 ^{ed}	25. 19-23	1011-1015	16. 18-20, 21½-22½
18. 22 ^{ed} -25 ^{ed}	25. 24-27 ^{ab}	1016-1019 ^{ab}	16. 23, 24-26
18. 25 ^{ed} -29	25. 27 ^{ed} -31	1019 ^{ed} -1023	16. 26½, 27½-30½
142*	25. 32	1024	—
18. 30-35 ^{ab}	25. 33-38 ^{ab}	1025-1030 ^{ab}	16. 31½-34½, 35, 36
143*	—	—	—
18. 35 ^{ed}	25. 38 ^{ed}	1030 ^{ed}	16. 36½
18. 36 ^{abed}	25. 39	1031	16. 37½ ^{aded}
18. 36 ^{ed} -40 ^{ab}	25. 40-43 ^{ed}	1032-1035	16. 38, 39-42 ^{ab}
18. 40 ^{ed}	25. 43 ^{ed}	1036	16. 42 ^{ed}
18. 41-45 ^{ab}	26. 1-5 ^{ab}	1037-1041 ^{ab}	17. 1-3, 3½, 4½
18. 45 ^{ed} -47	26. 5 ^{ed} -7	1041 ^{ed} -1043	17. 5½, 6-7
18. 48-49	26. 8-9	1044-1045	17. 8, 8½, 9
144*	26. 10 ^{ab}	1046 ^{ab}	—
145*	—	—	—
18. 50-55 ^{ab}	26. 10 ^{ed} -15	1046 ^{ed} -1051	17. 10-14, 14½
18. 55 ^{ed} -57	26. 16-18 ^{ab}	1052-1054 ^{ab}	17. 15½, 16, 17
18. 58-68 ^{ab}	26. 18 ^{ed} -28	1054 ^{ed} -1064	17. 18-28 ^{ab}
146*	26. 29-30 ^{ab}	1065-1066 ^{ab}	17. 28 ^{ed} -29
18. 68 ^{aded} -70 ^{ab}	26. 30 ^{ed} -32	1066 ^{ed} -1068	17. 30-32 ^{ab}
147*	—	—	17. 32 ^{ed} -35 ^{ab}
18. 70 ^{ed} -76 ^{ab}	26. 33-38 ^{ed}	1069-1074	17. 35 ^{ed} -41 ^{ab}
18. 76 ^{ed}	26. 38 ^{ed}	1075	17. 41 ^{ed}
19. 1-3	27. 1-3	1076-1078	18. 1-3
148*	—	1079 ^{ab}	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
19. 4-9	27. 4-9	1079 ^{ed} -1085 ^{ab}	18. 4-9
149*	27. 10 ^{ab}	1085 ^{ed}	18. 10 ^{ab}
150*	27. 10 ^{ed}	1086 ^{ab}	—
151*	—	—	18. 10 ^{ed}
152*	27. 11 ^{ab}	1086 ^{ed}	—
153*, 154*	27. 11 ^{ed} -12 ^{ab}	1087	18. 11
155*	—	—	—
19. 10 ^{ab,ed}	27. 12 ^{ed} -13 ^{ab}	1088	18. 12
19. 10 ^{ed} -14	27. 13 ^{ed} -17	1089-1093 ^{ab}	18. 12 $\frac{1}{2}$, 13 $\frac{1}{2}$ -16 $\frac{1}{2}$
156*	27. 18-19 ^{ab}	1093 ^{ed} -1094	18. 18 $\frac{1}{2}$, 19
157*	27. 19 ^{ed}	1095 ^{ab}	—
158*, 159*	—	—	18. 19 $\frac{1}{2}$, 20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 15	27. 20	1095 ^{ed} -1096 ^{ab}	18. 17 $\frac{1}{2}$
19. 16 ^{ab}	27. 21 ^{ab}	1096 ^{ed}	—
19. 16 ^{ed} -20 ^{ed}	27. 21 ^{ed} -25	1097-1101 ^{ab}	18. 20 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -24 $\frac{1}{2}$
19. 20 ^{ed}	27. 26 ^{ab}	1101 ^{ed}	18. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
160*	—	—	18. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 21-22 ^{ed}	27. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	1102-1103	18. 26 $\frac{1}{2}$ -27 $\frac{1}{2}$
19. 22 ^{ed}	27. 28 ^{ed}	1104 ^{ab}	18. 28 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
161*	—	—	18. 28 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 23-27 ^{ed}	27. 29-33	1104 ^{ed} -1109 ^{ab}	18. 29 $\frac{1}{2}$ -33 $\frac{1}{2}$
19. 27 ^{ed} -29 ^{ed}	27. 34-36 ^{ab}	1109 ^{ed} -1111	18. 34, 35-36
19. 29 ^{ed} -30 ^{ab}	27. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	1112	18. 36 $\frac{1}{2}$, 37 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
162*	—	—	18. 37 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 30 ^{ed,ed} -31	27. 37 ^{ed} -39 ^{ab}	1113-1114	18. 38 $\frac{1}{2}$ -39 $\frac{1}{2}$
19. 32 ^{ab}	27. 39 ^{ed}	1115 ^{ab}	—
163* (subst., 32 ^{ab})	—	—	18. 40 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 32 ^{ed} -35 ^{ab}	27. 40-42 ^{ed}	1115 ^{ed} -1118 ^{ab}	18. 40 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -43 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 35 ^{ed}	27. 42 ^{ed}	1118 ^{ed}	18. 43 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 36-39 ^{ed}	28. 1-4 ^{ed}	1119-1122 ^{ed}	19. 1-4 ^{ed}
164*	—	—	—
19. 39 ^{ab} -41 ^{ed}	28. 4 ^{ed} -6	1122 ^{ed} -1124	19. 4 ^{ed} -6
19. 41 ^{ed} -45 ^{ab}	28. 7-10	1125-1128	19. 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$, 10
19. 45 ^{ed,ed}	28. 11	1129	19. 10 $\frac{1}{2}$, 11 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
165*	—	—	19. 11 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 46-47 ^{ab}	28. 12-13 ^{ab}	1130-1131 ^{ab}	19. 12 $\frac{1}{2}$ -13 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
166*	—	—	19. 13 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 47 ^{ed}	28. 13 ^{ed}	1131 ^{ed}	19. 14 $\frac{1}{2}$ ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
167*	28. 14 ^{ab}	1132 ^{ab}	—
19. 48 ^{ab ed}	28. 14 ^{ed} -15 ^{ab}	1132 ^{ed} -1133 ^{ab}	19. 14½ ^{ed} -15½ ^{ab}
19. 48'-51	28. 15 ^{ed} -18	1133 ^{ed} -1136	19. 15½ ^{ed} -18½
168*	28. 19-20	1137-1138	—
19. 52-53	28. 21-22	1139-1140	19. 22½, 23½
19. 54-56	28. 23-25	1141-1143	19. 19½-21½
169*	28. 26-30	1144-1148	—
19. 57-58 ^{ab}	28. 31-32 ^{ab}	1149-1150 ^{ab}	19. 24½-25½ ^{ab}
170*	—	—	19. 25½ ^{ed}
19. 58 ^{ed} -59	28. 32 ^{ed} -33	1150 ^{ed} -1151	19. 27, 26½
171*	28. 34 ^{ab}	1152 ^{ab}	19. 28 ^{ab}
19. 60-63	28. 34 ^{ed} -38 ^{ab}	1152 ^{ed} -1156 ^{ab}	19. 28 ^{ed} , 28½, 29½-31½
19. 64 ^{ab}	—	—	19. 32
172* (subst., 64 ^{ab})	28. 38 ^{ed}	1156 ^{ed}	—
19. 64 ^{ed} -73	28. 39-48 ^{ab}	1157-1166 ^{ab}	19. 33, 33½, 34½-41½
173*	—	—	19. 42 ^{ab}
19. 74-75 ^{ab}	28. 48 ^{ed} -49 ^{ed}	1166 ^{ed} -1167	19. 42 ^{ed} , 43, 44 ^{ab}
19. 75 ^{ed}	28. 49 ^{ed}	1168	19. 44 ^{ed}
20. 1-6 ^{ab}	29. 1-6 ^{ab}	1169-1174 ^{ab}	20. 1-6 ^{ab}
174*	—	—	20. 6 ^{ed} , 7
20. 6 ^{ed ed} -10 ^{ed}	29. 6 ^{ed} -11 ^{ab}	1174 ^{ed} -1179 ^{ab}	20. 8-11, 11½, 12½ ^{ab}
20. 10 ^{ed} -11 ^{ed}	29. 11 ^{ed} -12	1179 ^{ed} -1180	20. 12½ ^{ed} -13½
20. 11 ^{ed}	29. 13 ^{ab}	1181 ^{ab}	20. 14½ ^{ab}
175*	—	—	20. 14½ ^{ed}
20. 12-13	29. 13 ^{ed} -15 ^{ab}	1181 ^{ed} -1183 ^{ab}	20. 15½, 16-17 ^{ab}
176*	—	—	20. 17 ^{ed} , 17½
20. 14-15	29. 15 ^{ed} -17 ^{ab}	1183 ^{ed} -1185 ^{ab}	20. 18½-19½
177*	—	—	—
20. 16-18	29. 17 ^{ed} -20 ^{ab}	1185 ^{ed} -1188 ^{ab}	20. 20½-21½, 22, 22½
20. 19-29 ^{ed}	29. 20 ^{ed} -31 ^{ab}	1188 ^{ed} -1199 ^{ab}	20. 23½-33½
20. 29 ^{ed}	29. 31 ^{ed}	1199 ^{ed}	20. 34½ ^{ab}
178*	—	—	20. 34½ ^{ed}
20. 30	29. 32	1200	20. 35½
179*	29. 33	1201	—
20. 31-32 ^{ed}	29. 34-35	1202-1203	20. 36½-37½
180*	—	—	—
20. 32 ^{ed}	29. 36 ^{ab}	1204 ^{ab}	20. 38
181*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
182*	29. 36 ^{ed}	1204 ^{ed}	—
183*	—	—	—
21. 1-9	30. 1-9	1205-1213	21. 1-9
21. 10	30. 10	1214	21. 11½
21. 11	30. 11	1215	21. 12, 10 ^{ed}
21. 12	30. 12	1216	21. 10 ^{ed} , 10½
21. 13-14	30. 13-14	1217-1218	21. 13-14
184*	—	—	21. 15
21. 15-23	30. 15-23	1219-1227	21. 16-24
185*	30. 24	1228	21. 33
186*	—	—	21. 25
21. 24-26 ^{ed}	30. 25-27	1229-1231	21. 26, 26½, 27½, 28½ ^{ed}
21. 26 ^{ed} -27 ^{ed}	30. 28-29 ^{ed}	1232-1233 ^{ed}	21. 28½ ^{ed} , 29½
21. 27 ^{ed} -29	30. 29 ^{ed} -31	1233 ^{ed} -1235	21. 30, 31-32
21. 30-41	30. 32-43	1236-1247	21. 34-45
187*	—	—	21. 45½
21. 42	30. 44	1248	21. 46½
22. 1-2	31. 1-2	1249-1250	22. 1-2
22. 3 ^{ed}	31. 3 ^{ed}	1251 ^{ed}	—
188* (subst., 3 ^{ed})	—	—	22. 3 ^{ed}
22. 3 ^{ed} -4 ^{ed}	31. 3 ^{ed} -5 ^{ed}	1251 ^{ed} -1253 ^{ed}	22. 3 ^{ed} , 4, 4½
189*	31. 5 ^{ed} (= 16 ^{ed})	1253 ^{ed} (= 1265 ^{ed})	—
22. 5-10 ^{ed}	31. 6-11 ^{ed}	1254-1259 ^{ed}	22. 5½-10½ ^{ed}
190*	31. 11 ^{ed}	1259 ^{ed}	22. 10½ ^{ed}
22. 10 ^{ed} -13 ^{ed}	31. 12-15 ^{ed}	1260-1263 ^{ed}	22. 11, 12-14
191*	31. 15 ^{ed}	1263 ^{ed}	22. 15 ^{ed}
22. 13 ^{ed} -15 ^{ed}	31. 15 ^{ed} , 16 ^{ed} -17	1264, 1265 ^{ed} -1266	22. 15 ^{ed} , 16, 17 ^{ed}
22. 15 ^{ed}	31. 18	1267	22. 18 ^{ed} , 18½
22. 16 ^{ed}	31. 19 ^{ed}	1268 ^{ed}	22. 21½ ^{ed}
22. 16 ^{ed}	31. 19 ^{ed} -20 ^{ed}	1268 ^{ed} -1269 ^{ed}	22. 22, 23 ^{ed}
192*	—	—	22. 23 ^{ed} , 24 ^{ed}
22. 17	31. 21	1270	22. 17 ^{ed} -18 ^{ed}
22. 18 ^{ed}	31. 20 ^{ed} (= 22 ^{ed})	1269 ^{ed} (= 1271 ^{ed})	22. 19½ ^{ed}
22. 18 ^{ed}	31. 22 ^{ed}	1271 ^{ed}	22. 19½ ^{ed}
22. 19 ^{ed}	31. 23	1272	22. 25 ^{ed} , 24 ^{ed}
22. 19 ^{ed}	31. 24 ^{ed}	1273 ^{ed}	22. 25 ^{ed}
22. 20	31. 24 ^{ed} -25 ^{ed}	1273 ^{ed} -1274 ^{ed}	22. 27
22. 21	31. 25 ^{ed}	1274 ^{ed}	22. 20½ ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
193*	31. 26	1275 ^{ab}	—
194*	—	—	22. 20 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -21 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
22. 22-23 ^{ab}	31. 26 ^{ed} -27	1275 ^{cd} -1276	22. 26, 28 ^{ab}
22. 23 ^{ed}	31. 28 ^{ab}	1277	22. 28 ^{ed}
195*	31. 28 ^{ed}	1278 ^{ab}	—
22. 24-31	31. 29-36	1279-1286	22. 29-34, 36, 35
22. 32	31. 37	1287	22. 37, 36 $\frac{1}{2}$
22. 33-35	31. 38-40	1288-1290	22. 38, 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$, 40
196*	31. 41	1291	22. 41
22. 36-37 ^{ed}	31. 42-43	1292-1293	22. 42-43
22. 37 ^{ed} -38 ^{ed}	31. 44-45 ^{ab}	1294-1295 ^{ab}	22. 44, 44 $\frac{1}{2}$
22. 38 ^{ed}	31. 45 ^{ed}	1295 ^{ed}	22. 45 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
197*	—	—	22. 45 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 39-40	31. 46-47	1296-1297	22. 46, 47, 47 $\frac{1}{2}$
22. 41-45 ^{ab}	31. 48-52 ^{ab}	1298-1302 ^{ab}	22. 48 $\frac{1}{2}$ -52 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
198*	31. 52 ^{ed}	1302 ^{ed}	22. 52 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 45 ^{ed} -48 ^{ed}	31. 53-56 ^{ab}	1303-1306 ^{ab}	22. 53 $\frac{1}{2}$ -56 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
22. 48 ^{ed} -53	31. 56 ^{ed} -61	1306 ^{ed} -1311	22. 56 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -61 $\frac{1}{2}$
22. 54-55	31. 62-63	1312-1313	22. 64, 62 $\frac{1}{2}$ ^{ed, ab}
22. 56 ^{ab}	31. 64 ^{ab}	1314 ^{ab}	22. 63
199*	—	—	22. 65 ^{ab}
22. 56 ^{ed}	31. 64 ^{ed}	1314 ^{ed}	22. 65 ^{ed}
200*, 201*	31. 66 ^{ab} , 65	1316 ^{ab} , 1315	—
202*	—	—	22. 65 $\frac{1}{2}$
22. 57 ^{ab}	31. 66 ^{ed}	1316 ^{ed}	22. 66 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
203*	31. 67 ^{ab}	1317 ^{ab}	22. 66 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 57 ^{ed} -58	31. 67 ^{ed} -68	1317 ^{ed} -1318	22. 67 $\frac{1}{2}$, 68
204*	31. 69-70	1319-1320	22. 69-70
22. 59-60	31. 71-72	1321-1322	22. 71-72
22. 61	31. 73	1323	—
23. 1 ^{ab}	32. 1 ^{ab}	1324 ^{ab}	—
205*	—	—	23. 1, 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
23. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	32. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	1324 ^{ed} -1325 ^{ab}	23. 2 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -3 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
23. 2 ^{ed}	32. 2 ^{ed}	1325 ^{ed}	—
23. 3	32. 3	1326	23. 4 $\frac{1}{2}$
206*	32. 4	1327	23. 5
207*	—	—	23. 6
23. 4	32. 5	1328	23. 3 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 7 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
208*	32. 6	1329	23. 7 ^{ed} -8 ^{ab}
23. 5 ^{ab}	—	—	—
209*	32. 7 ^{ab}	1330 ^{ab}	23. 8 ^{ed}
23. 5 ^{ed}	32. 7 ^{ed}	1330 ^{ed}	—
23. 6	—	—	—
210* (subst., 6)	32. 8	1331	23. 9
23. 7 ^{abed}	32. 9	1332	23. 10
23. 7 ^{ed} -10 ^{ed}	32. 10-13 ^{ab}	1333-1336 ^{ab}	23. 11-14 ^{ab}
23. 10 ^{ed}	32. 13 ^{ed}	1336 ^{ed}	23. 14 ^{ed}
211*	32. 14-15	1337-1338	23. 15-16
212*	32. 16 ^{ab}	1339 ^{ab}	—
23. 11 ^{abed}	32. 16 ^{ed} -17 ^{ab}	1339 ^{ed} -1340 ^{ab}	23. 17
213*	32. 17 ^{ed}	1340 ^{ed}	—
23. 11 ^{ed}	32. 18 ^{ab}	1341 ^{ab}	23. 18 ^{ab}
214*	32. 18 ^{ed}	1341 ^{ed}	—
215*	—	—	23. 18 ^{ed}
23. 12 ^{ab}	32. 19 ^{ab}	1342 ^{ab}	23. 19 ^{ab}
216*	32. 19 ^{ed}	1342 ^{ed}	23. 19 ^{ed}
23. 12 ^{ed} -13 ^{ab}	32. 20-21 ^{ab}	1343-1344 ^{ab}	23. 20-21 ^{ab}
217*	32. 21 ^{ed} -22 ^{ab}	1344 ^{ed} -1345 ^{ab}	23. 21 ^{ed} -22 ^{ab}
23. 13 ^{ed} -14	32. 22 ^{ed} -23	1345 ^{ed} -1346	23. 22 ^{ed} -23
218*	32. 24	1347	23. 24
219*	32. 25	1348	—
23. 15-16 ^{ab}	32. 26-27 ^{ab}	1349-1350 ^{ab}	23. 25-26 ^{ab}
23. 16 ^{ed}	—	—	23. 26 ^{ed}
220* (subst., 16 ^{ed})	32. 27 ^{ed}	1350 ^{ed}	—
23. 17	32. 28	1351	23. 27
221*	—	—	23. 27½, 28½
23. 18 ^{abed}	32. 29 ^{abed}	1352	23. 29½
23. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	32. 29 ^{ed} -30 ^{ab}	1353, 1354 ^{ab}	23. 30, 31 ^{ab}
222*	—	—	23. 31 ^{ed} -32 ^{ab}
23. 19 ^{ed} -20	32. 30 ^{ed} -31	1354 ^{ed} -1355	23. 32 ^{ed} -33
23. 21-25	32. 32-36	1356-1360	23. 43½-47½
23. 26-27 ^{ed}	32. 37-38	1361-1362	23. 48, 49-50 ^{ab}
23. 27 ^{ed} -29	32. 39-41 ^{ab}	1363-1365 ^{ab}	23. 50 ^{ed} -52
223*, 224*	—	—	23. 52½, 53½-54½, 55
23. 30-32 ^{ed}	32. 41 ^{ed} -44 ^{ab}	1365 ^{ed} -1368 ^{ab}	23. 34-36
23. 32 ^{ed} -34	32. 44 ^{ed} -46	1368 ^{ed} -1370	23. 36½, 37½-38½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
225*	—	—	—
23. 35-38	32. 47-50	1371-1374	23. 39½-42½
23. 39 ^{ab}	32. 51 ^{ab}	1375 ^{ab}	23. 56 ^{ab}
23. 39 ^{cd}	32. 51 ^{cd}	1375 ^{cd}	23. 56 ^{cd}
226*	—	—	—
23. 40-44 ^{ab}	32. 52-56 ^{ab}	1376-1380 ^{ab}	23. 57-61 ^{ab}
227*	—	—	—
23. 44 ^{cd} -54	32. 56 ^{cd} -66	1380 ^{cd} -1390	23. 61 ^{cd} -71
24. 1-2 ^{cd}	33. 1-2	1391-1392	24. 1-2
24. 2 ^{ef}	33. 3 ^{ab}	1393 ^{ab}	24. 2½
228*	—	—	24. 3½
24. 3 ^{ab}	33. 3 ^{cd}	1393 ^{cd}	24. 4½ ^{ab}
229*	—	—	24. 4½ ^{cd} , 5
24. 3 ^{def}	33. 4	1394	24. 6
230*	—	—	24. 6½
24. 4	33. 5	1395	24. 7½
231*	—	—	—
24. 5-6	33. 6-7	1396-1397	24. 8, 9, 9½
24. 7-8 ^{cd}	33. 8-9	1398-1399	24. 10½, 11, 12 ^{ab}
24. 8 ^{ef} -9	33. 10-11 ^{ab}	1400-1401 ^{ab}	24. 12 ^{cd} -13
232*	—	—	24. 14-15, 15½
24. 10 ^{ab} ^{cd}	33. 11 ^{cd} -12 ^{ab}	1401 ^{cd} -1402 ^{ab}	24. 16, 17 ^{ab}
24. 10 ^{ef} -11 ^{ab}	33. 12 ^{cd} -13 ^{ab}	1402 ^{ef} -1403 ^{ab}	24. 17 ^{cd} , 17½
233*	—	—	24. 18½
24. 11 ^{cd} -12 ^{cd}	33. 13 ^{cd} -14	1403 ^{cd} -1404	24. 19½, 20
234*	—	—	24. 21 ^{ab}
24. 12 ^{ef} -13 ^{cd}	33. 15-16 ^{ab}	1405-1406 ^{ab}	24. 21 ^{cd} -22
24. 13 ^{ef} -18 ^{ab}	33. 16 ^{cd} -21 ^{ab}	1406 ^{cd} -1411 ^{ab}	24. 22½, 23½-27½ ^{ab}
235*	—	—	24. 27½ ^{cd}
24. 18 ^{def} -20 ^{cd}	33. 21 ^{cd} -24 ^{ab}	1411 ^{cd} -1414 ^{ab}	24. 28½-30½
236*	33. 24 ^{cd}	1414 ^{cd}	—
24. 20 ^{ef} -25	33. 25-30 ^{ab}	1415-1420 ^{ab}	24. 31, 32-36
237*	—	—	24. 36½
24. 26	33. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	1420 ^{cd} -1421 ^{ab}	24. 37½
238*	—	—	24. 38, 39 ^{ab}
24. 27 ^{ab}	33. 31 ^{cd}	1421 ^{cd}	24. 39 ^{cd}
239*	—	—	—
24. 27 ^{cd}	33. 32 ^{ab}	1422 ^{ab}	24. 40 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
240*	—	—	24. 40 ^a
24. 27 ^a -30 ^a	33. 32 ^a -35	1422 ^a -1425	24. 40½, 41½-43½
24. 30 ^a	33. 36 ^a	1426 ^a	24. 44
241*	—	—	24. 45
242*	33. 36 ^a -38	1426 ^a -1428	24. 46-48 ^a
24. 31-33 ^a	33. 39-41 ^a	1429-1431 ^a	24. 48 ^a , 48½, 49½, 50
243*	33. 41 ^a	1431 ^a	—
244*	—	—	24. 50½
24. 33 ^a	33. 42	1432	24. 51½
245*	—	—	—
24. 34	33. 43	1433	24. 52½
246*	33. 44	1434	24. 53½
24. 35	33. 45	1435	24. 54½
24. 36 ^a	33. 46 ^a	1436 ^a	—
247* (subst., 36 ^a)	—	—	24. 55½, 56
24. 36 ^a -37	33. 46 ^a -47	1436 ^a -1437	24. 57-58 ^a
248*	—	—	24. 58 ^a -59 ^a
24. 38-39	33. 48-49	1438-1439	24. 59 ^a , 59½, 60½
24. 40 ^a	33. 50 ^a	1440 ^a	24. 61½ ^a
249*	—	—	24. 61½ ^a
24. 40 ^a -41 ^a	33. 50 ^a -51	1440 ^a -1441	24. 62, 63
24. 41 ^a -47 ^a	33. 52-57	1442-1447	24. 63½, 64½-69½ ^a
250*	33. 58 ^a	1448 ^a	—
24. 47 ^a -52	33. 58 ^a -63	1448 ^a -1453	24. 69½ ^a -74½
251*	—	—	24. 75
24. 53	34. 1	1454	25. 1
252*	—	—	25. 2
24. 54	34. 2	1455	25. 3
253*	—	—	25. 4 ^a
24. 55-56	34. 3-4	1456-1457	25. 4 ^a , 4½, 5½
254*	34. 5	1458	25. 6½
24. 57-61	34. 6-10	1459-1463	25. 7½-11½
255*	—	—	25. 12½
256*	34. 11	1464	25. 13½
24. 62-67	34. 12-17	1465-1470	—
257*	34. 18-19 ^a	1471-1472 ^a	—
24. 68-69	34. 19 ^a -21 ^a	1472 ^a -1474 ^a	—
258*, 1-3	34. 21 ^a -22 ^a	1474 ^a -1475	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
258*, 4-9	34. 22 ^{er} -25 ^{ab}	1476-1478	—
24. 70 ^{abed}	34. 25 ^{ed} -26 ^{ab}	1479	—
24. 70 ^{er} -72 ^{ab}	34. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	1480-1481	—
259*	34. 28 ^{ed}	1482 ^{ab}	—
24. 72 ^{ed}	34. 29 ^{ab}	1482 ^{ed}	—
260*	34. 29 ^{ed} -30	1483-1484 ^{ab}	—
261*	—	—	—
24. 73-74 ^{ed}	34. 31-32	1484 ^{ed} -1486 ^{ab}	—
24. 74 ^{er} -76	34. 33-35 ^{ab}	1486 ^{ed} -1488	—
262*	34. 35 ^{ed} -40	1489-1494 ^{ab}	—
24. 77-83 ^{ab}	34. 41-47 ^{ab}	1494 ^{ed} -1500	—
263*	34. 47 ^{ed} -48 ^{ab}	1501	—
24. 83 ^{ed} -84 ^{ab}	34. 48 ^{ed} -49 ^{ab}	1502	—
{ App. I, 2 (subst., { 24. 62-84 ^{ab})	—	—	{ 25. 14 $\frac{1}{2}$ -32 $\frac{1}{2}$; { 26. 1-34 ^{ab}
24. 84 ^{ed} -86 ^{ab}	34. 49 ^{ed} -51 ^{ed}	1503-1504	26. 34 ^{ed} -35, 35 $\frac{1}{2}$
24. 86 ^{ed} -88 ^{ab}	34. 51 ^{ed} -53 ^{ab}	1505-1506	26. 36 $\frac{1}{2}$ -37 $\frac{1}{2}$
24. 88 ^{ed}	34. 53 ^{ed}	1507 ^{ab}	—
264*	—	—	—
24. 89-91	34. 54-56	1507 ^{ed} -1510 ^{ab}	26. 38 $\frac{1}{2}$ -40 $\frac{1}{2}$
24. 92	34. 57	1510 ^{ed} -1511 ^{ab}	(\pm 26. 33)
24. 93	34. 58	1511 ^{ed} -1512 ^{ab}	26. 41 $\frac{1}{2}$
265*	34. 59	1512 ^{ed} -1513 ^{ab}	—
266*	34. 60	1513 ^{ed} -1514 ^{ab}	26. 42 $\frac{1}{2}$
24. 94	34. 61	1514 ^{ed} -1515 ^{ab}	26. 43 $\frac{1}{2}$
24. 95-101	34. 62-68	1515 ^{ed} -1521, 1522	27. 1-7
24. 102-103	34. 69-70	1523-1524	27. 8-9
24. 104 ^{abed}	34. 71	1525	27. 9 $\frac{1}{2}$, 10 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
24. 104 ^{er} -105 ^{ed}	34. 72-73 ^{ab}	1526-1527 ^{ab}	27. 10 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -11 $\frac{1}{2}$
267*	—	—	27. 12 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
24. 105 ^{er}	34. 73 ^{ed}	1527 ^{ed}	—
268*	34. 74 ^{ab}	1528 ^{ab}	—
24. 106	34. 74 ^{ed,er}	1528 ^{ed} , 1529	27. 18 $\frac{1}{2}$
269*	—	—	27. 19 $\frac{1}{2}$, 20, 21
24. 107	34. 75 ^{abed}	1530	—
270*	—	—	27. 22, 22 $\frac{1}{2}$
24. 108 ^{ab}	34. 75 ^{er}	1531 ^{ab}	—
24. 108 ^{ed} -109	34. 76-77 ^{ab}	1531 ^{ed} -1532	27. 23 $\frac{1}{2}$, 24

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
271*	34. 77 ^{ed}	1533 ^{ab}	—
272*	34. 78 ^{ed}	1533 ^{ed}	—
24. 110	—	—	—
273* (subst., 110)	—	—	27. 25
24. 111	—	—	—
274* (subst., 111)	—	—	27. 26, 26½
App. I, No. 3	34. 78 ^{ed} -91	1534-1547 ^{ab}	—
24. 112-114 ^{ab}	34. 92-94 ^{ab}	1547 ^{ed} -1549	27. 27½-29½ ^{ab}
275*	—	—	27. 29½ ^{ed}
24. 114 ^{ed}	34. 94 ^{ed}	1550 ^{ab}	—
276* (subst., 114 ^{ed})	—	—	27. 30½, 31
277*	34. 95	1550 ^{ed} -1551 ^{ed}	—
App. I, No. 4	34. 96-106 ^{ed}	1551 ^{ed} -1561	—
24. 115-119	34. 106 ^{ed} -111 ^{ab}	1562-1566	27. 32-36
278*	—	—	27. 37 ^{ed}
24. 120 ^{ab, ed}	34. 111 ^{ed} -112 ^{ab}	1567	27. 37 ^{ed} , 37½
279*	34. 112 ^{ed} -113 ^{ab}	1568	—
280*	—	—	27. 38½-39½
24. 120 ^{ed} -122 ^{ab}	34. 113 ^{ed} -115 ^{ab}	1569-1570	27. 40, 41-42 ^{ab}
281*	—	—	27. 42 ^{ed} -43 ^{ab}
24. 122 ^{ed} -124	34. 115 ^{ed} -117	1571-1573 ^{ab}	27. 43 ^{ed} -45
282*	34. 118	1573 ^{ed} -1574 ^{ab}	—
24. 125 ^{ab}	34. 119 ^{ab}	1574 ^{ed}	27. 46 ^{ab}
283*	34. 119 ^{ed} -120 ^{ab}	1575	—
284*	—	—	—
24. 125 ^{ed} -126 ^{ab}	34. 120 ^{ed} -121 ^{ab}	1576	27. 46 ^{ed} -47 ^{ab}
285*	—	—	27. 47 ^{ed} , 48
24. 126 ^{ed}	34. 121 ^{ed}	1577 ^{ab}	—
24. 127-128 ^{ab, ed}	34. 122-123	1577 ^{ed} -1579 ^{ab}	27. 48½-49½
286*	34. 124	1579 ^{ed} -1580 ^{ab}	—
287*	—	—	27. 50½, 51
24. 128 ^{ed}	34. 125 ^{ab}	1580 ^{ed}	—
288*	34. 125 ^{ed}	1581 ^{ab}	—
24. 129-133	34. 126-130	1581 ^{ed} -1585, 1586	28. 1-5
289*	—	—	28. 5½
24. 134-138	34. 131-135	1587-1591	28. 6½-10½
24. 139-140	34. 136-137	1592-1593	28. 11, 12, 12½
24. 141-146	34. 138-143	1594-1599	28. 13½-18½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
290*	34. 144 ^{ab}	1600	—
291*	—	—	—
24. 147-150 ^{ab}	34. 144 ^{cd} -147	1601-1604 ^{ab}	28. 19½-22½ ^{ab}
292*	34. 148-149	1604 ^{cd} -1606 ^{ab}	—
24. 150 ^{cd} -153 ^{ab}	34. 150-152	1606 ^{cd} -1609 ^{ab}	28. 22½ ^{cd} -24, 25
24. 153 ^{cd} -155	34. 153-155 ^{ab}	1609 ^{cd} -1611	28. 26, 26½, 27½
24. 156	34. 155 ^{cd} -156 ^{ab}	1612	28. 28, 28½
24. 157-158 ^{ab}	34. 156 ^{cd} -157	1613-1614 ^{ab}	28. 29½, 30½ ^{ab}
24. 158 ^{cd}	34. 158 ^{ab}	1614 ^{cd}	—
293* (subst., 158 ^{cd})	—	—	28. 30½ ^{cd} , 31
24. 159	34. 158 ^{cd} -159 ^{ab}	1615	28. 32
294*	34. 159 ^{cd} -160 ^{ab}	1616	28. 33
24. 160-161	34. 160 ^{cd} -162 ^{ab}	1617-1618	28. 34-35
295*	34. 162 ^{cd} , 163	1619	28. 36
25. 1-2	35. 1-2	1620-1621	29. 1-2
App. I, No. 5	35. 3-39	1622-1660	—
25. 3-11	35. 40-48	1661-1669	29. 3-11
26. 1-4 ^{abc}	36. 1-4 ^{abc}	1670-1673 ^{abc}	29. 12-15 ^{abc}
296*	36. 4 ^d -5 ^a	1673 ^d -1674 ^a	29. 15 ^d -16 ^a
26. 4 ^d -6	36. 5 ^{bcd} -7 ^{ab}	1674 ^{bcd} -1676 ^{ab}	29. 16 ^{bcd} , 17, 17½
26. 7-16	36. 7 ^{cd} -17 ^{ab}	1676 ^{cd} -1686 ^{ab}	29. 18½-27½
26. 17-26 ^a	36. 17 ^{cd} -26 ^{abc}	1686 ^{cd} -1695 ^{abc}	30. 1-10 ^a
297*	—	—	—
26. 26 ^{bcd}	36. 26 ^d -27 ^{ab}	1695 ^d , 1696	30. 10 ^{bcd}
298*	—	—	30. 10½
26. 27-28 ^{ab}	36. 27 ^{cd} -28	1697-1698 ^{ab}	30. 11, 12
26. 28 ^{cd} -29	36. 29-30 ^{ab}	1698 ^{cd} -1699	30. 12½, 13½
299*	36. 30 ^{cd} -32 ^{ef}	1700-1702	30. 14½-16½
26. 30	36. 33	1703	30. 17½
26. 31-32 ^{cd}	37. 1-2	1704-1705	30. 18½-19½
26. 32 ^{ef} -34 ^{cd}	37. 3-5 ^{ab}	1706-1708 ^{ab}	30. 20, 21-22
26. 34 ^{ef} -39 ^{cd}	37. 5 ^{cd} -10 ^{cd}	1708 ^{cd} -1713	30. 22½, 23½-27½
300*	—	—	30. 28½ ^{ab}
26. 39 ^{ef}	37. 10 ^{ef}	1714	30. 28½ ^{cd}
26. 40-57	37. 11-28	1715-1734 †	30. 29½-46½
301*	—	—	30. 47½ ^a
26. 58 ^{ab}	37. 29 ^{ab}	1735 ^{ab}	30. 47½ ^b

† Two lines om. in counting.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
302*	—	—	30. 47½ [†]
26. 58 rd -84	37. 29 rd -45	1735 rd -1751	30. 48, 49-64
27. 1-3	38. 1-3	1753-1755 †	31. 1-2, 4
303* (subst., 3)	—	—	31. 3
27. 4 ^{ab}	38. 4 ^{ab}	1756 ^{ab}	31. 5 ^{ab}
304*	38. 4 rd	1756 rd	31. 5 rd (= 13)
305*	38. 5 ^{ab}	1757 ^{ab}	—
306*	38. 5 rd -6 ^{ab}	1757 rd -1758 ^{ab}	31. 6
307*	—	—	31. 7
308*	38. 6 rd	1758 rd	31. 8 ^{ab}
27. 4 rd	38. 7 ^{ab}	1759 ^{ab}	31. 8 rd
27. 5	38. 7 rd -8 ^{ab}	1759 rd -1760 ^{ab}	31. 14
309*	38. 8 rd -11 ^{ab}	1760 rd -1763 ^{ab}	—
27. 6	38. 11 rd -12 ^{ab}	1763 rd -1764 ^{ab}	31. 9
27. 7	38. 12 rd -13 ^{ab}	1764 rd -1765 ^{ab}	—
310* (subst., 7)	—	—	31. 10
311*	—	—	31. 10½, 11½
27. 8	38. 13 rd -14 ^{ab}	1765 rd -1766 ^{ab}	31. 12½
312*	38. 14 rd	1766 rd	—
27. 9 ^{abrd}	38. 15	1767	31. 15
27. 9 rd -10 ^{ab}	38. 16	1768	31. 16 ^{rdab}
313*, 1-3	—	—	31. 20-21 ^{ab}
313*, 4-5	—	—	—
314*	38. 17 ^{abrd} -19 ^{ab}	1769-1771	31. 17, 17½, 18½, 19
27. 10 rd -15	38. 19 rd -24	1772-1777 ^{ab}	31. 21 rd -26
27. 16-17 rd	38. 25-26 rd	1777 rd -1779 ^{ab}	31. 26½, 27, 28
27. 17 rd	38. 26 rd	1779 rd	31. 28½
27. 18-29	39. 1-12	1781-1792 ¶	31. 29½-40½
27. 30-33	39. 13-16	1793-1796	32. 1-4
315*	—	—	32. 5
27. 34-37	39. 17-20	1797-1800	32. 6-9
27. 38-41	39. 21-24	1801-1804	32. 12-15
27. 42	39. 25	1805	—
316* (subst., 42)	—	—	32. 16
27. 43-44	39. 26-27	1806-1807	32. 17-18
27. 45-46	39. 28-29	1808-1809	32. 10-11
27. 47-52	39. 30-35	1810-1815	32. 19-24

† Colophon wrongly counted as 1752.

¶ Colophon wrongly counted as 1780.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
27. 53-55 ^{ab}	40. 1-3 ^{abc}	1816-1818 ^{ab}	33. 1-3 ^{ab}
317*	40. 3 ^d -4 ^{abc}	1818 ^d -1819 ^{ab}	33. 4 ^d -5 ^{ab}
27. 55 ^d -56 ^{ai}	40. 4 ^d -5 ^{abc}	1819 ^d -1820 ^{ab}	33. 5 ^d , 6 ^{ai} (= 3 ^d , 4 ^{ab})
27. 56 ⁱ -58 ^{ab}	40. 5 ^d -7 ^{ab}	1820 ^d -1822 ^{ab}	33. 6 ^d , 7, 7½
27. 58 ^{ad} -62 ^{ed}	40. 7 ^{ed} -11	1822 ^{ed} -1826	33. 8, 9-12
27. 62 ^{ef} -71 ^{cd}	40. 12-21 ^{ab}	1827-1836 ^{ab}	33. 12½, 13½-21½
27. 71 ^{ef} -80	40. 21 ^{ed} -30	1836 ^{ed} -1845	33. 22, 23-31
27. 81	40. 31 ^{ab}	1846 ^{ab}	33. 32 ^{ab}
27. 82	40. 31 ^{ed} -32 ^{ab}	1846 ^{ed} -1847 ^{ab}	33. 32 ^{ed} -33 ^{ab}
318*	40. 32 ^{ed}	1847 ^{ed}	—
319*	—	—	33. 33 ^{ed}
27. 83-84 ^{ed}	40. 33-34	1848-1849	33. 34-35
27. 84 ^{ef} -85 ^{ed}	40. 35-36 ^{ab}	1850-1851 ^{ab}	33. 36-37 ^{ab}
27. 85 ^{ef} -86 ^{ed}	40. 36 ^{ed} -37	1851 ^{ed} -1852	33. 37 ^{ed} -38
27. 86 ^{ef} -89	40. 38-41 ^{ab}	1853-1856 ^{ab}	33. 38½, 39½-41½
320*	—	—	33. 42½
27. 90-105	40. 41 ^{ed} -56 ^{ef}	1856 ^{ed} -1871, 1872	33. 43½-58½
28. 1	41. 1	1873	34. 1
321*	41. 2	1874	—
28. 2-8 ^{ed}	41. 3-9	1875-1881	34. 2-8
28. 8 ^{ef} -14	41. 10-16 ^{ab}	1882-1888 ^{ab}	34. 8½, 9½-14½
28. 15	41. 16 ^{ed} -17 ^{ab}	1888 ^{ed} -1889 ^{ab}	34. 15, 16 ^{ab}
322*	—	—	34. 16 ^{ed} , 16½
28. 16-19 ^{ed}	41. 17 ^{ed} -21 ^{ab}	1889 ^{ed} -1893 ^{ab}	34. 17½-20½
28. 19 ^{ef} -20	41. 21 ^{ed} -22	1893 ^{ed} -1894	34. 21, 22
28. 21 ^{abcd}	41. 23	1895	34. 23 ^{abcd}
28. 21 ^{ef} -22 ^{ab}	41. 24 ^{abcd}	1896	34. 23½, 24½ ^{ab}
28. 22 ^{ed} -25	41. 24 ^{ef} -27	1897, 1898-1900	34. 24½ ^{ed} -27½
323*	41. 29 ^{ab}	1902 ^{ab}	—
324*	41. 28 ^{ab}	1901 ^{ab}	34. 28
325*	41. 28 ^{ed}	1901 ^{ed}	—
28. 26	41. 29 ^{ed} -30 ^{ab}	1902 ^{ed} -1903 ^{ab}	34. 29
326*	41. 30 ^{ed} -31 ^{ab}	1903 ^{ed} -1904 ^{ab}	—
327*	41. 31 ^{ed} -32 ^{ab}	1904 ^{ed} -1905 ^{ab}	34. 30
28. 27	41. 32 ^{ed} -33 ^{ab}	1905 ^{ed} , 1906	34. 31
28. 28-29 ^{ab}	41. 33 ^{ed} -34	1907-1908 ^{ab}	34. 32, 32½
28. 29 ^{ed} -31 ^{ab}	41. 35-36	1908 ^{ed} -1910 ^{ab}	34. 33, 34, 34½
328*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
28. 31 ^{ed} -32 ^{ed}	41. 37	1910 ^{ed} -1911 ^{ed}	34. 35½
28. 32 ^{ed}	41. 38 ^{ed}	1911 ^{ed}	34. 37 ^{ed}
329*, 330*, 331*	—	—	34. 37 ^{ed} , 38 ^{ed} , 29½-40
28. 33 ^{ed}	41. 38 ^{ed}	1912 ^{ed}	—
28. 33 ^{ed} -35 ^{ed}	41. 39-40	1912 ^{ed} -1914 ^{ed}	34. 41, 42-43 ^{ed}
28. 35 ^{ed} -37 ^{ed}	41. 41-42	1914 ^{ed} -1916 ^{ed}	34. 44, 43 ^{ed} , 38 ^{ed}
28. 37 ^{ed} -39 ^{ed}	41. 43-44 ^{ed}	1916 ^{ed} -1918 ^{ed}	34. 38½, 44½, 45, 46 ^{ed}
332*	—	—	34. 46 ^{ed}
28. 39 ^{ed}	41. 44 ^{ed} -45 ^{ed}	1918 ^{ed}	34. 46 ^{ed} , 47 ^{ed} (= 36)
333*	—	—	34. 47 ^{ed} -48
28. 40 ^{ed}	41. 45 ^{ed} -46 ^{ed}	1919	34. 49
334*	—	—	—
28. 40 ^{ed} -42 ^{ed}	41. 46 ^{ed} -48	1920-1922 ^{ed}	34. 49½, 50½, 51, 52 ^{ed}
28. 42 ^{ed} -43 ^{ed}	41. 49-50 ^{ed}	1922 ^{ed} -1923	34. 52 ^{ed} , 52½, 54½ ^{ed}
28. 43 ^{ed}	41. 50 ^{ed}	1924 ^{ed}	34. 53½ ^{ed}
335*	41. 51	1924 ^{ed} -1925 ^{ed}	—
336*	—	—	34. 53½ ^{ed} , 54½ ^{ed}
28. 44	41. 52	1925 ^{ed} , 1926	34. 55½
28. 45-46	41. 53-54	1927-1928	34. 56½-57½
337*	41. 55	1929	34. 58½
28. 47 ^{ed}	41. 56 ^{ed}	1930 ^{ed}	34. 59½ ^{ed}
338*, 339*	41. 56 ^{ed} -59 ^{ed}	1930 ^{ed} -1933 ^{ed}	—
28. 47 ^{ed}	41. 59 ^{ed}	1933 ^{ed}	34. 59½ ^{ed}
340*	41. 60	1934	34. 60½
28. 48 ^{ed}	41. 61 ^{ed}	1935 ^{ed}	34. 61½ ^{ed}
341*, 342*	41. 61 ^{ed} -63	1935 ^{ed} -1937	34. 61½ ^{ed} -63½
28. 48 ^{ed}	—	—	—
28. 49 ^{ed}	41. 64-65 ^{ed}	1938-1939 ^{ed}	—
343* (subst., 49)	—	—	34. 64½-65½ ^{ed}
344*	—	—	34. 65½ ^{ed}
28. 50	41. 65 ^{ed} -66 ^{ed}	1939 ^{ed} -1940 ^{ed}	—
345* (subst., 50)	—	—	34. 66½
28. 51	41. 66 ^{ed} -67 ^{ed}	1940 ^{ed} -1941 ^{ed}	34. 67½
346*	—	—	34. 68
28. 52-53 ^{ed}	41. 67 ^{ed} -68	1941 ^{ed} -1942	34. 69-70 ^{ed}
347*	—	—	34. 70 ^{ed}
28. 53 ^{ed}	41. 69 ^{ed}	1943 ^{ed}	34. 70½
348*	—	—	34. 71½ ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
28. 54	41. 69 ^{ed} -70 ^{ab}	1943 ^{bd} -1944 ^{ab}	34. 71½ ^{ed} , 72
349*	41. 70 ^{ed} -71 ^{ab}	1944 ^{ed} -1945 ^{ab}	34. 73
28. 55 ^{abed, f} -57 ^{ab}	41. 71 ^{ed} -74 ^{ab}	1945 ^{ed} -1948 ^{ab}	34. 74-76
28. 57 ^{ed} -64	41. 74 ^{ed} -81	1948 ^{ed} -1955	34. 76½, 77½-83½
350*	41. 82	1956	34. 84½ (± 86)
351*	41. 83, 84	1957, 1958	—
352* (± 350*, 2)	—	—	[84½ ^{ed} (± 86 ^{ed})]
28. 65 ^{ab}	41. 85 ^{ab}	1959 ^{ab}	34. 85
353*, 354*	41. 85 ^{ed} -86 ^{ab}	1959 ^{ed} -1960 ^{ab}	34. 87½, 87 ^{ab}
28. 65 ^{ed} -66	41. 86 ^{ed} -87	1960 ^{ed} -1961	34. 87 ^{ed} , 88½
29. 1-3	42. 1-3	1962-1964	35. 1-3
355*	—	—	35. 4-6
29. 4 ^{ab}	42. 4 ^{ab}	1965 ^{ab}	—
29. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	42. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	1965 ^{ed} -1966 ^{ab}	35. 7
356*	42. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	1966 ^{ed} -1967 ^{ab}	—
29. 5 ^{ed}	42. 6 ^{ed}	1967 ^{ed}	35. 8 ^{ab}
357*	42. 7	1968	35. 8 ^{ed} -9 ^{ab}
29. 6 ^{ab}	—	—	—
358* (subst., 6 ^{ab})	42. 8 ^{ab}	1969 ^{ab}	35. 9 ^{ed}
29. 6 ^{ed} -7	42. 8 ^{ed} -9	1969 ^{ed} -1970	35. 10 ^{ed} -11 ^{ab}
359*	42. 10	1971	—
360*	42. 11	1972	35. 14½
361*	42. 12-13 ^{ab}	1973-1974 ^{ab}	—
362*	—	—	35. 11 ^{ed} -13, 13½
363*	—	—	—
29. 8-12	42. 13 ^{ed} -18 ^{ab}	1974 ^{ed} -1979 ^{ab}	35. 15½-19½
29. 13 ^{ab}	—	—	—
364* (subst., 13 ^{ab})	42. 18 ^{ed}	1979 ^{ed}	35. 20½ ^{ab}
29. 13 ^{ed} -14	42. 19-20 ^{ab}	1980-1981 ^{ab}	35. 20½ ^{ed} -21½
365*	42. 20 ^{ed} -21 ^{ab}	1981 ^{ed} -1982 ^{ab}	35. 22½
29. 15-18	42. 21 ^{ed} -25 ^{ab}	1982 ^{ed} -1986 ^{ab}	35. 23½-26½
366*	42. 25 ^{ed} -27 ^{ab}	1986 ^{ed} -1988 ^{ab}	35. 27½-28½
29. 19-22	42. 27 ^{ed} -31 ^{ab}	1988 ^{ed} -1992 ^{ab}	35. 29½-32½
367*	—	—	35. 33½
29. 23	42. 31 ^{ed} -32 ^{ab}	1992 ^{ed} -1993 ^{ab}	35. 34½
368*	—	—	35. 35
369*	—	—	—
29. 24	42. 32 ^{ed} -33 ^{ab}	1993 ^{ed} -1994 ^{ab}	35. 36

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
370*	—	—	—
29. 25	42. 33 ^{ed} -34 ^{ab}	1994 ^{ed} -1995 ^{ab}	35. 37
371*	—	—	—
372*	—	—	35. 38
29. 26-27	42. 34 ^{ed} -35 ^{ed}	1995 ^{ed} -1996, 1997	35. 40, 39
29. 28-30	42. 36-38 ^{ab}	1998-2000	36. 1-3
373*	42. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	2001	—
29. 31-32	42. 41-42	2003 ^{ed} -2005 ^{ab}	36. 4-5
374*	42. 43	2005 ^{ed} -2006 ^{ab}	—
375*	—	—	36. 6
29. 33	42. 39 ^{ed} -40 ^{ab}	2002	36. 7
376*	42. 40 ^{ed}	2003 ^{ab}	—
377*, 378*	—	—	36. 8-10
379*	—	—	36. 10½, 11½-12½
380*	—	—	—
29. 34 ^a	42. 44 ^a	2006 ^a	36. 13½ ^a
381*	—	—	—
29. 34 ^{12d} -35	42. 44 ^{12d} -45	2006 ^d -2008 ^{ab}	36. 13½ ^{12d} -14½
29. 36	42. 46	2008 ^{ed} -2009 ^{ab}	—
382* (subst., 36)	—	—	36. 15½, 16
29. 37 ^{ab}	42. 47 ^{ab}	2009 ^{ed}	—
29. 37 ^{ed} -39 ^{ab}	42. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	2010-2011	36. 17-18
383*	—	—	36. 19-23
29. 39 ^{ed}	42. 49 ^{ed}	2012 ^{ab}	—
29. 40	42. 50	2012 ^{ed} , 2013	36. 24
30. 1-3 ^{ab}	43. 1-3 ^{ab}	2014-2016 ^{ab}	37. 1-3 ^{ab}
384*	—	—	—
30. 3 ^{ed} -4	43. 3 ^{ed} -4	2016 ^{ed} -2017	37. 3 ^{ed} -4
385*	—	—	—
30. 5-6	43. 5-6	2018-2019	37. 5-6
386*, 1-8	43. 7-9 ^{ed}	2020-2022, 2023	37. 7-10
386*, 9-12	44. 1-2	2024-2025	37. 11-12
30. 7-17 ^{ab}	44. 3-13 ^{ab}	2026-2036 ^{ab}	37. 13-23 ^{ab}
387*	44. 13 ^{ed}	2036 ^{ed}	—
30. 17 ^{ed} -33	44. 14-30 ^{ab}	2037-2053 ^{ab}	37. 23 ^{ed} -39
388*	—	—	37. 40
30. 34 ^{ab}	44. 30 ^{ed}	2053 ^{ed}	37. 40½
30. 34 ^{ed} -35 ^{ed}	44. 31-32 ^{ab}	2054-2055 ^{ab}	38. ½, 1, 2 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
30. 35 ^{er} -37 ^{ab}	44. 32 ^{ed} -34 ^{ab}	2055 ^{ed} -2057 ^{ab}	38. 2 ^d , 2½, 3½
389*	—	—	—
30. 37 ^{ed} -38 ^{ed}	44. 34 ^{ed} -35	2057 ^{ed} -2058	38. 4½-5½ ^{ab}
30. 38 ^{er} -44	44. 36-42 ^{ab}	2059-2065 ^{ab}	38. 5½ ^{ed} -11½
390*	44. 42 ^d	2065 ^{ed}	38. 12
30. 45-47 ^{ab}	44. 43-45 ^{ab}	2066-2068 ^{ab}	38. 13-15 ^{ab}
391*	44. 45 ^{ed} -47 ^{ab}	2068 ^{ed} -2070 ^{ab}	—
30. 47 ^{ed}	44. 47 ^{ed}	2070 ^{ed}	38. 15 ^{ed}
30. 48-59 ^{er}	45. 1-13 ^{ab}	2071-2083 ^{ab}	38. 16-27, 27½
392*	45. 13 ^{ed}	2083 ^{ed}	38. 28
30. 60-66 ^{ab}	45. 14-20 ^{ab}	2084-2090 ^{ab}	38. 29-35 ^{ab}
393*	45. 20 ^{ed}	2090 ^d	38. 35 ^{ed}
30. 66 ^{eder}	45. 21	2091	38. 36
30. 67-74 ^{ab}	45. 22-29 ^{ab}	2092-2099 ^{ab}	38. 36½, 37, 38-44 ^{ab}
394*	45. 29 ^{ed}	2099 ^{ed}	—
30. 74 ^{ed}	45. 30 ^{ab} (= 38 ^{ed})	2100 ^{ab} (= 2110 ^{ed})	38. 44 ^{ed}
30. 75	45. 30 ^{eder}	2100 ^{ed} , 2101	38. 45
30. 76-77	45. 31-32	2102-2103	38. 46-47
30. 78 ^{ab}	—	—	38. 48 ^{ab}
395* (subst., 78 ^{ab})	45. 33	2104	—
30. 78 ^{ed}	45. 34 ^{ab}	2105 ^{ab}	38. 48 ^{ed}
396*	—	—	—
30. 79 ^{abed}	45. 34 ^{ed} -35 ^{ab}	2105 ^{ed} -2106 ^{ab}	39. 1
30. 79 ^{er} -81	45. 35 ^{ed} -37 ^{ed}	2106 ^{ed} -2108	39. 2-3, 3½
397*	45. 37 ^{er}	2109	—
398*	—	—	—
399*	45. 38 ^{ab}	2110 ^{ab}	—
30. 82	45. 39	2111	—
400* (subst., 82)	—	—	39. 4½
30. 83-84	45. 40-41	2112-2113	39. 5½ ^{ab} , 6, 6½, 5½ ^{ed}
30. 85-87	45. 42-44	2114-2116	39. 7½-9½
401*	45. 45-48 ^{ab}	2117-2120 ^{ab}	39. 10½-13½ ^{ab}
30. 88 ^{ab}	45. 48 ^{ed}	2120 ^{ed}	—
30. 88 ^{ed}	45. 48 ^{er}	2121	39. 13½ ^{ed}
402*	—	—	—
403*	—	—	39. 14½-16½
31. 1-4	46. 1-4	2122-2125	41. 1-4
App. I, 6	—	—	41. 5-15

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
31. 5	46. 5	2126	41. 18
404*	46. 6 ^{ab}	2127 ^{ab}	—
31. 6-9 ^{ab}	46. 6 ^{cd} -9	2127 ^{cd} -2130	41. 19-22 ^{ab}
31. 9 ^{cd} -10	46. 10 ^{ab,cd,ef}	2131, 2132	41. 22 ^{cd} -23
31. 11-13 ^{ab}	46. 11-13 ^{ab}	2133-2135 ^{ab}	41. 24-26 ^{ab}
31. 13 ^{cd}	46. 13 ^{cd}	2135 ^{cd}	41. 26 ^{cd} ($\pm 26\frac{1}{2}$)
31. 14-16 ^{ab}	46. 14-16 ^{ab}	2136-2138 ^{ab}	41. 27 $\frac{1}{2}$, 28, 29
31. 16 ^{cd} -19 ^{ab}	46. 16 ^{cd} -19	2138 ^{cd} -2141	41. 29 $\frac{1}{2}$, 30 $\frac{1}{2}$ -32 $\frac{1}{2}$
31. 19 ^{ef} -22 ^{cd}	46. 20-23 ^{ab}	2142-2145 ^{ab}	41. 33, 34-36
405*	—	—	—
31. 22 ^{ef} -24	46. 23 ^{cd} -25	2145 ^{cd} -2147	41. 36 $\frac{1}{2}$, 37 $\frac{1}{2}$, 38 $\frac{1}{2}$ (=16)
406*	—	—	41. 17
31. 25-30	46. 26-31	2148-2153	41. 39 $\frac{1}{2}$ -44 $\frac{1}{2}$
31. 31-32	46. 32-33	2154-2155	41. 45, 46, 46 $\frac{1}{2}$
31. 33-36	46. 34-37	2156-2159	41. 47 $\frac{1}{2}$ -50 $\frac{1}{2}$
407*	—	—	—
408*	46. 38	2160	—
409*	—	—	—
410*	46. 39	2161	—
411*	—	—	41. 51 $\frac{1}{2}$ -54 $\frac{1}{2}$
31. 37	46. 40	2162	—
412*	—	—	—
31. 38 ^{ab} (=57.14 ^{ab})	46. 41 ^{ab}	2163 ^{ab}	—
413*	46. 41 ^{cd}	2163 ^{cd}	—
31. 38 ^{cd} (=57.14 ^{cd})	46. 42 ^{ab}	2164 ^{ab}	—
31. 39 ^{ab}	46. 42 ^{cd}	2164 ^{cd}	39. 33 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
414*	46. 43 ^{ab}	2165 ^{ab}	—
31. 39 ^{ab} -40 ^{ab}	46. 43 ^{cd} -44 ^{ab}	2165 ^{cd} -2166 ^{ab}	39. 32 $\frac{1}{2}$
415*	—	—	—
31. 40 ^{cd,ef} -42 ^{ab}	46. 44 ^{cd} -46	2166 ^{cd} -2168	39. 20 $\frac{1}{2}$ -22 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
31. 42 ^{cd}	46. 47 ^{ab}	2169 ^{ab}	—
416* (subst., 42 ^{cd})	—	—	39. 22 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
31. 43 ^{ab}	46. 47 ^{cd}	2169 ^{cd}	39. 23 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
417*	—	—	39. 23 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
31. 43 ^{cd}	46. 48 ^{ab}	2170 ^{ab}	—
31. 44-51 ^{ab}	46. 48 ^{cd} -55	2170 ^{cd} -2177	39. 24 $\frac{1}{2}$ -31 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
418*	46. 56 ^{ab}	2178 ^{ab}	—
31. 51 ^{cd}	46. 56 ^{cd}	2178 ^{cd}	39. 31 $\frac{1}{2}$ ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
419*	46. 57	2179	39. 33½ ^{ed} , 34
App. I, 7	46. 58-68 ^{ab}	2180-2190 ^{ab}	—
31. 52	46. 68 ^{ed} , 69 ^{ed}	2190 ^{ed} , 2191 ^{ed}	39. 35
31. 53-54	46. 70-71	2192-2193	39. 17½-18½
420*	—	—	—
31. 55	46. 72	2194	39. 19½
421*	—	—	—
31. 56 ^{ab ed}	46. 73	2195	39. 36 ^{ed}
31. 56 ^{ed} -57 ^{ab}	46. 74	2196	39. 36½, 37½ ^{ab}
31. 57 ^{ed}	46. 75 ^{ab} (= 69 ^{ab})	2197 ^{ab} (= 2191 ^{ab})	39. 37½ ^{ed}
31. 57 ^{ed} -67	46. 75 ^{ed} -85	2197 ^{ed} -2207	39. 38, 39-48
422*	46. 86	2208	—
423*	—	—	39. 49
31. 68	46. 87	2209	39. 50
424*	—	—	—
App. I, 14, 1-38	57. 1-15	2840-2854	40. 1-14½
App. I, 15, 1-30	—	—	40. 15½-28½ †
App. I, 14, 39-46	57. 16-17	2855-2856	—
32. 1-6 ^{ab}	47. 1-6 ^{ab}	2210-2215 ^{ab}	42. 1-6 ^{ab}
425*	47. 6 ^{ed}	2215 ^{ed}	—
32. 6 ^{ed} -9 ^{ab}	47. 7-9	2216-2218	42. 6 ^{ed} -9 ^{ab}
426*	—	—	42. 9 ^{ed} -10
32. 9 ^{ed} -22	47. 10-23 ^{ab}	2219-2232 ^{ab}	42. 10½, 11½-23½
427*	47. 23 ^{ed ed}	2232 ^{ed} , 2233	42. 33½
App. I, 8	—	—	42. 24½-32½
32. 23-38	48. 1-16	2234-2249	43. 1-16
428*	48. 17 ^{ab}	2250 ^{ab}	—
32. 39 ^{ab}	—	—	43. 17 ^{ab}
32. 39 ^{ed} -42 ^{ab}	48. 17 ^{ed} -20 ^{ab}	2250 ^{ed} -2253 ^{ab}	43. 17 ^{ed} -20 ^{ab}
429*	—	—	—
32. 42 ^{ed} -55	48. 20 ^{ed} -33	2253 ^{ed} -2266	43. 20 ^{ed} -33
32. 56 ^{ab}	48. 34 ^{ab}	2267 ^{ab}	—
32. 56 ^{ed} -60 ^{ed}	48. 34 ^{ed} -38	2267 ^{ed} -2271	43. 33½, 34½-37½
32. 60 ^{ed} -62	48. 39-41 ^{ab}	2272-2274 ^{ab}	43. 38, 39-40
430*	—	—	43. 41-43, 43½
32. 63 ^{ab ed ed} -64 ^{ab}	48. 41 ^{ed} -43 ^{ab}	2274 ^{ed} -2276 ^{ab}	43. 44½-45½

† Line 21½ is not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
431*	48. 43 rd	2276 rd	—
32. 64 rd -67 th	48. 44-46	2277-2279	43. 46, 47-49 th
432*	48. 47-49	2280-2282	—
32. 67 rd -71 st	48. 50-53	2283-2286	43. 49 rd -53 th
32. 71 rd	48. 54 th	—	43. 53 rd
32. 71 st -73	48. 54 th -56	2287-2289 th	43. 54, 54½, 55½
433*	—	—	43. 56½-57½, 58
32. 74-75	48. 57-58	2289 rd -2291 st	43. 59-60
434*	—	—	43. 61-63, 63½, 64
32. 76	48. 59	2291 rd -2292 th	43. 65
435*	—	—	43. 66
32. 77-78	48. 60-61	2292 rd -2294 th	43. 67-68
436*	—	—	43. 69
32. 79-80	48. 62-63	2294 rd -2296 th	43. 70-71
437*	—	—	43. 72
32. 81	48. 64	2296 rd -2297 th	43. 73
438*	—	—	43. 73½
32. 82-84	48. 65-67	2297 rd -2299, 2300	43. 74½-76½
33. 1-3 th	49. 1-3 th	2301-2303 th	44. 1-3 th
439*	—	—	—
33. 3 rd -10 th	49. 3 rd -10 th	2303 rd -2310 th	44. 3 rd -10 th
440*	—	—	44. 10 rd -12 th
33. 10 rd -11 st	49. 10 rd -12 th	2310 rd -2312 th	44. 12 rd -14 th
33. 12 th -14	49. 12 rd -15	2312 rd -2315	44. 14 rd -17
App. I, 9, 1-2	49. 16 †	2316 †	44. 18
App. I, 9, 3-10	49. 18-21 ‡	2318-2321 ‡	44. 19-22
App. I, 9, 11-18	49. 23-26	2323-2326	44. 22-26
33. 15-21 th	49. 27-33 th	2327-2333 th	44. 27-33 th
441*	—	—	—
33. 21 rd -22 st	49. 33 rd -35 th	2333 rd -2335 th	44. 33 rd -34, 34½
33. 23 th -25 th	49. 35 rd -38 th	2335 rd -2338 th	44. 35, 36-38 th
442*	—	—	44. 38 rd , 38½
33. 25 rd	49. 38 rd	2338 rd	44. 39½ th
443*	—	—	44. 39½ th ; 45. 1-6
33. 26	49. 39	2339	45. 7
444*	—	—	45. 8, 8½

† 49. 17 (—Cal. 2317) is not recorded in any MS. of the Crit. App.

‡ 49. 22 (—Cal. 2322) is not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
33. 27-31 ^{ab}	49. 40-44 ^{ab}	2340-2344 ^{ab}	45. 9½-13½ ^{ab}
445*	—	—	45. 13½ ^{ed} -15½ ^{ab}
33. 31 ^{ed} -34 ^{ab}	49. 44 ^{ed} -47 ^{ab}	2344 ^{ed} -2347 ^{ab}	45. 15½ ^{ed} -18½ ^{ab}
446*	—	—	45. 18½ ^{ed}
33. 34 ^{ed}	49. 47 ^{ed}	2347 ^{ed}	45. 19½ ^{ab}
447*	—	—	—
33. 34 ^{ed}	49. 48 ^{ab}	2348 ^{ab}	45. 19½ ^{ed}
App. I, 10	—	—	45. 20½-29½, 30
448*	49. 48 ^{ed} -49 ^{ab}	2348 ^{ed} -2349 ^{ab}	—
33. 35-36 ^{ab}	49. 49 ^{ed} -50	2349 ^{ed} -2350	45. 31-32 ^{ab}
449*	49. 51-53	2351-2353	—
33. 36 ^{ed} -39	49. 54-57 ^{ab}	2354-2357 ^{ab}	45. 32 ^{ed} -35
450*	49. 57 ^{ed} -59 ^{ab}	—	45. 36-37
451*	—	—	46. 1
33. 40 ^{ab} -41 ^{ed}	49. 59 ^{ed} -61	2357 ^{ed} -2359	46. 2, 2½, 3½
33. 41 ^{ed} -47	49. 62-68 ^{ab}	2360-2366 ^{ab}	46. 4, 5-10
452*	—	—	46. 10½
33. 48-51 ^{ab}	49. 68 ^{ed} -71	2366 ^{ed} -2369	46. 11½-13½, 14
453*	—	—	—
33. 51 ^{ed} -52 ^{ab}	49. 72	2370	46. 15
33. 52 ^{ed} -53 ^{ab}	49. 73	—	46. 16
33. 53 ^{ed} -56	49. 74-77 ^{ab}	2371-2374 ^{ab}	46. 17, 17½, 18½-19½
454*, 455*	—	—	—
33. 57-61 ^{ed}	49. 77 ^{ed} -82 ^{ab}	2374 ^{ed} -2379 ^{ab}	46. 20½-24½
33. 61 ^{ed} -62 ^{ed}	49. 82 ^{ed} -83	2379 ^{ed} -2380	46. 25½-26½ ^{ab}
33. 62 ^{ed} -65 ^{ed}	49. 84-87 ^{ab}	2381-2384 ^{ab}	46. 26½ ^{ed} -29½
33. 65 ^{ed} -66 ^{ed}	49. 87 ^{ed} -88	2384 ^{ed} -2385	46. 30, 31
33. 66 ^{ed} -70	49. 89-92 ^{ed}	2386-2389, 2390	46. 31½, 32½-35½
34. 1 ^{ab}	50. 1 ^{ab}	2391 ^{ab}	47. 1 ^{ab}
456*	50. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	2391 ^{ed} -2392 ^{ab}	—
34. 1 ^{ed} -3 ^{ab}	50. 2 ^{ed} -4 ^{ab}	2392 ^{ed} -2394 ^{ab}	47. 1 ^{ed} -3 ^{ab}
457*	50. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	2394 ^{ed} -2395 ^{ab}	—
34. 3 ^{ed} -6 ^{ed}	50. 5 ^{ed} -8	2395 ^{ed} -2398	47. 3 ^{ed} -5, 5½, 6½ ^{ab}
34. 6 ^{ed} -8 ^{ed}	50. 9-11 ^{ab}	2399-2401 ^{ab}	47. 6½ ^{ed} -7½, 8, 9 ^{ab}
34. 8 ^{ed} -19 ^{ed}	50. 11 ^{ed} -22	2401 ^{ed} -2412	47. 9 ^{ed} -20
34. 19 ^{ed} -21 ^{ed}	50. 23-25	2413-2415	47. 20½, 21½-22½, 23
458*	—	—	—
34. 22 ^{ab}	50. 26	2416	47. 24

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
34. 22 ⁷	50. 27 ^{ab}	2417 ^{ab}	47. 24 $\frac{1}{2}$
459*	—	—	—
34. 23-24 ^{ab}	50. 27 ^{cd} -28	2417 ^{cd} -2418	47. 25 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
34. 24 ^{cd}	50. 29 ^{ab}	2419 ^{ab}	—
460* (subst. 24 ^{cd})	—	—	47. 26 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
34. 25-26 ^{cd}	50. 29 ^{cd} -31 ^{ab}	2419 ^{cd} -2421 ^{ab}	47. 27 $\frac{1}{2}$, 28, 28 $\frac{1}{2}$
461*	—	—	47. 29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
34. 26 ⁷ -30 ^{ab cde}	50. 31 ^{cd} -36 ^a	2421 ^{cd} -2426 ^a	47. 29 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -34 $\frac{1}{2}$ ^a
462*	—	—	47. 34 $\frac{1}{2}$ ^{bc}
34. 30 ⁷ -31 ^{cd}	50. 36 ^b -37 ^{ab}	2426 ^b -2427 ^{ab}	47. 34 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -35 $\frac{1}{2}$
34. 31 ⁷ -33 ^{cd}	50. 37 ^{cd} -39	2427 ^{cd} -2429	47. 36, 37-38
34. 33 ⁷ -34 ^{cd}	50. 40-41 ^{ab}	2430-2431 ^{ab}	47. 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$
34. 34 ⁷ -40	50. 41 ^{cd} -47	2431 ^{cd} -2437	47. 40, 41-46
463*	—	—	47. 46 $\frac{1}{2}$
App. I, 11	—	—	47. 47 $\frac{1}{2}$ -59
34. 41 42	50. 48-49	2438-2439	47. 60-61
35. 1-9 ^{cd}	51. 1-9	2440-2448	48. 1-9
35. 9 ⁷ -10 ^{cd}	51. 10-11 ^{ab}	2449-2450 ^{ab}	48. 9 $\frac{1}{2}$, 10, 11 ^{ab}
35. 10 ⁷ -11 ^{ab}	51. 11 ^{cd} -12 ^{ab}	2450 ^{cd} -2451 ^{ab}	48. 11 ^{cd} -12 ^{ab}
35. 11 ^{cd}	51. 13 ^{ab}	2452 ^{ab}	48. 13 ^{ab}
464*	—	—	48. 13 ^{cd}
35. 11 ⁷	51. 12 ^{cd}	2451 ^{cd}	48. 12 ^{cd}
35. 12-22	51. 13 ^{cd} -24 ^{ab}	2452 ^{cd} -2463 ^{ab}	48. 14-24
App. I, 12, 1-11	51. 24 ^{cd} -29	2463 ^{cd} -2468	48. 25-30 ^{ab}
„ 12-13	51. 30	2469	48. 30 ^{cd} (= 36 $\frac{1}{2}$), 30 $\frac{1}{2}$
„ 14-24	51. 31 ^{ab} -36 ^{ab}	2470 ^{ab} -2475 ^{ab}	48. 31 $\frac{1}{2}$, 32, 33-36
„ 25-32	51. 36 ^{cd} -40 ^{ab}	2475 ^{cd} -2479 ^{ab}	48. 37 $\frac{1}{2}$ -40 $\frac{1}{2}$
465*	51. 40 ^{cd} -41 ^{ab}	2479 ^{cd} -2480 ^{ab}	—
466*	51. 41 ^{cd}	2480 ^{cd}	48. 41
35. 23	51. 42	2481	48. 42
35. 24 ^{ab}	51. 43 ^{ab}	2482 ^{ab}	—
467* (subst., 24 ^{ab})	—	—	48. 43 ^{ab}
35. 24 ^{cd}	51. 43 ^{cd}	2482 ^{cd}	48. 43 ^{cd}
468*	51. 44	2483	—
469*, 470*	—	—	48. 44-45
471*	—	—	—
35. 25-26	51. 45-46	2484-2485	48. 46-47
472*	—	—	48. 48 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
35. 27	51. 47	2486	48. 48 ^{ed} , 48½
35. 28-39	51. 48-59	2487-2498	48. 49½-60½
35. 40-42	51. 60-62	2499-2501	49. 1-3
35. 43 ^{ab}	51. 63	2502	49. 4 ^{ab} (= 5 ^{ab}), 4 ^{ed}
35. 43 ^{ed} -53 ^{ab}	51. 64-73	2503-2512	49. 5 ^{ed} -15 ^{ab}
35. 53 ^{ed} -54 ^{ab}	51. 74	—	49. 15 ^{ed} -16 ^{ab}
473*	—	—	—
35. 54 ^{ed} -55 ^{ab}	51. 75	2513	49. 16 ^{ed} -17 ^{ab}
474*	—	—	—
35. 55 ^{ed} -60	51. 76-80, 81	2514-2518, 2519	49. 17 ^{ed} -22
36. 1-5 ^{ed}	52. 1-5	2520-2524	50. 1-3, 3½, 4, 5
36. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	52. 6	2525	50. 6
475*	—	—	50. 6½ ^{ed}
36. 6 ^{ed}	52. 7 ^{ab}	2526 ^{ab}	50. 7½ ^a , 6½ ^b
476*, 477*, 478*	—	—	50. 7½ ^b , 7½ ^{ed} , 8½ ^{ab}
36. 7-9 ^{ed}	52. 7 ^{ed} -10 ^{ab}	2526 ^{ed} -2529 ^{ab}	50. 8½ ^{ed} , 9, 10-11
479*	—	—	50. 12
36. 9 ^{ed}	52. 10 ^{ed}	2529 ^{ed}	50. 13 ^{ab}
480*	—	—	50. 13 ^{ed}
36. 10-11	52. 11-12	2530-2531	50. 14-15
481*	—	—	50. 15½
36. 12-13	52. 13-14	2532-2533	50. 16½-17½
482*	—	—	50. 18
36. 14-22 ^{ab}	52. 15-23 ^{ab}	2534-2542 ^{ab}	50. 19-26, 26½
36. 22 ^{ed} -31	52. 23 ^{ed} -32	2542 ^{ed} -2551	50. 27½, 28, 29-36
483*	52. 33 ^{ab}	2552 ^{ab}	50. 37 ^{ab}
36. 32-35 ^{ed}	52. 33 ^{ed} -37 ^{ab}	2552 ^{ed} -2556 ^{ab}	50. 37 ^{ed} , 37½, 38½-40½
36. 35 ^{ed} -40	52. 37 ^{ed} -42 ^{ed}	† 2556 ^{ed} -2561, 2562	50. 41, 42-46
37. 1-7 ^{ed}	53. 1-8 ^{ab}	2563-2570 ^{ab}	51. 1-8 ^{ab}
484*	—	—	51. 8 ^{ed}
37. 8-11	53. 8 ^{ed} -12	2570 ^{ed} -2574	51. 9-12, 12½
485*	53. 13 ^{ab}	2575 ^{ab}	—
486*	53. 14	2576	51. 13½ ^{ed} -14½ ^{ab}
487*	—	—	51. 14½ ^{ed} -15½, 18½
488*, 489*	—	—	—
37. 12 ^{ab}	53. 13 ^{ed}	2575 ^{ed}	51. 13½ ^{ed}
37. 12 ^{ed}	53. 15 ^{ab}	2577 ^{ab}	—

† 2560^{ab} = 2560^{ed}.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
37. 13-15 ^{ed}	53. 15 ^{ed} -18 ^{ab}	2577 ^{ed} -2580 ^{ab}	51. 16½-17½, 19½
37. 15 ^{ed} -16 ^{ab}	53. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	2580 ^{ed} -2581 ^{ab}	51. 20, 20½
490*	—	—	51. 21½ ^{ab}
37. 16 ^{ed} -18	53. 19 ^{ed} -21	2581 ^{ed} -2583	51. 21½ ^{ed} -23½
491*	—	—	51. 24½
37. 19 ^{ab}	53. 22 ^{ab}	2584 ^{ab}	51. 25½ ^{ab}
492*	—	—	51. 25½ ^{ed} -26½ ^{ab}
37. 19 ^{ed} -20	53. 22 ^{ed} -23	2584 ^{ed} -2585	51. 26½ ^{ed} -27½
37. 21	53. 24	2586	—
493* (subst., 21)	—	—	51. 28½
37. 22 ^{ab}	53. 29 ^{ed}	2591 ^{ed}	51. 29½ ^{ab}
37. 22 ^{ed} -24	53. 25 ^{ab} -27	2587 ^{ab} -2589	51. 29½ ^{ed} , 30, 31-32
494*	53. 28-29 ^{ab}	2590-2591 ^{ab}	—
37. 25-28	53. 30-33	2592-2595	51. 33-36
495*	53. 34 ^{ab}	2596 ^{ab}	—
37. 29-30 ^{ed}	53. 34 ^{ed} -36 ^{ab}	2596 ^{ed} -2598 ^{ab}	51. 37-38
496*, 497*	—	—	51. 41 ^{ed} -42, 42½, 43½ ^{ab}
37. 30 ^{ed}	53. 36 ^{ed}	2598 ^{ed}	51. 39 ^{ab}
498*	53. 37-38 ^{ab}	2599-2600 ^{ab}	51. 39 ^{ed} -40
37. 31 ^{ab} -32	53. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	2600 ^{ed} -2601 ^{ab}	51. 41 ^{ab} , 43½ ^{ed}
37. 31 ^{ed} -32	53. 39 ^{ed} -40	2601 ^{ed} -2602	51. 44½-45½ ^{ab}
499*	—	—	51. 45½ ^{ed}
37. 33 ^{ab} -34	53. 41	2603	51. 46½
37. 33 ^{ed} -38	53. 42-46 ^{ed}	2604-2608, 2609	51. 47½, 48, 49-52
500*	—	—	51. 52½
38. 1-3	54. 1-3	2610-2612	52. 1-2, 3, 2½
501*	—	—	—
38. 4-5	54. 4-5	2613-2614	52. 4-5
502*	—	—	52. 6
38. 6-8 ^{ab}	54. 6-8 ^{ab}	2615-2617 ^{ab}	52. 7-9 ^{ab}
503*	—	—	52. 9 ^{ed}
38. 8 ^{ed} -38	54. 8 ^{ed} -38	2617 ^{ed} -2647	52. 9½, 10½-39½
App. I, 13	—	—	52. 40½-49½
38. 39	54. 39	2648	—
504* (subst., 39 ^{ed})	—	—	—
38. 40	54. 40	2649	—
38. 41-42	54. 41-42	2650-2651	52. 50½-51½
39. 1-8 ^{ed}	55. 1-7, 9	2652-2658, 2660	53. 1-7, 9

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
39. 8 ^{af} -9	55. 10 ^{ab} , 8	2661 ^{ab} , 2659	53. 9 $\frac{1}{2}$, 8
39. 10 ^{ab,cd}	55. 10 ^{cd} -11 ^{ab}	2661 ^{cd} -2662 ^{ab}	53. 10 $\frac{1}{2}$
39. 10 ^{af} -15 ^{cd}	55. 11 ^{cd} -16	2662 ^{cd} -2667	53. 11, 12-16
39. 15 ^{af} -28 ^{ab,cd}	55. 17-30 ^a	2668-2681 ^a	53. 17, 17 $\frac{1}{2}$, 18 $\frac{1}{2}$ -29 $\frac{1}{2}$ ^{af}
505*	—	—	53. 29 $\frac{1}{2}$ ^d -31 $\frac{1}{2}$ ^{ab,cd}
506*	—	—	—
39. 28 ^d -30	55. 30 ^b -32 ^{ab}	2681 ^b -2683 ^{ab}	53. 31 $\frac{1}{2}$ ^d -33 $\frac{1}{2}$
507*	—	—	53. 34 $\frac{1}{2}$ -36 $\frac{1}{2}$
39. 31-38	55. 32 ^{cd} -39 ^{af}	2683 ^{cd} -2690, 2691	53. 37 $\frac{1}{2}$ -44 $\frac{1}{2}$
40. 1-15	56. 1-15	2692-2706	54. 1-15
40. 16-17 ^{ab}	—	—	54. 16-17 ^{ab}
40. 17 ^{cd} -18 ^{ab}	56. 16	2707	54. 17 ^{cd} -18 ^{cd}
508*	—	—	—
40. 18 ^{cd} -19 ^{ab}	56. 17	2708	54. 18 ^{cd} -19 ^{ab}
509*	—	—	—
40. 19 ^{cd} -31	56. 18-30 ^{ab}	2709-2721 ^{ab}	54. 19 ^{cd} -31
510*	—	—	—
40. 32-38	56. 30 ^{cd} -37 ^{ab}	2721 ^{cd} -2728 ^{ab}	54. 32-38
40. 39-48 ^{ab}	56. 37 ^{cd} -46	2728 ^{cd} -2737	55. 1-8, 8 $\frac{1}{2}$, 9 $\frac{1}{2}$
40. 48 ^{cd} -64 ^{ab}	56. 47-62	2738-2753	55. 10, 11-26 ^{ab}
511*	56. 63 ^{ab}	2754 ^{ab}	—
40. 64 ^{cd} -68 ^{ab}	56. 63 ^{cd} -67 ^{ab}	2754 ^{cd} -2758 ^{ab}	55. 26 ^{cd} -30 ^{ab}
512*	—	—	—
40. 68 ^{cd}	56. 67 ^{cd}	2758 ^{cd}	55. 30 ^{cd}
513*	56. 68-69	2759-2760	—
40. 69 ^{ab}	56. 70 ^{ab}	2761 ^{ab}	55. 31 ^{ab}
514*	56. 70 ^{cd,af}	2761 ^{cd} -2762 ^{ab}	—
40. 69 ^{cd} -71	56. 71-73 ^{ab}	2762 ^{cd} -2764	55. 31 ^{cd} -33
515*, 516*	—	—	55. 34, 35
40. 72-75	56. 73 ^{cd} -77 ^{ab}	2765-2768	55. 36-38, 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
517*	56. 77 ^{cd}	2769 ^{ab}	55. 39 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
40. 76 ^{ab,cd}	56. 78	2769 ^{cd} -2770 ^{ab}	55. 40 $\frac{1}{2}$
518*	56. 79 ^{ab}	2770 ^{cd}	55. 41 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
40. 76 ^{af}	56. 79 ^{cd}	2771 ^{ab}	55. 41 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
519*	56. 80 ^{ab}	2771 ^{cd}	—
40. 77	56. 80 ^{cd} -81 ^{ab}	2772	55. 42 $\frac{1}{2}$
40. 78-80 ^{ab}	56. 81 ^{cd} -83	2773-2775 ^{ab}	56. 1, 1 $\frac{1}{2}$, 2, 3 ^{ab}
520*	—	—	56. 3 ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
40. 80 ^{ed}	56. 84 ^{ab}	2775 ^{ed}	56. 4 ^{ab}
521*	—	—	56. 4 ^{ed}
40. 81 ^{abed}	56. 84 ^{ed} -85 ^{ab}	2776	56. 4½, 5½ ^{ab}
40. 81 ^{ed} -82 ^{ab}	56. 85 ^{ed} -86 ^{ab}	2777	56. 5½ ^{ed} -6½ ^{ab}
522*	—	—	56. 6½ ^{ed}
40. 82 ^{ed} , 83	56. 86 ^{ed} , 87 ^{ab}	2778 ^{ab} , 2778 ^{ed}	56. 7, 8 ^{ab}
40. 84-87	56. 87 ^{ed} -91 ^{ab}	2779-2782	56. 8 ^{ed} , 8½, 9½-11½
523*	56. 91 ^{ed} -92 ^{ab}	2783	—
40. 88-89	56. 92 ^{ed} -94 ^{ab}	2784-2785	56. 12½-13½
524*	—	—	56. 14½
40. 90-94 ^{ed}	56. 94 ^{ed} -99 ^{ab}	2786-2790	56. 15½, 18½, 19, 20 ^{ab}
525*	—	—	—
40. 94 ^{ed}	56. 99 ^{ed}	2791 ^{ab}	56. 20 ^{ed}
526*	56. 100 ^{ab}	2791 ^{ed}	—
40. 95 ^{abed}	56. 100 ^{ed} -101 ^{ab}	2792	56. 21
40. 95 ^{ed} -98	56. 101 ^{ed} -104	2793-2796 ^{ab}	56. 21½, 22½-24½
527*	56. 105	2796 ^{ed} -2797 ^{ab}	56. 25½
40. 99-102	56. 106-109	2797 ^{ed} -2801 ^{ab}	56. 26½-29½
528*	—	—	—
40. 103 ^{ab}	56. 110 ^{ab}	2801 ^{ed}	56. 30½ ^{ab}
529*	—	—	—
40. 103 ^{ed} -106 ^{ed}	56. 110 ^{ed} -113	2802-2805 ^{ab}	56. 30½ ^{ed} -33½
40. 106 ^{ed} -109 ^{ed}	56. 114-117 ^{ab}	2805 ^{ed} -2808	56. 34, 34½, 35, 36-37
40. 109 ^{ed} -111	56. 117 ^{ed} -119	2809-2811 ^{ab}	56. 38 ^{ab} , 39-40
530*	56. 120-122	2811 ^{ed} -2814 ^{ab}	—
531*, 1-5	—	—	56. 41-43 ^{ab}
531*, 6	—	—	56. 43 ^{ed} (= 38 ^{ed})
532*	—	—	56. 43½ †
40. 112-121 ^{ab}	56. 123-132 ^{ab}	2814 ^{ed} -2823	57. 36½-43½, 44, 45
40. 121 ^{ed} -123 ^{ed}	56. 132 ^{ed} -135 ^{ab}	2824-2826	57. 46-47, 47½, 48½ ^{ab}
40. 123 ^{ed}	56. 135 ^{ed}	2827 ^{ab}	57. 48½ ^{ed}
533*	56. 136 ^{ab}	2827 ^{ed}	57. 49½ ^{ed}
40. 124 ^{ab}	56. 136 ^{ed}	2828 ^{ab}	57. 49½ ^{ab}
40. 124 ^{ab}	56. 136 ^{ed} -137 ^{ab}	2828 ^{ed}	—
40. 124 ^{ed}	56. 137 ^{ab}	2828 ^{ed}	57. 49½ ^{ab}
534*	56. 137 ^{ed} -138	2829-2830 ^{ab}	57. 50, 51 †
40. 125 ^{abed}	56. 139	2830 ^{ed} -2831 ^{ab}	—

† For Madras ed., adhy. 57. 1-35½ and adhy. 58-61, see p. viii-a.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
40. 125 ^{e'} -128 ^{ed}	56. 140-143 ^{ab}	2831 ^{ed} -2834	—
40. 128 ^{e'} -130	56. 143 ^{ed} -145	2835-2837 ^{ab}	—
535*	56. 146-147	2837 ^{ed} -2838, 2839	—
App. I, 16	† 58. 1-43	† 2857-2899	—
41. 1	58. 44	2900	—
41. 2-3 ^{ed}	58. 45-46	2901-2902	[62. 4½ ^{ed} , 5½, 6
41. 3 ^{e'}	58. 47 ^{ab}	2903 ^{ab}	62. 7 ^{ab}
41. 4-5	58. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	2903 ^{ed} -2905 ^{ab}	62. 7 ^{ed} -8, 8½] ¶
536*	58. 49 ^{ed}	2905 ^{ed}	—
41. 6 ^{ab}	58. 50 ^{ab}	2906 ^{ab}	—
41. 6 ^{ed} -7	58. 50 ^{ed} -51	2906 ^{ed} -2907	[62. 13, 13½] ¶
537*	58. 52	2908	63. 42
42. 1-6 ^{e'}	59. 1-7 ^{1b}	2909-2915 ^{ab}	62. 14½-20½ ^{ab}
538*	—	—	62. 20½ ^{ed}
42. 7-8 ^{ab}	59. 7 ^{ed} -8	2915 ^{ed} -2916	62. 21½-22½ ^{ab}
539*	—	—	62. 22½ ^{ed}
42. 8 ^{ede} -10 ^{ed}	59. 9-11	2917-2919	62. 23½-25½
42. 10 ^{e'} -11 ^{ed}	59. 12	2920	62. 26, 27 ^{ab}
540*	59. 13 ^{ab}	2921 ^{ab}	—
42. 11 ^{ed} -18	59. 13 ^{ed} -20	2921 ^{ed} -2928	62. 27 ^{ed} -34
541*	—	—	62. 35 ^{ab}
42. 19 ^{ab}	59. 21 ^{ab}	2929 ^{ab}	62. 35 ^{ed}
542*	—	—	62. 35½
42. 19 ^{ed} -20 ^{ab}	59. 21 ^{ed} -22 ^{ab}	2929 ^{ed} -2930 ^{ab}	62. 36, 37 ^{ab}
42. 20 ^{eder}	59. 22 ^{ed} -23 ^{ab}	2930 ^{ed} -2931 ^{ab}	—
543*(subst., 20 ^{eder})	—	—	62. 37 ^{ed} -38 ^{ab}
544*	—	—	62. 38 ^{ed}
42. 21 ^{eder}	59. 23 ^{ed} -24	2931 ^{ed} -2932	62. 39 ^{ab} -40
545*	59. 25	2933	62. 41
42. 22 ^{abeder}	59. 26-27 ^{ab}	2934-2935 ^{ab}	62. 42-43 ^{ab}
546*	—	—	—
547*	—	—	62. 43 ^{ed}
42. 23 ^{abeder} -24	59. 27 ^{ed} -29	2935 ^{ed} -2937	62. 44-46 ^{ab}
548*	—	—	—
42. 25	59. 30	2938	62. 46 ^{ed} , 46½
42. 26 ^{abeder}	59. 31-32 ^{ab}	2939-2940 ^{ab}	63. ½, 1½
549*	—	—	63. 2½

† Bom. 57, 1-17 = Cal. 2840-2856 = App. I. 14 (p. xxx).

¶ See p. x.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
42. 27-32 ^{ad}	59. 32 ^{ad} -38 ^{ab}	2940 ^{ad} -2946 ^{ab}	63. 3½-6½, 7, 8-9
550*	—	—	63. 10 ^{ab}
42. 32 ^{ad} -33 ^{ab}	59. 38 ^{ad} -39 ^{ab}	2946 ^{ad} -2947 ^{ab}	63. 10 ^{ad} -11 ^{ab}
551*	—	—	63. 11 ^{ad}
42. 33 ^{ad} -34 ^{ab}	59. 39 ^{ad} -40	2947 ^{ad} -2948	63. 12-13 ^{ab}
552*	—	—	—
42. 34 ^{ad}	59. 41 ^{ab}	2949 ^{ab}	63. 13 ^{ad}
553*	—	—	—
42. 35-36 ^{ab}	59. 41 ^{ad} -43 ^{ab}	2949 ^{ad} -2951 ^{ab}	63. 14-16 ^{ad}
554*	—	—	63. 16 ^{ab}
42. 36 ^{ad} -37 ^{ad}	59. 43 ^{ad} -44	2951 ^{ad} -2952	63. 16 ^{ad} -17
42. 37 ^{ad} -38	59. 45-46 ^{ab}	2953-2954 ^{ab}	63. 17½, 18½
555*	—	—	63. 19
42. 39	59. 46 ^{ad} -47 ^{ad}	2954 ^{ad} -2955 ^{ab}	63. 20
42. 40 ^{ab}	59. 47 ^{ad} -48 ^{ab}	2955 ^{ad} -2956 ^{ab}	—
556*(subst., 40 ^{ab})	—	—	63. 21, 22 ^{ab}
42. 40 ^{ad} -47 ^{ab}	59. 48 ^{ad} -55 ^{ab}	2956 ^{ad} -2963 ^{ab}	63. 22 ^{ad} -29 ^{ab}
557*	59. 55 ^{ad}	2963 ^{ad}	63. 29 ^{ad}
42. 47 ^{ad} -50 ^{ad}	59. 56-59	2964-2967	63. 29½, 30, 31-33
42. 50 ^{ad} -52 ^{ad}	59. 60-62 ^{ab}	2968-2970 ^{ab}	63. 33½, 34½, 38½
42. 52 ^{ad} -55	59. 62 ^{ad} -65	2970 ^{ad} -2973	63. 39, 35½-37½
42. 56-57	59. 66-67	2974-2975 †	63. 39½, 40, 41
558*	—	—	† 66. 1, 1½
559*	—	—	—
43. 1-17	60. 1-17	2977-2993	66. 2½-18½
560*, 561*	—	—	—
562*	60. 18	2994	66. 19½
43. 18-20	60. 19-21	2995-2997	66. 20½-22½
563*	—	—	—
43. 21 ^{ab}	60. 22	2998	66. 23½
43. 21 ^{ad} -22 ^{ad}	60. 23-24 ^{ab}	2999-3000 ^{ab}	67. 1-2 ^{ab}
43. 22 ^{ad} -26 ^{ab}	60. 24 ^{ad} -28 ^{ab}	3000 ^{ad} -3004 ^{ab}	67. 2 ^{ad} -6 ^{ab}
564*	—	—	—
43. 26 ^{ad} -34	60. 28 ^{ad} -36	3004 ^{ad} -3012	67. 6 ^{ad} -13, 13½, 14½ ^{ad}
43. 35 ^{ab}	60. 37 ^{ab}	3013 ^{ab}	—
565*(subst., 35 ^{ab})	—	—	67. 14½ ^{ad}
43. 35 ^{ad} -37	60. 37 ^{ad} -39	3013 ^{ad} -3015	67. 15, 16, 16½, 17

‡ Coleophon wrongly counted as 2976.

† See p. x, xi for adhy. 64, 65.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
566*	—	—	—
43. 38-42 ^{ab}	60. 40-44 ^{ab}	3016-3020 ^{ab}	67. 18-22 ^{ab}
567*	60. 44 ^{cd}	3020 ^{cd}	67. 22 ^{cd}
43. 42 ^{ed}	60. 45 ^{ab}	3021 ^{ab}	67. 22½
568*, 569*, 570*	—	—	67. 23½, 24½ ^{ab} , 24½ ^{ed}
43. 43 ^{ab}	60. 45 ^{ed}	3021 ^{ed}	—
571* (subst., 43 ^{ab})	—	—	67. 26½ ^{ab}
43. 43 ^{ed} -44	60. 46-47 ^{ab}	3022-3023 ^{ab}	67. 26½ ^{ed} -27½
572*	60. 47 ^{cd} -48 ^{ab}	3023 ^{ed} -3024 ^{ab}	67. 33
573*	60. 48 ^{ed}	—	67. 33½
574*	60. 49	3024 ^{ed} -3025 ^{ab}	—
43. 45	60. 50 ^{abed}	3025 ^{cd} -3026 ^{ab}	67. 25½ ^{cdab}
575*	—	—	—
43. 46-48 ^{ef}	60. 50 ^{ef} -53	3026 ^{cd} -3029	67. 28½-30½, 31
576*	60. 54	—	67. 32
43. 49	60. 55	3030	67. 34½
577*	—	—	—
43. 50 ^{abedef} -63	60. 56-70 ^{ab}	3031-3045 ^{ab}	67. 35½, 36, 37-49
578*	60. 70 ^{ed} -72 ^{ab}	3045 ^{ed} -3047 ^{ab}	—
43. 64 ^{ab}	60. 72 ^{ed}	3047 ^{ed}	67. 50 ^{ab}
579*	—	—	—
580*	—	—	67. 50 ^{ed}
43. 64 ^{ed}	60. 73 ^{ab}	3048 ^{ab}	—
43. 65	60. 73 ^{ed} -74 ^{ab}	3048 ^{ed} -3049 ^{ab}	—
581* (subst., 65)	—	—	67. 51
43. 66 ^{abed}	60. 74 ^{ed} -75 ^{ab}	3049 ^{ed} -3050 ^{ab}	67. 52
582*	60. 75 ^{ed} -76 ^{ab}	3050 ^{ed} -3051 ^{ab}	—
583*	—	—	67. 53 ^{ab}
43. 66 ^{ef}	60. 76 ^{ed}	3051 ^{ed}	67. 53 ^{ed}
584*	60. 77 ^{ab}	3052 ^{ab}	—
43. 67	60. 77 ^{ed} -78 ^{ab}	3052 ^{ed} -3053 ^{ab}	67. 54
585* (subst., 67 ^{ab})	—	—	—
586* (subst., 67)	—	—	—
43. 68	60. 78 ^{ed} -79 ^{ab}	3053 ^{ed} -3054 ^{ab}	67. 55
587*	—	—	67. 56, 57
43. 69-72 ^{ed}	60. 79 ^{ed} -83 ^{ab}	3054 ^{ed} -3058 ^{ab}	67. 58-61
43. 72 ^{ef} -73 ^{ed}	60. 83 ^{ed} -84	3058 ^{ed} -3059	67. 61½, 62½
43. 73 ^{ef} -75	60. 85-86 ^{ef}	3060-3061, 3062	67. 63, 64-65

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
588*	60. 87, 88	—	67. 66-67
589*	—	—	67. 67½, 68½, 69
590*	60. 89 ^{ab}	—	67. 70 ^{ab}
43. 76-77 ^{ab}	60. 89 ^{cd} -90	3063-3064 ^{ab}	67. 70 ^{cd} , 70½, 71½ ^{ab}
591*	60. 91 ^{ab}	3064 ^{cd}	—
43. 77 ^{cd}	60. 91 ^{cd}	3065 ^{ab}	—
592* (subst., 77 ^{cd})	—	—	67. 71½ ^{cd}
593* (" ")	—	—	—
594*	—	—	67. 72½-73½
43. 78	60. 92	3065 ^{cd} , 3066	67. 74½
44. 1-2 ^{ab}	61. 1-2 ^{ab}	3067-3068 ^{ab}	68. 1-2 ^{ab}
595*	—	—	68. 2 ^{cd} -3, 3½, 4½ ^{ab}
44. 2 ^{cd}	61. 2 ^{cd}	3068 ^{cd}	68. 4½ ^{cd}
596*	—	—	68. 5
44. 3	61. 3	3069	68. 6
597*	—	—	68. 7-8 ^{ab}
44. 4-13	61. 4-13	3070-3079	68. 8 ^{cd} , 8½, 9½-17½
44. 14	61. 14	3080	—
598* (subst., 14)	—	—	68. 18½
44. 15-21 ^{ab}	61. 15-21 ^{ab}	3081-3087 ^{ab}	68. 19½-25½ ^{ab}
599*	—	—	68. 25½ ^{cd}
44. 21 ^{cd} -27	61. 21 ^{cd} -27	3087 ^{cd} -3093	68. 26, 27-32
600*	—	—	68. 33 ^{ab}
44. 28-32	61. 28-32	3094-3098	68. 33 ^{cd} , 33½, 34½-37½
601*	61. 33-34	3099-3100	68. 38½; 69. 1
44. 33-38 ^{cd}	61. 35-40	3101-3106	69. 2-7
602*	—	—	69. 8 ^{ab}
44. 38 ^{cd}	61. 41 ^{ab}	3107 ^{cd}	69. 8 ^{cd}
603*	—	—	69. 9 ^{ab}
44. 39-40 ^{ab}	61. 41 ^{cd} -42	3107 ^{cd} -3108	69. 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
604*	—	—	69. 10½ ^{cd}
44. 40 ^{cd} -41 ^{ab}	61. 43-44 ^{ab}	3109-3110 ^{ab}	69. 11½ ^{ab} , 12½ ^{cd} , 13½ ^{ab}
605*	—	—	69. 13½ ^{cd}
44. 41 ^{cd}	61. 44 ^{cd}	3110 ^{cd}	69. 14
606*	—	—	—
44. 42-43 ^{ab}	61. 45-46 ^{ab}	3111-3112 ^{ab}	69. 15-16 ^{ab}
607*	—	—	—
44. 43 ^{cd} -44 ^{cd}	61. 46 ^{cd} -47	3112 ^{cd} -3113	69. 16 ^{cd} -17

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
44. 44 ^{ef} -45 ^{ed}	61. 48-49 ^{ab}	3114-3115 ^{ab}	69. 17½, 18½
44. 45 ^{ef}	61. 49 ^{ed}	3115 ^{ed}	—
608* (subst., 45 ^{ef})	—	—	69. 19
44. 46-48 ^{ef}	61. 50-53 ^{ab}	3116-3119 ^{ab}	69. 20-21, 21½, 22½
609*	—	—	—
44. 49 ^{ab, ed, ef} -51 ^{ab}	61. 53 ^{ed} -56 ^{ab}	3119 ^{ed} -3122 ^{ab}	69. 23½-25½
44. 51 ^{ed} -52 ^{ab}	61. 56 ^{ed} -57 ^{ab}	3122 ^{ed} -3123 ^{ab}	69. 26, 27 ^{ab}
44. 52 ^{ed}	61. 57 ^{ed}	3123 ^{ed}	69. 27 ^{ed} (= 11½ ^{ed})
44. 53 ^{ab}	61. 58 ^{ab}	3124 ^{ab}	69. 28 ^{ab} (= 12½ ^{ab})
44. 53 ^{ed} -55 ^{ab}	61. 58 ^{ed} -60 ^{ab}	3124 ^{ed} -3126 ^{ab}	69. 28 ^{ed} -30 ^{ab}
44. 55 ^{ed}	—	—	69. 30 ^{ed}
610* (subst., 55 ^{ed})	61. 60 ^{ed}	3126 ^{ed}	—
App. I, 17	61. 61-74 ^{ef}	3127-3140, 3141	—
App. I, 18, 1-11	62. 1-6 ^{ab}	3142-3147 ^{ab}	—
„ 12-67	62. 6 ^{ed} -33, 34	3147 ^{ed} -3174, 3175	70. 4-25
„ 68-143	63. 1-37 ^{ef}	3176-3213, 3214	71. 1-39½
611*	—	—	70. 1-2
612*, 613*	—	—	—
614*, 615*	—	—	70. 3
45. 1-9	64. 1-9	3215-3223	72. 1-9
616*	64. 10 ^{ab}	3224 ^{ab}	—
617*	64. 10 ^{ed} -14 ^{ab}	3224 ^{ed} -3228 ^{ab}	—
45. 10-11 ^{ab}	64. 14 ^{ed} -15	3228 ^{ed} -3229	72. 10-11 ^{ab}
618*	64. 16	3230	—
45. 11 ^{ed} -13 ^{ab}	64. 17-18	3231-3232	72. 11 ^{ed} -13 ^{ab}
619*	64. 19-20 ^{ab}	3233-3234 ^{ab}	—
45. 13 ^{ed}	—	—	72. 13 ^{ed}
620* (subst., 13 ^{ed})	64. 20 ^{ed}	3234 ^{ed}	—
45. 14 ^{ed}	64. 21 ^{ed}	3235 ^{ed}	72. 14 ^{ed}
45. 14 ^{ab, ed}	—	—	72. 14 ^{ab, ed}
621* (subst., 14 ^{ab, ed})	64. 21 ^{ab, ed}	3235 ^{ab, ed}	—
45. 15	64. 22	3236	72. 15
622*	64. 23-27	3237-3241	—
45. 16 ^{ab}	—	—	72. 16 ^{ab}
623* (subst., 16 ^{ab})	64. 28 ^{ab}	3242 ^{ab}	—
45. 16 ^{ed} -17 ^{ab}	64. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	3242 ^{ed} -3243 ^{ab}	72. 16 ^{ed} , 16½
45. 17 ^{ed} -18	64. 29 ^{ed} -30	3243 ^{ed} -3244	72. 17½-18½ ^{ab}
624*	—	—	72. 18½ ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
625*	64. 31 ^{ad}	3245 ^{ab}	—
45. 19 ^{ab}	—	—	72. 19½ ^{ab}
45. 19 ^{ad} -24	64. 31 ^{ad} -36	3245 ^{ad} -3250	72. 19½ ^{ad} -24½
45. 25 ^{ab}	64. 37 ^{ab}	—	72. 25½ ^{ab}
45. 25 ^{ad} -28 ^{ab}	64. 37 ^{ad} -40 ^{ab}	3251-3253	72. 25½ ^{ad} -27½, 28
45. 28 ^{ad} -32 ^{ad}	64. 40 ^{ad} -44	3254-3258 ^{ab}	72. 29, 29½-32½
45. 32 ^{ad} -33 ^{ad}	64. 45-46 ^{ab}	3258 ^{ad} -3259	72. 33, 34
45. 33 ^{ad} -41 ^{ad}	64. 46 ^{ad} -54	3260-3268 ^{ab}	72. 35, 35½, 36½-42½
45. 41 ^{ad} -42 ^{ad}	64. 55-56 ^{ab}	3268 ^{ad} -3269	72. 43, 44
45. 42 ^{ad} -44 ^{ad}	64. 56 ^{ad} -58	3270-3272 ^{ab}	72. 44½, 45½-46½
626*	64. 59 ^{ad}	3273 ^{ab}	72. 48 ^{ab}
45. 44 ^{ad}	64. 59 ^{ab}	3272 ^{ad}	72. 47
627*	—	—	—
45. 45-49	64. 60-64	3273 ^{ad} -3278 ^{ab}	72. 48 ^{ad} , 48½, 49½-52½
628*, 629*	64. 65-66	3278 ^{ad} -3280 ^{ab}	—
630*	—	—	—
631*	—	—	72. 53½
45. 50 ^{ab}	64. 67 ^{ab}	3280 ^{ad}	—
632* (subst., 50 ^{ab})	—	—	73. 1 ^{ab}
633*	—	—	73. 1 ^{ad} -2
45. 50 ^{ad}	64. 67 ^{ad}	3281 ^{ab}	—
634* (subst., 50 ^{ad})	—	—	73. 8 ^{ab}
635*	—	—	73. 3 ^{ad} , 3½
45. 51	—	—	73. 4½
45. 52 ^{ab}	64. 68 ^{ab}	3281 ^{ad}	73. 5½ ^{ab}
636*	—	—	73. 5½ ^{ad} , 6, 7 ^{ab}
45. 52 ^{ad} -54	64. 68 ^{ad} -70	3282-3283, 3284	73. 7 ^{ad} -9
45. 55-65 ^{ab}	65. 1-11 ^{ab}	3285-3295 ^{ab}	73. 10-20 ^{ab}
637*	65. 11 ^{ad} -12 ^{ad}	3295 ^{ad} -3296	—
45. 65 ^{ad}	65. 12 ^{ad}	3297	73. 20 ^{ad}
638*	—	—	73. 21 ^{ab}
45. 66	65. 13	3298	73. 21 ^{ad} , 21½
639*	—	—	73. 22
45. 67-69	65. 14-16	3299-3301	73. 22½, 23, 24-25
640*	—	—	—
45. 70	65. 17	3302	73. 26
641*	—	—	—
642*	—	—	73. 27, 27½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
45. 71-73*	65. 18-20 ^a	3303-3305 ^a	73. 28½-29½, † 30 ^a
643*	—	—	73. † 30 ^b , 31 ^a
45. 73 ^{bcd}	65. 20 ^{bcd}	3305 ^{bcd}	73. 31 ^{bcd}
644*	65. 21 ^{ab}	3306 ^{ab}	—
645*	—	—	—
646*	65. 21 ^{cd}	3306 ^{cd}	—
46. 1-2	65. 22-23	3307-3308	74. 1-2 †
46. 3-5	66. 1-3	3309-3311	74. 3½-5½
46. 6 ^{ab}	66. 4 ^{ab}	3312 ^{ab}	—
647* (subst., 6 ^{ab})	—	—	74. 6½ ^{ab}
648*	66. 4 ^{cd}	3312 ^{cd}	—
46. 6 ^{cd} -9 ^{cd}	66. 5-8 ^{ab}	3313-3316 ^{ab}	74. 6½ ^{cd} -9½
46. 9 ^c -10 ^{ab}	66. 8 ^{cd} -9 ^{ab}	3316 ^{cd} -3317 ^{ab}	74. 10½
649*	—	—	74. 11
46. 10 ^{cd} -13	66. 9 ^{cd} -12	3317 ^{cd} -3320	74. 12-13, 13½, 14½
46. 14	66. 13	3321	74. 15, 15½
46. 15 ^{ab}	66. 14 ^{ab}	3322 ^{ab}	74. 25
46. 15 ^{cd} -16	66. 14 ^{cd} -15	3322 ^{cd} -3323	74. 16½-17½ ^{ab}
650*	—	—	—
46. 17-20 ^{ab}	66. 16-19 ^{ab}	3324-3327 ^{ab}	74. 17½ ^{cd} , 18, 19-21 ^{ab}
46. 20 ^{cd}	66. 19 ^{cd}	3327 ^{cd}	74. 21 ^{cd} (± 23½)
46. 21-22	66. 20-21	3328-3329	74. 22 (± 24½), 23
46. 23-31 ^{ab}	66. 22-30 ^{ab}	3330-3338 ^{ab}	74. 26-34 ^{ab}
46. 31 ^{cd}	66. 30 ^{cd}	3338 ^{cd}	—
651* (subst., 31 ^{cd})	—	—	74. 34 ^{cd}
46. 32-37	66. 31-36	3339-3344	74. 35-40
652*	—	—	74. 41-42
46. 38	66. 37	3345	—
653* (subst., 38)	—	—	74. 43
46. 39-40 ^a	66. 38-39 ^a	3346-3347 ^a	74. 44-45 ^a
654*	—	—	—
46. 40 ^b -45	66. 39 ^b -44	3347 ^b -3352	74. 45 ^b -50
46. 46	66. 45	3353	—
655* (subst., 46)	—	—	74. 51
656*, 1-10	—	—	74. 52, 52½, 53½
656*, 11-18	—	—	74. 54, 55, 55½
46. 47	66. 46	3354	74. 56½

† 73. 30^{ab} is one-line stanza.

† 74. 2½ not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
657*	—	—	74. 57½
46. 48	66. 47	3355	74. 58½
658*	66. 48	3356	—
47. 1	67. 1	3357	75. 1
659*	—	—	75. 2-3
47. 2	67. 2	3358	75. 4
47. 3	67. 3	3359	—
660* (subst., 3)	—	—	75. 5
661*	—	—	75. 6-8 ^{ab}
662*	67. 4-6	3360-3362	—
47. 4	67. 7	3363	75. 11
47. 5	67. 8	3364	—
663* (subst., 5)	—	—	75. 8 ^{cd} -9 ^{ab}
664*	—	—	75. 9 ^{cd} -10
665*	67. 9 ^{ab}	3365 ^{ab}	—
47. 6 ^{ab}	67. 9 ^{cd}	3365 ^{cd}	75. 12 ^{ab}
47. 6 ^{cd}	67. 10 ^{ab}	3366 ^{ab}	—
666* (subst., 6 ^{cd})	—	—	75. 12 ^{cd}
667*	67. 10 ^{cd}	3366 ^{cd}	—
47. 7	67. 11	3367	—
668* (subst., 7)	—	—	75. 13
47. 8-9	67. 12-13	3368-3369	75. 14-15
47. 10	67. 20 ^{cd} , 14 ^{ab}	3376 ^{cd} , 3370 ^{ab}	75. 18 ^{ab} , 16 ^{ab}
App. I, 19	67. 14 ^{cd} -18	3370 ^{cd} -3374	—
669*	—	—	75. 16 ^{cd}
47. 11	67. 20 ^{ab} , 21 ^{ab}	3376 ^{ab} , 3377 ^{ab}	75. 17 ^{cd} , 18 ^{cd}
670*	—	—	75. 19
47. 12 ^{ab}	67. 19 ^{ab}	3375 ^{ab}	75. 20 ^{ab}
671*	—	—	75. 20 ^{cd} , 20½
47. 12 ^{cd}	67. 19 ^{cd}	3375 ^{cd}	75. 17 ^{ab}
47. 13-14	67. 21 ^{cd} -22, 23	3377 ^{cd} -3378, 3379	75. 21½, 22, 22½
48. 1	68. 1	3380	76. 1
672*	68. 2 ^{ab}	3381 ^{ab}	—
673*, 1-2	68. 2 ^{cd}	3381 ^{cd}	—
674*	—	—	—
673*, 3-4	68. 3 ^{ab}	3382 ^{ab}	—
675*, 676*	68. 3 ^{cd} -4	3382 ^{cd} -3383	—
677*	—	—	76. 1½, 2½-4½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
48. 2-3	68. 5-6	3384-3385	76. 5½-6½
48. 4	68. 7	3386	—
678* (subst., 4)	—	—	76. 7½
48. 5	68. 8	3387	—
679* (subst., 5)	—	—	76. 8½
680*	68. 9	3388	—
48. 6 ^{ab}	68. 10 ^{ab}	3389 ^{ab}	76. 9½ ^{ab}
48. 6 ^{cd}	68. 10 ^{cd}	3389 ^{cd}	—
681* (subst., 6 ^{cd})	—	—	76. 9½ ^{cd}
48. 7 ^{abc}	68. 11 ^{abc}	3390 ^{abc}	76. 10½ ^{abc}
682*	—	—	76. 10½ ^d , 11½ ^e
48. 7 ^d -9	68. 11 ^d -13	3390 ^d -3392	76. 11½ ^{cd} , 12, 13
48. 10-12	68. 14-16	3393-3395	76. 13½, 14, 15-16
48. 13 ^{acde/}	68. 25-26 ^{ab}	3396-3397 ^{ab}	76. 17, 17½ (± 32)
App. I, 20, 1-18	68. 17-21 ^{ab}	—	76. 18½-21½, 22
„ 19-28	—	—	76. 23-24, 24½
„ 29-34	68. 21 ^{de/} -22 ^{ab}	—	76. 25½-26½ ^{ab}
„ 35-44	—	—	76. 26½ ^{cd} -28½
„ 45-54	68. 22 ^{cd} -24	—	76. 29, 30-31
48. 14	68. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3397 ^{cd} -3398 ^{ab}	76. 33
683*, 684*	68. 27 ^{cd} -29 ^{ab}	3398 ^{cd} -3400 ^{ab}	—
685*	—	—	—
48. 15	68. 29 ^{cd} -30 ^{ab}	3400 ^{cd} -3401 ^{ab}	76. 34
686*	68. 30 ^{de/}	3401 ^{cd} , 3402	—
49. 1-6 ^{ab}	69. 1-6 ^{ab}	3403-3408 ^{ab}	77. 1-6 ^{ab}
687*	69. 6 ^{cd}	3408 ^{cd}	—
49. 6 ^{cd} -9	69. 7-10 ^{ab}	3409-3412 ^{ab}	77. 6 ^{cd} -9
688*	—	—	77. 9½
49. 10-11 ^{cd}	69. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	3412 ^{cd} -3414 ^{ab}	77. 10½-11½
49. 11 ^{cd} -13 ^{cd}	69. 12 ^{cd} -14	3414 ^{cd} -3416	77. 12½, 13, 14
689*	—	—	77. 15 ^{ab}
49. 13 ^{cd}	69. 15 ^{ab}	3417	77. 15 ^{cd}
690*	69. 15 ^{cd}	3418	77. 15½
49. 14 ^{abcde/}	69. 16-17 ^{ab}	3419-3420 ^{ab}	77. 16½, 17
691*	69. 17 ^{cd}	3420 ^{cd}	—
49. 15-22 ^{abcde}	69. 18-26 ^{cd}	3421-3429 ^{cd}	77. 18-25, 25½ ^{cd} †
692*	69. 26 ^{cd}	3429 ^{cd}	—

† 77. 25½^{cd} is one-line stanza.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
49. 22 ^r	—	—	77. 25½ ^h †
49. 23-26 ^{ab}	69. 27-30 ^{ab}	3430-3433 ^{ab}	77. 26½-29½ ^{ab}
693*	—	—	77. 29½ ^{ed}
49. 26 ^{ed} -27	69. 30 ^{ed} -31	3433 ^{ed} -3434	77. 30, 31
49. 28 ^{ab} , 28 ^{ed}	69. 32 ^{ab} , 34 ^{ab}	—	77. 32 ^{ab} , 34 ^{ab}
49. 29 ^{ab}	—	—	77. 33 ^{ab}
49. 29 ^{ed}	69. 32 ^{ed} (= 34 ^{ed})	3435 ^{ab} (± 3435 ^{ed})	77. 32 ^{ed} (=33 ^{ed} , =34 ^{ed})
694*	69. 33	3436	—
49. 30 ^{ab}	69. 34 ^{ed}	3437 ^{ab}	77. 35 ^{ab}
695*	69. 35 ^{ab}	—	—
49. 30 ^{ed} -44 ^{ed}	69. 35 ^{ed} -50 ^{ab}	3437 ^{ed} -3452 ^{ab}	77. 35 ^{ed} -48, 48½, 49½
49. 45 ^{ab}	69. 50 ^{ed}	3452 ^{ed}	—
696* (subst., 45 ^{ab})	—	—	77. 50
49. 45 ^{ed}	69. 51 ^{ab}	3453 ^{ab}	77. 50½
697*	69. 51 ^{ed}	3453 ^{ed}	—
49. 45 ^{ed} -46 ^{ed}	69. 52-53 ^{ab}	3454-3455 ^{ab}	77. 51, 52
49. 46 ^{ed} -48 ^{ab}	69. 53 ^{ed} -55 ^{ab}	3455 ^{ed} -3457 ^{ab}	77. 53, 53½-54½ ^{ab}
49. 48 ^{ed}	69. 55 ^{ed}	3457 ^{ed}	77. 54½ ^{ed} (± 55½ ^{ed})
698*, 1 (subst., 48 ^{ed})	—	—	—
49. 49 ^{ab}	69. 56 ^{ab}	3458 ^{ab}	77. 55½ ^{ab} (± 56½ ^{ab})
698*, 2 (subst., 49 ^{ab})	—	—	—
49. 49 ^{ed}	69. 56 ^{ed}	3458 ^{ed}	77. 57½ ^{ed}
699*	—	—	—
700*	69. 57	3459	77. 56½ ^{ed} (= 58), 57½ ^{ab}
49. 50	69. 58	3460	77. 59
49. 51	69. 59	3461	77. 60 ^{ed} (= 61½ ^{ed}), 60 ^{ed}
49. 52	69. 60	3462	77. 60½, 61½ ^{ed}
701*	69. 61	3463	—
702*	—	—	—
49. 53 ^{ab ed ed}	69. 62-63 ^{ab}	3464-3465 ^{ab}	77. 62½-63½ ^{ab}
703*	—	—	77. 63½ ^{ed}
49. 54-55 ^{ed}	69. 63 ^{ed} -65 ^{ab}	3465 ^{ed} -3467 ^{ab}	77. 64½-65½
49. 55 ^{ed} -56 ^{ab}	69. 65 ^{ed} -66 ^{ab}	3467 ^{ed} -3468 ^{ab}	77. 66, 67 ^{ab}
704*	69. 66 ^{ed}	3468 ^{ed}	—
49. 56 ^{ed} -60 ^{ed}	69. 67-71 ^{ab}	3469, 3470-3473	77. 67 ^{ed} -71
49. 60 ^{ed} -68 ^{ab}	69. 71 ^{ed} -74 ^{ab}	3474, 3475-3477 ^{ab}	77. 71½, 72½-74½ ^{ab}
705*	—	—	—

† 77. 25½^{ab} is one-line stanza.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
706*	69. 74 ^{cd}	3477 ^{cd}	—
49. 63 ^{cd, r}	69. 75	3478	77. 74 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 75
707*	—	—	—
49. 64 ^a	69. 76 ^a	3479 ^a	77. 76 ^a
708*	—	—	—
49. 64 ^b	69. 76 ^b	3479 ^b	77. 76 ^b
709*	69. 76 ^{cd} -78	3479 ^{cd} -3481	—
710*	—	—	—
49. 64 ^{cd} -65 ^{ab}	69. 79	3482	77. 76 ^{cd} , 76 $\frac{1}{2}$
711*, 712*	69. 80-81 ^{ab}	3483-3484 ^{ab}	77. 77 $\frac{1}{2}$ -78 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
49. 65 ^{cd} -66	69. 81 ^{cd} -82	3484 ^{cd} -3485	77. 78 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -79 $\frac{1}{2}$
713*, 714*	—	—	77. 81 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 80 $\frac{1}{2}$
49. 67 ^{ab}	69. 83 ^{ab}	3486 ^{ab}	77. 81 $\frac{1}{2}$ ^{ab} (= 82 $\frac{1}{2}$ ^{ab})
49. 67 ^{cd}	69. 83 ^{cd}	3486 ^{cd}	77. 82 $\frac{1}{2}$ ^{cd} (= 85 $\frac{1}{2}$ ^{cd})
49. 68-69	69. 84-85	3487-3488	77. 83 $\frac{1}{2}$ -84 $\frac{1}{2}$
715*	69. 86	3489	77. 85 $\frac{1}{2}$ ^{ab} , 86
49. 70-71	69. 87-88	3490-3491	77. 87-88
49. 72-73 ^{ab}	70. 1-2 ^{ab}	3492-3493 ^{ab}	78. 1-2 ^{ab}
716*	—	—	—
49. 73 ^{cd} -74 ^{ab}	70. 2 ^{cd} -3 ^{ab}	3493 ^{cd} -3494 ^{ab}	78. 2 ^{cd} -3 ^{ab}
717*	70. 3 ^{cd}	3494 ^{cd}	78. 3 ^{cd}
49. 74 ^{cd}	70. 4 ^{ab}	3495 ^{ab}	78. 5 ^{ab}
718*	70. 4 ^{cd}	3495 ^{cd}	78. 5 ^{cd} (= 8 ^{cd})
49. 75-77	70. 5-7	3496-3498	78. 4, 7, 8 ^{ab} , 8 $\frac{1}{2}$
49. 78-80	70. 8-10	3499-3501	78. 6, 9 $\frac{1}{2}$ -10 $\frac{1}{2}$
719*	70. 11 ^{ab}	3502 ^{ab}	78. 11 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
720*	70. 11 ^{cd}	3502 ^{cd}	—
721*	—	—	—
722*	—	—	78. 11 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
App. I, 21	—	—	78. 12 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
49. 81	70. 12	3503	78. 18 $\frac{1}{2}$ (=26 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -27 $\frac{1}{2}$ ^{cd})
49. 82-84	70. 13-15	3504-3506	78. 27 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
App. I, 22	—	—	78. 19 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
723*, 724*	—	—	78. 30 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -32 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
49. 85-86	70. 16-17	3507-3508	78. 32 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -34 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
725*	70. 18-20	3509-3511	—
49. 87-88 ^{ab}	70. 21-22 ^{ab}	3512-3513 ^{ab}	78. 34 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 35 $\frac{1}{2}$, 36 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
726*	70. 22 ^{cd}	3513 ^{cd}	78. 36 $\frac{1}{2}$ ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
49. 88 ^{ed}	70. 23 ^{ab}	3514 ^{ab}	—
727* (subst., 88 ^{ed})	—	—	78. 37
728*	—	—	—
49. 89-91 ^{ab}	70. 23 ^{ed} -25	3514 ^{ed} -3516	78. 38, 38½, 39, 39½
729*	70. 26-28	3517-3519	—
49. 91 ^{ed} -97	70. 29-35 ^{ab}	3520-3526 ^{ab}	78. 40, 41-46
730*	70. 35 ^{ed} -36 ^{ab}	3526 ^{ed} -3527 ^{ab}	—
49. 98 ^{ab}	70. 36 ^{ed} (= 38 ^{ab})	3527 ^{ed} (= 3529 ^{ab})	78. 47 ^{ab}
731*	70. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	3529 ^{ed} -3530 ^{ab}	—
49. 98 ^{ed}	70. 37 ^{ab}	3528 ^{ab}	78. 50 ^{ed}
732*	70. 37 ^{ed}	3528 ^{ed}	—
49. 98 ^{ed} -99 ^{ab}	70. 39 ^{ed} -40 ^{ab}	3530 ^{ed} -3531 ^{ab}	78. 47 ^{ed} , 48 ^{ed}
49. 99 ^{ed} -100 ^{ab}	70. 41	3532	78. 49
49. 100 ^{ed}	70. 42 ^{ab} , 40 ^{ed}	3533 ^{ab} , 3531 ^{ed}	78. 48 ^{ab} , 50 ^{ab}
49. 101-106	70. 42 ^{ed} -47, 48	3533 ^{ed} -3538, 3539	79. 1-6
49. 107-109 ^{ed}	70. 49 ^{ab} -51 ^{ab}	3540-3542	79. 7-9
49. 109 ^{ed} -112 ^{ed}	70. 51 ^{ed} -54	3543-3546 ^{ed}	79. 10-13 ^{ab}
49. 112 ^{ed} -113 ^{ed}	70. 55-56 ^{ab}	3546 ^{ed} -3547	79. 13 ^{ed} -14
49. 113 ^{ed} -114 ^{ed}	70. 56 ^{ed} -57	3548-3549 ^{ab}	79. 14½, 15½
49. 114 ^{ed} -116	70. 58-59, 60	3549 ^{ed} -3551	79. 16, 17-18
733*	71. 1	3552	—
50. 1-2 ^{ed}	71. 2-3	3553-3554	80. 1, 1½, 2½ ^{ab}
50. 2 ^{ed} -3 ^{ed}	71. 4-5 ^{ab}	3555-3556 ^{ab}	80. 2½ ^{ed} -3½
50. 3 ^{ed} -9	71. 5 ^{ed} -11	3556 ^{ed} -3562	80. 4, 5-10
50. 10-14	71. 12-16 ^{ed}	3563-3567	80. 10½, 11, 12-15
734*	71. 16 ^{ed}	3568 ^{ab}	—
50. 15 ^{ab}	71. 17 ^{ab}	3568 ^{ed}	80. 16 ^{ab}
50. 15 ^{ed}	71. 17 ^{ed}	3569 ^{ab}	—
735* (subst., 15 ^{ed})	—	—	80. 16 ^{ed}
50. 15 ^{ed} -17	71. 18-20 ^{ab}	3569 ^{ed} -3571	80. 16½, 17½-18½
50. 18 ^{ab} -20 ^{ed}	71. 20 ^{ed} -21	3572-3573 ^{ab}	80. 19, 20
736*	—	—	80. 20½
50. 19-20 ^{ed}	71. 22-23	3573 ^{ed} -3575 ^{ab}	80. 21½, 22, 23 ^{ab}
50. 20 ^{ed} -22	71. 24-26 ^{ab}	3575 ^{ed} -3577	80. 23 ^{ed} , 23½, 24, 25
737*	—	—	80. 25½
50. 23 ^{ab} -25 ^{ab}	71. 26 ^{ed} -29 ^{ab}	3578-3580	80. 31½, 32½-34½ ^{ab}
50. 25 ^{ed} -34	71. 29 ^{ed} -38	3581, 3582-3590	80. 34½ ^{ed} -43½
738*	71. 39-40	3591-3592	80. 44, 45, 45½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
739*	—	—	—
50. 35 ^{ab}	72. 1 ^{ab}	3593 ^{ab}	81. 1 ^{ab}
50. 35 ^{ed}	72. 1 ^{ed}	3593 ^{ed}	(± 80. 25½)
50. 36	72. 2	3594	80. 26½ ^{ab} , 27½ ^{ab}
50. 37	72. 3	3595	80. 26½ ^{ed} , 27½ ^{ed}
740*	72. 4 ^{ab}	3596 ^{ab}	—
50. 38 ^{ab c d e f} -39	72. 4 ^{ed} -6	3596 ^{ed} -3598	80. 28½, 29, 30
741*	72. 7 ^{ab}	3599 ^{ab}	—
50. 40 ^{ab}	72. 7 ^{ed}	3599 ^{ed}	80. 31 ^{ab}
742*	—	—	80. 31 ^{ed}
50. 40 ^{ed e f} -42	72. 8-10	3600-3602	81. 1 ^{ed} , 1½, 2½, 3½
50. 43 ^{ab c d e f} -46	72. 11-15 ^{ab}	3603-3607 ^{ab}	81. 4, 5-8
743*	—	—	81. 8½
50. 47	72. 15 ^{ed} -16 ^{ab}	3607 ^{ed} -3608 ^{ab}	81. 9½
744*	—	—	81. 10½
50. 48	72. 16 ^{ed e f}	3608 ^{ed} , 3609	81. 11½
50. 49-53 ^{ab}	72. 17-21 ^{ab}	3610-3614 ^{ab}	81. 12½-16½ ^{ab}
50. 53 ^{ed e f}	72. 22 ^{ab} , 21 ^{ed}	3615 ^{ab} , 3614 ^{ed}	81. 16½ ^{ed} -17½ ^{ab}
50. 54	72. 22 ^{ed} -23 ^{ab}	3615 ^{ed} -3616 ^{ab}	81. 17½ ^{ed} , 18
745*, 746*	—	—	81. 21, 21½, 22½
747*, 1	72. 27 ^{ed}	3620 ^{ed}	—
747*, 2-3	72. 28	3621	81. 23½
748*	—	—	81. 29½-30½
50. 55-56	72. 23 ^{ed} -25 ^{ab}	3616 ^{ed} -3618 ^{ab}	81. 19-20
50. 57	72. 25 ^{ed} -26 ^{ab}	3618 ^{ed} -3619 ^{ab}	—
50. 58	72. 26 ^{ed} -27 ^{ab}	3619 ^{ed} -3620 ^{ab}	81. 28½
50. 59-61	72. 29-31	3622-3624	81. 24½-26½
749*	—	—	—
50. 62	72. 32	3625	81. 27½
50. 63	72. 33	3626	—
750* (subst., 63)	—	—	81. 31½
50. 64	72. 34	3627	81. 32½
751*, 752*, 753*	72. 35-36	3628-3629	—
50. 65	72. 37	3630	81. 33½
754*	72. 38-40	3631-3633	—
51. 1-6 ^{ab}	73. 1-6 ^{ab}	3634-3639 ^{ab}	82. 1-6 ^{ab}
755*	—	—	82. 6 ^{ed}
51. 6 ^{ed} -11 ^{ab}	73. 6 ^{ed} -11 ^{ab}	3639 ^{ed} -3644 ^{ab}	82. 6½, 7½-11½ ^{ab}

Crit. Ed.	Rom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
756*	—	—	—
51. 11 rd -13 rd	73. 11 rd -13	3644 rd -3646	82. 11½ rd -13½
51. 13 rd -14	73. 14-15 ^{ab}	3647-3648 ^{ab}	82. 14½, 15
757*	73. 15 rd	3648 rd	—
51. 15-16 ^{ab}	73. 16-17 ^{ab}	3649-3650 ^{ab}	82. 16-17 ^{ab}
758*	—	—	82. 17 rd , 17½
51. 16 rd -19 rd	73. 17 rd -20	3650 rd -3653	82. 18, 19-21
51. 19 rd -24 rd	73. 21-26 ^{ab}	3654-3659 ^{ab}	82. 21½, 22½-26½
51. 24 rd -25 rd	73. 26 rd -27	3659 rd -3660	82. 27½-28½ ^{ab}
51. 25 rd -28	73. 28-31 ^{ab}	3661-3664 ^{ab}	82. 28½ rd -31½
759*	73. 31 rd -32 ^{ab}	3664 rd -3665 ^{ab}	—
760*, 761*	—	—	—
51. 29-30	73. 32 rd -34 ^{ab}	3665 rd -3667 ^{ab}	82. 32½-33½
761 A*	—	—	82. 34½ ^{ab}
51. 31-33 rd	73. 34 rd -37 ^{ab}	3667 rd -3670 ^{ab}	82. 34½ rd -37½ ^{ab}
762*	73. 37 rd	3670 rd	82. 37½ rd
51. 33 rd -36 ^{ab}	73. 38-40	3671-3673	82. 38, 39-41 ^{ab}
51. 36 rd	73. 41 ^{ab}	3674 ^{ab}	—
763* (subst., 36 rd)	—	—	82. 41 rd
51. 37-42	73. 41 rd -47 ^{ab}	3674 rd -3680 ^{ab}	82. 42-47
51. 43 ^{ab}	73. 47 rd	3680 rd	—
764* (subst., 43 ^{ab})	—	—	82. 48 ^{ab}
51. 43 rd -51	73. 48-56 ^{ab}	3681-3689 ^{ab}	82. 48 rd -56
765*	—	—	82. 57
51. 52-54 ^{ab}	73. 56 rd -58 rd	3689 rd -3691	82. 58-60 rd
51. 54 rd -56	73. 58 rd -60	3692-3694 ^{ab}	82. 60 rd -62
766*	—	—	—
51. 57-60 ^{ab}	73. 61-64	3694 rd -3698 ^{ab}	82. 63, 65, 64, 66
51. 60 rd -61	73. 65-66 ^{ab}	3698 rd -3699	82. 67 ^{ab} , 69, 70 ^{ab}
767*	—	—	—
51. 62-64	73. 66 rd -69 ^{ab}	3700-3702	82. 70 rd , 70½, 71½-72½
51. 65	73. 69 rd -70 ^{ab}	3703	82. 67 rd , 67½ (= 73)
51. 66 ^{ab}	73. 70 rd	3704 ^{ab}	82. 68½ ^{ab}
768*	—	—	—
51. 66 rd	73. 71 ^{ab}	3704 rd	82. 68½ rd
51. 67-68	73. 71 rd -73 ^{ab}	3705-3706	83. 2, 3 ^{ab} , 1 ^{ab}
769*	—	—	83. 1 rd
51. 69-72	73. 73 rd -77 ^{ab}	3707-3710	83. 5, 3 rd -4, 5½, 6½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
51. 73-74 ^{ab} 770*	73. 77 ^{cd} -78 —	3711-3712 ^{ab} —	83. 7½, 9 ^{ab} 83. 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
51. 74 ^{cd}	73. 79 ^{ab}	3712 ^{cd}	83. 8
51. 75 ^{ab}	73. 79 ^{cd}	3713 ^{ab}	[cf. 770*]
51. 75 ^{cd} -76	73. 80-81 ^{ab}	3713 ^{cd} -3714	83. 10½ ^{cd} -11½
771*, 772*	73. 81 ^{cd} -82 ^{ab}	3715	83. 12½
51. 77-79	73. 82 ^{cd} -85 ^{ab}	3716-3718	83. 13½-15½
773*	73. 85 ^{cd} -89 ^{ab}	—	83. 16½-19½
51. 80-81	73. 89 ^{cd} -91 ^{ab}	3719-3720	83. 20½-21½
App. I, 23	—	—	83. 22½-29½
51. 82	73. 91 ^{cd} -92 ^{ab}	3721	83. 39½
774*	—	—	83. 40½-42½
51. 83-85	73. 92 ^{cd} -95 ^{ab}	3722-3724	—
775*(subst., 83-85)	—	—	83. 45½-47½
51. 86 ^{ab}	73. 95 ^{cd}	3725 ^{ab}	—
776*(subst., 86 ^{ab})	—	—	83. 30½ ^{ab}
51. 86 ^{cd} -87	73. 96 ^{ab cde f}	3725 ^{cd} -3726	83. 30½ ^{cd} -31½
777*	—	—	83. 32½-38½
51. 88-89	73. 97-98	3727-3728	83. 48½-49½
778*, 779*	73. 99-100	—	83. 50½, 44½
51. 90	73. 101	3729	83. 51½
780*	—	—	83. 52½
51. 91-96	73. 102-107	3730-3735	83. 43½, 53½-57½
781*	73. 108-109	—	83. 58, 59-60 ^{ab}
51. 97-99	73. 110-112	3736-3738	83. 60 ^{cd} , 61, 61½, 62½
782*	73. 113	—	83. 63½
51. 100 ^{ab}	73. 114 ^{ab}	3739 ^{ab}	83. 65½ ^{ab}
51. 100 ^{cd}	73. 114 ^{cd}	3739 ^{cd}	—
783*(subst., 100 ^{cd})	—	—	83. 65½ ^{cd}
784*	73. 115	3740	83. 64½
51. 101-103 ^{ab}	73. 116-118 ^{ab}	3741-3743 ^{ab}	83. 66½-68½ ^{ab}
51. 103 ^{cd}	73. 118 ^{cd}	3743 ^{cd}	—
785*(subst., 103 ^{cd})	—	—	83. 68½ ^{cd}
51. 104-110	73. 119-125	3744-3750	83. 69½-75½
52. 1-7 ^{ab}	74. 1-7 ^{ab}	3751-3757 ^{ab}	84. 1-7 ^{ab}
786*	—	—	—
52. 7 ^{cd} -9	74. 7 ^{cd} -9	3757 ^{cd} -3759	84. 7 ^{cd} -9
787*, 1-2	74. 11	—	84. 10

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
787*, 3-6	—	—	84. 11-12
787*, 7-8	74. 12	—	84. 12½, 13
52. 10	74. 10	3760	—
788* (subst., 10)	—	—	84. 14
52. 11-12 ^{ab}	74. 13-14 ^{ab}	3761-3762 ^{ab}	84. 15-16 ^{ab}
789*	—	—	—
52. 12 ^{cd} -13	74. 14 ^{cd} -15	3762 ^{cd} -3763	84. 16 ^{cd} -17
790*, 791*	74. 16-20	3764-3768	—
52. 14 ^{ab, cd}	74. 21	3769	84. 18
792*, 793*, 794*	74. 22 ^{ab} -23 ^{ab}	3770 ^{ab} -3771 ^{ab}	—
795*	74. 23 ^{cd}	3771 ^{cd}	84. 19 ^{ab}
796*	74. 24 ^{ab}	3772 ^{ab}	—
52. 14 ^{cd} -16 ^{ab}	74. 24 ^{cd} -26 ^{ab}	3772 ^{cd} -3774 ^{ab}	84. 19 ^{cd} -21 ^{ab}
52. 16 ^{cd} -17 ^{ab}	74. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3774 ^{cd} -3775 ^{ab}	84. 23 ^{ab} , 21 ^{cd}
797*	74. 27 ^{cd}	3775 ^{cd}	—
52. 17 ^{cd}	74. 27 ^{cd}	3776 ^{ab}	84. 22 ^{cd}
798*	74. 28 ^{ab}	—	84. 23 ^{cd}
52. 18-19 ^{ab}	74. 28 ^{cd} -29	3776 ^{cd} -3777	84. 22 ^{ab} , 24 ^{cd, ab}
52. 19 ^{cd}	74. 30 ^{ab}	3778 ^{ab}	—
799*	74. 30 ^{cd} -32	—	—
800*	—	—	—
52. 19 ^{cd}	74. 33 ^{ab}	—	—
52. 20-22	74. 33 ^{cd} -36 ^{ab}	3778 ^{cd} -3781 ^{ab}	84. 25-27
801*	74. 36 ^{cd}	3781 ^{cd}	84. 28 ^{ab}
App. I, 24	74. 37-46 ^{ab}	3782-3791 ^{ab}	—
802*	—	—	84. 28 ^{cd}
App. I, 25	—	—	84. 29-38
52. 23-27	74. 46 ^{cd} -51 ^{ab}	3791 ^{cd} -3796 ^{ab}	84. 39-43
52. 28 ^{ab}	74. 51 ^{cd}	3796 ^{cd}	—
803* (subst., 28 ^{ab})	—	—	84. 44 ^{ab}
52. 28 ^{cd}	74. 52 ^{ab}	3797 ^{ab}	84. 44 ^{cd}
804*	—	—	84. 45 ^{ab}
52. 29 ^{ab, cd, ef}	74. 52 ^{cd} -53	3797 ^{cd} -3798	84. 45 ^{cd} , 45½, 46½ ^{ab}
805*	—	—	84. 46½ ^{cd}
52. 30-33	74. 54-57	3799-3802	84. 47½-50½
806*	74. 58	3803	84. 51½
807*	75. 1	3804	85. 1
53. 1 ^{ab}	75. 2 ^{ab}	3805 ^{ab}	85. 2 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
53. 1 ^{ed}	75. 2 ^{ed}	3805 ^{ed}	—
808* (subst., 1 ^{ed})	—	—	85. 2 ^{ed}
53. 2-3	75. 3-4	3806-3807	85. 3-4
809*, 1-4	75. 5	3808	85. 4½, 5½ ^{ab}
809*, 5-8	75. 6	3809	—
53. 4 ^{ab}	75. 7 ^{ab}	3810 ^{ab}	85. 5½ ^{ed}
53. 4 ^{ed}	75. 7 ^{ed}	3810 ^{ed}	—
810* (subst., 4 ^{ed})	—	—	85. 6
53. 5-9 ^a	75. 8-12 ^a	3811-3815 ^a	85. 7-11 ^a
53. 9 ^b	75. 12 ^b	3815 ^b	—
53. 9 ^{ed}	75. 12 ^{ed}	3815 ^{ed}	—
811* (subst., 9 ^{ed})	—	—	85. 11 ^{b,ed}
53. 10-12	75. 13-15	3816-3818	85. 12-14
812*	—	—	85. 15 ^{ab}
53. 13-14	75. 16-17	3819-3820	85. 15 ^{ed} , 15½, 16½
54. 1 ^{ab,ed,ed} -9	76. 1-10 ^{ab}	3821-3830 ^{ab}	86. 1, 1½, 2½-9½
813*	—	—	86. 10½ ^{ab}
54. 10 ^{ab}	76. 10 ^{ed}	3830 ^{ed}	86. 10½ ^{ed}
814*	—	—	86. 11½ ^{ab}
54. 10 ^{ed,ed} -13	76. 11-14	3831-3834	86. 11½ ^{ed} , 12, 13-15
54. 14 ^{ab}	76. 15 ^{ab}	3835 ^{ab}	—
815*	—	—	—
816* (subst., 14 ^{ab})	—	—	86. 16 ^{ab}
54. 14 ^{ed}	76. 15 ^{ed}	3835 ^{ed}	86. 16 ^{ed}
817*	—	—	86. 16½-19½ ^{ab}
54. 15 ^a	76. 16 ^a	3836 ^a	86. 19½ ^e
54. 15 ^b	76. 16 ^b	3836 ^b	—
54. 15 ^e	76. 16 ^e	3836 ^e	86. 19½ ^d
818*	—	—	86. 20½, 21 ^a †
54. 15 ^d	76. 16 ^d	3836 ^d	—
54. 16 ^{ab}	76. 17 ^{ab}	3837 ^{ab}	—
819* (subst., 16 ^{ab})	—	—	86. 21 ^b †, 22 ^a
54. 16 ^e	76. 17 ^e	3837 ^e	86. 22 ^b
820*	—	—	86. 22 ^c
54. 16 ^d	76. 17 ^d	3837 ^d	86. 22 ^d
821*	76. 18	3838	86. 22½
822*	—	—	86. 23½, 24

† 21^{ab} is a two-line triṣṭubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
54. 17-20 ^{ab}	76. 19-22 ^{ab}	3839-3842 ^{ab}	86. 25-28 ^{ab}
54. 20 ^{cd}	76. 22 ^{cd}	3842 ^{cd}	—
823* (subst., 20 ^{cd})	—	—	86. 28 ^{cd}
824*	—	—	86. 29
54. 21 ^{ab}	76. 23 ^{ab}	3843 ^{ab}	86. 30 ^{ab}
54. 21 ^{cd}	76. 23 ^{cd}	3843 ^{cd}	—
825* (subst., 21 ^{cd})	—	—	86. 30 ^{cd}
54. 22-24 ^{ef}	76. 24-26, 27	3844-3846, 3847	86. 30½-32½, 33
826*	76. 28	3848	86. 34
54. 25	76. 29	3849	86. 35
827*	—	—	—
54. 26 ^{cd}	76. 30 ^{ab}	3850 ^{ab}	86. 36 ^{ab}
828*	76. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	3850 ^{cd} -3851 ^{ab}	—
54. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	76. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	3851 ^{cd} -3852 ^{ab}	86. 36 ^{cd} -37 ^{ab}
829*, 830*	—	—	—
54. 27 ^{cd} -28 ^{ab}	76. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	3852 ^{cd} -3853 ^{ab}	—
831* (subst., 28 ^{ab})	—	—	—
54. 28 ^{cd}	76. 33 ^{cd}	3853 ^{cd}	86. 37 ^{cd}
App. I, 26, 1-4	76. 34	3854	—
App. I, 26, 5-24	76. 35-39	3855-3859	86. 38-42
832*, 833*, 1	—	—	—
833*, 2-5	—	—	86. 43
54. 29	76. 40	3860	86. 44
55. 1	77. 1	3861	87. 1
834*	—	—	—
55. 2-5	77. 2-5	3862-3865	87. 1½, 2, 3, † 5-6
835*	—	—	—
55. 6-8	77. 6-8	3866-3868	87. 6½, 7½, 8, 9
836*, 837*	—	—	—
55. 9-13	77. 9-13	3869-3873	87. 10-14 ^{ab} , 14½
55. 14-15	77. 14-15	3874-3875	87. 15½-16½
838*, 1-3	—	—	87. 17½-18½ ^{ab}
838*, 4-8	—	—	—
838*, 9-10	—	—	87. 18½ ^{cd} , 19
838*, 11	—	—	—
55. 16-17	77. 16-17	3876-3877	87. 20-21
55. 18 ^{ab}	77. 18 ^{ab}	3878 ^{ab}	87. 22 ^{ab} (= 14 ^{cd})

† 87. 4 not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
55. 18 ^{ed} -21	77. 18 ^{ed} -21	3878 ^{ed} -3881	87. 22 ^{ed} -25
55. 22 ^{ab}	77. 22 ^{ab}	3882 ^{ab}	—
839* (subst., 22 ^{ab})	—	—	87. 26 ^{ab}
55. 22 ^{ed} -27 ^{ab}	77. 22 ^{ed} -27 ^{ab}	3882 ^{ed} -3887 ^{ab}	87. 26 ^{ed} -31 ^{ab}
840*	—	—	—
55. 27 ^{ed} -30 ^{ed}	77. 27 ^{ed} -30	3887 ^{ed} -3890	87. 31 ^{ed} -34
55. 30 ^{ed} -31	77. 31-32 ^{ab}	3891-3892 ^{ab}	87. 34 $\frac{1}{2}$, 35 $\frac{1}{2}$
841*	—	—	—
55. 32-33	77. 32 ^{ed} -34 ^{ab}	3892 ^{ed} -3894 ^{ab}	87. 36 $\frac{1}{2}$ -37 $\frac{1}{2}$
842*	77. 34 ^{ed}	3894 ^{ed}	87. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
55. 34-36	77. 35-37	3895-3897	87. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 39, 40-41
55. 37-41 ^{ab}	77. 38-42 ^{ab}	3898-3902 ^{ab}	88. 1-5 ^{ab}
843*, 1-2	77. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	3902 ^{ed} -3903 ^{ab}	88. 5 ^{ed} -6 ^{ab}
843*, 3	77. 43 ^{ed}	3903 ^{ed}	—
55. 41 ^{ed} -42	77. 44-45 ^{ab}	3904-3905 ^{ab}	88. 6 ^{ed} , 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
844*	77. 45 ^{ed}	3905 ^{ed}	—
845*	—	—	88. 7 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
55. 43-45 ^{ab}	77. 46-48 ^{ab}	3906-3908 ^{ab}	88. 8 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$, 10
55. 45 ^{ed}	77. 48 ^{ed}	3908 ^{ed}	—
55. 46-47 ^{ed}	77. 49-51 ^{ab}	3909-3911 ^{ab}	88. 11 ^{ed} , 11 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$, 13
846*	—	—	88. 11 ^{ab}
55. 48-55	77. 51 ^{ed} -59 ^{ab}	3911 ^{ed} -3919 ^{ab}	88. 14-20, 20 $\frac{1}{2}$, 21
847*	—	—	88. 21 $\frac{1}{2}$, 22 $\frac{1}{2}$, 23
55. 56-58	77. 59 ^{ed} -62 ^{ab}	3919 ^{ed} -3922 ^{ab}	88. 24-26
848*	—	—	—
55. 59-61 ^{ed}	77. 62 ^{ed} -65 ^{ab}	3922 ^{ed} -3925 ^{ab}	88. 27-29
55. 61 ^{ed} -63 ^{ed}	77. 65 ^{ed} -67	3925 ^{ed} -3927	88. 29 $\frac{1}{2}$, 30 $\frac{1}{2}$, 31
55. 63 ^{ed} -68 ^{ed}	77. 68-73 ^{ab}	3928-3933 ^{ab}	88. 31 $\frac{1}{2}$, 32 $\frac{1}{2}$ -36 $\frac{1}{2}$
55. 68 ^{ed} -71 ^{ed}	77. 73 ^{ed} -76	3933 ^{ed} -3936	88. 37, 38-40
55. 71 ^{ed} -73 ^{ab}	77. 77-78	3937-3938	88. 40 $\frac{1}{2}$, 41 $\frac{1}{2}$, 42 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
849*	—	—	—
55. 73 ^{ed}	77. 79	3939	88. 42 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 43
56. 1-3 ^{ab}	78. 1-3 ^{ab}	3940-3942 ^{ab}	89. 1-3 ^{ab}
850*	78. 3 ^{ed}	3942 ^{ed}	89. 3 ^{ed}
56. 3 ^{ed}	78. 4 ^{ab}	3943 ^{ab}	89. 4 ^{ab}
56. 4 ^{ab}	78. 4 ^{ed}	3943 ^{ed}	—
851* (subst., 4 ^{ab})	—	—	89. 4 ^{ed}
56. 4 ^{ed} -7 ^{ed}	78. 5-8 ^{ab}	3944-3947 ^{ab}	89. 4 $\frac{1}{2}$, 5 $\frac{1}{2}$ -7 $\frac{1}{2}$, 8

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
852*	78. 8 ¹	3947 ¹	—
56. 8-10 ¹	78. 9-16	3948-3955	89. 9-16
56. 15 ¹ -17 ¹	78. 17-19 ¹	3956-3958 ¹	89. 16½, 17½-18½
56. 17 ¹ -19 ¹	78. 19 ¹ -21	3958 ¹ -3960	89. 19, 20-21
56. 19 ¹ -21 ¹	78. 22-23	3961-3962	89. 21½, 22½, 23
853*	78. 24 ¹	3963 ¹	89. 24 ¹
56. 21 ¹ -23	78. 24 ¹ -26	3963 ¹ -3965	89. 24 ¹ -26
56. 24 ¹	78. 27 ¹ (= 28 ¹)	3966 ¹	89. 27 ¹ (= 29 ¹)
56. 24 ¹ -27 ¹	78. 27 ¹ -28 ¹	3966 ¹ -3967 ¹	89. 27 ¹ -28 ¹
854*	78. 29 ¹	—	89. 29 ¹
855*	—	—	89. 28 ¹
56. 25 ¹	78. 29 ¹ -30 ¹	3967 ¹ -3968 ¹	89. 29½, 30½
856*	—	—	89. 30½ ¹
56. 25 ¹ -29 ¹	78. 30 ¹ -33	3968 ¹ -3971	89. 30½ ¹ , 31-34 ¹
857* (subst., 29 ¹)	—	—	—
858* (subst., 29 ¹)	—	—	—
56. 29 ¹ -44 ¹	78. 34-48	3972-3986	89. 34 ¹ -49 ¹
859*	78. 49 ¹	3987 ¹	89. 49 ¹
56. 44 ¹ -55 ¹	78. 49 ¹ -61 ¹	3987 ¹ -3999 ¹	89. 50-61
56. 55 ¹ -56 ¹	78. 61 ¹ -62	3999 ¹ -4000	89. 61½, 62½
56. 56 ¹ -58	78. 63-64 ¹	4001-4002, 4003	89. 63, 64-65
57. 1	79. 1	4004	—
860* (subst., 1)	—	—	90. 1
57. 2 ¹	79. 2 ¹	4005 ¹	90. 2 ¹
861*	79. 2 ¹ -6 ¹	4005 ¹ -4009 ¹	90. 2 ¹ -6 ¹
57. 2 ¹ -3 ¹	79. 6 ¹ -7	4009 ¹ -4010	90. 6 ¹ , 6½, 7½ ¹
57. 3 ¹ -5 ¹	79. 8-10 ¹	4011-4013 ¹	90. 7½ ¹ -9½
57. 5 ¹ -8	79. 10 ¹ -13	4013 ¹ -4016	90. 10, 11-13
862*	—	—	—
57. 9	79. 14	4017	90. 14
57. 10 ¹	79. 15 ¹	4018 ¹	—
863* (subst., 10 ¹)	—	—	90. 15 ¹
57. 10 ¹	79. 15 ¹	4018 ¹	90. 15 ¹
57. 11	79. 16	4019	—
864* (subst., 11)	—	—	90. 16
57. 12-15	79. 17-20	4020-4023	90. 17-19, 20 (= 31)
App. I, 27	79. 21-30	—	90. 21-30
865*	79. 31	4024	90. 32

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
866*	—	—	90. 33, 33½, 34½
57. 16-21 ^{ab}	79. 32-37 ^{ab}	4025-4030 ^{ab}	90. 35½-39½, 40
57. 21 ^{cd} -23 ^{ab}	79. 37 ^{cd} -39 ^{ab}	4030 ^{cd} -4032 ^{ab}	90. 41, 41½, 42½ ^{ab}
57. 23 ^{cd}	79. 39 ^{cd}	4032 ^{cd}	—
867* (subst., 23 ^{cd})	—	—	90. 42½ ^{cd}
57. 24-26 ^{ab}	79. 40-42 ^{ab}	4033-4035 ^{ab}	90. 43½-45½ ^{ab}
57. 26 ^{cd}	—	—	90. 45½ ^{cd}
868* (subst., 26 ^{cd})	79. 42 ^{cd}	4035 ^{cd}	—
57. 27-29	79. 43-45 ^{cd}	4036-4038	90. 46½-48½
57. 30-32	79. 45 ^{cd} -48 ^{ab}	4039-4040	90. 49½-51½
869*	79. 48 ^{cd}	4041	90. 52
870*	—	—	90. 53-54, 54½
57. 33-35	79. 49-51	4042-4045	91. 1-8
57. 36	79. 52	4046	—
871* (subst., 36)	—	—	91. 4
872*	79. 53	4047	91. 5
57. 37 ^{ab}	79. 54 ^{ab}	4048 ^{ab}	91. 6 ^{ab}
873*	—	—	91. 7 ^{cd}
57. 37 ^{cd}	79. 54 ^{cd}	4048 ^{cd}	91. 6 ^{cd} (= 11 ^{cd})
57. 38	79. 55	4049	—
874* (subst., 38)	—	—	91. 10 ^{ab} (= 7 ^{ab}), 10 ^{cd}
57. 39	79. 56	4050	91. 8
57. 40	79. 57	4051	—
875* (subst., 40)	—	—	91. 9
876*	—	—	91. 11 ^{ab}
57. 41-45	79. 58-62	4052-4056	91. 12-16
57. 46-47 ^{ab}	79. 63-64 ^{ab}	4057-4058 ^{ab}	91. 17 ^{cd} , 17½, 18
877*	79. 64 ^{cd}	4058 ^{cd}	—
57. 47 ^{cd} -48 ^{cd}	79. 65-66	4059-4060	91. 17 ^{ab} , 19, 19½
878*, 879*	79. 67	4061	—
880*	—	—	—
57. 49 ^{ab}	79. 68 ^{ab}	4062 ^{ab}	91. 20½ ^{ab}
881*	—	—	91. 20½ ^{cd} -21½, 22
57. 49 ^{cd}	79. 68 ^{cd}	4062 ^{cd}	91. 22½
882*	79. 69	4063	91. 26½
883*, 884*	—	—	91. 23½-25½ ^{ab}
885*	—	—	—
57. 50	79. 70	4064	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
886* (subst., 50)	—	—	91. 25½ rd , 27½
57. 51 ^{1st}	79. 71	4065	91. 28½
57. 51 ^{2d}	79. 72 ^{ab}	4066 ^{ab}	—
887* (subst., 51 st)	—	—	91. 29
57. 52-53 ^{ab}	79. 72 rd -73	4066 rd -4067	91. 30-31 ^{ab}
888*	79. 74 ^{ab}	4068 ^{ab}	91. 31 rd
57. 53 rd	79. 74 rd	4068 rd	91. 31½
57. 54 ^{ab}	79. 75 ^{ab}	4069 ^{ab}	—
889* (subst., 54 th)	—	—	91. 32½ rd
57. 54 rd -55	79. 75 rd -76	4069 rd -4070	91. 32½ rd -33½
890*	79. 77-78	4071-4072	—
57. 56 ^{ab}	79. 79 ^{ab}	4073 ^{ab}	91. 34½ ^{ab}
891*	79. 79 rd	4073 rd	91. 34½ rd
892*	—	—	—
57. 56 rd -59	79. 80-83	4074-4077	92. 1-4
893*	—	—	—
57. 60-62 ^{ab}	79. 84-86 ^{ab}	4078-4080 ^{ab}	92. 5-7 ^{ab}
894*	79. 86 ^{ab}	4080 ^{ab}	92. 7 ^{ab}
57. 62 ^{ab}	79. 86 rd	4080 rd	92. 7 rd
895*	—	—	—
57. 62 rd	79. 87 ^{ab}	4081 ^{ab}	92. 8 ^{ab}
896*	79. 87 rd -88	4081 rd -4082	92. 8 rd -9
57. 63-64 rd	79. 89-90	4083-4084	92. 10-11
57. 64 rd -68	79. 91-95 ^{ab}	4085-4089 ^{ab}	92. 12, 12½, 13½-15½
57. 69	79. 95 rd	4089 rd , 4090	—
897* (subst., 69)	—	—	92. 16½
58. 1-7 ^{ab}	80. 1-7 ^{ab}	4091-4097 ^{ab}	93. 1-7 ^{ab}
898*	80. 7 rd -8 ^{ab}	4097 rd -4098 ^{ab}	93. 7 rd , 8½ ^{ab}
58. 7 rd	80. 8 rd	4098 rd	93. 8½ rd
899* (subst., 7 rd)	—	—	93. 7½
58. 8	80. 9	4099	—
900* (subst., 8)	—	—	93. 9½
58. 9 rd -11 ^{ab}	80. 10-12	4100-4102	93. 10½, 11, 12-13 ^{ab}
901*	80. 13 ^{ab}	4103 ^{ab}	—
58. 11 rd -12 rd	80. 13 rd -14	4103 rd -4104	93. 13 rd -14
58. 12 rd -21	80. 15-24 ^{ab}	4105-4114 ^{ab}	93. 14½, 15½-23½
58. 22-25 ^{ab}	80. 24 rd -27	4114 rd -4117	93. 24, 24½, 25½-27½ ^{ab}
902*	80. 28 ^{ab}	4118 ^{ab}	93. 27½ rd

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
58. 25 ^{ed} -27 ^{ed}	80. 28 ^{ed} -30	4118 ^{ed} -4120	93. 28, 29-30
58. 27 ^{ed} -28	80. 31, 32	4121, 4122	93. 30 ^{ab} , 31 $\frac{1}{2}$
59. 1 ^{abed}	81. 1	4123	93. 32 $\frac{1}{2}$ ^{ab} , 33
903*	81. 2 ^{ab}	4124 ^{ab}	93. 34 ^{ab}
59. 1 ^{ed} -2	81. 2 ^{ed} -3	4124 ^{ed} -4125	93. 34 ^{ed} -35
59. 3 ^{ab}	81. 4 ^{ab}	4126 ^{ab}	93. 36 ^{ab} (\pm 32 $\frac{1}{2}$ ^{ed})
59. 3 ^{ed} -6 ^{ab}	81. 4 ^{ed} -7 ^{ab}	4126 ^{ed} -4129 ^{ab}	93. 36 ^{ed} -39 ^{ab}
904*	—	—	—
59. 6 ^{ed} -18 ^{ab}	81. 7 ^{ed} -19 ^{ab}	4129 ^{ed} -4141 ^{ab}	93. 39 ^{ed} -51 ^{ab}
905*	—	—	—
59. 18 ^{ed} -19	81. 19 ^{ed} -20	4141 ^{ed} -4142	93. 51 ^{ed} -52
906*	—	—	93. 53
59. 20-23	81. 21-24	4143-4146	93. 54-57
907*	—	—	93. 58
59. 24-25 ^{ab}	81. 25-26 ^{ab}	4147-4148 ^{ab}	93. 59, 59 $\frac{1}{2}$
908*	—	—	—
59. 25 ^{ed} -26	81. 26 ^{ed} -27	4148 ^{ed} -4149	93. 60, 61
909* (subst., 26 ^{ed})	—	—	—
910*	—	—	93. 67-70
911*, 1-10	81. 28-32	4150-4154	93. 62-66
911*, 11-14	81. 33-34	4155-4156	—
59. 27-29	81. 35-37	4157-4159	93. 71-73
912*	81. 38	4160	93. 74
59. 30 ^{ab}	81. 39 ^{ab}	4161 ^{ab}	—
913*	—	—	—
59. 30 ^{ed}	81. 39 ^{ed}	4161 ^{ed}	—
914* (subst., 30)	—	—	93. 75
59. 31	81. 40	4162	93. 76
915*	81. 41	4163	—
916*	—	—	93. 77
59. 32	81. 42	4164	93. 78
917*	—	—	93. 79-80
59. 33-42 ^{ab}	81. 43-52 ^{ab}	4165-4174 ^{ab}	93. 81-90 ^{ab}
59. 42 ^{ed}	81. 52 ^{ed}	4174 ^{ed}	93. 90 ^{ed}
918* (subst., 42 ^{ed})	—	—	93. 91 ^{ed}
919*	81. 53 ^{ab}	4175 ^{ab}	93. 91 ^{ab}
920*	81. 53 ^{ed} -54 ^{ab}	4175 ^{ed} -4176 ^{ab}	—
59. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	81. 54 ^{ed} -55 ^{ab}	4176 ^{ed} -4177 ^{ab}	93. 91 $\frac{1}{2}$, 92 $\frac{1}{2}$ ^{ab}

Crit. Ed.	Bonn. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
59. 43 rd	81. 55 rd	4177 rd	—
921*, (subst., 43 rd)	—	—	93. 921 rd
59. 44 th	81. 56 th	4178 th	93. 931 th
59. 44 rd	81. 56 rd	4178 rd	—
922* (subst., 44 rd)	—	—	93. 931 rd
59. 45	81. 57	4179	93. 941 rd
60. 1-9	82. 1-9	4180-4188	94. 1-9
923*	—	—	94. 12
60. 10-12	82. 10-12	4189-4191	94. 10-11, 13
924*	82. 13	4192	—
60. 13-16	82. 14-17	4193-4196	94. 14-17
60. 17 th	82. 18 th	4197 th	—
925* (subst., 17 th)	—	—	94. 18 th
60. 17 rd -31	82. 18 rd -32	4197 rd -4211	94. 18 rd -32
App. I, 28	—	—	94. 33-41 th
60. 32-33	82. 33-34	4212-4213	94. 41 rd , 41½, 42½
926*, 927*	82. 35-36	4214-4215	94. 43½-44½
928*	—	—	95. ½
61. 1 st	83. 1 st	4216 th	95. 1½ th
929*	—	—	95. 1½ rd
61. 1 rd	83. 1 rd	4216 rd	95. 2½ th
930*	83. 2 nd	4217 th	95. 4½ th
61. 2 nd	83. 2 rd	4217 rd	95. 2½ rd
App. I, 29, 1-12	83. 3-5	4218-4220	95. 4½ rd -5½, 6, 7
„ 13-18	83. 6-7 th	4221-4222 th	—
„ 19-24	83. 7 rd -8	4222 rd -4223	95. 13, † 22 th
App. I, 30, 1-20	—	—	95. 3½, 8-10, 12
„ 21-25	—	—	95. 14 th , † 11 rd , † 14 rd
„ 26-48	—	—	95. § 15 th -20
„ 49-53	—	—	95. 34½ rd -35½ th
61. 2 rd -3 th	83. 9	4224	—
61. 3 rd	83. 10 th	4225 th	95. 22 rd
61. 4 th	83. 11 th	4225 rd	—
61. 4 rd	83. 10 rd	4226 th	95. 23 th
931*	83. 11 rd	4226 rd	—
932*, 1-4, 933*	83. 12-13 th	4227-4228 th	95. 23 rd -24

† 95. 14rd and 21 are not recorded in any MS. of the Crit. App.

‡ 95. 11th = Gs insertion in App. I, 30, after line 2. § 95. 15th = Tt Gs. s insertion in App. I, 30, after line 25.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
932*, 5-12	—	—	95. 25-28
61. 5 ^{ab}	83. 13 ^{ed}	4228 ^{ed}	—
App. I, 31	83. 14-18	4229-4233	—
61. 5 ^{ed}	83. 19 ^{ab}	4234 ^{ab}	—
934*, 935*	—	—	—
61. 6 ^{ab}	83. 19 ^{ed}	4234 ^{ed}	—
App. I, 32, 1-10	83. † 20 ^{ed} -24	—	95. 29, 29½, 30½, 31½
„ 11-22	83. 25-27	—	—†
61. 6 ^{ed}	83. 28 ^{ab}	4235 ^{ab}	95. 35½ ^d , 36 ^a
936*	83. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	4235 ^{ed} -4236 ^{ab}	—
61. 6 ^{ed} -7 ^{abed}	83. 29 ^{ed} -30 ^{ed}	4236 ^{ed} -4237	95. 36 ^b -38 ^a
937*	83. 31 ^{ab}	4238 ^{ab}	—
938*	—	—	95. 38 ^b
61. 7 ^{ed}	83. 31 ^{ed}	4238 ^{ed}	95. 38 ^{ed}
939*	83. 32	4239	—
61. 8-10	83. 33-35	4240-4242	95. 39-41
App. I, 33, 1-20	83. 36-40	4243-4247	—
„ 21-22	83. 41	4248	95. 42
940*	—	—	95. 43 ^{ab}
61. 11 ^{ab}	83. 42 ^{ab}	4249 ^{ab}	95. 43 ^{ed}
941* (subst., 11 ^{ab})	—	—	—
61. 11 ^{edef}	83. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	4249 ^{ed} -4250 ^{ab}	95. 44
942*	83. 43 ^{ed} -44 ^{ab}	4250 ^{ed} -4251 ^{ab}	96. 1
61. 12-13 ^{ab}	83. 44 ^{ed} -45	4251 ^{ed} -4252	96. 2-3 ^{ab}
943*	83. 46 ^{ab}	4253 ^{ab}	—
61. 13 ^{ed}	83. 46 ^{ed}	4253 ^{ed}	96. 3 ^{ed}
944*, 945*	83. 47-48 ^{ab}	4254-4255 ^{ab}	96. † 4 ^{ed} -5
61. 14	83. 48 ^{edef}	4255 ^{ed} -4256 ^{ab}	96. 6
946*	—	—	—
61. 15	83. 49	4256 ^{ed} , 4257	96. 7
947*	83. 50 ^{ab}	4258 ^{ab}	—
948*	—	—	96. 8-10, 10½, 11, 11½
949*	—	—	96. 12
950* (subst., 949*)	—	—	—
61. 16 ^{abedef}	83. 50 ^{ed} -51	4258 ^{ed} -4259	96. 13-14 ^{ab}

† Bom. ed. 83. 20^{ab} and Madras ed. 96. 4^{ab} are not recorded in any MS. of the Crit. App.‡ Madras ed. 95. 32½-34½^{ab} = T: subst. for App. I. 32, 15-22.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
951*	—	—	96. 14 rd -15
61. 17	83. 52	4260	96. 16
952*	—	—	96. 17
62. 1 ^{abed} -4	84. 1-5 ^{ab}	4261-4265 ^{ab}	96. 18, 18½, 19½-21½
953*	—	—	96. 22½
62. 5-8 ^{abcd}	84. 5 rd -9 th	4265 rd -4269 th	96. 23½-26½
62. 8 rd	84. 9 rd	4269 rd	97. ½
62. 9-14 rd	84. 10-15	4270-4275	97. 1½-6½
62. 14 rd -16	84. 16-17 rd	4276-4277, 4278	97. 7, 8-9
62. 17 th	84. 18 th	4279 th	97. 10 th
62. 17 th	84. 18 th	4279 th	—
954*(subst., 17 th)	—	—	97. 10 th
62. 18-20 th	84. 19-21 th	4280-4282 th	97. 11-13 th
62. 20 th	—	4282 rd	—
62. 21 th	—	4283 th	97. 14 th
62. 21 rd	84. 21 rd	4283 rd	97. 13 rd
955*	84. 22	4284	—
62. 22 th	84. 23 th	4285 th	97. 14 rd
956*	—	—	97. 14½
62. 22 rd	84. 23 rd	4285 rd	97. 15½ th
957*	—	—	97. 15½ rd
62. 23	84. 24	4286	97. 16½
62. 24 th	84. 25 th	4287 th	—
958*(subst., 24 th)	—	—	97. 17½ th
62. 24 rd -25	84. 25 rd -26	4287 rd -4288	97. 17½ rd -18½
62. 26 th	84. 27 th	4289 th	—
959*	—	—	—
62. 26 th	84. 27 th	4289 th	—
960*(subst., 26 th)	—	—	97. 19½ th
62. 26 rd	84. 27 rd	4289 rd	97. 19½ rd
961*	84. 28 th	4290 th	—
62. 27	84. 28 rd -29 th	4290 rd -4291 th	97. 20½
962*	84. 29 rd	4291 rd	97. 21½ th
62. 28 th	84. 30 th	4292 th	97. 21½ rd
963*, 1-6	84. 30 rd -31	4292 rd -4293	97. 22½-23½ th
963*, 7-8	84. 32 th	4294 th	—
62. 28 rd -30	84. 32 rd -34	4294 rd -4296	97. 23½ rd -25½
964*	84. 35	4297	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
62. 31	84. 36	4298	—
965* (subst., 31)	—	—	97. 26
App. I, 34	84. 37-42	4299-4304	—
62. 32-35	85. 1-4	4305-4308	97. 27-30
62. 36-38 ^{ab}	85. 5-7 ^{ab}	4309-4311 ^{ab}	98. 1-3 ^{ab}
62. 38 ^{ed}	85. 7 ^{ed}	4311 ^{ed}	—
62. 39-41	85. 8-10	{ 4312-4314 (= 4324-4326)	98. 13-15
62. 42 ^{ab}	85. 11 ^{ab}	4315 ^{ab}	—
62. 42 ^{ed} -48	85. 11 ^{ed} -17	4315 ^{ed} -4321	98. 3 ^{ed} -9
62. 49 ^a	85. 18 ^a	4322 ^a	—
966*	—	—	—
62. 49 ^b	85. 18 ^b	4322 ^b	—
967* (subst., 49 ^{ab})	—	—	98. 10
968*	—	—	98. 11 ^a
62. 49 ^{ed} -50 ^{ab}	85. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	4322 ^{ed} -4323 ^{ab}	98. 11 ^{ed} -12 ^a
969*	—	—	98. 12 ^b
62. 50 ^{ed}	85. 19 ^{ed}	4323 ^{ed}	98. 12 ^{ed}
62. 51-54	85. 20-23	4327-4330	98. 16-19
62. 55 ^{ab}	85. 24 ^{ab}	4331 ^{ab}	99. 1 ^{ab}
970*	85. 24 ^{ed}	4331 ^{ed}	99. 1 ^{ed}
62. 55 ^{ed}	85. 25 ^{ab}	4332 ^{ab}	99. 1 ^{ed}
62. 56 ^{ab}	85. 25 ^{ed}	4332 ^{ed}	99. 1 ^{ed}
971* (subst., 56 ^{ab})	—	—	—
62. 56 ^{ed}	85. 26 ^{ab}	4333 ^{ab}	99. 2 ^{ab}
972*	—	—	99. 2 ^{ed}
62. 57-58	85. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	4333 ^{ed} -4335 ^{ab}	99. 3 ^{ed}
973*	85. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	4335 ^{ed} -4336 ^{ab}	99. 4 ^{ed} -5 ^{ed}
62. 59 ^{ab}	85. 29 ^{ed}	4336 ^{ed}	99. 6 ^{ed}
App. I, 35	85. 30-35	4337-4342	99. 7 ^{ed}
62. 59 ^{ed} -62	85. 36-39 ^{ab}	4343-4346 ^{ab}	99. 7 ^{ed} -10 ^{ed}
974*	85. 39 ^{ed}	4346 ^{ed} -4347	—
975*	—	—	99. 11 ^{ed}
App. I, 36, 1-44	86. 1-22 ^{ed}	4348-4369	—
„ 45-49	86. 22 ^{ed} -23	4370, 4371	—
63. 1-4 ^b	87. 1-4 ^{ab}	4372-4375 ^{ab}	100. 1-3, 4 ^{ed}
976*	—	—	100. 4 ^{ed}
63. 4 ^{ed} -10 ^{ab}	87. 4 ^{ed} -10 ^{ab}	4375 ^{ed} -4381 ^{ab}	100. 4 ^{ab} , 5 ^{ed} -10 ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 10 rd	87. 10 rd	4381 rd	—
977* (subst., 10 rd)	—	—	100. 10 $\frac{1}{2}$ rd
63. 11-14 th	87. 11-14 th	4382-4385 th	100. 11 $\frac{1}{2}$ -14 $\frac{1}{2}$ th
978*, 1	87. 16 rd	4387 rd	—
978*, 2-3	87. 17 th , 15 rd	4388 th , 4386 rd	100. 16 $\frac{1}{2}$ th , 15 $\frac{1}{2}$ rd
978*, 4	87. 16 th	4387 th	—
63. 14 rd -15 th	87. 14 rd -15 th	4385 rd -4386 th	100. 14 $\frac{1}{2}$ rd -15 $\frac{1}{2}$ th
979*, 1	87. 17 rd	4388 rd	—
979*, 2-4	87. 17 rd -18	4389-4390 th	100. 16 $\frac{1}{2}$ rd -17 $\frac{1}{2}$
63. 15 rd -17 th	87. 19-20	4390 rd -4392 th	100. 18 $\frac{1}{2}$ -19 $\frac{1}{2}$
980*, 1	87. 21 th	4392 rd	—
980*, 2	87. 21 rd	4393 th	100. 20 $\frac{1}{2}$ th
981*	87. 22-23 th	4393 rd -4394	100. 20 $\frac{1}{2}$ rd , 21, 22 th
63. 17 rd	87. 23 rd	4395 th	100. 22 rd
63. 18 th	87. 24 th	4395 rd	100. 24 th
982* (subst., 18 th)	—	—	100. 23 th
63. 18 rd -21 th	87. 24 rd -27 th	4396-4398	100. 23 rd , 24 rd -26
63. 21 rd -24 th	87. 27 rd -30 th	4399-4401	100. 26 $\frac{1}{2}$, 27 $\frac{1}{2}$ -29 $\frac{1}{2}$ th
983*	—	—	100. 29 $\frac{1}{2}$ rd -32 $\frac{1}{2}$
63. 24 rd	87. 30 rd	4402 th	—
63. 25-30 th	87. 31-36 th	4402 rd -4407	100. 33 $\frac{1}{2}$ -38 $\frac{1}{2}$ th
63. 30 rd	87. 36 rd -37 th	4408	100. 43 $\frac{1}{2}$ rd , 44
63. 31-34 th	87. 37 rd -41 th	4409-4412 th	100. 45-48 th
984*	87. 41 th	4412 rd -4413 th	—
63. 34 rd -36 rd	87. 41 rd -44 th	4413 rd -4415	100. 48 rd -50, 50 $\frac{1}{2}$
63. 37-38 th	87. 44 rd -45	4416-4417 th	100. 51 $\frac{1}{2}$ -52 $\frac{1}{2}$ th
985*	—	—	100. 52 $\frac{1}{2}$ rd
63. 38 rd -39 th	87. 46	4417 rd -4418 th	100. 53, 54 th
986*	—	—	—
63. 39 rd	87. 47 th	4418 rd	100. 54 rd
987*, 1, 3	—	—	100. 54 $\frac{1}{2}$, 55 $\frac{1}{2}$ th
987*, 2, 988*	—	—	—
63. 39 rd	87. 47 rd	4419 th	100. 55 $\frac{1}{2}$ rd
989*	87. 48	4419 rd -4420 th	—
63. 40	87. 49	4420 rd -4421 th	100. 56 $\frac{1}{2}$ th , 57 $\frac{1}{2}$ th
990*	87. 50-51 th	4421 rd -4422	—
63. 41 th	87. 51 rd	4423 th	—
991* (subst., 41 th)	—	—	100. 57 $\frac{1}{2}$ rd

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 41 ^{cd} -42 ^{ab}	87. 52	4423 ^{cd} -4424 ^{ab}	100. 56 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 58 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
App. I, 37	—	—	100. 58 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -68 $\frac{1}{2}$
63. 42 ^{cd} -46	87. 53-57 ^{ab}	4424 ^{cd} -4428	100. 69 $\frac{1}{2}$, 70, 71-73
992*, 1-8	87. 57 ^{cd} -60 ^{cd}	4429-4432	100. 38 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -42 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
992*, 9-11	87. 61-62 ^{ab}	4433-4434 ^{ab}	—
992*, 12-13	87. 62 ^{cd} -63 ^{ab}	4434 ^{cd} -4435 ^{ab}	100. 42 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -43 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
993*, 1-6	—	—	100. 74-75
993*, 7-12	—	—	101. 3-5
63. 47 ^{ab}	87. 63 ^{cd}	4435 ^{cd}	101. $\frac{1}{2}$ ($\pm 5\frac{1}{2}$)
994*	87. 64 ^{ab}	4436 ^{ab}	101. 1
63. 47 ^{cd}	87. 64 ^{cd}	4436 ^{cd}	101. 6
63. 48 ^{ab}	87. 66 ^{ab}	4438 ^{ab}	—
63. 48 ^{cd}	87. 65 ^{ab}	4437 ^{ab}	101. 2 ^{ab}
995*	87. 65 ^{cd}	4437 ^{cd}	101. 2 ^{cd} ($\pm 7^{\text{ab}}$)
63. 49 ^{ab}	87. 66 ^{cd}	4438 ^{cd}	101. 7 ^{cd}
996*	87. 67	4439	—
997*	—	—	101. 8-9, 9 $\frac{1}{2}$
63. 49 ^{cd}	87. 68 ^{ab}	4440 ^{ab}	—
63. 50 ^{ab}	87. 68 ^{cd}	4440 ^{cd}	101. 20 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 50 ^{cd}	87. 69 ^{ab}	4441 ^{ab}	101. 10 (= 21)
998*, 999*	87. 69 ^{cd} -74 ^{ab}	4441 ^{cd} -4446 ^{ab}	—
63. 51	87. 74 ^{cd} -75 ^{ab}	4446 ^{cd} -4447 ^{ab}	101. 11
1000*	87. 75 ^{cd} -76	4447 ^{cd} -4448	—
63. 52-54	87. 77-79	4449-4451	101. 11 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$ -13 $\frac{1}{2}$, 14
1001*	87. 80-81	4452-4453	—
63. 55-56	87. 82-83	4454-4455	101. 15-16
1002*	—	—	101. 17-19, 19 $\frac{1}{2}$, 20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
63. 57-59 ^{ab}	87. 84-86 ^{ab}	4456-4458 ^{ab}	101. 22-24 ^{ab}
63. 59 ^{cd}	87. 86 ^{cd}	4458 ^{cd}	101. 24 ^{cd}
1003*(subst., 59 ^{cd})	—	—	101. 24 $\frac{1}{2}$
63. 60-61 ^{ab}	87. 87-88 ^{ab}	4459-4460 ^{ab}	101. 25 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
63. 61 ^{cd}	87. 88 ^{cd}	4460 ^{cd}	—
1004*(subst., 61 ^{cd})	—	—	101. 26 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 61 ^{cd}	87. 89 ^{ab}	4461 ^{ab}	102. 1 ^{ab}
1005*	87. 89 ^{cd}	4461 ^{cd}	—
63. 62-64 ^{ab}	87. 90-92 ^{ab}	4462-4464 ^{ab}	102. 1 ^{cd} , 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
1006*	87. 92 ^{cd}	4464 ^{cd}	102. 3 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 64 ^{cd}	—	—	102. 4

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 65-70	87. 93-98	4465-4470	102. 5-10
1007*	87. 99 ^{ab}	4471 ^{ab}	—
63. 71-73 ^{ab}	87. 99 ^{cd} -101	4471 ^{cd} -4473	102. 11-12, 12½
1008*	—	—	—
63. 73 ^{deff}	87. 102	4474	102. 13½
1009*	—	—	—
63. 74-78 ^{cd}	87. 103-107	4475-4479	102. 14½-18½
63. 78 ^{cd} -80 ^{cd}	87. 108-110 ^{ab}	4480-4482 ^{ab}	102. 19, 20, 20½, 21½ ^{ab}
1010*	87. 110 ^{cd} -112 ^{ab}	4482 ^{cd} -4484 ^{ab}	102. 21½ ^{cd} -22½, 23
63. 80 ^{ef}	87. 112 ^{cd}	4484 ^{cd}	102. 23½
1011*	87. 113	4485	102. 24½
63. 81-82 ^{ab}	87. 114-115 ^{ab}	4486, 4487 ^{ab}	102. 25½-26½ ^{ab}
1012*	87. 115 ^{cd}	4487 ^{cd}	102. 26½ ^{cd}
63. 82 ^{deff} -83	87. 116-117	4488-4489	102. 27½-28½
64. 1-4	88. 1-4	4490-4493	103. 1-4
1013*	88. 5 ^{ab}	4494 ^{ab}	—
64. 5-9*	88. 5 ^{cd} -9 ^{de}	4494 ^{cd} -4498 ^{ab}	103. 5-9*
64. 9 ^b	—	—	103. 9 ^b
64. 9 ^{cd}	88. 9 ^d -10*	4498 ^d -4499*	103. 9 ^{cd}
1014*	88. 10 ^b	4499 ^b	—
64. 10-15	88. 10 ^{cd} -16 ^{ab}	4499 ^{cd} -4505 ^{ab}	103. 10-15
1015*	—	—	—
64. 16-17	88. 16 ^{cd} -18 ^{ab}	4505 ^{cd} -4507 ^{ab}	103. 16-17
1016* (subst., 17)	—	—	—
64. 18-19 ^{ab}	88. 18 ^{cd} -19	4507 ^{cd} -4508	103. 18-19 ^{ab}
1017*	—	—	—
64. 19 ^{cd} -23	88. 20-24 ^{ab}	4509-4513 ^{ab}	103. 19 ^{cd} -23
1018*	—	—	—
64. 24 ^{ab}	88. 24 ^{cd}	4513 ^{cd}	103. 23½
App. I, 38	—	—	103. 24½-35½
64. 24 ^{deff} -25	88. 25-26	4514-4515	103. 36½-37½
1019*	—	—	—
64. 26-27 ^{ab}	88. 27-28 ^{ab}	4516-4517 ^{ab}	103. 38½-39½ ^{ab}
1020*, 1021*	—	—	—
64. 27 ^{cd} -29	88. 28 ^{cd} -30	4517 ^{cd} -4519	103. 39½ ^{cd} , 40½, 41, 42 ^{cd}
1022*	—	—	—
64. 30	88. 31	4520	103. 42 ^{cd} , 42½
1023*	88. 32	4521	103. 43½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
64. 31	88. 33	4522	103. 44 $\frac{1}{2}$
1024*	—	—	103. 45 $\frac{1}{2}$ —46 $\frac{1}{2}$
64. 32	88. 34	4523	103. 47, 47 $\frac{1}{2}$
65. 1	89. 1	4524	104. 1
1025*	—	—	104. 2
65. 2-3	89. 2-3	4525-4526	104. 3-4
1026*	—	—	104. 5
65. 4 ^{ab}	89. 4 ^{ab}	4527 ^{ab}	104. 6 ^{ab}
1027*	—	—	—
65. 4 ^{ed} -9	89. 4 ^{ed} -9	4527 ^{ed} -4532	104. 6 ^{ed} -11
1028*	—	—	104. 12, 12 $\frac{1}{2}$
65. 10-11	89. 10-11	4533-4534	104. 13 $\frac{1}{2}$ -14 $\frac{1}{2}$
65. 12	89. 12	4535	—
1029 (subst., 12)	—	—	104. 15 $\frac{1}{2}$
1030*	—	—	104. 16 $\frac{1}{2}$ -20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
65. 13	89. 13	4536	104. 20 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 21
1031*	89. 14-16	4537-4539	—
1032*, 1033*	—	—	—
1034*	89. 17 ^{ab}	4540 ^{ab}	104. 22 ^{ab}
1035*	—	—	104. 22 ^{ed}
1036*	—	—	—
1037*, 1038*	89. 17 ^{ed} -18	4540 ^{ed} -4541	—
1039*	89. 19-20 ^{ab}	4542-4543 ^{ab}	104. 23-24 ^{ab}
1040*, 1041*	89. 20 ^{ed} -22 ^{ab}	4543 ^{ed} -4545 ^{ab}	—
1042*, 1-6	89. 22 ^{ed} -23	4545 ^{ed} -4546	104. 24 ^{ed} -25
1042*, 7	89. 24 ^{ed}	4547 ^{ed}	—
1042*, 8-10	89. 24 ^{ed}	4547 ^{ed}	104. 26 ^{ab}
1043*	—	—	104. 26 ^{ed} -28, 36
1044*	89. 25-26	4548-4549	—
1045*	89. 27	4550	104. 29
1046*, 1-6	89. 28-29 ^{ab}	4551-4552 ^{ab}	104. 30-31 ^{ab}
1046*, 7-14	89. 29 ^{ed} -31 ^{ab}	4552 ^{ed} -4554 ^{ab}	—
1046*, 15-32	89. 31 ^{ed} -35	4554 ^{ed} -4558	104. 31 ^{ed} -35
65. 14 ^{ab}	—	—	—
1047*, subst., 14 ^{ab}	89. 36	4559	—
1048*, subst., 14 ^{ab}	—	—	104. 37
1049*, 1050*	89. 37-38 ^{ab}	4560-4561 ^{ab}	—
65. 14 ^{ed}	89. 38 ^{ed}	4561 ^{ed}	104. 38 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1051*	89. 39-41 ^{ab}	4562-4564 ^{ab}	—
65. 15	89. 41 ^{ed} -42 ^{ab}	4564 ^{ed} -4565 ^{ab}	104. 38 ^{ed} -39 ^{ab}
1052*	—	—	104. 39 ^{ed}
65. 16	89. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	4565 ^{ed} -4566 ^{ab}	104. 39½, 40
65. 17	89. 43 ^{ed} -44 ^{ab}	4566 ^{ed} -4567 ^{ab}	105. 1
65. 18 ^{ab}	89. 44 ^{ed} -45 ^{ed}	4567 ^{ed} -4568 ^{ed}	105. 2 ^{ab}
1053*	—	—	105. 2 ^{ed}
65. 18 ^{ed}	89. 45 ^{ab}	4568 ^{ab}	105. 2½ ^{ed} †
1054*	—	—	—
1055*	—	—	105. 2½ ^{ab} †
65. 19-21	89. 45 ^{ed} -48 ^{ab}	4568 ^{ed} -4571 ^{ab}	105. 3½-5½
1056*	89. 48 ^{ed}	4571 ^{ed}	—
1057*	—	—	105. 6½, 7
65. 22-23	89. 49-50	4572-4573	105. 8-9
1058*	89. 51 ^{ab}	4574 ^{ab}	105. 10 ^{ab}
65. 24 ^{ab}	89. 51 ^{ed}	4574 ^{ed}	105. 10 ^{ed}
1059*	89. 52-54 ^{ab}	4575-4577 ^{ab}	—
65. 24 ^{ed}	89. 54 ^{ed}	4577 ^{ed}	105. 11 ^{ab}
1060*	89. 55 ^{ab}	4578 ^{ab}	105. 11 ^{ed}
65. 24 ^{ed}	89. 55 ^{ed}	4578 ^{ed}	105. 12 ^{ab}
1061*, 1062*	89. 56-60 ^{ab}	4579-4583 ^{ab}	105. 12 ^{ed} -16
65. 25-30 ^{ed}	89. 60 ^{ed} -66	4583 ^{ed} -4589	105. 17-22, 22½
1063*, 1-6	89. 67-68 ^{ab}	4590-4591 ^{ab}	105. 24, 24½, 25
1063*, 7-16	89. 68 ^{ed} -70	4591 ^{ed} -4593	105. 26-28 ^{ab}
1063*, 17-22	89. 71-72 ^{ab}	4595-4596 ^{ab}	105. 28 ^{ed} -29
1064*	—	4594	—
65. 31	89. 72 ^{ed} -73 ^{ab}	4596 ^{ed} -4597 ^{ab}	105. 29½
1065*	89. 73 ^{ed} -74 ^{ab}	4597 ^{ed} -4598 ^{ab}	105. 30
65. 32-33 ^{ab}	89. 74 ^{ed} -75	4598 ^{ed} -4599	105. 32½, 33½
65. 33 ^{ed}	89. 76 ^{ab}	4600 ^{ab}	105. 31 ^{ab} (= 34)
1066*, 1-2	89. 76 ^{ed}	4600 ^{ed}	105. 31 ^{ed}
1066*, 3-4	89. 77 ^{ab}	4601 ^{ab}	—
1067*, 1-4	89. 77 ^{ed} -78 ^{ab}	4601 ^{ed} -4602 ^{ab}	—
1067*, 5-8	89. 78 ^{ed} -79 ^{ab}	4602 ^{ed} -4603 ^{ab}	105. 32
1067*, 9-20	89. 79 ^{ed} -82 ^{ab}	4603 ^{ed} -4606 ^{ab}	—
1068*	—	—	105. 35-36

† 105. 2½^{ab} is a two-line triqubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
65. 34 ^{ab}	89. 82 ^{cd}	4606 ^{cd}	—
1069*(subst., 34 ^{ab})	—	—	105. 37 ^{ab}
65. 34 ^{cd}	89. 83 ^{ab}	4607 ^{ab}	105. 37 ^{cd}
1070*	89. 83 ^{cd} -84 ^{ab}	4607 ^{cd} -4608 ^{ab}	105. 38
65. 34 ^{ef}	89. 84 ^{cd}	4608 ^{cd}	105. 39 ^{ab}
1071*	89. 85 ^{ab}	4609 ^{ab}	—
65. 35-36	89. 85 ^{cd} -87 ^{ab}	4609 ^{cd} -4611 ^{ab}	105. 39 ^{cd} , 39½, 40½
1072*	89. 87 ^{cd}	4611 ^{cd}	—
65. 37-40 ^b	89. 88-91 ^{ab}	4612-4615 ^{ab}	105. 41½-43½, 44
1073*	89. 91 ^{cd}	4615 ^{cd}	—
65. 40 ^{edef}	89. 92	4616	105. 45
1074*	—	—	105. 46
65. 41-42 ^{ab}	89. 93-94 ^{ab}	4617-4618 ^{ab}	105. 47-48 ^{ab}
1075*	—	—	105. 48 ^{cd} -49 ^{ab}
65. 42 ^{cd} -44	89. 94 ^{cd} -96	4618 ^{cd} -4620	105. 49 ^{cd} -51
1076*	—	—	105. 52-54
65. 45 ^{abc}	89. 97 ^{abc}	4621 ^{abc}	105. 55 ^{abc}
1077*	—	—	—
65. 45 ^d	89. 97 ^d	4621 ^d	105. 55 ^d
66. 1-2	90. 1-2	4622-4623	106. 1-2
1078*	90. 3 ^{cdab}	4624 ^{cdab}	—
66. 3-4	90. 4-5	4625-4626	106. 3-4
1079*	90. 6-7	4627-4628	106. 5-6
1080*	—	—	106. 7-8
App. I, 39, 1-2	90. 8 ^{ab}	4629 ^{ab}	—
„ 3-12	90. 8 ^{cd} -10	4629 ^{cd} -4631	106. 8½, 9½-10½
„ 13-16	90. 11	4632	—
App. I, 40, 1-6	90. 12-13 ^{ab}	4633-4634 ^{ab} †	—
„ 7-20	90. 13 ^{cd} -16	4635-4637, 4638	—
„ 21-25	90. 17 ^{abedef} -18	4639-4640, 4641	—
„ 26-29	90. 19	4642	106. 11½
66. 5-6 ^{ab}	90. 20-21 ^{ab}	4643-4644 ^{ab}	106. 12½-13½ ^{ab}
1081*	90. 21 ^{cd}	4644 ^{cd}	106. 13½ ^{cd}
66. 6 ^e	90. 22 ^a	4645 ^a	106. 14 ^a ‡
1082*	—	—	—
66. 6 ^d	90. 22 ^b	4645 ^b	106. 14 ^b ‡
1083*	90. 22 ^{cd} -23 ^{ab}	4645 ^{cd} -4646 ^{ab}	106. 15

† 4634^{cd} = T₂ insertion after App. I, 40, line 6.‡ 106. 14^{ab} is a two-line tristubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1084*, 1085*	90. 23 rd -24	4616 rd -4647	—
1086*	—	—	106. 16
66. 7-8	90. 25-26	4648-4649	106. 16½, 17, 17½, 18
1087*	—	—	—
66. 9	90. 27	4650	106. 19
66. 10-11 ^{ad}	—	4654, 4655	—
66. 11 rd	90. 32 nd	4657 rd	—
1088*, subst., 10-11	90. 28-30 nd	4651-4652, 4653	—
1089*, subst., 10-11	—	—	106. 20
1090*	90. 30 rd -31	4656-4657 nd	106. 20½, 21½
1090 A*	90. 32 nd	4657 rd	—
66. 12-13 rd	90. 32 rd -33 nd	4658-4659 rd	106. 25 rd , 25½
66. 13 rd	90. 33 rd	4659 rd	106. 25 rd
66. 13 rd -15 nd	90. 34-35	4659 rd -4661 nd	106. 26½, 27, 28 rd
1091* (subst., 15 nd)	—	—	—
66. 15 rd	90. 36 rd	4661 rd	106. 28 rd
1092*	—	—	—
66. 15 rd	90. 36 rd	4661 rd	106. 28 rd
1093*, 1094*	90. 36 rd -37	4662-4663 nd	106. 22, 24
66. 16-18	90. 38-40	4663 rd -4666 nd	106. 29, 23, 30
66. 19 nd	90. 41 rd	4667 nd	106. 31½ nd
1095*	90. 41 nd	4666 rd	106. 30½
1096*	90. 42	4668-4669	—
66. 19 rd -20	90. 41 rd , 43	4667 rd , 4670	106. 31½ rd -32½
1097* (subst., 20 rd)	—	—	—
1098*, 1099*	—	—	—
1100*, 1-4	90. 44	4671	106. 33½ nd , 33½ rd =40 rd
1100*, 5-8	90. 45	4672	106. 34½
1100*, 9-10	90. 46 nd	4673 nd	—
1101*	—	—	—
66. 21 nd	90. 46 rd	4673 rd	—
1102* (subst., 21 nd)	—	—	106. 35½ nd
1103*	90. 47 nd	4674	106. 35½ rd
1104*, 1-2	90. 47 rd	4675 nd	106. 36½ nd
1104*, 3-4	90. 48 nd	4675 rd	—
1105*, 1106*, 1-2	90. 48 rd -49 nd	4676	—
1106*, 3-4	90. 49 rd	4677 nd	106. 39 nd
1107*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1106*, 5-6	90. 50 ^{ab}	4677 ^{ed}	106. 39 ^{ed}
1108*, 1109*	—	—	—
1110*, 1-8	—	—	106. 36½ ^{ed} -37½, 38
1110*, 9-16	—	—	—
66. 21 ^e	90. 50 ^e	4678 ^a	—
1111*	—	—	—
66. 21 ^d	90. 50 ^d	4678 ^b	—
1112* (subst., 21)	—	—	106. 40 ^{ed} , 40½
66. 22	90. 51	4678 ^{ed} , 4679	106. 41½
1113* (subst., 22 ^{ed})	—	—	—
66. 23	90. 52	4680	106. 42½
1114*	90. 53	4681	106. 43½
66. 24	90. 54	4682	106. 44½
1115*	90. 55	4683	—
66. 25-29 ^{ab}	90. 56-60 ^{ab}	4684-4688 ^{ab}	106. 45½-49½ ^{ab}
1116*	—	—	—
66. 29 ^{ed}	90. 60 ^{ed}	4688 ^{ed}	106. 49½ ^{ed}
1117*	—	—	—
66. 30-31 ^{ab}	90. 61-62 ^{ab}	4689-4690 ^{ab}	106. 50½-51½ ^{ab}
1118*	—	—	—
66. 31 ^d -38	90. 62 ^d -64	4690 ^d -4692	106. 51½ ^d -53½
1119*	—	—	106. 54½
66. 34-36	90. 65-67	4693-4695	106. 55½-57½
App. I, 41	90. 68-73	4696-4701	106. 58½-63½
66. 37-41	90. 74-78	4702-4706	106. 64½-68½
1120*, 1121*	90. 79-80	4707-4708	—
1122*	90. 81	4709	106. 69½
1123*	90. 82-83 ^{ab}	4710-4711 ^{ab}	—
1124*	—	—	106. 70½-71½
66. 42 ^{ab}	90. 83 ^{ed}	4711 ^{ed}	—
1125*	90. 84 ^{ab}	4712 ^{ab}	106. 72½ ^{ab}
66. 42 ^{ed}	90. 84 ^{ed}	4712 ^{ed}	106. 73½ ^{ab}
1126*	90. 85 ^{ab}	4713 ^{ab}	106. 72½ ^{ed}
66. 43 ^{ab ed}	90. 85 ^{ed} -86 ^{ab}	4713 ^{ed} -4714 ^{ab}	106. 73½ ^{ed} -74½ ^{ab}
1127*	90. 86 ^{ed}	4714 ^{ed}	—
66. 43 ^e -45	90. 87 ^{ab ed e'} -88	4715, 4716, 4717	106. 74½ ^{ed} -76½
1128* (subst., 45)	—	—	—
66. 46-51	90. 89-94	4718-4723	106. 77½-82½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
66. 52-53	90. 95-96	4724-4725	106. 83, 84-85 ^{ab}
1129*	90. 97-98	4726-4727	—
66. 54	90. 99	4728	106. 85 ^{cd} , 85½
66. 55-59	90. 100-104	4729-4733	106. 86½-90½
1130*	90. 105-106	4734-4735	—
66. 60 ^{ab}	90. 107 ^{ab}	4736 ^{ab}	106. 91½ ^{ab}
1131*, 1132*	90. 107 ^{cd} -108	4736 ^{cd} -4737	—
1133*	—	—	—
66. 60 ^{cd}	—	—	106. 91½ ^{cd}
66. 61	90. 109	4738	106. 92½
1134*	90. 110-111 ^{ab}	4739-4740 ^{ab}	—
66. 62-63 ^{ab}	90. 111 ^{cd} -112	4740 ^{cd} -4741	106. 93½-94½ ^{ab}
66. 63 ^{cd}	—	—	—
1135* subst., 63 ^{cd}	90. 113	4742	106. 94½ ^{cd} -95½ ^{ab}
1136*, 1137*	90. 114	4743	106. 95½ ^{cd} -96½ ^{ab}
66. 64 ^{ab}	90. 115-116 ^{ab}	4744-4745 ^{ab}	106. 96½ ^{cd} -97½
1138*	—	—	—
66. 65	90. 116 ^{cd}	4745 ^{cd} , 4746 †	106. 98½
1139*	—	—	—
67. 1 ^{ab}	91. 1 ^{ab}	4748 ^{ab}	107. 1 ^{ab}
1140*	—	—	107. 1 ^{cd} -2 ^{ab}
67. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	91. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	4748 ^{cd} -4750 ^{ab}	107. 2 ^{cd} -4 ^{ab}
1141*	—	—	107. 4 ^{cd}
67. 3 ^{cd}	91. 3 ^{cd}	4750 ^{cd}	107. 4½
1142*, 1143*, 1144*	91. 5-6, 4	4752-4753, 4751	107. 6½-7½, 5½
67. 4	91. 7	4754	107. 10½
1145*, 1-3	91. 8 ^{ab} , 9	4755 ^{ab} , 4756	107. 9½ ^{ab} , 11½
1145*, 4	91. 8 ^{cd} (= 10 ^{ab})	4755 ^{cd} (= 4757 ^{ab})	107. 9½ ^{cd} (= 12)
67. 5	91. 10 ^{cd} -11 ^{ab}	4757 ^{cd} -4758 ^{ab}	107. 8½
1146*	91. 11 ^{cd}	4758 ^{cd} , 4759	107. 13
1147*, 1148*	91. 12, 13-18 ^{ab}	4760-4765	—
67. 6-8 ^{ab}	91. 18 ^{cd} -20	4766-4768 ^{ab}	107. 14-16 ^{ab}
67. 8 ^{cd}	91. 21 ^{ab}	4768 ^{cd}	107. 16 ^{cd} (= 17 ^{cd})
1149*	91. 21 ^{cd}	4769 ^{ab}	—
1150*	—	—	107. 17 ^{ab}
67. 8 ^{cd}	91. 22 ^{ab}	4769 ^{cd}	107. 17½
67. 9-11	91. 22 ^{cd} -25 ^{ab}	4770-4772	107. 18½-20½

† 4747 not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
App. I, 42	91. 25 ^{ed} -34	4773-4782 ^{ab}	—
1151*, 1-4	—	—	107. 21½
1151*, 5-8	—	—	—
67. 12-15	91. 35-38	4782 ^{ed} -4786 ^{ab}	107. 22½-25½
1152*	91. 39	4786 ^{ed} -4787 ^{ab}	107. 26½
67. 16-18	91. 40-42	4787 ^{ed} -4790 ^{ab}	107. 27½-29½
1153*	—	—	—
1154*, 1-8	91. 43-44	4790 ^{ed} -4792 ^{ab}	107. 30½-31½
1154*, 9-10	91. 45 ^{ab}	4792 ^{ed}	—
67. 19-20	91. 45 ^{ed} -47 ^{ab}	4793-4794	107. 32, 33, 33½
1155*	—	—	—
67. 21-22	91. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	4795-4796	107. 34, 34½, 35½
1156*	91. 50 ^{ed}	4798 ^{ab}	107. 36
67. 23	91. 49 ^{ed} -50 ^{ab}	4797	—
1157* (subst., 23)	—	—	107. 37
1158*	—	—	107. 37½
1159*	91. 50 ^{ed} -52 ^{ab}	4798 ^{ed} -4800 ^{ab}	—
67. 24 ^{ab}	91. 52 ^{ed}	4800 ^{ed}	107. 38½ ^{ab}
1160*	—	—	—
67. 24 ^{ed} -27	91. 53-56 ^{ab}	4801-4804 ^{ab}	107. 38½ ^{ed} -41½
1161*, 1-2	91. 56 ^{ed}	4804 ^{ed}	107. 46½ ^{ab}
1162*	—	—	—
1161*, 3-4	91. 57 ^{ab}	4805 ^{ab}	107. 46½ ^{ed}
67. 28 ^{abed}	91. 57 ^{ed} -58 ^{ab}	4805 ^{ed} -4806 ^{ab}	107. 42½
1163*	91. 58 ^{ed}	4806 ^{ed}	107. 43½ ^{ab}
67. 28 ^{ed} -29	91. 59-60 ^{ab}	4807-4808 ^{ab}	107. 43½ ^{ed} -44½
1164*	91. 60 ^{ed}	4808 ^{ed}	107. 45½ ^{ed}
1165*	—	—	—
1166*	—	4809	107. 47½
1167*	—	—	107. 45½ ^{ab}
67. 30-32	91. 61-63 ^{ed}	4810-4812	107. 48½-50½
67. 33-34	91. 63 ^{ed} -64 ^{ed}	4813-4814	107. 51½-52½
1168*	—	—	107. 53½-55½
67. 35	91. 65	4815	—
67. 36	91. 66	4816	—
1169* (subst., 36)	—	—	—
1170* (subst., 36)	—	—	108. 5
67. 37	91. 67	4817	107. 56½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1171*	—	—	107. 57½
68. 1 ^{ab}	92. 1 ^{ab}	4819 ^{ab}	108. 6 ^{ab}
68. 1 ^{cd}	—	—	—
1172*	—	—	—
1173*	—	—	108. 6 ^{cd}
1174*1-2subst., 1 ^{ab}	—	4818 ^{ab}	—
1174*3-4subst., 1 ^{cd}	92. 1 ^{cd}	4818 ^{cd} (± 4819 ^{cd})	—
68. 2	92. 2	4820	108. 7 ^{ab} , 9
1175*	93. 1	4834	—
68. 3-5	92. 3-5	4821-4823	108. 1-3
1176*	92. 6-7	4824-4825	108. 7 ^{cd} , 7½, 8½
68. 6 ^{ab}	92. 8 ^{ab}	4826 ^{ab}	108. 4 ^{ab}
1177*	92. 8 ^{cd}	4826 ^{cd}	—
68. 6 ^{cd}	—	—	108. 4 ^{cd}
68. 7-13	92. 9-15	4827-4833	108. 10-16
App. I, 48, 1-4	[93. 1]	[4834]	—
„ 5-133	93. 2-60	4835-4894	—
1178*	94. 1	4895	—
68. 14 ^{ab}	—	—	108. 16½
68. 14 ^{cd} -18 ^{cd}	94. 2-5 ^{ab}	4896-4899 ^{ab}	108. 17, 18-21 ^{cd}
1179*	94. 5 ^{cd}	4899 ^{cd}	—
68. 18 ^b	94. 6 ^a (± 6 ^c)	4900 ^a	108. 21 ^b
68. 18 ^c	94. 6 ^b	—	108. 21 ^c
68. 18 ^d -19 ^{ab}	94. 6 ^d -7 ^{ab}	4900 ^{cd}	108. 21 ^d -22 ^{ab}
1180*, 1-5	94. 7 ^{cd} -8 ^{ab}	4901-4902 ^a	—
1181*	—	—	—
1180*, 6	94. 8 ^d	4902 ^b	—
68. 19 ^{cd} -20 ^{cd}	94. 9-10 ^{ab} , 11 ^{ab}	4902 ^{cd} -4903, 4904 ^{cd}	108. 22 ^{cd} -24 ^{ab}
1182*	94. 11 ^{cd}	4905 ^{ab}	—
68. 20 ^{cd}	94. 10 ^{cd}	4904 ^{ab}	108. 24 ^{cd}
68. 21-31 ^{ab}	94. 12-22 ^{ab}	4905 ^{cd} -4916 ^a	108. 25-35 ^{ab}
1183*	—	—	—
68. 31 ^d	94. 22 ^d	4916 ^b	108. 35 ^d
1184*	94. 23	4916 ^{cd} -4917 ^{ab}	108. 36
68. 32 ^{ab}	94. 24 ^{ab}	4917 ^{cd}	108. 37 ^{ab}
68. 32 ^{cd}	94. 24 ^{cd}	4918 ^{ab}	—
1185* (subst., 32 ^{cd})	—	—	108. 37 ^{cd}
68. 33-40 ^{ab}	94. 25-32 ^{ab}	4918 ^{cd} -4925	108. 38-45 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
68. 40 ^{cd}	94. 32 ^{cd}	4926	109. 31 ^{cd}
68. 41	94. 33	4927	109. 1
1186*, 1187*, 1188*	94. 34-37	4928-4931	109. 2-5
68. 42 ^{ab}	94. 38 ^{ab}	4932 ^{ab}	109. 9 ^{cd}
1189*	94. 43	4937	109. 10
1190*	94. 44	4938	—
68. 42 ^{cd} -43 ^{ab}	94. 38 ^{cd} -39 ^{ab}	4932 ^{cd} -4933 ^{ab}	109. 10½, 6 ^{ab}
1191*	94. 39 ^{cd} -41 ^{ab}	4933 ^{cd} -4935 ^{ab}	109. 6 ^{cd} -8 ^{ab}
1192*	94. 41 ^{cd}	4935 ^{cd}	—
68. 43 ^{cd, ef}	94. 42	4936	109. 8 ^{cd} -9 ^{ab}
68. 44-45 ^{ab}	94. 45-47 ^{ab}	4939-4941 ^{ab}	109. 11½-13½ ^{ab}
1193*	94. 47 ^{cd} -48 ^{ab}	4941 ^{cd} -4942 ^{ab}	109. 13½ ^{cd} -14½ ^{ab}
68. 46 ^{cd} -52	94. 48 ^{cd} -54	4942 ^{cd} -4948	109. 14½ ^{cd} -20½
68. 53 ^{ab}	94. 55 ^{ab}	4949 ^{ab}	109. 21½ ^{ab} (= 31 ^{ab})
68. 53 ^{cd}	94. 55 ^{cd}	4949 ^{cd}	109. 21½ ^{cd}
1194*	94. 56 ^{ab}	4950 ^{ab}	109. 22½ ^{ab}
68. 53 ^{ef} -55 ^{ab, c}	94. 56 ^{cd} -58 ^{ab, c}	4950 ^{cd} -4952 ^{ab, c}	109. 22½ ^{cd} -24½ ^{ab, c}
1195*	—	—	—
68. 55 ^{cd, ef} -56 ^{ab}	94. 58 ^{cd} -59 ^{ab, c, d}	4952 ^{cd} -4953	109. 24½ ^{cd} , 25, 26 ^{ab}
68. 56 ^{cd} -57	94. 59 ^{ef} -60	4954, 4955	109. 26 ^{cd} -27
1196*	94. 61	4956	109. 28
68. 58-59	94. 62-63	4957-4958	109. 29-30
68. 60	94. 64	4959	109. 32
68. 61-62 ^{ab}	94. 65-66 ^{ab}	4960-4961 ^{ab}	108. 45 ^{cd} -46
68. 62 ^{cd} -63	94. 66 ^{cd} -67	4961 ^{cd} -4962	108. 46½, 47½
1197*	94. 68	4963	108. 48, 48½
App. I, 44, 1-10	95. 1-5	4964-4968	110. 1-5
„ 11-16	95. 6-8	4969-4971	110. 8, 7, 6
„ 17-18	95. 9	4972	—
„ 19-36	95. 10-18	4973-4981	110. 9-17
69. 1-5	96. 1-5	4982-4986	—
1198*	96. 6-7	4987-4988	—
69. 6	96. 8	4989	—
1199*	96. 9 ^{ab}	4990 ^{ab}	—
69. 7	96. 10	4991	—
69. 8	96. 9 ^{cd} , 11 ^{ab}	4990 ^{cd} , 4992 ^{ab}	—
1200*	96. 11 ^{cd}	4992 ^{cd}	—
69. 9-11	96. 12-14	4993-4995	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1201*	96. 15	4996	—
1202*	—	—	—
69. 12-18	96. 16-22	4997-5003	—
1203*, 1204*	96. 23-24 ^{ab}	5004-5005 ^{ab}	—
69. 19-20	96. 24 ^{cd} -26 ^{ab}	5005 ^{cd} -5007 ^{ab}	—
1205*	96. 26 ^{cd}	5007 ^{cd}	—
69. 21-25	96. 27-31	5008-5012	—
1206*, 1207*	96. 32-33 ^{ab}	5013-5014 ^{ab}	—
69. 26-29 ^{ab}	96. 33 ^{cd} -36	5014 ^{cd} -5017	—
1208*	96. 37-38	5018-5019	—
1209* (subst., 29 ^{cd})	96. 39 ^{ab}	5020 ^{ab}	—
69. 29 ^{cd}	—	—	—
69. 30 ^{ab}	96. 39 ^{cd}	5020 ^{cd}	—
1210*	96. 40 ^{ab}	5021 ^{ab}	—
69. 30 ^{cd} -32 ^{ab,cd}	96. 40 ^{cd} -42	5021 ^{cd} -5023	—
69. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	96. 43	5024	—
69. 33 ^{cd}	96. 44 ^{cd}	5025 ^{cd,ab}	—
1211*	96. 45	5026	—
69. 34	96. 46	5027	—
1212*, 1213*	96. 47-48 ^{ab}	5028-5029 ^{ab}	—
1214*	—	—	—
69. 35 ^{ab}	—	—	—
69. 35 ^{cd} -40	96. 48 ^{cd} -53	5029 ^{cd} -5034	—
1215*	—	—	—
69. 41 ^{ab,cd,ef}	96. 54-55 ^{ab}	5035-5036 ^{ab}	—
1216*	96. 55 ^{cd}	5036 ^{cd}	—
69. 42-43 ^{ab}	96. 56-57 ^{ab}	5037-5038 ^{ab}	—
1217*, 1218*	96. 57 ^{cd} -58 ^{cd}	5038 ^{cd} -5039	—
69. 43 ^{cd}	96. 58 ^{cd}	5040	—
1219*, 1-4	96. 59	5041	110. 60
1220*	—	—	—
1219*, 5-8	96. 60	5042	110. 61
1221 ^{cd} , 1222*, 1223*	96. 61-65	5043-5047	—
1224 ^{cd} , 1-6	—	—	110. 18-20
1225*	—	—	110. 20 ¹
1224* 7-16	—	—	110. 21 ¹ -25 ¹
„ 17	—	—	110. 26
„ 18-21	—	—	110. 27-28

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1224*, 22	—	—	110. 28½
„ 23-28	—	—	110. 29½-31½
„ 29	—	—	110. 32
„ 30-33	—	—	110. 33-34
„ 34	—	—	110. 34½
„ 35	—	—	110. 35
„ 36-43	—	—	110. 36-39
„ 44	—	—	110. 39½
1226*	—	—	—
1227*	—	—	110. 40
1224*, 45-54	—	—	110. 41-45
1228*	—	—	110. 45½, 46½ ^{ab}
1224*, 55-56	—	—	110. 46½ ^{ca} , 47
„ 57-60	—	—	110. 48-49
„ 61	—	—	110. 49½
„ 62-63	—	—	110. 50½
„ 64	—	—	110. 51
„ 65-80	—	—	110. 52-59

ERRATA

Only mistakes in the Constituted Text have been listed here. For other corrections see the Critical Notes.

Page	Adhy.	Śloka				
21	4	59 ^a	for	कुन्तयो	read	कुन्तयो
93	13	17 ^r	„	चार्दयं-	„	चार्दयं-
113	15	40 ^a	„	पत्य	„	द्विपत्य
117	16	17 ^f	„	परिवद्रः	„	परिवद्रः
135	17	119 ^f	„	विकिरम्भरैः	„	विकिरम्भरैः
139	18	28 ^r	„	कालोपम	„	कालोपमं
179	23	33 ^a	<i>Insert wavy line below the pāda.</i>			
214	26	51 ^e	for	यास्या सिपार्थ	read	यास्यामि पार्थ
219	27	3 rd	<i>Insert wavy line below 5th.</i>			
266	30	56 ^r	for	कृच्छमाटिवा	read	कृच्छामटिवा
269	30	73 ^a	„	पाञ्चाला	„	पाञ्चालाः
304	34	3 rd	„	वृकोदरः	„	वृकोदरः
343	40	68 ^f	„	गरुमन्यान्नगानिच	„	गरुमन्यन्नगानिच
359	42	47 ^a	„	विश्वस्तैः	„	विश्वस्तैः
404	48	12 rd	„	विरचेर्भयानेम्	„	विरचेर्भयानेम्
410	49	32 ^a	„	पुनर्मृदो	„	पुनर्मृदो
422	49	85 ^f	„	मेभिर्धुदं	„	मेभिर्धुदं
433	50	29 ^r	„	मृधुपाप्राय	„	मृधुपाप्राय
440	51	7 th	„	कौरवांस्तात	„	कौरवांस्तात
440	51	12 ^r	„	युधा	„	युधा
442	51	28 th	„	उद्धं	„	उद्धं
443	51	34 ^r	„	सबाद्योगेन	„	सर्वोद्योगेन
478	55	66 ^f	„	पश्यतः	„	पश्यतः
514	60	23 ^r	„	दार्थ	„	विदार्थ
531	62	49 th	„	सुतेपुमिभृतम्	„	सुतेपुमिभृतम्
567	65	25 th	„	पञ्चन्यसुका	„	पञ्चन्यसुका
583	66	26 ^a	„	ततोऽनुतो	„	ततोऽनुतो
597	67	21 th	<i>Insert wavy line below the pāda.</i>			

ERRATA to APPENDIX No. 1

App. I (No. 2) Crit	App. (L. 25) :	for	Mr	read	Mr
" "	line 69	:	" 259*	"	260*
" "	" 90	:	" भगवानुद्°	"	भगवानुद्°
" (No. 5)	" 55	:	" त्वां	"	त्वं
" (No. 12)	" 4	:	" संनतपर्वमि	"	संनतपर्वमिः
" "	" 5	:	" महाबाहु°	"	महाबाहु°
" (No. 14)	" 5	:	" क्षत्रियैः	"	क्षत्रियैः
" (No. 18)	" 13	:	" परीप्सन्तः	"	परीप्सन्तः
" "	" 63	:	" गृहीध्वमिति	"	गृहीध्वमिति
" "	Crit. App. (L. 87) :	"	Ds	"	Ds
" "	line 112	:	" प्रावृषीवा°	"	प्रावृषीवा°
" (No. 20) Crit. App. (L. 31) :	insert	' Bom. ed. '	after	' T: M '	
" (No. 25) line 5	:	for	अद्यप्रभृति	read	अद्य प्रभृति
" (No. 28) " 21	:	"	°द्रान्यहनि	"	°द्रान्यहानि
" (No. 43) " 100	:	"	अन्यकारीकृते	"	अन्धकारीकृते

शरशक्तिममाकीर्णे कव्यादरागसंकुले ।

व्यचरन्त गणैः शूराः ख्यापयन्तः स्वरूपम् ॥ ३७

अन्योन्यं श्रावयन्ति स्म नामगोत्राणि भारत ।

पितृनामानि च रणे गोत्रनामानि चाभिनः ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पट्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

३७

संजय उवाच ।

वर्तमाने तदा युद्धे क्षत्रियाणां निमज्जे ।

गाण्डीवस्य महान्वोषः शुश्रुवे युधि मारिष ॥ १

संशप्तकानां कदनमकरोद्यत्र पाण्डवः ।

श्रावयन्तो हि बह्वस्तत्र योधा विद्यां पते ।

अन्योन्यमवसृष्टनः शक्तिनोमरपट्विधैः ॥ ३९

वर्तमाने तदा युद्धे घोररूपे सुदारुणे ।

व्यपीदत्कौरवी सेना भिन्ना नौरिव सागरे ॥ ४०

C. 5. 27. 5
B. 5. 53. 4
K. 5. 48. 4

37 *) Śs K1.4 शरशक्तिममाकीर्णे (K1 'र्णे'); Dn1 Ds S शरशक्तिगदा (G1 'रथा') कीर्णे. — *) V1 कव्यादकुलसंकुले. — *) Ks V1 B Dn1 Ds-3 रणे (for गणैः). Dn1 S विचरः समरे शूराः. — *) G1.2 ख्यापयन्ति (for 'यन्तः'). Ś Ks T1 G1.2 स्म; K1 स्म; B2 स्म; Ds T1 G1.2 च (for स्म.).

38 *) Dn1 Ds S (except T1) ख्यापयन्ति (for श्रावयन्ति). V1 B2 श्रावयन्तश्च नामानि. — *) Dn1 Dn1 Ds M चैव ह; D1 T1 चैव हि; T1.3 G चापरे (for भारत). V1 B2 गोत्राणि च नरर्षभाः. — T1 G1.3 om. (hapl.) 38rd. — *) V1 B2 तदा (for रणे). — *) Ks वै विभो; B1.2.4 Dn1 D1.2-3.7 वा विभो (D1 'भौ'); B2 वा रणे; Ds वानि च; Ds वानि तु; Ds च प्रभोः (for चाभिनः). V1 B2 Dn1 T1.2 G2 M मातृ (V1 आत्रि) गोत्राणि चापरे (V1 चाविभो; B2 वा विभो).

39 *) Śs Ks B2-4 Ds-4.8-8 श्रावयन्तो हि (B1 Ds 'माणा') च; Dn1 S इत्येतच्च (for श्रावयन्तो हि). V1 B; Dn1 D1.3 बहवः श्रावयामासुः; Ds (marg.) श्रावयामास (before corr. 'मास') बहुसु. — *) M योधा. — *) Ś K1.2 समसृष्टतः; Ks अवसृष्टतः; B2 अवसृष्टतः; Ds समरे प्रवि; Ds सममिष्टतः; T1 अभिसृष्टतः; T2 G M-4 अव (G1.2 'भि') सृष्टेति (for समसृष्टतः). — *) Ks S शक्तिनोमरपट्विधैः (Ks 'वि') से; Dn1 'तोमरसावके'.

40 *) Ks B Dn1 Dn1 D1-2.7.8 T1.2 G1.2 M तथा; Ds महा- (for तदा). — After 40th, M1 reads 8. 37. 1st, repeating it in its proper place. — *) Ds अचानके (for सुदारुणे). — *) Ks G1 व्यपीदत्; V1 B2.3 व्यशी-र्षत्; B2.4 Dn1 Ds-4.7 T1 G2 M व्यशीर्षत्; Dn1 D1.3 व्यशीर्ष; Ds विशीर्षा (for व्यपीदत्).

कोसलानां तथा राजन्नारायणवल्लभ च ॥ २

संशप्तकास्तु समरे शरवृष्टिं समन्ततः ।

अपातयन्त्यार्भूमिं जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ३

तां वृष्टिं सहसा राजंस्तरसा धारयन्प्रभुः ।

Colophon. — Day of Karṇa's Genealogy: Śs K1 द्वितीय (Ks 'ये' युद्धदिने. — 4th day. names: Ds विमर्दे सैन्ययुद्धं; T2 सैन्ययुद्धं. — 4th day. no. (figures, words or both): Śs 36 (as in text); D1 52; B4 51; B2 53; Dn1 Ds 63; Ds 33; Ds 53; T1.2 G 50; T2 M 49.

37

1 *) Ks V1 B D S (except T1 G1) तथा (for तदा). — M1 reads 1st for the first time after 8. 36. 40th. — *) Ds गाण्डीवस्य. Ks. V1 B Dn1 D1.2.4-8 T G M1 (second time) महावोषः (B2 'शब्दः'); Ds 'न्धोर'. — *) B Ds-4.7 T1.2 G क्षयते. Dn1 D1.3 भारत (for मारिष).

2 *) Some MSS. संशप्तकानां; M1 सतोष'. Ds transp. कदनम् and अकरोत्. M1 कनकं (for कदनं). — *) Some MSS. कोशलानां; Ks कौशल'; Dn1 कोशलाय; Ds कोशकानां; T2 G कोसलानां. Ks महा; Gs बले (for तथा). — *) T1 G1.2 बलेन (for 'बलस्य').

3 *) Some MSS. संशप्तकम्. Dn1 च (for तु). — *) V1 B D (except Dn1 Ds) T2 Ms शरवृष्टी. — *) Ś Ks Ds G1 M1 जयगृद्धा; Ks 'गृद्धा'; Ds T1.2 Gs 'गृद्धा'. V1 प्रमन्यवः; Dn1 सुभ; C2 प्रम' (as in text).

4 *) Ś K1.2.4 V1 B Dn1 D1.2-3.7.8 वा वृष्टिः; Ks नो वृष्टिः; Ds वल्लभ; Ds वल्लभा (for तां वृष्टिं). Ś K1.2.4 जतथा (for सहसा). T1 तां जयगृद्धासुरसा; T2 G M तां जयगृद्धिमापोती. — *) Ś K1.2.4 T1 सहसा; T2 G M जता (for वल्लभा). Ś Ks. Dn1 [ज]वारयन्

C. 8. 256
B. 8. 53.
K. 8. 48.

व्यगाहृत रणे पार्थो विनिघ्नत्रयिनां वरः ॥ ४
निगृह्य तु रथानीकं कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
आससाद रणे पार्थः सुशर्माणं महारथम् ॥ ५
स तस्य शरवर्षाणि ववर्ष रथिनां वरः ।
तथा संशप्तकाश्चैव पार्थस्य समरे स्थिताः ॥ ६
सुशर्मा तु ततः पार्थं विद्ध्वा नवभिराशुगैः ।
जनार्दनं त्रिभिर्वाणैरभ्यहृन्दक्षिणे भुजे ।
ततोऽपरेण भस्त्रेण केतुं विव्याध मारिष ॥ ७

K₁ B₂₋₅ वारयन्; D_{2.5} व्यधयन्; G₁ [अ]साधयन्; M₁ [अ]धारयन् (for धारयन्). B₁ प्रमो. T₁ धारयन्श्चेतवाहनः. — °) S (except T₂) परान् (for रणे). — °) V₁ D_{2.1} D_{2.1} D_{1.5} T₂ रथिनो. K₃ B (except B₅) D (except D_{2.5.8}) T G M₂₋₄ वरान्; M₁ परान् (for वरः).

5 °) K₁ निगृह्य; K₃ V₁ B D T₂ विगाह्य (for निगृह्य). K₁ V₁ B_{1.2} D T₂ तद् (for तु). B₃ बलानीकं (for रथां). K_{2.4} निगृह्य तुरगानीकं; T_{1.2} G M विक्षोभ्य तुरगानीकं. — °) M₂ शिलातलैः. — °) K₂ रथे; K₃ B D_{2-4.7} S (except T₂) ततः (for रणे). — °) D₃ वरायुधं; D₃ T₁ M_{2.4} महारथः.

6 °) K₄ शतस्य; T_{1.3} G_{2.3} तस्याथ (for स तस्य). — °) K₁ om. तथा. Some MSS. संसप्तकास्. B₃ पार्थं (for चैव). G_{1.2} रथैस्तु संगताश्चैव. — °) D_{2.1} T₂ प्रमुखे (for समरे). B_{1.2.4.5} D_{2.4.7} पार्थं बाणैः समा (B₅ म)पर्वयत्; B₃ बाणैरेव समार्षयन्.

7 °) K₄ [अ]पि (for तु). V₁ तथा (for ततः). — °) B D_{2.4.7} दशभिर्. S (except T₂) आयसैः (for आशुगैः). — °) K₃ V₁ B_{1.2.4.5} D_{2.1} D_{1-3.7.8} अहनद्; B₃ अदहद्; D_{2.1} अभ्यहनद्; D₃ अतुदद्; S अभ्यहनद् (T₁ G₁ हन्). T₂ G करे (for भुजे). — D₂ om. from 7° up to सुमहद् (in 8°). — °) S (except T₂) पार्थस्य (for विव्याध). K₁ मारिषः. — After 7, S (except T₂) ins.:

484* विव्याध समरे राजन्सुशर्मा क्रोधमूर्च्छितः ।

8 D₂ om. upto सुमहद् (in 8°) (cf. v. 1. 7). — °) K₃ V₁ B D_{2.1} D_{1.5} S सुमहानादं. — °) K₃ V₁ B D T₂ भी (D₃ तो) वयाणो (for यन्त्रे). K ननंद च; B₃ D₃ ननर्त्त च (D₃ ह); B_{1.3-5} D_{2.4.7} जगर्जं च; D_{2.1} D₃ T₂ जनांस्ततः (T₂ °व) (for ननर्त्त च). Cc cites ननर्त्त (as in text). D₂ ह (for च). T_{1.3} G M नृत्तञ्चिव विभीषयन्.

9 °) B₃ तं; T₁ च (for तु). — °) S₂ T₃ G₃ बाहिनी. — °) K₃ V₁ B₃ D_{2.4.7} आघाय; B₃ D_{2.1} D_{2.1} D_{1.5} T₂ M₁ आस्थाय; T_{1.3} G M₂₋₄ आसाद्य. D_{2.6}

स वानरवरो राजन्विश्वकर्मकृतो महान् ।
ननाद सुमहन्नादं भीषयन्चै ननर्त्त च ॥ ८
कपेस्तु निनर्दं श्रुत्वा संत्रस्ता तव बाहिनी ।
भयं विपुलमादाय निश्चेष्टा समपद्यत ॥ ९
ततः सा शुशुमे सेना निश्चेष्टावस्थिता नृप ।
नानापुष्पसमाकीर्णं यथा चैत्ररथं वनम् ॥ १०
प्रतिलभ्य ततः संज्ञां योधास्ते कुरुसत्तम ।
अर्जुनं सिपिचुर्वाणैः पर्वतं जलदा इव ।

कष्टेनैव समाधाय. — °) D₃ न चेष्टां. B_{1.4.5} समजायत (for पद्यत).

10 M om. 10^{ab}. — °) B₂ [अ]वस्थितौ; T₁ अवस्थिता (for [अ]वस्थिता). D_{2.1} T₂ तदा (for नृप). K₃ निश्चेष्टौ सनपद्यत. — °) M₂₋₄ कुशलैः शिल्पिभिर्न्यस्ता. — °) D_{2.1} चैत्रक्षयं; T G M₁ चित्री (T_{1.2} M₁ त्र)कृतं; M₂₋₄ चित्रपटे (for चैत्ररथं). M₂₋₄ तथा (for वनम्). K₃ यथा चोत्तरसंभव.

11 °) D_{2.1} D_{1.5} पुनः (for ततः). — °) G₂ M₂₋₄ योघास्. B₃ कुरुसत्तमं; G_{1.2} नृपसत्तम. — °) K₃ V₁ B D_{2.1} D₁₋₃ ततः (for तदा). D_{2.1} S संज्ञाय समरे (D_{2.1} चरणे; T₂ च शरैः) पार्थं परिववृत्तः समंततः. — After 11, N ins.:

485* निगृह्य तं प्रचक्रुर्वध्यमानाः शितैः शरैः ।

[S K₄ निगृहीतुं; K₁ V₁ हीतं; K₃ D_{2.1} D_{1.5} निगृहीतुं; D_{2.5} निगृहीतं (for निगृह्य तं). S K_{1.2.4} प्रचक्रुः; D_{2.1} D_{1.5} उपक्रामन्; D₂ परे चक्रुः; D₃ पराक्रामन् (for प्रचक्रुः). D_{2.5} बाध्य (D₃ °व)मानाः (for बध्यमानाः). K₃ D₃ शितैः शरैर्वध्यमानास्तं (D₃ °ले) गृहीतुं प्रचक्रुः.]

D₃ cont.: K₄ D_{2.1} (reading line 2 after st. 14) D₂ S ins. after 12^{ab}:

486* निगृहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टाः समन्ततः ।

निगृह्य तं रथं तस्य योधास्ते तु सहस्रशः ।

[D₃ om. line 1. — (L. 1) K₄ निगृहीतं; D₂ S निगृहीतं (T_{2.3} G₁ M₁ °तुं). K₄ उपक्रामन्; S प्रच (T₂ °चु)क्रुः. K₄ क्रोधाविष्टा. — (L. 2) D_{2.1} D₃ S निगृह्य तु (D₃ °ह्यतुं; G₁ °हीतुं). M₂₋₄ योघास्. D_{2.1} T₂ G M₁ [अ]व; M₂ च (for तु). D_{2.1} सहस्रशः.]

D_{2.1} D₃ S (lines 4 and 5 after st. 14) cont.:

487* रथबन्धं प्रचक्रुर्हि पाण्डवस्यामितौजसः ।

रथमारुह्यः केचिपार्थकृष्णौ जिघृक्षवः ।

संशप्तकानां योधास्ते सिंहनादांश्च नेदिरं ।

स रथसैर्गृहीतस्तु पाण्डवस्य महात्मनः ।

स्येन्दमानो नाशकस्तु तदद्भुतमिवामवत् ।

[5]

परिवृत्तस्तदा सर्वे पाण्डवस्य महाराथम् ॥ ११
ते ह्यात्रयचक्रे च रथेषाश्चापि भारत ।
निगृह्य बलवत्तुर्ण सिंहनादमथानदन् ॥ १२
अपरे जगृहुर्ध्वं केशवस्य महाभुजा ।
पार्थमन्ये महाराज रथस्यं जगृहुर्मुदा ॥ १३
केशवस्तु तदा बाहू विधुन्वन्नमूर्धनि ।
पातयामास तान्सर्वान्दृष्टहीव हस्तिनः ॥ १४

[(L. 1) T₁ रथस्यः; M₂ रथं शृणुं T₁ प्रथमः; T₂ प्रथमस्तु.
T₃ G₂ [अ]मिनीजन्मः. — (L. 2) T₂ G₂ विविधः. G₁
नयमुप्य. — (L. 3) Dn₁ D₂ संसप्तकान्तं. M₂-4 बीबाधः.
D₂ सिंहनादः; M₁ 'दाम्. T₂ नलक्षिरे (for च ने). — (L. 4)
T₁ रथस्यो; T₂ M₂ 'लैरु; M₂ रथं नैरु; T₂ G₂ पाण्डवं सुमहामनः.
(for the posterior half). — (L. 5) Dn₁ T₂ श्वान्ते
नाशकज्ञं; T₂ G₂ M₂ रथं (G₁ M₂ 'रथं नैरु नाशकज्ञं
(for the prior half).]

Dn₁ cont.:

479* ततः पार्थो महाबाहुः संवृतमूर्धमहारथैः ।

निगृहीतं रथं दृष्ट्वा तांश्चाभिद्रवतो बहून् ।

On the other hand, D₂ cont. after 470*:

489* रथवर्धं प्रसुप्तोन्ते सर्वे तत्र महाहवे ।

12 D₂ om. 12. — *) B₂ रथचक्रेण; T₂ G₂ 2
'के तु. — *) K₂ B₂-4.5 D (D₂ om.) S रथे (D₁ 'थे) वां;
V₁ 'तांस; B₁ 'तस. B₁ चैव; B₂ चिटि; M₂-4 वापि (for
चापि). K₂ B D (D₂ om.) S (except T₂) मारिष
(for भारुष). — After 12^{ab}, K₂ Dn₁ D₂ S ins. 480*.
Dn₁ T G M₁ om. 12^{ab}. M₂-4 transp. 12^{ab} and
13^{ab}. — *) K₂ V₁ सर्वैः; B₂ 2.3; Dn₁ D₂-2.3 सर्वै (for
तुर्ण). — *) V₁ जयोन्नदन्; B₁ Dn₁ D₂-2.3 जयो न; D₂
M₂-4 जया (D₁ 'यो) नदन्.

13 M₂-4 transp. 12^{ab} and 13^{ab}. — *) M अपरे
सु (M₁ परे सुसु/सुवुध्वैव. — *) M₂ केशमस्य. M महाभुजं.
— *) D₂ पार्थे (for पार्थम्). B₂ om.; Dn₁ जन्ते; T₁ G
चैके; T₂ M चैके; T₂ चैकेरु (for जन्ते). — *) T₁
धर्मस्यं (for रथस्यं). S K₂ 2 प्रजहुर; K₁ प्रजहुं (for
जगृहुर).

14 *) K₂ V₁ Dn₁ D₂-1 ततो (for तदा).
D₁ T₂ बाहू (for बाहु). D₂ केशवस्य (marg. 'अ)
महाबाहुः; S अयुक्तस्तु (T₂ G 'त स) महाबाहुः (M₁ 'ह;
M₂-4 'हु). — *) K₂ विधुन्व (sic); K₂ विधुन्वन्; S (except

ततः कुदो ग्णे पार्थः संवृतमूर्धमहारथैः ।
निगृहीतं रथं दृष्ट्वा केशवं चाप्यभिद्रुतम् ।
रथारूढांश्च मुषहृन्पदार्तांश्चाप्यपातयन् ॥ १५
आमन्त्रांश्च ततो योधाञ्छरैरामन्त्रयोधिभिः ।
च्यावयामास समरे केशवं चेदमब्रवीन् ॥ १६
पश्य कृष्ण महाबाहो संशप्तकगणान्मया ।
कुर्वाणान्दारुणं कर्म वध्यमानान्सहस्रयः ॥ १७

C. 6. 2502
B. P. 55. 23
P. 8. 46. 22

(1) विधुं (for विधुं). S K₂ 2 रथमूर्धनि. — *) K₂
पोषयामास. K₁ तां (for तान्). K₁ 2 सर्वा; D₂ सर्वा.
— K₂ om. 14^a-15^a. — *) D₂ जय (for दृष्ट्वा). K₂ (sup.
ins. as in text) हस्तिनां; V₁ B D S हस्ति (G₂ 'न्य/पान्.
— After 14, Dn₁ reads line 2 of 486* followed by
477* and 478*, while S reads lines 4-5 of 477*.

15 K₂ om. 15^{ab} (cf. v. 1. 14). — *) B₂ 4 ततः
पार्थो रणे क्रुद्धः; S ततः पार्थो महाबाहुः. — *) K₂ संमतस्य;
D₂ संवृ (for संवृ). — Dn₁ om. 15^{ab}. — *) S₂ G₂
निगृहीतुं. — *) K₂ केशवं (for केशवं). B₂ D₂ [अ]तिद्रुतं
(for [अ]नि). T G₂ M तांश्चाप्या (T₁ तांश्च च्या;
T₂ 'आभिः; G₂ जनांश्च; M₁ स तांश्च) द्रवतो बहून्; G₂
सेनांश्चाद्रवतोऽयम्. — After 15^{ab}, T₂ repeats 15^{ab}.
T₂ om. 15^{ab}. — *) S K₂ 2 रथ (S₁ K₂ 'वा) मूर्धांस;
D₁ रथं क. V₁ B₂ 4 Dn₁ D₂-2.3 M तु (for च). — *)
D₂ पदातीक्ष. K₂ सुपचनार्दींश्च तापयन्; V₁ पदातीनां च
पातयन्; B₂ 'तीक्षापयोधयन्; S (T₂ om.) प (M₁ पा)-
दाक्षिण्य (G₂ 'त्वा) न्यपातयन्.

16 *) K₂ B Dn₁ D₂-3 तथा (for ततो). Dn₁ S
जरातयदसंज्ञातः. — *) D₂ आच्छन्नयोधिभिः; T₂ G
आसन्नयोधिभिः. — After 16^{ab}, Dn₁ S ins.:

490* तान्नापयित्वा समरे पार्थः परपुरन्दरः ।

[Dn₁ T₂ 2 M₁ नपयित्वा; M₂ नपय; M₁ नप; M₂
नपय.]

— *) K₂ B₂ द्रावयामास; K₂ V₁ B₂-4 Dn₁ D₂-2.3
छाद; D₂ पात; D₂ बोध. Dn₁ S अयश्चिव महाबाहुः.
— *) S वाक्यम् (for चेदम्).

17 *) T₂ G चतः (for पश्य). — *) Some MSS.
संशप्तकगणान्. K₂ जवात्; B D₂-2.3 T₂ G M बहून्;
Dn₁ T₂ सुवे (for मया). — *) V₁ हृन्मयावांसु सर्वशः
(for 4). Dn₁ S कुर्वतो (T₂ 'ता) सुकरं कर्म सुमूर्धनात्-
चोदितान्.

C. 2. 2583
B. 8. 53. 51
K. 9. 46. 23

रथबन्धमिमं घोरं पृथिव्यां नास्ति कश्चन ।

यः सहेत पुमाल्लोके मदन्वो यदुपुंगव ॥ १८

इत्येवमुक्त्वा वीमत्सुर्देवदत्तमथाधमत ।

पाञ्चजन्यं च कृष्णोऽपि पूरयन्निव रोदसी ॥ १९

तं तु शङ्खस्वनं श्रुत्वा संशप्तकवरूथिनी ।

संचाल महाराज विव्रस्ता चामवद्भृशम् ॥ २०

पदबन्धं ततश्चक्रे पाण्डवः परवीरहा ।

नागमखं महाराज संप्रोदीर्य मुहुर्मुहुः ॥ २१

यानुद्दिश्य रणे पार्थः पदबन्धं चकार ह ।

18 ^a) D₂ नाममखं (for रथबन्धं). V₁ T₂ M इहं. S (except T₂) प्राप्य (for घोरं). — ^b) D₂ किंचन (for कश्चन). — ^c) K₃ यदुपुंगवः; B₁ नंदनः; S (except T₂) क्षत्रिर्बर्षमः (M नृवः). — After 18, D₁ D₂ S ins.:

491* पश्य तानद्यः समरे मत्पुत्रैः सुतेजैः ।

पलमानाजने कृष्ण शरैराशीविधोपमैः ।

[(L. 1) D₁ T₁ २ पश्येताम्; D₂ पश्य ताम्. G₁ तत्पुत्रैः.]

19 ^b) K₁ अथाधनं; K₂ समाधमतः; D₁ D₁ २ अथो (for अथा). D₁ T₂ शंखं प्राप्तापयत्तदा; T₁ २ G M शंखप्रवरमुत्तमं. — After 19^{ab}, S (except T₂) ins.:

492* न्यनादयदमेयात्मा देवदत्तं महामुधे ।

देवदत्तस्वनं श्रुत्वा केशवोऽपि महावशाः ।

[(L. 1) G₁ महाहवे (for शृषे).]

— ^c) S (except T₂) पांचजन्यरवं (T₃ G₂ ध्वनिः; G₁ २ स्वनं) चक्रे. — ^d) D₁ T₂ पूरयामास वेगितं (T₂ तः).

20 ^a) K₁ तत्तं; B₁ ततः; B₂ तं च; S (except T₂) तयोः (for तं तु). — ^b) Some MSS. संसप्तकं. — ^c) S K₁ २ D₂ विव्रस्ता; D₁ D₁ २ विव्रष्टा; D₁ D₂ T₂ संवस्ता (for विव्रंस्तो). K₄ B₁ २ D₂ २-४ चाद्रवद् (for चामं).

21 ^a) K₁ B (except B₁) D₁ D₁ २ पादबंधं (for पदं). Co cites पदबंधः. — ^b) K₄ परवीरहाः. — ^c) B₂ नागशखं. — ^d) K₁ संप्रोदीर्य (sic); K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ २-४ संप्रोदीर्यः; B₁ संप्रोदीर्यः; D₂ सप्तुं (for संप्रो). — For 21, D₁ D₂ S subst.:

493* नागमखं ततः पार्थः प्रादुश्चक्रे हसन्निव ।

पादबन्धं स तेषां वै चक्रे तेन महाखवित् ।

[(L. 1) D₁ T₂ तदा (for ततः). — T₂ om. line 2. — (L. 2) D₁ D₂ च (for वै).]

22 T₂ om. 22^{ab}. N reads 22^{ab} after 494*. — ^a) S K₁ २ ३ तान् (for यान्). D₁ पार्थः. — ^b) K₂ V₁ B₁ २-३ D S (T₂ om.) पादबंधं. — ^c) B₂ बन्धः; D₁ D₁ २ बंधाः

ते बद्धाः पदबन्धेन पाण्डवेन महात्मना ।

निश्चेष्टा अमवत्राजन्नमसारमया इव ॥ २२

निश्चेष्टास्तु ततो योधानवधीत्पाण्डुनन्दनः ।

यथेन्द्रः समरे दैत्यांस्तारकस्य वधे पुरा ॥ २३

ते वध्यमानाः समरे मुमुक्षुस्तं रथोत्तमम् ।

आयुधानि च सर्वाणि विसृष्टमुपचक्रमुः ॥ २४

ततः सुशर्मा राजेन्द्र गृहीतां वीक्ष्य बाहिनीम् ।

सौपर्णमखं त्वरितः प्रादुश्चक्रे महारथः ॥ २५

ततः सुपर्णाः संपेतुर्भक्षयन्तो भुजंगमान् ।

(for बद्धाः). K₁ पदबन्धेन; K₂ V₁ B D (except D₂) S Ca पादबंधेन. — ^a) K₁ महात्मनः. D₁ D₂ S यो (M₂ २ यौ) वाः संशः (D₁ D₂ 'स' सकास्तदा (T₁ २ M₁ 'या). — ^b) S K₂ V₁ D₂ ह्यमवत्रः; K₃ B D₁ D₂ २-४ चामं; D₁ D₁ ह्यमवद्. D₁ D₂ सर्वे (for राजन्). S निर्विचेष्टास्तदाभूवत् (T₁ 'ष्टास्तया राजन्; T₂ 'ष्टा भवन्नाजन्). — ^c) D₁ D₂ S पांडवस्याखेजसा (T₂ 'मितौजसा). Ca, c cite बद्धम् (as in text).

23 ^a) D₂ निचेष्टास्तु; D₂ २ निचेष्टास्तु; T₁ २ G M निर्विचेष्टा (G₁ २ 'ष्टा) स्; T₂ निर्विचेष्टास्तु (for निश्चेष्टास्तु). T₂ G₂ तदा (for ततो). M₂ २ योधानः. — ^b) B₂ आवधीत्. D₁ २ पाण्डुनन्दनः. — ^c) K₄ यथेन्द्रः. — ^d) B₂ वध्यमानाः.

24 ^a) D₁ T₂ पार्थेन (for समरे). — ^b) D₂ T₂ ते (for तं). D₂ नरो (for रथो). — ^c) D₁ T₂ विचित्राणि (for च सर्वाणि). — ^d) G₂ विसृष्टं (sic) (for विसृष्टम्). Co cites विसृष्टं (sic). — After 24, N ins.:

494* ते बद्धाः पादबन्धेन न शेकुश्चेष्टितुं नृप ।

ततस्तानवधीत्पार्थः शरैः संनतपर्वभिः ।

सर्वयोधा हि समरे भुजगैर्विष्टितामवन् ।

[(L. 1) D₁ बंधाः (for बद्धाः). S K₁ २ ३ D₂ पदबंधेन. K₂ चेष्टितं; D₂ २ चेष्टितुं (for चेष्टितुं). K₁ नृपाः. — B₂ om. the posterior half of line 2 and line 3. — (L. 3) D₁ damaged. S K₁ २ ३ B₂ D₂ २ सर्वे (for सर्वं). S K₁ २ च; D₂ (marg. as above) [अ]भिः (for हि). S K₁ २ ३ तदा; D₂ २ रणे (for भवन्).] — After the above, N reads 22^{ab}.

25 ^a) K₁ स्वशर्म. — ^b) D₂ T₁ बाहिना (for 'नीम्). — ^c) K₁ सौपर्णम्; T₁ सुवर्णम्. G₁ २ M₁ त्वरितं. Ca cites सौपर्णाखं.

26 ^a) G₁ २ निष्पेतुर् (for संपे). — ^b) D₂

ते वै विदुद्वुर्नागा दृष्टा तान्त्रचरावृष ॥ २६
बसौ बलं तद्विमुक्तं पदबन्धादिशो पते ।
मेघवृन्दाद्यथा मुक्तो भास्करस्तापयन्प्रजाः ॥ २७
विप्रमुक्तास्तु ते योधाः फल्गुनस्य रथं प्रति ।
सस्रजुर्वाणसंधांश्च शस्त्रसंधांश्च मारिष ॥ २८
तां महास्रमयीं वृष्टिं संछिद्य शरवृष्टिभिः ।
व्यवातिष्ठत्ततो योधान्वासविः परवीरहा ॥ २९

सुशर्मा तु ततो राजन्वाणेनानतपर्वणा ।
अर्जुनं हृदये विद्धा विष्वाधानैस्त्रिभिः शरैः ।
स गाढविद्धो व्यथितो रथोऽस्य उपाविशत् ॥ ३०
प्रतिलम्प्य ततः संज्ञां श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।
ऐन्द्रमस्रममेयात्मा प्रादुश्चक्रे त्वरान्वितः ।
ततो बाणसहस्राणि समुत्पन्नानि मारिष ॥ ३१
सर्वदिक्षु व्यहृदयन्त सृदयन्तो नृप द्विपात् ।

C. 9. 2832
B. 9. 53. 40
K. 9. 48. 43

संज्ञयंतो (for अश्व). S₂ सुजंगमं. — *) S ततो (for ते वै). — *) S transp. दृष्टा and तान्. B₂ तार्क्ष्यवरान्;
Dn1 T1.8 G तान्त्रचरान्.

27 *) D₂.8 बलं बसौ (by transp.). D₂ तदा मुक्तं;
D₂ तद्विमुक्तं (for तद्विमुक्तं). S (except T₂) तद्विमुक्तं
बलं रेजे. — *) K₂ V₁ B (except B₂) D S पादबंधाद्.
— *) Dn1 T G मेघबंधाद्. — *) M₂.8 तारयन् (for
तापं). T₁ रसान् (for प्रजाः).

28 *) S₁ K1.2.4 D₂ G₂ विप्रमुक्ताः; B₂ विमुक्तास्तु;
T₂ G₁.8 प्रविमुक्ताम् (for विप्रं). B₂ T₁.8 M₂.4 ततो;
G₁.8 तथा; T₂ G₂ स्वका (for तु ते). G₂ M₂.4 योधाः.
— *) Some MNS. फाल्गुनस्य. T₂ G₂ M₂.4 रथं (for
रथं). — *) G₂ विसृज्य (for सस्रं). T₂ G शरसंधांश्च (for
बाणं). — *) B₂ शस्त्रवृष्टिः; D₂ कुदा योधाश्च. K₂
मारिषः. — After 28, S K V₁ B D₂.4.8.8 ins.:

495* विविधानि च क्षत्राणि प्रत्यविष्यन्त सर्वैः ।

[K₁ क्षत्राणि; D₂ (before corr.) सर्वानि. K₂
प्रतिविष्यन्; C₂ प्रत्य (as above).]

29 *) T₂ तां महास्रमहावृष्टिं. — *) B₂ संछिद्य;
D₂ संविष्य. V₁ Dn1 D1.8 T1.8 G शरैः संछि(T₁ 'भि')द्य
भारत; Dn1 T₂ शरैः संशर्य पांडवः; M शरैः संछाद्य मारिष.
— *) K₂ V₁ B1.8.8 Dn1 D1.8.8.7 न्व (V₁ Dn1 D1.8
अ)वधीच; B₂ S अ(B₂ T₂ न्व)वधीस्त; D₂.8 न्ववारयन्;
D₂ (marg.) व्याविष्यत (for व्यवातिष्ठत्). B₂ शरैर् (for
ततो). M₂.4 योधान्. B₂ Dn1 अवधच्छतशो योधान्.

30 *) Dn1 D₂ S नतपर्वणा (for [अ]नत). S
K1.2.4 बाणैरानतपर्वणिः. — *) Dn1 T₂ M विद्धा वक्षसि
कौतेयं. — *) V₁ Dn1 D1.8.8 शरैस्त्रिभिः (by transp.);
Dn1 T₂ M त्रिभिः पुनः; T1.8 G त्रिसप्तभिः. — Dn1 T₂ M
ins. after 30th; T1.8 G after 31st:

496* सोऽतिविद्धो महेष्वासः शरैरासीविषोपमैः ।

T1.8 G M cont.; Dn1 T₂ ins. after 31st:

497* सुशर्मार्जं महाराज क्रोधाविद्धो महाश्वः ।

ततः शरशतैः पार्थः संछाद्यैवं क्षत्राग्रजे ।

दिश आचारयामास बाणैस्तत्र महाश्ववित् ।

विमुक्तीकृत्य समरे सुशर्मार्जं धनंजयः ।

[T₂ om. line 1. — Dn1 reads line 1 after 4.

— (L. 1) Dn1 सुशर्मे; M₂.4 'संज्ञा. Dn1 क्रोधमहाश्व-
वित्पुः (for the posterior half). — (L. 2) Dn1 [य]त्
(for [य]त्). T₁ महारजे (for अग्रजने). — (L. 3) T₂
G तु भारयमान (for अश्वं). Dn1 T₂ वीर्यस्य; T₁
व्यवर्धः (for वीर्यस्य). — (L. 4) Dn1 संप्राने (for
समरे). M₂.4 महारजः (for धनंजयः). Dn1 सुशर्म
सहस्रः (for the posterior half).]

— M om. 30th-31st. — After 30, N T G ins.:

498* तत उष्णकुशुः सर्वे हतः पार्थ इति स ह ।

ततः सङ्गनिनाशश्च भेरीसदृशश्च पुष्कलाः ।

नामाबादित्रयिनवदाः सिंहनाशश्च जहिरैः ।

[(L. 1) V₁ Dn1 D1.8 प्रनुकुशुः. K₁ स हः (sio); T
G हुवत् (for स ह). — (L. 2) Dn1 Dn1 D1.8.8 T₂
सङ्गनिनाशः. S K1.2.4 नवदाः सङ्गनिन (K₁ 'ना')दाः (for
the prior half). S₂ भेरीसदृशः; K₂ 'सङ्कला'. — (L. 3)
D₂ (before corr.) 'जहिरैः']

31 M om. 31st (cf. v. 1.30). — *) S₂ प्रत्यलम्प्य.
— After 31st, T1.8 G ins. 496* and 497*. — *)
K₁ त्वरांश्चितः; V₁ स्वयश्चितः; Dn1 D1.8 त्वरांश्चितः;
D₂ त्वरान्वितः; S स्वयश्चितः (for त्वरान्वितः). — After
31st, Dn1 T₂ ins. 497*. — *) K₁ रज (for बाणं).
— *) K₂ उत्पन्नानि च; V₁ यानि सृष्टानि; S (except T₂)
सृष्टान् (T₁ 'द्विष'ष्टानि).

32 *) S K1.2.4 सर्वो दिक्षो (for सर्वदिक्षु). K₂
व्यहृदयत; D₂.8.8 प्रहृदयते; T₂ G [अ]व्यहृदयत. B₂ सर्वे दिक्षु
प्रहृदयत; Dn1 दिक्षु सर्वांश्च हृदयते; T₂ दिक्षु सर्वांस्वहृदयत.
— *) K₁ सृष्टयते; K₂ B₂ Dn1 D₂ T₁ 'वैति; B₂.8
'वाता; D₂ 'मावा; D₂ 'मावाद् (for 'वन्तो). S K1.2.4
B₂ नृप द्विपा (B₂ 'जा')द्; Dn1 वरद्विपाद्; D₂.8 रथान्धपाद्;
S रथ(G₁ महा)द्विपाद्; V₁ सृष्टयानि च द्विपाद्; B₂.8
Dn1 D1.8 सृष्टयानिचि (B₁ 'नवदि; B₂ 'वि नृ' द्विपाद्;

C. 8. 2602
B. 8. 53. 40
K. 8. 48. 744

हयात्रयांश्च समरे शूलैः शतसहस्रशः ॥ ३२
वध्यमाने ततः सैन्ये विपुला मीः समाविशत् ।
संशक्तगणानां च गोपालानां च भारत ।
न हि कश्चित्पुमास्तत्र योर्जुनं प्रत्ययुध्यत ॥ ३३
पश्यतां तत्र वीराणामहन्यत महद्बलम् ।
हन्यमानमपश्यंश्च निश्चेष्टाः स्म पराक्रमे ॥ ३४
अयुतं तत्र योधानां हत्वा पाण्डुसुतो रणे ।

व्यभ्राजत रणे राजन्विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ॥ ३५
चतुर्दश सहस्राणि यानि शिष्टानि भारत ।
रथानामयुतं चैव त्रिसाहस्राश्च दन्तिनः ॥ ३६
ततः संशक्तका भूयः परिवर्तुर्धनंजयम् ।
मर्तव्यमिति निश्चित्य जयं वापि निवर्तनम् ॥ ३७
तत्र युद्धं महद्वासीत्तावकानां विशां पते ।
शूरेण बलिना सार्धं पाण्डवेन किरीटिना ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

Ds. 4.1 निहंतं तव वाहिनीं. — °) T₂ नरांश्च; T₂ G पत्नीश्च; M पत्नीश्च (for रथांश्च). D₂ पदाती रथिनश्चिह्ना; D₂ तान्दयात्रयिनश्च; T₁ पत्तिश्च समरे पार्यः. — °) B₂ शस्त्रैः; D₂ 1.1 शस्त्रैः (for शस्त्रैः). K₁ शस्त्रैश्च तमहस्रशः (sic); S (except T₂) शस्त्रवृष्ट्या न्य(T₂ G इ; M₂-4 व्य) पातयत्. — After 32, T₂ G₂ ins.:

499* राजा समरे राजन्शक्रो निहन्निवासुरान् ।

33 °) B₂ वध्यमानं; D₂ 1.1 हन्यमाने; G₁ 2 व्यथं. B₂ सैन्यं. — °) D₂ विमुखे (for विपुला). G₁ 2 विपुलाभिः (for 'ला मीः). K₂ विमुखे भीमिमाविशत् (sic); B D₂ 4.1 भयं सुमहदाविशत्. — D₂ 1 om. 33rd. — °) Some MSS. संसक्तं. — °) S K₁ 2.4 मारिष; S (except T₂) सर्वैश्च (for भारत). D₂ बहूनां तत्र भारत. — °) K₂ V₁ B D S transp. कश्चित् and तत्र. — °) K₂ V₁ B₂ 3 D₂ 1.1 D₂ 1.1 T₂ 3 G₂ 3 प्रत्यविध्यत; D₂ 2 युध्यते; D₂ 2 योधयत्.

34 °) K₂ यत्र; D₂ तव (for तत्र). — T₁ om. (hapl.) 34th-35th. — °) K₂ B₁ 3-8 D₂ 4.7.8 बलं तव; D₂ 1 D₂ 6 बलं महद् (by transp.). B₂ अहनत्तावकं बलं.

°) D₂ हन्यमानान्. V₁ D₂ 1 D₂ 1.1 T₂ बलं चैव; B₂ D₂ अपदयाम; T₂ G M च तद्भूत् (for अपदयंश्च). — °) K₂ V₁ B₁ 5 D₂ 1.1 D₂ 1.1 T₂ 3 G₂ 3 M निश्चेष्टं; B₂ D₂ 6 'ष्टांश्च; D₁ 'ष्टः. K₁ स; B₂ D₂ 1 D₂ 6 च; D₁ तं; T₂ G वै (for स्म). D₂ 6 महामृधे (for पराक्रमे).

35 T₁ om. 35th (cf. v. l. 34). — °) T₂ G₂ 3 वीराणां; M योधानां. — °) D₂ बली (for रणे). — °) T₂ व्यभ्राजित; G₁ विभ्राजत; G₂ स बभ्राज; M₂-4 व्यराजत (for बभ्राज). K₂ B D₂ 1 D₂ 1.1 T₂ 3 महाराज;

V₁ D₂ 1.2.5 तदा (for 'तो) राजन् T₁ 3 G महाबाहुर (for रणे राजन्).

36 °) D₂ यांति (for यानि). B₂ D₂ 1 D₂ 4.7 दृष्टानि; D₂ दृष्टानि. D₂ दंष्ट्रितानां च भारत. — °) S₁ K₂ अयुताश्च; G₂ 'तांश्च. D₂ 1 रथनागायुतं चैव. — °) S₂ D₂ T₁ 3 त्रिसहस्राश्च; D₂ 1 G₂ त्रिसाहस्राश्च; D₂ त्रिसहस्रं. D₂ 1 हयांस्तथा; D₂ हि दंतिनां; T₁ G₁ 2 M च हस्तिनः (for च दन्तिनः).

37 °) Some MSS. संसक्तका. — °) D₂ 1 T₂ परिवार्य (for 'वसुर). — °) K₂ मंतव्यं; V₁ कर्तव्यं (for मर्तव्यम्). — °) D₂ 1 D₂ 3 T₂ 3 G₂ जयो; T₁ G₁ 2 M जये. V₁ D₂ 1 G₁ 2 च (for वा). V₁ B (except B₂) D₂ 4.1 [अ]प्यनिवर्तनं; D₂ [अ]पि निवर्तने; T₂ G₂ M विनिवर्तनं (for [अ]पि निं).

38 °) T₂ ततो (for तत्र). D₂ 1 महार् (for महद्). B D₂ 4.1.1 T₂ चासीत्; D₂ 1 आसीत् (for आसीत्). K₂ V₁ D₂ 1.1.1 आसीत्तत्र महद्यु (D₂ 1.1 'हा यु)दं; T₁ 3 G M महदासीत् (T₁ 'स्ति त)तो (T₂ G₁ 3 'दा; G₂ 'योर्) युद्धं. — °) T₂ G₂ 3 महीपते (विशां पते). — °) K₁ M₂ किरीटिनः; D₂ 6 रणाजिरे. — After 38, T₁ 2 ins.:

500* जित्वा तावदहनत्पार्थः शत्रून्शक्र इवासुरान् ।

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: S₂ K₂ द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: D₂ 1 संसक्तकाणां युद्धे; T₂ अर्जुनसंशक्तयुद्धं. — Adhy. no. (figures, words or both): S₁ K₁ 38; S₂ 37 (as in text); B₁ D₂ 54; B₂ 46; B₂ 52; B₂ 54; D₂ 64; D₂ 34; T₁ 3 G 51; T₂ M 50.

३८

संजय उवाच ।

कृतवर्मा कृपो द्रौणिः श्वतपुत्रश्च मारिष ।
 उल्कः सौबलश्चैव राजा च सह सोदरैः ॥ १
 सीदमानां चमूं दृष्ट्वा पाण्डुपुत्रमयार्दिताम् ।
 समुज्जिहीर्षुर्वेगेन भिन्नां नावमिवार्षवे ॥ २
 ततो युद्धमतीवासीन्मुहूर्तमिव भारत ।
 भीरूणां त्रासजननं शूराणां हर्षवर्धनम् ॥ ३
 कृपेण शरवर्षाणि विप्रमुक्तानि संयुगे ।

38

1 G om. the ref. — ^a) B₁ तु (for च). T₂ G सर्ववर्मा (G₂ 'मै' महारथः. — ^a) S₂ K₂ सुबलम्. Dn₁ T₂ सौबलः सह पुत्रेण. — ^a) K₂ D₂ सोदरैः; D₂ S मैत्रिकैः. S K₁ S₁ B₂ राजा चैव सहोदरैः (K₁ महोदरैः. ३००).

2 ^a) M सीदन्ती तां (for सीदमानां). D₂ सीदमानाश्च तान्दृष्ट्वा. — ^a) K₁ B₁ G₂ पाण्डुपुत्रमयार्चितं (B₁ 'दिताः; G₂ 'दिताः); D₂ पाण्डुपुत्रार्दितान्मुषि. — ^a) K₂ B₁ S D₂ समुज्जहार; V₁ B₂ S₁ D₂ D₁ D₂ S₁ M₁ 'जहुः स (V₁ तु-); B₂ 'जहाति; D₂ अभिसक्तः स; D₂ उज्जिहीर्षवो; M₂ S₂ समुज्जिहीर्षन्. — ^a) B₂ ह्वांवरैः; T₂ S G₂ S ह्वांमसि (for ह्वांवरैः).

3 T₂ S G om. 3. — ^a) K₂ सुहृतांश्च (for 'तम्). D₂ D₂ शरणं (for भारत). — ^a) K₂ च मुदावहं (for हर्षवर्धनम्). — After 3, Dn₁ T₂ ins.:

501* भीमसेनं सपाञ्चालं चेदिकैकवत्सहस्रम् ।
 वैकल्यैः स्वयं युद्धा वारयामास कारुण्यैः ।
 ततश्चेदिकरूपांश्च सृजयामास महारथान् ।
 कर्णो जघान संक्रुद्धो भीमसेनस्य पश्यतः ।

[(L. 1) T₂ च (for स). T₂ चेदिकैकवत्सहस्रं (for the posterior half). — (L. 2) T₂ विद्धा (for युद्धा). T₂ सारथ्यैः (for कारुण्यैः).]

4 ^a) D₂ क्षपतो (for कृपेण). K₂ शरवर्षेण (for 'वर्षाणि). — ^a) S₂ B₁ S₂ D₂ S₁ T₂ S₂ प्रति (B₂ T₂ S₂ G₂ 'वि' युक्ताणि; V₁ प्रयुक्ताणि इ (sup. lin. च); G₁ M₂ विप्रयुक्ताणि (for 'युक्ताणि). D₂ S [अ] निष्कलः (for संयुगे). — ^a) K₂ S₂ D₂ संवयात् (for 'वा). V₁ B D₂ Dn₁ D₁ S संवयांश्च दयामासुः. — ^a) S K₂ S प्रजा इव;

सृजयाः श्रातयामासुः शूलभानां वज्रा इव ॥ ४
 शिखण्डी तु ततः क्रुद्धो गौतमं त्वरितो ययौ ।
 ववर्ष शरवर्षाणि समन्तादेव ब्राह्मणे ॥ ५
 कृपस्तु शरवर्षं तद्विनिहत्य महास्रविन् ।
 शिखण्डिनं रणे क्रुद्धो विव्याध दशभिः शरैः ॥ ६
 ततः शिखण्डी कुपितः शरैः सप्तभिराहवे ।
 कृपं विव्याध सुभृशं कङ्कपत्रैरजिह्वैः ॥ ७
 ततः कृपः शरैस्तीक्ष्णैः सोऽतिविद्धो महारथः ।

C. 2. 2617
 B. 2. 24. 9
 K. 2. 49. 3

D₂ S T₂ G₂ S M इव वज्राः (by transp.); D₂ वज्रानिव;
 T₂ इव वज्रान्; G₂ इव वज्राः.

5 ^a) K₂ V₁ B (except B₂ D₂ S₁ S₂ च (for तु). D₂ हृष्टो (for क्रुद्धो. — ^a) D₂ गौतमं. S K₂ S त्वरितं. — ^a) D₂ S उभयवर्षः; T₂ G₂ वारयन् (for ववर्ष). V₁ D₂ Dn₁ D₂ S₁ T₂ S₂ G₂ S वार (T₂ 'स)-वम्शरवर्षेण. — ^a) S₂ एव ब्राह्मणे; K₂ D₂ ब्राह्मणं प्रति; V₁ B₂ S₂ Dn₁ D₂ S₁ T₂ S₂ M द्विजगुणं; B₂ S₂ एव ब्राह्मणं; D₂ D₂ S₂ द्विजसत्तमं; D₂ स्वचमद्विजं; D₂ व्यवमद्विजं; T₂ S G₂ ब्राह्मणं कृपं. — After 5, T G ins.:

502* सहदासीकदा युद्धं सुहृतांश्च दायकम् ।

क्रुद्धयोः समरे राजप्राभरावणचोरिव ।

[(L. 1) G₂ S नयो (for तदा). T₂ नयोः समागतो योः समवायन शरयोः. — (L. 2) T₂ मनयो (for समरे). T₂ om. राम.]

6 S K₁ S B₂ D₂ om. 6^a-3^b. — ^a) K₂ शरवर्षाणि; Dn₁ 'वर्षेण (for 'वर्षं तद्). V₁ D₂ S (except T₂ S₂) तं; D₂ तु (for तद्). — ^a) Dn₁ शिखण्डिने; D₂ शिखण्डी च. B₂ रणे; D₂ ततः (for रणे).

7 S K₁ S B₂ D₂ om. 7 (cf. v. 1. 6). — ^a) T₂ G आवलैः (for आहवे). — ^a) V₁ D₂ सुहृदं; T₂ S M कुपितं; T₂ G समरे (for सुभृशं).

8 S K₁ S B₂ D₂ om. 8^a (cf. v. 1. 6). — ^a) S (except T₂) हवं (T₁ मृतं) क्रुद्धः (for शरैस्तीक्ष्णैः). — ^a) T₂ M₁ सोमिविद्धा महारथं. — After 8^a, T₂ S G ins.:

503* तदस्तु निशिरेवलीक्ष्यैः क्षुरपैर्देमक्षयैः ।

[T₂ G₂ स (for तु). T₁ क्षयैः (for तीक्ष्णैः). G₂ S देमक्षयैः (for 'क्षयैः).]

G. 8. 2617
B. 8. 54. 8
K. 8. 49. 8

व्यश्वसुतरथं चक्रे पार्षतं तु द्विजोत्तमः ॥ ८

हताश्वात् ततो यानादवमुत्स्य महारथः ।

चर्मखड्गे च संगृह्य सत्वरं ब्राह्मणं ययौ ॥ ९

तमापतन्तं सहसा शरैः संनतपर्वभिः ।

छादयामास समरे तदद्भुतमिवाभवत् ॥ १०

तत्राद्भुतमपश्याम शिलानां पुत्रं यथा ।

निश्चेष्टो यद्रणे राजञ्छिखण्डी समतिष्ठत् ॥ ११

कृपेण छादितं दृष्ट्वा नृपोत्तम शिखण्डिनम् ।

प्रत्युद्ययौ कृपं तूर्णं दृष्टुमुक्तो महारथः ॥ १२

दृष्टुमुक्तं ततो यान्तं शारद्वतरथं प्रति ।

प्रतिजग्राह वेगेन कृतवर्मा महारथः ॥ १३

धेष्टिरमथायान्तं शारद्वतरथं प्रति ।

सपुत्रं सहसेनं च द्रोणपुत्रो न्यवारयत् ॥ १४

नकुलं सहदेवं च त्वरमाणौ महारथौ ।

प्रतिजग्राह ते पुत्रः शरवर्षेण वारयन् ॥ १५

मीमसेनं करुषांश्च केकयान्तसहस्रजवान् ।

कर्णो वैकर्तनो युद्धे वारयामास भारत ॥ १६

शिखण्डिनस्ततो बाणान्कृपः शारद्वतो युधि ।

प्राहिणोच्चरया युक्तो दिग्धक्षुरिव मारिष ॥ १७

ताञ्शरान्प्रेषितांस्तेन समन्ताद्धेमभूषणान् ।

— १) V₁ T₁ व्यश्वसुतं (for व्यश्वसुत-). S₂ चक्रं (for चक्रे). — 2) K₂ तु द्विजोत्तमः; V₁ M परवीरहा; D_{n1} स तु वीरहा; T₂ शत्रुवीरहा. B D_{a1} D_{1.2}-5.7 T_{1.3} G शिखण्डिनमथो (T₁ 'य' द्विज-).

9 1) T₁ रथो (for ततो). D₈ राजन् (for यानाद्). D₂ हताश्च शतशो राजन्. — 2) D_{2.8} महारथान् (D₈ 'याद्'). — 3) G_{1.2} खड्गं चर्मं (G₂ 'मं') (for चर्मखड्गे). S₂ खड्गेन (for खड्गे च). K₂ B D₂-4.7.8 खड्गं चर्मं तथा गृह्य; V₁ D_{a1} D_{n1} D_{1.5} T₂ चर्मं खड्गं च गृह्याजौ (D_{n1} 'ह्येव'); D₈ चर्मं खड्गं ततो गृह्य; T_{1.3} G₈ खड्गं च चर्मं (T₁ चर्मं च) वै गृह्य; M खड्गं चर्मं च गृह्याजौ. — 4) T₁ त्वरयन्; T₃ G प्रत्वरन् (for सत्वरं). V₁ D_{a1} D_{n1} D_{1.5} T₂ M शिखण्डी गौतमं ययौ.

10 1) S (except T₂) वारयामास (for छाद').

11 T₁ om. 11. — 2) B₂ T_{2.3} G तद् (for तत्र). V₁ D_{n1} D₈ M₁ अपश्याम. — 3) D_{n1} शैलानां; D₈ शिलानां. D_{n1} पतनं यथा; D₈ प्रवणं यथा; S (T₁ om.) इव सर्पेण. — 4) K₂ D_{2.4.7} तद्रणे; T₃ G ह्यभवद् (for यद्रणे). — 5) K₂ समवस्थितः; T₃ G विष्टितो बली (for समतिष्ठत्).

12 1) S₂ K_{1.2} B₁ D_{1.3} [आ]च्छादितं. T_{1.3} G M वारितं. — 2) T_{1.3} G शिखण्डिनमथो नृप (G₂ 'पः'). — 3) S₂ कृतं (for कृपं). — 4) S₂ K₁ दृष्टुमुक्तो. D_{a1} D_{1.5} महाबलः (for 'रथः').

13 T₃ repeats 13-14 after 15^{ab}. — 1) D₈ दृष्टुमुक्तं. S₂ D_{a1} D_{1.5} ततो या (S₂ 'यं') तः; T₃ G अथायातं. — 2) S₁ K_{1.2.4} om. (hapl.) 13^a-14^a. — 3) T_{1.3} G_{1.3} सहायुगः; G₂ महाबलः (for 'रथः').

14 S₁ K_{1.2.4} om. 14^{ab} (cf. v. l. 13). For the repetition in T₃, cf. v. l. 13. — 1) T₃ G ततो यातं (for अथायान्तं). — 2) K₂ शारद्वतरथं (for 'रथं'). — 3) V₁ B_{1.2} D_{a1} D_{n1} D₂-4.7.8 T_{1.2} G₁ सहसैन्यं; B_{2.5} 'देवं' (for 'सेनं'). — B₂ om. (hapl.) 14^a-15^a. — 4) T₁ G_{1.2} भारद्वाजो; T₃ G₂ अश्वत्थामा (for द्रोणपुत्रो). B₁ [S] न्यवारयत् (for न्यवा').

15 B₂ om. 15^a (cf. v. l. 14). — 1) D_{n1} T₃ G त्वरमाणो महारथः. — After 15^{ab}, T₃ repeats 13-14. — 2) T₁ G_{1.2} शरवर्षाणि (for 'वर्षेण'). S₂ M₁ वारयत्; V₁ वीर्यवान्.

16 1) S करुषांश्च. — 2) D_{n1} D_{2.4.8}-8 केक (D_{2.8.8} 'के')यान्. K₂ V₁ B_{1.2.4.5} D₂-4.5.7 सह संजयैः; B₂ मद्रकेकयैः; D_{a1} D_{1.5} संजयैः सह; D_{n1} D₈ S संजयांस्तथा (M₁ 'दा') (for सहस्रजवान्). — 3) V₁ युध्यन्; B₂ राजन्; S (except T₂) वीरो (for युद्धे). — 4) M₂ धारयामास (for वार'). V₁ B₂ संयुगे; D_{n1} T₂ M मारिष; T_{1.3} G तेजसा (for भारत).

17 1) V₁ B_{2.5} D₈ T₂ G₁ शिखण्डिने; B₁ D_{n1} T_{1.3} G_{2.8} 'दिनं'; D_{a1} D_{1.5.8} 'दिनि' (for 'दिनस्'). G₂ बाणैर् (for बाणान्). — 2) G₂ नृपः (for कृपः). — 3) T_{1.3} G प्रेषयत् (for प्राहिणोत्). — 4) K₂ विघक्षुर्. K₁ D₈ मारत; K₄ मारिषः. D_{n1} T₂ M जिवांसुस्तं महारथं (D_{n1} 'यः'); T_{1.3} G बीमत्सो रथसंनिधौ.

18 1) S₂ प्रेषतांस; G₁ प्रेषांस; K₁ प्राप्तितांस (for प्रेषितांस). — 2) B₂ समस्तान्; T₃ G₂ सुपुंस्तान् (for समन्ताद्). K₂ B_{1.4.5} D_{n1} D₂-4.7 T₂ स्वर्णभूषितान्; V₁ D_{a1} D_{1.5} स्वर्णभूषणान्; B_{2.5} D₈ हेमभूषितान्; T_{1.3} G₂ M ह्वम (M₂-4 रत्न)भूषितान् (for हेमभूषणान्). — 3) D_{n1}

चिच्छेद खड्गमाविध्य भ्रामयंश्च पुनः पुनः ॥ १८
 शतचन्द्रं ततश्चर्म गौतमः पार्षतस्य ह ।
 व्यधमत्सायकैस्तूर्णं तत उच्चुकुर्जनाः ॥ १९
 स विचर्मा महाराज खड्गपाणिरुपाद्रवम् ।
 कृपस्य वशमापन्नो मृत्योरास्यमिवातुरः ॥ २०
 शारद्वतशरैर्प्रेस्तं क्लिश्यमानं महाबलम् ।
 चित्रकेतुमुतो राजन्मुकेतुस्त्वरितो ययौ ॥ २१
 विकिरन्ब्राह्मणं युद्धे बहुभिर्निशितैः शरैः ।
 अभ्यापतदमेयात्मा गौतमस्य रथं प्रति ॥ २२
 दृष्ट्वाविषह्यं तं युद्धे ब्राह्मणं चरितव्रतम् ।

अप्यातस्ततस्तूर्णं शिखण्डी राजमत्तम् ॥ २३
 मुकेतुस्तु ततो राजन्गौतमं नवभिः शरैः ।
 विद्धा विव्याध सप्तत्या पुनश्चैनं त्रिभिः शरैः ॥ २४
 अथास्य सशरं चापं पुनश्चिच्छेद मारिप ।
 सारथिं च शरेणास्य शृशं मर्मण्यताडयत् ॥ २५
 गौतमस्तु ततः क्रुद्धो धनुर्गृह्य नवं दृढम् ।
 मुकेतुं त्रिशता बाणैः सर्वमर्मन्वताडयत् ॥ २६
 स विह्वलितमर्वाङ्गः प्रचचाल रथोत्तमे ।
 भूमिचाले यथा वृक्षश्चलत्याकम्पितो भृशम् ॥ २७
 चलतस्तस्य कायात् शिरो ज्वलितकुण्डलम् ।

C. 8. 28. 27
 B. 1. 54. 28
 K. 8. 48. 28

Da बाविध्यन् (Ds 'व'). — ⁴) S Ks भ्रमयन्. Vi Ba.s
 Dai Dni Dn.s.s Ts चर्मं चोत्तमं (for च पुनः पुनः).

19 ^a) Ks Bs Dni Dn.s.s Ts M च तच्च; Ds च तं;
 Ts G वदा (Ts 'वा') (for ततश्च). — ^b) Ts G
 ब्राह्मणः (for गौतमः). Vi Bs Dni Ds (before corr.) S तस्य
 (Ds 'च') मारिप; Bi Dai Dn.s.s Ts तस्य भारत (for पार्षतस्य
 ह). S K च (for ह). — ^c) Da.s तीक्ष्णैस् (for तूर्णं).

20 ^a) S Ks.s Ds विचर्मा; Ks सुशर्मा; Bs.s Gs
 विचर्म. — ^b) Bs उपाविशान्; Bs अदृश्यत; Ts G
 अभिद्रवत् (for उपा). — ^c) Ds बाबावो (for आपन्नो).
 Ts G कृपस्य शरसंघातैर्. — ^d) Ks Ts सुवुरास्यम्.
 Ts G जा (Ts प्रा) द्रवतमपीडयत् (Ts 'मिद्रवत्').

21 ^a) Ds शारद्वतः (for 'द्वत'). Bs शरैः; Ts उभैः (for
 शरैः). — ^b) S Ks.s Bs Ds क्लिश्यमानं (for क्लिश्यमानं).
 Ks Bs Dn.s.s महाबलः; Vi Bs Dai Dni Dn.s M
 शिखण्डिनं; Bs महारथः; Ts G महारणे (for 'बलम्').
 — ^c) S (except Ts) दृष्ट्वा (for राजन्). Ks चित्रकेतुमुतो
 राजन्; Ds 'गुमहाराज'. — ^d) Bs स्वरितं. Gs यया
 (for ययौ).

22 ^a) Dni Ds S स झिन्; Dn.s विकिरन्. Gs
 ब्राह्मणे. Ks युद्धं. — Ts repeats 22^a-33^a after 33^a.
 — ^b) Ts Gs अभ्यापतच्छुः; Ts Gs अभ्यद्रवत् (for
 अभ्यापतत्). — ^c) Ts G शारद्वतरथं रणे.

23 ^a) Ks Vi Ba.s.s Dai Dni Dn.s.s S विषह्यं;
 Ks Ds विषह्य; Bs विषह्यं; Dn.s.s च यु (Ds तु) कं. Vi
 सुदार्य; B (except Bs) Dai Dni Dn.s Ts M तयुद्धं
 (Ts 'द्वे'); Ds तस्यैव; Ts Gs तं क्रुद्धो (for तं युद्धे).
 — ^b) Ks चरितं व्रतं; Bs.s Dni Ds Ts G M च (Bs चा)
 निवारितं; Bs Ds विनिवारितं; Ts चापि वारितं (for
 चरितव्रतम्). — ^c) Ds Gs अप्यापाते (Gs 'तत्'). Gs

अप्यापातश्च तत्तूर्णं (sic). — ^a) Ds मुकेतुम् (for
 शिखण्डी). Ks Ds राजमत्तम्; Da.s तत्र मारिप; Ts
 चापि संभ्रमान्.

24 ^a) Ds महाराजः; Ts Ts [अ]य राजेन्द्र (for ततो
 राजन्). — ^b) Dai Dni Ts G निशितैः (for नवभिः).
 — S Ks.s om. (hapl.) 24^a. — ^c) S विद्यात्या
 (for सप्तत्या). — ^d) Ks Ts.s Ds Ts Gs पुनश्चैव (Ks
 Bs Gs 'वं'); Vi धनुर्गृह्य. Ts त्रिभिः (for शरैः).

25 ^a) Ms.s सथास्य. Ds सारथिः; Ds मर्मणे (for
 सशरं). — ^b) Ds शरैश्च (for पुनश्च). — ^c) Bs
 पुनश्चास्य; Dni रणे तस्य; M शरैरस्य (for शरेणास्य). Ts
 Gs.s सारथिं बाहुनात्रा (Ts Gs 'नं रा') जन्; Ts सारथिनं बाहुनं
 राजन् (hypermetric). — ^d) Ts G तस्य. S Ks.s
 Bs Ts Gs.s मर्मणि; Vi Bs.s Dni Ds.s.s M मर्मसु; Ts
 Gs बर्म (Gs 'र्म') नि (for मर्मणि). — After 23, Ts G
 read 33.

26 S Ks.s om. (hapl.) 26. — ^b) Ts Gs परं;
 Ts Gs.s [अ]परं (for नवं). Vi (marg. as in text) बलं
 (for दृढम्). — ^c) Ks मुकेतुं. Ts निशितैर् (for त्रिशता).
 Ks Bs.s Dni Dn.s भणैः (for बाणैः). — ^d) Ts Gs
 -मर्माणि.

27 ^a) Vi Bs महारथः; Bs Ds रथोत्तमं; Ds रथोपरि
 (for रथोत्तमे). — ^b) S Ks.s भूमिचाले; Ks Vi B
 Dai Dni Dn.s.s.s S 'कं' (for 'वाके'). — ^c) Ks
 Vi Ba.s D Ts G M चचाल; Bs चलले (for चलति).
 Bs Dn.s.s Ts कंपितो. Ds (marg.) कंपने वै समेततः;
 Ts चचाल सुसविशतः.

28 ^a) Ds Ts Gs चलितश्च. Ts Gs तु ततः
 कायात् (for तस्य कायात्). Gs चलितश्च च ततः कायात्
 (hypermetric). — ^b) Ks ज्वलितकुण्डलं. — ^c) Ks

C. 8. 2637
B. 8. 54. 28
K. 8. 49. 28

सोष्णीपं सशिरस्त्राणं क्षुरप्रेणान्वपातयत् ॥ २८
तच्छिरः प्रापतद्भूमौ श्येनाहृतमिवामिषम् ।
ततोऽस्य कायो वसुधां पश्चात्प्राप तदा च्युतः ॥ २९
तस्मिन्हते महाराज त्रस्तास्तस्य पदानुगाः ।
गौतमं समरे त्यक्त्वा दुद्रुवुस्ते दिशो दश ॥ ३०
घृष्टयुधं तु समरे संनिवार्य महाबलः ।
कृतवर्माब्रवीद्धृष्टिस्तृप्तिं पार्षतम् ॥ ३१
तदभूत्तुमुलं युद्धं वृष्णिपार्षतयो रणे ।
आमिषार्थं यथा युद्धं श्येनयोर्दुद्रयोर्नृप ॥ ३२
घृष्टयुधस्तु समरे हार्दिक्यं नवमिः शरैः ।

B1.4 D2.4.7 त्वपातयत्; V1 B1.5 D2.1 D1.5 S
न्यपा; B2 त्वपाहरत्; D2.6 [अ]न्वताडयत्; D2 [अ]-
न्यपातयत् (for [अ]न्व).
29 " K4 प्रपतद्; M2-4 न्यपतद्. — " K4 D2.1
श्येनाहृतम्; B1 सेनाहृतम्. — " T2 G2 ततद् (for तदा).
V1 B D2.1 D2.4.7.8 G1 M [अ]च्युत; T2 [अ]ङ्कृतं; G2 च्युतं.
D2.1 D1.5 पश्चादगमदाच्युत; D2 पश्चात्पतदाच्युत; D2
पश्चात्संप्रापतद्विमो.

30 " D2 व्यसंस्; T1.8 G2 पुत्रास् (for त्रस्तास्).
D2 तत्र (for तस्य). B1.4 D2.4.7 पुरोगमाः; B2 तदानुगाः
(for पदा). — " G1 गौतमः. — " B2 समंततः
(for दिशो दश). S (except T2 M1) दिशस्ते विमदुद्रु-
31 " Ś1 (marg. as in text) K2 B1 M2 घृष्टयुधम्.
V1 च (for तु). — " B2-4 D2.1 D2 T2 परिवार्य (for
संनि). K2 V1 B2 D2.1 D1-2.7 T2 G1.8 महाराजः; B2
समंततः; B2.4 D2 महाबलः; D2.1 D2 T1.8 G2 M "रथं (for
'बलः'). B1 हार्दिक्यं नवमिः शरैः (= 33^b). — " V1
B2 D2.1 D1.5 M2-4 [अ]नदद्; D2.1 D2 T G M1 नदन् (for
[अ]ब्रवीद्). Ś2 K2 V1 घृष्ट; B2 वीरसः; D2.1 S (except
M1) हृष्टस्. — " K2 B1.2.4 D2.1 D1-2.7 भारत; V1
B2 D2.1 D1.2.8 S चाब्रवीत्; B2 चासकृत् (for पार्षतम्).
32 " D2 तुमलं. — " D2.1 D2 T G2
M1 तदा; M2-4 तथा (for रणे). — D2 om. (? hapl.)
32^a-33^b. — " K2 आमिषार्थं. K2 तथा; K2 भवेद्
(for यथा). — " D2.1 T2 M कुद्रयोर् (for श्येनयोर्).
K2 V1 B D2.1 D1.2-5.7 T1.8 G कुद्रयोर्; D2.1 T2
M श्येनयोर्; D2.6 दसयोर् (for युद्धयोर्). K2 यथा; D2
(sup. lin. as in text). M1 इव (for नृप).
33 D2 om. 33^{ab} (cf. v. l. 32). — " D2 च (for
हु). — After 33^{ab}, T2 repeats 22^a-33^b. — " D2

आजघानोरसि क्रुद्धः पीडयन्हुदिकात्मजम् ॥ ३३
कृतवर्मा तु समरे पार्षतेन दृढाहतः ।
पार्षतं सरथं साश्वं छादयामास सायकैः ॥ ३४
सरथश्छादितो राजन्घृष्टयुधो न दृश्यते ।
मेघैरिव परिच्छन्नो भास्करो जलदागमे ॥ ३५
विधूय तं बाणगणं शरैः कनकभूषणैः ।
व्यरोचत रणे राजन्घृष्टयुधः कृतव्रणः ॥ ३६
ततस्तु पार्षतः क्रुद्धः शस्त्रवृष्टिं सुदारुणाम् ।
कृतवर्माणमासाध व्यसृजत्पृतनापतिः ॥ ३७
तामापतन्तीं सहसा शस्त्रवृष्टिं निरन्तराम् ।

हुदि सायकैः; T1.8 G M इव सात्वतं (T2 G2 'तः'); T2
हार्दिकात्मजं (for हुदि').

34 " M1 सुसमरे (for तु समरे). — " B2
समाहतः (for दृढा). — " T2 समरे (for सरथं).

35 " D2 स शरैः; T2 स तदा; M2 सरथं. K2
कृतवर्माच्छादितो राजन् (hypermetric); V1 D2.1 D2
स रथे छादिते राजन्; T1 शरसंछादितो राजा; T2 G कृतवर्मा
शरैश्छन्नो. — " K2 घृष्टयुधेन दृश्यते (sic); V1 D2.1 D2.1
D1.5 पार्षतो न व्य (D2.1 प्र) दृश्यत; D2 पार्षतो न दृश्यत;
M न व्य दृश्यत मारिष. — " D2.1 घनैः (for इव). K2
D2.1 D2 परिच्छिन्नो. — " K2 V1 B D2.1 D1-2.7 S
जलधारि (T2 G 'राशि')भिः; D2.1 D2 'दैतिवः; D2 'दैर्यया
(for 'दागमे').

36 " D2.1 D2.1 D1.5.8 S तान्बाणगणान्. — " T2
बाणैः (for शरैः). Ś K1.2.4 कांचनभूषणैः; B1 कनकभूषणैः
(for 'भूषणैः'). — " V1 व्यराजत (for व्यरोचत).
— " Ś2 D2 कृतव्रतः; T2 प्रतापवान्; G1 कृतव्रणा. T2 G2
पार्षतः परवीरहा.

37 " V1 स ततः; D2.1 D2.1 D1.5.8 T2 ततः स (for
ततस्तु). — " Ś K1-2 V1 B2 D2.8 T2 M2-4 शरवृष्टिं;
D2.1 शस्त्रवृष्टिं (for शस्त्रवृष्टिं). T2 om. (hapl.) from
सुदारुणां up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b). V1 D2.1 D2 M
दुरासदां; D2 च दारुणां (for सुदा). — " D2.1 D2.1
D1.5 उद्दिश्य (for आसाध).

38 T2 om. up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b) (cf. v. l. 37).
— " K2 M1 तम्. K2 D1 आपतन्ती. — " V1 D2.1 D2
शरवृष्टिं (for शस्त्रं). K2 V1 B1-4 D2-4.5.7 T1.8 G M1
सुदारुणां; B2 D2.1 D2.1 D1.5.8 T2 M2-4 दुरासदां (for
निरन्तराम्). — " T1 स्यात्को; T2 G सात्वतो (for
हार्दिक्यो). V1 B1.5 D2.1 D1.5 T1.8 G [उ]वाचयद् (for

शरैरेकमाहसैर्हार्दिक्यो व्यधमद्युधि ॥ ३८
 दृष्टा तु दारितां युद्धे शस्त्रदृष्टिं दुरुत्तराम् ।
 कृतवर्माणमभ्येत्य वारयामास पार्वतः ॥ ३९
 सारथिं चास्य तरसा प्राहिणोद्यमसादनम् ।
 मष्टेन शितधारेण स हतः प्रापतद्रथात् ॥ ४०

धृष्टद्युम्नस्तु बलवाञ्जित्वा शत्रुं महारथम् ।
 कौरवान्समरे तूर्णं वारयामास मायकैः ॥ ४१
 ततस्ते तावका योधा धृष्टद्युम्नमुपाद्रवन् ।
 सिंहनादरवं कृत्वा ततो युद्धमवर्तत ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

३९

संजय उवाच ।

द्रौणिर्युधिष्ठिरं दृष्ट्वा शैनेयेनाभिरक्षितम् ।
 द्रौपदेयैस्तथा शरैरभ्यवर्तत हृष्टवत् ॥ १
 किरन्निपुणान्धोरात्स्वर्णपुङ्खाञ्छिलाशितान् ।

दर्शयन्निविधान्मार्गाञ्छिन्नार्थं लघुहस्तवत् ॥ २
 ततः सं पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः ।
 युधिष्ठिरं च समरे पर्यवारयदक्षवित् ॥ ३
 द्रौणापनिश्वरच्छन्नं न प्राज्ञायत किंचन ।

C. 8. 3688
B. 8. 38. 4
K. 8. 30. 4

व्यधमद्). Ds-4 शरैः; D7 शुरैः (for युधि.). — T1.3 G ins. a passage given in App. I (No. 13) after 38; T2 ins. it after 39st.

39 T1 om. 39-40. T2 G read 39 after 23. — “) D1 च (for तु). Ks V1 B D S (T1 om.) वारितां (for दारितां). — “) S K1.2.4 V1 B2 D2.4 शरदृष्टिं (for शस्त्रं). S1 K1.4 V1 B1.2.4.5 D1 D2 D1.2-3 T1.3 G1.3 M दुरासदां; K2 दुरंतरां; K4 दुरुत्तरां; B2 D2 G1 मुद्राणां (for दुरुत्तरां). — T2 reads 39st after 40. — “) B2 D2-4.1 जस्तास (for जन्तेस). — For 39st, D2 D3 M subst.: T2 ins. after 39st.

504* हार्दिक्यं छादयामास पार्वतो निशितैः शरैः ।

[M वारयामास (for छाद). M1.3 वर्यतो (for पार्वतो).]

40 T1.3 G om. 40 (for T2, cf. v. 1. 39). — “) V1 D2 T2 M सहसा; D2 मष्टेन (for तरसा). — “) D2 D2 T2 विद्ध (T2 छिन्न) गात्रस्तु (for शितधारेण). — “) D2 D2 ततः सं (for स हतः). B2 प्राद्रवद् (for प्रापतद्). S2 रथं; D2 युधि; D2 रथान् (for रथात्). K1 स हता प्राप अद्रवत् (sic). — After 40, T2 reads 39st followed by App. I (No. 13).

41 “) S2 K1.4 हि; K2 om. (for तु). D2 T2 बलिनं; T1.3 G M समरे (for बलवाज्). — “) B2 छिन्ना; G1.3 छित्वा (for क्षित्वा). K2.4 सधूत; G2 सार्धं. B (except B2) D2-4.1 महाबलं (D2 ‘हे’); D2 G2 ‘रणे; T2 G1.3 M1.4 ‘रथाः (for ‘रथम्’). — “) T2 G कालयामास (for वार’). D2 पश्चिभिः (for सायकैः).

42 “) T2 G1.3 तु (for हे). G2 M सौवा. — “)

K1 अपाद्रवन्; T2 G अभि (for उपा’). — “) D2 सिंहनादं रवं; S (except T2) ‘नादरांशु (for ‘नादरवं’). T1.3 G1.3 चक्रस्; G1 चात्र (for कृत्वा).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S2 K1.4 द्वितीय (K2 ‘वे’) युद्धदिनस्ये. — Adhy. name: B2 कृपेन मुकेनुवचः; T2 M1 कृतवर्मपराजयः. — Adhy. no. (figures, words or both): S2 38 (as in text); K2 39; B1 54; B2 47; B4 53; B2 D2 55; D2 65; D1 49; D2 35; T1.3 G 52; T2 M 51.

39

1 “) D2 D2 [अ] निपाकितं; M1.4 ‘रक्षितुं (for ‘रक्षितम्’). T1.3 G M1.3 युधुवाणेन रक्षितं. — “) S K1.2.4 हृष्टै (for शुरैः).

2 V1 reads 2 on marg. — “) S (except T2) हेमपुङ्गवा (for स्वर्ण’). — “) K2 निळाश्व; B D2 D1.2-3.1 शिखाश्व; T1.3 G M शिखा (for शिखार्थं). V1 द्रौणिः परपुरंजयः; D2 D2 T2 शिखाश्वलम्पमन्वितान्; D2.3 शिखां स नरपुंगवः (D2 ‘वान्’).

3 “) V1 D2 D1.3 स तु (for ततः). D2.3 संपूरयामास (for सं पूर’). D2 D2 T2 स (D2 marg. सं; T2 सं-) पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः; T1.3 G M सं पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः समस्तः. — “) S (except T2) युधिष्ठिरस्य (for ‘रं च’). — “) D2 D2 T2 पर्यवारयत्. B1-4 D2.4.1 परिचार्य महाकविद्वि; T1.3 G M दितः सार्धः समावृणोत्.

4 “) S2 K2.4 V1 B2.4 D2.4.1 द्रौणापनि. D2

C. ८. 2555
B. ८. 55. 4
K. ८. 50. 4

बाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरो हि तत् ॥ ४
बाणजालं दिविष्टं तत्स्वर्णजालविभूषितम् ।
शुशुभे भरतश्रेष्ठ वितानमिव विष्ठितम् ॥ ५
तेन छन्ने रणे राजन्बाणजालेन भास्वता ।
अभ्रच्छायेव संजज्ञे बाणरुद्धे नभस्तले ॥ ६
तत्रार्थ्यमपश्याम बाणभूते तथाविधे ।
न स संपतते भूमौ दृष्ट्वा द्रौणेः पराक्रमम् ॥ ७
लाघवं द्रोणपुत्रस्य दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
व्यस्मयन्त महाराज न चैनं प्रतिवीक्षितुम् ।
शेकुप्ते सर्वराजानस्तपन्तमिव भास्करम् ॥ ८

-च्छिन्नं; Ds -छन्ने (for -च्छन्नं). T1.3 G M भारद्वाजशरैश्छ-
(T1 'दिष्ट') छन्नं; T2 द्रौणायविशिष्टविच्छन्न. — ५) Ś2 V1 D2 S
प्रज्ञायत. — ५) Ś2 हि तम्; K2 ह तत्; B Dn1
D2-4.7.8 T1.3 G M महत्; T2 महान् (for हि तत्).

5 ५) B (except B2) D2-4.5.7 दि(Ds अ)विच्छन्नं;
Dn1 Ds विसृष्टं तं; T1.3 G M दिविस्त्रं तत्; T2 'स्पृकाव'
(for 'ष्ट' तत्). K3 तद्बाणजालं दिविष्टं. — ५) Dn1 Ds
T1.3 M स्वर्णयुग्मं; T2 G 'पुंक्षैर्' (for 'जाल-'). — ५) S
(except M1) विमानम्; Cc वितानम् (as in text). Ś K1.3
वेष्टितं; K2 V1 B (except B1) Dn1 D2.4.7.8 चिष्टितं; K4
चेष्टितं; D1 विष्टरं; D2.3 विसृ (Ds 'स्तु') तं (for विष्ठितम्).

6 ५) B (except B2) D2-4.5.7 छन्नं; T2 G छन्नो
(for छन्ने). B (except B2) D2.4.7 नभो (for रणे).
— ५) M1 बाणमालेन. B1.3 Dn1 D1.3 मारत; Dn1
शास्वता (for भास्वता). — ५) V1 D1 बाणयुद्धे; Dn1 Ds
T2 ततो रुद्धे; T1.3 G M हूतरदिमः (for बाणरुद्धे). T1 M
तमोनुदः; T2 G दिवाकरः (for नभस्तले). Ds बाणरुद्धं
नभस्तलं.

7 ५) S (except T2) तद्(M1 'म')भूतम् (for तत्रार्थ्यम्).
D2.3 अपश्यामो; T2 न पश्याम. — Ds T2 om. 7^{ab}. — ५)
K1 M1 om.; T1.3 G M1-2 नभस्व(M2.3 'स्त')ले
(for तथाविधे). — ५) G1 M1 संपततो; Cc 'ते' (as in
text). V1 B D (D2 om.) S (T2 om.) भूतं (for
भूमौ). — ५) S transp. दृष्ट्वा and द्रौणेः. D1 द्रौणिः
(for द्रौणेः). K1 B1-4 Dn1 D2.4.7 किंचिदेवा(B2 'द्वयं')-
तरि(D1-3 D1 'री')श्रगं. — After 7, K4 reads 9,
repeating it in its proper place.

8 Ś2 K2 V1 B1.4.5 D S transp. 8 and 9. K1
(hapl.) 8. B2 om. (hapl.) 8^a-10^b. — ५) T1

सात्यकिर्यतमानस्तु धर्मराजश्च पाण्डवः ।
तथैतराणि सैन्यानि न स चक्रुः पराक्रमम् ॥ ९
वध्यमाने ततः सैन्ये द्रौपदेया महारथाः ।
सात्यकिर्धर्मराजश्च पाञ्चालाश्चापि संगताः ।
त्यक्त्वा मृत्युभयं घोरं द्रौणायनिमुपाद्रवन् ॥ १०
सात्यकिः पञ्चविंशत्या द्रौणिं विद्ध्वा शिलीमुखैः ।
पुनर्विव्याध नाराचैः सप्तभिः स्वर्णभूषितैः ॥ ११
युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्या प्रतिविन्ध्यश्च सप्तभिः ।
श्रुतकर्मा त्रिभिर्वाणैः श्रुतकीर्तिस्तु सप्तभिः ॥ १२
सुतसोमश्च नवभिः शतानीकश्च सप्तभिः ।

M2.3 महारथाः; M1 पराक्रमं (for महारथाः). — K2 B2-
M1 om. 8^{ab}. — ५) G2 विस्रयंत. — ५) Dn1 चैवं; D2
चैते (for चैवं). Ś2 प्रतिवीक्षितं; V1 B1.4.5 D S (M1
om.) प्रत्युदीक्षितं (G2 'तं').

9 B2 om. 9 (cf. v. 1. 8). Ś2 K2 V1 B1.4.5 D
S transp. 8 and 9. K4 reads 9 for the first time
after 7. — ५) Ds च (for तु). — ५) Dn1 D1.3
धर्मपुत्रस्य. B2 Dn1 D1.3 M2-4 तु (for च). — ५) T2 G2
सर्वाणि (for सैन्यानि). — ५) B2 पराक्रमत्. K4 दृष्ट्वा
द्रौणेः पराक्रमं.

10 B2.3 om. 10^{ab} (for B2 cf. v. 1. 8). — ५)
V1 तु तत्; T1 G1.3 M2-4 तथा; T2 G2 महा- (for ततः).
— ५) D1 धनराजश्च (for धर्म). — ५) K2 B2 Dr
पञ्चालाश्च; G1 पञ्चास्यश्च. G2 संगताः (for संगताः). — ५)
K4 मृत्युं भयं. — ५) K1.3 T1.3 G1.3 M2-4 द्रौणायनिम्
T2 द्रौणिं ते समुपाद्रवन्.

11 ५) K2 V1 B D (except Dn1 Ds) सप्तविंशत्या.
— ५) B1 om. विद्ध्वा. Ds शिलाशितैः (for शिलीमुखैः).
— ५) K4 पुनर्याविध्य (sic) (for पुनर्विव्याध). — ५)
M1 om. सप्तभिः. T1 सर्वत्र (for सप्तभिः). Ś2 K1 T1.3
G स्वर्णभूषणैः; B2 'पुंक्षितैः'; D2.3 सप्तभिः शरैः (D2 शितैः)
(for स्वर्णभूषितैः).

12 ५) Dn1 Ds T2.3 G2 तु; Ds च (for त्रि-). — ५)
K2 त्रि- (for च). — Ś K1.3 read 12^{ab} after 24^{ab}.
S (except T2) transp. 12^{ab} and 13^{ab}. — ५) Dn1
श्रुतवर्मा; T2 कृतकर्मा; M1 श्रुतकर्मा. — ५) K2 V1 B D S
च (for तु). V1 B2 Dn1 Dn1 D1.3 T2 पञ्चभिः (for
सप्तभिः).

13 S (except T2) transp. 12^{ab} and 13^{ab}. V1

अन्ये च बहवः शूरा विव्यधुस्तं समन्ततः ॥ १३
 सोऽतिकुद्वस्ततो राजन्नाशीविष इव श्वसन् ।
 सात्यकिं पञ्चविंशत्या प्राविध्यत शिलाशितैः ॥ १४
 श्रुतकीर्तिं च नवभिः सुतसोमं च पञ्चभिः ।
 अष्टभिः श्रुतकर्माणं प्रतिविन्ध्य त्रिभिः शरैः ।
 शतानीकं च नवभिर्धर्मपुत्रं च सप्तभिः ॥ १५
 अथेतरांस्ततः शूरान्द्राभ्यां द्वाभ्यामवाहयत् ।
 श्रुतकीर्तिसखा चापं चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ १६
 अथान्यद्वनुरादाय श्रुतकीर्तिर्महारथः ।
 द्रौणायनिं त्रिभिर्विद्धा विव्याधान्यैः शितैः शरैः १७

ततो द्रौणिर्महाराज शरवर्षण भारत ।
 छादयामास तत्सैन्यं समन्ताच्च शरैर्नृपान् ॥ १८
 ततः पुनरमेयात्मा धर्मराजस्य कामुकम् ।
 द्रौणिश्चिच्छेद विहसन्विष्याध च शरैस्त्रिभिः ॥ १९
 ततो धर्मसुतो राजन्प्रगृह्णान्यन्महदनुः ।
 द्रौणिं विव्याध सप्तत्या बाहोरुगसि चादेयम् ॥ २०
 सात्यकिस्तु ततः कुद्वो द्रौणेः प्रहरतो रणे ।
 अर्धचन्द्रेण तीक्ष्णेन धनुश्छिन्नानन्ददृश्यम् ॥ २१
 छिन्नधन्वा ततो द्रौणिः शक्यत्या शक्तिमतां वरः ।
 सारथिं पातयामास शैनेयस्य रथाद्भुतम् ॥ २२

C. 8. 275
 B. 8. 28. 24
 K. 8. 30. 23

reads 13^{ab} on marg. — ^a) B₁ D₁ D₂ T₁ T₂
 सुतसोमम्. V₁ B₁ D₂ 4. 5. 7 तु (for च). — ^b) S
 (except T₂) तथाष्टभिः (for च सप्तभिः). — D₂ om.
 (hapl.) 13^a-15^f. — ^d) K₂ ते (for तं).

14 D₂ om. 14 (cf. v. l. 13). V₁ reads 14^{ab}
 on marg. — ^a) K₁ सोत्यकुद्वम्; K₂ V₁ B₁ D₁ (D₂ om.)
 T₁ M स तु कु (D₂ वि) दम्; K₃ सोतिविद्वत्; T₁ S G म
 संकुद्वत् (for सोऽति). — ^b) K₂ उवल् (for श्वसन्).
 — ^d) V₁ D₁ D₂ T₂ S G M 1-3 प्रत्य (M 1-3 'ति') विष्यत्
 T₁ प्रतिविष्यत्; M₁ ३ विष्यत् (for प्राविष्यत्). K₁ B₁ S
 D₁ T₁ शिलासुतैः; B₂ शितैः शरैः; D₂ D₃ शिलासतैः
 (for 'शितैः').

15 D₂ om. 15 (cf. v. l. 13). — ^b) K₂ D₁ D₂
 T₁ सुतसोमं; B₁ सुतं; G₂ सुतसोमम्. — ^c) K₁ सप्तभिः;
 B₁ S D₁ D₂ D₃ T₁ M अष्टभिः; T₂ G नवभिः (for
 अष्टभिः). S₂ K₂ B₂ D₂ T₁ कु (T₁ कु) त्वमोमं (for
 'कमोमं'). — ^d) D₂ S G₂ 3 प्रत्यविष्यत् (G₁ 'च्ये');
 T₂ 3 प्रतिविष्यत् (for 'विन्ध्य'). V₁ D₂ शितैः (for त्रिभिः).
 T₁ M 1 तथा; T₂ G तदा (for शरैः). — K₂ om. (hapl.)
 15^a-16^f. — ^f) K₁ धर्मराजे. V₁ B₁ S D₂ 4. 5. 7 च
 नवभिः; D₁ D₂ 3 त्रिभिः शरैः (for च सप्तभिः).

16 K₂ om. 16 (cf. v. l. 13). — ^a) D₁ D₂ 3. 4. 7
 तथा (for अथ). D₂ [इ]तरम् (for [इ]तरान्). S₁
 K₁ 4 V₁ B₁ D₂ तथा (for ततः). V₁ B₁ D₁ D₂
 यो जान्; D₂ शूरा (for शूरान्). D₁ D₂ S नयेतराग्रम् (D₂
 'न्यामपि न') द्रेव्यामान्. — ^b) V₁ D₁ S समर्पयन्; D₂
 समर्पयान् (for अनाहयान्). — ^c) B₂ D₁ D₂
 श्रुतकीर्तिम्. D₁ D₂ S तत्पुत्रं (for तथा). T₂ G वारि
 (for वारं). — ^d) S₂ निशितैः. S (except T₁) सुष्टौ (T₂

G धनुश्च) चिच्छेद मारिष.

17 K₂ D₂ 3 om. (hapl.) 17. — ^a) S₂ आधाय (for
 आदाय). — ^b) D₁ D₂ महावसाः (for 'रयः'). — ^c)
 S₂ V₁ B₁ S D₁ T₁ S G₂ 3 M 1-3 द्रौणायनिं. T₂ द्रौणाय
 नवभिर्विद्धा. — ^d) D₁ D₂ T₂ पुनश्चान्यैः (for
 विव्याधान्यैः). V₁ D₁ D₂ D₃ S T₁ त्रिभिः शरैः; G₁ 3
 शिलाशितैः (for शितैः शरैः).

18 ^a) S₂ K₁ द्रौणिः; T₂ G₂ 3 द्रोणिर्. — ^b) D₂
 शरवर्षण (for 'वर्षण'). K₂ B₁ 4 D₂ 4. 5. 7 मारिष; V₁ B₁
 D₁ D₂ 3 सर्वतः; D₁ D₂ T₂ G₂ M सर्वतः (for भारत).
 — ^d) K₂ समसांश्च. S K₂ 3 च शरैस्त्रिभिः; K₁ च त्रिभिः
 शरैः; V₁ B D₁ D₂ 3 अरतवर्षण; D₁ D₂ S बुद्धुर्मदः;
 D₂ 3 च शरैर्नृप (for च शरैर्नृपान्).

19 S K₁ 2. 3 om. (hapl.) 19. — ^b) G₁ 3 धर्मपुत्रस्य.
 — ^c) D₁ T₂ प्रहसन् (for विहसन्). D₂ द्रौणिर्हसन्प्र-
 विच्छेद (for ''). S (except T₁) द्विवा छिन्वा प्रहसन् (G₁
 'सद्वा') च तं विव्याध त्रिभिः शरैः.

20 ^a) K₂ धर्मसुतो (for धर्मसुतो). D₂ राजा. — ^b)
 K₁ D₁ T₁ [अ]र्धं (for [अ]न्यन्). D₂ प्रगृह्ण रुचिं धनुः.
 — ^c) T₁ द्रोणपुत्रं धनुःपट्या; T₂ S G M द्रोणपुत्रं त्रि (T₂
 G₂ तु) पट्या तु. — ^d) K₁ चाकयान्; K₂ B₁ 4 D₂ 4. 5. 7
 S चारयन्. V₁ D₂ चैव हि; B₁ D₁ D₂ 3 चैव ह
 (for चादेयम्).

21 ^a) S शैनेयस्य (for सात्यकिस्य). D₂ सुसंकुद्वो (for
 (for ततः कुद्वो). — ^b) D₂ बाणैः (for शीकैः). B₁
 द्रौणिना प्रहरतो रणे (hypermetric). — ^c) T₂ G₂ बाणेन
 (for तीक्ष्णेन). — ^d) G₂ [अ]नयत्.

22 ^a) K₂ शक्यः (for शक्यः). — ^b) K₂ शैनेयस्य
 (for शैनेयस्य). S हुर्म रथाद् (by transp.).

C. 8. 2675
B. 8. 39. 24
X. 8. 30. 24

अथान्यद्भुतादाय द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
शैनेयं शरवर्षेण छादयामास भारत ॥ २३
तस्याश्वाः प्रदुताः संख्ये पतिते रथसारथौ ।
तत्र तत्रैव धावन्तः समदृश्यन्त भारत ॥ २४
युधिष्ठिरपुरोगास्ते द्रौणिं शस्त्रभृतां वरम् ।
अभ्यवर्षन्त वेगेन विसृजन्तः शिताञ्चरान् ॥ २५
आगच्छमानांस्तान्दृष्ट्वा रौद्ररूपान्परंतपः ।
प्रहसन्प्रतिजग्राह द्रोणपुत्रो महारणे ॥ २६

23 ") Śs K1 आघाय. — ") T1.s G2.s M वारयामास (for छादय).
24 ") Ś K2 तथाश्वाः (Śs "श्वः) (for तस्याश्वाः). Ks Ds प्रदुताः; Da1 D1.s विदुताः; G2 प्रदुतं (for प्रदुताः). K1 D2 G2 Ms-4 संख्ये. — ") Ks V1 Da1 D1.s पतिते. — After 24^{ab}, Ś K1.s read 12^{ad}. — ") T1.s G2 तत्रैव धावन्तस्य. — ") V1 B1 Da1 D1.s S (except T1) मारिष (for भारत).

25 ") Ks V1 B Da1 Dn1 D1-4.7.s T G1.s M तु; Ds G2 च (for ते). — ") G1 वरः. — ") B1 Dn1 Ds.s T1 G1.s अभ्यवर्षन्तः; Da1 D1.s M1 "वर्षन्तः; Ms "वर्षन्तः. — ") V1 विसृजन्त (for "जन्तः). T1.s G1.s transp. शिताञ्चरान् and शरान्.
26 ") V1 B1 Da1 D1.s आगच्छतस्तु (for "मानांस). S सहसा पत (M1 "ति"तस्यान्यै. — ") Ś1 K2 रुद्ररूपान् (Ks "पतः; Ks V1 B Da1 D1-4.7 S रुद्ररूपान् (Ks "पतः); Dn1 Ds रुद्र (for रौद्र). K4 B1.s परंतपः; S समंततः. — ") D1 महारणः; Ds रथः.

27 Ms.4 om. (hapl.) 27^{ab}. — ") K1.s शरणात- (K1 "तं)ज्वालाः; Ks शरो महाज्वालाः; K4 सरसतः ज्वालाः (sic). — ") Ś K1.s.4 सेनाकक्ष्यं. D2.s महाबलः; S (Ms.4 om.) "रणे (for "रथः). — ") Ś K1.s.4 कक्ष्यम्; Cc कक्षम् (as in text). B1 यथाचले; S इवोद्ध (T1.s "स्थितः (for यथा वने).

28 ") V1 Da1 Dn1 D1.s S पाण्डवेयस्य (for पाण्डुपुत्रस्य). — ") Ś K1.s om. (hapl.) from प्रतापितम् up to द्रोणपुत्र (in 29^b). V1 द्रोणपुत्रेण तापितं; B1.s "त्रः प्रतापवान्; Dn1 Ds T1.s G2 M "त्रसाराहतं; T2 G1.s "त्रसाराहितं (G1 "रं). — After 28^b, T2.s G ins.:

505*

तस्मिन्नेव चमूमुखे ।

तद्वलं पाण्डवेयस्य द्रोणपुत्रसाराधिवा ।

तापयन्भरतश्रेष्ठ गमस्तिमिरिवांशुमान् ।

तच्छाप्यमानं तीक्ष्णप्रेमोद्गमस्य च सायकैः ।

इत्यन्ते पाण्डवं सेन्यं

ततः शरशतज्वालः सेनाकक्षं महारथः ।
द्रौणिर्दिदाह समरे कक्षमधिर्यथा वने ॥ २७
तद्वलं पाण्डुपुत्रस्य द्रोणपुत्रप्रतापितम् ।
चुक्षुमे भरतश्रेष्ठ तिमिनेव नदीमुखम् ॥ २८
दृष्ट्वा ते च महाराज द्रोणपुत्रपराक्रमम् ।
निहतान्मेनिरे सर्वान्पाण्डून्द्रोणसुतेन वै ॥ २९
युधिष्ठिरस्तु त्वरितो द्रौणिं श्लिष्य महारथम् ।

[(L. 3) T2 पातयन् (for तापयन्). — After line 3, G2 ins.:

506* तद्रूपमानं मर्षेण ब्राह्मणस्य शराहतम् ।

The above is followed by repetition of 28^a and lines 2-4 of 505* in G2. — (L. 4) T2 G1.s पच्य (G1 मज्य)मानमर्षेण; G2 (both times) तद्रूपमानं मर्षेण (for the prior half). G2 (second time) ब्राह्मणस्य शराहतं (for the posterior half).]

— ") T2.s G2 तिमिनेव (for "नेव). Ca cites तिमिना. T1 M तस्मिन्नेव चमूमुखे (=line 1 of 505*). Ca cites नदीमुखम् (as in text).

29 Ś K1.s om. up to द्रोणपुत्र (in 29^b) (cf. v. 1. 28). Ks om. 29^a-30^a. — ") T2 ततस् (for दृष्ट्वा). B1 D2.s.4 चैव; Dn1 Ds तं च; S तत्र (for ते च). — ") D2.s द्रोणपुत्रप्रतापितान् (D2 "पितः); T2 "शरादितान्. — ") Ś2 निहितान् (for निह). Dn1 सर्वानमन्यन्तं हतान् (for "). S सर्वान्दुः (T2 दृष्ट्वा दुः)यौघनः पाथान्द (G1 "थै ह)तान्दुधे ह्य (T2 G1.s M1 [S]म्य)मन्यत.

30 Ks om. 30^{ab} (cf. v. 1. 29). — ") Ds त्वरितं. — ") D2.s द्रौणेः (for द्रौणिं). B1 M1 द्रोणशिष्यं; B2 Ms-4 द्रोणशिष्यो (for द्रौणिं श्लिष्य). Ś1 K2 श्लिष्या; Ś2 K1.s दृष्ट्वा; B1 G1.s पीड्य; B2 श्लिष्य; D2 श्लिष्यन्; T1 विद्धा; T2.s G2 विध्य (for श्लिष्य). K1 महारथः. Dn1 Ds द्रौणेर्दृष्ट्वा (D2 दृष्ट्वा द्रौणेः) पराक्रमं. — ") B1.s T2.s G M द्रोणपुत्रं स; B2 "त्रं तै; D2.s.4 "त्राय; T1 "त्रं तै. — ") V1 Ds रोषामर्षसमन्वितं. — After 30, T G ins.:

507* जानामि त्वां युधि श्रेष्ठ वीर्यवन्तं बलान्वितम् ।

कृतास्त्रं कृतिनं चैव तथा लघुपराक्रमम् ।

बलमेतद्भवान्सर्वं पार्षते यदि दर्शयेत् ।

ततस्त्वं बलवन्तं च कृतवीर्यं च विबुधे ।

स हि वै पार्षतं दृष्ट्वा समरे क्षत्रसूदनम् ।

भवेत्तव बलं किंचिद्भवीमि त्वां न तु द्विज ।

[5]

[334]

अत्रवीद्गोणपुत्रं तु रोषामर्षसमन्वितः ॥ ३०
 नैव नाम तव प्रीतिर्नैव नाम कृतज्ञता ।
 यतस्त्वं पुरुषव्याघ्र मामेवाद्य जिघांससि ॥ ३१
 ब्राह्मणेन तपः कार्यं दानमव्ययं तथा ।
 शत्रियेण धनुर्नाम्यं स भवान्ब्राह्मणमुव ॥ ३२
 मितवस्ते महाबाहो जेष्यामि युधि कौरवान् ।
 कुरुष्व समरे कर्म ब्रह्मवन्दुरसि ध्रुवम् ॥ ३३
 एवमुक्तो महाराज द्रोणपुत्रः स्मयन्निव ।
 युक्तत्वं तच्च संचिन्त्य नीचरं किंचिदब्रवीत् ॥ ३४

अनुक्त्वा च ततः किञ्चिच्छरवर्षेण पाण्डवम् ।
 छादयामास समरे कुदोऽन्तक इव प्रजाः ॥ ३५
 संछाद्यमानस्तु तदा द्रोणपुत्रेण मारिष ।
 पार्थोऽपवातः शीघ्रं वै विहाय महतीं चमूम् ॥ ३६
 अपयाते ततस्तस्मिन्धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे ।
 द्रोणपुत्रः स्थितो राजन्प्रत्यादेशान्महात्मनः ॥ ३७
 ततो युधिष्ठिरो राजा त्यक्त्वा द्रौणि महाहवे ।
 प्रययौ तावकं सैन्यं युक्तः क्रूराय कर्मणे ॥ ३८

C. 8. 2681
B. 1. 55. 38
K. 8. 30. 44

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

[(L. 1) Ts Gs महाबलं (for बलान्वितम्). — (L. 3) Ts पार्थाय च दरीवर (for the post. half). — (L. 4) Ts Gs तु (for च). Ts Gs हुनविद (for 'वीद'). — (L. 5) Ts Gs न (for म). Ts Gs मे (for ते). — (L. 6) Gs म. Ts Gs म. (for न तु). Ts Gs म. (for न). 31 " Ds ते मनसः (for नाम तव). Ts प्रजा (for प्रीतिर). — " Ts Gs न च (for नैव). Bs कृताज्ञता (for कृतज्ञता). — " V1 Bs Ds S (except T1) ततस् (for ततस्). — " Ds Ds मामेवाभिः; T1 तमेवाद्य (for मामे). Ks जिघांसया (for 'ससि).

32 " Ds1 तपः (for तपः). S शमश्च दम एव च. — " Ks Ds ब्राह्मण ध्रुवः (Ks 'व'); Ks Ds Ds T1 'जो (T1 'ने) ध्रुवः; Ds 'जो ध्रुवः; G1 'जप्रम.

33 Ds1 Ds S transp. 33^{ab} and 33^{cd}. — " Ds मितवस्. Ds च; Ts तु (for ते). Ds1 Ds S (except Ts) [S] च समरे (for महाबाहो). — After 33^a, G1 reads 33de repeating it in its proper place. — " Ks B Ds-4.7 Ts युधि जेष्यामि (by transp.); Ds1 योषयिष्यामि; Ds विजेष्याम्यव्ययः; S (except Ts) ध्रुवं जेष्यामि (1.2 'म). Ds जेष्यामि त्वां सकौरवं. — " Ms-4 तस्मै (for समरे). Ds1 कर्म (for कर्म). — " Ds1 Ds S ब्रह्मवन्दो यदेष्टः (Ds 'च्छसि; Ts 'मितं). Ca. c cite ब्रह्मवन्दुर (as in text).

34 " V1 उक्ते. — " Ks V1 B1.2.3.4 Ds1 Ds1 Ds-3 Ts G M युक्तं तव (Ds1 Ds 'व्यं) च; Bs युक्तमयुक्तं च (hypermetrie); T1 युक्तं तद्वच (for युक्तत्वं तच्च). Ds युक्तं तव त्वसंचित.

35 " Ks अयुक्तो (sic). V1 T1 तु; Ds1 Ds [च] च (for च). — " Ms-4 पाण्डवा. — G1 reads 33^{de}

for the first time after 33^a. — " G1 (first time) संछाद्यमानः (for छादयामास).

36 " Ks V1 B1 D (except Ds1 Ds-3) Ts Gs Gs M स छाद्य'; Bs तं छाद्य'; T1 प्रच्छाद्य'. Ds तु तया; S (except T1) समरे (for तु तया). — Ds1 om. (haph.) 36^a-37^b. — " S स्व (Ts व्या) पावासीद् (Ts Gs 'वाच र) जे पार्थ. — " Ks विगाहः; Ds1 Ds-3 (marg. as in text) S प्रगृह्य (for विहाय).

37 Ds1 om. 37^{ab} (cf. v. l. 36). — " S प्रयाते तु (for अपयाते). Ds च तस्मिन्वे (for ततस्तस्मिन्). — " V1 Ds-3 कर्मराजे (for 'युजे). — " V1 B1.4 Ds1 Ds1 Ds-4.7.8 Ts ततो; Ca स्थितो (as in text). — " V1 B1.4 Ds1 Ds-4.7.8 प्रत्यगात्स; Ca प्रत्यादेशात् (as in text). Co cites प्रत्यगात्. Ks V1 B1.4 Ds1 Ds-4.7.8 महामनाः (Bs Ds1 'क.) (for 'त्मन).

38 " Ds1 T1 M युधिष्ठिरं. V1 B Ds1 Ds1 Ds-4.7.8 राजन्; Ts M त्यक्त्वा (for राजा). — " Bs Ds1 G1 द्रौणिर. Ts M राजानं द्रौणिग्राहवे. — " Ds1 प्रवतौ. Gs तावका. — " Ks युक्ता; Ts कुटः; Gs युक्तः; M सुवि; Ca युक्तः (as in text). Gs कर्मणि. Ds-3 मुक्त्वा तं कुटः (Ds कूर) योजितं.

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Śs K1.4 द्वितीये (Śs 'व') युद्धदिनते. — Adhy. name: Bs द्रौणिना युधिष्ठिरछावनः; Ds पार्थावपार्थः; Ts अचक्षाम-पराक्रमः; M अचक्षामयुद्धं. — Adhy. no. (figures, words or both): Śs 39 (as in text); Ks Ds 50; B1 Ds 55; Bs 46; Bs 56; Ds Ds 66; Ds 36; Ts G 53; Ts M 52.

४०

C. 8. 2692
P. 8. 56. 1
K. 8. 51. 1

संजय उवाच ।

मीमसेनं सपाञ्चाल्यं चेदिकैक्यसंवृतम् ।
वैकर्तनः स्वयं रुद्धा वारयामास सायकैः ॥ १
ततस्तु चेदिकारूपान्मृज्जयांश्च महारथान् ।
कर्णो जघान संकुद्धो मीमसेनस्य पश्यतः ॥ २
मीमसेनस्ततः कर्णं विहाय रथसत्तमम् ।
प्रययौ कौरवं सैन्यं कक्षमग्निरिव ज्वलन् ॥ ३
सप्तपुत्रोऽपि समरे पाञ्चालान्केकयांस्तथा ।
सृज्जयांश्च महेष्वासान्निजघान सहस्रशः ॥ ४
संशप्तकेषु पार्थश्च कौरवेषु वृकोदरः ।
पाञ्चालेषु तथा कर्णः क्षयं चकुर्महारथाः ॥ ५

40

1 ^a) Ś K_{2.4} B_{1.4} D_{1.4} D_{1.4.1.1} च पाञ्चाल्यं (Ś_{2.4} K_{2.4} D_{1.4} 'ल्य'; D_{1.4} D_{1.4} 'लं'); V₁ B_{2.4} D_{2.4} S (except T₂) सपाञ्चालं (M₁ 'ल'). — ^b) K_{2.4} D_{1.4} D_{2.4} चेदिकैक्यं ('के')यसंवृतं; D_{1.4} D_{1.4} 'केक्यसंवृत'; G₁ 'केसरसंवृतं' (sic). — ^c) B₂ D₂ स्वयं रुद्धो; D_{1.4} तु संकुद्धो; D₂ सुसंकुद्धो (for स्वयं रुद्धा). T_{1.3} G M सेनापतिः (M₁ 'ति') स्वयं रुद्धो; T₂ सूतः सेनापतिः रुद्धो. — D₂ om. (hapl.) 1^a-2^a. — ^d) V₁ D_{1.4} D₂ छादयामास (for वार'). Ś K_{2.4} सैनिकैः (for सायकैः).

2 D₂ om. 2^{ab} (cf. v. 1. 1). — ^a) B₂ D₂ T₂ G₁ ततश्च. S K₂ देवकारुणः; S चेदिकारुणः. — ^b) B_{1.4} D_{2.4} D_{2.4.1} समरे (for संकुद्धो).

3 B₂ om. 3^{ab}. — ^a) T_{1.3} G तु तं (for ततः). — ^b) K₁ D₁ G₁ रथसत्तमं; K₄ D₂ 'सत्तमः'. — ^c) K₁ कौरवे. — ^d) Ś K_{2.4} कक्षयम्; D₂ कक्षेषु. D_{1.4} D_{1.4} अग्नेः. D_{1.4} दहन्निव (for इव ज्वलन्). B₂ om. from मग्नि up to कौरवे (in 5^b).

4 B₂ om. 4 (cf. v. 1. 3). — ^b) Ś₂ D₁ पञ्चालान्. K₄ D_{1.4} D_{1.4.1.3.3} कैकयांश्च. T₂ तदा (for तथा). — ^d) S (G₂ M₂ स)जघान (for निज').

5 B₂ om. up to कौरवे (in 5^b) (cf. v. 1. 3). — ^a) Some MSS. संशप्तकेषु. K_{2.4} B₂ पार्थस्य; V₁ D_{1.4} D_{1.4} D_{1.4} वै पार्थः (D₁ 'थ'); S पार्थस्तु. — ^b) B₂ ततस्ततः (for वृकोदरः). — Ś K_{1.2} om. 5^{ab}. — ^c) V₁ B₂ D_{1.4} D_{1.4.1} पञ्चालेषु. B₄ ततः (for तथा). — ^d) G₂ चक्रे. D₂

ते क्षत्रिया दह्यमानास्त्रिभित्तैः पावकोपमैः ।

जग्मुर्विनाशं समरे राजन्दुर्मन्त्रिते तव ॥ ६

ततो दुर्योधनः क्रुद्धो नकुलं नवभिः शरैः ।

विन्याध भरतश्रेष्ठ चतुरश्रास्य वाजिनः ॥ ७

ततः पुनरमेयात्मा तव पुत्रो जनाधिपः ।

क्षुरेण सहदेवस्य ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ८

नकुलस्तु ततः क्रुद्धस्तव पुत्रं त्रिसप्तभिः ।

जघान समरे राजन्सहदेवश्च पञ्चभिः ॥ ९

तावुभौ भरतश्रेष्ठौ श्रेष्ठौ सर्वधनुष्मताम् ।

विन्याधोरसि संकुद्धः पञ्चभिः पञ्चभिः शरैः ॥ १०

ततोऽपराम्यां भल्लाम्यां धनुषी समकृन्तत ।

महारथं. T₂ G_{1.2} क्षयकाले यथाग्रयः.

6 ^b) B₂ च (for ते). D₂ पावकोत्तमैः. — ^a) S विनाशमगमंस्तीव्रं. — ^c) K₁ संमन्त्रिते. V₁ राजन्दुर्मन्त्रितेन ते.

7 ^a) M₁ om. from ततो up to क्षुरेण (in 8^a). B₂ राजा (for क्रुद्धो). — ^b) K₃ V₁ B_{1.2.4} D_{1.4} D_{1.3-4.3} नवभिर्नकुलं (by transp.); B₂ नवभिर्निशिनः. D_{1.4} D_{1.4} शनैः (for शरैः). — After 7^{ab}, D₂ reads 9^{ab}, repeating it in its proper place and om. 7^a-8^b. — ^c) B₂ G₁ M₁ भरतश्रेष्ठः. — ^d) S (M₁ om.) चतुर्भिः (T_{1.2} 'त्र्या')स्य.

8 M₁ om. up to क्षुरेण (in 8^a); D₂ om. 8^{ab} (cf. v. 1. 7). — ^a) S (M₁ om.) परम् (for पुनर). — ^b) K₃ V₁ B_{1.4.3} D (D₂ om.) T G₂ M (M₁ om.) जनाधिप; B₂ नराधिप; B₃ जनेश्वरः. — ^d) K₄ T₂ कार्मुकं (for काञ्चनम्).

9 ^a) Ś K_{1.2.4} च (for तु). M₁ क्रुद्धं. — K₃ om. (hapl.) 9^b-10^a. — ^b) B₂ D₂ G_{1.2} च (G_{1.2} तु) सप्तभिः; D₁ त्रिसप्तभिः; D₂ त्रिभिः शरैः; T₂ त्रिभिस्त्रिभिः. — D₂ reads 9^{ab} for the first time after 7^{ab}. — ^c) Ś आजघान भृशं राजन्. — ^d) B₁ सहदेवं. D₄ तु (for च). B_{2.3} D₂ सप्तभिः (for पञ्चभिः).

10 K₃ om. 10^{ab} (cf. v. 1. 9). B₂ om. (hapl.) 10-11. — ^a) V₁ D_{1.4} D₁ T₂ भरतश्रेष्ठः (V₁ 'ष्ठ'). — ^b) B_{1.4} D₂-4.7 ज्येष्ठो; D_{1.4} om.; M श्रेष्ठः. — ^d) D₁ om. one पञ्चभिः.

11 B₂ om. 11 (cf. v. 1. 10). — ^a) G₁ फलाम्यां

यमयोः प्रहसन्नाजन्विष्याधैव च समभिः ॥ ११

तावन्ने धनुषी श्रेष्ठे शक्रचापनिभे शुभे ।

प्रगृह्य रेजतुः शूरो देवपुत्रसमौ युधि ॥ १२

ततस्तौ रभसौ युद्धे आतरौ आतरं नृप ।

शरैर्ववर्षतुर्धोरैर्महामेधौ यथाचलम् ॥ १३

ततः क्रुद्धो महाराज तव पुत्रो महारथः ।

पाण्डुपुत्रौ महेष्वासौ वारयामास पत्रिभिः ॥ १४

धनुर्मण्डलमेवास्व दृश्यते युधि भारत ।

सायकाश्चैव दृश्यन्ते निश्चरन्तः समन्ततः ॥ १५

तस्य मायकसंछिन्नौ चक्राशेतां च पाण्डवौ ।

मेघच्छन्नौ यथा ज्योतिश्चन्द्रसूर्यौ हनप्रभौ ॥ १६

ते तु बागा महाराज हेमपुङ्खाः शिलाशिताः ।

आच्छादयन्दिशुः सर्वाः सूर्यस्वेवाश्वस्तदा ॥ १७

बाणभूते ततस्तस्मिन्संछिन्ने च नमस्तले ।

यमाम्बां ददृशे रूपं कालान्तकवयोपमम् ॥ १८

पराक्रमं तु तं दृष्ट्वा तव सूनोर्महारथाः ।

C. B. 2708
B. B. 56 17
K. B. 55 17

(for महान्या). — ^a) K₁ D₁ समहंततः; D₁ समहंते
(for 'हंतत'). G₂ घटपुत्रस्य चाच्छिनन्. — G₂ om.
11^a-32^a. — ^a) K₂ B (B₂ om.) D₂-4.7 सहसा; D₁
समरे (for प्रहसन). S (G₂ om.) यमयोः प्रसभं बी(T₁
बी)रो. — ^a) K₃ D₃ T₃ [अ]व; V₁ B (B₂ om.)
D₁ D₁ D₁-3.7 च; D₂ स; T₃ G₂ M [आ]शु (for
[ए]व). K₂ D₁ D₂ S (G₂ om.) त्रिभिः; V₁ B
(B₂ om.) D₁ D₁-3.7 त्रिसभिः (for च स^a).

12 G₂ om. 12 (cf. v. l. 11). — ^a) D₁ D₁:
श्रेष्ठ; S (except T₂; G₂ om.) श्रेष्ठे (for श्रेष्ठे). — ^b)
M₂: शत- (for शक्रः). D₁ क्षणे; S (G₂ om.) तदा (T₁
'भा' (for शुभे). — ^c) D₁ वीरो (for शूरो). — ^d) T₂
देवप्रतिसमौ. D₁ देवपुत्रौ महारथौ.

13 G₂ om. 13 (cf. v. l. 11). — ^a) T₁ रभसाश्च;
M₁ रभसो. — ^b) K₃ क्षयं; B₁ D₂-4.7 T₃ युधि; D₁ D₂
G₂ M हृषं. — ^c) Ś K₁ V₁ B D (except D₁ D₂) G₁
वधुपतुर. — ^d) Ś K₁ B₁ महा(K₁ सह)मेघै-
रिवाचलं; D₂ वसमानौ महाबलौ; S (G₂ om.) तोषदाधिव
पर्वतं.

14 G₂ om. 14 (cf. v. l. 11). — ^a) G₁ ससभिः (for
पत्रिभिः).

15 G₂ om. 15 (cf. v. l. 11). — ^a) D₂ S (G₂ om.)
दृश्यते. — ^b) D₁ D₁ 2.5 सायकाश्च; D₁ तावकाश्च. V₁
B₁ D₁ D₁ D₁ 2.5 M₂-4 च व्यवदयंत (D₂ 'ते'); B₂ चापि
दृश्यते; T₃ G₂ M₁ चाप्य(T₃ 'स्य')दृश्यंत (T₂ 'ते') (for
चैव दृश्यन्ते). D₂ सायका न व्यवदयंत. — ^c) B₂
D₂ T₁ G₁ निःसरंतः; D₁ निःसरंतः; D₂ निःसरंतः (for
निश्चरन्तः). T₃ G₂ M ततस्ततः (for समन्ततः).

16 G₂ om. 16 (cf. v. l. 11). B₂ om. 16^a.
B₁, Bom. and Cal. ed. om. 16^a-17^a. — ^a)

Ś K₂ 5 सायकसंछिन्नौ (Ś 'चा'). — ^b) K₂ V₁
B₁ 2.5 D₂ 3.5-8 चक्राशेते; D₁ D₁ 2.5 चक्राशेते; D₁
प्रकाशेते. V₁ B₁ 2.5 D₁ D₁ D₁ 3 न (for च). S (G₂
om.) माद्रैषौ न विरेजतु. — ^c) V₁ मेघच्छन्ने. — ^d) Ś
K₁ 2.5 प्रभाह्वौ; B₁ D₁ कृतप्रभौ; B₂ तथाप्रभौ; T₃ G₂ M
हृतप्रभौ; T₃ G₂ गतप्रभौ (for हृतप्रभौ). B₂ D₁
चंद्रसूर्यकृतप्रभौ.

17 G₂ om. 17 (cf. v. l. 11). B₂ om. 17^a (cf. v. l.
16). — ^b) D₁ S (G₂ om.) स्वर्गपुङ्खाः (for हेम^a). — ^c)
K₂ T₁ दश दिशः (for दिशः सर्वाः). — ^d) K₃ B₂ 4
D₁ D₁ [अ]श्वो यथा; B₂ D₂-4 [अ]श्वस्तदा; D₁
D₁ 5 गमस्तथः; S (G₂ om.) मरीचयः.

18 G₂ om. 18 (cf. v. l. 11). — ^a) K₁ भीतभूते
(for बाण^a). Ś K₁ 4 तदा (for ततस्). — ^b) M₂ 4
संछिन्ने च. B₁ वधानले; T₃ G₂ नमस्तले. T₃ संछिन्ने
नमसः स्थले; G₁ छले च नमसः स्थले. — After 18^a,
D₁ ins.:

508^a नकुलः सहदेवश्च क्रोधं वीर्यं समास्थितौ ।

तौ बाणवृष्टिं राजस्तु शरैः वातसहस्रभिः (sic) ।

छादयामासतुरुमौ बाणवैलनर्षं तव ।

ततस्तयोर्महाराज सृजतोरनिशं शरान् ।

— ^a) B₂ 5 D₁ D₁ D₁ 2-7 यमयोर; S (G₂ om.)
राजस्तु (for यमाम्बां). K₃ D₂ दृश्यते (for दृश्ये).

19 G₂ om. 19 (cf. v. l. 11). — ^a) Ś तद् (for
तं). D₁ विक्रमं तु तयोर्दृष्ट्वा. — ^b) B₁ तस्य (for तव).
D₁ पुत्रोर (for सुत्रोर). K₁ 4 D₂ महारथौ; D₁ M₁
'रथः'. — After 19^a, D₁ ins.:

509^a श्रीवसन्तास्य परमं निःशस्त्रं वयोवयः ।

बाणान्धकारं सद्यैव तव पुत्रस्योत्तदा ।

— ^a) K₂ सुत्रुर, D₁ D₂ 5 (marg.) T₃ G₂ 5 ह्वास्तिकं;

C. s. 2709
B. s. 56. 18
K. s. 51. 19

मृत्योरुपान्तिकं प्राप्तौ माद्रीपुत्रौ स मेनिरे ॥ १९

ततः सेनापती राजन्याण्डवस्य महात्मनः ।

पार्षतः प्रययौ तत्र यत्र राजा सुयोधनः ॥ २०

माद्रीपुत्रौ ततः शूरो व्यतिक्रम्य महारथौ ।

वृष्टद्युम्नस्तव सुतं ताडयामास सायकैः ॥ २१

तमविध्यदमेयात्मा तव पुत्रोऽत्यमर्षणः ।

पाञ्चाल्यं पञ्चविंशत्या प्रहस्य पुरुषर्षभ ॥ २२

ततः पुनरमेयात्मा पुत्रस्ते पृथिवीपते ।

विद्धा ननाद पाञ्चाल्यं षष्ठा पञ्चभिरेव च ॥ २३

अथास्य सशरं चापं हस्तावापं च मारिष ।

क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन राजा चिच्छेद संयुगे ॥ २४

तदपास्य धनुश्छिन्नं पाञ्चाल्यः शत्रुकर्षणः ।

अन्यदादत्त वेगेन धनुर्भारसहं नवम् ॥ २५

प्रज्वलन्निव वेगेन संरम्भाद्बुधिरक्षणः ।

अशोभत महेश्वासो वृष्टद्युम्नः कृतव्रणः ॥ २६

स पञ्चदश नाराचाञ्चसतः पक्षगानिव ।

जिघांसुर्भरतश्रेष्ठं वृष्टद्युम्नो व्यवासृजत् ॥ २७

ते वर्म हेमविकृतं भित्त्वा राज्ञः शिलाशिताः ।

विविशुर्वसुत्रां वेगात्कङ्कवर्हिणवांससः ॥ २८

सोऽतिविद्धो महाराज पुत्रस्तेऽतिव्यराजत ।

M1 उपांतिकं. V1 नूनं (for प्राप्तौ). — ^a) K1 D2 स; D3 तु; S (G2 om.) हि (for स).

20 G2 om. 20 (cf. v. l. 11). — ^a) D3 सेनापतिस्ततो (by transp.). — ^b) S (G2 om.) पांडवानां. Ś1 K8 V1 B D41 Dn1 D1.2-5.7 S (G2 om.) महारथः (for 'त्मनः'). — ^c) S (G2 om.) राजन् (for तत्र). — ^d) M यतो (for यत्र).

21 G2 om. 21 (cf. v. l. 11). — ^b) Dn1 महारथः; D3 (before corr. as in text) 'रथाः'. — ^a) B D2.4.7.8 चारयामास; Dn1 S (G2 om.) पीठं (for ताड). D3 T1 संयुगे (for सायकैः).

22 G2 om. 22 (cf. v. l. 11). — ^a) M3 तद् (for तम्). — ^b) Ś1 B1-4 Dn1 D2-4.6-8 T2 हि; K8 V1 B5 D41 D1.2 [S]पि (for Sति). — ^c) T1.2 G1 M पांचालं (T2 'लिं'). — ^d) K8 V1 B (except B8) D41 Dn1 D2.2.6-8 पुरुषर्षभः (D8 'भं'); T2 'बोत्तसः'. T1.2 G1.3 M प्रसह्य पुरुषोत्तमः.

23 G2 om. 23 (cf. v. l. 11). Ś K1.2 om. 23^{ab}. — ^b) T2 G1 M पुत्रं. K2.4 B D2-4.6-8 तव पुत्रो ह्य (K8 'त्रोप्यः'; K8 B8 D8 'त्रोल')मर्षणः (K1 'ण') (= 22^d). — ^c) G1 M पांचाल्यः. — ^d) D8 ससभिर (for पञ्च). V1 B5 आहवे (for एव च).

24 G2 om. 24 (cf. v. l. 11). — ^a) Ś K1.2.4 अस्यतः; K8 B4 D2.4.7 तथास्य. K1 समरं; Dn1 समरे (for सशरं). — ^b) D8 हस्तावापश्च. T1.2 G1.3 M मुष्टिदेवे विंशति पदे; T2 'मुष्टिश्च विंशति पदे. — ^d) D4.6 G1 रावणं (for राजा).

25 G2 om. 25 (cf. v. l. 11). — ^b) G1 पांचालः. Ś

K1.2.4 V1 B (except B4) Dn1 D2 शत्रुकर्षणः. — ^a) V1 अन्यच्च. Ś K Dn1 D3 आदाय (for आदत्त). D2.5 अन्यं च जगृहे राजन्. — B3 om. (hapl.) 25^d-26^a. — ^d) Ś2 K1 वनं; K8 D2.5.8 दहं (for नवम्).

26 G2 om. 26 (cf. v. l. 11). B3 om. 26^a (cf. v. l. 25). — ^a) K2 प्रज्वालन्. V1 D2.6 रोषेण; B2 Dn1 D3 कोपेन (for वेगेन). S (G2 om.) क्रोधाद्बुधिरक्षाक्षः (G1 'क्ष'). — ^b) Ś2 रुद्धिरक्षणैः; D2 क्षुभिदेरणः (sic); S (G2 om.) प्रज्वलन्निव. — ^c) K4 व्यवासृजत्; T2 M कृतक्षतः; T3 G3 'क्षणं'; G1 'क्षमः' (for 'व्रणः').

27 G2 om. 27 (cf. v. l. 11). — ^b) B1.4 Dn1 T1 M1.4 श्वसंतः; G1 श्वसता. B1.4 इव पक्षगान् (by transp.). — K4 om. 27^{ad}. — ^c) Ś2 K1 V1 B1 D41 D1.2-5.7 T1 M भरतश्रेष्ठ (K1 'हे'). — ^d) V1 B2 Dn1 D2 T1.2 G1 व्यपासृजत्; B1 व्यराजत; D2.7 [S]व्यपासृजत्; D6.8 T8 G3 M1 [S]व्यवा; M2-4 व्यसर्जं (M8 'संज')यत्.

28 G2 om. 28 (cf. v. l. 11). — ^a) Ś2 हेमनिकृतं (for 'विकृतं'). K8 B8 ते हेमवर्णं (B8 'मं')विकृतं. — ^b) K2 B1 Dn1 D3 T1 छित्त्वा (for भित्त्वा). K1 राज्ञा; V1 B3 D41 D1.2.5 T2 राजन्. K1 T8 G1.3 शिलीमुखाः; K4 शिताः शिताः (for क्षिताक्षिताः). — ^c) K8 सिषिबुद् (for विविबुद्). Dn1 S (G2 om.) धरणीं (for वसुधां). — ^d) D8 कंकवर्हिणवांससः.

29 G2 om. 29 (cf. v. l. 11). — ^a) D8 सोऽपि विद्धो. T2 महाराजः. — ^b) Ś2 व्यतिराजत; K8 D8 [S]ति (D8 'भि')व्यरोचत; V1 [S]तिव्यवसृजन् (sic); B1 [S]द्य विंशति पदे; Dn1 [S]मिष्यराजत (for Sति). B3 S पुत्रस्तव विराज (B3 T2 'शां प')ते; D2.6 कैलसशिखरोपमः. — ^c) D8

वसन्ते पुष्पशबलः सपुष्प इव किंशुकः ॥ २३
 स छिन्नवर्मा नाराचैः प्रहारैर्जर्जरच्छविः ।
 घृष्टद्युन्नस्य महेन कुद्विच्छेद कार्मुकम् ॥ ३०
 अयैर्न छिन्नधन्वानं त्वरमाणो महीपतिः ।
 सायकैर्दशमी राजन्ध्रवोर्मध्ये समार्दयत् ॥ ३१
 तस्य तेऽशोभयन्त्रकं कर्मारपरिमार्जिताः ।
 प्रफुल्लं चम्पकं यद्वज्रमरा मधुलिप्सवः ॥ ३२
 तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्टद्युन्नो महामनाः ।
 अन्यदादत्त वेगेन धनुर्मल्लान्श षोडश ॥ ३३
 ततो दुर्योधनसाश्वान्दत्त्वा स्रुतं च पञ्चभिः ।

धनुश्छिच्छेद महेन जानरूपपरिष्कृतम् ॥ ३४
 रथं मोपस्करं छत्रं शक्तिं सङ्गं गदां ध्वजम् ।
 मल्लैश्छिच्छेद नवभिः पुत्रस्य तव पार्पतः ॥ ३५
 तपनीयाङ्गदं चित्रं नागं मणिमयं शुभम् ।
 ध्वजं कुरुपतेच्छिन्नं ददृशुः सर्वपार्थिवाः ॥ ३६
 दुर्योधनं तु विरथं छिन्नमर्वायुधं रणे ।
 आतरः पर्यरक्षन्त सोदर्या भरतर्षभ ॥ ३७
 तमारोप्य रथे राजन्दण्डधारो जना
 अपोवाह च संभ्रान्तो घृष्टद्युन्नस्य पश्यतः ॥ ३८
 कर्णस्तु सात्यकिं जित्वा राजगृद्धी महाबलः ।

C. 9. 2728
B. 2. 56. 37
K. 2. 51. 38

पुष्पविरलः; Ds पत्रविरलः; Ts Gs पुष्पबहुलः. B (except B₂) Ds. 4.7 वसंतकाले सुमहान्. — ^a) Śi Ks B₂ सपुष्पः; Ks सपत्रः; B₂ Ds. 4.7 प्रफुल्लः; Ds वसंता (sic). S (Gs om.) यथा स्मार्किंशुको महान्.

30 Gs om. 30 (cf. v. l. 11). — ^a) K₁ T G₂ M₂-1 संछि (T₁ 'छ') छवर्मा; Ks V₁ B (except B₂) D₁ D₂ 2. 5. 6. 7 स भिन्नव (D₁ 'म') मा; G₁ उत्सव (for स छिन्न). B (except B₂) D₁ D₂ 1. 7 नाराच- (D₁ 'च्या-'); T₂ G₁ पुत्रले (for नाराचैः). — ^b) T₂ G₁ नाराचैर् (for प्रहारैर्). V₁ B D₁ D₂ 3-5. 7 T₂ जर्जे (T₂ 'र्जे')-रीकृतः; T₁ M₁ झर्जेरच्छविः; G₁ झर्जेरीकृतः. — ^c) Ks घृष्टद्युन्नस्य. G₁ फलेन.

31 Gs om. 31 (cf. v. l. 11). — ^a) D₂ त्वरमाणं विशां पते. — Ds om. 31st. — ^b) Ds भूप; M₁ राजा (for राजव्). — ^c) Ks B₁ D₁ S (Gs om.) समर्पयत्; V₁ B₂-3 D₁ D₂ 3-5. 7 समर्पयत्; Ds समार्दयत्; Ds समार्दयत् (for समा). — Ds ins. after 31: Ds after 31st:

510* विम्याय विविचैर्वागैः कालान्तकमपोमैः ।

[Ds निक्षिपैर् (for विविचैर्).]

32 Gs om. 32 (cf. v. l. 11). — ^a) K₁ कंदारः; D₁ समार- (sic); G₁ नाराचाः (for कर्मार-). B₂ चरिवर्जितः; Ds परिमार्जितः. — Ds om. 32nd-33rd. — ^b) Ks प्रोफुल्लः; D₁ प्रफुल्लः; T G₂ M सु (T₁ सं) फुल्लं. V₁ B (except B₂) D (Ds om.) S (Gs om.) पंकजं (for चम्पकं). D₂ 5 यव (for यद्वज्र).

33 Ds om. 33 (cf. v. l. 32). — ^a) Ds T₂ महारथः; G₁ 'स्मनः (for 'मनाः). — ^b) D₂ 5 अश्वान्दत्तुरादाव. — ^c) D₁ मल्लैश्च. D₂ 5 मल्लैश्चैव तु षोडश.

34 ^a) Ks सदा (for सतो). K₁ [ज] र्थ. — ^b) G₁ फलेन. — ^c) Ds जतरूपपरिष्कृतं.

35 ^a) Śs सोपस्करः; D₁ सौपस्करः; M₁ चोपः; M₂-1 चाव. D₁ युजं (for छत्रं). — ^b) V₁ D₁ ध्वजं नागविभूषितं. — ^c) G₁ फलेन. S₁ K₁ B D S दशभिः (for नवभिः). — ^d) Ks G₂ तव पुत्रस्य (ly transp.). B₂ भारतः; D₁ D₂ पार्पत.

36 ^a) V₁ M₁ तपनीयाङ्गदश्च. — ^b) Ks सुवं (sic) (for शुभम्). — ^c) B₂ ध्वजेः. K₁ V₁ कुरुपते.

37 ^a) Ds 3 च (for तु). Ds समरे (for विरथं). — ^b) V₁ B₂ D₁ D₂ 2. 5. 6. 7 T₂ 3 G M छिन्नवर्मायुधं (for 'सर्वायुधं'). T₂ छिन्नवर्मायुधपञ्च. — Gs om. 37th. — ^c) T₂ 3 G₂ 3 आतरः. V₁ पर्यरक्षतः; T₁ M समवे (M₁ 'वे') क्षतः; T₂ 3 G₂ समुदैक्षतः; G₁ स्वमेवेक्षतः. — ^d) Ks B (except B₂) D₂ 1-2-3 S (Gs om.) सोदरा. T₁ भरतर्षभा.

38 ^a) B₂ D₁ D₂ 3 रथं; T₂ रथी (for रथे). G₁ त्जं (for राजव्). — ^b) D₁ S (except T₂) कुडधारो (for दण्ड). V₁ D₁ D₂ D₃ T₂ 3 G₂ 3 M नराधिपं (V₁ 'पः; T₁ 'प'); B₂ 4 D₂ 4. 7 T₂ G₂ जनाधिप (B₂ 'पः). — ^c) V₁ B₂ D₁ D₂ 3 रणादाहः; D₁ रयात्तर्जः; D₂ 3 सुसंरक्षो (D₂ 'यातो') (for च संभ्रान्तो). K₂ 4 B₂ 3 D₂ अपोवाहद (K₁ 'वः; B₂ 'त') संभ्रान्तो; B₂ 4 D₂ 4. 7 अपाहद (B₂ 'वह') दसंभ्रान्तो. — After 38, S ins. an addl. colophon [Adhy. name: T₂ M₁ दुर्योधनपराजयः. — Adhy. m. (figures, words or both): T₂ 3 G 54; T₂ M 53].

39 Before 39, S (except M₁) ins. संवत्. — ^a) D₂ 3 च (for तु). T₂ 3 G₂ M₂ 4 जित्वा; T₂ G₂ जित्वा; G₂ M₂ 3 हत्वा (for जित्वा). — ^b) K₁ राजपुत्रे; K₂ 'गृही; K₃ 'गृही; T G राज (T₂ 'ज') पुत्र (Gs 'पुत्र'); G₂ राजपुत्री. T G जमर्षयः (Gs 'जे') (for महाबलः).

C. 2. 2729
B. 2. 56. 30
K. 2. 51. 39

द्रोणहन्तारमुप्रेषु ससाराभिमुखं रणे ॥ ३९
तं पृष्ठतोऽभ्ययात्तूर्णं श्वेनयो वितुदञ्चरैः ।
वारणं जघनोपान्ते विषाणाभ्यामिव द्विपः ॥ ४०
स भारत महानासीधोधानां सुमहात्मनाम् ।
कर्णपार्षतयोर्मध्ये त्वदीयानां महारणः ॥ ४१
न पाण्डवानां नास्माकं योधः कश्चित्पराङ्मुखः ।
प्रत्यदृश्यत यत्कर्णः पाञ्चालांस्त्वरितो ययौ ॥ ४२
तस्मिन्क्षणे नरश्रेष्ठ गजवाजिनरक्षयः ।
प्रादुरासीदुभयतो राजन्मध्यंगतेऽहनि ॥ ४३

पाञ्चालास्तु महाराज त्वरिता विजिगीषवः ।
सर्वतोऽभ्यद्रवन्कर्णं पतत्रिण इव द्रुमम् ॥ ४४
तेषामाधिरथिः क्रुद्धो यतमानान्मनस्विनः ।
विचिन्वन्नेव बाणाग्रैः समासादयदग्रतः ॥ ४५
व्याघ्रकेतुं सुशर्माणं शङ्कुं चोग्रं घनंजयम् ।
शुक्लं च रोचमानं च सिंहसेनं च दुर्जयम् ॥ ४६
ते वीरा रथवेगेन परिवर्तुर्नरोचमम् ।
सृजन्तं सायकान्क्रुद्धं कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४७
युध्यमानास्तु ताञ्शूरान्मनुजेन्द्रः प्रतापवान् ।

— °) Ks प्राणहन्तारम्; G1 द्रोणं हन्तारम्. Ś1 उ*मं; Śs उग्रेण; K1 उग्रेण; K2 उ*मं; B2 D1.8 M2 उग्रेणः (Dr 'बु'); G1 अग्रेण. — °) Ks V1 B (except B2) Ds1 Dn1 D1.2-5.7.8 S [अ]भिमुखो; D2 'मुखे (for 'मुखं'). D2.6 स्थितः (D2 'तं'); T G बली (for रणे).

40 °) Śs K1.2.4 स; V1 तत् (for तं). Śs दृष्टो (sic) (for पृष्ठतो). B2 S [S]न्व (B2 'भ्य')यात्तूर्णः (for 'भ्ययात्तूर्ण'). Ks तं दृष्टाभिमयात्तूर्ण. — °) Ks Dn1 Ds [S]पि तुदन्; V1 न्यहनच; B2 विहनच; B5 M [S]मि (B5 'भ्य')हनच; T G [S]मिहतः (for वितुदञ्च). Śs शतैः (for चरैः). — °) Ks D2.6 वारणो (Ks 'णे'). Ds जगृहोपांतं (sic); T G जघने निघ्नन्; M जघने मत्तं; Ca. c जघनोपान्ते (as in text). — °) Ds द्विपं. T2 दंताभ्यामिव वारणः.

41 °) T2.8 Gs पुरोगाणां; M2-4 पुरा नासीद् (for महाना). — °) T2.8 Gs राज्ञां च; M1 यौधानां. M2-4 यत्सदास्मिन्महात्मनां. — °) M1 कथं (for कर्णं). T2.8 Gs M युद्धे (for मध्ये). — °) S संकुद्धानां (for त्वदीयानां). V1 Ds महारथः; D2 T2.8 Gs M1 'रणे (M2 'जं').

42 °) Ks T2 अस्माकं; Ds नास्माणां. — °) D1 योधं; M यौधः. K4 M1 पराङ्मुखं. T2.8 Gs कश्चिदासीत्पराङ्मुखः. — °) V1 Ds.1 प्रत्यदृश्यततः; B2 अदृश्यत वदा; Ds प्रत्यदृश्य वतः; Ds 'दृश्येव वद. T2 G प्रा (G2 प्र)दृश्यत ततः कर्णं (G1.2 'जं'). — °) V1 पांडवांसु; B4 Ds1 D1.5.7 पांचालांसु; G1 M पांचालं (M1 'का').

43 °) B2 अस्मिन्. T2 रणे (for क्षणे). Ds1 नरश्रेष्ठः. — °) Śs K2.4 गजवाजिनरक्षयः; Ks V1 B (except B2) Dn1 D2-4.7.8 'जनक्षयः (Ks 'जं'); T G नरवाजिरक्षयः (T1 'जं'); M2-4 नरवाजिरक्षयः. — °) V1 B (except B2) Ds1 D1-5.7 T2.8 G M1.8 मध्य (G1.2 M1 'ज्ये')गते (G2 'तो'). Ks दिने (for अहनि).

44 °) B4.5 Ds1 D1.2.5.1 पांचालास्. Ds च (for

तु). — °) B1.4 Ds.1.2.7 ते सर्वे (for सर्वतो). Ds [S]मिद्रवन्. Dn1 कर्णं. — °) Ks [उ]रगं (for द्रुमम्).

45 °) Ds.1.7 तांस्तथा (for तेषाम्). Ś1 K2 B2 आधिरथः; V1 B4 D2.8 (before corr.) अधिरथिः; T2.8 G2.8 आधिरथिः. — °) B2 मनस्विनां; Dn1 तरस्विनः. T G प्रधानान्वे तरस्विनः. — °) Ks.4 B1.2-5 Ds1 Dn2 D1.3.5.7.8 T G2.8 M विचि (Ks 'च')न्वन्निव; V1 'न्वलेव; B2 विच्छिन्नमिव; D2 विभिदुश्चैव; D4 विचिन्नमिव; Ds विचिन्वन्ति च; G1 स्वचिन्वन्निव. K4 B1.2.4 Ds-4.5.7 बाणोवे; Ds1 D1.5 बाणाग्रैः; T2 Gs तान्बाणैः. — °) B2 समासाद्य तद्. Ks V1 Ds.4.7 अग्र (Ds 'ज्य')गान्; B1 अग्रगः; Ds आग्रहात्. Ds त्वरमाणा महारथाः.

46 °) Dn1 S व्याघ्रकेतुः. Dn1 T1.3 G M सुव (T1 'च'; T2 Gs 'क्ष')मो च; Ds सुवर्माणं; Ds सुवर्माणं; T2 सुपर्वा च (for सुशर्माणं). — °) Ś1 K1.2 B2 शंकं (Ks B2 'खं'); Ks V1 B1.2.4.5 Ds1 Dn1 D1-5.7 चित्रं; Ds शक्रं; Ds सह (for शङ्कु). Ks V1 B Ds1 D1.2-5.7.8 चोग्रायुधं जयं (V1 Bs समं); Dn1 चोग्रायुधो जयः; D2.6 चं (Ds चं)द्रायुधं जयं. S शुक्रश्चित्रायुधः क्रतुः. — Ś K1.2 om. (hapl.) 46°. — °) Ks Ds चक्रं; B2 Ds शुक्रं (for शुक्लं). V1 तु (for the first च). B2 तथाप्रयानं; Ds1 D1.5 तयोप्रसेनं (for च रोचमानं). Dn1 चक्रश्च रोचमानश्च; S दुर्जयो रोचमानश्च (M2-4 'नक्षेत्र'). — °) K4 सहसेनं. B2 सुदुर्जयं. Dn1 S सिं (T2 Gs स)हसेनस्तथाष्टमः (Dn1

47 °) B (except B2) Ds.4.7 रथमार्गेण (for 'वेगेन'). S महता रथवंशेन. — °) B2 T1 परिवन् (T1 'वृ') रथोचमं. — °) Ks संजयं; Ds T2.8 Gs M सृजन्तः. Ds उग्रान्; S तूर्णं (for क्रुद्धं). — °) Ks आहवशोभितं.

48 °) T1.8 G M यतमानां (G1.2 'ना')स; T2 यतमानात् (for युध्यमानात्). T2 स (for तु). Ks

अष्टाभिरष्टौ राधेयो न्यहनन्निशितैः शरैः ॥ ४८
 अथापरान्महाराज मृतपुत्रः प्रतापवान् ।
 जघान बहुसाहस्रान्योधान्युद्धविशारदः ॥ ४९
 विष्णुं च विष्णुकर्माणं देवापि भद्रमेव च ।
 दण्डं च समरे राजंश्चित्रं चित्रायुधं हरिम् ॥ ५०
 सिंहकेतुं रोचमानं शूलभं च महारथम् ।
 निजघान सुसंकुदधेदीनां च महारथान् ॥ ५१
 तेषामाददतः प्राणानासीदाधिरथैर्वपुः ।
 शोणिताभ्युक्षिताङ्गस्य रुद्रस्येवोर्जितं महत् ॥ ५२
 तत्र भारत कर्णेन मातङ्गास्ताडिताः शरैः ।

मर्धतोऽभ्यद्रवन्मीताः कुर्वन्तो महदाकुलम् ॥ ५३
 निपेतुरुष्यां समरे कर्णमायकपीडिताः ।
 कुर्वन्तो विविधान्नादान्वज्रनुन्ना इवाचलाः ॥ ५४
 गजवाजिमनुष्यैश्च निपतद्भिः समन्ततः ।
 रथैश्चावगतैर्मार्गं पर्यस्तीर्यत मेदिनी ॥ ५५
 नैव भीष्मो न च द्रोणो नाप्यन्ये युधि तावकाः ।
 चक्रुः स तादृशं कर्म यादृशं वै कृतं रणे ॥ ५६
 मृतपुत्रेण नागेषु रथेषु च हवेषु च ।
 नरेषु च नरव्याघ्र कृतं स कदनं महत् ॥ ५७
 मृगमध्ये यथा सिंहो दृश्यते निर्भयश्चरन् ।

C. B. 2747
 B. 2. 56. 58
 S. 2. 57. 58

D₂-4.7 वृत्तान्; K₁ दृष्टा; B₂ बीरान् (for वृत्तान्). — ¹)
 D₂ T₁; G₁; M मनुष्येन्द्र (T₁ 'दान्'). S सितैः शरैः (for
 प्रतापवान्). — ²) S K₁; D₂ om. (hapl.); 48^a-49^b. — ³)
 V₁ राधेयं. — ⁴) K₂; B (except B₂) D₂-4.7
 [S]भ्यर्द्धवन् (for न्यहनन्). S पांचालानहन् (T₂ M₁
 'न्यहनन्'; G₁; 'वर्द्धवन्')द्रणे.

49 ¹) S K₁; D₂ om. 49^a) (cf. v. 1. 18). — ²) G₁
 परा- (for अथ). — ³) T₁ नरसाहस्रान्. — ⁴) B₁; 4.5
 योष्यान्; M₁; योधान्. V₁ B (except B₂) D (except
 D₁ D₂) T G युद्धविशारदान्.

50 ¹) K₂ विष्णुतं; V₁ B D₁ D₂ D₁; 2.4.7 जिष्णुं
 च; D₂ विष्णुश्च. ²) S K₂ B (except B₂) D₁
 D₂; 2.4.7 जिष्णुक (D₂ 'क्ष')मार्गं; D₂ विच; T₁ M विष्णुवमार्गं;
 T₂ G₂ विष्णु दक्षमिद. G₁; 2 युक्तं (G₂ 'कद्र') च विष्णु
 दक्षमिद. — ³) K₂; B₂ D₁; 2 देवापि- (D₂ 'पं'); D₂
 देवपि. T₂ G नारायैश्च शिलाक्षितैः. — ⁴) K₂ B₂; D₁
 D₁-2.4.7.8 राजन्समरे (by transp.). V₁ B₂ इंद (B₂
 'इं')वारं तु समरे; T G इंदया (G₁ 'इं सा; G₂ 'इसा')रं च
 समरे; M इंदं च राजन्विर्कोतं. — ⁵) T₂ सुतं (for हरिम्).

51 ¹) V₁ B₂ D₁ D₂ रोचमानं सिंहकेतुं. — ²) D₂
 शरयं. B₂ महारथान्; D₁ D₁; 2 'रथ'. — ³) S K₁; 2 om.
 (hapl.) 51^a. — ⁴) D₁ तदीयानां; S चेदिकानां (for
 वेदीनां च).

52 ¹) K₂ आधिरथिद; T₂; G आधिरथेद. K₂ ययौ
 (for वपुः). — ²) B₂ युगानि सर्वमूलानि; D₁ D₂
 शोणितान्युक्षि (D₁ m 'शं'कुक्षि; D₂ 'ता'युधि)तांगस्य.
 — ³) T₂ G₂; 2 रुद्रस्यैव. D₁ [उ]र्वितं महान्; D₂
 [उ]र्वितं वपुः; T G [उ]र्वितैर्वै; M [आ]दतापिनः (for
 [उ]र्वितं महत्). B₂ काकस्यैव विषहन्.

53 ¹) K₂ निहताः; M₂ तापिताः (for ताडिताः).
 — ²) D₂ व्यद्रवन् (for अभ्य'). D₂ रावान् (for
 (for भीताः). — ³) K₂ D₂ M₂; 2 कुर्वतो.

54 ¹) B₂; T₁ M अपरे; T₂ G तु परे (for समरे).
 — ²) K₂ V₁ B D M कर्णमायकपाडि (M₂; 'पि)ताः.
 — ³) K₂ कुर्वतो. S रावान् (for नादान्). — ⁴) D₂
 वज्रभिन्ना; T G 'रुग्ना (for 'नुक्ता).

55 ¹) T₂ तु (for च). D₂ गजवाजिरथावैव. — ²)
 T₁; 2 सहस्रतः; T₂ G च सर्वतः (for समन्ततः). — ³)
 K₂; 2 चा (K₂ सा)वर्गतेद; K₂ D₂ चापि तथा; V₁ B D₁
 D₂ D₁-4.7 T₁ M चाधि (T₁ 'ति')रथेद (D₂ 'थं'); D₂
 चतुरगैद; T₂ च द्विरथेद; T₂ G भग्नैर्वैवैश्च (for चावगतेद).
 K₂ D₁ मार्गं; K₂ D₂ नागैः; T₁ M वागैः; T₂ मत्तैः; T₂ G
 चैव (for मार्गैः). — ⁴) K₂; 2 परिलीवैत; K₂ V₁ B₁ D S
 समासी (D₂ 'मती')वैत.

56 ¹) B₂ D₁ D₂ नैवं; D₁ T G न च. M न भीष्मो
 न च द्रोणो. — ²) D₂ नान्ये युधि च (for नाप्यन्ये
 युधि). K₂ मामका. — ³) D₁ चक्रुः; D₂; 2 चक्रुर्वै; T₁
 चक्रुः; T₂; 2 G M चक्रुर्वि (for चक्रुः स). — ⁴) G₁
 वाटकं. V₁ च कृतं; S कृतवान् (for वै कृतं).

57 T G transp. 57 and 58. — ¹) T₂; 2 G
 मृतपुत्रोच; T₂ पुत्रस्तु (for 'पुत्रेण). — ²) M नरेषु (for
 हवेषु). K₂ V₁ B D T G हवेषु च रथेषु च. — ³)
 M हवेषु (for नरेषु). D₂; 2 महाराज; T₂
 नरव्याघ्रश्च. — ⁴) D₂ कृतं सु; T G चकार; M कृतं हि.

58 T G transp. 57 and 58. — ¹) M₂; 2 वृकमध्ये
 (for वृष). T₂ युगानां मय्यतः सिंहो. — ²) T₂; 2 G M
 निर्भयो दृश्यते (by transp.); T₂ निर्भयो वर्तते. — ³)
 B (except B₁) D₂; 2 देवाकानां. D₂ रथवातान् (for

C. 8. 2749
B. 8. 55. 57
K. 8. 51. 56

पाञ्चालानां तथा मध्ये कर्णोऽचरदमीतवत् ॥ ५८ ।
यथा मृगगणांस्तान्निहो द्रावयते दिशः ।
पाञ्चालानां रथत्रातान्कर्णो द्रावयते तथा ॥ ५९
सिंहास्यं च यथा प्राप्य न जीवन्ति मृगाः कश्चित्
तथा कर्णमनुप्राप्य न जीवन्ति महारथाः ॥ ६०
वैश्वानरं यथा दीप्तं दहन्ते प्राप्य वै जनाः ।
कर्णाग्निना रणे तद्रहग्धा भारत सृज्याः ॥ ६१
कर्णेन चेदिष्वेकेन पाञ्चालेषु च भारत ।
विश्राव्य नाम निहता बहवः शूरसंमताः ॥ ६२

तथा मध्ये. — ^a) Dn1 D2 चरद् (for स्व). S
चरन्कर्णो ह (T2 'जोष्य' भीतवत्.

59 ^a) V1 तांस्तान्; T2 दहान् (for त्रस्तान्). D0 यथा
मृगान्सुसंक्रान्तान्. — ^b) D0 कर्णो (for सिंहो). G2 दिशं.
— ^c) K2 V1 B1.5 D2.5.7 T2 M1 पांचालानां. Dn1 तथा
त्रातान्. — ^d) K2 V1 B1.5 D2.5 Dn1 D1.5-5.7.8
व्यद्रावयत्; B1.5.4 D2.6 त्रासयते (for द्राव*). K2 (sup.
lin, as in text) दिशः; B2 तदा.

60 ^a) T1.2 G2.3 M1 सिंहं स हि; T2 सिंहस्याग्निः;
G1 सिंहास्यं हि; M2-4 तं सिंहं स (M2 च) (for सिंहास्यं
च). Ca cites सिंहास्यं and प्राप्य (both as in text).
— M2 om. 60^b-61^c. — ^b) D2.1 D1.5 जीवति. — ^c)
D2.1 D1.5 कर्णं (D2.1 'जै' मुखं प्राप्य; T2 'मभिप्राप्य'; G1.2
M (M2 om.) 'मनुप्राप्ता. — ^d) S K1.2 [अ] जीवन्ति; D2
त्राजंति; D2.4.7 जीजिबुर्; T1 देवन्ति (sic) (for जीवन्ति).
S (M2 om.) स संजयाः (for महारथाः).

61 M2 om. 61^{ab} (of. v. 1. 60). M1 om. (hapl.)
61. K1 om. 61^{ab}. — ^a) S' K2.4 प्राप्तं; B1.2.4
D2.4.7 प्राप्य (for दीप्तं). B2 वैश्वानरैर्यथा दीप्तेः; S (M1.2
om.) वैश्वानरमुखं प्राप्य. — ^b) K2 V1 B2 D2.1 Dn1
D1.2.5.6.8 प्राप्य दहं (D2.1 D1.5 दह्यः; D2 मुह्यं)ति;
B1.2.4 D2.4.7 प्रतिदहन्ति (for दहन्ते प्राप्य). B2
प्रत्यदहयन्त वै प्रजाः; S (M1.2 om.) दहं (G2 'ह')ते शलभा
बया. — ^c) B1 बने (for रणे). D2.1 D1.5 दग्धा (for
तद्रद्). S (M1.2 om.) कर्णाग्निं समरे प्राप्य. — ^d) D2.1
D1.5 तद्रद् (for दग्धा).

62 K2 D2 om. 62. — ^a) D2 चेदिकैकेन; D2
'वेकेय (for 'वेकेन). S चेदिष्वेकेन कर्णेन. — ^b) S2
K1.2.4 पांचालस्येषु; B1.4 D2.4.7 पांचालेषु. — ^c) S2 K1.2.4
B2 विद्राव्य नाम; V1 विद्राव्यमान. B2 [अ] निहता;
D2 निहिता; T1.2 G [अ] निहता (G2 'त'). T2 M

मम चासीन्मनुष्येन्द्र दृष्ट्वा कर्णस्य चित्रमम् ।
नैकोऽप्याधिरथेजीवन्पाञ्चाल्यो मोक्षयते युधि ॥ ६३
पाञ्चालान्विधमन्संख्ये स्रतपुत्रः प्रतापवान् ।
अभ्यधावत् संकुद्धो धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ॥ ६४
वृष्टद्युम्नश्च राजानं द्रौपदेयाश्च मारिष ।
परिवृष्टमित्रघ्नं शतशश्चापरे जनाः ॥ ६५
शिखण्डी सहदेवश्च नकुलो नाकुलिस्तथा ।
जनमेजयः शिनेर्नसा बहवश्च प्रभद्रकाः ॥ ६६
एते पुरोगमा भूत्वा वृष्टद्युम्नस्य संयुगे ।

श्रावयंतोय नामानि. — ^a) M2.4 बभ्रमुः (for बहवः). V2
शूरसंगताः. Dn1 शूरा वै बहवो नराः; T2 निहताः शूराः
संमंततः (hypermetric); M2 बभ्रमुः शूरसत्तमाः.

63 ^a) D2 तु (for च). V1 महाराजन्; B D2.4.6.
मती राजन् (for मनुष्येन्द्र). S मतिर्ममासीद्वाजेंद्र. — ^b)
D2.6 तं दृष्ट्वा कर्णपौरुषं. — ^c) S1 K2 नैकस्य; V1 न चैव;
B2 नैकोद्यः; Dn1 नैको हि; D2 नैकश्च. T2 [अ] तिरधिर्; T2
G2 [अ] तिरयेर्; G1.2 [अ] तिरयो. S जीवेत्. — ^d) K1.2.4.
B1 मोक्षते; Dn1 मोक्षयते. B2 मोक्षयते युधि मारिष;
D2 पांचाल्यो जनु मोक्षयते; S पांचालानां महारणे.

64 ^a) S2 K1 पांचालवान्; B2.5 D2 पांचालान्. K2
B2 D1.5 विधमन्; V1 B1.4.5 Dn1 D2-4.5.7 व्यधमन्;
K1 मध्ये (for संख्ये). S संख्ये (M 'खे) विधम्य (T2
'मय्य) पांचालान्. — ^b) K2 V1 B (except B1) D S
पुनः पुनः (for प्रतापवान्). — After 64^{ab}, V1 B2 Dn1
D2.4.7 ins.:

511* पाञ्चालानय निघ्नन्तं कर्णं दृष्ट्वा महारणे ।

[V1 D2 पांचालान्.]

— ^c) K2 V1 B1.5 D7 S अभ्य (V1 'प्य) धावत्सुसंकुद्धो-
— ^d) K2 V1 B2 D2.1 D1.5.6.8 धर्मराजं; B1.4.5 Dn2
D2-4.7 राजो; B2 पांडुपुत्रं; S कुंती* (for धर्म*). B4 Dn1
D2.4.7 युधिष्ठिर.

65 ^a) V1 वृष्टद्युम्नः. K1.2 V1 B Dn1 D2.5.8 तु
(for च). K2 B D2.1 D1-4.7 राघवेयं (for राजानं). — ^b)
S घन्विनः (for मारिष).

66 ^a) B (except B2) S नकुलोन्ये (B1 'पि) च
भूमिपाः. — ^c) Hypermetric. T2 सालकिश्च (also
as in text) (for शिनेर्नसा). — ^d) S2 बलवच्च; M
चेकितानः (for बहवश्च).

67 ^a) G2 ह ते (for एते). G1.2 पुरोगता. T2
भूवन् (for भूत्वा). — ^b) K2 B2 वृष्टद्युम्नश्च. — ^c)

कर्णमस्यन्तमिष्वस्त्रैर्विचेरुमिनौजमः ॥ ६७
तांस्तत्राधिरथिः संख्ये चेदिपाञ्चालपाण्डवान् ।
एको बहूनस्यपतद्रुतमन्पात्रगानिव ॥ ६८
मीमसेनस्तु संकुद्रः कुरुन्मद्रान्सकेकयान् ।
एकः संख्ये महेष्वासो योधयन्बह्वशोमत ॥ ६९

तत्र मर्मसु मीमेन नाराचैस्ताडिता गत्राः ।
प्रपतन्तो हतारोहाः कम्पयन्ति स मेदिनीम् ॥ ७०
वाजिनश्च हतारोहाः पचयश्च गनामवः ।
शेरते युधि निर्भिन्ना वमन्तो रुधिरं बहु ॥ ७१
सहस्रश्च रथिनः पतिताः पतितायुधाः ।

C. B. 2765
C. B. 28. 72
K. B. 31. 76

Ks B1 Ds1 Ds2 अस्यत्. Ds1 Ds2 इषुर्बै (D1 'वै') र; Co इष्वस्त्रै (as in text). — ^a) Ś K1.2.2 Ds-1 G1.2 विरेजुर; Ds1 T1 विरेजुर; Ds विरेजुर; T2.3 Gs M ततश्चुर; Co विरेजुर (as in text). T2.3 Gs Ms-1 अमितौजसं.

68 ^a) V1 तत्राधिरथिः; B1 तत्र रथिनः; Ds1 तत्राधिरथिः; T G ताना (T2.3 'न') तिरथिः; M तानाधिरथिनः. Śs मध्ये; Gs M संख्ये; Gs संख्ये (for संख्ये). — ^b) Śs चेदिपाञ्चाल-पाण्डवान्. — After 68^{ab}, T2 ins.

512* सात्विकं च महाराज नावकलं संयुगे ।

— ^a) Bs om. एको बहून्. Ds1 Ds2 बहूनस्यपतद्रुत; T1 [S] पितानस्य (for बहूनस्य). — ^a) B1.2 Ds.2 गरुडः (for 'मान्'). S transp. पन्नगान् and इव. — After 68, N (Dn1 om. from line 3 up to 69^{ab}) ins.

513* तैः कर्णस्वामवयुद्धं घोररूपं विशां पते ।

तादृगवाक्पुत्रा वृत्तं देवानां दानवैः सह ।
तान्समेतान्महेष्वासान्प्रहरवौषधविभिः ।
एकोऽम्बभवद्व्यग्रस्त्रमासीव दिवाकरः ।

[(L 1) Ds.2 इष्यत् (for कर्णत्). V1 भवानर्क (for विशां रते). — (L 2) Bs.2 Ds transp. तदृग् and वाहून्. Śs हवा; Ds भवेद् (for पुत्रा). Ś K B1.2 Ds अग्निः; Ds.2 जसुरैः (for दानवैः). — (L 3) Ds सवनि (for तान्समे). Śs महेष्वासाः. — (L 4) V1 B1.2.2 Ds.2.2.1 [S] स्य (Bs 'व्य') वनद्; Bs [S] स्रजवद्; Bs [S] स्रजवद्; Ds1 Ds2 [S] स्रजवद्; Ds स्रजवद् (for स्रजवद्).]

69 Dn1 om. 69^{ab} (cf. v. 1. 68). — ^a) Ś K संकुद्रः; V1 Bs Ds.2 संसके (Bs 'क'); Ds1 Ds2 राधेयै; S कौतव्यः. — ^b) Ś K V1 B Ds-1.2.3 राधेयं (Ks V1 Bs Ds.2 'वै') पाण्डवैः सह; Ds1 Ds2 संसके पाण्डवैः सह. — After 69^{ab}, N (Ds after line 2 of 513*) ins.:

514* सर्वतोऽम्बहनकुद्रो यमदण्डनिभैः शरैः ।

बाह्यीकान्केकयान्मत्स्यान्वासात्मान्मद्रसेणवान् ।

[(L 1) V1 Bs Ds1 Ds2 कुद्रन् (for सर्वतो). Ś K1.2.2 कुद्रन्वायववीकृद्रान् (Śs 'वा'); Ds कुद्रन् व्यपनकुद्रो (for the prior half). Ds दमदण्डनिभः. — (L 2) V1

B1.2 Ds.2.1 बाह्यीकान् (for बाह्यीकान्). Ks Ds1 Ds2 केकयान्. Ś Ks.2 वसनीन्; Ks डमनैः (sic); V1 Ds1 Ds2 आरंभान्; B1 अरन्मात्रान् (sic); Ds1 Ds वसंभान्; Ds वसंभान्; Ds डमनान् (for वसंभान्). Ds मिहिरंभवान् (for मद्र).]

— ^a) Ds एतस्मिन्; Gs.2 M एकः संख्ये (Gs 'वै'). Ds1 Ds.2 Ms-1 महेष्वासाः. — ^a) V1 Ds बहु शोभत. S चालयामास सायकैः.

70 ^a) Ds1 कर्णसु (sic); Gs मर्मणि (for मर्मसु). V1 भिन्नेन; B1 तीक्ष्णेन (for भीमेन). — ^b) M1 तापिता (for ताडिता). Śs K1.2 नराः; M1 गत्राः (for गत्राः). — ^a) B1 Ds1 प्रापतन्तो (Dn1 'त'). S1 हवारोहाः; Śs हतारोहाः. — ^a) Ds1 कंपयन्तः सः; T1 वंति च; Gs 'वन्ति च'.

71 Ds om. 71^{ab}. — ^a) V1 Ds1 Ds2 निहतारोहाः; Ds (inf. lin. as in text) च हतारोहाः; T2 च हवारोहाः. — ^b) Ds वेगुस्त्रश्च; S वा (T2 Gs Ms प) द्वालाश्च (for पचयश्च). — Ds om. (hapl.) 71^a-72^d. — ^a) S अक्षेरत महाराज. — Bs om. (hapl.) 71^a-73^c. — ^a) Ds1 वासतो (for वमन्तो). — After 71, T2.3 G M1 ins.:

515* ताडिताः सहसा नागा भीमसेनेन मारिष ।

निपतन्ति स वेगेन वज्ररग्ना इवाचलाः ।

[(L 2) T2 Gs M1 महारगेना (for स वेगेन). T2 M1 वज्ररग्ना (for 'रग्ना').]

T2.3 G M1 cont.; Ms-1 ins. after 71:

516* निहतैस्तेमहाराज वेगवद्भिर्महामैत्रैः ।

शुश्रुमे वसुधा राजन्विकीर्णैरिव पर्वतैः ।

[(L 1) T2 महारवैः (for 'नरैः'). — Gs om. line 2. — (L 2) Ms-1 विरेजुरैः (for विकीर्णैः).]

72 Bs Ds om. 72 (cf. v. 1. 71). T2 Gs om. 72^a-73^b. — ^a) T1 सहस्रसंख्या (for 'सह'). V1 Ds सततो रथिनो नागाः. — ^b) B (Bs om.) Ds.2.2 पतिताः; T1 G1.2 M पचयः; T2 पतिताः (for पतिताः). Ds T2 वा (T2 पतिता युधि. Ds पतिताः पतिता युधि. — ^a) B1.2.2 ते कृताः; Bs ते हताः; Ds1 Ds2 तेषु ताः (sic); Ds.2.1 ते कृताः; Ds T1 G1.2 वि (T1 वी) कृता (for कृताः). Ks

C. S. 2765
B. S. 56. 74
K. S. 51. 76

अक्षताः समदृश्यन्त भीमाद्भीता गतासवः ॥ ७२
रथिभिर्वाजिभिः स्रुतैः पत्तिमिश्र तथा गजैः ।
भीमसेनशरच्छिन्नैरास्तीर्णा वसुधाभवत् ॥ ७३
तत्तत्स्मितमिवातिष्ठद्भीमसेनबलार्दितम् ।
दुर्योधनबलं राजन्निरुत्साहं कृतव्रणम् ॥ ७४
निश्चेष्टं तुमुले दीनं बभौ तस्मिन्महारेणे ।
प्रसन्नसलिलः काले यथा स्यात्सागरो नृप ॥ ७५
मन्युवीर्यबलोपेतं बलात्पर्यवरोपितम् ।

समदृश्यन्ते. D₂ वाजिनश्च हतारोहाः. — ^a) Ś K₂. 4
भीमाद्भूतः; D₂ पेतुस्तत्र; D₂. 4. 7 भीमभीता.

73 B₂ om. 73^{ab} (cf. v. l. 71). T₂ G₂ om. 73^{ab}
(cf. v. l. 72). — ^a) K₂ V₁ B (B₂ om.) D T₁ M₂-4
सादिभिः; T₂ G₁. 3 चा(T₂ च)हृतैः; M₁ पत्तिभिः (for
वाजिभिः). B₂ D₂ श्रुतैः; D₂ चैव (for स्रुतैः). — ^b) K₂
V₁ B (B₂ om.) D S (T₂ G₂ om.) पा(V₁ B₁ M₂
प)दातैर्वाजिभिर् (for पत्तिमिश्र तथा). D₂ गतैः; D₂
तथा (for गजैः). — M₂ om. 73^c-74^c. — ^c) K₁. 4 B₂
D₂ D₂. 4 -शरच्छिन्नैः; V₁ -शिरच्छिन्नैः; B₁. 4. 5 D₂. 5. 7 S
(M₂ om.) -शरैश्छिन्नैः(G₁ M₂ 'च्छिन्नैः). — ^d) B₁. 4. 5
D₂. 4. 7 आच्छिन्नाः; B₂ व्यास्तीर्णाः; D₂. 5 T₂ आकीर्णाः.

74 M₂ om. 74^a (cf. v. l. 73). — ^a) D₂ D₂
तत्संमितम्; D₂ तस्मिन्मितम्; T G M₂-4 संसंमितम्; M₁
संस्त्रमम् (sic) (for तत्संमितम्). B₂ ततः स्मितमिवाति-
ष्ठत्. Cc cites स्मितं. — ^b) B₂-4 D₂. 4. 7 S -मयादितं
(M₁ 'तः' (for -बला'). — ^c) K₂ दुर्योधनं. B₂ D₂ सर्वं
(for राजन्). — ^d) S कृतं रणे (for कृतव्रणम्).

75 ^a) D₂ निश्चेष्टे. K₂. 4 V₁ B₁. 3. 4 D₂. 4. 6-8 T₂. 2
G₁. 3 M तुमुले (K₂ D₂ 'म')लं; B₂ D₂ D₂. 5 तद्वलं; D₂ D₂
G₂ तु बलं. T₁. 8 G भीमं (for दीनं). — ^b) D₂. 6
महाहवे; S राजजिरे (for महारेणे). — ^c) Ś K₂ B₁. 4
D₂-4. 7 S प्रसन्नः D₂ 'मिश्रः; T₁. 8 G₂ 'सन्ने'सलिले. M₂
लोके (for काले). — ^d) D₂ नृपः. — After 75, K₂ V₁
B D₂ D₂ D₂. 3-5. 7 ins.:

517* तद्वत्तव बलं तद्वै निश्चलं समवस्थितम् ।

[B₂ सर्वं (for तद्वै). B₂ निश्चरं; B₂ निश्चेष्टं.]

76 ^a) K₂ मन्युवीर्यं; D₂ (marg. as in text)
मदवीर्यं; G₁ मन्युवीर्यं. — ^b) V₁ B D₂ D₂-7 T₂. 8 G M

अभवत्तव पुत्रस्य तत्सैन्यमिषुभिस्तदा ।
रुधिरौषपरिक्लिन्नं रुधिरार्द्रं बभूव ह ॥ ७६
सूतपुत्रो रणे क्रुद्धः पाण्डवानामनीकिनीम् ।
भीमसेनः कुरुंश्चापि द्रावयन्बह्वशोमत ॥ ७७
वर्तमाने तथा रौद्रे संग्रामेऽद्भुतदर्शने ।
निहत्य पृथनामध्ये संग्रामकृगणान्वहून् ॥ ७८
अर्जुनो जयतां श्रेयो वासुदेवमथाब्रवीत् ।
प्रभञ्जं बलमेतद्वि योत्समानं जनार्दन ॥ ७९

दर्पात्; D₂ D₂ मंदं (for बलात्). V₁ B₂. 5 D₂ D₂. 4. 7
T₂. 8 G प्रत्यवरोपितं; D₂ सौर्यव' (sic); Cc पर्यव' (as in
text). K₂ दर्पात्थं च रोपितं; T₁ दर्पमात्सर्यपीडितं. — ^a)
V₁ B D₂ D₂ D₂. 3-7 T₁. 8 G₁ M निष्प्रभं; D₂ निष्ठतस्;
T₂ G₂. 3 निःसृष्टं (for द्रुषुभिः). B₂ T₁ तथा; D₂ सह
(for तदा). — After 76^{ab}, K₂ V₁ B D₂ D₂ D₂. 3. 7
S ins.:

518* तद्वलं भरतश्रेष्ठ वध्यमानं परस्परम् ।

[V₁ D₂ D₂. 5 S ते बले; B₂ तद्वले; D₂ ते सेने. T₂ G₂
भारतश्रेष्ठ. V₁ D₂ D₂. 5 S वध्यमाने; B₂ D₂ हन्यमाने.
T₂ परस्परम्.]

— ^a) V₁ B₂ D₂ D₂ D₂. 5 S रुधिरौष(T₂ G 'रेण)
परिक्लिन्ने; D₂ 'परिक्लिन्नं. — ^b) V₁ B₂ D₂ D₂ D₂. 5 S
रुधिरार्द्रं बभूवतुः. — After 76, Ś K B (except B₂)
D₂. 4. 7. 8 M ins.:

519* जगाम भरतश्रेष्ठ वध्यमानं परस्परम् ।

[Ś K₂. 8 D₂ व(K₂ द)दमानं.]

77 ^a) T G [S]वधीत् (for रणे). T₁ मत्रः; T₂
कर्णः (for क्रुद्धः). — ^b) S संजयानाम् (for पाण्डवान्). — ^c)
S कुरुणां च (for कुरुंश्चापि). — ^d) K₂. 3 बहु शोमत.
V₁ B₂ D₂ D₂. 3-5. 7 द्रावयन्तौ विरेज(D₂ D₂. 5 'चेर')तुः;
S त्रिगतां(G₁. 3 संस्रष्टा)नां धनंजयः. — After 77, S ins.
an addl. colophon [Adhy. name: M₁ भीमकौरवयुद्धं.
— Adhy. no. (figures, words or both): T₁. 8 G
55; T₂ M 54].

78 ^a) D₂ लोमहर्षणे (for ऽद्भुतदर्शने). — ^b) D₂
प्रतनामध्ये. — ^c) Some MSS. संस्रष्टकृगणान्.

79 ^a) T₂ प्रभिञ्जं. B₂ वै (for हि). — ^b) B₂. 5 D₂
जनार्दनं; S मया सह.

एते धावन्ति सगणाः संशप्तकमहारथाः ।
अपारयन्तो मद्राणान्सिंहशब्दान्मृगा इव ॥ ८०
दीर्यते च महत्सैन्यं सृञ्जयानां महारणे ।
हस्तिकक्षयो ह्यसौ कृष्ण केतुः कर्णस्य धीमतः ।
दृश्यते राजसैन्यस्य मध्ये विचरतो मुहुः ॥ ८१
न च कर्ण रणे शक्ता जेतुमन्ये महारथाः ।
जानीते हि भवान्कर्णं वीर्यवन्तं पराक्रमे ॥ ८२
तत्र याहि यतः कर्णो द्रावयत्येष नो बलम् ॥ ८३
वर्जयित्वा रणे याहि स्रतपुत्रं महारथम् ।

श्रमो मा बाधने कृष्ण यथा वा तव रोचते ॥ ८४
एतच्छ्रुत्वा महाराज गोविन्दः प्रहमन्निव ।
अत्रवीर्जुनं तूर्णं कौरवाञ्जहि पाण्डव ॥ ८५
ततस्तव महत्सैन्यं गोविन्दप्रेरिता हयाः ।
हंसवर्णाः प्रविविशुर्वहन्तः कृष्णपाण्डवौ ॥ ८६
केशवप्रहितैरश्वैः श्वेतैः काञ्चनभूषणैः ।
प्रविशन्निस्तव बलं चतुर्दिशमभिघ्नत ॥ ८७
तौ विदार्य महासेनां प्रविष्टौ केशवार्जुनौ ।
कुदौ संस्मरन्काञ्ची व्यभ्राजेतां महाद्युती ॥ ८८

C. 2. 2704
D. 2. 26. 93
K. 2. 21. 94

80 " B (except B₁) D₂-4.7 इवन्ति (for धावन्ति).
— ^a) Some MSS. संसप्तक. T₁ संशप्तकगणा रथाः.
— After 80^{ab}, T G ins.:

520* दुर्जया क्षेप समरे देवैरपि सवासवैः ।

— ^a) Ś K₂ 4 D₁ D₂ 5 M₁ अवारयन्तो; K₁ अवचरन्तो
(*sls*); G₂ असारं; M₂-4 अपारं (for अपारं). — ^a)
K₂ B (except B₁) D₂-4.7 M₁ सिंहशब्दः; D₂ नादान् (for
'शब्दान्'). V₁ गजा इव; D₁ D₂ यथा मृगाः. — After
80, T G ins.:

521* कुरवश्चापि धावन्ति भीमसेनमचारिताः ।

[T₂ 3 G₂ [अ]नि- (for [अ]वि).]

81 " D₂ [S]च (for च). — ^a) K₂ हस्तिकक्षयो;
K₂ V₁ B₂ 3 D₂ 6.8 ह (D₂ अ)लिकक्षो; B₁ 2.4 D₂ D₁
D₂ 8-9.7 कक्षा; T₁ M₁ कक्ष्या (for कक्षो). K₂ कृष्णः;
D₂ D₂ कर्णः; D₂ बार्णः; D₂ केतुः. — ^a) D₂ पश्य (for
केतुः). D₂ दीप्तिमान् (for धीमतः). — ^a) G₂ विचरितो.
D₂ 4.7 मुहुः (for मुहुः).

82 " K₂ M₂-4 हि; T₂ तु (for च). B₂ जेतुं;
D₁ शप्तया; D₂ शक्नो (for शक्ता). — ^a) D₂ S एते (for
अन्ये). B₂ सप्तम्याममहारथाः. After 82^{ab}, T G
ins.:

522* दुर्जया क्षेप समरे देवदानवराक्षसैः ।

— ^a) D₁ जानाति. D₂ जानीतेव हि मां कर्णो. — ^a) B₁
D₁ पराक्रमं; Co "क्रमे (as in text).

83 " G₂ कृष्ण (for कर्णो). — ^a) G₂ दारयत्येव (for
द्रावयत्येव). B₂ मे बलं; B₂ महत्.

84 " K₂ सर्वान्ये; B₂ दुर्जयान्या; D₁ सर्वान्ये; D₂
स्वरयित्वा; Co सर्वं (as in text). D₂ स्वरयन्वै रणे याहि;
S (except M₂ 4) विगतौन्दर्वयन्वाहि. — ^a) D₂ महाबलं
(for 'रव्य'). — ^a) K₂ अनो मां; V₁ D₂ D₂ 5 अनो मे;

D₁ अनो मां; D₂ अनो मां; Bom. e. 1. एतन्मे (for अनो
मां). K₂ [S]लवं (for कृष्ण). K₁ अनो मा मीयनेवर्णः;
B₁ 2.4.5 D₂ 4.7 एव (B₂ च) मे रोचते कृष्ण; B₂ अनो वाराधते
कृष्ण; D₂ S वामुदेव महाबाहो. — ^a) D₂ च (for वा).

85 " K₂ B D च चक्षन्त्य (for महाराज). — ^a)
V₁ S (except T₂ G₂) याहि (for ग्रहि). D₁ पाण्डवान्;
S सारत.

86 Before 86, T₂ G ins. संजयः. — ^a) Ś K₂ 2.6
D₂ 6 तत्र (for तव). K₂ V₁ B D₂ 4.7.8 महासैन्यं. — ^a)
B₂ D₂ D₂ 5 T₂ 3 G M गोविन्दप्रेरिता. T₁ गोविन्दः
प्रेरितामहः (*sls*). — ^a) S [अ]विशंसतुर्णं (for प्रविशन्निवृत्तः).
— ^a) D₂ 6 कृष्णमाचवौ; S [S]द्विन्माहवे.

87 " K₂ B₁ 2.4 D₁ D₂-4.7.8 T₂ केशवप्रेरितैः; V₁
B₂ 3 D₂ D₂ 5.8 T₂ 3 G M प्रेहितैः (for 'प्रहितैः'). T₁
अन्यैः (for अन्यैः). — ^a) T₂ श्वेतैः (for श्वेतैः). K₂ B₂
काञ्चनभूषितैः; V₁ कनकभूषणैः. S (except T₂) तैः काञ्चन-
विभूषितैः. — ^a) K₂ S (except G₂) आ (K₂ प्रा)विशन्निवृत्तः.
G₂ 3 बलं तूर्णं (for तव बलं). — ^a) T₂ 3 G M अ (G₂
ड)दीर्घतः; T₂ अकीर्णतः (for अभिघ्नत). D₂ स्रतया
प्रतिभ्रम्यते. — After 87, N ins.:

523* मेघस्तनितनिर्द्धारः स रयो वानरपञ्चजः ।

चलत्पताकसां सेनां विमानं चामिवाविशत् ।

[(L. 1) Ś K₂ 2.6 मेघस्तनितनिर्द्धारः (for the prior
half). D₁ सारय्ये (for स रयो). — (L. 2) D₂ विमानमिव
चारे (for the posterior half).]

88 " K₂ विचार्य (for विदार्य). S₂ महासैन्यं; V₁
'रमावी; T₁ G₂ 3 'सैन्यं. D₂ 3 सेव तौ प्रविष्टावाचौ. — ^a)
V₁ D₁ संरव्य (D₁ 'रव्य)वात्राचौ; D₂ संरव्यकाचौ च (for
'रकाचौ). — ^a) K₂ B (except B₁) D₂ 4.7 वि (D₂
व्या)वाजेता. K₂ महाद्युते; T₁ 'दुवि.

C. 8. 2785
B. 8. 56. 93
K. 8. 51. 95.

युद्धशौण्डौ समाहूतावरिभित्तौ रणाध्वरम् ।
यज्वभिर्विधिनाहूतौ मखे देवाविवाश्विनौ ॥ ८९
कुद्धौ तौ तु नरव्याघ्रौ वेगवन्तौ बभूवतुः ।
तलशब्देन रुषितौ यथा नागौ महाहवे ॥ ९०
विगाहन्स रथानीकमश्वसंघांश्च फल्गुनः ।
व्यचरत्पृतनामध्ये पाशहस्त इवान्तकः ॥ ९१
तं दृष्ट्वा युधि विक्रान्तं सेनायां तव भारत ।
संशप्तकगणान्भूयः पुत्रस्ते समचोदयत् ॥ ९२
ततो रथसहस्रेण द्विरदानां त्रिभिः शतैः ।
चतुर्दशसहस्रैश्च तुरगाणां महाहवे ॥ ९३

89 Ks transp. 89 and 90. — ^a) Ks युधि शौरैः; Da1 D1.5 M1 युद्धशौण्डैः; G1.2 'शौण्डा (G2 'ड-). M1 सदाहूतावः — ^b) Ks V1 B D S आगतौ तौ (B2 च; Ds हि) (for अरिभित्तौ). Ks रणध्वजं; B2 समराध्वरं (hypermetric); B3 बलाध्वरं; T1 रणाध्वरे. — ^c) Ks यज्वभिर्; Da1 D1.5 यजुभिर्; Dn1 M2 यज्वभिर्. — ^d) T3 मुनिः; T3 G M मखं (for मखे). B2 यथा देवाश्विनावुभौ. — After 89, S ins.:

524* क्रोधताम्रेक्षणौ शूरौ शुशुभते महाबलौ ।

मदोक्तौ यथा नागौ दृष्टिसंचारचारिणौ ।

[(L. 1) T3 G शूरौ (for शूरौ).]

90 Ks transp. 89 and 90. — ^a) S; K1.2 transp. कुद्धौ and तौ. S महात्मानौ (T1 'वीरौ) (for नरव्याघ्रौ). — ^b) Bom. ed. योगवन्तौ (for वेगवन्तौ). — ^c) Ks.4 Dn1 ब (Dn1 ज) लशब्देन; Ca तल (as in text). — ^d) V1 B1.5-5 Da1 D1.2-7 महावने; B2 'रणे (for 'हवे). S महानागाविबोक्तौ.

91 ^a) Ks V1 B1.5-5 D T1.3 G M विगाह्य तु (V1 तद्; T2 प्रविश्य तु (for विगाहन्स). B2 विगाह्य तुरगानीकम्. — ^b) B2 Da1 Dn1 T1 अश्वसंघा (B2 'हां) श्र. Some MSS. फाल्गुनः. — ^c) M4 विचरन्.

92 G1 reads 92*-95* twice. — ^b) T2 युधि (for तव). M मारिष (for भारत). — ^c) Some MSS. संशप्तकगणान्. — ^d) Ks मधुसूदनः; V1 B Da1 Dn1 D1.3-7 T1.3 G1.2 M स (Ds य) मचूचुदत्; D2.3 'चूचुदत्; T3 Gs संप्रचूचुदत् (for समचोदयत्).

93 ^a) Dn1 S (except M1) रथसहस्रे द्वे (for 'सहस्रेण). — ^b) V1 त्रिभिः शरैः; S शतत्रयं. — ^c) Ks V1 B Dn1 D2.4.5-5 तु (for च). S चतुर्दशसहस्राणि.

द्वाभ्यां शतसहस्राभ्यां पदातीनां च धन्विनाम् ।
शूराणां नामलब्धानां विदितानां समन्ततः ।
अभ्यवर्तन्त तौ वीरौ छादयन्तो महारथाः ॥ ९४
स छाद्यमानः समरे शरैः परबलार्दनः ।
दर्शयन्तौद्रमात्मानं पाशहस्त इवान्तकः ।
निघ्नन्तंशप्तकान्पार्थः प्रेक्षणीयतरोऽभवत् ॥ ९५
ततो विद्युत्प्रभैर्वाणैः कार्तस्वरविभूषितैः ।
निरन्तरमिवाकाशमासीद्युक्तेः किरीटिना ॥ ९६
किरीटिभुजनिर्मुक्तैः संपतद्भिर्महाशरैः ।
समाच्छन्नं बभौ सर्वं काद्रवैरिव प्रभो ॥ ९७
रुक्मपुङ्गवान्प्रसन्नाग्राञ्चरान्संनतपर्वणः ।

— ^d) S वाजिनां च. Ks महारणे; D2.5 च भारत.

94 ^a) D2 शतसहस्राणां. S पूर्णे (G1 'वै) शतसहस्रे द्वे. — ^c) S; K1.2.4 नादलु (K2 'ल) ष्वाणां; V1 B Da1 D1.3-5.7 लब्धलक्षणां (for नामलब्धानां). S राज-न्युरुषवीराणां. — ^d) V1 विचित्राणां; T1.3 M विदितानां; T3 G कौरवाणां; Cc विदितानां (as in text). Da1 D1.5 संनद्वानां तरस्विनां. — After 94^{ad}, G ins.:

525* दुर्बोधनेन ते सार्धं जातवेगाः समन्ततः ।

— T3 om. 94^f. — ^a) S K1.2 अभ्य (K1 'मि) वर्तन्त. K2 संवीरौ; V1 B2-5 Da1 D1.3-7 S (T3 om.) कौर्तेयं; B2 ते वीराः. — ^c) D2 वदंतौ (for छादयन्तो). S K Ds छादयंतौ महारथान्. — After 94, K4 V1 B Da1 D1.3-5.7 ins.:

526* शरवर्षमहाराज सर्वतः पाण्डुनन्दनम् ।

[B2 चमूयधे (for शरवर्ष). K4 पांडुनन्दनः.]

95 ^a) Dn1 D1 T3 G2.3 M संछाद्यमानः. — ^b) S (except T1 M1) परैः (for शरैः). B2 संनतपर्वणिः; Da1 परबलार्दनः; T2 'बलाविकृत्; M 'बलाविकृत्. — ^c) V1 पाश-हस्तम्; Dn1 चापहस्तम्. Ds पाशहस्तमिवान्तकः. — ^d) Some MSS. संसप्तकम्. — ^e) V1 प्रेक्षणीयतमो; D2 'णीयं ततो.

96 ^b) S K1.2.4-विभूषणैः (for-विभूषितैः). — ^c) Gs सतारकम् (for निरन्तरम्). — ^d) Ks B Da1 D1-5.7.8 T2 M1 छन्नः; V1 Ds अक्षैः; T3 G नूनं (for युक्ते). Da1 Ds किरीटिनः.

97 ^a) Ks S किरीटिचाप (Ks 'निज) निर्मुक्तैः. — ^b) T2 समन्ततः (for महाशरैः). — ^c) T2 शरैश्छन्नं (for समाच्छन्नं). Da1 D1.5 रणे (for बभौ). Ds सैन्यं; S (except G1) व्योम (for सर्वं). — ^d) T1 द्रुतः (for प्रभो).

98 ^a) Ds सुवर्णाग्रान्; S शरान्वोरान् (for प्रसन्नाग्रान्).

अदर्शयदमेयात्मा दिक्षु सर्वांमु पाण्डवः ॥ ९८
 हत्वा दश सहस्राणि पार्थिवानां महारथः ।
 संशप्तकानां कौन्तेयः प्रपथं त्वरितोऽभ्ययान् ॥ ९९
 प्रपथं स समासाद्य पार्थः काम्बोजरक्षितम् ।
 प्रमसाद्य बलाद्राणैर्दानवानि च वामवः ॥ १००
 प्रचिच्छेदाशु भलैश्च द्विषतामातायिनाम् ।
 शस्त्रपाणीस्तथा बाहूस्तथापि च शिरांस्युत ॥ १०१

अङ्गाङ्गावयवैर्गच्छिन्नैर्व्यायुधानेऽपतन्निभौ ।
 विष्वग्वाताभिर्ममप्रा बहुशाखा इव द्रुमाः ॥ १०२
 हस्त्यश्चरथपत्नीनां व्रानाभिघ्नन्तमर्जुनम् ।
 मुदक्षिणादवरजः शरवृष्ट्याभ्यवीर्यवन् ॥ १०३
 अस्यासतोऽर्धचन्द्राभ्यां स बाहू परिघोपमौ ।
 पूर्णचन्द्रामवकत्रं च क्षुरेणाम्यहनच्छिरः ॥ १०४
 स पपात ततो बाहान्स्वलोहितपरिम्ववः ।

C. 2. 2003
P. 2. 96-112
K. 2. 21-114

— ^b) Ds क्षराणां नतपर्वणां; S प्रमसाद्य (T₁ 'नकु'तपर्वणः).
 — ^c) Ks V₁ B (except B₁) D₁ D₁-4.7 अवाम्बुजद्
 (for अवदम्बद्). — After 98, N T G ins.:

527* मही विषद्विप्तः सर्वाः समुद्रा गिरवोऽपि वा ।

स्फुटन्तीति जना जङ्घः पार्थस्य तलनिस्सनात् ।

[G₁ lacuna for line 1. — (L. 1) Ds Ts G₂ 3
 विषद्विप्तं (G₂ 'व'); T₁ दश रिक्तः; Ts विषद्विप्ते (for विषद्विप्तः).
 S K₁ 2.4 T G₂ 3 ति तु; Ks Ds ति तु; D₂ 3 सं तु (for
 सर्वाः). B₂ D₁ D₁ 3 च (for व). S K₁ 2.4 Ds Ts
 समुद्राः सह (Ts 'दश स)पर्वणाः; Ks V₁ B₁ D₁ D₂ 3
 T₁ 3 G₂ 3 समुद्राः स (Ds 'दश)पर्वणाः (for the
 posterior half). — (L. 2) S K₁ 2.4 स्फुरन्ति; T G₂ 3
 कलन्ति; Ca.c स्फुटन्ति (as above). Ks V₁ जना ज (V₁
 'नैज')वे; D₁ जगजवे; D₁ जना जङ्घः; D₂ 3 समाजवे; Ds
 जनोवासीद; Ts जना निम्नुः. B₂ स्फोटन्तीति संवेदे (for the
 prior half). B₁ 3 D₁ D₁ 2.4.3 तलनिस्सनात्; D₂ 3 T G
 'निस्सनात्; D₄ 'निस्सनात्.]

99 ^a) Ts क्षत्त (for दश). — ^b) B₂ D₁ D₁
 D₂ 3 स क्षत्रिवाणां (for पार्थिवानां). Ks S महारथान्; B₂
 'बलः. — ^c) Some MSS. संशप्तकानां. — ^d) S₁ 3 (sup.
 lin. as in text) K₁ 2.4 विमर्दः; Ks B₂ D₁ D₂ 4.3 G₁
 प्रत्यक्षं; T₁ प्रवक्षं (for प्रपक्षं). Ks [S]न्ववात्; S (except
 G₁) वयौ (for स्मववात्).

100 ^a) Ks B₂ D₁ D₁ 7 (before corr.) 3 प्रत्यक्षं;
 T₁ प्रवक्षं (for प्रपक्षं). B₂ प्रपक्षं (for प्रपक्षं स). V₁
 B₁ 2.4.5 D₂ 4.7 च; D₁ D₁ 3 स्वं; Ds तु; S तं (for स).
 — ^b) Some MSS. कांभोज. — ^c) D₁ D₁ 3 बलाद्रौणिर;
 S बलं (G₂ रथं) भलैर (for बलाद्रौणैर). — ^d) M₁
 वासवं; M₂ 4 कोक्षिक.

101 B₂ om. 101-102. — ^a) T₁ [ज]व (for [ज]ङ्घ).
 Ks V₁ B₁ 2.4 D₂ 4.7 भलेव. — Ks om. 101'-102'.
 — ^b) S₁ V₁ B₂ 3 Ds Ts G₂ M₁ 3 तथं पार्थिवः; Ks B₁ 4
 D₁ D₁ 3-7 G₁ क्ष (D₁ D₂ 3 क्ष)पपाणि. Ks B₁ 3
 D₂ 4.7 बाहुं. — ^c) B₂ तथा जंवा; Ds जस्यनरि; S (G₁

damaged) नयैव च (for तथापि च). Ks B₂ D₂ 3 Ts
 च (for [ज]त).

102 B₂ om. 102; Ks om. 102^b (cf. v. l. 101).

— ^a) M अंगांगावयवाभिःक्षत्ता. — ^b) Ds [S]वसन्;
 T₁ G₁ [S]पवद्; M₁ [S]ररान् (for स्पन्). B₁ 2.4
 D₂ 4.7 S सुवि (for क्षितौ). — ^c) V₁ B₁ D₁
 विष्वग्वाताभिर्ममप्रा; B₂ 'संभुप्रा; D₁ D₁ 3 'शानाहता
 म्प्रा; Ds 'शानाभिर्ममप्रा; G₂ M₁ 'मंप्रा. — ^d) Ks
 बहुनाला. — After 102, M₂ 4 ins.:

528* काम्बोजस्तु ततः कुहो दृष्ट्वा पार्थ महारथम् ।

103 ^b) B₂ व्राता निजन्तु मर्दनं (sic). — After 103^b,
 M₂ 4 ins.:

529* जघोदवत वन्दारमर्जुनयैव मां बह ।

ततस्तं रथिनां श्रेष्ठं बहुदक्षिणमाहवे ।

जर्जुनस्य रथं क्षिप्रं प्रापयामास सारथिः ।

ततोऽर्जुनं त्रिभिर्गोर्ध्वैश्च भारसहैषुभिः ।

केतवं नवमी राखन्वाहोस्ससि चापयद् । [5]

ततः कुहो महाराज पाण्डवः परीरहा ।

— M₁ om. (hapl.) 103'-105'. — ^a) B₂ M₂ 3 अवरजं.

— B₂ om. (hapl.) 103'-106'. — ^b) T₂ क्षरवृष्टिः; G₂

क्षरवृष्ट्या. Ds [ज]भ्यवीर्यवन्; T₁ 3 G₂ क्ष (T₂ [ज])

वीर्यवत् (for [ज]भ्यवी'). M₂ 3 महेन प्राहिणोदवात्.

104 B₂ M₂ om. 104 (cf. v. l. 103). M₂ 3

om. 104-105. — ^a) Ks V₁ B (B₂ om.) D T G

M₁ तस्य. — ^b) Ds सुबाहुः. B₁ 2.4 D₁ D₂ 4.7 बाहु

परिमसंनिभौ. — ^c) Ks D₂ 4.1.3 [ज]भ्यहरण; B₁ 4 D₁

T G₂ 3 [ज]व (B₂ D₁ 'वा)हरण; G₁ [ज]वद्वत्. B₂

क्षुरमेणाहरच्छिरः.

105 B₂ M₂ 4 om. 105 (cf. v. l. 103, 104). — ^a)

TG M₁ तद् (for स). S₂ तं स पपात (sic). V₁ B₂

D₁ 3 हलो; Ts G₂ तदा; M₁ क्षितौ (for हलो). Ds

रघोदारः (for हलो बाहवः). V₁ TG M₁ वेगात् (for

बाहवः). — ^b) S₁ Ks B₁ 2.4 D₁ D₂ 4.7 सुलोहितः;

Ks Ds Ts लोहितः. T G₂ 3 M₁ परिपुष्टं. — ^c) B

C. B. 2904
B. B. 56. 112
K. B. 51. 114

मनःशिलागिरेः शृङ्गं वज्रेणेवावदारितम् ॥ १०५
सुदक्षिणादवरजं काम्बोजं ददृशुर्हतम् ।
प्रांशुं कमलपत्राक्षमत्यर्थं प्रियदर्शनम् ।
काञ्चनस्तम्भसंकाशं भिन्नं हेमगिरिं यथा ॥ १०६
ततोऽभवत्पुनर्युद्धं घोरमद्भुतदर्शनम् ।
नानावस्त्राश्च योधानां बभूवुस्तत्र युध्यताम् ॥ १०७
एतेष्वावजितैरश्वैः काम्बोजैर्यवनैः शकैः ।

शोणिताकैस्तदा रक्तं सर्वमासीद्विशां पते ॥ १०८
रथै रथाश्चसूतैश्च हतारोहैश्च वाजिभिः ।
द्विरदैश्च हतारोहैर्महामारैर्हतद्विपैः ।
अन्योन्येन महाराज कृतो घोरो जनक्षयः ॥ १०९
तस्मिन्प्रपक्षे पक्षे च वध्यमाने महात्मना ।
अर्जुनं जयतां श्रेष्ठं त्वरितो द्रौणिराययौ ॥ ११०
विधुन्वानो महाचापं कार्तस्वरविभूषितम् ।

मानःशिलं गिरेः; T₂ M₁ चा(M₁ दा)र्यमाणं गिरेः. — ^a)
D₂ बलौघेण; T₂ G₂ वज्रेणैव. V₁ D₂.s T G M₁ विदारितं.

106 B₂ om. 106^a (cf. v. l. 103). — ^a) T₁
सदक्षिणाद्. — ^b) Some MSS. काम्बोजं; G₂ काम्बोजान्.
T₁ हृतं (for हतम्). — K₂ om. 106^a. — ^c) S₂ K₂ T₂
प्रांशुः; B₁ प्रांशुः. S (except T₁) क(T₂ को)मलगर्भामम्
(for 'पत्राक्षम्'). D₂.s पत्रपत्रायताक्षत्वं (D₂ 'क्षं तं').
— ^d) S₂ K₁.s B₂ D₂ अत्यर्थः; D₂ अत्यंत (for अत्यथ).
D₂ अत्यंतप्रियवादिनं. — ^e) B (except B₂) D₂.s.7 सरशं
(for -संकाशं). — ^f) D₁ भिन्न- (for भिन्नं).

107 ^a) G₂ भवान् (for Sभवत्). — ^b) K₂ V₁
B D S (G₁ damaged) अत्यर्थः(B₂ 'त्यंत')मद्भुतं (for
मद्भुतदर्शनम्). — ^c) M₂-4 योधानां.

108 ^a) V₁ B₂.s.5 D₂ D₂ D₁-s.7 M एकेषु;
B₁ एकैश्च; T₁ पार्थेन; T₂ पार्थेयुः; G₁ वातेषु (for
एतेषु). V₁ B₂.s.5 D₂ D₂-s.7 S निहतैर. C₂
एकेष्वेवाजितैर. T₂ G चैव (for अश्वैः). K₂ एकैश्चावजि-
तारथैः (sic); B₂ एके आवजितैरथैः; D₂ अश्वचारैश्च विविधैः;
D₂ अश्ववारैश्च वीरैश्च. — K₂ om. 108^b-130^d. — ^b) Some
MSS. काम्बोजैर. S₂ V₁ D₂ जवैर. S K₁.s.4 शरैः (for
शकैः). — ^c) K₁ D₂ शोणितायै(D₂ 'त्रै')स. S K₁.s
सदा; B₂ T₁ तथा (for तदा). D₂ M₂-4 सर्वं; T₁ युक्तं
T₂ संक्तं (for रक्तं). — ^d) B₂ आसीत्सर्वं (by transp.);
D₂ M₂-4 रक्तमासीद्.

109 K₂ om. 109 (cf. v. l. 108). — ^a) B₂ नरैर
(for रथै). S₂ K₁.s अश्वाश्चसूतैश्च; V₁ B D T₁.s G
(G₁ damaged) M हताश्च (for रथाश्च). T₂ रथैर्हतबलेः
सूतैर. — ^b) K₂ [आ]हतारोहैर. — ^c) D₂ अन्योन्यं च;
T₁ अर्जुनेन. — ^d) D₂ कृतो घोरः. T₂ विनाशः पृथिवीक्षितां.
— After 109, T₂.s G₂.s read line 6 of 531* for
the first time.

110 K₂ om. 110 (cf. v. l. 108). — ^a) K₂ V₁
B₂.s D₂ D₂ D₁.s.s.s transp. प्रपक्षे and पक्षे. T₁
तस्मिन्सैन्ये सुबलिना. — ^b) T₁ मध्यमाने (for वध्यं).

B (except B₂) D₂ D₁.s-s.7 निहते सन्यसाचिना. —)
K₁.s.4 रवरितं. V₁ B D S अभ्ययात् (for आययौ).

111 K₂ om. 111 (cf. v. l. 108). — ^a) S K₁.s.4
B₂ विधुन्वानं; S विधुन्वानो. S K₁.s B₂ D₂ महाचापं.
— ^b) D₂ आददानं. — ^c) T₁ मास्करं. — After
111, S K₁.s.4 V₁ B D ins.:

530* क्रोधामर्षविवृत्तासो लोहितासो बभौ बली ।
अन्तकाले यथा क्रुद्धो मृत्युः किंकरदण्डमृत ।
ततः प्रासजदुग्धाणि शरवर्षाणि संवशः ।
तैर्विसृष्टैर्महाराज व्यद्वक्तृपाण्डवी चमूः ।
स दृष्ट्वैव तु दास्यार्हं सन्दनस्यं विशां पते । [5]
पुनः प्रासजदुग्धाणि शरवर्षाणि मारिष ।

[D₂ om. lines 1 and 2. — (L. 1) V₁ D₂
विवृत्तासो. S K₁.s.4 D₂.s क्रोधरक्तेक्षणः क्रुद्धो (D₂ वीरो);
D₂ D₁.s क्रोधामर्षविवृत्तासो (for the prior half). C₂
cites क्रोधामर्षं (as above). — (L. 2) V₁ B₂.s D₂
D₁.s किंकरदण्डवान् (B₂ 'वृहः; B₂ D₂ 'वद'); D₂ भवति भारत;
C₂ किंकरदण्डमृत (as above). — (L. 3) D₂ प्रसजद. K₂
संवशः; B₂ D₂.s.5 मारिष; B₂ सर्वशः (for संवशः). — B₂
om. lines 4-6. — (L. 4) D₁.s पतद्भिर् (for विसृष्टैर);
S₂ व्यवसत्; K₂ व्यधमत् (for व्यद्वक्तृ). S₂ K₁.s पाण्डवी
(K₁ 'वी') चमूः; D₂ पाण्डवी चमूः. — (L. 5) D₂ तं (for स).
S K₁.s.4 transp. दृष्ट्वैव and तु. D₂ सन्दनस्यो.]

On the other hand, 8 ins. after 111:

531* तयोरालीन्महयुद्धं धर्मप्राज्ञोरनैष्ठिकम् ।
विसिम्भापविषोर्लोकं यशश्चोत्तममिच्छतोः ।
संभ्रसकांस्तु कौन्तेयः कुरुष्वापि वृकोदरः ।
सुवपुत्रस्तु यः । तन्मृत्योऽज्ञंस्वरिताः शरैः ।
एवमेव महाराज विनाश पृथिवीक्षिताम् । [5]
आसीत्क्रुद्धेऽर्जुने कर्णे भीमसेने च दाहणे ।

[(L. 1) T₂ G₂ राजन्; G₂ चासीन्. T₁ क्रुद्धवोरविदारणं
(for the prior half). — (L. 2) T₂ M विसिम्भापविषतोः;
G₁ विसिम्भापविषुर. — (L. 3) T₁ G₂ च (for तु).
(L. 4) T₁ G₂ च (for तु). T₂ M₁ त्रयो (for मृत्यो).]

आददानः शरान्धोरान्स्वरश्मीनिव भास्करः ॥ १११
 तैः पतद्भिर्महाराज द्रौणिधुक्तैः समन्ततः ।
 संछादितौ रथस्थौ तावुमौ कृष्णधनंजयौ ॥ ११२
 ततः शरशतैस्तीक्ष्णैर्भारद्वाजः प्रतापवान् ।
 निश्चेष्टौ तावुमौ चक्रे युद्धे माधवपाण्डवौ ॥ ११३
 हाहाकृतमभूत्सर्वं जङ्गमं स्थावरं तथा ।
 चराचरस्य गोप्सारौ दृष्ट्वा संछादितौ शरैः ॥ ११४
 सिद्धचारणसंघाश्च संपेतुर्वै समन्ततः ।

— T₁ M₂₋₄ repeat line 5, after 534*. — (L. 5) T₁ (both times). G₂₋₃ नस्तिन्युद्धे; G₁ एवमेव. — T₂₋₃ G₁₋₃ read line 6 for the first time after st. 109. — (L. 6) T₁₋₃ (second time) G₂₋₃ (second time) महावधे; T₁ (first time) च दारुणः.]

T₂₋₃ G₂₋₃ M₁ cont.:

532* युद्धं धोरं तथा त्वासीविधामूले चमूमूले ।

[T₂ G₂ ततश्चासीत् (for तथा स्तः). G₂ युद्धं धोरवरं चानीय (for the prior half).]

— After the above, S ins. an addl. colophon [Athy. noma. G₁ कांबोजवधः. — Athy. no. (figures, words or both): T₁₋₃ G₁ M₁ 56; T₂ M₂₋₄ 55], which is followed by S. 12. 1-32.

112 K₃ om. 112 (cf. v. l. 108). G₁ om. 112-128. D₁ om. 112*. T G₂ (om. 112-113).s M read 8. 40. 112-124 after 8. 12. 32. — " D₂ निपतन्निर. M₂₋₄ महावेगेन (for 'राज'). — " D₂ तावुमौ कृष्णपांडवौ.

113 K₃ G₁₋₃ om. 113 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " B (except B₂) D₂₋₄.s.7 अक्षरधामा (for भारद्वाजः). D₂₋₁ भारद्वाजात्मजात्मजः; D₂ 'स्मजः प्रभुः. — " M₁ च मृतं (for तावुमौ). K₁ D₂₋₁ युद्धे (for चक्रे). — " K₁ चक्रे; D₂₋₁ कृत्वा; T G₂ M रणे (for युद्धे).

114 K₃ G₁ om. 114 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " B₂ D₂₋₃.s हाहाभूतम्; G₂ M₁ 'कारम् (for 'कृतम्). — " B D₂₋₁ D₂₋₄.s.7 T₁ M transp. जङ्गमं and स्थावरं. Ca cites स्थावरजंगमं. D₂₋₁ D₂ तदा. — " M₁ दृष्टौ. K₃ संछाद्य तौ; M₂ 'दितः B₂ (also as in text) D₂ रणे (for शरैः).

115 K₃ G₁ om. 115 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " B₂ -संछाद्य; T₂ -संछाद्यैः (for -संघाद्य). — " B D₂₋₁ D₂₋₄.s.7 ते (for वै). — " T G₂₋₃ M अपि क्वचित् (for

चिन्तयन्तो भवेद्य लोकाणां स्वस्वपीत्यह ॥ ११५
 न मया तादृशो राजन्दृष्टपूर्वः पराक्रमः ।
 संजङ्गे यादृशो द्रौणेः कृष्णो संछादयिष्यतः ॥ ११६
 द्रौणेस्तु धनुषः शब्दमहितवासनं रणे ।
 अश्रौषं बहुशो राजर्निसहस्र नदतो यथा ॥ ११७
 ज्या चास्य चरतो युद्धे सव्यदक्षिणमस्यतः ।
 विबुद्धम्बुदमध्यस्था भ्राजमानेव सामवत् ॥ ११८
 स तथा क्षिप्रकारी च ददृहस्तश्च पाण्डवः ।

C. 8. 225
B. 8. 22. 110
K. 8. 22. 44

चिन्तयन्तो). S₂ जन्व (sic); K₁ जस्य (for जय). — " V₁ B₂₋₃.s D₂₋₄.s.7 स्वस्वपीति च; B₂ 'पीडितः; B₂ D₂₋₁ D₂₋₃ 'पीति ह; D₂₋₃ 'पीति हि; D₂ क्वचित् वेति हि; T G₂₋₃ M इति चावुवत्. Ca cites स्वस्वपि (as in text).

116 K₃ G₁ om. 116 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " S₁ K₃ न स वातो दशो राजन्. — " K₃ दृष्टपूर्वो, K₁ 'वै. — " V₁ B D₂₋₄.s.7 संप्रामे; D₂₋₁ संरघो (for संजङ्गे). K₃ द्रौणेः; B₂ T₁ द्रौणिः. — " V₁ B₂ D₂₋₁ D₂₋₃ T G₂₋₃ M कृष्णो छायतो रणे.

117 K₃ G₁ om. 117 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " D₂₋₁ D₂₋₃ द्रौणिस्य. T₂ M₂₋₄ च (for तु). T₂ सव्यो. — " D₂₋₁ महतां; D₂ अभितः; T₁₋₃ G₂₋₃ M रथानां; T₂ M₂₋₄ रथिनां (for अहित). D₂ (before corr.) अहितोवासवप्रणे. — " T₂ M₁ महतो; M₂₋₄ अभितो (for बहुतो). — D₂ om. (hapl.) 117^a-120^a. — " D₂₋₁ D₂₋₃.s.7 निनदो; T₁ निनदं (for नदतो).

118 K₃ D₂ G₁ om. 118 (cf. v. l. 108; 112; 117). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " K₃ ज्या. G₂ चतुवे (for चरतो). — " T₁₋₃ G₂₋₃ M सव्यं (for सव्य). — " V₁ अंनोदमध्यस्था; D₂ T G₂₋₃ M अंनोदरस्ये (T₂ G₂ 'स्ये)व; D₂ अंवरमध्यस्था (for अम्बुद). — " D₂₋₁ आपमाना; T₂ G₂ भ्राजमानो (for भ्राजमाना). D₂₋₁ D₂ T G₂₋₃ M सव्यदक्षत (for [ह]व सामवत्).

119 K₃ D₂ G₁ om. 119 (cf. v. l. 108; 112; 117). For sequence in T G₂₋₃ M, cf. v. l. 112. — " T₂ G₂ तदा (for तथा). — " V₁ B₂ D₂₋₁ D₂₋₃.s.7 लघुदक्षत (for दृष्ट). — " V₁ B D (D₂ om.) S (G₁ om.) प्रसोहं (D₂ 'हं) (for संसोहं). — " S₁ K₃ ते (K₁ वै)स्यतः; V₁ द्रेष्टवते; B₂₋₃.s D₂₋₄.s.7 द्रेष्टव तं; D₂ द्रेष्टत (for द्रेष्टत). S₁ K₃

C. 2. 2222
B. 2. 56. 130
K. 2. 52. 44

संमोहं परमं गत्वा प्रैक्षत द्रोणजं ततः ॥ ११९

स विक्रमं हृतं मेने आत्मनः सुमहात्मना ।

तथास्य समरे राजन्वपुरासीत्सुदुर्दृशम् ॥ १२०

द्रौणिपाण्डवयोरेवं वर्तमाने महारणे ।

वर्धमाने च राजेन्द्र द्रोणपुत्रे महाबले ।

हीयमाने च कौन्तेये कृष्णं रोषः समभ्ययात् ॥ १२१

for द्रोणजं. B₂ प्रेक्ष्य द्रोणात्मजं तदा; S (G₁ om.) प्रेक्षन्नाले (T₂ G₂ 'स्त') धनंजयः.

120 K₂ G₁ om. 120 (cf. v. l. 108; 112). D₂ om. 120^{abz} (cf. v. l. 117). For sequence in T G_{2.2} M, cf. v. l. 112. — ^a) S₂ हृतं; V₁ B₁₋₄ D₁ D_{1.5.6} हृतं (for हृतं). K₄ B₂ स्वविक्रमं हृतं मन्ये (B₂ मेने); D_{2.4.7} S (G₁ om.) विक्रमं च ह (D_{2.7} विह; D₂ निह; T₂ च ह) तं मेने (T₁ मन्ये). — M₂ om. 120^b-121^d. — ^b) S₂ K_{1.2.4} B (except B₂) D₁ D₁ D_{1.5.6.8} T₂ M₁ ह्या- (B₁ स्वा)त्मनः. S₂ K₂ सुमहात्मकः (sic); K_{1.4} D₂ स्व- (K₄ D₂ सु)महात्मनः; V₁ B₂ D_{2.4.7} स (V₁ सु-) महायशाः; B_{1.5} स महात्मना; D₁ D₂ सुमहात्मनाः; S (G₁ om.) तेन संयुगे. — ^c) K₄ तस्यास्य; V₁ T_{2.3} G_{2.3} अयास्य; D₁ तस्यथो (sic). — ^d) B_{1.4} पुनर; D₁ पुरा (for वपुर). D₁ ह्यासीत्.

121 K₂ G₁ om. 121 (cf. v. l. 108; 112). M₂ om. 121^{abz} (cf. v. l. 120). For sequence in T G_{2.2} M, cf. v. l. 112. — ^a) B₂ राजन् (for एवं). T G_{2.2} M (M₂ om.) द्रौणैस्तत्कुर्वतः कर्म. — ^b) B₂ सुदारुणे; D₁ D_{1.5} महाहवे (for 'रणे). T G_{2.2} M (M₂ om.) यादृपुं पिनाकिनः. — ^c) T₂ G₂ वर्तमाने (for वर्धमाने). K₄ वार्यमानेव; V₁ वर्तमाने च (for वर्ध). T G_{2.2} M (M₂ om.) ततस्तत्र (for च राजेन्द्र). — ^d) V₁ B₂ D₁ D_{1.5} महारथे; S (G₁ M₂ om.) विशां पते (for महाबले). — ^e) D₁ कौन्तेय. — ^f) K₂ B_{1.5} D_{2.4.7} कृष्णे; K₄ कृष्णो. B (except B₂) D_{2.4.7} T G_{2.2} M समाविशत् (for समभ्ययात्).

122 K₂ G₁ om. 122 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.2} M, cf. v. l. 112. — ^a) T₂ G_{2.2} M₂₋₄ दहन्निव च (for निर्दहन्निव). — ^b) B₂ च पश्यत्; D₁ D_{2.6.8} त्वपश्यत्; S (G₁ om.) ददर्श. — ^c) K₄ V₁ B D फाल्गुनं.

123 K₂ G₁ om. 123 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.2} M, cf. v. l. 112. — ^a) D₂ T₂

स रोषान्निःश्वसन्नाजनिर्दहन्निव चक्षुषा ।

द्रौणिं ह्यपश्यत्संग्रामे फल्गुनं च मुहुर्मुहुः ॥ १२२

ततः क्रुद्धोऽब्रवीत्कृष्णः पार्थ सप्रणयं तदा ।

अत्यद्भुतमिदं पार्थ तव पश्यामि संयुगे ।

अतिशेते हि यत्र त्वा द्रोणपुत्रोऽद्य भारत ॥ १२३

कच्चित्ते गाण्डिवं हस्ते रथे तिष्ठसि चार्जुन ।

G_{2.2} कृष्णो (for क्रुद्धो). D₂ कृष्णः; T₂ G_{2.2} क्रुद्धः (for कृष्णः). V₁ B₂ ततोब्रवीन्महाबाहुः. — ^b) T_{1.2} G_{2.2} M वचः (for तदा). T₂ पाण्डवं प्रणयं वचः. Ca cites सप्रणयं (as in text). — ^c) T G_{2.2} M अहं (for इदं). D₂ वाक्य (sic) (for पार्थ). — ^d) V₁ B₂ T G_{2.2} M त्वयि (for तव). K₄ B₁ पश्याम. — ^e) D₁ D_{1.5} अभिशेते हि; D₂ अभितिष्ठति. Ca.c cite अतिशेते (as in text). D₂ तु (for हि). K₄ तत्र (for यत्र). V₁ B D त्वां. T G_{2.2} M यत्त्वां विशेषय (G₂ 'यं') त्याजौ. — ^f) B₂ [S]स्य; B₂ [S]र्थ; D₁ हि (for स्य). K₄ [S]भ्यभाषत; T₂ G_{2.2} [अ]द्य भारिष (for स्य भारत). — V₁ B_{4.5} D (except D₂) ins. after 123: T G_{2.2} M after 124^a.

533* कच्चिदीर्घं यथापूर्वं मुजयोर्वा बलं तव ।

[D₂ कच्चिद्. V₁ बलं तथा (marg. 'दा'); D₂ रणे तव; T₂ परंतप.] This is followed by 534* in T G_{2.2} M.

124 K₂ G₁ om. 124 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.2} M, cf. v. l. 112. V₁ repeats 124 (with v. l.) after 534*. D₂ repeats 124^a after line 2 of 534*. — ^a) S₂ कैश्चित्ते. D₂ गांजिवं. V₁ (first time) B₂ D₁ D_{2.5} हस्तार्. V₁ (second time) केवलं सत्त्वमात्रेण. — V₁ (first time) B₂ D₁ D_{2.5} T G_{2.2} M om. 124^b. — ^b) D₂ (by corr.) तिष्ठति. B₂ D₁ D₂ वार्जुन. — ^c) K_{1.2} कच्चिद्. K₄ B₂ D₁ D_{2.5-6.7} मुष्टिर्वा न व्यशीर्यत; V₁ (first time) मुष्टिं वा तेन शीर्यते; D₂ मुष्टिर्वा न व्यशीर्यत; D₂ मुष्टिर्वा तव शीर्यते; T G_{2.2} M मुष्टिर्वा न विशीर्यते (T₂ G_{2.2} M₁ 'त'). — K₄ V₁ B (except B₂) D (except D₂) ins. after 124: T G_{2.2} M after 533*.

534* उदीर्घमाणं हि रणे पश्यामि द्रौणिमाहवे ।

गुरुपुत्र इति ह्येनं मानयन्मरतर्षभ ।

उपेक्षां कुरु मा पार्थ नाथं काल उपेक्षितुम् ।

[(L. 1) D₁ द्रौणिम्. B_{1.4} एव च (for आहवे); — (L. 2) M₁ गुरुपुत्रम्. V₁ D₁ D₂ ह्येनं; D₂ लेख (sic) (for ह्येनं). K₄ D₁ मरतर्षभः; T G_{2.2} M पाण्डवर्षभं.]

कश्चित्कुशलिनौ बाहू कश्चिदीर्यं तदेव ते ॥ १२४
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन क्षिप्त्वा भ्रष्टांश्चतुर्दश ।
 त्वरमाणस्त्वर्गकाले द्रौणेष्वनुशयच्छिनत् ।
 ध्वजं छत्रं पताकां च रथं शक्तिं गदां तथा ॥ १२५
 जनुदेशे च सुभृशं वत्सदन्तैरताडयत् ।
 स मूर्च्छां परमां गत्वा ध्वजयष्टिं समाश्रितः ॥ १२६
 तं विसृज्य महाराज किरीटिमवपीडितम् ।

अपोवाह रणात्सूतो रश्ममाणो धनंजयात् ॥ १२७
 एतस्मिन्नेव काले तु विजयः शत्रुतापनः ।
 न्यवधीत्तावकं सैन्यं शतशोऽथ महमयः ।
 पश्यतस्तव पुत्रस्य तस्य वीरस्य भारत ॥ १२८
 एवमेष क्षयो वृत्तस्तावकानां परैः सह ।
 क्रूरो विशसनो घोरो राजन्दुर्मथिते तव ॥ १२९
 संशमकाश्च कौन्तेयः कुंश्वापि वृकोदरः ।
 वसुपेणं च पाञ्चालः कृत्स्नेन व्यधमद्रणे ॥ १३०

C. B. 2287
 B. B. 55. 142
 V. B. 52. 57.

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४०

— (L. 3) Dai Dn.s कुम्पे; T Ga.s M नः कुम्पः (for कुम्पा). Dn.i उपेक्षितं.]

— After the above, T₁ M₂-4 repeat line 5 of 531*.

125 Ks G₁ om. 125 (cf. v. l. 108; 112). T₁ M₂-4 om. 125-129. T₂s G₂s M₁ om. 125-129. — ^a) V₁ B D गृह्य (for क्षिप्त्वा). — ^b) V₁ तु मंक्रहो; D₂s तदा पार्थो (for त्वराकाले). — ^c) S₁ K₂s पुत्रं; S₂ पुत्रं (sic); B₁ चक्रं (for छत्रं). S₂ पताकं; V₁ B₁ D (except 14.s; पताकाश्च. — ^d) V₁ Dai Dn.s खड्गं. (for रथं).

126 Ks S om. 126 (cf. v. l. 108; 112; 125). — ^a) K₁ समंततः; B₂ उपाश्रितः; D₂ समाश्रितः (for 'श्रितः).

127 Ks S om. 127 (cf. v. l. 108; 112; 125). — ^a) D₂ विह्वलं (for विसृज्यं). D₂ महाबाहुः (for 'राज'). — ^b) V₁ B Dn₁ D₂-4.s-8 शत्रुणा मृसपीडितं; Dai D₂s पार्थेन मृसनादितं. — ^c) D₂ अपोवाहः. V₁ (marg. as in text); शूरो (for सूतो). — ^d) D₁ (by corr.).s रश्ममाणो.

128 Ks S om. 128 (cf. v. l. 108; 112; 125). — ^a) V₁ B₂ D₂-4.s-7 च (for तु). — ^b) D₁ (before corr.) विजयं. — ^c) V₁ B Dai Dn₁ D₂-4.s-7 व्य (B₂s-4 व्यः; B₂ अ)हनत्; D₂ अवधीत् (for 'व्यव'). — ^d) B (except B₂) Dai Dn₁ D₂-4.s-8 तस्य वी(B₂ शू)रस्य (for तव पुत्रस्य). V₁ D₂ वीरस्य (for पुत्रस्य). — ^e) K₂ B₂ तव वी(B₂ वी)रस्य; V₁ B₂-8 Dai Dn₁ D₂-4.s-8 तव पुत्रस्य; D₂ वीर्यवतस्य; D₂ संक्षयक्षेत्र (for तस्य वीरस्य). B₂ मारिच (for मारव).

129 Ks S om. 129 (cf. v. l. 108; 112; 125). — ^a) K₁ जयो (for क्षयो). — ^b) S₁ K₂s कुतो. B₂

विकसनो (for विसमनो). D₂ क्रूरो विशसने घोरो.

130 Cf. lines 3 and 4 of 531*. Ks T₂s G₂s M₁ om. 130 (cf. v. l. 108; 112; 125). — ^a) Some MSS. संयसकाश्च; D₂ संयसकानो. M₂-4 तु च). B₂ Dai D₂s वीरान्मुः (for कौन्तेयः). — ^b) S₁ K₂ वसुपेणस्य; K₁ V₁ B₂-8 D वसुपेण; B₂ सेन/अ; B₂ सुपेणश्रानि; T₁ M₂-4 सूतपुत्रस्तु (T₁ 'अ'). Ca cites वसुपेणः. S₁ K₂s पांचाला (K₁ 'च)ला; S₂ पंचालः; V₁ B D T₁ G₁ M₂-4 पांचालान्. — ^c) S₁ K₂ कृत्स्नेन; K₁ V₁ B D कृत्स्नेन (for कृत्स्नेन). T₁ G₁ M₂-4 भूयोऽन्तस्वरिताः (G₁ 'तः) हरेः. — ^d) S₁ K₂s-4 V₁ B D ins. after 130: K₂ after 108*.

535* वर्तमाने तथा रौद्रे राजन्वीरवरक्षये ।

उत्थितान्वधनेवानि कृष्णवानि समन्ततः ।

बुधिशिरोऽपि संग्रामे महारौगोऽवेदयः ।

क्रौंसमात्रमवकम्ब तस्यै भरतसत्तनः ।

[Ks om. line 1 and the prior half of line 2. — (L. 2) D₂ उत्थितानि (for उत्थि). D₂ क्षयं कृषानि (for [अ]गनेषानि). — (L. 3) B₂-4 D₂s संग्रामात् (for 'ये). S₂ प्रहरो. S₁ K₂s-4 B₂ Dai Dn₁ D₂s जयरीक्षणः (for गाढवेदनः). — (L. 4) K₂ उपाकम्ब (sic). D₂ क्रौंसमात्रं तस्यैव (for the prior half). K₁ Dai Dn₁ D₂-8 अ (K₁ मा)द्वसत्तनः.]

Cologophon om. in S (except G₁). — Day of Karna's Generalship: S₂ K₂s द्वितीये (K₁ 'व') बुद्धिदयसे. — Adhy. name: B₂ पार्थेन द्वौगिरामवः; Dn₁ द्वौगिरावः. — Adhy. no. (figures, words, or both): S₂ 40 (as in text); K₁ 52; B₂ G₁ 56; B₂ 55; B₂ D₂ 57; Dai D₂ 67; D₁ 51; D₂ 57.

After the colophon, N ins. two passages given in App. I (No. 14 and No. 16)

४१

संजय उवाच ।

त्वरमाणः पुनः कृष्णः पार्थमभ्यवदच्छनैः ।

पश्य कौरव्य राजानमपयातांश्च पाण्डवान् ॥ १

कर्णं पश्य महारङ्गे ज्वलन्तमिव पावकम् ।

असौ भीमो महेष्वासः संनिवृत्तो रणं प्रति ॥ २

तमेतेऽनु निवर्तन्ते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।

पाञ्चालानां सृञ्जयानां पाण्डवानां च यन्मुखम् ।

41

1 T1.2 G1.2 M om. 1. — ^a) V1 B Ds. 4.7 ततः (for पुनः). Ks कृष्णः; Dn1 कृष्णः. — ^b) Ks Ds अभ्यवदच्छनैः. V1 B1.2.4 Ds. 4.7 पार्थमाह शनैरिदं; Bs पार्थमाह हसन्निव. — ^c) Ks B1 Ds कौरवः; B2.2.5 Ds1 D1-5.7 पाण्डव (for कौरव्य). — ^d) Ks V1 Bs Ds उपया (V1 'जा')तांश्च; Ds आयातांश्चैव (for अपयातांश्च). B1.2-5 Ds1 D1.2-5.7 उपया (B1 अपजा; Bs अपया)तांश्च पार्थिवान्; Dn1 उपयातांश्च कौरवान् (sic).

2 T G1.2 M read 2-5, and Gs, 2-7 after 8. 16. 4. — ^a) B2.4 महाबाहुः; Ds. 6 बाहो (for 'रङ्गे'). — Gs om. 2nd. ^d) T1.2 G1 M परि (G1 प्रति)वृत्तो (for संनि).

3 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) T1 M त इमे; T2 इह ते; G1.2 तमन्वे (for तमेते). Ss Ks V1 B1.2.4 Ds-4.7.8 विनिवर्तते; Ks संनि; Bs प्रति; Bs Ds1 Dn1 D1.5.6 G1.2 [S]न्यनु; T1 M ते नि; T2 तु नि (for ऽनु निवर्तन्ते). — ^b) Ds. 8 पुरःसराः (for पुरोगमाः). — ^c) B1.2.4 Ds-4.7 पाञ्चालसृञ्जयानां च; Ds पाञ्चालानां पाण्डवानां; S पाञ्चालः सृञ्जयाश्चैव. — ^d) T2 कौरवानां (for पाण्डवानां). S K1.4 वैः सुखं; Ks V1 Dn1 Ds ये सुखाः; B Ds1 D1-5.7 T1 G1.2 M ये सुखं; T2 बहलं (for यन्मुखं). Ds सृञ्जयानां च ये सुखः. — N reads 3rd for the first time after 8. 16. 4. — ^e) B4 तु (for च). Ks V1 B1-4 Ds1 D1.2-5.7 S पुनः; Bs Dn1 Ds. 6.8 ततः (for तथा). — ^f) D1 महान् (for महत्).

4 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) K1 खलो; Ds1 D1.2 G1.2 जमलो; Ds द्रवत्वादः (sic) (for

निवृत्तैश्च तथा पार्थैर्मयं शत्रुबलं महत् ॥ ३

कौरवान्द्रवतो ह्येष कर्णो धारयतेऽर्जुन ।

अन्तकप्रतिमो वेगे शक्रतुल्यपराक्रमः ॥ ४

असौ गच्छति कौरव्य द्रौणिरस्त्रभृतां वरः ।

तमेष प्रद्रुतः संख्ये धृष्टद्युम्नो महारथः ॥ ५

सर्वं व्याचष्ट दुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ।

ततो राजन्प्रादुरासीन्महाघोरो महारणः ॥ ६

द्रवतो). — ^a) K1 कालो (for कर्णो). Ks Ds [S]प्याह्वयते; B1-4 Ds. 4.7 रोषः; Bs Dn1 Ds. 6 T1.2 G1.2 वारः (for धारः). Ks Ds [S]जुनं. — After 4th, T2 reads 8. 16. 5th. — ^c) Ds अनंतः (for अन्तकः). B युद्धे (for वेगे). — ^d) Ks Dn1 पराक्रमैः (Dn1 मे).

5 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) T1 G1.2 M कौरव्य (for कौरव्य). — ^b) Ks V1 B (except Bs) D (except Dn1 Ds) T1 G1.2 M शस्त्रभृतां (for अस्त्र). — ^c) Ds om. तमेष प्रद्रुतः. Ks B1.4 Ds. 7.8 एव (for एष). Ks Ds (sup. lin. as in text) प्रद्रुतः; V1 B Ds. 4.5 G1 प्रद्रुतं (for प्रद्रुतः). K1 Gs M1.2.4 संख्ये (for संख्ये). — ^d) M2-4 महाबलः (for रथः). — After 5, N ins.:

536* अनुप्रयाति संग्रामे हतान्पश्य च सृञ्जयान् ।

[Dn1 Ds अनुप्रयातान्. S K1.2.4 Ds पश्यति (Ks 'ति) (for पश्य च). D1 सृञ्जया जुनि (hypermetric) (for सृञ्जयान्).]

While G1.2 M1 read 8. 16. 5th and T2 repeats 8. 16. 7th after 5.

6 For sequence in G2, cf. v. 1. 2. T2 Gs M2-4 om. 6th. — ^a) V1 B2.3 Ds1 D1.2.5 सर्वमा (Ds 'वं ह्य')चष्ट; B1.4 Ds. 4.7 सर्वमाह सु; Bs Dn1 एवं व्याचष्ट; Ds सर्वाव्याचष्ट; M2 इत्याचष्ट सु (for सर्वं व्याचष्ट). T1 G1.2 इत्येतत्सर्वमाचष्ट; T2 सर्वमाख्यातवान्भीरो. — T G2.3 M read 6th-7th after 119*. — ^d) D1 ततो राजन्महाघोरः प्रादुरासीन्महारणः; T1.2 G1.2 M1 'न्महानासी'त्संग्रामो रोमहर्षणः. — After 6, T1.2 G1.2 M read 8. 16. 6th-7th followed by 119*, while T2 reads 8. 16. 6-7 followed by 119*.

सिंहनादरवाश्वात्र प्रादुरामन्ममागमे ।

उभयोः सेनयो राजन्मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ७

इति श्रीमहाभारते कर्मवचपर्वणि एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

४२

संजय उवाच ।

ततः पुनः समाजगृह्णमीताः कुरुसृजयाः ।
युधिष्ठिरमुखाः पार्था वैकर्तनमुखा वयम् ॥ १
ततः प्रवृत्ते भीमः संग्रामो लोमहर्षणः ।
कर्णस्य पाण्डवानां च यमराष्ट्रविवर्धनः ॥ २
तस्मिन्प्रवृत्ते संग्रामे तुमुले शोणितोदके ।
संश्लेषकेषु शूरेषु किञ्चिच्छिष्टेषु भारत ॥ ३
धृष्टद्युम्नो महाराज सहितः सर्वराजभिः ।

कर्णमेवामिदुद्राव पाण्डवाश्च महारथाः ॥ ४
आगच्छमानांस्तान्संरुषे प्रहृष्टान्विजयैषिणः ।
दधारैको रणे कर्णो जलौघानिव पर्वतः ॥ ५
तमासाद्य तु ते कर्णं व्यशीर्यन्त महारथाः ।
यथाचलं समासाद्य जलौघाः सर्वतोदिशम् ।
तयोरासीन्महाराज संग्रामो लोमहर्षणः ॥ ६
धृष्टद्युम्नस्तु राधेयं शूरेण नतपर्वणा ।
ताडयामास संकुदस्तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीन् ॥ ७

C. S. 2916
B. S. 296. 6
K. S. 27. 21

7 For sequence in (2), cf. v. l. 2. Ks om. 7th (cf. v. l. 6). — *) V1 Dn1 M1 'नादरवांश्च' (V1 'वत्स'). Dn1 D1.2 [अ]पि; Dn1 तत्र; D1.2 [ए]व (for [अ]त्र). D2 सिंहनादो महानासीत्. — *) Dn1 निवर्तने. — N ins. after 7: 8 (except M1) after 8. 42. 57:

537* एवमेव क्षयो वृत्तः पृथिव्यां पृथिवीपते ।
तावकानां शूरेषां च राजन्मुर्मन्त्रिते तव ।
[(L. 1) D2 पृथिवीपतिः; D2 'पते-]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Śa K1.2 द्वितीये युद्धदिनसे. — Adhy. name: Dn1 युद्धमूर्तिवर्धनः. — Adhy. no. (figures, words or both): Śa 42; K1 43; B1 58; B2 57; B3 D2 59; Dn1 69; D1 53.

42

1 T1 M2-4 om. 1-2. — *) T1 जमितः. K1 Dn1 D2 कुरुसृजयाः; B2.3 D2 'पांडवाः' (for 'सृजयाः'). — *) T2 M1 भीमसेन (for युधिष्ठिर). — *) V1 B (except B2) D2.4.7 T2 M1 सुतपुत्र (for वैकर्तन).

2 T1 M2-4 om. 2 (cf. v. l. 1). — *) Dn1 प्रवृत्तो वै (for प्रवृत्ते). T2 भूयः; G1.2 M1 युद्धं (for भीमः). — *) D2 संग्रामे. Śa K2 लोमहर्षणः; D2 लोमहर्षणे; T2 राजलक्ष्म (for लोमहर्षणः). G1.2 M1 शोरकर्णं विनां पते. — *) D2 पांडवेषां (for 'बानां च'). — *) T2 G1.2 M1 निवर्धनं.

3 *) K2 D2 ततः (for तस्मिन्). — *) D2 विमुले; G2 संग्रामे (for तुमुले). — *) Some MSS. संश्लेषकेषु; K2 संग्रामकेषु (for संश्लेष). Śa T2 बी (Śa वे रेषु; D2 भूतेषु; T1 [अ]नीकेषु; G1.2 मुद्देशे (for शूरेषु). — *) T1.2 G1.2 M1 शेषेषु (for शिष्टेषु).

4 *) G1.2 संवृतः (for सहितः). V1 सह राजभिः; D2 सर्वसद्विभिः; T2 G1.2 'शोविभिः' (for 'राजभिः'). — *) K1 [अ]विदुद्राव (sic).

5 *) B1.2 आगच्छतस्तु (for 'मावांश्च'). D2 T2 M दृष्ट्वा; G1.2 संरुषे (for संरुषे). — *) V1 संबद्धान्; Dn1 D1.2 संसृष्टान्; D2.2 G1.2 संसृष्टान्; M संग्रामे (for प्रसृष्टान्). — *) K2 कुदो (for कर्णो). — *) D2 वेलेष

6 Dn1 om. 6th. — *) K2 V1 B D2-4. 6-8 S समासाद्य. K2 T2 M रणे; B2.3 च ते; D2 तु तं (for तु ते). Dn1 D1.2 तं समासाद्य ते कर्णः. — *) K2 व्यशीर्यन्ते; K2 M व्यशीर्यन्त. B2 Dn1 D1.2 महारणे (for 'रथाः'). — *) D2 यथा वेला (for यथाचलं). — *) K2 V1 B D S बार्हो (K2 B2 Dn1 D2.4.7 T2.2 G1.2 M 'वी')वाः (for जलौघाः). V1 G1.2 सर्वतोदिशः. — *) B2.3 Dn1 तेषां (for तेषां). — *) Some MSS. लोमहर्षणः; S शोरकर्णः (for लोमहर्षणः). — After 6, T G M2-4 ins.:

538* प्रवृत्तलोमहर्षणे यक्षिणीर्विजिगीषतोः ।
[T2 युद्धलोदः; G2 प्रवृद्धोदः; M2 प्रवृत्तलोदः (for 'लोदः').]

C. 2. 2916
B. 2. 29. 8
K. 2. 57. 22

विजयं तु धनुःश्रेष्ठं विधुन्वानो महारथः ।
पार्षतस्य धनुश्छिन्ना शरानाशीविषोपमान् ।
ताडयामास संक्रुद्धः पार्षतं नवभिः शरैः ॥ ८
ते वर्म हेमविकृतं भित्त्वा तस्य महात्मनः ।
शोणिताक्ता व्यराजन्त शक्रगोपा इवानघ ॥ ९
तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्टद्युम्नो महारथः ।
अन्यद्वनुरुपादाय शरांश्चाशीविषोपमान् ।
कर्णं विव्याध सप्तत्या शरैः संततपर्वभिः ॥ १०
तथैव राजन्कर्णोऽपि पार्षतं शत्रुतापनम् ।
द्रोणशत्रुं महेष्वासो विव्याध निशितैः शरैः ॥ ११

तस्य कर्णो महाराज शरं कनकभूषणम् ।
प्रेषयामास संक्रुद्धो मृत्युदण्डमिवापरम् ॥ १२
तमापतन्तं सहसा घोररूपं विशां पते ।
चिच्छेद सप्तधा राजञ्छैनेयः कृतहस्तवत् ॥ १३
दृष्ट्वा विनिहितं बाणं शरैः कर्णो विशां पते ।
सात्यकिं शरवर्षेण समन्तात्पर्यवारयत् ॥ १४
विव्याध चैनं समरे नाराचैस्तत्र सप्तभिः ।
तं प्रत्यविध्यञ्छैनेयः शरैर्हेमविभूषितैः ॥ १५
ततो युद्धमतीवासीच्चक्षुःश्रोत्रभयावहम् ।
राजन्घोरं च चित्रं च प्रेक्षणीयं समन्ततः ॥ १६

7 M1 om. 7^a-8^b. — ^a) Śs Ks V1 B Dn1 D2-4.7
M2 शरानातपर्वणा (B^a 'भिः'; Da1 D1.5.6 शरैरानतपर्वभिः.
— ^a) B2 Da1 D1.5.6 T2 M2-4 छादयामास (for ताड).
B1.4 D2.4.7 समरे (for संक्रुद्ध). T1.5 G भित्त्वा (T1
विध्वा) तत्र तु वै कर्ण.

8 M1 om. 8^{ab} (cf. v. l. 7). — ^a) V1 B2.5 धनुषः
(V1 'दा'); B1.4 D2-4.7 च धनुः; D2 तदनुः (for तु धनुः).
— ^b) T1.5 G2 M2-4 विधुन्वानो. T1.5 G1.5 महाबलः
(for 'रथः'). — T1.5 G ins. after 8^{ab}: T2 after 8^{ab}:

539* ववर्ष शरवर्षाणि तोयवर्षानिवाम्बुदः ।

— ^a) K2.4 V1 B D (except D2) S शरांश्चाशी (M1
'भि'विषोपमान्. — B2 om. (hapl.) 8^a-10^d. — ^c) T2
M1.2.4 छादयामास (for ताड).

9 B2 om. 9 (cf. v. l. 8). — ^a) K2 D2 S
ते हेमविकृतं वर्म (K2 चर्म; D2 भित्त्वा). — ^b)
K1.2.4 छित्त्वा (for भित्त्वा). — ^c) T1 G2 शोणितांगा
विराजन्ति (T1 'ते'). — ^d) T2 G1.5 शक्रगोपा. D2
इवानघः.

10 B2 om. 10^{ab} (cf. v. l. 8). — ^b) T1.5 G
प्रतापवान्; M महाभयाः (for 'रथः'). — ^c) K2 V1
B1.2.4 Da1 D2-4.6.7 S अथा (S ततो)न्यदनुपादाय.
— ^d) D2 शीघ्रांश्च (for शरांश्च). S सारवद्भारसाधनं.
— ^e) B2 Da1 D1.5 विव्याध (for सप्तत्या).

11 ^a) D2 (by corr.) शत्रुतापनः; T1 'तापनः'. — After
11^{ab}, V1 B Da1 D1.5-7 ins.:

540* छादयामास समरे शरैराशीविषोपमैः ।

— ^a) K2.4 द्रोणपुत्रं; V1 B D2.4.7 G1 M2.4 'शत्रुः; Dn1
घृष्टद्युम्नं (for द्रोणशत्रुं). K2 महेष्वासं; B2 महाबाहो.
— ^d) T1.5 G नवभिः (for निशितैः).

12 ^a) K2 तस्यै; D2 तव (for तस्य). T1.5 G पुनरन्वं
(for तस्य कर्णो). — ^b) Dn1 M कनकभूषितं (Dn1 'तान्').
— ^c) K1 प्रतयामास (sic) (for प्रेष).

13 ^a) Dn1 तानापततः (for तमापतन्तं). K1 समरे
(for सहसा). — ^b) Dn1 घोररूपान्विशोतये (sic).
— K2 om. (hapl.) 13^a-14^b. — ^c) B1.2.4 D2.7
T1.5 G2.5 M सप्तधा; T2 G1 सहसा (for सप्तधा). B2
चिच्छेद सप्तधारेण. — ^d) S पार्षतः (for शैनेयः). T1
G1.5 क्षिप्रहस्तवत् (T1 'वान्' (for कृत)). — After 13,
K2 reads 15^{ab}, repeating it in its proper place.

14 K2 om. 14^{ab} (cf. v. l. 13). Dn1 om. 14. K2
reads 14-15 after 17. — ^a) B2 रणे; D2 बाणैः (for
बाणं). S दृष्ट्वा निप (T1 M2-4 'पा'तितं मूर्ध्ना. — ^b)
D2 शनैः; S शरं (for शरैः). Śs विशां पतेः. — ^c) S
पार्षतं (for सात्यकिं). — ^d) Ś K1.2.4 V1 Da1 D1.5.5
पर्यं (Da1 D1.5 प्रत्य)वाकिरत् (D2 'रन्'); D2 T1 पर्यवारयन्.

15 For sequence in K2, cf. v. l. 14. — ^a) S स्वस्ति
(for समरे). — K2 reads 15^{ab} for the first time after
13. — ^b) Śs नाराचाश्च (for नाराचैश्च). D2 सप्तसप्तभिः;
T1.5 G सप्तसप्तधा (T2 G2 'दा' (for तत्र सप्तभिः).
— ^c) B2 शैनेयः; S दशभिः (for शैनेयः). — ^d) B2 D1
हेमपरिच्छितैः; D2 'विभूषणैः (for 'विभूषितैः). T2 G शरैः
कनकभूषणैः.

16 For sequence in K2, cf. v. l. 14. — ^a) K2
V1 B D T1 G1.5 महाराज; T2.5 G2.5 M समभवच्च (for
असीवासीच्च. — ^b) B2 D2.4.7 चक्षुःश्रोत्रभयानकं; S दृष्टिः
श्रोत्रमनोहरं. — ^c) K2 V1 B D S आसीद् (for राजन्);
K2 च मित्रं; Da1 Dn1 D1.5 विचित्रं (for च चित्रं). — ^d)
S च सर्वशः (for समन्ततः).

सर्वेषां तत्र भूतानां लोमहर्षो व्यजायत ।
तद्दृष्ट्वा समरे कर्म कर्णशनेययोनृप ॥ १७
एतस्मिन्नन्तरे द्रौणिर्मययानुमहाबलम् ।
पार्षतं शत्रुदमनं शत्रुवीर्योमुनाशनम् ॥ १
अभ्यभाषत संकुद्धो द्रौणिर्दूरं धनंजये ।
तिष्ठ तिष्ठद्य ब्रह्म न मे जीवन्विमोक्ष्यसे ॥ १९

इत्युक्त्वा मुभृशं वीरः शीघ्रकृच्छ्रिर्जितः शूरः ।
पार्षतं छादयामास घोररूपैः मुनेर्जनः ।
यतमानं परं शक्यता यतमानो महाशयः ॥ २०
यथा हि समरे द्रौणिः पार्षतं वीक्ष्य मारिष ।
तथा द्रौणिं रणे दृष्ट्वा पार्षतः परवीरहा ।
नातिदृष्टमना भूत्वा मन्यते मृत्युमात्मनः ॥ २१

C. B. 2312
S. B. 59. 24
K. B. 27. 40

17 For sequence in Ks, cf. v. l. 14. — *) Ds
चैव (for तत्र). T1 G1.3 बोधानां (for भूतानां).
— *) Some MSS. रोमहर्षो. S K1.2.4 V1 B1.3 Dai
D1.3-3.7 [S]व्यजायत (Ks 'ते'); Ks [S]व्यवर्तत;
Bs व्यराजत; M1.3 [S]व्यजायत (for व्यजायत).
— *) K1 मदष्टा (sic); Ks Dn1 D1.3 तं दृष्ट्वा; S दृष्ट्वा तन्
(by transp.). Bs राजन् (for कर्म). — *) S कर्णपार्षत-
(G1.3 'द')बोर (for 'शौनेयबोर'). D1.3 महन् (for नृप).

18 *) S K1.2.4 सुमहबलः; B1.3.5 Dai D1.3.3
'महाबलः' (for 'महाबलम्'). D1.3 दृष्टयुक्तं महाबलैः;
'अभ्यवाचनं महारथं' (M1 'यः'). — B1 om. 1-14. — *) G1
पार्षदः. Bs Dn1 शत्रुतपनं (Dn1 'नः'); D1.3 समरे कुब्जः;
T1 G1 शत्रुमयनं (for 'द्रमनं'). — *) K1 Dn1 शत्रुवीर्यसु-;
Ks Dn1 'वीर्योविः'; V1 'वीर्योक्षः'; Bs D1 'वीर्योक्षु'
(for 'वीर्योक्षु'). Dai D1 G1 नाशनः (for 'नाशनम्').
Bs शत्रुतापोक्षरिदमः; D1.3 'वीर्यप्रणाशनः'; T1 'वीर्योक्षु'
शासनं; T1 M दृष्ट्वा कोपान्महाशुतिः. — After 18, S
(except G1) ins.:

541* स दृष्ट्वा समरे कर्म पार्षतं च महारथम् ।

19 *) B1.3 अभ्यवाचत; T1 'वर्तत' (for 'भाषत').
— *) S1 Ks द्रौणिः०० धनंजये; Ss द्रौणिः द्रोणांतकं रणः
(sic); K1 द्रौणिं द्रोणांतकरणे (sic); Ks V1 B1-4 Dai
D1-3 द्रौणिः परपुरंजयः; Bs Dn1 पार्षतं परवीरहा; S पार्षतं
शत्रुतापनं. — After 19^{ab}, S ins.:

542* रथं रथेन संपीड्य शत्रुवीर्यप्रणाशनः ।

[T1 संसव्य; G1 संभ्रानं (for संपीड्य). T1.3 G1 पूर्वस्य तु
ब्रह्मणः; M1-4 शत्रुवीर्यप्रणाशनं (for the posterior half).]
— *) S [ह]ति (for [ज]ति). T1 ब्रह्मणो; T2 बृंहण.
Dn1 ब्रह्महन्तिष्ठ तिष्ठेति. — *) Dai D1.3 गमिष्यसि; D1
विमोक्षसे; T1 ह्यसि. — After 19, the sequence of
Dn1 is as follows: 23^{af}, 24, 548*, 26^{ab}, 22^{af}.

20 For sequence in Dn1, cf. v. l. 19. — *)
T1 समरे (for सुखसं). B1.3.5 Dn1 D1.3 वीरः; Ds
भीमः (for वीरः). — *) V1 भीमं सुमिश्रितैः शरैः. — D1

om. 20^{af} *) Ks घोररूपैः. — *) Dn1 D1 यतमानो.
*) Ks D1 महारथं (D1 'वाः'). — For 19^{ab}, S
subst.:

543* छादयामास समरे यतमानो महारथः ।

यत्नः परवा शक्यता दृष्टयुक्तं महारथे ।

[(L 1) T1 यतमानं महाबलुदछादयामास ईर्ष्याः]

S subst.:

544* योधयामास समरे कुम्भरुरो जिनां पते ।

21 For sequence in Dn1, cf. v. l. 19. — *)
T1 यदा (for यथा). B Dai Dn1 D1-3.7 M द्रोणः;
Ds वीरः (for द्रौणिः). — *) Dn1 D1 प्रेक्ष्य; T1 G दृश्य
(for वीक्ष्य). Ks मारिषः. — After 21^{ab}, B1 Dai Dn1 Ds
T1 read 21^{af} repeating it in its proper place. Bs
D1 G1 om. 21^{af}. T1 G1.3 M1.2.4 transp. 21^{af} and
21^{af}. — *) K1.4 द्रौणिं. D1.3.5 रणे (for रणे). Bs
तथा दृष्ट्वा रणो द्रौणिं. — *) T1.3 G1.3 शत्रुपराहा (for
परवीरहा). — B1 T1 M1 read 21^{af} twice. — *)
T1 (first time) G1.3 द्वा (G1 वा)सीन् (for सूत्वा). Dn1
T1 (first time) बभूव नातिदृष्टात्मा. — *) B1.3
(both first time) Dn1 (second time) ज्ञातवान्; T1
G1.3 मन्वा (G1 'न्मा')नो (for मन्वते). Dn1 (first
time) जानम्युःकुमिवात्मनः. — After 21, Ks B D
S ins.:

545* स ज्ञात्वा समरेऽऽयमानं शस्त्रेणावध्यमेव तु ।

जयेनामिषयी द्रौणिं काळः काळमिष जये ।

[T1 G1 om. line 1. — (L 1) V1 Bs Dai D1.3 बुधि
च (for समरे). Dn1 Ds ज्ञात्वायमानं च शस्त्रावधः (for the
prior half). Ks B1.3 दय च (Bs ह); Dn1 Ds जाहने
(for दय तु). D1.3 द्रोणयुक्तं समाह्वय (for the posterior
half). T1.3 G1.3 M ज्ञात्वायमानं समरे ज्ञात्वा शस्त्रावधं महाशक्तः
— (L 2) Ks B D1.3.7 [ज]व्यपरी; Dai D1.3 [ज]व्य-
द्वयः; T1 G1 [ज]व्य (G1 'व्या')द्वयः; G1 [ज]व्यद्वयः (sic)
(for [ज]मिषयी). V1 D1.3 T1 G1 द्रौणिः S जये यथा
(for दय जये).]

C. 8. 2934
B. 8. 59. 26
K. 8. 57. 42

द्रौणिस्तु दृष्ट्वा राजेन्द्र धृष्टद्युम्नं रणे स्थितम् ।
क्रोधेन निःश्वसन्वीरः पार्श्वतं समुपाद्रवत् ।
तावन्योन्यं तु दृष्ट्वैव संरम्भं जग्मतुः परम् ॥ २२
अथाब्रवीन्महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
धृष्टद्युम्नं समीपस्थं त्वरमाणो विशां पते ।
पाञ्चालापसदाद्य त्वां प्रेषयिष्यामि मृत्यवे ॥ २३
पापं हि यच्चया कर्म भ्रता द्रोणं पुरा कृतम् ।

22 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. B₂ om. 22^{abc}. — ^b) K₂ V₁ B₁. 3. 4 Dn₁ D₂. 4. 7 अवस्थितं; B₂ D₂. 8 रणे (D₂ थ-) स्थितं; T G₁. 3 M रणा (G₁ था) धिनं; G₂ महारणे (for रणे स्थितम्). — ^c) Some MSS. निश्चसन्. D₂. 4 वीर. — ^d) Ś₂ पार्श्वते; G₂ पार्श्वदं. Dn₁ S समभिद्रवत् (for समुपा). — ^e) M₁ तावन्योन्यस्. K₁. 3 Da₁ D₁. 5 च (for तु). — ^f) G₁ संरम्भजः; G₂ संरम्भो. G₂ जग्मतुः. T₂ M क्रोधरक्तेक्षणानुभौ. — After 22, Dn₁ ins.:

*546 ततो रोषपरीतात्मा धृष्टद्युम्नोऽप्यमर्षणः ।

प्रोवाच चैनं संरम्भो द्रोणपुत्रं परंतपः ।

While S ins.:

547* प्रगृह्य महती चापे शरासनविराजिते ।

[T₁ चापः. T₁ शरान्तर्गणविराजितान् (for the posterior half).]

23 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. Dn₁ om. 23^{abc}. — ^a) B₂ महातेजा (for राज). — ^b) Some MSS. पांचालाप. Ś₂ K₁ त्वं. T₁ G₁. 2 अहं त्वामथ पांचाल्यः; T₂ पांचालाय यथाद्य त्वां. — ^c) Dn₁ S प्रेषयामि (Dn₁ विष्ये) यमक्षयं.

24 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. — ^a) G₁ कृष्ण (for कर्म). — ^b) Dn₁ transp. पुरा and कृतं. T G₁. 3 M कृतं ताव भ्रता रणे (M₂-4 मम); G₁ कर्म कृतं भ्रता रणे (sic). — ^c) Ś K₂-4 त्वा पश्यते; K₁ त्वा पत्यते; V₁ B Da₁ D₁. 2-5. 7 त्वां (B₂ नो) तप्यते; Dn₁ तं तप्यसे; D₂ त्वां लप्यसे; T G₂ त्वं प्राप्यसे; M₁ त्वानुपतेत्; M₂. 4 त्वानुतपेत्; M₂ त्वा संतपेत् (for त्वा पत्यते). D₂ अद्य त्वं पश्य मे कर्म. — ^d) V₁ B (except B₂) D₁. 2. 4 न कुशलं; T₁. 3 G₂ न (T₂ G₂ ह्य) कुशलस्य; T₂ वध्यकुलं (for ह्यकुशलं). — After 24, Dn₁ ins.:

548 * पतङ्गदर्शनेनाद्य दर्शनेन व्यपोह्यते ।

शशिस्रगणतन्मात्रान्वं शान्कृतमपोह्यते ।

मया मारयितव्यस्त्वं पञ्चमारेण पार्श्वतं ।

अद्य शो वा परशो वा सत्यमेतद्भवति ।

अद्य त्वा पत्यते तद्वै यथा ह्यकुशलं तथा ॥ २४
अरक्ष्यमाणः पार्थेन यदि तिष्ठसि संयुगे ।
नापक्रमसि वा मूढ सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ २५
एवमुक्तः प्रत्युवाच धृष्टद्युम्नः प्रतापवान् ।
प्रतिवाक्यं स एवासिर्मात्मको दास्यते तव ।
येनैव ते पितुर्दत्तं यतमानस्य संयुगे ॥ २६
यदि तावन्मया द्रोणो निहतो ब्राह्मणब्रुवः ।

25 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. — ^a) V₁ अरक्षमाणः; B₂. 5 अवेक्ष्य. — ^b) Dn₁ तिष्ठति. K₂ V₁ D₂ संगरे (for संयुगे). — ^c) K₁. 2. 4 V₁ B T₂ G M₂-4 नाप (V₁ B₂ ति) कामसि; T₂ नापत्रपसि. V₁ मां (for वा). T₁. 3 G मोहात् (for मूढ). — ^d) T₁ एव (for एतद्). B₁. 4 वा (B₂ गं) तासि यमसा (B₂ स) दनं; Dn₁ यास्यस्यद्य यमक्षयं. — After 24, S ins. an addl. colophon. [Adhy. name: M₁ पार्श्वयुद्धं. — Adhy. no. (figures, words or both): T₁. 3 G 62; T₂ M 61.]

26 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. Before 26, T G₁. 3 M₁. 3 ins. संजयः. — ^a) Dn₁ एवमुक्त्वा तु राजेन्द्र. — ^b) Dn₁ द्रोणपुत्रः (for धृष्टद्युम्नः). — Before 26^{ad}, N (except Dn₁) ins. धृष्टद्युम्नः. — ^c) V₁ B₂. 3 एष चा (B₂. 3 स एवा) सि प्रतिवाक्यं; T₂ एष ते प्रतिवाक्यं वा; T₂ G आशिषं तां प्रवक्ष्यामि; M ए (M₁ इ) ष वः प्रतिवाक्यं वै. — ^d) Ś K₁. 3. 4 T₁ मामैको (for मामको). Ca cites दास्यते (as in text). T₂. 3 G₂ M असि (T₂ हसि; M₁ अनि) दास्यति माम (M₁ मु) कः. — ^e) D₂ यथा (for येन). B₂ [ए] ष (for [ए] व). T₁. 3 G दत्ता (for दत्तं). T₂ M येन द (T₂ कृ) त्तं तव पितुर्. — ^f) T₂ तच्छिरः (for संयुगे). — After 26, G₁. 3 ins.:

549* एष ते प्रतिवाक्यं वै असिदास्यति मामकः ।

येन कृतं तव पितुर्यतमानस्य तच्छिरः ।

[Cf. 26^{adef}.]

27 ^a) K₁-3 द्रौणो (K₂ णे). Dn₁ पिता ते स मया द्रोणो. — ^b) Ś₂ निहितो. K₂ D₂ ब्राह्मण (D₂ णो) ब्रुवः; K₂ णो ब्रुवन्; D₂ णो वरः; G₂ ताव संयुगे (for ब्राह्मणब्रुवः). — G₂ om. 27^e-29^d. — ^c) K₂ त्वम् (for त्वाम्). Dn₁ तथा (for कथं). K₁ त्वमि शरीरयं युद्धे (sic). — ^d) Ś K₁. 3 Dn₁ निहनिष्यामि; B₁ न हनिष्यति.

C. ८. 2951
B. ८. 59. 43
K. ८. 58. 14

चिच्छेद समरे वीरः क्षिप्रहस्तो दृढायुधः ।
रथादनवरुद्धस्य तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३६
धृष्टद्युम्नं तु विरथं हताश्वं छिन्नकार्मुकम् ।
शरैश्च बहुधा विद्धमस्त्रैश्च शकलीकृतम् ।
नातरङ्गरतश्रेष्ठ यतमानो महारथः ॥ ३७
तस्यान्तमिषुभी राजन्यदा द्रौणिर्न जग्मिवान् ।
अथ त्यक्त्वा धनुर्वीरः पार्षतं त्वरितोऽन्वगात् ॥ ३८
आसीदाद्रवतो राजन्वेगस्तस्य महात्मनः ।
गरुडस्येव पततो जिघृक्षोः पन्नगोत्तमम् ॥ ३९

- [(L. 2). G₁ सर्वयोधानां; G₂ भूतानां (for सैन्यानां).]

37 ^a) D₄.7 हि (for तु). — ^b) B₂ सुताश्वं (for हताश्वं). K₃ B₁ T₁.8 G हत (B₁ छिन्न) सारथिं (for छिन्नकार्मुकम्). — B₄ reads 37^{ed}, for the first time after 33^{ed}. — ^c) T₁ G₁.2 शस्त्रैश्च; T₂ M अस्त्रेण (for शरैश्च). B₃ Dn₁ भिन्नम्; D₈ विध्वा; T₃ M विध्वत् (for विद्धम्). — ^d) B₄ (first time) अस्त्रैश्च; Dn₁ शरैश्च (for अस्त्रैश्च). D₂.8 मर्मस्त्रेव सुताडितं; T₂ M तदश्वं (T₃ दंगं) शकलीकरोत्. Cc cites शकलीकृतं (as in text). — ^e) K₃ अघावद्; B₂.8 D₄.7 Ca नाशकद्; D₄ D₁.3.5 नामवद्; Dn₁ नातरं; Cc नातरद् (as in text). T₃ G₂ भारतश्रेष्ठ.

38 ^a) K₂ तस्यातम्; B₂ प्रस्यंतम्; D₈ अस्यंतम् (for तस्यान्तम्). T₂ M₁ द्रौणिर् (for राजन्). — ^b) D₈ तदद्रौणिं (sic) (for यदा द्रौणिर्). T₁.8 G गच्छति (for जग्मिवान्). T₂ प्रयत्नेनापि नाकरोत्; M₁ यदा जंतुं न जग्मिवान्. Cc: यदा न जग्मिवान् द्रौणिस्तस्यातं समापनं तदानाशकत्, नाशकत्वानिस्त्वयः। — ^c) Dn₁ धनुर्द्रौणिः; G₁.2 रथं वीरः (for धनुर्वीरः). — ^d) S₁ K₃ पार्षतो. S₁ K₂ om.; K₄ त्वमितो (for त्वरितो). K₁ [S]म्यगात्; B₁.4 D₄ Dn₁ D₁.2.8 [S]म्यगात्; D₈ [S]न्वगात्; T₃ ययौ (for ऽन्वगात्). ^e पार्षतो द्रौणिरनु (sup. lin. 'म्य'गात् (sic). — After 38, S (except M₁) ins.:

555* प्रगृह्य विपुल खड्गं जातरूपपारङ्कृतम् ।

39 ^a) K₁ आसीदाद्रवतो (sic); V₁ B₁.8-8 D₄ Dn₁ D₁.8 दाप्लवतो; B₂ D₇ दाप्लवतो; D₈ दाप्लवतो; T₃ M दापततो. D₈ वेगात् (for राजन्). K₄ महारथ (for 'त्मनः). K₂.4 V₁ B D₄ Dn₁ D₁.8-8 T₂ M transp. राजन् and वेगास्तस्य. D₈ तस्य राजन् (for वेगास्तस्य). T₁.8 G तस्य संपततो (T₁ प्लवतो) राजन्वपुरासीन्महात्मनः. — ^e)

एतस्मिन्नेव काले तु माधवोऽर्जुनमब्रवीत् ।
पश्य पार्थ यथा द्रौणिः पार्षतस्य वधं प्रति ।
यत्नं करोति विपुलं हन्याच्चैनमसंशयम् ॥ ४०
तं मोचय महाबाहो पार्षतं शत्रुतापनम् ।
द्रौणेरास्यमनुप्राप्तं मृत्योरास्यगतं यथा ॥ ४१
एवमुक्त्वा महाराज वासुदेवः प्रतापवान् ।
प्रेषयत्तत्र तुरगान्यत्र द्रौणिर्व्यवस्थितः ॥ ४२
ते हयाश्चन्द्रसंकाशाः केशवेन प्रचोदिताः ।
पिबन्त इव तद्वयोम जग्मुर्द्रौणिरथं प्रति ॥ ४३

B₃ [ए]व (for [इ]व). — ^d) S K₂.4 जिघृक्षुः. S₁ पन्नगोत्तमान्.

40 ^a) K₁ T₂ यतो (for यथ). — S K₁.2 om. (hapl.) 40^a-41^a. — ^b) B (except B₃) D₂.4 T₂ रथं (for वधं). — For 40^{abed}, T₁.8 subst.:

556* एतस्मिन्नेव काले तु केशवः परवीरहा ।

अब्रवीन्नरतश्रेष्ठमर्जुनं जयतां वारम् ।

पश्य द्रौणिं पार्षतस्य यतमानं वधं प्रति ।

— ^f) K₄ हन्याश्वः. V₁ G₁.2 [ए]व (for [ए]नं). K₂.4 V₁ B₁.4 D₂.4.8-8 न संशयः (B₁ 'चं).

41 S K₁.2 om. 41^a (cf. v. l. 40). — ^a) S त्रायस्त्रेन (for तं मोचय). T₁ महाराज (for 'बाहो). — ^b) S₂ M₁ शत्रुतापनं; K₂ Dn₁ 'कशनं; V₁ B₁.2.8 D₈ 'कर्षणं (B₁ 'ण); B₂ D₂.4.7 G₁ M₂.4 'कशनं; T₂.8 G₂ युद्धदुर्मदं (for शत्रुतापनम्). — ^c) D₈ इव (for अनु).

42 ^a) B₃ महाबाहुर् (for 'राज). — G₁ om. from प्रतापवान् (in 42^b) up to कृष्ण (in 44^c). — ^c) Some MSS. प्रेषयत्; S₁ K₂.4 प्रेषयन्; B₃ D₄ Dn₁ D₁.8 सं (Dn₁ अ)प्रेषीत् (for प्रेषयत्). S₁ K₂ V₁ B D T₁.8 G₂.8 transp. तत्र and तुरगान्. K₁ प्रेषयन्तु तत्तुरगान्; T₂ M प्रे (M₁.8 प्रै)पयत्तुरगान्यत्र. — ^d) K₁ यतो (for यत्र). D₈ transp. यत्र and द्रौणिर्. D₇ यत्र द्रौणिं व्यवस्थितः; T₃ M द्रौणिर्वीरो व्यवस्थितः.

43 G₁ om. 43 (cf. v. l. 42). — ^b) K₁ D₂.8 प्रणो (K₁ 'नो)दिताः (for प्रचोदिताः). — ^c) B₃ वेगेन; B₃ D₂.8 ते (B₃ च) व्योम; S (G₁ om.) चाकाशं (for तव्योम). B₁.4 D₄ D₁.8-8 आ (D₄ D₁.4.8 अ)पिबन्त इव व्योम. — ^d) D₇ द्रौणे रथं. S (G₁ om.) जग्मुर्द्रौणिं (T₁.8 G₂ 'जेर्; M₁ 'णिर्) महारथं. — After 43, B₃ ins. an addl. colophon. [Adhy. no. 60.]

दृष्टायान्तौ महावीरौवृमौ कृष्णधनंजयौ ।
 धृष्टद्युम्नश्चे राज्ञश्चे यन्न महाबलः ॥ ४४
 विकृष्यमाणं दृष्ट्वैव धृष्टद्युम्नं जनेश्वर ।
 शरांश्चिक्षेप वै पार्थो द्रोणिं प्रति महाबलः ॥ ४५
 ते शरा हेमविकृता गाण्डीवप्रेषिता भृशम् ।
 द्रोणिमामाद्य विविशुर्वल्मीकमिव पद्मगाः ॥ ४६
 स विद्वस्तः शरैर्घोरैर्द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 रथमारुह्य वीरो धनंजयशरादितः ।
 प्रगृह्य च धनुः श्रेष्ठं पार्थं विव्याध सायकैः ॥ ४७
 एतस्मिन्नन्तरे वीरः महदेवो जनाधिप ।
 अपोवाह रथेनाजौ पार्थतं शत्रुतापनम् ॥ ४८

अर्जुनोऽपि महागज द्रोणिं विव्याध पत्रिभिः ।
 तं द्रोणपुत्रः संकुदो बाहोरुमि चार्दयन् ॥ ४९
 क्रोधितस्तु रणे पार्थो नाराचं कालममितम् ।
 द्रोणपुत्राय चिक्षेप कालदण्डमिवापरम् ।
 स ब्राह्मणस्त्रांसदेवे निपपात महाधुतिः ॥ ५०
 स विह्वलो महाराज शरवेगेन संपुगे ।
 निपसाद रथोपस्थे वैकृप्यं च परं ययौ ॥ ५१
 ततः कर्णो महाराज व्याक्षिपद्विजयं धनुः ।
 अर्जुनं ममरे कुदः प्रेक्षमाणो मुहुर्मुहुः ।
 द्विरथं चापि पार्थेन कामयानो महारणे ॥ ५२
 तं तु हित्वा हतं वीरं सारथिः शत्रुकर्षणम् ।

C. B. 2871
 B. B. 59. 63
 K. B. 59. 53

44. G om. up to कृष्ण (in 44) (cf. v. l. 42). Before 44. Bms. संजय उवाच. — ^a) Ss वृमौ; Ks वाता; V1 Bs Ds Ms [आ]वातौ; Ds वृमौ; Ts Gs द्रोणिर् (for [आ] वातौ). The Gs. महाराज; Ms. 'वीरा' (for 'वीरौ'). — ^b) Ds. वीरौ (for उभौ). The Gs. वामुदेवधनंजयौ. — ^c) In धृष्टद्युम्नं वधे. B (except Bs) Dn1 Ds. 4. वधं (for राज्ञम्). — ^d) Ks Ds. 4. चके राजन्; B. 4. अकरोत्; Dn1 द्रोणिश्चके; Ds रथां कृत्वा (for चके वधं). T1 Ms. महाबलः; M. 4. वयावले (M1 'कः') (for महाबलः).

45. S K. 4 om. (hapl.) 45. — ^a) Bs Dn1 Ds. विकर्षमाणं तत्रैव. — ^b) Ks V1 Bs Ds जनेश्वर (Ks 'रः'); Ds. 1 जनेश्वर (for जने). — ^c) Ts तं (for वै). — ^d) Ds S महारथः (for 'बलः').

46. ^a) Ks 'विक्रान्त' (for 'विह्वल'). — ^d) Ds वाल्मीकम्. D1 पद्मगाः.

47. ^a) V1 स वितलैः; Dn1 Ds. 8 विद्वस्तु (Ds. 8 'दः स') ते. — ^b) In द्रोणिं पुत्रः. — After 47^{ab}, K. 4. 4 B D S ins.:

००७* डम्बुज ममरे राजन्पाद्मस्वममितीजसम् ।

[Ks Ds Ts G. 4 M राजन्. Ts ममितीजसः]

— ^c) S बाहरोह रथं वीरो. — ^d) Ds 'शरैर्हतः; Ds 'शराहतः' (for 'शरादितः'). — ^e) Dn1 Ds प्रतिगृह्य; M1 प्रगृह्य तु. Ds घोरं (for श्रेष्ठं). — ^f) Dn1 पार्थो; Ds पार्थे; Ts द्रोणैर्; G. 2 सितैर् (for पार्थे).

48. ^a) Ts G दूरः (for वीरः). — ^b) Ss Ks Dn1 Ds G जनाधिपः (Ss 'वर'); B. Ms. 4 जनाधिपः; Ds विसां रते. — ^c) Ss रथे राज (sic); Ks रथेनाजौ (for रथेनाजौ).

Ds अपोवाहयैराजौ. — ^d) Ss शत्रुतापनं (for 'तापनम्').

49. Ds om. 49^{ab}. — ^a) Gs. [S]वाहोरुमि. Ds महावीरो (for 'राजन्. — ^b) Ks. 4. सायकैः; Ts मसभिः (for पत्रिभिः). — ^c) Ts संकुदो (for संकुदो). — ^d) Ks V1 B D (except Ds) S चार्दयन् (for चार्द').

50. ^a) Dn1 संकुदस्तु; Ds. 8 ततः कुदो (for क्रोधितस्तु). — ^b) S K (except Ks) कालसमर्पः; B. 4. Ds. Ts. 4. Ms 'संनिमं' (for 'संमितम्'). — ^c) Dn1 यमदण्डम् (for काल'). M1 [च]वरः. — ^d) B. 4. D. 1. M1 ब्राह्मणस्त्रांसदेवे स (M1 च); Ts G स द्वौ (G1 द्रो)णैरसदेवे तु. Ca cites असदेवे (as in text). — ^e) Ks V1 Ds. 8 S (except Ts) महाधुतेः (Ks 'ति'; V1 Ds Ts 'ते').

51. ^a) Ks Ds शरवेगेन; Ds 'वर्णेन' (for 'वेगेन'). — ^d) Dn1 Ds. 8 S परमं (for च परं). Dn1 Gs गतः (for वयो).

52. S reads 53 after 55. — ^b) M व्याक्षिपन् (for 'वद्'). V1 B. 4. धनुवधम्. — ^c) S दृष्टार्जुनं रणे कुदः (M1 'दं') प्रेक्षते च मुहुर्मुहुः. — ^d) Ds. 8 द्विरथं. Dn1 Dn1 Ds सह (for चापि). — ^e) S गंतुकामो महाधुतिः.

53. ^a) Ks. 4 B. 4. 4 Ds T G. 4 M मत्वा; V1 हत्वा; Gs तत्र (for हित्वा). Dn1 Ds. 8 गृहीत्वा तं; Gs तत्राहतं (for हित्वा हतं). Gs वीरः. S Ks. 4 V1 शत्रुक (Ss 'का')र्षणं; B. 4. 4 'कर्मणः' (for 'कर्षणम्'). B. 4 (also as in text). 4 Ds. 4. 4 विह्वलं तं तु वीर्याय द्रोणपुत्रं च सारथिः; Dn1 तं विह्वलं समीक्ष्याय द्रोणपुत्रं महारथं; Ds. 8 अक्षयामा (Ds 'अक्षयाम')ममपि च वरितं मेघव (Ds वीर) सारथिः. — ^d) Dn1 Ds रथेनाजौ; Ds रथेनाजौ; Ds रथं राजन्; M महाबाहुव

C. 8. 2971
B. 8. 59. 63
K. 8. 58. 33

अपोवाह रथेनाजौ त्वरमाणो रणाजिरात् ॥ ५३
अथोत्कृष्टं महाराज पाञ्चालैर्जितकाशिभिः ।
मोक्षितं पार्षतं दृष्ट्वा द्रोणपुत्रं च पीडितम् ॥ ५४
वादित्राणि च दिव्यानि प्रावाद्यन्त सहस्रशः ।
सिंहनादश्च संजज्ञे दृष्ट्वा घोरं महाद्भुतम् ॥ ५५

एवं कृत्वाव्रवीत्पार्थो वासुदेवं धनंजयः ।
याहि संशप्तकान्कृष्ण कार्यमेतत्परं मम ॥ ५६
ततः प्रयातो दाशार्हः श्रुत्वा पाण्डवभाषितम् ।
रथेनातिपताकेन मनोमारुतरंहसा ॥ ५७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

४३

संजय उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे कृष्णः पार्थं वचनमब्रवीत् ।
दर्शयन्निव कौन्तेयं धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ १

एष पाण्डव ते आता धार्तराष्ट्रैर्महाबलैः ।
जिघांसुभिर्महेष्वासैर्दुतं पार्थानुसर्पते ॥ २
तथानुयान्ति संरब्धाः पाञ्चाला युद्धदुर्मदाः ।

(M1 'हुं') (for रथेनाजौ). — ^a) Śs K1.2.4 त्वरया च
(for 'माणो).

54 ^a) D1 अथोत्कृष्टं (sic); T3 G अथोद्भुष्टं (for
अथोत्कृष्टं). — ^b) A few MSS. पंचालैर्.

55 ^a) Dn1 स्म (for च). B2.8 सर्वाणि; Dn1 राजेंद्र;
S युत्राणि (for दिव्यानि). — ^b) K4 प्रपाद्यंत; G2 प्राणं;
M1 प्रवां (for प्रावां). — ^c) K3 Dn1 D3.4.7 सिंहनादस्तु
(K3 दांश्च). B5 Dn1 D3.4.7 सिंहनादांश्च चकुले. — ^d)
V1 B1.4 D2.6 T1 G1.2 दृष्ट्वा घोरं तदद्भुतं; B5 Dn1
D2.4.7.3 T3 G3 दृष्ट्वा संख्ये (T3 G3 युद्धं) तद; T3 M दृष्ट्वा
तन्महद्. — After 55, S reads 52.

56 ^a) M2.4 मत्वा (for कृत्वा). Dn1 पार्षतं मोह-
यित्वा तु. — ^b) Dn1 प्राह कृष्णं (for वासुदेवं). — ^c)
Some MSS. संसप्तकान्. Dn1 कृष्णः; T3.8 M हित्वा; G1
कार्यं (for कृष्ण). — ^d) Dn1 T3 M कर्णो मां प्रेक्षते युद्धः
(Dn1 पुरः); G1 एतत्परमं सम.

57 ^a) T1 प्रावाचु (for प्रयातो). T3 G मोहिदः (for
दाशार्हः). — ^b) B1 रंहसः. — After 57, S (except
M1) read 537*.

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: Śs
K1 द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. name: T3 अन्तर्याम-
मूर्च्छा; M1 द्रौणिपराजयः. — Adhy. no. (figures,
words or both): Śs 43; K1 44; B1 59; B2 52; B4
53; Dn1 70; D2 54; D3 60; T1.8 G 63; T3 M 62.

43

1 After the ref., S ins.:

558* तेषां प्रवृत्ते संग्रामे विपुले शोणितोदके ।
रराज लोहितेनोर्वी संरक्ता बहुधा मृगम् ।
ततो रजसि संस्थान्ते रुधिरं समन्ततः ।

[(L. 1) T3 G2 विपुले (for विपुले). — (L. 2) T1 G2
संसिक्तं; T2 G1 M संसि(T3 'स)क्ता. T3 बाहुना; T3 G3 बहुला
(for बहुधा). — M1 om. line 3. — (L. 3) T1 G1.8
प्रकाशाः सर्वतोभवन्; T2 M2.4 प्रकाशः सर्वतोभवद् (for the
posterior half).]

T3 G2 cont.:

559* तदा विलोक्य पार्थं च कृष्णो वचनमब्रवीत् ।
— ^a) S transp. कृष्णः and पार्थ. — ^b) K1 वमर्याजिव
(sic). Dn1 D3 एव (for इव). D3 कौन्तेये. — ^c) T3
धर्मपुत्रं; M1 राज.

2 ^a) Dn1 ते पांडवो (for पाण्डव ते). K1 ब्राह्म-
— ^b) V1 B2 महारथैः (for 'बलैः). — ^c) Dn1
विजिघांसुर (for जिघांसुमिर). T1.8 G अमित्रज्ञ (G1.8
'ज्ञो) (for महेष्वासैर्). — ^d) B2 दुतः; S क्षीघ्रं (for
दुतं). V1 B Dn1 D2.7 T1.8 G1.8 पार्थानुसा(D3 'क्षी;
D4 'स'र्षते; K3 D3 पार्था(K3 'यो')नुसर्पते; Dn1 D3
पार्थानुसर्पते; T2 पार्थ पलायते; G2 पार्थो न सायते; M
पार्था(M1 'यो')नुयायते.

3 ^a) K1.8 V1 B Dn1 D2.8 T3 M सं च; Dn1 ते
च; D3 सं वा (for तथा). B2 T3 M transp. संरब्धाः and

युधिष्ठिरं महान्मानं परीप्सन्तो महाजवाः ॥ ३
 एष दुर्योधनः पार्थ रथानीकेन दंशितः ।
 राजा सर्वस्य लोकस्य राजानमनुधावति ॥ ४
 जिघांसुः पुरुषव्याघ्रं आनुभिः सहितो बली ।
 आशीविपममम्पशैः सर्वयुद्धविशारदैः ॥ ५
 एते जिघृक्षवो यान्ति द्विपाश्वरथपत्तयः ।
 युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रा रत्नोत्तममिवार्षिणः ॥ ६
 पश्य सात्वतमीमाम्यां निरुद्धाधिष्ठितः प्रभुः ।
 जिहीर्षवोऽमृतं दैत्याः शक्राग्निम्यामिवावशाः ॥ ७
 एते बहुन्वाचरिताः पुनर्गच्छन्ति पाण्डवम् ।

पाञ्चालाः. Ds संरभा (for संरथाः). Tls G समन्वा-
 वन्तां (Gs 'त्वा') बाकाश्चेदिसरथाश्च भारत. — *) Tls G
 अनुधाति (for युधिष्ठिरं). — *) Ds परीसंतो; Ds 'संतो'
 (for 'प्सन्तो'). Bts Ds.1.1 महाबली; Tl 'रथाः; Gs
 'जवाः.

4 *) Bs एते (for एषः). — *) Tl Gs M राजानी-
 केन; Ts राजा. Ss Ms दंशिता; Ts संयुतः (for दंशितः).
 — *) Ts राजन्. — *) Ds जिघांसुः समरे बली; Ds
 राजानं समरेचलं.

5 *) V1 B (except Bs) D (except Ds.3) Ms-4
 पुरुषव्याघ्रं (Dm Ms 'जो'). — *) Ds नृपः; Ms बली (for
 बली). — *) Tl सवैर. Bs Ds सर्वयुद्धविशारदः; Ts.3
 Gs सर्वायुधविशारदैः. — After 5, S reads 9.

6 *) Dm जिघांसवो (for जिघृक्षवो). — *) Ss Ks
 द्विपाश्वरथपत्तयः; Bs Dm 'पत्तिभिः; M रथाश्चद्विपत्तयः.
 — Ts om. 6'-8'. — *) Ks धार्तराष्ट्रः; Ms 'ह्राद्. — *)
 Ks Dm Ds रत्नोत्तमम्; Ds रथोत्तमम्; Ds.1.1 'रतो'; Ms.3
 रत्नोत्तमम् (for 'त्तमम्'). Ks इति वार्षिणः (hypermetric)
 (for इवार्षिणः).

7 Ts om. 7 (cf. v. l. 6). — *) Ms सात्वतु. — *)
 Ks B Dm Ds.3-3 निरुद्धाधिष्ठिताः (Ds 'तः पुनः; V1
 Dm Ds.1.1 'विष्ठिताः पुनः; S (Ts om.) नि(Gs नि).
 रुद्धाग्निविष्ठिता (Tl 'निमदा' न्युनः. — *) Bs Dm Ds
 जिहीर्षतो; Dm जिगीषवो; Tls Gs M जिघृक्षं (Ms-4
 'क्ष'तो; Gs जिघृक्षता (for जिहीर्षवो). Dm नृपः; Tl नृपं
 (for Sसुतं). Ds दैत्याः; Tls Gs.3 Ms-4 दैत्याम्.
 — *) Ks Bs-4 Dm Dm Ds.1.1 [ज]सहृत्;
 Ds [ज]सहृत्; Ds [ज]सहृत्; S (Ts om.) [ज]सहृत् (for
 [ज]सहृत्).

8 Ts om. 8 (cf. v. l. 6). — *) Ks एवं (for एते).
 Ks बाहुत्वात्. Ks स्वाशिताः; Ks Dm रवसितः. — *) Bs

समुद्रमिव वार्योधाः प्रावृङ्क्षान् महारथाः ॥ ८
 नदन्तः सिंहनादांश्च धमन्तश्चापि वारिजान् ।
 बलवन्तो महेष्वासा विधुन्वन्तो धनूंषि च ॥ ९
 मृत्योर्मुखगतं मन्ये कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
 हुतमग्नौ च भद्रं ते दुर्योधनवशं गतम् ॥ १०
 यथायुक्तमनीकं हि धार्तराष्ट्रस्य पाण्डव ।
 नास्य शक्रोऽपि मुच्येत संप्राप्तो बाणगोचरम् ॥ ११
 दुर्योधनस्य शूरस्य द्रौणेः शरद्वतस्य च ।
 कर्णस्य चेपुत्रेणो वै पर्वतानपि दाग्येत् ॥ १२
 दुर्योधनस्य शूरस्य शरीषाञ्शीघ्रमस्यतः ।

C. B. 2308
 S. P. 50. 12
 K. B. 51. 13

पाण्डवः. — *) Ss वार्योधाः; V1 Dm Dm.1.1 Ts Gs
 वार्योधाः. — *) Ds प्राविष्टान् (sic). Dm महाजवाः; Ds
 'रथः; Ds 'रथाः (for 'रथाः).

9 S reads 10 after 8. — *) Ts नदन्तः; Ds नदन्ति;
 Dm नदन्तः; S नदन्ति; Ds नदन्तः. — *) Ts सिंहनादांश्च.
 — *) Tls G धमन्तश्चापि; Ts M धमन्तश्चापि. Bs
 वारिजः; Ds वारिजान्. — *) Dm Ds महेष्वास. S
 बलवद्विमहेश्वरैः. — *) V1 B Ds विधुन्वन्तो; Bs
 विधुन्वन्ति; Ds 'न्यानो; S विधुन्वानैः.

10 *) S आसगतं (for मुख'). — *) Bs पाण्डु'
 (for कुन्ती'). — *) Bts Dm Ds-4 Tls Gs Ms-4
 कौतेवं; Bs मन्ये ह; Dm Ds मन्येह; Tl Gs Ms कौतेव
 (for भद्रं ते). — *) Ts दुर्योधनमहातेजः; M 'गते बलं.

11 Bs repeats 11 after 12. — *) S Ks यथा
 युद्धम्; Ks यथा युद्धम्; Bts.1.1 Dm Ds-1.1 य(Bs त)था-
 विधम्; Ds यथोद्विक्तम्; Ms-4 तथा युद्धम् (for यथा युद्धम्).
 Ss Ks जनीके. Bts.1.1 Ds.1.1 तु; Ts यो (for हि). — *)
 Ss पाण्डवं; Bs पाण्डवः. — *) V1 Gs Ms विमुच्येत; Bs [S]पि
 संप्राप्त (sic); Tl [S]वमुच्येत (for Sपि मु'). — *) Bs
 मुच्येत (for संप्राप्तो). Ds बाणगोचरे. — After 11, the
 sequence of stanzas in Bs is as follows: 16'-17',
 360', line 2 of 562', 18, 14'-15', 13, 12 and 19.

12 For sequence in Bs, cf. v. l. 11. Ks V1
 Bts-3 D Ts.3 G M transp. 12 and 13. V1 om.
 12. — *) Ds दुर्योधनस्य; Ts G रत्तमस्य (for
 दुर्योधनस्य). Bts.1.1 D (except Ds.3) Ms.3 वीरस्य.
 — After 12, Bs repeats 11. — *) Ks चेपुत्रेणो.
 Dm च; Ds हि (for वै). Gs कर्णेनैव वैरोध (sic).
 — *) Ks Bs दारवत्; V1 Bs.1.1 Dm Ds.1.1 दारवत्;
 Bs Ds दारवत्; Tl दार' (for दार').

13 For sequence in Bs, cf. v. l. 11. Tl om

C. 8. 2588
B. 8. 60. 12
K. 8. 61. 13

संकुद्रस्थान्तकस्येव को वेगं संसहेद्रेणे ॥ १३

कर्णेन च कृतो राजा विमुक्तः शत्रुतापनः ।

बलवाँल्लघुहस्तश्च कृती युद्धविशारदः ॥ १४

राधेयः पाण्डवश्रेष्ठं शक्तः पीडयितुं रणे ।

सहितो घृतराष्ट्रस्य पुत्रैः शूरो महात्मभिः ॥ १५

तस्यैवं युध्यमानस्य संग्रामे संयतात्मनः ।

अन्यैरपि च पार्थस्य हतं वर्म महारथैः ॥ १६

13. B₃ repeats 13 after the repetition of 11. K₈ V₁ B_{1.3-5} D_{2.8} G₂ M₂ transp. 12 and 13. — “) D_{2.1} सन्वतस्य च (for दुर्योधनस्य). D₁ om. शूरस्य. B_{1.4.5} D_{2.1} D₃₋₇ वीरस्य (for शूरस्य). — V₁ reads 13^{ad} on marg. — “) Ś₂ शरौघाः; T_{1.8} G₂ “वं. D₂ श्रीधरगामिनः. — “) B₂ [ए]व (for [इ]व). S (T₁ om.) अंतकस्येव कुद्रस्य. — “) D_{2.1} T₂ M₂ न (for को). D_{2.1} M₂ वेगो. B₂ D_{2.1} D_{1.4.5} प्रसहेद्; D_{2.1} सुमहान्; T₂ सुसहेद्; M₂ सुसहो (for संसहेद्). T₂ M₂ युधि (for रणे). T₂ G₂ रूपमस्य हि (G₂ च) दृश्यते.

14 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — “) V₁ B_{2.8} D₂ T₂ तु (for च). — “) S विमुखोच तु (T₁ “चातुः; G₁ “य न) दृश्यते. — “) S श्रीधर* (for लघु*).

15 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — “) D_{2.1} पांडवः श्रेष्ठः; M₁ “वश्रेष्ठ. — “) V₁ श्रेष्ठः (for शक्तः). M_{2.4} शूरैः (for रणे). T₁ G_{1.2} पीडयेत महीपतिं. — “) V₁ विहितो (for स*). — “) K₈ V₁ B_{2.1} D_{2.1.8-5} 7.8 T_{2.8} G₂ M₂ पुत्रैः शूरैः; D_{2.1} पुत्रः शूरैः; T₁ शूरैः पुत्रैः; G_{1.2} शूरः पुत्रैः (by transp.). Ś₂ महाश्रुतिः; B_{1.4.5} D_{2.4.7} T_{2.8} G₂ M₂ महाबलैः; B₂ D_{2.1} T₁ G_{1.2} “रथैः; D_{2.1} D_{2.8} “बलः. D_{2.8} पुत्रैः परमधन्विभिः.

16 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — “) K₁ T_{2.8} G₂ तस्यैव; B_{1.4} D_{2.1} D_{1-2.5.7} तस्यैमिद्; D_{2.1} अत्यैव; M₁ तस्यैव (for तस्यैवं). K₈ युद्धमानस्य. — “) K₈ निषवात्मनः; V₁ B₂ D_{2.2.5-8} संसिं; B_{1-2.5} D_{2.1} D_{2.4} T₂ G₂ संसिं; D_{2.1} संसिं; M₂ संसं. — “) D_{2.1} D_{2.8} वैकर्तनेन पार्थस्य. — “) K₈ हतं वर्म; D_{2.1} हतं वर्म; D_{2-4.7} कृतं कर्म; D₂ कृतं वर्म (for हतं वर्म). D_{2.1} D_{2.8} कृतवर्मा महाहवे.

17 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — “) K₈ D₄ (marg. as in text) T₂ G₁ उपवासकृतो. K₈ राजन्; D_{2.1} चार्पं (for राजा). — “) D_{2.1} S हतं (for मृशं). K_{8.4} B₂₋₅ D_{2.8-8} T₂ G₂ म(T₂ G₂ मा)रसत्तमः. — “) K₈ बाहो; D₂ बाहवे (for

उपवासकृतो राजा मृशं भरतसत्तम ।

ब्राह्मे बले स्थितो ह्येन न क्षत्रेतिबले विभो ॥ १७

न जीवति महाराजो मन्ये पार्थ युधिष्ठिरः ।

यद्धीमसेनः सहते सिंहनादममर्षणः ॥ १८

नर्दतां धार्तराष्ट्राणां पुनः पुनरिन्दम ।

धमतां च महाशङ्खान्संग्रामे जितकाशिनाम् ॥ १९

युधिष्ठिरं पाण्डवेयं हतेति भरतर्षभ ।

ब्राह्मे). B₁ ब्राह्मवाण (sic) (for ब्राह्मे बले). T₂ G₂ राजा (for ह्येन). — “) Ś₂ K₈ B₂ (B₂ om.) D₂ S (except T₁ M₂) क्षत्रे; K₈ क्षत्रां (for क्षत्रे). K₈ ते; D_{2.4.6.7} हि; T₂ G₂ च (for स्ति). K₈ V₁ B₂₋₅ D_{2.1} D_{2.4.6-8} विसुः; B₁ प्रसुः; S स्थितः (for विभो). — After 17, B₂ ins.: 560* कर्णे सुते कृतं राष्ट्रं जीवितं शत्रुतापनः। while, D_{2.1} D₂ (om. line 2) ins. after 17:

561* नित्यानशनसंग्रामे समासवतनिश्रयः ।

यो वत्सोदधिकं आद्रे विशेषेण महीभुजा ।

[(L 1) D_{2.1} नित्यानशनसंग्रामसमासवतनिश्रयः.]

D_{2.1} D₂ cont.: K₈ V₁ B₂ D_{2.1-7} ins. after 17: B₂ (line 2 only) after 560*:

562* कर्णेन चाभियुक्तोऽयं भूपतिः शत्रुतापनः ।

संक्षयं समनुप्राप्तः पाण्डवो वै युधिष्ठिरः ।

[B₂ om. line 1. — (L 1) B₂ चापि (for चाभि-). Co cites अभियुक्तो. D_{2.1} D₂ कर्णेन च मृशं राजा (for the prior half). D_{2.1} D₂ पीडितः (for भूपतिः). V₁ B₂ D_{2.1} S कर्णेन वे ह् (B₂ कृ) तं राष्ट्रं जीवितं शत्रुतापन (D₂ “नं). — (L 2) V₁ B₂ D_{2.1} D₂ परमं प्राप्तः (for समनु). V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.1} D_{2.8} पांडवोऽयं; D₂ “वेयो (for “वो वै).]

18 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. B₂ transp. 18^{ad} and 18^{ad}. — “) Ś₂ K_{8.4} जीवितो (for जीवति). K₈ om. from महाराजो up to मर्षणः (in 18^{ad}). B₂ महाबाहो; G₂ “राज. — “) Ś₂ पार्थैः; K_{1.4} V₁ D_{2.1} D_{2.8} पार्थैः. — “) K₈ M₂ सह ते. — “) B₂ अमर्षयन्; T₁ “र्षणः; G₂ “र्षिणः.

19 “) K_{1.2.4} D_{2.1} D_{2.8} T₂ G₂ M₂₋₄ न(K_{1.2} नं)दतां (for नर्दतां). Ś₂ K₈ धृतराष्ट्राणां. M₁ युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रो. — “) Ś₂ K_{8.4} V₁ B₂ D_{2-4.6.7} S अरिन्दमः. — “) T₂ G_{1.2} आत्मातांश्र; G₂ समतां च; M₁ धमत्तश्च.

20 “) M₁ पाण्डवेय. — “) Ś₂ D₂ (marg.) S ब्रूतेति; D₂ हतो हि; D₂ हतेति (for हतेति). S पुरुषर्षभ. D_{2.1} हन्तुरेते धुपेक्षिताः. — “) D₂ संनोदयति; T₂ संचोदयंश्च. T₂ ते; T₂ G_{2.8} [अ]वं (for [अ]लौ). D₂ om. कर्णे. — “)

संचोदयत्यसौ कर्णो धार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ २०
स्थूणाकर्णेन्द्रजालेन पार्थ पाशुपतेन च ।
प्रच्छादयन्तो राजानमनुयान्ति महारथाः ।
आतुरो मे मनो राजा संनिषेव्यश्च भारत ॥ २१
यथैनमनुवर्तन्ते पाञ्चालाः सह पाण्डवैः ।
त्वरमाणास्त्वरकाले सर्वशस्त्रमृतां वराः ।
मज्जन्तमिव पाताले बलिनोऽप्युज्जिहीर्षवः ॥ २२
न केतुर्दृश्यते राज्ञः कर्णेन निहतः शूरैः ।
पश्यतोऽर्यमयोः पार्थ सात्यकेश्च शिखण्डिनः ॥ २३

Ss धार्तराष्ट्रः; Ts 'राष्ट्र'. Ks महाबलं; Ks V1 B2-s D
(except Dr) T1 'रथान्'; Ts 'रथाः' (for 'बलान्'). — B2
ins. after 20: Dn1 after 21^{ab}:

563* अर्जुनाविषेक्षितैः कौरवाः पार्थ संयुगे ।

[Dn1 वैव (for विषैः).]

21 B2 om. 21^{ab}. — ^a) K1.2.3 स्थूणाकर्णेन्द्र जालेन; D2
स्थूणावाजेन जा; D2 स्थूणाकर्णेन वाजेन; T1.3 G M1-s 'कर्णा'
(G1 'र्णो') जालेन. — ^b) B2-s Dai D1.3.5.7 Ts पार्थ;
D2 सथा (for पार्थ). — After 21^{ab}, Dn1 ins. 563*.
— ^c) B D2.3.5.7 प्रच्छादयन्ति; M1 प्राच्छादयन्ते; M2-s
प्रच्छादयन्ते. — Ks om. 21^{ab}. — ^d) Ss Ks उपवाति; K1
अप'; B Dn1 D2.3.7 ज्ञ (Dai ज) जालैर्; M2-s उप-
वाति (for अनुवाति). G2 महारथं; M2-s 'रथः'. — After
21^{ab}, S ins. an addl. colophon [*Adhy. name*: T1 M2-s
अथवद्वचनं; M1 कृष्णवचनं. — *Adhy. no.* (figures,
words or both): T1.3 G M1 66; Ts M2-s 65.]

— Before 21^c, Ts.3 G ins. श्रीमगवानुवाच; M
कृष्ण उवाच. — ^e) K1 जानुरे; D2 अंतरो; Co जानुरः
(as in text). Ks मे मतिः; V1 B1.3.5 D (except
D2.3) हि कृतो; T1 हि मतो; M2 मे मते (for मे
मतो). Ts Gs जानुरो मे महाराज. — ^f) V1 B D2
सं (V1 स) निषेव्यश्च; Dai D2 'वेष्यश्च; D2 मुविष्यश्च;
D2 संनिषेव्यश्च; D2 संविष्यश्च; T1 क्षनिषेव्यश्च; Ts M
अविष्यश्च; Ts G अविष्यक्षोश्च (for संनिषेव्यश्च). Co
cites संनिषेव्यः; Co संनिष्यश्च.

22 S K1.3 om. (hapl.) 22-24. — ^a) Ks D2.3 T1
यज्ञेयश्च; Ks ययैयश्च; V1 ये येनश्च; B2 यदेनश्च; D1 ययैव; Ts
Gs M ययैयश्च (for ययैयश्च). Dn1 वानुवर्तन्ते; D2 अनुवर्तत;
T1 Gs 'वावन्ति' (for 'वर्तन्ते'). Ts G1.2 अनुवावन्ति (G1
'वावन्ति') वावन्ति. — ^b) Ts M पश्यैः सह (by transp.);
Ts G1.2 सह पश्यैः. — ^c) Dn2 त्वरमाणैश्च; M1 'जाना'.
Ts उदाकाळे. — Ks V1 D2.3 om. 22^{ab}. — ^d) Ks वरः. T1

वृष्टद्युम्नस्य भीमस्य शतानीकस्य वा विभो ।
पाञ्चालानां च सर्वेषां चेदीनां चैव भारत ॥ २४
एष कर्णो रणे पार्थ पाण्डवानामनीकिनीम् ।
शूरैर्विष्वंसयति वै नलिनीमिव कुञ्जरः ॥ २५
एते द्रवन्ति रथिनस्त्वदीयाः पाण्डुनन्दन ।
पश्य पश्य यथा पार्थ गच्छन्त्येते महारथाः ॥ २६
एते भारत मातङ्गाः कर्णेनाभिहता रणे ।
आर्तनादान्विकुर्वाणा विद्रवन्ति दिशो दश ॥ २७
रथानां द्रवतां वृन्दं पश्य पार्थ समन्ततः ।

C. B. 3006
B. B. 60. 30
K. B. 62. 8

G1.2 M सर्वस्य (G1 'ता') क्षविभारदाः. — ^a) T G1.2 M1.3
मज्जन्त. — ^b) Dai D1.3 [S उज्जिहीर्षवः; S विजिगीषवः.

23 S K1.3 om. 23 (cf. v. l. 22). — ^a) T1 केतुश्च
(for न केतुर्). G2 राजन्. — ^b) S (except T1) कर्णस्य.
D2 निहितः; Ts M1 विहितैः; Ts G2 निहितैः; G1.2 पिहितैः;
M2-s विहितः (for निहितः). — ^c) B2 पश्य स्व. D2
इमयो. D2 राजन्; T1 G1.2 वीरः (for पार्थ). — ^d) B2
Dai Dn1 D1.3.5 सात्यकेः स; T1 M सत्यकस्य; Ts G2
सात्यकस्य (for 'केच'). G1.2 सिलहैः सात्यकेभ्यः.

24 S K1.3 om. 24 (cf. v. l. 22). — ^a) T1 G1.2
वीरस्य (for भीमस्य). — ^b) D2 M2.3 चाभिभोः; T G
M1.3 चाभिभो (for वा विभो). — ^c) Some MSS.
पञ्चालानां. — ^d) D2 चेदीनां. S चेदिकानां च (for चेदीनां
चैव). B2 च परंतप; B2 अतर्पय (for चैव भारत).

25 ^a) B2 एक- (for एष). T1.3 G transp. कर्णो
and पार्थ. Ks कर्णे. D2 वीरः (for पार्थ). — K1 om.
25^a-26^a. — ^b) T G विष्वंसयामास; M 'यत्नेष (for
'वति वै).

26 K1 om. 26^{ab} (cf. v. l. 25). — ^a) B2 पश्यन्ति;
Dai D1.3 पश्यन्ति (for द्रवन्ति). — ^b) G1 पाण्डुनन्दनः.
— After 26^{ab}, Dn1 ins.:

564* द्राव्यमाणा रणे पार्थ कर्णेनामिततेजसा ।

— ^a) Dai D1.3 रणे (for यथा). — ^b) Ss K1 गच्छन्ते
ते; D2 मंलंते ते (sic); G1.2 दृश्यते ते (for गच्छन्त्येते).

27 ^a) B2.3 D2 S [ज 'म्याहताः. B2 D2-3.5.7 शूरैः
(for रणे). — ^b) Dai D1.3.5 प्रकुर्वाणा (for विकु').
— ^c) Dn1 दिशो दिशः.

28 ^a) K2.3 B Dn1 D1.3 T1.3 G2 M2-s द्रवते; V1
Ts G2 M1 द्रवते; Dai दृव ते; G2 द्रवते (for द्रवतां).
K1 दृवैः; K2 दृवः. — ^b) K2.3 V1 B D T G M1.3.5
पश्यैव (for पश्य पार्थ). M1.3.5 सहस्रतः (for सह-
स्रतः). M2 दृवद्वै पश्यस्यतः. — ^c) Ss K2 ज्ञ (K2

C. 9. 3006
B. 8. 60. 30
K. 8. 62. 8

द्राव्यमाणं रणे चैव कर्णेनामित्रकशिना ॥ २८
हस्तिकक्ष्यां रणे पश्य चरन्तीं तत्र तत्र ह ।
रथस्थं सूनपुत्रस्य केतुं केतुमतां वर ॥ २९
असौ धावति राधेयो भीमसेनरथं प्रति ।
किञ्च शरशतानीव विनिघ्नंस्तव वाहिनीम् ॥ ३०
एतान्पश्य च पाञ्चालान्द्राव्यमाणान्महात्मना ।
शक्रेणैव यथा दैत्यान्हन्यमानान्महाहवे ॥ ३१
एष कर्णो रणे जित्वा पाञ्चालान्पाण्डुसृज्यान् ।
दिशो विप्रेक्षते सर्वास्त्वदर्थमिति मे मतिः ॥ ३२

द्राव्यमाणं; K1 द्रव्यमाणं; V1 T1.8 G2 द्राव्यमाणा; G1.2
माणान्; M1 माणां. K2.4 V1 B D S पार्थ (for चैव).
— ^a) Ś K1.2.4 B1-4 D1 D2.4.7 [अ]मित्रकर्षि(D1 D2
'क्षि'णा; V1 'कर्षण'; B2 'वातिना; D2 'कर्षणा; D2 [आ]-
हवशोभिना; S [अ]मि(M1 'म')ततेजसा.

29 ^a) K2 हस्तिकक्ष्या; V1 B2 Dn1 'कर्षं; B4 D1
D1-4.8 'कर्षां; C2 'कर्ष्यां (as in text). K2 पार्थ (for
पश्य). T2 हस्तिकक्ष्यांतरे तस्य. — ^b) V1 B2.4 Dn1
चरंतं; D1 D2 चरंती; M2 चरंती. D2 T1.8 G M तत्र
तु (D2 हि); T2 भारत (for तत्र ह). — ^c) M1 रथस्य
(for 'स्थं'). D2.8 सूतसूत्रोक्त. — ^d) K2.4 वर; D1
Dn1 D1.2.5 M2 वरं.

30 ^a) S द्रवति (for धावति). — ^b) G1 शतशतानि;
G2 शतशरानि. K2 V1 B D S [ए]व (for [ह]व).

31 ^a) T1.8 G M एते; T2 पार्थ (for एतान्). B2
Dn1 पश्यस्य; B2 च पश्य (by transp.); D2 स
पश्य; T1.8 M2-4 नश्यंति; T2 G M1 पश्यंति. Some
MSS. पंचालान्; D2 भूपालान्; T1.8 G1.2 M पांचा-
लाद्; T2 G2 पांचाला. — ^b) K2 द्रव्यमाणान्; S
द्राव्यमाणा K2 समंततः; V1 B1.4.5 D (except Dn1
D2) महारथान् (for 'स्मना). — ^c) K2 D2 T G शक्रेण
च; Dn1 M2 'नेव; C2 'नेव (as in text). Dn1 S दैत्या.
— ^d) Dn1 S द्राव्यमाणा (for हन्यमानान्). M रणे (M1
तथा) पुरा (for महाहवे).

32 ^a) K2 T2 एकः (for एष). — ^b) Ś2 पंचालान्.
V1 B2.8 D1 D1.8 संजयांस्तथा (for पाण्डुसृज्यान्). — ^c)
B1 विप्रेक्ष्यते; B2.8 वै प्रेक्षते. B2 G2 सर्वान्; T2 M1
सर्वा. D2 दिशो विप्रेक्षितामर्दं (sic).

33 ^a) D2 तस्य; D2.4.6.7 यथा; S एष (for पश्य).
S कर्णो (for पार्थ). — ^b) S विघ्नन् (for विकर्षन्).
K2 सोनु (for साधु). T1 बहुशो भवेत्; T2 M2-4 बहु

पश्य पार्थ धनुः श्रेष्ठं विकर्षन्साधु शोभते ।
शत्रूञ्जित्वा यथा शक्रो देवसंघैः समावृतः ॥ ३३
एते नदन्ति कौरव्या दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमम् ।
त्रासयन्तो रणे पार्थान्सृज्यांश्च सहस्रशः ॥ ३४
एष सर्वात्मना पाण्डूंस्त्रासयित्वा महारणे ।
अभिभाषति राधेयः सर्वसैन्यानि मानदः ॥ ३५
अभिद्रवत गच्छध्वं द्रुतं द्रवत कौरवाः ।
यथा जीवन्न वः कश्चिन्मुच्यते युधि सृज्यः ॥ ३६
तथा कुरुत संयत्ता वयं यास्याम पृष्ठतः ।

शोभते; T2 G M1 बहुशोभत. — ^a) V1 B D2-4.6.7 T1
G2 शत्रुं. Dn1 शत्रूञ्जिगीषुरिदो वै. — ^b) D2 देवसंघ-
B2 समंततः; T2 सुसंवृतः.

34 ^a) V1 B Dn1 D1.8.4.7 S (except T1) नदंति
(for नदन्ति). T2 M कुरवो. — ^b) T2 G दृष्ट्वा
कर्णपराक्रमं. — ^c) V1 B2 D2 त्रासयाना; B2 माना; D2
'मानान् (for 'यन्तो). K2.8 V1 B D T2 M पाण्डून् (for
पार्थान्). T1.8 G एष सर्वात्मना पाण्डून्. — ^d) B1.4.5
D1 Dn1 D1.8-4.7 S समंततः (for सहस्रशः).

35 ^a) D2 हन्यमानान्; T2 M द्रावयित्वा (for त्रास').
D2 महाहवे. Dn1 संजयांश्च समंततः. — Dn1 ins. after
35^{ab}: T1.8 G subst. for 35^{ab}:

565* त्रासयित्वा रणे पार्थ राधेयो रथिनां वरः ।

— ^a) Ś K1.2.4 B2 D2 T1.8 G अय्यभाषत; B2
अभिभाषेत; Dn1 'भवति; D2.4.6.7 'भाषेत; D2 (marg.
as in text) 'धावति; T2 M आभाषते तु (for अभिभाषति).
Dn1 T1.8 G ह (Dn1 दु)ष्टात्मा (for राधेयः). — ^b) K2
V1 B D1 Dn1 D1.8-4.7 T1.8 G M मानद; T2
भारत. D2.8 सर्वपाण्डववाहिनीं.

36 ^a) Dn1 अभिगच्छत; G2 अय्यद्रवत (for अभि').
K2 B1.4.5 D (except D2.8) मद्रं वो (for गच्छध्वं).
— ^b) K2 द्रुवत. T2 G पाण्डवान् (G2 'वा:.) (for कौरवा:).
— ^c) K2 या वा (for यथा). K1 न वा; K2 न वै; D1
T2 नरः (for न वः); T2 यावान् (for कश्चिन्). T1.8 G
यथा न जीवन्नाकश्चिन्. — ^d) K2 B1 D1 Dn1 D1.4.5 G1
मुच्येत; D2 प्रमुच्येद्; T2 नश्यंति (for मुच्यते). V1 B2.8
M युधि मुच्येत (for मुच्यते युधि). K1 संजयः; D1 D2
संजयः; T2 संजयान्. D2 मुच्येत महीधुजां (submetric).

37 G1 om. 37^a-39^b. — ^a) D2 संग्रामं (for संयत्ता).
— ^b) D2 अहं (for वयं). V1 D1 D1.8 M2-4 योत्स्याम;
D2 योत्स्यामि (for यास्याम). — ^c) K2 V1 B2 D1 Dn1

एवमुक्त्वा ययावेष्ट पृष्ठतो विकिरञ्चरैः ॥ ३७
 पश्य कर्णं रणे पार्थ श्वेतच्छविर्विराजितम् ।
 उदयं पर्वतं यद्वच्छोभयन्त्वं दिवाकरः ॥ ३८
 पूर्णचन्द्रनिकाशेन मूर्ध्नि छत्रेण भारत ।
 प्रियमाणेन समरे तथा शतशलाकिना ॥ ३९
 एष त्वां प्रेक्षते कर्णः सकटाक्षो विश्वां पते ।
 उत्तमं यत्नमास्थाय ध्रुवमेभ्यति संयुगे ॥ ४०

D1.2 T1.2 G2.2 ययौ श्वेतः B1.2-2 D1.2-2 गतो श्वेतः D2
 ययौ श्वेतः T2 M [अनुयायेव (for ययावेष्ट) — ^a] V1
 B (except B2) D (except D2) S (G1 om.) सरान्.
 — After 37, Dn1 ins.:

566* राधेयः कौरवीं मेवां रत्नमागः समन्वतः ।

38 G1 om. 38 (cf. v. l. 37). — ^a) K1 Dn1 कर्णः
 D2 रणे (for रणे). — ^b) K2 V1 B Dn1 D2.2 T1.2
 G2.2 श्वेतच्छविर्विराजितं; Dn1 D1 'त्रं विरा'; Dn1.2 'त्रैर्विरा';
 D2 'त्रे विराजते'; T2 M 'त्रेण राजता' (T2 'ते'). — Dn1 om.
 38^{ad}. — ^c) K2 पर्वते. T2 M उदयः पर्वतः सम्यगः.
 — ^d) K2 शोभयन्. V1 B1.2-2; Dn1 D2.2-2.1 शशांकेनोप-
 (B2 D2.2.1 'नाभि'शोभितं; B2 शशांकेनोपलक्षितं;
 D2.2 शोभयन्तं दिशकरं; T1.2 G2.2 शशांकेन विराजितं;
 T2 M यथा (M2.2 'दा' चंद्रेण शोभते (T2 राजते).
 39 G1 om. 39^{ad} (cf. v. l. 37). — ^a) D2 पूर्णचंद्र-
 निमाकाशे. — ^b) D2 श्वेतः (for मूर्ध्नि). K2 भारतः; T2
 (sup. lin. as in text) राजते. — ^c) K1.2 शि (K2 शि) वमा-
 नेन. V1 B2-4 युयुजे (for समरे). — ^d) V1 B D (except
 D2) श्रीमन् (for तथा). K2 शतशलाकिना (sic); Ca
 'शला' (as in text).

40 ^a) S2 K1 त्वं; M त्वा. Dn1 D2.2 प्रेक्षते; D2 T1
 वीर्य (D2 'व्य'ते. K2 कर्णः. Cv as in text. — ^b) K2
 V1 B Dn1 D2.2.2 S Co. v सकटाक्षः; K2 D2
 सकटाक्षो (D2 'क्षं'). T1.2 G2.2 चनन्वय (for विश्वां पते).
 — ^c) K2 B (except B2) Dn1 D2.2.2.2 जयन्; T2
 रयन् (for यत्नम्). — ^d) D2 संयुगं.

41 ^a) Dn1 चैनं; D2 [अ]चैनं; M श्वेतः (for श्वेतं). — ^b)
 T G विपुलानं. D2 महाधनुः. M धनुर्ग्रामानु (M2 'व'माहिं
 च. — ^c) K2 महाबलः; B1.2.2 D2.2-2.1 'रणे'; T1 'बलः'.
 M पालिना परिमार्ष्टि च.

42 ^a) B2 संग्रामे (for राधेयो). — ^b) K2 दृढवते
 (sic) (for दृढवते). K1.2 वानरध्वजः. K2 V1 B D S
 दृष्टा ते वानर (Dn1 'द'व्यवत्. — After 42^{ad}, K2 V1
 B (except B2) D (except D2.2) S ins.:

567* प्रार्थयन्ममं पार्थ त्वया सह परंतप ।

पश्य ह्येनं महाबाहो विपुलानं महद्बलम् ।
 शरांश्चाशीविषाकागान्विमृजन्तं महाबलम् ॥ ४१
 अमो निवृत्तो राधेयो दृश्यते वानरध्वज ।
 वधाय चात्मनोऽभ्येति दीपस्य शलभो यथा ॥ ४२
 कर्णमेकाकिनं दृष्ट्वा रथानीकेन भारत ।
 रिरक्षिषुः सुसंयतो चार्तराष्ट्रोऽभिवर्तते ॥ ४३
 सर्वैः सहैभिर्दुष्टात्मा वध्य एष प्रयत्नतः ।

[B2 Dn1 G1 M2 ममः; D2 ममर. M2 मम. B2 पर
 (for मम).]

— ^a) S K1.2 विपुलः (for वधाय). Dn1 D2.2 [5]वेति;
 T2 M2.2 वेति (for दृश्यते). — ^b) S2 (marg.
 as in text) K2 चापस्य; K2 चाकाशः; K2 B1.2 Dn1.2
 शीपास्यं; V1 B2 हुतासं; B2 शीपास्यं; D2 Dn1 D2.2
 चाकास्यं; Dn1 S पावकं; D2.2 प्रदीपः; D2 चापास्यं (for
 शीपास्यं. K1 Dn1 शलभे. — After 42, K2 T2 Dn1
 Dn1 Dn1 S ins.:

568* एष ह्यमपीं शूरश्च चार्तराष्ट्रं हि न रतः ।

त्वां न मर्षयते पार्थ नित्यमेव सुमन्वधीः ।

[(L. 1) B2 मर्षयते. — (L. 2) B2 नत्वा (by transp.).
 K2 B2 न मर्षयते; T1.2 G1 मं.]
 K2 S cont.:

569* एकाकिनं च दृष्ट्वैनं चार्तराष्ट्रो रणाधिरे ।

[K2 दृष्ट्व. K2 चार्तराष्ट्रः; G2 M2 'राष्ट्र']

S cont.: Dn1 ins. after 568*:

570* त्वां च पार्थान्निरंशं कर्णं प्रति महारथम् ।

[Dn1 त्वं (for त्वां).]

— After the above, Dn1 S read 45.

43 ^a) D2 एकाकिनं. Dn1 हत्वा. — For 43^{ad}, S
 subst.: Dn1 ins. after 575*:

571* असौ दुष्योधनः कुदो रथानीकेन दंसितः ।

[Dn1 अदं (for अदो).]

— K2 om. 43^{ad}-44^{ad}. — ^a) D2 निरक्षिषुः; M2 रिरक्षिषुः
 (for 'क्षिषुः). K2 B1.2 Dn1.2.2 सुसंयुतो; Dn1 D2
 यथा; T2 'युक्तो'; T1.2 G1.2 M सुतपुत्रं. — ^b) S2 D2
 विवर्तते; K2 B D1.2-2.2 निव'; V1 विवर्तते; Dn1 निवचतः
 (sic); T G2 M [5]व्यवर्तत; G2.2 व्यवर्तत.

44 K1 om. 44^{ad} (cf. v. l. 43). — ^a) K2 सहैव; T2
 स्वभावेन; (for सहैविर). K2 चमोत्तमा. — ^b) B2.2.2
 Dn1.2 वरवत्तं च (for वध्य एष). Ca om. वध्यः (as in
 text). — T2 repeats 44^{ad} after 572*. — ^c) D2
 (marg. as in text) कर्णो (for त्वया). — ^d) K2 दृष्टवति;
 K2 दृष्टवते; M2 दृष्टवतः. — S K V1 (repeating after

C. 8. 3023
B. 8. 60. 47
K. 8. 62. 25

त्वया यश्च राज्यं च सुखं चोत्तममिच्छता ॥ ४४
आत्मानं च कृतात्मानं समीक्ष्य भरतर्षभ ।
कृतागसं च राधेयं धर्मात्मनि युधिष्ठिरे ॥ ४५
प्रतिपद्यस्व राधेयं प्राप्तकालमनन्तरम्

आर्या युद्धे मतिं कृत्वा प्रत्येहि रथयूथपम् ॥ ४६
पञ्च ह्येतानि मुख्यानां रथानां रथसत्तम ।
शतान्यायान्ति वेगेन बलिनां भीमतेजसाम् ॥ ४७
पञ्च नागसहस्राणि द्विगुणा वाजिनस्तथा ।

49^{ab}) B₂s (both repeating after 49^{ab}) D₂ D₁-s
(D₂ repeating after 49) ins. after 44: B₁s after
48: D₂ after 49: T G after 49^{ab} (followed by
the repetition of 44^{ab} in T₂):

572* अदीनयोर्विश्रुतयोर्व्ययोर्त्योत्समानयोः ।

देवासुरे पार्थ सुधे देवदानवयोरिव ।

[(L. 1) V₁ B₂-s (all second time) D₂
D₂ (second time) T G नृसिंहयोर् (for अदीनयोर्). V₁
B₂-s (all second time) नरव्याघ्र; T₂ G₂ विद्रुतयोर्; C₂
विद्रु* (as above). D₂ (second time) भवतोर्. S₁
K₁. 2. 4 B₂ (first time) T₁ G₁. 2 युध्यमानयोः; S₂ युद्ध*;
D₂ योत्स*. — (L. 2) D₂ देवासुर. V₁ B₂-s (all
second time) वीर्य देवा (V₁ *व)सुरे पार्थ (B₂. 4 युद्धे);
D₂ D₂ (second time) देवासुरे पुरा (D₂ *सुरपुरे) पार्थ
(for the prior half).]

V₁ B₂-s D₂ D₂ T G cont.:

573* पश्यन्तु कौरवाः सर्वे तव पार्थ पराक्रमम् ।

[B₂ transp. सर्वे and पार्थ B₂. 4. 5 तत्र (for सर्वे).]

The above is followed by 49^{ab} in V₁.

B₂-s G₂ cont. after 573*: S K B₁ D₂ D₁-s after
572*: V₁ after 49^{ab}; D₂ ins. after 577*:

574* त्वां च दृष्ट्वा तिस्रं कर्णं च भरतर्षभ ।

असौ दुर्योधनः क्रुद्धो नोत्तरं प्रतिपद्यते ।

[(L. 1) K₂ त्वं (for त्वां). K₂ [अ] तिस्रं कर्णं; D₂ च सं*;
D₂ सुसं*. G₂ त्वां च पार्था तिस्रं कर्णं प्रति महारथं. — S₁
K₁. 2 G₂ om. line 2. K₂ repeats line 2 after 45.
— (L. 2) S₂ K₂ प्रत्यपद्यते (S₂ *ते); D₂ प्रतिपद्यते; C₂
*पद्यते (as above).]

45 S K₁. 2 om. 45^{ab}. D₂ S read 45 after
570*. — *) T₁. 2 G तु कृतार्थं च; M अकृतार्थं (M₁ *र्थं)
च (for च कृतार्थं). C₂ cite कृता* (as in text).
— *) B₂ पुरुषर्षभ. — D₂ om. (hapl.) 45^{ab}-46^{ab}. —
After 45, K₂ repeats line 2 of 574* and D₂ ins.:

575* सहितः स तु दुष्टात्मा भारतराष्ट्रोऽभ्यवर्तते ।

एष एव निहन्तव्यो मूर्खं वेरस्व भारत ।

मूले लिङ्गे यथा नाशः शास्त्रानां जायते ध्रुवम् ।

तथा दुर्योधने पार्थ हते स्युरखिला दवाः ।

भार्तराष्ट्रा महाबाहो समृत्त्यामालयान्धवाः । [5]

पश्य सर्वे यथा योधा यान्ति भीमरथं प्रति ।

भीमोऽपि श्रेष्ठो भवताम्राक्षो हन्ति शत्रून्नेषतः ।

एष धर्मसुतो राजा यमाभ्यां परिपालितः ।

दुर्योधनोऽपि कर्णेन रक्ष्यते ससुतेन च ।

कृतवर्मा कृपो द्रौणी रक्षन्तोऽन्योन्यमुत्तमाः । [10]

कुल्लुकः शकुनिश्चैव कृत्वा रक्षां स्थितावुभौ ।

46 D₂ om. 46* (cf. v. l. 45). D₂ reads 46* twice.

— *) K₂ प्रत्युध्यस्व (for *पद्यस्व). B D₂. 4. 7 कैतेव;
D₂ D₁. 5 M राधेये; D₂ (first time) राधेय and
(second time) राधेयो. — *) B₂ T₂. 2 G₁. 3 अरिदम
(T₂ *मं) (for अनन्तरम्). G₂ प्राप्य वैक्लव्यमाहवे. — *)
D₂ G₂ आर्या; C₂ आशां (for आर्या). — *) M₂ प्रत्येहि; C₂
प्रत्येहि (as in text). D₂ कुरुन्दन (for रथयूथपम्).

47 *) S K₂. 4 B₁. 5 D₂. 6. 7 T₂ M₁ मुख्यानि; K₁
मुखानि. — *) T₁ यूथानां (for रथानां). K₂ रथसत्तमः; B₁
G₂ *त्तमा; D₁ *मुत्तम; D₂ T₁ रथिस* (for रथस*).
— V₁ om. 47^{ab}. — *) B (except B₂) D₂. 4. 7 समरे
(for वेगेन). K₁ शतान्यायवरेणेन (sic). C₂ Ca. 0: पञ्च
शतानीत्यन्वयः (C₂ *नीत्यर्थः). — *) B (except B₂)
D S तिमतेजसां (for भीम*).

48 *) S हस्ति* (for नाग*). — *) T₁ G₂ M₁
त्रिगुणात्; T₂. 2 G₁. 2 M₂-4 त्रिगुणा. — *) T₂ अभिसंगल;
Ca. 0 *हल्य (as in text). T₁. 2 G सहिताः; T₂ M वेगेन
(for कोत्सेव). — *) K₁ पदाक्षिप्रयतानि (sic); S पादात्ताः
प्रयु*. V₁ B₂. 5 D₂ D₁. 2. 5 पद्म; D₂ वा (for च).
— *) S₂ D₂. 5 T₂ G₂ M₂ अभ्योन्म्वं रक्षितं (G₂ *तं);
K₁-s न्यरक्षितां (K₁ *तुं). T₁ कीरे. — *) K₂ V₁ B₂
D₂ D₁. 2. 2. 5 अनुवर्तते (for अभि*). — After 48, B₂-s
read 572*, 573* and 574*; while S ins. after 48:

576* द्रोणपुत्रं पुरस्कृत्य ततः शीघ्रं च सदय ।

निकुलैवप्रधानीकं बलिं लोकविभुतम् ।

[(L. 1) T₁ च सदय. T₂ तच्छीघ्रं संनिषूय; M तच्छीघ्रं

अभिसंहत्य कौन्तेय पदातिप्रयुतानि च ।
 अन्योन्यरश्चितं वीर बलं त्वामभिवर्तते ॥ ४८
 सुतपुत्रे महेश्वासे दर्शयात्मानमात्मना ।
 उत्तमं यबमास्थाय प्रत्येहि भरतर्षभ ॥ ४९
 असौ कर्णः सुसंरब्धः पाञ्चालानभिधावति ।
 केतुमस्य हि पश्यामि घृष्टसुभ्रयं प्रति ।
 समुच्छेत्स्यति पाञ्चालानिति मन्ये परंतप ॥ ५०
 आचक्षे ते प्रियं पार्थ तदेवं भरतर्षभ ।
 राजा जीवति कौरव्यो धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५१
 असौ भीमो महाबाहुः संनिवृत्तश्चमूखे ।

वृत्तः सृञ्जयसैन्येन मात्यकेन च भारत ॥ ५२
 वध्यन्त एते समरे कौंवा निश्चितः शूरः ।
 भीमसेनेन कौन्तेय पाञ्चालैश्च महान्मभिः ॥ ५३
 सेना हि धार्तराष्ट्रस्य विमुखा चामवद्रणात् ।
 विप्रधावति वेगेन भीमस्य निहता शूरः ॥ ५४
 विप्रक्षयस्त्वेव मही रुधिराण्यमुक्षिता ।
 भारती भरतश्रेष्ठ सेना कृपणदर्शना ॥ ५५
 निवृत्तं पश्य कौन्तेय भीमसेनं युधां पतिम् ।
 अ। पमिव कुदं तस्माद्रवति बाहिनी ॥ ५६
 पीतरक्तासितसितास्ताराचन्द्रार्कमण्डिताः ।

B. 3026
 B. 60. 63
 B. 62. 49

तं नि (Ms वि) मय्य (for the posterior half). — T. 10m.
 line 2. — (L. 2) M इति।]

49 B. s om. 49^a. — *) B. s D. s. 1. 7 सुतपुत्रं; D. s
 G. s पुत्र; T. s M श्रेष्ठपुत्रे (for सुत). S K. s. 2. 4 महेश्वासे;
 B. s D. s. 4. 7 श्वासे. — After 49^a, V. s B. s repeat
 572^a; T. G. ins. 572^a. V. s reads 43^a after 573^a.
 — *) B. s. s. D. s. 1. 1 त्रयम् (for बलम्). — After
 49, D. s. s. 572^a, 573^a and cont.

577* भूतानि चैव सर्वानि कुरुपाञ्चालसूत्रवाः ।
 while after 49, D. s repeats 572^a, followed by 573^a,
 577* (with the variant पंचाल) and 574^a.

50 K. s om. (hapl.) 50^a-51^a. — *) S. s कर्णः; D. s कुदः
 (for कर्णः). K. s ससंरब्धः; T. s तु सं; G. s सुसंरब्धः. — *)
 Some MSS. पंचालान्. — *) G. s च (for हि). T. s
 संपश्य (for पश्यामि). — *) B. s समुच्छेत्स्यति; B. s त्सेत्स्यति;
 D. s D. s. 1. 1 'च्छेत्स्य (D. s 'च्छ'; D. s 'स्य'ति; D. s. 4. 1
 'च्छेत्स्यति; T. s स तु छेत्स्यति (for समुच्छे'). S. s B. s पंचा-
 लान्. — *) S. s K. s [च]मन्ये. B. s इति मे जीवते मति.

51 K. s om. 51^a (cf. v. 1. 50). — *) S. s K. s D. s M
 आचक्षे तु प्रियं; V. s 'क्षते प्रि'; B. s 'क्ष च प्रियां; B. s D. s
 D. s. 4. 1 T. s G. s आचक्षे प्रियं; D. s 'क्षे च प्रियं; D. s
 'क्षितुं प्रि'; D. s 'क्षेहिं प्रि'; T. s G. s 'क्षे मयि' (for 'क्षे ते
 प्रि'). Co cites आचक्षे (as in text). M. s क्षयं (for प्रियं).
 — *) S. s K. s. 2. 4 G. s तदेव; B. s. s. D. s. 4. 7. 8 M. s. 2. 4 तदेव;
 T. s तदेवं; M. s तं वेदं (for तदेव). D. s भरतोत्तमं (for
 'तर्षभ'). — *) D. s D. s. 3. 3 राजासौ कुमली श्रीमान्; D. s
 D. s T. s G. s राजैव कुमली वी (D. s 'लो वी; T. s 'की वी')मान्.
 — *) B. s T. s M चर्मराजो (B. s 'च' (for 'पुत्रो)).

52 *) D. s D. s. 1. 1 महेश्वासे (for महाबाहुः). — *)
 D. s वृत्तः. S. s K. s D. s T. s संजय सैन्येन. — *) D. s

D. s. 1. 1 सैन्येन; D. s सप्तसेन; M सत्यकेन (for मात्य').
 B. s महात्मना (for च भारत).

53 *) K. s V. s B. s D. s D. s. 3. 3 एते वध्यन्त; B. s
 वध्यन्ति एते; D. s 'त एव; T. s अन्येन एते; M हन्यन्त एते.
 Co cites वध्यन्ति. T. s. 3. 3 एते युधि विहिंसन्ति. — *)
 D. s D. s T. s G. s कौरवान्; T. s G. s M कुरवो. — T. s M. s. 4. 1 om.
 (hapl.) 53^a-54^a. — *) D. s. s कौरव्य (for कौन्तेय).
 D. s D. s D. s. 3. 3 T. s G. s M कुदेन भीमसेनेन. — *) S. s
 K. s D. s D. s पंचालैश्च. T. s G. s M महारथैः.

54 T. s M. s. 4. 1 om. 54 (cf. v. 1. 53). — *) K. s damaged.
 B (except B. s) D. s D. s. 3. 3 विमुली (for 'वा'). K. s
 D. s विमुता; B. s विप्रक्षया; B. s D. s T. s G. s M. s इव (T. s
 इवा) व्रवद्; B. s इवत्; D. s D. s. 3. 3 विल; D. s D. s प्रात्र'
 (for चाम'). V. s B. s D. s विप्रवद्रणा (D. s 'गान्') (for
 चामवद्रणा). B. s रजा; B. s D. s D. s G. s रजे (for रजान्).
 — *) S. s K. s. 1. 1 प्रति (M. s 'त्य'वावति; D. s विप्रचा-
 वति. K. s निशिता; V. s विहता; B. s D. s D. s D. s. 4. 1
 [च]मिहता; D. s प्रहिता; (for निहता). T. s G. s वेगेन
 भीमसेनस्य विहिता विविधैः शूरैः.

55 *) M. s. 2. 4 विप्रक्षयस्त्वेन; Co 'सत्त्वेन (as in text).
 — *) K. s समुक्षिता (sic); B. s 'प्रियता; G. s 'प्रियता. D. s
 D. s. 3. 3 भीमस्यामिहता शूरैः (cf. 54^a). — *) D. s D. s
 कौरवी (for भारती). T. s M. s भारतश्रेष्ठ. — *) G. s
 कृपणदर्शिता; Co कृपणदृष्टता (sic).

56 *) M. s निविचं (for निवृत्तं). V. s T. s G. s M
 कतिचं; T. s वेगेन. — *) T. s भारत; T. s G. s भारती (for
 बाहिनी). B (except B. s) D. s D. s. 3. 3 M द्राववेत् (B. s
 'दवी'; M. s 'वायं'; M. s. 4. 1 'वायं' वरुधिनी).

57 *) S. s पीतरक्तः. B. s. 3. 3 पीतरक्ताः नि (B. s ति)ताः
 कुणात्; D. s 'कासितसिता; D. s 'सिता; वेतात्; G. s

C. 8. 3038
B. 8. 60. 64
K. 8. 62. 42

पताका विप्रकीर्यन्ते छत्राण्येतानि चार्जुन ॥ ५७
सौवर्णा राजताश्चैव तैजसाश्च पृथग्विधाः ।
केतवो विनिपात्यन्ते हस्त्यश्च विप्रकीर्यते ॥ ५८
रथेभ्यः प्रपतन्त्येते रथिनो विगतासवः ।
नानावर्णैर्हता वार्षेः पाञ्चालैरपलायिभिः ॥ ५९
निर्मुष्यान्गजानश्चात्रथांश्चैव धनंजय ।

वीर (G३ पीनरक्षासितसिताम्. — ^b) Ś K1.2.4 ततश्च; T३ G ताराश् (for तारा). Ś३ K३ चंद्रार्कमंडितः (K३ ता); K1 चंद्रास्वमंडिताः (sic); Da1 D1.5 कर्मजिता; D३ संनिभाः. — ^c) Ś३ पातका. K1 Da1 D1.5 विप्रकीर्यति (K1 र्यति; D1 र्यति); B३ र्यत. — ^d) Dn1 चैव तु (for चार्जुन).

58 ^a) Ś३ B३.२ T1 सौवर्णराजताश्च; K३ G1.2 गैरज-
ताश्च. T३ G1.3 चैते (for चैव). — ^b) Ś३ K1 M1
तैजसाश्च; D३ तैजसा च; T३ G ध्वजसंघाः; M३-४ शरैश्चैव
(for तैजसाश्च). Co cites तैजसाः. K३ [अ]पृथ-
ग्विधाः; M पृथग्विधैः. — ^c) K३ V1 B1.2.4.5 D३.4.6.7
[S]मिनिपा (B1 प)स्यंते; B३ [S]तिनि; Da1 D1.5
[S]मिनिपद्यंते; D३ [S]मिनिपद्यंते (hypermetric);
T1 G1.2 हि निपात्यंत; T३ विनिपद्यंते (for पात्यन्ते). — ^d)
K३.४ B३.३ Da1 D1.8-7 च प्रकीर्यंते; B३ च विशी; T1 G1
प्रतिकी; M1-३ प्रवि. Dn1 हस्त्यश्चाश्च प्रकीर्तिताः.

59 ^a) K३ रथेभ्यः. S प्रपतन्त्ये. — ^b) Dn1 वै
गतासवः; T1 G1.2 M३.४ [S]पि ग. — ^c) Ś३ नानावर्णा;
Ś३ वर्णा; K३.४ वर्णा; V1 B३ Dn1 D३ S रूपैर् (for
वर्णैर्). T३.३ G३ महा (for हता). — ^d) Ś३ D३.४
पंचालैर्. Da1 D1.5 अपलायितैः.

60 ^{ab}) K३ निर्मुष्यान्; K३ मनुष्यांश्च. G1.2 M1.2.४
transp. गजान् and रथांश्च. T1 M३ रथान् (for गजान्).
M३-४ चापि (for चैव). — ^c) T1 समाक्रमंते; T३ G1
प्लवन्ते; T३ G३.३ M प्लवन्ते. Ś३ K३ B३ D३ पंचाला. — ^d)
V1 B1 D३ धार्तराष्ट्राश्च.

61 ^a) K३ B1.2.4.5 Dn1 D३.४.१.३ विमुहंति; B३
निगृह्णति; Da1 D1.5 विमुहंति; D३ मुदंति च. Da1 Dn1
D1.5 G1.2 M1 नरव्याघ्र; D३.६ महाराज; T३ नरश्रेष्ठ.
— ^b) K३ B1.4.5 D (except D2.६) भीमसेन (B1 न)बला-
श्रयात्; V1 समाश्रयात्; B३ बलाश्रयाः; T1.३ G स्व
संश्रयात्. — ^c) S यदेषां (for परेषां). K1 B३ D
(except D३.३) दुर्धर्षांस. — ^d) K1 अरिंदमः; Da1 D1.5
दमाः; D३ अपि द्विषां.

62 ^a) Ś३ K३ नंदंति; B Dn1 D३.४.१ T३ M३-४ नंदंति;

समाद्रवन्ति पाञ्चाला धार्तराष्ट्रांस्तरस्त्रिनः ॥ ६०
मृदन्ति च नरव्याघ्रा भीमसेनव्यपाश्रयात् ।
बलं परेषां दुर्धर्षं त्यक्त्वा प्राणानरिंदम ॥ ६१
एते नदन्ति पाञ्चाला धमन्त्यपि च वारिजान् ।
अभिद्रवन्ति च रणे निघ्नन्तः सायकैः परान् ॥ ६२
पश्य स्वर्गस्य माहात्म्यं पाञ्चाला हि परंतप ।

M1 नदति. Ś३ पंचाला; K३ पांचालान्. — ^b) B Da1
Dn1 D1.8-5.१ T1.३ G M धमापयंति च; D३ धमंतश्चापि; T३
धमादीर्यति च (sic) (for धमन्त्यपि च). D३ धार्तराष्ट्रां-
स्तरस्त्रिनः. — ^c) D३.६ T३ G परे (for रणे). — ^d) K३
निघ्नतः; B1.३-३ D३-३ मृदंतः B३ निघ्नताः; Da1 D1.१ मृदत
(for निघ्नन्तः). K1 परं. D३.६ निघ्नतां (D३ भानां) निशितैः
शरैः.

63 ^a) B Da1 Dn1 D1-5.१.३ पश्यस्वै (B३ D३.३ पश्य-
स्वै)षां च (D३ हि) (for पश्य स्वर्गस्य). Co cites स्वर्गस्य
(as in text). D३ धार्तराष्ट्रीं चमूं वीराः. — ^b) Ś३ D1
पंचाला. V1 [अ]पि; M च (for हि). K३ T३.३ G M
परंतपाः; B1.३-३ Da1 D1.8-5.१ पराक्रमात्. B३ T1 पांचा-
लानां परंतपः; Dn1 पांचालानां पराक्रमात्. — ^c) S विनि-
घ्नतो (G३ ते). — ^d) T1 G1.३ M विशंख्यते रथान्वि (M1
रथा वि; M३ परान्वि)भो; T३.३ G३ विशंख्यते रथोत्तमान्.
— After 63, N ins.:

578* शस्त्रमाच्छिद्य शत्रूणां सायुधानां निरायुधाः ।

तेनैवैतानमोघास्त्रा निघ्नन्ति च नदन्ति च ।

शिरांस्तेष्वपि पालन्ते शत्रूणां बाहुवोऽपि च ।

रथनागहया वीरा यशस्याः सर्वे एव च ।

[(L. 1) Ś K1.2.४ शस्त्रमुत्सृज्य; Dn1 D३ शस्त्राण्यच्छिद्य.
Co cites आच्छिद्य. Ś३ K३ आयुधानां; Ś३ K1.४ आ(Ś३
सा)युधानि. Da1 D1.३ निरायुधा (D1 ऋ). — (L. 2) S
K1.2.४ D३.६ शस्त्रै (K३ रै)विना हि; B३ Da1 D1.३ तेनैव तान्;
B३ एते चैतान्; D३ तैरेवैतान् (for तेनै). Ś३ B1 Da1 Dn1
D1.३.३ अमोघास्त्रान्; Ś३ K३.४ D३.६ ह्यमोघास्त्रान् (Ś३ D३.६
स्त्रा). V1 तैरेव नाम शस्त्रोपैर् (for the prior half). D३.६
निघ्नंति च परस्परं (for the posterior half). — D३
repeats line 3, after 579*. — (L. 3) Ś K1.2.४ Dn1
D३ शिरांस्तेषां निपालन्ते; D३.६ योधा (D३ योपैर्) योधा निपालन्ते
(for the prior half). Ś K D३ बा(D३ न)हवो युधि; Dn1
D३ (second time) आहवे(Dn1 नो)पि बा; D३ नहुशो युधि
(for बाहवोऽपि च). — (L. 4) Ś३ K३.३ V1 Da1 D1.2.३
र(V1 त)था नागा. Ś३ K1.३ रथनागा हया वीरा; B३ नागान्-

धार्तराष्ट्रान्विनिमन्त्रि कृद्धाः सिंहा इव डिपान् ॥ ६३
सर्वतश्चाभिपक्षेपा धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
पाञ्चालैर्मनासादेत्य हंसैर्गजैश्च वेगितैः ॥ ६४
सुभृशं च पराक्रान्ताः पाञ्चालानां निवारणे ।
रूपकर्णदयो वीरा ऋषभाणांमिवर्षमाः ॥ ६५

सुनिमग्रांश्च भीमार्जुनौ तगाष्ट्रान्महारथान् ।
धृष्टद्युम्नमुखा वीरा भ्रान्तिं युयुन्महमयः ।
विषण्णभृयिष्ठिरश्च धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ ६६
पश्य भीमेन नाराचैश्छिन्ना नागाः पतन्त्यमी ।
वज्रिवज्राहतानीव शिखराणि महीमृताम् ॥ ६७

C. 9. 309
B. 2. 60. 79
K. 1. 62. 54

वागीरा; Dn1 हवाद्यागामयाक्षिप (for the prior half). V1 प्रशंसाः; B2 प्रशंसाः; B3 सशुक्लाः; B4 Dn1 D2s प्रशंसाः (for वशुक्लाः). Ks V1 B2s Dn1 D2s हि; B1 ने; B2 इ (for न). Dn1 व्यवस्थापितानिान्; D2s पश्यो रविनलरा (D2 'वा'); D2 सुगम विनिवारितः (for the posterior half).]

64 " Ks [अ] विपक्षेपा; Ds विपक्षेपा (for [अ] नि-
पक्षेपा). Co cites अनिपक्ष (as in text). — " T2 G2
धार्तराष्ट्रः. Ds महाचमूः. — After 64th, Dn1 Ds
ins. (Ds repeating the same after 66):

579* पाञ्चालैर्मनासादेत्य बोधा नीता यमकचमूः ।

— After the above, Ds repeats line 3 of 575*.

On the other hand, S (except T2) ins. after 51st:

580* स्वस्त्वा प्रागान्महेष्वासेः पाञ्चालैः परिपाल्यते ।

[Ms-4 'नाप्यते:']

— Dn1 Ds T2 G M om. 64th. T2 om. (hapl.) 64th-66th.

— " D2s. 64th पंचालैर्. Dn1 D2s अथ (for एष).

— " B2 सिंहैर् (for इन्दैर्). Dn1 D2s नागेभ्यः; Ds
गगनः. Ss वेलेः; V1 वेलेभिः.

65 T2 om. 65 (cf. v. l. 64). Dn1 Ds read
65th after 66th. — " Ks स नृशं. Ks पराक्रान्तः; Dn1
'क्रान्तः. — " Some MSS. पंचालावां. Ss विचारणे.
— " Ds कृतकर्मादयो. Dn1 D2s वीरान्. — " D1
इवर्षमाः. — For 65, S (except T2) subst.:

581* सुहृदश्च पराक्रान्ताः रूपकर्णदयो विभोः ।

निवारणे महेष्वासाः पाञ्चालावां परंतप ।

[(L1) M1 समुत्तं च (for सुहृदश्च). T1 विभोः.]

66 T2 om. 66 (cf. v. l. 64). — " Ss सुनिमग्राश्च;
Ks Dn1 Ds सुनिमग्रा (D2 'ग्रा')श्च; V1 B2s Dn1
D2s-2s सुनिमग्रा (B2s 'मैत्रा'; D2 'मैत्रा')श्च; D2s
सुभ (D2 स न)मग्राश्च; T2s G M1 अनिवृत्ताश्च; M1-2
अनिमग्राश्च (for सुनिमग्राश्च). B2s M1 भीमाले (M1
'ला'); T1 भीताला; T2 भीतां तां; G2s भीताश्च; G2
भीताला; Rom. ed. भीमालेय सुनिमग्राश्च. — " Ks
Dn1 M2 धार्तराष्ट्रः; M2s 'राष्ट्रैः. Dn1 महारथः; T2s
M1 परंतप; M2-4 परंतपाः (for महारथान्). — " Dn1
रथान् (for 'सुभा'). Ks वीर; Dn1 D2 वीरान्. — "

M1 ज्ञेय. K1 समुत्त. — After 65th, Dn1 Ds read 65th.
— S K2s V1 B Dn1 D2-2 ins. after 65th: Dn1
Ds after 65th:

552* पाञ्चालेष्वनिमृतेषु द्विषद्विरपभीर्नदन् ।

समुपक्षमवस्कन्ध शरानख्यति माहतिः ।

[(L1) Ss D2s-2s वकलेषु. Ss K2s-2s अवि निमृ (Ks
'नै'नद; V1 B2s अवि निमृ (B1 'नै'नद; Dn1 D2s-2s
अविनिमृ); Ds अविनिमृ. — (L2) S K2s V1 B2
Ds समुपक्षमन्. Co cites अवस्कन्ध (as above). S K2s-2s
द्विषन्; Ds स वद (for वदन्. Ds अख्यति; Ds पश्यति.)
On the other hand, T2s G M2s ins. after 66th:
M2 after 66:

583* रथाश्च विमुक्ताः सर्वे निवृत्ते भरतपदे ।

[G2 M1 रथाश्च. T1 भरतपदे.]

— B2 om. 66th-67th. — " K2s V1 B (B2 om.) D
विपक्ष (Dn1 Ds विवर्णः; D2 निवर्ण)सुविह्वरा; S
(T2 om.) विवर्णसुविह्वरा (M1 'ह्वे'). — " K2
महाचमूः; D2s 'चमूः (D2 'मू'). — After 66, Ds
repeats 579*. K2s V1 B (except B2) Dn1 Dn2
D2-2 ins. after 66; Ds after the repetition of 579*:

584* रथाश्चैव सुविप्रता भीमसेनमार्दिताः ।

[V1 B2 Dn1 रथाश्चैवः (B2 'ताः'); B1 'क्षेपाः (sic); B2
'क्षेपाः (sic); D2s 'क्षेपोः (sic) (for 'क्षेपे'). K2 मया वेलेषु
विप्रताः (sic); B2 रथेनावेपु विप्रताः; D2 रथनागासुवि'; Ds
रथा नागास्तु वि' (for the prior half). Dn1 D2s-2
मार्दिताः.]

67 B2 om. 67th (cf. v. l. 66). — " K2 भीमस्व.
K2 नाराचछिन्ननागाः. K2 V1 B (B2 om.) Dn1 D2-2
T2s G M2-4 निन्ना (for छिन्ना). G2 सेनाः (for नागाः).
— For 67th, Dn1 subst.:

585* नागा नागा हवा वागैर्भिमिन् प्रवतन्त्यमी ।

— " B2 वज्रीवज्राः; Dn1 Dn2 D2s T2s G M2s
वज्रिवज्रः; D2 वज्रीवज्राः; M2 वज्रिवज्रः. — " V1 शिख-
राणां. K2 V1 B D T2s G M2-4 पराक्रान्तं (for मही').
— For 67, T2 M1 subst.:

586* भीमसेनेव मातङ्गः प्रापिता धनलादचमूः ।

C. 8. 3053
B. 8. 60. 78
K. 8. 62. 57

भीमसेनस्य निर्विद्धा बाणैः संततपर्वभिः ।
स्नान्यनीकानि मृदन्तो द्रवन्त्येते महागजाः ॥ ६८
नाभिजानासि भीमस्य सिंहनादं दुरुत्सहम् ।
नदतोऽर्जुन संग्रामे वीरस्य जितकाशिनः ॥ ६९
एष नैषादिरभ्येति द्विपमुख्येन पाण्डवम् ।
जिघांसुस्तोमरैः क्रुद्धो दण्डपाणिनिवातकः ॥ ७०
सतोमरावस्य भुजौ छिन्नौ भीमेन गर्जतः ।
तीक्ष्णैरग्निशिखाप्रमुख्येनाराचैर्दशभिर्हतः ॥ ७१

68 " T₁ s G₂ M भीमसेनेन. K₂ निर्भिन्ना. — ")
K₁ (also as in text) द्रवन्तो; B₂ युज्यन्तो; T₂ G₂ मृदन्ते.
— ") S₂ द्रव्यन्त्येते (sic); K₁ द्रवन्ते ते; B₂ प्राद्रवन्तः;
D₂ D₁ s भ्रमन्त्येते (for द्रवन्त्येते). T₂ M गजोत्तमाः.
— After 68, 8 ins.:

587* एते द्रवन्ति कुरवो भीमसेनमवादिताः ।
त्यक्त्वा रथान्गजैश्च हयैश्चैव सहस्रशः ।
हस्त्यथरथपत्नीनां द्रवन्ती निखनं शृणु ।
भीमसेनस्य निनदं द्रावयाणस्य कौरवान् ।

[(L. 2) T₁ गजान्द्रवाणः; G₁ s हयान्गजाश्च; M गजात्रयांश्च
(by transp.). T₁ रथांश्चापि; G₁ s रथांश्चैव (for हयांश्चैव).
T₂ समंततः (for सहस्रशः). — (L. 4) G₁ s शृणु भीमस्य
निनदं (for the prior half). G₂ द्रवमाणस्य; M₂ द्रावया-
न्यस्य.]

69 " S₂ K₁ s. 4 V₁ B₂ G₁ M₁ नाभिजानामि (K₄
M₁ "ति); B₁ s D₂ D₁ D₁ s. 7. 8 T₁ अभि(D₂
उत्त)जानीहि; B₂ गजानामिव; D₂ s T₂ अभिजानामि (D₂
"सि); M₂ s न हि जानासि. — ") K₂ V₁ B D₂ D₁ s.
सुदुःसहं; D₂ D₁ सुदुःसहं; S पुनः पुनः (for दुरुत्सहम्).
— ") B₂ नदन्तो. S नदतः पाण्डवेयस्य. — ") S K₁ s. 4
नदन्तः; D₂ D₁ D₁ s. 8 भैरवं; S संग्रामे (for वीरस्य).
S₁ K₁ s जितकाशिनं.

70 " D₂ अभ्येति (for अभ्येति). S K₂ s एष
नैवामि(K₄ "म्य)तोभ्येति; K₁ एष नैवामितेभ्येति (sic).
— ") D₂ पाण्डव. — ") S विस्मयंस्तोमरान्क्रुद्धो (M₁ s. 4
"नुग्रो; M₂ "नुग्रान्). — ") T₂ M [उ]चदन् (for [अ]-
न्तकः). D₂ दण्डपाणिनिवातकं.

71 " S₁ K₂ सतोमरावस्य भुजौ; S तस्य चैव भुजौ छिन्नौ.
— ") K₄ निन्नौ (for छिन्नौ). S भीमसेनेन (for छिन्नौ
भीमेन). K₂ D₂ M₁ गर्जितः; D₂ s गर्जता. — G₁ om.
71st. — ") V₁ विषप्रख्यै; B₁ s D₂ s. 4. 7 रवि; D₂ s-च
यं (for "शिखा"). K₂ D₂ नागश्चाग्निविष(D₂ "शिखा).

हत्वैनं पुनरायाति नागानन्यान्प्रहारिणः ।
पश्य नीलाम्बुदनिभान्महामात्रैरधिष्ठितान् ।
शक्तितोमरसंकाशैर्विनिन्नतं वृकोदरम् ॥ ७२
सप्त सप्त च नागांस्तान्वैजयन्तीश्च सध्वजाः ।
निहत्य निशितैर्बाणैश्छिन्नाः पार्थाग्रजेन ते ।
दशभिर्दशभिश्चैको नाराचैर्निहतो गजः ॥ ७३
न चासौ धार्तराष्ट्राणां श्रूयते निनदस्तथा ।
पुरंदरसमे क्रुद्धे निवृत्ते भरतर्षभे ॥ ७४

प्रख्यैर; B₂ D₂ D₁ D₁ s नागश्चाग्निवि(B₂ "रिव)प्र; S
(G₁ om.) नागश्चाकंकरप्र. — ") S₂ हवाः.

72 " K₂ D₂ T G₂ s. M₂ s हतैते (G₂ "ति); B₂
D₂ D₁ s नागाश्च; D₂ हवाश्च; M₁ s हत(M₂ "ते)ते
(for हवैर्न). K₁ s B₂ D₂ D₁ D₁ s. 4. 5. 8 T G₂ s M
आयाति. G₁ नागाश्चान्ये पुनर्याति. — ") K₂ D₂ D₂
S नागा इत्ये; B₂ D₂ D₁ s हवा इत्ये (for नागानन्यान्).
B₂ D₂ D₂ D₁ s S प्रमाथिनः; D₂ पताकिनः. — ") K₂
निमा (for निमान्). B₂ D₂ D₂ D₁ s. 8 S नीलां-
जनचयप्रख्या (B₂ "ख्यान्; D₂ "ख्यैर). — ") K₂ B₂ D₂
D₂ D₁ s. 8 अधिष्ठिताः (D₂ "तैः); D₂ अवस्थितान् (for
अधिष्ठि). S महामात्रवरास्थिताः. — ") K₂ V₁ B D₂
D₁ s T₁ G₁ s. M₂ s "संघातैर; D₂ D₂ T₂ G₂ M₁
"संघातैर; T₂ "नाराचैर (for "संकाशैर). — ") K₂ D₂
D₂ T G₂ s M विनिन्नतो (M₂ "ते); B₂ "प्रति; G₁ निर्विन्नं
ते (for विनिं).

73 " D₂ (marg.) सप्तभिर् (for "स च). S₂ K₄
नागास्तान्; B₂ नागांस्तान्; D₂ नागाः स; D₂ नागाश्च (marg.
"गास्ता); T G₂ M नागस्या (M₂ "स्ता). G₁ s सप्त सप्त गजा
बाणैः. — G₁ s om. (hapl.) 73rd. — ") K₁ वैजयन्तीश्च;
D₂ D₂ T₁ s G₂ M "बल(M₂ "त)श्च. — ") B₂ D₂ D₂
D₁ s S (G₁ s om.) नवला (for निहत्य). — ") D₂
मिन्नाः. K₁ पार्थाग्रजेन (for पार्थाग्र). V₁ च (for ते).
— ") G₂ चैके; M₂ चैकैर. — ") K₁ G₁ s निहता (K₁
"तो) गजाः.

74 " K₁ न चास्य (sic); D₂ D₂ महाहि (for न
चासौ). — ") K₂ विनदय (for निन). — ") K₁ पुरं-
दरे समे; K₂ रसम; K₄ B₂ D₂ D₂ रसमः. K₂ क्रुद्धो; B₂
D₂ D₂ s T₁ युद्धे; T₂ क्रोधे (for क्रुद्धे). — ") D₂ D₂
निवृत्तो. K₁ s V₁ B₂ s D₂ D₁ s. 4. 5. 8 T₁ भरतर्षभ; K₂
D₂ D₂ "र्षभः; T₂ M वै वृकोदरे (M₂ s. 4 "रि); G₁ s
(for भरतर्षभे).

अश्रोहिष्यस्तथा तिस्रो धार्तराष्ट्रस्य संहताः ।
कुन्देन नरसिंहेन भीमसेनेन वारिताः ॥ ७५

संजय उवाच ।

भीमसेनेन तत्कर्म कृतं दृष्ट्वा सुदुष्करम् ।

अर्जुनो व्यधमच्छिष्टानहिताभिहितैः शरैः ॥ ७६
ने वध्यमानाः समरे संग्रामकृगणाः प्रभो ।
शक्रस्यातिथितां गत्वा विशोका क्षमवन्मुदा ॥ ७७
पार्थश्च पुरुषव्याघ्रः शरैः संनतपर्वभिः ।
जघान धार्तराष्ट्रस्य चतुर्विधबलां चमूम् ॥ ७८

C. S. 3066
B. S. 60. 82
K. S. 52. 75

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्ययणि त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥

75 *) D₁ S (except T₁) अश्रोहिष्य (G₁ 'ष्या') अ.
K₁ ततस्त्रिस्रो; T₁ S G₁ M तु तिस्रो वै (for तथा तिस्रो).
— *) D₁ D₁ S धार्तराष्ट्रेण. B₁ T₁ S G संगताः; D₁ D₁
D₁ वै रणे (D₁ 'णा:'); T₁ S M संगताः; G₁ संहताः (as
in text). — V₁ om. 75^{ad}. — *) B (except B₁)
D₁ D₁ S-3.7 transp. नरसिंहेन and भीमसेनेन. D₁ D₁
धारिताः; D₁ धारिताः; T G पानिताः. — After 75, S
ins.:

588* न शक्नुवन्ति वै पार्थ पार्थिवाः समुदीक्षितुम् ।

मर्ष्यदिनगतं सूर्यं यथा दुर्बलचक्षुषः ।

एते भीमस्य संग्रहताः सिंहस्त्रेतेरे सुगाः ।

शरैः संग्राहिताः संख्ये न लभन्ते सुखं कश्चित् ।

[(L. 1) M₁ नाशकमुन्ति. M पार्थ. T₁ S G न हि शक्ताः
रणे जेतुं (T₁ भीम) (for the prior half). T₁ सुवि वीक्षितुं
(for समुदीक्षितुं). — (L. 2) T₁ S G दुर्बलचक्षुषः. — (L. 4)
T₁ S G₁ S संग्रहिताः (for 'ग्राहिताः'). T₁ सर्वैः; G₁ M संख्ये.
T₁ G₁ S लभन्ते न (by transp.).]

T₁ S G cont.:

589* राजानं च महाबाहुं वीर्यवन्महाबलमन्वयः ।

राधेयो बहुभिः सार्वभौमो गच्छति वेगितः ।

वर्जयित्वा तु भीरुं तं पार्थवो क्षान्वदधुः ।

तं पादवन्महाबाहो धार्तराष्ट्रो बलान्वितः ।

[(L. 1) T₁ श्रीवर्जयित्वा (for the posterior half).
— (L. 3) T₁ S G₁ S वर्जयित्वा. T₁ G₁ S भीम (for भीरुं).
G₁ पार्थवो (sic). T₁ S G₁ क्षान्वदधुः; G₁ क्षान्वदधुः. — (L. 4)
T₁ महाबाहुः; G₁ 'राधो (for 'राजं). T₁ G₁ पार्थवो. T₁
बलान्वितः.]

76 After the ref., S ins.:

590* एतच्छुभं महाबाहुमुदेवाचनन्वयः ।

— *) T₁ भीमसेनस्य. T₁ M transp. कर्म and दृष्ट्वा.
K₁ कृत्वा (for कर्म). K₁ सुदुःखम्. — *) S₁ अर्जुने.
D₁ S लेन (for सिद्धम्). — *) D₁ S स्वदीयाः; T₁ G₁

इह तान् (for अहितान्). T₁ S G₁ M संसतकृगणान्बहुम्.

77 *) T₁ M इन्धमानाः (for वध्य). S पार्थेन (for
समरे). — *) Some MSS. संसतक. — After 77^{ad}, K₁
V₁ B D₁ D₁ S-3.7 ins.:

591* प्रभवाः समरे भीमाः तिस्रो दश महाबलाः ।

— *) K₁ V₁ B D नदा (for मुदा). — For 77^{ad},
T₁ S G subst.:

592* शक्रस्यातिथितां प्राप्ताः समरबन्ध विज्वराः ।

While T₁ M subst. for 77^{ad}:

593* विशोकाः समरबन्ध शक्रस्यातिथितां गताः ।

S cont.:

594* नारायणस्तु गोपालान्धममत्पातुवन्धनः ।

उत्तमं वेगमास्त्राय चण्डबाधुर्वेनानिव ।

अन्वकीर्णन्त भीताले तत्र तत्रैव भारत ।

कुलिताश्च ततः शूरानहन्पुरुषोत्तमः ।

[(L. 2) T₁ S M नरा (for वेग). T₁ M महाबालो; G₁
पार्थो बाधुर् (for वध्य). — (L. 3) M₁ अन्वकीर्णन्त. T₁ G₁ S
ते भीता (G₁ ते विनीता) अन्वकीर्णन्त (for the prior half).
T₁ तत्रैव तत्र (for तत्र तत्रैव). — (L. 4) M कुलिताश्च
ततः शूरा वध्यमाना नराश्च.]

78 *) D₁ D₁ S (except T₁) पुनश्च (for पार्थश्च).
V₁ D₁ D₁ S-3.7 T₁ पुरुषव्याघ्र. — *) K₁ 'कलां चमूः
(sic); D₁ महाचमूः; G₁ 'बलाचमूः. Ca cites चतुर्विध
(as in text).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₁
K₁ द्वितीयमुद्धदिक्ते. — Adhy. name: K₁ अर्जुनसंवादे;
D₁ श्रीकृष्णवाच्यः; T₁ महाबाहुः सुविहिरकुलकलेश्वरः; T₁
भीमसेनवराक्रमवर्णनः; M₁ युद्धवर्णनः. — Adhy. no.
(figures, words or both): S₁ 44; K₁ 45; B₁ 60;
B₁ S 56; B₁ 62; D₁ 71; D₁ 55; D₁ 61; T₁ S G M₁
67; T₁ M₁ S 66.

C. 2. 3067
B. 2. 61. 1
K. 2. 63. 1

४४

धृतराष्ट्र उवाच ।

निवृत्ते भीमसेने च पाण्डवे च युधिष्ठिरे ।
वध्यमाने बले चापि मामके पाण्डुसृञ्जयैः ॥ १
द्रवमाणे बलौघे च निराक्रन्दे मुहुर्मुहुः ।
किमकुर्वन्त कुरवस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २

संजय उवाच ।

दृष्ट्वा भीमं महाबाहुं सुतपुत्रः प्रतापवान् ।
क्रोधरक्तक्षणो राजन्भीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ३
तावकं च बलं दृष्ट्वा भीमसेनात्पराञ्छुत्तम् ।
यत्नेन महता राजन्यपर्ववस्थापयद्वली ॥ ४

44

1 " D₁ D₂ विवृते (for निवृत्ते). B₂ D₁ D₂ तु (for च). K₁ भीमसेनेन (for 'सेने च). — " B₁ पाण्डवे-
ये (for 'वे च). — " K₁ बाध्यमाने (for वध्य'). D₂ स
चैव (for चापि). — " D₁ मामकैः; D₂ सायकैः (for
मामके).

2 " K₁ द्रव्यमाने. — " B₁ D₂ 4.7 G₁ निरानन्दे;
Ca. c 'क्रन्दे (as in text). — After 2nd, T₁ G ins.:

595* अवशेषं न पश्यामि मम सैन्येषु संजय ।
अहो बत दशां प्राप्नो न हि शक्यामि जीवितुम् ।
जयकाङ्क्षी कथं सूत पुत्राणामनिर्वर्तिनाम् ।
कथं जीवामि निहताञ्छ्रुत्वा च मम सैनिकान् ।
बहुनाथ किमुक्तेन देवं तेषां परायणम् । [5]

— " S K₁ 2.4 अकुर्वन्त; K₂ V₁ B D₁ D₂ 4.5-8 T₁
अकुर्वन्त. T₂ M किमत्र कुरवोऽकुर्वन्त; T₃ G मामकाः
— " K₁ [आ]चक्ष्व. K₁ 4 संजयः.

3 After the ref., T₁ G ins.:

596* क्षयलोषां महाज्ञातो राजन्मुर्मञ्जिते तव ।
— " T₁ G महेष्वासं (for महाबाहुं). — " S तव
पुत्रः. K₁ सूतपुत्रा प्रभातवान् (sic). — " K₂ क्रो-
धरक्तक्षणा (sic). S कुहो (for राजन्). — " S अभिद्रवत्
(for उपा'). — After 3, T₁ G ins.:

597* तिष्ठ तिष्ठ पृथापुत्र पश्य मेऽद्य पराक्रमम् ।
अद्य त्वां प्रेषयिष्यामि यमस्य सदनं प्रति ।
इत्युक्त्वा प्रययौ तूर्णं यत्र भीमो व्यवस्थितः ।

व्यवस्थाप्य महाबाहुस्तव पुत्रस्य वाहिनीम् ।
प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पाण्डवान्युद्धदुर्मदान् ॥ ५
प्रत्युद्ययस्तु राघेयं पाण्डवानां महारथाः ।
धुन्वानाः कार्मुकाण्याजौ विश्विपन्तश्च सायकान् ॥ ६
भीमसेनः शिनेर्नसा शिखण्डी जनमेजयः ।
धृष्टद्युम्नश्च बलवान्सर्वे चापि प्रभद्रकाः ॥ ७
पाञ्चालाश्च नरव्याघ्राः समन्ताच्च वाहिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त संकुद्धाः समरे जितकाशिनः ॥ ८
तथैव तावका राजन्पाण्डवानामनीकिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त त्वरिता जिघांसन्तो महारथाः ॥ ९
रथनागाश्चकलिलं पचिध्वजसमाकुलम् ।

[(L. 1) T₁ पश्य मे पौरुषं तथा (for the posterior
half).]

4 " D₁ तु (for च). — " K₂ भीमसेन. — " T₁ G कर्णो (for राजन्). — " D₂ T₂ M बलं (for
बली). T₂ G व्यवस्थापयते बलं.

5 " D₁ 2.5 वाहिनी. — " V₁ B₁ D₁ D₂ 5
अभ्युद्ययौ (for प्रत्यु'). D₂ ततः; S रणे (for तदा). — " T₁ G₂
पार्थिवान् (for पाण्डवान्). S (except G₁)
युद्धदुर्मदः.

6 " B₁ धृष्टद्युम्नसु; K₂ प्रत्युद्ययौस (sic) (for 'युस').
D₁ D₂ D₁ 5.5 S च (for तु). — " T₂ पाण्डवा
युद्धदुर्मदाः. — " D₂ कार्मुकानाजौ; D₃ कार्मुकं राजन्.
T G धून्वाना विविधांश्चापान्; M नाना चापानि धून्वाना-
— " S₂ विपश्चतस्र (sic) (for विश्विपन्तस्र).

7 " S₂ शिनेर्नसा; K₁ नसा; K₂ नृसा. — " K₁
सर्वं (for सर्वे). D₂ वा (for च).

8 " B₂ D₂ 4.7 जिघांसन्तो; B₂ D₁ D₂ 5 पाञ्चालाश्च;
S (except G₁) पाञ्चालानां. T₁ 2 नरव्याघ्र (T₂ 'व्याघ्र').
— " K₂ अभ्यद्रवन्त; K₃ 'द्रवन्ति. S अभ्यद्रवन्सुसंकुद्धाः-
— D₂ om. (hapl.) 8th-9th.

9 D₂ om. 9th (cf. v. l. 8). — " D₂ तावकान्.
— " S महाकर्म (M 'मू') (for अनीकिनीम्). — " K₂ T₂ M
अभ्यद्रवन्ते (K₂ 'वतु'); G₁ 2 'द्रवन्तसु; T₂ G₂
अभिद्रवन्तसु. D₂ संकुद्धा; T₂ (sup. lin. as in text)
तरसा (for त्वरिता). — " K₂ जिघांसन्ती; D₂ मज्जिघांसन्तो
(sic). D₂ T₁ G₁ 2 महारथान्.

10 " S₂ रथचवजाश्च कलिलं; K₁ 2 जाश्च कं; K₂

बभूव पुल्लव्याप्र सैन्यमद्भुतदर्शनम् ॥ १०
 शिखण्डी च ययौ कर्णं वृष्टयुग्मः सुनं तव ।
 दुःशासनं महाराज महत्या सेनया वृतम् ॥ ११
 नकुलो वृषसेनं च चित्रसेनं युधिष्ठिरः ।
 उलूकं समरे राजन्महदेवः समम्भयात् ॥ १२
 सात्यकिः शकुनिं चापि भीमसेनश्च कौरवान् ।
 अर्जुनं च रणे यत्तं द्रोणपुत्रो महारथः ॥ १३
 युधामन्युं महेष्वासं गौतमोऽम्भषतद्रथे ।
 कृतवर्मा च बलवानुत्तमौजसमाद्रवत् ॥ १४
 भीमसेनः कुरून्मर्वाङ्गपुत्रांश्च तव मारिष ।

सहानीकान्महाबाहुरेक एवाम्भवारयत् ॥ १५
 शिखण्डी च ततः कर्णं विचरन्तममीतवत् ।
 भीष्महन्ता महाराज वारयामास पत्रिभिः ॥ १६
 प्रतिरब्धस्ततः कर्णो रोषात्प्रस्फुरितावराः ।
 शिखण्डिनं त्रिभिर्बाणैर्भ्रुवोर्मध्ये व्यताडयत् ॥ १७
 चारयंस्तु स तान्बाणांश्शिखण्डी बह्वशोभत ।
 राजतः पर्वतो यद्रथिभिः शङ्कैः समन्वितः ॥ १८
 सोऽतिविदो महेष्वासः स्रुतपुत्रेण संयुगे ।
 कर्णं विव्याध समरे नवत्या निक्षितैः शरैः ॥ १९
 तस्य कर्णो हयान्दत्त्वा मारयि च त्रिभिः शरैः ।

C. 2. 306
 B. 2. 61. 20
 K. 2. 63. 24

नरनागाश्च. Ca cites कलिलं. — ^a) Ss पतिष्वजः; Ks पतिष्वजः.

11 ^a) V₁ B_{1,2} S (except T₁) तु (for च). — ^b) M₁ वृष्टयुग्मं सुतकर. — ^c) V₁ B D₁ D₂ D₃ S_{1,2} सेनया वृतः. S महासेनः (T₁ भीमसेनः; M₁₋₄ महावीर्यं) समम्भयात्.

12 K₁ om. 12^a-13^b. — ^a) M₁ नकुलं. B₁ M_{2,3} वृषसेनम्. K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ S_{1,2} S (except T₁) तु (for च). — ^b) T₂ G₁ M_{1,2,3} चित्रसेनो. B₁ T₂ G₁ M युधिष्ठिरं. — ^c) D_{2,3} प्रतापवान्; G₁ समर्पयत् (for समम्भयात्).

13 K₁ om. 13^a (cf. v. l. 12). — ^a) M₁₋₄ सात्यकिः. G₁ M₂₋₄ शकुनिश्च. B₂ चैव (for चापि). — ^b) V₁ B D (except D₂) T₂ G₂ द्रौपदेयाश्च (for भीमसेनश्च). S (except T₁) तु (for च). K₂ भीमसेनः समम्भयात्. — ^c) B₂ T₂ G₂ अर्जुनश्च. D₁ D₂ S समरे (for च रणे). V₁ B_{1,2,3} D_{2,3,4} Ca वल्लो; B₂ जलो; D₁ D₂ वारं; D_{2,3} शङ्को; T₂ S₁ G₁ S₂ M वारं; T₂ G₂ वालो (for यत्तं). — ^d) B₂ T₂ S₁ G₁ S₂ द्रोणपुत्रं. B₂ T₂ G₁ S₂ महारथं; T₂ प्रतापवान् (for महारथः).

14 ^a) D₁ D₂ युधामन्युर्महेष्वासो. — ^b) S₁ K₁ S₂ B₂₋₄ [S] स्वद्रवत्; K₂ स्वपत्; D₂ स्वपत् (for स्वपत्). D₁ D₂ गौतमेनाम्भषाद्रेणे. — ^c) S₂ कृतवर्मोत्तमौजसमाद्रवत्; K₁ 'मोर्त्तं स'; K₂ 'मौजाः स'. — For 14, S subst.:

598^a [युधामन्युं कुरो राजन्नुत्तमौजसमाहवे ।

कृतवर्मो महेष्वासः पर्ववारयदाहवे ।

[(L. 1) T₂ G₁ युधामन्युः. G₁ S₁ कृतं. T₂ उच्यते. T₂ G₁ उच्यते (G₁ S₁ 'नो'वास्तु कौरव (G₁ 'य'; G₂ 'य'; G₂ 'य' (for the posterior half). — (L. 2) M_{2,3} महेष्वासः. T₂ G₁ संयुगे कृतवर्मोत्तमौजसमाहवे पर्ववारयत्.]

15 ^a) D₂ transp. च and तव. D₂ transp. युधिष्ठिर

and तव. K₁ मारिषः; D₂ S मारत (for मारिष). — T₂ om. 15^a. — ^a) K₁ S₁ D₂ T₁ G₁ S₂ M महानीकाद् (for महा). T₁ S₁ G₁ महाराजः; M₁ महेष्वासाद् (for महाबाहुर). — ^b) T₁ शङ्को (for एक). K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ S_{1,2} S_{2,3} स्ववारयत् (for [च] स्ववारयत्).

16 ^a) S₁ V₁ B (except B₂) D (except D₂) S तु (for च). — ^b) K₂ स्वचारयत्. — ^c) K₁ भीष्महन्ता (sic).

17 ^a) K₁ प्रतिरब्धश्च; K₂ V₁ B D₂ S_{1,2} T₁ G₁ S₂ प्रतिरब्धश्च; K₄ 'यश्च' (sic); D₁ D₂ S₁ 'विद्वत्'; T₂ M विद्वत्स्तु (for प्रतिरब्धश्च). G₁ S₁ शङ्को (for कर्णो). T₂ G₂ विरक्तस्तु ततः शङ्को. — ^b) D₂ रोषः. S रोषात् कलुषं दुःखः. — ^c) T₂ M transp. त्रिभिर्बाणैर् and भ्रुवोर्मध्ये. D₂ कर्णं च (for भ्रुवोर्मध्ये). K₂ B D₂ S₁ [च] व्यताडयत्; T₂ S₁ G₁ S₂ व्य (G₂ व्य) विव्याध; T₂ M जताडयत्; G₁ व्यवाचयत् (for व्यताडयत्).

18 ^a) K₂ चारयंश्च; D₁ D₂ चारयंस्तु (for चारयंस्तु). K₁ B₁ S₁ सतात्; D₂ सतो (for स तात्). K₂ D₂ S₁ बाणा (for बाणाश्च). S चारयन्त स्त्रि (T₁ 'त्रिभिः'; T₂ M 'मत्त तु'तान्बाणाश्च. — ^b) V₁ बहुशोभयत् (sic); D₁ बहु शोभयत्. — ^c) D₁ महागजो ततो यद्वत् (sic). — ^d) K₂ B₁ D₂ T₂ त्रिभिः शरैः समन्वितः; V₁ B₁ S₁ D₁ D₂ S_{1,2} त्रिभिः शरैरिवोद्धितैः (B₁ 'त्रितैः'; B₂ 'त्रितः'); D₁ त्रिभिः पति- निरन्वितः; Bom. ed. त्रिभिः शरैरिवोद्धितैः.

19 ^a) D₂ ससत्ता (for नवत्या).

20 D₂ om. (hapl.) 20-22. D₂ transp. 20^a and 20^a followed by the repetition of 20^a. — ^a) G₁ महाहत्या (sic) (sup. lin. 'राज' (for युधामन्युः). — ^b) D₂ निर्ममाय; Ca हन्त (as in text). S₁ K₂ S₁ रथं; K₁ om. (for रथं). S₁ शिखं (for बाल). — ^c) T₁ शुरशेण

C. 8. 3086
B. 8. 61. 20
K. 8. 63. 24

उन्मथाय ध्वजं चास्य क्षुरप्रेण महारथः ॥ २०
हताश्वात्तु ततो यानादवपुत्य महारथः ।
शक्तिं चिक्षेप कर्णाय संकुदः शत्रुतापनः ॥ २१
तां छित्त्वा समरे कर्णस्त्रिभिर्मरित सायकैः ।
शिखण्डिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैः शरैः ॥ २२
कर्णचापच्युतान्वाणान्वर्जयन्स्तु नरोत्तमः ।
अपयातस्तत्तूर्णं शिखण्डी जयतां वरः ॥ २३
ततः कर्णो महाराज पाण्डुसैन्यान्प्रशातयत् ।
तूलाश्विं समासाद्य यथा वायुर्महाजवः ॥ २४
घृष्टद्युम्नो महाराज तव पुत्रेण पीडितः ।
दुःशासनं त्रिभिर्बाणैरभ्यविध्यत्तनान्तरे ॥ २५
तस्य दुःशासनो बाहुं सव्यं विव्याध मारिष ।

(for 'प्रेण). § K1.2.4 महाबलः (for 'रथः).

21 Ds om. 21 (cf. v. 1. 20). Ks Bz om. (hapl.)
21^{ab}. — ^a) Ks हताश्वात्. Dn1 T1.8 G स हताश्वात्तो
यानाद्. — ^b) Ds Ds अवपुत्य; Ca 'हुत्य' (as in text).
— After 21^{ab}, T1.8 Gs Ms-4 ins.:

599* संछिन्नकायुको राजन्स्तुपुत्रेण संयुगे ।

— G1 om. (hapl.) 21^a-22^a. T1 reads 21^a-24^b twice.

22 Ds G1 om. 22 (cf. v. 1. 20; 21). — ^a) Ks तं.
T2 निच्छा (for छित्त्वा).

23 ^b) Gs विजयंस् (for वरजयंस्). Ks Dn1 T1 (both
times) Gs नरोत्तम (T1 'मं'). — ^a) Ss अपयातस्; Ds
अपघातस्; M अपा (M1 'प')यासीत् (for अपयातस्). §
K1.2.4 तात (for तूर्ण). — ^a) B1.4.5 Ds.4.7 M मृश-
विधत्; Bz तस्य वीक्षतः; Dn1 मृशविधत्; T (T1 both
times) G शरविधत् (Gs 'स्त्रि')तः (for जयतां वरः).

24 ^a) § K1.2.4 महाबाहुः (K1 'हुं') (for 'राज').
— K1 om. (hapl.) 24^a-26^a. — ^b) Ks नाशयत्;
Bs Tz G1 M [अ]पातयत्; T1 (both times) [अ]संयुगे
(for [अ]नाशयत्). Bz Tz पाण्डुसैन्यान् (Tz 'सैन्यम्')-
शातयत्. — ^a) Ks V1 Bz.8 Ds1 D1.8-5.7.8 महाबलः.
M मृशं वायुर्विवानिव.

25 K1 om. 25 (cf. v. 1. 24). — ^a) Ks Bs Dn1
D2-4.5.7 T1.8 G प्रसविधत् (for अभ्य').

26 K1 om. 26^a (cf. v. 1. 24). — ^a) Gs राजन्
(for बाहुं). — ^b) Tz सम्यग् (for सव्यं). — ^c) Ks
Bz स तेन; Dn1 D7.8 T1 सितेन (for शितेन). Ds
(for रुक्म'). — ^a) Ks V1 B D (except Ds)

शितेन रुक्मपुङ्गेन मल्लेन नतपर्वणा ॥ २६

घृष्टद्युम्नस्तु निर्विद्धः शरं घोरममर्षणः ।

दुःशासनाय संकुदः प्रेषयामास भारत ॥ २७

आपतन्तं महावेगं घृष्टद्युम्नसमीरितम् ।

शरैश्चिच्छेद पुत्रस्ते त्रिभिरेव विशां पते ॥ २८

अथापरैः समदशैर्मल्लैः कनकभूषणैः ।

घृष्टद्युम्नं समासाद्य बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ २९

ततः स पार्श्वतः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेद मारिष ।

क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन तत उच्चुकुर्जुनः ॥ ३०

अथान्यद्वनुरादाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।

घृष्टद्युम्नं शरत्रातैः समन्तात्पर्यवारयत् ॥ ३१

तव पुत्रस्य ते दृष्ट्वा विक्रमं तं महात्मनः ।

T1 [अ]नतपर्वणा.

27 ^a) § K1.2.4 तु निर्विद्धः; Dn1 ततो विद्धः; T2.8 Gs
तु संकुदः (for तु निर्विद्धः). — Bz Tz G om. 27^a. — ^b)
Bz अमर्षणं. — ^c) T1 दुःशासनस्य. K1 संकुदाः. T2
Ms-4 दुःशासनांतकं कुदः; M1 विशासनांतकं कुदः. — ^d)
Bs सायकः; Ds पार्श्वतः; Ds भारतः. Dn1 प्रेषयन्तयाय
ते; S प्रेषयन्तयाय ते. — After 27, Tz G ins.:

600* आसीद्विषसमं बाणमाहु माह्वरंहसम् ।

28 ^a) Bz.5 तं पतंतं (for आप'). Ks तु वेगेन; G1.2
महावेगाद् (for 'वेगं'). — ^b) D1 घृष्टद्युम्नं. Ks घृष्टद्युम्नः
सीरितं (sic). — ^c) Dn1 शरं (for शरैश्च). Tz M बाणं
तं (for पुत्रस्ते).

29 ^a) Bs सप्तशरैः (for 'दशैः'). § K1.2.4 अनान्यै-
(K1 'न्या') सप्तदशभिः; S अथापरैः षोडशभिः. § Co:
सप्तदशा संख्या वेपां सप्तदशमित्यर्थः । § — ^b) Ss बलैः
(for मल्लैः). Ks B1.2.4 Gs कनकभूषितैः. — ^a) Ks
V1 B D S चार्पयत् (for चार्द').

30 ^a) Dn1 तु (for स). S तस्य सेनापतिः क्रुद्धो.
— ^b) Ks स तीक्ष्णेन.

31 ^a) Ss अन्यथा (for अथान्यद्). — ^b) Ks V1 B
D S प्रहसन्निव; Ks भरतर्षभः (for भरतर्षभ). — ^c) Tz
M रुद्धे बली (for पर्यवारयत्).

32 ^a) Ds तत्र (for तव). Tz M तत्र (M1 'स्य') भारत
पुत्रस्य. — ^b) Ks V1 B Ds1 Ds.5.7 विक्रमं सुः; Dn1
'मे तं'; Ds 'मं ते'; Tz M 'मेन' (for 'मं तं'). — ^c) Ks
व्यसह्यत्; V1 B D S व्य (Ds T1 वि)स्यंत (for व्यहसन्त).
M बोधाः. — ^d) Bs Dn1 S सिद्धाश्वात्परसलया. — After

व्यहसन्त रणे योधाः सिद्धाश्चाप्सरसां गणाः ॥ ३२
ततः प्रवृत्ते युद्धं तावकानां परैः सह ।
घोरं प्राणभृतां काले घोररूपं परंतप ॥ ३३
नकुलं वृषसेनस्तु विद्धा पञ्चभिर्गयसैः ।
पितुः समीपे तिष्ठन्तं त्रिभिरन्यैरविध्यत ॥ ३४
नकुलस्तु ततः क्रुद्धो वृषसेनं स्पर्शयत् ।
नाराचेन सुतीक्ष्णेन विव्याध हृदये दहम् ॥ ३५
सोऽतिविद्वो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्षणः ।
शत्रुं विव्याध विश्रुत्या स च तं पञ्चभिः शरैः ॥ ३६
ततः शरसहस्रेण ।

अन्योन्यमाच्छादयतामवामज्यत वाहिनी ॥ ३७
दृष्ट्वा तु प्रवृत्तां सेनां धार्तराष्ट्रस्य शूतवः ।
निवारयामास बलादनुपत्य विशां पते ।
निवृत्ते तु ततः कर्णे नकुलः कौरवान्यपि ॥ ३८
कर्णपुत्रस्तु समरे हित्वा नकुलमेव तु ।
जुगोप चक्रं त्वरितं राधेयस्यैव मारिष ॥ ३९
उत्कृष्टस्तु रणे क्रुद्धः सहदेवेन वारितः ।
तस्याभांश्चतुरो हत्वा सहदेवः प्रतापवान् ।
सारथिं प्रेषयामास यमस्य सदनं प्रति ॥ ४०
उत्कृष्टस्तु ततो यानादवपुत्य विशां पते ।

C. २. ३९०
D. २. ३९. ४१
E. २. ३९. ४२

32, Ks V1 B D (except Ds) S ins.:

601* दृष्ट्वा युद्धं न पश्याम वटमानं महाबलम् ।

दुःशास्त्रमेव संवदं तिष्ठेनेव महागजम् ।

ततः सरयवागाधाः पाशाकाः पाण्डुपुत्रेन ।

लेखापतिं परीप्सन्तो वक्रपुष्पाननं तव ।

[(L. 1) Bs: Dai Ds: Ts: (except Bs:); Ts: G: n) पश्याम: Ds: Ts: M: तु पश्यामो (for न पश्याम). Bs: न पश्याम: Ds: Ts: M: महाबलम्; M: महाबलम् (for महा). — (L. 2) V1 Bs: Ds: S (except M1) संवदं (for संवदं). Bs: Dai Ds: Ds: S महागजं (for 'गजम्'). — After line 2, S ins. an addl. colophon. (Adhy. name: M1 शिकण्डिपराजय: — Adhy. no.: Ts: M 67; Ts: G 68). — Before line 3, S (except Ts) ins. संवदं: — (L. 3) Ds: न ते (for नतः). Ts: तु तव (for तव). Some MSS. संवदं: Ks: पाण्डुपुत्रेन; V1 Bs: Dai Ds: Ds: संवदं: सव: S: पाण्डुपुत्रेन (for 'पुत्रेन'). — (L. 4) Ks: लेखापतिं वक्रपुष्पानो (sic). M1: वक्रपुष्पं (for वक्रपुष्प).]

33 *) Ts: प्रवृत्ते (for 'वृत्ते'). — *) Ks: घोरं; Ks: घोर: M: घोरैः. S: घोरप्रदं (for प्राणभृतां). — *) Ks: V1 B D S मीमं (for घोरं). Bs: समंततः (for परंतप).

34 *) S: नकुलो. Bs: S: वृषसेनं. Bs: च (for तु). — *) Ks: V1 B1-4 Ds: 1-2-3 मित्रा (for विद्धा). Bs: Ts: जाग्रुयैः (for जायसैः). — *) Ks: V1 B D तिष्ठन्ते (Ks: Bs: 'ईशं') (for तिष्ठन्तं). — *) Bs: Ds: Ts: G: M: निमिर्भूयोम्य (Bs: 'भूयोम्य'; Ds: 'भूयोम्य'; M1: भूयोम्य) विध्यत.

35 *) S (except Ts: Gs) नकुलं. Ks: V1 B D (except Ds) S (except Ts) शरैः (for क्रुद्धो). — *) Bs: वृषसेनं. V1 Bs: Ds: वृषसेनं (for वृषसेनं). — *) Bs: समरे (for हृदये). Ks: V1 B D Ts: शरैः; M: वृष (for दहम्). Ts: G: हृदये प्रसविष्यत.

36 *) Some MSS. शत्रुकर्षणः; Bs: Ds: 'कर्षणः'; Ds: Ts: G: M1: 'तापनः' (for 'कर्षणः'). — *) Dai Ds: S सप्तत्या (for विव्याध). — *) S: सुनं वेवान् मारिषः.

37 *) Ts: Gs: शरसहस्रेण. — *) Bs: पुरुषमेव; Gs: भरतपुत्रो. — *) Ks: V1 B1-4 (V1: n) पञ्चादयेनाम्; Ds: 'दयेत'. Bs: Ts: G: M: Bs: जा: पञ्चादयेनाम् (Ts: Gs: 'व') न्योन्यं. — *) Ks: Bs: Ds: Ds: जयो (Ks: 'व') मार्यत; Ds: लतोमं; Ts: Gs: तावपश्यत; Ts: Gs: तदा मार्यत. Ts: वाहिनी; M: भारती (M: by corr. 'त') (for वाहिनी).

38 *) Ks: V1 B1-4 Dai Ds: 1-2-3 स दृष्ट्वा; S: दृष्ट्वा वि- (for दृष्ट्वा तु). Ds: प्रहं (marg. 'हं') (for प्रवृत्तां). — *) Ts: तेजसः (for शूतवः). — *) Gs: वारयामास बलवान्. — *) Ks: Bs: 1-2-3 Ds: 1-2-3: Ts: अनुपत्य; Bs: 3-4: जन्म (Bs: 'तु') नाम्ब; Dai Ds: अनुपत्य; Dai: प्रवृत्तां; Ds: प्रवृत्तां; Ts: Gs: अनुपत्य; Gs: 'तु' जन्म; Gs: उदरस्य; M: अनुपत्य (for अनुपत्य). — After 38th, M ins.:

602* एतस्मिन्नन्तरे कर्णं युद्धमासीद्विशां पते ।

— *) Ks: निवर्ते (for निवृत्ते). Bs: Ds: Ds: S: तेन्ये (for कर्णे). — *) Ts: Gs: M: तु कुरुन् (for कौरवान्). — After 38, T G M ins.:

603* वृषसेनस्तु पाशाकान्पित्रा सार्धं विशां पते ।

39 Ts: om. 39-40. — *) Bs: हत्वा; Ds: हित्वा (for हित्वा). Ks: Ds: जाह्वे; Bs: Ds: 3-4: वृष च (for वृष तु). S (Ts: om.) हित्वा (Ts: M1 [sup. lin.] मित्रा राजानुषिष्टिं. — *) Ks: V1 B D S (Ts: om.) त्वरितो. — *) Ks: Ks: Ts: Gs: [ह] व (for [व] व). Ds: राधेयस्य महात्मनः.

40 Ts: om. 40 (cf. v. 1. 39). — *) Ts: G: मारिष (for वारितः). — After 40th, Ts: G ins.:

604* निवारितः शरसैः क्रुद्धेन रथमूर्धनि ।

— *) Ds: हित्वा (for हत्वा). — Ds: om. (hapl.) 40th-43th.

41 Ds: om. 41 (cf. v. 1. 40). — *) Bs: शत्रुकर्षणः.

C. 2. 2110
B. 1. 61. 44
K. 2. 64. 12

त्रिगर्तानां बलं पूर्णं जगाम पितृनन्दनः ॥ ४१
सात्यकिः शकुनिं विद्धा विश्रुत्या निश्चितैः शरैः ।
ध्वजं चिच्छेद भस्त्रेण सौबलस्य हसन्निव ॥ ४२
सौबलस्तस्य समरे क्रुद्धो राजन्प्रतापवान् ।
विदार्य कवचं भूयो ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ४३
अथैनं निश्चितैर्बाणैः सात्यकिः प्रत्यविध्यत ।
सारथिं च महाराज त्रिभिरेव समार्दयत् ।
अथास्य वाहांस्त्वरितः शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ ४४
ततोऽवप्लुत्य सहसा शकुनिर्भरतर्षम् ।
आरूढो रथं तूर्णमुल्लङ्घ्य महारथः ।

अपोवाहाथ शीघ्रं स शैनेयाद्युद्धशालिनः ॥ ४५
सात्यकिस्तु रणे राजस्तावकानामनीकिनीम् ।
अभिदुद्राव वेगेन ततोऽनीकमभिघ्नत ॥ ४६
शैनेयश्चरनुक्तं तु ततः सैन्यं विशां पते ।
मेजे दक्ष दिशस्तूर्णं न्यपतच्च गतासुवत् ॥ ४७
मीमसेनं तव सुतो वारयामास संयुगे ।
तं तु मीमो मृहतेन व्यश्नसूतरथध्वजम् ।
चक्रे लोकेश्वरं तत्र तेनातुष्यन्त चारणाः ॥ ४८
ततोऽप्यायान्नृपस्तत्र मीमसेनस्य गोचरात् ।
कुरुसैन्यं ततः सर्वं मीमसेनमुपाद्रवत् ।

Ds transp. ततो यानात् and अवप्लुत्य. — After 41^{ab}
Tl. s G ins.:

605* अपवातस्तत्तूर्णमुल्लङ्घ्ये रणमूर्धनि ।

— 'a) Ks V1 B1. s Ds-4. 6. s S तूर्णं (for पूर्णं). — 'a)
Bs जगाम पितुरतिकं. — Bs Dai D1. s subst. for 41^{ab}.
Ks ins. after 41: B1 after 41^{ab}:

606* रथमन्यं समाख्याय जगाम पितुरन्तिकम् ।

42 Dn1 om. 42 (cf. v. l. 40). — 'a) Ds शकुनिर्.
— 'a) Śs Ks भस्त्रेण.

43 Dn1 om. 43^{ab} (cf. v. l. 40). — 'b) V1 B1
Ds-4. 7 राजा (for राजन्). Ds विशां पते (for प्रतापवान्).
— After 43^{ab}, Gs ins.:

607* सारथिं प्रेषयामास यमस्य सदनं प्रति ।

— 'a) Bs Dn1 S बीरो; Ds भूमौ (for भूयो).

44 'a) B1 Ds-4. 6. 7 तथैनं; T1 अथैकं (for अथैनं).
— 'b) Ks सात्यकिः. T1 समविध्यत; Gs प्रत्यपद्यत (for
'विध्यत). — 'a) Śs K1 Ds समर्दयत्; Ks V1 B Dai
Dn1 D1-3. 7 S सम (B Dai D1. s 'मा'पयत्; Ds समर्पयत्;
Ds 'प्येवेत् (sic) (for 'दयत्). Ds शरैर्निन्ये यमक्षयं
(= 44^f). — 'a) Gs त्वरितं. — 'f) Ks चरेन; G1. 2 पुनर
(for शरैर्).

45 'a) K1 Bs Ds-4. 7 S महात्मनः; K4 'रथः).
— 'a) Ks च (for [अ]य). Ks Ds तं शीघ्रं; Dai D1. s
तूर्णं स (for शीघ्रं स). Bs अपोवाह ततस्तूर्णं; Dn1 Ds
'वाह रथं तूर्णं (Ds शीघ्रं). — 'f) Bs Dai Dn1 D1. s
शनेयश्चरपीडितं (Bs Dn1 'तः). — For 45^{ef}, S subst.:

608* अपोवाह रथस्थं तं सात्यकस्याजिसगरात् ।

[M1. s रथं तस्य (for रथस्थं तं). T1 सात्यकिः. G1. s

सात्यकस्याथ (G2 'कः सात्रि) संगरात्; M सत्यकस्यातिसंगरात्.]

46 'a) S शैनेयस्य (for सात्यकस्य). T G M1 ततो
(for रणे). B1 (marg. as in text) जेतुं (for राजंस्).
— 'a) Ds सैन्यान् (for ऽनीकम्). V1 B1. 2-5 Dai
D1-3. 7. 8 S अभिघ्नत; Bs अभिघ्नयत् (for अभिघ्नत).

47 'a) Ks 'नुक्तं (sic); V1 B1-4 Dai D1. 2-5. 7
'संछन्नं; Ds 'संछन्नं (sic); Ds 'संयुगं (for 'युक्तं तु).
— 'b) Ks मृतः; V1 B Dai Dn1 D1. 2-4. 7 S तव (for
ततः). — 'a) K1. s दक्ष दिक्षं (for दक्ष दिक्षस्य). D1 तूर्णे
(for तूर्णं). — 'a) Dn1 न्यपतच्च; T1. 2 Gs अपतच्च (for
न्यप'). Dn1 गतासवः; T1. 2 G2. 2 गतासु वै; C^o गतासुवत्
(as in text).

48 'a) Bs ततो (for तं तु). — 'f) D1. 2 तेनातुष्यत्
(D2 'प्यन्ति); T1 तं नातुष्यत्; G1. 2 तेन तुष्यन्ति; M
तेनातुष्यन्तु. V1 B (except Bs) Dai D1. 2-5. 7 वै जनाः;
Ds चारिणः; S क्षत्रियाः (for चारणाः). — After 48,
Ds ins.:

609* सनुष्णं विजितं ज्ञात्वा भयान्मुपुक्षयधमः ।

49 'a) Dai D1. s M2-4 ततोपयावः; Dn1 ततः प्रायाव
(for ततोप्यायान्). Dn1 नरपतिर्; Ds त्वरितोः; S
(except G1) नृपस्त (T1 द्रुतं त) स्याद्; G1 नृपस्तस्याद्
(for 'स्तत्र). Ds ततोपयायानस्त्वरितो (sic). — 'b) Dn1
T1. s G मीमसेनचरार्दितः (T1 Gs 'ताः); T1 M 'मचार्दितः.
Ca cites गोचरात् (as in text). — Ds om. 49^{ab}.
— 'a) Ds तु तत् (for ततः). — 'a) Ś K1. 2 तत्रावापो;
K4 तत्र नाशो; V1 B Dai Dn1 D1-7 तत्र नाशो; Ds
G1. 2 तत्रावापो (for तत्र रावो). — Ś K1. s om. (hapl.)
49^f-51^a. — 'f) K1. 4 V1 B D T G मीमसेनं (G1 'मेव).

तत्र रावो महानासीद्रीममेकं जिघांसताम् ॥ ४९
युधामन्युः कृपं विद्धा धनुरस्याशु चिच्छिदे ।
अथान्यद्भुतगदाय कृपः शस्त्रभृतां वरः ॥ ५०
युधामन्योर्ध्वजं धृतं छत्रं चापानयत्क्षितौ ।
ततोऽपायाद्रथेनैव युधामन्युर्महारथः ॥ ५१
उत्तमौजास्तु हार्दिक्यं श्रैर्भीमपराक्रमम् ।
छादयामास सहसा मेघो वृद्धा यथाचलम् ॥ ५२

तद्युद्धं सुमहत्सामीद्रीरूपं परंतप ।
यादृशं न मया युद्धं दृष्टपूर्वं विद्यां पते ॥ ५३
कृतवर्मा ततो राजन्नुत्तमौजसमाहवे ।
हृदि विन्वाभ स तदा रथोपस्थ उपाविशत् ॥ ५४
सारथिस्तमपोवाह रथेन रथिनां वरम् ।
ततस्तु सत्वरं राजन्पाण्डुसैन्यमुपाद्रवत् ॥ ५५

C. v. 28. 28
S. v. 61 - 60
P. v. 64. 29

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥

Śs भीममापतयन्निगौ; K₁ भीममागतं क्षितौ (sic); D₁ T₁ भीमसेनजिघांसया.

50 Śs K₁s om. 50 (cf. v. 1. 43). — ^a K₂ धनुराशं वाजिनः (for ^b). D₂s युधामन्युश्च विच्छिदः कृपस्य धनुराशिक्रवः. — ^c K₂ अथान्यधनुरादाय.

51 Śs K₁s om. 51^a (cf. v. 1. 49). — ^a T₂ धनुः (for धनुः). D₂ D₁s transp. मृतं and छत्रं. V₁ सत्र (for छत्रं). K₂ D₂ चापानयन्. T₂ क्षिद (for क्षितौ). — ^b V₁ M₁s ततोऽपायाद्; B₂ पायाद्; D₂ ततः प्रायाद्; T₂ G ततो यवौ. D₂ [भा]मु (for [ए]व). — ^c K₁ युधामन्युः. T₂ महाबलः (for महारथः).

52 ^a T₂ G₂s उत्तमौजास. K₂ V₁ B₁s D₁s D₂s ५१ च (for सु). S वार्ण्यं (for हार्दिक्यं). — ^b K₂ lacuna for श्रैः. B₂s D₂ D₁ क्षीर (D₁ 'इ' (for भीम). D₂ भीमसेनपराक्रमः; S कृतवर्मोऽहवे. — ^c D₂s T₂ G सनरे (for सहसा). — ^d K₂ V₁ B₂s D₂s S मेघो वृद्धोऽयं परंतप; B₂ D₂ D₁s वृद्धा मेघ (D₂ मेघो वृद्धा) हवाचलं.

53 B₂ om. 53^a-54^b. — ^a K₂ B₂ तद्युद्धं सुमहावासीद्; V₁ B₁s D₂s ५३ 'दमसीद्रीमहद्; D₂ T₁ 'दममवद्राजत् (T₁ 'सत्र). — ^b K₂s परंतपः; D₂ D₂ विद्यां पते; D₂s अथावहं; M₂ परं स्वया (for परंतप). — ^c Ś K₁s ५३ (K₁ 'वै-); D₂ D₂ राजन्; D₂s दृष्टं (for युद्धं). — ^d Śs दृष्टा; D₂s युद्धं (for दृष्ट). D₂ D₂ न च मृतं (for विद्यां पते).

54 B₂ om. 54^a (cf. v. 1. 53). — ^a M₂s प्रति- (for हृदि). K₂ V₁ B D S सहसा (D₂ 'मरे' (for स तदा). — ^b B₂s D₂ D₁s M स रथोपस्थ वा (M₁ 'स्वमा) विद्या; B₂ स रथोपस्थमुपाविशद् (hyper-metric); B₂ रथोपस्थमाविशद् (submetric).

55 ^a S स सारथिः (T₂ M 'स्व'पोवाह. — ^b Śs रथिनं. Śs K₂ V₂ M₂ वरः. — ^c D₂ सारथी; D₂ S सावतो (for सवर्त). K₂ कृतवर्मा ततो राजन्. — ^d

T₂ G क्षमिद्रवन् (for उपा'). — For 55^a, K₂ V₁ B D₂ D₂s subst.

610* कृतवर्मेन ततः सर्वं भीमसेनमुपाद्रवत् ।
K₂ ins. after 55; V₁ B D₂ D₂s ins. after 610^a; D₂ after 613^a; D₂ after 612^a two passages given in App. I (No. 17 and No. 18). D₂ D₂ ins. after 55: S after the colophon:

611* युधिष्ठिरचित्रसेनं सारथ्यैरवाक्षिरत् ।
चित्रसेनोऽपि कौन्तेयं संकुदः समधारयत् ।
मुहूर्ताहिमुक्तीकृत्य चित्रसेनं स धर्मराट् ।
सावकं सैन्यमभ्यज्जलसमन्तादिभिः शरीः ।

[Before line 1, S (except T₂) ins. संवत्सः — (L. 1) T₂ युधिष्ठिरः D₂ वाक्षिरत्. — (L. 2) D₂ संकुदः. — (L. 3) D₂ धर्मराट् (for धर्म). — (L. 4) D₂ D₂ अभ्यज्जत्. D₂ D₂ cont.]

612* तस्मिन्नुद्योगे युयुते नरवीरजनकपते ।
युयुतेनः शोचमुपेत्य तीर्णं
शोभाभिनासो परिदृष्टमानः ।
जन्वं रवं समुपेत्याहु वैव
भीमं प्रविष्ट्वा च युधिष्ठिरपुत्रैः । [5]
दुःशासनोऽप्याय च चित्रसेनो
दुर्बलसेवी किमवः सौवर्धन ।

[(L. 1) D₂ वरनागनरक्षणे. — (L. 3) D₂ [य]व (for [य]ती). D₂ परिदृष्टमाना. — (L. 4) D₂ समुपेत्याहु (sic). — (L. 5) D₂ स. (for सु). — (L. 6) D₂ [य]व (for [य]व). D₂ om. च. — (L. 7) D₂ देवी (for 'सेवी). D₂ cont.]

613* ययातीकैः सर्वतो भीमसेनं
तथाम्यदिक्षं सहसाम्यपावत् ।
On the other hand, S cont. after 611^a:
614* सावकाज महाबाहो युयुतेनदुरोपमाः ।
[T₂ सावकाजो; T₂ G 'या शी.]

४५

संजय उवाच ।

द्रौणिस्तु रथवंशेन महता परिवारितः ।
 आपतत्सहसा राजन्यत्र राजा व्यवस्थितः ॥ १
 तमापतन्तं सहसा शूरः शौरिसहायवान् ।
 दधार सहसा पार्थो वृलेव मकरालयम् ॥ २
 ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 अर्जुनं वासुदेवं च छादयामास पत्रिभिः ॥ ३
 अवच्छन्नौ ततः कृष्णौ दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
 विस्मयं परमं गत्वा प्रैक्षन्त कुरवस्तदा ॥ ४

Tl. 2 G1. 2 M ins. after 614*; Ts Gs after 615* a passage given in App. I (No. 18). Ts Gs cont. after 614*:

615* युधिष्ठिरं जिघृक्षन्तः सर्वे सैन्यमवाक्षिपन् ।

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: Śs Ka द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: Dn1 भीमसेनयुद्धः; T2 द्वंद्वयुद्धः; M1 उल्लङ्घनकुनिदुष्योघनयुधामन्युत्तमौजापराजयं. — Adhy. no. (figures, words or both): Śs 45; K1 46; B1. 8 61; B2 52; B4 60; B5 63; Da1 72; D1 56; D4 42; D5 62; Tl. 2 G 69; T2 M 68.

45

1 ^a) K1 D1 परिवारिता (D1 'ता:); G2 पर्यवस्थितः. — ^o) K1 आपतं; Ks V1 B2-4 Da1 D1. 4. 5. 7 Tl. 2 G2 M1. 8 अपतत्; D2 आपतत् (for 'तत्'). Dn1 T1 G2 सहसा तत्र; D2. 8 तु (D2 स) महाराज (for सहसा राजन्). — ^a) Ks V1 B D (except D5) S पार्थो (for राजा).

2 ^b) D5 द्रौणि (for शूरः). Tl. 2 शौरिः (for शौरि-). G2 शूरो द्रौणि महाबलः. — ^o) Ks Ds S समरे (for सहसा). — ^a) M2 (also as in text). 4 मकरालयः.

3 ^b) T1 महाबलः; Ts G महाबलः (for प्रतापवान्). — ^a) Ts Gs वारयामास; Gs पार' (for छाद'). Ks V1 B D S सायकैः (for पत्रिभिः).

4 ^a) D4 T1 अवच्छिन्नौ; G2 आच्छन्नौ तु. — ^b) Dn1 T G महारथौ. — ^a) K1 प्रेक्षेत; Ks B2 D7 प्रेक्षेत; V1 प्रैक्ष्यंत; Da1 D1. 8 प्रैक्ष तत् (sic); Dn1 M1 प्रेक्षतः; Tl. 2 G M2-4 प्रेक्षते (for प्रैक्षन्त). B (except B1) तथा (for वदा).

5 ^a) B5 Da1 D1. 8 प्रादुर् (for दिव्यम्). ☞ Ca: चके

अर्जुनस्तु ततो दिव्यमस्त्रं चक्रे हसन्निव ।
 तदस्त्रं ब्राह्मणो युद्धे वारयामास भारत ॥ ५
 यद्यद्वि व्याक्षिपयुद्धे पाण्डवोऽस्त्रं जिघांसया ।
 तत्तदस्त्रं महेष्वासो द्रोणपुत्रो व्यशातयत् ॥ ६
 अस्त्रयुद्धे ततो राजन्वर्तमाने भयावहे ।
 अपश्याम रणे द्रौणिं व्यात्ताननमिवान्तकम् ॥ ७
 स दिशो विदिशश्चैव छादयित्वा विजिह्वगैः ।
 वं त्रिभिर्वाणैरविध्यदक्षिणे भुजे ॥ ८
 ततोऽर्जुनो हयान्दत्त्वा सर्वास्तस्य महात्मनः ।

चिक्षेप । Co: प्रादुश्च इत्यन्वयः । ☞ — ^o) Śs ब्राह्मणे. B5 क्रुद्धो (for युद्धे). D7 तदस्त्रं वारयामास. — ^a) Dn1 संयुगे; D2 पार्थिव; T G2. 8 M2-4 मारिष (for भारत). D7 ब्राह्मणो युधि भारत.

6 ^a) D5 यद्यच्च; M1 यद्यपि (for यद्यदि). V1 हि विक्षिपत्; B4 हि व्याक्षिपत्; Tl. 2 G विक्षिपते (for हि व्याक्षिपत्). — ^b) S कस्युनो (for पाण्डवो). V1 T5 G1 [S]स्त्रं; D5 [S]स्त्र (for स्त्रं). — ^o) Ks अस्त्रं स; Da1 Dn1 D1. 8 S तदस्त्रं. — ^a) Śs द्रोणपुत्रे. Ks [S]व्यशातयत् (sic); Ks Dn1 व्यनाश'; B1 व्यपात'; S ज(G1 जि)वान ह (for व्यशातयत्).

7 ^a) S महाराज (for ततो राजन्). — ^b) B1. 2. 4 Dn1 Ds. 1. 7 महाभये; B5 भयानके; G1 'महे (for 'वहे). — ^o) Dn1 M1 अपश्यामस् (M1 'मि). B5 तदा; B4 Dn1 ततो (for रणे). Ks कर्ण (for द्रौणि). — ^a) Ks द्रौणि व्यात्तम्; T2 व्याघ्राननम् (for व्यात्त').

8 ^a) Dn1 स दिशः; T1 प्रदिशः (for स दिशो). K1 विदिशश्च; V1 B D S प्रदिशश्च (for विदि'). Ks स दिशश्चैव सर्वाणि. — ^b) G1 छंदयित्वा. Ks V1 B D Tl. 2 G1. 8 M1 विजिह्वगैः; T2 त्वजि'; G2 M2-4 [ज]प्यजि' (for विजि'). Ca cites अजिह्वगैः. — ^o) G2 वासुदेवस्य. — ^a) G2 अपीक्यद् (for अविध्यद्).

9 ^a) B5 अर्जुनस्तु (for ततोऽर्जुनो). B1 Dn1 S रथान् (for हयान्). S सर्वान् (for हत्वा). — ^b) S हत्वा (for सर्वांस). B1. 2 Dn1 S पदानुगान् (for महात्मनः). — ^o) Tl. 2 G स चकार महीं घोरो. — ^a) D2 लोहितौघ- (for शोणितौघ-). Śs -तरंगिणं; D5 'गणि'; T2 M2-4 परिच्छुतं. — After 9, K4 V1 B Da1 Dn1 D1-5. 7 ins.:

616* सर्वलोकावहां रौद्रां परलोकावहां वदीम् ।

[V1 B5 Da1 D1. 8 सर्वप्राणिवहां; B2. 2. 4 'प्राणिवहां. B5

चकार समरे भूमिं द्रोणितीघनरङ्गिणीम् ॥ ९
निहता रथिनः पेतुः पार्थचापच्युतः शरैः ।
हयाश्च पर्यधावन्त मुक्तयोक्तास्ततस्ततः ॥ १०
तद्गृष्टा कर्म पार्थस्य द्रौणिग्राहवशोभिनः ।
अवाकिरद्रणे कृष्णं समन्ताभिधितैः शरैः ॥ ११
ततोऽर्जुनं महाराज द्रौणिग्रायम्य पत्रिणा ।

बध्नोदेष्टे समामाद्य ताडयामास संयुगे ॥ १२
मोऽतिविद्धो रणे तेन द्रोणपुत्रेण मारुत ।
आदत्त परिधं धोरं द्रौणेश्वरमवाक्षिपन् ॥ १३
तमापतन्तं परिधं कार्तस्वरविभूषितम् ।
द्रौणिधिच्छेद सहसा तत उच्चकुम्भजेनाः ॥ १४
मोऽनेकधापतञ्ज्रमौ भारद्वाजस्य सायकैः ।

C. ३. ३३३
B. ३. ३४. ३१
P. ३. ३७. ३३

रीद्री (for रीद्री). V1 सलीकवधवशीः; B2 'मया' नदी; B3 'प्रवाहिनी'; Dn1 'वया' नदी (for the posterior half).
K2 V1 B Dn1 D2-4.7 cont.

617* सरधाप्रथिनः सर्वाम्पार्थचापच्युतैः शरैः ।
द्रौणेरपवृत्तात्मसंग्ये दृश्युः स च तौ तथा ।
प्रावर्तयन्महाधोरां नदीं परवर्हां तथा ।
तयोस्तु व्याकुले युद्धे द्रौणेः पार्थस्य शरणे ।
अमर्षादं बोधयन्तः पर्यधावन्तिस्ततः । [5]
रथैर्हतावस्तुतश्च हतारोहैश्च बाजिभिः ।
हिरदैश्च हतारोहैर्महामात्रैर्हवैर्हवैः ।
पार्थेन समरे राजन्महतो धोरो जनश्रयः ।

[B2 om. lines 1-6. — (L. 2) B2 'मया' (for 'मया').
K2 'मया' (for 'मया'); B2 'मया' (for 'मया'). — (L. 3) V1 'मया' (for 'मया'); Dn1 'मया' (for 'मया'). — (L. 4) Dn1 'मया' (for 'मया'). — (L. 5) V1 B2 'मया' (for 'मया'). — (L. 6) K2 'मया' (for 'मया').]

10 K2 B2 D2 om. 10. V1 D2 om. 10th. — *) S K2 न रथा; D2 S सरथा (for निहता). K2 प्रापत्त सरथिं तस्य. — *) S चासच्युतैः; K1 चापच्युतैः (sic). — *) S K2 हयास्तु; T2 हयाश्च. T1 G2 परिधावन्ते (G2 'तो'); M2 पर्यधावन्त (for पर्य). — *) V1 छिन्न (for मुक्त). D2 हतस्ततः.

11 *) K1 D1 T2 G1 M1 तं (T2 स) दृष्ट्वा. B1 G1 कर्म (for कर्म). — *) B2 आहवदुर्मदः; D2 'कर्कशः'; D3 'कोमलः'. — After 11th, K1 V1 B Dn1 D2-4.7 ins.

618* अर्जुनं जयतां वेष्टं स्वरितोऽभ्येत्य वीर्यवान् ।
विभुम्बानो सहचार्य कार्तस्वरविभूषितम् ।
[(L. 1) K2 स्वरित (for जयन्तः). D2 'वेष्ट'. — (L. 2) V1 जयतां.]

— K2 om. 11th. — *) K1 रणे कर्म; V1 B2 Dn1 D2-4.7 ततो द्रौणिः; B2-4 D2-5 T2-5 G2-5 M रणे कृष्णौ (B2 'मया'); T2 G2 अमर्षात्मा (for रणे कृष्ण). — *) T2 G2 समंवाच्युतार्जुनौ.

12 B2 om. 12th. V1 reads 12th on marg. — *) V1 B2 Dn1 D2-4.7 जूयो (for ततो). S [3] जूयो. T2-5

(G2-5 रणे राजन् (for महाराज). — *) S द्रौणिम्. (G2 om. (B2-4) from राजन् up to द्रौणे (in 13th). K2-5 B2 प्रापत्त; T2-5 आगम्य; G2 आगम्य (for आगम्य). V1 संविता; B2-4 Dn1 D2-4 'मार्क'; Dn1 पत्रिणा. — *) S बध्नो देष्टे; K1 T1 M2 बध्नो देष्टे; B2-4 'B2 क' बध्नो देष्टे. V1 B2-4 Dn1 Dn1 'मार्क' (B2 'मार्क'; B2 'मार्क'); B2 Dn1 D2-4.7 'मार्क' पार्थ; M2 समामाद्य (for 'माद्य'). B2-5 बध्नो देष्टे; D2 प्रापत्तसमामाद्य. — *) V1 B Dn1 Dn1 Dn1-4.7 निरर्थक (for संयुगे).

13 (G2 om. 13th); (L. v. 1 10). — *) S द्रौणिपुत्रेण. (G2 om.) द्रौणपुत्रः प्रवापवान्. — After 13th, K1 (om. line 1-2); V1 B Dn1 Dn1-4.7 ins.

619* गाण्डीवधन्वा प्रसन्नं वारवर्षैरदारवीः ।
संछाद्य समरे द्रोणिं चिच्छेदास्य च चारुमुक्म् ।
स छिन्नधन्वा परिधं वज्रस्पर्शसमं युधि ।
— *) D2 damaged. K2 आदाय (for आदत्त). — *) S द्रौणेश्वरं (sic); K2 द्रौणेश्वरः; K1 D2 T2-5 G2-5 द्रौणेश्वरं; T2 M पार्थिवेन (for द्रौणेश्वरेन). K2 S अवाक्षिपत्; D2 अवा' (for अवा'). — For 13th, V1 B Dn1 Dn1 D2-4.7 subst.

620* आदाय चिच्छेद्य तदा द्रोणपुत्रः किरीटिने ।
[D2-4.7 किरीटिने (D2 'मया').]

14 *) S K D2-5 सहसा; T2 स्वरितः (for वरिष्ठ). — *) K2 D2 द्रोणस्य; S वारवर्षः; K2 D2-5 T2 सतथा; D2 वारवर्षः; M दक्षथा (for सहसा). — *) K1 जनाः; D2 भूमे (for जनाः). — For 14th, V1 B Dn1 Dn1 D2-4.7 subst.

621* जाम्बवदपरिच्युतम् ।
चिच्छेद सहसा राजन्महामखि पाण्डवः ।
[(L. 2) B2 om. the posterior half.]

15 B2 om. 15. — *) K1 सोमैकदा; D2 सोमैकदा; S सोमैकदा. V1 B (B2 om.) Dn1 Dn1 D2-4.7 निक्षिपत्; पार्थः; S रणे पार्थस्य (for नारदाजस्य). — *) K1 विधीर्वा; V1 B2-5 Dn1 Dn1 D2-4.7 T1 विधीर्वा. — *) S जाम्बवदः. V1 B (B2 om.) Dn1 Dn1 D2-4.7 वपा वज्रेण

C. 8. 3236
B. 8. 64. 22
K. 8. 67. 22

विशीर्णः पर्वतो राजन्यथा स्यान्मातरिश्वना ॥ १५
ततोऽर्जुनो रणे द्रौणिं विव्याध दशभिः शरैः ।
सारथिं चास्य भस्त्रेण रथनीडादपाहरत् ॥ १६
स संगृह्य स्वयं वाहान्कृष्णौ प्राच्छादयच्छरैः ।

ताडितः; Ds पर्वतस्तीव्रवायुना; Ds Tl. 2 M यथा स्याद्भ्रता-
डितः; Ts G यथा चंदेन वायुना. — After 15, V1 B Da1
Dn1 D1. 2-5. 7 ins.:

622* ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रो महारथः ।
ऐन्द्रेण चाश्ववेगेन बीभत्सुं समवाकिरत् ।
तस्येन्द्रजालावततं समीक्ष्य
पार्थो राजन्पाण्डिवमाददे सः ।

ऐन्द्रं जालं प्रत्यहनत्तरस्त्री [5]

वराश्वमादाय महेन्द्रसष्टम् ।

विदार्य तज्जालमथेन्द्रमुक्तं

पार्थस्ततो द्रौणिरथं श्रेणेन ।

प्रच्छादयामास तथाम्बुपेल्य

द्रौणिस्तदा पार्थशराभिभूतः । [10]

विगाह्य तं पाण्डवबाणवृष्टिं

शरैः परं नाम ततः प्रकाश्य ।

शतेन कृष्णं सहसाम्भ्यविध्य-

न्निभिः शतैरर्जुनं क्षुद्रकाणाम् ।

ततोऽर्जुनः सायकानां शतेन [15]

गुरोः सुतं मर्मसु निर्विभेद ।

अर्थाश्च सूतं च तथा धनुर्ज्या-

मवाकिरत्पश्यतां तावकानाम् ।

[Bz om. the prior half of line 1. — (L. 3) B1
अस्त्रैः; B4 तस्त्रैः. — (L. 4) B1 Dn1 D4 गांढीवं. B1. 2-5
आदिदानः; B2 दत्तः; Da1 D1. 2. 5 आदिदेश (D1. 4 'शः').
— (L. 5) V1 ऐन्द्र. V1 D1. 2. 5 प्रत्यहनत्; D4 'महीत्'.
— (L. 7) V1 तं (for तज्). B3-4 Dn1 D2. 4. 7 जालमहेन्द्र-
(for 'महेन्द्र'). B2. 4 युक्तं; B5 -सुहं (for -मुक्तं). — (L. 8)
Dn1 पार्थ. — (L. 9) B4 Dn1 D4. 7 ततो (for तथा). B2 Ds
क्षुपेल्य (for [अ]भूत्). — (L. 10) V1 तु पार्थैः; B2. 5 Da1
D1. 5. 7 तथा (for तदा). — (L. 12) Ds प्रकाश. — (L. 13)
Ds om. (hapl.) from शतेन in line 13 up to निभिः
in line 14. B1. 2 स तेन. V1 [अ]भिं (for अन्त्य')
— (L. 14) V1 Da1 D1. 2. 5 शरैः (for शतैः) V1 B2. 5
Da1 D1. 5 आश्विमध्ये (for क्षुद्रकाणाम्). — (L. 15) V1
B2. 5 Da1 D1. 5 क्षुद्रकाणां (B2. 5 'नि') (for सायकानां).
— (L. 17) B2 अर्थाश्च; B5 अर्थ. B2 om. the first अ.
B4 Da1 पुनर्ज्याम्.]

तत्राद्भुतमपश्याम द्रौणेराशु पराक्रमम् ॥ १७
अयच्छतुरगान्यच्च फल्गुनं चाप्ययोधयत् ।
तदस्य समरे राजन्सर्वे योधा अपूजयन् ॥ १८
यदा त्वग्रसत् रणे द्रोणपुत्रेण फल्गुनः ।

16 ^b) T G निशितैः (for दशभिः). — For 16^{ab}, V1
B Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 subst.:

623* स विद्वान् मर्मसु द्रौणिं पाण्डवः परवीरहा ।

— Ś K1. 2. 4 om. (hapl.) 16^a-17^b. — ^a) G1 फलेन
(for भस्त्रेण). — ^a) T2 रयात्तूर्णम् (for रथनीडाद्). B
(except B2) Dn1 D2-4. 6-8 अपातयत्; M2 अवातरत् (for
अपाह').

17 Ś K1. 2. 4 om. 17^{ab} (cf. v. l. 16). — ^a) Dn1
वियं (sic) (for स्वयं). — ^b) Ds कृपः; C2 कृष्णौ (as in
text). Da1 D1. 2. 5. 8 T2 G M2 प्रच्छादयच्. T1 G2 रणे
(for शरैः). — ^a) Ds M1. 2 अपदयामो. — ^a) K3 द्रौणे
ये च (for द्रौणेराशु).

18 ^a) K1 B (except B2) D2. 4. 7 प्रायच्छत्; K2
अव'; V1 Da1 D1. 5 आव'; Dn1 G2 आ (G2 सं) यच्छ; Ds
अवाहन; Ds आयम्ब; T1 G1 संयच्छत्; T2. 5 G2 M
संयच्छंस् (for अवच्छत्). K1 यश्च; T1 युज्य; G2 यच्छत्
(for यच्च). — ^b) Some MSS. फाल्गुनं; B2 फाल्गुनः.
B2 om. (hapl.) from चाप्य up to 19^b. D4 चाप्य (for
चापि). K1 योधयत्; D4 बोधयन्; Ds [अ]युज्यत्; M2
[अ]ताडयत् (for [अ]योधयत्). — ^a) T1. 2 G2. 5 तेनास्य;
T2 G1 तत्तस्य (for तदस्य). G2 transp. समरे and राजन्.
K3 V1 B1. 2. 4 Da1 D1. 2. 5 कर्म (for राजन्). Ds ततः
संसत्का राजन्. — ^a) Dn1 D1. 7 अपूजयन्; D2 ह्यपू' (for
अपू'). V1 B2 सर्वे (B2 'वै') योषैस्तु पूजितं; B1. 4. 5 Ds
सर्वे (B1 'वै') योधान्यपूजयन्; T1. 2 G1. 2 M सर्वसैन्यान् (T2
'मृतान्य') पूजयन् (M2 'त'). — T2 G2 subst. for 18^{ab}:
T1. 2 G1. 2 M ins. after 18:

624* तेनास्य समरे राजंस्तुष्टुः सर्वसैनिकाः ।

[T2 M योधाः (for राजन्), and सर्व एव ते (for सर्वसैनिकाः).]
On the other hand, V1 Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 ins. after
18: B4 (marg.) ins. after 19^{ab}:

625* ततः प्रहस्य बीभत्सुर्द्रोणपुत्रस्य संयुगे ।

19 B2 Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 om. 19^{ab} (for B2, cf. v.
l. 18). — ^a) Śs (sup. lin.) [अ]वग्रसत्; V1 चाप्यम्बतु;
B1. 4 तु प्रत्यत; B2 चाप्य'; B2 त्वाग्रसत्; D1. 5 त्वाग्रसत्
(D2 'तु'); T1. 2 G2 तु युद्धते; T2 [अ]नुजगृहे; M नि M1
तु जगृहे (for त्वग्रसत्). S पार्थो (for रणे). — ^b) Some

ततो रश्मीत्रबाधानां ध्रुवप्रेक्षिच्छिदे जयः ॥ १९
प्राद्रवंस्तुरगास्ते तु द्रववेगप्रबाधिताः ।
ततोऽभ्युन्नितो भूयस्तव सैन्यस्य भारत ॥ २०
पाण्डवास्तु जयं लब्ध्वा तव सैन्यमुपाद्रवन् ।
समन्ताभिरितान्बाणान्विमुञ्चन्तो जयैषिणः ॥ २१
पाण्डवैस्तु महाराज धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
पुनः पुनरथो वीरैर्मज्जयत जयोद्वैतैः ॥ २२
पश्यतां ते महाराज पुत्राणां चित्रबोधिनाम् ।
शकुनेः सौवलेयस्य कर्णस्य च महात्मनः ॥ २३

चार्यमाणा महासेना पुत्रैस्तव जनेश्वर ।
नावतिष्ठत संग्रामे ताड्यमाना समन्ततः ॥ २४
ततो योधैर्महाराज पलाययिस्ततस्ततः ।
अभवद्वाकुलं मीतैः पुत्राणां ते महद्बलम् ॥ २५
तिष्ठ तिष्ठेति सततं सूतपुत्रस्य जल्पतः ।
नावतिष्ठत सा सेना वध्यमाना महात्मभिः ॥ २६
अथोत्कुटं महाराज पाण्डवैर्जितकाशिमिः ।
धार्तराष्ट्रबलं दृष्ट्वा द्रवमाणं समन्ततः ॥ २७
ततो दुर्योधनः कर्णमब्रवीत्प्रजयादिव ।

2. 222
2. 24. 40
2. 27. 41

MSS. काश्यान्तः; V₁ B₂ पांडवः; अन्विता. — After 19th, B₁ (marg.) ms. 227^a. D₂ damaged. V₁ B₂ (marg.) D₁ D₂ D₃—s. 1 क्षिमे रश्मीन्; B (except B₂) D₂ M₂ तदा रश्मीन्; T₁ M₁ रश्मीन्व. K₂ B₂ (marg.) D₁ D₂—s. 1 M₂— जयाध्वानां; V₁ G₂ रवानाध्वानां; B₂ D₁ D₂ तथाध्वानां; B₂ T₁ M₁ तथाध्वानां (for रथा). — ². V₁ स प्रक्षिच्छिदे; D₂ क्षिच्छिदेभुनः; ³ आशु क्षिच्छिदे.

20 ^a. G₂ दुद्रुवम् (for प्राद्रवंस्). S तस्य (for ते तु). — ^b. S₁ K₂ सारवेगप्रबोधिताः; K₁ B₂ D₂ वेग (B₂ 'गे'प्रबोधिताः; K₂ D₂ 'प्रबोधिताः; V₁ 'वेगेन बोधिताः; B₂—s D₁ D₂ D₃—s. 1 S 'वेगप्र (B₂ 'गेन; T₁ 'गे प्र)पीठिताः. — ^c. D₂ कलिनदो (sic) (for [s]भुविनदो). K₂ V₁ B D S घोरेषु (for भूषेषु). — ^d. G₂ तस्य (for तव). D₂ लेन्येन. D₂ कोपनैः S (except T₁) मारिष (for भारत).

21 ^a. S₂ पांडवस्तु; D₂ 'वः स. — ^b. K₂ B D₁ D₂—s. 1 सम्राट्रवन्; K₂ D₁ D₂ उपाद्रवन्; T₂ G₂ अभिद्रवन्. — ^c. T₁ G₂ निक्षिप्तैर्बाणैः. — ^d. S₂ विमुञ्चते; S पा (G₂ प)तवंतो. D₁ D₂ विमुञ्चन्मणिकेतनः.

22 ^a. S₂ पांडवस्तु; K₂ 'वास्तु; D₂ 'वेक्ष. T₂ G₂ तावकी चरंगैवा. — K₂ om. (hapl.) 22^b—23^a. — ^b. D₂ चार्तराष्ट्रः; T₂ 'राष्ट्रः; T₂ G₂ पांडवैस्तु (G₁ 'अ) (for चार्तराष्ट्री). K₂ महाचमूः; D₁ D₂ 'चम्. — ^c. S₂ K₂ अभयवज्र (K₂ स)बोद्धते; K₂ B₂ अभयवज्रजितकाशिमिः; V₁ D₁ D₂—s. 1 अभयवज्र (V₁ 'जि)तकाशिमिः; B₂ D₂—s. 1 T₂ G₂ अभंजि (T₂ G₂ जयते) जितकाशिमिः; B₂ D₁ D₂ संयुगे जितकाशिमिः; T₂ G₂ M प्रसज्या जित (M₁ जय)काशिमिः.

23 K₂ om. 23^a (cf. v. l. 22). — ^a. K₂ चित्रबोधिनां. D₂ कुकर्णं जयबोधिनां. — ^b. B₂ न शोकः (for

शकुनेः). — ². K₂ V₁ B D S विद्यां पते (for महात्मनः).

24 ^a. S₂ चार्यमाणा. D₁ D₂ चार्यमाणस्तु कर्णेन — G₂ om. (hapl.) 24^b—25^a. — ^b. D₂ damaged. K₂ जनेश्वरः; V₁ T₂ G₂ विद्यां पते. — ^c. S₂ K₂—s न स्यत्ता विनिष्ठतः; K₂ V₁ D₂ T₂ G₂ नावतिष्ठतः; B₂ D₁ D₂—s. 1 G₂ ता D₁ न; D₂ नै'वतिष्ठतः; D₂ D₁ D₂—s. 1 न चा' (for नाव'). — ^d. V₁ अभयमाना; B D₁ D₂—s. 1 पीठ्य'; D₂—s वध्य'; M₂—s ताव्य' (for ताव्य'). D₁ D₂ महात्मभिः; T₂ G₂ M क्षितैः क्षैः (for समन्ततः). — 25 G₂ om. 25 (cf. v. l. 24). — ^a. D₂ तदा (for ततो). M योधैर्. — M₂ om. (hapl.) 25^b—27^a. — ^b. T₂ पलाययिष्य. V₁ B (except B₂) D₁ D₂—s. 1 S (G₂ M₂ om.) समन्ततः; D₁ D₂—s इत्ततः. — ^c. D₂ अभवन्. S₂ K₂—s भूतैः; S₂ भूतैः; B₂—s D₁ D₂—s. 1 T₂ G₂ मीतैः; B₂ D₂ मीतैः; T₂ मीतैः (for मीतैः). — ^d. V₁ महद्बलं; D₂ महाबलं.

26 G₂ om. 26^a (cf. v. l. 24). M₂ om. 26 (cf. v. l. 25). — ^a. V₁ B₂ बहुताः; B₂—s D₁ D₂—s. 1 च ततः (for सततं). T₂ तिष्ठेति सततं सूत. — B₂ om. (hapl.) 26^b—27^a. — ^c. V₁ B₂ D₁ D₂—s. 1 T₂ G₂ ना (D₂ नै'वतिष्ठतः; B₂ D₂—s. 1 G₂ नावतिष्ठतः; D₂ नाव्या' (for नाव'). — ^d. G₂ चार्यमाणा (for वध्यमाना). D₁ D₂—s पीठ्यमाना समन्ततः.

27 Brom. 27 (cf. v. l. 26). M₂ om. 27^a (cf. v. l. 25). — ^a. D₁ अथोत्कुटं; D₂ योत्कुटं; T₁ यो हुटं; T₂ यो-कुटं; G₂ योत्कुटं (for योत्कुटं). — ^b. D₁ जितकाशितैः. — ^c. T₂ चार्तराष्ट्रे (for 'राष्ट्र'). — ^d. S₂ द्रवमाणं; K₂ द्रवमाणं; B (B₂ om.) D₁ D₂—s. 1 विद्रुतं (D₁ 'ते) वै; D₂—s चावमाणं. S विद्रुतं सर्वतोदिशं (T₂ G₂ M₂ 'का).

28 ^a. D₂ हृदं (for हृव). — ^b. K₂ यथा लेनां; B (except B₂) D₁ D₂—s. 1 S महासेना (B₂ D₂ T₁

C. 8. 3254
B. 8. 64, 40
K. 8. 67, 41

पश्य कर्णं यथा सेना पाण्डवैरर्दिता भृशम् ॥ २८
त्वयि तिष्ठति संत्रासात्पलायति समन्ततः ।
एतज्ज्ञात्वा महाबाहो कुरु प्राप्तमरिन्दम् ॥ २९
सहस्राणि च योधानां त्वामेव पुरुषर्षभ ।
क्रोशन्ति समरे वीर द्वाव्यमाणानि पाण्डवैः ॥ ३०
एतच्छ्रुत्वा तु राधेयो दुर्योधनवचो महत् ।
मद्राजमिदं वाक्यमब्रवीत्सूतनन्दनः ॥ ३१
पश्य मे भुजयोर्वीर्यमस्त्राणां च जनेश्वर ।
अद्य हन्मि रणे सर्वान्पाञ्चालान्पाण्डुभिः सह ।
वाहयाश्चान्नरन्याघ्र भद्रेणैव जनेश्वर ॥ ३२
एवमुक्त्वा महाराज सूतपुत्रः प्रतापवान् ।

G₂ 'नां'. — ^a) B₂ Dn₁ D₂. 4. 7 पां (B₂ D₂. 4. 7 पं) चालैर् (for पाण्डवैर्). B₂ T₁ G₂ अर्दितां.

29 ^a) G₂ अघि- (for त्वयि). K₂ जीवति (for तिष्ठति). B₂ संप्राप्तात्; D₂ संत्रासा. — ^b) K₁ पालयति; K₂ T₁ G₂ पालयत (T₁ 'ली'; G₂ 'ले'). K₂ B₁. 4. 5 D पलायनपरायणा (D₂ 'णा:'); T₂. 3 G₁. 8 M समंतात्पलायते. — G₂ om. 29^a-30^a. — ^c) S K₂. 4 एवं (for एतज्). T₁ श्रुत्वा (for ज्ञात्वा). T₂ G₂ महाराज (for 'बाहो'). — ^d) Dn₁ प्राप्ता; T₁ यत्; Ca. c प्राप्तम् (as in text).

30 G₂ om. 30 (cf. v. 1. 29). — ^a) M योधानां. — ^b) K₁. 3 V₁ B (except B₂) D (except D₂) T₂. 3 G₁. 8 M पुरुषोत्तम (B₂. 5 'मं'; K₂ 'षर्षभः'. — ^c) T₂ G₁. 8 M क्रोशन्ते (M₂ 'तो'). B₂ वीरं; M₂. 4 वीरा (for वीर). T₂ क्रोशन्ति तैर्महावीरैर्. — ^d) S₂ द्वाव्यधिणानि (sic); K₂ द्वावमां (for द्वाव्य'). S (G₂ om.) वार्यमाणाः समन्ततः.

31 Before 31, T₂ G₁. 8 ins. संजयः. — ^a) D₂ एतमुक्त्वा (for 'च्छ्रुत्वा'). B₁. 4 Dn₁ D₂. 4. 7 [अ]पि (for तु). — ^b) Bom. ed. महान् (for महत्). T₂ दुर्योधन-मचोदयत्. — ^c) K₂ D₂ कुरुनन्दनः (D₂ 'न'); B Dn₁ Dn₁ D₁. 8-5. 7 प्रहसन्निव; T₁ पुरुषर्षभ; G₂ पुरुषोत्तमः.

32 ^a) K₂ पश्यामि (for पश्य मे). — ^b) T₂ G₂. 8 मद्राणां (for मद्राणां). K₄ M₁ जनेश्वरः; K₂ B₂ D₂. 8 परंतप; D₂ नरेश्वर. — ^c) T₁. 3 G M₂ पार्थान् (for सर्वान्). — ^d) Dn₁ पांचालान्. K₂ सह पाण्डुभिः (by transp.); V₁ B₂. 8 सहपांडवान् (B₂ 'वै:'); D₂. 6. 8 M₁ पांडवैः सह; T₁. 3 G केकयैः सह. — ^e) D₂ भद्रेणैव; T₁. 3 M भद्रायैव; T₂ G भद्राधीश (for भद्रेणैव). K₁. 4

प्रगृह्य विजयं वीरो धनुःश्रेष्ठं पुरातनम् ।
सज्यं कृत्वा महाराज संभृज्य च पुनः पुनः ॥ ३३
संनिवार्य च योधानस्त्वान्सत्येन शपथेन च ।
प्रायोजयदमेयात्मा भार्गवास्त्रं महाबलः ॥ ३४
ततो राजन्सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ।
कोटिशश्च शरास्तीक्ष्णा निरगच्छन्महामृधे ॥ ३५
ज्वलितैस्तेर्महाघोरैः कङ्कवर्हिणवाजितैः ।
संछन्ना पाण्डवी सेना न प्राज्ञायत किंचन ॥ ३६
हाहाकारो महानासीत्पाञ्चालानां विशां पते ।
पीडितानां बलवता भार्गवास्त्रेण संयुगे ॥ ३७
निपतद्भिर्गजै राजन्नरैश्चापि सहस्रशः ।

जनेश्वरः; V₁ B D S न संशयः. K₂ यत्र पार्थो धनुर्वरः.

33 ^a) Dn₁ D₁. 5 महाबाहो (for 'राज'). — K₂ om. (hapl.) 33^bed. — ^b) B₂ सूतपुत्रं. — ^c) G₁ शूरो (for वीरो). — ^d) B₁. 5 प्रतापवान् (for पुरातनम्). — ^e) K₁ V₁ B₁. 4. 5 D₂. 2. 7 सज्यं; B₂ सज्यं. — ^f) S₂ K₁-8 संभृज्य; V₁ B₂ प्रगृह्य; B₁. 8-5 Dn₁ D₂. 4. 7 संगृह्य; D₂ T₁ प्रभृज्य; G₂ प्रभृज्य.

34 ^a) K₁. 4 स निवार्य. T₁. 3 G तु (for च). K₂ B (except B₂) Dn₁ D₂. 4. 7 योधानः; D₂ बोधांस्तान्; S तान्यो (M 'न्यौ') धान्. — ^c) S₂ K₂ T₂ प्रायोजयद् (for प्रायो'). — ^d) G₂ महाबलं.

35 ^a) T₁. 3 G₁. 8 M तस्माद्; G₂ तस्य (for ततो). T₂ तस्मादस्त्रान्महाराज. — ^b) S K₂ [अ]र्बुधानि. — ^c) K₂ स्व-; B₁. 4. 5 तु (for च). S₂ शरास्तीक्ष्णैर्; Dn₁ D₁. 5 शरास्तीक्ष्णैः; T₁ G₂ शरौघाणां (G₂ 'णि'); T₁. 3 G₁. 8 M शरा घोरा. — ^d) T₁. 3 G M₂-4 निर्गच्छन्ति; M₁ निरागच्छन् (for निर').

36 ^a) K₂ B₁. 4. 5 D (except D₂. 8) S शरैर् (for महा). G₂ बाणैः (for 'घोरैः'). — ^b) K₂ D₂ -बर्हिणः. S₂ K₂ -वासितैः (for -वाजितैः). — ^c) S₂ संछन्ना; Dn₁ स छन्ना; D₂. 8 संवृत्ता. — ^d) K₁ om. न. S₂ K₂ V₁ D₂ S प्रज्ञायत.

37 ^a) Some MSS. पांचालानां; T G पांडवानां. — ^b) T₂ M पीडितानां (for पीडितं). Dn₁ D₁. 5 च बलवद्; T₂ G₂. 8 बलवतां. — ^c) K₁ भार्गवस्त्रेण.

38 ^a) K₂ गजानीकैः (for गजै राजन्). — ^b) K₁ V₁ B₁. 4. 5 Dn₁ D₂-2. 6. 7 जश्नेश्च (for नरेश्व). — B₁. 8 om. (hapl.) 38^{ed}. — ^c) B₂ महाराज; S नरश्रेष्ठ (T₂ 'श्रेष्ठ') (for 'न्यात्र'). — ^d) K₂ V₁ Dn₁ D₁. 5. 8 हयैश्चैव; B₄ Dn₁

रथैश्चापि नरव्याघ्र इयैश्चापि समन्ततः ॥ ३८
प्राकम्प्यत मही राजभिहृतैस्सैन्यतन्तः ।

व्याकुलं सर्वमभवत्पाण्डवानां महद्वलम् ॥ ३९

कर्णस्त्वेको युधां श्रेष्ठो विभूम इव पावकः ।

दहन्त्ययुधरव्याघ्र शुशुभे स परंतपः ॥ ४०

ते वध्यमानाः कर्णेन पाञ्चालाश्वेदिभिः सह ।

तत्र तत्र व्यमुहन्त वनदाहे यथा द्विपाः ।

शुकुशुभ्ले नरव्याघ्र यथाप्राग्वा नरोत्तमाः ॥ ४१

तेषां तु क्रोशतां श्रुत्वा भीतानां रणमूर्धनि ।

धावतां च दिशो राजन्विप्रस्तानां समन्ततः ।

आर्तनादो महांस्तत्र प्रेतानामिव संघवे ॥ ४२

वध्यमानांस्तु तान्दृष्ट्वा स्तनपुत्रेण मारिष ।

वित्रेसुः सर्वभूतानि तिर्यग्योनिगनान्यपि ॥ ४३

ते वध्यमानाः समरे स्तनपुत्रेण मृच्छयाः ।

अर्जुनं वासुदेवं च व्याक्रोशन्त मुहुर्मुहुः ।

प्रेतराजपुरे यद्वत्प्रेतराजं विचेतमः ॥ ४४

अथात्रवीडासुदेवं कुन्तीपुत्रो धनञ्जयः ।

भार्गवात्सं महावीरं दृष्ट्वा तत्र समीरितम् ॥ ४५

पश्य कृष्ण महाबाहो भार्गवास्त्रस्य विक्रमम् ।

नैतदस्त्रं हि समरे शक्यं हन्तुं कथंचन ॥ ४६

स्तनपुत्रं च संरब्धं पश्य कृष्ण महारणे ।

अन्तकप्रतिमं वीरं कुर्वाणं कर्म दारुणम् ॥ ४७

C. 3. 3876
B. 2. 64. 42
K. 2. 67. 42

Ds-4.1 नरैश्चैव; Ds सहस्रैश्च (for इयैश्चापि). S K. 1. 2. 4 सहस्रैश्च; Ks च सर्वैश्च.

39 Ds reads 39th on margin. — ^a) T. Gs महावीर (Gs 'वीर'; Gs महाराजन् (for मही राजन्. — ^b) V. Bz-4 Dn. Ds-4.1 समन्ततः (for तत्रस्ततः. — ^c) निपनद्विगी-
तामुनिः. — ^d) Bz महावलं.

40 ^a) K. श्रेष्ठ. T. G तथा (G. 'या) कुहो महाराज.
— ^b) K. विभूम (for विभूम). — ^c) Bz सकृश्च; Gs दहन्
(for दहन्). Ss K. 1. 2. Ds Tz नरव्याघ्रः; Ds महाराज.
— ^d) M. परंतप.

41 ^a) Ds om. one तत्र. Ks. V. Bz विमुहन्त.
T. G तत्र तत्रैव मुहन्ते (G. 'त); Tz तत्र व्यमुहन्त तदा;
M. तत्र तत्र प्रमुहन्ते. — ^b) G. दावदोह (sic). T G. 1. 2. M
दावदाहे (T. 'दग्धा) गजा इव. — ^c) K. 1. 2. V. B. D. Tz
M च (for ते). Ds. 1. 2. नरव्याघ्रः. T. 1. 2. G क्रोशन्ति च (G.
'तीव) महाराज. — ^d) K. 1. 2. G यथाप्रागं (K. 'ण); Ks
V. 1. 2. Bz यथोत्तमाः; Bz-4 Dn. Dn. 1. 2. 3. यथा व्याघ्राः;
Dz व्यथितासः; Tz M यथाप्रागं (Tz 'व्याघ्रः; M. 'प्रायो)
(for यथाप्राग्वा). Ss K. 1. 2. नरोत्तमः; Tz M. नरोत्तमान्.

42 ^a) Bz तत् (for तु). Ds क्रोशन्तो. Ks V. 1. 2. 3
भीमो; B. Dn. 1. 2. 3 आसीद्; Dn. भीमं; S दीर्घं (for
श्रुत्वा). — ^b) Ks भीमा नो (for भीतानां). — ^c) Dn. 1
ततो (for दिशो). — ^d) Bz. 1. 2. Dn. 1. 2. 3 प्रस्तानां च; Bz
प्रास्तानां च (for विप्रस्तानां). — ^e) Ds आर्तनादाः; Ds
'रायो (for 'नादो). Ks Ds. 1. 2. T. Gs महाबाहीव; V. 1. 2. Bz
[s] मवसन्न; Tz. 1. 2. 3 M कथंचन (for महांस्तत्र). — ^f)
B (except Bz) Dn. 1. 2. 3. 4. 1. 2. T. Gs शूलानाम् (for
प्रेतां). S K. 1. 2. 3 संघवे (for संघवे). Co cites प्रेतानां

and संघवे.

43 ^a) D. M. वध्यमानाम्. Dn. 1. 2. 3 तनो (for तु तान्).
— ^b) Ks. 1. 2. मारिष. — ^c) K. च (for [च] पि).

44 ^a) S. K. 1. 2. मृच्छया. — ^b) S. K. 1. 2. 3 व्याक्रोशन्तो;
Ks क्रोशन्तश्च; Bz. 1. 2. Dn. 1. 2. 3 क्रोशन्ति स्म; Bz. 1. 2. Dn.
1. 2. 3 क्रोशन्ति च; T. Gs विक्रोशन्ति; Tz G. 1. 2. 3 व्याक्रोशन्ति
(for 'शन्त). Bz पुनः पुनः (for मुहुर्मुहुः). — S ins.
after 44th: K. B (except Bz) Dn. 1. 2. 3. 4. 1. 2. 3.
after 44:

626^a श्रुत्वा तु निवर्तं तेषां वध्यतां कर्णमावकीः ।
— ^a) K. 1. 2. V. 1. 2. 3 प्रेतानां ये विचेतसो.
Ca cites विचेतसः (as in text). — After 44, V. 1.
Ds ins.:

627^a यथाहुनो महाबाहुः सर्वसकलानां वरः ।
हुःसहो वज्रिणाप्यासौ पराजित्य गुरोः सुतम् ।
[(L. 1) Ds तथा (for यथा). — (L. 2) Ds हुःसहो.]

45 Ds om. 45. — ^a) Bz तथा (for यथा). V. 1. 2. Bz
Dn. 1. 2. 3 अत्रवीडासुदेवं च (Bz तु). — ^b) Bz तत्रैव; Mz-4
कर्म (for तत्र). Dn. 1. 2. 3 समारितं; M. 1. 2. 3 समीरितः (for 'रितम्).
Dz दृष्ट्वा तु बलवत्तरं.

46 ^a) K. 1. 2. 3 om. (hapl.) from स्व उप. to नेतदस्त्रं (in
46th). Ds विक्रमः; Tz G. 1. 2. 3 वैभव (for विक्रमम्). — ^b) V. 1.
Bz. 1. 2. 3 Ds तु (for हि). — ^c) K. 1. 2. 3 कर्तुं (for हन्तुं).

47 ^a) T. Gs तु (for च). Bz संरब्धं (for संरब्धं).
— ^b) Ds. 1. 2. कृष्णः; Ds कर्म. Dn. 1. 2. 3 महाबाहोः; Ds
'बाहो; Tz. 1. 2. 3 M 'रब्धः; Tz G. 1. 2. 3 'कर्म (for 'रब्धे). — ^c)
Ss वीरः; Ks V. 1. 2. 3. 4. 1. 2. 3 D. Tz. 1. 2. 3 वीर्यं; Bz Tz M मुदे
(for वीरं). — ^d) Ds om. कर्म दावदोह. Ss (sup. lin.
as in text) S हुच्छयं (for दावदोह).

C. 8. 3276
B. 8. 64. 63
K. 8. 67. 63

सुतीक्ष्णं चोदयन्नश्वान्प्रेक्षते मां मुहुर्मुहुः ।
न च पश्यामि समरे कर्णस्य प्रपलायितम् ॥ ४८
जीवन्प्राप्नोति पुरुषः संख्ये जयपराजयौ ।
जितस्य तु हृषीकेश वध एव कुतो जयः ॥ ४९
ततो जनार्दनः प्रागाद्भूमिच्छन्द्युधिष्ठिरम् ।

48 *) Ks V1 B D S अतीक्ष्णं (for सुतीक्ष्णं). Ks Ds चोदया (Ds 'य'श्चांश्च; V1 Ts G1.2 'यंश्चांश्चान्; B1 'यश्चांश्चान्; D2.2 नोदयन्न (Ds 'यंश्चांश्चान्; T1 प्रेषयन्नश्चान्; M1 चोदयन्नश्चान्. — *) B1 प्रेक्ष्यतो. B2 [S] सौ; D1 M2-4 D1 मा (for मां). K1 om. one मुहुः. — *) Ks वनं (sic) (for न च). Ks B2 पश्यामि; Ds S शक्ष्यामि. Dn1 om.; S कर्णस्य (for समरे). Cv न च पश्यामि समरे (as in text) — *) Ś1 K1.2 B2.2 Ds कर्णस्य प्रपलायितुं; V1 B1.2.4 Da1 Dn1 D1-7 Cv कर्णं प्रति पलायितुं; T G M1 संयुगे वै (T2 'गेहं; M1 'गेह' पलायितुं; M2-4 पश्यतोहं पलायितुं.

49 *) Ś1 K2.4 जयन्. B2 शक्नोति; T2 आप्नोति (for प्राप्नोति). M1 पुरुष. — *) T2 Gs संखे; G2 M संखे (for संख्ये). — *) Ks B Ds. 4.7 T1.2 G2.2 M2-4 मृतस्य; Dn1 समस्य; T2 M1 जातस्य; G1 द्रुतस्य (for जितस्य). G1 om. तु. V1 B1.4 Da1 D1.5 च; T1.2 G2.2 हि (for तु). — *) B2 Dn1 Ds. 4.6.7 M1 भंग (for वध). — After 49, V1 B (except B2) Dn1 Ds-4.7 ins.:

628* एवमुक्तस्तु पार्थेन कृष्णो मलितमार्तं वरम् ।

घनंजयमुवाचेदं प्राप्तकालमरिदमम् ।

[(L 1) B1.2.4 वरः. — (L 2) Dn1 उवाचेदं (for 'चेदं). V1 B1.2 अरिदमः; B2.4 Ds. 4.7 'दमः.]

Bs cont.: B1.2.4 D2 ins. after 51: Dn1 Ds. 4.7 after 50:

629* कर्णेन हि दहं राजा कुन्तीपुत्रः परिश्रुतः ।

तं दृष्ट्वाश्वास च पुनः कर्णं पार्थं वधिष्यसि ।

[(L 1) B1 Ds परिश्रुतः. Ds प्राप्तकालमरिदमः (for the posterior half). — D2 om. line 2. — (L 2) Bs कर्णं (for कर्ण).]

While Dn1 cont. after 628*:

630* प्रतिपद्यस्व कौन्तेय प्राप्तकालमनन्तरम् ।

कर्णमेकाकिनं हत्वा स्थानीकेन भारत ।

The above is followed by the repetition of 575* in Dn1.

On the other hand, S (G2 reading it twice) ins. after 49:

631* एष कर्णो रणे साति मध्याह्न इव भास्करः ।

निवर्तय रथं कृष्ण जीवन्मन्त्राणि पश्यति ।

श्रमेण ग्राहयिष्यंश्च कर्णं युद्धेन मारिष ॥ ५०

अर्जुनं चात्रवीत्कृष्णो भृशं राजा परिश्रुतः ।

तमाश्वास कुरुश्रेष्ठ ततः कर्णं हनिष्यसि ॥ ५१

ततो घनंजयो द्रष्टुं राजानं बाणपीडितम् ।

रथेन प्रययौ क्षिप्रं संग्रामे केशवाज्ञया ॥ ५२

50 Bs om. 50-51. V1 Ds transp. 50 and 51.

— *) B2 प्राहः T G श्रुत्वा (for प्रागाद्). V1 B4 Dn1 Ds. 4.7 एवमुक्त्वा पुनः (V1 ततः) प्रागाद्. — *) M राजन् (for दृच्छन्). K4 युधिष्ठिरः. — For 50th, T G subst.:

संजय उवाच ।

632* ततो जनार्दनः श्रुत्वा तस्य वाक्यं विश्वासं पते ।

After the above, T G ins.:

633* रथेनापययौ क्षिप्रं संग्रामादिति भारत ।

प्रत्यनीकमवस्थाप्य भीमं भीमपराक्रमम् ।

अलं विपहितुं श्लेष कुरुणां संप्रपद्यताम् ।

[(L 3) T1 सर्वयुधतां; G1.2 संप्रपद्यतां (for 'यताम्).]

— *) Ks ग्राहयानश्च. — *) K1 मारिषः; Ks V1 B (Bs om.) Da1 D1.2.3.4.5 M भारत (for मारिष). K4 राजानं बाणपीडितं; Dn1 Ds. 4.7 युद्धे कर्णं विश्वासं पते. — For 50th T G subst.:

634* कर्णं च समरे राजन्ग्राहयिष्यन्ममं प्रति ।

After the above, T G ins.: M ins. after 50:

635* विश्वमार्यं च कौरव्य पाण्डवस्य महात्मनः ।

अपयातो रणाद्भीरो राजानं द्रष्टुमेव च ।

[(L 1) T2 Gs पार्थिवस्य; G1 पार्थिव च (for पाण्डवस्य).]

— T2 M om. line 2. — (L 2) G2 राजन् दृष्टुमेव च (for the posterior half).]

After 50, Dn1 Ds. 4.7 ins. 629*.

51 Bs om. 51 (cf. v. 1. 50). Dn1 Ds. 4.7 om. 51.

V1 Ds transp. 50 and 51. — *) Ś2 K4 M2-4 Ca परि (K4 'री') श्रुतः (for परिश्रुतः). — *) Ś3 तमाश्वासः; Ks समाश्वास (for तमा). B2 Ds T2 Gs M कुरुश्रेष्ठ. — *) Ks V1 B1 Ds समेष्यसि; B2 Da1 D1.5 समेष्यसि (for हनिष्यसि). — After 51, B1.2.4 Ds ins. 629*.

52 *) T G श्रुत्वा (for द्रष्टुं). — *) Ks Ds T2 शरपीडितं; T2.3 G M शस्त्रं. — After 52nd, T G ins.:

636* बाहिं बाहीति बहुश्रो वासुदेवमचोदयत् ।

राजानं प्रति वाष्पेयं ह्वयते मे दहं मनः ।

स चोद्यमानः पार्थेन केशिभ्यो वृष्णिबन्धनः ।

— *) Da1 D1.5 [उ]पययौ; M [अ]य (for प्रययौ). B D (except Ds) M संग्रामात्. T G रथेनापययौ क्षिप्रं संग्रामात्तोरदर्शनात्.

गच्छमेव तु कौन्तेयो धर्मराजदिदक्षया ।
सैन्यमालोकयामास नापश्यत्तत्र चाग्रजम् ॥ ५३
युद्धं कृत्वा तु कौन्तेयो द्रोणपुत्रेण भारत ।
दुःसहं वज्रिणा संख्ये पराजित्ये भृगोः सुतम् ॥ ५४
द्रौणिं पराजित्य ततोऽग्रधन्वा
कृत्वा महदुष्करमार्यकर्म ।
आलोकयामास ततः स्वसैन्यं
धनंजयः शत्रुभिरग्रहृष्यः ॥ ५५
स युध्यमानः पृतनामुखस्या-
ञ्चूराञ्चूरो हर्षयन्सव्यसाची ।
पूर्वापदानैः प्रथितैः प्रशंस-

न्मिथ्यांश्चकागन्मरथाननीके ॥ ५६
अपश्यमानस्तु किरीटमाली
युधि ज्येष्ठं भ्रातरमाग्रजीडम् ।
उवाच भीमं तरसाम्युपेत्य
राज्ञः प्रवृत्तिस्त्विह केति राजन् ॥ ५७
भीम उवाच ।
अपयात इतो राजा धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।
कर्णबाणविभुमाज्ञो यदि जीवेत्कथंचन ॥ ५८
अर्जुन उवाच ।
तस्माद्भवाञ्छीघ्रमितिः प्रयातु
राज्ञः प्रवृत्त्यै कुरुसत्तमस्य ।

C. 2. 3209
B. 2. 65. 7
K. 2. 66. 13

53 *) Ts च (for तु). *) Ds सोमजं (for चाग्रजम्). Ds न चापश्यत्समजं.

54 Ms-1 om. 54. — *) Ks युद्धे (for युद्धं). — *) Ts रणे भारत दुःसहं. — *) Ds वज्रिणो. Bs Dai Ds [अ]प्याज्ञो (for संख्ये). Ts एकेन वज्रिणा संख्ये; Ts Gs Ms दुःसहं संजित्य (for संजित्य); Ms वज्रिणा संख्ये (Ts Gs 'वे'). — *) Ks पराजित्ये (sic); Ks V1 B Dai Dni Ds-1 'जित्य; Ds पराजित्ये; T G M: पराजित्य. Ks V1 B D T G M: गुरोः; Dni om. (for भृगोः). — After 54, Ks V1 (marg.) B D (except Ds) S ins. an addl. colophon [Day of Karṇa's Generalship: Ks द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: Ts कर्म-विजयो बहुवचनार्थः; Ts भार्यावाचनार्थः. — Adhy. no. (figures, words or both): B1 64; B2 67; B3 66; Ds 75; D4 45; D5 65; Ts G 72; Ts M 71].

55 Before 55, Ks V1 (marg.) B D (except Ds) S ins. संख्य उवाच. — *) Gs द्रोणि. Ts G परित्य (Gs 'व्य' उप (for पराजित्य). S Ks Ds ततो-प्रधन्वा; V1 ततोऽग्रकर्मा; B1 Ds ततोऽग्र. — *) Ds om. कृत्वा. Ss V1 महा (for महद्). Ks दुष्करमार्यः; V1 B1 Ds Dni Ds-1 दुष्करं (V1 B1 'र' दुरकर्म; Ds 'र' कर्म संख्ये; T G M: रमार्यकर्मा (for 'कर्म'). — *) B1 Ds Gs Ms ततः स सैन्यं; Ds बहं समलं (for ततः स्वसैन्यं). — *) Ss Ks जग्र (Ss 'ज' दृष्टः; Ks Gs Ms 'वृ'ण्यं (for 'वृ'ण्यः).

56 *) Ss Ks B T Gs M संयुध्यमानान् (Ss Ks 'न'); Ks संयुद्धमनाः (sic); Ks Bs Ds स (Bs 'न') युध्यमानान्; V1 Gs संयुध्यमानान्; B1 Ds Dni Ds-1 जयुध्यमानान्; B2 संयुध्यमानान् (for स युध्यमावः). B1 पृतनामुखस्थान्; Dai Ds पृतनामुखस्थान्; Ds प्रतना.

— *) Ks नरामसवान्; V1 B1 Ds Dai Ds बोधाञ्चूरो (Bs 'वान्'); B1 B2 कृष्टेन चूरान्; B1 Dni Ds चूरैः चूरान्; Ds चूरान्; Ds चूरान्; Ds चूरान् (by transp.); Ts चूरौ स्थान्; Ts M चूरान्; Ms 'चूरौ'; Ts G तान् (Gs तां वै) चूरौ. — *) V1 B1-3 पूर्वपदानैः; B1 Dni Ds-1 पूर्वपदानैः; Dai Ds-1 पूर्वपदानैः (for 'पदानैः'). Ks Dni Ds प्रथितः; Ds सविताम् (Ds 'तः'). V1 B प्रसक्तः; Ts Gs प्रसक्तं (Ts 'तान्' (for प्रसक्तम्). — *) B1 Ts M स्थितोऽहः Ks Ts [अ]तिरवान्; Gs [आ]तिरवान्. B1 Dni Ds-1 स्थितामहात्मा स रवान-मेकान् (Ds 'मीके).

57 *) Dni किरीटमाली; Ts G ततः (Ts रणे) किरीटी. — *) Ss Ks Ds युधि ज्येष्ठं; Ks corrupt; Ks V1 B Dai Dni Ds-1 युधिष्ठिरः; Ds Ts M युद्धे ज्येष्ठं (Ds 'वृ'); Ts G युद्धे स्थितं (for युधि ज्येष्ठं). Ds भारतम् (for भ्रातरम्). Gs जाग्रिमोहं. — *) Gs तरसाम्. Ks व्युपेत्य; Ks निरव्य; Gs उपेत्य (for [अ]भ्यु'). — *) V1 B D (except Ds) Ts Ms प्रवृत्ति. V1 कच; B (except B1) Dai Ds वद; Ds वद (for निवृ). Ks केन; V1 ते स; B1 Ds Dni Ds-1 S कृष्ट; B काग्र; Dai Ds कां नु; Ds कति (for कति). Ks V1 B1 Dni Ds-1 राजा; B1 Dai Ds भीम; Ds भीम; S चे (Ts वै) ति (for राजन्).

58 Some MSS. भीमवेच (for भीम). — *) Ks यतो (for इतो). — *) B1 धर्मराजो (for 'पुत्रो'). — *) Ks Ts Gs M कर्णबाणविभुर्माज्ञो; Ks 'विभुर्माज्ञो'; V1 'विभुर्माज्ञो'; B Dai Dni Ds-1 'बाणविभुर्माज्ञो'; Ds Ts Gs 'विभुर्माज्ञो'.

59 *) Ts जति; Ts G Ms जति; Ms जति (for राजः). Ks Ds प्रवृत्तौ; Ks प्रवृत्तौ; Ds 'वृत्तौ'; S 'वृत्ति'.

C. 8. 3289
B. 8. 45. 5
K. 8. 68. 13

नूनं हि विद्वोऽतिभृशं पृषक्तैः
कर्णेन राजा शिविरं गतोऽसौ ॥ ५९
यः संप्रहारे निशि संप्रवृत्ते
द्रोणेन विद्वोऽतिभृशं तरस्वी ।
तस्यौ च तत्रापि जयप्रतीक्षो
द्रोणेन यावन्न हतः किलासीत् ॥ ६०
स संशयं गमितः पाण्डवाग्र्यः
संख्येऽद्य कर्णेन महानुभावः ।
ज्ञातुं प्रयाद्वाशु तमद्य भीम
स्थास्याम्यहं शत्रुगणानिरुध्य ॥ ६१
भीम उवाच ।

त्वमेव जानीहि महानुभाव

राज्ञः प्रवृत्तिं भरतर्षभस्य ।
अहं हि यद्यर्जुन यामि तत्र
वक्ष्यन्ति मां भीत इति प्रवीराः ॥ ६२
ततोऽब्रवीदर्जुनो भीमसेनं
संशप्तकाः प्रत्यनीकं स्थिता मे ।
एतानहत्वा न मया तु शक्य-
मितोऽपयातुं रिपुसंघोऽष्टात् ॥ ६३
अथाब्रवीदर्जुनं भीमसेनः
स्ववीर्यमाश्रित्य कुरुप्रवीर ।
संशप्तकान्प्रतियोत्स्यामि संख्ये
सर्वानहं याहि धनंजयेति ॥ ६४
तद्भीमसेनस्य वचो निश्म्य

T₁ कुरुनंदनस्य; T₂ G₁ s M पुरुषर्षभस्य. — °) V₁ B₁ 4. s Dn₁ D₂-4.7 T₁ नूनं स; T₈ G नृसिंह- (for नूनं हि). B₂ हि (for उत्ति). Ś₁ K₂ पृषक्तैः; K₁ पृषक्तैः; K₄ पृषक्तैः; D₈ प्रपक्तैः. — B₁ om. 59^a-60^a.

60 B₁ om. 60^a (cf. v. 1. 59). — °) Ś₂ याः. K₄ Dn₁ D₂ संप्रहारैर. T G M₁ युधि (for निशि). K₄ निशि संवृत्ते; B₂ s Dn₁ D₂ 4.7 निशितैः पृषक्तैर; D₂ M₂-4 तुमुले (D₂ निशितैः) प्रवृत्ते (for निशि संप्र). — °) K₂ B D (except D₂ s) स; T₁ M₁ हि (for च). Ś₂ जनप्रतीक्ष्यो (sic); K₁ जयप्रतीक्ष्यो; S जयं प्रतीक्ष्य (T₁ G₂ 'क्षन्'). — °) K₂ B D (except D₂ s) M₂ 4 द्रोणोपि; M₂ द्रोणो न (for द्रोणेन). G₁ द्रोणो यथावन् (for द्रोणेन यावन्). D₂ s (marg. as in text) व्यथितः; G₁ 2 M₁ 2 निहतः (for न हतः).

61 °) K₂ असंशयं (for स संशयं). K₂ निहतः; T₁ G₂ प्रासवान् (for गमितः). K₂ पाण्डवाग्र्यः; B₂ 'वाग्र्यं; M₁ 'वाग्र्य. — °) B₂ T₂ G₁ transp. संख्येऽद्य and कर्णेन. B₄ D₂ संख्ये स; D₂ रणेद्य; T₁ G₂ समेद्य; T₈ G₂ कर्णेन; M संकेद्य (for संख्येऽद्य). T₈ G₂ संवेद्य (for कर्णेन). — °) K₁ ज्ञातं. B₂ त्वया हि; M₁ प्रसद्य (for प्रयाहि). B₂ [अ]द्य (for [अ]द्य). V₁ B₂ D₂ 1.5 T₂ 8 G transp. आद्य and अद्य. B₂ ज्ञातुं प्रयाद्वाशु भीम.

62 Some MSS. भीमसेन (for भीम). — °) G₁ तमेव (for त्वमेव). — °) K₁ राज्ञा (for राज्ञः). D₂ 1.5 कुरुसचमस्य; T₁ 2 G₁ 2 पुरुषर्षभस्य. — °) B₂ 4 Dn₁ D₂ 4.7 यास्यामित्रा; T₂ G₁ 2 तत्र यामि (by transp.).

B₁ अहं यद्यर्जुन यास्यामि तावद्. — °) B₁ 2 Dn₁ D₂ 4.7 वदन्ति; D₂ वक्षति. K₁ भीताः; M₂ भीम (for भीत).

63 °) B₂ ततोर्जुनो भीमसुवाच संख्ये; T₂ G ततोर्जुनो द्वाब्रवीद्भीमसेनं. — °) K₂ संसप्तकाः. K₁ प्रतिनीकं; B (except B₂) Dn₁ D₂ 4.5.7 प्रत्यनीकः; D₂ 1.5 T₁ 2 G M 'नीकाः; D₂ T₂ 'नीके; C₂ 'नीकान्. D₂ क्षिमेते (sic) (for स्थिता मे). — °) K₂ V₁ B₂ 5 Dn₁ D₂-4.7 [अ]द्य; B₁ 2.4 D₂ 1.5 2.5 G₂ तु (for न). K₂ V₁ B D न; S [अ]द्य (for तु). — °) K₂ इतोपयातुं; B₂ 'पयातं; D₂ इति प्रयातुं; D₂ 3 इतः प्रयातुं; T₁ G₁ इहा (G₂ 'हो')प (for इतोऽप). Ś₂ K₁ 4 V₁ रय (V₁ वृष)संघगोष्टात्; K₂ B₁ रिपुसंघ (K₂ 'प्र'योगात्; D₂ 'सिंह'गोष्टात्; S 'संघम'प्यात्. C₂ cites गोष्टात्.

64 °) D₂ तथा (for अथ). T₂ अथार्जुनं भीमसेनो ब्रवीच्च. — °) B₁ Dn₁ D₂ 7 आसाद्य; B₂ 5 आस्थाय (for आश्रित्य). K₂ कुरुप्रवीराः; B₁-3 D₂ 1 D₂ 1.2.4.5.8 T G₂ M 'प्रवीरः (B₂ 'रं). — °) Some MSS. संसप्तकान्. K₂ व्यतियोत्स्यामि; B₁ 4 Dn₁ D₂ 7 प्रतियात्स्यामि; D₂ योचयिष्यामि (for प्रतियोत्स्यामि). T₂ G₂ M₂ 2 संवे; G₂ M₁ 2.4 संवे. — °) V₁ B₁ 4.5 Dn₁ D₂ 4.7 त्वं (for [इ]ति).

65 G₂ om. 65. Before 65, B₁ 2-5 D₂ 1.5 ins. संजय उवाच; B₂ धनंजय उवाच. — °) V₁ B₂ Dn₁ D₂ 4.7 सुदुष्करं; B₂ 'वचो; D₂ 6 'वंरं; T₁ जिष्णुवचो; T₂ M धनंजयो; T₂ G₁ 2 जिष्णुसदा (for सुदुर्वचं). K₁ आतुरमित्रसंख्ये; T₂ आतुरं मित्रमभ्ये. — V₁ B₂ 4.5 Dn₁

सुदुर्वचं भ्रातुरभिन्नमध्ये ।
द्रुपुं कुरुश्रेष्ठमभिप्रयातुं
प्रोवाच शुष्णिगप्रवरं तदानीम् ॥ ६५
चोदयाश्चान्दुर्भीकेश विगाहंनं रथार्णवम् ।
अजातशत्रुं राजानं द्रुपुमिच्छामि केशव ॥ ६६
ततो हयान्मर्वदाशार्हमुख्यः
प्राचोदयद्रीमसुवाच चेदम् ।
नैतच्चित्रं तव कर्माद्य वीर
यास्मामहे जहि सीमारिसंधान् ॥ ६७
ततो बयौ हृषीकेशो यत्र राजा युधिष्ठिरः ।

Da. 1. 2. 7 ins. after 63⁸. Ks Da1 Da1. after 63:

637* संघातकानीकमसहमेकः

सुदुष्करं धारवाभीति पार्थः ।

उवाच नारायणमप्रमेयं

कपिध्वजः सत्यपराक्रमम् ।

धृत्वा वचो भ्रातुरहीनमप्य-

सत्राहवे सत्यवचो महात्मा ।

[5]

[(L. 2) V1 B1 Da1 Da1. 2. 7 (Da1. 2. 7) (for 'दुष्कर')]

— (L. 3) D1 अप्रमेय — (L. 4) B1 सत्यपराक्रमम्.

— (L. 5) Da1 Da1. 2. 7 सत्यवचो (for 'वचो').]

— V1 B1. 2. 7 Da om. 65⁸. Da reads 65⁸ on marg.

— *) Ks Ts G1. 2 इति प्रयातः (Ks 'स्वन्'; Ks D1 Ts

M अभिप्रयातः (Ks 'वांते'; B1. 2. 2. 7 Da1 Da1. 2. 7. 2

'प्रयास्वन्' (D1 'स्वे'; Co 'प्रापंतं' (corrupt) (for 'प्रयातुं').

T1 द्रुपुं कुरुशाष्टपमं प्रयातः. — *) Ts विष्णुं वरहं (for

शुष्णिगप्रवरं). — After 65, 8 ins.

638* राजानं प्रति वार्ज्येय दूषते मे हवं मनः ।

[G1 कुल (for प्रति).]

66 Before 65, all MSS. (except Ts G1) ins.

अर्जुन उवाच. — *) D1. 2 नोदय (for चोदय). — *) Ks V1

B Da1 Dn1 D1. 2. 2. 7 S विहाव; D1 विगाह (for विगाह).

K1 V1 B1 Da1 D1. 2. 2. 7 Ts G1. 2 M [ए] नं; Ks B1. 2. 2

Dn1 Da1. 2. 7 T1 G1 [ए] नद; D1 [ए] नं (for [ए] नं).

Ks V1 B1 Da1 Dn1 D1. 2. 2. 7 बलार्ज्येयं; D1 रणार्ज्येयं; G1

रणार्ज्येयं (for रणार्ज्येयम्). — *) Ks अजातशत्रुराजं (sub-

metric); D1 'शत्रुराजानं. — *) T1 G1 ज्ञानुम् (for द्रुपुम्).

D1 केशवः. — After 66, 8 ins.

639* तं हवं चोदयामास वीमलसौर्वचवाहुरिः ।

67 Before 67, Ks B (except B1) D (except

D1. 2. 2) ins. संवच उवाच. — *) Ss 'सुवचः' (for 'सुवचः').

8 ततो हयान्मस्य द (G1 दा) शार्हमुख्यः. — *) Ks T1 प्राचो-

शीमाच्छीघ्रतरं राजन्वाजिभिर्गुरुडोपमैः ॥ ६८

प्रत्यनीके व्यवस्थाप्य भीमसेनमर्हिदमम् ।

संदिश्य चैव राजेन्द्र युद्धं प्रति बुकोदरम् ॥ ६९

ततस्तु गत्वा पुरुषप्रवीरौ

राजानमासाद्य शयानमेकम् ।

रथादुभौ प्रत्यवरुद्ध तस्मा-

द्वन्द्वतुर्धर्मराजस्य पादौ ॥ ७०

तौ दृष्ट्वा पुरुषव्याघ्रौ क्षेमिणौ पुरुषवर्म ।

मुदाम्पुपगतौ कृष्णावशिनाविव वामवम् ॥ ७१

C. 8. 3302
B. 8. 87. 18
K. 8. 68. 27

दयः; Ks V1 B Dn1 D1. 2. 2. 7 Ts G1 M प्रचो (Da प्रचो-;

Da प्राचो) दयन्. Ks B1 वाक्यं (for चेदम्. — *) T1

कुल (for तव). Ks कर्मोदि (for कर्माद्य). Ks V1 B D S

भीम (for वीर). — *) 2. 7 वय्यामही; V1 B1. 2. 7 Dn1

Da1. 2. 7 वय्यामही; D1 Dn1 Ts G1 वहे, Ts G1. 2. 7 याद्याहवे

(for वय्यामहे). Ts G1 जय (for जहि). Ks V1 B D S

पार्थ (for भीम). V1 [अ] रिसंच.

68 Da1 D1. 2 transp. 68 and 69. Dn1 reads

68⁸-69⁸ on marg. — *) T1 शीघ्रं (for शीघ्रम्).

Ts G1 शीघ्रतरं (G1 'ते'). D1 राजा.

69 B1 om. 69. Da1 D1. 2 transp. 68 and 69. Dn1

reads 69 on marg. — *) T1 G1 M1. 2 स्ववस्थाप्य;

(for व्यव). K1 प्रवीनीके विवस्थाप्य; Da1 D1. 2 प्रवनी-

केव्यवस्थाप्य; T1 प्रवनीकमव. — *) V1 B1. 2. 2 Da1

Dn1 D1. 2. 2. 7 चैव; D1 चैव (for चैव). — After 69, V1

B1 Da1 D1. 2 ins.

640* हजेनैव तु राजानमासेदतुरर्हिदमौ ।

70 *) S K1. 2. 2 B1 G1 पुरुषप्रवीरौ. — *) T1 M

वर्मसुतल्य (for 'राज्य'). — After 70, V1 ins.

641* जयेव गत्वा तु दासाहंमुख्यः

शयानमेकं कुरुराजं वदती ।

प्रदपंचेनेरितमानसावुभौ

राजानमासाद्य परित्वद्वयम् ।

On the other hand, T G ins. after 70:

642* हजेवमनिसंगुह उभौ तु प्राज्ञकी स्थितौ ।

सककृतौ महाराज रुचिरेव समुक्षितौ ।

निहत्य बाहिनीं तुभ्यमववातौ रणजिहाव ।

[(L. 1) Ts उपसंगुह. — (L. 3) G1 शिष्टः; T1 स्वपवाती.]

71 *) Ks V1 B D Ts M हं (for लौ). V1 B D S

(except G1) पुरुषव्याघ्रं (Da1 D1. 2 'म'). — *) Ks V1

B Da1 D1. 2. 2 S क्षेमिणौ; Ks क्षिमिणौ; Dn1 क्षेमणः;

C. 8. 3304
B. 8. 65. 19
K. 8. 68. 28

तावभ्यनन्दद्राजा हि विवस्वानश्विनाविव ।
हते महासुरे जम्भे शक्रविष्णू यथा गुरुः ॥ ७२

मन्यमानो हतं कर्णं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
हर्षगद्गदया वाचा प्रीतः ग्राह परंतपौ ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥

४६

संजय उवाच ।

महासत्त्वौ तु तौ दृष्ट्वा सहितौ केशवाशुनौ ।

हतमाधिरथिं मेने संख्ये गाण्डीवधन्वना ॥ १
तावभ्यनन्दत्कौन्तेयः साम्ना परमवल्गुना ।

Ds. 7 क्षै (D₁ क्षा)मिणं; Cc क्षेमिनं (for क्षेमिणौ). K₄ V₁
B D₂₁ D₂₁ D₁-s. 7. 8 T₁ G₁ M पुरुषर्षभं (K₄ 'भः'); D₂
T₂. 8 G₂. 8 'वभौ. — °) V₁ T₂ M₂-4 [अ]भ्यनन्दतां
(V₁ 'तु'); B₄ D₂. 8 [अ]भ्युपा (D₂ 'भ्यनु)गतौ; T₁. 8 G
ननंदतुः; M₁ ह्यनंदतां (for [अ]भ्युपगतौ). M₁ देवाद् (for
कृष्णाद्).

72 °) M₁ अभ्यनन्दद्. K₈ V₁ B D₂₁ D₂₁ D₁-s. 7. 8
T₂. 8 M₂-4 राजापि; T₁ G₂ पार्थोपि; M₁ राजानं (for राजा
हि). D₂. 8 तवभ्यव (D₂ 'ह')र्षयन्ना (D₂ 'द्रा')जा. — °) T₂
G₁ मरुत्वान् (for विवस्वान्). D₂₁ D₄. 7 अपि (for इव).
T₁ G₂ धर्मराजः परंतपः. — G₂ om. 72^{cd}. — °) D₂₁ तं न;
T₁ संखे (for जम्भे). — °) K₁ D₂₁ D₁ शक्र (K₁ 'का')-
विष्णु; K₄ शक्राविष्णु; D₂ इंद्रोपेन्द्रौ; D₂ इंद्रं प्रेक्ष्य; D₂
शक्रं विष्णुर. D₂ पुरा; M₂-4 गुरुं; Cc गुरुः (as in text).
Cc: कुरुकल्पयो बृहस्पतिर्वा ।

73 T₁ transp. 73^{ab} and 73^{cd}. — °) D₂₁ कर्णे.
— T₂. 8 G₁. 8 M₁ ins. after 73^a; T₁ after 73 :

643* प्रीतः परपुरंजयः ।

स मृत्वा पुरुषव्याघ्रौ.

[After line 1, T₁ reads 73^{cd} repeating it in its
proper place. — (L. 2) M₁ गत्वा (for मृत्वा). T₂ G₂
पुरुषव्याघ्रौ.]

— °) T G₁. 8 M₁ राजा त (M₁ य)त्र (for धर्मराजो).
— M₂-4 om. 73^{cd}. — °) K₁ हर्षाद् (for हर्षे). K₈ V₁
D₂₁ D₂-s. 4. 7 T₁ (both times) G₂. 8 M₁ परंतपः; B₂
D₂₁ D₁. 8 G₁ तप. D₂ सुदा परमया युक्तः सोमवल्पा-
हुनंदनः.

Colophon om. in B₂. — *Day of Karna's General-
ship*: Śs K₁. 4 द्वितीय (K₁ 'ये')युद्धविवसे. — *Adhy.
names*: T₁ G₁ युधिष्ठिरदक्षिणं. — *Adhy. no.* (figures,
words or both): Śs 46; B₁. 8 65; B₂ 58; D₂₁ 76; D₁
60; D₂ 66; T₁. 8 G₂ 73; T₂ M 72.

46

1. After the ref., N (except B₁) T₁. 8 G ins.:

644* अधोपयातौ पृथुलोहिताक्षौ
शराचिताङ्गौ रुधिरप्रदिग्धौ ।

[(L. 1) T₁. 8 G अथ प्रयातौ. — (L. 2) D₁ G₂ शराधि-
ताङ्गा.]

— After the above, B₂ ins. 646* for the first time.
K₄ V₁ B₂. 8 D₂₁ D₁. 8 cont.: B₂ (lines 5-6 only)
ins. after 646*:

645* युधिष्ठिरस्य प्रतिवेद्यन्तौ
प्रियं तदानीं पुरुषप्रवीरौ ।
तावागतौ प्रेक्ष्य महेन्द्रकल्पौ
युधिष्ठिरो दुःखपरीतचेताः ।
कृच्छ्रेण राजा प्रतिलम्ब्य संज्ञां
ततः पुनः प्रीतमना बभूव ।

[5]

[B₂ om. lines 1-4. — (L. 1) B₂. 8 युधिष्ठिराय. Cc
[अ]नुवेदयंतौ (for प्रति*). — (L. 2) Cc cites प्रियं (as
above). D₂ 'प्रवीरे. — (L. 3) K₄ तवागतौ; V₁ ताव*.
— (L. 5) B₂ कृष्णेन; Cc कृच्छ्रेण (as above).]

K₄ V₁ B₂. 8 (ins. for the first time after 644*). 8
D₂₁ D₁. 8 cont.: Ś K₁-3 B₂ D₂₁ D₂-s. 4. 6-8 T₁. 8 G
ins. after 644*:

646* समीक्ष्य सेनाग्रनरप्रवीरौ
युधिष्ठिरो वाक्यमिदं बभाषे ।

[L. 1) Śs K₁ समेक्ष्य. Śs K₁. 2. 4 सेनाग्रमथ प्रवीरौ; T₁. 8 G
सेनाग्रनर (T₁ 'रे')प्रवीरौ (G₁ 'रं'). Cc cites सेनाग्रनेषु प्रवीरौ.]
B₁. 8 om. 1. — °) Śs K₁ महासखा; K₄ 'सखौ. V₁
B₂. 4 D₂₁ D₂₁ D₁-s. 7 हि (for तु). D₁ नो (for तौ).
D₂ अहं नावागतौ दृष्ट्वा; S ततो युधिष्ठिरो दृष्ट्वा. — °) K₁. 8
आधिरथं; T₁ G₂ आधी (G₂ 'ति')रथं; T₂ G₂ आतिरथि
— °) S युद्धे (T₂ 'धि') (for संख्ये). K₈ D₂. 8 G₁
गांडीवधन्विना; D₂ गांजीवधन्वना.

2 °) B₁ तावानंथ स कैतियः; B₂ तावनिथ स कौं
(sic); D₂₁ तावभ्यदन्दकैतिय (corrupt); D₂. 4. 7 ताव-

स्मितपूर्वमभिपन्नः पूजयन्मरनर्षम् ॥ २

युधिष्ठिर उवाच ।

स्वागतं देवकीपुत्र स्वागतं ते धनंजय ।

प्रियं मे दर्शने बाढं युवयोरन्युत्तार्जुनौ ॥ ३

अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यां कथं युष्मद् महारथम् ।

आशीविपसमं युद्धे सर्वशस्त्रविशारदम् ॥ ४

अग्रगं धार्तराष्ट्राणां सर्वेषां शर्म वर्म च ।

रक्षितं वृषसेनेन मुषेणेन च धन्विना ॥ ५

अनुज्ञातं महावीर्यं रामेणास्त्रेषु दुर्जयम् ।

त्रातारं धार्तराष्ट्राणां गन्तारं बाहिनीमुखे ॥ ६

हन्तारमरिसैन्यानामभिपन्नगणमर्दनम् ।

दुर्योधनहिते युक्तमस्मद्युद्वाय चोद्यतम् ॥ ७

अप्रभृष्यं महायुद्धे देवैरपि सवासवैः ।

अनलानिलयोस्तुल्यं तेजसा च बलेन च ॥ ८

पातालमिव गम्भीरं सुहृदानन्दवर्धनम् ।

अन्तकाममभिप्राणां कर्णं हत्वा महाहवे ।

दिष्ट्वा युवामनुप्राप्तौ जित्वासुरमिवाभरौ ॥ ९

तेन युद्धमर्दनेन मया सद्याच्युतार्जुनौ ।

C. 8. 3077
B. 8. 86. 9
K. 8. 86. 12

भयनं कथितः — ¹) Śi Ks. 3 B. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 T. 1 G. 1 अभिपन्नं (Śi Ks. 3 T. 1 'प्र'. — ²) Śi Ks. 3 सूजयन् (sic) (for पूज). Dn. 1 Ms. 1 मरनर्षम्; Gs. युवपर्वम्.

3 *) Ks. 3 V. 1 B. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 Co. p देवकी-मातः (for 'पुत्र'. — ²) D. 1 धनंजयः. — ³) Ks. B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1 T. 1 Gs. गाढं (for बाढं). — ⁴) Ds. 1 केशवार्जुनौ; Śi नरमिहयोः (for अच्युतार्जुनौ).

4 *) K. 1 अक्षता भगमरिष्टाभ्यां (sic); Śi अरिष्टयो-रक्षतयोः. Ca. c cite अरिष्टाभ्यां (as in text). — ²) K. 1 कथं युद्धे; Ks. V. 1 B. 1 Ds. 1. 1 S. 1 कर्णं हत्वा (Ks. जित्वा; B. 1 विद्धा; B. 1 Ds. 1 युद्धा; D. 1 युद्धे); B. 1. 1 Ds. 1. 1 हतः कर्णौ; Dn. 1 Ds. 1 हत्वा कर्णं (for कथं युद्धे). B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 महारथः; B. 1 'हवे. — Ds. om. 4th. — ³) Ks. 1 आशीविपसमं (by metathesis) (for 'समं'. — ⁴) Ks. 1 सर्वशस्त्रविशारदं; T. 1 सशस्त्रेषु विशारदं.

5 *) B. 1 अग्रगो; Dn. 1 Ds. 1 ओतारं (for अग्रगं). Gs. 1 धार्तराष्ट्राणां. — ²) B. 1 सर्वः; Ca. c समं (as in text). Ks. 1 समवर्षसं (for समं वर्म च). Gs. transp. शर्म and वर्म. Ca. c cite वर्म (as in text). M. 1 गन्तारं बाहिनी-मुखे (= 6th). — T. 1 Ms. 1 om. 5th-6th. — ³) B. 1 विशितं (for रक्षितं). — ⁴) T. 1 G. 1 संयुगे (for धन्विना).

6 T. 1 Ms. 1 om. 6th (cf. v. 1. 5). — ²) Ks. V. 1 B. 1. 1 D. 1 रामेणास्त्रेषु (V. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 'स्त्रेण/दुर्जयं; B. 1 रामेण सशस्त्रे. — For 6th, T. 1 G. 1 Ms. subst.:

647* रामेण जामदग्नयेन अनुज्ञातं यशस्विना ।

[T. 1 Gs. 1 Ms. 1 (T. 1 क) अनुज्ञातं.]

— After 6th, N. ins.:

648* युद्धं सर्वस्य लोकस्य रथिनं लोकविभुतम् ।

[Ks. 1 युद्धं; B. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 अद्यं (for युद्धं). Ds. 1 रथिनी.]

— ¹) Śi Ks. 3 Co. ओतारं; K. 1 ओतारं (sic); Co. p त्रातारं (as in text). — ²) B. 1 गन्तारं; Ds. 1 जेतारं; Co. गन्तारं

(as in text). B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1 बाहिनीमुखं. M. 1 सर्वेषां समं वर्म च (= 3th).

7 *) Śi Ks. 3 अपि; B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 यः (for अरिः). T. 1 Ms. 1 सेनानाम् (for 'सैन्यानाम्'. — ²) Ks. 1 अभिपन्नगमूः रमः; Ks. 1 'मर्दनः; Dn. 1 'मर्दनम् (sic). — After 7th, S. reads '8th'. — ³) S. Ks. 3 V. 1 Ds. 1 दुर्योधनमने. — ⁴) Ks. 3 युद्धम्; K. 1 'काम्' (for युक्तम्). — ⁵) Śi B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 T. 1 Gs. 1 M. 1 अस्मद्युद्वाय; Ks. 1 अद्य युद्वाय (for अस्मद्युद्वाय). Śi Ks. 3 चोद्धतं; B. 1 चोदितं; B. 1 चोदितं; D. 1 चोद्यतां (for चोद्यतम्). T. 1 Gs. 1 पांडवान्यकारकं (Gs. 1 'ब' दद्यतं).

8 *) Ks. 1 अवचष्टं; Ks. 1 अप्रभृष्यं (sic). B. 1 हवायुद्धे; S. 1 महारथे (for 'युद्धे). — ²) Ks. 1 देवैरपि (sic) (for देवैरपि). Śi 1 देवैरपिवासवैः. — S. reads 8th-9th after 7th. — ³) Ks. 1 Ms. 1 अभिप्राणां (Ms. 1 'न' लपोत्. Dn. 1 स्तुलं (for सुलं). Ks. 1 अन्तकामिकर्णकं. Co. 1 अभिप्रा-निलयोमिति तेजोवज्जगत्यां यथासंभवम्. ॥

9 For sequence in 8, cf. v. 1. 7. — ¹) B. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 Gs. 1 M. 1 सुहृदां नदि (Ds. 1 'र'वर्धनं; Ds. 1 कौरवानंद'. — ²) Ks. 1 अंतकार्यम्; B. 1 'कात्रम्; B. 1 Ds. 1 'कामम्; D. 1 'कारम्; Dn. 1 'कालम्; T. 1 'कार्यम् (for 'कामम्). Ks. 1 अंतकं हि मभिप्राणां (sic); Dn. 1 अंतकं मम मिप्राणां. — ³) B. 1 (except B. 1) D. 1 (except Ds. 1. 1) transp. कर्णं and हत्वा. B. 1 D. 1 (except Ds. 1. 1) T. 1 G. 1 महासुधे; B. 1 'रथं (for 'हवे). — Dn. 1 om. 9th-11th. — ⁴) Dn. 1 दिष्ट्वा (for दिष्ट्वा). S. 1 (except Gs. 1) इह प्राप्नो (for अनुप्राप्तौ). — ⁵) T. 1 G. 1 हत्वा मृग्युमिवाभरौ; T. 1 हत्वा हत्वा यवामभरौ; M. 1 हत्वा हत्वा यवामभरौ.

10 Dn. 1 om. 10 (cf. v. 1. 9). — ¹) B. 1. 1 Dn. 1 Ds. 1. 1 धोरं (for तेज). Ks. 1 अदीवेन; B. 1 अदीवेन; S. 1 अदीवेन (for अदीवेन). — ²) V. 1 B. 1 Dn. 1 Ds. 1 M. 1 [अ]पि; B. 1 [अ]पि (for हि). K. 1 B. 1 Dn. 1 [अ]पि;

C. 2. 3317
B. 2. 66. 9
K. 2. 69. 12

कुपितेनान्तकेनेव प्रजाः सर्वा जिघांसता ॥ १०
तेन केतुश्च मे छिन्नो हतौ च पाण्डिसारथी ।
हतवाहः कृतश्चास्मि युयुधानस्य पश्यतः ॥ ११
घृष्टद्युम्नस्य यमयोर्वीरस्य च शिखण्डिनः ।
पश्यतां द्रौपदेयानां पाञ्चालानां च सर्वशः ॥ १२
एताञ्जित्वा महावीर्यान्कर्णः शत्रुगणान्वहन् ।
जितवान्मां महाबाहो यतमानं महारणे ॥ १३

B_{1,2} D_{2,3,4,7} [अ]स्य; D₈ T₂ [अ]पि (for [अ]द्य). G₂
M₁ [अ]र्जुनाच्युतौ. D_{2,3} बलिनौ केशवार्जुनौ. — After
10^{ab}, S ins.:

649* कृतं घोरं महाबाहो घृष्टद्युम्नस्य पश्यतः ।

[T₂ M₂₋₄ महाबाहू (T₂ 'हु').]

— °) B_{1,2-3} D_{2,1} D_{1,2-7} कृतं तेन (for कुपितेन). K₂
[आ]र्तकेन; B₂ [अ]र्तकस्य (for [अ]न्तकेन). V₁ D_{2,7}
[ए]व (for [इ]व). S अंतकेनेव कृतेन. — °) B₁ D₂
सर्वा (B₁ 'वै') जिघांसया. B₂ जिघांसतः; D₅ 'सतां.

11 D_{2,1} om. 11^{ab} (cf. v. 1. 9). — °) K₂ हेतौ च;
B₂ निहतौ; D₈ हतौ तौ; T₁ हतौ वै (for हतौ च). S K
प्रार्थिसारथी; T₂ पाण्डिसारथि; T₂ G M प्राष्ठिसारथी (G₁ 'थिः')
(for पाण्डि'). K₂ हतौ पाण्डिः ससारथिः. — °) K₄ M₂
हतवाहाः (M₂ 'हं'); T_{1,2} G_{2,3} अपसव्यः (for हतवाहः).
K₂ B₁ D_{2,1} D_{2-4,7} ततश्च (for कृतश्च). B₂ चापि (for
चास्मि). D₈ हतौ वै सर्वतश्चास्मि. — °) D_{2,1} D₂ पश्यत.
T₁ G₂ प्रेक्ष्य (T₁ 'क्ष')माणस्य सत्यकेः.

12 ^{ab} S₁ D₈ (sup. lin. as in text) युवयोर् (for
यमयोर्). S वीरयोर्वमयोश्चापि (G₁ 'श्रैव') घृष्टद्युम्नशिखण्डिनोः.
— °) Some MSS. पंचालानां. S शतद्रोश्च (G₂ भीमस्य
च) महात्मनः.

13 °) K₂ V₁ B D (except D_{2,3}) महावीर्यः; T₁
G₂ 'रंगे'; T_{2,3} G_{1,2} 'बाहुः' (for 'वीर्यान्'). — °) K₁
B_{1,4} कृष्ण; K₂ D_{2,1} कर्ण (for कर्णः). B₁ शत्रुगतान्
(for 'गणान्'). D₈ सुहुः (for बहून्). — °) M मा (for
मां). K₄ T₂ महाबाहुरः; T₂ G_{1,2} 'भागो' (for 'बाहो').
— °) B_{1,2} D_{2,1} D_{2-4,7} यतमानो; D₈ अपयातं (for
यतमानं). B₂ T₂ G₂ M महाबाहवे; D₈ 'रथः'. D₂ उपयात्स
महारथः.

14 °) B_{1,2} D_{2,1} D_{2-4,7} अभिस् (D₈ 'श्रु')स्य; B₂
अनुसृत्य; T₁ G₂ उपसृत्य; Cc अनुवृत्य (for 'सृत्य'). D₂
[ए]व (for च). G₂ रंगे (for युद्धे). — °) S K B₂ D₈
बहून्; V₁ D₂ T₁ सुहुः (for बहु). T₂ M पर्यं चोक्तवा-

अनुसृत्य च मां युद्धे परुषाण्युक्तवान्वहन् ।
तत्र तत्र युधां श्रेष्ठः परिभूय न संशयः ॥ १४
भीमसेनप्रभावात् यजीवामि धनंजय ।
बहुनात्र किमुक्तेन नाहं तत्सोढुमुत्सहे ॥ १५
त्रयोदशहं वर्षाणि यस्माद्धीतो धनंजय ।
न स निद्रां लभे रात्रौ न चाहनि सुखं क्वचित् ॥ १६
तस्य द्वेषेण संयुक्तः परिदधे धनंजय ।

न्बहु. — °) T₂ यत्र यत्र; T₂ G स हि तत्र; M₂₋₄ तत्र कर्णे
(for तत्र तत्र). S₁ K₂ B D T_{1,2} श्रेष्ठ. — °) D₂
समंततः; T₂ G₁ धनंजय (for न संशयः). — After 14,
T_{1,2} read 20¹-21² and T₂ G read 20²-21², repeating
the portions in the proper place.

15 T₂ om. 15^{ab}. — °) D₂ प्रभावस् (for प्रभा-
वात्). — °) K₁ यजीवामिमहारणे (sic); M₁ दुःखं
जीवामि फल्युन; M₂₋₄ यजीवामीह (M₂ 'मिव') फल्युन.
— After 15^{ab}, M reads 20²-21² repeating the portion
in its proper place. — °) K₂ तु; D_{2,1} D₄ च (for
[अ]त्र). — °) B_{2,3,5} D_{2,1} D_{1,2-6} T_{1,2} G₁ M तं (for
तत्). T₂ G₂ हंत सोढुं समुत्सहे; G₂ नाहं सोढुं समुत्सहे.

16 D_{2,1} reads 16-17 on marg. — °) D₂ lacuna.
K₁ राजाणि (for वर्षाणि). S₁ K_{1,2,4} त्रयोदशहोरात्राणि;
D₄ 'दश हि वर्षाणि. Cc cites त्रयोदश and वर्षाणि (as
in text). — °) D₂ न च; D₈ नाहं; G₂ यस्मान् (for
न स्म). V₁ B₂ D_{2,1} D_{1,2} न निद्रां लभवात्रात्रौ.

17 D_{2,1} reads 17 on marg. — °) K₂ D₈ तस्माद्
(for तस्य). B₁ दोषेण; D_{2,1} D_{1,2,5} वीर्येण (for द्वेषेण).
K₂ D₈ संयुक्ताः (D₂ 'कात्'); D_{2,1} D_{1,2} संतप्तः (for
संयुक्ताः). — °) B₄ परिदधे; G₁ 'गुह्ये' (for 'दधे'). K₄
D_{2,1} धनंजयः (D_{2,1} 'यं'). — °) B₂ आत्मानं. S K₁ B_{1,4,5}
D_{2,1} D_{2,4} मरणे; B₂ damaged; M₁ रमणं (for मरणं).
K₂ राजन्; B₁ यातो; B_{4,5} D_{2,4,7} जातो (B₂ 'ते'); D₂
यानं; G₂ M₂ जानात् (for जानात्). Cc as in text. — °)
S₁ K₂ वावीणस; K₄ व्याघ्रेणस; D₂ दधीणस; D₈ व्याघ्री;
T_{1,2} G M वाघ्रा (M_{2,4} 'घ्री'); Cc बाघीणस; Cc
वाघीण (also न)स. K₂ B_{1,2,5} D_{2,1} D_{2-4,7} T₂ M₂
Cc.p द्विजः; K₂ V₁ D_{2,1} D_{1,2,3} Cap.c द्विपात्; T₂ G
M₂₋₄ द्विजैः; Cc द्विपः (as in text). Cc वाघ्रान्तस इव
द्विपात्. — After 16, D₇ (sec. m.) ins.:

650* कृष्णप्रीवो रकशिराः श्वेतपक्षो विहंगमः ।

स वै बाघीणसः प्रोक्तो याज्ञिकैः पितृकर्मसु ।

आत्मनो मरणं जानन्वाध्रीणम इव द्विपः ॥ १७
 यस्यायमगमत्कालश्चिन्तयानस्य मे विभो ।
 कथं शक्यो मया कर्णो युद्धे क्षपयितुं भवेत् ॥ १८
 जाग्रन्स्वपंश्च कौन्तेय कर्णमेव सदा ब्रह्म ।
 पश्यामि तत्र तत्रैव कर्णभूतमिदं जगत् ॥ १९
 यत्र यत्र हि गच्छामि कर्णाद्वीतो धनंजय ।
 तत्र तत्र हि पश्यामि कर्णमेवाग्रतः स्थितम् ॥ २०
 सोऽहं तेनैव वीरेण समरेष्वपलायिना ।
 सहयः सरथः पार्थ जित्वा जीवन्मिजितः ॥ २१

[Co cites this as a definition. — (L. 2) Co Rev (for मयै)]

18 *) K₂ V₁ B₁, 4, 5 Dn₁ D₂, 4, 5 M₂-4 तस्य (for यस्य). T₂, 5 G यस्य मेवं गतः काकशू. — *) S₂ K₁, 5 मे प्रभो; B (except B₂) D (except D₂, 5) मे विरे; T₂, 5 G भारत (for मे विभो). T₂ M भूतं चिंतयतः प्रभो. — *) D₂ कर्णो (for शक्यो). V₁ B D₁ D₂ D₂-1 S transp. शक्यो and कर्णो. D₂ युद्धे (for शक्यो). — *) D₂ शक्यः (for युद्धे). S K₂ M₂ क्षमयितुं; B D₁ D₂ क्षय; D₂ क्षिप. D₂, 5 वृष; D₂ रणे (for मवेत्).

19 *) S वा (for च). D₂ जाग्रन्सु यत्र कौन्तेय. — *) V₁ D₂ S सरास्यहं; B₂ महारथं; D₂ [अ]ग्रतः स्थितं (for सदा ब्रह्म). — *) V₁ यत्र (for the first तत्र).

20 T₁ reads 20^{ab} twice. — *) G₂ तत्र तत्र (for यत्र यत्र). V₁ [प]थ (for हि). T₁ (both times) पश्यामि (for गच्छामि). — T₂ om. (hapl.) 20^{ab}. — *) T₁ (second time) धनंजयः. — T₂ G read 20^a-21^a for the first time after 14, and M reads the same for the first time after 15^{ab}. — *) T₂ G M (all first time) यत्र यत्र (for तत्र तत्र). T₁ G₂ (second time) तु; G₂ (second time) च (for हि). — T₂, 5 read 20^a-21^a for the first time after 14. — *) Dn₁ स्थितः.

21 S repeats 21 (cf. v. l. 14 and 15). — *) T₂ (second time) वीर्येण (for वीरेण). — *) K₂, 5 D₂ संग्रामेषु; T₂, 5 G M (all both times) संयुगेषु (for समरेषु). — *) D₂ सरथः सहयः (by transp.); T₂ G₂ (first time) विहवो विरथः. — *) M₂ (second time) राजन् (for जीवन्). G₂ (first time) विचरितः (for विसृ). T₁ (second time) सर्वतः सर-विहवः; T₂ G (second time) सर्वतः शक्योक्तः.

22 *) T₁ G₂, 5 हि (for तु). — *) G₂ [अ]र्थेन (for [अ]र्थोऽय). K₂ च; K₂ [S]य; D₂ D₂, 5 [S]यि; G₂ न (for 3य). B₂ Dn₁ D₂, 4, 7 भवेत् (for 3य वा). D₂

को तु मे जीवितेनार्थो राज्येनार्थोऽथ वा पुनः ।
 ममैवं विकृतश्चेद्द कर्णेनाहवशोभिना ॥ २२
 न प्राप्तपूर्वं यद्वीष्मात्कृपाद्रोणाच्च संयुगे ।
 तन्प्राप्तमद्य मे युद्धे सूतपुत्रान्महारथात् ॥ २३
 तच्चा पृच्छामि कौन्तेय यथा शकुशलस्तथा ।
 तन्ममाचक्ष्व कात्कर्षेण यथा कर्णस्त्वया हतः ॥ २४
 शक्यवीर्यममो युद्धे यमतुल्यपराक्रमः ।
 रामतुल्यस्तथान्ने यः स कथं वै निषूदितः ॥ २५
 महारथः समालयातः सर्वयुद्धविशारदः ।

C. 2. 3330
B. 2. 66. 25
R. 2. 67. 28

राज्यार्थे वा पुनः पुनः; T₂ G₂ M राज्यार्थो (M₂ 4 'र्थे) वा पुनः. कथं. — *) S₂, 4 T₁ M₂, 4 ममैव; B₂ यत्नं (for ममैव). V₁ D₁ D₂, 5 विकृतस्याद्य; B₂, 5 Dn₁ D₂-1 विहवो (D₂, 4 'वि'वस्याद्य (D₂ 'मेव'); S नि(G₂ विकृतश्चेद्द (for विकृतः). K₂ नाम शक्तिविकृतश्चेद्द; D₂ ममेव विकृतश्चेद्द.

23 *) G₂ न च प्राप्तं हि (for न प्राप्तपूर्वं). T₁ तद् (for यद्). D₂ भीष्मार्थे (for यद्वीष्मात्). — *) M₁ न तु (for कृपात्). K₂, 5 द्रोणाच्च (sic). — *) T₂ G₂ वै (for मे). T₁ तत्प्राप्तं वै मया युद्धे. — *) S₂ सूतपुत्र (for 'पुत्रान्').

24 *) K₂, 5 B₂ D₂, 5 T₂ तत्त्वा; V₁ B₂, 5 D₁ Dn₁ D₂, 5, 7 T₂, 5 G M तत्त्वा; D₂ तत्त्वा (for तत्त्वा). S भीमत्तो (for कौन्तेय). — D₂ om. (hapl.) 24^{ab}. — *) K₂ V₁ B₂ G₂, 5 M नः (K₂ B₂ [अ]थ; V₁ हः; M₁ न) कुशलं; B₂ D₂, 5, 7 T₂ G₂ [अ]थ (T₂ G₂ न) कुशलम् (for शकुशलम्). Co cites असदनः (for अकुशलम्). B₂ यथा शर्दभस्तथा (sic); D₂ यथा कर्णो हतस्तथा; T₁ यथा तु कुशलम्. — D₂ om. 24^{ab}. — *) D₂ कात्कर्षेण; T₁ पृच्छते; T₂, 5 G M कौन्तेय (for कात्कर्षेण). — *) B₂, 5 D₁ Dn₁ D₂, 5, 7 हतस्त्वया (by transp.); M₂-4 हतो युधि.

25 *) B (except B₂) Dn₁ D₂, 4, 7 T₁ G₂, 5 शक्तुल्य- (T₂ 'ल्य')वको; T₂ M शक्तुल्यममो; T₂ G₂ शक्तुल्यम्. — *) M₂ om. (hapl.) पराक्रमः and रामतुल्य (in 25^a). S K B (except B₂) D₁ Dn₁ D₂, 5, 7 यम(S K₂, 5 यम; K₁ यम/तुल्यः (K₁ 'यमा; B₂ 'यव' पराक्रमे. — *) K₂ तथा चाक्षे; K₂ B₂, 5 D₂-4, 6, 7 तथाक्षेण; V₁ B₂ D₁ D₂, 5 'क्षे च; B₂ S 'क्षेयु; Dn₁ 'क्षे सः (for 'क्षे य). — *) S₂, 4 B₂-4 D₂, 4 वै निषूदितः; B₂ D₂ निषूदितः; D₂, 5 निहतस्तथा; T₂, 5 G₂, 5 M वै निषू (M₂-4 'ल्य')दितः (for वै निषूदितः). Dn₁ कथं वै निषूदितः.

26 T₁ om. 26^{ab}. — *) K₂, 5 B₂, 5 D₂ T₂ G₂, 5 M महारथः. D₂ D₂, 5 स मे तथातः (for समालयातः).

C. 8. 333
B. 8. 68. 25
K. 8. 69. 29

धनुर्धराणां प्रवरः सर्वेषामेकपुरुषः ॥ २६

पूजितो धृतराष्ट्रेण सपुत्रेण विशां पते ।

सदा त्वदर्थं राधेयः स कथं निहतस्त्वया ॥ २७

धृतराष्ट्रो हि योषेषु सर्वेष्वेव सदाजुन ।

तव मृत्युं रणे कर्णं मन्यते पुरुषर्षभः ॥ २८

स त्वया पुरुषव्याघ्र कथं युद्धे निषूदितः ।

तन्ममाचक्ष्व भीमत्सो यथा कर्णो हतस्त्वया ॥ २९

सोत्सेधमस्य च शिरः पश्यतां सुहृदां हतम् ।

त्वया पुरुषशार्दूल शार्दूलेन यथा ह्रोः ॥ ३०

— ^b) T₂ G_{1.2} सर्वशस्त्रविशारदः. — ^c) T₁ G₂ M धनुर्धरेषु. K₂ प्रवराः. — ^d) K₂ D_{2.6} एव पुरुषः; D₂ एकपौरुषः; C₀ एकपुरुषः. S सर्वेषां वै (T₁ 'वैपि; G₂ M 'व्येव) सदाजुन.

27 ^b) S महारथः (T₂ 'बलः; T₂ G₂ 'रथ) (for विशां पते). — ^c) K₂ स्थितः (for सदा). K₂ V₁ B D S त्व(D₂ त)दर्थमेव (V₁ 'मिव; D₂ 'मिह) (for सदा त्वदर्थ). — ^d) S युधि (for त्वया).

28 T₁ om. (hapl.) 28-29. — ^a) K₁ D₁ D_{1.2.5} धृतराष्ट्रोपि (K₁ 'हे हि; D₂ 'हेषु); K₂ V₁ B D₁ D_{2.4.6-8} धार्तराष्ट्रो हि (B₁ 'हेषु; D₂ 'द्वा हि) (for धृतराष्ट्रो हि). D₂ युद्धेषु. S (T₁ om.) धार्तराष्ट्रस्य यौधा हि (T₂ यौधा हि; G योद्धारः). — ^b) V₁ सर्वेष्वपि; S (T₁ om.) सर्व एव (for सर्वेष्वेव). D₂ युधि (for [य]जुन). — ^c) B₂ transp. मृत्युं and कर्णं. S₂ K₁ कर्णः. — ^d) G₂ M₂₋₄ मन्वते. S₂ K_{2.4} V₁ B D पुरुषर्षभ (B_{4.5} D_{2.4.7} 'भं); S (T₁ om.) पुरुषोत्तमं (T₂ M₂ 'म).

29 T₁ om. 29 (cf. v. l. 28). — ^a) B₂ यत् (for स). T₂ G M₂₋₄ transp. स and त्वया. B₂ T_{2.3} G_{2.3} M पुरुषव्याघ्रः. — ^b) S K_{2.4} B_{2.3} D_{2.7} M₂₋₄ निषूदितः; K₁ B_{4.5} D₂ निषातितः (for निषूदितः). — D₁ D_{1.4.5} om. 29^{ab}. — ^c) K_{1.2} भीमत्सो; K₂ V₁ B D₁ D_{2.3.6-8} S (T₁ om.) कैतेय (for भीमत्सो). — ^d) S (T₁ om.) युधि (for त्वया). B_{2.3} यथा स निहतस्त्वया.

30 ^a) V₁ B (except B₂) D₁ D_{1.2.3-5.7} युध्यमानस्य; D₂ सोत्सेधनस्य (sic); D₂ 'धं चास्य; T₂ 'धं तस्य (for 'धमस्य). K₂ D_{2.6} हि; T G M₁ तु; M₂₋₄ तु (for च). D₁ शिरसा (for च शिरः). — ^b) D₂ कृतं हतम्. D₂ पश्यतां च महात्मनां. — ^c) B (except B₂) D₁ D_{2-4.7} सिंहमेव (for शार्दूलेन). S₁ (marg. as in

यः पर्युपासीत्प्रदिशो दिशश्च

त्वां स्रतपुत्रः समरे परीप्सन् ।

दित्सुः कर्णः समरे हस्तिपूगं

स हीदानीं कङ्कपत्रैः सुतीक्ष्णैः ॥ ३१

त्वया रणे निहतः स्रतपुत्रः

कचिच्छेते भूमितले दुरात्मा ।

कचित्प्रियं मे परमं त्वयाद्य

कृतं रणे स्रतपुत्रं निहत्य ॥ ३२

यः सर्वतः पर्यपतत्त्वदर्थे

text) ह्रः; K₂ तरो (for ह्रोः). — After 30, V₁ reads 33^{ab} repeating it in its proper place.

31 V₁ om. 31. D₂ om. 31^a. T₁ om. 31-32. — ^a) S₂ (sup. lin.) C₀ पर्युपासीत्; C₀ पर्युपा (as in text). S (T₁ om.) सर्वा दिशः पर्यपतत्त्वदर्थ. — ^b) S₂ परेप्सन्; D₂ दित्सुः; G₂ वरिष्ठपुत्रः; C₀ परी (as in text). — ^c) S₁ K₂ हस्ति**; K₂ B D₁ D_{1.3-5.8} हस्तिपूगं; K₂ 'पूगान्; D₁ 'पंगवं यः (for हस्तिपूगं). D_{2.6} दित्सुः (D₂ om. दित्सुः) कर्णः सुमहद्विषमयं. — ^d) K₂ सुतीक्ष्णैः. — For 31^{ab}, T_{2.3} G M subst.:

651* दित्सुवृणां शकटं रत्नपूर्णं

कथं त्वयासौ निहतोऽयं कर्णः ।

[(L. 1) M₂₋₄ दिशवृणां.]

32 T₁ om. 32 (cf. v. l. 31). — ^a) D₁ D_{1.5} कचि-
त्त्वया (for त्वया रणे). V₁ स हतः (for निहतः). S₁ K₂
स्र्यपुत्रः (for स्रत). — M₂ om. (hapl.) 32^b-33^b.
— ^b) K₁ कश्चित्; D₁ M_{2.4} कचित् (for कश्चित्).
B₂ भूतले वै; D₂ भूमिपृष्ठे (for 'तले). K₂ B₂ T₂ G
महात्मा. — ^c) K₁ कश्चित्; D₂ कचित् (for कश्चित्).
T₂ कृतं (for प्रियं). K₂ कचित्स्थितं मे परमं त्वया कृतं;
B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} प्रियश्च मे परमो वै कृतोयं (B₂
'द्य). — ^d) B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} त्वया; T₂ प्रियं; G₁
कृत्यं (for कृतं). D₁ D_{1.5} संख्ये (for रणे). K₂ निहन्ये;
G₂ निपात्य (for निहत्य).

33 M₂ om. 33^{ab} (cf. v. l. 32). V₁ reads 33^{ab} for the first time after 30. — ^a) B₂
पर्यवर्तत्; C₀ 'पतत् (as in text). T_{2.3} G M_{1.2.4}
सर्वा दिशः पर्यपतत्त्व(T₂ G₂ 'न्व)दर्थ. — ^b) B₂
D₁ D₂ सदावर्तितो; S (M₂ om.) मुदान्वितो (for मदा').
T₂ गमितः; M_{1.2.4} गजितः (for गवितः). — ^c) D₁
सहस्य (for समेत्य). — ^d) K_{1.2.4} कश्चित्; D_{1.5} कचित्

मदान्वितो गर्विष्ठः सुतपुत्रः ।

स शूरमानी समरे ममेत्य

कश्चित्त्वया निहतः संयुगेऽद्य ॥ ३३

रौक्मं रथं हस्तिवैरश्च युक्तं

रथं दिन्सुर्यः परेभ्यस्त्वदर्थे ।

सदा रणे स्पर्धते यः स पापः

कश्चित्त्वया निहतस्तात युद्धे ॥ ३४

योऽसौ नित्यं शूरमदेन मघो

विकृत्यते संसदि कौरवाणाम् ।

प्रियोऽत्यर्थं तस्य सुयोधनस्य

कश्चित्स पापो निहतस्त्वयाद्य ॥ ३५

कश्चित्समागम्य

स्वत्प्रेषितैर्लोहितार्थैर्विहंगैः ।

शेतेऽद्य पापः स विभिन्नगात्रः

कश्चिद्भ्रूयो धार्तराष्ट्रस्य बाहुः ॥ ३६

योऽसौ सदा श्लाघते राजमघ्ये

दुर्योधनं हर्षयन्दर्पपूर्णः ।

अहं हन्ता फल्गुनस्वेति मोहा-

त्कश्चिद्वतन्मस्य न वै तथा रथः ॥ ३७

नाहं पादौ धावयिष्ये कदाचि-

C. P. 2345
B. P. 66. 27
K. P. 69. 14/201.

(for कश्चित्). B₁ स्वपाप निहतः. K₃ D₃ सम्पसाचिन्; B (except B₁) D₁ D₂ ५.१ संयुगेसौ (B₁ 'वे'); D₃ सुतपुत्रः; S पापबुद्धिः (for संयुगेऽद्य). D₃ बलं प्रमत्तवापि हि कौरवाणां.

34 D₃ om. 34. D₃ om. 34^{ms}. — ^a) T₁ एकं; M₁ रौक्मं (for रौक्मं). K₃ V₁ B D₁ D₂ D₃ ५.१ वरं; D₃ T₁ परं; M₂ ५ सुजातं (for रथं). K₃ V₁ B₁ ५-ग्राश्वः; B₁ ५.१ D (D₃ ५ om.) T₁ ५ G M-गवाश्वः; T₁ कुड्यासु- (for चरैश्च). T₁ युद्धं (for युक्तं). — ^b) T₃ G₃ कथं (for रथं). K₃ V₁ B₁ ५.१ D₁ D₂ ५.१ T₁ प्र (V₁ वि) वित्सुर (for वित्सुर). B₁ ५ रथं प्रदित्सुर्यः प्रवरं त्वदर्थं; T₁ रिपुजिवा- संतमदस्त्वदर्थं; G₂ ५ कल्पः (G₃ वित्सुः) परेभ्यः प्रहवस्त्वदर्थं (sic). — ^c) S त्वया (for सदा). M₁ वर्धते (for स्वर्धते). — ^d) K₁ ५ कश्चित्; B₂ D₂ कश्चित् (for कश्चित्). D₃ सुतपुत्रः; S पापबुद्धिः (for तात युद्धे).

35 ^a) D₃ तेन्ये (for योऽसौ). B (except B₁) D₁ D₂ ५.१ सदा; D₁ महः (for निर्वं). S शौर्यमदेन (T₁ 'विजोभिः') (for शूरमदेन). S₁ (sup. lin. as in text) K₁ दृष्टो (for मघो). — ^b) G₂ ५ M₂ ५ विकृत्यते (G₁ 'ने'). — ^c) B₁ दुर्योधनस्य (for दुर्यो). D₃ प्रियोऽसौ वस्तु सुयोधनस्य; T₁ ५ M₁ प्रीत्यर्थं वै तात सु'; T₃ G₃ सं (G₁ यः) प्रीत्यर्थं तात सु'. — ^d) K₁ ५ D₃ कश्चित् (for कश्चित्). K₃ स्वपापो (sic); T₁ ५ G₂ ५ M₁ समर्थो; T₁ G₁ स कर्णो (for स पापो).

36 D₃ om. (hapl.) 36^{ms}. — ^a) K₁ ५ कश्चित्; B₂ D₂ कश्चित् (for कश्चित्). K₁ ५ V₁ B₁ ५-५ D (D₃ om.) T₁ वस्तुप्र (D₁ D₂ सु; D₁ सु) युक्तेषु; B₂ वस्तुप्रयुक्तेषु; G₂ वस्तुप्रयुक्तेषु (sic) (for वस्तुप्र). — ^b) K₁ कोदिवान्वैर (sic); K₃ V₁ B D₁ D₂ ५.१ 'लौकैर'; D₁ D₂ ५.१ ५ Ca 'वपैर'; S कोदिवैर (for कोदिवान्वैर). B₂ विवालेन्ये (sic); G₂ विहंगैः; C₁ ५ विहंगैः (as in text). — ^c)

K₃ V₁ B₁ D₁ D₂ ५.१ स (for सद्य). S₁ B₁ ५.१ D₁ D₂ ५.१ सु- (for स). K₁ कश्चित्पापः सोपि विभि- न्नगात्रः; S शेते निष्ठः पांसुपु सुतपुत्रः. — ^d) K₁ ५ कश्चिद् (for कश्चित्). K₃ B₁ ५ D₁ D₂ ५.१ T₁ G₂ भ्रूयो; G₁ भ्रूयो; G₂ भ्रूयो (for भ्रूयो). B₁ ५ D₁ D₂ ५.१ T₁ G₂ M₁ बाहुः; D₃ बासः; C₁ बाहुः (as in text).

37 ^a) V₁ समश्लाघते; D₁ मदा श्लाघते; D₃ 'व्यते. S यः श्लाघते (T₁ यद्वाहते; T₃ यश्च वृत्ते) राजमघ्ये सदा हि. — ^b) G₂ दुर्योधनो V₁ दर्पपूर्णः; D₂ ५ T₁ G₂ 'युक्तः (for 'पूर्णः). — ^c) Some MSS. फल्गुनस्य. S₁ K₃ V₁ B D कश्चिद्भवच; K₁ कश्चिद्वतन् (for कश्चिद्वतस्य). K₃ यथा (for तथा). K₃ V₁ B D तत् (D₃ ततः) (for रथः). K₃ कश्चिद्वतः पार्थ इत्यस्यबुद्धिः (for ^d). S हंतास्मि सर्वानिति पांडु (G₂ राज) युवामहं ईहा फल्गुनस्वेति (T₁ G₂ 'ह') मोहात्. — After 37, S ind.

37² कश्चिद्वयोऽप्य वितथं त्वया कृतं

यत्तन्निधानवद्वात कर्णः ।

समानस्ये रुक्मनेककथं

विकृत्यवधानवदित्सर्वं हि कुर्यात् ।

कश्चिद्भ्रूवं सतुरवं महात्मा

[5]

श्लाघावद्वातस्य समास्तु ।

कर्णो व्रतं धोरमभिप्रमाहो

दुर्योधनस्त्वार्यनिविष्टबुद्धिः ।

[(L. 1) T₃ G₂ कश्चिद्वं; G₂ [5] स विहंगैः (for सद्य विहंगैः). T₁ G₂ M transp. त्वया and कृतं. — (L. 2) T₁ यत्तन्निधानं; T₃ G₂ यत्तन्निधानं; M₁ यत्तन्निधानं; M₂ ५ वत्तन्निधानं (for यत्तन्निधानं). — (L. 3) T₁ रुक्मन् (for रुक्मं). — (L. 5) T₁ ५ M₁ कश्चिद्भ्रूवं (T₃ 'भ्रूवं'; M₁ 'भ्रूवं') सतुरवन्- योत्सवं. — (L. 6) T₁ ५ M om. इ. — (L. 7) G₂ वदित्सर्व- तातः. — M om. line 8.]

38 K₃ om. 38^{ms}. — ^a) D₃ पार्थ. D₃ कश्चित् (for

C. 8. 3348
B. 8. 66. 37
K. 8. 69. subst.

धावत्स्थितः पार्थ इत्यल्पबुद्धिः ।
व्रतं तस्यैतत्सर्वदा शक्रमुनो
कश्चिच्चया निहतः सोऽय कर्णः ॥ ३८
योऽसौ कृष्णामब्रवीदुष्टबुद्धिः
कर्णः समायां कुरुवीरमध्ये ।
किं पाण्डवांस्त्वं न जहासि कृष्णे
सुदुर्बलान्पतितान्हीनसत्त्वान् ॥ ३९
यत्तत्कर्णः प्रत्यजानात्त्वदर्थे
नाहत्वाहं सह कृष्णेन पार्थम् ।
इहोपयातेति स पापबुद्धिः
कश्चिच्छेते शरसंभिन्नगात्रः ॥ ४०
कश्चित्संग्रामे विदितो वा तदायं

समागमः सृज्यकौरवाणाम् ।
यत्रावस्थामीदृशीं प्रापितोऽहं
कश्चिच्चया सोऽय हतः समेत्य ॥ ४१
कश्चिच्चया तस्य सुमन्दबुद्धे-
र्गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः ।
सकुण्डलं भानुमदुत्तमाङ्गं
कायात्प्रकृत्तं सन्यसाचिन् ॥ ४२
यत्तन्मया बाणसमर्पितेन
ध्यातोऽसि कर्णस्य वधाय वीर ।
तन्मे त्वया कश्चिदमोघमद्य
ध्यातं कृतं कर्णनिपातनेन ॥ ४३
यद्वर्षपूर्णः स सुयोधनोऽस्मा-

कदा'). — *) S K1 S हतः; K4 हता (for स्थितः).
K4 पार्थम्. S1 V1 D2.4.7 [अ] स्वबुद्धे; B4 'बुद्धौ; Dm1
'बुद्धः. — °) B2 D2.8 यस्य (for तस्य). D2 सर्वथा. D2
सुवसूतो (for शक्र'). — °) K1.2 कश्चित्; D2 क्वचित्.
— For 38, S subst.:

653* पादौ न धावे यावदहं न हन्मि
धनंजयं समरेषूपवेगम् ।
कश्चिद्रणे फल्गुन तं निहत्य
कश्चिद्रतं तस्य मयं त्वयाद्य ।

[(L. 1) T2 G2 यम् (for यावद्). G2 पादौ निधावे यदहं
निहन्मि. — (L. 2) G2 [उ] प्रसेनं; M1 'हेलं (for 'वेगम्).
— (L. 3) T1.2 M तस्मिन् (for कश्चिद्). T2 G इत्युक्तान्यः
समरे तं निहत्य. — (L. 4) G1.2 वृत्तं (for व्रतं).]

39 °) K2 कृष्णम्. D2 दुष्टबुद्धः. — °) D2 क्रुद्धः
(for कर्णः). T2 क्रुद्धमध्ये महात्मा; T2 'वृद्धमध्ये; T2 G2.2
'मध्ये दुरात्मा; G1 'मध्ये सभायां (for 'वीरमध्ये). — °) D2
lacuna for कृष्णे. — °) K2 T1 सुदुर्बलान् (for 'बलान्).

40 °) K2 वज्र; B1.4.5 D21 Dm1 D2.3-5.7 योसौ;
D2 T2 G2 यत्तः (for यच्चत्). D2 om. तत्. K2 प्रत्यज-
नात्; T1 'हन्त्यात् (for 'जानात्). T1.2 G M2-4 स्वदर्थे.
— After 40°, T2 G1.4 ina.:

654* महाबलः संयुगे क्षत्रुहन्ता ।

— °) B1 Dm1 D2.4.7 नाहं हत्वा; B2 'नाहं सूत्वा; D2 नाहं
त्वाहे (sic); T1 नाहं त्वाहं (for नाहत्वाहं). D2 पार्थः. K2
नाहं हत्वा हंस कृष्णेन पार्थान्. — °) S2 K1.2.4 Dm1 जहो-
पयातेति; V1 D21 D1.5 इतो; T2 G2 इहोपयामी; G2
'जायेति (for 'यातेति). D2 **** स ह पापबुद्धिः. — °) K1
कश्चित्. S1 K1.2 शरसंभिन्नः; S2 K4 'संभिन्नः; G2 M

'संभिन्नः (for 'संभिन्न-).

41 °) K1.2 कश्चित् (for कश्चित्). V1 B D (except
D2) संग्रामो. S2 K1 विदिते; D2.4.7 विदितो; T G
विजितः (for विदितो). K2 D21 D1.5.6.8 वा त्वयायं; B
Dm1 D2-4.7 वै त्वयायं; T1 न वायं; T2 त्वयायं; T2 वा
स्वयायं; G1 वा त्वयायं; G2 वा न वायं; G2 न वा वयं (for
वा तदायं). — °) K2 B D (except D2.8) संग्रामे (B2
'तः). K2 संजयः; B2.5 'वैः (for संजयः). B2 कौरवर्ष-
जयानां. T1.2 G1.2 M महाहवे (T2 M1 'अयं; M2-4
परामवः) पाण्डवसंजयानां; T2 G2 महाहवे संजयपाण्डवानां.
— °) D2 T2 G येन; M1 यस्य (for यत्र). K2 T2 ईदृशः;
D2 M1 ईदृशी. S2 K1 [S] यं (for संह). — °) K1.2
कश्चित्. M2.4 सोमि- (for सोऽय). D21 Dm1 D1.2.7
दुरात्मा (for समेत्य). D2 कश्चित्त्वयाद्य स निहतः समेत्य.

42 °) K1.2 कश्चित्; D2 कश्चित्. K2 स मन्दबुद्धे-
— °) D2 गाण्डीवमुक्तैः. — °) K2 प्र*चुः; K2 D2 S
प्रविद्धः; B2.2 निवृत्तं (for प्रकृतं). S त्वय (for बुद्धिः).
K1 सन्यसाचि; B2 'साचिना; G2 'साची.

43 V1 om. 43°-44°. — °) D2 यस्त्वं; T2 यत्त्वं;
G2 यत्तु (for यत्तन्). G2 त्वया (for मया). D2 बाण-
समर्पितेन; Ca 'समर्पितेन (as in text). D21 D1.2
यत्तन्मया कर्णसमर्पितेन. — °) G2 यातो (for व्याखो).
D2 [S] पि; T1 हि (for एसि). K2 D2.4 वीरः. — °) D2
त्वन्मे (for तन्मे). D1 om. (hapl.) from कश्चिद् (in
43°) up to 44°. K1.2 कश्चित्. K2 क्षमोघमद्य; D21
D2 क्षमोघमध्ये. — T2 G1.2 om. 43°. — °) K1.2 B1.2
Dm1 D2-4 T2.2 M2-4 ध्यातं (for व्यातं).

44 V1 om. 44°; D2 om. 44° (cf. v. 1. 43).

नवेक्षते कर्णममाश्रयेण ।

कश्चित्त्वया मोऽय ममाश्रयोऽस्य

ममः पराक्रम्य सुयोधनस्य ॥ ४४

यो नः पुरा पण्डितिलानवोच-

त्समामध्ये पार्थिवानां समक्षम् ।

स दुर्मतिः कश्चिदुपेत्य संख्ये

त्वया हतः सुतपुत्रोऽस्यमर्षी ॥ ४५

यः सुतपुत्रः प्रहमन्दुरात्मा

पुरात्रवीचिजिता मौबलेन ।

स्वयं प्रसन्नानय याज्ञसेनी-

मपीह कश्चित्स हतस्त्वयाय ॥ ४६

यः शत्रुभृच्छ्रेष्ठतमं पृथिव्यां

पितामहं व्याक्षिपदस्त्वचेताः ।

C. B. 2954
B. B. 86. 46
K. B. 88. 31

— *) T₂ G तु (for स). K₁ मयोधनो (sic) (for सुयो). — *) B₁₋₂ D₁ D₂-4.1 इदीक्षते; B₂ निरीक्षते; D₁ D₂ आविष्यते; T₁ विविक्षते; T₂ G M विविक्षते; Co अविष्यते (for 'क्षते'). — D₁ T₁ om. 44'. — *) K₁ स कश्चित्. T₂ त्वमासाय (for त्वया सोऽय). T₁ G₁ M [S]स्य (for अय). S (T₁ om.) [S]य (for अय).

45 *) S₁ K₁ संदक्ष्णः; K₁ संदक्षिणः; K₁ संदक्ष्णः; B₂ संदक्ष्णः; D₂ संदक्ष्णः (for पण्डित). D₂ यो दुष्टवाक्यनिमज्जो भवोक्तु (sic); T₁ यो नः पराक्षंसति वै परामर्षः; T₂ यो नः पुरा संसति लोममोहाय; T₂ G₁ M यो नः (M₁ योगः) पराक्षंसति लोममोहाय (M 'य'); G₂ यो नः परां संसति लोममोहाय; — T₁ G₂ om. 45'. — *) K₂ V₁ B D S (T₁ G₂ om.) कौरवाणां (for पार्थिवानां). D₂ स दुरात्मा; Co समक्षम् (as in text). — *) B₂ D₁ D₂ T₂ G सुदुर्मतिः (G₂ 'ति'); D₂ स दुर्मदः (for स दुर्मतिः). K₁ स कश्चित्. D₁ G₂ M संख्ये; T₂ G₂ संख्ये (for संख्ये). — *) S₁ V₁ D₁ D₂ D₂ 2-1 G₂ स (V₁ [S]न्यः; G₂ [S]ति)मर्षी (D₂ 'र्षः'); K₁ स न्यमर्षी; M₁ [S]मर्षः (for अयमर्षी).

46 *) B₂ प्रसहन् (for प्रहसन्). — *) V₁ D₁ निर्विजितं. — *) D₁ D₂ प्रयुक्तानय; D₂ ससन्नानय. — *) K₁ स कश्चित्. K₂ D₁ D₂ निहतस् (for स ह*). D₂ कश्चिदुतः सुतपुत्रस्त्वयाय. — For 46, S subst.:

655* यः प्राहिणोऽसुतपुत्रो दुरात्मा
कुणां जितां सौवहेमानवेति ।
स मन्वदुर्निहितः प्रसन्न
वैकर्तमस्त्वय कश्चिन्महात्मन् ।

[(L 1) T₂ G₁ य (for यः). G₂ om. दुरात्मा.
— (L 2) T₁ M₁ 2.4 सौवहेमानवेति; T₂ G सौवहेमानवेति.
— (L 4) M₂ महात्मा. T₁ M₂ 4 वैकर्तमो हीनदुर्निहात्मा.]
T₂ G cont.:

656* अयमप्यां प्राप्नुमिच्छामि
शिशुर्यया कन्दमलं प्रदीपुम् ।
स पापात्मा स तु यो निद्रिषाभः
कश्चिर्कर्मो निहतो वा त्वया चिह्नम् ।

अस्मिन्प्रामे मोमरूपे त्ववाच
मत्तं तु भग्नं सुतपुत्रस्य पार्थ ।
कश्चित्पार्थं वचनं सुतकाळे
यथाप्यमो ममिहो वामुदेवम् ।
तदोक्तवान्पार्थं मोमविक्रमम्

हितं चरन्त्यः सततं कुरुनाम् ।
कश्चित्स कर्मो निहतोऽयं संख्ये
यो चांरैराष्ट्रं परिपाठयन्नेति ।
एकः सदा शौर्यमगमकं बलं
स पात्रालान्कुरुष्वैव मयान् ।
जिह्वं दिदित्यन्वार्तराष्ट्रीं स कर्मः

कश्चिन्ममं प्रत्यवधीस्त्वमद्य ।
भवो भासाय खगाकाय गृध्रा
हतस्य मांसान्पुनरुन्मि स कावाय ।

[(L 1) G₁ अस्मिन्. — (L 2) G₁ 2.1 मत्तं. — (L 3) G₂ सु. (for the first स). — (L 4) G₁ [वा]मिह (for चिह्न). — (L 5) G₁ वृत्तं. — (L 8) T₁ वाक्कुर्ये. — (L 9) T₁ G₁ तदोक्तवान्पार्थं. — (L 10) T₁ हितं इत्या आहितं वै कुरुनाम्. — (L 11) T₁ G₁ संख्ये (for संख्ये). — (L 13) T₂ हन्तुः; G₂ हितुम् (for हितुम्). T₁ G₁ वार्तराष्ट्रं (for 'राष्ट्रीं स). — (L 16) T₁ G₁ येन (for ममं). — (L 17) T₁ इत्योक्तवान्पार्थं गृध्रा; G₁ अयोध कंका यखगाकाय गृध्रा — (L 18) T₁ हतस्य मांसान्पुनरुन्मि वै वार्तराष्ट्रं.]

47 *) T₁ G₁ य (for यः). S K₁ 2.4 M₁ 4 यच्छ-
मृच्छ्रेष्ठतमः (K₁ 'मत्तः'); B₂ D₂ 2.1 S 'विच्छ्रे' (B₂ 'विच्छ्रे';
D₂ 2.1 'यच्छ्रे')ष्ठतमः. — *) S (except M₁) चा (T₂ G₂
त्वा)क्षिपद् (for व्याक्षि). B₂ अक्षरतुष्टिः (for 'वेज्ञः). K₂
वितासमक्षमक्षिपदस्त्वचेताः (sic). — *) K₁ 2 D₁ स कश्चित्;
B₂ कदाचिद् (for स कश्चित्). — *) B₂ D₁ D₂ व्याक्षि-
पिद्; D₂ सुतपुत्रो; T₂ G₂ [S]व्याक्षिपिद् (for अयश्चि).
K₂ B₂ 2.1 D (except D₂) T₂ स महात्मन् (B₂ D₂
T₂ 2 'त्मा') (for दुरात्मा). — After 47, S ina.:

657* यत्तत्त्वया संसृजं मे किरीटि
मस्यामध्ये द्वैरयेनेह भूयः ।
महं कर्म सुप्रिये सपुत्रं
तत्कर्म कृत्वा कर्तव्योऽसि कश्चित् ।

C. 8. 3354
B. 8. 66. 46
K. 8. 69. 51

संख्यायमानोऽध्वरथः स कश्चि-
त्तया हतोऽद्याधिरथिर्दुरात्मा ॥ ४७
अमर्षणं निवृत्तिसमीरणेरितं

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥

४७

संजय उवाच ।
तद्धर्मशीलस्य वचो निश्चयः
राज्ञः क्रुद्धस्याधिरथौ महात्मा ।

उवाच दुर्धर्मदीनसत्त्वं
युधिष्ठिरं जिष्णुरनन्तवीर्यः ॥ १
संशप्तैर्विजयमानस्य मेऽद्य

[(L. 1) G₁ M₁ तदा (for त्वया). M₁ संकृतिरु. — (L. 4)
T₁ G₁ [अ]ध (for हि).]

48 ^a) S K₁ अमर्षणं वै; K₁ V₁ B (except B₁) D
अमर्षणं; T₁ G₁ M₁-₁ पौष्टि; T₁ G₁ S रोषानलं; M₁
अमर्षवन् (for अमर्षणं). D₁ निवृत्तिः मीरितं रणे (for
निवृत्तिसमीरणेरितं). — ^b) K₁ B D (except D₁) स्थितं
(for श्रितं). K₁ L₁ 2.4 V₁ D₁ इदं (for इमं). S इदा एतं
शूलमिदं (T₁ M₁ शूलमिमं; T₁ कालमिमं) सदा मम (T₁
G₁ दानघ). — ^c) T₁ समोचं माप्यव (sic) (for समेल
पापवीर्य). K₁ B (except B₁) D₁ D₁ D₁ 1.8-5.7 कर्ण;
D₁ पाप; T₁ संयुगाद्; T₁ G₁ मंदवीर्य; M₁ 1.8 मावधीव्
(M₁ 'इ'); M₁ 2.4 मा वपीर (for पापवीर्य). — ^d) S K₁
प्रशमयसेध; K₁ प्रशमयेध; B₁ प्रशमयामघ (sic); D₁
प्रशमयेध; D₁ स्वगय ममाघ; D₁ प्रशमयाधघ (sic);
T₁ प्रशममपोध (for प्रशमय मेऽद्य). Some MSS.
फाल्गुन; K₁ फाल्गुनः; D₁ फाल्गुनः. — After 48, N-ins.

658* प्रवीहि मे दुर्लभमेतदध

कथं त्वया निहतः सूतपुत्रः ।

अनुष्याये त्वां सततं प्रवीर

वृत्रे हतेऽसौ भगवानिवेन्द्रः ।

[(L. 1) S K₁ 2.4 प्रवीहि; D₁ वदाम् (for प्रवीहि). D₁
वदाम् हतेऽसौ भगवानिवेन्द्रो (sic). — (L. 2) S K₁ 2.4 V₁ D₁ 8
प्रियं कथं ते (D₁ om. ते) (for कथं त्वया). — (L. 3) S
K₁ 2.4 add हि after सततं. D₁ प्रवीर. — (L. 4) S
K₁ वृत्रे (S₁ वृत्र) हते स. S K V₁ D₁ D₁ 1.8 इन्द्र. D₁ 2.4
वृत्रे हते देवगुरुर्वेन्द्रः (D₁ 'इन्द्र').]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₁
K₁ 1. द्वितीय (K₁ 'त्रे) युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₁ M₁
युधिष्ठिरवाक्यं; T₁ कर्णवचनम्. — Adhy. no. (figures,
words or both): S₁ 47; B₁ 66; B₂ 56; B₃ 68;
D₁ 77; D₂ 67; T₁ 8 74; T₂ M 73.

47

1 ^a) B₁ 2.4 D₁ 1.8 तद्धर्मराजस्य; T₁ स धर्मशीलस्य.
— ^b) B₁ transp. राज्ञः and क्रुद्धस्य. S [आ]धिरथो; K₁
B D₁ D₁ D₁ 1.8-5.7 T₁ [अ]धिरथो (B₁ 'थे'); V₁ D₁ T₁ 2.4
G M [आ]धि (T₁ 2.4 G M₁ 'ति') रथे (for 'रथौ'). — ^c)
K₁ दुर्वर्षम्; D₁ D₁ T₁ 2.4 G₁ 2.4 दुर्मर्षम् (for दुर्वर्षम्).
B₁ 4 अक्षी (B₁ 'क्षी') नसत्त्वं; D₁ D₁ S अदीनसत्त्वो (for
'सत्त्वं'). — ^d) K₁ M₁ अनंतवीर्यं (M₁ 'र्यं'). — After 1,
S ins.:

659* द्रोणं हतं पार्यं कर्णे विदित्वा

मित्रां नावमिवालगधे कुरुणाम् ।

संयुक्तमानान्धारारान्निदित्वा

निरुत्साहं विजये परेषाम् ।

सौदर्ववत्स्वितोऽमितौजा

[5]

उच्चारयिष्यन्धराद्वस्य पुत्रान् ।

रणे रथेनाधिरथिर्महात्मा

सतो हि मां स्वरितः सोऽप्यधावत् ।

[(L. 1) M₁ द्रोणहतं. — (L. 2) T₁ [आ]ध्वे (for [अ]
लगाधे). — (L. 3) T₁ स युष्मानान्; G₁ संनष्टमां. — (L. 4)
T₁ [अ]धि जये; M₁ विजये वै (for विजये). — (L. 5)
M₁ सौदर्ववत्. T₁ स्वस्वितो (for स्वरितो). T₁ G₁ 2.4 [स]माभि-
तौजा; M₁-₁ सोमि. — (L. 6) T₁ M धृतराष्ट्रपुत्रान्; G₁
धारारान्धराद्वस्य पुत्रान्. — (L. 7) T₁ G₁ रणो रथो. T G [अ]धिरथि;
M₁ 4 [आ]धिरथे. — (L. 8) T₁ मत्वा; T₁ मीमं; M₁ 4 हि
मा (for हि मां).]

2 Before 2, N ins. अर्जुन उवाच. — ^a) Some
MSS. संसप्तके. G₁ युष्मानं समेल (for 'मानस्य मेऽद्य').
— ^b) K₁ सेनाप्रवाही; V₁ सेन्याप्रवाही. S₁ B₁ D₁
D₁ 1.7 कुरुसेन्येयु राजन्; B₁ 4 D₁ 8 'सेन्याराजः' (D₁ 'जा';
D₁ 'जः'); B₁ T₁ 'सेन्याराजन्'; D₁ D₁ 1.8 कुरुसेन्येयुः.
— ^c) K₁ 4 वगमान्; V₁ D₁ 1 सगमान्; B₁ स्वगमान्; D₁ 1

सेनाप्रयायी कुरुमैन्यस्य राजन् ।

आशीविषामान्त्रगमान्प्रमुञ्च-

न्द्रौणिः पुरस्तात्सहसा व्यतिष्ठन् ॥ २

दृष्ट्वा रथं मेघनिभं ममेम-

मन्वष्टसेना मरणं व्यतिष्ठन् ।

तेषामहं पञ्च यतानि हत्वा

C. B. 3399
D. B. 67. 3
E. B. 70. 3201.

खंगमान्; Ca ख' (as in text). Vi Ds अमुंचन्; Da
D1.2.3.5 T1.3 Gs विमुंचन्; Ts G1.3 विप्रमुंचन् (for प्र').
— ⁴) K1 Vi B1.4.5 Dn1 Da.4.7 M [अ]म्व (Dn1 'ख')
विष्ठन्; D2.3 T1.3 G [अ]म्व (T1 Gs 'ख')विष्ठन्; Ts [अ]म्व-
गच्छन् (for व्यतिष्ठन्).

3 *) Ks V1 B1.4.5 Dn1 Da.4.7 मेघवर्ष (for 'निभं').
Ks ममेवन्; Ks B1.4.5 Dn1 Da.4.7 ममेव; B1 मवैव; B1
समेव (for ममेवन्). B1 Dai D1.3 दृष्ट्वा रथं मे परममेवन्;
Ds दृष्ट्वेव तं चातिरथं यस्त्वन्; Ds दृष्ट्वा रथं मेवमानवाद्यन्;
— ⁵) Ss अमुष्टसेना. Ks.4 B1.4.5 Dn1 Da.4.7 समस्तमे-
नाव (B1.4.5 'ना चोरणे; V1 आमुच्य सेनावरणे; B1 चावस्तसेना
च रणे (sic) (for अम्वष्टसेना मरणे). K1 स रणे; B1 Dai D1.3
च रणे (for मरणे). Ks B1.2.4 Dn1 Da.4.7 [S]व्यतिष्ठन्
(for व्यति). Ds खंघुसेनामभिषव तूर्णं; Ds आवर्तया-
मास मम व्यतिष्ठन्. — ⁶) Ds अम्वगमं (for जगमं).
— For 3, S subst.:

660* स मे दृष्ट्वा शूरतमो ध्वजार्धं

मादिषद्द्वयसंघानवेकात् ।

तेषामहं पञ्चसताब्धिह

आसाद्य रथं द्रोणपुत्रं नदन्त्यहं ।

[(L. 1) T1 स्मेव; M1 स मां (for स मे). T1 ध्वजार्धं.

— (L. 2) T1 M1 स्यादित्यहं. — (L. 3) T1 Gs M1.2.3
पंचसतं.]

661* स द्रोणपुत्रः सत्तमं महामा

किरन्धरीषाण्डुकपाण्डिषिवा-

शिवो गतः कुक्कु इवातिवर्षन् ।

स मे क्षरान्सर्वतः ।

[5]

नवायुजद्रे वृषिवीरकाक्षान् ।

निवार्य तूर्णं परमाशिम्ये

ततो हि मां बाणगणैः समर्षवन् ।

आकर्षणं वापि विकृष्य मुक्तं

न दृष्ट्वेव तस्य महारथम् ।

[10]

[T1 M1 om. line 1. — (L. 1) T1 दृष्ट्वा; Gs तु दृष्ट्वा;

Ma-s स दृष्ट्वा (for स दृष्ट्वा). — (L. 2) M1 स नास्तीत्यहं;

Ma-s सवेकात् (for वामपरी). T1 यद् (for तद्). T1

सवापयेव स्मेव रीत्यहं. — T1 reads line 3 twice.

— (L. 3) T1 (second time) विविशोरान् (for किरन्धरीषान्).

T1 (first time) आशिम्येविकिरन्धरीषान्. — (L. 4) T1 Gs

विशिवरः; Ts G1.3 स्वावीरः. M1 शुक (for दृष्ट्वा). T1

इवास्त्वान्मां; Ts 'वतिवर्ष'; Ts Gs 'मवर्ष'; Gs 'मिवर्ष'

— (L. 5) Ma-s मच्छरान् (for मे श'). Ts वर्यः (for

सर्वतः). — (L. 6) T1 G1.3 दुषाशिम्ये; T1 अस्त्व

गान्मे. Ts वृषिवीरकाक्षान्; M1 'मकाक्षः. — (L. 7)

Ts Gs तूर्णं; Gs तूर्णी (for तूर्णं). — (L. 8) Ts Gs

मयोपि. G1 समर्षवन्. — (L. 9) T1 Gs प्रमर्षनं (for

आकर्षणं). T1 विकर्षणं वा (for विकृष्य मुक्तं). — (L. 10) T1

तत्र (for तस्य).]

— After the above, S ins. 663* (T1.3 G1 M
repeating it after 4). On the other hand, N ins.
after 3:

662* स मां समामाद्य नरेन्द्र वत्तः

समभ्यर्षासिद्ध इव द्विवेन्द्रः ।

अकर्षाच्च रथिनामुजिहीर्षां

महाराज वध्यातां कौरवानाम् ।

ततो रणे भारत दुष्प्रकम्प्य

[5]

आचार्यपुत्रः प्रवरः कुक्कुम्ब ।

मानर्षवामास शिवैः वृषलै-

जैर्माहं चैव विषाधिकरैः ।

अष्टौ गवामष्टशतानि बाणा-

न्मया प्रमुक्तस्य बहन्ति तस्य ।

[10]

तांसेव मुक्तावहमस्य बाणै-

र्व्यनासवं बाणुरिवाप्रजाकम् ।

[(L. 1) S K1.3 नरेन्द्र वत्तः; Ks नरेन्द्रपुत्रः. — (L. 2) B1

द्विवेन्द्रः. B1 समभ्युपेवः समरे द्विवेन्द्रः. — (L. 3) Ss अकर्षाच्च; K1

अकर्षाच्च; Ks आकर्षाच्च; B1 अकर्षाच्चैः. Ds om. च. B1

उजिहीर्षवन्; Dn1 'हीर्षो; Ds 'हीर्ष (for 'हीर्षा). — (L. 4)

Ds मया राजन्. S Ks विषयतां; K1 विषयता; Dai D1.3

दुष्प्रतां; Ds मय्य' (for मय्य'). S1 Ds कौरवेन. — S K1.3

Ds om. lines 5-8. — (L. 5) B1.3 Dn1 Da.3.7 दुष्प्रकम्प्य.

— (L. 6) Dai Dn1 D1 आचार्यः (Dn1 'र्ष') पुत्रः. B1

कुक्कु (for प्रवरः). — (L. 8) Ds वेद. B1 Dai विषागकलैः.

— (L. 9) S Ka-s V1 Ds शतानि; Ss (sup. lin.) K1

B1 रथानि (for मय्य). S K Ds अष्टशतानि; V1 'रथानि (for

'शतानि). B1 Dai D1.3 बाण (B1 'मय्य') बाणौ वृषटानि वामान्;

Ds अष्टवनासकशतानि वा' (sic); Ds (marg.) अष्टौ बाणां

वृषटानि वामान् (sic). Co cites वाम, अक्ष, and वामान्.

— (L. 10) Dn1 reads from प्रमुक्तस्य in line 10 up to the

end of line 12 on marg. B1 प्रमुक्तस्य; Dai प्रमुक्तस्य (sic);

C. 2. 3359
B. 2. 67. 3
K. 2. 70. Subst.

ततो द्रौणिमगमं पार्थिवाय ॥ ३
ततोऽपरान्बाणसंधाननेका-
नाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान् ।
ससर्ज शिक्षास्त्रबलप्रयत्नै-
स्तथा यथा प्रावृषि कालमेघः ॥ ४
नैवाददानं न च संदधानं

जानीमहे कतरेणास्यतीति ।
वामेन वा यदि वा दक्षिणेन
स द्रोणपुत्रः समरे पर्यवर्तत् ॥ ५
अविध्यन्मां पञ्चभिर्द्रोणपुत्रः
शितैः शरैः पञ्चभिर्वासुदेवम् ।
अहं तु तं त्रिंशता वज्रकल्पैः

D1.5 प्रमुद्धे (D5 °दृष्ट (sic). — (L. 11) K1 तास्तेन. D5 युक्तान् (for मुक्तान्). B4 Da1 D1.5.6 अग्रवाणैर्. — (L. 12) S K1.2.4 V1 B5 Da1 D1.5.6 व्यध्वंसय (K4 °यन्); K3 D5 विध्वंसयन्; B2.3 व्यध्वंसयत् (for व्यनाशय). K2.4 D3 वायुम्. S K1.2 अन्नमालां; K3 V1 Da1 D1.5 °मालाः; D2 °माला (for °जालम्.).]

4 °) D2 अथ (for ततो). T3 वरान् (for S°). Da1 D1 S बाणगणान्; D5 °मणीन्. D1 om. अनेकान्. — °) V1 B1.3 Dn1 D2.5.7 -विप्रमुक्तान्; B5 °मुक्ता. — °) B1 सन्नक्ष- (for ससर्ज). K1 शिक्षास्त्रा; K4 शिक्षास्त्र- (sic); S क्षीमास्त्र- (for शिक्षास्त्र-). D5 T1.3 G M -बलेन वीरस् (D5 राजंस्; M1 यालस्); T3 -बलप्रवाहांस् (for °प्रयत्नैस्). — °) K3 lacuna. Da1 om. तथा. D1.5 T3 यथा यथा (by transp.); D5 तथा जयः; T3 G1.3 तोया (G1 °यं) यथा. M1 om. यथा. K3 om. प्रावृषि. S3 प्रावृष-; T1 G2 विसृजन्ति (G2 °जन्; T2.3 G2 निस्स्रवन्ति; G1 स्रवन्ति; M वि(M1 प्र)स्रवति (for प्रावृषि). K3 कालमेघैः; K4 °मेघ; B4.5 °मेघाः; T G2 M उग्रमेघाः (T3 G2 °घात्); G1 उग्रवोखाः (sic); G2 उग्रसेनः; Ca कालमेघः (as in text). — After 4, T3 G2 read 6-9.

5 °) D5 नैव (for नैव). S K1.2.4 [आ]दधानं; B4 [अ]वदानं (for [आ]द°). — °) K2 न जानीमहे; D2 न जानीते रणे (for जानीमहे). B5 कतशेखरीष्टः (sic). — °) D2 वामेन वा वामतरेण वापि. — °) B2 Da1 D1.5.8 पर्यवर्तत्; Dn1 पर्यवर्तन्; D2 महारथः; D5 प०*वत् (for पर्यवर्तत्). — For 5, 8 (T1.2 G2 M ins. for the first time after 661*) subst.:

663* न संदधानोः कुत आदधानो
न व्याक्षिपन्नाविकर्षन्विमुञ्चन् ।
सन्ध्येन वा यदि वा दक्षिणेन
न ज्ञायते कतरेणास्यतीति ।

[T1 (both times) G2 om. lines 1-2. — (L. 1) M (both times) संदधानं (for °धानः). T3 G1 (both first time) आदधानो; M (both times) °दानं (for °धानो). — (L. 2) T3 (first time).3 G1 (both times).5

न विकर्षन् (for नावि°). T3 G2 न मुञ्चन् (for विमुञ्चन्). M (both times) वि(M1 व्य-; M4 न वि)जानीमः कतरेणास्य- तीति. — (L. 3) T3 G2 वास (for the second वा). — (L. 4) M2.3 (both second time) ज्ञास्यते; M4 (both times) ध्यायते (for ज्ञा°). T (T1.2 both first time) G2 का(T1.2 [both second time] क)रणेन; M3-4 (all second time) तात करेण (for कतरेण).]

S cont.:

664* आचार्यवत्समरे पर्यवर्त-
न्महच्चिन्त्रं दृश्यते सर्वतः स्म ।
इद्विचित्रं चासुकरं परेषां
सर्वा दिशः पूरयानं शरौघैः ।
अलातचक्रप्रतिमं महात्मनः [5]
सदा नरं कारुणिकं ब्रह्मबन्धोः ।

[Before line 1, M1 reads line 2 repeating it in its proper place. — (L. 1) T2 पर्यवर्त-; M1 °वर्तत् (for °वर्तन्). — (L. 2) T3 G2.3 दर्शयन्; M1 (first time) दृश्ये and (second time) चरतः (for दृश्यते). M1 (both times) हि (for स्म). T1 G2 महच्चिन्त्रं सर्वतोदर्शयत्स्व. — (L. 3) T3 G1 M1 दृष्टी-; M2-4 दृष्टि- M3 चासुकरं (for °करं). — (L. 6) M2-3 कारुणिकं.]

On the other hand, N ins. after 5:

665* तस्यातर्तं मण्डलमेव सज्जं
प्रदृश्यते कारुणिकं द्रोणसूतोः ।

[(L. 1) D5 तस्यातर्तं. Co cites मण्डलम् (as above). B1.2 D4 सज्जं (for सज्जं). — (L. 2) K1 प्रदृश्यते; K2 प्रवस्यते. S3 द्रोणसूतः; D1 °सूतो; D2 देवसूतो.]

6 T3 G2 read 6-9 after 4. — °) S3 अविध्यन्; K1 अविध्यं; K3 B (except B2) Dn1 D2-4.5.7 सोविध्यन्; T3 अविध्य; M3 अविध्यन्. S K1.2 D1 मा; T3 G2 मानं (for मां). — °) K1 om. शरैः. — °) K3 V1 B1.3.4 Dn1 D2.4.5.7 हि (for तु). D1.2 त्रिंशता; D5 दक्षितो. D2 कालकल्पैः (for वज्र°). — °) V1 B2.3 समा (V1 B2 °म)पर्यं; D4 °दंयन्; D5 °र्जयं (for °दंयं). D2 समार्षन् निक्षितैर्वज्रतुण्यैः. — For 6th, S subst.:

ममादयेयं निमिपस्यान्तरेण ॥ ६

म विश्वरन्नुधिर्न सर्वगात्रे

रथानीकं मृतमृतोर्विवेश ।

मयाभिभूतः सैनिकानां प्रवर्हा-

नसावपश्यन्नुधिरेण प्रदिग्धान् ॥ ७

ततोऽभिभूतं युधि वीक्ष्य सैन्यं

विध्वस्तयोधं द्रुतवाजिनागम् ।

पञ्चाशता रथमुक्यैः समेतः

666* अन्वयं बाणैस्तमहं सुधारे-

निमेषमात्रेण सुवर्णमुद्धैः ।

[(L. 1) M अन्वयम्. Gs अविष्यं (for तमहं). Ts Gs सुधारे. Gs बाणैर्विध्वंस्तं महासुधारे.]

— After 6, N ina:

667* अनाच्छादितमरुको बन्धु

समादिदो रक्षितैः दृषत्कैः ।

[(L. 1) Dai Ds. s. कृतेन. Ks अक्षिप्तमरुको; Bs आशि'; Ds आशिप्तमरुको; Ds संक्षिप्तमरुको (for आशि'). Ca cites आशि. Ds कृतेन राजन्मरुकोऽक्षिप्तः. — (L. 2) Śs Ks. s. समादिदो; Śs समादिन; V1 Ds. s. s. सम (Ds 'ना'पिनो (for समादिनो). Śs Ks मदिसुते; Ds मदिरुक्षैः (for 'रुष्टैः'). Ks दृषत्कै (sic); Ks. s. दृषत्कैः (Ks 'कैः'); Ds प्रपत्कैः.]

7 " Ds विश्वरन्नुधिरेण (for 'रन्नुधिरे'). Ks सर्वगात्रैः; Bs Ds सर्वगात्रैः. — " Śs रथानीकं; Bs 'नीके'. Ks मृतमृतो (for 'मृतो'). — " Ks V1 B D [अ]विभूतान्. Ks Bs Ds प्रवर्हान्. — " Śs Ks. s. Dai Ds. s. s. [(Ks. s. B. s. s. Ds Ds. s. s. असौ प्रपश्यन् (Ks 'दृ'); V1 स वै प्रपश्यन्; Bs असौ प्रापश्यन्; Ds असौ पश्यन्. V1 B D (except Ds) रुधिरप्रदिग्धान्. — For 7, S subst.]

668* स निर्विदो विश्वरन्नुधो
रथानीकं चातिरथेर्विवेश ।
मयाभिभूतान्तरथप्रवर्हा-
नस्य च पश्यन्कथिरमदिग्धान् ।

[(L. 1) Ts. s. Gs विदो; Gs वीक्षन्; Gs विक्षर- (sic). — (L. 2) Ts M वा (M1 आ)धिरवे. — (L. 3) Gs [अ]विभूतं. M. s. s. सर्व. — (L. 4) Gs असौ प्रपश्यन्; M. s. सति च पश्यन्. Ts Ma. s. प्रदिग्धा; Gs प्रदिग्धान्.]

8 " Ks वेद्य (for वीक्ष्य). — " B (except Bs) Dns Da. s. s. विध्वस्तयोधैः; Ds विध्वस्तयोधै (sic); Ds विध्वस्तयोधैः; Gs 'समूहं'; M 'योधै' (for 'योधै'). Ds द्रुत- (for द्रुत). T G द्रुतनागसूचं (Ts 'योधै'; Gs 'योधै'); M

कर्णस्त्वरन्मासुपायान्प्रमावी ॥ ८

तान्मृदयित्वाहमपास्य कर्णं

द्रष्टुं मयन्तं त्वरयाभिधातः ।

सर्वे पाञ्चाला द्रुद्विजन्ते स्म कर्णा-

द्रन्वाद्वावः केसरिणो यथैव ॥ ९

महासप्तसेव मूलं प्रपञ्चः

प्रमद्रकाः कर्णमभि द्रवन्ति ।

मृत्योरासं व्याप्तमिदं पश्य-

'नाग' (M. s. 'द')योगं. — " Dns पंचमता. Ks समेतः; B (except Bs) D (except Ds) Ts समेत; Gs समेतः (sic); Ma. s. समेतं (for समेत). — " Ts. s. Gs om. माम्. Ś Ks. s. Dns Ds उपवात्; Bs उपागमत्; Ds. s. उपावात्; Ds उपवात्; S अन्वयतत् (M1 'दृ'); Ca उपावात् (as in text).

9 " K1 Ds नो. Ks Ds कर्णं. Ts तान्मृदयित्वा स्थितिमासर्वं. — " Dai Ds Ts Gs त्वरितो (for त्वरया). Bs [अ]भिधातः; Ds [अ]तिधातः; Ts. s. G M [उ]व'; Ts [अ]व'. — " Ms सर्वे. Some MSS. पंचमता. Bs [अ]मृद्विजन्ते; Dai Ds. s. द्रुद्विजन्ति; Dns द्रुद्विजन्ते. K1 Ts स; Bs च (for स). V1 Bs Dns Ds. s. M1 कर्णं. — " Bs Dns Ds द्रुवा गावः; Bs गंधाद्वावः (sic); Dai Ds. s. Ca गंध (Ds गंधं) द्रिवा; Ds मत्तान्मावः; Ts. s. G M गंध (M1 वं) धेन गावः (Gs 'व गावः'); Ts मयेन गावः (for गन्वाद्वावः). Śs केसरिणो (sic); Bs केसरिणं; Dns Ds. s. केसरिणं; Co 'रिणो (as in text). Dai यथैव च; Gs यथा वै. — After 9, sequence of st. 10-12 in N is as follows: 10th, App. I (No. 19), 12, 11th, 10th, 11th; that of st. 10-12 in S: 10th, 670*, 12th, 11th, 10th, 11th, 669*, 12th.

10 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — " Śs Gs महारथस्य; Śs K1 'रथस्य (sic) Ks 'कथस्य; V1 B. s. s. Dai Dns Ds. s. s. महर्षेयस्य; Bs महर्षेयस्य; Ds. s. Ts महा (Ds 'म्या'विषस्य; Ts महर्षेयस्य (sic); (for महारथस्य). Bs [उ]व (for [उ]व). Ds. s. सुलं; Co सुलं (as in text). Bs प्रपञ्चः; Gs प्रपञ्चः. — " S प्रमद्रकाः कर्णसूतं प्रपञ्चः. — " Ks व्यावृत्तः; Bs om.; Ds व्यावृत्त (for व्यावृत्त) Dns Ds M1. s. s. दृव (for दृव). Śs Ds [अ]मृद्विजन्ते (Śs 'वज'); Ks प्रपञ्चः; V1 Ts Gs. s. M [अ]मृद्विजन्ते (V1 'वज'); B. s. s. Dai Dns Ds. s. s. [अ]मृद्विजन्ते (Dns Ds 'वज'); Ts [अ]मृद्विजन्ते; Ts [अ]मृद्विजन्ते; Gs [अ]मृद्विजन्ते (for [अ]मृद्विजन्ते). — " Śs राक्षः; S सर्वै (for राजन्). — After

C. 8. 2370
B. 8. 67. 14
K. 8. 70. 16

न्मद्रकाः कर्णमासाद्य राजन् ॥ १०
आयाहि पश्याद्य युयुत्समानं
मां सूतपुत्रं च वृत्तौ जयाय ।
षट्साहस्रा भारत राजपुत्राः
स्वर्गाय लोकाय रथा निमग्नाः ॥ ११
समेत्याहं सूतपुत्रेण संख्ये
वृत्रेण वज्रीव नरेन्द्रमुख्य ।
योत्स्ये भृशं भारत सूतपुत्र-

मस्मिन्संग्रामे यदि वै दृश्यतेऽद्य ॥ १२
कर्णं न चेदद्य निहन्मि राज-
न्सवान्धवं युध्यमानं प्रसह्य ।
प्रातश्च्युत्वाकुवता गतिर्या
कष्टां गच्छेयं तामहं राजसिंह ॥ १३
आमन्त्रये त्वां ब्रूहि जयं रणे मे
पुरा भीमं धार्तराष्ट्रा ग्रसन्ते ।
सौतिं हनिष्यामि नरेन्द्रसिंह
सैन्यं तथा शत्रुगणांश्च सर्वान् ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥

10, N ins. a passage given in App. I, (No. 19),
while, S ins. after 10:

669* यास्यामि तांस्तारयिष्यन्बलौवा-
न्दिष्ट्वा भवान्स्वस्तिमान्पार्थ इष्टः ।

11 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — ^a)
B₂ D₈ युयुत्सुमानं; S (except G₁) 'समानौ (M₁ 'नो).
— ^b) S₂ मा (for मां). B₂ D₁ D_{1.5} सूतपुत्रस्य (for
'त्रं च). D₂ प्रहृतो (for च वृत्तौ). K₃ B₂ हृतो; V₁
D₈ M₁ वृत्तो; B_{1.4.5} D₁ D_{1.5} रणे; B₂ T_{2.3} G
M₂₋₄ हृतो (for वृत्तौ). S रणाय (for जयाय). — ^c) S
V₁ B₂ षट् सहस्रा; D₁ D₄ (marg. as in text) बद्धा
हता; D₈ षट्सहस्राः. K₁ om. from राजपुत्राः (in 11^a)
up to निमग्नाः (in 11^d). — ^d) T₂ गच्छन्ति (for लोकाय).
K₃ बया; V₁ रये; B_{1.4.5} D₁ D_{3.4.6.7} S रणे (for रथा).
— After 11, S ins.:

670* तानद्य यास्यामि रणाद्विमोक्तुं
सर्वात्मना सूतपुत्रं च हन्तुम् ।
रथप्रवीरेण महापुमान्
द्विषस्तेन्यं निर्वहन्विस्तरेण ।

[(L. 1) T₂ G₂ M₁ तस्मिन्; G₂ तानस्य; M₄ तत्र च
(for तानद्य). T₂ तांस्तारयिष्येत्स्यामि (for तानद्य यास्यामि).
— (L. 2) G₂ सूतपुत्रं. — M om. lines 3-4.]

12 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — ^a)
B₂ समेत्याह. B₂ सूतपुत्रंश्च; D₁ D₁ 'त्रस्य. G₂ सखे. — ^b)
D₂ नरेन्द्रमुख्यं. — After 12^a, S ins.:

671* एवं गते किं च मयाद्य शक्यं
कार्यं कर्तुं निग्रहे सूतजस्य ।
तथैव राज्ञश्च सुयोधनस्य

वे चापि मां योद्धुकामाः समेताः ।
— ^a) B_{1.5} D₁ D_{3.4.6.7} योत्स्याम्यहं; B₄ योत्स्ये ब्रह्मं;
D₁ योत्स्ये भृशं; T₁ G₂ M₂₋₄ ह (M₄ न ह) निष्ये तं; T_{2.3}
G_{1.5} M₁ हनिष्येहं (for योत्स्ये भृशं). S K_{1.2.4} सूतपुत्रो.
— ^b) S K_{1.2.4} बसिन्; T₂ M तस्मिन्. T₂ reads यदि
मे twice (for यदि वै). T_{1.5} G M om. वै.

13 K₁ om. from 13^a up to तामहं (in 13^d). — ^a)
K₃ कर्णो. K₄ हि हन्मि (for निहन्मि). — ^b) G_{1.5} प्रगुह्य
(for प्रसह्य). — ^c) T₂ G₂ प्रतिश्रुत्वा; Ca. 0 'श्रुत्य (as in
text). B_{2.4.5} D₁ D₁₋₇ [अ]कुर्वतो वै; D₁ कुर्वतो
वै; T₂ [अ]गतानां (for [अ]कुर्वतां वै). M_{1.5} वा
(for वै). T_{1.5} G transp. वै and वा. — ^d) K₃
कष्टं; K₄ काष्टां; D₁ D_{1.5} कष्टा; D₈ कष्टां (for कष्टां).
K₃ गच्छतां; B₁ यते; B_{2.4} D_{3.4.7} यातां; D₁ यता; D₈
गहेयं (sic); T G_{1.5} M_{2.4} यायां; G₂ यातां (sic); M₁
यात्वाताम् (sic) (for गच्छेयं). K₃ om. ताम्.

14 ^a) V₁ D₄ त्वा; T₂ त्वद्य (for त्वां). B₂ D_{1.5.6}
S transp. जयं and रणे. — ^b) D_{1.6} S प्रसंति; Ca. 0 'ते
(as in text). — ^c) T_{1.5} G M ततो; T₂ तान्वे; Ca. 0
सौति (as in text). K₃ नरेन्द्रसिंह; B₂ नरेन्द्रसैन्यं; D₁ G₂
'सिंह; D₈ 'सत्यं. — ^d) D₂ T₂ G₁ सत्यं (for सैन्यं).
T_{2.3} G_{1.5} M बया; G₂ युधा (for तथा). D₂ समेतान्
(for च सर्वान्).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₂
K₁ द्वितीय (K₁ 'वे) युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₁ M₁
अर्जुनवाक्यं; T₂ कर्णवधप्रतिज्ञा. — Adhy. no. (figures,
words or both): S₂ 48; B₁ 67; B₂ 60; B₃ 69;
D₁ 78; D₂ 62; D₃ 86; T_{1.5} G 75; T₂ M 74.

80

मंजय उवाच ।

श्रुत्वा कर्णं कल्यमुदारवीर्यं

कुद्धः पार्थः फल्गुनस्यामितौजाः ।

धनंजयं शक्यमुवाच वेदं

युधिष्ठिरः कर्णशुराभितप्तः ॥ १

इदं यदि द्वैतवने व्यवहृत्यः

3. 2784
4. 6 23, 5
5. 71, 25

48

1. *Ś* वैशेषिकम् (for संख्य). — ²) *Bs* पुराणानु कर्म.
Ka [अ]नं कर्मम् (for कर्म कर्मम्). *Ś Ka* *V* राक्षसम्;
Ki राक्षसम् (as); *Ko* *B* (except *B*) *D* *Ca* कर्मम्;
Co कर्मम् (as in text); *Ko* पुराणार्थः; *Ca* उदार' (as
in text); *Ś* वैदर्शनं कुशलितं निशाम्य. — ³) Some
MSS. काल्पुतस्य; *Ga* कल्पुतं च. — ⁴) *P* om. च. *D* *ni*
वेदः; *T* *G* *na* *M* रात्रा; *Ga* रात्रम् (for वेदः). — *Bs*
om. 1st. — ⁵) *Ka* -तमं (for तसः). — After 1, *N*
(except *Bs*) ins.

67.2* विप्रवृत्ता तान नमोऽप्यदीया

निरस्कृता आत्मा यथा न ग्यातु ।

([L. 1] In १९४५. Ho. M. A. C. C. C. C. C.
Di. वृत्त. Ho. विद्युत्) मयपुरा. — ([L. 2] Ba
विद्युत्. Si K. 2. 4 वृत्त (for मय).]

K₂: V₁ B₁: 4: D cont.: B₂ ins. after 1':

673* भीतो भीमं हृष्य चाप्यास्तथा त्वं

यन्नाशकः कर्ममवो निहन्तुम् ।

सौमं त्वया पार्थ कृतं वृथावा

गर्भं समाविश्य यथा न स्वाधु ।

[Ds om. lines 1-3. Bs reads line 1 after line 4.

— (L. 1) Ca cites जीवो जीमं (as above). Ks वारान् (for वारान्) Ks होतोमि मेदमि केवसुवा नं (sic); V1 Ba.s.s. Dai Di.s.s. जीमो जीममिमेवसुवा (V1 Ba. केवसुवा; Bs. केवसुवा; Bs. 'विदवा; Ds. 'वसुवा) वा (Dai 'वा) नं. Ca cites अतिविहा. — (L. 2) Dai Di.s. वदममः (for वदममः). Ds. वदममं (for वदममो). — After line 2, Ba.s Dai Di.s.s. ins.:

674* रौद्रं रणे दम्पतिवार्धकीर्त्यः

भौटिसत्वया नाथ शक्यो निहन्तुम् ।

— Dns om. lines 3-4. — (L. 3) Ks Bs लेवय; V: देव;
Bs: D: हेवय; Dns लेवय; Ds हेवय (sic); Ds लेव; Ca. o
लेव (as above). Ks: Bs: Dns Ds: कृ: (for कृ).
— (L. 4) Da: वने: Bs लयवेवय; Cu *विवय (as above).
Ds वय (for वय). Ks लयव.]

K.4 V1 B Dm Dm1 Dm2.4-1 cont.: 4 K.4 Dm1 m4.
after 472*:

६७३* स्रग्मन्ता रणे यत्तदायाः स भीमं

यज्ञाशक्तः सुखदुःखं निहङ्गमम् ।

[Ba om. line 1. — (L. 1) S Ka Vi Ba Dai
Daa qraa. = (Daa; Ka Vi qraa. Daa qraa
= (for qraa) = — (L. 2) Ba qraa (for qraa)
Ka Vi Baas Dai Dai Daa qraa. Daa qraa
line 3. 2733.]

(७) यत्तद्वाक्यं ईश्वरे स्वयं

हन्ता कर्जंभे हरथेन सत्यम् ।

त्यक्त्वा तं वै कथमवापयाम.

कर्मज्ञातो भीममेनं विहाय ।

[D₁ reads from पद्योक्तं in line 1 up to ईदने in st. 2 twice. — (L. 2) Ks V₁ Bas D₁ D₂ transp. गुण and कण्ठ. Ks Bas D₁ D₂ [म]स्मैकदेन; V₁ [म]देन* (for दन*). V₁ Bas D₁ D₂ (both times). २.३ पदे (for कृतम्) — (L. 3) Bas om. ः. D₁ om. वे. V₁ तु ः; D₁ D₂ (both times). ३.४ पदे; D₁ पदे (for नं दे). D₁ D₂ (both times). ३.५ कण्ठ (for कवम्). V₁ ●●कतः; D₂ [म]सुवतः; Co [म]ः* (as above). D₂ अकृत्वात्तं कवम् पदे]

Finally, S in. after 1:

६७७* इमां च वसतिं प्राप्तो मयातर्कमेत वाचिनः ।

अहं त्वं भीमसेनश्च माग्नीपुत्री च पाण्डवौ ।

वासुदेवेन सहिता वयं कर्मेन मिर्मिताः ।

पुनरेव धर्मं प्राप्य तपश्चर्यां चरामहे ।

अथ वा धार्तराष्ट्राणां परिचर्या खरामहे ।

इत्येषमुक्त्वा वीभत्सुं रोषात्संरक्तलोचनः ।

अश्वीनरेवान्न धर्मराजो युधिष्ठिरः ।

[(L. 1) T: दिवा; T: G: प्राण (for प्राणी). T: G: वाणिज्य; G: सेवित. — (L. 2) M: जय. — (L. 4) T: प्रकुम्भी; T: G: व कुम्भी (for पराकुम्भी). — G: om. (hapl.) line 5. — (L. 5) T: G: वातराज. — (L. 7) M: [w] [w] (for [w] [w]).]

2 D₁ reads हृदं यदि द्वैतवने twice (cf. v. l. 1). — "
 D₂ सर्वः; G₁ एवं (for यदि). K₁ द्वैतवने (sic). M

C. 8. 32.4
D. 8. 68. 5
E. 8. 71. 5

कर्णं योद्धुं न प्रसहे नृपेति ।
वयं तदा प्राप्तकालानि सर्वे
वृत्तान्तपुष्प्याम तदैव पार्थ ॥ २
मयि प्रतिश्रुत्य वधं हि तस्य
बलस्य चाप्तस्य तथैव वीर ।
आनीय नः शत्रुमध्यं स कसा-

द्वैतवनेषु सूतं (for 'ने ह्यवेक्ष्यः'). Ks ह्यवेक्ष्यः; V1 Ds. 8 ह्यवेक्ष्यः; B (except Bs) Dm1 Ds. 7 [S]प्यवेक्ष्यः; Ds [S]प्यवेक्ष्यः; Dc विवेक्ष्यः; T1 G2 नन् (G2 'तु'कं; T2 ह्यवेक्ष्यः; Ts G1. 8 तु सूतं (for ह्यवेक्ष्यः). — ^a) T1. 2 G2 M कर्णेन (M 'र्णं च) योद्धुं; Ts G1. 8 कर्णं नियोद्धुं (for कर्णं योद्धुं). S2 K1. 4 प्रसहेन; Ks B1. 3. 4 D प्रशक्ष्ये; V1 प्रशक्ष्ये; B2. 5 प्रशक्ष्ये; T2. 3 G सहे (for प्रसहे). — ^c) Ks V1 B D S ततः (for तदा). B Dm1 Ds. 4. 6. 7 प्राप्तकालं च (Ds हि) सर्वे; S 'कालं यथावत्. — ^d) B1. 8-8 Dm1 Dm1 D1-2. 5-8 कृत्यानि; B2 कृत्यम्; Ds S कृत्वा (for वृत्तानि). S K1. 2. 4 [अ]ति (S1 'पै')प्याम; Ks [उ]पोष्याम; B2 [उ]पैष्याम; Ds T1. 2 G1. 2 [अ]भ्युपेक्षा (D4 'पैष्या')म; Ts Gs M ह्युपेक्षाम (for [उ]पैष्याम). Ks तदैव; V1 B1. 4. 5 Dm1 Ds. 4. 7 T G1. 8 तथैव (for तदैव). Ks पार्थः; Ds पार्थः; T G राज्यं.

3 ^a) S2 प्रत्यश्रुति (for प्रतिश्रुत्य). T2 G1 वयं (for वयं). T1 च (for हि). — ^b) Ks बालस्य; Ca बलस्य (as in text). V1 B Dm1 D1. 3. 4. 7 न वै (V1 Bs Dm1 D1. 5 वा) कृतं (Bs 'या) तच्च (for बलस्य चाप्तस्य). Ds. 6. 8 दर्शस्य पापाधमपु (Ds 'पौ')रुषस्य; S बलस्य (Gs 'लेन) चार्थं (T2 G2 'र्य'स्य तथैव युद्धे. — ^c) S1 Ks नः; Ds [अ]स्मात्; T1. 2 G1. 2 M मां (for नः). Dm1 T1. 3 G2. 8 शत्रुमध्ये. T2 च (for स). — ^d) S समुद्गम्य; Ca. c 'क्षिप्य (as in text). S Ks. 4 Dm1 D1. 2. 3 Ca प्रत्यपिष्टाः; K1 'पिष्टः; Ks 'पिष्टा; Ds 'पिष्यः; T1 'वीक्षः; T2. 3 Gs M 'पिष्टः; G1 'पीषः; Gs 'पिष्टः; Cc 'पिष्टाः (for 'पिष्टाः).

4 ^a) S2 K1 Bs Ds अन्वास्मिन्; Ks B2 Dm1 Ds. 7 अप्या (D7 'या)स्मिन्; Ks अन्वस्मिन्; B4 Ds 'स्मिन्; Cc 'स्मिन् (for 'स्मिन्). Ds यद्वयम् (for वयम्). — ^b) S1 K1. 2. 4 B4 Ds पिपासवो; Bs यतः सदा; D1 ते पिपासवो; Ds जिज्ञा (for विद्या). — ^c) Ks राजपुत्रः. — ^d) S2 कलार्थिनां; Ks Bs-5 Dm1 D1 फलार्थिनो (Ks 'ना); V1 'न्वितो (for 'र्थिनां). B2 फलान्विहीनो वधः

तस्मत्क्षिप्य स्थण्डिले प्रत्यपिष्टाः ॥ ३
अन्वास्मिन् वयमर्जुन त्वयि
पिपासवो बहु कल्याणमिष्टम् ।
तन्नः सर्वं विफलं राजपुत्र
फलार्थिनां निचुल इवातिपुष्पः ॥ ४
प्रच्छादितं वडिशमिवामिषेण

(sic) (for 'र्थिनां निचुल). Ks. 4 V1 B1. 8 Dm1 Ds. 1. 8 विफलः; B4 Ds विफलम्; Bs Dm1 D1. 3-3 विदुल (for निचुल). B4 Ds. 7 [अ]तिपुष्पः; Dm1 D1. 5 'मिपुष्पः; Ds वृक्षे; Ca. c cite [अ]तिपुष्पः (as in text). — For 4, S subst.

678* अन्वास्म्य सत्वेन यदात्य पार्थ
सत्यं शपन्वासुदेवेन सार्धम् ।
तं नः सत्यमफलमकार्षीस्त्वं
फलकाले पुष्पवृक्षं निवृत्तः ।

[(L 1) Gs सत्वेन. Ts G1. 3 यथा (for यदा). G1 यदाव (for 'त्य). — (L 2) T2 यायां (for शपन्). G1 वासुदेवे. T2 पार्थ (for सार्धम्). — (L 3) G1 त्वमफलम् (for अफलम्). T2 मा कार्षीः; Ts G1. 3 ह्यकार्षीः (G1 'र्थः); G2 अस्य कार्षीः (for अकार्षीस्त्वं). T1 तन्नः सत्यं शपन् सत्यमुक्त्वा. — (L 4) T2. 3 G फलस्य काले. T1 त्वमुच्छिन्नः पुष्पवृक्षः; T2 पुष्पवृक्ष इवाच भग्नः; Ts G वा (G2 वा)च्छिन्नः पुष्पवृक्षः (G2 'वः); M1 पुष्पवृक्षो निवृत्तः (for 'र्थं निवृत्तः).]

5 ^a) Ds विदितं; Cc वडिशम् (as in text). — ^b) B1. 4. 5 Ds. 4. 6. 7 T1 संछादितं (Ds 'तुं); B2. 3 Dm1 D1. 5 संछादितो (B2. 3 'ता) (for प्रच्छा). Ks गरलः; B1. 4. 5 Dm1 Ds. 7 T1 गरलम्; Ds. 4 गरलम्. Ca cites गवधे; Cc गवधो. S2 इवार्य (sup. lin. 'व)वाच; Ks 'सवेन; B1. 4. 5 Dm1 Ds. 4. 6. 7 T1 'ज्ञनेन; B2. 3 'वैवाचा; Dm1 D1. 5 'पराम (Ds 'गः) (for 'वैवाचा). Cc cites शार्थवाचा. — After 5th, D1 reads 8. 49. 9^a-27^a (without v. l.), followed by lines 1 and 3 of 694* for the first time, repeating the portion in its proper place. — ^c) Ds अनर्थः; Cc 'र्थकं (as in text). K1 V1 Bs Dm1 D1. 5 om. मे. — ^d) V1 राजान्वितो (for 'र्थिनो).

For 5, 8 (except T1) subst.

679* प्रच्छादितस्त्वं बालिश दुर्वेद्यो
नर्थवाक्योऽत्यर्जुन नैव साधुः ।
त्वत्त्वा भीमं सर्वभीमेषु भीमं
संयोजितस्त्वं स्वपुत्रं विहृन्तुम् ।

प्रच्छादितो गवय इवाववाचा ।

अनर्थकं मे दक्षितवानमि त्वं

राज्याधिना राज्यरूपं विनायाम् ॥ ५

यत्नपृथो वागुवाचान्तरिक्षे
समाह्वाने त्वयि मन्दबुद्धौ ।

जातः पुत्रो वामविक्रमोऽयं

सर्वोऽग्राह्याश्रवाञ्जेष्वतीति ॥ ६

अयं जेता साण्डवे देवसंघा-

न्मवाणि भूतान्यपि चोत्तमौजाः ।

अयं जेता मद्रकलिङ्गककया-

नयं कुरुहन्ति च राजमध्ये ॥ ७

अस्मात्परो न भविता धनुर्धरो

न वै भूतः कथनं जातु जेता ।

इच्छन्त्यः सर्वभूतानि कुर्या-

दशे वशी सर्वममामविद्यः ॥ ८

कान्त्या ग्राह्यस्य जेतेन वायोः

C. B. 1302
D. B. 58. 13
A. B. 71. 12

[(L. 1) T₁ कर्णपर्यं T₂ G_{1.2} दुर्दक्षिणम् — (L. 2) G₁ 'वासीध्वजं', M₁₋₃ 'कश्यपेभ्यः' M₁ डेन (for देव- G₁ M₁ मायु. — G₁ om. lines 3-4. — (L. 3) M सर्वैरेतु. T₁ गोर; T₂ G₁ [प्र]क्षिप्तैः G₁ जेता; M₁ जना; M₂₋₄ क्षीनः (for क्षीरैः).]

On the other hand, N ins. after 5:

680* त्रयोदशेना हि ममाः मदा वयं
रामन्वरीविष्म धनंजयाशया ।
काले वयं देवमिवोत्तरीयं
तत्र. सर्वोद्वरके त्वं न्यमज्जयः ।

[(L. 1) S₁ K_{1.2} V₁ B₁ त्रयोदशे मसि; S₂ त्रयोदशेन स (sic). K₁ ममा वयं ताम् (for ममा सदा वयं). — (L. 2) D₁ ताम् (for ताम्). S₁ K_{1.2} B_{1.2} 3 अन्वरीविष्म (B₁ वि); S₂ B₁ D₁ D_{1.2} 3 अनुवीविष्म (D₁ 'वा'); K₁ अनावीवस (sic); C₁ अनुवीवीविष्म; C₂ अन्वरीविष्म. — (L. 3) S₁ K_{1.2} 4 कालेनावर्द्ध; K₂ कालेन वयम्; D_{1.2} C₁ काले वयम्; D₂ कालेन वयम् (for काले वयं). S₁ K₁ V₁ B₁ D₁ D₂ C₁ देवम् (for देवम्). C₁ cites देवः. B₁ रवोद्वरीजम्; D₁ 'उत्तरीयं. C₁ c. 11' (as above). — (L. 4) V₁ D₁ ततः (for तत्र); B₁ om. सर्वान्. S₁ K_{1.2} 4 transp. वरके and त्वं. B_{1.2} त्रयोदशे. C₁ c. cite वरके न्यमज्जयः. K₁ त्रयोदशे; B₁ अममज्जयः (sic); B₂ न्यमज्जयः; B₃ न्यमज्जयः; D₁ D₂ त्रयोदशे (for न्यमज्जयः). D₁ जातः सर्वो त्वं तु वन्मा त्रयोदशे (sic).]

6 " K₁ वयम्; B₁ वयम्; D₁ ततः (for वयम्). K₁ वयम् (for वयम्). V₁ B_{1.2} 3 [अ]न्तरीये. — " D₁ G_{1.2} सदाहि (D₁ 'दा' जाते; T₁ तथा हि जाली. B₁ D₁ मन्दवीर्यैः; D₁ D_{1.2} 'वीर्यैः; T₁ G₁ 'बुद्धे (for 'बुद्धौ). — " K₁ om. इति. D₁ सर्वोऽग्राह्याश्रवाञ्जेष्वतीति विहता. — For 6th, S subat.

681* अपारीषाणासवाङ्कुम्भितजालो
बहुमन्त्राणामपमयेव जेता ।

[(L. 1) T₁ अतस्मिन् (for अतस्मिन्). G₁ तस्मात्. T₁

G₁ 'कृत्वापरो मदाया (M₁ 'मिदमय) (1-2 वायव्याङ्कुम्भितजालो). — (L. 2) T₁ मयम् (for मयम्). G₁ अतस्मिन् विहता (for 'मिदमय').]

7 " T₁ कयातः (for जेता). D₁ पाण्डवे; S₁ पाण्डवो (for साण्डवे). D₁ D_{1.2} देवसंघा. — " B₁ 1. 1. 1 T₁ G₁ M₁ चोत्तमौजा; G₁ चोत्तमौजा. — " K₁ D_{1.2} मद्रकलिङ्गककयात्; B₁ मद्र * * * कलिङ्गकयात्; T₁ G_{1.2} 'कलिङ्गकयात्. — After 7th, B₁ (erroneously) reads S. 52. 4-22 for the first time, repeating the portion in its proper place.

On the other hand, S ins. after 7th:

682* दैत्याश्च रक्षसि सनागतानि
भूमिं च सर्वाङ्गिष्विजेन जेता ।

[(L. 1) T₁ G₁ दैत्याः; G₁ M₂₋₄ दैत्यान्; M₁ दैत्यानि. — (L. 2) T₁ G₁ सर्वैः.]

— B₁ om. 7th. — " K₁ V₁ B₁ (B₁ om.) D₁ अयं कुरु-
ग्राह्यमये विहता; S₁ कुरुक्षेत्रं सर्वाङ्गिष्विजेन (T₁ 'समुग्राह्यः;
M₁ 'स्यग्राह्यः) जेता.

8 " K₁ आलोत्परास (sic). G₁ om. न भविता. C₁ cites नो भविता. K₁ B₁ D₁ D_{1.2} 3 T₁ M₂₋₄ C₁ नो (for न). — " S₁ कंचन. K₁ V₁ B₁ D₁ नैवं मृतं (D₁ 'हि) किंचन (V₁ 'विज) जातु जेता (V₁ जेत्स्यति; D₁ जेतु); T₁ G_{1.2} नैवम् (T₁ नैवो न; T₂ नैवो न) मृतः (G₁ 'तं) कञ्चि (G₁ किंचि) देन विजेता; G₁ न भविष्यत् मृतं किंचिदेन विजेता; M₁ नैवं न मृतं किंचिदेन विजेत् (M₁ 'ता). — " K₁ V₁ B₁ D₁ D_{1.2} 3 S₁ इच्छन्त्यः; D₁ D_{1.2} 'वयं; D₂ इच्छन्त्यः (for इच्छन्त्यः). T₁ G₁ इच्छन्त्यः (G₁ 'न्त्य) (for इच्छन्त्यः). — " D₁ D_{1.2} एते वशी; T₁ वशी वसे (by transp.); T₂ G₁ इच्छन्त्यः. D₁ सर्वममामविद्यः; C₁ c. 'समाप्त' (as in text).

9 " M₁ कर्णो (for कर्णम्). T₁ कालेन (for जेतेन). — " D₁ क्षीरैः जेतो; D₂ क्षीरैः जेतः; T₁ क्षीरैः विनायि.

C. 8. 5362
B. 8. 68. 13
K. 8. 71. 12

स्यैर्येण मेरोः क्षमया पृथिव्याः ।
सूर्यस्य भासा धनदस्य लक्ष्म्या
शौर्येण शक्रस्य बलेन विष्णोः ॥ ९
तुल्यो महात्मा तव कुन्ति पुत्रो
जातोऽदिनेर्विष्णुरिवारिहन्ता ।
स्वेषां जयाय द्विषतां वधाय
ख्यातोऽमितौजाः कुलतन्तुकर्ता ॥ १०
इत्यन्तरिक्षे शतशृङ्गमूर्ध्नि
तपस्विनां शृण्वतां वागुवाच ।
एवंविधं त्वां तच्च नाभूत्तवाद्य
देवा हि नूतमनृतं वदन्ति ॥ ११

(for 'ज मेरोः'). D. धरिण्यां (for पृथिव्याः). — °) T₁ s
G अक्षेत्र तापे (G₁ 'पाद्' (for सूर्यस्य भासा). T₂ M तापाद्
(for भासा). — °) D₈ शौर्ये (for शौर्येण). B₁ रणेन;
T G M₂₋₄ जयेन (for बलेन).

10 °) S₂ जाता; D₈ पुत्रो (for जातो). S [अ]मितौजाः
(for [अ]रिहन्ता). — °) S₁ K₁ s द्विषां; G₁ lacuna (for
स्वेषां). — °) S₁ K₁ s दयातो; D₈ ततो (for ख्यातो). S
ख्यातो महात्मा कुल (T₂ s G₁ s तव) नंदिकर्ता. Ca cites
तन्तुः; Cc कुलतन्तुः.

11 °) V₁ B₁ s D₄ [अं]तरीक्षे. — °) D₈ तामुवाच;
M₂₋₄ वाच आसत् (for वागुवाच). — °) D₈ damaged.
S एवंविधस्य. K₃ V₁ B (except B₂) D₁ D₂₋₄ s. 6. 7 om.
त्वां. K₄ त्वां तदुयाभूत्; S त्वं न च भू (G₂ हि सु) तः (for
त्वां तच्च नाभूत्). D₄ नोभूत् (for नाभूत्). K₃ D₁
D₁ s. 6 यथावद्; V₁ B₁₋₄ D₁ D₂₋₄ s. 7 त (B₂ य) या च;
B₅ तथा ते; S तथा (T₁ तदा; T₂ त्वया) य (for तवाद्य).
— °) K₁ s V₁ B D [अ]पि; T G₁ s च (for हि). D₁
D₁ s T₂ ह्यनृतं (for अनृतं).

12 °) D₈ damaged. — °) D₄ s श्रुत्वा).
S₂ K₃ V₁ B D S (except G₁) गिरः. K₄ पूजमहं (for
'यतां). K₃ मया त्वां; V₁ B D T₂ s G₂ s M सदा त्वां
(B₁ D₄ त्वं; M₁ त्वां); T₁ यदा त्वां; G₁ सदा वां (for
सदैव). — °) B₂ M₄ om. न. B₂ संवर्ति; D₄ G₁ s
संवर्ति (G₂ 'तीं'); D₈ संयर्ति; Ca संनति (as in text). D₁
प्रेमः; T₁ G₂ याम; T₂ s G₁ s M यामि; Ca प्रेमि (as in
text). — °) K₃ s V₁ B D T₁ s G M₂ s. 4 त्वां. V₁
B₁ D₁ [अ]धिरथेर; T₂ s G [आ]ति. K₃ D₁ सयांतं;
D₂ प्रयांतं (for सयांतम्). C₇ न त्वां जानाम्याधिरथेभ्यर्थांतम्.

13 S repeats 13, after App. I (No. 20).
— °) K₂ s D₁ त्वाद्वा कृतं; K₃ G₁ (both

तथापरेषामृषिसत्त्वमानां
श्रुत्वा गिरं पूजयतां सदैव ।
न संनतिं प्रैमि सुयोधनस्य
न त्वा जानाम्याधिरथेभ्यर्थांतम् ॥ १२
त्वद्वा कृतं वाहमकूजनाक्षं
शुभं समास्थाय कपिध्वजं त्वम् ।
खड्गं गृहीत्वा हेमचित्रं समिद्धं
धनुश्चेदं गाण्डिवं तालमात्रम् ।
स केशवेनोद्यमानः कथं नु
कर्णाद्धीतो व्यपयातोऽसि पार्थ ॥ १३
धनुश्चैतत्केशवाय प्रदाय
यन्ताभविष्यस्त्वं रणे चेदुरात्मन् ।

times) त्वद्वा कृतं; D₈ दद्वा कृतं; T₂ (both times) दद्वा
ये तं (for त्वद्वा कृतं). Ca cites त्वद्वा (as in text).
B₁ om. from कूजनाक्षं up to कर्णा (in 13^f). K₃ s
वाज (K₄ 'ह' नकूजनाक्षं; V₁ वाहमकूजनाक्षं; T₁ (both
times) वाहमकूजिताक्षं. Ca v cite वाहमकूजं (as in
text). — °) D₈ समं (for शुभं). S₂ K₃ कपिध्वजे त्वं
(K₃ 'जेदं'); K₄ B₅ D₁ D₂ s. 2. 3 T₂ s G M (S MSS.
both times) 'ध्वजं तं (D₈ त्वं); T₁ (both times)
'ध्वजांघ. — °) K₄ प्रहीत्वा. K₃ D₈ हेमचित्रं तथैव;
V₁ B₂ s. 5 D₁ D₂₋₄ s. 5 T₂ s G₁ s M (S MSS. first
time) 'चित्रा (B₅ D₈ 'पट्टः; B₅ 'पद्या) वनद्धं; B₄ D₁
D₂ s. 1 T₂ G₂ (last two first time) 'पट्टानुबद्धं. S
(second time) खड्गं बिभ्रज्जातरूपत्सदं च (T₁ M 'रूपार्क-
रूपं; G₂ 'रूपत्सरूपं). — °) D₈ धनुःश्रेष्ठं; T₁ s G₁ s
M₂ s. 4 (all first time) चतुर्वरं; G₁ (second time) 'वेदं
(for 'श्रेष्ठं). S₁ K₃ तालिमात्रं. — °) D₁ सकेसवो; T₁ s
G₁ s M₂₋₄ (all first time) वासुदेवेन (for स केशं). S₂
K₁ न; K₃ V₁ D₈ G₂ (both times) तु; K₄ च; B₅₋₄
D₁ D₁ D₁ s. 2-7 T G₁ s M (S MSS. second time) त्वं
(for तु). — °) D₂ कस्माद् (for कर्णाद्). G₁ (first
time) पार्थः (for भीतो). S₂ K₁ s G₁ (first time) [S]-
व्यपयातो (for व्यप'). T₁ G₁ M (all second time) कर्णा-
त्पार्थ (T₁ 'र्थां) त्वमपैतु (T₁ 'दैनु) सैषी (G₁ 'धीव); T₂ (second
time) कर्णं पार्थं त्वमपैतुं समैषी; T₃ G₂ (both second time)
कर्णत्पार्थः त्वमपैतुं समैषी; G₂ (second time) 'त्पार्थमपैतुं
समैषी. — After 13, Bom. ed. and S ins. a passage
given in App. I (No. 20) followed by the repetition
of st. 13.

14 T₁ G₁ M read 14th twice. — °) V₁ B₅

ततोऽहनिष्यत्केशवः कर्णमुग्रं

मरुत्पतिर्दृष्टमिवात्तवज्रः ॥ १४

मासेऽपतिष्यः पञ्चमे त्वं

न वा गर्भोऽप्यभविष्यः पृथायाः

तत्ते श्रमो राजपुत्राभविष्य-

न संग्रामादपयातुं दुरात्मन ॥ १५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥

Da. 4. 1 Ti (both times) धनुश्च तन्; Ba. 1 'धेद'; Ta (both times); G (Ga both times) M (both times) स गांश्चिं (for धनुश्चैतन्). Bi Dni Da. 4. 1 Ti (both times) प्रवच्छ (for प्रदाय). — ¹) Bi [ज]भविष्यत्सर्वे; Ta. 3 G (Ga both times) मयेत्सर्वं (Ga 'ये') यदि (for [ज]भविष्यत्सर्वं). G om. रणे. Dai Da. 3 द्वि रणे (for रणे चेत्). Ka Ba. 1 Pa वै दुरात्मन्; Ba. 3 चेदुरात्मनः; Dni Da. 4. 1 S (Ti G M both times) केनयव (for चेदुः रात्मन्). — ²) Ba. 4 Dni Da. 4. 1 तदा; Pa यदा (for ततो). S तरेष्वन् (for 'सुनि'). Dni कर्णममं (for 'मुग्रं'). — ³) Ta. 3 Ga. 3 M मरुत्पत्यो. Ka Dni. 1 मां' (Dni 'त'वज्र). — ⁴) S K Vi B Dni Pa-ins ins. after 14: Dai after 10; Dni ins. lines 1-2 after 15 and lines 3-4 after 64¹.

64¹* रावेयमेवं यदि चाप्यशक्तः

अरम्भमुग्रं प्रतिबोधनाय ।

यच्छान्वस्य गांश्चिद्वमेतदथ

यत्तो योऽहनिष्यधिको नरेन्द्रः ।

[(L. 1) Da कर्णे रणे त्वं (for रावेयमेवं). Ka Bi Dni Da. 4. 1 एवं (for दं). Ka B Dni Da. 4. 1 तव यच्छ; Vi Dai Da. 4. 1 यच्छ. — (L. 2) Vi BD प्रतिवा (Da 'व')वनाय. — (L. 3) Da अयस्ये त्वं; Ca यच्छान्वस्ये (as above). Co cites यच्छ only. Śi Ka. 3 यव; Ki यव; Vi Ba. 3 Dai Da. 3 देहे; Ba. 3 Dni Da. 4. 1 प्रवच्छ (for यच्छ). Bi [ज]जे (sic) (for [ज]जेस्ये). Bi Dni Da गांश्चिं (Da 'वि'षय. S Ka. 4 जस्ये; Bi जस्यं (for जव). — (L. 4) S Ka. 4 Vi Ba Dai Da. 3 कोन्वयु; Ba [5]वन्वयु; Da [5]वेवा वै (for कोन्वयु). Ka मयविकिं; Bi मयिके; Da कोन्वयिकिं. Ka Da जरेतु; B (except Bi) Dni Da. 7 वा नरेन्द्रः (Bi 'द' (for नरेन्द्र); Da नोऽप्यधिकोन्वयु नरेन्द्र.) Ka Ba Dni Da. 4 (marg.); cont.: Da. 4. 1 ins. after 14:

64¹* तस्मादेवं पुत्रदारेर्विहीन

य नृपः ।

इष्टा लोकः पतिव्रतपुत्रगाये

पतिर्हृष्टे नरके पाण्डवेय ।

[Da. 4 om. lines 1-2. — (L. 1) Dni अस्मादेवं. Da विहीना. — (L. 2) Ka पुत्रादपुत्रान्. Da तस्मां तस्मात्पु०० नृपः. — (L. 3) Da. 7 इष्टादेः (Da 'के'); Da पुत्रलोकाय.

— (L. 4) Ka पुत्र; Dni पुत्रा; Da. 7 पुत्रान्; Da पुत्र; Pa पुत्रान् (for पुत्र); Da नरकान्. Ka Da. 7 नरेन्द्रः (Ka 'नान्').

Da cont.:

650* रथे स्थितः काशपुत्र केनयस्ये

रश्मो समाराध रणे प्रयातु ।

अदिश्वमघैव ममेव कर्णं

पैथं यथा केनयो राजमध्ये ।

15 ¹) Śi प्रकृष्टे; Ka B Dai Dni Da. 3 Ca प्रकृष्टे; Vi Pa य प्रकृष्टे (for प्रकृष्टे). T Ga. 3 Ni म मे गांश्चिदेय (Ti विदे य; Ga विदेयो य; Mi विदेयो य विदेयो यवे; Ga मांश्चिदपिदेयं पंचमेयं०००. Ma-4 तस्मांश्चिदेयं यदि मांश्चिदपिदेयमे. — ²) Da मा (for वा). Vi B Dni गांमे. Ka यथा-भविष्यः; Vi Dni Da. 3 जामविष्यः; Ba प्रमं; Ba याम'; Da. 3 ह्यमं; Ta. 3 Ga यथमवः (Ti 'वन्'); Ta Ga. 3 Mi यथमावः; Ma-4 बदमवः (for स्प्यभविष्यः). Śi पृथिव्यः; Ka. 4 पृथायां. — ³) Da ततः; Ta. 3 G मतो (for तते). Ka. 4 Vi B D Ti M श्रेयो; Ta. 3 G श्रेवान् (for श्रमो). Vi राजपुत्राद्; T G 'पुत्रो. Vi भविष्यः; Da भविष्यते. — ⁴) Ba. 3 Dni Da. 4. 1 न चेत् (for न). Ka. 4 अपयार्च; Ka उपचातु; Vi अयार्चस्य; B Dai Dni Da. 4. 1 'यार्च; D 'यार्चो; Da उपयार्चिं (for अपयार्च). S न ते यतः कल्पुन इत्यर्था (Ta Gi Mi 'वे')पान्. — After 15, Dai ins. 663* and Dni ins. lines 1-2 of 683*. On the other hand, Dni Da ins. after 15:

686* विद्याविद्वदं पिबन् ते बाहुवीर्यं-

मर्मस्त्रेयान्वाजगार्ज्यं धिक्ते ।

धिक्ते केतुः केमरिजः मुपत्य

कृशानुदं च ययं च ते बिह ।

[(L. 1) Da गांश्चिं. — (L. 4) Dni विह्वे (for ते विह्वे)]

Colophon om. in Di. — *Day of Karna's Generalship*: Śi Ka द्वितीयदुर्दिवसे. — *Adhy. name*: Ti यद्विषयि; Mi यद्वयवार्च. — *Adhy. no.* (figures, words or both): Śi 49; Bi 68; Ba Da 69; Ba 70; Da. 79; Ta. 3 G 76; Ta M 76.

४९

संजय उवाच ।

युधिष्ठिरेणैवमुक्तः कौन्तेयः श्वेतवाहनः ।
 अस्मि जग्राह संक्रुद्धो जिघांशुर्भरतर्षभम् ॥ १
 तस्य कोपं समुद्गीक्ष्य चित्तज्ञः केशवस्तदा ।
 उवाच किमिदं पार्थ गृहीतः खड्ग इत्युत ॥ २
 नेह पश्यामि योद्धव्यं तव किंचिद्वनंजय ।
 ते ध्वस्ता धार्तराष्ट्रा हि सर्वे भीमेन धीमता ॥ ३
 अपयातोऽसि कौन्तेय राजा द्रष्टव्य इत्यपि ।
 स राजा भवता दृष्टः कुशली च युधिष्ठिरः ॥ ४

49

1 " D₂ युधिष्ठिरेण. — " T₁ अस्मि- (for अस्मि).
 — " S₂ K_{1.2.4} V₁ B₁ D₁ D_{2.4.7} T₂ G₂ भरतर्षभ
 (D₁ 'भः'); D₂ पांडुनंदनं. D₂ हंतुं आतरमग्रजं.

2 G₂ om. 2. — " K₂ पापं; S (G₂ om.) क्रोधं
 (M₁ 'धः') (for कोपं). S₁ K_{1.2.4} समुद्गीक्ष्य; S (G₂
 om.) समाज्ञाय; C₂ समुद्गीक्ष्य (as in text). — " K₂
 G₂ तथा (for तदा). — " K₂ पार्थ; T₁ कार्यं; T_{2.3} G_{1.3}
 M खड्गं (for पार्थ). — " S₂ गृहीत्वा. D_{2.1} D_{1.5.6} खड्गं
 गृह्णासि शंस मे; T₁ अस्मि गृह्णासि भारत; T_{2.3} G₂ M
 गृह्णास्वर्तुन शंस मे; G₁ गृह्णासि भरतर्षभ.

3 " B_{1.2-3} D₁ D_{2.4.7} T₁ G_{1.2} न हि; B₂ नेहि (for
 नेह). G₂ [अ]योद्धव्यं. — " K₂ V₁ D₂ स्वयि; B D_{2.1}
 D₁ D₁₋₇ S त्वया (for तव). T₂ G_{2.3} कंचिद्. M₂
 धनंजयः. — " V₁ B_{2.3} D_{2.1} D_{1.5} विध्वस्ता; B_{1.4} D₁
 D_{2.4.7} ते प्रस्ता (for ते ध्वस्ता). S नेहा (G₂ न ह्या) गता
 धार्तराष्ट्राः. — " B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.5.7} भीमसेनेन (for
 सर्वे भीमेन). D₂ संयुगे; S वारिताः (for धीमता).

4 " K_{1.4} अपा (K₂ 'मि')यातो; K₂ D_{2.3} उप; D_{2.1}
 D_{1.5} इहामतो; D₂ उपा *; S उपामतो (for अपयातो).
 S K_{1.2.4} हि (for एसि). — " B₂ T₂ G₂ इत्यसौ; B₂
 D₂ T_{2.3} G_{1.2} M इत्युत; C₂ इत्यपि (as in text). B₂
 किमिदं ते चिकीर्षितं. — " B₂ भरतश्रेष्ठ (for भवता दृष्टः).
 — " S₂ कुशले; D₁ कुशली.

5 " S K_{1.2} संक्रुद्धा; B_{1.4.5} D₁ D_{2-4.7.8} स क्रुद्धा.
 T_{2.3} G₂ नरक्रुद्धं (for नृप). — " T₁ G₂ M-विक्रम (for
 'मय'). — " K₁ हर्षकालं. B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} च (for
 तु). — " S₂ T₁ G₂ त्वं; K₂ V₁ B₂ D₂ ते; K₂ D_{2.1}
 D_{2.2.5.6} T_{2.3} G_{1.2} M_{1.3} त्वां (for त्वा). S₂ V₁

तं दृष्ट्वा नृपशार्दूलं शार्दूलसमविक्रमम् ।
 हर्षकाले तु संप्राप्ते कस्माच्चा मन्पुराविशत् ॥ ५
 न तं पश्यामि कौन्तेय यस्ते वध्यो भवेदिह ।
 कस्माद्भवान्महाखड्गं परिगृह्णाति सत्वरम् ॥ ६
 तच्चा पृच्छामि कौन्तेय किमिदं ते चिकीर्षितम् ।
 परामृशसि यत्क्रुद्धः खड्गमद्भुतविक्रम ॥ ७
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन प्रेक्षमाणो युधिष्ठिरम् ।
 अर्जुनः प्राह गोविन्दं क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ॥ ८
 दद गाण्डीवमन्यसा इति मां योऽभिचोदयेत् ।

मन्यवारि (V₁ 'नुरावि')शत्. B_{1.2-3} D₁ D_{2.4.7} किमिदं
 मोहकारितं.

6 " D₁ ते (for तं). K₂ पश्याम. T₂ कौन्तेयं.
 — S₁ K_{1.2} om. (hapl.) 6^a-7^a. — " K₂ B_{1.4.5} D₁
 D_{2.4.7} भविष्यति; V₁ D_{2.1} D_{1.5.6} भवेदिति; D₂ भवेति वै
 (for 'दिह'). — After 6^{ab}, K₂ B D₁ D_{2.4.7} ins.:

687^a ग्रहर्तुमिच्छसे कस्मात्किं वा ते चित्चित्रभ्रमः ।

[K₂ चित्ते हि (for ते चित्).]

— " D₂ G₂ तस्मात्; M₂ यस्माद्. D₂ विद्वन् (for
 भवान्). B₂ इमं (for महा). — D₂ om. (hapl.)
 6^a-7^a. — " S₂ K₂ परिगृह्णाति; T_{2.3} G₂ 'गृह्णासि. V₁
 B D₁ D_{1.2-5.7} सत्वरः; T G [अ]कारणात्; M कारणात्.

7 S₁ K_{1.3} om. 7^a; D₂ om. 7^{ab} (cf. v. l. 6).
 — " K_{2.4} V₁ B D_{2.1} D_{1.2-7} G₁ तत्त्वां; D₂
 स त्वां; T G_{2.3} M तस्मात् (for तत्त्वा). — " S किमिदं
 (T₂ G_{2.3} कांक्षितं; G₁ कांक्षी तं) भरतर्षभ. — " S₂
 K_{1.2} B (except B₂) D₁ D_{2.4.7} परामृशसि; K₂
 परान्दसि; K₂ 'मृषसि; D₂ T₂ 'मृषयति (T₂ 'सि); C₂
 'मृषस्व. K₂ यः क्रुद्धः; K₂ यत्क्रुद्धः; D₂ यत्क्रुद्धः; T_{2.3} M
 संरब्धः (T₂ 'रब्ध'); T₂ G हस्तेन (for यत्क्रुद्धः). — " K_{2.4}
 अद्भुतविक्रमः; D₂ S 'दर्शनं.

8 " M₁ उक्त्वा (for उक्तम्). D₂ स कृष्णेन; S
 कयक्षेण. — " S₂ प्रेक्षमाणे; K₁ 'मानो; K₂ B₂ D_{2.1}
 D_{1.5.6} प्रेक्षमाणो (K₂ 'जं). — " D₂ प्राह (for सर्वं).
 M₂ इवाश्वसन्.

9 " S₂ K₂ देहि; K₂ रुह (sic); D₂ वद्ध (for दद).
 D₂ गांजीवम्. B D_{2.1} D₁ D_{2.3-7} S अन्यसौ देहि गांजीवम्.
 — " S₂ संबो; K₂ 'बो (for मां बो). K₁ [S]भिचो-
 दयत्; K₂ 'बादय; K₂ B₂ D_{2.1} D₁ मचोदयत्; V₁ B₂

छिन्द्यामहं शिरस्तस्य इन्द्रपांशुव्रतं मम ॥ ९
तदुक्तोऽहमदीनामत्राज्ञामितपराक्रम ।
समर्थं नव गोविन्द न तत्त्वन्तुमिहोन्महे ॥ १०
तस्मादेनं वधिष्यामि राजानं धर्मभीरुकम् ।
प्रतिज्ञां पालयिष्यामि हन्वेमं नरमत्तमम् ।
एतदर्थं मया स्वज्ञो गृहीतो यदुनन्दन ॥ ११
सोऽहं युधिष्ठिरं हत्वा सत्येऽप्यानुष्यतां गतः ।
विशोको विन्वरथापि भविष्यामि जनार्दन ॥ १२
किं वा त्वं मन्यसे प्राप्तमस्मिन्काले समुत्थिते ।

Ds S प्रचोदयेत्; Ds [S] प्रचोदयेत्. — Ds reads 9^a-27^a and lines 1 and 3 of 694* for the first time after 8. 48. 3^a. — *) B₁ D₁ D₂ D₃ T₁ G₁ मि/मि नि/धामहं; D₂ छिन्द्यामहं. B D₁ D₂ D₃ T₁ G₁ तस्य शिरः (by transp.); D₂ शिरस्तस्य; D₂ 'त्येति. — *) S K₁ L₁ S [ह] तस्य; D₂ कृष्ण; D₂ अथ (for इति). K₁ पांशुव्रतं; D₂ पांशुव्रतं; Co [उ] रांशु (as in text). Ca cites उपशुभ्र. — After 9, T₁ S ins.

688* युधिष्ठिरेण तेनाहमुक्तमस्मि जनार्दन ।

[G₁ यापि (for वापि)]

10 *) S यद् (for उद्). K₁ D₂ अदीनामा; S 'नार्थ; Ca अदीनार्थ. B D₁ D₂ D₃ T₁ G₁ तदुक्तं मम चापेक्ष. — *) K₁ D₂ राजामितपराक्रमः (K₁ 'मं); D₂ राजा रमितपराक्रमः; S राजा तेन (T₁ M 'ज्ञायेन) यत्तस्मिन्. — *) S transp. न and तत्. K₁ हव (for हृह).

11 *) S K₁ L₁ S चर्मभीरुकः; B D₂ Ca 'भीरुकः; S 'चारिकः. — After 11^a, V₁ reads 13^a, repeating it in its proper place and thereafter repeats 11^a. — *) D₂ om. (hapl.) from हत्वेन up to भविष्यामि (in 12^a). K₁ V₁ B D₁ D₂ D₃ T₁ G₁ S [व] र्म; D₂ च (for [ह] र्म). S₁ K₁ V₁ D₁ D₂ D₃ नरमत्तमः; D₂ तु यतोचर्म; D₂ M₁ D₂ नरमत्तमं. — *) K₁ यदुत्तमः; K₁ युत्तमं (for यद्).

12 D₂ om. up to भविष्यामि (in 12^a) (cf. v. 1. 11). — *) D₁ हि (for सृह). S₁ युधिष्ठिरो. — *) K₁ V₁ B D₁ (D₂ om.) S तस्य (for सत्येऽपि). V₁ T₁ G₁ S [वा] युष्मतां. S₁ यताः; D₂ ततः (for यतः). — *) S (except T₁) येन (for चापि).

13 *) T₁ S G₁ च (for वा). — *) B₁ काह; B₂ काये; S कार्ये (for काहे). S₁ समुत्थिते; K₁ B₁ S D₁ (except D₂) उपस्थिते. — *) D₂ partly damaged. D₂ शेष; S (except T₁ G₁) कृष्ण (for लक्ष). — *) D₂ S (except G₁) देवि; D₂ ज्ञात (for देव). D₁ D₂ S transp. देव and ज्ञात. — After 13^a, T₁ G₁ S ins.

689* जातस्तस्यो हि धर्मजाधर्मजेति परा युधिः ।

न्यमस्य जगत्मानं वेत्य सर्वं गतागतम् ।
न तथा प्रकरिष्यामि यथा मां वक्षसे भवान् ॥ १३

कृष्ण उवाच ।

इदानीं पार्थ जानामि न ब्रह्माः सेवितास्त्वया ।
अकाले पुरुषपात्र संस्मृक्रिययानया ।
न हि धर्मविभागज्ञः कुर्यादेवं धनंजय ॥ १४
अकार्याणां च कार्याणां संयोगं यः करोति वै ।
कार्याणामक्रियाणां च स पार्थ पुरुषाधमः ॥ १५
अनुमृत्य तु ये धर्मं कवयः समुपस्थिताः ।

[T₁ S transp. कर्मेण and कर्मेण T₁ पुनः]

— *) V₁ प्रकरिष्यामि; T₁ [अ] य करि; T₁ च करि. G₁ तत्तथा करिष्यामि. — V₁ reads 13^a for the first time after 11^a. — *) M₁ S मा (for मां). — After 13, K₁ V₁ B D (except D₂) S ins.

690*

संज्ञ उवाच ।

विधिगमिष्येव गोविन्दः पार्थमुक्तमस्मिन्पुनः ।

[D₂ T₁ G₁ S M om. संज्ञ उवाच. — (L. 1) T₁ G₁ M पकि (M₁ कीर्ति) नि (for इति). T₁ G₁ विधिगमिष्येव न गोविन्दः. K₁ उक्त. G₁ वचः (for पुनः)]

14 V₁ B₁ S D₁ D₂ T₁ S M om. the ref. K₁ T₁ G₁ श्री (T₁ G₁ om. श्री) भववाद् (for कृष्ण).

— *) K₁ हृह; Ca हृहः (as in text). K₁ तया (for तया). — *) B₁ D₁ D₂ D₃ T₁ कालेन (for अकाले).

— *) K₁ T₁ S G₁ S M₁ S संज्ञः कृष्ण (T₁ 'वते; T₁ 'वता); D₂ 'मकुपय. D₂ तया; T₁ तया (for [अ] तया).

B (except B₁) D₁ D₂ D₃ T₁ S संज्ञं चक्रवानवाद् (B₁ D₁ D₂ S 'मिवाद्; B₁ 'वगा; Ca cites अगात्. — *) T₁ S G₁ धर्मविभागज्ञैः. — *) K₁ कुर्यादेवं; T₁ S G₁ एवं कार्यः; T₁ इदं कार्यः; M एवं कुर्याद् (by transp.). S₁ K₁ D₁ धनंजयः. — After 14, K₁ B₁ S D₁ D₂ D₃ S (marg. sec. m.) S₁ S ins.

691* यथा त्वं पाण्डवाहे धर्मभीरुपण्डितः ।

[D₂ यत्वं इति]

15 *) B₁ अकार्येण; S (except M₁) योकार्याणां; Ca चक्रा (as in text). K₁ D₁ S S च संयोगं; V₁ B D₁ D₂ D₃ S कृष्णाणां च; S कृष्णाणां (for च कार्याणां). Ca cites कृष्णाणां. — G₁ reads 15^a twice. — *) K₁ यद् (for यः). K₁ D₂ S यः करोत्यविचारयद्; D₂ कुर्यादेवं विचारयद्; S (G₁ both times) संयोगं नावयुष्यते (T₁ 'त). Co cites संयोगं (as in text). — *) K₁ D₂ S अक्रियाणां (D₂ 'वा) चैव; B₁ S 'वापिच; T₁ S G₁ S (both times) M 'वापिच. T₁ S G₁ कार्याणां नु कृष्णाणां. Ca cites कार्याणां. — *) D₂ G₁ यार्थः.

16 *) K₁ D₂ अनुष्ठितः; D₂ कृष्ण; Ca o 'चय (as in text). B₁ है; D₂ है (for वे). — *) G₁ कृष्ण चः

C. 8. 3422
B. 8. 19. 19
K. 8. 72. 20

समासविस्तरविदां न तेषां वेत्य निश्चयम् ॥ १६
अनिश्चयज्ञो हि नरः कार्याकार्यविनिश्चये ।
अवशो मुह्यते पार्थ यथा त्वं मूढ एव तु ॥ १७
न हि कार्यमकार्यं वा सुखं ज्ञातुं कथंचन ।
श्रुतेन ज्ञायते सर्वं तच्च त्वं नावबुध्यसे ॥ १८
अविज्ञानाद्भवान्यच्च धर्मं रक्षति धर्मवित् ।
प्राणिनां हि बधं पार्थ धार्मिको नावबुध्यते ॥ १९
प्राणिनामवधस्तात् सर्वज्यायान्ततो मम ।
अनृतं तु भवेद्वाच्यं न च हिंसात्कथंचन ॥ २०

(for कवयः). Ks समुपासते; Ds के समुत्थिताः; Co समुप^० (as in text). Ca cites उपस्थिताः. B Dn1 Ds. 4. 7 कथयेयुरुपस्थिताः. — ^a) Tz समाप्त (for समाप्त). S K1. 2. 4 समासविस्तरवतो; Ds "विस्तरविदां"; M "विस्तरविदो". — ^a) Ks वेतु; Bz D (except Ds) T1. 3 G वेत्सि (for वेत्य). Tz न तेषां बंधनिश्चयः.

17 ^a) Ca अनिश्चयज्ञः. — ^b) Ds कार्याकार्य-
त्वनिश्चये; Ds "कार्यविचारेण. — ^a) Ss Ks अवदयं (Ss
"दयो). Ds1 D1. 5 मुह्यत्यवश्यं कौतये; Ds स मुह्यत्यवशः
पार्थ; S एवं स मुह्यत्यवशो. — ^a) Ss Ks ह; Ks हि; Ds
तत् (for तु). Ds1 D1. 5. 6 यथा मूढं त्वं (Ds "ढस्व") मद्य
वै; S यथा त्वं पार्थ (Ms-4 पार्थ वि-) मुह्यसि.

18 ^a) Bz तु (for हि). Ds om. अकार्य. — ^b) Ks
सुखं; Co सुखं (as in text). — ^c) Ds [S]सर्वं (for
सर्वं). Co: अज्ञायत इत्यशब्दो नवर्थः । Co — ^a) Ss
[अ]वबुध्य मे; Ks "इसे; Gs (sup. lin. as in text) "ध्यते.

19 ^a) Ks अवज्ञानाद्; Ds अथा; Co अवि^० (as in
text). Ks. 4 भवान्यश्च; Ds "वैल्लुब्धो; Ds न भवान्
(submetrio); T1. 3 इह भवान्; Tz M भवानेवं (for
"न्यच्च). Ds अज्ञानाद्वा भवानैल्लुब्धो. — ^b) S सत्यं (for
धर्मं). Ds रक्षसि. Ds धर्मं रक्षितुमिच्छति. — ^c) B Dn1
Ds. 4. 6. 7 Tz. 3 Gs M त्वं (for हि). Ds वधः; M1 वधे.
K1 तात (for पार्थ). — ^a) B (except Bz) Dn1 Ds. 4. 6. 7
S (except Tz) नावबुध्यसे; Ds नावबुध्यते.

20 ^a) Ss अवदस (sic); T1 G1. 2 Ms-4 हि वचसु;
Tz M1 हि वधे; Tz Gs हि वधात् (for अवचसु). Ds पार्थ
(for तात). — ^b) T1. 3 G Ms-4 वृथा धर्मो; Tz M1 सु-
(M1 वृ)तो धर्मो (for सर्वज्यायान्). Ds सर्वज्यायात्मना
मम. — ^c) B (except Bz) Dn1 Ds. 4. 7 अनृतं. B
(except Bz) Dn1 Ds. 4. 6. 7 वा; Tz तु (for तु). V1 B
D (except Ds. 3) G1 वदेद् (for भवेद्). Ks B1. 4. 5
Ds. 4. 7 वाचं; V1 Bz. 3 Ds1 D1. 2. 5. 6 T1 वाच्यं. — ^a)
Ks V1 B D (except Ds) Tz G तु; Ks हि (for च). Tz

स कथं भ्रातरं ज्येष्ठं राजानं धर्मकोविदम् ।
हन्याद्भवान्नरश्रेष्ठ प्राकृतोऽन्यः पुमानिव ॥ २१
अबुध्यमानस्य वधस्तथाशस्त्रस्य भारत ।
पराञ्छुस्त्रस्य द्रवतः शरणं वामिगच्छतः ।
कृताञ्जलेः प्रपन्नस्य न वधः पूज्यते बुधैः ॥ २२
त्वया चैव व्रतं पार्थ बालेनैव कृतं पुरा ।
तस्मादधर्मसंयुक्तं मौढ्यात्कर्म व्यवस्यसि ॥ २३
स गुरुं पार्थ कस्मात्त्वं हन्या धर्ममनुसरन् ।

M हिंसा तु (for च हिंसात्). Ks चया (sic); Ds Ts G
हिंसा (Gs "सां) (for हिंसात्). Ks Bz Ds1 D1. 5. 6. 7 S
कदाचन. — After 20, Dn1 reads from 23^a up to 34
(in 36^a) (without v. 1.), for the first time, repeating
the portion in its proper place.

21 ^a) Ca cites अभ्रातरस्. Ds1 D1. 4. 5 T1 G1. 2
श्रेष्ठं (for ज्येष्ठं). — ^b) Ds रथश्रेष्ठ; Tz Gs नरश्रेष्ठ; Gs
"श्रेष्ठः. — ^a) Ss प्रकृतोऽन्यः; Ks प्राकृतोऽन्यः. Ca cites
प्राकृतो.

22 ^a) Ks अवबुध्यमानस्य. Ds वधः; S (except M1)
गुरोस्. — ^b) Ks [अ]शस्त्राणि; B1. 4 Dn1 Ds-4. 6. 7 [अ]-
शस्त्रोश्च; M1 [अ]शस्त्रं. Dn1 Ds-4. 7 मानद (for
भारत). — ^a) S K1. 2. 4 वाचिः; Ks V1 Bz Ds. 4. 3
चाभिः; B1. 5 Ds1 Dn1 Ds. 5-7 Tz Gs Ms चापि; D1 Tz Gs
वापि; T1 Gs वा नि- (for वाभिः). — ^c) Ss कृताञ्जले.
S1 K1. 2 प्रसन्नस्य. — After 22^a, N ins.:

692*

प्रमत्तस्य तथैव च ।

न वधः पूज्यते सन्निस्तच्च सर्वं गुरोर् तव ।

[(L. 1) Ds प्रमत्तस्य; Co प्रमत्तस्य; Ca प्रमत्तस्य (as
above). — (L. 2) Cf. 22^a for the prior half. Ds
गुरोस्. Ds स्थितं (for तव).]

— ^f) Ks पूजितः; Ds शस्यते (for पूज्यते). N सन्निः
(for बुधैः).

23 Ds om. 23^a. — ^a) Ds त्वं वा (for त्वया). Ss
Ks V1 B Dn1 Ds. 5-6 T1. 3 चैवं; Tz GM चैतद्. — ^b)
Tz बाल्येन; Co "लेन (as in text). S1 Ks B Dn1 Ds. 7
G1 M1 [ह]व; Ds. 3 [ए]वं (for [ए]व). — ^c) Gs
कस्माद्. — ^a) Ss मेढ्याद्; Ks V1 B1. 2. 5 Dn1 Ds. 7. 3
S (except Tz) मौढ्यात्; Ds मोहात्. Ds कर्तुं; T1 Gs M
धर्मः; Tz G1. 3 एव (G1 "वं) (for कर्म). Bz करिष्यसि;
Bz Ds. 3 व्यवस्यसि.

24 ^a) S स्व- (for स). — ^b) Ss हन्या; Ks Bz. 3
Dn1 D1. 2. 3 हन्याद् (for हन्या). B1. 4. 5 Dn1 Ds. 4. 6. 7
S हंतुकामोऽपि (D1 "अपि; M1 "वि") वाचसि. — Ks om.

8. 49. 28.
8. 69. 34
8. 72. 35

सर्वस्वस्वापहारे तु वक्तव्यमनृतं भवेत् ॥ २८
प्राणालये विवाहे च वक्तव्यमनृतं भवेत् ।
यत्रानृतं भवेत्सत्यं सत्यं चाप्यनृतं भवेत् ॥ २९
तादृशं पश्यते बालो यस्य सत्यमनुष्ठितम् ।
सत्यानृते विनिश्चित्य ततो भवति धर्मवित् ॥ ३०
किमाश्चर्यं कृतप्रज्ञः पुरुषोऽपि सुदारुणः ।

— ^a) G₁ सक्तम्; Ca c सत्यम् (as in text). — ^b) G₂ भवेत्सत्यं वक्तव्यं. Ca cites वक्तव्यमनृतं (as in text). — K₂ V₁ D₁ om. 28^{ad}. D₂. 4. 5-8 T₁ om. 28^c-29^b. D₂ T₂ transp. 28^{ad} and 29^{ab}. B₂ reads 28^{ad} after 69⁴*. — ^c) Ś₂ D₂ वा; B₂ च (for तु). T₂ G M सर्वस्वहारे चा (G₂ वा)पि.

29 For sequence in K₂ V₁ B₁. 2. 4. 5 D₂ D₁ D₁. 2. 7 T₂ G M, cf. the tabular statement on page 409. K₂ B₂. 5 D₂ D₁ D₂. 4. 5-8 T₁ om. 29^{ab} (for D₂. 4. 5-8 T₁, cf. v. l. 28). D₂ T₂ transp. 28^{ad} and 29^{ab}. — ^a) T₂ G₂. 3 वा (for च). — ^b) T₂ क्षीयु चैव विशेषतः. — ^c) M₂ (first time) lacuna for यत्रानृतं भवेत्. V₁ B₁ (both second time). 2. 4. 5 (all both times) D₁ D₂. 4. 5. 7. 8 (all second time) T₂ G (T₂ G₁. 3 second and third time; G₂ three times) M (M₁. 2. 4 second and third time; M₂ three times) तत्र (for यत्र). — ^d) M₂ (first time) lacuna for सत्यं चाप्यनृतं. Ś₂ M (third time) चापि; B₂ (second time) D₂ (both times) D₂. 3 T₂ G₂ M₁. 2. 4 (all first time) अपि; T₁. 3 G (T₂ G₁. 2 second and third time) अत्र; G₁ (first time) यत्र (for चापि). — D₁ D₁. 3-7 ins. after 29: K₂ V₁ B₂ after the repetition of 29^{ad}: B₁ after 28^{ad}: B₂ after 29^{ab}: B₂. 5 D₂ lines 1-2 after the repetition of 29^{ad} (lines 3-4 after 28 in B₂ and after 29 in B₂ D₂):

694* विवाहकाले रतिसंप्रयोगो
प्राणालये सर्वधनापहारे ।
विप्रस्य चार्ये ह्यनृतं वदेत्
पञ्चानृतान्याहुरपातकानि ।

[(L. 1) D₁ रतिसंप्रयोगः.]

30 For sequence in K₂ V₁ B₁. 2. 4. 5 D₂ D₁ D₁. 2. 7 T₂ G M, cf. the tabular statement on page 409. — ^a) V₁ B₂ D₂ D₂: तादृशो; B₂ D₁ T₂ G₂ M तादृशो; G₁ त्वादृशो. Ś₂ B₂ D₂ मन्यते; K₂ पश्यते; V₁ B₂ D₂ D₁. 3 T₂ सुष्ठते; B₂ पश्यते; T₂ G₁. 3 M

सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यं बलाकोऽन्धवधादिव ॥ ३१
किमाश्चर्यं पुनर्मूढो धर्मकामोऽप्यपण्डितः ।
सुमहत्प्राप्नुयात्पापमापगामिव कौशिकः ॥ ३२

अर्जुन उवाच ।

आचक्ष्व भगवन्नेतद्यथा विद्यामहं तथा ।

हन्यते; G₂ ह्यनृतो (for पश्यते). T₁ तादृशयत्रानृतो बालो. — ^b) K₂ D₂. 4. 7 पश्य; B₂ G₁ यत्र; D₂ येन (for यस्य). B₂ सर्वम्; D₂ सत्यम् (for सत्यम्). Ś₂ अनुष्ठितं; D₁ 'ष्ठितः; T₁. 3 G M अनिष्ठितं; T₂ इति स्थितं. — After 30^{ab}, K₂ B₁. 3 D₁ D₂. 4. 7. 8 ins.:

695* भवेत्सत्यमवक्तव्यं न वक्तव्यमनुष्ठितम् ।

— Ś₂ reads 30^{ad} after 27.

31 Cf. 12. 110. 7. D₁ reads from 31^a up to आ (in 36^d) for the first time after 20. — ^a) B₂ कृतज्ञश्च; D₂. 3 कृतप्राज्ञः; T₁ G₁. 2 महाप्राज्ञः (G₂ 'ज्ञ'); T₂. 3 G₂ M भवेत्प्राज्ञः; Ca. c कृतप्रज्ञः (as in text). K₂ B₂ D₁ D₂ किमाश्चर्यकृतप्रज्ञः (B₂ 'प्रज्ञ'; D₁ 'प्राज्ञ'; D₂ 'प्राज्ञः'); B₁ D₁ 'यैकृतं प्राज्ञः. Ca. c cite किमाश्चर्यं (as in text). — ^b) T₁ सुदारुणं. — Ś₁ K₁. 2 om. (hapl.) 31^a-32^b. — ^c) T₁ G₁. 2 M सु (M₂. 3 स) बहु (for सुमहत्). D₂ प्राप्तं (for पुण्यं). — ^d) D₂ वराको; D₂ बालको (for बलाको). K₂ बलाकोर्वधधादिव; V₁ 'को नु व'; G₂ 'कोडव'.

32 Cf. 12. 110. 8. Ś₁ K₁. 2 om. 32^{ab} (cf. v. l. 31). — ^a) T₂ G₁. 3 M अनाश्चर्यं. Ś₂ पुनर्मूढो; S (except T₂) 'मौहाद् (for 'मूढो). — ^b) K₂ चर्मकारो. B (except B₂) D₂ D₁ D₁-5 T₁ M ह्यपण्डितः; D₁ ह्यपण्डितः; G₁. 2 व्यवस्थितः (for अप्यपण्डितः). — ^c) G₂ M₂. 4 सुबहु (for सुमहत्). Ś₁ K₂ प्राप्नुयात्. — ^d) K₂ V₁ B D (except D₂) T G₁. 2 M आपगामसु; G₂ आपगा (for आपगाम्). — After 32, B₁ ins. an addl. colophon.

33 ^a) D₂ मे भगवन् (for भगवन्). — ^b) T₁ G₁ यथा (for यथा). K₂ B (except B₂) D₁ D₂. 4. 5. 7 विदाम्यहं; D₂ विदामहे; T₂ विद्यामहं; M₂ विद्य (for विद्या). B₂ D₂ T₂ तव; D₂ D₁. 3 तयोः (for तथा). — ^c) Ś₁ K₁ बलाकांशमिसंबंधं; Ś₂ बलाकष्टा (sup. lin. 'कंचा)मिसांबंधं; K₂ 'कांशमि ***; K₂. 4 D₂ T₁. 3 G₁. 2 'शमि (T₂ 'वादि; G₂ 'शमि)संबंधं (K₂ 'व); V₁ D₂ 'कान्वा-मिसं (D₂ 'स)बद्धं; B₁ D₁ D₂. 4. 7 'कस्यां (B₁ D₁ 'नु)संबद्धं; B₂ 'कल्यांशमिसंबंधि (hypermetric); B₂ बालकांशमिसंबद्धं; D₁ बलाकांशमिसंबद्धं; D₂ बालका-

बलाकान्ध्यामिसंबद्धं नदीनां कौशिकस्य च ॥ ३३
कृष्ण उवाच ।

मृगव्याधोऽभवत्कथिद्वलाको नाम भारत ।
यात्रार्थं पुत्रदारस्य मृगान्दन्ति न कामतः ॥ ३४
सोऽन्धो च मातापितरौ विमर्त्यन्वांश्च संश्रितान् ।
स्वधर्मनिरतो नित्यं सत्यवागनघ्नयकः ॥ ३५
स कदाचिन्मृगालैलिप्सुर्नान्विन्दत्प्रयत्नवान् ।
अथापश्यत्स पीतोदं आपदं प्राणचक्षुषम् ॥ ३६
अदृष्टपूर्वमपि तत्सत्त्वं तेन हतं तदा ।

न्यामिसंबद्ध. — ¹) Ds कौशिकस्य; Gs किञ्चित्. Ts Gs.३ वा (for च).

34 Ks B Dai Dni Ds.३ वासुदेव; Ds T G भगवान् (for कृष्ण). — ²) Ks B.३ Dni Ds.३.१.३ पुरा; Ds वने (for सुग). Gs मनेत्. — ³) Gs बालको. Bs नामतः; Ds पार्थिवः (for भारत). — ⁴) Ds पुत्रवर्ध; Ca.० यात्रार्थं (as in text). Ds Ts Gs पुत्रदारस्य. — ⁵) Śs M: सुगा; Ks सुगा. M: प्रति (for इति). Bs स वै तदा; Dni न कामतः (for न कामतः).

35 ¹) Śs Ds सोऽन्धो; B.३.३ Dni Ds.३.१ Gs बुद्धौ; B.३.३ Dai Ds.३.३ Ts Gs.३ अन्धो (for सोऽन्धो). V: तु (for च). — ²) S (except Ts) वमार (for विमर्ति). Ts.३ Gs वामवान् (for संश्रितान्). — ³) Ts Gs स (for स्व). Ś Ks.३ अचर्मनिरतो (Śs ते). Ks अचर्मनिलो निरत. — ⁴) Bs सत्यवान्. Dai Dni Ds.३.३ अनुसूचकः; Ts अनुसूचकः. Ts Gs.३ संविजयवान् (Gs 'नु)सूचकः; Gs स विमृष्टवान्; M संविजयनसूचकः (M: 'तः); Ca as in text.

36 ¹) Śs B.३.३ Dni Ds.३.१ Gs सुगं लिप्सुः; Ks Dai Ds.३ सुगालैलिप्सुः; V: 'न्नेप्सुः; Ds 'न्नि; Ts.३ Gs M सुगप्रेप्सुः. Co cites लिप्सुः. Ks स कथं चाविष्यमान् (sic). — ²) Ks Ds न च (Ds स्व)विन्दत्; Ks मता; Ks Gs नानुविन्द (Ks 'दे'त्; B.३.३ Dni Ds.३.१ Ts नाम्ब (B: नाम्ब; Ds नाम्ब 'वि'; Ts नाम्बविष्यन्. Co cites नाम्ब-विन्दत्. Ks Dni Ds: सुगं कथित्; Ts प्रयत्नतः (for 'वान्). B.३.३ Dai Ds.३ नाम्ब (B: 'नु; B: 'म्ब)विन्दत् बलवान्. — ³) Ś Ks.३.३ Ts समीपस्थं (Ts 'दे'त्); Ks स पीतोदं; Bs Ts.३ G M स (Gs सु) पीवानं (for स पीतोदं). Co cites पीतोदं (as in text). B.३.३.३ Dni Ds.३.१ अपः विषंतं दृष्टो; Ds पयः विषंतं दृष्टं. Ca cites अपः विषंतं. — ⁴) Śs स्वापदं; Ca.० 'पद' (as in text). Ts पूर्वचक्षुषं; Ms प्राणचक्षुषा; Ca.० 'क्षु' (as in text).

37 ¹) Ts अजगत् (for अवि तत्). — ²) Ś Ks सर्वं; Ks सर्वे; Gs तु सर्वं; Co सर्वं (as in text). — ³) Ks Ds

अन्वेच च ततो व्योमः पुष्पवर्षमवापत् ॥ ३७
अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितं च मनोरमम् ।
विमानमागमत्स्वर्गान्मृगव्याधनिरीपया ॥ ३८
तद्धृतं सर्वभूतानामभावाय किलाहुन ।
तपस्तप्त्वा वरं प्राप्तं कृतमन्त्रं स्वयंभुवा ॥ ३९
तद्धत्वा सर्वभूतानामभावकृतनिश्चयम् ।
ततो बलाकः स्तरगादेवं धर्मः सुदुर्विदः ॥ ४०
कौशिकोऽप्यभवद्विप्रस्तपस्वी न बहुभुतः ।
नदीनां संगमे ग्रामाददूरे स किलावसत् ॥ ४१

C. B. 34.48
S. B. 69. 46
K. B. 72. 47

Ts Gs.३ M जगदेव (Gs 'दे'); V: B Dai Dni Ds.३.३-१ Ca अन्वे हते; Ds अन्वे हते; Ts Gs अन्वेच (Gs 'व') हि (for 'व च). Ts M पुनर (for ततो). Ts व्योमि. — ²) V: B.३.३ Dai Ds.३ पुनरुद्दि. B: Ts.३ Gs.३ पयस ह; B: Dni Ds.३.१ M पयस च; B: अरातवन् (for अवापत्).

38 ¹) Ms.३-३ वादित्र. — ²) S Ks.३ वादित्र. Ds Ts Gs च (Ds सु) मनोहरं. — V: om. 3-4. — ³) Śs Ks.३ Ds.३.३ T Gs Ms.३.३ अगमत्; Gs.३ आगतं. Gs स्वर्गं (for स्वर्गान्). — ⁴) Ks सुगव्याधः; Ds 'व्याधि' (for 'व्याध').

39 ¹) Ts अनुनतं. Ds सर्वतत्पराया. — Śs Ks.३ om. (hapl.) 39-40. — ²) Śs Ks अवाचकृतनिश्चयं. Co cites अवाचाय (as in text). — ³) Ds Ts लेने; Ts प्राप्य; Ts Gs M प्राप्त (for प्राप्तं). — ⁴) Ks कृतमन्त्रं (sic); Ts कृतमन्त्रः; Ts Gs लक्ष्मं हि; Ts Gs लक्ष्मन्; Gs 'मन्तु' (sic); M कृपार्थं (Ms 'वो') हि (for कृतमन्त्रं). Ts Gs Ms.३ स्वयंभुवः.

40 Śs Ks.३ om. 40^a (cf. v. 1. 33). B: om. 40^a. — ¹) Ts तपस्तप्त्वा; Ms तं हत्वा (for तपस्तप्त्वा). — ²) Dni Ms. अभावः; Ds Ts.३ Gs.३ M अभावे (for अभावः). Ks Ms.३-३ (Ms कृ)तनिश्चयः. Śs अभावाय समुच्यतं. — ³) Ts.३ GM भृतं (for ततो). Ms बलादको (hypermetric) (for बलाकः). Ts.३ GM [] ग्राह्यार्थं; Ca स्तरगाद् (as in text). Co cites स्वः. Ts बलाको ग्राह्यार्थं कोकम्. — ⁴) Ts चर्म. Ks.३ Ts सुदुर्विदं (Ks 'वः'; Co 'द' (as in text)).

41 ¹) B: हि; Ts G च (for इति). B: [वा]भवत्. Ms तीव्रम् (for विप्रम्). — ²) Ks [ह]व; Ks B.३ Dni Ds.३ जो; Ds च; Ds वै; Gs सु (for न). Ds तपस्वी बहुविभुः. — ³) Ks संयमे; V: संयमः. Ms प्रानो. — ⁴) Ks Ds स (Ds सु) मूरत्यः; B.३.३ Dni Ds.३.३ Ts Gs M मूरत्यः; Dai Ds.३ 'तः' स्व (for 'दे'त्). Ts विद्वत्प्राप्तिको कोकम्; Gs अद्वत्प्राप्तिको कोकम्.

C. B. 3449
B. B. 69. 47
K. B. 72. 48

सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्व्रतम् ।
सत्यवादीति विख्यातः स तदासीदन्नञ्जय ॥ ४२
अथ दस्युमयात्केचित्तदा तद्वनमाविशन् ।
दस्यवोऽपि गताः क्रूरा व्यमार्गन्त प्रयत्नतः ॥ ४३
अथ कौशिकमभ्येत्य ग्राह्यस्तं सत्यवादिनम् ।
कतमेन पथा याता भगवन्बहवो जनाः ।
सत्येन पृष्टः प्रब्रूहि यदि तान्वेत्य शंस नः ॥ ४४

42 " V1 यदा (for सदा). B5 वाच्यम्. — °) K2 सत्यवाचीति; T3 G2 वागिति; G2 M वागिति. D1 विख्यातः. — °) D5 lacuna for स तदासीद्. T1 G1 स तपस्वी; G2 तपस्वी स (for स तदासीद्).

43 " T1.3 G ततो (for अथ). K4 किंचित्. — °) T2 जनास् (for तदा). D5 घनम् (for वनम्). D2 अप्रिथिताः (for आविशन्). T1.3 G M कदाचित्त्र संभि(T1 ग)ताः. — B5 reads 43rd twice. — °) K2 V1 B1.2.3 (first time) D1 D1.2.3 च तान् (for गताः). B5 कुदा (for क्रूरा). B1.4.5 (second time) Dn1 D2.4.5.7 T2 तत्रापि दस्यवः कुदास्; T1.3 GM ततस्ते दस्यवः श्रु(T1 क्रू)रास्. — °) K2 D3 विमुक्षतः; K4 व्यमार्गन्त; V1 D1 D1.3 व्यद्वन्तः; B5 अमार्गन्त; T2 तान्मार्गन्त (for व्यमार्गन्त). K2 D2 परस्परं (for प्रयत्नतः). B1 Dn1 D2.4.5.7 तान्मार्गन्त यत्नतः; B5 मार्गयंतो वियत्नतः; B5 (first time) वध्यमंतः समंततः; T1.3 GM तान्मस (T1 तं सं; G2 ता स्म) मार्गन्ति यत्नतः.

44 " D5 lacuna. T1 ते तं; M1 कथं (for अथ). Dn1 जम्भेत. — °) S (except T2) प्रोचुस् (for ग्राह्यस्). K1 तां; K2 B (except B5) Dn1 D2-7 S (except T1) ते (for तं). — Dn1 om. 44th. — °) B1 कथमेव; S कतरेण (for 'मेन). S (except T2) यातो. — °) S (except T2) भगवन्बिह वै जनः (M2 नाः). — °) G2 विष्टः (for पृष्टः). D2 स ब्रूहि; T1 तद्ब्रूहि. — °) B2.5 D1.2.3.5 T1 तान्वेत्सि; T2 G M तद्ब्रूहि (for तान्वेत्य). V1 संक्षयः; B2.5 [अ]संक्षयः; D5 सिद्धयः (sic); D5 तत्त्वतः (for शंस नः).

45 Before 45, T2 G ins. कृष्ण उवाच. — °) B1 सत्य- (for सत्यं). — °) D5 तम् (for तान्). — For 45th, S (except T2) subst.:

696* सत्यस्य त्वविभागज्ञः सत्यं तेभ्यः शशंस सः ।

[T2 G2 ह (for सः)]

— Before 45th, T1.3 G ins. कौशिकः. — °) D5 व्रज-

स पृष्टः कौशिकः सत्यं वचनं तानुवाच ह ।

बहुवृक्षलतागुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः ।

ततस्ते तान्समासाद्य क्रूरा जघुरिति श्रुतिः ॥ ४५

तेनाधर्मेण महता वाग्दुरुक्तेन कौशिकः ।

गतः सुकष्टं नरकं धर्ममधर्मेभ्यकोविदः ।

अप्रभूतश्रुतो मूढो धर्माणामविभागावित् ॥ ४६

वृद्धानपृष्टा संदेहं महच्छ्रममितीहति ।

(for बहु). T2 लताकीर्णम्. — °) K2 अनुत्तमः; V1 D1 D1.5 अपाश्रिताः (for उपा). S एतद्गहनमाश्रिताः. — After 45th, N T2 ins.:

697* इति तान्ख्यापयामास स तेभ्यः पार्थ कौशिकः ।

[S K2.4 इति तव; K1 इति तं; K2 याश्रिता (sic) (for इति तान्). S2 K2 सत्येभ्यः पार्थ; K2 B1.2.4 D2.5.7 तेभ्यः पार्थ स; B5 D5 तेभ्यस्तत्तत् स (D1 स) (for स तेभ्यः पार्थ).] — D5 om. 45th-46th. — °) B2 तु (for ते). D2 अतिक्रम्य (for समासाद्य). — °) S2 क्रूर जघुर; S समाजघुर (G2 रघुर). V1 श्रुतं; B1 स्थितिः; D4 श्रुतः; C2.5 श्रुतिः (as in text).

46 D5 om. 46th (cf. v. l. 45). — °) T2 सहसा (for महता). — °) S1 K2 रुक्तेन; S2 K2 सुदुरुक्तेन; D5 वागुक्तेन च; T2 संयुक्तः स च; C2 वाग्दुरुक्त्यान् (corrupt). — °) D5 ततः (for गतः). S1 K2 B (except B4) Dn1 D2-4.5-8 स (for सु). T1.3 G M निरयं (for नरकं). T2 गतः स नरकं कष्टं. C2 cites कष्टं and नरकं. — °) S (except T2) धर्मसूक्ष्मेभ्यः. S2 K2 कोविदः; D5 S (except T2) [अ]तत्त्ववित् (for [अ]कोविदः). — T1.3 G2.5 om. 46th. — °) S1 अप्रभूतः श्रुतो; K2 अल्पश्रुतो श्रुः; V1 B1 T2 M1 दृष्टपूर्वं (B1 वं; M1 वं) श्रुः; B2 दृष्टपूर्वं स्मृतो; B2 अदृष्टाल्पश्रुतो; D1 D1.5 M2-4 दृष्टपूर्वं श्रुः; Dn1 D2.4.5.7 य (D5 त) या चाल्पश्रुः; D2 अल्पश्रुतो श्रुवं; G1 दृष्टापूर्वं श्रुतो. — °) T2 G1 M अविशारदः (for अविभागवित्).

47 " D5 च पृष्टा (for अष्ट). S वृद्धानपृच्छन्तं (T1 G1 तं) देवान्. — °) K2 महत्त्वगन्तः; V1 महच्छ्रमं (sic); B1 D1 छद्मम्; B2 च्छुद्मम्; B4 च्छेतुम् (sic); Dn1 D2.4.5 छद्मम् (for च्छुद्मम्). V1 विमोहति; B1 इतोहति; B2.5 D5 इवार्हति; Dn1 D4 इहा; D2.5 जतो. T1.3 G M अधश्ममिवच्छति (T1 वाच्छति; G2 वेच्छति); T2 अश्रुतं महदाप्नुवात्. — °) B2 D1 D1.4.5.5 C2 अत्र; M2-4 पृष; C7 तत्र (as in text). B5 om. from रुक्मयोदेवः

तत्र ते लक्षणोद्देशः कश्चिदेव भविष्यति ॥ ४७
दुष्करं परमज्ञानं तर्केणात्र व्यवस्यति ।

श्रुतिर्धर्म इति श्लोके वदन्ति बहवो जनाः ॥ ४८
न त्वेनत्प्रतिसूयामि न हि सर्वं विधीयते ।

up to 45°. — *) K₂ Ca कक्षगो देशः. Ca: कक्षजं
समानानां समानजातीयव्याप्तिको धर्मः । तत्सो देशः कक्षजं ।
Ca: कक्षजानामसाधारणधर्मानामुद्देशः संक्षेपतः परिग्रहः ।
— *) K₂ कक्षिद्. B.L.: D₁ D₂ D₃—एवं; T.L.
G एषः M अत्र (for एष). D₂ वक्षिष्यति (for अवि').

48 Ba om. 49 (cf. v. 1, 47). — ^a) Ks. V1 B (Ba om.) D वरमं (for वरम-). S दुष्करं प्रतिशम्भानं. — ^b) Ks. लकेन; T1.s G M कावर्धनं; T2 कावर्धन; Ca. v लकेन (as in text). V1 B.s.s: Dai Dni D1.s.s [अ]नु- (for [अ]न-). B1 T1 M1 व्यवस्थते (B1 'त:'); D1.s T1 G1 व्यवस्थिति: (D1 'त'). Co cites अनुव्यवस्थति. — T1.s G M1 read 48^a-49^a twice; M1 reads the same thrice. — ^c) ŚKs. श्रुतिधर्म; K1 श्रुतिधर्मो Ks. B.s.s: Dni D1.s.s: श्रुतेर्धर्म; D1 (marg.) श्रुते धर्म; D2 इति धर्म; T1.s (second time) G1.s (both first time).s (second time) सर्व धर्म; G2 (second time) श्रुते धर्म; M1 (second time).s (third time) श्रु (M1 स्तु)तिधर्म (M1 'या') (for श्रुतिधर्म). K1 इति श्लोको; D1 इतिश्लोके; G2 (both times) M1 (second time).s (third time) इति श्लोके. Co cites [ए]के (as in text). T1 (first time) M1.s (first time).s सर्व शंसत (T1 वदंत; M2 शंसत; M3 शस्वत [sic] इत्येके; T1 (second time).s (first time) G1 (second time).s (first time) M1 (second time) श्रुतिस्तु कार्वा (T1 'स्तु धार्या; G1 'स्तु धर्म; M2 धार्येव) इत्येके (T1 [इ]त्येके वै); M1 (first time) सर्व: सर्वं लक्ष्येके. — ^d) Ks. वदतो (for वदन्ति). Ś: जव:

49 Bs om. 45^a (cf. v. l. 47). For the repetition in T.₁s G M.₁s, cf. v. l. 48. — ^a) K₁s B.₁s D.₁s D.₁s.₁ तत्वेन; V₁ न त्वेन; D₁ T₁ G₁ (the last two second time) न च (D₁ च) तत्; D₁ न त्वं तत्; M₁ (third time) ननु तत् (for न त्वेन तत्). V₁ प्रतिबुधाभि; B (Bs om.) D (except D₁) T₁ (second time).₁ (second time) G₁ (second time).₁ (both times).₁ M₁ (both second time).₁ (second and third time) तत् (D₁ तत्) च (for प्रतिच). T.₁s G₁s M₁ (all first time) न च पाषाण्यबुधाभि (M₁ वा तु); M.₁s (first time).₁ न च तत्त्राभ्य; C_v तत्वेन तत्. — ^b) V₁ B.₁s D.₁s D.₁s.₁ न च; B₁ न तत्; T.₁s G.₁s M.₁s (all second time) तत्; G₁ (second time) M₁ (third time) तत् (for न तत्). D.₁ lacuna for

सर्वे. Dm: वधीवने; Cc विधी' as in text. — Tm: 46
M: (all first time) न नु स(T: G: ३) नैतन्म, वेद शिष्यवि
(T: G: ३ 'ते); M: २ लु (M: तां नु) सर्वत्र शिष्यवे;
Cv as in text. — For 45^a-49^a, M: २ (both reading
also as in text) subst.:

632* शुद्धिर्वाप्येवमित्येके वदन्ति बहवो जनाः ।
न तान्वाप्यागम्यमुवाच न च सर्वत्र सिध्यति ।
स्मृतिर्वाप्या इति त्वेके वदन्ति बहवो जनाः ।
न तु तान्प्रत्यमुवाच नात्र सर्वं विधीयते ।

[(L. 1) M_1 (for M_1) — (L. 2) M_1 (for M_1) — (L. 3) M_1 (for M_1) — (L. 4) M_1 (for M_1)]

— *) K: D: T: M: प्रजावाचि; Da: D: प्रजावाच्ये;
D: 'र्था' हि; T: प्रजानाचि; Co: V प्रजा' (as in text).
— After 45, T: 123:

६७७* एवंविधा गतिर्वीर्यमन्यानीव दुर्गता ।
 विद्यासीलवयोवृद्धाननुवास्यानधीत्य वा ।
 मन्वादीनां तु कृत्स्नं वै को धर्मं वक्तुमर्हति ।
 अयमादेव भवति धर्मोऽपि च महात्मया ।
 न्यायकौस्तुभयोर्वैदूष्यमधर्मविरुद्धयोः । [५]
 वेदो मूलं हि धर्मानामिति मन्तो वदतुमन् ।
 विज्ञासते हि विद्यानां साधनान्येव तत्रविद् ।
 वेदं ब्राह्मणसाधनं पुण्यपात्रे परंतप ।
 स तु वेदि परं धर्ममार्हिनां वेदि भवति ।

T: cont.: K1:4 V1 B D (except D1:1 D2:1) T1:3 G M
ins. after 49:

700* वात्साहर्षिस्तोत्रं स धर्म इति निश्चयः ।

अहिंसायां नृणां धर्मप्रवचनं कृतम् ।

[T: transp. lines 1 and 2. B: T: G: M repeat line 1 after line 2; G: repeats both lines followed by line 1. — (L. 1) T: (both times) G: (first time) वसार्; T: वसार्. T: (both times) G: (second and third time), (both times) M (second time) व: सार् (for वसार्). K: D: T: (second time), (second time) G: (second and third time), (second time) M (second time) वसार्संयुक्त; V: B: D: वसार्संयुक्त; B: वसार्संयुक्त; T: G: M: (all first time) वसार् (G: वसार्संयुक्त: (T: वसार्); T: G: M: (all [except G:] first time) वसार्संयुक्त (for वसार्संयुक्त). T: (both times) वसार्. G: (first time) वसार्. — B:

C. 8. 3458
B. 8. 69. 56
K. 8. 72. 39

प्रमथार्थाय भूतानां धर्मप्रवचनं कृतम् ॥ ४९

धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मो धारयति प्रजाः ।

यः स्याद्धारणसंयुक्तः स धर्म इति निश्चयः ॥ ५०

येऽन्यायेन जिहीर्षन्तो जना इच्छन्ति कर्हिचित् ।

अकूजनेन चेन्मोक्षो नात्र कूजेतकथंचन ॥ ५१

om. line 2. — (L. 2) T₁ G₂ (second time) M
अर्हिसार्थं तु (T₁ G₂ M₁ च) (for 'र्थाय'). K₁ B₁ D₁ D₂. 7
हिंसाणां (for भूतानां). T₂. 3 G (G₂ first time) अर्हिसा
सर्वभूतानां (for the prior half). G₂ (second time)
युगः (for कृतम्).]

50 B₂ om. 50. — *) D₂ D₁ T₁. 2 G₁. 2 M धर्मं.
— *) V₁ B (B₂ om.) D (except D₂) T₁. 3 G₁. 2 M धारयते.
— *) Ś₁ K₁ B₁. 4. 5 D₁. 5 यस्याद्; D₁ D₁ T₁ य (D₁
त) स्याद् (for यः स्याद्). Ś₁ K₁. 2 चा (K₂ च) रणं***;
Ś₂ K₁ B₁. 4. 5 D₁ D₁. 2. 5 चा (Ś₂ च) रणसंयुक्तं. C₇
बध्नात्राधारसंयुक्तः. — *) T₁ स्वधर्मं.

51 T₁. 3 G repeat 51st after 52nd. — *) K₁
अन्यायेन; T₂ अन्या; M₁ येन केन (for येऽन्यायेन). K₁
जिहीर्षते; K₂ V₁ B₂ D₂ T₁ (second time). 2. 3 (second
time) G₁. 2 (both both times). 3 (second time) जिही-
र्षतो (K₃ 'ते'); D₁ D₂ जिहीर्ष (D₂ 'ष') तो; Ca c 'र्षन्तो
(as in text). — *) B D₁ D₂. 7 T₁. 3 G (S MSS.
first time) M₂. 4 धर्मं; D₂ D₁ T G (T₁. 3 G second
time) M₁ धर्मं (for जना). K₁ इच्छति; T₁. 3 G (all
both times) M पृच्छति; Ca इच्छन्ति (as in text). Ś₁
K₂. 4 D₂ T₂ Ca कथयति; T₁. 3 G (all first time) M
मानवाः (for कर्हिचित्). — *) D₂. 4 अकूजने वा; D₂
अकूचनेन (for अकूजं). K₁ जन्माक्षो (sic); B₁ D₁ वा
मोक्षो; B₂ चेन्मे दक्षो (hypermetric); B₂ मोक्षो*; D₁
D₂. 4 (inf. lin.) मोक्षो (D₂ 'क्षं') वा; D₂ मोक्ष्ये वा (for
चेन्मोक्षो). D₂ अकूजनमरन्मोक्षो. — *) B (except B₂)
D₁ D₂. 4. 5. 7 नात्र. (for नात्र). M₁ कूजत्.

52 *) K₁ अवश्यं; T₂ अप्यस्य; M₁ अपदयं (for
अवश्यं). K₂ V₁ B D S कूजितव्ये (B₂ 'स्य'). B₂ ह;
S हि (for वा). — *) K₁. 3 शंकोर (K₂ 'रे') न्वा; K₁
संकोरत्वा; D₂ D₁. 5 मकरेन्वा (sic); T₁ शंसेत्वेन्वा (sic)
(for शङ्केरन्वा). Ś₂ वास्य; K₁. 4 B₂. 5 D₁ D₂. 4. 7 अपि;
D₂ T₂ चापि; T₁ नापि; G₁ वाचि (for वापि). M₁ वा
प्रकूजनात् (for वाप्यकूजतः). Ś₂ कूजतः; K₁ [अ] कूजतः;
V₁ D₂ 'जितः; B₂. 2. 5 T G M₂. 4 'जनात्. — After 52nd,

अवश्यं कूजितव्यं वा शङ्केरन्वाप्यकूजतः ।

श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं सत्यादिति विचारितम् ॥ ५२

प्राणायत्ये विवाहे वा सर्वज्ञातिधनक्षये ।

नर्मण्यमिप्रवृत्ते वा प्रवक्तव्यं मृषा भवेत् ।

अधर्मं नात्र पश्यन्ति धर्मतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ ५३

T₁. 3 G repeat 51st. — *) G₂ तस्य (for तत्र). D₁
श्रेयस्तत्रस्यानृतं वक्तुं (sic). — B₂ repeats 52^d after
53^d. — *) T₂. 3 G₂ विनिश्चितं (for विचारितम्). Ś
K₁. 2. 4 V₁ C₇ सत्यासत्यविचारितं; B₁. 3 (both times) 'सत्ये
विभावितं; B₂ D₁ T₁ तत्सत्यमविचारितं; D₂. 4. 5. 7
सत्यासत्ये (D₂ 'नृत') विचारितं (D₁ 'तुं'); G₂ वक्तुं
सत्यादि. — After 52, N ins.:

701* यः कार्येभ्यो व्रतं कृत्वा कर्मणा नोपपादयेत् ।

न तत्फलमवाप्नोति एवमाहुर्मनीषिणः ।

[B₂ repeats 701* after the repetition of 52^d.
— (L. 1) Ś K₂. 4 B₂ (both times) योकार्येभ्यो; D₂ व्रतं
सत् (for यः कार्येभ्यो). D₁ व्रतं. B₂ कृत्वा (for कृत्वा)
K₂ धर्मेन; Bom. ed. तस्य ना- (for कर्मणा). K₁. 3 नोप-
पात (K₁ 'च') वेत्; V₁ 'पादते; Ca c 'पादयेत् (as above).
— (L. 2) Ś K V₁ B₂. 3 (both times) D₂ D₁. 3. 3
[र] लेवत् (for एवम्).]

On the other hand, T₁ ins. after 52:

702* सत्ये सति न पापेभ्यो धनं देयं कदाचन ।

53 Cf. 31-32. — *) K₂ स्ववाहे. K₂ B₂ D₂. 4
D₁. 5 T₂ च (for वा). — B₁ D₁ D₂. 4. 7 om. (hapl.)
53st. — *) K₂ V₁ B₂. 4 D₂ D₁. 2. 3. 3. 3 सर्वज्ञातिव (K₂
'विवि') घालये; B₂ 'वधेपि वा; S सर्वज्ञात्या (T₁ M 'स्वां')
महामये (T₁ 'हवे'). — D₂ D₁. 5 om. 53st. — *) Ś K₁. 3
न प्राण्यमिप्रवृत्ते वा; K₂ V₁ B₂. 5 कर्मण्यमि (V₁ 'ति') प्र;
B₂ कर्मण्यमिप्र; B₁ नर्मण्यमि प्र; D₂ नर्मण्यमिप्रवृत्तेपि;
D₂ नर्मण्यमिप्रवृत्तेव; S सर्वस्वस्य च (G₂ 'स्याव') लोपे वा.
— After 53^d, B₂ repeats 52^d followed by the repeti-
tion of 701*. — *) B₁. 3. 5 D₁ D₂. 4. 7 न च प्रोक्तं (for
प्रवक्तव्यं). K₂ भयो (for मृषा). V₁ B₂ D₂. 5 वक्तव्य-
मनृतं (D₂ 'व्यमनितं; G₂ 'व्यं' चानृतं) भवेत्. — *) B₂
मात्र; S न हि (for नात्र). D₂ पश्यामि. — *) S सुषोचं
(T₂ 'षोचां; G₁ 'ष्योचं') तत्रपठिता. — After 53, S ins.:

703* सर्वदा हि वदेच्च नानृतः स्वाद्विचक्षणः ।

[T₂ G₂ M सर्वथा. T₁. 3 G₂. 3 तं तु (for तत्तु). T₂ M₂
नानृतं.]

यः स्तेनैः सह संबन्धान्मुच्यते शपथैरपि ।
श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं तत्सत्यमविचारितम् ॥ ५४
न च तेभ्यो धनं देयं शक्ये सति कथंचन ।
पापेभ्यो हि धनं दत्तं दानारमपि पीडयेत् ।
तस्माद्भूमार्थमनृतमुक्त्वा नानृतवाग्भवेत् ॥ ५५
एष ते लक्षणोद्देशः समुद्दिष्टो यथाविधि ।
एतच्छ्रुत्वा ब्रूहि पार्थ यदि बन्धो युधिष्ठिरः ॥ ५६
अर्जुन उवाच ।
यथा ब्रूयान्महाप्राज्ञो यथा ब्रूयान्महामतिः ।

हितं चैव यथास्माकं तथैतद्वचनं तव ॥ ५७
भवान्मातृममोज्झाकं तथा पितृममोऽपि च ।
गतिश्च परमा कृष्ण तेन ते वाक्यमद्भुतम् ॥ ५८
न हि ते त्रिषु लोकेषु विद्यतेऽविदितं कश्चिन् ।
तस्माद्भवान्परं धर्मं वेद सर्वं यथातथम् ॥ ५९
अत्रर्घ्यं पाण्डवं मन्ये धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
तस्मिन्समयसंयोगे ब्रूहि किञ्चिदनुब्रूहम् ।
इदं चापरमत्रैव शृणु हृत्स्वं विवक्षितम् ॥ ६०
जानासि दाशार्हं मम व्रतं त्वं

C. 8. 3479
B. 8. 69. 72
H. 8. 72. 72

54 Ks om. 54^a-55^b. — *) Ks बन्. Bs स्तेनैरपि (sic); Bs स्तेनैः सह; Ds स्तेनैः सह; Ts स्तेनैरापि (for स्तेनैः सह). Bs समुद्दिष्टः; Ds संबन्धान्; Ds संबन्धान्; Ts संबन्धः; Ts. 3 GMs संबन्धो. — *) V1 Dai Ds Ts. 3 Gs M मुच्येत. Ds सफलेत्; Ts शपथा; Ts GM 'यद्' (for 'यैर'). — *) Ks [जा]नृतं; Dn1 [अ]नृतं. S (except Ts) मवेचत्रानृतं श्रेयः. — *) Ks अविचारिते; V1 अवधारितं; Ts अवधारितं (for 'चारितम्'). Ts. 3 GM मयादिनि विचारितं.
55 Ks om. 55^a (cf. v. l. 54). — *) Ts वं (for च). — *) Ds मत्ते सति; Ti M मत्ते सति; Ts. 3 G सत्यादिति (for शस्ये सति). Ts धनंजय (for कथंचन). — *) Ss Ks. 3 पापिभ्यो. Dai Ds. 3. 3. Ts. 3 Gs M [S]ति (for हि). — *) Ss दातारम्; M1 (sup. lin.) दातारम्. Ks पीडयेत्. — *) Ks उक्ता; V1 वक्ता (for उक्ता). Ss Ks. 3 V1 B. 1. 3. Dn1 Ds. 3. 3. Ms मातृममोऽपि; B. 3. 3. Ts. 3 Gs M 'यद्' (for 'यद्').

56 *) B (except Bs) Dn1 Ds. 3. 3. 7 मयोद्दिष्टो. Ks B; Ds यथा विधिः; Co 'विधि' (as in text). — After 56^b, N (except Bs) Ts ins.

704* यथाधर्मं यथावृद्धिं तथा पार्थावितलव ।

[Ks [म]यैव (for [म]यै). Ks V1 B. 3. 3. Ds यथा वावै विनस्त (B. 3. 3. 'न' न); B. 3. 3. Dai Ds. 1-7 Ts मयाचं वै (Bs 'या तेन'; B. 3. 3. Ds 'या वावै'; Dai Ds. 3. 3. Ts 'या तेन'; Dn1 Ds 'याव वै'; Ds 'यावैव' विनाविना (for the posterior half).] — *) Ts. 3 G एवं ज्ञात्वा; M एवं विद्वन् (for एतच्छ्रुत्वा). Ts यथा (for पार्थ).

57 Bs om. the rel. Dai om. (hapl.) 57^a. — *) Ms तथा (for यथा). Ks मया. Ks महाराज्ञो; Ks मया प्राज्ञो. Ca cites महाराजः; Co 'प्राज्ञः' (as in text). — *) Ks मया. Ss Ks महाराजः; Ts Gs M 'यथा' (Ms 'यः'); Gs 'युक्तिः'; Ca 'यतिः' (as in text). — *) Ks V1 B. 3. 3. Dai Ds. 3. 3. हितं चैव; Ti Gs हितो

युवत्; Ts Gs M सुहृद्वाद् (for हितं चैव). Ds मया; Gs तथा (for यथा). — Ks om. (hapl.) 57^a-58^a. Ks reads 57^a-58^a twice. — *) Ks (sup. lin. as in text) मम; Ds वद् (for तव). Ts. 3 G M यथोक्तं वचनं यथा; Ts यथा कृष्ण त्वमुक्त्वाद्.

58 Ks om. 58^a (cf. v. l. 57). — *) S (except Ts) transp. मातृममो and पितृममो. — *) B; मतिश्च. Ca. c cite गतिः (as in text). Ms परमार्थं हि (for 'मा कृष्ण'). Ti Gs मया; Ts Gs. 3 M. 1. 3. त्वं हि (for कृष्ण). — *) V1 Ts न च; B; यथा (for तेन). B. 1. 3. 3 उच्यते; B; इदं (for अद्भुतम्). D (except Ds) Ts त्वमेव च पराधर्मं (Ds 'न'); Ms. 3 तेन वाक्यं न मेजुतं.

59 *) S Ks. 3. 3 न हि तेषु त्रिलोकेषु. — *) Ks लोकेषु; Ts. 3 G अद्भुतं (for विद्यते). Ks विदितं; Ds M. 1. 3 [S]विदितः; Ts. 3 G विद्यते (for 'विदितं'). S Ks. 3. 3 त्वि (for कश्चिन्). — *) Ss यथा; Gs ज्ञात्वा (for तस्मात्). Ss Ks तत्परः; Ss तत्परः; Ks तत्परः (submetric); Gs परं भवान् (by transp.). Ds तत्त्वं (for धर्मं). — *) Ds धर्मः; Ts मया (for सर्वं). V1 यथा तथा; B; न सर्वतः.

60 *) Gs अवश्यं. Dn1 दुर्लभं (for पाण्डवं). — *) Ks समवल्लोचनं; Ds 'संज्ञा'; Ca. c 'संज्ञो' (as in text). B. 1. 3. 3 Dn1 Ds. 3. 3. 7 तस्मिन्समयसंयोगे; M अवश्यं युक्ते संज्ञो. — *) B; Dai Ds Ts Gs कश्चिन्. — Ts Gs om. 60^a-61^a. — *) Ks. 3. 3 Dn1 Ds. 3. 3. 3 Co वा (for च). Ms. 3 परम् (for [म]परम्). Ds [म]परमाज्ञे च (for [म]परमज्ञे). — *) Ts Gs. 3 M ब्रूहि. Ss कृष्ण (sic); B; Ds ज्ञातं; Dai Ds. 3. 3 कृष्णः; Ds कृष्णः; Ts Gs. 3 M तत्त्वं (for कृष्णं). Ds विवक्षितं.

61 Ts Gs om. 61 (cf. v. l. 60). — *) Ss Ks. 3 V1 B; Ds दाशार्हं ज्ञातम् (by transp.); Ks. 3 दाशार्हं ज्ञातम्; Ss ज्ञातम् दाशार्हं. Ks न च; Ts Gs

यो मां ब्रूयात्कश्चन मानुषेषु ।
 अन्यस्मै त्वं गाण्डिवं देहि पार्थ
 यस्त्वचोऽस्त्रैर्भविता वा विशिष्टः ॥ ६१
 हन्यामहं केशव तं प्रसन्न
 भीमो हन्यात्तृवरकेति चोक्तः ।
 तन्मे राजा प्रोक्तवांस्ते समक्षं
 धनुर्देहीत्यसकृद्बुष्णिसिंह ॥ ६२
 तं हत्वा चेतकेशव जीवलोके

स्थाता कालं नाहमप्यल्पमात्रम् ।
 सा च प्रतिज्ञा मम लोकप्रबुद्धा
 भवेत्सत्या धर्मभृतां वरिष्ठ ।
 यथा जीवेत्पाण्डवोऽहं च कृष्ण
 तथा बुद्धिं दातुमद्यार्हसि त्वम् ॥ ६३
 वासुदेव उवाच ।
 राजा श्रान्तो जगतो विश्वतश्च
 कर्णेन संख्ये निश्चितैर्बाणसंघैः ।

महा- (for मम). K₁ नरं (for व्रतं). K₂ वै; T₂ G_{1.3} M तु (for त्वं). Ś₂ दाशार्हं जानासि न देशमेव (*sup. lin.* मम व्रतं) तं त्वां (sic). — ⁸) Ś₂ कांचन; D₂ कर्णचन; T₂ केशव (for कश्चन). D₂ G₁ M मानवेषु. — ⁹) T₂ om. त्वं. B₁ गांडीवं. — ¹⁰) K₁ यत् (for यस्). B_{1.3} Dn₁ D_{1.7} त्वचोस्त्रैर्वा (D_{1.7} 'यो'); B₂ यस्त्वचोस्त्रैर्; B₂ D₂ D_{1.5} M₁ यस्त्वचोस्त्रो (B₂ 'आद्'; D₂ यस्त्वचो वास्त्राद्; D₂ त्वचोस्त्रैः; D₂ यस् हंतास्त्रैर्; T₂ G_{1.3} यो मत्तोस्त्रैर् (for यस्त्वचोस्त्रैर्). V₁ वा भविता (by transp.); B_{1.3.5} T_{2.3} G_{1.3} M वीर्यतो वा; D_{1.5} विद्यते वा. D₂ om. वा. D₂ वरिष्ठः; D₂ वशिष्ठः; D₂ वसिष्ठः.

62 T₁ G₂ om. 62 (cf. v. l. 60). D₂ reads 62^{ab} on marg. — ^a) Ś₂ Dn₁ केशवं. — ^b) K₂ कृवरकेति; K₂ कुरवकेतुः; K₂ तृवरकेति; V₁ D₂ तृवर; D₂ तवजेति; T₂ औदरिकेति (for तृवर). Ca cites तुवरः. K₁ चोक्ता; K₂ युक्तः; M₂ चोक्तं. — ^c) D₂ ततो; T₂ तन्मां; T₂ G_{1.3} M तन्मा (for तन्मे). D₂ D₁ चोक्तवांस; T₂ G_{1.3} ह्युक्तं; M₂ संनिधौ (for प्रोक्तवांस). Ś₂ (*sup. lin.* as in text) मे; K₂ वै; B₂ T₂ त्वत् (for ते). उक्तवांस्ते (for ते समक्षं). — ^d) K₂ V₁ B₂ D₂ Dn₁ D_{1.3-5.7.3} बुष्णिवीर; D₂ 'संहान्'; G₁ 'सिंहः'.

63 T₁ G₂ om. 63 (cf. v. l. 60). — ^a) B₁ om. तं. V₁ B_{2.4} D₂ Dn₁ D_{1.3-5.7} तं हन्यां; B₂ हन्यां; B₂ तं हन्यात्; D₂ स हत्वा; D₂ संहंता (for तं हत्वा). B₂ चेदन्वां (for हत्वा चेत्). D₂ om. चेत्. K₂ [अ]य; D₂ न चेत्; D₂ [अ]हं (for चेत्). T₂ G₂ M कुशली; G₁ तं कुशली (for केशव). — ^b) B_{1.3-5} D_{2.3} G₂ M नाहं कालम् (by transp.); B₂ कालान्वाहम्; G₁ [अ]प्यहं कालम्. K₂ M₁ अप्यत्र (K₂ 'न्यल्प' मात्रं; D₂ 'ल्पमेव'. — After 63^{ab}, D₂ ins.:

705* एवं त्वं मां कृष्ण जानासि सर्वं
 कालं लोके हीनधर्मो हि जीवन् ।

सत्याच्युतो लोकमिमं त्यजेयं
 तस्मात्कोधात्प्रतिक्षेपेयं धर्मपुत्रम् ।

D₂ cont.: Ś K V₁ B₂ D₂ Dn₁ D₁₋₇ ins. after 63^{ab};

706* ध्यात्वा नूनं हेनसा चापि मुक्तो
 वचं राज्ञो अष्टवीर्यो विचेताः ।

[(L. 1) Ś K_{1.2.4} ध्याता (K₁ 'त'). V₁ [अ]नृतं (for नूनं). Ś K_{1.2.4} B₂ वापि यु (B₂ मु)क्तो; K₂ चापविद्धो; V₁ D₂ D_{1.5} वापि यु (V₁ प्रो)क्तो (for चापि मुक्तो). — (L. 2) Ś K₁₋₃ V₁ B₂ D (except D_{2.3}) राज्ञो (for राज्ञो). Ś K₁₋₃ V₁ D₂ D_{1.5} अष्टवीर्यो; K₂ [5] निष्ठयौ (for अष्टवीर्यो).]

— D₂ reads 63^{def} on marg. — ^a) K₂ सा वै; V₁ B₂ D₂ सा चेत्; B_{1.3-5} D₂ Dn₁ D₁₋₇ T₂ यथा. K₂ लोकप्रबुद्धा; V₁ 'प्रसिद्धौ'; B_{1.3.5} D₂ D_{1.5} 'प्रसिद्धौ' (B₂ 'द्धो'; B₂ 'द्धा'); B₂ 'प्रनाय'; Dn₁ D_{2.4} 'प्रबुद्धे'; D₂ 'प्रबुद्धा'; D_{2.7} 'प्रबुद्धौ'; D₂ 'प्रबुद्धा'; T₂ G₂ M 'प्रनित्या'; G₁ लोकेषु नित्या (for लोकप्रबुद्धा). Ca cites लोकसिद्धौ. — ^d) T₂ G_{1.3} M तथा (for भवेत्). D₂ सा वा (for सत्या). K_{2.3} B₂ M_{2.4} वरिष्ठः (K₂ 'ष्टः'). — ^e) Ś₁ यथा; D₂ यथा च (for यथा). D_{2.6} पांडवेयश्च; T_{2.3} G_{1.3} M 'वेयो हि (for 'वोऽहं च). D₂ om. च. — ^f) K₂ अद्यार्हसि; B_{1.3} Dn₁ D_{2-4.7} M₂₋₄ अद्य (M₂ 'या'र्हसि; D₂ D_{1.5} G₁ हर्हा; T₂ अर्हो; T₂ G₂ अर्होसि हि; M₁ अर्हसि (for अद्या). — After 63, D₂ ins.:

707* एवं ज्ञात्वा यद्विदं मे सदैव
 तद्यार्हसि त्वं तु निबोधितुं च ।

64 T₁ G₂ om. 64 (cf. v. l. 60). V₁ D_{2-4.3} om. the ref. K₁ M₁ कृष्ण; T_{2.3} G_{1.3} भगवान् (for वासुदेव). — ^a) K₂ चार्तो; D₂ शान्तो (for श्रान्तो). K₂ V₁ D₂ D_{1.3} जागृ (K₂ 'प्र')तो; B_{1.3-5} D₂ दुःखितो; B₂ Dn₁ D_{2.4.5.7} विश्वतो; D₂ प्रष्टो; T₂ ताडितो; T₂ G₂ चार्पितो; G₁ M₁ चाग्रतो (for जगतो). M₂₋₄ विश्वसर्व

तस्मात्पार्थ त्वां परुषाभ्यवोच-

त्कर्णे धूर्तं ह्यद्य रणे निबद्धम् ॥ ६४

तस्मिन्हते कुरवो निजिताः स्यु-

रेवंबुद्धिः पार्थिवो धर्मपुत्रः ।

यदावमानं लभते महान्तं

तदा जीवन्मृत इत्युच्यते नः ॥ ६५

तन्मानितः पार्थिवोऽयं सदैव

त्वया समीमेन तथा यमाम्याम् ।

C. 1. 3485
B. 1. 69. 82
K. 1. 72. 81

गात्रः (for जगतो विप्रतत्र). S K1.2.4 विकृतत्र; B2 चाबोध (sic); Dn1 Da.4.5.7 दुःखि (Dn1 'ख') तत्र (for विप्र). — After 64*, T1 insa:

708* वरादिवः सूतपुत्रेण वैव ।

— *) V1 B2.3 द्रोणेन (for कर्णेन). M संले. T2 इव- (for निजितैव). V1 वागमैः. — K2 (lines 3-6 only). V1 B (except B1) Dn1 Dn1 Di-7 ins. after 61*: Ds after 64: T2 after 710*:

709* यश्चानिशं सूतपुत्रेण वीर

शरैर्वृक्षं ताडितो युष्ममानः ।

अतस्त्वमेतेन सरोधमुक्तो

दुःखान्मिमे नेदमयुक्तरूपम् ।

अकोपितो ह्येव यदि स संलये

कर्णे न हन्यादिति चावधीच ।

जगामि न पाण्डव एव चापि

पार्थ लोके कर्मसहायमन्यैः ।

ततस्त्वमुक्तो भृशरोषितेन

राज्ञा समक्षं परुषाणि पार्थ ।

[10]

[K2 Ds om. lines 1-2. — (L. 1) K4 तस्मात्पार्थ; V1 B2 वधा (B2 'वा') वाव; B2 'लव'; B2 Dn1 Dn1.5 वधावाव; Dn1.7 वधात्वर्थ; Ds वधात्वर्थ; Ds वधावाव; T2 वधा व वै (for वधात्वर्थ). K4 Ds वीर. — Ds reads lines 3-10 on marg. — (L. 3) B2 ततस्; T2 वीरस् (for वतस्). — (L. 4) T2 दुःखानिमे नैव (for 'निमे नेदम्'). — T2 om. lines 5-6. — (L. 5) K4 B2 अकोपितो. Ds अकोपितो येन वधा स हीके. — (L. 6) V1 B2-4 Dn1 Dn1 Dn1.5 निहन्वाद् (for न ह*). K4 Dn1 Ds [अ]वीरसः; V1 'वीर'; B (except B1) Ds 'वीर' — Ks om. lines 7-10. — (L. 7) Dn1 जानासि. T2 जगामि राजापि सदैव चापि. — (L. 8) Ds शूर; T2 पावो (for पार्थ). B2 लोकं. K4 पार्थ लोके शूरं कर्मसहायमन्यैः (sic). — (L. 9) K4 B2.3 T2 अतस्त्वम्; Dn1 ततस्त्वम्. T2 भृशरोषितेन. — (L. 10) K4 परुषाणि. K4 पार्थ; Dn1 पार्थ.]

On the other hand, T2 ins. after 64*:

710* वृशदिविचक्षपि महामन्त्रि ।

— After the above, T2 ins. 709*. — *) S2 M2.5 पार्थवः; M1 यु (for वाव). S2 G1 युक्तापि. K4 V1 B2.4 D-विस्तोभु (K4 'वो' यु; Dn1 'वो' यु) के लक्ष्यं चापसङ्के (V1 B2 वर्मसाये; Dn1 Dn1.5 वर्मसाये); T2 विस्वं दुर्य पापमयाविकारं.

— *) V1 कर्णः; B1.2.3 कर्णो; B4 कर्णः; T2 कर्ण (for कर्णे). K2 कर्णेयन (for कर्णे वृत्तं). Ds om. वृत्तं. S2 वृत्तं; K2 वृत्त; T2 इदु (for वृत्तं). T2 om. वि. Ds त्वयः; T2 G2 M1 वाव; M2.3 वोध; M3 वोध. K2 निबद्धां; K4 न बद्ध; Ds [5] निबद्धां; C2 निबद्धम् (as in text). Ds (also as in text) कर्णेयवीर्यपुरा वृत्तकाले.

65 T2 G2 om. 65 (cf. v. 1. 60). — *) Dn1 Dn1.5 M1 जिते (for हते). — *) K1 द्रुपदुष्टः; T2 'द्रुपः'. K4 V1 B1.2.4 Dn1 Ds-4.7.8 पार्थि (Dn1 'थ' वै; Ds पार्थिव; T2 पार्थिवो (for पार्थिवो). K4 V1 B1.4 Dn1 Dn1 Dn1.4.7 धर्मपुत्रे; B2 'पुत्रे'; Ds T2 'राज्ञे' (T2 'रा'); T2 G1.5 M 'बुद्धिः'. — After 709*, K4 V1 B D (Ds marg.) T2 insa:

711* ततो वधं नार्हति धर्मपुत्र-

स्त्वया प्रणिशुद्धं पाकनीया ।

जीवन्नयं येन सृतो नवैदि

तन्मे निबोधेह तत्पातुत्तुम् ।

[(L. 1) V1 B2 Dn1 Dn1.5 किं तु सत्त्वम् (Ds 'सा'); B2 किं तु पुत्रम् (for धर्मपुत्रम्). T2 ततो वधो नान्यत् किं तु सत्त्वा. — (L. 2) B2 transp. त्वया and प्रणिशुद्धं. T2 परि- (for [अ]र्हति). Dn1 Ds पाकनीया. — T2 om. lines 3-4. — (L. 3) V2 येन (for येन). K4 [5] नवदि. — (L. 4) K4 निबोधे; Ds निबोध. K4 हि (for [इ]ह). B1 [अ]नुत्तुम्. K4 V1 B (except B1) D (Ds marg.) T2 cont.: K4 T2 G1.5 M ins. after 65*:

712* वदा सारं कनते माननाहं

सदा स वै जीवति जीवलोके ।

[(L. 1) Dn1.5 वदा व (for वदा). Ds om. मानं कनते. K4 मानवोग्रम्; T2 G1 M मानवो हि (for 'नार्हम्'). — (L. 2) T2 सवो (for स वै).]

— *) B4 वदानमानं. — *) T2 नरो; T2 G1.5 M ज्ञातो (for जीवन्). K4 सुसुर; Dn1 सुवा.

66 T2 G2 om. 66 (cf. v. 1. 60). — *) S K1.5 तन्माहितः; K4 V1 B Dn1 Dn1 Dn1.5 संमानितः; Ds संमानितः; T2 G2.5 M1 सम्महीतः (M1 'ही'); M2-4 सम्म-हितः (for तन्मानितः). T2 सम्मानितो धर्मराजस्त्वपार्थ. Ds reads from 65 up to 66* on marg. — *) T2 त्वया (for त्वया). K4 V1 B Dn1 Ds-4.5 व; D1 T2 lacuna (for व). — *) Ds सर्वज्ञ; T2 G1.5 M

वृद्धैश्च लोके पुरुषप्रवीरै-

स्तस्यावमानं कलया त्वं प्रयुङ्क्ष ॥ ६६

त्वमित्यत्रभवन्तं त्वं ब्रूहि पार्थ युधिष्ठिरम् ।

त्वमित्युक्तो हि निहतो गुरुर्भवति भारत ॥ ६७

एवमाचर कौन्तेय धर्मराजे युधिष्ठिरे ।

अधर्मयुक्तं संयोगं कुरुष्वैवं कुरुद्वह ॥ ६८

अथर्वाङ्गिरसी ह्येषा श्रुतीनामुत्तमा श्रुतिः ।

अविचार्यैव कार्यैषा श्रेयःकामैर्नरैः सदा ॥ ६९

वधो ह्ययं पाण्डव धर्मराज-

स्त्वत्तो युक्तो वेत्स्यते चैवमेव ।

ततोऽस्य पादावभिवाद्य पश्चा-

च्छमं ब्रूयाः सान्त्वपूर्वं च पार्थम् ॥ ७०

भ्राता प्राज्ञस्तव कोपं न जातु

कुर्याद्भ्राजा कंचन पाण्डवेयः ।

वृषा च (for वृद्धैश्च). V1 B1.5 D2.8 T2 लोकैः. S1 K1.2
****श्रैरैः; S2 बलवद्भिश्च श्रैरैः; K2.4 B4.5 Dn1
D2-4.5-8 पुरुषैः (Dr 'व')श्च श्रैरैः; T2 'वैश्च सद्भिः; T3
G1.8 M 'पश्च श्रैर' (M2-4 'रै')स्. — ') K2 B (except
B5) Dn1 D2-4.7 T3 [अ]पमानं (T2 'ने'); Co [अ]व' (as in
text). T2 किल संप्रयुक्ष; T3 G1.8 M कलहप्र (M1 'हे प्र)-
युक्तं. Co cites कलया (as in text). Ks V1 B D
om. त्वं. K2 प्रयुक्ष; K3 प्रयुक्ता; B2 प्रयुक्ष; B4 Dn1
D1.8 नियुं (D1 'यु')क्ष; D2 नियुक्तं; D3 प्रयुक्ष. — After
66, T2 ins.:

713* यदिदं धर्मशास्त्रार्थं वेदेषु च निदर्शनम् ।

while, T2 G1.8 M2-4 ins. after 66:

714* शृणु पार्थ यथा नित्यो हतः स्यान्नवता गुरुः ।

हतो भवेत्वेवमुक्तो गुरुः शस्त्रमृतां वरः ।

[(L. 1) T2 G2 नीत्ता; G1 नित्यं. — (L. 2) M2-4
त्वमित्युक्तो (for [र]त्वेवमुक्तो).]

67 T1 G2 om. 67 (cf. v. l. 60). M2.4 om. 67.

— ') K2 त्वयिति (for त्वमिति). K1 तु; K2 lacuna;
B Dn1 D2-4.5.7 हि; D2 तद् (for त्वं). D2.8 त्वमित्येवं
(D2 'व') युक्तं त्वं; T2 त्वमित्येवं हि वचनं. — ') S K2.4
D2 पार्थ. — M2 om. 67^{ad}. — ') M1 निहतस्तु (for हि
निहतो).

68 T1 G2 om. 68 (cf. v. l. 60). — ') K2 आचार;
T2 आचरन् (for आचर). — ') K2 धर्मराजो. — ') T2
G1.8 M अवर्मेयुक्ते संयोगे; Cv 'युक्तं त्वं योगं. — ') S
K V1 D2 [ए]वद्; B Dn1 D2-4.5.7 T2 G2 Cv [ए]वं
(for [ए]वं). G1 कुरुद्वहः. M2-4 कुरुष्व (M2 'त्वे')
तदनुग्रहं.

69 ') B2 अथर्वाङ्गिरसी; T2 अथर्वाङ्गिरसो; Co 'सी
(as in text). T1 G2 एषा ह्यथर्वाङ्गिरसी. — ') K1
उत्तमा. — ') T2 G1 M1 अविचार्यो. Dn1 [ह]व; D2
T2.8 G1 M च; T1 G2.8 न (for [ए]व). G2 कार्यं.
S च (for [ए]षा). — ') K1 श्रेयःकामो. T2 G सह

(for सदा). — After 69, K4 V1 B D (D2 marg.)
T2 ins.:

715* अवधेन वधः प्रोक्तो यद्गुरुस्त्वमिति प्रभुः ।

तद्ब्रूहि त्वं यन्मयोक्तं धर्मराजस्य धर्मवित् ।

[(L. 1) B2 अवधेन; D2 अवधो न (for 'वेन). D2
यैर्युस्त्वम्; T2 यद्गुरुस्त्वम्. Cv cites line 1 as above.
— B2 om. line 2. — (L. 2) Dn1 तं (for त्वं). Dn1
मया प्रोक्तं; T2 वत्त्वयोक्तं.]

70 Before 70, T1 ins. श्रीकृष्णः; G1 वासुदेवः. — ')

S K1.8 अयो; B2 D2-4.5.7 वयं; Dn1 वधे; T1 M1 सदा;
T2.8 G यदा; M2.4 तथा; M3 तदा (for वधो). S K1.8
हर्षः; K2 B2 ह्येवं (for ह्येवं). K2.4 B1.4.5 Dn1 D2-4.5.7
S पांडव (Dn1 G2 'वो') धर्मराजस्य; V1 B2.8 Dn1 D1.8.8
'वेयस्य राजस्य. — ') D1.8 om. युक्तो. K2 B Dn2
D2-4.5.7 S युक्तं (Dn1 'के'). V1 वेत्स्यति; Dn1 वेत्स्यते;
D2 वत्स्यते; T1 आपत्स्यते; T2.8 G2.8 M1.2.4 उपत्स्यते; G1
M2 उपत्स्यते (for वेत्स्यते). S चैव साधु (T2 'युः). — K2
om. 70^{ad}-71^{ad}. — ') K4 पादान्. T1.8 G2 अमिवं (G2
'न')श्च. — ') B1.2.8 Dn1 D2-4.5.7 समं (B2 'मो') ब्रूयाः;
Dn1 D1.8.8 क्षमं (D2 हर्मं) ब्रूयात्; T2 क्षमाप्य तं; T2 G2.8
ब्रूयात्सां (G2 'याः सां')त्वं; M श्रेयो ब्रू (M2 सू)यात् (for
क्षमं ब्रूयाः). Co cites समं (for क्षमं). K2 B1.8-8 Dn1
D2-4.5.7 T2 सांत्वित्या; B2 साक्षपूर्वं; T2 G2.8 वच (G2
यद)पूर्वं. T2 तु (for च). V1 B2.8 Dn1 D1.8 T2 G M
पार्थ; D2 T1 पार्थः.

71 K2 om. 71^{ad} (cf. v. l. 70). — ') B2 om.
प्राज्ञस्तव. S2 प्रज्ञस्; K4 प्रज्ञं. — ') D2 एवं (for कुर्वाद्).
Dn1 D1.8 राजन्. K2.4 को (K2 कं)चन पांडवेयः; V1 B2-8
Dn1 D1.8 कंचन (B1.8.4 किंचन; B2 कचनं च) पांडवेयः;
Dn1 D2-4.5.7 धर्ममवेश्य चा (D2 वा)पि; S धर्ममार्गात्सारी
(for कंचन पाण्डवेयः). — ') K4 ब्रूयाद् (for श्रुताद्).
K4 ब्राह्मणाय. D2 पार्थो; T G पापाद्. — ') D2.8 lacuna;
M1 तं (for त्वं). S पार्थ पन्नाद् (for सूतयुज्य). — After

मुक्तोऽनृताद्भानुवधाच्च पार्थ
 हृष्टः कर्णं त्वं जहि सूतपुत्रम् ॥ ७१
 संजय उवाच ।
 हत्येवमुक्तस्तु जनार्दनं
 पार्थः प्रजस्राथ मुहद्वधं तम् ।
 ततोऽब्रवीदजुनो धर्मराज-
 मनुक्तपूर्वं परुषं प्रसन्नम् ॥ ७२
 मा त्वं राजन्व्याहर व्याहरत्सु
 न तिष्ठसे क्रोशमात्रे रणाधि ।

भीमस्तु मामर्हति गर्हिषाय
 यो युध्यते सर्वयोधप्रवीरः ॥ ७३
 काले हि शत्रून्प्रतिपीड्य संख्ये
 हत्वा च शूरान्पृथिवीपतीन्तान् ।
 यः कुञ्जराणामधिकं सहस्रं
 हत्वानदत्तमुलं सिंहनादम् ॥ ७४
 सुदुष्करं कर्म करोति वीरः
 कर्तुं यथा नार्हसि त्वं कदाचित् ।
 रथादवप्लुत्य गदां परामृश-

C. 2. 2886
 B. 2. 70. 5
 K. 2. 73. 4

71, Śs Ks V1 B D S ins. an addl. colophon.
 [Adhy. name: T1 कृष्णार्जुन-वधाच्च; G1 वामुदेवा-र्जुन-वधाच्च.
 — Adhy. no.: B1 69, B1 68; B1 71; D1 D1 69; D1
 63; D1 50; D1 70; T1 G 77; T1 M 76.]

72 ^a) Śs Ds प्रसन्नः; K1s प्रसन्नः; K1 Ts G प्रह (K1
 'स)ह. Ks V1 B D S मुहद्वधस्तम् (K1 B1 D1 'स्तम्.);
 K1 'हमं तं (s.c.). — ^b) Śs अजुनः. K1 वामुदेवम् (for
 धर्मराजम्). — ^c) Ds अमुक्तपूर्वं; Gs तथानुपूर्वात् (for
 अनुक्तपूर्वं). B1 D1 Gs Ms पुनर्द; T1 G2 वधनं (for
 परुषं). Ds Ts Gs प्रहस्य; T1 G2 प्रसंगान्; T1 प्रगृह्य.

73 Before 73, Ks. V1 BD ins. अर्जुन उवाच. — ^a)
 Ks D1 D1.4.s मां. Ds प्रहर; Ca व्याहर (as in text).
 T1s G M व्याहरत्वाच्च पार्थ (T1 'व्याह पार्थ; Gs 'व्यामिवाच;
 Ms-4 'व्याह वाच) (for 'र व्याहरत्सु). Ks V1 B
 (except B1) D1 D1 D1.4.s व्याहरत्सु (B1 'र वै); Co
 'रत्सु (as in text). — ^b) V1 om. न. Ks B1.4.s
 D1 D1 D1.4.s Ca वासिष्ठसे (B1 'त); T1 वस्यं सिद्धसि;
 Ts G M त्वं सिद्धसि (Ts Gs 'ले). Ks D1 D1.4.s
 क्रोशमात्रो (K1 'त्र'); B1s क्रोशमात्रे; T1s G क्रोशमात्राद्.
 Ks V1 B D1 D1 D1.4.s रणाद्; Ks रणाध; T1s G
 M अ (M व्य.पेय (for रणाध). Co: क्रोशमात्रेण सिद्ध-
 सीत्यन्वयः । — Ds Ts subst. for 73^{ab}: V1 ins.
 after 73^{ab}:

716* माधोवस्यं किं विदिहाय राज-
 स्वसत्त्वा युद्धं य इह व्यवस्थितस्तम् ।

[(L. 2) V1 य इह व्यवस्थितोसि; Ts कोशमात्रे विवस्यं.]

— ^a) Gs स भीमसेनो (for भीमस्तु माम्). Ds माहं वि-
 र्हाण्य; T1 M1 गर्हतु गर्हण (T1 'गी)व. — ^b) M युध्यसे.
 Ks V1 B D S सर्वलोकात् (T1 Gs 'कै)कीरी (Ds Gs 'र:).

74 ^a) Gs कालो. Ks [S]ति; Ds न (for हि).
 B1 संख्ये (for शत्रून्). Śs प्रतिपीड; Ks B D1 D1.4.s

T1s Gs परिपीड्य (for प्रति). K1 संख्ये; D1s सेव्यो;
 S (except Ts) वीरो. D1s यः कालवच्छत्रुसंघान्प्रपीड्य
 (Ds 'प्रमाद्य). — ^b) B1.4.s Ds हत्वा; Ds हत्वा (for
 हत्वा). D1s Ts म (Ts तु) शूरान्; T1s G M प्रवीरान्
 (for च शूरान्). K1 पृथिवीपतीन्; D1.4.s 'पतीन् (Ds
 'ति)स्तान्; T1s G M वसुधाधिराजः. — After 74^{ab}, N
 T G ins.:

717* रथप्रशानोत्तमानामुत्था-

न्यादिप्रवेकानमिवांश्च शूरान् ।

[(L. 1) Ts रथप्रशानोत्तम- (for 'प्रशानोत्तम). — (L. 2) Ś
 K1.4.s T G सति (T1 Gs अति; G1 सती)प्रवीरान्; Co
 सतिप्रवेका (sic); Ca सतिप्रवेकान् (as above). V1 B1
 अति तांश्च; Ds समरांश्च; T1s G अतितांश्च (for अतितांश्च).
 B D1 D1.4.s. Ts वीरान्.]

— Sequence in T1s G1s M of 74*-79* is: 75, 74^{ab},
 718*, 73, 76, 77, 79. — ^a) S (except Ts) म (for
 यः). G1 अधिवं; M1 अनुदं; Ms-4 अविरान् (for अधिवं).
 — ^b) Ds हत्वा; Ds हत्वा (for हत्वा). K1s नद; Ks V1
 B1.4.s D1 D1 D1.4.s नदस्व. K1 सुमुक्तः; Ds तुमलं (for
 तुमुक्तं). — After 74, N T G ins.:

718* काम्बोजानामपुनं पार्वतीया-

न्युगार्मिस्तो विनिहत्येव चात्रौ ।

[(L. 1) Ś K1.4.s काम्बोजानां वापुः; D1s काम्बोजानामधिवं;
 T1s G 'वज्रानावापुः; Ts काम्बोजानां प्रवरात्. Śs Ks पर्वतेवान्
 (Ks 'वा:); K1 पर्वती; Ts वरिष्ठान्. — (L. 2) Śs वृणा किशो;
 T1s G ह (Gs ह)रावृणा (Gs 'वृणा)वान् (for वृणाकिशो).
 Śs Ks Ds [ए]वजात्रौ; K1.4.s [ह]वजात्रौ; T1s G वाजिनः
 (for [ह]वजात्रौ).]

— 75 For sequence in T1s G1s M, cf. v. 1. 74.
 Gs reads 75, after 76*. — ^a) S (except Ts) जीमः
 (for वीरः). — ^b) Ts युद्धे (for वया). D1s (also as

स्तथा निहन्त्यश्चनरद्विपात्रणे ॥ ७५
वरासिना वाजिरथाश्चकुञ्जरां-

स्तथा रथाङ्गैर्धनुषा च हन्त्यरीन् ।

प्रमृद्य पद्भ्यामहिताग्निहन्ति यः ।

पुनश्च दोभ्यां शतमन्युविक्रमः ॥ ७६

महाबलो वैश्रवणान्तकोपमः

प्रसह्य हन्ता द्विषतां यथार्हम् ।

स भीमसेनोर्हति गर्हणां मे

न त्वं नित्यं रक्षसे यः सुहृद्भिः ॥ ७७

in text) S नार्हति. S कश्चिदन्यः (for त्वं कदाचित्).
— *) S अवस्कंघ (for 'प्लुत्य). G₂ गतां (for गदां).
§ K_{1.2} B_{1.2.3} D_{2.4.7} परा (S₂ 'र') सुषंसु; K₄ 'सुषंसु; D_{2.1} 'सुषन्त् (D₁ 'सु'); D_{2.6} गृहीत्वा. — T_{1.3} G_{1.3} M_{2.3} om. 75^d. — *) T₁ तदा (for तथा). D₂ om.
(hapl.) from निह up to महि (in 76^a). § K₁ B_{1.4} D_{2.1} D_{2.4.5.8} T₂ निहत्य; B₂ [अ]मिहत्य. K_{1.4} [आ]-
शुरय (K₄ 'नर') द्विपान्; K₂ B (except B₂) D_{2.1} D_{2.4.5.7} T₂ [अ]शुरयद्वि. G₁ M_{1.3} ततो (M₁ 'दा') रणे चापि
निहंति वारणान्. — After 75, G₂ reads 78.

76 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74. D₂
om. up to महि (in 76^a) (cf. v. l. 75). — *) T₁ वारा-
शिना. § K₁ V₁ B_{1.2.4} D_{2.1} D_{2.5.8} वाजिनराधकुञ्जरांघ्र;
B₂ D₂ चापि (D₂ 'जि') नराध'; T_{1.2} M_{1.2} चा (T₁ वा) ध-
न'; T₂ G₂ चास्य रथाध'; G_{1.2} M_{1.4} चाय रथा (M_{1.4}
वरा)ध' (for वाजिरथाध'). — *) V₁ B₄ D₂ रथस्यो
(for रथाङ्गैर). § K₁ K₂ V₁ B_{1.2.3} D_{2.1} D_{2.4.5.6.7}
वृहत्परीन्; B₂ चरत्; D₂ वृहत् (for च हन्त्य). — *)
K₂ V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.1.3-7} T₁ प्रगृह्य; B₁ प्रसह्य; B₂
प्रमृद्य; T₂ प्रमथ्य (for प्रमृद्य). K₄ अहतान् (for
अहितान्). T₁ च सर्वान्; T₂ G₂ 'तु (G₂ च) हंति; M_{2.4}
तु निहन् (for निहन्ति). K₂ B D_{2.1} D_{2.4.5.6.8} S
(except T₂) om. वः. — After 76^a, G₂ reads 75.
— *) B (except B₂) D_{2.1} D_{2.4.7} तु (for च). D_{2.1}
D_{2.5} मत्त- (for क्षत्). Ca cites क्षतमन्युः.

77 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
— *) M₁ महाबला. — *) S (except T₂) हतां (for
हन्ता). K₂ V₁ यथारिहा; B D अनीकिनीं; T_{1.3} G₂ M
यथासि; T₂ महाहवे; G_{1.2} शिरांसि (for यथार्हम्). — *)
§ K₄ गर्हय मे; B₂ S 'जय. Ca cites गर्हणां (as in text)
K₂ om. from मे up to यः (in 74^d). — *) K₁ निधं
(sic); B₁ येन त्वं; T₁ त्वं (for न त्वं). K₁ B₂ D_{2.1}

महारथान्नागवरान्दयांश्च

पदातिमुख्यानपि च प्रमथ्य ।

एको भीमो धार्तराष्ट्रेषु मयः

स मामुपालब्धुमरिदमोर्हति ॥ ७८

कलिङ्गवङ्गाङ्गनिषादमागधा-

न्सदामदानीलबलाहकोपमान् ।

निहन्ति यः शत्रुगणाननेकशः

स माभिवक्तुं प्रभवत्यनागसम् ॥ ७९

सुयुक्तमास्थाय रथं हि काले

D₁ M₁ रक्षसे यः (M₁ वै); D_{2.1} D₁ वक्ष्यसे यः; D₂
रक्ष्यते; D₅ वर्यसे यः; T₁ रक्ष्यसे वै; T₂ G_{1.2} M_{2.4} रक्ष्य (T₂
G₁ 'क्ष') मागः; T₂ G₂ गर्हमागः (for रक्ष्यसे यः). D₂
सुमहद्भिः (for यः सुहृद्भिः).

78 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
G₂ reads 78 (78^a twice) after 75. — *) D_{2.1}
नागवरा; T₂ चातिजवान् (for नागवरान्). T₁ G_{1.2}
(second time) महाबलान्द्रिदाम्नात् (G_{1.2} 'न्भीम') वेगान्;
T₂ G₂ (first time) S महारथा (G₂ 'बला') निद्रिदाम्ना-
लकल्यान्. — T₁ om. 78^b. — *) T₂ 'संघान् (for
'मुख्यान'. T₂ प्रसह्य (for प्रमथ्य). T₂ G सहेत कः
(G₁ 'हेत यः; G₂ पातयः) कुंजरान्युप्यमानः; M सहेत कः
(M₁ यस्माच्छीघ्रः; M₂ सहेत यः) कृजतो (M₂ 'ते') युध्यमानः.
— *) § एके; S (except T₂) असौ (for एको). T₂ वीरः
(for भीमो). D_{2.6} धार्तराष्ट्रं (D₂ 'द्रे') प्रमासी. — *)
B₂ उदालब्धुम्; D_{2.1} D_{2.5} उपालब्धे; M₂ 'लब्धः; Ca
'लब्धुम् (as in text). § अरिद्विदो. K₄ [S] हंन; K₂
D_{2.1} D₂ [S] हंति.

79 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
D₂ om. (? hapl.) 79. — *) G_{2.3} 'वंकान् (for
'वज्रान्). K₄ 'निषाद'. G₂ 'मागधा'. — *) D₂
सदा मजान् (for सदामदार्). B₁ दीन (for दीक). B₂
सदा महावीरवराः कोपरा (marg. 'मा') न्; D_{2.1} D_{2.5}
सदामदानीलबलाहकोपमान्; T_{1.3} G M 'हासैक'; T₂
मुदुर्मेदाम्भीमबलान्द्रोपमान्. — *) V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.5}
वै (for यः). B₂ D₂ वयुगजान्; D₂ 'जान्. B_{1.4} D_{2.1}
D_{2.4.7} T₂ अनेकान् (for 'कस्तः). — *) B₂ [अ]भिवक्तुं;
D₂ प्रवक्तुं; T₂ G_{2.3} M हि वक्तुं; G₁ ह वक्तुं (for
[अ]भिवक्तुं). V₁ प्रभवत्य; Ca 'वति (as in text). Ca
स माभिवक्तुं प्रभवति (as in text). B_{2.4.5} D_{2.1} D_{2.4.5.7}
T₂ स मामुपालब्धुमरिदमोर्हति (= 78^b).

80 *) K₂ वयुक्तम्; K₂ B_{1.4} D (except D₂) T₂

धनुर्विकर्षज्यशरपूर्णसृष्टिः ।

सृजत्यमौ शरवर्षाणि वीरो

महाहवे मेघ इवाम्बुधाराः ॥ ८०

बलं तु वाचि द्विजसत्त्वमानां

क्षात्रं बुधा बाहुबलं वदन्ति ।

त्वं वाग्बलो भारत निष्ठुरश्च

त्वमेव मां वेत्सि यथाविधोऽहम् ॥ ८१

यतामि नित्यं तव कर्तुमिष्टं

दौः सुतैर्जीवितेनात्मना च ।

एवं च मां वाग्बिजिस्वैनिहंसि

त्वत्तः सुखं न वयं विद्य किञ्चिन् ॥ ८२

अवामंस्या मां द्रौपदीतल्पसंस्थो

महारथान्प्रतिहन्मि त्वदर्शे ।

तेनातिशङ्की भारत निधुरोऽसि

स युक्तम्; V प्रयुक्तम्; T: G: संयुक्तम्. — ¹) B: L: D: D: 4-5-6 T: विष्णुवक्त्रम्; T: G: M विष्णुवक्त्रम् (for विष्णुवक्त्रम्). T: शरपुष्पम्; T: G: सुष्टिभिः. — ²) K: बीर; D: बीरो (for बीरो). S (except T:) सूत्र सो वाक्त्वात्परेण. — ³) S (except T:) महाबलो. K: इति (for इव). K: [व]पुषारावः. — After 89, N T G M: ins. :

719^a तन्वष्टौ वारणानामपश्य

विशालितैः कुम्भकराग्रहस्तैः ।

[(L. 1) B₁ अराधयद्; (for) तस्मै. K₁ अराध (sic); B₁ D₂ अराध; Ths G₂s M₁ अराध; T₂ अराध; G₂ अराधयद्. — (L. 2) K₁ अराधयद्; V₁ B₁ D₁ D₂s अराधयद्. Ths G₂ कुंभप्रयत्नयद्. Ceolites इराप्रयति.]
 § K V₁ B₁ D₁ D₂ D₃-s.v.s. cont.:

720* भीमेनाजौ निहतान्यस्य बाणैः

स मां शूरं वक्तुमर्हस्यदिग्गजः ।

[(L.1) \S K1.2.4 Ds निह(\S Ds "हि")तान्; Ds.1.3
 तान् (for निहतानि). \S K1.2.4 व (for [व]व). — (L.2)
 Ks वा (for मा). B4 [व]विष्णुः; B5 [व]विष्णुः (for [व]विष्णः).]
 while Ds cont. after 719*:

१२१० महारथानामयुतं संपूर्ण-

मयाद्यानामयुतानि वदुः ।

पदातिसंख्यान्यहो विमृश

वीरान्दहणा सतसोऽथाप्रमादी ।

प्राणास्त्यक्त्वा दुस्त्यजानामिमध्ये

संयुद्धे यो वैरिभिर्भूमसेनः ।

Finally, T_{2.3} G M₁ cont. after 719°:

722* वो भीमसेनो निहृताहिसंबः

स मासुपालब्धुमरिंदमोऽईति ।

[(L. 1) M₁ द्वे नीमसेनेन. T₂ निहतास्तीक्ष्णवागे; T₂ G₂.
निहतानि संखे (G₂ "वे"); M₁ हताय संखे. — (L. 2) — 78^d.
T₂ स मां वक्तुं नीमसेनः समर्थः.]

T₂: G M; ins. a passage given in App. I (No. 21) after 722^a; T₁ after 719^a; M₂: after 80.

81 T.L.S G M repeat 81 after App. I (No. 22).

Ti repeats 81 after 723*. Ds reads from 81* up to वेत्ति (in 81², on marg. — ^a) T1.s G M (all second time) हि (for नु). S K1.2.4 नु वात्रिद्विष्यन् (Ks 'व') लमनां; T1.s Gs M1 (all first time) न वानु (T1 वा नि: M1 वै नि) द्वितं सत्; T2 G1 Ms-4 (all first time) न वात्रि (G1 'वि) द्वितं सत्; G2 (first time) तवानु द्वितं सत्. — ^b) Ds अत्रं वुवा; T1.s G M (all second time) आ T1 Gs अत्रं द्विवा; T G (all first time) यद्वा (T1 तन: अ) त्रियाणां; M1 (first time) ततो अयात्रं (sic); Ms-4 (all first time) अत्रियाणां (for अत्रं वुवा). S (S2 sup. lin. as in text) K1.2.4 धर्मवत्; D1.s वत्; T2 G1.s M1 (all first time) बहु (T2 Gs 'ह) वत्; G2 (first time) बहुत् वै (for बाहुवत्). — ^c) Ds वे (for र्वं). K1 om. from लो up to स अवात् (in 8. 50. 4*). S (except T1) (first time) वा (M1 वा) वलो (for वावलो). B1.2.4 S (both times; but T2 first time) निपुरोवि. — ^d) T2 (first time) वा; M1 (second time) वा (for वं). B Dn1 D2.s : वेत्त (for वेत्ति). B1.2.4 Dn1 D2.s : T1 (first time) यवावलो (for 'विवा). K3 हर: (for हद्). — After the first occurrence of 81, S ins. a passage given in App. I (No. 22).

82 K₁ om. 82 (cf. v. l. 81). G₂ om. 82^{ab}.

—^a) B₁ बले; Dn₁ D₂₋₄ वले हि; D₅ बले हि; D₆ वतामि;
S (G₂ om.) वदामि (for वतामि). S₁ K₂ ब००००६; S₂
(sup. lin. as in text) बडबिकमास्यां; K₃ बडकुमुदिहं.
—^b) Dn₁ जीवतेव (for जीवि*). I's G₂ वा (for व).
—^c) K₂ B₁₋₄ Dn₁ D₂₋₄ वय्मा; D₅ च मा. S₂
वागिवसैर्निहमि (sic); V₁ B₁₋₅ Dn₁ D₂₋₄₋₇ निखेल
हुमि (D₅ ति); Dn₁ D₂₋₅ लेरेहिहंसि (D₁ ले); S (G₂
om.) वाक्कल्लेहिधिसि (T₂ भिनसि). —^d) V₁ हि व
(for न). B₂ विद्रु; Dn₁ देव; D₂ विद्र (sic) (for
रिष). G₂₋₅ नाजिनामि (for न वर्ण विद्र).

83 K: om. 83 (cf. p. 1.81). D: Q: om. 83. T: om. 83 for the first time after App. I (No 22);

C. S. 3502
D. S. 70. 14
K. S. 73. 28

8505
70. 14
73. 29

त्वत्तः सुखं नाभिजानामि किञ्चित् ॥ ८३
 प्रोक्तः स्वयं सत्यसंधेन मृत्यु-
 त्तव प्रियार्थं नरदेव युद्धे ।
 वीरः शिखण्डी द्रौपदोऽसौ महात्मा
 मयाभिगुप्तेन हतश्च तेन ॥ ८४
 न चाभिनन्दामि तवाधिराज्यं

which is followed by 723*. — ^a) K₂ V₁ B₂₋₄ अवसंस्था मां; K₂ T₂ (both times) मां मावसंस्था; K₂ अवस्था मां; B₁ D_{2-4.7.8} अ(D₂ मा)वसंस्था; D₂ D₁ T_{1.2} G_{1.2} M मा (D₂ किं) मावसंस्था (for अवासंस्था मां). B₅ om. मां. B₂ द्रौपदी (for 'दी-). — ^b) Ś₂ महारथा. K₂ प्रतिहिदि (sic). K₂ G₁ त्वदर्थ. — ^c) Ś₂ K₂ V₁ B_{1.2-5} D₂ D₂ D_{1.2.3.5.6} M₁ तेना(D₂ मा मा)भिदंकी; B₂ मामभिदंकी; D₂ त्वं मातिदंकी; T₂ G_{1.2} सर्वाति (for तेना). D₂ भारति; T₂ G₂ भवसि (for भारत). T₂ G₂ प्रमत्तः (for निष्ठुरोऽसि). — ^d) T₁ न हि जानामि; G₁ नाभिजानामि.

84 K₁ om. 84 (cf. v. l. 81). — ^a) B₂ damaged. M₁ प्राप्तः (for प्रोक्तः). T_{2.2} G₂ स्वयं. D₂ भीष्मेन; C₂ सत्यसंधेन (as in text). — ^b) B₁ द्रुपदो. V₁ B₂ D_{2.2} शिखंडिना द्रुपदसुतेन (V₁ द्रौपदेवेन; D₂ द्रुपदपुत्रेण) संख्ये; T₁ M शिखंडिनामा प्रमथे त पार्थो (T₁ र्थो); T₂ शिखंडिना तं प्रतिपद्य युद्धे; T₂ G_{1.2} शिखंडिनाम्ना प्रथमे तवार्थे; G₂ वीरः शिखंडिनाम्ना प्रमदेन पार्थ. — ^c) D₂ lacuna for गुप्तेन हतश्च तेन. V₁ B₂ D₂ स वीरः; B₂ च येन; D₂ तु तेन; S च भीष्मः (for च तेन). — T_{1.2} G M ins. after 84: T₂ after the first occurrence of 83:

723* द्रोणो हतो यः सततोपकारी
 दृष्टद्युप्तेन स्यन्दनाद्विप्रकृष्य ।
 द्रौणिश्च क्रुद्धो सगणो महात्मा
 तवापि ते वै वचनं नृसंसवत् ।

[(L. 3) T₂ नारितो वै (for सगणो). — (L. 4) T₂ G नृप (for वै). T₂ G₂ नृसंसवत्.]

— After the above, T₂ repeats 81.
 T_{1.2} G M cont.:

724* दुःखं प्रियं ते नरदेव कर्तुं
 बस्य प्रियं ते न करोम्यहं वै ।
 न मुच्यते वै दिवि चेह वा पुमा-
 न्यस्ते मदन्वोऽप्रियमारभेत् ।

[(L. 1) T_{1.2} G_{1.2} नृप (for कर्तुं). — (L. 3) T₂ G₂

यतस्त्वमक्षेप्यहिताय सक्तः ।

स्वयं कृत्वा पापमनार्थजुष्ट-
 मेभिरेद्धं तर्तुमिच्छस्यरींस्तु ॥ ८५
 अक्षेषु दोषा बहवो विधर्माः
 श्रुतास्त्वया सहदेवोऽजरीधान् ।
 तान्नैपि संतर्तुमसाधुजुष्टा-

M₂₋₄ विद्यते (for मुच्यते). T₂ G₂ वै; G₁ यः (for वा). — (L. 4) T₁ M₂₋₄ प्रियम् (for सप्रियम्).]

85 K₁ om. 85 (cf. v. l. 81). — ^a) D₂ D_{1.2} चाभिसंघामि. B₂ T₁ M_{1.4} तथा(B₂ 'वा)पि; T₂ G_{2.2} तथा हि (G₂ 'याधि') (for तवाधि-). T₂ न वधयामस्त्व चाधिराज्यं. — ^b) D₂ त्वक्षेपु त्वं (for त्वमक्षेपु). Ś₁ K_{2.4} B₁ हिताय; D₂ [अ]मिताय (for [अ]हि-). S (except T₂) इदं प्रसक्तः (for [अ]हिताय सक्तः). V₁ B_{1.2} शक्तः; B₂ D₂ युक्तः. — D₁ om. 85°-86°. — ^c) G₁ हत्वा (for कृत्वा). B₂ अनार्ययुक्तम्. ^d) B (except B₂) D₂ D_{2-4.7} अस्माभिर्वा (D_{2.2.7} 'वै'); D₂ महायुद्धे (for एभि- युद्धे). B₂ मर्तुम् (for तर्तुम्). V₁ D₂ D₂ अर्हसि (for इच्छसि). V₁ B D₂ D₂ D_{2-4.7} त्वं (for तु). S अस्माभिराजौ व्यसनं त्विरीर्षसि (G₂ 'ति).

86 K₁ D₁ om. 86 (cf. v. l. 81, 85). — ^a) B₂ partly damaged. M विविधा (for बहवो). B₁ विवर्ज्याः; D₂ T₂ G_{2.2} M विवर्ज्याः. C₂ o 'माः (as in text). — ^b) B₂ श्रुतस्; G₁ श्रितास्; G₂ M₂ श्रुत्वा. K₂ वचः; B₂ स्वान् (for यान्). — ^c) K₂ तावैष; B₂ तवैषि; D₂ तां नैषि; D₂ तावैषि (sic); D₂ तावैच्छ. C₂ o cite नैषि (as in text). B₁ तान्वैशं बह्वस्; T_{2.2} G तावै(T₂ G₂ 'वै')च्छसि त्यक्तम्; M तावैषिपत्यक्तम् (for 'पि संतर्तुम्). Ś₁ K₂ संतांस्तु (sic); Ś₂ संतस्त्वम्; K₂ B₂ D₂ D_{2-4.7} त्वं त्यक्तम्; V₁ B_{2.4.5} D₂ D_{2.2} संत्यक्तम्; T₁ त्यक्तम् (for संतर्तुम्). B₁ T₂ अकर्मजुष्टान् (T₂ 'ष्टा'); D₂ D₂ असाधु- जुष्टा; T_{1.2} G_{2.2} M अनार्यजुष्टान् (for असाधु-). — ^d) Ś₂ D₂ येनास्; K₂ ये नः स; K₂ B_{2.2} D₂ D_{2-4.7} तेन स; B₂ वै न स; D₂ D₂ येनः स; S यैरा(M_{1.2} 'र')स (for येन स). B₁ D₂ S निरये त्वयाह्ताः; D₂ 'यं सपत्नाः. — After 86, N (K₁ om.) T₂ ins.:

725* सुखं त्वचो नाभिजानीम किञ्चि-
 यतस्त्वमक्षेप्यदेवितुं संप्रवृत्तः ।
 स्वयं कृत्वा परुषं पाण्डव त्वं
 भूयस्वीदृग्वाः श्रावयस्व वाचः ।
 श्वेतेऽस्माभिर्निहताः क्षत्रकुसेना

न्येन स्म सर्वे निरयं प्रपन्नाः ॥ ८६

त्वं देविता त्वत्कृते राज्यनाश-
स्त्वन्तर्ममं व्यमनं नो नरेन्द्र ।
मास्मान्कूरैर्वाक्प्रतोदैस्तुद त्वं

छिन्नैर्वाग्भूमितले नन्दन्ती ।

एवमिदं त्वत्कर्म कृतं नृसमं

यस्मादोषः कौरवाणां वधश्च ।

इवा उदीच्या निहताः प्रतीच्या

नष्टाः प्राच्या दक्षिणात्या विनाशाः । [10]

कृतं कर्माप्रतिफलं महद्भिः

लोपां बोधैरसदीर्घैश्च बुधैः ।

[D1 om. from line 1 up to कृता in line 3. — (L. 1)

Bs partly damaged. S Ks-V1 Ds1 Ds.2.3 Tz Gs. M कोपवति

Bs स्वः (for त्वत्). S1 B1 Ds1 Ds Tz नाभिजानामि; Ks

नाभसेवाम. — (L. 2) Bs नवः; Ds1 नव (for वनः).

Ds1 Ds.1 संप्रवचः. — (L. 3) B1.4 Ds1 Ds.4.7 Tz व्यसनं;

Ds1 पश्यं (for व). Ks पश्येव त्वं; Tz 'बालान्. — (L. 4)

Ss भूवलीनाः; Bs ऊरुलीनाः; Ds1 Ds भूवलीनाः; Ds1 Ds.4.7

अर्वालीनाः (Ds1 'वा); Tz तीक्ष्णं वानं (for भूवलीनाः). S1

[अ]व्यवायः; Ks [अ]प्रवायः; Bs [अ]व वायः; Tz [अ]व

राजन् (for [अ]व वायः); Ds1 वायैः. — (L. 5) Tz जेन (for

जेने). Ds निहिता; Tz निहताः. Tz शुभसेनाः. — (L. 6) Bs

छवैः. Ds गाने. S Ks.4 भूतिहेतवीर (Ks 'र); Tz भूतिहे-

त्वापतति (for 'हे नन्दन्ती). Ks नरेद्राः; V1 B1 Ds1

Ds.2 स्वन्ती; Bs तरली; Bs.2 Ds.2 स्वन्ती (for नन्दन्ती).

— (L. 7) Ds1 [अ]क्षितकर्म; Tz क्षि वक्तव्यं; Ds1 Ds.2 नृसम.

— (L. 8) Ds द्रोणः (for दोषः). Tz नीमः कृत्वा पापकं

विचित्रैः. — Tz om. lines 9-12. With lines 9-10, cf.

96^{ab}. — (L. 9) Ss निहिताः. — (L. 10) Ss Ks प्राण नष्टा;

Ss प्राच्या नष्टा (by transp.); V1 B1 Ds1 Ds.2 प्राच्याः

प्रनष्टा; B1.4 Ds.4.7 इवा कृता; Bs प्राच्या निरक्षा. Ss

दक्षिणात्या. S Ks.4 Ds.2 विनष्टाः (for विरुद्धाः). — (L. 11)

Ks सत्कर्म; B [अ]प्रतिम; Bs Ds प्रतिफलं (for [अ]प्रति).

S Ks-V1 B1 Ds1 Ds.2.3 महात्मनिष्. — (L. 12) Ds1

बोधैः; Ds तैरपि (for बोधैः). V1 बोधैः (for बुधैः).]

87 K1 om. 87 (cf. v. l. 81). — " Ks Ds1 G1

देवता; Tz देवित्वा (for देविता). Ks राष्ट्रनाशश्च; V1 Ds

राज्यनाशः. — " Ks V1 त्वत्संभवः; Ds त्वत्संभवो. Ss

Ks V1 B Ds1 Ds1 Ds.2.3 नो व्यसनं (Ds1 'नो) (by

transp.); Ks नो व्यसनमिदं; Ds लोकोन्वयस्य. Ks.2

चरैः; Ks 'प्राज्ञः. — " B1 Ds1 Ds.2 वाक्काय (Ds.2 'व);

Ds1 Ds.2 लो (Ds1 लो) कायः; M1 सा सा. Tz वाक्वतोदैश्च

(for वाक्वतो). Ks V1 B.2.3 D (except Ds.1)

भूयो राजन्कोपयन्नस्वभाग्यान् ॥ ८७

एता वाचः परुषाः सन्ध्यामाची
स्विरप्रज्ञं भावयित्वा ततश्च ।
तदानुतेपे सुरराजपुत्रो

G1.2 Ms-4 तुर्वस्वः; Tz तुदस्व. — " G1 partly
damaged. Ks V1 B.2.3 Ds.2.3 Tz Gs. M कोपवति
(Tz 'स्व); B1.4 Ds1 Ds.2.7 कोपयेन्; Ds1 Ds कोपय (Ds
'दे) (for 'वन्). S1 Ks Ds अल्पनामायः; Ss 'नाम्यः;
Ks.2 Ds स्वल्पभाग्यान्; Ks स्वल्पः; B1.4 Ds1 Ds1 Ds.2.3
त्व (Bs.2 Ds अ-; Ds त्व) स्वल्पभाग्यः; Bs अल्पभाग्यान्;
Ds अल्पभाग्यः; S (G1 damaged) अल्पपुत्रा (Tz 'वि:).

88 K1 om. 88 (cf. v. l. 81). Before 88, Ks
V1 B Ds1 Ds1 Ds.2.3 Tz G1 ins. संवय उवाच. — ")
Ds1 Ds1 Tz पुत्राः; Ds पांडवः; Tz पौरवाः. — " Ss Ks
स्विरप्राज्ञः; B (except Bs) Ds1 Ds.2.3 Ms-4 स्विर-
(Ds1 'र) प्राज्ञः; Ds1 Ds.2 'प्राज्ञे; Tz.2 GM1 'प्रतिज्ञः; Tz
स्वितः प्राज्ञः (for स्विरप्राज्ञः). Ss आचयत्वा. Ks V1 B.2.3
Ds1 Ds1 Ds.2.3 नु कृत्वा; Bs Ds.2 [अ]तिरुद्धाः; Ds.2 नु
कृत्वा (D1 'क्षो); S नरेद्रं (for ततश्च). — After 88^{ab},
Ks V1 B D (except Ds.2) ins.:

726* वनूपात्तो विमना धर्मनीरः

कृत्वा प्राज्ञः पातकं किंचिदेवम् ।

[(L. 1) V1 B (except Bs) Ds1 Ds.2 वनी (V1 ततो)
हतीना (for वनूपात्तो). — (L. 2) B (except Bs) Ds1
Ds1 Ds.2 विचित्रैः.]

— " Bs damaged. Ds1 Ds.2 Tz.2 ततो (for तदा).

Bs Ds1 Ds.2 Tz [अ]नुतप्यत् (Bs 'त; Tz 'न); B4

'तापे; Bs स राजन्; Tz [अ]नुतप्यत् (for [अ]नुतेपे).

Tz भूतसार्थक्यो; Tz स च राजपुत्रो (for सुररा). — ")

Bs Ds1 Ds.2.7 चास्मिन्व (for चाप्यस्मिन्). V1 Bs

चापि कृत्वापुत्रं; Bs.2 चापि विपश्य (Bs 'तु) क्यः; Ds1

Ds.2 चाप्य (D1 'व) कृतानुत्तं; Tz चापि स राजपुत्रः;

Tz चापि सुपार्थकरः (for चाप्यस्मिन्बुद्धैः). B1 उद्बुद्धः.

— Tz G M subst. for 88^{ab}; Tz.2 ins. after 88^{ab}:

727* विनिवृत्तमप्येदमनिष्टमुक्त्वा

तत्पुत्र कोशादस्मिन्बुद्धैः ।

[(L. 1) Tz विनिवृत्त. Gs अनिष्टम् (for अनिष्टम्).

— (L. 2) Tz M [अ]नुतेपे तस्मिन्; Gs निष्कोकारस्मिन् (for

इ कोशा).]

Tz.2 cont.: V1 B.2.3 Ds1 Ds.2 ins. after 88:

728* ससुरवत्तस्मिन्बुद्धैः

विद्वन्मुनामानमभिवक्ताहम् ।

. B. 2514
. B. 70. 23
. B. 72. 36

विनिःश्वसंश्चाप्यसिमुद्धवर्ह ॥ ८८
तमाह कृष्णः किमिदं पुनर्भवा-
न्विकोशमाकाशनिभं करोत्यसिम् ।
प्रब्रूहि सत्यं पुनरुत्तरं विधे-
र्वचः प्रवक्ष्याम्यहमर्थसिद्धये ॥ ८९
इत्येव पृष्टः पुरुषोत्तमेन

सुदुःखितः केशवमाह वाक्यम् ।
अहं हनिष्ये स्वशरीरमेव
प्रसह्य येनाहितमाचरे वै ॥ ९०
निशम्य तत्पार्थवचोऽब्रवीदिदं
धनंजयं धर्मभृतां वरिष्ठः ।
प्रब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मन-

[(L. 1) T1.2 ससु(T2 तसु)द्वर्ह (for 'द्वार'. V1 D1.5
[अ]सिमुद्धवर्ह; B2 'द्वयकनी; T1.2 'वरे महात्मा. — (L. 2)
B2.5 अनिद्वर्हता; B2 'साहः; T1.2 'धाती.]

89 K1 om. 89 (cf. v. l. 81). — *) G1 om.
कृष्णः. — *) K4 विशोकम्; B2.5 Dn1 D1.4.5 विकोषम्;
Dn1 निकोषम्; D8 विकोषशम् (for विकोशम्). D8
आकोशमिदं. K3 (marg.) करोष्यसि; K3 करोष्यसि
(sic) (for 'स्यसिम्). — *) K3 V1 B D ब्रवीहि. B1.4
D1-4.7 मां त्वं; G2 नित्यं (for सत्यं). S2 पुनरुत्तरं. S1
K3 lacuna; S2 K4 D8 मे; Dn1 Dn1 D1-7 वचसः; T1 वै;
G2 सखे (for विधेद्). — *) Dn1 Dn1 D1-5.7 तया;
T1 सोहं (for वचः). S तवार्थसिद्धये.

90 K1 om. 90 (cf. v. l. 81). — *) B2 partly
damaged. K3 इति च; V1 B2 Dn1 D1.4.5 T2.5 G1.5
M1 इतीव; G2 इति स्म; M2.4 इतीह (for इत्येव). B1.4.5
Dn1 D2-4.6.7 T1 इत्येवमुक्तः (for 'व पृष्टः). — *) G1
damaged. S2 K2 Dn1 स दुःखितः; D8 सुदुःखितः. B1.4.5
Dn1 D2.4.5.7 अर्जुनोब्रवीत्; D2 TG2.5 M आह पार्थः.
— *) D8 S एतत् (for एव). — *) K4 प्रहृष्ट (for
प्रसह्य). S K2.4 D2 आचरन्वे; K3 उच्चरं वै; Dn1 आचर
वै; T1 G2 M 'रं च; T2 अद्य मे कृतं; T3 G2 उक्तवान्मुहं (for
आचरं वै).

91 K1 om. 91 (cf. v. l. 81). — *) B1 damaged.
T2 हसिद् (for इदं). — *) S (except T2) जनार्दनो (for
धर्मोत्तमः). T2 G2 M2.4 वरिष्ठः. — After 91st, K2 V1
B D (except Dn2) T1.2 ins.:

729* राजानमिने त्वमितीदमुक्त्वा
किं कश्मलं प्राविशः पार्थ वोरम् ।
त्वं चात्मानं हन्तुमिच्छस्यसि
नेदं सज्जिः सेवितं वै किरीटिन् ।
धर्मात्मानं आरवं ज्येष्ठमद्य
खड्गेन चैनं यदि हन्या नृवीर ।
धर्माद्गीतस्तत्कथं नाम ते स्वा-
त्किं चोत्तरं वाकरिष्यस्त्वमेव ।
सूक्तो धर्मो दुर्विद्वद्वापि पार्थ

विशेषतोऽज्ञैः प्रोच्यमानं निबोध ।

[10]

हत्वात्मानमात्माना प्राप्नुयात्स्व

वधाक्रान्तुर्नरकं चातिघोरम् ।

[Before line 1, T2 ins. श्रीमन्वान्. K4 om. lines
1-4. — (L. 1) V1 T2 एतत्; B2 Dn1 D1.2.3.5 एतं; D4
एवं (for एतं). V1 इतीवम्; B2-5 D7 अतीदम् (for इतीदम्).
T1.2 इति प्रयुक्ते (T2 'युक्ते) (for इतीदमुक्त्वा). Dn1 उक्त
— (L. 2) T1.2 तत् (for किं). V1 B2 D8 कथम् (V1
'स्मा'नं. T1 प्राविशत्. Dn1 घोर. — (L. 3) B2 किं (for त्वं).
Dn1 वा (for च). T1 इच्छन्. V1 [अ]रिष्ठो; Dn.7 [अ]नि (D7
'रि'तम्; T2 [अ]रिष्ठ. — (L. 4) V1 B2.5 Dn1 D2.5 सज्जिः
प्रायो गदितं वत्किरीटिन्; B2 सज्जिः प्रयोगार्हि गदितं वै किं' (sic);
T2 बहुषपायेषु ततः किं; T2 बहु पापार्थैव ततः किं. — (L. 5)
Dn1 om. from आरवं up to the end of line 10. T2
तत्त्वम्; T2 स त्वम् (for ज्येष्ठम्). — (L. 6) T1 [अ]मुं; T2
[अ]हं (for जैनं). V1 D8 यदि हन्यान्; T1.2 परिहर्त्या (T2
न्या). K4 D4 नृवीरो; V1 हि वीर. — (L. 7) D7 आतुस्
(for भीतस्). Dn1 D1.5 कथंचन (for कथं नाम). Dn1
om. ते. D2 [अ]स्मात्. T1 धर्माद्गीतस्तत्कथमद्य मन्यसे; T2 'ह-
कथमेनं हन्वात्; C7 'इतीतस्त्वं कथं नाम तस्मात्. — (L. 8) B2.5
च (for वा). K4 कथिष्य. B (except B4) एवं (for एव).
T1.2 किं चोत्तरं नाम करिष्यसि त्वं. — (L. 10) B2 निरोध;
D1 सुबोध (for नि). D8 विद्वद्वेयः प्रोच्यते चापि दिव्यं; T1.2
विशेषतः प्रोच्यमानं नृलोकैः. — (L. 11) D4 [आ]त्मानात्मानं
(by transp.); T1.2 [आ]त्मानं किं (T2 स) ततः. T1.2
वै (for त्वं). — (L. 12) T2 यथा आतुस्. V1 Dn1 D1.2.5
चापि घोरं; B1 Dn1 वा (B1 या)तिघोरं; B2 चापि रौरवं; T1.2
घोररूपं.]

— Before 91st, T2 G1.5 ins. श्रीकृष्णः. M2 om.
(hapl.) 91st-92nd. T1 reads 91st twice. — *) V1
B1.2.5 Dn1 D2-4.5-6 ब्रवीहि. B2.5 Dn1 D2-4.7 वाचा
(B2 'स्म')गुणान्; D8 वाचा स्वगुणानि (for पार्थ स्वगुणान्).
D8 सात्त्विकम्; M2 इहात्मना. S1 K2 प्रब्रूहि पार्थ आत्मा-
निहात्मनः; S2 K2 प्रब्रूहि पार्थ स्वस्वत् प्रा (K2 गुणान्); M2
वै ब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मनः (sic); B2 Dn1 D2.5 T1 (also

तथा स्वहार्दं भवतीह मयः ॥ ९१

तथास्तु कृष्णेत्यभिनन्द्य वाक्यं

धनं जयः प्राह धनुर्विनाम्य ।

युधिष्ठिरं धर्मभृतां वरिष्ठं

शृणुष्व राजन्निति शक्रमूनुः ॥ ९२

न मादृशोऽन्यो नरदेव विद्यते

धनुर्वरो देवभृते पिनाकिनम् ।

अहं हि तेनानुमतो महान्मना

क्षणेन हन्यां मचराचरं जगत् ॥ ९३

मया हि राजन्मदिगीश्वरा दिशो

विनित्य सर्वा भवतः कृता वशे ।

स राजसूयश्च समाप्तदक्षिणः

as in text). १ तस्माद्भवीक्यामयुनावरिष्ठः. — २) B: Dn: Ds: S (Ms om.) ततो (for तथा). Ks हंसामासो (sic) (for तथा स्वहार्दं). S: Ks हार्दं; S: महात्मा; V: B: D: S (Ms om.) हार्दं स तामासा (for स्वहार्दं). B: Dn: Ds: S: अविनायि; Dn: Ds: T: S: G: Ms: S: भवतीह; T: S: G: S: 'मो' / 'न' (for 'तो' / 'ह'). S: मया; B: D: (except Ds: S) T: पायं; Dn: 'धं'; T: S: G: Ms: S: निश्चयः (for सयः).

92 K: om. 92 (cf. v. 1. 81). Ms om. 92^{ab} (cf. v. 1. 81). G: om. 93. — १) Ks तथापि; V: B: तथा तु (for तथास्तु). V: कृत्य (sic) (for कृत्य). Ks [अ] - निर्वच. B (except B: S) Dn: Ds: S: तद्वचो (for वाक्यं). T: Ms: S: तथा तु (T: दत्तानु; Ms: ततोपि) कृष्णस्य निश्चयस्तद्वचः; T: ततः स कृष्णस्य निश्चयस्य वाक्यं; T: G: S: तथा तु कृष्णस्य वचो निश्चयः. — २) T: S: G: S: Ms: S: ततोऽन्यः (for धनं जयः). Ks विनाम्य; Ds विनाय; T: G: S: Ms: S: प्रगृह्य (for विनाम्य). — ३) T: S: G: S: M: दुर्बचः स्वयं (for शक्रमूनुः).

93 K: om. 93 (cf. v. 1. 81). Before 93, T: S: G: S: S: अनुमतः. — १) S: Ks: Ds: धनुर्वरं. Ds विना- किना; Ms: 'किनः'. — २) Ks ते तेनुमितो (for तेनानुमतो). Ks B: S: S: Dn: Dn: Ds: S: महात्मा; V: 'रमन्'.

94 K: om. 94 (cf. v. 1. 81). — १) Ds यथा हि; G: मया च. Ds मया; राजन्मदिशो दिशज. — २) S: मया. B: रणे (for वशे). — ३) Ds समोजयः; Ds G: महोजयः.

95 K: om. 95 (cf. v. 1. 81). — १) T: G: S: M: पाणी; G: प्राणी; C: पाणी (as in text). S: Ks: T: G:

मभा च दिव्या भवतो समोजया ॥ ९४

पाणीं पृथक्का लिखिता ममेमे

धनुश्च संसृजे विततं मवागम् ।

पादौ च मे संशयं महध्वजौ

न मादृशं युद्धगतं जयन्ति ॥ ९५

इता उदीच्या निहताः प्रतीच्याः

प्राच्या निरन्ता दाक्षिणात्या विशस्ताः ।

संशयकानां किञ्चिदेवावशिष्टं

सर्वस्य मेन्यस्य हतं मयार्धम् ॥ ९६

शेते मया निहता आग्नी च

चम् राजन्देवचमूपकाया ।

ये नाम्नास्तानहं हन्मि शस्त्रे-

C. 2. 3528
B. 2. 72. 25
K. 2. 72. 45

युद्धाः. १) लिखिता. B: S: Dn: Ds: S: S: (लिखिता; G: M: लिखितौ; T: लिखिता; C: लिखिता (as in text)). V: B: S: सप्त दक्षिणोन्मिता; B: 'मेन' (for लिखिता ममेमे). Ds: S: Ds: S: S: समैव; Dn: समैव; Ds: समैव मे; T: S: Ms: समैवौ; T: G: S: [ह]मौ पुनः; G: समैवुषी; Ms: S: समैवौ (for समैवे). — २) Ks V: B: S: S: S: Dn: Ds: S: G: सज्यं; Dn: Ds: S: S: T: S: G: S: M: सज्ये (for संकटे). T: G: विनतं (for विततं). B: धनुश्च शस्त्रे स्मितमात- र्यः; T: धनुःशराभ्यामनुकक्षिताविमौ. — ३) Ks Ds: सज्यौ रथ (D: सम) ध्वजौ; V: B: Dn: Dn: Ds: S: सज्यौ सज्यजौ; Ds: सुदौ स्वदनस्यौ; S: सज्य (Ms: दक्षि) गयः प्रसज्यौ (for सज्यौ महध्वजौ). — ४) Ds: युद्धगता. Ks चरेति (sic); B: जयंते.

96 K: om. 96 (cf. v. 1. 81). — १) Ms: तथा (for इता). S: Ks: प्रहता; Ds: निदिता; T: च हता; (for निहता). — २) Ds: T: om. प्राच्या. T: इता मया; T: मया; T: G: Ms: हता; Ms: तथा (for निरन्ता). G: दक्षिणात्या. S: Ks: Ds: प्रहता; S: निरन्ता; C: विपन्ता; C: विस्ताता; (as in text). — ३) Some MSS. संशयकानां. Ks: Ds: [अ]विशिष्टं; B (except B: S) Dn: Ds: S: [अ]विशिष्टं (for [अ]विशिष्टं). — ४) Dn: सर्वस्य मेन्यस्य; T: G: Ms: S: सर्वस्य लोकाय.

97 K: om. 97 (cf. v. 1. 81). — १) S: निदिता. Ks: B: S: Dn: Ds: S: मालीयं; B: S: 'लीया'; S: सज्येना. — २) B: प्राच्या राजन्; Ds: इता चम् (for चम् राजन्). Ks: Dn: चकाया; (Dn: 'का'). S: हि (T: नि) विगांवेभ्यं. निषले लभंति (T: लुभंति; also लभंति; Ms: लभंती).

युधिष्ठिरं धर्मभूतां वरिष्ठम् ।
अप्यपुत्रा तेन राधा भवित्री
कुन्ती मया वा तदसं विद्धि राजन् ।
प्रसीद राजन्धम बन्मयोक्तं
काले भवान्वेत्स्यति तन्नमस्ते ॥ ९८
प्रसाद्य राजानमभिप्रेताहं

मिनोऽब्रवीच्चैनमभिरपयः ।
याम्येष मीमं ममगान्प्रमोक्तुं
सर्वस्मिन्ना वृत्तयुक्तं च हन्तुम् ॥
तव प्रियार्थं मम जीविनं हि
ब्रवीमि सत्यं तद्वेदि राजन् ।
इति प्रापाद्वसंतगृह्य पादौ

C. B. 3031
S. B. 75. 42
K. B. 73. 10

om. 98 (cf. v. l. 81). Ka Dni Ds read before the repetition of 98th; V1 B Dai Dni-s Ts before 99th, संजय उवाच. — *) Ka (first time) इत्येव मुक्त्वा. Dni (second time) उवाच (for उवाच). Ka (second time) V1 B (except B4) Dai Dni (second time) Dni-s Ts (second time) S (Ts second time) पुनरेव Ds इत्येवमुक्त्वा सम्प्रसादी नु रोषाद्; Ts (first time) 'कथा संनुमिच्छन्मया. — Ka Dni Ds Dni after the repetition of 98th; V1 B Dai Dni-s Ts Gs after 98th.

731* विमुक्तकथावदुर्विमुक्त

कोशे च कथं विनिर्वाय नृपम् ।

म श्रीहवा नमस्तस्मात् किरीटौ

युधिष्ठिरं प्राप्रक्षित-पुत्राय ।

(Ts Gs om lines 1 and 2. — (L. 1) Bi विमुक्तकथानि; Ba-s 'हमन्; (B1 'अ); Dni Da 'अ इत्युक्तिः; Ds 'कथयामास (for 'कथय); Ka Dni-s विम(Ds 'अ); Bi विमुक्तः; Ba विमक्त (for विमुक्त) — (L. 2) Ba-s Dai Dni Dni-s Ts. — (L. 3) Ba सुवीर्यवान्; Ds नमस्तस्मात्; Dai Ds महीदमनप्रक्षितः किरीटौ — (L. 4) Ka सम्प्रदाय; Ba Dni-s Ts 'गु']

— *) Ka V1 Ba-s Dai Dni Dni-s अद्यापि युवा; Ka अद्यापि युवा; Bi अद्यापि युवा (for अद्यापि युवा). V1 B D (except Dni-s) मृतमाला (for तेन राधा). T G Ma-s अद्यापि (T 'अननि हन्तुवा; G 'अस ह'; Ma-s 'अस ह') तेन हनेन राधा; M1 अद्यापि तेन राधा हनेन निम् — *) G1 om. वा. 'ममन्ते; 'ममन्ति (for ममन्ते). Ka कुन्ती मया पाद्य कृते विद्धि राजन्; Ka कुन्ती मया तदसं विद्धि रा'; V1 Bi कुन्ती पाद्यो स्वपुत्रे विद्धि रा'; Bi Dai Dni कुन्ती पाद्यो मया (B1 'म) वा तेन पाद्यि; Ba-s Dni Dni-s कुन्ती पाद्यो मया वा (Dni वा मया) तेन पाद्यि; Dni-s कुन्ती मया Ds 'यो [98]] त्वपुत्रे विद्धि राजन्; Ds कुन्ती मया तपकुने पाद्यि रा'. — After 98th, Ka B D (except Dni-s) ina:

732* सत्यं वदाम्यस्य च कर्णमाजी

शरीरहत्या कथं विमोक्षये ।

[(L. 2) Dni सिद्धे Dai Dni सिद्धे अथ हि सिद्धे]

While Ds reads 100th after 98th.

On the other hand, except Ts) ina. after 98th an addl. colophon. [(L. 2) read: M1 अद्युक्तवचनम् — (L. 3) read: Ts 100 Ts, M 100]

— Ds om. 98th. — *) Ka मम; Ka-s T G M मम; Ts Dai Dni इति (for अथ) (G1 'अस ह' for अथ मम; Ds 'तदा' (for ममो' — (L. 3) 'अस ह' वाच्यवान् — 'ममो'म्]

99 For sequence in Ka-s V1 B D (except Dni-s) and S, cf. the tabular statements on page 426. Ka om. 99 (cf. v. l. 81). Ka Ds om. 99th. — *) Sa (sup. line) Ba-s Dai Dni-s Ts M1 अमिप्रेताहः; Ba Ka 'वासी (Sa 'हे). — *) Bi Dai Dni-s वैव; Ba वैव (for वैवम्). Sa (sup. line) V1 Ba-s Dai-s M1 अमिप्रेताहः; Bi Dai Dni-s अमिप्रेताहः; Ts G M Ba-s अमिप्रेताहः — After 98th, Sa Ka read 100th. — *) M1 वाम्येष. S Ka-s प्रमोक्तुं; Ts Gs विमोक्तुं. Ds तेन विमोक्तं सुखं च कृत्वा. — *) Ds वाम्यमयं (for सर्वोत्तमम्). Ba-s Dai Dni-s विमोक्तुं (for च हन्तुम्)

100 For sequence in Ka-s V1 B D (except Ds) and S, cf. the tabular statements on page 426. Ka om. 100 (cf. v. l. 81). — *) Ba Ds Ts M ममप्रियार्थः; Ba तव प्रियार्थे. — *) Ds ब्रवीहि. Ka V1 Ba-s D (except Dni Ds) Ts Gs M1 तद्वेदि (M1 'वि); Ka-s वेदि — *) Sa विवाद्; B (except Bi) Dni-s प्रसाद्यद्; Dni वाम्यद्; Ds प्रसाद्यद् (for प्रावाद्). Ba-s Dai-s Ts उदयगृह; Ba रूपम्; Dni Ds उदयगृह Ka (first time) S (Ts first time) सत्यः (G1 'अस ह') प्रादाद्वसंतगृह (Ka 'वसंत' पार्थः. — *) Ds शीतोष्णः — Sa Ka read 100th after 98th; Ds reads it after 98th. — *) Ds वेदे (for वेदं). Sa Ka-s विमोक्तुं. Ka Bi Dni Dni-s अमिप्रेताह (for 'वपि). Ba-s Ts वेदं विवाद् (Ba 'मम; Ts 'वाद्) अमिप्रेताह (Ba 'वि). — *) Ka वाम्यमो; Bi वाम्यमो; (sa); Dni

G. 8. 100
D. 8. 97-101
V. 8. 72, 99

ममृन्विता दीप्तनेत्राः किरीटी ।
नेदं विगन्विप्रमिदं भविष्य-
त्स्वावर्तनेऽनाविगमि चैनम् ॥ १००
एतच्छ्रुत्वा पाण्डुरो धर्मराजो
भ्रातृशोकं परमं कन्वुनस्य ।
उग्रथाप नम्यान्वपनाद्वाच
पाथं तवो दाम्बरगीतयेनाः ॥ १०१
कुर्वं मया पाथं यथा न माधु
येन पाथं व्ययनं वः सुयोगम् ।
तस्मै निजदिङ्मिदं ममेदमप्य
कुलानाकस्याचमपूरुषस्य ॥ १०२
पापस्य पापव्यमनान्वितस्य
विमृद्वुद्वेगलस्य मीरोः ।

Da 8. 8 प्रावर्तने; Ga जावर्तिनो; Ca जावर्तिने (as in text).
Da 100 Da 8 जावर्तिनयामि; Ga जावर्तिनयामि (sic) (for
अनावर्तिनयामि). Ca जावर्तिनयामि (as in text).
Da 97, Ca कुर्वम् (as in text). Da 8 Da 10
कुर्वम् (for कुर्वं). अनावर्तिनयामि वा राज्ञः.

101. For sequence in 8, cf. the tabular state-
ment on page 426. Kām. 101 (cf. v. l. 81).
Before 101, Da 8 M 100 मंत्राय उवाच. — ^a)
Ma जावर्तिनयामि; Sa 100 पुनः; Da 8 Ga योक्तुं. Some
MSs. जावर्तिनयामि; Da पाण्डुरा; Da 8 G M जावर्तिनयामि (for
जावर्तिनयामि). — ^b) Ka शरीरं.

102. Ka om. 102 (cf. v. l. 81). — ^a) Da कुर्वं;
Ma कुर्वं (for कुर्वं). Ti Ma 8 न माधु येन; Ts G Ma न
माधु कर्तुं (for कर्तुं न माधु). — ^b) Da दैवतप्राज्ञः; Ti
प्राज्ञो मया; Ma 8 येन प्राज्ञः (for येन प्राज्ञः). Ka वा; Ts वे
(for कः). — ^c) Da (sup. lin.) Ka 8 Da कुर्वि; Da
कुर्वि (sic) (for कुर्वि). S (except Ga) [व]रु (for
ह वरु). — ^d) Ka कुर्वलकस्य; Da कुर्वल (for
कुर्वल). Da योक्तुमस्य.

103. Kām. 103 (cf. v. l. 81). — ^a) Ga वाच
पाथं तवो दाम्बरगीतयेनाः (except Ts) नव पाथोमि Ti
Ma 8 'वे'; Ma 8 'वे' नवपाथं वीर. — ^b) Da दाम्बरगीतयेनाः; Ma
नव पाथः. Da नवपाथं (for नवपाथं). Ti Ga वीर (for
मीरो). — ^c) Ti दाम्बरगीतयेनाः. Sa Ka 8 Va B Da 8-8
8 पुनः तव येन (Ti नवपाथं; Da Da 8 वा Di पुनः पाणि मोदुः).

ब्रुवावमन्तुः परुषस्य चैव
किं ते चिरं मामनुवृत्त्य रुध्रम् ॥ १०३
गच्छाम्यहं वनमेवाद्य पापः
मुत्वं भवान्वर्ततां मद्विहीनः ।
योग्यो राजा भीमसेनो महात्मा
क्षीवस्य वा मम किं राज्यकृत्यम् ॥ १०४
न चास्मि शक्तः परुषाणि मोदुं
पुनस्तवेमानि स्थान्वितस्य ।
भीमोऽस्मि राजा मम जीवितेन
किं कार्यमद्यावतस्य वीर ॥ १०५
इत्येवमुक्त्वा महामोक्षपात
राजा ततस्तच्छयनं विहाय ।
इषेव निगन्तुमथो वनाय

— ^a) Da वीरं; Ti वीरं (for वीरं). Sa (sup. lin.)
Ba Ts G Ma मामनुवृत्त्य रुध्रं; Ka मा मम राज्यकृत्यं;
Va Ba 8 Da Da 8-8 मे कृत्यं रुध्रं (Da पापः); Ca
मामनुवृत्त्य रुध्रं (as in text). Da Da पुनस्तवेमानि रुध्रं
स्थितस्य.

104. Kām. 104 (cf. v. l. 81). — ^a) Vi वनमस्य;
न वनमेवाद्य (for 'नवपाथं'). Sa Ka 8 वीरं. Da गच्छाम्यहं
व नमेवाद्य पापं (sic). — ^b) Vi Da Da Di मुक्ती.
Vi वरुं. — ^c) Sa योग्यः. Sa Ka महामोक्षपातः. — ^d)
Ka भीमोऽस्मि; Ca क्षीवस्य (as in text). Ka Vi Ba 8
Da Da 8 किं मम (by transp.). Ba 8 Da 8 राज्यकृत्यं;
Da राज्यकृत्यं.

105. Kām. 105 (cf. v. l. 81). — ^a) Vi Dni
पाणि (for पाणि). Ga पुरुषाणि. — ^b) Dni तमेवानि
(sic); Da तमेवानि; Ga 8 तमेवानि (Ga 'तानि (for तवे')').
— Di om. from 105^a up to ततस्तद (in 106^b). — ^c)
Ka B Dni Da 8-8 भीमस्तु. — ^d) Ka Vi B D (Di
om.) Ts 8 Ga M न (for किं). Ka नया वाचस्य; Vi
नवपाथमस्य; Ti Ga नवपाथं (Ga 'रुध्रं'गतस्य; M नवपा-
थमस्य (Ma 'स्य') (for 'वसतस्य'). Ka वीरं; Da वीरः.
Ts Ga 8 न कार्यमस्याव महामोक्षपातः.

106. Kām. 106 (cf. v. l. 81). — ^a) Da om. up to
ततस्तद (in 106^b) (cf. v. l. 105). — ^b) Ba 8 Da Da
8 कृत्यं नवपाथं; B राजा नु नव. — ^c) Sa इमेव (sic)
(for इवेव). Da वीरः; S इवेव (for अथो). Da विहाय

8. 49. 114
8. 49. 115
8. 49. 116

अनुनीतोऽग्नि गोविन्द तारितश्चाय माधव ।

मोक्षिता व्यमनाद्दोराद्वयमद्य त्ववाच्युत ॥ ११४

भवन्तं नायमासाद्य आवां व्यमनमागताम् ।

धोरादद्य समुत्तीणोऽनुभावज्ञानमोहितौ ॥ ११५

त्वदुद्विग्नवमासाद्य दुःखशोकार्णवाद्वयम् ।

समुत्तीर्णाः महामात्याः सनाथाः स्म त्वयाच्युत ॥ ११६

इति श्रीमहाभारते कर्मवचपर्वणि एकोनपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥

५०

संजय उवाच ।

इति स्म कृष्णवचनान्प्रत्युचार्य युधिष्ठिरम् ।

बभूव विमनाः पार्थः किञ्चित्कृत्वेव पातकम् ॥ १

ततोऽजवीद्रामुदेवः प्रहसन्निव पाण्डवम् ।

कथं नाम भवेदेतद्यदि त्वं पार्थ धर्मजम् ।

Dai मोक्षिता; Dai मोक्षितो; Ti 'ताम्'. 8 (except Ts)
आ Ti वा; Ms आवापो (for व्यमनाद्). De आपो
मोक्षितौ आवां — ¹ De द्वावपद्य (for व्यवमद्य). Ka
मवापो त्वया. Ka [म]व्युत

113 Ka om. 114 (cf. v. l. 1). — ² 'माधवम्
(for माधवम्). After 113¹ De Ms read 113²;
while Ms read 116¹ repeating it in its proper
place. Ms om. (hapl.) 115¹ 116¹. — ³ 'Ka-
Vi B (Bia.) Dai Dai De. 1. आवां (for आवां).
— De Ms om. 115²-116². — ⁴ 'Si Ka समानीर्णाव

116 Ka om. 116 (cf. v. l. 1). Bi De Ms om.
116¹ (cf. v. l. 115). — ² 'S De कथम् (for कथम्).
— Ms. read 116¹ for the first time after 113².
— ³ 'Ts जयं (for जयम्). — ⁴ 'G महामात्याः — ⁵
G: सनाथा; Ca सनाथाः (as in text). Ka Dai De G:
त्वयाच्युत.

Colophon om. in Ka. — Day of Karna's General
ship: S: Ka द्वितीये (S: 'व) युद्धदिने — Adhy.
new Ti युधिष्ठिं प्रति कृष्णवचनम्; Ts युधिष्ठिरविदा-
प्रशंसा. Ms युधिष्ठिरप्रशंस. — Adhy. new (Karna's
words or both): S 51; Ts 53; Bi 72; Dai 81; De
86; Da 76; Da 71; Ts 72; Ts 77; M 7.

50

1 Ka om. up to स जयम् (in 4¹) (cf. v. l. 8. 49.
81). Dai De om. 1-4. Ka B Dai De om. after
the ref.: Dai De (which om. 1-4) before 5:

अग्निना तीक्ष्णधारेण हन्त्या धर्मं व्यवस्थितम् ॥ २

त्वमित्युक्त्वैव राजानमेवं कम्पलमाविशः ।

हन्ता तु नृपतिं पार्थ अकरिष्यः किमुत्तरम् ।

एवं मुदुर्विदो धर्मो मन्दप्रज्ञैर्विशेषतः ॥ ३

स भवान्धर्मभीरुत्वाद्वुभयैष्यन्महत्तमः ।

733¹ धर्मराजस्य तच्छाया प्रीतिपुङ्कं वचस्ततः ।

पार्थं प्रोवाच धर्मोऽग्नि गोविन्दो बहुनन्दनः ।

{(L. 1) B: वचः नमः; B: इदं वचः (for वचस्ततः)
— (L. 2) B: वचः; Ka बहुनन्दन.]

— After the above, Ka B (except B₂) De read st.
5 for the first time, repeating it in its proper place.

— ² 'De प्रत्युत्थाव; Ts G: 'वाव; Ca 'वाव (as
in text). De Ts युधिष्ठिर.. — ³ 'De पार्थ. — ⁴ 'S:
Ts कश्चिन्; Ka De कश्चिन्; Dai De कश्चिन् (for किं).
B: De कृत्वेव; Ts G: 'त्वैव.

2 Ka Dai De om. 2 (cf. v. l. 1). — ¹ 'B: जय
(for जयम्). — ² 'Ka: Vi De: Ts G: Ms हन्त्याधर्मैः
Ts हन्त्याधर्मैः (as) Ms om. from धर्मो up to धर्मभी
(in 4²).

3 Ka Dai De: Ms om. 3 (cf. v. l. 1 and 2). — ¹
Ka त्वाम् (for त्वम्). Ka Bi: s. Dai De: a. [ज]य;
Vi Bi: s. De: s. नु; Ts G. Ms: s. हि (for [ज]य).
Ts महाराज (for [ज]य राजानम्. — ² 'G: कम्पलम्
(for कम्पलम्). Ka: B: आविश (Ka: 'व:); Bi: a. 'नम्
(for आविश:). — ³ 'Ms: s. हि (for नु). De
नृपति. — ⁴ 'S: De जाकरिष्य:; Ka जाकरिष्ये; Ka
Bi अकरिष्य (Ka: 'व:); De अकरिष्य:; S (Ms om.)
करिष्यमि. Ka उत्तरम्; Ce उत्तरम् (as in text). — ⁵ 'Ka
B (except B₂) D (Dai De: om.) S (Ms om.) हि; Vi
ह (for नु). — ⁶ 'De मन्दप्रज्ञे; De 'प्रज्ञैर; G: मद्रम्.

4 Ka om. upto स जयम् (in 4¹), Dai De: om. 4 (for
both, cf. v. l. 1). Ms om. up to धर्मभी (in 4²) (cf. v. l. 2).

नरकं धोरूपं च भ्रातुर्ज्येष्ठस्य वै वधात् ॥ ४
म त्वं धर्मभृतां श्रेष्ठं राजानं धर्मसंहितम् ।
प्रमादय कुरुश्रेष्ठमेतदत्र मतं मम ॥ ५
प्रमाद्य मक्त्वा राजानं प्रीतं चैव युधिष्ठिरम् ।
प्रयामस्त्वरिता योद्धुं सतपुत्ररथं प्रति ॥ ६
हन्वा मुदुर्जयं कथं त्वमद्य निश्चितः शूरैः ।
विपुलां प्रीतिमाधरत्स धर्मपुत्रस्य मानद ॥ ७
एतदत्र महाबाहो प्राप्तकालं मतं मम ।
एवं कृते कृतं चैव नव कार्यं भविष्यति ॥ ८
ततोऽर्जुनो महाराज लज्जया वै समन्वितः ।

धर्मराजस्य चरणां प्रदेदं श्रिगमानव ॥ ९
उवाच भगवन्नेष्ट प्रसीदति पुनः पुनः ।
धर्मस्य राजन्यन्त्योक्तं धर्मकामेन मीरुणा ॥ १०
पादयोः पतितं दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
धनंजयमभिवाञ्छं रुदन्तं भरतर्षभ ॥ ११
उत्थाप्य भ्रातरं राजा धर्मराजो धनंजयम् ।
समाश्लिष्य च मन्त्रेहं प्रकरोद महीपतिः ॥ १२
रुदिन्वा तु पिरं कालं भ्रातरो मुमहासुती ।
कृतशौचो नख्याग्नौ प्रीतिमन्तो बभूवतुः ॥ १३
तत आश्लिष्य म प्रेम्णा मूर्ध्नि चाग्राय पाण्डवम् ।

—²) Mg चमकीला (salutary), $\text{Mg} \dots$ सदा (salutary).
—³) K , V , B , D , Ca एवम्; Ti , Ga , Mn वायुमयः
 Te तथा; G , M वायुमयः; Mg एवम् (salutary) (for एवम्).
३ K , V धुवनेष्वात् (K 'म' ह्रस्वम्). —⁴) K सदा
(for सदा). —⁵) D सदा.

5. Ka B (except Ba) 1st read 1st for the first time after 733rd. — *^o B (except Ba) 1st read 1st for the first time; 2nd read 1st for 2nd; 3rd read 1st for 3rd; 4th read 1st for 4th; 5th read 1st for 5th; 6th read 1st for 6th; 7th read 1st for 7th; 8th read 1st for 8th; 9th read 1st for 9th; 10th read 1st for 10th; 11th read 1st for 11th; 12th read 1st for 12th; 13th read 1st for 13th; 14th read 1st for 14th; 15th read 1st for 15th; 16th read 1st for 16th; 17th read 1st for 17th; 18th read 1st for 18th; 19th read 1st for 19th; 20th read 1st for 20th; 21st read 1st for 21st; 22nd read 1st for 22nd; 23rd read 1st for 23rd; 24th read 1st for 24th; 25th read 1st for 25th; 26th read 1st for 26th; 27th read 1st for 27th; 28th read 1st for 28th; 29th read 1st for 29th; 30th read 1st for 30th; 31st read 1st for 31st; 32nd read 1st for 32nd; 33rd read 1st for 33rd; 34th read 1st for 34th; 35th read 1st for 35th; 36th read 1st for 36th; 37th read 1st for 37th; 38th read 1st for 38th; 39th read 1st for 39th; 40th read 1st for 40th; 41st read 1st for 41st; 42nd read 1st for 42nd; 43rd read 1st for 43rd; 44th read 1st for 44th; 45th read 1st for 45th; 46th read 1st for 46th; 47th read 1st for 47th; 48th read 1st for 48th; 49th read 1st for 49th; 50th read 1st for 50th; 51st read 1st for 51st; 52nd read 1st for 52nd; 53rd read 1st for 53rd; 54th read 1st for 54th; 55th read 1st for 55th; 56th read 1st for 56th; 57th read 1st for 57th; 58th read 1st for 58th; 59th read 1st for 59th; 60th read 1st for 60th; 61st read 1st for 61st; 62nd read 1st for 62nd; 63rd read 1st for 63rd; 64th read 1st for 64th; 65th read 1st for 65th; 66th read 1st for 66th; 67th read 1st for 67th; 68th read 1st for 68th; 69th read 1st for 69th; 70th read 1st for 70th; 71st read 1st for 71st; 72nd read 1st for 72nd; 73rd read 1st for 73rd; 74th read 1st for 74th; 75th read 1st for 75th; 76th read 1st for 76th; 77th read 1st for 77th; 78th read 1st for 78th; 79th read 1st for 79th; 80th read 1st for 80th; 81st read 1st for 81st; 82nd read 1st for 82nd; 83rd read 1st for 83rd; 84th read 1st for 84th; 85th read 1st for 85th; 86th read 1st for 86th; 87th read 1st for 87th; 88th read 1st for 88th; 89th read 1st for 89th; 90th read 1st for 90th; 91st read 1st for 91st; 92nd read 1st for 92nd; 93rd read 1st for 93rd; 94th read 1st for 94th; 95th read 1st for 95th; 96th read 1st for 96th; 97th read 1st for 97th; 98th read 1st for 98th; 99th read 1st for 99th; 100th read 1st for 100th; 101st read 1st for 101st; 102nd read 1st for 102nd; 103rd read 1st for 103rd; 104th read 1st for 104th; 105th read 1st for 105th; 106th read 1st for 106th; 107th read 1st for 107th; 108th read 1st for 108th; 109th read 1st for 109th; 110th read 1st for 110th; 111st read 1st for 111st; 112nd read 1st for 112nd; 113rd read 1st for 113rd; 114th read 1st for 114th; 115th read 1st for 115th; 116th read 1st for 116th; 117th read 1st for 117th; 118th read 1st for 118th; 119th read 1st for 119th; 120th read 1st for 120th; 121st read 1st for 121st; 122nd read 1st for 122nd; 123rd read 1st for 123rd; 124th read 1st for 124th; 125th read 1st for 125th; 126th read 1st for 126th; 127th read 1st for 127th; 128th read 1st for 128th; 129th read 1st for 129th; 130th read 1st for 130th; 131st read 1st for 131st; 132nd read 1st for 132nd; 133rd read 1st for 133rd; 134th read 1st for 134th; 135th read 1st for 135th; 136th read 1st for 136th; 137th read 1st for 137th; 138th read 1st for 138th; 139th read 1st for 139th; 140th read 1st for 140th; 141st read 1st for 141st; 142nd read 1st for 142nd; 143rd read 1st for 143rd; 144th read 1st for 144th; 145th read 1st for 145th; 146th read 1st for 146th; 147th read 1st for 147th; 148th read 1st for 148th; 149th read 1st for 149th; 150th read 1st for 150th; 151st read 1st for 151st; 152nd read 1st for 152nd; 153rd read 1st for 153rd; 154th read 1st for 154th; 155th read 1st for 155th; 156th read 1st for 156th; 157th read 1st for 157th; 158th read 1st for 158th; 159th read 1st for

6. Tamm, chap. 1, § 8^a-y^d. — *) Da D Da ym: (for मन्मथः). — *) Ka Va B D m: (Tamm) श्रीते (Ka 'ति') वैय सुविधिरे. — *) Ka B D (except In) Ti प्रयावत; Ti प्रयाहि (for 'मम्'). Ka B Da Du Da De Ti खरिरी; Va Di To खरिते; Di खरिरी; ॥ M खरवा. Va Da Du La Ti बुदे (for बोहुं). — *) Ka Da सुनपुत्र रवं; Du La Ti G Ma na प्रवचं.

7 Tacm. 7 (cf. v. 1. 6). — ^a) K: V: B: D: T: सु
मनरे; T: G: M: [अ] (T: 'अ) मनरे (for सुमुनरे).
— ^b) B: डम् (for मन्). T: G: M: वनरे (T: 'व) (for
मन्). — ^c) D: चमेशाचल. ३ K: L: मारिय (for
मान्). K: चमेशाचल; (sic).

B. In Ts. om. ⁸³ (for Ts. ed. v. 1. 6). — ⁸⁴ So
 in प्राकृत. Ga. हुने (for मने). — ⁸⁵ In हुने; Ima
 (for हुने). In Im Ts. पार्थ (for पार्थ). — ⁸⁶ V.
मन मन

[illegible]

10 ") K I B D S मरुतयेह. — ") T₁ मरुतयेह; T₂ मरुतयेह (by transp.); T₃ = M₁-a मरुतयेह. — ") V₁ B₁-a Da₁ D₁-a वै मरु (for मरुता). S त्वं मरु (T₂ मरुतयेह; चर्मबीकता).

11 Before H, Ba, Da : aa. कंजव उवाच. — "Bhaḥ Dāḥ Daaḥ : दद्या नु (for बाधो). B (except Ba, Da, Daaḥ : बन्ना) (for दद्या). — De am. (hap.) 11°-12°. — "Ka ḍaḥ ḍaḥ : कड्डावयम्; Ka Da ḍaḥ ḍaḥ :

12 Da gra. 12th (cf. vol. II). — *) Da Ma.
राजः T: वीर. — *) Da Da. बर्द्धुको (for राजो).
Da बर्द्धुप T: राजे भावः राजः. — *) Da संकेतः
म. संकेतः. — *) Da प्राचीनः 19 प्राचीनः (२०)

13 *) Kāśī Dās मुक्ति; Vāṇashīrṣa: The Sans M
च विदं. — *) नारी महो(ग) 'ह'बुवी (M: 'वि:) (for
मुन'). — *) Ms. (also as in text) कृतसौकी (for
कृतसौकी). Bhas Das Dasa: Tā मयराज (for
मयराजी). — *) Kāśī Dās सौकी.

14 *) K₁ विमलक स (sic); K₂ अश्विनी (for 'वसु'). V₁ B₁; D₁ D₁ 2.1 व; B₁; D₁ D₁ 2.1 व (for स). 8 सप्तमिह व सप्तमिह. — 6) T₁; G₁ M₁ (वसुवसु). B₁; D₁ D₁ 2.1 व; D₁ 2.1 व.

कथं भवात्रणे कर्णे निहन्त्यादिति मे मतिः ॥ २२
 भूयश्चोवाच मतिमान्माधवो धर्मनन्दनम् ।
 युधिष्ठिरेमं वीमन्तुं त्वं सान्त्वयितुमर्हसि ।
 अनुज्ञातुं च कर्णस्य वधायाद्य दुरात्मनः ॥ २३
 श्रुत्वा ह्ययमहं चैव त्वां कर्णशरपीडितम् ।
 प्रवृत्तिं ज्ञातुमायाताविह पाण्डवनन्दन ॥ २४
 दिष्ट्यासि राजशिरसो दिष्ट्या न ग्रहणं गतः ।
 परितान्त्वय वीमन्तुं जयमाशाधि चानघ ॥ २५
 युधिष्ठिर उवाच ।

एषेहि पार्थ वीमन्तो मां परिष्वज पाण्डव ।
 वक्तव्यमुक्तोऽस्म्यहितं त्वया श्रान्तं च तन्मया ॥ २६
 अहं त्वामनुजानामि अहि कर्ण धनञ्जय ।

मतिः). Tls G M हन्त्यादिति तथा। Ts दातुं — After 22, S (except Ts) ins.:

737* एवमुक्तस्ततो राज्ञ्यार्थो वचनमवधीत् ।

[CL 32nd in Ms. of ranganatha]

— After the above, S (except Ts) reads 32nd-40th followed by Tls*.

23 *) Ks युधिष्ठिर. Ks लो; Tl [ज]य; Tls G M [इ]ह (for [इ]मं). Ks भीमन्तुं. — *) Bts सात्वितुम्; Ks सात्वितुमिहार्हसि. — *) Ks अनुज्ञातुं (sic); Bts Dai Dns Dts G M Ts Gs 'ज्ञात' (Ts 'ज्ञा'); Ds समुक्तं. Ks Ds तु; Dts हि (for च). — *) S (except Ts) वधायाद्य (Ts 'त्वा').

24 *) Ss Ks अहमहं; Bts Dns Dts-4.1 अहमहं; Bts [अ]हमहं (sic) (for अहमहं). Ks Dts (marg. sec. m.) अहमहमहं नमो; S अहमहमहं महासंख्ये (Gs M 'ले'). — *) Ss जावाते. — *) Ss ताविहं पाण्डुपदं (sic); Ks Bts Dns Dts-4.1 इह (Ds 'ह') वा पाण्डु; Vt इह ते पाण्डु.

25 *) Ks निरुत् (sic); Ks Bts-4 Dns Dts-4.1 Ts न हतो; Vt Dai Dts Tls Gs M निरुत्तो; Ds कुसली; Gs निरुत्तो (for निरुत्तो). Gs दिष्ट्या राज्ञ्ये (submetric). — *) Ks दिष्ट्यासि. Tl M तु; Ca न (as in text). Ks प्राहणं; Ca ग्रहणं (as in text). Bts तनः; Tl कृतः; Ca गतः (as in text). — *) Bts परितान्वय. Ks Ts भीमन्तुं. — *) Ks जासाधि; Ks जासाधि; Vt (marg.) जासाध; Dai Dts आसाधि (sic); S (except Ts) जासाध (for जासाधि). Ks वा (for च). Ds कर्णस्य निषण्णचरं.

26 Tl om. 26th-27th with the ref. — *) Ks

मन्तुं च मा कृथाः पार्थ यन्मयोक्तोऽसि शरकम् ॥ २७

संजय उवाच ।

ततो धनञ्जयो राजत्रिंशत्मा प्रजतमदा ।
 पादौ जग्राह पाणिभ्यां भ्रातुर्ज्येष्ठस्य मारिव ॥ २८
 समुत्थाप्य ततो राजा परिष्वज्य च पीडितम् ।
 मूढ्युपाग्राय चैवैनमिदं पुनरुवाच ह ॥ २९
 धनञ्जय महाबाहो मानिनोऽस्मि ददं त्वया ।
 माहान्त्यं विजयं चैव भूयः प्राप्नुहि शाश्वतम् ॥ ३०
 अर्जुन उवाच ।

अद्य तं पापकर्मणि सानुबन्धं रणे शरैः ।
 नयाम्यन्तं समामाद्य राधेयं बलमर्चितम् ॥ ३१
 येन त्वं पीडितो बार्णेदमायस्य कारुण्यम् ।

C. 2. 30
B. 2. 71 30
S. 2. 10 30

एषेहि. Tl वीर (for पार्थ). — *) Ds Ts मां परिष्वज्य, Tls M परिष्वज्य च. Tl Gs पांचव. Gs 'व'. Ds मया-
 क्षिप्रया पांचव. — *) Ss Ks Vt B D M द्वितं (for [अ]हितं).
 (for उस्मि). Ss Ks Vt B D M द्वितं (for [अ]हितं).
 — *) Ks आतुं; Ds कर्णतं (for आतुं). S Ks-4
 तन्मम; Ks तं मम (for तन्मम).

27 Tl om. 27th (cf. v. l. 26). — *) Ks कर्णे.
 — *) Vt जन्मुज. Ks पार्थी; Ds वीर (for पार्थ). — *)
 Ks शरकम्. — After 27, Bts ins. 738* and 739*

28 Tl Gs om. the ref. — *) Gs राजा. — *)
 Ks निरमि. Tls Gs M पुनः; Gs पुनः (for उदा).
 — *) Gs स पुनः (for पानिभ्यां). — *) Tl M-4
 मारिव (for मारिव).

29 *) Ks Vt B D S समुत्थाप्य. — *) Tl Ms
 पादवः; Ca पीडितम् (as in text). — *) Dai [अ]राग्राय;
 Ds [उ]र; Tl आग्राय. S Ks-4 मूर्ध्ववः (Ss 'वा') आग्राय-
 चैव (Ks 'नम्'). — *) Tl ततः (for इदं).

30 *) S Ks-4 वा (Ks प) दितो (for मानिनो). — *)
 S Ks-4 Vt Dts द्वितं; Ds विजयम् (for विजयं).
 Ss Ks B Dns Dts चैव; Tls G चावि. — *) Ks पुनः
 (for मूः).

31 Ds om. with the ref. from 31st up to त्वं (in
 32nd). Ms-4 धनञ्जय (for अर्जुन). — *) Ks अद्य त्वं;
 Tl Gs त्वय (by transp.). — *) Ds शिरैः (for
 रणे). — *) Ds समासेव (for 'साध').

32 Ds om. येन त्वं (cf. v. l. 31). — *) Vt Bs
 तावितो (for पीडितो). — *) S (except Ts) भुक्तम्
 (for ददम्). Ks जायस; Ds जायस; Ca जायस्य (as

तस्याय कर्मणः कर्णः कर्णं प्राप्स्यति दारुणम् ॥ ३२
अथ त्वामहमेध्यामि कर्णं हन्वा महीपते ।
मभाजयितुमाक्रन्दादिति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ३३
नाहन्वा विनिवर्तेऽहं कर्ममय ग्णाजिरान् ।
इति मन्त्रेण ते पादां स्पृशामि जगतीपते ॥ ३४

32. कर्म; कर्म; 33. कर्म / for कर्म;
— 32. Ka प्रज्यामि; Pa.s Pa Dai; जाप्स्यति.
33. 1. अहम् for अथ; Ma अहम्; Ka Ba Dai
Dai.s अनुपश्यामि; Va Pa.s.s Dai (Dai.s अनुप-
श्यामि; Pa एव जास्यामि; Pa अभिजास्यामि; S उपश्यास्यामि.
34. 1. इत्या. — 34. Ka Da मभाजयंतम्; Ta; Ga
मभाज्याम् (for विजुम्); Ka जाहंदा; Ta हीर; Ca.c a
in text.

34. *) Ka.s विनिवर्ते; Ka Va B D S 'वर्तिष्ये.
— *) Da (marg.) राजम् (for अथ). Ka रणाजिरा;
Va Ba.s Dai Dai.Ti 'जिरे; Ba महाराजम्; Ma रणा-
जिराम्. — *) S सत्यं न. — Ka Va B (Ba repeating
only lines 7-8 here; D except Da) S ins. after 34;
Pa (first time) after 27

73.* संजय उवाच ।

इति कुवाणं सुमना किरीटिनं
बुधिधिरः प्राह यद्यो बृहन्नरम् ।
यसोऽङ्गवे प्रीवित्तोऽप्यितं ते
जयं सदा वीर्यमरिहयं तदा ।
प्रवाहि बुद्धिं च विज्ञानं देवता
यथाहमिच्छामि तदास्तु त्वया ।
प्रवाहि श्रीर्षं यदि कर्ममाह्वे
पुंरदो वृत्र ह्वामह्वये ।

[(L. 2) Ba बुधिधिरः. Da.s Ta.s G M बृहन्ना (Da
'नः); Ta [c] बृहन्ना (for बृहन्नरम्). — (L. 3) Ba यद्यो
यम्; Ta सुम् यद्यो; Ga यद्यो यमनि (for यद्योऽङ्गवे). Ga
(a) अङ्गवे (for प्रीवित्तम्). Va Ba Dai Dai.s इतिवत् व ने; Da
अङ्गवे य; S इतिवत् यम्. — (L. 4) Ba राजम् तदा; Ta.s G
M सदा यम्; Ta यम् सदा (for यम् सदा). Da वेदः तदैकग्रम्
(for यम् सदा वीर्यम्). Ba.s वेदपदिकम् Ba Da.s य; Ba.s
हवा; Dai Dai.s S हवे (for तदा). — (L. 5) Ba प्रि-
व; Ba प्रिवाणि; Dai Dai.s Ti G M प्रिवाणि; Da सुम् य
(for प्रवर्त). Ti विहि (for बुद्धि). Dai Dai.s गु (for य).
— (L. 6) Va Ba.s Dai Dai.s यथा ह्वामह्वं य; B यथा
ह्वामह्व; Da.s Ta.s G M यथास्तु यथा (Ta Ga.s 'ल) हे; Ti
ह्वामह्व देव हे. — After line 6, B.s (first time) ins. an

संजय उवाच ।

प्रसाद्य धर्मराजानं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ।
पार्थः प्रोवाच गोविन्दं स्रतपुत्रवधोद्यतः ॥ ३५
कल्प्यतां च रथो भूयो युज्यन्तां च हयोत्तमाः ।
आयुधानि च सर्वाणि सज्यन्तां वै महारथे ॥ ३६

addl. colophon. — (L. 7) Va B (Ba first time) Dai
Da.s रथे; Ba second time) S रथे (for रथि). Gi जय
(for यय). Ba (second time) युज्यन्त; S रथम् (for
रथे). — (L. 8) Dai Da पुनरे. Ba (second time)
अवेमिहवे; Dai Da यमनि.]

Ba.s cont.:

733* रथे स्थितः फाल्गुन केसवसे
रश्मीन्समादाय रणे प्रधातु ।
अदि स्वमघैव समेत्य कर्णं
दैत्यं यथा केसवो राजमघ्ये ।

[(L. 1) B: स्थिते. — (L. 4) B: partly damaged.]

— After the above, Ss K Va B D S ins. an
addl. colophon. [Day of Karna's Generalship: Ss Ka
द्वितीयपुत्रवधिवे. — Adhy. name: Ma बुधिधिराजुजातः.
— Adhy. no.: Ss Da 52; Ba 71; Ba (second time)
Da 64; Ba 70; Ba 73; Dai 82; Da 72; Ti 83;
Ta 75; Ta G 80, M 79.]

35. Ta Ga read 37th with the ref. after 742*.

— *) Da प्रहृष्टेन. — For S version of 35th, cf. 757*

36. S (except Ta) reads 36th-40th after 737*.

— *) Ka.s B (except Ba) D (except Dai) कल्पतां;
Ti Gs जयवे; Ta ह्वयेत; Gs M ह्वयेत; Gs जयवेतद्
(for कल्पतां). Ss Ka.s Va B D मे (for च). Ti Gs
सारवे (Gs 'यो); Ti Gs M देरवे (Ta 'यो); Gs वै रथो
(for च रथो). Ts संयवतां रथो भूयो. — *) S Ka.s
Va Ba.s Dai Dai Da.s.s Ta.s Gs M युज्यन्तां. Ts
Gs वै (for च). Da Ts हयोत्तमां (Ts 'म:); Ts
रथोत्तमे; Gs हयोत्तमे. — After 36th, Ts Gs read 37.
Ti Gs.s Ms.s transp. 36th and 37th. — *) Ba च
दिश्यामि; Da समस्तामि (for च सर्वाणि). — *) Ka.s
Ba.s.s Dai Da.s सज्यतां; Da युज्यंतं; Da सज्यतो; Da
संनारा; Ts कल्पयतां (hypermetric); Ts Gs.s सज्य
(for सज्यन्तां). Ti Gs M सज्यन्तु (for सज्यन्तां वै).
Ka Va Ba.s Dai Da.s.s मे; Ts च; Ts Gs.s त्वं (for
वै). Ss Ka.s Da महाराजा: (Da 'य:); Ba.s 'रणे.

उपावृत्ताथ तुरगाः मिथिताश्वाश्मादिनः ।
 रथोपकरणैः सर्वैरुपायान्तु त्वरान्विताः ॥ ३७
 एषमुक्ते महाराज फल्गुनेन मदात्मना ।
 उवाच दारुके कृष्णः कुरु सर्वे यथावर्षीन् ।
 अर्जुनो भगवश्रेष्ठः श्रेष्ठः सर्वधनुष्मताम् ॥ ३८
 आज्ञप्तस्त्वथ कृष्णेन दारुको राजसत्तम ।
 योजयामास स रथं वैबाणं श्रुततापनम् ॥ ३९
 युक्तं तु रथमास्थाय दारुकेण महात्मना ।
 आपृच्छ धर्मराजानं ब्राह्मणान्स्वन्ति वाच्य च

[illegible]

७६ * प्रथमोऽथोऽथ गोविन्द मूलपुत्रजिघांसा ।

Da Da.a.a. 'दा दीदा'; Da Da.a. 'दा दीदा'; Ka Ba
Da Da.a.a. 'दा दीदा'; Vi Ba.a. 'दीदीदा (Vi 'दीदीदा);
Ba Da.a.a. 'दा दीदा'; Da Da.a. 'दा दीदा'; Ta Da.a. 'दा दीदा'; Da Da.a. 'दा दीदा';

38 *) K₁ B D T G₁; M₁: उपयो. — *) Some
 MSS. पायुनेन; B₁: पादयेन. K₁: महात्मनः — *) M₁:
 (any. loc.) पायने (for दाकने). D₁: कुपय. — *) M₁:
 कुपय. K₁: D₁: D₁: सर्वे (for सर्वे). B₁: तथा; S
 (except T₁): वद (for वया) — *) K₁ V₁ B₁: D₁:
 D₁: T₁: G₁: M₁: नरसमेष्ट. — *) D₁: सर्वमप्ये (for
 वद: सर्वे). D₁: वयमप्येष्ट.

39¹) K: रात्रमलमः; T: सचमं. — ²) T: G: M च (for मः). — ³) D: सचुनमः; T: M: 'वाच' (T: 'वि')मं; G: 'वाच'मं. — After 39, V: B (except B: D (except D: s) K: s:

741* स्वर्गं निवेदयामास पाण्डवस्य महात्मनः ।

40 °) D₂ युक्तं नै; G₂ युक्तं नु (for युक्तं नु). K₂ Ba-: D₂ D₂-a. s. 7 युक्तं नु नै रथं दद्याः T₂ मञ्जीकृतं रथं दद्या. — After 40°, 8 (except T₂) ins.

742* उपस्थितं रथं दृष्ट्वा पञ्चनाभो रणात्तकाल ।

— After the above, Ts Gs read 35th with the ref.
 — *) V: Bz: Das Ds ज्ञानं; Ds ज्ञानं; D: s
 ज (Ds जा)पुत्र. S Kz: s चर्मानं च (for 'राजान').

नमस्तुभ्यस्त्ययनमागोऽ ग्योनमम् ॥ ४८

तस्य राजा महाप्राज्ञो धर्मगजो वृषिष्टिरः ।

आग्निपोष्युक्तं परमा युक्ताः कर्मवपं प्रति ॥ ४१

तं प्रयान्तं महेश्वरं दृष्ट्वा भूतानि भारता ।

निहतं मेनिरे कर्णं पाण्डवेन महात्मना ॥ ४२

बभ्रुवर्णिमलाः सर्वा दिशो राजन्ममन्ततः ।

सापात्र सुतपत्रात्र कौशात्रैव जनैश्च ।

प्रदक्षिणमकुर्वन्त तदा वै पाण्डुनन्दनम् ॥ ४३

बहवः पश्चिणो राजन्पुंनामानः सुमाः शिवाः ।

[illegible]

41. ^a V: B, Dn: D. राजन्. B: राजो (for राजा).
B: महाराजो. — ^b T: M: चरन्तुको — ^c K: Dn: D: [ऽ]बुक्; K: (an) [ऽ]बुक् (for ऽबुक्).
B Dn: Dn.: लपठ; Dn: वरमो (D: 'मो). S (except T:) बाधिय: (T: G.: 'वं) वरमा बुक् (G: वरमो; M: बुक्; Ms-a बुक्). — ^d S K.a: बुक्; B Dn: D-a: T: प्रवज; T.s G: Ms-a बुक्; G.s बुक्; M: बुक् (for बुक्). B (except B:) Dn: D-a: G: M: कर्त्तव्यं; T: G: कर्त्तव्यं (for कर्त्तव्यं).

४२ °) Ki D. s. n. (Da s. n. प्रवाह; Ba. Da s. n. - 4. 3. 1
प्रवाहान्; Da. D. संप्रवाहि; T. संप्रवाहि नं (by transp.).
T: महाबाहु. — °) Si (em. lin.) मेरि (for बाह).
— °) § K. s. s. लवरे (for मेरि).

43 *) B: विद्वान्. D: राजन् (for सर्वो). — *) S (except G): सर्वो (for राजन्). D: विद्वान् विद्विजन्तवः. — *) B: चात्मा; K: T: मा (for आत्मा); B: मा/ B: चात्मा; D: (marg.) चात्मा; D: चात्मा च (by corr. वाच); G: द्वा (for चात्मा). D: स (D: सत्परात्मा; T: सत्पु). — *) K: श्रीमा; D: श्रीमा. D: कोपयै; S (except T): चापि (for वै). K: श्रीमा; D: 'व'. — *) D: इद्विजन्तवः. G: प्रकृतवः. — *) D: D: वे (for वै). D: (also as in text) वाचस्पत्यै. S: वाचस्पत्यै वाचस्पत्यै.

44 *) Das D.L. 2. § 1. Das D.L. 2. § 1.

६. ५०. ४४]

नगर्यन्तोऽनुने युदे हृष्टरूपा ववाशिरे ॥ ४४
 कङ्का गृध्रा वडाश्वेव वायमाश्च विगां पने ।
 अव्रतन्मस्य गच्छन्ति मक्ष्यहेतोर्मयानकाः ॥ ४५
 निमिचानि च वन्यानि पार्थस्य प्रशशंसिरे ।
 विनाशमरिमन्यानां कर्णस्य च वधं तथा ॥ ४६
 प्रयातस्याथ पार्थस्य महान्म्वेदो व्यजायत ।
 चिन्ता च विपुला जज्ञे कथं न्वेतद्भविष्यति ॥ ४७
 ततो गाण्डीवधन्वानमवर्षीन्मधुसूदनः ।
 दृष्ट्वा पार्थं तदायस्यं चिन्तापरिगतं तदा ॥ ४८

Gs 1 M निवाः युवाः (by transp.). — *) Gs त्वरवतो.
 Ts [5]नुने. B1 Dai D1.1 Ts 1 G1 संवे; T1 Gs संवे;
 G1 मे च; M सवे (for युदे). — *) V1 B1 Dai D1.1
 S संवेदः (for हृष्टरूपा). Ds चकाशिरे; Ds प्रकाशिरे
 (for ववाशिरे).

43 *) Ds गृध्रकंठा; T1 G1.1 कंका गृध्र. Ss K1.1
 कंकाश्वेव; Ks V1 B1-4 D1.1 Da.4.5.7 व (Ds पि)काः श्वेना;
 Ps कंकाश्वेव; Dai D1.1 वकाः श्वेना; Ds निवाश्वेव; S वका
 (for वरा). — *) S [G1 आ]गच्छवप्रतस्तस्य. — *)
 Ks B (except B1; D1.1 Da.4.5.7 मांसहेतोर्; V1 Dai
 D1.1 Gs M मक्ष). Ds मयानकाः.

46 *) Ss चान्वालि; Cs चन्वानि (as in text). Ds
 S [T1.1 व]; G1 चान्वालि च निमिचानि. — *) Ks
 प्रशशंसिरे; B1 [व]मिचशंसिरे. Ks B1.1 Da.4.5.7 S
 वीडवस्य ज (Ds प्र; T1 च)शंसिरे; D1.1 Ds पार्थिवस्य प्रसं.
 Ca cites शशंसिरे. — *) S (except T1) जरिसेवावाः
 (T1 'वा'). — *) Ks निचवं (for च वधं). Ks B1.1
 D1.1 Da.4.5.7 जवि; B1 D1.1 तदा (for तथा). — After
 46, G1 M ins.:

743* निमिचानि च युवाणि कसं च युगपक्षिणाम् ।

[G1 युवं (for कसं).]

47 T1 om.) 47-48. T1 Gs om. 47. — *) Ks
 [व]पि; Ds च; T1 G1.1 M हि (for [व]व). — *) S
 K1.1 वजायव; K1 T1 G1.1 M1.1 [S]वजा. — *) V1
 वजे; S वीवा (for ज्ञे). — *) K1.1.1 Ca श्वेवद्; B1.1.1.1
 D1.1 Ds-4.7 वेर्; B1 Dai D1.1.1 T1 G1.1 M Co वृहद्
 (for श्वेवद्). Ks भवेदिति.

— After 47, T1 G1.1 ins.:

744* विचर्यन्तु ततो ज्ञाया सत्यसाधिममधुसूतः ।

संवेदयति तेजसी मनुहा पातरव्यस्यम् ।

गाण्डीवधन्वन्संग्रामे ये त्वया धनुषा जिताः ।
 न तेषां मानुषो जेता त्वदन्य इह विद्यते ॥ ४९
 दृष्टा हि बहवः शूराः शक्रतुल्यपराक्रमाः ।
 त्वां प्राप्य समरे वीरं ये गताः परमां गतिम् ॥ ५०
 को हि द्रोणं च भीष्मं च भगदत्तं च मारिष ।
 विन्दानुविन्दावावन्त्यौ काम्बोजं च सुदक्षिणम् ५१
 श्रुतायुषं महावीर्यमच्युतायुषमेव च ।
 प्रत्युद्गम्य भवेत्क्षेमी यो न स्यात्त्वमिव क्षमी ॥ ५२
 तव हस्त्राणि दिव्यानि लाघवं बलमेव च ।

48 T1 om. 48 (cf. v. 1. 47). Ds transp. 48^{ab} and
 48^{cd}. — *) Ds गाण्डीवधन्वानम्. Ds गाण्डीवधन्वानमिदम्
 (for 48^{ab}). Gs धनंजयमयोवाच भगवान्द्रोणकीमुतः. — B1
 T1.1 Gs om. 48^{cd}. — *) Ks lacuna for तदायस्यं. Ca
 जायवः; Co जायवः (for जायवः). Ks तथावस्यं; V1 Ms-4
 तदा वीरं; B (B1 om.) D1.1 Ds-4.7 Ts (G1.1 M1 तथा
 वीरं). Ds तं तु दृष्ट्वा तथा पार्थ. — *) M1 तथा (for तदा).
 Ds चिन्तामुपगतं तथा.

49 Before 49, S Ks-1 V1 Dai D1-2 ins. वासुदेव
 उवाच; K1 श्रीकृष्ण उवाच; D1.1 वासुदेवाव नमः. — *)
 Ks धनुषो (for धनुषा). T1 [व]जिताः. — *) Ss मानुषे;
 Ts धनुषा (for मानुषो).

50 *) Ks Ds (before corr.) दृष्ट्वा; S (except Ts)
 पृते (for दृष्टा). V1 B1 Dai D1.1 मे (for हि). T1
 वीराः. — *) Ss Ks क्षतक्रतुराक्रमाः; T1.1 M1 शक्र-
 तुल्या महारथाः. — *) B1 तं; M1 त्वं (for त्वो). Ks
 V1 B1 D1.1 शूरः; B1.1.1 D1.1 Da.4.5.7 शूरा; Dai D1.1
 शूरः; S पार्थ (G1 'वं' (for वीरं). — *) T G1.1 M
 प्रयाताः; Gs जायताः (for ये गताः).

51 *) Ks Ds transp. द्रोणं and भीष्मं. B1 वजे
 (hypermetric) (for the first च). — *) T1 जयवर्तं.
 Ds च सैवर्धं; T1.1 Gs.1 M जयवर्धं; Ts च भारत (also
 च पांडवं); G1 वनंजवं (for च मारिष). — *) Dai D1.1
 जावं (Dai 'वां'त्वो. — *) Some MSS. काम्बोजं.

52 *) Ks श्रुतायुषं; B1 Dai D1.1 श्रुतायुषं. S
 श्रुतार्थं चाश्रु (Ms-4 'च्यु'तायुं च. — *) Dai D1.1
 जच्युतायुषम्. Ds 'मिषः. S शतायुं च महारथं. — *) Ts
 प्रत्युद्यम्य. — *) M1.1 हि; M1 ह (for न). T1.1 G1.1
 M त्वद्विषः; Gs तु विधिः (for त्वमिव). Ks B D Ms
 प्रजे; T G Ms-4 प्रजुः (for क्षमी).

53 *) S ज्ञायाति तव दिव्यानि. — *) Ss जयः; Ca

शेषः पानश्च लभ्यश्च योगश्चैव तवार्जुन ।
 असंमोहश्च युद्धेषु विज्ञानस्य च संनतिः ॥ ५३
 भवान्देवामुरान्सर्वान्हन्यान्महत्तराचरान् ।
 पृथिव्यां हि रणे पार्थ न योद्धा त्वत्समः पृमान् ॥ ५४
 धनुर्ग्रेहा हि ये केचित्त्रयिवा युद्धदुर्मदाः ।
 आ देवाश्चत्समं तेषां न पश्यामि शृणोमि वा ॥ ५५

प्रपन्ना न प्रजाः मृष्टा गाण्डीवं न महाद्रुतम् ।
येन त्वं युष्मसे पार्थ तस्माद्यामि त्वया ममः ॥ ५६
अवश्यं तु मया ज्ञान्यं यन्वक्ष्ये तव पाण्डव ।
मावसेत्सा महाबाहो कर्णमाहवशोभितम् ॥ ५७
कर्णो हि बलवान्नुष्टः कृताश्वश्च महारथः ।

सत्यम् (as in text). — Bā Dnā Dnā's transp. 53rd
 and 53rd. — *) De वयः वयः (sic); S (except T)
 वेयं (T Gā वेयः; T G वेयं; Mā वयं; पायं च. Co.
 वेयः and पायः. S: लघुवयः; Kā Dnā M लयं च;
 Vā R Dnā Dnā लये Bā 'हये'तु. Bā Dnā's Tā G
 लयं; Bā 'हये' च; Dnā लयेतु; T लघुवयः (for लयः)
 — *) De योगीयं; T G Mā लघुया च. Co. लयं
 and योगः. Kā Vā Bā's Dā Dnā's Mā लयातुं.
 Mā's भावना लघुयातुं. — *) Māयो मोहः; Co.
 लयसो' (as in text). Tā G M लया बुधे; T च बुधे
 तु. — *) T Gā लघुवयः (Gā 'हये' च (for विनाशाय
 च). Vā तु (for च) Dā Dnā Tā G समति. Co.
 ज्ञानाय च समति.

54. १) K: Vā B D = अवाप्तेवाप्तयोश्चान्. — १) B: Da: D: निहृन्वाप्त-; D: हृन्वाहै स-; M: त्स्वान् (for (for 'त्वह-). D: चराचरान् (for चराचरान्). T G: Ms-a हृन्वाप्त-; Ts G: हृन्वा: स)वान् राजानान्; G: जन्वाश्च सर्वराजानान्. — २) Dn: Da.a: नु (for हि). — ३) K: योवन् (for योदा). D: पुनः (for पुमान्). S: त्वत्समो नास्ति (Ts नैव) विक्रमे. — Ms-a: na after 54: T G after 56:

745* न चाभिमुखतो वाच्यो भवानेतद्वचो भवा ।
मानितस्य महाद्वो भविष्यति त्वेऽर्जुन ।
अवश्यमेव बन्धप्रमत्तत्वां प्रमथीम्वहन् ।

[(L 1) T₂ G₁s प्रमुखो (for [व]मिनु). G₁ वाक् (for वाक्); T₂ वदद् (for वदद्). — (L 2) T₂ G₁ महान्तो. G₁ मज्जिनः सुमहान्तो; M₂-4 अज्जिनः सुमहान्तो (for the prior half). — (L 3) T₂ G₁s वाक् मे (for वदद्मद्). T₂ G₁ वदद्वा; T₂ G₁s मेन यः (for वदद्मन्).]
T₂s: G₁ M₂-4 cont.: T₂ G₁s ins. after 5d:

746* अतिमानाद्य तेनात्मा मण्डव्यो वै कवंचन ।
जीवमाने रणे कर्णे सुतपुत्रे महारणे ।

[(L. 1) Ta अविमानात् (for अति').]

T₁ G₁: cont.: N T₂: Co M₁ ins. after 58:

747* बहुमात्र किमुतेन लक्ष्मिप्राप्त्यसु सागद्वय ।

॥ इत्यनेन ॥ बह्विजिह्व वा कर्णं मध्ये महालयम् ॥

पश्यन्तं सन्मन्त्राय। व श्रुत्वा श्रुत्वा महाद्वये ।

[illegible]

23 47 7 48 22 33 2 41 4

१६५ न हि कर्म रेजे प्राप्य शान्तो हि स्यात्पुरुंदरः ।

श्रीर्मा प्रयागमेवार्थ तादृशोऽन्य पराक्रमः ।

स्वां तु प्राप्य महारथे यन्मयानदि भारत ।

निर्बलत एतत्काले इति मे धीयते मतिः ।

[(L. 1) Ti O₂ प्रथमवार (for the first time) — (L. 2) O₂ द्वितीयवार (for the second time) — (L. 3) O₂ तृतीयवार; Ms-1 प्रथमवार. — (L. 4) O₂ निश्चित (for the definite).]

[illegible]

58. ^a) G: प्राणाय. S: Ka वय; T: वा; Tr: G Mi हि (for व). Ka वय. — ^b) D: मांतिव. S: महापुंति; B: वयु; B.s: Da Di Da-a.; M: वयु; S: वयुवं. — ^c) S: देन (for देन). Tr: G Mi वेन; M-s: लेनाय (for पावे). — ^d) D: S नमसवय (by transp.). — After 56. Tr: G.s: ins. 745°; Tr.s: G.s: ins. 745° and 746°.

57 Tl. 9 Ml. om. 57. Tl. om. 57^{ab}. — *)
 डः; डः (for तु). डः डः. — *) डः कः
 तदि (for तु). कः तदि.

58 To M read 58 after 67th; To Q after 62.

६. ३०. ३६

कृती च चित्रयोर्धा च देशे काले च कोविदः ॥ ५८

तेजसा बद्धिमदशो वायुवेगममो जवे ।

अन्नकप्रतिमः क्रोधे मिहमहननो बली ॥ ५९

अयोर्बिर्महाबाहुर्धृष्टोष्कः सुदुर्जेयः ।

अनिमानी च शूरश्च प्रवीरः प्रियदर्शनः ॥ ६०

सर्वेषां भृगुर्णैर्पुंको मित्राणामनयंकरः ।

मनसं पाण्डवद्वेषी धार्तराष्ट्रहिने स्तः ॥ ६१

सर्वैरवध्यो राधेयो देवैरपि मवामवैः ।

*) ५. ३०. ३६. K₁ मृष्टः; K₂ V₁ B D M दस्तः; T₂ दुष्टः (for दृष्टः). — *) G₂ कृताकृतः; K₁ B₂ D₂ S (except M₁) महाबलः (K₁ ला); K₂ शय. — *) T₂ कृतेषु (for कृती च). Ca. om. कृती (as in text). D₂ चित्रयोर्धा. — *) ५९ देशकाले च; K₂ V₁ B D S देशकालम्. — After 58, N T₂ M₁ ins. 747°; T₂ ins. 746° and 747°; T₂ G₂ ins. 747° and 748°; G₂ ins. 746°, 747° and 748°.

59 *) S K₂ a. D₂ बद्धिमदशो; S (except T₂) दृष्टिमदशो. — *) B₂ a. D₂ D₂ T₂ G₂ M कोपे; T₂ मुहे (for कोपे). — *) D₂ S चक्रः (for मिह). S K₂ a. जवे; D₂ युवा. D₂ marg. S बले (for बली).

60 *) K₂ अयोर्बिर्महा; V₁ B₂ अयोर्बिर्महा; B₂ D₂ D₂ a. जहः; T₂ G₂ M जहाः; T₂ उदारधीरः; G₂ अष्टाधीर (for अयोर्बिर्महा). S₂ महाबाहो. — *) K₂ a. V₁ B D₂ D₂ a. S अनिमानी. — *) D₂ सुमदस्तनः.

61 *) K₂ V₁ B (except B₂) D₂ D₂ a. S सर्वैः; K₂ सर्वैः. — *) S (except T₂) पाण्डवद्वेषः. — After 61, T₂ ins.

746° न कीपये त्वां पाण्डवं हर्षं मेघनपाणि ने ।

62 *) G₂ म च सर्वैरवध्यो हि. — After 62°, T₂ reads 58, followed by 746° and 747°; M₁ reads 58, followed by 747°; M₂-4 read 58. — *) D₂ कुते; G₂ जितम् (for कते). T₂ G₂ कतेषु. — *) K₂ V₁ B₂ D₂ D₂ a. S मृष्टः; B₂ a. D₂ D₂ a. T₂ दृष्टः (for मृष्टः). S जालम् (for सुमदस्तनः). — After 62, T₂ M₁ ins. 748°; T₂ G₂ read 58, followed by 747° and 748°. G₂ a. read 58, followed by 746°, 747° and 748°.

63 *) D₂ सर्वैर. — *) K₂ अमलः. V₁ D₂ D₂ a. तु रणे; B₂ a. D₂ D₂ a. T₂ स रणे; B₂ a. रणे; D₂ म रणे (for समरे). — *) D₂ D₂ D₂ देवैर (for सर्वैर). — For 63, S subst.

कृते त्वामिति मे बुद्धिस्त्वमद्य जहि धृतजम् ॥ ६२

देवैरपि हि संयत्तैर्विभ्रद्भिर्मांमशोणितम् ।

अशक्यः समरे जेतुं सर्वैरपि युयुत्सुभिः ॥ ६३

दुरात्मानं पापमतिं नृदंसं

दुष्टप्रजं पाण्डवेषु नित्यम् ।

हीनस्वार्थं पाण्डवेर्यैर्विरोधे

हत्वा कर्णं धिष्टिनाथो भवाद्य ॥ ६४

730° देवैरपि हि सर्वैरवध्यैः मयलोकेष्वरैरपि ।

अशक्यं तं रणे मन्ये सर्वैरपि युयुत्सुभिः ।

[(L. 1) M₂-4 [r] ह (for हि). G₂ सर्वैरवध्यैः (for सर्वैरवध्यैः); T₂ सर्वलोकेष्वरैरपि; T₂ 'योः रणे' (for the posterior half).]

64 *) B (except B₂, D₂ D₂ a. T₂ S पापमतिं (for 'मति'). B₂ मृष्टः; D₂ (also as in text) च क्रूरं (for नृदंसं). — *) B₂ दुष्टप्रजः; T₂ G₂ M दुरात्मानं; G₂ दुरात्मनः (for दुष्टप्रजं). D₂ पाण्डवेषु. — *) V₁ B₂ हीनप्रजः; D₂ D₂ a. मतिः; D₂ 'स्वार्थः; D₂ 'स्वार्थः; S सुयोधनाथं (for हीनस्वार्थं). V₁ B₂ D₂ D₂ a. पाण्डवानां (for 'देवैर'). K₂ विरोधः; V₁ B₂ D₂ D₂ a. विनाशे; S विकटं (for विरोधे). — *) V₁ B D₂ D₂ a. T₂ Ca. निष्ठिनाथो; D₂ मुनि'. — After 64, N T₂ ins.

751° तं सुतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं

निष्कालिकं कालकथं भवाद्य ।

[(L. 1) B₂ वरिष्ठः; B₂ वरिष्ठः. — (L. 2) D₂ निष्कालिकं; D₂ निष्कालिकः; D₂ निष्काल (marg. 'नी' के); T₂ वीर्याधिकं; Ca. c निष्कालिकं.]

D₂ cont.:

752° तं सुतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं

हत्वा प्रीतिं धर्मराजे कुलम् ।

जानामि ते पार्थ वीर्यं यथाव-

दुर्पातनीयं च सुरासुरैश्च ।

D₂ cont.: S K V₁ B D₂ D₂ a. T₂ ins. after 751°:

753° सदावजानामि हि पाण्डुपुत्रा-

न्यो दपार्थसुतपुत्रो दुरात्मा ।

[(L. 1) S K₂ a. स दासि जानामि; K₂ सदा च जा'. D₂ D₂ a. om. हि. — (L. 2) S K₂ असुरैर्वारं (K₂ 'न'); K₂ a. असुरैर्वी (K₂ 'वी'); D₂ मुनाकते; T₂ दपार्थिनः (for अनी रणे). K₂ सुतपुत्रो. K₂ महात्मा.]

८. ५. ५१. ६

त्वया गुमैगमिवन्न कृतः शत्रुगणक्षयः ॥ ६
 को हि शत्रो रणे जेतुं कौरवांस्तान् संगतान् ।
 अन्वत्र पाण्डवान्युदे त्वया गुमान्महागथान् ॥ ७
 त्वं हि शत्रो रणे जेतुं समुगतुरमातुवान् ।
 श्रीर्नोक्तान्मममुक्तान्किं पुनः कौरवं बलम् ॥ ८
 भगदत्तं हि राजानं कोन्यः शक्तस्त्वया विना ।
 जेतुं पुरुषशार्दूल योऽपि स्वादामवोपमः ॥ ९
 तथेमां विवृतां सेनां गुमां पार्थ त्वयानघ ।
 न शेकुः पार्थिवाः सर्वे चक्षुर्मिरमिवीक्षितुम् ॥ १०

कुरुपेशः Ka D: कुरुपेशः Dni कुरुपेशः S कारुणीयः V: B: Dni D: ५.१.५ (before corr.) चेदिका D: 'को' शिके: Ba: Dni D: ५.१ चेदिमि: सह: B: S 'काशिमि: (for 'केके:). — After 6th, S (except Mi) ins.:

755* मागये: पारिव्राजेन दाक्षिण्येनैव केके: ।

(Ti G: सवि (G: राज्ञः) जालैश्च (for पारिव्राजैश्च). Ts G: ५.१.५ केके:.)

— 7th Ka प्रसन्नैः, G: मित्रैः (for गुप्तैः). Dni D: ५.१.५ अमित्रजैः (D: न:). — 8th B: शत्रुगणः क्षयः; B: 'परिक्षयः.

7th V: शत्रो वै (for हि शत्रो:). — 8th Ka: D: ५.१.५ om. (hapl.) 7th-8th. — 9th S पार्थ (for राव). Ka Dni D: संयुगे (for संगतान्). Dai D: ५.१.५ कौरवांस्तान्मगतान्. — 10th S (except Ti Mi) पाण्डवान्. — 11th Ka V: B: Dni D: ५.१.५ महाबलान्; Ka 'सुरान् (for 'रथान्). S कोपादात्त्वयव्यान्.

8th S Ka: D: Ts om. 8th (cf. v. 1.7). G: om. 8th. — 9th Ka B: Dni D: ५.१.५ शक्तत्वं हि (by transp.). Ts त्वया शक्तो. — 10th Ts G: ५.१.५ मातुषं; Ts M 'मातुषं (for मातुषान्). — 11th Ka: समनुयुक्तान्; V: जय संयुक्तान्; B: Dni D: ५.१.५ समरे युक्तान्; B: सुसमा-युक्तान्; Dai D: ५.१.५ सु (D: स) समनुयुक्तान्. S (G: om.) लोकसर्वं समनुयुक्तं.

9th G: om. 9th (cf. v. 1.8). — 10th Ka B (except B: Dni D: ५.१.५ च (for हि). — 11th Ka प्रसन्नश्च (for जय. शक्तश्च). — 12th Ts G: ५.१.५ M भरतः (for पुरुषः). — 13th D: शोचि (for शोचि). Ti Mi वान्तवो भवेद् (for 'शोचन्).

10th D: तथेमां. — 11th S शक्तः (for शेकुः).

तथैव मननं पार्थ रक्षिताभ्यां त्वया रणे ।
 वृष्टयुद्धशिक्षिण्डिभ्यां भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥ ११
 को हि शत्रो रणे पार्थ पाञ्चालानां महारथौ ।
 भीष्मद्रोणौ युधा जेतुं शक्रतुल्यपराक्रमौ ॥ १२
 को हि शान्तनवं संख्ये द्रोणं वैकर्तनं कृपम् ।
 द्रोणिं च सौमदत्तिं च कृतवर्माणमेव च ।
 सैन्धवं मद्रराजं च राजानं च सुयोधनम् ॥ १३
 वीरान्कृतास्त्रान्तमरे सर्वानेवानुवर्तिनः ।
 अश्वोहिणीपतीनुग्रान्संरन्धान्युद्धदुर्मदान् ॥ १४

— 1st Ka V: B Dai Dni D: ५.१-१ चक्षुर्मिरपि वीक्षि (B: वीक्षि); D: 'मिष्टामिवीक्षितुं; Ti 'भ्यां पाण्डवेक्षितुं; Ts: G: ५.१.५ 'भ्यामपि वीक्षितुं; G: M 'भ्यां सम्बर्गी (G: मर्वमी / क्षितुं.

11th G: [अ]नघ (for रणे). — After 11th, B: ins.:

756* दवा तु बलनिष्ठौ भीष्मद्रोणौ महारणे ।

— 1st S श्रेयसीभ्यौ.

12th S: का (for को). S: शक्तौ; Dni: शक्तौ. Ti: G जेतुं; M: ५ पार्थ (for राव). — 13th S पाञ्चालानां; V: B: D: ५.१.५ भरतानां; B: ५.१.५ Dai Dni D: ५.१.५ Ts भारतानां (for पाञ्चालानां). D: पितामही; D: महारथः; M 'मनां (for 'रथौ). Ts: G कौरवान्पार्थ संगतान्. — 14th D: S (except Ts) रणे (for युधा). — 15th D: शक्रतुल्यप-राक्रमौ वि.

13th Ka V: B D S भीष्मं (for संख्ये). — 14th Ts कर्णं (for द्रोणं). Ka कृतं; D: G: ५.१.५ कृतं (for कृपम्). — 15th B: Ts सौमदत्तं. — 16th Ti जाहवे (for एव च). — 17th Ka V: B Dni D: ५.१.५ Ts मद्रराजानं (for 'राजं च). — 18th D: वसुधेवं (for राजानं च).

14th Ts: G राजन् (for वीरान्). — 15th Ka [अ]मिः; V: B (except B: D S (except G: [अ]मिः (for [अ]नु). — 16th Ts G Mi अश्वोहिणी. B: वीरान्; S (except Ts) सर्वान् (for उग्रान्). — 17th B: Dni D: ५.१.५ संह (Dni 'हि)सह; B: ५.१.५ Dai D: ५.१.५ सरथान्; Ti G: संयुद्धे (G: 'ल्ये)द्; Ts G: ५.१.५ संयुगे (for संरथान्). — After 14, Ka V: B D (except D: ५.१) Ts ins.:

757* त्वास्ते पुरुषव्याज जेतुं शक्तः पुमानिह ।

[Dai D: ५.१ त्वस्ते.]

श्रेयश्च बहुलाः क्षीणाः प्रदीर्घाश्चरद्विधाः ।
नानाजनपदाश्चोभ्राः क्षत्रियाणाममर्षिणाम् ॥ १५
गोवाक्षदासमीयानां वसातीनां च भारत ।
आत्यानां वाटवानानां भोजानां चापि मानिनाम् १६
उदीर्णाश्च महासेना ब्रह्मव्रतस्य भारत ।
त्वां समासाद्य निघ्नं गताः साश्चरद्विधाः ॥ १७
उग्रश्च कूरकर्मणस्तुखारा यवनाः खड्गाः ।
दार्वाभिषाद्य दरदाः शका रमठतङ्गणाः ॥ १८

अन्धकाश्च पुलिन्दाश्च किराताश्चोप्रविक्रमाः ।
म्लेच्छाश्च पार्वतीयाश्च सागरानूपवासिनः ।
संरम्भिणो युद्धयौग्डा बलिनो रघवपाणयः ॥ १९
एते सुबोधनस्त्राचैः संरम्भाः कुरुभिः सह ।
न शक्या युधि निर्जेतुं त्वदन्वेन परंतप ॥ २०
भार्तराष्ट्रद्वयं हि व्यूढं दृष्ट्वा महाबलम् ।
यस्य त्वं न भवेन्नात्मा प्रतीयात्को नु मानवः ॥ २१
तत्सागरमिवोद्धृतं रजसा संवृतं बलम् ।

C. 4. 20. 20
P. 4. 75. 23
S. 4. 77. 24

15 *) Śa K Ds Ts Gs श्रेयीश्च; Gs श्रेयीनो; Ts सेनाश्च; Ts सेनाः सु- (for श्रेयश्च). Ks. 1 बहुलाः; V1 विपुलाः; Ts Gs. 2 प्रवकाः; M1 बहुला (for बहुलाः). Bs दीर्णाः; S राजन् (for क्षीणाः). — 1) Śa Ks प्रदीर्णाश्च रघद्विधाः; Ds Ds. 1 'अनरद्विधाः; Ts उदीरणाश्च रघ' (sic); Ts Gs. 2 M उदीर्णाश्च; Gs M. 1 'अ' रघ; Ts Gs प्रदीर्णाश्चरद्विधाः. — 2) Bs Ds Ds. 1 'वसातीनां'; Bs 'वसातीनां'; Ts 'वसातीनां'; Ts Gs. 2 'वसातीनां'. — 3) Bs अमर्षिणः; Gs अमर्षिणो (for अम').

16 *) Ks. 1. 2 Bs गोवाक्ष (Ks Bs 'म' दासमीयानां; Bs गोवाक्षवत्सवी; S गणा; Gs 'म' दासमी. Cf as in text. — 1) V1 B. 1. 2 Ds Ds वसातीनां; Bs Ts वस; Ds वसातीनां; Gs वासतीनां; Gs वसातीनां (for वसातीनां). — After 16th, S (except Ts) ina.

758^a नानादेवसमुदाय नानादेवसमुदायः ।

त्वां समासाद्य वीमलो हृता नामाश्च संवृते ।

[(L. 1) Ts नानादेवसमुदाय (for the prior half). — Gs om. line 2.]

— 1) Ks V1 B (except Bs) Ds Ds. 1. 2 T G प्राण्यानां; M. 2 प्राण्यानां (for प्राण्यानां). Ds वासिवा-
नां; Ts Gs. 2 M प्राण्यानां च (for वाटवानां). — 2) S Ks. 1. 2 B. 1 Ds Ds. 1. 2 वासिमानां; Ks वासिवा-
नां; Ds वासिमानां; Ts Gs. 2 M. 2 वा (Ts Gs. 2 अ) निघ्नं (for चापि मानिनाम्).

17 Ts Gs om. 17th. — 1) Ks V1 B. 1. 2 D Ts Gs. 2 M उदीर्णाश्चरद्विधा (Bs Ds Ds. 1 'वा' सेना; Bs उदीर्णा समरे सेना; Ts उदीर्णा राजसेना वा. — 1) Bs रघ; Ds रघ (for रघ). S (except Ts) रघव (for रघव). — 2) Ks B. 1. 2 M. 2 महाब्रह्मव्रतद्विधाः; Ds Ds. 1 वताः साश्चरद्विधाः; Ds गता वीमं च भारत; Ts Gs M. 2 महाब्रह्म (Ts 'वा' रघ; Gs 'वा' महाब्रह्मव्रतद्विधाः).

18 B. 1. 2 om. 18th. — 1) Ks B. 1. 2 D (except Ds. 1) उग्रश्च वी (Ks Gs) अमर्षिणः; S 'अ' बहुलाः कुरु-

— 1) Ks V1 Ds Ds. 1. 2 युपताः; Bs तथा वा; Ts युपताः; Ts Gs वाचताः; M. 1 युपता (marg. युपता); M. 2 युपता (for युपता). Ks तथा; Ds. 1 तथा; Ds तथा; Ds तथा; S तथा (for तथा). — 2) Ks दास-
विमला; Bs दासवि; Ds दासवि; Ds M. 1 दासवि;
Ts Gs. 2 दासवि; Ts M. 2 दासवि; Gs दासविमला;
(for दासविमला). — 3) S (marg.) संरामभर्मणाः;
Ks B. 1. 2 Ds. 1 शका मठ B. 1. 2 'र' रमठणाः; V1 शकाः
मठर; Bs मठरमठनां; Bs शकाः कांकोजवाक्षिकाः; Bs
शका रामभर्मणाः; Bs शकारमठ; Ds शका मठरमठणाः;
Ds शकमठरमठ; Ds शकारमठरमठणाः; Ts Gs. 2 M तथाः
(Ts Gs. 2 M तथाः; Gs कर्षीः) परमर्षिणाः; Gs मर्षणाः

19 *) Śa Ks Ds Ts Gs M. 2 अंधकाश्च; V1 B Ds Ts अंध; Ds Ds. 1 अन्ध (D. 1 अन्ध); Ts अंध (for अन्ध). S (except Gs) पुलिन्दाश्च (for पुलिन्दाश्च). — 1) Ks B. 1 पार्वतीयाश्च; Ks पार्वती (for पार्वती). — 2) Ds lacuna for संरम्भिणो. Ds Ds M. 1 युद्धयौग्डा. — 3) Śa Ks V1 B. 1 Ds Ds. 1 दिग्बलवत्; Ks B. 1 Ds Ds. 1 दृढ; Bs Ds. 1 Ts शक; Ts चर्मवा; Ts Gs. 2 M [S] प्राण्यानां; Gs [S] प्राण्यानां (for रघव).

20 *) Ds वे वे (for वे). — 1) Ds Ts Gs तथा (for तथा). Śa निर्दिष्ट.

21 *) Ds lacuna; Gs उवाचैः (for उवाचैः हि). — 1) Ds Ds. 1 व्यूढं दृष्ट्वा; Ts Gs. 2 M दृष्ट्वा व्यूढं (by transp.); Gs दीर्घा (corrupt). Ks B (except Bs) Ds Ds. 1. 2 महाबलं (for महाबलम्). — 2) Śa Ks B. 1 Ds Ds. 1 वदि; Ds Ds. 1. 2 वद (for वद). Śa Ds Ts Gs M. 2 नवेन्नात्मा; Ks. 1 'का' नवे; Ks 'का' नवे; Ks 'का' (for 'का'). — 3) Ks [S] वि (for वि). Ks मानवः. Ds मानवो नु मानवः; Ts Gs M. 2 प्रतीया (Gs 'दी' प्रतीया); Ts. 2

22 *) Ts Gs. 2 M. 2 वे (for वे). D (except

हित्वा नव गतीर्दृष्टाः स बाणान् न्यायतोऽमुचत् ॥ २९
दिनानि दद्युः मीप्सेण निम्नता तावकं बलम् ।
शून्याः कृता रथोपस्था हताश्च गजवाजिनः ॥ ३०
दर्शयित्वात्मनो रूपं रुद्रेपेन्द्रममं युधि ।
पाण्डवानामनीकानि प्रविगाह्य व्यञ्जातयत् ॥ ३१
विनिम्नपृथिवीपालांश्चेदिपाञ्चालकेकपान् ।
व्यदहत्पाण्डवीं सेनां नराध्वजसंकुलाम् ॥ ३२
मज्जन्तमधुवे मन्दबुद्धिरीर्षुः सुयोधनम् ।
तथा चरन्तं समरे तपन्तमिव भास्करम् ।
न श्रेष्ठः सृजया द्रष्टुं तथैवान्ये महीक्षितः ॥ ३३
विचरन्तं तथा तं तु संग्रामे जितकाशिनम् ।

सत्वायोगेन सहसा पाण्डवाः ममुराद्रन् ॥ ३३
 स तु विद्राव्य समरे पाण्डवान्मुञ्चयानपि ।
 एक एव रणे मीप्स एकवीरत्वमागतः ॥ ३५
 तं शिखण्डी समासाद्य त्वया गुप्तो महारथम् ।
जयान् पुरुषन्वाघ्रं धैरैः संनतपर्वभिः ॥ ३६
 स एष पतितः श्रेते शरतल्पे पितामहः ।
 त्वां प्राप्य पुरुषन्वाघ्रं गृध्रः प्राप्स्येव वायसम् ॥ ३७
 द्रोणः पञ्च दिनान्गुप्तो विधम्य रिपुवाहिनीः ।
 कृत्वा व्यूहं महायुद्धे पातयित्वा महारथान् ॥ ३८
 जयद्रथस्य समरे कृत्वा रक्षां महारथः ।

C. S. 10796
B. S. 73. 43
E. S. 77. 44

(for सुखम्). Be Dai Dai मु (Be बु) न्नासेयुनाम सराः.

30 *) Ks दिनादिमास बीजोक्त (no). — *) Ts निहतं (for निहता). S (except Ts) हनं बीजविहितं वहे.
— *) Ts हुवाक- (for 'हु'). Ts.a Ga मरुवाग्रिनः; Ga रुच' (for मरु'). — After 30, same:

१०१* दशमेऽर्धेति व्यंज्यासे कृष्णा घोरं पराक्रमम् ।

[Tilak and the other members (and the other members) of the committee; Mr. Tilak and the other members of the committee (for the prior half).]

31 " S (except T₂) बीयं (for रूप). — ^a) D₁ वस्रो. D₂ T_{1,2} G M_{1,2} बुधि (for बुधि). — ^a) K₂ D₁ D₂—4.7 प्रगुहासौ; B₁ प्रविद्यास; B₂—4 प्रविद्यासौ; B₃ विद्याकासौ; D₁ D₂—5 प्रवि (D₃ can. वि) व्यापु; D₃ प्रगुहासौ (for प्रविद्यास). B₁ विद्यावय; D₂ व्यनासवय; S (except T₂) विसां रणे (for व्यनासवय).

32 ^b) K: V: Dn Dn: डेकान्; T: जीन: जा-
नयो युधि. — ^c) S: ड्यनन्; K: विनन्; V: B: G: M
जहन्; B: -s: Dn Dn Dn: -s: त: जहन्; D: ड्यनन्;
T: G: ड्यहन् (for ज्यहन्). B: Dn: Dn: पांडवी
(for 'दी). — ^d) K: V: B: Dn Dn Dn: -s: स्वाधरा-
संकुं (B: 'लान्; D: नराधरन्; T: G: M: ग्राधरा-
न्; T: G: -s: ग्राधरमानपां.

33 *) Ts वेगम्; G: मगम्; Ms मगम् (for मगम्).
— *) G: उज्जिगीषु; (for 'हीषु:'). — *) S संप्रामे (for
समरे). — *) Ts पर्यन्तम् (for लप्यन्तम्). — After 33rd,
B: Dm Ds: ins.

762* पदाधिकोदिसाहस्राः प्रथमाद्वयामयः ।

[Ba प्रवदायुषसोपिनः]

— ¹) G: तव (for तथा). S K.: वान्ते; K: [अ]न्तेव;
T: G वान्ते (for [य]वान्ते).

34. ^a) Ś Kāś. महा (for महा). — ^b) Ka
जिह्वाश्रितः; ^c) माधवे (for 'काशिवन्'). — ^d) Ka
हरमा; Vi Da. Da. Da. s महा (for महा). — Bu.
Da. सवेखमेव महा. — ^e) Da. Da. s पांडवाद् (Da.
b.). Ka. Da. Ma समुपाहवद्; Vi Bu. s Da. Da. s.
Ta G समभिद् (G 'हु')वद्; Da. Da. s Ma समभिद्
(for समुपाहवद्).

35 °) B₄ द. (for तु). B₅ विद्वाद्; K₁ व्यद्वाद्
(for वि°). — °) D₂ सुंजयेः सद्.

36 *) V: महासम्पत् (for 'साध'). — *) V: B. 2. 2.
D (except Ds) S (except Ts) महासम्पत् (Ga 'ठ:');
B: 'रव:; B: मया रव: (for महासम्पत्). — *) V: Da:
Ds: महासम्पत् (V: 'ठ:'). — For 36^{ad}, S subet.:

763 सुखमंभोऽवधीहीयं करोषीः पातयन्नयान् ।

[T: रावे; M: जीवा: (for जीवां). T: a G: a राववह.
T: G: M: a राववह.]

37 *) Ms-a पानितः. — *) Ks V₁ B D₁ a₁ डुप-
प्यासः. — *) Ks V₁ D₁ D₁ D₁ a₁ S डुपः (for
गुपः). Ks V₁ B D₁ D₁ D₁ a₁ S वाससः S (except
Ts) पत्रियं (for वायसम्). Ms डुपो देवपति बया.

38 " S (except T) दिवं दीरो (for दिवाभुयो). — ^a) Dn दिवस; Ds दिविष्य; Ds दिवस्व; T दिवस्य; Gs दिव्य (for दिवस्य). ३: Ks: V: BDS दिवु (Gs पुर) सादिनी (Ks Dn नी). — ^a) Ks: वृद्धे (for वृद्ध). Ks महावृद्धे; V: Ba-s Dn Dn Di-s: अनेयं व; Ds तथा-यं व; Ds महापौरं; Ds S तथा मुदे (for महावृद्धे). — ^a) Gs वसतिष्य. Ks महावर्ष.

39 *) Das Leben; In der Natur (der Natur). — *)

G. 2. 377
B. 2. 39. 44
B. 2. 77. 44

अन्तकप्रतिमशोभां रात्रिं युद्धादहस्त्रजाः ॥ ३९
अपेति द्वे दिने वीरो मारदाजः प्रतापवान् ।
दृष्टुमं समामाद्य स मत्तः परमां गतिम् ॥ ४०
यदि चैव परान्युदे घृतपुत्रमुखाग्रयान् ।
नावारविष्यः संग्रामे न स द्रोणो म्यनङ्गयन् ॥ ४१
भवता तु वनं सर्वं धार्तराष्ट्रस्य वारितम् ।
ततो द्रोणो हतो युद्धे पार्थिवेन धनंजय ॥ ४२
क इवान्यो रणे कुर्यात्स्वदन्यः क्षत्रियो युधि ।

यादृशं ते कृतं पार्थ जयद्रथवधं प्रति ॥ ४३
निवार्य सेनां महतीं हत्वा धृतराजं पार्थिवान् ।
निहतः सैन्यवो राजा त्वबाह्वलतेजसा ॥ ४४
आश्चर्यं सिन्धुराजस्य वधं जानन्ति पार्थिवाः ।
अनाश्चर्यं हि तत्त्वचस्त्वं हि पार्थ महारथः ॥ ४५
त्वां हि प्राप्य रणे ध्वजमेकाहादिति भारत ।
तप्यमानमसंयुक्तं न भवेदिति मे मतिः ॥ ४६
स्यं पार्थ चमूवोरा धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ।

1s रणो (for रणः). B: 1s. 3. 3 S महाबलः; Ds: Ds. 1
'जन', (for 'रजः'). — ') Ks 1s अंतकप्रतिमां. V: B
Dn: Ds-4. 2. 7 T: 3 G: 3 M शोभो; T: वीरो; G: घोरो
(for 'शोभो'). — ') Ks-4 Ds (marg.) युद्धा; Dn: युद्धं
(for युद्धः). Ks [ज]रुद्धः; Ks [ज]महत् (for [ज]-
रुद्ध). Ds प्राज्ञः. V: B Ds-4. 2. 7 T: 3 G: 3 M रात्रियुद्धे-
रुद्धः (V: B: 4. 2. 3 Ds G: 3 'ज') जाः; T: रात्रियुद्धे महारथः.
40 ') Ks अथ (for अथ). 8 दिने (for दिने).

Ks अनेति द्विदिने वीरः; Ks अनेत्य द्वैरने वीरो; V: B: 4
अनुपपद्यिमी वीरो; B: Ds: Dn: Ds-4. 2. 7 दृष्ट्वा (B:
हत्वा; Dn: दृष्ट्वा) बोधाम्भैरणि; B: 4 Ds त्वया गुहं रणे
वीरं (B: 'र'); 1s अथ यदे दिने वीरो; Ds: 4. 2. 3
बोधान्; T: 3 G: 3 M पंचमे दिने वीरो; T: दृष्ट्वा बोधाम्भै-
वीरो. — ') Ks 8 मत्तः स (by transp.). B: मत्तः.

41 Ds reads 41 on marg. — ') Ks Ds द्वे; V:
B: बाह; B: Ds: Dn: Ds-4. 2. 7 बाह; Ds वारि (for
वैव). V: B: 4 D (except Ds) अवात् (for परात्).
— ') B: Ds द्वे (for रणम्). — ') Ks: 4 नावारविष्यः
(Ks 'व्य'); V: B: 4. 2. 3 Ds: Ds-4. 2. 7 नावारविष्यत्
(Dn: Ds 'व्यत्; Ds 'व्य'); Dn: नावारविष्यत्; Ds
म्यनङ्गयति; Ds नावारविष्यत्; T: G: 3 M न (T: M ना-
वारयति (M 'न'); G: सवारयति (sic) (for नावारविष्यः).
B: समरे (for संग्रामे). — ') Ks न स; Ks Ds नास;
Ds त्वयात् (for न स). Ks V: Ds: अनेकः; B:
म्यनङ्गयते; T: अनेकः (for म्यनङ्गयत). T: M कका-
द्रो (T: 'को' द्रो) नैमिजयैव; T: G: 3 ककराद्रौमयो जयैव;
G: ककराद्रौ समामाद्यत्; G: 3. 3. 3 कर्षत्.

42 ') Ds अवात्. T: तत् (for तु). B: तुमुकं
(for तु मुकं). Ks सर्वं. T: 3 G: 3 M भवता त्वहं तत्त्व. — ')
T: तत्त्व (for ततो). V: B: 4. 2. 7 हतो. V: B: 4. 2. 7 हते; G:
मतो (for हतो). — ') Dn: धनंजयः.

43 ') S: Ks क इवाह (Ks 'जे'); Ks क इहाहो;
B: 4. 2. 3 E: क इवाहो; B: कृत्वाहो (sic); B: कृत्वाहो;

Dn: एवं वा को; Ds: एताव (Ds 'वा') न्यो; Ds एवं कान्यो;
Ds कस्तेवहे (for क इव न्यो). — ') Ks त्वरन्त्यः (for
त्वदन्यः). B: Ds: युधि; Ds [S]तुं (for युधि).
— For 43rd, S subst.:

764th कश्च सको रणे कर्तुं त्वदन्यः पुरुषतुवः ।

[T: कश्च; T: कश्च; G: कश्च (for कश्च). T: पुरुष-
तुवः; T: G: 'तुव'; M: 4 'तुव' (for 'तुव').]

— ') S Ks: 4 कर्तुं (for कर्तुं). B: Ds T: कर्म (for
पार्थ). — ') B: 4. 2. 3 कश्च (for कश्च).

44 ') S निवार्य (for निवार्य). Ks सेना. Ds
transp. सेना and महती. Dn: महती.

45 ') B: वीरवाः (for पार्थिवाः). S मन्थं क्षत्रिया
वधं. — ') S: (also as in text) हि तत्त्वर्षः; Ks हि
वीरवाः; V: हि त्वत्तत्त्व; Ds: Ds: हि त्वत्तत्त्व; T: जहं
मन्थ; T: मम विमो; T: G: कर्ते त्वत्तत्त्व; M: 4 महत्त्वत्त्व;
M: 4 जहं त्वत्त्व (for हि त्वत्त्वत्त्व). — ') T: M त्वत्त्व;
T: G: जहं (for त्वं हि). Ks: 4 Dn: T: G: M: 4 महारथ
(Ks 'वा').

46 ') Ks Ds M: त्वं (for त्वां). Ds प्राज्ञं (for
प्राप्य). T: G: क्षिप्रम् (for क्षत्रम्). — ') Ds:
Ds: 3 G: 3 एकाहात्; T: 3 M एकाहा (for एकाहात्).
B: 4 इह (for इति). T: 3 G: 3 पुरुषोत्तम (T: 'मा'; G:
'म'); T: पुरुषोत्तम (for इति भारत). — ') Ks: V: B: Ds:
Dn: Ds: 3. 3. 3 S नश्यमानम्; Ds नश्यमानम् (sic) (for
तप्यमानम्). Ks V: B: Dn: Ds: 4. 2. 3 जहं (B: इहं)
युक्तं; Ds: Ds: जहं युद्धे; T: G: 3 M इहं युद्धे; T: 3 G: 3
इदमन्थे (for असंयुक्तं). S: तप्यमानमसं (by metathesis)
युक्तं. — ') Ks V: B: Ds: मन्थेयम् (for न भवेत्). Ds:
मर्षतः (for मे मतिः). T: 3 G: 3 M मन्थे (T: G: 3 युद्धे
जानन्त्य (G: 'नाव') त्व; T: पार्थ राजवत् त्वया.

47 ') Ks B: G: M: चमूवोरा; Ds 'वोरा (for
'वोरा). — ') S: हता समर्षजवीरा हि (hypermetric);
Ks: V: B: Dn: Ds: 4. 2. 3 हतसर्वजवीरा; Ds: Ds: 4. 2. 3

हता समर्ववीरा हि भीष्मद्रोणौ वदा हतौ ॥ ४७
 शीर्षप्रवरयोवाय हतबाजिनद्रिषा ।
 हीना स्येन्दुनक्षत्रेद्यौरिवाभाति भारती ॥ ४८
 विष्मत्ता हि रणे पार्थ सेनेयं भीमविक्रमात् ।
 आसुरीय पुरा सेना शक्रसेव पराक्रमैः ॥ ४९
 तेषां हतावशिष्टास्तु पञ्च सन्ति महारथाः ।
 अश्वत्थामा कृतवर्मा कर्णो मद्राधिपः कृपः ॥ ५०
 तांस्त्वमद्य नरभ्यात्र हत्वा पञ्च महारथान् ।
 हताग्निः प्रवच्छोर्वी राक्षः सद्भीषपचनान् ॥ ५१

हृतवर्मा (D: 'व' 'मरी'; D: हृतवर्मावृद्धिः; S हृतवर्मावृद्धिः।
 — '4) D: वया; S वया (for वदा). D: transp. वदा
 and हतौ.

48 *) B: योवा च; T: योवाया; T: G: M
 योवाया; G: योवाया; G: M: योवाया (for योवाय).
 T: विहीनकवयो वाय; G: हीनं नव रथौ वाया (sic).
 — '5) S: K: V: B (except B: D: T: S: G: योवाया
 (V: G: 'या:); M: नरद्रिषा. — '6) D: हीनः. T:
 स्येन्दु (for स्येन्दु). — '7) T: G: भारतः (for भारती).

49 *) K: B: D: S भीम (M 'का' विक्रमे; V:
 B: S: D: D: D: 'विक्रमा (V: D: 'म; D: 'म:)
 — T: om. (hapl.) 49th. — '8) S: बाह्वेयः; D: रेवं;
 D: 'रि च (for 'रीच). S (T: om.) महा- (for पुरा).
 — '9) T: पुरंदरः; T: G: M देवराज (for शक्रसेव).

50 *) S: K: S: M: हत (M: 'वा' विनिहासः.
 — '8) K: V: B D T G transp. पञ्च and सन्ति. M:
 श्रेष्ठि रं च महारथाः. — '9) D: कृपः कर्णे (for कृत-
 वर्मा). S: श्रेष्ठि कृतवर्मा च. — '10) D: कृतवर्मा

51 *) B: महाबाहो (for नरभ्यात्र). — '5) G:
 वीरान् (for पञ्च). — K: om. 51st-53rd. T: G: om.
 51st. — '6) S: K: D: हताग्निः; K: T: G: M 'मित्र'.
 — '7) B (except B: D: D: S: T: राक्षः. D:
 सद्भीषपचिनी; T: सद्भीषपचिनी. — After 51, T: S: G: S:
 M ina:

765* श्रेष्ठिपुत्रं कृपं सर्वं योजनमाधिरयि तथा ।

पुत्रान् तु वै नरभ्यात्र हत्वा वीरान्महारथान् ।

[(L 1) Cf. 51st. T: S: G: सद्भीषि (T: '4); M:
 सद्भीषि; (for सद्भीषि). M: S: सद्भीषि (for सद्भीषि). — (L 2)
 T: G: रं च (for रं च).]

52 K: om. 52 (cf. v. l. 51). — '8) S: K: सद्भीषि

माकाशजलपातानां मयवैतमहावनाम् ।
 प्रामोत्वमितवीर्यभीम्य पार्थो वसुंधराम् ॥ ५२
 एतां पुरा विष्णुरिव हत्वा देनेषदानवान् ।
 प्रवच्छ मेदिनीं राक्षे शक्रायेव यथा हरिः ॥ ५३
 अथ मोदन्तु पाञ्चाला निहतेष्वरिषु त्वया ।
 विष्णुना निहतेष्वेव दानवेषु देवताः ॥ ५४
 यदि वा द्विषदां श्रेष्ठ द्रोणं मानयतो गुरुम् ।
 अश्वत्थामि कृपा तेऽस्ति कृपे चाचार्यगौरवान् ॥ ५५
 अत्यन्तोपचितान्ता त्वं मानयन्म्रातृभान्वचान् ।

(for साकाशः). — '5) K: B: मयवैतमहावनां (B:
 'करा). — '6) D: om. from सद्भीषि (in 52nd) up to
 विष्णुरिव (in 53rd). V: D: बाह्वेयः; B: S: S: प्रामोति
 (for प्रामोति). D: अथ (for अथ). D: प्रामोति विहितां
 राजा दृष्टीं सागरमेकताः; S: प्रवच्छामितवीर्यं पार्थोवाय
 वसुंधरा.

53 K: om. 53rd (cf. v. l. 51). D: om. up to
 विष्णुरिव (cf. v. l. 52). — '6) D: D: S: एवं; D: S:
 एतान् (for एतां). D: हृह (for हृह). B: बाह्वेयः (for
 देवता). S: एतान्महा महाबाहो पुरा विष्णुविसाहस्रान्. — K:
 om. 53rd-55th. — '7) D: राक्षः. — '8) V: B: S: D:
 D: D: S: G: M: S: सद्भीषि; B: D: T: 'वादी (for
 'देव). D: D: S: S: हृदिवं च (by transp.); D: हृदिवं च.

54 K: om. 54 (cf. v. l. 53). — '8) K: मोदन्तु
 (for मोदन्तु). S: D: देवता. — '9) D: निहतेषु.
 — '10) D: T: S: G: M: [च] निहतेष्वेव (T: 'व्याप्तौ);
 D: निहतेष्वामौ. D: D: S: बाह्वेयः (for एतं). — '11)
 K: दानवेषु च; D: D: S: S: T: दानवेष्विव (for 'देव).
 S (except T: S) दानवेषु दिवौकसः.

55 K: om. 55 (cf. v. l. 53). — '8) D: दानवे (for
 यदि वा). K: S: V: B D (except D: S: श्रेष्ठ. — '9) D:
 D: S: मानयते. — '10) B: हृह; T: हृह; G: हृह (for हृह).
 T: G: सद्भीषि (for सद्भीषि). — '11) D: lacuna for
 हृह. K: V: B D: D: S: वा (for च). S: K: [च]
 चार्थगौरवान्; B: S: S: D: S: T: गौरवं; D: D: S: गौरवान्;
 S (except T: S) मयवैतमहा (for [च] चार्थगौरवान्).

56 *) D: S: S: T: वसुंधरा (for वा त्वा). K: सद्भीषि
 सद्भीषिपुत्रं (sic); V: B: D: D: S: S: S:
 G: M: सद्भीषिपुत्रं (V: 'सद्भीषि; D: 'सुधि; M:
 'सद्भीषिपुत्रं; T: सद्भीषिपुत्रं; T: G: S:
 सद्भीषिपुत्रं; G: S: S: सद्भीषिपुत्रं. — '8) B: मानय

C. 2. 2000
 B. 2. 75. 60
 S. 2. 77. 61

G. B. 1000
B. A. 71. 50
C. B. 72. 51

कृतवर्माणमामाय न नेष्यसि यमद्वयम् ॥ ५६
आतर् मातुरासाय द्रव्यं मद्रजनाधिपम् ।
यदि त्वमरविन्दाद्य इयावाद्य जिघांससि ॥ ५७
इमं पापमसि क्षुद्रमत्यन्तं पाण्डवान्प्रति ।
कर्ममद्य नरभेष्ट ब्रह्माणु निशितैः शरैः ॥ ५८
एतत्ते मुकुतं कर्म नात्र किञ्चिद्युज्यते ।
वयमप्यत्र ज्ञानीमो नात्र दोषोऽस्ति कथन ॥ ५९
दहने यन्मपुत्राया निशि मातुस्तवानय ।

V: आनिवाचवाङ्; T: मानुगौरवाङ् (for आनुवाचवाङ्).
— ') T: अय त्वं (for आयाय). — ') B: न नेष्यामि;
B: न लयेति; T: G M प्रेषयेनं (T: G: 1.1 'येन; G: 'येनं)
(for न नेष्यसि). T: मातुः सत्यमेव च. — After 56,
T: ina.

766* पुत्रा नाम्बच औ पार्थ संरक्षारक्तवाचिनी ।

57 T: om. 57th. — ') B: आतुर (for मातुर).
— ') B: न जिघांसि मातुः.

58 S transp. 58 and 59. — ') D: D: 1.1 इदं
(for इमं). S K: D: 1.1 पापमपि क्षुद्र. D: D: 1.1
कुद्वय; S इद्वय (for क्षुद्रय). — ') D: T: बहिर्
(for अन्तर्). — ') D: इदं (for अय). S पुत्रा (for
वर). — ') K: V: B: 1.1 D: 1.1 D: 1.1 अज्ञाः सु-
(D: 'अज्ञा) निशितैः शरैः; B: निजकाणु निशितैः शरैः; S
बहि (T: पुत्रि) पार्थ निशितैः शरैः.

59 S transp. 58 and 59. — ') T: G M सङ्कृतं.
T: M: 1.1 सर्वं (for कर्म). — ') D: (marg.) नाम्बच;
T: G M: 1.1 (for नाम्ब). K: B: 1.1 D: 1.1 D: 1.1
M: C: 1.1 किञ्चन (for किञ्चि). B: S (except T: 1.1) विद्यते
(for युज्यते). — ') T: 1.1 अय; G: 1.1 अय (for अयि).
K: 1.1 V: B: D: S [अ]यु (T: G: 1.1 [अ]य). M: 1.1
जायमानो. — ') G: 1.1 transp. अय and अयि. K: D: 1.1
किञ्चन (for कथन).

60 ') D: 1.1 T: 1.1 G M: 1.1 दहने; C: 1.1 दहने.
S य:; K: 1.1 य:; D: 1.1 य:; D: 1.1 य:; M: 1.1 [S]यि; C: 1.1
य (as in text). D: 1.1 सुपुत्राया; C: 1.1 स (as in text).
— ') K: 1.1 लया; C: 1.1 लया (for लय). — K: 1.1 om. 60th.
— ') D: 1.1 D: 1.1 दूतार्थ. K: 1.1 दूत (for दूत). S यु-
(G: 1.1 यु) पक्षे युष्माकं. — ') K: 1.1 सुयोधनं; S (except
T: 1.1) वयाङ्. — S: 1.1 K: 1.1 om. (hapl.) 60th-61th.

दूतार्थे यच्च युष्मासु प्रावर्तत सुयोधनः ।
तत्र सर्वत्र दृष्टात्मा कर्णो मूलमिहाजुन ॥ ६०
कर्णादि मन्यते शार्पं नित्यमेव सुयोधनः ।
ततो मामपि संरक्षो निग्रहीतुं प्रचक्रमे ॥ ६१
स्विरा बुद्धिर्नरेन्द्रस्व धार्तराष्ट्रस्व मानद ।
कर्णः पार्थाश्रेष्ठे सर्वान्विजेष्यति न संशयः ॥ ६२
कर्णमाश्रित्य कौन्तेय धार्तराष्ट्रेण विग्रहः ।
रोचितो भवता सार्धं जानतापि बलं तव ॥ ६३
कर्णो हि भाषते नित्यमहं पार्थान्समागतान् ।

— ') K: 1.1 B: 1.1 D: 1.1 D: 1.1 1.1 तस्व (B: 'त्र) सर्वस्व दृष्टात्मा.
— ') K: 1.1 [अ]युज (for [अ]जुन). K: 1.1 V: B: 1.1 D: 1.1
D: 1.1 D: 1.1 1.1 कर्णो वे मूलमित्युत (D: 'माश्रित:); B: 1.1 D: 1.1
कर्णो मूलमिहोष्यते; S कर्म: पापकृतां वर: — After 60,
S reads 65-66 (T: G: 1.1 M repeating 65th-66th; T: 1.1
repeating 65-66 and T: G: 1.1 repeating 65th in the
proper place).

61 S: K: 1.1 om. 61th (cf. v. 1. 60). — ') S कर्म
(for कर्णाङ्). — ') D: 1.1 सर्वस्व; T: 1.1 संकुद्रो (for
संरक्षो). — ') S: K: 1.1 D: 1.1 D: 1.1 G: 1.1 M निग्रहीतुं-
T: 1.1 उपाकमन्; T: G M: 1.1 वराकमन्; M: 1.1 प्रचक्रमन् (for
प्रचक्रमे). — After 61, K: 1.1 ina.

767* ध्यानाशेषे च युष्मासु अचर्मितः सुयोधनः (sic) ।

62 ') S: 1.1 स्थिता; K: 1.1 T: G: 1.1 M: 1.1 स्थिता (for
स्विरा). D: 1.1 D: 1.1 वरभेष्ट; S वरैराणां (for नरेन्द्रस्व).
— ') T: 1.1 G: 1.1 M पाणिनी (M: 1.1 'मो:); T: 1.1 चोमयो:;
G: 1.1 पाणिनी (for मान्). — ') S: K: 1.1 1.1 T: 1.1 पार्थ.
B: 1.1 रणान्. — ') K: 1.1 विजिघांसि (sic). S नाशविजिघांसि
सायकैः.

63 ') K: 1.1 कर्णमाश्रित्य (for 'माश्रित्य). — ') S
(except M: 1.1) धार्तराष्ट्रस्व. G: 1.1 विक्रम:; G: 1.1 विग्रहो.
— ') S: K: 1.1 (except K: 1.1) रोच (S: 'व्य) जे; D: 1.1 मोक्षितो;
T: 1.1 रोचिते; T: 1.1 G: 1.1 दक्षितो. — ') D: 1.1 T: 1.1 जानतो;
T: 1.1 जानान् (for जानता).

64 ') D: 1.1 [S]यि (for हि). S अयपति ये (for हि
भाषते). — ') M: 1.1 अहम् (for अहं). T: 1.1 सर्वायवाङ्
(for समागतवाङ्). — ') K: 1.1 V: B: 1.1 D: 1.1 D: 1.1 1.1
S च दाकाहं; B: 1.1 च राजान्ये; D: 1.1 च राजोन्म्याङ् (for स-
राजानं). — ') D: 1.1 D: 1.1 1.1 M: 1.1 महावयं; T: 1.1 G: 1.1 'हवे
(for 'हवे). D: 1.1 विजेष्यतीति महावये (hypermetris);

वासुदेवं मराजानं विज्ञेयामि महारथे ॥ ६४
 प्रोत्साहयन्पुत्रात्मानं धार्तराष्ट्रं सुदुर्मतेः ।
 समितौ गर्जते कर्णस्तमघ जहि भारत ॥ ६५
 यच्च युष्मासु पापं वै धार्तराष्ट्रः प्रवृत्तवान् ।
 तत्र सर्वत्र दृष्टात्मा कर्णः पापमतिर्बुद्धम् ॥ ६६
 यच्च तदधार्तराष्ट्राणां क्रुरेः शक्तिर्महारथेः ।
 अवश्यं निहतं वीरं सौमद्रसुषमेक्षणम् ॥ ६७

द्रोणद्रोणिकृपान्वीरान्कम्पयन्तो महारथान् ।
 निर्मनुष्याश्च मानज्जान्निर्वाधांश्च महारथान् ॥ ६८
 व्यचारोहांश्च तुरगान्वर्त्तन्प्रायुधजीविनान् ।
 कुर्वन्तमृषमस्कन्धं कुहृश्विपयस्करम् ॥ ६९
 विषमन्तमनीकानि व्यवधन्तं महारथान् ।
 मनुष्यवाजिमातङ्गान्प्रहिण्वन्तं यमक्षयम् ॥ ७०
 शूरोः सौमद्रमावत्सं दहन्तमिव बाहिनीम् ।

C. L. 508
 S. L. 75. 79
 R. L. 77. 78

Ts 'मीलि संयुगे.

65 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60. — *) T₁ M₁-4 प्रोत्साहयन्; M₁ 'हय. K₁ पुत्रात्मानं. T₁ (first time) प्रोत्साहयन् पुत्रात्मानं. — *) K₁ V₁ B D T₁ (both time) M सुदुर्मते. — *) M₁ (first time) समितौ. D₁ रावते; T₁ M₁-4 (all first time) मदिते; T₁ G M (all second time) यस्मिन्; T₁ M₁ (both first time) मदिते; T₁ G (all first time) मदिते (for गर्जते). D₁ पापम् (for कर्मम्). T₁ (second time) गर्जतेय मरा कर्मम्. — *) T₁ M₁-4 (all first time) यच्च (for यत्). D₁ धार्तराष्ट्रं (for भारत). — After the repetition of 65th, T₁ G ins. an addl. colophon [Addy. no.: 82], followed by 68th in T₁.

66 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60. — *) K₁ L₁ यच्च; D₁ यच्च; T₁ (first time) यच्च (for यच्च). T₁ (first time) पापम्. D₁ यच्च (for दै). D₁ transp. पापं and दै. — *) S K₁ L₁ B₁ G₁ (first time) प्रवृत्तवान्; B₁ पुत्राकरोत् (for प्रवृत्तवान्). — After the repetition of 66th, T₁ G₁ M ins.:

768th सर्वपापदुरायाः कर्णमस्मिन् वै दृष्टम् ।

[T₁ G₁ सर्वपापं... पापं; G₁ सर्वपापदुरायाः (for the prior half).]

— After the above, G₁ reads 68th. — *) D₁ transp. सत्र and सर्वत्र. D₁ सर्वत्र (for सर्वत्र). K₁ पापमस्मिन्; K₁ 'मस्मिन्; B₁ 'रमे मस्मिन्. K₁ कर्मयो-
 यस्मिन् (for 'मस्मिन्). T₁ (both times) G M सत्र सर्वत्र दुर्बुद्धिः कर्मो मृकमिहाहुं (cf. 60th).

67 T₁ G₁ read 67th after 769th. — *) K₁ V₁ यच्च (for यच्च). V₁ D₁ L₁ S T₁ G₁ हं; D₁ तेर (for हं). K₁ B (except B₁) D₁ D₁ L₁ धार्तराष्ट्रं. — *) S वक्तिः शूरोमहारथे. — *) S₁ D₁ D₁ S विहितं. K₁ क्षयवीर्यं. S वधवत् संवृत्तं (T₁ G₁ सन्ने) वीरं (G₁ युधं) सौमद्रमपराजितं.

68 *) K₁ G₁ M₁ द्रोणद्रोणिकृपान्; V₁ D₁ D₁ द्रोणे द्रोणि कृपे. — *) S₁ कर्णवते; K₁ कर्णवते (for कर्म). V₁ B D कर्णः V₁ D₁ D₁ L₁ कर्णं नन्व नरवैवात् (D₁ L₁ 'नं); T₁ G₁ M कर्णवत् M₁ 'नान्न नरवैवात्; T₁ G₁ कर्णवत् वरे (G₁ नरे) वृत्तिः; T₁ G₁ कर्णवत् नरे वृत्तिः. — After 68th, T₁ reads 70th; G₁ 70th-71th; M 70th-71th followed by an addl. colophon. K₁ L₁ om. (hapl.) 68th. T₁ read 68th-69th after 71th. T₁ reads 68th after the addl. colophon; G₁ after 768th. — *) T₁ G₁ M निर्मनुष्याश्च. T₁ G मानंराष्ट्रं; M₁ 'गात्; M₁-4 'गा. — *) T₁ G तुरगाश्च; M₁ क्षिराश्च; M₁-4 क्षिराश्च. T₁ G M महारथाः. — After 68, T₁ G M ins.:

769th प्राक्षयन्ति का सन्ने दिवो जीतास्मिन्मन्वे ।

[T₁ जीता दयाहुं; G₁ दयास्मिन्मन्वे; G₁ दय सन्नेतः (for जीतास्मिन्मन्वे).]

— After the above, T₁ G₁ read 67th.

69 G₁ read 69 after 71th. — *) K₁ D₁ व्याचारोहांश्च; K₁ B₁ D₁ L₁ 'व्याचा'; S (except T₁) विग (G₁ 'ह) व्याचूत् (for व्याचारोहांश्च). — *) B₁ पत्नीव्यायुधः; D₁ D₁ L₁ G₁ पत्नीव्यायुधः; D₁ M₁ पत्नीव्यायुधः (for पत्नीव्यायुधः). V₁ B₁ L₁ D₁ L₁ 'जीविता'; D₁ 'जीवितात् (for 'व्याचूत्). — *) T₁ कुर्वन्तम् (for कुर्वन्तम्). G₁ क्षयवत्सं. — After 69, G₁ reads 71th-72th.

70 T₁ reads 70th; G₁ M read 70th-71th after 68th. — *) K₁ V₁ B₁ D₁ वधवत्सं; D₁ विव (sic) (for विव). — *) D₁ D₁ L₁ व्याचरंतं; T₁ प्रवृत्तं; T₁ G₁ M प्रवर्तं; G₁ प्रवर्तं (for व्याचरंतं). — *) B₁ D₁ मनुष्यवधमातङ्गात्. — *) K₁ V₁ B₁-4 D (except D₁) प्राक्षिण्यतः; T₁ प्रवृत्तं; T₁ G M प्रवृत्तं (for प्राक्षिण्यतः).

71 For sequence in G₁ M, cf. v. l. 70. — *) S₁ व्याचरंतं; K₁ V₁ B D (except D₁) T₁ G M-4 व्याचरंतं (for व्याचरंतं). — *) S (except M₁-4) वक्तिः (for वृत्तिः). — After 71th, T₁ read 68th-69th; G₁ 69; and

G. 8. 51. 71
B. 8. 51. 71
S. 8. 77 77

तन्मे दहति गात्राणि सखे सत्येन ते शपे ॥ ७१
यद्यत्रापि च दृष्टत्मा कर्णोऽप्यनुवृत्त प्रभो ।
यद्यनुवृत्ताभिमन्योः कर्णः स्वातुं रणेऽव्रतः ॥ ७२
सौमद्रश्चरनिर्मितो विसंज्ञः शोषितोऽशितः ।
निःश्वसन्क्रोशसंदीप्तो विवृणुः सायकार्दितः ॥ ७३
अपयानकृतोत्साहो निराशश्चापि जीविते ।
तस्मै सुविह्वलः संकपे प्रहारजनितश्रमः ॥ ७४
अथ द्रोणस्य समरे तत्कालसदृशं तदा ।

M ina. an addl. exophoron. [Adhy. name: M1 अनुव-
प्रवृत्तस्य. — Adhy. no.: M 81.] G1 reads 71^a-72^b
after 69. — ') B1 दहति; M1 तन्मा (for तन्मे).
— ') S1 Ka. 2. 4 स खे; B1 सर्वे; T1. 2 संकपे; G1 M1. 2
सखे (for सखे). S1 Ka. 2 संकपेन (for सत्येन).

72 ') K1 देव युवाणि (sic); K1 यद्यत्रापि च; D1
यद्यत्रापि च (sic); D1 यद्यत्रापि च; T1. 2 G M यद्य
T1 यद्यत्र तत्र (for यद्यत्रापि च). — ') S1 K1 [S]-
यद्यत्र तत्र; S1 [S] यद्यत्र; K1 [S] यद्यत्र; K1 [S]-
यद्यत्र तत्र; K1 [S] यद्यत्र; D1 D1. 2 यद्यत्र; D1 [S]-
यद्यत्र तत्र; K1 [S] यद्यत्र; T1 [S] यद्यत्र; G1
यद्यत्र तत्र; T1 M1. 2 [S] यद्यत्र; T1 [S] यद्यत्र; G1
यद्यत्र तत्र; M1 [S] यद्यत्र; T1 G1. 2 यद्यत्र तत्र; T1 M
यद्यत्र; G1 यद्यत्र (for यद्यत्र). T1 G1. 2 यद्यत्र तत्र;
(G1 'यु:). — ') S1 यद्यत्र तत्र; K1 यद्यत्र तत्र;
T1. 2 G M यद्यत्र तत्र; T1 यद्यत्र तत्र; T1 यद्यत्र तत्र;
— ') B1 कर्णे. D1 D1. 2 रणे तत्र; D1 तत्राव्रतः; D1
रणाव्रते (for रणेऽव्रतः). T1 यद्यत्र तत्राव्रतः.

73 ') T1. 2 G यद्यत्र तत्राव्रते (for 'सर्वेऽपि').

74 S transp. 74^a and 74^b. — ') D1 (also as
in text) युवाणि यद्यत्र तत्राव्रते. — ') B1 यद्यत्र तत्राव्रते;
D1 D1. 2 यद्यत्र तत्राव्रते. S (except T1) यद्यत्र तत्राव्रते
— After 74^a, B1. 2 (both line 1 only) S ina.

770* युवोर्वचं रणे दृष्ट्वा कर्णमात्रे सुवृत्तः ।

यद्यत्रापि च दृष्टत्मा कर्णोऽप्यनुवृत्त प्रभो ।

यद्यनुवृत्ताभिमन्योः कर्णः स्वातुं रणेऽव्रतः ।

[(L. 2) T1 रणे कर्णे (for रणे: सर्वे); T1 यद्यत्र
(for 'रणे: — (L. 3) T1 यद्यत्र तत्राव्रते (for यद्यत्र)']

— ') K1 B1 T G1. 2 M यद्यत्र तत्राव्रते; G1 यद्यत्र तत्राव्रते;
(for यद्यत्र तत्राव्रते); G M यद्यत्र तत्राव्रते (for यद्यत्र तत्राव्रते). B1. 2
यद्यत्र तत्राव्रते (B1 यद्यत्र तत्राव्रते); D1 यद्यत्र तत्राव्रते;
— ') S (except T1) यद्यत्र तत्राव्रते (T1 G1 'यद्यत्र तत्राव्रते').

75 For S version of 75^a, cf. 770*. — ') B1 D1
T1 यद्यत्र तत्राव्रते (for यद्यत्र तत्राव्रते). — ') V1 D1 कर्णे; T1

युत्वा कर्णो वचः कूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ७५
ततश्चिच्छेदायुधं तेन रणे यद्य महाभारतः ।
स चैव निकृतिप्रज्ञः प्रावचीच्छेदवृष्टिभिः ॥ ७६
यद्य कर्णोऽप्यनुवृत्तः सखायां परुषं वचः ।
प्रमुखे पाण्डवेयानां कुरुषां च नृपसंवत् ॥ ७७
विनष्टाः पाण्डवाः कृष्णे श्वाघतं नरकं गताः ।
पतिमन्यं प्रयुज्योषि वृषीण्य मितभाषिणि ॥ ७८
लेखास्तु हृतराष्ट्रस्य दासी भूत्वा निवेशनम् ।

G M द्रोण- (for कर्णे). K1 वचः; B1 D1 ततः (for वचः).
B1 G1 M1-4 कूरः; D1 कूरः; D1 कूरं (for कूरं). T1
युत्वा चतुरभिः कर्णे. — ') B1 D1 सोस (for ततश्च).
T1 यद्य यद्यच्छेद कर्णम्.

76 ') S K1 यद्यत्र तत्राव्रते; D1 यद्यत्र तत्राव्रते. T1 त
यद्यत्र तत्राव्रते. — ') S दृष्ट्वा (for रणे). — ') S1 K1
D1 तं चैव; D1 सर्वे च; T1 G1 स चैव (for स चैव). S
D1 D1 निकृतिप्रज्ञः; B1 यद्यत्र तत्राव्रते; D1. 2 निकृतिप्रज्ञः;
G1 निकृतिप्रज्ञः. — ') K1 V1 B1 D1. 2. 3 प्राहरन्; B1
D1. 2 T1 प्राहरन्; B1-4 D1 प्राहरन्; D1 D1. 2
प्राहरन्; T1 प्राहिण्योः; T1 G M प्राहिण्योः (for प्रावचीच्छेद).
B1 चैव (for चैव). — After 76, N T1. 2 ina.

771* तस्मिन्निदिते वीरे सर्वेषां दुःखमाविष्टम् ।

[K1 यद्यत्र. T1 चैव (for वीरे).]

N T1. 2 cont.: T1 G M1 ina. after 76:

772* प्राहस्य तु दृष्टत्मा कर्णे स च सुयोधनः ।

[K1 प्राहस्य; B1 प्राहस्य (for प्राहस्य). K1. 2 स च; B1. 4
स च (for स च). B1 दृष्ट्वा; D1 कर्णे (for कर्णे). T G M1
कर्णे राजा च (G1 'यद्यत्र; M1 'यद्यत्र) कौरवः.]

77 ') K1. 2 यद्यत्र (for यद्यत्र). G1 कर्णे (for कर्णे).
K1 कर्णे; D1 कर्णे. — ') D1 पुरुषं (for परुषं).
— ') V1 परुषे; D1 प्रमुखः. — ') S1 यद्यत्रां (for
कर्णे). V1 B1 D1 D1. 2. 3 नृपसंवत्; T1 'कूर'.
T1. 2 G M कर्णे चैव परुषं.

78 ') K1 सर्वे (for कर्णे). — D1 lacuna for 78^b.
— ') K1 यद्यत्र. D1 D1. 2 यद्यत्र (for यद्यत्र). K1
यद्यत्र यद्यत्र यद्यत्र. — ') D1 तु सुयोधने (for तु सुयोधने).
— ') D1 D1. 2 तु सुयोधने (for तु सुयोधने). S1 B1. 2 D1
D1. 2. 3 T1 यद्यत्राव्रते (D1 D1 'यद्यत्र'); V1 [य] यद्यत्राव्रते;
D1 [य] यद्यत्राव्रते; T1. 2 G M यद्यत्राव्रते;
(T1 G1. 2 'यद्यत्र') (for यद्यत्राव्रते).

79 ') S K1 D1 लेखास्तु; K1. 2 D1 D1. 2 यद्यत्र सर्वे;
V1 यद्यत्र सर्वे (hypermetric); B1. 2 लेखास्तु; B1 यद्यत्र;

प्रविशारालपश्माक्षि न सन्ति पतयस्तत्र ॥ ७९
इत्युक्तवानधर्मज्ञानदा परमदुर्मतिः ।

पापः पापं वचः कर्णः शृण्वतस्तत्र भाग्न ॥ ८०

तस्य पापस्य तदाक्यं सुवर्णविकृताः शराः ।

शमयन्तु शिलाघातास्त्वयास्मा जीवितच्छिदः ॥ ८१

यानि चान्यानि दुष्टात्मा पापानि कृतवांस्तव्यि ।

तान्वद्य जीवितं चास्य शमयन्तु शरास्तव ॥ ८२

गाण्डीवप्रहितान्धोरानय गात्रैः स्पृशन्धरान् ।

कर्णः सरतु दुष्टात्मा वचनं द्रोणसीष्मयोः ॥ ८३

सुवर्णपुष्पा नाराचाः शत्रुमा वेपुनप्रमाः ।

स्वयास्तास्तस्य मर्माणि भित्त्वा पासन्ति शोणितम् ८४

उग्रास्त्वङ्गुर्निर्मुक्ता मर्म भित्त्वा शिताः शराः ।

Da लिपास्य (sic); Da प्रेषाम् (marg. लिपास्य); Ts लिपिनी; Ts वलन्तु; Ts Gs लिपान्तर (Gs 'लप'); Gs मेवाम् (for लिपान्तर). Ba.s. Da.s. S वापेराइन्व. Da लिपान्तरान्तराण्य (sic) Ca corrupt. Co. लेले विप्रनिर्मे सुप्रवी यन् । * — *) Ka V; Ba.s. Da.s. Da.s. S (except Ts M) दासीन्वा; Da दासीन्वा. Ts निवेष्टने. — *) S Ka V; B Da.s. S. Ts G.s. वचान्ति; Da वचान्ति (for वचान्ति). Co Ca वचान्ति कुटिले वचन वस । Co — After 79, Ba.s. S Da.s.

773° न वचनवाः प्रभवन्ति तत्र कृते कर्मवचन ।

दासभावांति पाञ्चाक्षि त्वयं दासी च शोभने ।

अथ दुर्बोधो लेख. वृत्तिर्वा वृत्तिः स्मृतः ।

तमे चास्य महीराजा योगक्षेममुपासने ।

पश्येदानीं वया मदे विवहाः वचनवाः समम् । [5]

अन्वयोऽयं समुदीक्यते चार्तराष्ट्रस्य लेखः ।

व्यक्तं वचनिका लेखे नरके च निमित्तताः ।

प्रेषवचानि रामानुजवचानि कौरवम् ।

[(L. 1) Gs तत्र (for तत्र). Ba.s. वचनः प्रभवः Ba 'वच' त्वय न दे कृते (Ba 'वच') कर्मवचन. — (L. 2) Ba दासीन्ते (for दासी च). — (L. 3) Ts वृत्तिर्वा वृत्तिः स्मृतः (for the posterior half). — (L. 4) Ba.s. वचन; Ts G Ms.s. वच; Ms लिपि (sic) (for वच). — (L. 5) Gs वया (for वया). Ba लिपिर्वाचनान्वयः; Ba Ts लिपिर्वाचनान्वयः (for the posterior half). — (L. 7) Ba.s. S (except Ms) वच. Ba.s. S लिपे व; Bom. ed. न वृत्ते (for नरके च). — Ba om. line. — (L. 8) Ba.s. वचनवचन लिपि. वृत्तिर्वा वचन कौरव.]

80 *) Ka स धर्मवच (for वच). S (except Ts) वचनान्वय च वचनवा. — *) S वया (Ts वया) (for तत्र). — *) Ka वया; Da Ts वया; Ms.s. वया (for वया). Ba V; B (except Ba) Da.s. S (except Ms.s) वया; Da वया (for वया). Ts G.s. वया; Gs वया. (for वच). — *) Ts वृत्तिर्वा (for वृत्ति). Ts G M वचन.

81 *) Ka V; B D Ts वच; Ts G M (for वच). — *) Ka लिपिकावली. — *) Ts (for 'वच'). Co. लिपे वच (as in text). Ts G M

(Ts 'वचो'; Ms.s 'वचन') वचनित. — Ts G M Da.s. a passage given in App. I (No. 23) after 81; Ts Da.s. after the first occurrence of 82.

82 S (Ts second time) reads 82 after 777°. — *) Ba वचि (for वचि). Ts (last time) वचनानि (for वचनानि). — Ka om. 82°-83°. Ka repeats 82° after 83. — *) Ts (first time) वच (for वचि). — *) Ka Da Ts G M वचन; Da Da.s. वचन (for वचन). Vi वच (for वच). — After the first occurrence of 82, Ts om. App. I (No. 23). On the other hand, Ts G M Da.s. after 82; Ts after the repetition of 82.

774° वचनं कुरु परिक्रमं कृष्णवाः शत्रुवाचन ।

इत्या शत्रु रणेऽकाव्यं नदीनविपौवच ।

अथ वाचिर्वाचिर्वाचन वाचैः समन्ततः ।

मन्वतां त्वं नरवाच प्रवरं सर्ववचिर्वाच ।

गाण्डीवप्रहितान्धोरानय गात्रैः स्पृशन्धरान् । [5]

यत्तु कर्म रणे वाचैः वाचिर्वाचिर्वाचन वाचैः ।

[(L. 1) Ms वचनं (sic) (for वच). Gs वृत्तिर्वा; Gs 'वचन'; Ms 'वाचन' (for 'वचन'). — (L. 2) Ms वचि (sic) (for वचि). — (L. 3) T G वाचिर्वाचि (for वचि). Gs वृत्तिर्वाचि (for वचन). — With line 5, cf. 83°. — (L. 5) Ts.s. Gs M गाण्डीवप्रहितान् (Ts 'गा'). Ts G.s. वचन (for वचन). Ts वच वाचैः वचनान्; Ts Gs वच वचनान्; Gs वच वाचिर्वाचनान्. — (L. 6) Ts वच; Gs वच; Ms वच (for वच). Ts वाचिर्वाचिर्वाचि; Gs 'वचन' (for 'वचन').]

— After the above Ts G om. 775°.

83 For S, cf. 775°. Ka om. 83° (cf. v. l. 82). — *) Da गाण्डीव (for गाण्डीव). — Da वाचिर्वाचि. प्रहितं वच. — *) Da वच (marg. वच) (for वच). Da गाण्डीवप्रहितान् (for गात्रैः स्पृशन्). — After 83, Ka repeats 83°.

84 For S, cf. 775°. — *) Da.s. Da.s. वचन; Da वचन (for 'वच'). Da.s. वचनान्वय; Co वेपुन (as in text). — *) Da (marg.) Ka V; Ba.s. Da.s. Da.s. वचनान्वय; Ka वचनान्वय.

85 For S, cf. 775°. — *) S Ka.s. Da वचनान्वय.

हतयोधं समुत्सृज्य मीतः शल्वः पलायताम् ८९
ततः सुयोधनो दृष्ट्वा हतमाधिरथिं त्वया ।
निराशो जीविते त्वद्य राज्ये चैव धनं त्रय ॥ ९०
एते द्रवन्ति पाञ्चाला बध्यमानाः श्रितैः श्वरैः ।
कर्णेन भरतश्रेष्ठ पाण्डवानुजिहीर्षवः ॥ ९१
पाञ्चालान्द्रौपदेयांश्च दृष्टुमुन्नक्षिण्डिनौ ।
दृष्टुमुन्नतन्त्रांश्च शतानीकं च नाकुलिम् ॥ ९२

8 K.s. समुत्सृज्य (for समुत्). Ks V: B Dai Ds: Ds-1 T: हतयोधामुत्सृज्य. — 2) Ds शल्वः. S (except Ts): पलायने. — After 92, S Bom. ed

778* न चेत्कर्णमुनं शार्पं सुतपुत्रस्य वयस्यः ।

प्रतिश्रावकनाथोऽपि निहन्मिषमि सावके ।

[(L. 2) Ts M: का (M: का) शार्पं (for 'शार्प')]. Ts G: निहन्मिषमि.]

Ts M cont. — Ts G ins. after 774*:

779* हते कर्णे मृतं दृष्ट्वा श्रितं पुनं दुरतमवाह ।

करतां श्रेष्ठभीष्माभ्यां वयः शत्रुस्य मानद ।

[(L. 1) G: श्रितं; M: करतां. — Ts G: शत्रुस्य (for श्रितं पुनं. — (L. 2) Ts G शत्रुस्य; M: मानद; M-4 मानद (for मानद).]

— After the above, Ts s ins. 775*.

90 *) S (except Ts) न चेत् (for सतः). — 2) Ks G: आधिरथः; Ts G.s: आधिरथि (Gs 'थ'). Gs त्वया (for त्वया). — 3) Gs निराशो (for निराशो). S (except Ts) जीवितार्य. — 4) Ks राज्यं. Ks V: B.s.s: Dai Ds: Ds-1: जयस्यति. (Ds 'सिद्ध'); B.s: जयिष्यति (for जयं त्रय). S सप्तपुत्रयोऽपि निहन्मिषमि. — After 90, Ks B.s: Dai Ds.s: S (except Ts) ins.:

780* अनी हि सावकाभ्यां कर्णे निहन्ति संयुगे ।

सकमुत्सृज्यतो वीर्याच्छेकरमथिमेऽपि वा ।

[(L. 1) Ks B.s: Dai Ds.s: एव वै (for अनी श्रेष्ठ). Dai Ds: श्रेष्ठ. (for एव वै). M.s: निहन्ति. Ks B.s: Ds कर्णे इति स सावके; Dai Ds: श्वरै इति स्वसावके: (for the posterior half). — (L. 2) Ts Gs श्वरै (for श्वरै). Ks B.s: Dai Ds.s: दृष्टुमुन्नतौ श्वरै (Ks श्वरै; Ds दुष्ट) (for the prior half). Ts युवा; Gs वयः (for इति वा). M श्वर (M: 's) प्रतिमोपि वा (M: 'नो युवा).]

91 *) Ss B.s: पञ्चाला. — 2) Gs transp. श्रितैः and श्वरैः. — 3) Ts Gs भरतश्रेष्ठ. — 4) V: उजिहीर्षवः; Dai Ds: 'देवैः. Ds पाण्डवानु जिहीर्षवः; S तन्त्रासुत्तर पाण्डव.

नकुलं महदेवं च दुर्मन्यं जनमेजयम् ।
सुवर्माणं मान्यर्किं च विद्धि कर्णवचं गतान् ॥ ९३
अम्पाहतानां कर्णेन पाञ्चालानां महारणे ।
श्रूयते निनदो घोरस्त्वद्वन्धूनां परंतप ॥ ९४
न त्वेव मीताः पाञ्चालाः कथंचित्स्युः पराशुभ्याः ।
न हि मृत्युं महेष्वामा मणयन्ति महारथाः ॥ ९५
य एकः पाण्डवीं सेनां श्रुगैवैः समवेष्टयन्

C. S. 3728
B. S. 72. 107
S. S. 77. om.

92 *) B: पञ्चाला. — 2) Gs दृष्टुमुन्नतौ निहन्मिषमि. — S transp. 92* and 93*. — 3) Ds दृष्टुमुन्नतः; Dai Ds: नु (for च). Ts G: दृष्टुमुन्नतुमार्या. — 4) Ds नाकुलं; Ts भारतः; Ts पाण्डवः; G पाण्डव (for नाकुलिम्).

93 S transp. 92* and 93*. — 2) Ds दुर्जनं; Ds दुर्जनं; S दौर्मुखि (Ts G.s: M: 'स') (for दुर्मन्यं. — 3) Ks B.s: Dai Ds-1: सुवर्माणं; V: B.s: Dai Ds: Ts G सुतः; Ts प्रतिमोपि (for सुवर्माणं).

94 *) B: अम्पाहतानां; B: प्रथा (for अम्पा). — 2) V: B.s: Ts पञ्चालाः. Ks V: B D S (except Ts) अनी (for महा). — 3) Gs घोर (for घोरस्त्व). — 4) Ds विनां एते; Ts Gs M जयं त्रय; Ts Gs जयस्यत् (for परंतप).

95 *) Ds मणयन्ति; Ts G न चैव (for न त्वेव). Ds मृताः (for जीवाः). Ss B: Ds: M: पञ्चाला. — 2) Ds कथं वा स्युः; Ts कथंचित्स्युः (sic); Gs कथंचित्स्युः (for 'स्युः'). Ks परंतपः. — Ss Ks om. (hapl.) 95*-96*. — 4) K.s: V: B D महारणे (for 'रथाः'). S (except Ts) शार्पं निहन्ति श्रुगैः. — After 95, M ins. 781*.

96 Ss Ks om. 96 (cf. v. 1. 95). — 2) Ks सरोधैः; Ds: सरोधैः (for सरोधैः). V: जयिष्यत्; Ts G समरीडयत् (for 'वेष्टयत्'). — 3) B: Ds: पञ्चालाः; S तन्त्रासुत्तर समरे. — 4) Ds: Ds-1: Ts G.s: M-4 भीष्मात् (for भीष्मं). Ks भीष्मेनामनराकुमुखा. (corrupt); Ks भीष्मामनान्य (sic). — T G ins. after 96: M after 95.

781* ते कथं कर्णमात्राव विप्रवेपुर्महावकाः ।

वस्तुनैकः सर्वपाञ्चालावद्वन्धुनि नासवत् ।

सकमुत्सृजते वीरः पाञ्चालानां रथजने ।

तन्त्रासुत्तर समरे मिश्रार्थे निहन्मिषमिः ।

[M reads line 1 after line 4. — (L. 1) Gs निहन्मिषमिः; Ts महारथः (for 'द्वयः'). — (L. 2) Ts वयस्यः (for वयस्यः). Ts Gs M: सप्तपुत्र (Ts 'वेष्ट'); Ts सप्तपुत्र (for सप्तपुत्र). — (L. 3) M: श्वरै (for श्वरै). Ts सप्तपुत्र

८. ५१. ९६
८. ५१. ९७
८. ५१. ९८

तं समामाय पाञ्चाला मीष्मं नामन्यराशुक्ताः ॥ ९६
तथा ज्वलन्तमस्त्राग्निं गुरुं सर्वधनुष्मताम् ।
निर्दहन्तं समारोहन्धुर्वेषं द्रोणमोक्षमा ॥ ९७
ते नित्यमुदिता जेतुं युद्धे शत्रुनरिंदमाः ।
न ज्ञात्वाधिगन्धेर्भीताः पाञ्चालाः स्युः पराशुक्ताः ९८
नेषामापयतां शूरः पाञ्चालानां नखिनाम् ।
आदत्तेऽश्वच्छरैः कर्णः पतंगानामिबानलः ॥ ९९
तांस्तथामिमुत्तान्वीरान्मित्रार्थे त्यक्तजीवितान् ।
क्षयं नयति राधेयः पाञ्चालाञ्छतशो रणे ॥ १००

(१०१). — (L. 3) Ts विद्याल मित्रवत्सवः.]

97 Ka om. १७^a-१८^a. Ms-a om. (Sapt.) 97-98.
— *) Ka उवल्लुम्; B; [ज]जुनेतम् (for उवल्लुम्). Dn
जकाभिर; T G Ms चलेख (for जकाभि). — *) Ts G
Ms दूर (for गुरु). — *) Ts निर्दहन्. Śi Ks समारो-
हम्; Śi Ka 'रोहद्; V; B Dn Dn-a; Ts च समरे; Dn
Dn; समारोहं; Ts G Ms 'कवा (Ts 'वाद्; Ts G 'ह)
(for 'रोहद्). — *) Dn T G Ms द्रोणमोक्षमा; Dn 'माहवे
(for 'मोक्षमा).

98 Ka om. १७^a; Ms-a om. Dn (cf. v. l. 97).
— *) Ka लं (for ले). Ts जितम् (for जितम्). Ts
Gs उचता; Ts जय तं; Gs जंता (for उचिता). — *)
Ks V; B Dn Dn-a Ts युधे (Dn 'हे); Dn युधे;
Gs Ms युधि (for युद्धे). Ka B; Dn-a Ts G सजुम्
(for सजुम्). Dn सजुमिन्दमा; Ts G Ms 'नरिंदम
(Ts 'नः). — *) Ts 'मा'लि (for 'मा'लि). B जालो-
जिधि भीताः; Ts G Ms न चेदाभि (Ts Ms 'चि'रवेर्भीता.
— *) Śi B; Dn Dn Dn विद्यालः.

99 *) S जवि त (Ts गतः (for जविततां). Dn शूर;
Dn वीरः; Ts Gs M दूरा (for शूरः). — *) Some
MSS दंवालायां. Dn दूरवत्तां. — *) Ka V; B Dn
Dn-a; Cc जवत्. Śi Ks; साराद्; B; दूरद्; Cc जवद्
(for जवः). S जवत्तवत्ता (Ts Gs 'का'दरे वीरः. — After
99, 8 ins.

7-2 *) एते ज्वलन्ति पाञ्चाला द्वाभ्यन्ते योधिनिर्दुतम् ।

कर्णेन ज्वलन्ते पश्य पश्य तथाकुलम् ।

[(L. 1) Gs ज्वलन्ते (for द्वाभ्यन्ते). Ts Gs Ms-
जोधिन्; Ts Gs युध (for युद्धम्).]

100 *) B; एताम्; Ts तांसा (for तांसा). Ts
समरे निदधान्दूराद्; Ts G M तांसामारोहः दूराद्. — *)
Some MSS. दंवालाद्; B; दंवालां; Dn Dn पतं Dn

जहं हि रामात्कर्णेन भार्गवाद्यपिसत्तमान् ।

यदुपात्तं पुरा धोरं तस्य रूपमुदीर्यते ॥ १०१

तापनं सर्वसैन्यानां धोररूपं मुदारुणम् ।

समावृत्य महासेनां ज्वलति स्वेन तेजसा ॥ १०२

एते चरन्ति संग्रामे कर्णचापच्युताः शराः ।

अमराणामिव द्रानास्त्रापयन्तः स तावकान् ॥ १०३

एते चरन्ति पाञ्चाला दिक्षु सर्वासु भारत ।

कर्णास्त्रं समरे प्राप्य दुर्निवारमनात्मभिः ॥ १०४

पं)चाला. — For 100^a, S subst.:

783* निम्नारय महाबाहो कर्णोच्चात्पावकोपमात् ।

Ts cont.: N ins. after 100:

784* तज्जपत महेष्वासानगाधे मज्जतोऽश्वे ।

कर्णाधे द्वयो भूया पाञ्चालाकांशुमहंति ।

[(L. 1) Ts तद् (for तद्). Dn भारतं. Ks मज्जतां.
Ka [s]ज्जते; B; युधि; Dn [s]ज्जत् (for ज्जते). — (L. 2)
Ts कर्णज्जते (for कर्णाधे). Some MSS. दंवालाद्.]

101 *) Ka जवि सज्जताम्; Gs द्विजल (for जवित).
— *) Ks; यदुपात्तं; Dn S यदुपात्तं (for यदुपात्तं). V;
B Dn Dn-1 महा; Ts Gs तवा; Ts Gs M तदा
(for पुरा).

102 *) Ts G-भूतानां (for सैन्यानां). — *) S
(except Ts) यवालाकं (for मुदारुणम्. — *) S (except
Ts) यमाश्रित (for समावृत्य). Ts Gs Ms-1 महासेना;
Ms 'सैन्ये. — *) Ka B; Dn ज्वलन्तं; V; ज्वलन्तं; B; a
Dn Dn-1 ज्वलन्तं; Ts G दहते; M ज्वलते. V;
क्षेत- (for स्वेन).

103 *) Dn ज्वलन्ति; Ts चरन्ति; Ms-a ज्वन्ति (for
चरन्ति). — *) Dn Dn-1 अमराणाम् (for 'राणाम्).
— *) Ka V; B Dn Dn-a; Ts तापयन्ति. Ka Dn
च (for स). — For 103^a, Ts G M subst.:

785* अमरा इव शत्रूणां पावधाना जवान्प्रभो ।

[Ts पावधानाजितान्; Ts 'वानाजितान्.]

104 Ts Gs om. 104^a. — *) Ka V; B D Ts Gs
Ms-a एते ज्वन्ति; Ts Gs ये विज्वन्ति; Ms-a एते ज्वन्ति
(for एते चरन्ति). Śi दंवाला. — *) Ts Gs M उक्-
(Ms 'ज्ज)मंति च मारिष. — *) Ts पश्य (for प्राप्य).
— *) Ka V; B (except B) D S (except Ts)
दुर्निवारम्. V; Dn S महात्मभिः (for अवा').

105 *) B; महाकोषो; S (except Ts) दृक्कोषो.

एष भीमो दृढकोपो वृत्तः पार्थ समन्ततः ।
मुञ्जवैर्योधनकर्णपीड्यते क्व जितैः शरैः ॥ १०५
पाण्डवान्मुञ्जपांश्चैव पाञ्चालांश्चैव भारत ।
हन्त्यादुपेक्षितः कर्णो रोगो देहमिवाततः ॥ १०६
नान्यं त्वत्तोऽभिपश्यामि योषं यौधिष्ठिरे बले ।
यः समासाद्य राधेयं स्वस्तिमानात्रजेदुहम् ॥ १०७

तमद्य निशिनैर्बाणैर्निहन्त्य भगवत्पथम् ।
यथाप्रतिज्ञं पार्थ त्वं कृत्वा कीर्तिमवाप्नुहि ॥ १०८
त्वं हि शक्नो रणे जेतुं सकर्णानपि कौरवान् ।
नान्यो युधि युधां श्रेष्ठ मत्स्यमेतद्वर्षमि मे ॥ १०९
एतत्कृत्वा महत्कर्म हन्त्वा कर्णं महारथम् ।
कृतार्थः सकृदः पार्थ मुखी भव नरोत्तम ॥ ११०

इति श्रीमहाभारते कर्मवचने एकपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५१ ॥

५२

संज्ञय उवाच ।

स केशवस्य वीमस्तुः श्रुत्वा भारत भाषितम् ।
विशोकः संप्रहृष्टश्च क्षणेन समपद्यत ॥ १

ततो ज्ञयामनुमृन्याद्यु व्याधिपद्माग्निद्वयं धनुः ।
दधे कर्णविनाशाय केशवं चाम्भ्यभाषत ॥ २
स्वया नाथेन गोविन्द ध्रुव एष जयो मम ।

(8. 52. 3
8. 52. 4
8. 52. 5

— ¹) Gs प्रवृद्धि (hypermetric) (for वृत्तः). Ka Da
Da पार्थः. Da वृत्तः पार्थवचनम् (for वचनम्). — ²) Ss
वीर्ययः. Ms वीर्ययः. — ³) P Da Da Da S
निमित्तैः (for क्व जितैः).

106 ¹) B S (except Ts) पाण्डवान् (for पाण्ड-
वान्). — ²) Bs केकवांश्च. Dni om., Da देवाकांश्च. Da
केकवांश्च. S (except Ts) पाण्डवांश्च (for पाण्डवांश्च).
Bs Da Ts चाधि. Dni lacuna (for चैव). — ³) S
उपेक्षितो उपेक्षितो. — ⁴) Dni देहम्. Ka Da
Da S S S ह्याततः. Bs S ह्याततः. T Gs S ह्याततः. Gs
ह्याततः (sic).

107 ¹) Ks नान्यम्. Bs नान्यं (for नान्यं). Ka
[S] निजमामि. V B D S (except Gs) हि पश्यामि
(for अभिपश्यामि). — ²) Ss योषो. Gs M योषं. — ³)
Ts Gs S समासाद्य च (for यः समासाद्य). — ⁴) Ka Dni
माह्वम्. Ks B Da Da S S गृह (Da प्र)हम्. Da प्रहं
(for गृहम्).

108 ¹) Ss त्वं (for त्वम्). — ²) Ss निहन्तु (for
निहन्तु). Ka भरतवचनः. Ms S युधि भारत (for भरत-
वचनम्). V B (except Bs) Da Dni Da S S S निहन्तु
भरतवचनम् (Da Da S भरतवचनम्). — ³) Ss Ka Ss Ts Gs
Mi यथा प्रतिज्ञां (Ss 'ज्ञा'). S Ka Ss पार्थवः. Bs पार्थवः
Bs कृत्वा च (for पार्थ त्वं). — ⁴) S Ka Ss कृत्वा
Bs पार्थ त्वं (hypermetric). S (except Ts) कीर्तिं (for
कीर्त्या).

109 ¹) Ds रक्तो (for रक्तो). — ²) Ks लक्ष्मणम्.

Bs Ts अद्य (for अद्य). — D. 52. 107-110. — ²)
Ts निजम् (for मत्स्यम्).

110 Dni om. 110 (cf. v. 1. 109). — ¹) S Ka Ss
धनुः (for कृत्वा). — ²) Da स च (for हत्वा). Da
Da S महाबलं (for 'रथम्'). — ³) Ks कृतार्थः. Ka
लक्ष्मणः. S Da S Ts Mi पार्थः. — ⁴) Ka Da नरोत्तमः.

Colophon om. in Ka. — Day of Karna's General-
ship. Ss Ka द्वितीये (Ka 'व') पुनर्दिश्यते. — Adhy. names:
Ts कृष्णवार्यः. Ms भगवद्धार्यः. — Adhy. no. (figures,
words or both): Ss 53; Bs Da 73; Bs 72; Bs 75;
Da 84; Da 68; Da (rec. no.) 54; Ts G 53; Ts 60;
Ts M 52.

52

1 Ka Grom. the rel. — ¹) Ks भीमम्. — ²)
Ts भरत. — ³) S च (for सः).

2 Grom. 2 — ¹) Ks माय (for ज्ञाय). Ss Ka
Bs S Da S अयस्ययः. Dni Dr (marg. as in text)
अभिः. Da अयस्य (for अयस्य). Bs लो (for [ल]ल्ल).
— ²) Ka Ss Da Da S S व्या (Da व्य)क्षिप्यः. Da
क्षिप्यन्ते. Ts S Gs M पार्थिवं व्याक्षिप्य (Ms 'व्य')क्षुः. — ³)
Ka दधे (for दधे). — ⁴) S Ka Ss [च]मभ्यभाषत. V
Bs Da Ts Mi [च]मभ्यभाषत. Ds [ह]मभ्यभाषत. B S S
Gs ममि कृष्णं च लो (Gs 'मममम')ममि.

3 Before 3, Da Da S S S सन्तु उवाच. — ¹) Da S

प्रमथो यस्य मेऽद्य त्वं भूतमव्यभवत्प्रहृष्टः ॥ ३
 त्वत्सहायो ह्यहं कृष्ण प्रीतिलोकान्ते समागतान् ।
 प्रापयेयं परं लोकं किमु कर्ण महारणे ॥ ४
 पश्यामि द्रवतीं सेनां पाञ्चालानां जनार्दन ।
 पश्यामि कर्ण समरे विचरन्तममीतवन् ॥ ५
 भार्गवाणं च पश्यामि विचरन्तं समन्ततः ।
 मृष्टं कर्णेन वार्ष्णेय शक्येव महाशनिम् ॥ ६

पुनश्च K₁ V₁ B D S एव (for एष). — ^a) Ds यस्य गोविन्दो; T₁ G₁ M यस्य (M₁ 'य' हि अवाद्; T₁ G₁ यस्य / G₁ 'य' भगवान् (for यस्य मेऽद्य त्वं). — ^a) K₁ V₁ B Dai Dm D₁ न कोके मृतमविष्यद् (K₁ 'त'; B₁ 'वि'द्; D₁ S (except T₁) मृतमव्यभवत्प्रहृष्टः.

4 B₁ reads 4-22 for the first time after 8. 48. 7^a. — ^a) B₁ (first time) तद् (for त्वद्). Dai D₁ ह्यहं (for ह्यहं). — ^a) B₁ (first time) Dai D₁ S S दे लोकाद् (by transp.); D₁ वा लोकाद्. B₁ (first time) सनातनाद्. — ^a) B₁ (first time) परलोकं; T₁ G₁ पराङ्गलोकम्. — ^a) B₁ S Dm D₁ S S महादेव; S (except T₁) 'रत्नं' (for 'रत्ने') D₁ किं पुनः कर्णमाहवे.

5 K₁ om. (hapl.) 3^a. — ^a) T₁ पश्य मे (for पश्यामि). V₁ Dai D₁ S द्रवती (sic) (for द्रवती). D₁ पश्यामि विदुतानां च. — ^a) S₁ B₁ D₁ S₁ दंष्ट्राकारां. — ^a) V₁ G₁ transp. कर्णं and समरे.

6 ^a) B₁ (both times) च (for च). — ^a) T₁ S प्रवर्तते; T₁ G₁ M प्रवर्तते; (for विचरन्तं). B₁ Dm D₁ S S उच्यते कृष्ण सर्वतः. — ^a) D₁ समरे (for वार्ष्णेय). — ^a) D₁ सजेय च; T₁ M₁ 'सैव'. V₁ B₁ S Dm D₁ S S कषासनि (D₁ 'नि'); T₁ महाशनिः.

7 ^a) K₁ सलुप्तः; V₁ D₁ T₁ G₁ S स लुप्त (by transp.). T₁ G₁ स संग्रामे; T₁ सुसंग्रामो. — ^a) V₁ B₁ S₁ S Dm D₁ D₁ T₁ कर्णं; B₁ (second time) कर्णो; D₁ पूर्वे (for कृष्ण). S₁ K₁ [च] सलुप्तः; S₁ V₁ B₁ S₁ D (except D₁) T₁ हर्षं; B₁ (second time) हर्षः; T₁ G₁ S M₁ S₁ कुतः (for कुतश्च). B₁ (first time) वत्त कर्णे महादेवः (sic). — After 7^a, S K₁ S₁ S₁ S₁.

7^a 5^a निर्दिष्टा बहुभो बोधाः पलायनपरायणाः ।
 — ^a) B₁ (first time) अविष्यति; C₁ चरि' (as in text).

8 ^a) C₁ एव (for एष). S K₁ विषर्जः; Dai D₁ M विषर्जः; D₁ विषर्जः; C₁ एव विषर्जः (as in text). S K₁ S₁ S₁ दे (for मे). — ^a) S₁ D₁ कर्णं; K₁ कर्णं (for कर्णं); B₁ S₁ (both times) S₁ दृश्यति; D₁ दृश्यति. — ^a) D₁

अयं लुप्तः स संग्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।
 कथयिष्यन्ति भूतानि यावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ७
 अद्य कृष्ण विकर्णो मे कर्णं नेष्यन्ति मृत्यवे ।
 गाण्डीवमुक्ताः शिष्वन्तो मम हस्तप्रचोदिताः ॥ ८
 अद्य रात्रा भूतराष्ट्रः स्वां बुद्धिमवमंस्ते ।
 दुर्योधनमराज्यार्हं यया राज्येऽभ्यपेक्षयन् ॥ ९
 अद्य राज्यान्मुखाच्चैव श्रियो राष्ट्रास्तथा पुरान् ।

गाण्डीवमुक्ताः. Dai D₁ S शिष्वन्तो; T₁ S G₁ S शिष्वन्तो (for शिष्वन्तो). — ^a) V₁ B₁ (first time) S Dai D₁ S मया (for मम). K₁ D₁ S हस्तप्रचोदिताः (for 'प्रचोदिताः').

9 ^a) G₁ चार्तराष्ट्रः. D₁ T₁ पार्थिवो ह्यतराष्ट्रोऽयम्. — ^a) T₁ S G₁ स्व- (for स्वां). K₁ अवमवयते; T₁ M₁ 'मन्वते (for 'मन्वते). D₁ स्वां सुबुद्धिमवमंस्ते (hypermetris). — ^a) G₁ च राज्याहं. V₁ दुर्योधनो अराज्यार्हो (sic). — ^a) K₁ महर्; K₁ D₁ T₁ S G₁ S यया; C₁ यया (as in text). K₁ B₁ S न्य (T₁ नि) येसवद्; D₁ S [S] न्यसिचयवद्; D₁ निषेचवद् (for अभ्यपेक्षयन्). — After 9, S ins.:

787^a गुणवन्तं हि वो हित्वा निर्गुणं कृते प्रभुम् ।
 स शोचति नृपः कृष्ण क्षममेवागते हृदे ।
 यथा हि पुनः कथिष्यिष्या वाचयन् महर् ।
 पलायने चने बुद्धि कृत्वा शोचति मन्दधीः ।
 दृष्ट्वा पुन्यं कले गुणः कलं दृष्ट्वा नृपोचति । [5]
 तवेदं ह्यतराष्ट्रस्य पुण्यलुप्तस्य मानद ।
 कलं दृष्ट्वा नृपं दुःखं भविष्यति जनार्दन ।
 स्वपुत्रे हते स्वच निरासो भविता प्रभुः ।

[(L. 1) T₁ G₁ हि हि (for हित्वा). — (L. 2) G₁ तोरति (for तोरति). T₁ M₁ महर्; T₁ G₁ S चरे (for नृपः). T₁ G₁ स शोचति नृपः कृष्ण (for the prior half). — (L. 3) T₁ च (for हि). M₁ S₁ हित्वा स्वा (M₁ ता) मयने महर् (for the posterior half). — (L. 4) T₁ कथयिष्ये चने (sic); M₁ कथयिष्ये चने. — (L. 5) G₁ पते (for कले). M₁ गुरुः (for नृपः). T₁ G₁ न; T₁ G₁ स (for [च] ह्य). — (L. 7) T₁ दुःखी (for दुःखं). — (L. 8) G₁ प्रहते (for भविता). T₁ G₁ भविष्यति निरासवद् (G₁ 'वान्' (for the posterior half).]

10 ^a) D₁ यावद् (for राज्याद्). K₁ S मुखाच्चैव. — ^a) T₁ निरासवान् (for तथा पुरावद्). — ^a) T₁ महाराजो (for 'वाहो'). — ^a) V₁ Dm D₁ S S विमोक्षयति; B₁ विमोक्षते; B₁ (both times) S₁ S₁ Dai D₁ S₁ विमोक्षते; D₁ विमोक्षति (for 'इष्यते). — For 10, T₁ S

पुत्रेभ्यश्च महाबाहो धृतराष्ट्रो विवोक्ष्यते ॥ १०

अथ दुर्योधनो राज्ञा जीविताद्य निराश्रयः ।

मविष्यति ह्ये कर्णे कृष्ण मत्स्यं त्रयीमि ते ॥ ११

अथ दृष्ट्वा मया कर्णे धीरेर्विशकलीकृतम् ।

स्मरतां तव वाक्यानि प्रमे प्रति जनेश्वरः ॥ १२

अधामो मौचलः कृष्ण ग्लहं ज्ञानातु वै शरान् ।

दुरोदरं च गाण्डीवं मण्डलं च रथं मम ॥ १३

बोझी रथे नरं नान्यं पृथिव्यामभिमन्यते ।

6. M. 2201.

788* अथ राज्ञाश्च पुत्राश्च विवोक्ष्य निराश्रयः ।

मुखाद्य विपुलकृष्ण धृतराष्ट्रो विवोक्ष्यति ।

[(L. 1) Gs विनाश्रयः (for निराश्रयः). — (L. 2) Ts Gs विवोक्ष्यति (for विवो).]

11 *) V: B (Bs both times) D (except Ds) Ts M राज्ञाश्च (for राज्ञः). — *) Ks: Bs (first time) जीविताद्य; Ds 'ताद्ये'. Ks Ds (both times) Ks Ds S Cs निराश्रयः (Ds 'यः'); V: विनाश्रयः; Ds Ds निराश्रयः (for निराश्रयः). — After 11st, Ts Ds read 13th followed by 790*. — *) Ts M: सत्यः; Ts G सत्यः; M: सत्यः (for कृष्ण).

12 *) B: (first time) अथ; Ds अथ (for अथ). Ss Ka दिव्या; Ks दिवा; Ds Di दवा; Ts मुखा (for दृष्ट्वा). — except Ts: दृष्ट्वा (for मया). — After 12th, Ks V: B: (both times) Ss Ds Ds Ds Ds.

789* दुरा देवायुरे बुधे दृष्टं वलमिदा मया ।

[V: वलमिदे. Ds वलमिदे वलुहं (for the posterior half).]

— *) Ds Ds (by corr.) स्मरता. Ss वाक्यानि; Ds वाक्यानि; Gs वाक्यानि (for वाक्यानि). — *) B: (first time) Ds Di Ts Gs जनेश्वर (Ts 'रः'); M जनेश्वर.

13 *) Gs M: कृष्णे. — *) Ks ग्लहं; V: B: Ds Ds Ss Ts G M Cs ग्लहान् (Ds 'हः'; Gs 'हः'); Ts बोराण् (for ग्लहं). Ds ग्लहान्; Ds ग्लहान् (for ग्लहान्). — Ds Di read 13th after 11st. — *) Ts दुर्योधनश्च; Cs दुरोदरं (as in text). Ds गाण्डीवं च (by transp.); Ds च गाण्डीवं. — *) Bcm. ed. प्रति (for मम). — After 13, Ks V: B: (Bs both times) D Ts ins.

790* अथ कुलीमुपस्थाहं हवं राज्ञः प्रजागरम् ।

व्यपनेष्यामि गोविन्द इवा कर्णे शिरेः शरेः ।

[(L. 1) B: (first time) Ds Ts शरे (for शरे); Ds launa; Ds प्रजागरम्. — Ds om. line 2. — (L. 2) Ks व्यपनेष्यामि. Ks शरेः (for शिरेः).]

Ks V: B: (Bs both times) Ds Ds Ds Ss Ts cont. S Ks ins. after 13:

791* अथ कुलीमुलो राजा ह्ये वलमुले मया ।

मुग्रहदमनाः प्रीतिरिदं सुखमवाप्स्यति ।

अथ चादमनाह्वं केवलाप्रतिमं शरम् ।

उपस्थासीह वः कर्णे जीविताह्वं विवोक्ष्यति ।

वयं केवलां महां कथं शिरः दुरात्मनः ।

राष्ट्री न वाऽहं तावदाह्वानं न चकामम् ।

मुखा दृष्ट्वा त्वं तव्यं शरम् मनुचरम् ।

पावशिष्ये रथावस्थं शरेः मंजवर्षमि ।

[(L. 1) B: Ds Ts वलमुले (for वलुहं). S Ks वलमुले (for वलुहं). B: शर (for मया). Ds Di ह्ये ह्ये मया शरे (for the posterior half). — (L. 2) Ss Ka मुग्रह (Ks 'हृष्ट' मया; Ts मुग्रहमया. Ds ins. (for वि. 13) राजम् (for राजम्). Ks-4 व्यपनेष्यति. — (L. 3) B: Ds Ds Ss (for वः). Ks B: मया. — Bcm. from the post. half of line 2 up to the prior half of line 3. — (L. 4) Ss उपस्थासि; Ks Ds Ds उपस्थासि; Ds उपस्थासि. Ds Ts मया (for [हृष्ट] वः). B: जीविताह्वं विवोक्ष्यति (for the posterior half). — (L. 5) Ds (sup. ins. as in text) वल (for वल) Ss Ks: B: (both times). Ds Ds Ss शरे; Ss शरे; B: Ds [हृष्ट] शरे (for शरम्). Ts मं वलम शरम् (for the prior half). Ss Ks शरे शिरः; Ts मया (for वल शिरः). — (L. 6) V: Ds मया (V: 'हृष्ट'). S K B: Ds Ts etc. Some MSS. मया; Ds Ds मया. — (L. 7) B: मया; Ts मया (for मया). B: मया (for मया). B: Ds शिरः शिरः (for मया). — (L. 8) B: कथं; Ts शिरः (for कथं).]

14 Ds om. 14th-22nd. — *) S (except Ts) बली (for बोझी). M: कर्णे (for रणे). S मयावस्थान्. — *) B: (both times) प्रति; B: Ds प्रति; Ds Ds Ss मया; Ts G मया; Ts M मया (for मया). — *) Ts G [म] म (for [म] म). — *) Ts Gs M: मदी (for मया). Gs मदीवाक्य गोविन्द. — After 14th, Ks V: B: (Bs both times) Ds Ds Ds Ss Ts ins.

792* अथ शिरः शिरः कुलीमुले वलमुले मया ।

Ks V: B: (both times). S Ds Ds Ds Ss cont.

793* अथ शिरः शिरः कर्णे शिरः शिरः मया ।

[V: B: Ds Ds: वलमुले; Ds Ss मया. Ds

C. B. 3764
B. B. 74. 27
S. B. 79. 23

तस्याद्य मृतपुत्रस्य भूमिः पासति शोभितम् ।
गाण्डीवमुष्टा दास्यन्ति कर्णस्य परमां गतिम् ॥ १४
अद्य तप्यसति राक्षेयः पाञ्चाली यत्तदाब्रवीत् ।
ममामध्ये वचः कूरं कुन्मयन्पाण्डवान्प्रति ॥ १५
ये वै पण्डितानामत्र भवितारोऽद्य ते तिलाः ।
हने वैकर्तने कर्णे मृतपुत्रे दुरान्मनि ॥ १६

[*for the posterior half*]

Ks V. B. (both times) 1-2 Ds D. 1-2 cont. Ks B. 1
Ds T. 1-2 after 792*

791* अद्य तप्यन्ति मामका निशिताः शराः ।

[Ks V. B. (both times) 1-2 Ds D. 1-2 निशिता
मम मायकाः (for the posterior half).]

Ks. V. B. (B. both times) 1-2 (Ds om.) cont. T. 1
G. 1-2 after 14^{ab}.

793* गाण्डीविषा इव कुदासस्य पासन्ति शोभितम् ।

[B. Ds T. 1-2 G. 1-2 शिवंदास (for सस्य पासन्ति).]

Ks V. B. (B. both times) Ds D. 1-2 cont. T. 1

794* अथा इत्यवता मुका नाराचा वैभुतविषयः ।

[Ks (for the posterior half) Ds D. 1-2 (for मुका). V. B. 1-2
विभुतविषयः]

— ^a) B. (first time) गाण्डीवमुष्टा; B. 'मुक्तो'; Ds
गाण्डीवमुष्टा; T. गाण्डीवमुष्टा; T. G. 1-2 Ms-a गाण्डीवमुष्टा.
— ^b) B. (second time) प्राप्तेति (for कर्णस्य).

15 B. Ds om. 15 (for Ds, cf. v. l. 14). — ^a)
V. 1 तप्यन्ति; B. (first time) तप्यन्ति; M. 1-2 तप्यन्ति;
Ms. तप्यन्ति (sic). B. (first time) राक्षेय. — ^b) Ks
Ds पांचाली. Ms. तप्यन्ति. B. (first time) पांचालं
यत्तदाब्रवीत्. — Gs om. 15^a-16^a. — ^c) Ks सस्यमध्ये
(sic). — ^d) V. 1 पाण्डव. B. (both times) इति (for
प्रति).

16 Ds om. 16 (cf. v. l. 14). Gs om. 16^{ab} (cf.
v. l. 15). — ^a) B. (first time) यो वै; B. ये वै; S
(Gs om.) यो (for ये वै). S. 1-2 यो वै; Ks. 1-2
यो वै; Ks. 1-2; T. G. 1-2 Ms-a यो वै (for यो वै). B. 1-2 Ms.
यो वै; T. G. 1-2 Ms-a यो वै (for यो वै). — ^b) S (Gs om.)
निर्वीर्यो दुर्योधनः T. इत्यधिकः ना. — After 16^{ab}, the
sequence in T. G. 1-2 is 17^{ab}; 18^{ab}; 19^{ab}; 17^{cd} and 16^{cd}.
— ^c) Ks विकर्तने. — ^d) S. Ks. 1-2 यत्तदाब्रवीत्; B. (first
time) यत् (for यत्). T. भूमिः पासति शोभितम्.

17 For sequence in T. G. 1-2, cf. v. l. 16. Ds om.
17 (cf. v. l. 14). T. 1-2 Gs om. 17^{ab}. — ^a) V. 1 सः

अहं वः पाण्डुपुत्रेभ्यस्त्रासामीति यदब्रवीत् ।
अनृतं तत्करिष्यन्ति मामका निशिताः शराः ॥ १७
हन्ताहं पाण्डवान्सर्वान्सपुत्रानिति योऽब्रवीत् ।
तमद्य कर्णं हन्तासि मिषतां सर्वघन्विनाम् ॥ १८
यस्य वीर्यं ममाश्वस्य धार्तराष्ट्रो बृहन्मनाः ।
अवामन्यत दुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान्दुरान्मवान् ।

(for वः) M. पाण्डवेभ्यो (for पाण्डुपुत्रेभ्यः). T. G. 1-2
पाण्डवेभ्यो भवं तीव्रं. — ^a) B. (first time) ब्राह्मणीति.
T. G. 1-2 दास्यामीति (for ब्राह्मणीति). S. Ks. 1-2 यदाब्रवीत्.
M. यदाब्राह्मण्ययमब्रवीत्. — After 17^{ab}, N (Ds om.; B. 1-2
both times) T. 1-2 ins.:

797* यत्तदाब्रवीत्कर्णः क्षापमानोऽऽनयो गुणान् ।

[Ds. 1-2 यत्तदाब्रवीत्. T. 1-2 यत्तदाब्रवीत्; Ds. 1-2 (for the prior
half). Ds. 1-2 यत्तदाब्रवीत्; T. 1-2 यत्तदाब्रवीत्. S. Ks. 1-2 यत्तदाब्रवीत्
(for यत्तदाब्रवीत्).]

— ^a) B. (first time) निशिताः. B. (both times)
शराः. — After 17, T. Bom. ed. ins.:

798* अथानः पाण्डुपुत्रानां समाहिमुपवासति ।

[Bom. ed. उपवासः (for उपवासः).]

18 For sequence in T. G. 1-2, cf. v. l. 16. Ds om.
18 (cf. v. l. 14). T. 1-2 om. 18-21. — ^a) B. (both
times) इत्यानां; Ds. इत्यानां. Ds. 1-2 यद्य (for सर्वान्). — ^b)
B. निषतो (for इति यो). S. (T. 1-2 om.) भारत (for
अब्रवीत्). — B. (first time) om. 18^{cd}. B. T. G. 1-2
transp. 18^{cd} and 19^{cd}. — ^c) T. G. 1-2 समरे युद्धं वर्धनं;
T. G. 1-2 समरे मनुष्यं वर्धनं. Cf. cites मिषतां (as in text).

19 Ds om. 19 (cf. v. l. 14). T. 1-2 om. 19 (cf. v. l.
15). B. T. G. 1-2 transp. 18^{cd} and 19^{cd}. — ^a) Ds. इत्य.
Ks. 1-2 B. (both times) 1-2 Ds. 1-2 S. (T. 1-2 om.)
वीर्यं; Ds. 1-2 वीर्यं; (for वीर्यं). S. Ks. 1-2 B. (first
time) Ds. 1-2 Ds. 1-2 समावाहः; Ks. B. (second
time) 1-2 Ds. 1-2 S. (T. 1-2 om.) 'भित्तः; Ks. 'साह (for
'वत्तः). — ^b) V. 1 B. (B. second time) Ds. 1-2 Ds.
1-2 1-2 महाभारतः (B. 'तमा; Ds. 'तमा); B. (first
times) [S] मय्यवर्धनः; G. 1 [S] मय्यवर्धनः (for बृहन्मनाः).
— T. 1-2 G. 1-2 om. 19^{ab}. T. 1-2 M. 1-2 om. 19^{cd}. — ^c) Ks. V. 1
B. 1-2 (both times) 1-2 Ds. 1-2 अवामन्यत (Ds. 'तु). — ^d)
B. अनान्यवान् (for दुरा). — After 19^{ab}, Ks. T. 1-2
ins.:

799* इत्याहं कर्णमात्रो हि तोषयिष्यामि आश्वत्थम् ।

यत्तदाब्रवीत्कर्णः क्षापमानोऽऽनयो गुणान् ।

तमद्य कर्णं राधेयं हन्तामि मधुसूदन ॥ १९
अद्य कर्णे हते कृष्ण धार्तराष्ट्राः मराजकाः ।
विद्वन्तु दिशो मीनाः सिंहवन्ता मृगा इव ॥ २०
अद्य दुर्योधनो राजा पृथिवीमन्वेषधनाम् ।
हते कर्णे मया संसृये सपुत्रे ममुद्जनं ॥ २१
अद्य कर्णे हतं दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रोऽत्यमर्षणः ।
जानातु मां रणे कृष्ण प्रवरं सर्वधन्विनाम् ॥ २२

माकर्ममुक्तैर्दिगुभिर्वैमराहृष्टिदधैः ।

भूमिमांसां कश्चिद्विनाशं प्राप्तिरिति गच्छतु ।

नमः ह्ये महामयं संवत् पुष्यमासम् ।

(L. 1) K. 1000 (for 1000) — (L. 2) K. 1000
 1000 — (L. 3) K. 1000 (for 1000) — After 1000
 K. 1000.

१००* दलितों के अन्तर्गत १००* के अन्तर्गत १००*

[illegible]

— *Maṇḍikāvatī* इत्याद्यः, *M. सन्ने*. *Ka. Tu*
सुहृद्विषयमिमांसायै.

20 In Trans. 20 (cf. v. L. 14, 18). — * T₁ कर्ष (for कर्ष). — * K₂ V₁ S (T₂ om.) विष्वसि; B₁ D₁ स्ववर्षत (for विष्वसन्तु). B₁ (first time) जीवाः (for जीवाः). — * V₁ B₁ (second time) S (T₂ om.) मिहं (for वषाः इष्या; B₁ (first time) मिहइष्या (for वषाः). T₂ वषा इष्या (for इष्या इष्या).

21. *Dr. T. com.* 21 (ed. v. l. 14, 15). — *) *Dr. Dna Dna* राधाय; *Dr. (first time)* वायम् (for राधा). — *) *Dr. Dna* मन्वेदीयम् (*Ka* "दु); *V. मन्वेदीयम्*; *Dr. T. m. Dr. M. मन्वेदीयम्*; *Dr. मन्वेदीयम्*; *M. मन्वेदीयम्*. *Dr. (first time)*; *Dr. Dna Dna* मन्वेदीयम् वा; *Dr. Dna Dna* 'मन्वेदीयम् (*Dr. (first time)*) 'मन्वेदीयम्. — *) *Dr. कर्ण*. *Dr. M. मन्वेदीयम्*.

22 Ba sm, 22nd (cf. v. 14). — * Ba (for हने). Ks वदन् (for हद्वा). — * Ks V: B: (both times) [5] वदन् वदन्; B: वदन् (for वदन्). — * B: (both times) वदन् वदन् (for वदन् वदन्). — After 22, Ks. V: B: (Ba both times) D S ina.

801* सपुत्रपुत्री सामान्यं समुक्तं च निराश्रितम् ।

[Table 6] M. 1947-1948: (for the prior half)

अथाहमनृणः कृष्ण भविष्यामि धनुर्भूताम् ।
 क्रोधस्य च कुरुणां च प्रगाणां गाण्डिवस्य च ॥ २३
 अथ दुःखमहं मोक्ष्ये त्रयांशममात्रेणम् ।
 हन्ता कर्ण रणे कृष्ण शम्बरं मधवानिह ॥ २४
 अथ कर्णे हने युद्धे सोमकानां महारथाः ।
 कुनं कार्ये च मन्यन्तां मित्रकार्येष्वप्यो युधि ॥ २५
 न जाने च कथं प्रीतिः शैलेयस्याथ माधव ।

The G M says (T. 7) ... The G M says (for ...
... Vi Bi Don De ... He (first time) ...
The G M says]

— S Kls To lna. after 12 Kls V1 Ee Bz both times) lna after 801* a passage given in App. I (N. 14).

$$(2) \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right)^2 = \frac{1}{8} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right)^3 = \frac{1}{16} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right)^4 = \frac{1}{32} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right)^5 = \frac{1}{64} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right)^6 = \frac{1}{128}$$

1. The English name of the book is "The English Language" (The English Language, for the year 1950).

— After 202nd, The U. M. has a passage given in App. I (No. 23).

23 *) Ga कर्ण (for कर्ण). — *) Ti Ga M चतु-
 यन्ता; Ca भूवासा (as in text). — *) K V B
 (except B) Da Da Da — कोरस्य (for कोरस्य).
 S रस्य च सराणां च. — *) S चतुषो (for सराणां).
 Da गतिवस्य. — After 63, Da reads 27th.

२४ *) डा. वल्लभ (for वल्लभ). Ka Da To मोक्षे; De
मन्त्रे S (except Ts) मोक्षामन्त्र महद्गु (the Ma-
*) हादु)कं. — *) Ha-समा हवं (for समाहितम्). — *)
Sा हवं. — *) S Ka संकर.

25 *) Das हि ने (for हने). — *) S. K. १५ सोच
कने; K. मामकाने (for सोम'). — *) D. १५ कृतकार्य
T. कृतकार्यम् नामच; T. G. M. कृतकार्यं प्रमोदनां
T. G. १५ कृतकार्यं मन्त्रिपति — *) G. मित्रकार्योपदेशे
वर्ष.

26 G₁ reads 26th twice. — *) B: Da Da म
देव; G₁ (both times) M मायाणि (G₁ 'णि) व (for म
मादे व). Ka कृत् (for कर्त्त). V: श्रीत; G₁ (both
times): ३ श्रीणि. — *) V: Da देवेदस. Śa (sup. line
as in text) [म]य (for [म]य). G₁ (first time)
महामय: (for [म]य मायय). — Ds om. (hapl.
26th-26th). B: reads 26th-26th twice. — *) Śa मयितये

८५. ५७.
८५. ५८. ५९.
८५. ६०. ६१.

अविष्पति हते कर्णे मयि चापि जयाधिके ॥ २६
अहं हत्वा रणे कर्णं पुत्रं चास्य महारथम् ।
प्रीतिं दास्यामि सीमस्य यमयोः मात्यकेरपि ॥ २७
वृष्टद्युम्नश्चिन्विभ्यां पाञ्चालानां च माधव ।
अद्यानुष्यं गमिष्यामि हत्वा कर्णं महारणे ॥ २८
अद्य पश्यन्तु संग्रामे धनंजयममर्षणम् ।
युष्मन्तं कौशान्मस्यं पातयन्तं च स्रुतजम् ।
मन्मकाग्ने वक्ष्ये च पुनरेवात्मसंस्तवम् ॥ २९
धनुर्वेदं मन्मसो नास्ति लोके
पराक्रमे वा मम कोऽस्ति तुल्यः ।

— ^a) Bs इषि (for मयि). Bs जयाधिके.

27 Ds om. 27 (cf. v. 1. 26). Dai Ds om. 27^a. — ^b) Dni वास्य. Ks Bs Ds महावर्क (for 'रथम्'). Ts G M युक्तावाय बला (G 'अ जया') विकारः; Ts युक्तावाय महावहाय. — Ds reads 27^a after 23. — ^c) M धास्यामि. Ks प्रीतिं धास्यामि कर्मण्य. — ^d) Ks मात्यकेरपि; Bs (for 'मस्य' 19) Ds om.) मात्यकस्य च (Dai वा) (for 'केरपि'). Bs Ds Ts तथा (for अपि). Ts G M मात्यकेरमयोः तथा.

28 Ds om. 28^a (cf. v. 1. 26). — ^a) Dni Ds शिखरीम्ना. — ^b) Bs Bs Ds पञ्चालानां. — For 28^a, Ts G M subst.

१०३* वृष्टद्युम्नस्य वीरस्य तथैव च शिखण्डिनः ।

— ^a) Dni [जा]युषे. Ts कश्चिप्यामि (for गमि'). — ^b) Ks V₁ B (except Bi) D Ts G महाहवे (for 'रणे'). — After 28, 8 ins.:

१०४* चर्मराजस्य वार्ष्णेय संभुस्य शपथं मिवः ।

[G₁ सौम्य (for वार्ष्णेय). Ts संभुसं; G₁ वार्ष्णेय; G₂ संभुस्य Ts G₂ न एवं (for शपथं). G₂ lacuna for miv.].

29 ^a) M₁₋₄ ददयन्. — ^b) Śs अहर्षणं; Ds Ts G₁ M₁₋₄ अमर्षणं. — ^c) Ds युद्धे; Ds मर्षणं (for संकथे). S युष्मन्तं केरपि: सादं. — ^d) Bs पातयन्तं; Dni Ds 2.4 (before corr.) S (except Ts) पातयन्तं (G₁ 'तु'). — ^e) B₁₋₄ [S]च (for च). S (except Ts) अवारणमक्षं वक्ष्यामि. — ^f) Śs K₁₋₄ B₁₋₄ [आ]मसंभवः; Bs Ds [आ]मनः स्वर्गः;

को वाप्यन्यो मन्मसोऽस्ति क्षमायां
तथा क्रोधे सदृशोऽन्यो न मेऽस्ति ॥ ३०
अहं धनुष्मानसुरान्पुरांश्च
सर्वाणि भूतानि च संगतानि ।
स्वबाहुवीर्याद्रमये पगमवं
मन्पौरुषं विद्धि परः परेभ्यः ॥ ३१
शराचिषा गाण्डिवेनाहमेकः
सर्वान्कुरुन्बाह्विकांश्चाभिपत्य ।
हिमात्यये कक्षगतो यथाग्नि-
स्तथा दहेयं सगणान्प्रसह ॥ ३२

Dai Ds [अ]यसंभवं (for [आ]मसंभवम्). — After 29, 8 ins.:

१०५* इत्यप्यभिप्रेतवरमचाहं हस्मि स्रुतजम् ।

[Ts संभवः; G₂ वचि (for इषि). Ts [अ]भिप्रेतवन्वाय (for 'वरम्').]

30 ^a) K₁ मन्मसो. S (except Ts) को तु (for नास्ति). — ^b) G₂ om. मम कोऽस्ति तुल्यः. Bs तुल्योऽस्ति कोऽस्ति (for कोऽस्ति तुल्यः). Ts मीर्येन मे नास्ति तुल्यः कदाचित्. — ^c) Ts न च (for को वा). K₁ संहो; Ds ह्यम्भो; Ts [अ]स्त्वन्मो (for [अ]प्यन्मो). Ks Ds 4.1 M₁₋₄ [S]स्ति क्षमायाः; Ts नास्ति कोके; G₁ [S]प्यस्ति स्रुतजः; G₂ M₁ [S]स्ति क्षमायाः. — ^d) Ds क्रोधः. S (except Ts) समानुसंभवे मरुतोऽस्ति कोऽस्ति.

31 Ts G₂ om. 31^a. — ^a) D₁ असुरांश्च देवाः; Ds 4 असुरासुरांश्च (D₂ 'रासु'); Ds Ts G₁ M असुरासु (D₂ 'न्सु')रांश्च. — ^b) Ds संहितानि (for संग). — ^c) Śs गमय. — ^d) Śs विद्धि; Ks चाति; Dai D₁ 1 विद्धि; G₁ चापि (for विद्धि). Ks V₁ B D S परं.

32 ^a) K₁ Dni Ds शराचिषां. Dni D₁ गाण्डिवेन. — ^b) Ks V₁ B D चाभिपत्य (D₁ 'त्वा'); S 'पक्षः (M₁₋₄ 'चाय') (for 'पक्ष). — ^c) Ts महाहवे; G₁ हिमक्षये (for हिमात्यये). Ś K₁₋₄ D₁ (before corr.) कक्षगतो; G₂ कक्षगतो. — ^d) K₁ तथा दहेयं; Ts G M स निर्दहेयं. K₁ Dni सगणो; Ts G M सहसा. Ts G₁ 3 प्रसह (for प्रसह).

पाणी पृथक्का लिखिता ममेते
धनुश्च मध्ये निहितं मवानम् ।

पादौ च मे सरसौ मध्वज्ञौ च
न मादये युद्धगतं त्रयानि ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्मवचने विषयज्ञोऽध्यायः ॥ ५२ ॥

५३

संजय उवाच ।
तेषामनीकानि बृहद्भुजानि
रथे समृद्धानि समागतानि ।

गर्जन्ति मेरीनिनदोन्मुक्तानि
मेघैर्यथा मेघमग्नान्त्वान्ते ॥ १
महागजान्प्राकृतमन्त्रिणं

६. ५३. ३
६. ५३. ४
६. ५३. ५

53

33 This adhy. is om. in T.

1 Before 1 N T is a.

पृथक्का लिखिता

महाभये रावद्वयमुत्पन्नं

महाभये मामकाणां राधे ।

वर्गत्रये तत्तत्प्रायः काले

बभूव तमुत्तमयो नु कीदृशः ।

[(L 1) Ka Dai De वज्रवने; Vi Bi-a-i Dai महाभये; Ts तदा हने (for महाभये) — (L 2) Da वने (sic) (for वने); Ba-a Dai Ts वज्रादिभ्यः वज्रं हन्त — Da reads from line 3 up to st. 3 after line 4 of 809* — (L 3) Da-i वाणि (for वा) — (L 4) Ka Bi Dai Dai Dai वने (for वने) Da वनेवद् (for वने वद्); Ba-a Dai Dai-a-i वनेव; Da वनेव; Ts वनेव (for वनेव); Ka Ts वनेव — * Sa वनेकाणि; Bi Ts G M महाभयानि; Da महाभयानि; Da (before corr.); बृहद्भुजानि (for 'बृहद्भुजानि); — * G सुवर्गमग्नानि (for वग्नानि); — * Sa Ka-i गर्जन्ति मेरीनिनदोन्मुक्तानि (for 'मेरीनिनदोन्मुक्तानि); — * Ka Vi Bi Bi Dai Dai-a-i मध्वज्ञौ (for मध्वज्ञौ); B मेघमग्नोत्पन्नानि (for 'मेघमग्नोत्पन्नानि); Da मेघा वथा प्राकृतमन्त्रिणं — For 1st, 8 (Ts om.) subst.]

808* मेरीनिनदोन्मुक्तानि वनेव

मेघा वथा प्राकृति मादकाः ।

[(L 1) Ts M मेरीनिनदोन्मुक्तानि (Ts 'मे); Ts वनेव; G वनेव (for 'वनेव); — (L 2) Ts G-i Ts (for वथा); Ts वनेव; Ts G वनेव; G मादकाः; G मादकाः;]

2 For sequence in Da, cf. v. L 1. — * Sa

33 Vi om. 33. — * Da S वाणि; Sa Ka वृषदा; Ka वृषका; Ka वृषका; Da वृषकेर; Ts वृषके; G वृषके (for वृषका); G om. लिखिता; Da Ts G M लिखिता; Ka Dai De ममेते; Bi De Ts G M ममेते (Da 'मे); Da ममेते; Ts च मे मे; Ts G-i ममेते (for ममेते); — * Ka धनुश्च; Ka Ts मध्व; Ba-a मध्व; Ba-i Ts Ba-a मध्व; Ts मध्व; G मध्व (for मध्व); Ka Bi Ba-i Ts Ba-a मध्व; Ts मध्व; Ma 'म'; Ka निहितं; Ts मितं (for निहितं); — * Ts G M मवानं (for च मे); Sa Ka-i मवानं मवानं च; Da मध्वमग्नोत्पन्नानि; — After 33, N; Vi after 34; Ts ins.

806* इत्येवमुक्त्वाऽनुत्तमोऽकीरः

स्त्रियं विदुश्चिह्नमजोपमाकः ।

भीमं सुमुखः समरे प्रवणः ।

कर्मस्य कथायः शिरो शिरीर्षु ।

[(L 1) Bi Dai Dai-a-i (m) सुमुख (Dai Dai 'a) (for [सुमुख]); S Ka-a उपमाकः — (L 2) S Ka-a शिरी; Ba-a gas (for शिरी); Ka Ba-a Dai De सुमुखः; Ka सुमुखः; Vi Bi 'सुमुख'; Bi Ts-i शिरी; Da lacuna (for सुमुख); — Ba-a सुमुखमजोपमाकः (Ka 'मज.); Da सुमुखमजोपमाकः; Ts सुमुखमजोपमाकः; Ts सुमुखमजोपमाकः (for 'सुमुख); — (L 3) Sa-a-i (m) सुमुखः; Ka सुमुखः (for सुमुख); S Ka-a Vi Ba-a Dai Dai-a-i मध्वज्ञौ (for मध्वज्ञौ); Ts मध्वज्ञौ; Ts मध्वज्ञौ; — (L 4) Ts-i मध्वज्ञौ; Ts मध्वज्ञौ; — (L 4) Dai मध्वज्ञौ (for मध्वज्ञौ); Da मध्वज्ञौ]

Collection. — Day of Karna's Generalship. S Ka-a शिरीये (Sa Ka 'a) सुमुखममे. — Adhy. name: M: मध्वमग्नोत्पन्नं. — Adhy. no. (figures, words or both): Si 50; Sa 54; Bi 74; Bi 73; Bi 76; Dai De 65; Di 67; Di 55; De 74; Ts G 84; Ts 81; M 53.

8. 53. 2
8. 53. 3
8. 53. 3

वादित्रनेमीतलश्रद्धवच ।
हिरण्यचित्रायुधवैसुतं च
महारथैरावृतश्रद्धवच ॥ २
तद्धीमवेणं रुषिरीषवाहि
सद्वाकुलं श्रिययजीववाहि ।
जनातं कर्मनिष्ठवर्षं
बभूव तन्महरणं प्रजानाम् ॥ ३

K₁: महागजश्रद्ध (K₁ 'श्रद्ध') • • मल्लोवः; S₁: अश्वतथोनितादः;
K₂: आकुलमल्लोवः; K₃: आकुलमल्लोवा (sic); D₁:
D₂: आकुलमल्लोवः; D₃: महाशलाभाकुलमल्लोवः; T₁ G
M गजकुलं वाकुलमल्लोवः (G: 'वाग्द'; M: 'वेगं'). — ^a)
K₃: वादित्रनेमीतलश्रद्धवादि: T₁: वाद्यप्रनेमीतलश्रद्धवच; G₁:
'वेमिन्तु: सद्धवच' (sic). — ^b) K₃: चर्मोणि चित्रायुधवैसुतं च;
V₁ B D (except D₃) हिरण्यचित्रायुधवैसुतं च (V₁:
'वर्मिचित्रं'; D₃: 'वर्मिचित्रं'); T₁: G M 'वर्मो' M₁: 'वर्मो' युधचर्म-
चित्रं (T₁: 'विष्णु' च; G₁ M₁: 'वर्मचित्रं'). — ^c) D₃:
महारथैरावृतवच: T₁ G M महारथा G₁: वा/रावित- (for
महारथैरावृतवच:); K₃: मल्लोवः; D₃: जावितं (for आवृत-).
K₃ V₁ B D₁ D₂: D₃: T₁ जग (V₁ शिरां) सिनाराच-
(D₁ D₂: 'व') महाश्रद्धवच.

3 For sequence in D₃, cf. v. 1. 1. — ^a) D₁ ले;
M₁: स (for तद्). G₁: भीमवेणो. D₁ D₂: रुषिरीषवाहि;
T₁ G M 'रायुवर्ष'. — ^b) T₁ G₁: समाकुलं; G₁: बलां;
M: बलां (for सद्धां). K₃ V₁ B D (except D₃)
कृषियजीववाहि D₃: 'वा'ति; T₁: 'वीरवाही'; M₁: 'वीरवाही';
M₁: 'वीरवाहि' (for 'जीववाहि'). — ^c) K₃: अनामुवः;
K₃ V₁ D₃ ज (K₃: जा) जर्तनं; D₁ D₂: जवार्तनं; D₃:
जवार्तनं; D₃: अनातं (for 'तं'). K₁ D₃ T₁: जर्तनं (K₁:
'दि'वर्षं; T₁ G अजिहवेवं (G₁: 'ष्ट') (for 'वर्ष'). — ^d)
T₁: संहारकर्तः; T₁ G₁: संघर्षकर्तः; G₁: संरमकर्तः; M:
तद्-सकर्म (for कर्महरणं). G₁: जनानां (for प्रजानाम्).
— After 3, K₃ V₁ B D (except D₃) T₁ ins:

809* एकं रथं संपरिचर्य मारुतं

मयस्त्वमेके च रथाः समेताः ।

एकस्त्वमेकं रथिने रथावध-
मथा रथावधि रथानेकात् ।

रथं ससृतं मह्यं च कर्षि-

रथाः श्रुती ससुवसं विनाय ।

विनाय कान्यैकगतेन कर्ष-

प्रथमं दृष्ट्वा सुवसे तथावात् ।

रथान्तस्मृतान्महयान्वाजांश्च

सर्वानरीन्मृत्युवशं शरीरैः ।

नित्ये हयांश्चैव तथा समादी-

न्यदातिसंघांश्च तथैव पार्थः ॥ ४

कृपः शिखण्डी च रणे ममेतो

दुर्योधनं सात्यकिरभ्यगच्छन् ।

श्रुतश्चवा द्रोणमुनेन साधं

[T₁ om. lines 1-2. — (L. 2) V₁ [अ]नेकाः।
— (L. 3) D₁: 1. नवेन. B₁: रथिनां; D₁: रथिने. B₁ D₂:
रथावधम्; B₁: नरावधं; B₁: D₁ D₂: 4. रथावधम्; D₁:
D₂: रथावधं; T₁: रथावध. K₃: एकस्त्वमेकां रथिनां रथावधम्.
— (L. 4) V₁: परावधि; D₁: D₂: रथवधि; T₁: रथावधि
(for रथ'). T₁: गजान् (for रथान्). — After line 4,
D₃ reads from line 3 of 807* up to st. 3. — B₃
reads lines 5-8 twice. — (L. 5) K₃: रथः; B₁: तथा
(for रथ'). D₁: स (for च). V₁ B₁ D₁: कश्चिद्; B₁:
D₁ D₂: 6. T₁: कश्चिद्. — (L. 6) V₁: रथे रथे; D₁:
D₂: रथे रथे; D₃: कश्चिदधी; T₁: कश्चिदधी (for कश्चिदधी).
— D₃ om. lines 7-8. — (L. 7) T₁: नवैव कान्येन रथेन
कश्चिद्. — (L. 8) T₁: तथा नवन् (for रथान्वाहन्). K₃:
B₁ T₁: मृत्युवशं (for 'वशे'). B₁: नवावधम्; D₁: D₂: T₁:
रथावधम्; D₃: तथा नरावधम्.]

4 D₃ om. 4. — ^a) K₃: सृतांश्च (for ससृताम्).
B₁: समरावधम्; S (T₁ om.): सगजान् (for सहजान्). S₁:
गवाश्च; T₁: जवांश्च; T₁ G₁: सहावाहन्; G₁ M: नरावाहन्
(for गजांश्च). — ^b) V₁: मृत्युवशे. B₁: 4. शरीरैः (B₁:
'वाह'). T₁: हयान्समादीन्मृत्युवशंवाहन्. — ^c) S₁: K₃:
तथैव सादीन्; B₁: ससादिनश्च (for तथा ससादीन्).
— For 4th, 8 (T₁ om.) subst.

810* विनाय पार्थो बलगविताशो

वयान्तकः सर्वहरो महीजाः ।

[(L. 1) T₁: [5] वि युवां वरिष्ठः (for बलगविताशो). — (L. 2)
M₁: [2] मीरिजाः (for महीजाः). T₁: सर्वानरीन्मृत्युवशं शरीरैः
(cf. 4th).]

5 ^a) D₃: कृपं शिखण्डी. B₁: D₂: ममेतो. — ^b) D₃:
T₁ G M₁: दुर्योधनः सात्यकिन् (G₁: 'र'). V₁ B (except
B₁) D₁ D₂: 4. अभ्यगच्छन्; M₁: अभ्यगच्छन् (for
'गच्छन्'). — ^c) D₁ D₂: श्रुतमथा; D₃: श्रुतायुधो; G₁:
श्रुतवधं; M₁ (sup. ins.): श्रुतवध (for श्रुत). V₁ D₁:
D₂: 4. T₁ G₁: द्रोणमुनेन; D₃: T₁: द्रोणिमिवाय (for द्रोणमु-

युधामन्युश्चित्रसेनेन चापि ॥ ५
 कर्णस्य पुत्रस्तु रथी सुषेणं
 समागतः मुञ्जयांक्षोणमौत्राः ।
 गान्धारगात्रं महर्षेयः क्षुधानो
 महर्षमं मिह हवाम्यधावन् ॥ ६
 अतानीको नाकुलिः कर्णपुत्रं
 युवा युवानं वृषसेनं शरीषैः ।
 समार्दयत्कर्णसुतश्च वीरः
 पाञ्चालेयं शङ्खपैरनेकैः ॥ ७
 रथर्षमः कृतवर्माणमाञ्छे-
 न्माद्रीपुत्रो नकुलश्चित्रयोधी ।
 पाञ्चालानामधिपो याज्ञसेनिः

मेनापतिं कर्णमाच्छेत्त्यैन्यम् ॥ ८
दुःश्रामनो भारम भारती च
संग्रमकानां वृत्तना ममृडा ।
मीमं रणे शस्त्रभृषां वरिष्ठे
तदा समार्च्छेत्तममल्लवेगम् ॥ ९
कर्णात्मजं तत्र जघान शूर-
सर्वाच्छिनयोत्तमौजाः प्रमल्ल ।
तस्योत्तमाङ्गं निपपात भूमौ
निनादयद्वां निनदेन स्यं च ॥ १०
मुषेणश्रीर्षे पतिनं पृथिव्यां
विनोक्ष्य कर्णोऽथ तद्वानरूपः ।
क्रोधाद्वयामांसस्य रथं ध्वजं च

一	二	三
四	五	六
七	八	九

लेन). Do To बीरो; Go पावे; (for माधं). — To G M
om. 3^d. — ⁴) Dni Do To माधं; Do वापि (for वापि).

6 *) Ka 'कनेहन्; Ka: Vi Bn D To Ga Ma-
पुनंन्. शस्त्रे; Vi गवा; Is Is रज; Is Is रज. रजं
(for रजि); To Ga सुपेय. — *) Ka समामम; Ka
Bn Dn Dn Is 'गलं; Ga Ma 'गला; (for 'गल:).
Ka: Vi B Dn Dn Is Is Ga Ma- मृगयय; Da
Dn Ga Ma 'वाय; Ts Is Ga 'वं. Ts डलनौयं (for
पोलनौय:). — *) De कु-को; S (To om.) [उ]कृत्
(for कुवर्त्त). — *) De द्याय (for दिह). Ma इह
(for इह). De [अ]व्यवाचन्; De 'गणकन्.

7 ³) B: Dn: Dn: s बुधवानं (B: D: 'नो'); D: ह्वा बुवानं; T: बुवं परि (for बुवा बुवानं). S: D: T: G: s बुपसेन. S: सरीवः. — ⁴) S: D: समार्दं (D: 'ई'वन्); S: समार्दयः; K: V: B: Dn: Dn: s T: G: समार्दवन्; T: G: M: 'हृपन्' (M: 'द्' (for 'ई'वन्). K: T: M: s कर्तुं (K: 'त्रा'न्); K: 'मुनं'; V: B: Dn: Dn: s T: G: M: 'पुत्रन्' (for 'मुनन्'). K: V: B: D: S (I. om.). ह् (T: ची'वः (for 'वीर'). — ⁵) K: वांचाह्वानं; Dn: Dn: s वांचाह्वयः; T: G: M: संहादवन्; M: s संहादवन्. S: लोके; K: लोके.

8 *) D: रघुवंशं. — *) B: 4.1 D: 1.1 T: 2
 रघुवंशनाम् K: 4 T: 3 G: बाह्यमेन: (for वेदि:). — *)
 K: 5 V: 1 B: 1.1 T: 3 G: M सेनापति:; K: 5 वंशं. M:
 बाह्याम्; M: अष्टम्. D: 3 G: करीषी: (for करीष्यम्).

9 ^a) D: भारती च; T: 'ती च; T: G: 'तं तु; G: 'तां; M: 'तैस्तु (for 'ती च). — T.: G M om. 9^a.

महाराष्ट्र सरकार
मुंबई

¹ Ka भागो; Vi Da: Ba: मागं; Bi-a Da: Da: अ
भाग; Bi मागो. Da : सर्वे; Da भागो (for गदा). Ka
Da: Da: गदाम् (Ka Da 'ना' इंदु; Ka नमस्तेत्यम्);
Bi 'खंडम्'; Di 'इन्दुर'; De 'नखुर' (for 'खंडम्').
— For ३^d, Tr. G M subst.

611* व्याख्यानः कुरु ह्यव्ययव्ययः

समाप्तद्वारा नमस्तेनम् ।

[(L. 1) To Mr. Jagan Mohan Reddy - (L. 2) To Mr.
Mamaji; G: 'Reddy' G: M: Jagan. To Mr. Jagan, M:
Jaganmohan; M:- Jaganmohan.]

10. ^a) Dai Dai Daa. वीर्य, M: दूरी — ^b) K. 4
D: स्याद्विद्वत्; B: विद्वत्; T: समुत्तराद्; T: G. 2 M
समुत्तराद्; (G: M: 2-4 द्या); G: समुत्तराद् (for स्या-
द्विद्वत्); B: T: G. 2 M सो (B: सो) समीपः; T:
उत्तमोऽयः (for सोम); B: 2 प्रसक्तमुत्तमोऽयः (for सोम-
मोऽयः प्रसक्त); — ^c) M: सदा (for सदा); G: सदा-
प्रसक्तोऽयः सदा भूमि; — ^d) G: K. 4 V: B: Daa. 2
T: G. 2 M: 2-4 विनादयद्; B: विनादयद्; Baa. 2 Daa.
नो; G: नो (for नो); Baa. 2 Daa. वि (B: प्र) विद्वो
विद्वत्; Dai Daa. विद्वो रत्नं च (for 'देव रत्नं च').

11 *) To Gs. मुलस्य सीरै; O: मुहुलस्य सीरै; Ms.: मु(M: दु)कस्यसीरै. — *) To तु (for द्वा). — *) Be अदेसस्य (sic); Ms: हवै सस्य. K: कवसै रवै (by transp.); Dm: D: Ms.: रववसस्य. — *) Se व्यहृत्; K: विहृत्; B (except Be) Dm: Ds: Ds.: To O वरै; Ds: Ms:

C. B. 2027
B. B. 7
B. B. 10

नृधं प्रकुन्ता इव पुण्यहेतोः ॥ ६
 ततोऽभिपानं तव मैत्रममथ्ये
 प्रादुष्यके वेगमिवापवेगः ।
 यवान्तकाले क्षपयन्दिधधु-
 भृतान्नकृत्काल इवानदृष्टः ॥ ७
 तस्मान्निवेगस्य रणेऽतिवेगं
 नागृह्यन्धागपितुं त्वदीयाः ।
 त्वयानाननस्यापततो यथैव
 कालस्य काले हरतः प्रजा वै ॥ ८

भीमसखवेगः; 1s निर्दिष्टमानाश्च जिनैः पुण्यैः; 2s
 मित्राश्च वै भीमसखवेगैः; S निर्दिष्ट(Ts मित्र)मानाश्च
 हि भीमसखैः. — *) K1.3 V1 B D1.5 [5] (Ks वयः; Da
 [5] वयः इव; T1.3 G1.3 M [5] मित्रममथ्युः; T1 lacuna;
 Co 20270 इव (as in text). G1 सर्वे च भीमे समरेभिर्जगमुद-
 — *) B1 दृष्टान्. B1.3 जलपक्षाः (for पुण्यहेतोः).

7 *) K1.3 [5] मित्राः; V1 B1.3 D1 D1.3.3
 'वते; Da 'मो'; B1.3 'जाते; Da Da 'वाते; Da 'मियाते;
 1s 5 मित्राः; Da 'मार्' (for 'पान'). S1 Da मैत्र्ये
 मध्ये; B Da D1 D1.3.3 'मैत्र्ये म भीमः; Da मैत्र्यमुत्थं
 (for 'मथ्ये'). S ततो भीमसख मैत्र्यप्रवादे (T1.3 'म्य
 मध्ये; M1 'म्यार्ह'; M1.4 'प्रवाहं'. — *) S K1.3.3 इवान-
 वेगः; Ks एवापि; V1 B1.4 Da D1 D1.3.3 M जनेत';
 B1.3 Ts अनुपमौजाः; Da एवापवेगः; T1.3 G1.3
 जमक'; G1 जमकरूपः (for इवापवेगः). — *) B1 च
 जमक' (sic); B1 जमकम्; Da क्षिपयन्. Da द्रिष्टुः;
 Da द्रिष्टव्य' (for 'क्षुर'). Da यवांतकाले लोकमित्रं दिशि-
 क्षुरः; Da 'हे जगदेकभूत'. — *) Da लोकांत- (for
 भूतान्). Ks दृष्टान्ताः (sic) (for इवाचदृष्टः). S
 भूतान्ताद्व्यवर्तनः; T1 G1 'कृत्कालं' इवाच.

8 *) D1.3 तस्मान्निवेगस्य; 1s तया (Da 'त्या/मि'
 (for तस्यामि'). V1 B1 D1 D1.3 वारयितुं (for 'वार').
 8 वेगं हि तस्मात्प्रतिम (T1 G1 'प्रतिम'; G1 'प्रमेय' इत्यर्थं न
 सेचुरावारयितुं त्वदीयाः. — *) T1.3 G1.3 M1.3.3 [जा]र-
 हतो; T1 'रहतो; G1 'रहतो; M1 'रहते' (for 'पततो').
 — *) Da काकज (for 'वय'). 1s इहवः (ly meta-
 thesis) (for हरतः). T1 G1 M विविधवृत्त्या हि (G1 च);
 T1 G1.3 विविधवृत्तः प्रजा. (for हरतः प्रजा वै).

9 V1 reads 9th on marg. (sec. vs.). — *) Ts
 तवकालं (for वारकालं). — *) S1 K1.3.3 प्रकुन्तमानं;
 Ks V1 Da1 Da वस्तक'; T1.3 G1 M तदृष्य'; T1

ततो बलं भारत भारतानां
 प्रदक्षमानं समरे महात्मन् ।
 भीतं दिशोऽकीर्येत भीमनुजं
 महानिलेनाभ्रगणो यथैव ॥ ९
 ततो धीमान्मारथिमब्रवीद्वली
 स भीमसेनः पुनरेव हृष्टः ।
 सूताभिजानीहि परान्त्वकान्वा
 रथान्ध्वजांश्चापततः समेतान् ।
 युध्यन्तं नाभिजानामि किञ्चि-

विद्राघ्य' (for प्रदक्ष). B1 समरे. S1 K1.3 B1.3.3
 Da1 D1.3 माहात्मा; Ks Da Ts महात्मनां; V1 D1.3
 Da-4 T1.3 G1 M1 'रमना; B1 विमूढः; D1 विमूढं (for
 महात्मन्). — *) B1 भीतो; Da G1 भीमं (for
 भीतं). Ts G1 [5] दीर्यत (for स्क'). B1 भीममर्थः;
 T1 'नुजं' (for 'नुजं'). B1 Da Ts भीतं दिशो विद्राघ्ये (Da
 स्पष्टवत) क्व की (Ts कर्ज). — *) D1 महानिले; G1
 'क्लेन' (for 'क्लेन'). V1 B1 Da1 D1 D1.3 [ज]भ्रगणा;
 B1 [ज]भ्रगणः; B1.3 Da Ts [ज]भ्रगणः; B1 'गणः; Da
 वाभ्रगणो; T1.3 G1 M1 [ज]भ्रगणः; M1.4 'वर्न' (for
 'गणो'). — After 2, S ins.:

813* तद्विप्रकीर्णं त्वय भारतं बलं
 पुनश्च भीमं परिवारयद्गते ।

[T1.3 G1.3 (for वय)]

10 *) B1 Da भीमः (for धीमान्). B1 D1.3 वयः
 (for वकी) S भीमोऽकीर्येत भारथिम (T1 M1 'म्य'; T1 G1
 'त्र' वाहि. — *) B1 D1 म सर्वमावृत्त्य पुनः प्रहृष्टः;
 T1 हृष्टेषु सर्वेष्वहमस्त्वसोकः; T1 G1 हृष्टेषु भवितास्मि
 हसोकः; T1 G1.3 M हृष्टेषु भवितास्त्वसोकः.
 — After 10th, S ins.:

814* त्वर त्वर ह्यव विप्रोक्त शीघ्र-
 मेताम्यवामाश्च रथाश्च पश्य ।

[(L. 1) T1.3 G1.3 ह्यव; M1.4 त्वय (for ह्यव).
 — (L. 2) T1 G1 वनू (for वान्). Ts वज्राप्रवाहः; T1
 G1.3 वज्राप्रवाहः; M1 वज्राप्रवाहः. T1.3 G1.3 ह्यवः; M1 त्वरितु
 (for 'व').]

— *) S1 सूतोभिजानीहि; T1 G1 सूतात्र जाः; T1 G1
 सूतात्र जानामि. Ks V1 B1.4 D (except D1.3) transp.
 परान् and स्वकान्. B1 वरान् (for परान्). T1 स्वकान्;
 G1 स्वकान् (for स्वकान्). G1 सूताभिजानामि परान्त्वकान्-

C. 8. 1000
B. 8. 10. 15
E. 8. 10. 15

ज्ञात्वा व्यक्तं तन्ममाचक्ष्व सत ॥ १४

विशोक उवाच ।

पञ्चमार्गानामवुतानि वीर

क्षुराश्च भल्लाश्च तथायुतास्त्राः ।

नाराचानां द्वे सहस्रे तु वीर

श्रीष्वेव च प्रदराणां च पार्थ ॥ १५

अस्त्रायुध पाण्डवेपावशिष्टं

सर्वे गृहीतप्रहरावुधास्तथा

सर्वेष्टव्य सर्वेष्टव्य ततो विनेदुः ।

रथे तवास्त्रिभिः शिताः सुवीराः

क्षुरो भल्ला द्वादश वै सहस्राः ।

[(L. 1) T₁: G₁ M om. the first वा. T₂ कितानि (for ह). G₂ सहस्रानि वा शतानि स्वाचक्ष्व. — (L. 2)

T₂ G₂: M₂-4 आचक्ष्व (for क्षा). T₂ एवं (for एव). G₂ मे सारथे क्षिप्रमेवामिहोक्तः. — G₂ om. the ref. M₁ om. lines

3-11. — (L. 3) T₁ G₁ M₂-4 [ह]व्यम् (for [ह]व्य). T₂ द्वादश; M₂-4 अदीनि (for द्वादश). — (L. 4) T₂ तवास्त्रे-

सिद्धि च द्वादश वीर; G₂ लिख्ये श्रुतं पण्डितम्. — (L. 5) G₂ M₂-4 देवेवकादीनां (for 'नीना'). — (L. 6) T₂ शिताः

(for द्वादश); — (L. 7) T₁-3 M₂-4 मित्र; T₂ G₂: स्रंका (for वहा). T₂ दुहिताः (for कुत्रिन्दा); — (L. 8)

G₂ वहाः (for वंका); T₂ जानवकाः पर्यवीणाः समेताः. — (L. 9) G₂ प्रहरावुधम्. — (L. 10) T₂ G₂: सर्वेव

(for the first सर्वेव). G₂ तथा (for ततो). T₂ विनेदुः; T₂ G₂ विनेदुः (for वि). — M₂-4 om. line 11.

— (L. 11) T₂ द्वेष्टाश्च (for सुवीराश्च). — (L. 12) T₂ G₂: M₂ सहस्रम्. G₂ सहस्रम् (for सहस्राः).]

15 S om. the ref. B₂ असोक (for विशोक). — *)

B₂ अनुत्तानि (for अनु). S पञ्चमार्गानां दश च क्षुराः (T₂

'का)णी. Co cites मार्गानां (as in text). — S om. 15th. — *) B₂ D₂ क्षुराश्च भल्लाश्च. Co cites क्षुराः and

भल्लाः. K₂ [आ]नुत्तानाः (sic) (for 'कवा'). — *) B₂ द्वे

(for द्वे). K₂ V₂ B D च (D₂ [S] च) (for ह). S पार्थ

(for वीर). — After 15th, S ins.:

815th आसद्वन्वानां दश कर्मिणो च ।

अर्धेष्टव्या द्वादश वृद्धाश्च च

विपादानां प्रहराणां च सप्त ।

शिलीमुखानां दश च विषाक्तं च

अयोमुखानां क्षुरकाणां च विषाक्तं ।

[(L. 1) T₂ दश कर्मिणो. — (L. 2) T₂ G₂: अर्धे-

ष्टव्यां दश; G₂ अर्धेष्टव्यां द्वादश. — (L. 3) M प्रहराणां

न यद्वहेच्छकटं वद्ववीयम् ।

एतद्विद्वन्मुञ्च सहस्रशोऽपि

गदासिबाहुद्रविणं च तेजसि ॥ १६

भीम उवाच ।

सूताद्येवं पश्य भीमप्रभुक्तैः

संभिन्दद्भिः पार्थिवानाशुवेगैः ।

उग्रैर्बाणैराहवं घोररूपं

(for प्र). — (L. 4) T₂ om. (hapl.) from दश च upto अयोमुखानां (in line 5). M विपानि. — (L. 5) M अयोमुखानां.]

— S om. 15th. — *) B₂: वदसाहस्राः; D₂ वदसाहस्राणां;

D₂ वदसाहस्राणि (for श्रीष्वेव च). K₂ B₂: D₂ D₂-4. 1. 3 प्रदराणां स्म; B₂: प्रदराणां (for 'णां च).

Ca cites प्रदराः; Co प्रदराणां (as in text).

16 *) D₂ अकायुधं (for अस्त्रा). V₂ [अ]विशिष्टं

(for [अ]व). — *) D₂ वद्ववीयम्; D₂ वद्ववीयम्; D₂ वद्ववीयम् (for वद्ववीयम्). — For 16th, S subst.:

819th अकायुधं पाण्डव तेऽवशिष्ट-

मेतद्वहेच्छकटं वद्ववं वत् ।

[(L. 1) T₂ M अकायुधं (for 'वुध'). T₂ G₂ M [अ]-

विशिष्टं (T₂ 'ह'). — T₂ om. line 2. — (L. 2) T₂ न वत्; M₂ नैव; M₂-4 वत् (for एवत्). T₂ वद्ववं वत्;

G₂: पाण्डवं वत्.]

— After 16th, T₂ ins. 821st. T₂ om. 16th.

— *) T₂ G M एवं (for एवत्). B₂ विमुच्यन्ति; D₂

चान्दम्यन्ति; T₂: G₂: विद्वान्मुञ्च; G₂ द्विष्टव्य (for

विद्वन्मुञ्च). D₂ [S]न्ये (for Sवि). — After 16th, T₂ G ins.:

820th सप्तप्रवन्वानां सहस्रवीर ।

[G₂ वीरान्; G₂ वीरं (for वीर).]

— *) D₂: M₂-4 गदा च; D₂ गदाश्च; D₂ गदाश्च; T₂

गदाश्च; T₂ 113 गदाश्च; G₂ गदाश्च; M₂ गदा च (for

गदाश्च). K₂ द्वि; T₂ वत्; G₂ वत् (for व). — B₂: D

(except D₂) ins. after 16: T₂ after line 1 of 819th: T₂ after 16th:

821st प्रासाद्य क्षुराः शक्यकलोमराश्च

मा नैवीर्यं संक्षपादायुधानाम् ।

[(L. 1) B₂: प्रासाद्य क्षुराश्च; D₂ D₂: T₂ प्रासाः

क्षुराश्च; D₂ प्रासाद्य क्षुराः; T₂ प्रासा क्षुराः. B₂ संक्षुतलोमराः

(for शक्यकलोमराश्च). T₂ transp. शक्यवत् and लोमराश्च.

नष्टादित्यं मृत्बुल्लोकेन तुल्यम् ॥ १७
अथैव तद्विदितं पार्थिवानां
मविष्पति आकुमारं च सूत ।
निमग्नो वा समरे भीमसेन
एकः कुरुन्वा समरे विजेता ॥ १८
सर्वे संख्ये कुरवो निष्पतन्तु

— (L. 2) T₁ मम प्रविष्टां सर्वलोके विजोक्तः; T₂ वा भीमीय
प्राक्कुरवोऽनुवर्तते (for the posterior half.).]

17 T G₂ M ina. after the ref.: G₁ ina. after 16:

822* अथैव नृपं कवचयन्तु मित्रां
मम प्रविष्टां सर्वलोके विजोक्तः ।
न मोहयते वा समरे भीमसेन
एकः कुरुन्वा समरे वाप्यजेसीत् ।

तन्मे देवाः सकलं साधयन्तु ।

[T₁ om. line 1. — (L. 1) T₁ G₂ अथ दे. M कवचः
(for नृपं). G₂ कवचं मित्राः. T₂ अथैव तं कवचं मन्त्रं.
— (L. 2) G₂ प्रविष्टाः — With lines 3 and 4, cf. 1. 1. 1.
— (L. 3) G₂ मोहयते. G₁ om. वा. T₁ G₂ M समर
— (L. 4) T₁ एकः कुरुन्वा समरे विजेतुः, T₂ G₂ M एकः कुरुन्वा
(M₁ 'नृपः' समरे अथ (G₂ विजोक्तेः). — (L. 5) T₁ आकुमारानां
M₂-4 इवम् (for एकम्). G₂ आकुमारानामिवेकः एवम्.
— (L. 6) T₁ तन्मे देवाः सर्वे सकलं कारयन्तु.
— T₂ om. 17^a-18^a. G₂ om. 17^a. — *)
K₂ B₁ सुतासेनं; K₂ 'सेनं'; B₂ 'सेनां'; B₃ 'सेनं'; D₂
D₃ 'सेनं' (for 'सेनं'). K₁ 2. 2. B₂-4 D₂ D₃-4. 2. 2
भीमजयुक्तेः (for 'सुक्ते'). B₂ D₂ T₁ 3 सूताय त्वं पश्य
महाहुसुक्तेः; G₂ 3 सूताय महाहुसु (G₂ 'सु' 'क्तेः' समंतात्;
M सूता (M₁ 'लो') महाहुसुक्तेः समंतात्. — *) 3
K₂-4 V₁ B₁ 2. 2. D₂ D₃-4. 2. 2 T₂ संक्षिप्तः; B₂ 3
संक्षिप्तः; D₂ संक्षिप्तः; D₃ 'मक्षिप्तः'; T₂ संक्षिप्तः; G₂
समाह्वयः; G₂ 3 संक्षिप्तः; M₁ संक्षिप्तः; M₂-4 समं वि-
मक्षिप्तः (for संक्षिप्तः). K₂ B₁ 2. 2. D₂ D₃-4. 2. 2 पार्थिवानां
सुधेनैः; V₁ पार्थिवानां सुधेनैः; B₂ पार्थिवानां सुधेनैः (for पार्थि-
वावासुधेनैः). — *) K₂ 3 V₁ B D S (T₂ om.) छ (B₂ D₂ G₂
छि) (for छैर्). B₂ T₂ आहवे; G₂ M₁ आहवे (for
आहवे). — *) T₁ G₂ M₂-4 मृत्बुल्लोके (M₂ 2 'कं') प्रकरं;
T₂ 'कमकासं'; M₁ 'कमवीरं' (for 'केन तुल्यम्').

18 T₂ om. 18^a (cf. v. 1. 17). — *) K₂ V₁
D₂ अथैव; B (except B₁) D₂ D₃ 2. 2. 2 अथैवै (for
'व उ'). T₂ पार्थिवानां (for पार्थिवं). T₂ अथैव कर्म विदितं
मविष्पति; G₂ M अथैव तं (G₂ 3 म) कर्म विदितं मवि-

मां वा लोकाः कीर्तयन्त्वाकुमारम् ।
सर्वानेकमानहं पानयिष्ये
ते वा सर्वे भीमसेनं तुदन्तु ॥ १९
आश्वात्तारः कर्म चाप्युत्तमं वा
तन्मे देवाः केवलं साधयन्तु ।
आयातिहायार्जुनः शत्रुघाती

C. 2. 2022
D. 2. 20
E. 2. 20. 2

वपि. — D₂ om. 19^a-24^a. — *) N (D₂ om.) T₂
छा (B₂ D₂ D₃ छा) कुमारं (for आकुमारं). T₂ विजोक्त
(for च सूत). T₂ G₂ M आकुमारं (T₂ आकुमारानां; G₂
2 2 2 ममा) सर्वलोके विजोक्तः (G₂ 'कं'). — *) B₂ छेकः
(for दृकः). D₂ दे (for वा). K₁ विजेता; K₂ [5] ज
जेकः; K₂ विजेता; V₁ B D (D₂ om.) अथैवैर् (for
विजेता). S दृकः छैर् (T₂ कुरा) समरे वाप्यजेसीत्.

19 D₂ om. 19 (cf. v. 1. 18). — *) K₂ M₂-4
सर्वं. B₂ 3 D₂ कामं; G₂ लोके; G₂ 3 M सन्ने (G₂ 'दे')
(for संकथे). B₂ निष्पन्तु मां; T₂ G₂ 3 निरपन्ति; T₂ G₂
M 'कंमे'; Ca निरपन्तु. — *) B₂ दे (for वा). D₂ लोके.
B₂ अश्वात्तारः (sic); T₂ G₂ अश्वात्तारः (T₂ G₂ 'का'); M
आश्वात्तारः (M₁ 'का' (for मां वा लोकाः). B₂ 2 2
S (except T₂ G₂) कीर्तयन्ति. D₂ T₂ आकुमारः.
— *) D₂ अथैवैर् (for सर्वैर्). T₂ पानयिष्ये
(for पश्य). V₁ सर्वैर्वा मयि पानयिष्ये. — *)
T₂ 3 G₂ M ते सर्वे वा (by transp.); G₂ सर्वे वा ते.
T₂ नन्तु; T₂ नन्तु; T₂ G₂ 3 नन्तु; G₂ M सर्वं
(for तुदन्तु).

20 D₂ om. 20 (cf. v. 1. 18). — *) B₂ D₂ T₂ 3
G₂ 3 वा (for च). B₂ T₂ [अ] अश्वं मे; D₂ अश्वमे (sic)
(for [अ] अश्वं मे वा). K₂ D₂ D₃ 3 मे; V₁ B₁ 2. 2
D₂ D₃-4. 2. 2 मे (for वा). — *) K₂ ते मे; B₂ T₂
तद्मे; D₂ ते मे (for तद्मे). T₂ G₂ सकलं; Ca केवलं
(as in text). B₂ साधयन्ति; Ca 'दन्तु' (as in text).
— *) 3 K₂ 2. 2 आयातिहाय अश्वं; K₂ 'आयातिहायः'; B₂
'आयातिहायः'; D₂ 'आयातिहायः'; T₂ 'आयातिहायः'. 3
K₂ D₂ D₃ अश्ववाती. — *) B₂ दृव; D₂ इव (for
इव). D₂ सर्वस्मै शत्रुघोषयन्तु. — For 20^a, T₂ 3
G₂ M subat.

823* आयातिहायः शत्रुघोषयन्तु

21

[(L. 1) T₂ M₂-4 आयातिहायः; G₂ आयातिहायः. T₂ G₂ 3
शत्रु (for दृव). — (L. 2) T₂ G₂ M₂ अश्वं (G₂ 'दे') शत्रुघोषयन्तु;
G₂ 'शत्रुघोषयन्तु'.]

T₂ 3 G₂ M cont.; T₂ ina. after 20:

G. 8. 1042
B. 8. 79. 12
C. 8. 80. 23

प्रकम्प्यं यज्ञ इवोपहतः ॥ २०
इन्द्रस्यैतां भारती दीर्यमाणा-
मेते कस्माद्विद्रवन्ते नरेन्द्राः ।
स्वकं धीमान्मध्यमावी नराग्रयः
मैत्र्यं धृतराष्ट्रस्यत्यागु धाणः ॥ २१
पश्य ध्वजांश्च द्रवतो विशोक
नागान्दधान्यपत्तिसंधांश्च संख्ये ।
रथान्विशीर्णान्शरशक्तितडिता-
न्पश्यस्वैताग्रथिनश्चैव सत ॥ २२

२०.१ पश्यत्य पश्यत्य विशोक मे स्वकं
स्वकं परेषामभिलष मिच्छत् ।
नामान्धारयत्य विमुच्य सर्वे
नथा द्रवन्ते धीमाना धातेराष्ट्राः ।
[Ga om. lines 1-2. — (L. 1) T₁ विकीर्णमेव; T₂ G₂ विशोक मे (T₁ 'क' ऐव; G₁ 'रमे') (for विशोक मे ४०). — (L. 2) T₁ G₁ M₁ नराग्रयः; M₂-s 'पञ्च' (for 'तस्य'). — (L. 3) G₁ सदा (for 'सदा'). — (L. 4) T₁ तदा (for 'तदा'). G₁ M₁ धीमाना (M₁ 'धि').]
21. Da om. 21 (cf. v. 1. 18). — " K₁ निरीक-
स्तेना; B₁ D₁ T₁ (B₁ वा 'स्तेना'; D₁ 'स्तेना'; T₁ G₁ M₁ 'स्तेना' (for 'स्तेना'). D₁ G₁ भारती.
— " D₁ कस्मादेव (for एते कस्माद्). B₁ महोद्वा; D₁
विशोकाः (for नरेन्द्राः). T₁ G₁ M₁ 'मे' (M₁-s 'मे' रथा
अकुप्यद्विद्रवन्ति (T₁ 'द्रवन्ति'; G₁ 'मे' रथानाकुरुद्विद्रवन्ति.
— " D₁ स्वकं (for स्वकं). S₁ K₁ B₁ रथाग्रयः; B₁
D₁ नरेन्द्रा; D₁ नराग्रयैः (for नराग्रयः). — " B₁ स-
धारयिष्या (for 'यति'). B₁ [वा]मुच्येनैः (for [वा]मु-
च्येनैः). B₁ मेरुसैन्याग्रयत्यागु शखैः; D₁ मेरुसैन्याग्र-
यत्याग्रयः. — For 21st, S₁ subst.

२२.१ ध्वजयो नूनमापत्तिं सूत

तस्मादेवा दीर्यते भारती यन्तः ।

[(L. 2) G₁ transp. दीर्यते and भारती. T₁ तस्मादेवा
दीर्यते भारतीये.]

22. Da om. 22 (cf. v. 1. 18). — " B₁ D₁ ध्वजा-
न्विद्रवतो; T₁ G₁ M₁ 'आग्रयतो' (T₁ 'रति'; G₁ 'रति'). K₁ T₁
G₁ M₁-s 'द्रवतो'; B₁ प्रत्येकं (for 'द्रवतो'). B₁ परकथांश्च
'द्रवतो विशोक'. — " K₁ B₁ D₁ नागा हवान्; K₁
नागा हवान्; T₁ G₁ M₁ हवान्द्रवन्तः; T₁ G₁ हवान्द्रवन्तः
(for नागान्द्रवन्तः). K₁ शरशक्तितडिताः; K₁ शरशक्तितडिताः. B₁
संख्ये; G₁ M₁ संख्ये (G₁ M₁ 'धे') (for संख्ये). — " T₁ G₁
G₁ M₁ 'धे' (for 'रथा'). V₁ B₁ D₁ (except D₁;

आपूर्यते कौरवी चाप्यभीक्ष्णं
सेना क्षमौ समृद्धं हन्यमाना ।

धनंजयस्याशतितुल्यवेगं-

प्रमत्ता शैरवैर्हिमुवर्णवाजैः ॥ २३

एते द्रवन्ति स्म रथाश्चनागाः

पदानिसंधानवमर्दयन्तः ।

संमुह्यमानाः कौरवाः सर्व एव

द्रवन्ति नागा इव दावभीताः ।

हाहाकृताश्चैव रणे विशोक

Da om.) G₁ विही (B₁ 'ही' (for विशीर्णांश्च). S₁
K₁ 2.4 नरशक्तिः; T₁ G₁ 2.4 शरशक्तिः (for शरशक्तिः).
M₁ 'तपितान्' (for 'ताडित') — " S₁ 2.4 पश्यस्वैतान् (sic);
B₁ पश्यस्वैतान् (sic); B₁ 'स्तेना'; D₁ पश्यस्वैतान् (for
पश्यस्वैतान्). T₁ G₁ पश्यस्वैतान् रथान्विः T₁ तथा
विशोक; T₁ रथान्विः रथान्विः रथान्विः रथान्विः M₁ पश्यस्वैतान्
रथान्विः (M₁ 'स्तु' स्तु).

23. Da om. 23 (cf. v. 1. 18). — " B₁ आपूर्णि-
तेव; D₁ D₁ 2.4 आपूर्णिते; D₁ आपूर्णिते; T₁ 2.4 आदीर्यते;
T₁ G₁ M₁ 2.4 आपूर्णिते (for 'दीर्यते'). B₁ D₁ 2.4 कौरवी; T₁
G₁ M₁ कौरवाश्च. B₁ om. च. — S (except T₁) om.
23rd. — " D₁ D₁ 2.4 क्षमौ; D₁ क्षमौ (for क्षमौ).
B₁ सरत्ते (for समृद्धं). B₁ D₁ D₁ 2.4 हन्यमानाः. — " T₁
T₁ [वा]मुच्येनैः (for [वा]मुच्येनैः). — Ga om. 23rd. — " D₁
Da (sup. ins. as in text) हाहा (for प्रमत्ता). S₁ (sup.
ins. as in text) बहिर्मुवर्णवाजैः; K₁ B₁ 2.4 D₁ कांचन-
बहिर्वा (K₁ D₁ 'वा'वाजैः; V₁ D₁ D₁ 2.4 कांचनबहिर्वाजैः;
B₁ कांचनवर्णवाजैः; D₁ D₁ 2.4 कांचनबहिर्वाजैः; D₁
कांचनबहिर्वाजैः; T₁ G₁ M₁ मारुततुल्यवेगः; T₁ बहिर्गर्क-
कजातैः (for बहिर्मुवर्णवाजैः).

24. Da om. 24 (cf. v. 1. 18). — " S₁ K₁ 2.4 B₁
D₁ D₁ रथाः स (K₁ B₁ 'थाः स; D₁ 'थाः) नागाः; T₁
यथाच' (for रथाच'). — " K₁ 2.4 भवमर्दयन्तः; V₁
इव मर्दं; B₁ D₁ D₁ 2.4 भवमर्दं (for भव'). — " B₁
B₁ संमुह्यमानाः; D₁ M₁ समुह्यं; D₁ संमुह्यं; T₁ G₁
समुह्यं (for संमुह्यं). G₁ कुरवः (for कौरवाः). — " S₁
S₁ K₁ 2.4 दावभीताः; K₁ दाव'; K₁ V₁ B₁-s D (except
D₁; D₁ om.) दाह' (for दाव'). T₁ G₁ M₁ द्रवन्ति
दावभीताः (M₁ 'ह') दावभीताः (T₁ दावभीताः); T₁
विशीर्णवाजैः इव दीर्यमानाः. — " B₁ हाहाकृताः; D₁
हवा इवाश्चैव (for हाहाकृताः). V₁ G₁ M₁ विशोका (M₁
'की'). — Before 24th, T₁ G₁ M₁ ins. विशोकः;

G. 8. 27
B. 8. 78. 28
C. 8. 20. 28

अभीष्टहस्तस्य जनार्दनस्य

विगाहमानस्य चमूं परेषाम् ॥ २७

रविप्रभं वज्रनाभं क्षुरान्तं

पार्श्वे स्थितं पश्य जनार्दनस्य ।

चक्रं यशो वर्षयत्केशवस्य

सदाचितं यदुभिः पश्य वीर ॥ २८

भीम उवाच ।

ददामि ते ग्रामवरांश्चतुर्दश

प्रियाख्याने सारथे सुप्रसन्नः ।

दासीश्रुतं चापि रथांश्च विशतिं

यदर्जुनं वेदयसे विशोक ॥ २९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५४ ॥

पश्यत्य संख्ये द्विपतां मिहंशुः; Ms पश्ये *****.

— After 27^{ab}, B₂-s De Ts ins.:829^a महाबलं भीम विराजमानं

पश्यत्य संख्ये द्विपतां मिहंशुः ।

[(L. 1) De Ts महाबलं (for 'बलं'). Ts हेम- (for भीम).

— (L. 2) B₂-s पश्य; De पश्चाच्च (for पश्यत्य). De द्विपं (for संख्ये). B₂-s मिहंशुः (B₂ 'शु').]On the other hand, T₁ G₁-s M ins. after 27^{ab}:830^a पार्श्वे स्थितं पार्श्वे चर्मजवस्य

दिव्यं शङ्खं पाञ्चजन्यं च पश्य ।

[(L. 1) M₂-s पार्श्वे स्थितं पार्श्वे चर्मजवस्य. — (L. 2) G₁ lacuna for दिव्यं शङ्खं]— After the above, G₁ repeats 27^a. — *) K₂ V₁B D (except D₂) T₂ M₂ अभीष्टहस्तस्य. G₁-s रथांश्चपानेह (for जनार्दनस्य). — Ts om. (hapl.) 27^a-28^b. — *)S₂ B₂-s D₂-s विगाहमानस्य.28 Ts om. 28^{ab} (cf. v. l. 27). — *) D₂ वज्रमिश्रं.B₂-s क्षुरान्तं; B₂ स्फुरितं (for क्षुरान्तं). — B₂ om.28^a. — *) V₁ पार्श्वस्थितं. De चापि (for पश्य). — For28^{ab}, T₁-s G M subst.:831^a चक्रं च पश्य ज्वलनप्रकाशं

पार्श्वे स्थितं पार्श्वे चर्मजवस्य ।

[T₁ G₁-s om. line 2.]— After the above, T₁ G₁ read 27^a. — *) S(except T₂) रौद्रे (for चक्रं). S₂ K₂ वर्षयन्;K₂ 'वेत्तुः' K₂ V₁ B D T₁-s G₁-s M वर्षनं (D₂

'वा' M 'ते' (for 'वत्'). Ts वत्स्य (for वेत्तवस्य).

— De reads 28^a twice. — *) G₁ om. यदुभिः. K₂D₂ पश्य वीरः; S (except T₁) उपेत्य वीरः (for पश्यवीर). D₂ (second time) सदाचितं यदुभिर्वैल सद्यः.— After 28, S K V₁ B₂-s D₂ D₂ D₂-s T₁ ins.a passage given in App. I (No. 26); B₂ D₂ ins. itafter 832^a; while B₂ (om. lines 2 and 5) D₂ ins. after 28:832^a तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं

महाहमेतद्विजयाजयन्तम् (?) ।

कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभं च

आज्यस्वमानां विजयस्रजं च ।

कृष्णस्तेनां पश्य च भीमसेन

On the other hand, T₁-s G M ins. after 28: T₂ after App. I (No. 26):833^a सविद्युतश्रेय वनस्य शब्दं

विस्कार्यतो यतुरो गाण्डिवस्य ।

चर्मजयेनामिपश्यत्य काळे

चक्रो बोरः शूचते तस्य नास्तिन ।

कश्चिद्गोताहो बधिरोऽसि पार्श्वे [5]

[T₂ om. line 1. — (L. 1) M₂-s [र]व (for [र]व).M₂ शूचते. — (L. 3) M₂-s चर्मजवस्य (for 'जयेन'). M₂om. काळे and line 4. — (L. 5) M₂-s कश्चिद्गोताहो.]29 *) V₁ B₂-s D₂ D₂ D₂-s T₂ G₁ M₂-sददामि; T₂ ददामि (for ददामि). — *) D₂-s प्रियाख्याते;T G₁-s M 'क्यानात्'; G₂ 'क्यानास्य ते' (for 'क्याने'). — *)K₂ B₂ दासीश्रुतं वा (for 'तं च'). S [अ]चतरीश्व (T₂-sG₁ M₂ 'तं च' (for [अ]पि रथांश्च). T₂ G₁ विशतिर-— *) S₂ यदार्जुनं; D₂ यन्मे; T₁-s G₁-s यो मे; T₂ G₁M₂ यो वा; M₂-s योवा' (for यद्). B₂ T₁ G₁ M₂वे (B₂ वि)दयते (for 'ते'). B₂ T₁ M₂ विशोकः (M₂ 'कं').Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₂K₂-s द्वितीययुद्धदिनस्य. — Adhy. name: T₂ भीमसारथि-संवादः; M₂ भीमसेनवाचनं. — Adhy. no. (figures,words or both): S₂ 94; S₂ 56; B₂-s 76; B₂ 78;D₂ 87; D₂ 69; D₂ 57; T₁-s G M₂ 86; T₂ 83;M₂-s 85.

G. 9. 206-4
S. 9. 77. 8
T. 9. 21. 8

शिगमि तेषां बहुधा च बाहुन् ॥ ६
छत्राणि बालव्यजनानि केतू-
नश्चात्रयान्पत्तिमणान्द्रिपांश्च ।
ने पेतुरुभ्यां बहुधा विरुगा
वानप्रमग्नानि यथा वनानि ॥ ७
मुवर्णजालावतता महागजाः
मवैजयन्तीध्वजयोधकल्पिताः ।
मुवर्णपृष्ठैरिषुभिः ममाचिता-
श्चक्राग्निरे प्रज्वलिता यथाचलाः ॥ ८
विदार्य नागांश्च रथांश्च बाजिनः
श्लोचमैर्वाभवयज्जर्मनिभैः ।

(for च वा').

7 *) B: च्छत्राणि; G: चित्राणि (for छत्राणि). K: च्छात्राणि च्छत्राणि (for बालव्यजनानि). — *) D: तथा; Ms-4 द्विपात्र (for रथान्). S Ks: पत्तिमणान्; D: Ts G: पत्तिमणान् (for 'मणान्'). D: च नागान्; D: वनेकान्; Ts G: च ते तथा; Ms-4 रथांश्च (for द्विपात्र). — *) B: Ts G: निपेतुर (for ने पेतुर). B: विरुगा; B: द्विरुगा; B: [ज]रुगा, Ds: Ts G: M: [ज]रुगा; Ts: Gs: विरुगा; M: (sup. line) निरुगा; Ms-4 [ज]रुगा (for विरुगा). — *) V: Ds: Ds: प्रमग्नानि; B: प्रभुगानि; Ds: Ds: प्रभुगानि (for प्रमग्नानि). Ms: वनानि (for वनानि).

8 *) B: Ts: G: मुवर्णजालावत (B: 'मित'; Ts: 'वित')-
ता (for 'वतता'). D: Ts: महाद्विपात्र; D: च्छत्राः; Ts: G: M: महाद्विपात्र (M: 'हृद्विपात्र') (for 'गजाः'). — *) D: मविजयन्ती. B: D: चोवर्णकल्पिताः (for 'चोवर्णकल्पिताः'). Ts: Gs: Ms-4 स्वर्णकल्पिता (Ms-4 चोवर्णकल्पिता) नागा (Ms: 'ग') च्छत्र-
कल्पिताभिः; Ts: मवैजयन्ती च्छत्रकल्पिताभिः; G: नागा: पतन्ती
च्छत्रकल्पिताभिः; Ms: नद्विजयन्ती च्छत्रकल्पिताभिः. — *)
S: Ks: सप्तमणिकान्; B: प्रचोदिकान्; D: सप्तमणिकान्; Ts:
'विपात्राः; Gs: 'विपात्राः (for 'विपात्राः). — *) B: यथाचलाः;
B: D: Ts: M: द्वाचलाः; G: द्वाचला (for यथाचलाः).
— After 8, Ts: Gs: ins.:

836* विदीर्घमाणा वक्रिनाथ नागाः

while, M: ins. after 8:

837* द्वाचलाग्नेरिव संशयग्नौः

9 *) K: विदार्य (for विदार्य). V: वनंश्च (for च
बाजिनः). K: B D T Gs: M: विदार्य नागा (D: वान-)

द्रुतं ययौ कर्णजिघांसया तथा
यथा मरुत्वान्बलभेदेने पुरा ॥ ९

ततः स पुरुषव्याघ्रः स्रुतमैन्यमरिंदम ।
प्रविवेश महाबाहुर्मकरः सागरं यथा ॥ १०
तं दृष्ट्वा तावका राजत्रयपत्तिसमन्विताः ।
गजाश्चमादिवहुलाः पाण्डवं समुपाद्रवन् ॥ ११
तत्राभिद्रवतां पार्थसारथः सुमहानभृत् ।
सागरस्त्रेव मत्तस्य यथा स्यात्सलिलस्वनः ॥ १२
ते तु तं पुरुषव्याघ्रं व्याघ्रा इव महारथाः ।
अभ्यद्रवन्त संग्रामे त्यक्त्वा प्राणकुतं भयम् ॥ १३
तेषामापततां तत्र शरवर्षाणि मुञ्चताम् ।

चरयान्बलंश्च; G: 'वैमाणा इव पर्वतैर्द्राः. — *) B: D:
Ts: G: M: तथा; Ts: वली (for तथा). — *) D:
मरुद्वान् (for मरुद्वान्). S: Ks: बलिभेदेने पुरे; B: शर-
वर्षाणिमया (sic); Ts: बलिं यथा पुरा. S: Ks: पुरे (for
पुरा). Ts: G: M: प्रवृत्तकोपो वक्रगिरिवाकः.

10 *) S: Ks: 2. 1 गतः; Ts: G: M: तथा (for ततः).
D: ततः स च महाबाहुः. — *) Ks: V: B D (except
Ds) तव (for सून). Ks: B (except Bs) D (except
Ds) T Gs: Ms-4 वरिंदमः.

11 *) B: दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा). — *) V: रथाः (for
रथः). S: Ks: Bs: समन्विताः. — *) V: Ts: Gs: गजाश्च-
मादिवहुलाः; B: सादिवहुलाः; Ms: गजाश्च मादिवहुलाः.
— *) Ts: पांडवाः. Ds: G: M: समुपाद्रवन्.

12 *) V: B: 4. 1 Ds: Ds: तेषामापततां; B: Ds:
Ds: तेषामापततां (for तत्राभिद्रवतां). Ts: [ज]रि (for
[ज]रि). B: राजन् (for पार्थम्). Ts: G: M: तत्र नादो
महाबासीन्. — *) S: (sup. line) जावः; B: सप्तम.
D: स महाबाहुः. Ts: G: M: पत(G: M: इव)वामिकमर्जुनं.
— *) D: च (for दृष्ट्वा). V: B D (except Ds)
मुञ्चन्त (for मत्तस्य). S: मुञ्चन्त सागरस्त्रेव (Ts: 'लोचैर्').
— *) D: सलिलं स्वनः; Ds: 'लोचैर्'; G: 'लनित्वनः
(hypermetrie) (for 'लनित्वनः).

13 *) Ts: पुरुषव्याघ्रः. — *) B: Ds: महाबाहुं (for
'रथाः). Ds: व्याघ्रमिव बले सृणा. — After 13th, Ts: Gs:
read 18th for the first time, repeating it
in its proper place. — *) Gs: वनंश्च (for
'वृक्षम्). — *) M: (sup. line) राजवृत्तां (for 'वृत्तं').

14 *) S: संयततां (for जावः). — *) Ds:

अर्जुनो व्यधमन्मन्यं महाबाहो घनान्नि ॥ १४
तेऽर्जुनं सहिता भूत्वा रथयन्त्रैः प्रहारिणः ।
अभिघाय महेश्वामा विद्यधुनिर्जितः शूरः ॥ १५
ततोऽर्जुनः महेश्वानि रथवारणवात्रिणाम् ।
प्रेषयामास विशिख्यमस्य सदनं प्रति ॥ १६
ते वध्यमानाः समरे पार्थचापपुनैः शूरैः ।
तत्र तत्र स्म लीयन्ते भये जाते महारथाः ॥ १७
तेषां चतुःशतान्वीरान्यतमानान्महारथान् ।
अर्जुनो निशिनैर्बाणैरनयद्यमसादनम् ॥ १८

ते वध्यमानाः समरे नानारिङ्गैः शिखैः शूरैः ।
अर्जुनं सममित्यज्य द्रुपदुर्वै दिशो भयान् ॥ १९
तेषां शय्यो महानासीद्वनां बाहिनीमुने ।
महाधस्तेव भद्रं ते गिरिमामाद्य दीपतः ॥ २०
तां तु सेनां भृशं विद्धा द्रावयित्वाऽर्जुनः शूरैः ।
प्रायादभिमुखः पार्थः स्यतानीकानि मारिष ॥ २१
तस्य शय्यो महानासीद्वरानभिसुखस्य वै ।
गरुडस्तेव पततः पद्मगार्धं यथा पुरा ॥ २२
तं तु शय्यमभिधुन्य भीमसेनो महारथः ।

C. B. 3883
B. B. 77 23
S. S. 8 23

— ¹) B: 3 व्यधमन् (for व्यध').

15 ¹) B: D: S (except Ts) करवर्षैः (for रथ')
Coates वंशैः — ²) S: K: a: B: क्षमिण्यः, 1st 'क्षमुद';
Ts: G: क्षमिण्यः; G: क्षम्यधातु (for क्षमिण्यः) B:
G: 3 महेश्वानं — ³) K: D: विशिखरः; G: विशिखर
De विमुक्तं शिलीमुखात्. — After 15, K: Ts: 16.

१३५* शक्तिभिलोमोर्वाणो कृपणो वृषमुष्टैः ।
शुद्धिस्त्रिमणं परिषेविषिषाणैः पारथयैः ।
करमार्गैर्गैः शत्रैरिष्टमिमुंशलेमपा ।
परिषेः परिषेवैव गदाभिज्ज परथयैः ।
महाबोधनैः शिखैः सक्तैरजयान्मुनिः । [5]
महाकाशमिसेवातं जातैः पार्थैः कर्णगैः ।
प्रदीप्तमिषरायैः शिखामिः कर्णान्मुनिः ।
महार्थिकाभिः कान्वाभिरवस्काभैर्विनाशैः ।
प्रमुदयकेभ्यः सत्यैर्गैरुमापुनैः ।
शिखिदेकमापान्तमर्जुनं सकेलपन् । [10]
नामोर्वाणा मृगवरा म्नेष्टाभानुसोम्यवुः ।

[(L. 1) Ts: कृपणैः (for कृपणैः). — (L. 2) Ts: शिखैः
(for शिखैः). — (L. 3) Ts: करवर्षैर्वाणैर्मुनिमुंशलेमपैः.
— (L. 4) Ts: शत्रुणैः (for शत्रुणैः). — (L. 5) Ts:
महाबोधनैः (for 'महाबोधनैः') Ts: क्षमुदं क्षमुनिः (for the
posterior half). — (L. 6) Ts: शिखैः कर्णगैः (for
शिखैः कर्णगैः). — (L. 7) Ts: प्रदीप्तमिषरायैः (for the
prior half). — (L. 8) Ts: महार्थिकाभिः कर्णान्मुनिः.
— (L. 9) Ts: प्रमुदयकैः गदैः (for the prior half).
Ts: मृगवुः (for मृगवुः).]

16 ¹) D: D: S (except Ts) कर- (for रथ').
— ²) K: D: समरे (for शिखिषैः). S (except Ts)
अ (Ms B) वधवारणवात्रिणैः.

17 Ms = om. (hapl.) 17-18. — ¹) S: K: संशयैः
(for समरे). — ²) B: D: नामाभिलोमैः शिखैः; B: पार्थ-

वापपुनैः; D: पार्थयैः शिखिषैः for 'पार्थयैः'. — ³)
B: व: T: O: M: रथैः (for कर-). B: मुक्तोर्वाणैः; D:
व्यधीयन् (D: 'वि' for कर्ण लीयन्ते).

18 Ms = om. 17 (of v. 17). Ts: G: 3 real: 17
for the first time after 17. — ¹) B: चतुःपदान्;
Ts: 300 (Ms: 300) 'शय्या' for 'महाबोधनैः'. D: शीरः;
Ts: 300 (both times); G: 3 (both both times)
M: राजन् (for शीरान्). — ²) K: D: पद्मगार्धः; Ts:
पद्मवर्षैः. Ts: G: 3 (all first time) वतमाना महारथाः.

19 S: om. 19. — ¹) D: Ts: हुम्भमानाः (for
वध'). — ²) D: मुनेष्वैः; D: 8 शरोकमैः (for शिखैः
शूरैः). — ³) D: D: Ts: Ti: समनिधुन्य (for 'सम').
— ⁴) B: D: वि: D: व: (for वै). K: D: D: D: S:
द्वज (for मयान्). S (except Ts) सत्यैर्गैरुमापुनैः.

20 ¹) D: द्रुपदो. — ²) B: मेघो वधैव; D: महःस्तेव;
D: महोस्तेव; Ts: G: 3 Ms मेघोवधैव. K: मयन्य;
V: वधैव; D: D: S: 3 वधैव (for मयन्यैः). — ³) K:
दीपतैः; D: दुर्मिदं; Ts: मिषतः (for दीपतैः).

21 ¹) V: B (except B: D: D: S: 3 प्रकां; D:
विशो (for विष्ठा). — ²) B: पुनः (for [B] पुनः).
— ³) D: प्रायात् (for प्रायात्). K: G: क्षमिमुखा (G:
'क्ष'). K: Ts: M: पार्थैः; 1st पार्थ. — ⁴) V: B: D:
D: 3 Co: मृगानीकावः; D: D: D: 3 'नीकं द्वि' (for
'नीकानि'). D: मारिषः. S: सुखा (Ts: G: 3 कर्ण लीकाव आहतः).

22 ¹) D: तत्र (for तत्र). — For 22nd, S: subst.:

१३५* तस्याभिद्वयः कर्णं रथयोरो महानपुनः ।
[Ts: तत्र (for तत्र).]

— ¹) K: महोस्तेव. B: वरतः (for वरतः). — ²) S:
वधवार्यैः. Ts: G: वधवार्यैः; Ts: M: वधवार्यैः; Ts: G: महोर्वाः;
G: द्रुपदो (for यथा पुरा).

23 ¹) S (except Ts) तदा (Ts: G: M: 'या') पुनः

६. १. १३

यधुव परमप्रीतः पार्थदर्शनलालसः ॥ २३
 शुन्धैव पार्थमायान्तं भीमसेनः प्रतापवान् ।
 त्यक्त्वा प्राणान्महारात्र सेनां तव समर्प ह ॥ २४
 स बायुवेगप्रतिमो बायुवेगसमो जवे ।
 बायुवश्चनर्ज्जमो बायुवुवः प्रतापवान् ॥ २५
 सेनाप्यमाना गजेन्द्र सेना तव दिशां पते ।
 व्यभ्राज्यत महारात्र भिक्षा नौरिव मागरे ॥ २६
 तां तु सेनां तदा भीमो दृष्ट्वेयन्पाणिनाचवम् ।
 शरीरवक्त्रांघ्रिः श्रेयसिष्यनयमक्षयम् ॥ २७

(for अभिधुव). — १) Bc मानसः; Co लालसः (as in text). Ca लालसः कालसः. Tc G M तव सेनाप्र-
 (Tc G 'व'प्रेजः; M 'तव सेनां प्रपर्वयन्).

24 १) S (except Tc) तु (for [प]व). — १) S
 त्यक्त्वा प्राणवधे राजन्. — १) S Kc तव; Tc जव (for
 तव). Tc वे (for ह). Tc G M सेनां तामवक्ष्यति (Tc
 'वक्ष्यति'; Gc 'वर्षति').

25 १) B Dm Dm. Tc G M बायुवीर्यप्रतिमो
 (for बायुवेग). — Bc Dm Dm. om. (hapl.) 25th.
 — १) Tc Gc बायुवीर्यसमो; M 'वेगसमा; Ca 'वेगसमो
 (as in text). Dc Gc बजे (for जवे). — १) Kc
 व्यावहृ; Tc व्यावहृ; M व्यावहृ (for 'रहृ'). — १) Dc
 बायुवेगः (for 'पुवः).

26 १) Vc Bc [ज]माना; Tc वप्य; Gc [ज]र्मानो
 (for 'माना). — १) Gc [ज]नीव (for तव). Dc
 महारात्रा (for दिशां पते). — १) S Kc. s व्यभ्राज्यत;
 Kc Dm Dc व्यभ्राज्यत; Bc Dm Dc. s व्यभ्राज्यत; Bc
 व्यभ्राज्यता; Dc व्यभ्राज्यत (for 'व्यत). S (except Tc)
 व्यभीर्यत मरजेह. — १) S (except Tc) नौरिवासाय
 पर्वतः.

27 Dm. om. 27. — १) Bc Gc ततो (for तदा).
 — After 27th, Kc Tc ins.:

६१०* एवं रथेनाव्यह्नयन्महारात्रपुनरीक्षवा ।
 गजान्मात्रैर्महारात्रैरेवानवक्षयम् ।
 केशिपुत्रं समुत्थिष्य सर्वं भीमोऽन्वधावत् ।
 महोत्थिष्यमायुक्तं हनुमानिष पर्वतम् ।
 स तु वेगादनुकुलो गिरिजेव महागिरिम् । [5]
 कल्पविह्वलमुत्थाप्य दध्नेनैवाहनवृक्षम् ।
 वधैरावतमासाय कुम्भकर्णं पुरा रणे ।
 गजौ संगृह्य पाणिभ्यां संनिपातैरमारवत् ।
 रथान्दवाक्षपराभाविहृद्व पाण्डवः ।

तत्र भारत भीमस्य बलं दृष्ट्वातिमानुपम् ।
 व्यत्रस्यन्त रणे योधाः कालस्यैव युगक्षये ॥ २८
 तथादितान्भीमबलान्भीमसेनेन भारत ।
 दृष्ट्वा दुर्योधनो राजा इदं वचनमब्रवीत् ॥ २९
 सैनिकान्म महेष्वातो योधाश्च भरतर्षभ ।
 समादिश्रुत्तरे मयोन्हत भीममिति स्म ह ।
 तस्मिन्हते हतं मन्ये सर्वमन्यमजेपतः ॥ ३०
 प्रतिगृह्य च तामाज्ञां तव पुत्रस्य पार्थिवाः ।
 भीमं प्रच्छादयामासुः शरवर्षैः समन्ततः ॥ ३१

[(L. 1) Kc [w]महान्व. — (L. 2) Tc वधं (for
 वधम्). — (L. 3) Tc व्यत्रस्यन्त (for व्यत्रस्यन्त). — (L. 8)
 Kc अतः (for महे). Tc सैनिकान्म मरदृ (for the
 posterior half). — (L. 9) Kc महः.]

— १) Ss जव; Tc. s G M पव (for जव). Dc. s
 वरवर्षावधेः (Dc 'प्रेः) (for 'कर्णप्रेः). — १) Dc निन्वे
 वान्वाहृ; Ca प्रेरयिष्यहृ (as in text). S (except Tc)
 प्रे (M 'प्रे)वप्य (G M. s 'व्य)मसादन्.

28 Dm. om. 28th. — १) S Kc. s व्यह्नयन् (S 'स)त;
 Kc Bc. s Dm Dm. s व्यह्नयन्; Bc. s M व्यह्नयन्; Dc
 व्यह्नयन्त; Tc हतसंघा; Gc नामहृ; (for व्यत्रस्यन्त). Gc. s
 M बीधाः. — १) Tc युगावधे; Tc. s Gc. s M विवृक्षत;
 Gc विवृक्षत; Ca युगक्षये (as in text).

29 १) Ss तदा; Tc तेन (for तथा). Kc तयार्दितं
 भीमबलं; Bc Dc Tc तयार्दितां तुतां सेनां. — १) Dc
 मारिष (for भारत). — १) Bc Tc Gc. s M राजन् (for
 राजा). — १) Dc वचनमिदम् (by transp.). Dc
 तत्कालसदसं वधः.

30 १) Kc. s Vc Bc. s D (except Dc) व; Bc तान्
 (for स). Kc Vc B (except Bc) D S महेष्वासाहृ.
 — १) Gc M. s वीधाः. — १) Kc. s Dc समादिशन्. — १)
 Kc पूत (sic); Dc जत; Dc हत; Dc Tc जत (for हत).
 Tc. s G M भीमं नि (Gc ज)तनु संगताः. — १) Kc Dc
 S अक्षिहृ. T G M सर्व; M. s. s सैन्यं (for मन्वे).
 — १) Vc B (except Bc) Dm Dm Dc. s. s पाण्डु-;
 Dc सर्व; Tc हृदं (for सर्व). Tc. s Gc M. s मन्ये सैन्यं
 (M. s. s सर्व) विवृक्षत; Gc. s अरिसैन्यं विवृक्षत; M
 वनुसैन्यं विवृक्षत.

31 १) S (except Tc) तु (for च). Tc वाचं (for वाह्यो).
 — १) Tc पुत्राव (for पुत्रस्य). Bc मारिष (for पार्थिवाः).
 — १) S सर्ववर्षावधेः शरी. — After 31, Gc ins.:

गजाक्षयवद्वला गजभराक्षययगुद्दिनः ।
 रथा हयाश्च गजेन्द्रपरिधमुर्ध्वकोदग्म् ॥ ३२
 स तैः परिहृतः शूरेः शूरो गजन्ममन्तनः ।
 शुश्रुमे मरतश्रेष्ठ नक्षत्रैरिव चन्द्रमाः ॥ ३३
 स रराज तथा संख्ये दर्शनीयो नरोत्तमः ।
 निर्विशेषं महाराज यथा हि विजयमन्था ॥ ३४
 तत्र ते पार्थिवाः सर्वे श्वरवृष्टीः समामुजन् ।
 क्रोधरक्तेश्वाः क्रुगा हन्तुकामा वृकोदग्म् ॥ ३५
 स विदार्य महासेनां शूरेः संनतपर्वभिः ।
 निष्क्राम रणाज्जीमो मन्स्यो जालादिबाणमभि ॥ ३६

हन्वा दश महमाणि गजानामनिर्वर्तिनाम् ।
 नृणां शतमहसि डे डे प्रो चर नागव ॥ ३७
 पञ्च चाश्वमहमाणि रथानां शतमेव च ।
 हन्वा प्रासन्द्यङ्गीमो नदीं शोणितकदमाम् ॥ ३८
 शोणितोदां रथावतीं हस्तिप्राइनमाकुलाम् ।
 नरमीनामश्वनकां केशवैवलप्रादलाम् ॥ ३९
 संडिभभुजनागेन्द्रां बहुगुणपराशिणीम् ।
 ऊलप्राशं मज्जपङ्कां जीर्णोपलमनाकुलाम् ॥ ४०
 धनुष्काशां जगत्प्राशं गदापरिचकेतनाम् ।
 योषप्रातर्परीं संतपे वरुणीं यणप्रादलाम् ॥ ४१

४१ तस्मिन्मने महाशय महेष्वायः महाकथा ।

32 Ka om. 32-33. — *) Da- To राजा. To
'वा' (for राजा). Da बहुवा; To Da M बहुवो (for
बहुवा). Ga राजा हवा रंजदा. — To om. 32*. — *)
Sa Ka त्रयगृहण. Da To 'मुद्रित' (for 'मुद्रित'). To
Ga हवाच त्रयगृहण. To 'मुद्रित'. — *) To यदा (for
दा). To रंज रंजिदा. To रंज हवाच. To रंज
नराच (for हवाच). To Da नराच (for राजाच).

33 K₂sm. 33 (of vol. 34). — *) Das heißt: (for
म है). Das heißt: — D₂sm. 33rd. — *) K₂VaB
Das D₂sm. 33: T₂भरतज्यो: T₂GM ज्योमत नरज्यो:
— After 33, N (except D₂) T₂ma:

४४३* परिचोषी यथा सोमः परिपूर्णो विराजते ।

[Ds om. after. Some MSS. at end.]

34 *) ३: स च राज; B: महाराज; D: मराज (for
म र'). Da: D: बया (for तथा). ४ स चकार महासंके
(Ga: M'ले; Ga'ले). — ५) Da: बरोचन. — ६) K:
Ga: निर्विरोध; (Ga'यो). — ७) D: विरुद्ध; Ca: विरुद्ध:
(as in text). ८ विरुद्धैव (M'देह) संयोगे.

35 *) N (except De) टिक्क (for तक्क). — *)
 Ka Bi Di: In S मारवृष्टि (To Ga'दी) (for 'वृष्टि').
 De समाम्बुज, S जवाम्बुज. — *) D (except Ba) Dm
 De मुरा; S (except To) कुरा (for मुरा).

36 *) K₂V₂B₂S₈t (for s). — *) B₂S₂D₂
rte (for rrtt). — Drom. (hapl.) 36°-38°. — *) M₂
जडावन्. — After 36, S (except T) inc. an add.
ocelophon. [Adly. name: M₂ जडनपुनरुदावरणः.
— Adly. no.: T₂ G M₂ 87; M₂-a 26.]

37 Bz om. 37 (cf. v. l. 36). Before 37, S
(except T) ins. संख्यः. — ^a) Tz Gz मय; Tz Gz मय
(for दय). Dz मयमयमय. Gz मय मयमयमय. — ^d)

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

[illegible]

39 *) Das Das मोनिनीकां (for 'मोदी'). G₁ नडाकां (for 'दा'). — *) De हसिकासि- (sic) (for हसिकासि). — *) T₁ is नरनाम- (for 'नीनाम'). M₁ नवकां (for 'नदी'). S K₁ is नवनीना; K₂ is 'निका' नवनीना; K₃ V₁ B D T₁ नवीनानवनीना (De T₁ is); G₁ 'नीनानवनीना'; G₂ नरनाम- नदी (submetric). — *) S K₁ is केननीना S₂ 'ना निका'; De T₁ 'मोदीना' (for 'मोदी'). Das Das T₁ G₁ M₁ 'नडाकां'; De 'नडाकां' (for 'नडाकां').

40 ^a) Da संविद्यः (for संविद्यः) S (except Ts)
-बाहुमुखाः (Ti GLs Ma 'गु' for -सुखनगोष्ठाः). Da
इत्थत्वाद्यो वय (submetric). — ^b) Da बाहुसंवि-
द्विषिः; Da बहुकपायः; Da बहुद्वयव्यभिचिः; Ti GL M
नावारकविन्दुभिः; Ti बहुद्वयव्यभिचिः. — General. 40^a.
— ^c) Da Ma उरु Pa 'र' (मृष्टा); Ba उग्रमृष्टा; Da Da
उग्रमृष्टा; Da उग्रमृष्टा (for उग्र). Sa Ka laeuan, Sa
Vi लक्ष्मणः; Ba मृष्टा; Ti मृष्टा (for मृष्टा).
— ^d) Ka Vi B (except Ba) Da Da Da- Ts
सममृष्टा (Da 'मृ'); Da सममृष्टा; Ti GL M-विषिः
(for सममृष्टा).

41 V₁ repeats 41st after 843rd; D₂ repeats it after 42nd. — *) V₁ (second time) B_{1,2} D_{1,2} बङ्गुवर्ग; D₂ D₁ D₂ 'वङ्गे(D₁ 'वङ्गे)वर्ग; D₂ 'वङ्गवर्ग (for 'वङ्गवर्ग). B₂ वङ्गवर्ग; B₂ वङ्गवर्ग; C₂

प्रेषयामास नागायः प्रसन्नः प्रसन्नः प्रसन्नः ॥ ४८
 वर्मं भिक्षा तु मीयते वाजान्तस्य महान्तः ।
 न्यमज्जन् महागजं कङ्करीयं शासनः ॥ ४९
 मोऽतिविद्धो ग्ने मीमः शरं हेमविभूषितम् ।
 प्रेषयामास महमा मीयते प्रति भाग ॥ ५०
 तमायानं शरं धोरं प्रहृतिः प्रनुतापनः ।
 चिच्छेद शतधा राजनकुलहन्तो महाबलः ॥ ५१
 तस्मिन्निपतिते भूमी मीमः कुडो विद्यां पने ।
 धनुश्चिच्छेद महेन मीयन्तस्य हम्भिव ॥ ५२
 तदशस्य धनुश्चिच्छेद मीयन्तस्य प्रतापवान् ।

अन्यदादय वेगेन धनुर्मेष्टुं योऽहम् ॥ ५३
 नैतन्म्य तु महागजं महेः मीयन्तस्य मिः ।
 धनुर्मिः मीयते प्राच्छेदो मीयं पञ्चनिरेव यः ॥ ५४
 ध्वजमेकेन चिच्छेद कर्षं डाभ्यां विद्यां पने ।
 धनुर्मिधनुगे वाहान्निर्याय सुबन्तान्मजः ॥ ५५
 ततः कुडो महागजं मीयन्तेन प्रतापवान् ।
 शक्ति विधेय समरे कर्मदण्डमयममीम् ॥ ५६
 मा मीमधुननिधुक्ता नागाजिह्वेव चञ्चला ।
 निवपान ग्ने नृप मीयन्तस्य महान्तः ॥ ५७
 तन्मासेन मंष्टुय शक्ति कर्मदण्डमाम् ।

४८ ५३
 ४९ ५४
 ५० ५५
 ५१ ५६
 ५२ ५७

48. For the repetition of the word 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text, see the following examples: —
 1. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 2. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 3. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 4. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 5. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 6. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 7. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 8. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 9. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 10. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

49. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 50. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 51. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 52. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 53. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

50. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 51. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 52. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 53. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

51. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 52. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 53. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

52. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 53. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

53. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

54. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

55. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

56. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

57. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

58. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

59. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —
 60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

60. 'मीयन्त' (Mi-ya-n-ta) in the text. —

पराश्रुत्वं तु राजानं दृष्ट्वा मैत्र्यानि भारत ।
विप्रजग्मुः समन्मृश्य द्वैश्यानि यमन्ततः ॥ ६९
तान्दृष्ट्वातिशयान्मवान्वानेगप्राप्तपराश्रुत्वान् ।
जवेनाभ्यपतद्भीमः किञ्चज्जगत्तान्बहून् ॥ ७०
ते वध्यमाना भीमेन धार्तराष्ट्राः पराश्रुताः ।
कर्णमाताय समरे स्थिता राजन्ममन्ततः ।

इति भीमहामारणे कर्णपर्वणि पञ्चपञ्चादोऽध्यायः ॥ ५५ ॥

५६

धृतराष्ट्र उवाच ।
ततो भेषु सैन्येषु भीमसेनेन संपुगे ।
दुर्योधनोऽब्रवीत्किं नु मौबलो वापि संजय ॥ १

कर्णो वा जयतां भेषो योधा वा मामका युधि ।
कृपो वा कुतश्चाप्यत्र द्रौणिदुःशामनोऽपि वा ॥ २
अन्यद्भुतमिदं मन्ये पाण्डवेयस विक्रमम् ।

३. ३३. ३
३. ३३. ३

69 For the sequence, cf. Ma. cf. v. 1. 70. — *) Vi प्राश्रुत्वं तं तं पराश्रुत्वं तु. Ka ममन्ततः निरुद्धं दृष्ट्वा — *) Da नव तं दृष्ट्वा. *) मैत्र्यानि (for विप्रजग्मुः). 1. 70 मायि (for भारत). — *) Da प्रतिजग्मुः (for विप्र) Ka महाराज (for समन्मृश्य). S उन्मृज्योन्मृज्य मन्ततः.

70 Gi om. 70. — *) Vi B Da Ds Di S (Gi om.) विदुताम्; Da विदुताम् (for [वि]ति). — S Ka s om. (hapl.) 70^a-71^b. Ba reads 70^a-71^b after 67^{ab}. — *) B Ds [वि]दुताम्. Gs कुपो (for मौबलो). — *) Ka Da सरगताम्; Da सतसताम् (for सर). S (Gi om.) सयमिव महाबलः.

71 For sequence in Ba, cf. v. 1. 70. S Ka s om. 71^{ab} (cf. v. 1. 70). — *) S इन्धमाना (for वध्य). — *) Ti स्थिता (for स्थिता). — *) Da Ti Gi तु (for हि). Da महारथो; Ti Gi रात्र (for 'वीर्यो'). — *) Ka ह्य; Ba s Da Ds Di Ka s (for सु). Ti Gs क्षामिन् (for श्रुत्वा). Ti s Gs M द्वीपो क्षामिन्महारथः. Ca cites द्वीपः (as in text).

72 *) Ka Mi भिका मायो; T G Ms s भिचनावो (Gs 'वा') (for 'वीका'). Ba महा- (for वधा). — *) Ss निर्वृत्तः; Ti निर्वृत्ति. — Ba om. 72^a-73^b. — *) Ka काकपर्वयोः (sic).

73 Ba om. 73^{ab} (cf. v. 1. 72). — *) Da वधा (for वधा). Da Da s कुह. — *) Ba s Da Ds s

दुर्योधनोऽब्रवीत्. — After 73^{ab}, Ba om.

*) अत्राभि सज्जतां तेषां कर्णो द्वीरोऽभवच्छदा ।
— Ti s M om. (hapl.) 73^{ab}. — *) S Ka s वधा (for स्थिता). — *) S Ka विदुतिं (Ka 'वी') (for 'सैन्य').

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ss Ka द्वितीये (Ka 'व') बुद्धिदिवसे. — Adj. name. Ti Mi ककुभिरात्रयः. — Adj. no. (figures, words or both): Ss 53 (1); Ss Da 53; Ba 73; Ba 73; Da Ti s Gs Mi 83; Da 70; Da 77; Ti 81; Ms s 87.

56

1 *) Ba Da S वधे (for लजे). Ti ह्येषु; Ts Gs महेषु (for महेषु). Ti सर्वेषु (for सेवेषु). — *) Ti s Gs M संजय (for संपुगे). — *) Da द्विषन्; Da s Ti Gs द्वि तु (for द्वि तु). Ti दुर्योधनः किमकरोत्. — *) Ba सौबलेवोरि (for 'लो वापि'). Da Ti Gs M सांपदः; Ti Gs संहतः; Ti दुर्मतिः (for संजय). Gs सौबलो वा स सांपदः.

2 *) Ts वधतां (for वधतां). — *) Da Ti s Gs Mi मुरा; Ms s दुरो (for योधा). — *) Ka कुपो (for कुपो). Ka Vi B D S (except Ti Gs) वा (for च).

3 *) Ka s Vi B D S वधे (for वधे). — *) Ka s विकर्ता (Ka 'ते'). — After 7^{ab}, Ka Vi B D (except Da) Ti s im.

यथाप्रतिज्ञं योधानां राधेयः कृतवानपि ॥ ३
कुरुषामपि सर्वेषां कर्णः शत्रुनिपुदनः ।

शर्म बर्म प्रतिष्ठा च जीविताशा च संजय ॥ ४
तन्प्रभञ्जं वनं दृष्ट्वा कौन्तेयेनामिर्ताजमा ।
गन्धेयानामधिपः कर्णः किमकरोषुधि ॥ ५
पुत्रा वा मम दुष्परां राजानो वा महारथाः ।
एतन्मे सर्वमाचक्ष्व कुशलं हसि संजय ॥ ६

संजय उवाच ।

अपराहे महाराज घृतपुत्रः प्रतापवान् ।
जघान भीमकान्तर्वात्मीमसेनस्य पश्यतः ।

850* वदेकः समरे सर्वान्योधमायाम मामकात् ।

[V1 (marg.) Ds. देवदत् (for सर्वान्) Bs. सत्यदेः
(for मामकात्)]

— Bs om. 3rd. — ¹) Ś. यथा प्रतिज्ञा; K1.2.4 B1
Ds. T1.3 यथा प्रतिज्ञा; Ks सत्यः प्रतिज्ञा. Gs M1.2.1
योधानो — ²) B1 Ds वसौ (for अपि).

4 ³) Ks V1 B Dn1 D1-3.1 अथ (for अपि). Ś
K1.2.4 B (except Ds) D1 -निपुदनः; Ds -निपुदन.
— For 4th, Ds Subst.

851* सर्वेषां कुरुषीयानां कर्णो वै शत्रुमुपहनः ।

[Ti Ma शत्रुके (Ti 'के') याना; Ts G1 शत्रुयोयाना; Gs
'नेयाना' (for 'कीयाना'). Ts G1 व (for वै)]

— ¹) Ś K1 कृतवर्म; Ks कृतवर्मो; Ks कृतकर्म (for कर्म
वर्म) Ts विधिवासी (for जीविताशा). Ds S (except
Ts) प्रतिष्ठा जीविताशा च कर्म बर्म च संजय.

3 ²) Ds तद्वत् सवकं दृष्ट्वा. — ³) Ks क्षत्रिणः
(for 'रथः'). Ks राधेयो नामाधिपतिः; V1 B1.2.4 Ds1 Dn1
D1-3.1 राधेयो वाच्य (V1 Ds1 'व्य' चिह्नितः; Bs. Ds
स राधेयो क्षत्रिणः (Ds क्षत्रिणः); Ds S धनुर्चरानां प्रवरः.

8 ⁴) Ts पुत्रो वा मम दुष्परो. — ⁵) Ks Ds Ts
महाराजः (for 'रथा').

7 ⁶) Ds T1.3 G1 संक्षेपे; Gs M संक्षेपे; Gs संक्षेपे (for
संक्षेपः). — Dn1 om. (hapl.) 7th-8th. — ⁷) भीमो
भीमस्य (for भीममेवम्). — ⁸) Ks Ds1 Dn1 [S]
प्रतिवक्तः; Bs. Ds. Ts Gs [S] 'व्य' (Gs 'व्य') तिक्कं; M
क्षत्रिवक्त (for उपप्रतिवक्तः). T1.3 G1.3 सेनां (for सैन्यं).
Ts भीमस्यापि महाबाहुर. — ⁹) T1.3 G1.3 M1 चार्त्तराष्ट्री
(Ts M1 'ह'). Ds अयोधवत्; Ts शोधवत् (for श्वरो-
धवत्). Ts चार्त्तराष्ट्रस्य योधवत्. — After 7, N
(except Bs. Dn1 Ds) ina.

भीमोऽप्यतिवक्तः सैन्यं धार्तराष्ट्रं व्यपोथयन् ॥ ७
द्राव्यमाणं बलं दृष्ट्वा भीमसेनेन धीमता ।

यन्तारमश्रवीत्कर्णः पाञ्चालानेव मा वह ॥ ८

मद्राजस्ततः शल्यः श्वेतानश्वान्महाजवान् ।

प्राहिणोषेदिपाञ्चालान्करुषांश्च महाबलः ॥ ९

प्रविश्य च म तां सेनां शल्यः परबलार्दनः ।

न्ययच्छतुरगान्दृष्टो यत्र यत्रच्छदग्रणीः ॥ १०

तं रथं मेघसंकाशं वैयाघ्रप्रतिवारणम् ।

संदृश्य पाण्डुपाञ्चालास्त्रस्ता आसन्विशां पते ॥ ११

ततो रथस्य निनदः प्रादुरासीन्महारणे ।

852* अथ कर्णोऽश्रवीत्कुरुषु पाञ्चालान्प्रापयन्त्स माम् ।

[V1 देवदत्तम्.]

8 Dn1 om. 8th (cf. v. 1. 7). — ¹) S K1.2 Ds.2
द्राव्यमाणः; Ks द्रव्यमाणः; Ds T1 द्रवमाणं (for द्राव्य').

— ²) Bs Ds S धीमता (for धीमता). — Ds om.
8th. — ³) Dn1 धार्तरः; Gs वधार्तरः (for वधार्तरं). — ⁴)
Some MSS. देवदत्तम्. Ś. महारथः; V1 B D (Ds om.) S
(except Gs) मां (for मा).

9 ⁵) Bs.2 Ds S मनोजवान् (for महा'). — ⁶) Ds
S पांचालः. — ⁷) Bs Ds कारुषांश्च; S -क (Gs -का)-
कुरुषु (for कुरुषांश्च). S महाबलाः; B1 'रथाः'; Ds 'बलं'
(for 'वक्तः').

10 ⁸) Ds स प्रविश्य (for प्रविश्य च). Bs.2 Dn1
Ds.2.1 महासैन्यं (for स तां सेनां). Ks स च (lytransp.);
Gs वैद्य. Ds प्रविश्य तां तदां सेनां. — ⁹) Gs Ms
निपुच्छन् (Ms 'न्'). Gs दृष्टो. Bs व्यापच्छतुर्गवान्दृष्टो
(sic.). — ¹⁰) Ks Ds1 Ds अग्रणी (Ds 'नी'); Gs अग्रणीः
(as in text). Ds T1 वत्र यत्र च ते रथाः (T1 'ये'); Ts वत्र
यत्रेच्छति रथी; G M वत्र यत्रेच्छते (Gs.3 'सी') रथी.

11 ¹¹) Ks ते (for तं). Ks भीमसंकाशः; S (except
Ts) हेम' (for मेघ'). — ¹²) Ds.2 द्वैपात्रः; Ms.2 वधवात्र
(for द्वैपात्रः). Ds.2 चारिणः; T G चारितं (G1 'नी') (for
चारणं). — ¹³) Ks संक्षेपः; Ks Ds1 D1.1 संक्षेपः (for
संक्षेपः). D1 om. पांडु. Ś. देवदत्तम्. — ¹⁴) Ś K1.2
B Ds1 D1-3 T G1.3 Ms.4 क्षासन् (for क्षासन्). Ds
यथाक्षसन्; Gs यथाक्षसीद; M1 'क्षा क्षासीद' (for 'क्षा
क्षसन्').

12 T1 om. (hapl.) 12th. — ¹⁵) S (T1 om.)
वस्य शब्दो रथस्याथ. — ¹⁶) Ds महाभारतः; S (T1 om.)
विशां पते (for महारणे). — ¹⁷) Śs Dn1

C. १. ५६. २३
D. १. ५६. २३

विमुष्मीकृत्य तान्यवाञ्छयैः संनतपर्वभिः ।
पाञ्चातानदनच्छरभेदीनां च महारथान् ॥ २३
ने वध्यमानाः समरे चेदिमन्सा विद्यां पते ।
कर्णमिकमभिद्रुत्य श्रमपर्वः समार्दयत् ।
ताञ्जघान प्रिर्नर्षभिः सुतपुत्रो महारथः ॥ २४
एतदत्यद्भुतं कर्णे दृष्टवानस्मि भारत ।
यदेकः समरे शुगन्धनपुत्रः प्रतापवान् ॥ २५
यनमानान्परं शक्त्यायोधयतांश्च धन्विनः ।

पाण्डवेयान्महाराज शरैर्वारितवात्रणे ॥ २६
तत्र भारत कर्णस्य लाघवेन महात्मनः ।
तुतुषुर्देवताः सर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ २७
अपूजयन्महेष्वासा धार्तराष्ट्रा नरोत्तमम् ।
कर्णं रथवरभ्रेष्ठं श्रेष्ठं सर्वधनुष्मताम् ॥ २८
नतः कर्णो महाराज ददाह रिपुवाहिनीम् ।
कक्षमिदो यथा वह्निर्निद्राये ज्वलिता महान् ॥ २९
ते वध्यमानाः कर्णेन पाण्डवेयान्स्तनस्तनः ।

23 *) Ks विर्योक्त्य (for विमुष्मी). Ks V1 B.s
Dai D.s.s T.s G.s M शूराय; Ds वीराय (for सर्वाय).
— Ds om. (hapl.) 23*. — *) V1 अद्रुह्य; B.s
अवधीय (for अद्रुह्य). S K B.s D.s.s T G.s
शूराय; Ds सर्वाय (for शूरय). — *) Ks चेदानीं (for
चेदीनां). Ks चैव भारत; Dai D.s च महारथाः; T.s
G.s M चैव ये रथाः; G.s ईश्वराय ये (for च महारथान्).
T.s चेदिनां ये महारथाः; T.s चेदिकान्पर्वकांशया.

24 T.s repeats 24* after 24*. — *) B.s हन्व-
माना (for वध्य). — *) T.s चेदिमुक्त्वा (for 'मत्सा').
— *) Ds G.s कर्णेभवाभिद्रुत्य. — *) Ss T.s समार्दयत्; Ks
V1 B.s Dai D.s T.s G M समर्पयत्; Ks समार्दयत्;
B.s.s D.s.s 'पर्वयत्'. Dai D.s.s शरपर्वैः समार्पयत्.
— *) Ks तनो (for तान्). Ks शिताय (for शिवेद्).
Ds S (except T.s) तान्हावा विविधैर्वाले. — *) Ks
महापथः; Dni 'रथि'; G.s 'रथाः'. — Ks ins. after 24:
Ts after the repetition of 24*.

854* माद्रकन्त रणे भीमाः सिंहवत्ता सुगा इव ।

On the other hand, Ds T.s G M ins. after 24:

855* ततस्तान्महसम्भीरो विजिग्ये पाण्डवात्रणे ।

25 *) Ks V1 B Dai Dni D1-1.1.s कर्मे (for कर्मे).
Ds T.s G M कर्मे (Ds तद्भुतं रणे कर्मे (G.s 'मे'); Ts
तत्राद्भुतं कर्मे. — *) Ss शूराः; Ds शूरः. Ds S
वोधयमान समरे. — After 25, Ds S ins.:

856* यतमानान्महाराथान् ।

वोधयमान समरे.

[Cf 26*. (L. 1) G.s यतमानो.]

— *) Ds अवधीयुषो वृषः.

26 *) Ds यतमानः. V1 शरं (for शरं). — *) Ss
Ds वोधयमानः; K1 B Dai D.s.s [ज]वोधयमानः;
K.s Dni वोधयमानः; V1 वोधयमानः; B-1.1. D.s.s

[ज]वोधयमानः (for 'यतान्'). V1 [व]ध (for च).
Ds वंधया (for धन्विनः). — T1 om. (hapl.) 26*—29*.
— *) T.s शरैरावारयत्रणे; G.s ददाह समरे रिपुः.

27 T1 om. 27 (cf. v. l. 26). — *) G.s वीरस्य
(for कर्णस्य). — *) Ks B.s Dai D.s.s S (T1 om.)
तुतुषुर (for तुतुषुर). Ts G.s देवगंधर्वाः (for देवताः
सर्वाः). — *) Ks V1 B D T.s G.s M सिद्धाश्च
सहचारयैः (Ks 'चारयाः'; Ts G.s 'सेनिकैः'); Gs ससिद्धाः
सहसेनिकाः.

28 T1 om. 28 (cf. v. l. 26). — *) Ds महेष्वासं.
B.s अपूजयन् समरे; M1 'वंश महेष्वासा (hypermetrio).
— *) Ss K1 G.s धार्तराष्ट्राय (G.s 'द्रो'). Ds महौत्सवः;
Ds नरोत्तरः; G1 महारथं (for नरोत्तमम्). — *) Ss K.s
Ds Ts Gs रथवरभ्रेष्ठं; M1-1.1. नरवर (for रथवर). — *)
D1 प्रेक्ष्य ते (hypermetrio) (for श्रेष्ठं).

29 T1 om. 29* (cf. v. l. 26). Ss K.s lacuna up
to रि (in 29*). — *) Ds T.s G M ददाह समरे
रिपुः. — For 29*, Ss subst.:

857* एकवीरो महेष्वातो विप्रलापपरिवाहिनम् (sic) ।
while, Ks subst. for 29*:

858* समर्धवच्छरैस्तीक्ष्णैः पाञ्चातानां प्रवाहिनीम् ।

— *) Ss K1.1.1. कक्षमिदो; Ds T G.s M1 कर्णं शुकं;
Ds कक्षमिदो (sic); G.s कर्णं शुकं; M1.1. शुकं कर्णं (for
कक्षमिदो). Coeats इवः (as in text). B.s Dni Ds
महाः; Gs वदा (for वधा). — *) Dni निदायः; D1
निदो (sic) (for निदाये). Ks उवकनो (for उवकिलो).
Ds T.s G M वदो (for महाय). Ts निदाये वायुवेरितः.

30 *) K1 प्रावर्तत; Ks प्रावर्ततु; B.s प्रावर्तति; Dni T1
प्रावर्तति (T1 'ते'); M1 'वधु (for 'वन्त). Ss (sup. lin.
as in text) K1 रणे वीराः; B.s रणानीताः. — *) Dni
कर्मे. Ks V1 B D S महारथं (for 'वधु').

प्राद्वन्न रणे भीताः कर्णं दृष्ट्वा महाबलम् ॥ ३०
तत्राक्रन्दो महानासीत्पाञ्चालानां महारणे ।
वध्यतां मायकैस्तीक्ष्णैः कर्णचापवरच्युतैः ॥ ३१
तेन शब्देन चित्रन्ता पाण्डवानां महाचमूः ।
कर्णमेकं रणे योधं मेनिरे तत्र द्वात्रयाः ॥ ३२
तत्राद्भुतं परं चक्रे राधेयः शत्रुकर्षितः ।
यदेकं पाण्डवाः सर्वे न शेकुरभिवीक्षितुम् ॥ ३३
ययौषः पर्वतश्रेष्ठमामाद्याभिप्रदीर्यते ।
तथा तत्पाण्डवं मैत्र्यं कर्णमामाद्य दीर्यते ॥ ३४
कर्णोऽपि समरे राजन्निधूमोऽप्रिरिव ज्वलन् ।
दहन्त्यौ महाबाहुः पाण्डवानां महाचमूम् ॥ ३५

31 *) Ka Da कर्णो; Tls Gs मातो (for 'का')
कर्मो). — *) Ka रणकालो; Ba Da Ts G M पाण्डवानो
(for पाञ्चालानो). — *) S विना परे (for महारणे).
— *) Ka मायकैस्तीक्ष्णैः. — *) Da च दमे
(Ma 'प्र' कर्णचमूच्युतैः; Da कर्णचापवरच्युतैः; Ba
'च्युतैः').

32 *) Ts पाण्डवानां (for पाण्डवानां). — *) Ts G M
महाचमूः (for 'चमूः'). — *) Gs M योधः. — *) Vt
सर्वे (for तत्र). — *) Ts G M मातु (for मातुः).
Ba Da मेने भरतसमः; Ts मन्वमाता विना परे.

33 *) Ka वरुणः; Ka Vt Ba Da Da Da Ts G M वरुणः;
Da Ts G M महा (for पर). — *) Ts तत्राद्भुतं चक्रे.
— *) S Ka Ts Vt Ba Da वरुणः; Ba Da S (except
Ts) 'राजः' (for 'कर्णः'). — *) Ka तमेकं; Vt B D
(except Da) S (except Gs) चक्रे (Ts 'दै' सं. — *) Ka
सक्रे (for शेकुर).

34 *) Da S कर्णवः (for ययौषः). — *) Ma पर्वतं
(for रयेन). — *) Sa Ka [च] अभिप्रदीर्यते. — *) Ka समा-
माद्यमिरयते; Ba Da समायाद्य म (Da 'जाति' दीर्यते; Ts S
ययामाद्य (Ma ययामाद्य) अभिप्रयते. — *) Gs लोके दीर्यते. — *)
Da कर्णचवं महामैत्र्यं. — *) Ts निजते; Ma निजते (for
दीर्यते). — *) Ts कर्णं प्राप्य स्वदीर्यते.

35 *) Gs एको (for कर्णो). — *) Da महाबलम्
(sa); Da तदा तस्यो (for दहन्त्यौ). — *) Ba Ts दहाद्य
वरुणमात्रः; Da Ts G M दहन्त्यौ वरुणमात्रः. — *)
Da Ts महाचमूः; Da Ts Ts G M ययौष्यो (for
महाचमूम्).

36 *) Gs महामातु (for 'राज'). — *) Da शिराधिप
महाबाहुः; Ts शिराधिप समरे राजन्. — *) Sa Ka Vt Ba Da

शिराणि च महाराज कर्णोऽश्वत्थानकुण्डलान् ।
बाहुंश्च वीरो वीरणां चिच्छेद लघु चेष्टुभिः ॥ ३६
हस्तिदन्तान्तरुन्वज्जान्श्च बाधार्कहियान् राजान् ।
रथोश्च विविधाभ्राजन्त्यनाका व्यजनानि च ॥ ३७
चिच्छेद शतधा कर्णो योधव्रतमनुष्ठितः ॥ ३८
तत्र भारत कर्णेन निहतैर्गजवाजिभिः ।
जगम्वरूपा पृथिवी सांमशोषितकर्मणा ॥ ३९
विषमं च ममं चैव हनैरश्वपदानिभिः ।
रथैश्च कुञ्जैश्चैव न प्राज्ञायन किंचन ॥ ४०
नापि स्वे न परे योधाः प्राज्ञायन परम्परम् ।

Das Das Da Ts Gs कर्णो (for 'जे' शिर मकुण्डलान्, Ts
कर्णं चकुण्डलान्, Ba Ts कुण्डलान् कुण्डलान् च, Ts Ts Ts M
यो Gs M Ts वी वीरणां कुण्डलान् च, Ts Ts Ts Ts बाहु-
कुण्डलान् च, Ts Ts Ts Ts बाधार्कहियान् राजान्;
(for लघु चेष्टुभिः).

37 *) Sa Ka Ba Ts Da Da Da Ts Ts Gs M हस्ति-
दन्तान्तरुन्व, Ba 'हस्ते' सं; Da 'दन्तान्'. — *) Ts रथान् (for
रथान्). — *) Ka Da शिराधिपः; Da शिराधिपः; Ts Gs व्यजनान् विवि-
धानि च. — *) Ts Gs om. 37th. — *) Ka Da विविधा
राजान्; Ts 'बाधार्क' (for 'बाधार्क'). — *) Ts M ययामाद्य.

38 Ba om. 38th. — *) Ba Da Da Da Ts Ts
ममं च ममं; Ba ममं च ममं; Ba ममं च ममं; Ts ममं च ममं.
Ka Ts 'चोषाणि'; Ba 'चोषाणि' (for 'चोषाणि'). — *)
Ts Ts G M 'दहन्त्यौ' (for 'दहन्त्यौ'). — *) Gs om.
38th-40th. — *) Da दीर्यते; Ts कर्णवः (for कर्णवः).
Da विविधानि महावि च; Da Ts Ts Gs M विविधानि हा Ma
विविधानि महावि च; Ts Gs 'ह'. — *) Ka Vt B D S
(Gs om.) वरुणः (for वरुणः). — *) Da राजन् (for कर्णो).
— *) Da Ts Gs ययौष्यम्; Ts Gs M ययौष्यम्.

39 Gs om. 39th (cf. v. l. 38). — *) Da Da S
निहतैः. — *) Ts रथवाजिभिः, Ba रथवाजिभिः. — *) Ts
जगम्वरूपा; Gs 'रूपा'. — *) Gs पृथिवी. — *) Gs कर्मणा.

40 Gs om. 40th (cf. v. l. 38). — *) Vt सत्यं च
विषमं चैव; Ba विषमा च सत्यं चैव; Ba विषमं सत्यं चैव;
Da विषमं च सत्यं चैव. — *) Ka Vt Ba Ts Da Da Ts
Ts M ममं; (for ममं). — *) Ts Gs निहतैरश्ववाजिभिः.
— *) Da Ts Ts Gs M रथैश्च कुञ्जैश्चैव (Ts Ma Ts 'जाति'.
— *) Ka Vt Da Ts Ts Gs कर्णवः; Gs M च (Ma
वि) कर्णवः.

C. 2. 1984
B. 2. 75. 44
E. 2. 82. 45

घोरे शरान्धकारे तु कण्ठि च विजृम्भिते ॥ ४१
राधेयचापनिर्मुक्तैः शरीः काञ्चनभूषितैः ।
संछादिता महाराज यतमाना महारथाः ॥ ४२
ते पाण्डवेयाः समरे कर्णेन स पुनः पुनः ।
अमन्यन्त महाराज यतमाना महारथाः ॥ ४३
मृगमंधान्यथा क्रुद्धः सिंहो द्रावयते वने ।
कर्णन्तु समरे योर्ध्वान्ध तत्र महायशाः ।
कालयामास तन्मन्यं यथा पशुगणान्बुधः ॥ ४४
इष्टा तु पाण्डवीं सेनां धार्तराष्ट्राः पराबुखीम् ।

अभिजग्मुर्महेष्वासा रुन्तो भैरवात्रवान् ॥ ४५
दुर्बोधनो हि राजेन्द्र मुदा परमया युतः ।
बादयामास संहरो नानावाद्यानि सर्वशः ॥ ४६
पाञ्चालापि महेष्वासा मया मया नरोत्तमाः ।
न्यवर्तन्त यथा शूरा मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ४७
तामिदृत्तात्रये शूरावाधेयः शत्रुतापनः ।
अनेकशो महागज वमञ्ज पुरुषर्षभः ॥ ४८
तत्र भारत कर्णेन पाञ्चाला विशती रथाः ।
निहताः सादयः क्रोधाच्चेदयश्च परःश्रुताः ॥ ४९

41 *) Ds परेयाय; Ts Gs. 1 परे वीथाः. — *) Dr Ts
प्र (Ts स्व) ज्ञायेत. Ds Ts. 1 G M स्वाज्ञायेत (M: विज्ञायेत;
Ms-4 ज्ञायेत) विज्ञां पते. — *) Ks. 4 Bs Ds च (for
तु). Ds Ds. 1 घोरैः वाचकारे तु. — *) Ds Ds. 1
कण्ठिभ्यः; Ds Ts M कण्ठि च; Ts Gs. 2 कण्ठिभ्यः;
Gs सरसकण्ठ (hypermetrie). Bs Ms तु (for च). Ks
विजृम्भितैः; Ds विजृम्भितैः; Ts Gs विजृम्भितैः; Ca 'मिता.

42 *) Ds S राधेयचपुषा मु (Ds Ts 'दोग्मुः; Gs 'घो
मु' नै. — *) Ks. 1 V1 B (except Bs. 1) कांचन-
भूषितैः; Ds S (except Gs) कनकभूषितैः. — *) Ds
S संछादिता. Ds om. (hapl.) महाराज यतमाना. Ks V1
B Ds (Ds om.) S पाण्डवानां (for यतमाना). Ds Ts
महाबलः; Ts. 1 G M महदल (for महारथाः).

43 *) B (except Bs) Ds Ds Ds. 1 राधेयेन
(for कर्णेन स). Ks च; Ds तु (for स). Ds समंततः
(for पुनः पुनः). — *) Ks जनिचंत; Ds Ds. 1 अमन्यत;
Ds काकयत (for अमन्यन्त). V1 Bs Ds Ds. 1 तदा
राजम् (for महाराज). Ds S (except Ts) नजयते समरे
राजम्. — *) Ds अजयमाना (for वत'). Gs महाबलाः
(for 'रथाः).

44 *) Gs द्रावयते (for द्राव'). Ds नमः; Ds
तदा; Ds वनम्; Ts. 1 G M तदा; Ts वली (for वने).
— After 43*, N (except Ds) Ts ins.:

४३* पाञ्चालायां राधेयान्द्रावयन्तान्धवांश्या)

[Some MSS. पंचालायां Bs नरोत्तमाः; Ts रथायात् (for
'नरोत्तमाः') Ds इत्या (for द्रावयन्तम्) S Ks. 1. 1 तदा (for
तदा) Bs नद्रावयन्तान्धवां; Ts नमो द्रावयते तदा (for the
posterior half).]

— *) S बोधाम्; Ks. 4 बोधम्; Ds बोधा; Ts Gs M
बोधाय. Ds Gs तदा कर्णन्तु समरे. — *) Ks वज्र वज्र;
Bs. 1 Ds Ds. 1 कालयन्तुः; Ds Gs बोधायन्तु (for वज्र

तत्र). Ts. 1 Gs. 1 Ms महारथः (for 'वथाः') — *) V1
Bs Ds Ds. 1 Ts पाण्डवानां; Ds समरे; Ts. 1 G M संक्रुद्धो
(for तत्सैन्यं). — *) M पशुगणं. Bs हरिः; Ts वृषः
(for वृकः).

45 *) B (except Bs) Ds Ds तत्राजग्मुः; Ds
Ds. 1 प्रति; Ds अनु' (for जनि'). Bs. 1 महेष्वासा
(Bs 'श'). — *) Bs चरतो; Bs Ds Ds. 1 S नरतो;
Ds Ds. 1 रवतो (for रुन्तो).

46 *) Bs Ds Ds. 1 S [5] वि (for हि). Ds
संहरो (for राजेन्द्र). — *) Ks पुनः (for युतः).
— *) Ks बादयामास संक्रुद्धो (for 'व'). Ds S (except
Ts) नानावाद्यानि संहरो बादयामास भारत.

47 *) S पां(Bs पं)चाळेपुः; Ks पंचालि च; Bs Ds
पंचालापि; Bs पांचाला हि; Bs Ds. 1 S पां(Bs Ms. 1
पं)चाळा (Ts 'ठा: स-). Ds Gs महावीरा (for
महेष्वासा); — *) Ks B. 1. 2. 1 Ds Ds. 1. 2. 1 अग्रस्तत्र.
Ks महारथे; Bs Ds महारथाः; Ds S पुनः पुनः (for
नरोत्तमाः). Bs Ds Ds. 1 संप्रभया वरो(Bs वृषो)चम.
— Gs om. 47*-48*. — *) Ds निवर्तन्त; Ms
व्यव'. Ts ततः; Ts रथे; Gs तथा (for वथा). Ks B
(except B4) D (except Ds) शूरं. — *) Ks मृत्युर्वत्वा.
S Ks Ds निवर्तिन्त.

48 Gs om. 48 (cf. v. 1. 47). — *) Ds Ts. 1
Gs M ते (for तान्). Ts Gs Ms-4 निद्रुषा. Ds Ts. 1
Gs Ms. 1 शूर (for शूरान्). — *) Ds Ts. 1 Gs M
राधेयेन वतस्ततः — *) V1 Ds पुद्वर्षम. Ds S (Gs
om.) प्रमत्ताश्च (Ts वमन्त च; Ms-4 अग्रस्तत्र) पुनः पुनः.

49 *) Bs ज्ञानत (sio) (for भारत). — *) Ss
V1 B. 1 पंचाला (V1 'ठं); Ks Bs पांचालान्. Ks विजालि.
Ks रवान्; Ds इताः (for रथाः). Ds S (except Ts)
पांचालाः पंचविंशतिः. — *) Ds निहता. Ss (sup. lin.)

कृत्वा शून्यात्रयोपस्थान्वाजिपृष्ठांश्च मारुत ।
निर्मनुष्यान्गजस्कन्धान्पादानांश्चैव विदुनान् ॥ ५०
आदित्य इव मध्याह्ने दुर्निरीक्ष्यः परंतपः ।
कालान्तकवपुः क्रूरः श्वेतपुत्रश्चकार ह ॥ ५१
एषमेतान्महाराज नरवाजिरथद्विपान् ।
हत्वा तस्यौ महेश्वरः कर्णोऽरिगणध्वजः ॥ ५२
यथा भूतगणान्हत्वा कालसिष्ठेन्महाबलः ।
तथा स सोमकान्हत्वा तस्यावेको महारथः ॥ ५३
तत्राद्भुतमपश्याम पाञ्चालानां पराक्रमम् ।

पश्यमानापि कर्णेन नात्रह रजमूर्धने ॥ ५४
राजा दुःशामनश्चैव कृपः प्राग्जनमथा ।
अश्वत्थामा कृतवर्मा प्रहृतिश्चापि मौढवः ।
न्यहनन्पाण्डवीं सेनां श्वेतशोऽथ महमथः ॥ ५५
कर्णपुत्रौ च राजेन्द्र आतरी सत्यविक्रमौ ।
अनाद्यपेतां बलिनः पाञ्चालान् च तनस्ततः ।
तत्र पुद्गं तदा क्षामीत्क्रूरं विद्यमानं महत् ॥ ५६
तथैव पाण्डवाः शरा वृष्टयुगप्रक्षिप्तगण्डिनी ।
द्रौपदेयाश्च संकुटा अश्वमेस्तावकं बलम् ॥ ५७

1. 5. 4000
2. 5. 70 54
3. 5. 52 55

सर्पिनः; Ka Vi B D S मायके; (for मादक); Ka.s
कोपाय; Vi कृदा. — ⁵ Ka वेदवाय; Da रथाश्चैव;
Da S वेदवेत; (for वेदवज); S Ka.s समंततः; Ka
परंतपः; Vi Ba.s Dai Da.s.s परं सताः; Ba चतु.सताः;
Ti परःसते; To Ga पराजिताः; Ga परं स्थिताः; (for पर-
सताः).

50 ⁵ Sa (hap. om.) Ka.s युष्ठा; Si दृष्टा
(for कृत्वा); Da.s शूरान्; (for शून्यान्). — ⁶

शून्याश्च (for -दृष्टांश्च). — ⁶ Ka Li S पं (Ma.s पा-
दानींश्च); Dai Da.s Di पदानांश्च (for पां). Vi च विदीहि-
तात्; Ba चैव विदुनान्; To चापि विदुनान्; Ga चैव-शुभाः.

51 ⁵ S Ka.s Da दुर्निरीक्षः. Ba परंतपः; Ba को-
रुषवा; Da S कोरुषवा (To Gi M 'दा) (for परंतपः).
— ⁶ Da S हव (for -वपुः). Ka क्रूरः; Ka Ba Da.s S
क्रूराः; Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s क्रूर (for क्रूरः).
— ⁶ Sa Ka Da.s चकार ह; Vi Dai Da.s स्वराजतः;
Ba.s Dai Da.s (S) स्वराजतः; Ba.s वपुव ह; Da S
प्रकाशते (for चकार ह).

52 ⁵ Ka Vi Dai Dai Da.s दृष्टन्; Da दृष्ट; S दृष्ट;
(for पृष्टान्). — ⁶ Da S (except Ti) नरवाजः (To
Gi 'न' (for नरेव्याजः). — ⁶ Gi नर्पिनः; (for
-श्वरः).

53 ⁵ Ti कालमीक्ष्यो; To.s G.s M 'कल्मी'; Ga तथा
वेको (for कालसिष्ठेन्). Ba महारथः; (for 'वहः). — Ba
om. (hapl.) 55th. Ma-s om. (hapl.) 55th-55th.
— ⁶ T G [व]मौ (for स). — ⁶ G.s तथा
वेकान् (Ga 'को) (for तस्यावेको). Ka.s महारथाः; Ba
To G Mi 'वहः; (for 'दवः).

54 Ma-s om. 54 (ed. v. l. 53). — ⁶ Da
वदन्तुतन्; Da Mi वपयस्याः. — ⁶ Some MSS. वंचकायां.
— ⁶ Ka Da हि; Da.s दु; T G च (for [व]दि). Ka

कर्णः; Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s T G कर्णः; Da
वर्कमः; Da वे कर्ण (for कर्णेन). — ⁶ Sa Ka Da T
Ga.s माय क्रूर; Ka 'हृ; Ga 'हृ; Ga नराज (hapl.) (for
नात्रहृ). Ba वपवन्ति च संतर्प.

55 Ma-s om. 55th (ed. v. l. 53). — ⁶ Da.s
राजन्; Da दुर्बोधवन्; (for दुःशामनवन्). Da ततो दुर्बोधो
राजा; T G Mi दुर्बोधनः स्वरे राजा. — ⁶ Ba Da T G
Mi दुःशामनव (for प्राग्जनव). To Gi Mi तथा (for
तथा). — ⁶ Da अश्वत्थामाश्चपरिवि; Da To.s G Mi
प्रोक्षित कृतवर्मो च; To कृतवर्मो च सङ्कुनिव. — ⁶ Ba.s
चैव (for चापि). Ba.s Dai Da.s.s सङ्कुनिव महाबलः; Da
हृदिस्थः सङ्कुनिष्ठा; To अश्वत्थामा च कीर्षेयात्. — ⁶
Ka Di Ga Mi स्वहवन्; To स्ववन् (for स्वहवन्).

56 ⁵ Vi B D दु (for च). To Ga.s महाराज (for
च राजेन्द्र). — ⁶ Ka निवारयेतां; Ba नात्रप्रभुौ (for
अनाद्यपेतां). Ka.s Ba Da.s बलिनौ. Vi Ba.s Dai
Dai Da.s.s निवारये वलं कुटी; Da S वलं नात्रवत्परा-
(Da 'वत्परा; Ti 'वले का; To 'विदुं वा; Mi 'वतान्वा;
Ma-s 'वत् का)मौ. — ⁶ Da S पांशुकानां (for 'मौ).
Da.s समंततः (for सतततः). Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s
पांडवावाजिस्ततः. — To om. (hapl.) 56th-56th. Ka
Da repeat 56th-57th after 5. 57. 6. — ⁶ Ka
तत्र (for तत्र). Ka (second time) तथा च; Vi B
(except Bi) Dai Dai Dai Da.s.s महत् (for तथा हि).
Da To.s G Mi पुनस्तत्रानवपुद्गः; Ma-s तावकायां च
पुष्टिः. — ⁶ Ka (first time) स्वतन्त्रः; Co विलसन्
(as in text). Dai Da.s तथा; Da तथा (for वदन्).

57 For the repetition in Ka. Da. ed. v. l. 56.
To om. 57 (ed. v. l. 56). — ⁶ To Mi तथा च (for
तथैव). — ⁶ Ba संरथा (for संकुटा). — ⁶ S
(To om.) स्व (Ga च) दृष्टेन् (for अश्वमेतां). Ka Da (both

६. ५. ५८
६. ५. ५९
६. ५. ६०

एवमेव धियो बूनः पाण्डवानां ततस्ततः ।

तावकानामपि रणे भीमं प्राप्य महाबलम् ॥ ५८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पट्टपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

५७

संजय उवाच ।

अर्जुनन्तु महाराज कृत्वा सैन्यं पृथग्विधम् ।

सप्तपुत्रं सुमंगल्यं दृष्ट्वा चैव महारणे ॥ १

शोषितोदां महीं कृत्वा मांसमजायिवाहिनीम् ।

वामुदेवमिदं वाक्यमब्रवीन्पुरुषर्षभ ॥ २

एष केतू रणे कृष्ण सप्तपुत्रस्य दृश्यते ।

भीमसेनादयश्चैते योधयन्ति महारथान् ।

एते द्रवन्ति पाञ्चालाः कर्णाग्रस्ता जनार्दन ॥ ३

second time) कौरवं (for राजवं).

58 Ts om. 3c^{ab} (cf. v. l. 56). — " G1.3 एव (for एव). — " T1 पाण्डवानां (for पाण्डवानां). B1 सप्तपुत्रः (for सप्तपुत्रः). — " B1 च समरे; D1 च युधिष्ठिः; D1 रणे राजन् (for रणे रणे).

Cohibition — Day of Karna's Generalship: S K1.2.4 द्वितीये (K1 'व') युद्धदिवसे. — Athy. no. (figures, war is or both): S1 74 (1); S1 56; B1 72; B1 77; B1 80; D1 T1.3 G 50; D1 71; D1 59; D1 78; T1 55; M 58.

57

1 " D1 महाभाग. — " K1 V1 B D हावा (for कृत्वा). K1 पृथग्विधं; V1 B (except B1) D1 D1 D1.3-4 सप्तपुत्रं. — " B1-2.1 D1 D1.3-4 च (B1 च) संरक्षः; B1 D1 D1 च संकुलं. — " B1 सैन्यं (for सेव). — For 1, S subst.:

860* हावा तु कलुजः सैन्यं कौरवानां पृथक्पृथक् ।

सप्तपुत्रस्य संरक्षं दृष्ट्वा चापि महादिवे ।

[(L 1) G1 संरक्षः सेव (for कलुजः सैन्यं). T1 G1 नरक्ष (G1 'नः') (for पृथक्पृथक्). — (L 2) G1 वैव (for चापि).]

2 " K1 शोषितोदां; D1 'लोदा. S1 मही; V1 B1-2 D1 D1-3 मही (for मही). — " B1 D1 D1 D1.1 मांसमोजित- (for 'मजायि-'). K1 D1.3-4 चंकिनीं; V1 B D1.3-4 चंकिनीं; D1 T1 G1 'कर्मां; T1.3 G1.3 M 'सेवकां (for 'चापिणीम्'). — K1 B D1 D1 D1.2.3.4 T1 ins. after 3rd; V1 after 2:

861* मनुजसैन्यैर्वापानां हस्तचक्रवरोधकम् ।

हरास्त्रिचयनेकीनां काकगृध्राणुनादिताम् ।

उग्रहंसद्रवोपेतां वीरवृथापहारिणीम् ।

हारपथाकरवतीमुष्णीववरकेतिकां ।

धनुःशरध्वजोपेतां नरशुद्रकपालिनीम् । [5]

वर्मवर्मभ्रमोपेतां रथोद्धतसमाकुलाम् ।

जयैषिणां च सुतरां भीरुणां च सुदुस्तराम् ।

तां नदीं प्रापयित्वा तु भीमजुः परवीरहम् ।

[(L 1) B1 'कुरोपेतां; D1 'सेवकां. — (L 2) V1 'हरास्त्रिचयः; D1 'हरास्त्रिचयः (for 'हरास्त्रिचयः). K1 'संकीर्ण. T1 'हरास्त्रिचयः कीर्ण (for the prior half). K1 'संकीर्ण. K1 B1 'संकीर्ण (B1 'नी); D1 'सेविका (for 'संकीर्ण). T1 'काकगृध्राणां दिताम्. — (L 3) D1 D1 'उग्रहंसः; T1 'उग्रहंसः. T1 'नरशुद्रकपालिनीं (for the posterior half). — (L 4) K1 'हारपथाकरवती; D1 D1.3 'रथोद्धतसमाकुलाम्. — (L 5) B1 'धनुः सरहोपेतां; D1 D1.3 'शरध्वजो; D1 'जयो; D1 'कृष्णां; T1 'गृहां (for the prior half). B1 'चक्र (for 'चक्र). K1 V1 D1 'कपालिनी (V1 'नी). — (L 6) V1 D1.3 T1 'वर्मवर्मः (for 'वर्मवर्मः). D1 'समाकुलाम्. — (L 7) V1 B1.3.4 D1.3 'गु (for the first ch). B1 'दुस्तराम् (hypermetrie) (for 'सुदुस्तराम्). — (L 8) D1 D1.3 'प्रापयित्वा (for 'प्राप'). B1 D1 D1.3 T1 'वै; B1 'च (for 'गु). K1 D1 D1.3 'नदी प्र (D1 'प्रा) 'प्रापयित्वा च (D1 'गु); B1 'प्रापयित्वा नदी वैव (for the prior half). T1 'परवाहिनी.]

— " S1 K1.2.4 V1 B1-2 D1.3.4.5.6 T1 G1.3 'पुरुषर्षभः; B1 'परवीरहम्; D1 D1.3 T1.3 G1 'भरवर्षभ.

3 Before 3, N ins. चतुर्ध उवाच. — " D1 'रसः (for 'रणे). G1 'सप्त (for 'कृष्ण). — " K1 'सेवात्रयच (sie). B1 D1 S 'वैव (for 'वैव). — " K1 'वोधवर्षभो.

एष दुर्योधनो रात्रा धेतच्छ्रेण मान्यता ।
कर्णेन भग्नान्वाञ्चालान्द्रावयन्बहु श्रोभते ॥ ४
कृपय कृतवर्मा च द्वीलिशैव महाबलः ।
एते रक्षन्ति राजानं सूतपुत्रेण रक्षिताः ।
अवध्यमानान्मेऽस्माभिधानयिष्यन्ति मोमकान् ॥ ५
एष शूल्यो रथोपस्थे रश्मिसंचाङ्कोविदः ।
सूतपुत्ररथं कृष्ण बाहयन्बहु श्रोभते ॥ ६
तत्र मे बुद्धिरुपस्था बाहयात्र महामधुम् ।
नाहन्वा समरे कर्णं निर्वर्तिष्ये कर्षवचन ॥ ७
राधेयोऽप्यन्यथा पार्थोन्मुञ्जयांश्च महारथान् ।

निःशेषान्ममरे कुर्यात्पश्यतोर्नो जनादेन ॥ ८
ततः प्रायाद्रथेनाशु केशयन्त्र बाहिनीम् ।
कर्णं प्रति महेष्यामं द्वैरथे मध्यमाचिता ॥ ९
प्रयातश्च महाबाहुः पाण्डवानुज्ञया हरिः ।
आध्यामयप्रथेनैव पाण्डुमैन्वानि सर्वशः ॥ १०
रथघोषः स संक्रामे पाण्डवेयस्य संवभौ ।
वासवाश्चनितुल्यस्य महावस्त्रेव मारिष ॥ ११
महता रथघोषेन पाण्डवः मत्स्यविक्रमः ।
अभ्ययादप्रमेयात्मा विजयस्त्र बाहिनीम् ॥ १२
तमायान्ते समीक्ष्यैव श्वेताशं कृष्णमारथिम् ।

५. ५७. १
५. ५७. १
५. ५७. १

Ki Dni Ds a.s. Ts M महारथे; Ka. V: Dni Dni Ds a.s. Ts G 'रथा'; B: 'कर्म'. — 'a) B: राजानं (for वाञ्चाला). — 'b) Ki कर्णोपस्था; Ka. V: B: a.s. Ds कर्णवक्त्रा B: सूतपुत्रेण रक्षिताः.

4 Krom 4. — 'a) V: B: a.s. Dni Ds a.s. Ts G 'रथा'; B: 'कर्म'. — 'b) B: राजानं (for वाञ्चाला). — 'c) Ds Ds a.s. Ts G 'रथा'; B: 'कर्म'. — 'd) B: (except B: Ts) Ts a.s. M बहु B: a.s. 'हु' श्रोभतः; Ds बहुश्रो रणे.

5 Dni Ds om. 5 (cf. v. 1.4). Ts om. (hapl.) 5-6. Ka transp. 5 and 6. — 'a) Ka कृतवर्मा. — 'b) Ka V: B: Dni Ds a.s. महारथः; B: a.s. 'रथा'; B: 'कर्म'. Ds 8 (Ts om.) मारिषाश्च जीवयन्. — 'c) Ś: रक्षिताः. — 'd) Ds अवध्यमानाशु; M: अवध्य'. Ds 8 (Ts om.) मे पार्थि (for मेऽस्माभिर्). — 'e) Ka पार्थिवर्षि; B: पार्थिव'; Ds 8 (Ts om.) को (Me वी) पार्थि'.

6 Dni Ds om. 6^{ab} (cf. v. 1.4). Ts om. 6 (cf. v. 1.5). Ka transp. 5 and 6. — 'a) Ts G: M: रश्मिसंचाङ्ग; Ts G: M: a.s. 'संचाङ्ग' (for 'संचाङ्ग'). — 'b) B: शूल्य (for कृष्ण). — 'c) B: a.s. Dni Ds 8 (Ts om.) बहु (B: a.s. 'हु') श्रोभतः. — After 6, Ka Ds repeat 6. 56. 56^a-57^a.

7 'a) B: अत्र (for तत्र). — 'b) Ds महाबलः; Ds 8 रथं मय (for महारथम्).

8 'a) Ś: Ka V: B: Dni Ds 8 हि (for ५७). Ds पथा (for [य]ज्यथा). Ka पार्थ. Ds 8 मा य (Me हि) कर्णो रथे पार्था (G: 'थे'). — 'b) Dni Ds: निर्वर्तिष्ये. Ds T G M: a.s. हुन्वाशु; M: हुन्वा (for कुर्वाशु). — 'c) Ś: पश्यतोर्नो; Ka V: B: Dni Ds a.s. Ts G: M: 'तो नो; Ds 'तो नो; Ds पश्यतोर्नो; Ts पश्यतोर्नो; Ts G:

पश्यतोर्नो (for 'तोर्नो). — After 8, Ds om.

8^{ab} 'a) एवमुक्तान् पार्थेन कृष्णो राधेस्त्वपार्थिवः ।

9 Defect: Ds Ts a.s. M: a.s. संवभौ. — 'a) Ds (for जनेन; M: रणेन (for रथेन) Ts एवमुक्तान् पार्थिवः. — 'b) Ts कर्णमश्री, Gs प्रति मद्रान (for कर्णं प्रति). Ts M: महेष्यामा, Ds Ts G: महाराज; Ts G: महेष्यामा (Ts 'लो). — 'c) Ka मारथे; Ds द्वैरथे; M: द्वैरथे. S Ka a.s. Ds: Ts मध्यमाचिता; Ds G M: 'माचिता'.

10 'a) Ka प्रयातश्च; B: 'वस्तु; Ds प्रयातश्च. — 'b) Ds पाण्डवानुज्ञया. — For 10^{ab}, Ds 8 subat:

863^a 'a) स प्रयातो रथेनाशु कृष्णो राधेस्त्वपार्थिवः ।

[M: मरुतो. Gs हुतो; M: हुतो; M: हुतो (for कृष्णो), Ts कृष्णे मरुतोपार्थिवः]

— 'b) Ś: प्रयातश्च; V: B: a.s. Ts Gs प्रयातश्च. Ś: रथेनैव; Ds Ts G: रथेनाशु; Ts अमेयात्मा; Ts G: रथेनाशु; M: रथेनाशु; M: a.s. रथेनाशु (for रथेनैव). — 'c) Ts सर्वशः (for सर्वशः).

11 'a) B: च; Ds Ts तु (for स). — 'b) Ka संवभौ; B: निर्वर्तिष्ये; Ts मारिष (for संवभौ). — 'c) Ts चालेन (for चालयन्). — 'd) V: Ds मेघोपस्थ; Ds रथो; Ts पश्यन्तः. B: [य] (for [य]य). Ts रथेनैव (for मारिष). — For 11, Ds 8 (except Ts) subat:

864^a 'a) रथघोषस्तत्स्य पाण्डवस्य वस्तुव ह ।

पाण्डवाश्चनितुल्यस्य पश्यतोर्नो मारिष ।

[(L. 2) Ts रथेन पश्यतोर्नो; Gs पाण्डवाश्चनितुल्यस्य (for the prior half). Ts मारिष (for मारिष).]

12 'a) B: रथवर्षेय; Ds 'मरिष. — 'b) M: रथवा. — 'c) Ds 8 स (Ts G: स) मरिषाश्च (for मरिष). V: मरिषाश्चमरिषाश्च. — 'd) V: B: Dni Ds a.s. निर्वर्तिष्ये; Ds रथवर्षेय (for मरिष).

G. B. AGST
B. B. 79. 18
S. B. 20. 12

मद्राजोऽश्ववीक्षणं केतुं दृष्ट्वा महात्मनः ॥ १३

अयं म रथ आयाति श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।

निम्नजमित्रान्तमरे यं कर्णं परिपृच्छति ॥ १४

एष तिष्ठति कौन्तेयः संस्पृशन्नाण्डिवं धनुः ।

तं हनिष्यमि चेदद्य तत्रः श्रेयो भविष्यति ॥ १५

एषा विदीर्यते सेना घातंराष्ट्री समन्ततः ।

अर्जुनस्य भयान्तरुणं निम्नतः शत्रवान्वहन् ॥ १६

वर्जयन्मर्षमैन्यानि त्वरते हि धनंजयः ।

त्वदर्थमिति मन्येऽहं यथासौदीर्यते वपुः ॥ १७

न ह्यवम्बाप्यते पार्थो युयुत्सुः केनचित्सह ।

त्वामृते क्रोधदीप्तो हि पीड्यमाने ब्रूकोदरे ॥ १८

विरथं धर्मराजं च दृष्ट्वा मुदद्विष्यतम् ।

शिश्वण्डिनं सात्यकिं च धृष्टयुञ्जं च पार्षतम् ॥ १९

द्रौपदेयान्युधामन्युमुत्तमौजममेव च ।

13 *) K₁ समेक्षेव; D₁ D₂ s. s. निरी; D₃ समीक्षेव.
— *) K₁ M₁ कृष्णसारथिः. — *) D₃ तत्र राजा (for
मद्राजो). — *) D₃ दृष्ट्वा कर्णः; S दृष्ट्वा केतुं (by transp.).

14 *) V₁ रथम्. D₁ आयातः. — *) B₁ D₁ T₁ s.
G₁ s. M. संश्रमि (for समरे). — *) V₁ कर्णं यं (by
transp.). D₁ D₂ परिपृच्छति.

15 D₃ S (except T₁) repeat 15 after App. I
(No. 26). — *) T₁ (second time) संस्पृशन्; G₁ (first
time) स स्पृशन्. — *) D₃ T₁ (both both times) s.
(first time) G₁ (both times) s. s. M₁ (all first time).
s-s (all both times) सं स्पृशन्निष्यमि श्वश्वः; T₁ G₁ s. M₁
(all second time) तं (for किं); चेदनिष्यमि श्वश्वः. — *)
K₁ T₁ G₁ M₁ s. (S MSS. first time) तत्र; B₁ D₁ तत्र;
D₁ तं त्र; D₁ तं त्र; G₁ (first time) तं त्र (for तत्र); B₁
G₁ (second time) भविष्यति. — K₁ s. V₁ B D₁ D₂
D₃ s. s. T₁ s. after 15; D₃ T₁ s. G M after the
second occurrence of 15:

865* स्वामित्रेभ्युरायाति कर्णं निम्नवराजयात् ।

असम्मानो राधेय तं वाहिं प्रति भावयन् ।

[(L. 1) D₃ वात् (for वात्); D₃ जमिष्यन्; K₁
वराजयात्; V₁ रथान्वहन्; B₁ s. D₁ वराजयात्; B₁ वराजः;
B₁ वराजयात्; D₁ D₂ s. वराजयात्; D₃ वराजयात्; T₁
वराजयात्; T₁ s. G M वराजयात् (for वराजयात्). — D₃
repeats line 2 after st. 16. — (L. 2) K₁ B₁ D₁
D₂ s. वराजयातो; B₁ स तत्र; D₃ संस्पृशन्; T₁ G₁ s. M₁
वराजयात्; M₁ वराजयात्. K₁ s. (for s). K₁ वाहिं. K₁ V₁
D₁ D₂ (both times) s. s. प्रति भावयन् D₃ S तं त्र (G₁ तं
त्र; M₁ वाज्य) वाहिं (T₁ G₁ s. 'दी'ति ये मणिः (for the
poster. r half).]

K₁ T₁ cont.:

866* वृत्तां लक्ष्म्या प्रसाहं च भृगोरथं च संस्मरन् ।

दक्षिं वृत्तिं च संस्मरन् स्थत्वा रामोपदेक्षयन् ।

चर्नजवं जवे मेघुः प्रमुह्यन् महातयात् ।

वाग्निविद्यापरिज्ञाने न मे युद्धे बले हरिः ।

न मां विजेष्यते कर्णं गदायुद्धे विजेष्यतः । [5]

[(L. 1) T₁ प्रसारं (for प्रसारं). — (L. 2) T₁ युद्धयुद्धे
संज्ञानं (for the prior half). T₁ कृष्ण (for स्थत्वा).
— (L. 3) K₁ वरजयात्; T₁ प्रमुह्यन् महातयात्. — (L. 4) K₁
राज्या- (sic) (for वाहिं); K₁ त्रयुद्धो (for न मे युद्धे).]

On the other hand, D₃ T₁ s. G M ins. after 15, a
passage given in App. I (No. 26) followed by the
repetition of 15.

16 D₃ reads 16 twice (see below). — *) D₃
T₁ s. G M s-s ते दीर्यते; T₁ संदी; M₁ दीर्यति ते (for
विदीर्यते). — *) T₁ चार्थराज्ञे; G₁ राज्ञः. — *) D₃
S कर्णं (for तर्णं). — *) K₁ निषातः; D₁ (both times)
निम्न. D₃ रणे; M बहु (for बहून्). D₃ दीर्यते हि समन्ततः.
— After 16, D₃ repeats line 2 of 865* followed by
the repetition of st. 16.

17 *) D₃ स्वरतो; D₃ स्वरति; S (except T₁)
स्वरितो. D₃ त्र; T₁ G₁ [5]पि (for हि). — *) D₃
तथा (for यथा). K₁ सोदीर्यते; K₁ [त्र]स्व दी; B₁ [त्र]
सोदीर्यते (sic); D₁ D₂ s. स्यादीर्यते.

18 *) K₁ V₁ B D₁ D₂ s-s G₁ अवस्मान्ति.
— *) D₃ T₁ G₁ स्वरथं (G₁ 'थं'); T₁ s. G₁ s. M स्वरथे
(M 'तः') (for त्वामृते). K₁ s. क्रोधच्छे; V₁ दीर्य; G₁
क्रोधमानो.

19 *) T₁ G₁ s. आतरं (for विरथं). B₁ D₁ s.
धर्मराजं तु; D₃ 'राजानं'. — *) D₃ s. मुदद्विष्यत् (D₃
'वि'तं; D₃ 'वि'कर्म; D₃ तं मुदद्विष्यत्; T₁ s. G₁ तु (T₁
तं; G₁ [त्र] मुदद्विष्यत्; T₁ G₁ s. M मुदद्विष्यत् (G₁
'दी'ति) (for मुदद्विष्यत्). — *) B₁ विरथितं. S
सात्यकिः. — *) B₁ पार्षतं; D₃ पार्षतं (for पार्षतम्).

20 D₃ reads 20^a-21^a on marg. — *) D₃ D₁ s.
द्रौपदेया. — B₁ om. (hapl.) 20^a. — *) D₃ T₁ s. G
M वराजयातो (for आतरो द्वौ). T₁ प्रसमीक्ष्य तु (for द्वौ

नकुलं महदेवं च आतरो द्वौ समीक्ष्य च ॥ २०
महमेकरयः पार्वस्त्वान्नभ्येति परंतप ।
क्रोधरक्तेष्वयः कुद्वौ त्रिषांशुः सर्वधन्विनाम् ॥ २१
स्वरितोऽभिपतत्यम्मास्त्यक्त्वा मेन्यान्वसंश्रयम् ।
त्वं कर्णं प्रतिषाधेनं नास्त्यन्यो हि धनुर्धरः ॥ २२
न तं पश्यामि लोकेऽस्मिंस्त्वसोऽप्यन्यं धनुर्धरम् ।
अर्जुनं समरे कुदं यो वेलाभिव धारयेत् ॥ २३
न चास्त्र रक्षां पश्यामि वृष्टनो न च पार्श्वतः ।

एक एवाभियानि त्वां वश्य माकन्यमान्मनः ॥ २४
 त्वं हि कुष्णी रणे प्रक्तः ममाद्ययितुमाहवे ।
 नवैव भारो राधेय प्रत्युदाहि धनं त्रयम् ॥ २५
 त्वं कृतो खेव मीमेजेन द्रोणश्रीनिरूपेण ।
 मय्यमाप्तिप्रतिरथत्वं निवर्त्तय वाण्डवम् ॥ २६
 लेलिहानं यथा सर्वं मर्जेन्नमृषमं यथा ।
 लयस्थिनं यथा व्याघ्रं त्रिदि कर्ण धनं त्रयम् ॥ २७
 एते ब्रूवन्ति समरे धार्तराष्ट्रा महारथाः ।

C. 2. 4257
D. 5. 76. 42
E. 2. 07. 44

समीक्ष्य च). In To G. M. नृ. (1944). G. ब्रह्मगीतान्न
वीक्ष्य नृ.

21. ^(*) De Tis G M (ए. क्लॉस). — ^(*) K₂ क्रोमोवै
(sic) (for क्रोमोवै). K₂ एलवै; K₂ V₂ B Dm De-
S (except G₁) एलवै. — Br om. 21°-24°. — ^(*) T₂
एलवै (for एलवै). De Tis G M क्रोमोवै/एलवै — ^(*)
K₂ V₂ B (Br om.) D S एलवै (K₂ ए. क्लॉस) (for
(for 'एलवै/एलवै').

[illegible]

23 Be om. 23 (cf. v. l. 21). To transp. 23^{ab} and 23^{cd}. — ^a) Be नु (for न). — ^b) Ka Vi B (Be om.) D Ths Gs Ma-s हन्व; Ts हनं; Gs हसिन; Gs हन्व; Ms हव (for हन्व). De S कन्धन (for चनुर्धन). — ^c) De वकाह (for वकाह). Ka Bhs वारवह (for वार). — For 23^{cd}, De S subst.

॥६७॥ योऽर्चनं सागरीधामं कृतं देवेश कारयेत् ।

[To सावरीय + (for 'प्राय'). De दो सावरीय सावरीय (for the prior half). To सावरीय]

24 Ba om. 24^{ab} (cf. v. l. 21). — ^a) Ms रुद्रा (for रुद्रा). T: G: न च रुद्रा च वदामहि. — ^b) K: V: B (Ba om.) D S वारु (Ba 'वृ') जो न च (K: नाच) वृद्धः. — ^c) T: [न] विदामहि. Ba रुद्र.

25 *) 8 (except G1) transp. कृष्णो and नरः.
Ba: Dn: Ds कृष्णो; Bs कृष्ण. Bs नरोत्तमः (for रामे

मन्त्र) — 'K: सोमावविभुः De सोमा (for सोमा)'.
R: सक्तो वासविभु रत्ने, De 8 वासुदेवो वासवी. — 'S'
K V: Ba: Da: De-4: लवैव (for लवैव) D: माया:
G: मायि (for मायो). De लवैव — 'M: सर्वत्रयः'.

29. *) Da केव. Vi B Da Da Da Da - 1. Ts
समानो (Ts स्व समो - क्वि मीध्वेज; Ts स्व समानोवि
मि', Da Ts Ts Ts स्व समो क्वि (Da G 'स्व' मी); Ts Ma
स्व ह। Ma सलो केव मी; Gs समानो न हलो केव; Ms-
न बायो केव मीध्वेज. — *) Ka होमि (for होम).
Vi कुनेवि; Bi Da Da Da - कुनेव व; Ds B (except
Ts) कुनादिमि; Ds - कुनेवि (for - कुने'). — Bs om.
26'-26'. — *) Ka Ts सवसारी; Gs M 'सवि'.
Ds - सविस्वि; Ts G M 'स्व' (G 'वी'). — *) Ts G
M न विव (G Ms- संविवा; Ma संविवा) वष आहरे (Ts
वाहव; G आहव). — For 26'', Vi B (Bs om.) D Ts
अहव; :

४४१* सुप्रसाधितमादायं विहाय मादाने ।

[In first stanza; To शुद्धाय अर्धे (for the posterior half).]

27 Ba om. 27 (ed. v. 1. 26). — " De वषा
(for वषा). — " Ba Ba De 8 वषा (for वषा).
Ka Va वषा (for वषा). — " Ka अवषित; Ba वष;
Da Ba वष; Da वष; De वष; Ti वषा; G Ma
वषा; G मा वषित; G अवषित. Da वषा; G
वषा. — " Ba वषा; Ba वषा (for वषा).

28 Ba om. 28 (cf. v. l. 26). — *) De S (except G:) लमराद्; De पयवत्त (for लमरे). — De S transp. 28^a and 28^b. — *) De G: मयवत्त: (for 'मय:'). — *) G: मयवत्त (for मयवत्त:). — *) De K: मिरादेवा; K: मयवत्त; De मिरादेव; Te G: वेद (for 'मय:'). V: Ba.: Das Da.: T.: मयवत्त; (Ba

न पाण्डवेयेन समोऽस्ति योषः ॥ ३९

गृह्णात्यनेकानपि कङ्कषत्रा-

नेकं यथा तान्निवृत्तिपान्त्रमध्य ।

ते क्रोधमात्रं निपतन्त्वमोषाः

कस्तेन योषोऽस्ति समः पृथिव्याम् ॥ ४०

अतोपयन्पाण्डवेयो हुताश्वं

कृष्णद्वितीयोऽतिरथस्तस्मी ।

लेभे चक्रं यत्र कृष्णो महात्मा

चतुर्गाढीवं पाण्डवः सम्पत्तापी ॥ ४१

श्वेताश्वयुक्तं च सुधोषमुग्रं

रथं महाबाहुरदीनतन्त्रः ।

महेषुषी चाक्षयो दिव्यरूपो

शस्त्राणि दिव्यानि च हव्यवाहात् ॥ ४२

तथेन्द्रलोके निजधानं दैत्या-

नसंख्येयान्कालकेयांश्च सर्वान् ।

लेभे शङ्खं देवदत्तं स तत्र

क्रो नाम तेनाभ्यधिकः पृथिव्याम् ॥ ४३

महादेवं तोषयामास चैव

Ks अवेरिने (sic); Bs अवेरिनी; Ds Gs अलो (Gs 'ले' दिती);
Ts अलेरिनी; M 'दनी. Gs राजसुन्व (for 'पुत्रस्य). Ts
Gs Ms-4 पाणी; Ts Gs पानि; Gs पानीन्; Ms पाणी (for
हृत्पा). — ¹) Ks Ms-4 अवेरिनी (Ks 'जी); V1 B Dai
Dni Ds-4.1.2 Ts Gs अवेरिनी (Dni 'जी); Ts अपाणिनी;
Ms अवेरिनी (for अवेरिनी). Ks ज्ञातकिनी; Ts Gs
'वली (for 'किनी). Ds S (Ts om.) जहाती. — ²) Ks
हृत्पुत्र. S Ks 1.2 Gs क्षितिपा (Gs 'मा'न् (for कुत्रिमा'न्).
Ts Gs M क्षिप्रकारी; Ts Gs 'बोधी (for 'हलो). — ³)
Ss पाण्डवेयेन; Dni पाण्डवेय; Ts Gs Ms M 'वयः; Gs
'वेयः. S (except Ts) सप्तो (for समो). Ms-4 योषः.

40 ¹) Ds कङ्कषत्र. — ²) Ds निवृत्ते (for एकं). Ds
कषा (for यथा). Ds पयाम् (sic) (for यथा तान्).
Dai Ds 1.2 हत् (for हान्). Ks Bs 1.2 Dai Ds 1.2.3 Ts
अतिनेति चाक्षु (Ts कीरः); V1 Bs 1.2 Dni Ds-4.1
अतिनेति (Ds 'हत्) चाक्षु (for क्षितिपान्त्रमध्य). — ³)
Ks हत् (for ते). Ks V1 B D क्रोधमात्रे. Ks निपतं-
त्वमोषाः. — ⁴) Bs तस्य (for तेव). Ka योषा; Ds
योषा. — For 40, Ts G M subst.:

875* गृह्णात्यनेकानपि कङ्कषत्रा-
तुरंगलोच च कृष्णवीर्यः ।

ते क्रोधमात्रे निपतन्त्वमोषा

च पाण्डवस्य सप्तोऽस्ति कश्चिद् ।

[(L 1) Ms गुणम् (for विदुषम्). Ms 1.2 निवेरिमा'न्.]

Ts G M cont. : Ds ms. after 40:

876* अतोपयन्पाण्डवेयो राजपुत्र-

सप्तवीर्यान्कालकेयान्परांश्च

[(L 1) Ts Gs अतोपय. Gs 1.2 पतुः; M पतुः. Ts
Ms राजपुत्र; Ts Gs 'पुत्रेय. — Ms om. line 2. — (L 2)
Ts Gs अतोपय (for अतोपय). Ds Gs केयवं च (Gs 'वया'न्
हत्).]

— After the above, Ds Ts G M read 37¹-38¹; Ts
reads 37¹.

41 ¹) Ss Ks जालो (Ks अयो/ययत्; Bs जयपं'; Ds
Ms अतोपयन्. Ss Ks V1 B D (except Ds 1.2) S
काण्डवेयो (for पाण्डव). V1 Ms हुताश्वं. — ²) Ss हि
रथः; Ks हि रथं; Dai Ds 1.2 [S] तिषलस्य (for 'रथस्य).
Ds S (except Ts) कृष्णो हि कृष्णेन (Ds Gs कृष्णेन कृष्णो
हि) पुत्रं कश्चि. — ³) Ds S (except Ts) तत्र (for
यत्र). — ⁴) Ds गोवीर्य. Ks सप्ततापी. Bs Ts दिव्यं
चतुर्गाढी Bs 'दी'वं सम्पत्तापी; Ds Ts G M चतुर्वरं
गहि (Ts 'दी'वं सम्पत्तापी).

42 ¹) Ks V1 B Dai Dni Ds-1.2 च सुधोषमुग्रं (Ds
'मग्रे); Ds बहुधोषमग्रं; S (except Ts) च महौषधोषं (Ms
'धो) (for च सुधोषमग्रं). — ²) S Ks 1.2 यथा (for रथं). Gs
महेश्विर (for 'बाहुर). — ³) Gs अक्षयौ (sic) (for चाक्षयो).
Ks V1 B Dai Dni Ds-1.2 Ms च (Dni वा) क्षये
दिव्यरूपे. Ds Ts G Ms-4 विदुषा (Ms 'ता'नी; Ts
वीर्यस्मी (for दिव्य'). — ⁴) Ds दिव्यानि; Ds Ts G
M चाक्षानि; Ts चाक्षानि (for दिव्यानि). Ts Gs Ms M
हु (for च). Ks बहुनि हुताश्वः; Bs Ds च हव्यवाहः
(Ds 'हान्).

43 Ds cm. 43. — ¹) V1 Bs ज (V1 र) चन्द्रलोके;
Ds Ts G M वसिष्ठः; Ts वसिष्ठवादीन् (for तथेन्द्रलोके).
S (except Ts) संख्यो (for देवान्). — ²) Ks संख्ये
(for सखान्). Ts G M यः कालकेयान्परांश्च देवान्;
Ts करेख्येः परिभूयान्तिवेदाः. — Ts om. 43¹. — ³) Bs
Dai Ds 1.2 च; Ts Gs 2 हु (for का). — ⁴) Ms-4 के
(for दो). Ts Gs Ms M तस्य; Gs कोके (for तेन). Bs
[अ]वधिक (sic); Ds [अ]व्या'. Ds च तत्र (for पृथिव्याम्).

44 ¹) Bs महेषरं (for महादेवं). Ts रोषयामास-
Ks तत्र; V1 Bs-2.3 Dai Ds 1.2.3 यो वै; Bs योरेः

माद्यान्मुपुदेन महानुवाचः ।

लेमे ततः पाशुपतं सुषोरं

त्रैलोक्यसंहारकरं महान्मू ॥ ४४

पृथक्पृथक्लोकपालाः समेता

ददुर्ध्वस्त्राप्यप्रमेयाणि यस्य ।

येन्नाञ्जघानान्मु रणे नृसिंहा-

न्स कालखड्गानमुत्तान्समेतान् ॥ ४५

तथा विराट्स पुरे समेता-

न्सर्वानस्त्रानेकरथेन जित्वा ।

जहार तद्गोचनमाग्निमध्ये

वस्त्राणि चादय महाम्भेभ्यः ॥ ४६

तमीदृशं वीर्यगुणोपपन्नं

कुण्डलिनीयं वरये रणाय ।

अनन्तवीर्येण च केवलमेव

नारायणेनाप्रतिमेन गुप्तम् ॥ ४७

वर्षावृतेर्यस्य गुणा न शक्या

वक्तुं समेतेरपि सर्वलोके ।

महात्मनः यद्गुणकामिनामे-

र्विष्णोर्विष्णोर्वमुदेवात्मवत्स ।

मयं मे वै जायते माध्वमं च

C. 2. 4000
S. 2. 79. 43
L. 2. 53. 43

Dai Di बोधे; Di संखे, Di बोधे (for वेद). — ³) Di सप्तर्षयः; G: सप्तर्षय (for सुषु). B: महानुवाच. — After 44th, Ts reads 32nd-37th. — ⁴) K: तथा (for ततः). Ts च पुरे. — ⁵) K: संहार (for संहारः).

45 ⁶) Dai लोकाः. Ms सेमकता (see for समेता). — ⁷) K: ददुर्ध्व, Di ददुर्ध्व, Di ददुर्ध्व, G: दय (for ददुर्ध्व). Dai Di महाम्भेभ्यः, Ts बाध जि, G: महाम्भेभ्यः (for महाम्भेभ्यः). Di lacuna. Ts G: [अ]प्रमेयाः. K: Vi B Dai Di-s-a-n-s बलैः; Dai Di संखे; S तस्यै (for वत्स). — After 45th, Ds S (except Ts) read 47th. Ts Ms om. 45th. — ⁸) K: Vi B Dai Dai Di-s-a-n-s नृसिंहः. Ds Ts G Ms सन्निर्दोषाश्च (Ds Ms 'मेहोपायः; Ts G: 'संघातः; G: 'मेहोपायः) रथप्रवीरान्. — ⁹) Vi B Dai Di-s-a-n-s कालखड्गान्; Dai Di Ts G Ms 'केवान्; Ds 'जैवान् (for

46 ¹) B: वचा; Ts तदा (for तदा). Ts G: पुरा (for पुरे). — ²) Ts सर्वान्मुपुदेन; Ms-a अस्त्राणां सर्वान् (by transp.). — ³) Ts [ए]तद् (for तद्). G: (see) lra. as in text; दो धर्म (for मोक्षधर्म). Ds S (except Ts) राजमध्ये. — ⁴) K: वसुनि (sic) (for वसुनि). Ds S महाराथानां.

47 ¹) B: वीर्यगुणं युजं च; Ds सप्तगुणोपपन्नं. — ²) N Ts Ms वरयं युवाय (Ds 'वा)द् (for वरये रणाय). — After 47th, N Ts lra.

577* नमोऽस्तुतस्तुतस्तुतस्तुतस्तु

जने सर्वं सर्वलोकाय सर्वम् ।

[(L 1) S K समस्तितः (K: '8); B-s Di-s-a-n-s समस्तितः; B: Dai Di-s समस्तितः (Dai 'सम; Ds '8) Vi Ds सर (Ds 'रद्) (for सरम्). — (L 2) Dai Di-s

सर; Ds समस्तितः (for समस्तितः). Ds समस्तितः (for समस्तितः); Ts समस्तितः (for समस्तितः).

— Ds S (except Ts) read 47th after 45th. — ³) B: लेन (for लेनम्). Ds स (for स). — K: Vi B: Dai Di-s-a-n-s महाम्भेभ्यः (for महाम्भेभ्यः).

48 ¹) G: गुणो. B: सप्तर्षयः, B: वक्तुं (for वक्तुम्). — ²) B: सप्तर्षयः (for वक्तुं). — ³) K: वार्यः; G: वार्यः. — ⁴) K: Dai Di विष्णो (for विष्णोर्). G: विष्णो (for विष्णोर्). — ⁵) K: Ms-a Dai Dai Di-s-a-n-s Ts M सर्वं च ले (M ले); Vi M सर्वं; B: सर्वं च; Ds सर्वं च ले; Ds Ts G सर्वं च ले (for सर्वं च ले). B: सर्वं च (for सर्वं च). — ⁶) Ms-a lra. pu after ददुर्ध्व. Ds om. कुण्डली. — After 48, K: Vi B D (except Ds) Ts lra.

575* अतीव पार्थो युधि कर्तुं किञ्चो

[(L 1) B: Dai Di-s वक्तुं; B: 'मुक्तेभ्यो. — (L 2) Vi B-s Ts वार्यः (Vi 'वैर्य) युदे; B: Dai Di-s वार्यः (for वार्यः).]

K: Vi B D (except Ds) cont.

579* सर्वविधो पाण्डवसामुदेरो

पक्षेभ्योऽस्त्रादि मयाच कुण्डो ।

[(L 2) K: सर्वविधः; Dai Di-s वि मयाच (for सर्वविधः).]

while, Ts cont. after 574*:

580* सर्वः ।

किं महाराजार्तुत्सर्वविधं

मं वीर्यवत्सर्वं रणेऽस्त्रवत्सर्वम् ।

महं त्वया वीर्यविद् वि सर्वो

वन्द्यो सर्वो युधौ सर्वो वीर्यः ।

वीर्यं युधौ युधि कर्तुं किञ्चो

[5]

कर्णो गमे मेघ इवोन्नतः ॥ ५०

अभ्येत्य पुत्रेण तवाभिनन्दितः

समेत्य चोराच कुरुप्रवीणम् ।

कृपं च भोजं च महाभुजावृमो

तथैव गान्धारनृपं महानुजम् ।

गुरोः सुतं चावरजं तथारमनः

पदातिनोऽथ द्विपमादिनोऽन्वान् ॥ ५१

निकन्धतामिद्विषताम्बुतामूर्जनी

श्रेमेण संयोजयताशु सर्वतः ।

[For lines 1-2, cf. 385*. (L. 1) Gs डित्ते । Ts Gs हृत्ते — (L. 2) Gs गन्धः (for गन्धः) । Ts हृत्ते Ms-a om. (for गन्धः) । Gs Ms-a डित्ते (for डित्ते)]

51 * Ks अभ्येत्य; Gs अभ्ये च (for अभ्येत्य) । Ts Ms-a तथा (for तथा) । Ts Gs [अ] भिनन्दितः — * Ts सम्बलचोराच (for समेत्य चोराच) । Ts Gs Ms-a चोराच; Ms चोराच (for चोराच) । Ks V₁ B D (except Ds) कुरुप्रवीणम् । Ts Gs M 'वीरप्रणमा' । Ms 'मै' — Ts repeats 1st after 52. — * Ts (both times) Gs M कुरुच भोजम् । Ds Ts (both times) Gs M महारथावृमो; Ts 'मुभावे' (for 'मुभावृमो'). — * Ks तथा च (for तथैव) । V₁ B Ds Ds Ds-n गान्धारनृपि. Ks Bas Ds-n महानुजः; Bs 'नुजं' (for 'नुजम्'). Ts (both times) Gs M स चापि राजा सकृदिः महारमनैः — * Ks Ds चावरजं. Ds महारमनः (for तथा). — * Ks [5] रि; Ts च (for 52). Ks V₁ B D च तात् (Ds तौ); Ts तथा (for अन्वान्). — For 51st, Ts Gs M subet.

385* गुरोः सुतस्य तवाभिनन्दनस्य

पदातिमादिद्विरा रथः सत्तवा ।

[(L. 2) Ts (both times) तवरथः (by transp.) Ts Gs रथस्यमादिद्विरा रथः सत्तवा]

52 Gs om. 52. Before 52, Ts Gs Ms-a ins. दुर्वचनः — * Ks V₁ Bas Ds Ts मि Ds मि दहत्त; Ks B (except Bs) Ds Ds द्विरुत्त, Ts द्विरुत्त; Gs द्विरुत्त; Ms द्विरुत्त; Ms-a नै द्विरुत्त (for द्विरुत्त) । Ds [अ] भिदुवनी (for 'द्वित्त'). Ks Ts Ms-a [अ] भिदुवनी. — * Ks अभ्येत्य (for अभ्येत्य) । Ms भोजयति. Ts Gs [अ] रि (for [अ] रि) । Ks V₁ B Ds Ds Ds-n Gs सर्वतः; Ds सर्वतः. — * Ks V₁ T Gs Ms तथा (for तथा) । Bs Ks Bas Ds-n Ts Gs सकृदिः Ts Gs 'वी'; Ts 'वी' द्विरात्. — * S (Gs om.) सुमेन इत्या (Gs

यथा भवद्भिर्भुजविजितावृमो

सुमेन इत्यामहमद्य भूमिपाः ॥ ५२

तथेति चोक्त्वा नरिताः स्म तेषुनं

त्रिषांमयो वीरतमाः समम्पयुः ।

नदीनदान्भूरिजलो महार्णवो

यथा तथा तान्ममरेऽर्जुनोऽग्रमत् ॥ ५३

न संदधानो न तथा श्रोतमा-

न्यमुञ्चमानो रिपुभिः प्रदश्यते ।

धनं त्रयमस्य श्रेय दारिता

C. S. 4069
S. S. 79. 75
L. S. 82. 79

Ms-a उक्त्वा मम दारितापदि (Ts रि) — After 52, Ts repeats 51st

53 * S (except Ts) चोक्त्वा (for चोक्त्वा) । Ts Gs Ms तथा. Ms-a तथा (for का तौ). — * Ts त्रिषांमयो; Ts Gs M 'समाजा' । Ts त्रिषांमयो (for 'मयो') । Bas Ds Ds-n 'वीरतमाः' । Bs Ts 'वीरतमाः' । Ts 'वीरतमाः' । Ts Gs M समरे (for वीरतमाः) । Bs Ds समापयुः; Bs समम्पयुः (for 'म्पयुः'). — After 53rd, N Ts ins.

385* श्रेय जगुर्भुवि न महारथा

धनं त्रयं कर्मदिदेशदार्तिनः ।

[(L. 1) Bs हृत्ते. Ds रि (for 54). V₁ Bas Ds Ts मरथ — (L. 2) Ts मरथ सर्वं सत्तवाः]

— * S B नदीवदा; Ks Bs 'नदी'; Ks Ds 'रथा'; V₁ Bas Ds Ds Ds-n 'नदी' (for 'नदी'). Bs Ks Bas Ds Ms-a भूरिजलात् (Bs 'ही'); Ks भूमिजलो; Ds Ts Gs Ms 'पुनः' (Ms 'पुनः' जलात्; Ts Gs भूमिजलात्; Gs भूमिजलात् (for भूमिजलो) । S Ks-n यथापयो; Ks Gs महार्णवे (Gs 'वात्'). — * Ds om. तथा. Ds तत् (for तात्). Ks [5] प्रदीत्; Ts प्रदत् (for प्रदत्त) ।

54 * Ds स (for the first स). Ks गुरोः सत्तवात्. — * Ds मरथत्त (for प्रदश्यते). — For 54th, Ds S subet.

385* न संदधयैव मनुदरमरथा

च चाभिमुञ्चदार्तिनः स दश्यते ।

[(L. 1) Ds मरथत्त; Ts Gs न संदधयैव (for न संदधयैव) — (L. 2) Ds Ts Gs चापि (for चापि) । Ts मरथत्त. — * Ks चमरथत्तैव; V₁ B D (except Ds) 'जयापौषु' (Bs 'ही'; Ds Ds 'हीपु'); Ts Gs M तथा M 'दा' हृत्तापौ Ms 'ही'पु (for चमरथत्तैव) । Ts तिदेत् (for मरथत्त) । Ks V₁ B Ds Ds Ds-n Ts Gs M

५५
५६
५७

हताश्वपेतुर्नरवाजिङ्गजराः ॥ ५४

शराधिपं गाण्डिवचारुमण्डलं

युगान्तसूर्यप्रतिमाननेत्रमम् ।

न कौरवाः श्रेकुरुदीक्षितं जयं

यथा रविं व्याधितचक्षुषो जनाः ॥ ५५

तमस्यधावद्विमुञ्चशरान्कृप-

सधैव भोजस्तव चान्मजः स्वयम् ।

त्रिचांमुभिस्तान्कुशैः शरोचमा-

न्महाहवे संजवितान्प्रयत्नतः ।

वि (Ks B) तु दारिवा; Is युवा (for च द). Ts तवाहुंमाशैर्निर्मितैर्विदारिवा — ^a) B Dni Da. 1.1.1 S निवेपुर (for च वेपुर). Ks तव; Dai Da. 1.1 गज; Ts हुन- (for नर). Vi नरराजकुंजरा; Ms 'वाजिङ्गजराः'.

55 ^a) Ks Gs शराधिपः; Ks गाण्डिव; Ks Dai Da. 1.1 गांधिव; Dni गांधीव; Ds गांधिवन् (for गाण्डिव-). Ks Ts 'चाक्षुः' Ks 'सो' दल; Ds 'चाक्षु' दल; Ds 'वाजि' — ^a) Ks उदीक्षितु; Ks अवेक्षित. Ds S तदा (for जयः) — ^a) Ks तवा रवि; Ds Ts Gs रवि यथा (by transp.). Ds S (except Ts) तवा (for जनाः). — After 55, Dni Ts ins.

890* शरोचमात्प्रतिमानमहारथै-

श्चिच्छेद पाथैः प्रहमन्महारथैः ।

मूलश्वानाहुनहाणसंघा-

न्याण्डीवधान्यायतपूर्णमण्डलम् ।

यथोत्तरदिमः शुचिशुक्रमध्वगो

मुक्तं विवस्त्रान्दरते जर्द्धावात् ।

तवाहुंमो बाणमनाक्षिरत्न

द्वयाह सेनां तव पाथिवेन्द्र ।

[(L. 1) Ts स (for म). — (L. 3) Ts अण्डालसंघेर् — (L. 4) Cf. 57. Ts -मण्डलः — (L. 5) (-57). Ts दलेकमिः मिः-मण्डलम्. — (L. 6) Ts मुंन (for मुंन)] — After 55, Gs ins. an addl. colophon.

56 Before 56, Ts Gs ins. संजयः. — ^a) Bs Das मन्वचायन्. Ks Vi B Dai Dni Da. 1.1 कृपः शरात् (by transp.); Ds कृपः शरात्; Ds मृपः शरात्. T Gs. 1.1 तमस्यधावद्वि (Ts 'नि' जयुंगव; (Ts 'जयवः') कृपत् (Ts तवा). — ^a) Dni भोज; Ts भोजम्. Ms-4 transp. तव and च. Dai Ds चमजः (for चामजः). Ts च (for स्वयम्). — After 56^{ab}, N Ts ins.

891* महारथो द्रोणमुनय सापके-

रवाक्षिरथोयवरा यथापकम् ।

शरैः प्रचिच्छेद च पाण्डवस्त्वर-

न्पराभिनद्वक्षसि च त्रिभिक्षिभिः ॥ ५६

स गाण्डिवाम्यायतपूर्णमण्डल-

स्तपत्रिपूजर्जुनमास्क्रो बभौ ।

शरोत्तरदिमः शुचिशुक्रमध्वगो

यथैव सूर्यः परिवेषगस्तथा ॥ ५७

अथाश्वबाणदशभिर्धनंजयं

पराभिनद्वीणमुतोऽच्युतं त्रिभिः ।

चतुर्भिरथांश्चतुरः कपि तथा

[(L. 1) Ks द्रोणमुनय; Vi द्रोणमुनय. — (L. 2) Ds अवाक्षिरत्न. Ds नोयवरो. Ds Ts दवावत् (for दवा).] while, Ts ins. after 56^{ab}.

892* त्रिचांसवः पाथममवाचिकम्

यथैव बाणं शलमा महार्विवम् ।

Ts ins. after the above; Ts Gs. 1.1 ins. after 56^{ab};

Gs after 55, an addl. colophon. [Adhy. name.: Ms कर्णेश्वर्य. — Adhy. no.: Ts. 1.1 G 91; Ms 89; Ms-4 90.]

— Before 56^{ab}, Ts Gs Ms ins. संजयः. — ^a) Bs. 1.1 Dni Ds कुलकः. Bs शरोचमैर्. — ^a) Bs Ts महारथैः; Ds 'मथै'; Ds Ts. 1.1 G M 'ममिः (for 'हवे). Ks Vi Bs. 1.1 Dai Da. 1.1.1 संजय Ks सज्जितान्; Ds Ts. 1.1 G Ms सं. Ms सां. 'महि'; Ms-4 संजय (for संजयि). Gs नरोचमः (for प्रयत्नः). — ^a) Ds शरैः (for शरैः). Ks om. च. B (except Bs) Dni Da. 1.1 Ts Gs स (for च). — ^a) Vi Ds त्रिभिक्षिभिः; Dni Da. 1.1 वेपुभिः (for च त्रिभिः). Bs पराभिनवात् पुनस्त्रिभिक्षिभिः; Ts. 1.1 G M स (Ms च) रान्विनिर्मितं च त्रिभिः; Ts रथांश्च निर्मितं च त्रिभिः.

57 Ks om. (hapl.) 57^a-58^b. — ^a) Vi B Dai Da. 1.1 T Gs. 1.1 Ms-4 गाण्डिवम् (Ds Gs 'वल्' ; Ms-4 'वल्' यत्; Dni Ds Gs Ms गांधीवम् (Ms 'वा' यत् (for गाण्डिवान्). Ds Gs पूर्व (for पूर्व). Gs 'कुंडल' (for 'मण्डल'). Ss Ks. 1.1 स गाण्डिवान् (Ks. 1.1 'वा' यत् मण्डलस्वरन्. — ^a) S Ks. 1.1 तरन् (for तपन्). Ts द्रुपन् (for रिपन्). Ds (sup. lin. as in text) यथा; Ts. 1.1 G M स्वयं (for बभौ). — ^a) Dni शरात्; Ds यथोय. (for शरोय-). Ss Ms. 1.1 मुपक (for 'मुक'). Dni मन्वचा. — ^a) S Ks. 1.1 परिवेषगस्तथा; Vi Bs-4 Ds. 1.1 वेपवांश्च (Bs 'वर्ण'); Bs. 1.1 Dai Dni Ds. 1.1 S 'वेपव' स (for 'वगव').

58 Ks om. 58^{ab} (cf. v. l. 57). — ^a) Ks अथाश्व

श्रीः स नाराचवरेवाकिरन् ॥ ५८

तथा तु तलन्मकुदालकामुके

त्रिमिः श्रेयन्नुग्रिः क्षुरेण ।

हयाधनुभिधनुर्गभिध्ववेत्र

धनेत्रयोः श्रेणिरवाक्यपातयन् ॥ ५९

स रोपपूर्णाऽप्रनिवज्जहाटकै-

रलंकृतं तक्षकमोगवर्चसम् ।

मुच्यन्धनं कार्यकमन्यदाददे

यथा महादिप्रवरं गिरेस्तथा ॥ ६०

स्वमायुधं चोपविकीयं भूतले

धनुश्च कृत्वा सगुणं गुणाधिकः ।

समानयानावजिगी नरोत्तमौ

शरोत्तमैर्द्रोणिरविष्वदन्तिकान् ॥ ६१

कपश्च भोजश्च तथासमजश्च ते

तमोनुदं वारिचरा इवापतन् ।

कृष्य पाथंः सज्जं शरामनं

C. B. 4081
B. B. 79. 67
C. B. 83. 92

Vi Dai Di जघोष- (Dai 'जघ'); Di-s Ts
— ⁵) (for यामिन्) (for 'यिम'); ⁶) (S) युने विमिः
Ts (S) यमनेन (for यमनेन विमिः); Di S (except
Ts) शुरोत्तमं स तद्वि (for मदिनो); Gs स ततो M स
तथाप्युने विमिः — ⁷) Di ईषोश्च (for जघोष) 19
T Gs च कवि (for चतुर); Ba om. from ततः up
to चतुरम् (in 59th); Gs च कविचने (for चतुरः कवि);
Ka Vi Ba-sa Dai Di (Ba-sa-sa कवि ततः); Ts विमि
शरीः T Gs M तक्षिमि (for कवि तथा); ⁸) विमि
(for तथा) — ⁹) Ba Vi Ba-sa Dai Di-s Ts
Gs शीघ्र; Ba-sa Ma शनेन; Ba-sa Ts Gs Ma-s
शनेन (for शरी, स); Dai Ts नाराचवरे; Di 'नगैर-
Ka Ts जवाकिरन्.

59 Ba om. up to चतुरम् (in 59th) (ed. v. I. 58).
Dai om. from 59th up to शरीर (in 59th). — ⁶) Ka
तथा तु तलन्मकुदालकामुके; Ka Ts तथा तु तलन्मकुदालका;
Ka तथा तु तलन्मकुदालका; Vi Ba Dai Di-s Ts तथापि
न् (Ba Dai-s न) प्रकुदालका (Di 'न'का); Ba-sa Di
तक्षिकमप्रकुदालका (Ba-sa 'दन्'का); Di विरवा ततः स
प्रहस का; Ts Gs Ma-s ततोऽनः (Gs 'न') प्रकुदालकि-
(Ts 'दन्'; Gs 'दन्'का); Ts जघोषो होयमुच्य का;
Ts Gs Ma तथा ततः (Gs 'था' प्रकुदालका). — ⁷)
क्षुरे (for शरीर). ⁸) Ka शनेन; Ba-sa Dai Di-s Ts क्षुरेण
च (Ba-sa ह); Ts (except Ts) चक्रे ह (for क्षुरेण).
— ⁹) Ba-sa Dai Di-s च पुनश्चिन्दि; Ts च तथा च्चर्च
(for चतुरश्चिन्दि). — ¹⁰) Ka धनेत्रयोः (for 'त्रयो'). Ka
Vi B D S जघोषवन् (for जघोष). — After 59, Ba ins.:

893rd स होयमुच्य शरामनं वली

मथेन संक्षिप च तक्षकमवन् ।

60 ⁶) Ka-s Vi B Dai Di-s Ts मथिच; Dai
Di मथिच; De Ts G M क्षिचिच (for सक्षिचिच).
— ⁷) Di जलकुले (for जले). De 'जोच' (for 'जोच').
Ba Ts 'संक्षिप' (for 'चक्षिप'). — ⁸) Vi Ba-sa Dai

Dai Di-s Ts महावर्च; Ba महावर्च; De मथिच;
Ts G M स तद्वि (for मुच्यवन्); Ba Dai जघ्यम् (for
जघ्यम्). ⁹) Ka-sa जघोष; Ka जघोष (for जघोष).
— Ba om. 60th — ¹⁰) Ts वरा (for तथा). Ka Ma
महादि (Ma 'मि'); Ts महादि (for महादि); S Ka-sa
जघोष; Gs मथिच; Ma जघ्यम् (for जघोष); Vi Ba Di
मथिच; 'मथिच'; Ba-sa Dai Di-sa मथिच; Ts
(Dai 'न्'); Gs नगैर; Ts Gs M तथैव च; Ts
महलता (for गिरेस्तथा).

61 ⁶) Ka Vi Ba-sa Di-sa चोपनि (Di 'नि'कीर्ष);
Ba चोपनि; Dai Di-s चोपनि; Ds चोपनि; De
Ts Gs चोपि नि; Ts M चाय (Ma 'ह' नि); Gs चाय
विष्णु (for चोपनिकीर्ष). — ⁷) Sa मुगुलं. Ka Ts Gs M
गुणाधिकं (for 'चिक'). — Ba om. 61th. — ⁸) Ba-s
Di-s समार्धवन्; Dai Di 'दे' (Dai 'नि') वन्; De T G
Ma-s 'वन्' (Ts 'वन्' च; Ma समानवन् (for सम-
नवान्); Ba शरोत्तमैः; Ba (marg.) शरोत्तमैः (for नरो-
त्तमौ). — ⁹) Ka होमिद. Ka-s अविष्वदन्तिकान्; Ba
अविष्वदन्तिकान्. — After 61, Ba ins. 62nd.

62 ⁶) Ba om. भोजश्च. Ka-s Vi B (except Ba)
Dai Di-s-sa स न (for तथा). Ba om. ते. Dai
Dai [च] नुचते; De [जा] मन्नाह ते (for 'जह ते').
De Ts G तथा; Ma-s शरी (for च ते). — Vi
Ba-sa Dai Dai Di-sa (marg.) कविन्. after
62nd; Ba after 61

894th शरीरकेतुभि पाण्डवधर्मम् ।

महारथाः संयुगान्धैर्नि सिन्धवाः

[Ba om. line 1 — (L. 1) Di रविचर्च.]

— ⁷) Sa Dai ततोऽनः (Dai 'दे'); Ka ततोऽनः; Ba
ततोऽनः (for ततोऽनः). Ka वारिचरो. Ba इवापतन्;
Ba Dai Di-s Ts 'क्षिच'; Ba-sa Ts G M 'होय' (for
'वच'). — After 62nd, Ba ins.:

893rd महावका वीरमवा रविचरे ।

न्यनत्रयस्याभि र्थं महारथाः ।
 क्षिप्रशिष्टैरेनपयमाः क्षिनेः प्रै-
 र्विदारयन्तो न्यनदन्तुमेवम् ॥ ६६
 ततोऽभिजयः कुपिताः परम्परं
 प्रैस्तदाज्ञोयनिभिः मुनेजनेः ।
 कुरुप्रवीरगः मह मुञ्जवैर्यथा-
 सुगः पुरा देववरैर्योषयन् ॥ ६७
 जयेप्सवः स्वरोदनाय चोत्सुकाः

पतन्ति नागाश्चर्याः परंतप ।
 प्रगुर्गुर्वेनवश्च विष्णुः
 शरः मुमुक्षुरितरेतरं पृथक् ॥ ६८
 शरान्धकारे तु महान्ममिः कृते
 महामृचे योधवरः परस्परम् ।
 बभूवृक्षाग्रा न दिवं च पार्थिव
 प्रमा च सूर्यस्य तमोऽहनाभवत् ॥ ६९

2. 总、分、总结构
 3. 总、分、总、分、总结构
 4. 总、分、总、分、总、分、总结构

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि समप्रश्नाशोऽध्यायः ॥ ५७ ॥

[अ] निमुक् (for 'मुक्' : प्रविशार्थः, Da वाच्य (for
 'रथः'), Da प्रविशार्थः रथः (for 'वाच्य' कान्तीन्), V
 कान्तीन्; T: Ma वाहिनाम्; T: G वाहिना (Da 'वान्');
 Ma वाहिने; M: वाचि वान् (for कान्तीन्). — ⁶) K:
 [अ] निवायम्; V: B: Da Da [अ] निरथे; B: s: Da Da &
 [अ] निमुक् (B: s: 'वा'); T: G: M: s: [अ] नि (T:
 'नि') वरा; T: G: s: [अ] निषादम्; M: [अ] निषादम् (for
 [अ] नि रथे); D: महावः; T: s: M: 'रथम्'; D: s: यन्
 जयन्वाच (D: 'यः' पुरः पुरा रथाः. — ⁷) D: s: T: G:
 'मुवा' (for 'वमा'); D: युज; D: निषे: (for निषे:).
 — ⁸) Da: D: s: विनाशयन्ते; T: अवाहितो (for विदा-
 यन्ते). K: सुनैरवः; B: य नैरवः. D: T: s: G: M:
 अवा (M: रणे) निरवः प्रयति नैरवः.

67 *) Be Gs M [S] निवसन्तु. — *) Ks Dm
Dm: Gs तदाभोगमिति; V: तन्मज्जी; T: तदाभ्या; T:
तदाभ्या; M: तद्वज्जी (for तदाभ्या); Ks सुतेजसै; Be
'तजै; De 'तिजै. — *) Ks सुतेजसा; Be: तदाभ्या;
De S सुतजसो (Gs 'सुरो) (for [अ]सुरा: सुरा). Be:
Dm De-4: देवतजसै; T: Gs 'तजै. Ks Dm Dm:
तजै (Ks Ds 'यो) तजै; Ks तजोवसन्तु; V: तजोवसन्तु;
Be: Dm De-4: तजोवसन्तु; Be तजोवसन्तु; Be: तजोवसन्तु;
De S तजो वसा (De सुरा) (for तजोवसन्तु).

ॐ " K: 'मनायको' ; B: 'मनायको' ;
(३८) ; D: 'मनाय को' ; T: 'मनाय को' ; M: 'मनाय को' .

— ³) Ba Da. S मरविनामाश्रयाः (To Ga 'दे'; Ga 'वरे'; M 'वरा') (for वरविना माश्रया). Ba वराविना; Ba परवरा; De G. अवेरा; T Ga. M मरवरा; (for परवरा). — ⁴) K. वरवरा. De S (except Ts) तवेरा मवे वरवरा विवरा. — ⁵) K. मरुवेर; Ba Da. मरु; De अवेर; Ts G. मरुवेर (for मरु). De इवेरा (for 'म'). Ts G. इरि (for मरु). Ts इवेरेर (for 'म मरु').

69 *) De व (for वृ), and transp. महावर्णः and
 कृते. Ks कृते. — *) Bs महावर्णे (for 'कृते'. — *) Ks.
 V. B. D. कर्तुं दोषो वे विदि. Ks. In महावर्णि महावर्णिय. — *)
 De महेदिविदि (for [म]महवृ. — For 69, 8 (except
 72) subst.:

४७७* सारायचकारं च कुलं महात्मनि-
साया विमो न प्रयत्नः सारायिना ।

[illegible]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: 8 Ks.
 शिवो (Sa 'E) पुनरिवृत्ते. — Adhy. no. (figures, words
 or both): Sa 75 (1); Sa 59; B: Ds 75; B: 75; B: 81;
 Daa 90; Ds 73; Ds 60; TAs Gs: Ms 92; Ts 87;
 Ms: 21.

५८

S. 1. 1. 1.
S. 1. 1. 1.
S. 1. 1. 1.

संज्ञय उवाच ।

रात्रन्कुरुषां प्रवर्धनेभीममभिद्रुतम् ।

मज्जनमिव कान्तं यमुजिह्वीपुं धनं जयः ॥ १

विमूय स्तपुत्रस्य सेनां भाग्न सायकैः ।

प्राहिणोन्मृग्युलोकाय परवीरान् धनं जयः ॥ २

ततोऽस्त्राम्बरमावृत्य शरजालानि भागशः ।

अदृश्यन्त तथान्ये च निम्नन्तस्तव वाहिनीम् ॥ ३

त पश्चिमाचरितमाकाशं पूरयञ्जरैः ।

58

1 Gs om. the ref. — ^a) Dn1 एतद्; Ts ततः (for राजम्). Ts Gs. 3 प्रवरा. — ^b) Bs बाहिर; S (except Ts) बाहिर (for बाहिर). Ds भीममेवम् (for बाह्रीभीमम्). Ts Gs. 1 M1 अभिद्रुतम् (for 'द्रुतम्'). — ^c) V1 गर्जतम्; Ds कथं तम् (for मज्जनम्). S K1.2.4 एव (for इव). — ^d) Ds Gs धनं जयं.

2 ^a) V1 B1 Ds विमूय; B1 विमूय; B1 M1. 1 प्रमूय (for विमूय). — ^b) Ds Ts G1 मेवम्; M1 मेना. Ds मेना भरतसत्तम. — ^c) S1 K B1 नरवीरान् (for परं).

3 ^a) B1 द्वि (for 58). V1 B D (except Ds) बाहिण (for बाहुण). — ^b) Ts Gs भारत (for भागशः). — ^c) S लघो (for तथा). Ks Ds G1 [अ]न्यानि; Ds1 D1. 1 [अ]न्योन्यं (for [अ]न्ये च). B1 इ (for च). Ds अदृश्यतां तयो निम्ने. — ^d) Ks D1 निम्नतः; Ks B1. 2. 4 Ds1 Ds1 D1. 2. 1 निम्नतः; G1 निम्नतः (for निम्नतः). S1 K1.2.4 सर्वे; Gs इव (for तव).

4 ^a) S1 K1.2.3 स दक्षिणं (S1 'ध') वरितम्. — ^b) Ds पूरय. — ^c) Ds लघो जयो (for धनं जयो). B1. 2. 3 Ds1 D1. 2. 3. 1 महाबाहुः (for 'रात्र'). — ^d) M1 अंकोपमः (for 'कोऽभवत्').

5 ^a) G1 धुरधैव. — ^b) K1 निद्रुतेर (sic); Ks V1 B Ds1 Ds1 D1. 1. 1. 1 Ts विमतेर (for निर्मतेर). Ds Ts G M धुरिद्रुतविमतेरि. — ^c) M1 शत्रूणां (for साक्षाणि). K1 प्राक्षिपत्; B1. 4 Ds1 Ds1. 1 प्राक्षिपत्; Ds प्राक्षिपत्; Ds G1 प्रहरत्; Ts पूरयत्; Ts Gs M प्राक्षिपत्; Ts Gs प्राक्षिपत् (for प्राक्षिपत्). — ^d) S K1.2 च

धनं जयो महाराज कुरुषामन्तकोऽभवत् ॥ ४

ततो भल्लैः क्षुरधैश्च नागाचैर्निर्मलेरपि ।

मात्राणि प्राक्षिणोन्पार्थः शिगंमि च चक्रेत् इ ॥ ५

छिन्नगात्रैर्विक्रवचैर्विशिस्कैः समन्ततः ।

पतितैश्च पतद्भिश्च योधैरासीन्समावृतम् ॥ ६

धनं जयशराभ्यस्तैः स्यन्दनाश्वनरद्विपैः ।

रणभूमिर्भूद्राजन्महावैतरणी यथा ॥ ७

ईषाचकाश्चमङ्गैश्च व्यथैः साधैश्च युध्यताम् ।

नतम्; Ks विचक्रेत्; Ks न्वचक्रेत् (sic); B1 Ds Ts Gs. 3 M निचं (for च च').

6 ^a) Ds S (except Ts) निच. (for छिन्न-). — ^b) Ks शिरस्कपैः; B1 Ts G1 विशिरस्कैः; Gs विशिरस्कैः. Ts Gs M सहस्रतः (for समन्ततः). — ^c) B1 Ds. 2. 3 पतितैश्च; B1 पतितैश्च. — ^d) Ds सर्वैश्च; Gs M बोधैर. B1. 4 Ds1 Ds1. 1 Ts. 3 G M समावृता (Ms 'तः'); Ds यथावृतं; Ts यथावृता (for समावृतम्).

7 ^a) S1 (sup. lin.) Ks नरान्वल्लैः; Ks नरान्वल्लैः; B1. 3 Ds1 Ds1. 1 नर B1 'रा'न्वल्लैः (for नरान्वल्लैः). — ^b) S1 K1.2.4 V1 B D Ts नरद्विपैः (for नरद्विपैः). — After 7th, N (except Ds) Ts ins.:

895* संछिन्नमिच्छविष्वलेर्येष्टाङ्गावयवैः स्मृता ।

सुदुर्गमा सुविषमा चोरात्पथं सुदुर्गमा ।

[(L. 1) S1 K1.2 छिन्नविष्वल्लैः (for -मिच्छविष्वल्लैः). B1 नरनिर्मितविष्वल्लैः; Ds संछिन्नमिच्छविष्वल्लैः (for the prior half). S1 Ks स्मृता; Ks सुदुर्ग; Ds1 स्मृता; Ds कृता; Ds स्मृता; Ts तथा (for स्मृता) — Ks reads line 2 and 7th-8th after 10th. — (L. 2) B1 सुदुर्गमा (sic). Ds चोरा क्षणबुराहणः (for the posterior half).]

— ^a) Ts वमौ (for वमूद्). — For 7th, Ds Ts. 3 G M subst.:

896* गतसत्त्वैः ससत्त्वैश्च संवृतासीद्भुवरा ।

[Ts Gs. 3 सत्त्वतैः सत्त्वैश्च (for the prior half).]

8 For sequence in Ks, cf. v. 1. 7. — ^a) K2 V1 B1. 3 ईषाचकाश्चमङ्गैः (K2 'मङ्गै')श्च; Ks Ds1 Ds1. 2. 3 ईषाचकाश्चमङ्गैश्च; Ks ईषाचकाङ्गमङ्गैश्च; B1 ईषाचमङ्गविष्वल्लैश्च (sic); B1 Ds1 Ds1. 1 ईषा (Ds 'ता')चकाश्चमङ्गैश्च; B1 सेनाचकैश्च महाक्षैर (sic); Ts ईषाचकैश्च मङ्गैश्च. — ^b) Ks व सैः (sic) (for सत्त्वैः). — ^c) Ks वसूतेर. B1 सुवसूतैश्च (for

C. B. 4977
D. B. 50. 17
E. B. 54. 16

महावातममाविद्धा महानौरिव मागरे ॥ १४
नानारूपाः प्रहरणाः शरा गाण्डीवचोदिताः ।
अनातोन्काग्रनिप्रख्यास्तव मेन्यं विनिर्देहन् ॥ १५
महागिरौ वेषुवनं निधि प्रज्वलितं यथा ।
तथा तव महत्मेन्यं प्राम्फुरन्धरपीडितम् ॥ १६
संपिष्टदग्धविध्वस्तं तव मेन्यं किराटिना ।
हन् प्रविहन् बाणैः सर्वतः प्रदुतं दिशः ॥ १७
महावने मृगगणा दावाग्रिप्रमिता यथा ।
ह्रवः पर्यवर्तन् निर्दग्धाः सव्यमाचिता ॥ १८
उत्सृज्य हि महाबाहुं भीमसेनं तदा रणे ।

— ¹) Ds सगर्दिता; Gs Ms-4 शराहताः. — ²) Ks
महावातेन संविद्धा.

15 ¹) Ks V1 B D T1s प्राणहराः (for प्रहरणाः).
— ²) Ks गाण्डीवचोदिताः; Ds गाण्डीवचोदिताः. — ³) Śs V1
Dai Ds अनात् (Gs 'अ'तोन्काग्रनि; Ds अनातोका'; Ts G
अनातोका' (for अनातोका'). Co cites अनातम् and
उन्काग्रनी. Śs K1s-4 प्रक्षेप्त (for प्रख्याप्त). — ⁴) Ś
Ks Ts Ms-4 विनिर्देहन्; Ks अग्रमर्दयन्; Bs-4 अग्दी-
दहन्; Ds विनिर्देहन् (for 'देहन्'). Gs तव मेन्यस्य निर्देहन्.

16 ¹) Ds महागिरिः. — ²) Ds T1s Gs M अग्रिः;
Ts G1s अग्रिः (for गिरि). Gs M1 प्रज्वलितो (M1 'ता').
— Ks reads 16'-16" twice. — ³) V1 B1s Dn1
D1s-1s T1s M1 महामेन्यं. — ⁴) Ks प्रास्फुरन्; Ks
D1s T1s Gs M1 प्रस्फुरन्; B1m-2s-3s D1s-1s Ms-4
प्र(M1s) प्र स्फुरन् (for प्रास्फुरन्).

17 For the repetition in Ks, cf. v. l. 16. — ¹)
Bs संपिष्ट (for संपिष्ट). Śs विध्वस्त (for विध्वस्त).
Ds नहिनहं मुविध्वस्त; T G1s M तपिष्ट (T1 'ह')नह-
विध्वस्त (Gs 'ध्वस्त'; Ms-4 'हं नु'). — ²) Śs B1s
Dn1 D1s-1s कृते प्रविहते; Ks-4 हत (Ks 'ते'प्रति'; V1
Ds कृते प्रति'; Bs-4 Ds D1s कृते प्रति'; Bs
कृतप्रविहते; Ds Ts Gs Ms-4 हतप्रविहते; Ds हत
विप्रहते; T1s Gs हतं विप्रहते (T1 'हता'); Gs हताप्रहता;
M1 कृते प्रविहते; Co हतं प्रविहते (for हतं प्रति'). — ³) Ks
यथा (for यथा); Ks अग्रैरेव गदं प्रित (sic); Ds Ts (G M
अग्रैरेव गता (Ds 'हता'; Ts G1s गतः प्रित; T1s प्रायाजितं
दिनो दग).

18 For the repetition in Ks, cf. v. l. 16. — ¹)
Dn1 महावने. Ds S सखायदा (for मृगगणा). — ²)
Ks-4 V1 B D S ह (Ds Ts G1s M ह)वाग्रिप्रमिता (for

चलं कुरुणामुद्रिषं सर्वमासीत्पराश्रुतम् ॥ १९
ततः कुरुषु भग्नेषु बीभत्सुरपराजितः ।
भीमसेनं समामाद्य मुहूर्तं सोऽभ्यवर्तत ॥ २०
समामाद्य स भीमेन मन्थयित्वा च फल्गुनः ।
विश्रान्त्यमरुजं चाभौ कथयित्वा युधिष्ठिरम् ॥ २१
भीमसेनाभ्यनुज्ञातस्ततः प्रायाद्वनंजयः ।
नादयत्रययोपेण पृथिवीं द्यां च भारत ॥ २२
ततः परिहृतो भीमैर्दग्धाभिः शत्रुपुंगवैः ।
दुःश्रामनादवर्जस्तत्र पुनर्वैनंजयः ॥ २३
ते तमभ्यर्दयन्वाणैरुल्काभिरिव कुञ्जरम् ।

'प्रमिता). Ks तथा; Bs Ds S हव (for यथा). — ²) Ts
पर्यवर्तत (for 'वर्तन्'). M1 पर्यवर्तत कुञ्जो.

19 ¹) B (except Bs) Dn1 D1s-1s T1s G च (for
हि). Bs महाबाहो. — ²) Ks रणांतरे; B1 Ds M1
महावने; B1 Dn1 D1s-1s तथा रणे; D1s D1s-1s T1s G Ms-4
महाहवे; Ds तथेतरे (for तदा रणे). — ³) T1 G1 आच्छिन्नः;
Ts G1s उच्छिन्नं (for उद्भिन्नं). — ⁴) S (except Ts)
transp. सवेत् and आसीत्. Ks पुरांसं (for पराश्रुतम्).

20 ¹) Ks भीमामुरः. Bs अपकायितः; M1 अपराजितं.
— ²) Bs Ts स द्यतिष्ठत (for सोऽभ्यवर्तत). T1s G M
मुहूर्तादभ्यवर्तत.

21 ¹) K1s V1 B D (except Ds) T G M1 च;
Ms-4 नु (for स). — ²) Ks V1 नु (for च). Some
MSS. फल्गुनः. Ds धनंजयः (for च फल्गुनः). S
प्रविशन्वा च (Ts G1s 'स्वाध' धनंजयः. — V1 om.
21'-23' — ³) Dn1 अनुज्ञं (for अनुज्ञं). — ⁴) Gs
कथयित्वा (for कथ').

22 V1 om. 22 (cf. v. l. 21). — ¹) Ks ततस्त-
धनंजयः (sic). — Ts om. from. 22' up to the end of
this adhy. — ²) Ks च भारत; S (Ts om.) ह्यारिहा.

23 V1 Ts om. 23 (cf. v. l. 21, 22). Ks repeats
23' after 24. — ¹) Ks (both times); V1 D S (Ts
om.) बी (D) यो रैर (for बीमैर). — ²) Śs K1 शत्रुपुंगवः;
Ks (second time) स धनंजयः; Ks B Dai Dn1 D1s-1s
योधपुंगवैः; Ds S (Ts om.) शत्रुतापनः (M1 'न'); Ds
कुशपुंगवैः (for शत्रु). — ³) G1 दुःशासनाय त्वरजैस् (sic).
— ⁴) Ks पुत्रौ (for पुत्रैर). Dai धनंजय.

24 Ts om. 24 (cf. v. l. 22). — ¹) Śs Ks अन्वा-
र्दयन्. — ²) V1 व्यापते ते नराः (sic); Bs अग्रतप्यसनाः;
(sic); Ds अग्रतप्यसनाः; T1 आसम्प्यन्; Gs आतले-

G. A. 472
B. A. 473
C. A. 474

कृष्णः श्वेतान्महावेगान्श्वान्कनकभूषणान् ।
मुक्ताजालप्रतिच्छिन्नान्प्रीतीत्कर्णरथं प्रति ॥ २
ततः कर्णरथं श्वान्तमगिन्मन्त्रं धनं त्रयम् ।
बाणवर्षैर्मिघ्नन्तः संशप्तकस्या ययुः ॥ ३
स्वरमावांस्तु तान्मयोन्मयूतेध्वपनध्वजान् ।
जघान नवनि वीगनहेतो निशितैः शरैः ॥ ४
नेऽपतन्त हता बाणान्तारूपैः किमितिना ।
मविमाना यथा मिद्राः श्वानोपुष्पक्षये तथा ॥ ५
ततः मरथनागाश्वाः कुरवः कुरुमत्तम् ।

2 For sequence in Ds Ts, cf. v. 1. 1. 1. — *) Ba Da.s Ts ततः कृष्णः; Ba कृष्णश्च तान् (for कृष्णः श्वेतान्). — *) Ka B (except Ba) D (except Da) कश्चन-भूषणान्; Ts.s G.s Ms कनकभूषितान् (for 'भूषणान्'). — *) Ss मुक्ताजालः; Ms मुक्ताजालम् (for मुक्ताजाल-). Ka Ds प्रतिच्छिन्नान्; S (except Ts) परिच्छिन्नान् (for 'प्रति'). — After 2, Ba reads 1st.

3 For sequence in Ds Ts, cf. v. 1. 1. 1. Ba om. 3. — *) Ts श्रेष्ठम् (sic); Ts.s G.s Ms श्रेष्ठः; Gs श्रेष्ठम् (for ततः). Ka कर्णरथे, Da रथे (for 'रथं'). Ba Da Ts (first time) कर्णोवाभिमुखं धीरान्. *) Ka परिसंनं (sic); V1 B Ds Da.s Ts G M अरिघ्नैः; Ds Ds अमिघ्नैः (for अरिघ्नन्तः). Ba यथा ययुः (for धनं त्रयम्). — *) S Ka.s Ts अमिघ्नैः; Ka अमिघ्नैः. — *) Some MSS. संशप्तकस्या; Ka तं संशप्तकस्या (hypermetric); Da.s S संशप्तकस्या (for 'रथा'). Da तदा (for ययुः).

4 *) S Ds स्वरमावांसः; Ka.s.s Da.s Gs M 'माणस्-
Ka शूरान् (for सर्वान्). — *) Ts Gs समुत्प्लासमध्वजान्.
— *) Ka अधतो; Ka V1 Ms नवती; Gs नवति; Ms नवतान् (for नवति). Gs वीरो. — *) Ms नवभिः (for निशितैः). T G Ms-s नवत्वा काल्पनः सारैः.

5 *) V1 Gs Ms पतति (for अपतन्त). Ba.s Ds हतैर
(for हता). Ba Ms.s लेपतच्छिद्रा बाणैर; Ds ते देव-
सिंहिता बाणैर; Ds Ts G.s Ms ते पतति (Ms 'तं') महा-
बाणैर; Ts ते एवं विहता बाणैर; Ts लेपतच्छिद्रा महाबाणैर. — *)
Ba.s Ds Ds सुकृतिनः; Bs यथा मिद्राः (for यथा
विहता). Ts S विमानेभ्यः सुकृतिनः. — *) Ka पुष्पक्षये.
Ka सताः; V1 Ba.s.s Ds Ds.s.s S यथा; Ds भुवि
(for सता).

6 *) Ts नागाश्चान् (for 'नागावाः'). — *) S K B
(except Ba) Ds Ds.s कुरुमत्तम्. — After 6th, Ba

निर्मया भरतश्रेष्ठमभ्यवर्तन्त फल्गुनम् ॥ ६
तदायन्तममुक्तास्त्रमुदीर्घवरवारणम् ।
पुत्राणां ते महत्सैन्यं समरौत्सीद्वनं त्रयः ॥ ७
शक्त्युष्टिमेतमप्राप्तेर्गदानिश्चिन्मायकैः ।
प्राच्छादयन्महेष्वासाः कुरवः कुरुनन्दनम् ॥ ८
तां कुरुणां प्रविततां शक्त्युष्टिं समुद्यताम् ।
व्यधमन्वाण्डवो बाणंस्तमः सूर्य इवांशुभिः ॥ ९
ततो म्लेच्छाः स्थितैर्मनैस्त्रयोदशशतैर्गजैः ।
पार्श्वतोऽभ्यहनन्पार्श्वं तव पुत्रस्य शामनात् ॥ १०

901* क्षिप्रमेवाभिसंकुहाः समरेऽरिविवांसवा ।
Ka om. 6th. Ds damaged. — *) Ts भरतश्रेष्ठा. — *)
Some MSS. काल्पनः; Ds Ds.s काल्पनः.

7 *) V1 Bs जायन्तम्; Bs जायन्तं; Ba.s Ds.s Ts जायन्तः; Ds जायन्तः; Gs यथा (for जायन्तम्). Ka जमुक्तास्तु; V1 जमुक्तास्तम्; B Ds Ds Ds.s Ts.s सन्तुष्टाश्च; Ds Ts G M सन्तुष्टं च (for जमुक्तास्तम्). Ba Ts रववारणैः; Ds Ts G M रववारिणम् (Gs 'नं') (for 'वरवारणम्'). In dissolving the comp. Co cites: जायन्ताः, सन्तुष्टाः, जयाः, उदीर्घाः and वरवारणाः. — *) B D (except Ds.s) महासैन्यं. — *) Ka समरोत्सीद्वः; Ds S (Ts damaged) तदा/Gs 'यः' रौत्सीद्वः (for समरोत्सीद्वः). Ka V1 B D S (except Ts) धनं त्रयं.

8 *) Ka Ts G.s शक्त्युष्टिः; Ka शक्त्युष्टिं (for शक्त्युष्टिः). Ka शक्त्युष्टिमेतमप्राप्तिः. — *) Ts नित्यं (for 'निश्चित'). — *) Ka B Ds Gs Ms प्रच्छादयन्.
— *) Ds S कुरुमत्तम् (Ts.s Gs 'म') (for 'नन्दनम्').

9 *) Ks V1 B D S तामंतरी (V1 B.s.s Ds 'री')
विततां. — *) Ka अक्षयुष्टिः; Ds शरं (for 'शक्त'). Ba.s Ds Ds.s समंततः; S (except Ts Gs) समुद्यितां (for समुद्यताम्). — *) Gs तिर्यगैः (for तमः). Ds सूर्यश्च.
Ks सूर्यास्तंशुभिः (sic).

10 Gs om. 10. — *) S (except Ts; Gs om.) तथा (Ms 'दा') (for ततो). Bs म्लेच्छाश्विनैर; Ba.s.s Ds Ds.s Ts म्लेच्छाः स्थिता; Bs Ds.s G.s Ms म्लेच्छास्थितैर (Da 'ता'); Ms म्लेच्छैः स्थितैर; Ms.s म्लेच्छाश्विनैर. Co cites स्थिताः. Ks दानैश्च; Ts दूष्यैश्च (for मत्स्यैश्च). Ds तथास्थितैर्भद्रोद्विक्तैश्च. — *) Ds Ds.s त्रयोदशशतैर (for 'शतैर'). — *) Ks B (except Bs) Ds Ds.s.s व्यवहन् (Da 'त्'); V1 Ds Gs Ms [S] व्यवहन्; Ds Ds.s Ts Gs व्यवहन्; Ts व्यवहन् (for व्यवहन्). — *) Ss वासन्तं.

कर्णिनालीकनागवेल्लोमैः प्रामञ्चक्रिभिः ।
कम्पनेभिर्निष्पालेभ्य रथस्य पार्थमादयन् ॥ ११
तामकावृष्टिं प्रदितां द्विपत्न्यैर्वचनैः मयन् ।
चिच्छेद् निशिनैर्मल्लैरर्धवन्दैश्च फल्गुनः ॥ १२
अथ तान्द्विरदान्सर्वान्नानालिङ्गैर्महाशैः ।
सप्तकाकान्सहारोहान्गिरीन्जैरिवाभिनन् ॥ १३
ते हेमपुङ्गैरिषुभिराचिता हेममालिनः ।
हताः पेतुर्महानागाः साभिन्वाला इवाद्रयः ॥ १४
ततो गाण्डीवनिर्घोषो महानामीदृशां पते ।

स्तनतां कृजतां चैव मनुष्यगजवाजिनाम् ॥ १५
कुञ्जराश्च हता राजन्प्राद्रवन्ते समन्ततः ।
अश्वाश्च पर्वेषावन्त हतारोहा दिशो द्रव्य ॥ १६
रवा हीना महाराज रथिभिर्वाजिभिल्लवा ।
मन्थर्वनगराकारा दृश्यन्ते स सदस्यः ॥ १७
अश्वारोहा महाराज धावमानास्तत्तनतः ।
तत्र तत्रैव दृश्यन्ते पतिताः पार्थमायकैः ॥ १८
तस्मिन्क्षणे पाण्डवस्य बाह्वोर्वैलमदृश्यत ।
यस्मादिनो वारणाश्च रथाधिकोऽवपस्युचि ॥ १९

८. ३. ५०. १०
९. ३. ५०. १०
१०. ३. ५०. १०

11. *) Ka कर्णवर्तीक, Ti G कर्णि (G 'की') वाजिक-
(for कर्णिवाजीक) — *) Ka V B D T G M मोमर-
(for होमरी) — *) Da Di-a.१ मुमरैर; Di S कर्णैः Ti
'रै'र (for कम्पनैर). Vi B Da Di-a.१ निष्पालेभ्य.
— *) S Da भार्ययन्; Ka Vi B S Da S स अर्धवन्.

12. G om. 12^a-13^a. — *) Ka प्रदितां (for प्रदितां)
Ka Vi B-a.१ T G M तां जल/ Ka 'र' वृष्टिमनुषा; B
तां जलवाहिं बहुला, G तां जलवृष्टीमनुमुला. — *) Si Ka
jacana. Si (p. 10) पतिता; Ba S Da S प्रदिता (Da S
'ता' (for वचनैः). Di Ti S G S M प्रेषितां प्रमुः; Ti
प्रदितां जव. (for वचनैः जवन्). Vi B Da Di-a.१
द्विपत्न्यैः प्रवेष्टितां. — *) Ba Da S S (except Ti; G
om.) बाजैर (for मल्लैर). — *) Da सर्ववर्द्धय. Some
MSS. फल्गुनः.

13. G om. 13^a (cf. v. l. 12). — *) Ba Ti लज्ज
(for लज्ज). Ba [?] लज्ज; G ता. — *) G नामादिमाद.
Ka (marg.) पतित्रिभिः; Vi B (except Ba) Da Di
Da S-a.१ Ti आरोहणैः (for महारोहैः). — Ka om.
13^a-14^a. — *) Vi B D S सप्तकाकान् (Ti 'कम्पन')
जरोहा Ba 'लोकेना'म्. — *) Da हृद्; Da वज्रिः; S वज्र
(for वज्रैर). Vi B (except Ba) Da Di Di-a.१ महामन्
Ti लक्ष्मिन् (for लक्ष्मिन्).

14. Ka om. 14^a (cf. v. l. 13). — *) Ms हेर
(for हे). G भीमपुङ्गैर (for हेम). Da विभिर्वा (for
वृष्टिर्वा). — *) Vi B D (except Da) S मर्दिता
(for वाजिका). Ms हेमवाजिनैः. — Ka reads 14^a-15^a
twice. — *) S महानागा; K 'राजा'; Ti 'देगा'; Ti
G S 'राज'; G 'मया' (for 'मया'). — *) Ms
इवाद्रयः. — After 14, S (except Ti) has an addl.

मयता; Co मयता (as in text). Ka मयता; Ba मयता;
Ti मयता; G वृष्टिता; Co वृष्टिता (as in text).
— *) Ka मनुष्या (for मनुष्य). Ba मनुष्याणां च
वाजिनां.

16. *) B Di कुञ्जराश्च (for कुञ्जराश्च G S महा-
राज G 'मन्'; Ms 'वा' इहा राजन्. — *) Ka Vi B
D S दुद्रुवन् (for प्राद्रवन्). *) B Da S अर्वाज.
Ka पर्वेष्वन (for 'वाजिन'). — *) S (except Ti Ms)
साधारोहा (for हतां).

17. *) G रवा जीना; G रवाहीनाम् (for रवा हीना).
— Ti om. (hapl.) 17^a-18^a. — *) Ti G S वाजिनम्
(for 'विष्'). — *) Da Di S हे; Ti G Ms-4 च
(for स). Vi B D सल्लयः (for सहस्रतः).

18. Ti om. 18^a (cf. v. l. 17). — *) Da Ms
धावमानां (Mi 'मान'). Ba G समन्ततः; Ba Da Di
दृश्यन्तः; Ti S G S M महस्यतः (for लज्जन्तः). — After
15^a, Da has:

१०५^a मर्दयः कुजमानाश्च मनुष्यगजवाजिनः ।
[Cf. 15^a.]

— *) Ba S De स; Ti च (for [?] च). Vi पर्वणै
(for दृश्यन्ते). — *) Ka Da G Ms पतिता; Vi B
Da Di Da S-a.१ विदुता; Di पदाता (for पतिता);
G दाहुतायकैः (for पार्थ).

19. *) Da सादिता. Da वारणाश्च; De वारणाश्च.
— *) Ka यवा (for रवांश्च). Ba वृषे (for मुचि).
— After 19, S has:

१०६^a अर्धवृषाश्च ते राजन्परिदुष्य सर्वं प्रति ।
तदा मया रथाधिकं बहुभ्योऽर्धवृषाभ्युदुः ।

पौषयामान मद्या मद्यम् तेऽप्यनन्ताः ॥ २६
इत्या तु तद्गङ्गानीकं भीमसेनो महाबलः ।
पुनः स्वरथमात्वा पृष्ठोऽमुनमन्वगात् ॥ २७
इतं पराक्षुप्रप्रायं निरुन्माहं परं बलम् ।

ब्यालम्बन महागज प्राययः प्रक्ष्वेष्टितम् ॥ २८
विलम्बमानं तस्मैन्यमप्रगन्ममवम्बितम् ।
इद्या प्राच्छादयद्वाभेर्मुनः प्राणनापनेः ॥ २९
ततः कुरुनामभवदार्तनादो महामुचे ।

L. 8. 59. 30
L. 8. 59. 31
L. 8. 59. 32

अहन्त् (for अहं). De तदा (for तदा). — (L. 5)
De To Go वृ होमन्. To Go अहारे (for 'हरे'). — (L. 6)
Ti Ma-३ विमर्तो; Ma विमर्ते. De Ti तदा पूर्व; G तदा-
पूर्वम् (for तदा पूर्व). Ma वृहन्. De Ti: G तदा (for
हरे). — (L. 7) De Ti: G अहिति; Ma अहिता; Ma-३
अहिताः (for अहिताः). — (L. 8) Ti इत्याहरे (for तदा
अहरे). Ti (G) तदा (for हरे)]

To omit: N (except De) ins. after 26:

911* इत्येदं जलो वसुधां मेरुते क्षणोद्विषाः ।
मज्जमुखांस्त्रिषरणाः क्ष्मदादग्नमोदवाः ।
अधुनांस्त्रिषरणांश्च नृणां मालवमासनाः ।
अलीन्यप्यसती यन्तो काजरावीर्य दूरया ।
सहस्राणि द्यावापार्वा इषा पत्नीं भूयसा । [5]
भीमोऽम्बवावर्णकृदो गदावाग्विनिवृत्तः ।
गदावाग्वि वयो भीमं दद्यात् भारत गावकाः ।
मेरुते ममनुप्राप्तं कालं दण्डोत्पन्नं वषा ।
म मत्त इव मातङ्गः संकुहः पाण्डुवन्द्यः ।
प्रविषेत् गजानीकं मकरः सागरं वषा । [10]
विगाह च गजानीकं प्रपुङ्गु महतीं गदाम् ।
क्षणेन भीमः संकुहस्याक्षिप्ये यमसाधनम् ।
गजानककुटुम्बमाप्स्योरोहाम्बराक्षिप्यः ।
पञ्चः सारथयाम सरक्ष्मपर्वतादिव ।

[(L. 1) Ka इत्ये; Ka इत्ये; Dai Di इत्ये. Ka इत्ये-
विषा; Dai इत्येविषा (sic). — (L. 2) S Ka. ३ इत्य-
(for इत्ये). De अहारे (for अहारे). V अहारेविषाहरे ते
(for the prior half). S K Be Da-३ जोदवाः (Ka 'ज');
Dai जोदवाः. — (L. 3) De अहारेविषा (for अहारेविषा). V
Ba. ३ Dai Di. ३ इत्ये अहारे (Ba 'ह') हा वरा; Ba. ३ Dai
Da-३ अहारेविषाहरे वरा; Ba अहारेविषाहरे वरा; Ti अहारेवि-
षा हा वरा (for the posterior half). — (L. 4) S K V
Ba Dai Da. ३ [३ इत्ये (for [३] अहारे). Ka. ३ इत्ये-
— (L. 5) Ka De अहारे; Ba. ३ De Ti अहारे; De
अहारे (sic) (for अहारे). — (L. 6) Ba अहारे; Dai
[३] अहारे; Ti [३] अहारे (for अहारे). To अहारे (for अहारे).
— With lines 7-8, cf. 907*. — (L. 7) S Ka. ३
Ba वरा (for वरा). S वरा. Ka Be De Ti वरा; Ba
वरा. — (L. 8) Ti वरा; V वरा. To वरा (for वरा). Ka
B D (except De) वरा; V वरा. To वरा (for वरा). Ka
वरावरे वरा (for the posterior half). — (L. 10)

Ba वरावरे (for वरावरे). Ka वरा (for वरा). Ba अहारे-
विषाहरे (for the posterior half). — Ba reads lines
11-14 and 27* after 212*. — (L. 11) Ba Ti m
(for m). To वरा: अहारे वरा (for the posterior half).
— (L. 12) Cf. 902*. S Ba Dai Da. ३ वरा; Ti m
(for वरा). De वरा (for अहारे). Ba अहारे विषा वरा-
हरे (for the posterior half). — (L. 13) Ka B
Dai अहारेविषा; Dai Di अहारेविषा, De अहारेविषा (for
अहारेविषा). Ba अहारेविषा (for अहारेविषा). — Ka To
omit line 14. — (L. 14) De अहारेविषा (for अहारेविषा).
Ba अहारेविषा (for अहारेविषा).]

27 * G m इत्या (for इत्या म). Dai Di: Ti
Ma. ३ (for म). — * Ba अहारेविषा. Ba अहारे: मागरे
वषा. — * Ka Vi. ३ D (except De) S अहारेविषा
(for अहारेविषा).

28 * Ba इत्या (for इत्ये). Ka इत्ये पराक्षुप्र-
प्रायय; Ba. ३ इत्ये पराक्षुप्रप्रायय; De S (except Ti) ततः
पराक्षुप्रप्रायय (De अहारेविषा; Ti 'तं भीम'; M 'अहारे').
— * Ka इत्ये वरे (by transp.); Ba. ३ Dai Da. ३
S वरं वरा; De वरं वरा. — * Ka. ३ Ba. ३ T Go Ma
वरा (Ti वि) वरा; De G अहारे वि. — * Ba Da
अहारेविषा (De 'वि' वरे; De G अहारे G 'र') वरीविषा; Ti
वरीविषा; To G. ३ M अहारेविषा (G 'वि'; Ma 'वि' वरे (for
अहारेविषा). Ka अहारे: अहारेविषा.

29 * Ka अहारेविषा; Ba Dai Di. ३ 'अहारे; G
अहारेविषा; G 'अहारे' (for अहारे). S Ka. ३ De अहारे
विषा (for अहारेविषा). To Go अहारेविषा अहारेविषा.
— * Ka Dai अहारेविषा; Ka. ३ Ti अहारेविषा. De
Ti. ३ G M इत्या अहारेविषा. — * V अहारेविषा;
To 'अहारे' (for 'अहारे'). De Ti. ३ G M अहारेविषा;
अहारेविषा. — After 29, N (except De) Ti ins.:

912* अहारेविषाहरे वरा गजानीकवन्द्यम् ।

अहारेविषाहरे वरा: कदम्बा इव केसरीः ।

[(L. 1) De अहारेविषा (for अहारेविषा) Ka अहारेविषा;
Ka. ३ Ba 'अहारे'. — (L. 2) Ka विषा; Dai वरा (for
विषा). S Ka. ३ वरा (Ka 'र') (for वरा). Ka Ba.
Da केसरी (Ka 'र').]

— After the above, Ba reads lines 11-14 of 911*
and 27*.

30 * S अहारेविषा. Ka V: B Dai Da. ३ Da. ३

C. 8. 4561
D. 8. 59. 30
E. 8. 59. 31

रथाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ॥ ३०

हाहाकृतं भृशं तस्यै लीयमानं परस्परम् ।

अज्ञातचक्रवत्सैन्यं तदाभ्रमत तावकम् ॥ ३१

आदीप्तं तव तन्मन्यं शरिष्ठिनतनुच्छदम् ।

आसीत्स्वशोणितक्लमं फुलाशोकवनं यथा ॥ ३२

तद्गृहा कुरवस्तत्र विक्रान्तं मध्यमाचिनः ।

T: महापुत्र (for 'सुपे'). — D: ins. after 30^{ab}: Ds after 31^a:

913* अज्ञातचक्रवत्सैन्यं तदाभ्रमत तावकम् ।

— Ds om. 30^{ab}. — *) Ks नराश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः (V: B: 'मु') हरेर्व: B: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; Ds नराश्वनागामु हरेर्व: (sic). — *) B: सुप्यताम; Ds वप्यताम; C: वप्यताम (as in text). — For 30, Ds T: G M subst.:

914* कुक्कुटं तु महाराज आसीदार्तस्त्रो महात् ।

नराश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

[(L 1) G: न (for तु). T: G: M: नार्तस्त्रो (for 'स्त्रो'). — (L 2) T: नराश्वनागामुहरेर्वप्यताम (for 'हरेर्व').]

31 *) Ds T: G: हाहाकृतं; T: G: 'भृशं' (for 'कुशं'). T: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; G: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; M: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'भृशं तस्यै'). Ks V: B D T: G: M: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'तस्यै'). — *) Ds लीयमानं (for 'लीय'). — *) T: कुक्कुटं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). Ds T: G: राजम् (for 'सैन्यं'). — Ds om. (hapl.) 31^a-32^a. — *) Ds सैन्यं; Ds तत्र (for 'तदा'). V: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; Ds सैन्यं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). G: तद्वत् (for 'तदावत्'). — After 31, S: Ks V: B D (except Ds) ins.:

915* तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

न नराश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

[(L 1) S: Ks B: Ds अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; V: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; Ds अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). B: Ds Ds Ds Ds अज्ञातचक्रवत्सैन्यं; Ds 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं' (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). — (L 2) Ds Ds Ds Ds अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं') while S ins.:

916* तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

न नराश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

[(L 1) T: G: तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः (G: 'तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः') (for the prior half). T: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). — (L 2) T: अज्ञातचक्रवत्सैन्यं (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). T: O M अज्ञातचक्रवत्सैन्यं. T: G: तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः (for 'तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः'). T: G: तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः (for 'तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः').]

32 Ds om. 32^a (of v. l. 31). — *) B: आसीदार्तस्त्रो (for 'स्त्रो'). Ks V: B D (Ds om.) S ह्य (for 'तदा').

निराशाः समपद्यन्त सर्वे कर्णस्य जीविते ॥ ३३

अविषयं तु पार्थस्य शरसंपातामाहवे ।

मत्वा न्यवर्तन्कुरवो जिता गाण्डीवधन्वना ॥ ३४

ते हित्वा समरे पार्थं वध्यमानाश्च सायकैः ।

प्रदुष्टुर्दिशो भीताश्चक्रुश्चापि स्रुतजम् ॥ ३५

अभ्यद्रवत तान्पार्थः किरञ्शरशतान्वहन् ।

— *) B: कर्णस्य (for 'कर्णस्य'). Ds कर्णस्य; T: कर्णस्य (for 'कर्णस्य'). Ds कर्णस्यतनुवधः; G: 'कर्णस्य' तु नवर्तन्. — *) S: Ks: V: B Ds Ds: T: सु-; T: च; G: स- (for 'स-'). — *) Ks 'हेतुस्योक्त' (for 'कुक्कुटोक्त'). S (except T: Ds) ह्य (G: कर्णस्य; M: स्रुतजम्) विना पते. — After 32, Ds S ins.:

917* तदाश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

न जहौ समरे प्राप्य कर्णस्य तनुनापनम् ।

तत्राश्वनागामुहरेर्वप्यतामञ्जुनेषुभिः ।

वध्यमानाश्च पार्थस्य न जहूः समरे प्रभो ।

[(L 1) Ds G: ह्यतनुवधः (for 'अज्ञातचक्रवत्सैन्यं'). Ds G: आहवे निमित्तैः हरेर्व: (for the posterior half). — (L 2) M: जहूः (for 'जहौ'). — (L 4) Ds वध्यमानाश्च; T: G: 'जहौ'; G: वध्यमानाश्च (for 'वध्य'). T: च; T: तु (for 'अपि'). T: G: न जहौ न (G: 'ह्यतनुवधः') (for the posterior half).]

*) Ks: V: B Ds Ds Ds: तं (for 'तदा'). Ds S तं दृष्ट्वा विक्रमं तस्य. — *) Ds S कुरवः (for 'विक्रान्तैः'). V: B (except B: D (except Ds) सद्यः साचिनं. — *) S: समरार्थं; Ds Ds: M: 'पद्यन्त' (for 'पद्यन्त').

34 *) B (except B: Ds) अविषयं तु (B: च); Ds Ds: 'पद्यन्त'; Ds 'सद्यः तु. Ds च (for 'तु'). S: (sup. lin. as in text) Ks: 'कर्णस्य' (for 'पार्थस्य'). — *) Ks: शरसंपातम्; T: G: M: 'संपातम्' (for 'संपातम्'). Gs: M: शरसंपातम् महाहवे. — *) B: सुपुत्रा; B: सुपुत्रा (for 'मत्वा'). S: न्यवर्तन्; Ds न्यवर्तन् (sic). B: T: मत्वा न्यवर्तन् तदा; Ds T: G M कुरवः पद्यन्त- (T: 'तनुवधः'). — *) S: Ks: जिता (for 'जिता'). Ds: G: M: भीताश्चक्रुश्चापि (Ds: 'च').

35 Ds om. (hapl.) 35-38. — *) G: निराशाः; G: हया (for 'हित्वा'). V: B (except B: Ds) Ds: 'कर्णस्य' (for 'पार्थ'). — *) Ds S (except T: Ds) विदुष्टुर्दिशो (for 'प्रदुष्टुर्दिशो'). B: चापि (for 'भीताश्च'). — *) D: चक्रुश्चापि; T: चक्रुश्चापि.

36 Ds om. 36 (of v. l. 35). — *) Ds T: S

हर्षयन्वाण्डवान्पोधान्मीमसेनपुगेगमान् ॥ ३६
 पुत्रास्तु ने महाराज जग्मुः कर्मस्थं प्रति ।
 अयाधे मज्जतां तेषां द्वीपः कर्णोऽभवत्तदा ॥ ३७
 कुरवो हि महाराज निर्विषाः पञ्चगा इव ।
 कर्ममेषोपलीयन्त मयाद्वाण्डीशधन्वनः ॥ ३८
 यथा सर्वाणि भूतानि मृत्योर्मीतानि भारत ।
 धर्ममेषोपलीयन्ते कर्मवन्धि हि यानि च ॥ ३९
 तथा कर्म महेश्वरं पुत्रास्तव नराधिप ।

उपलीयन्त मंत्रापाप्मापदवन्त महारमनः ॥ ४०
 ताच्छ्रोणितपरिक्षिप्तान्विषमन्वाच्छ्रगगुगान् ।
 मा भैष्ट्वत्रहीत्कर्णो समितो मामितेति च ॥ ४१
 संममं हि वलं दृष्ट्वा बलात्पार्षेन तावकम् ।
 धनुर्विस्कारवन्कर्णस्तस्योऽनुमिषांसया ।
 पाञ्चालान्पुनरापावन्पश्यतः लब्धसाधिनः ॥ ४२
 ततः क्षयेन द्विदिपाः क्षतजप्रतिमेक्षणाः ।
 कर्म वधुर्बान्धोधिर्वेषा मेधा महीचरम् ॥ ४३

C. B. 4377
 B. B. 21. 22
 E. B. 21. 22. 23.

33. 3 सावित्रावचनं वार्धेः । Ti Gs M सावित्रावचनः वार्धेः.
 — 3. De वाक्यानाम् (for वाक्यानाम्) De S सावित्रा (for
 वधुः). — 4. Ba पावित्रावचनम्; De S वा Ti मां वधी
 मेधी (for वाक्यावचनोवाच). — 5. Vi पुरोगमात् (also
 for पुरोगमात्). De Ts Gs रात्रेः च वधोदरः; Ts Gs
 M राजाने च वधुविधेः.

37. Its om. 37 (cf. v. 1. 35). — 3. De S तव
 (for तु मे). — 4. Ka द्वीपे कर्मो; De Gs कर्मो द्वीपः
 (by transp.). Ti तथा (for मया).

38. Ds om. 38 (cf. v. 1. 35). — 3. De S [३] वि
 (for हि). Vi महोदधि (for महाराज). — 4. S transp.
 पञ्चगा and इव. — 5. 3 Ka-4 Ds [३] वधीर्वधे; Ba
 [३] वधिमृत्योः; De [३] वधीर्वधे; Ti Ms-4 [३] वधीर्वधः;
 Ts G वधी' (for [३] व'). — 6. Ka De Ts Gs
 महीचरवन्धिः; De महीचरवन्धनः.

39. 3. S यथा मृतानि सर्वानि. — 4. De वधु-
 वधमि. 3s Ka Vi Ba-4 D सावित्र (for वाक्य). — Ms om.
 39-40. — 5. Ba [३] वधीर्वधे. De Ti Gs Ms-4 उपा-
 (Ti Gs 'व' लीयेन संवासात्; Ts Gs उपलीयेति संवासात्.
 — 6. 3s Ka-4 कर्मोः; 3s (sup. fin. as in text)
 कर्मवन्धि; Ka कर्मवन्धि; Vi Ba De Ts कर्मवन्धि; Ds कर्म;
 Co कर्म' (as in text); 3s Ds Ds-4 [३] वधि (for हि). Ba-4
 Ds Ds-4 वधि; De तु (for च). De वन्धे वन्धेपरावन्धे; Ts-4
 G Ms-4 धर्मो कोकरावन्धे.

40. Ms om. 40 (cf. v. 1. 39). — 3. Ka दे च
 (for तु). Ts-4 G Ms-4 वधविध (for मया). — 4. Ba De Ts Gs-4 वधोः; Ba 'व' वधि (for उपा). Ka De
 Ts संवसाः (for संवासात्).

41. 3. Ka वधमृत्युः; De वधावन्ध (for 'वधा').
 — 4. Ti वधि. — 5. Ka Ds-4-5 Ti वधीमे (Ts

मा). Vi मामितेति; Ds Ds-4 'हिनि; Ds मामितेति
 (for मामि). Co मामी (corrupt). Ts G M
 मीतानाविधेयः.

42. 3. Ba-4 प्रममं हि; Ds-4 3s Gs Ms-4 म / Ds
 ममं हि; Ts ममममं; 3s मममं हि (for मममं हि).
 Ti Gs M ममं (for ममं). — 4. De वधपार्षेन हि; De
 महपार्षेन; Ti Gs M वधे पार्षेन; Ts महपार्षेन; Ts Gs
 वधुर्बान्धे (for वधपार्षेन). — 5. Ts विस्कारवन्धुः.
 — 6. Ts वार्धे (for वधु-). — For 42nd, De S (except
 Ts) subst.

915* विस्कारविधा वधुर्वैवापमाविधिमहत् ।

[De वधुः; Ts G वधि. De Ts G सावित्रि (Gs 'वि').]
 — After 43rd, S (except De) Ti ina.

919* सावित्रावचनमुक्तवधुः कर्मः सख्युर्वा वरः ।

[Ba Ds Ds-4 वधुः; De विधुः (for विधुः).]
 Ka Vi Ba-4 Ds Ds-4 (marg.) वन्धुः.

920* संविन्विधा वार्धेन वधे वधे मयः वधम् ।

विधवार्धे मुमहवार्धे वधविधिविधुः ।

[(L. 1) Ka Vi व (for म) — (L. 2) Vi Ba om.
 च. Ba वधः (for वधः).]

— 3. 3s Ds Ds-4 वधावन्ध; De Ts-4 G Ms-4
 व (Ms-4 मयः वधवार्धोवाचः; Ms-4 वधवार्धवार्धोवाचः).

43. 3. Ba Ts G द्विदिपाः; Ds Ds-4 'जादु; M 'व.
 — 4. Ka Ba Ds Ds-4 Ts Gs M क्षतजप्रतिमेक्षणा.
 — 5. Ba-4 कर्म वधुः; Ds Ds-4 कर्म वधुः. — 6.
 Ba मेधो. Ba Ds Ds-4 महीचरम् (for 'वधु'). — For
 43rd, De S (except Ts) subst.

921* वरीवैवापमावन्धुः वधवैव वधवधम् ।

[Gs वधवार्धुः; Gs-4 वधवैव; Ts Gs [३] वधुः]

C. 8. 49. 72
B. 8. 49. 74
A. 8. 49. 80

ततः शरमहर्षाणि कर्णमुक्तानि मारिष ।

व्ययोजयन्तु पाञ्चालान्प्रभैः प्राणभृतां वर ॥ ४४

ततो रणो महानासीत्पाञ्चालानां विशां पते ।

वध्यतां स्रुतपुत्रेण मित्रार्थेऽमित्रघातिनाम् ॥ ४५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्यणि एकोनपञ्चतिमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥

६०

संजय उवाच ।

ततः कर्णः कुरुषु प्रदुतेषु

वरुधिना श्वेतहयेन राजन् ।

पाञ्चालपुत्रान्यधमस्तुतपुत्रो

महेषुभिर्वात इवाभ्रसंघान् ॥ १

स्रुतं रथादञ्जलिनेन पात्य

जघान चाञ्जलमेजयस्य ।

शतानीकं सुतसोमं च भल्लै-

रवाकिरद्वनुषी चाप्यकुन्तत् ॥ २

ष्टष्टुभ्रं निर्विभेदाथ पङ्क्ति-

जघान चाश्वं दक्षिणं तस्य संख्ये ।

इत्वा चाश्वान्सात्यकेः स्रुतपुत्रः

कैकेयपुत्रं न्यवधीद्विशोकम् ॥ ३

तमभ्यधावभित्ते कुमारे

44 K₁ om. 44-45. — ^a) D₂ T₂ जारुत (for मारिष). — K₂ om. 44-45^b. — ^c) K₂ व्ययोवायं (sic). Ś₁ D₁ s₁ पंचालान्; D₂ D₁ s₁ पंचालान्. — ^d) D₂ स्रुतपुत्रो. K₁ B₁ D₁ s₁ वरः. — For 44^{ad}, D₂ S (except T₂) subst.:

922^a पाञ्चालानां हरप्रान्णानामासीव तमोनुरः ।[T₂ G₂ M₂-4 हरदः]

45 K₁ om. 45; K₂ om. 45^{ab} (cf. v. 1. 44). — ^a) K₂ ततो रौद्रो; V₁ B D तत्र (D₂ D₁ s₁ तः) स्रुतो (for ततो रणो). T₁ s₁ G M महदासीचदा (T₁ M₁ 'तो) युद्धः; T₂ युद्धमासीचतो घोरः. — ^b) D₂ s₁ पंचालानो. B (except B₂) D₂ D₁ s₁ महामते; D₂ महीपते (for विशां पते). — ^c) K₂ वध्यतां. D₂ D₁ s₁ स्रुतपुत्रेणि (for 'वेण). — ^d) K₂ [5] मित्रघातिनैः; K₂ D 'युद्धिना (D₂ 'नः); V₁ B 'युद्धिना; T₁ s₁ G M 'भीरुना (T₂ G₂ 'नो); T₂ जघयुद्धिनां (for 'मित्रघातिनाम्).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś K₁ s₁ द्वितीयः (Ś 'वे) युद्धदिनम्. — Adhy. name: T₂ श्रीमहाभारतकौशल्याय. — Adhy. no. (figures, words or both): Ś₁ 77; Ś₂ 61; B₁ 80; B₂ 76; B₃ 83; D₂ 92; D₁ 74; D₁ 62; T₁ s₁ G₁ 94; T₂ 88; G₁ M 93.

60

1 ^a) M₂-4 द्राघितेषु (for प्रदु). Ś₁ K₁ s₁ ततः (K₂ 'तः) ... कर्णं जघद्वेषु; Ś₂ ततश्च कर्णं प्रति (sup.

lin. मय) विद्वेषु; K₂ ततः कर्णः पुरुषु मयद्वेषु. — ^b) V₁ वरुधिना; D₂ S (except T₂) सेवापतिः (for वरुधिना). — ^c) Some MSS. पंचालपुत्रान्. V₁ जघयौद् (for जघमत्). — ^d) S रवेपुत्रिर् (for महे). Ś₂ [व] जघयौद्; V₁ 'संघं; D₂ 'संघान्.

2 K₂ om. 2. — ^a) D₂ T₂ G₁ इत्वा (for पात्य). Ś₁ K₁ स्रुतं रथाभांजलिकैर्निपात्य; Ś₂ स्रुतं प (sup. lin. र) रथाभांजलिकेन पत्य; K₁ B (except B₁) D₂ D₁ s₁ T₂ G₂ s₁ स्रुतं रथाभांजलिकैर्निपात्य (K₁ 'व) त्य; K₂ स्रुतं रथाभांजलिकैर्निपात्य; D₂ 'राजलिके निपात्य. — ^c) T₁ सुतसोमं (for सुत). — ^d) V₁ जवाकिरं; M₁ जवाचुज्द् (for 'किरद्). T₂ G₂ s₁ M चाप्यकुन्तत्.

3 ^a) K₂ D₂ T₁ s₁ G₁ M₁ s₁ [जा] ङु (for [ज] य). B₂ वीर्यं (for वद्विर्). T₂ G₂ s₁ ष्टष्टुभ्रं निर्विभेदाजघान. — ^b) Ś₂ चाश्वे. K₁ V₁ B D₂ D₁ s₁ [ज] चांखरसा; D₂ D₁ चांखरसा; G₁ M₁ चाप्यान्वक्षिणो (for चाश्वं दक्षिणं). T₁ s₁ जघान चाप्यान्वक्षिरहंता; T₂ G₂ s₁ वद्विर्वाहुर्दुर्; G₂ 'हुं र' क्षिणं तस्य संख्ये; M₁ s₁ न पाशं दक्षिणं तस्य संख्ये; M₂ संख्ये. — ^c) D₂ सत्यपतिः. G₁ M₁ स्रुतपुत्र. — ^d) S (except T₂) जघयौद् (for जघमत्).

4 M₁ om. 4. — ^a) Ś₂ इरवचन्या; K₁ इरवचन्या; V₁ B D (except D₂) उग्रकनो (D₂ 'र्षी) (for 'चन्या). K₂ कैकेयसेवाधिपतिरसली; S (M₁ om.) सेवापतिं (T₂ G₂ 'ति) कैकेयो मित्रघातो (T₁ 'हंता; T₂ G₂ s₁ 'घातो; M₂ 'कनो). — ^c) V₁ B₂ s₁ D₂ D₁ D₁ s₁ T₂ विद्वेषु; D₂

कैकेयसेनापतिक्रमण्डा ।

शैर्विभिन्नं भृशमुपेयैः

कर्णात्मजं सोऽभ्यहनन्मुपेयम् ॥ ४

तस्यापंचनैस्त्रिभिरुचकनं

प्रमथ बाहू च शिरश्च कर्णः ।

स खन्दनाद्रामपतद्गतास्तुः

परश्वधैः शाल इवाचरुणः ॥ ५

हताश्वमञ्जोगतिभिः सुपेयः

शिरप्रवीरं निशिनैः पृथकैः ।

प्रच्छाद्य नृत्यन्निव मौलिपुत्रः

शैनेयबाणानिहतः पपात ॥ ६

पुत्रे हने क्रोधवरीयवेनाः

कर्णः शिनीनामृषमं विषांसुः ।

हतोऽसि शैनेय इति सुवन्न

व्यवामुज्ज्वालमभिवसाहम् ॥ ७

स तस्य पिच्छेदं शरं शिखण्डी

त्रिभिस्त्रिभिश्च प्रतुणोद कर्णम् ।

शिरःशिरः कर्णकं स भवजं च

पिच्छा शराभ्यामहनन्मुजातम् ॥ ८

शिखण्डिनं पद्मिर्विष्यद्रो

८. ४०. २
८. ४०. ३
८. ४०. ४

Da. ३ विदुष्यद्; Ba विदुष्यद्; De विमिदुः; Ti विदुष्यद्;
Ta Ga. ३ विदुष्यद्; Gi Ma. ३ विदुष्यद् (for विमिदुः); Ka
उचरुणैः; Ta Ga. ३ अशिरः (for उचरु). — ४) [Ka Vi
Ba Da Ta. ३ Ga. ३ M (Mi om.) चाचरुणः; Ba. ३ Dni
Da. ३ Ti Gi चाचरु (for मोचरु); Vi B D (except
Da. ३) प्रमेयः; S (except Ta. Mi om.) मुपेयः (for
मुपेयम्).

5 ४) Ga एव कर्णः (so) (for उचरुणैः). — ५) Ma
lacuna up to शिरश्च. Ka Vi B D (except Da) Ti
Ga. ३ ग्रहण (for प्रमथ). Da बाहुश्च. Ka शिरश्च; Dni
शरश्च. Ka चकनैः; Ka Dni च कर्णैः (for च कर्णैः). — ६)
Da लंदवनीयम् (for 'बाहू'). Ka Vi B D (except
Da) अश्वम् (for अश्वम्). — ७) Ka. ३ De Ta. ३ G
M शालः; Ti शाल (for शाल). Co cites शालः.
Ka [अ]पचरुणैः; De S [अ]चरुणः; De 'चरु' (for
'चरुणः').

8 ४) Da Ti बाणौ (Ti 'जो') गतिभिः; Co 'अजोग'
(asin text). Ka सुपेयैः; Vi Da Dni Da. ३-४
प्रमेयः; De सुपेयः; Ta. ३ Gi Mi सुपेयः; Ti सुपेयः; Gi Ma. ३
मुपेयः (for सुपेयः). — ९) Ka Vi De Ta. ३ Ma. ३ शिरि-
प्रवीरौ (Vi 'रैर'; Ti Ma. ३ 'रम्'; Gi 'राम'); Ga शिरि-
प्रवीरौ; Ma हताश्वीरः (for शिरि). Da Ti Gi M शिरि-
(Mi 'शिरि' (for शिरि); Sa Ka पृथकैः; Ka पृथकैः
(for पृथकैः). — १०) De पृथकाश्च; S अश्वम् (for प्रमथ).
Ka Vi Ba Ga सुपेयः; Ba. ३ Da Dni Da. ३ Ta. ३ Ga. ३
कर्मपुत्रः (Ga 'म'); De सोविपुत्रः; Ti सोविपुत्रः; M शीर-
(Mi 'म'पुत्रिः (for सोविपुत्रः). — ११) Ga शिरिपुत्र (for
शिरिपुत्र). Ba अश्वम् (for अश्वम्).

7 ४) Ba De शीर (for शीर). — Ma lacuna

for 7. — १) Da शरीरं. Da. ३ S (Ma lacuna) शरी-
(for शरीरं). — २) Ka मुपेयम् (for इति सुवन्न).
Da Ta. ३-४ हतोऽसि इवाचरु (Ga 'अ') हतुपेयः; Ti. ३ M
हतोऽसि इवा Ma. ३-४ अचरु हतुपेयः; M. 'हता'. — ३)
Da Ka व्यवामुज्ज्वालः; Ti Gi अश्वामुज्ज्वालः; Ti व्यवामुज्ज्वालः
(for व्यवामुज्ज्वालः); Ka बाणः; De Ti अशिरः (Ti
'माह'); Gi अशिरः (for अशिरः).

8 ४) Ka Vi Ba. ३ D S अश्वम् (for स अश्वम्). Vi
शिरि; Dni शीरः (for शरीर). — ९) Da कर्णैः. — १०)
Vi शिरिपुत्रः. Vi शिरि; Ba. ३ Dni Da. ३ S च (for स).
— ११) Vi B D S सुपेयः (for अश्वम्); Vi अश्वम्
हताः; Ba. ३ Da. ३ अश्वम् सुपेयः; Ba अश्वम् सुपेयः;
Ba. ३ De Ti अश्वम् सुपेयः; Da. ३-४ अश्वम् सुपेयः;
(Da 'शर'); De अश्वम् सुपेयः; De अश्वम् सुपेयः; Ti
Ga. ३ M अश्वम् सुपेयः; Ti Ga अश्वम्; Gi 'च' मुपेयः
(for अश्वम् सुपेयः). Co cites सुपेयः.

9 ४) Vi अश्वम्; Da. ३ Da. ३ अशिरः (for अशिर-
पुत्र). Ka अश्वम्; Ka De. ३ अशिरः; Ba बाणौ (for
अश्वम्). — Ma lacuna for 9. — १) Si Ka. ३-४-५-६-७-८-९-१०-११-
(Ka अशिरः कर्णैः; Si शरीरं चरुपुत्र मशिरः कर्णः (so);
Ka अश्वम् सुपेयः शीरः कर्णः; Ka अश्वम् सुपेयः मशिरः कर्णः; Vi B
D S; Ma lacuna) बाणौ Da. ३ बाणैः; Di बाणौ; Ga. ३
Ma अश्वम् सुपेयः मशिरः (Di 'शरीर' कर्णैः. — २) Ba. ३
D (except De) शरीरः; S (Ma lacuna) शरीरः (for अश्वम्).
Vi [अ]शिरः; Gi [अ]शिरः (for [अ]शिरः); Ti
सुपेयः (for 'शरीर'). Sa शरीरः; Ka अश्वम्; Gi अश्वम्; Gi
सुपेयः (for अश्वम्). — ३) Si Ka अशिरः; Ka सुपेयः;
Ka अश्वम्; Vi De. ३-४ सुपेयः; S Da. ३-४ Da. ३ S
सुपेयः (Ti 'शिर') (for स शीर). Ta. ३ Ga [अ]शिरः
(for [अ]शिर). — After 9, S (except Ti) ina:

Ca. 1. 1. 1.
Ba. 1. 1. 1.
Da. 1. 1. 1.

दान्तो धार्ष्ट्युन्निरश्चकर्त ।
अवाभिनन्सुतसोमं श्रेण
स संशितेनाधिरधिर्महात्मा ॥ ९
अवाक्रन्दे तमुने वर्तमाने
धार्ष्ट्युने निहते तत्र कृष्णः ।
अवाञ्छालयं क्रियते याहि पार्थ
कर्णं जहीत्यब्रवीद्राजसिंह ॥ १०
ततः प्रहसाशु नरप्रवीरो
रथं रथेनाधिरथेर्जगाम ।
भवे तेषां त्राणमिच्छन्मुवाहु-

रम्याहतानां रथयूथपेन ॥ ११
विस्फर्ष्य गाण्डीवमथोप्रयोषं
जयया समाहत्य तले भृशं च ।
वाणान्धकारं सहमैव कृत्वा
जघान नागाश्चरथाश्चराश्च ॥ १२
तं भीमसेनोऽनु ययौ रथेन
पृष्ठे रक्षन्पाण्डवमेकवीरम् ।
तौ राजपुत्रौ त्वरितौ रथाभ्यां
कर्णाय यातावरिभिर्विमुक्तौ ॥ १३
अत्रान्तरे सुमहत्सुतपुत्र-

923* ततोऽधरे भारत दुष्प्रकम्प्याः
पाञ्चाकानां रथसंघाः समेकाः ।
प्रतिमुक्ता कन्तरिक्षे
धीरास्तु रथप्रवीराः ।

[(L. 3) G: प्रतिमुक्त (for 'मुक्ता'). T: [5]प्रवारा; T: G: प्रवारा; G: मुक्ता (for 'मुक्ता'). Ma: प्रतिमुक्तान्तरिक्षे-
संभारः; Ma: 'कन्तरिक्षे' मुहेव.]

10 T: G M om. ('hapl.') 10^a-11^a. — " D: s
तत्राकन्दे; D: तत्रा; T: s जना (for 'जना'). Ca cites
काकन्दे (as in text). — ' D: s धातुमुने; K: धातु; K: s
पृष्ठे; D: s D: s s T: s धार्ष्ट्युने (for 'पृष्ठे'). K: s
कर्णः (for 'कृष्णः'). — ' T: s अवाञ्छालयं. T: sो हि.
K: s कर्ण (for 'पार्थ'). — ' K: s पार्थ (for 'कर्ण'). K: s V:
D: T: राजसिंह; V: T: 'ह'.

11 T: G M om. 11^a (cf. v. l. 10). — " T: s
प्रसङ्गात् (for 'प्रहसात्'). K: s नरप्रवीर; D: T: रथप्रवीरो.
— ' K: s D: s [जा]धिरथ; T: s G: s [जा]धिरथे; M: s
[जा]धिरथे (for [जा]धिरथे). G: s रथं रथेनाधिरथे-
मिवाशु. — ' D: s K: s s G: s भवे; G: s जगाम (for
भवे). K: s ह्यशु. K: s मुवाहु (sic); D: s D: s स्ववाहु.
— ' D: s अवाञ्छालयं; V: T: s M: s अवाञ्छालयं; G: s
अवाञ्छालयं; M: s damaged (for 'अवाञ्छालयं'). S (M: s
damaged) रथयूथपेन.

12 " T: s M (M: s damaged) विस्फर्ष्य. B: s
अवाभिनन्सुतसोमं; T: s उद्गम (for 'अवाभिनन्सुतसोमं'). (s
विस्फर्ष्यमन्त्रादिवमथोप्रयोषं. — ' K: s D: s S उवां वे
(for 'उवां'). K: s समाहृत्य; D: T: s ह्यशु (for 'ह्यशु'). K: s
Ba सङ्घं (for 'सङ्घं'). — D: s reads 12^a twice. — " S
(except T: s) सहसा चकार (for 'सहसा चकार'). — " T
G वातावरं (for 'वातावरं'). K: s हवावावा; T: s वातावरं;

T: s G: रम्याहृतानां (for 'रम्याहृतानां'). B: s D: s D: s
D: s s s (both times). s-s जघान नागाश्चरथान्धकारं (B:
'धियां') D: s; B: s 'न पक्षयधिरथाश्च; T: s 'न तानश्चरथधिरथाश्च;
G: s 'न वातावरं गजान्धकारं. — After 12, N T: s ins.:

924* धीराः सुताः प्राद्वन्कन्तरिक्षे
मुक्ता गिरीणामवचन्धर्माणि ।
कम्पन्धकज्येन विमुक्तमालो
रौद्रे सुहृत्सम्पत्तरीकरीटी ।

[(L. 1) S: (sup. lin.) प्राद्वन् (for 'प्राद्वन्'). V: s
B: s s D: s s प्रतिमुक्ता: (V: s 'प्रने; B: s D: s 'हृतः)
प्राद्वन्कन्तरिक्षे (B: s D: s 'रीकरी; B: s D: s s प्रतिमुक्ता: (B:
'कन्त') प्राद्वन्कन्तरिक्षे (B: s 'रीकरी; B: s 'रीकरी); D: s D: s
प्रतिमुक्ता: प्राद्वन्कन्तरिक्षे; D: s प्रतिमुक्ता: प्राद्वन्कन्तरिक्षे; T: s
प्रतिमुक्ता: प्राद्वन्कन्तरिक्षे; Ca: s cite प्रतिमुक्ता:; Ca: s प्राद्वन् कन्तरिक्षे.
— (L. 2) K: s D: s D: s मुक्ता. B: s D: s T: s मुक्ता भीमाहृत्य तथा
(T: s 'ना हि यथा) गिरीणां. Ca cites मुक्ता, गिरीणां. — (L. 3)
K: s कम्पन्धकज्येन; B: s कम्पन्धकज्येन; T: s संपिण्डकज्येन (for
कम्पन्धकज्येन). Ca cites कम्पन्धकज्येन. K: s विमुक्त (K: s 'वे-
वन्तलो (for 'विमुक्त'). D: s कम्पन्धकज्येन विमुक्तमालो (sic).
— (L. 4) K: s सुहृत्. S: K: s D: s D: s न्य (D: s D: s सु-
पत्तरी; D: s सुपत्तरी (for 'सुप').]

13 " B: s तद् (for 'तं'). B: s [5]मि. (for 'सु').
K: s रथेन (for 'रथेन'). — S (except T: s) om. 13^a.
— ' K: s B: s मुहेव (for 'मुहेव'). V: s B (except B: s)
D: s D: s s एकवीरः. — ' K: s कर्णाय वाते; D: s
'मिवाताह; T: s कर्णं हि वाता; T: s G: s कर्णं तु वाताह
(G: s 'ताह); G: s कर्णं वताह; M: s कर्णं यवा (M: s 'वा')
(for 'कर्णाय वाताह'). V: s B: s D: s s s S Co वि (V: s
वि) वक्तौ (for 'विमुक्तौ'). D: s कर्णाय वाता सुमहत्प्रवीरो.

14 " K: s V: s B: s D: s D: s s तत्र (for 'तत्र').

यके बुद्धं सोमकान्तं प्रमुद्रन् ।

रथाधमातङ्गमवाञ्जयान

प्रच्छादयामास दिशः शरैश्च ॥ १४

तप्तमनोज्ञा जनमेजयश्च

कुक्षौ युधामन्युश्चिखण्डिनौ च ।

कर्णं विनेदुः सहिगाः पृथक्कैः

संमर्दमानाः सह पार्श्वेन ॥ १५

ते पञ्च पाञ्चालरथाः सुकपै-

र्वैर्कर्तुं कर्ममभिद्रवन्तः ।

तस्माद्रथाभ्याववितुं न श्रेष्ठ-

र्वैर्पास्तुतात्मानमिवेन्द्रियाणि ॥ १६

तेषां धनुषि पञ्चवाजिध्वनांश्च-

*तुल्यं पनाकाश्च निकृत्व बाणैः ।

तान्पञ्चभिः स त्वहनत्पृथक्कैः

सिंह इवोचनाद् ॥ १७

पञ्चाशत्पञ्चानामिनिमत्तश्च

ज्यावापहस्तस्य धनुःसन्नेन ।

साद्रिद्रुमा सात्पृथिवी विष्ठीर्णा

*इत्येव मत्वा जनता व्यपीदत् ॥ १८

स शक्रवापप्रतिमेन धन्वना

भृशततेनाधिराभिः शरान्मुञ्चन् ।

वमौ रथे दीप्तमरीचिमण्डलो

C. 8. 60. 19
S. 8. 60. 19
L. 8. 60. 19

K: Ds सुमहत्; Ds: Ds: सुमहत् (for सुमहत्). Ds
तप्तमने सुमहत् कर्मन्. — *) Ds: Ds: बुद्धे. Ss Ks:
सोमकान्तं (for 'कात्'). Ds: Gs: सोमकान्तं प्रमुद्रन् (for
'कर्मन्प्रमुद्रन्'). Ks: संमर्दन्; V: Ds: Ds: Ds: 'सुहृत्; B:
'सुहृत्; B: प्रमुद्रन् च; B: संमर्दन्; B: संमर्दन्; B: संवि-
मुद्रन्; T: संमर्दन्; T: 'सुहृत्; T: Gs: 'सुहृत्; M:
'सुहृत्; M: 'सुहृत् (for 'सुहृत्'). — *) Ds: तया-
(for रथाश्च). B: कर्णान् सन्नेन; Ds: T: Gs: रथाभिः (T:
'रथैः'); T: 'भार्याभिः; T: Gs: M: 'भार्याभिः (for
'भार्याभिः'). — *) B: Ds: Ds: S: 'शरीरैः';
Ds: दिशः बाणैः (for दिशः शरैश्च).

15 *) M: जनमेजयश्च. — *) Ks: विनेदुः;
V: विनेदुः; B: विनेदुः; B: Ds: Ds: S: Co: विनेदुः;
B: विनेदुः (sic); Ds: विनेदुः (sic); Ds: विनेदुः; T: कर्णैः;
T: Gs: M: 'विनेदुः (for विनेदुः). B: Ds: सहसा (for
सहिगाः). Ss: Ks: पृथक्कैः; Ks: पृथक्कैः; Ks: पृथक्कैः; Ds:
पृथक्कैः (for पृथक्कैः). — *) Ss: सोमवेज्याः; Ks: समर्दन्;
Ks: समर्दन्; Ks: समर्दन् (sic); V: समर्दन्; B: Ds:
समर्दन्; B: समर्दन्; Ds: समर्दन्; S: समर्दन् (T:
'सा'वा: (for संमर्दमाना:).

16 *) Some MSS. रथाश्च. B: Ds: Ds:
Ds: S: T: रथाश्च (for रथाः सुकपैश्च). V: B: Ds:
B: (B: सु)वीरा; Ds: Gs: सन्नेन; T: Gs: M: सन्नेन
(for सुकपैश्च). — *) Ds: श्रेष्ठैः. Ds: Gs: मभिद्रवन्ति.
— *) Ss: रथाः; Ks: रथाश्च; Ds: T: Gs: रथाश्च (for
रथाश्च). Ks: रथाश्चि (sic); Ks: रथाश्च; V: रथाश्च; B:
रथाश्च; Ds: रथाश्च; Ds: S: रथाश्च (for रथाश्च). — *) Ks:
वेद्या (sic); Ds: T: Gs: M: रथाः; Co: वेद्या (as in text).

B: विनेदन्; Co: कुण्ठा (as in text). V: B: Ds: Ds:
Ds: S: Gs: Co: 'विनेदन्' (for 'विनेदन्').

17 *) Ks: 'वेद्या' (for 'वेद्या'). — *) N: तुल्यं
(for 'तुल्यं'). Ks: निकृत्व; Ds: निकृत्व (for निकृत्व). — For
17th, S: substat.

225th तेषां पञ्चवाजिध्वनांश्च-

सत्पृथिवींश्च पनाकाश्चैः ।

[(L. 1) T: Gs: सत्पृथिवींश्च; T: Gs: सत्पृथिवींश्च (for
सत्पृथिवींश्च). T: Gs: रथाश्च. — (L. 2) T: Gs: सत्पृथिवींश्च;
M: तुल्यं (M: 'सत्पृथिवींश्च (for 'सत्पृथिवींश्च').]

— *) S: (except T: 'सत्पृथिवींश्च' (T: Gs: 'सा') (for
सत्पृथिवींश्च). Ks: V: B: Ds: सत्पृथिवींश्च; T: Gs: सत्पृथिवींश्च;
T: Gs: M: सत्पृथिवींश्च (for सत्पृथिवींश्च). Ss: Ks: पृथक्कैः; Ks:
पृथक्कैः; Ds: पृथक्कैः. — T: om. 17th. — *) Ss: कर्णैश्च.

18 *) Ds: Ds: [च]सन्नेन T: [च]सन्नेन (for [च]-
सन्नेन). T: Gs: M: सत्पृथिवींश्च; T: Gs: सत्पृथिवींश्च
(for सत्पृथिवींश्च). — *) S: Ks: M: सत्पृथिवींश्च (M:
'सत्पृथिवींश्च (for सत्पृथिवींश्च). Ks: सन्नेन; Ks: सन्नेन (sic)
(for सत्पृथिवींश्च). — *) Ds: साद्रिद्रुमा (for 'द्रुमा'). Ks:
सा; S: सा; T: सा; T: Gs: सत्पृथिवींश्च (for सत्पृथिवींश्च).
— *) S: Ks: [च]सन्नेन; Ks: V: B: Ds: [च]सन्नेन; Ks:
[च]सन्नेन (for सत्पृथिवींश्च). Ks: सत्पृथिवींश्च; V: B: Ds: Ds:
Ds: S: सत्पृथिवींश्च; Co: सत्पृथिवींश्च (as in text). T: Gs: M:
[च]सन्नेन सत्पृथिवींश्च (T: 'सा'वा:; Gs: 'सा'वा: सत्पृथिवींश्च;
T: Gs: सत्पृथिवींश्च सत्पृथिवींश्च (T: 'सा'वा: सत्पृथिवींश्च).

19 *) Ks: B: (except B: Ds: Ds: सत्पृथिवींश्च; Ks: सत्पृथिवींश्च;
S: (except T: 'सा'वा: (for सत्पृथिवींश्च). Ds: T: Gs: सत्पृथिवींश्च;
Co: सत्पृथिवींश्च (as in text). — *) Ks: V: B: Ds: Ds:

C. B. 6099
B. B. 60. 19
K. B. 60. 20

यथांशुमाली परिवेषवांस्तथा ॥ १९
शिखण्डिनं द्वादशभिः पराभिन-
च्छितैः शूरैः पद्मिनीयुधमौजसम् ।
त्रिमिर्युधामन्युमविष्यदाशुमै-
स्त्रिमिस्त्रिभिः सोमकर्पापतात्मजौ ॥ २०
पराजिताः पञ्च महारथास्तु ते
महाहवे सतसुतेन मारिष ।
निरुधमास्तस्पुरमित्रमर्दना
यथेन्द्रियार्थात्मवता पराजिताः ॥ २१
निमज्जतस्तानथ कर्णसागरे
विपन्ननाभो वणिजो यथावर्षे ।
उद्भिरे नौमिरिवार्णवाद्रथैः

सुकल्पितैर्द्रौपदिजाः स्वमातुलान् ॥ २२
ततः शिनीनामृषमः शितैः शूरै-
र्निकृत्य कर्णप्रहितानिपुन्वहन् ।
विदार्य कर्णं निशितैरयस्मयै-
स्तवात्मजं ज्येष्ठमविष्यददृष्टिभिः ॥ २३
कृपोऽथ भोजश्च तवात्मजस्तथा
स्वयं च कर्णो निशितैरताडयत् ।
स तैश्चतुर्भिर्युधैः यदृचमो
दिगीश्वरैर्देत्यपतिर्यथा तथा ॥ २४
स मानतेनेष्वसनेन कृजता
मृशाततेनामितवाणवर्षिणा ।
बभूव दुर्धर्षतरः स सात्यकिः

Dn1 D2-a, T2 G2 मृशाततेन; D2 (also as in text), S
T2, 'लोभेन'; G2, 'मृशं लोभे' (G2 'लो')न (for मृशाततेन).
T2, S O [ज]तिरार्षः. K2 B1 D2 मृशज्जतान् (by transp.);
T2 G2 शिनाम्भारान्. — *) T2 G2 सृजन्मौ (for वनी
रणे). K2 दीप्ति. — *) D2 यथा हि सूर्यः (for
यथांशुमाली). § K2, B2-s D2 परिवेषवांस्; S (except
T2) 'वेषस्व' (T2 G2 'गस्'; G2 'कृत्').

20 T2 om. 20-21. — *) K2 पृथक्तेः (for
पराभिनम्). — *) K2 अभिनम् (for शितैः). — *) Dn1
D2 अभिनम् (D2 'स'द् (for अभि). T2 G2 M आचक्षेत्
(for आशुमेत्). G2 त्रिमिर्युधामन्युसुबाधुषं तत्. — *)
Dn1 D2 om. one त्रिभिः. K2 त्रिमिस्त्रिभिः (for त्रिमिस्त्रिभिः).
K2 Dn1 D2 पापतलोमकर्णमौ (K2 'ज'); B2 D2 G2
पार्श्वमापतो तथा (B2 'लोमकापुनी); T2, G2, M
लोमकर्पापता तथा. Co cites लोमकानुजं.

21 T2 om. 31 (cf. v. 1. 20). — *) M2 तैर् (for
ते). — *) G2 महाहवे (for 'हवे). — *) K2, S
निरुधम् (K2 'ह'मत्. K2 V1 B D T2, G2, M2-s
अमित्रमर्दना (for 'मर्दना). G2 निरुधमनास्तुरमित्रमर्दनां;
M2 निरुधमा...मित्रमर्दिता (sic). — *) §
K2, S [§] द्विषार्थो वणिजा; Dn1 Dn2 D2, 'वणा' (Dn1
'वो')मवता (for 'वो'मवता). Co cites मारवता (as in
text). D2 [ज]वर्षकथा (for पराजिताः). S (T2
om.) व' (G2 'र')विषार्थो (G2 M2 'वणा; G2

22 *) D2 कर्णसागरे. — *) V2 विपन्ननाभो; D2, S

'नीका (for 'नाभो). — *) §1 K2, S D2 उद्भिरे; K2, S
विद'; B2 तद्; Dn1 तद्; S समुद्रम् (for उद्भिरे).
K2 नौविष. G2 हवेः (for 'रथैः). — *) § K2, S सु' (K2 स्व)-
कथना; G2 संकल्पितैर्. T2 दौरदिजान्. K2 D2 तु;
T2 स- (for स्व). D2 सुकल्पिते नौमिरिवार्णवाद्रथैः.

23 *) S (except T2) अविषः (for मृषमः). K2
मृषैः (for शितैः). D2 ततः मनीषामविषः मृषैः शरैः.
— *) D2 निहृत् (for निहृत्). K2 रिहृत् (for हृत्).
— *) K2 अताडयन्; K2 अविस्मयेत्; G2 अविस्मरेत् (for
'देह'). — *) K2 D2 अद्विभिः. K2 तवात्मजं आद्विमीनवेन्द्र-
24 *) K2 D2 कृपञ्च भोजी च (D2 द्रोणिञ्च). — *)
D2 T2 G2 M कर्णञ्च वागेर (for स्वयं च कर्णो). — *)
D2 सुपुत्र (for सुपुत्रे). § K2 वद्' (K2 'दु')चमेर;
K2 वदुचमौ. — *) K2 D2 देवपतिर (for दैह').

25 *) K1 V1 B1, S Dn1 D2-a, T2, S T G2 M
समातलेने (V2 'नि')यसनेन कृञ् (T2 G2 'वि')ता; K2
समातलेनेन कृञ्; K2 समातलेनेनयसनेन कृञ्; B2, S, S
Dn1 D2, G2, S समातला (B2 D1 'सते'; D2 'वते')नेनयसनेन
कृञ्; D2 समातलेनेन वरेण कृञ्. Co cites समातलेन. — *)
K2 V1 B1-s Dn1 D2-a, T2, S मृशात् (D2 'न')तेन; B2
D2 महाहवेन; Dn1 D2, S मृशं तु (D2 च) तेन (for
1). K2 चानवर्षता; D2 वर्षिणा च (for 'वाण-
वर्षिणा). K2 मृशाततेनामितवाणिसर्दिना; S महाहवेना-
मित्रवाण (G2 'वात')दीपितः (T2 G2 'दीपितः; T2
'वर्षिणा; M2, S 'दीपितः; M2 'दीपितः). — *) D2
T2, S G2 M वनी सु- (for वभूव). G2, S वनी समुद्रपथः
(for वभूव दुर्धर्षतरः). T2, S G2, M तु (for स). — *)

शरकमोमध्यगतो यथा रविः ॥ २५
 पुनः समामाद्य रथान्मुदंशिताः
 शिनिप्रवीरं जुहुवुः परंतपाः ।
 समेत्य पाञ्चान्नरथा महारणे
 मरुद्गवाः शकमिशारिनिग्रहे ॥ २६
 ततोऽभवमुद्गमतीव दारुणं
 तवाहितानां तव सैनिकैः सह ।
 रथा मातङ्गविनाशनं तथा
 यथा सुराणामनुरैः पुराभवत् ॥ २७
 रथद्विपा वात्रिपदानवोऽपि वा
 भ्रमन्ति नानाविधशस्त्रवेष्टिताः ।
 परस्पररेणामिहताश्च चस्तु-
 विन्दुरार्ता ब्यसवोऽपतन्त च ॥ २८

तथा गते मीमममीन्तवात्मजः
 ममार राजावरजः किरण्युरैः ।
 तमम्बभावचरितो हुकोदरो
 महारुहं सिंह इवामिपेतिवान् ॥ २९
 ततस्तपोर्षुद्गम्*अतीतमानुषं
 प्रदीप्यतोः प्राणदुरोदरेऽभवत् ।
 परस्पररेणामिनिविष्टोऽवो-
 रुद्वयोः शम्बरशकयोर्वथा ॥ ३०
 शरैः शरीरान्तकैः मुनेज्जने-
 निजमनुनाविरेनरं मृशम् ।
 मकुप्रमिषाविव वाशिनान्तरे
 महामजौ मन्मथमकचेनमौ ॥ ३१
 तवात्मजस्ताव हुकोदरस्त्वर-

C. 8. 60. 32
 B. 8. 60. 32
 E. 8. 60. 32

80 शरकमोमध्यः; Ks Ds. 3 शरकमो; V1 B. 1. 1 S शरकमोमध्य (for शरकमोमध्य).

26 *) T1 G M N (for पुनः); S1 समामाद्य; Ks V1 B DTG; M समामाद्य; G1 समामाद्याय (for समामाद्य). B1 रथे. Ks B. 1. 1 Ds1 Ds1 Ts G1. 3 मुदंशिताय (for 'शिना:'). — *) S1 Ks G1 शनिप्रवीर; Ks. 3 कुल्य; Ks वदुष; V1 शिनि प्र; Ds1 शिनि प्र (for शिनिप्र). T1 जुहुवुः; G1 जुहुवुः (for जुहुवुः). Ks Ds परंतपा (Ks 'रा'). — *) Some MSS परंतप. Ks. 3 V1 BD पांचान्नमहारथा रथे (Ks 'मो'). S महादरे (for 'रथे').

27 *) Ks-B (except B) नराच- (for रथाच-). B-विनीशिनं (for -विनाशनं). Ts तथा (for तथा). — *) Ts Gs जयिने: (for अनुरैः).

28 *) S1 Ks B Ds-1 तथा; V1 यथा (for रथ-). V1 B D तथा (for उदि का). T1 G M R. (G1 त)वाचमार्तमपहानयज (Ts Gs om. च); Ts तथाचमार्तमपहानयज यथयो. — *) B (except B) Ds1 Ds1 Ds-1. 7 जयंति (for जयन्ति). Ks यथा. विचमविचेष्टिता. — *) Ds G1 [ज]वि (for [ज]वि-). Ds वचमुद (for वचमुद). — *) Ks वाचा; Bs जयौ (for जयौ). Ks पदानय; Ks पदानयो; V1 Ds S पदंति च; B. 1. 1 Ds1 Ds-1. 7. 8 [उ]पतन्तवा; Bs Ds1 Ds1 [उ]पतन्तुनि (for उपतन्त च).

29 *) Ks तथाच; Ds तथाचैर. Ks तथाचं. — *) B S कर्मा; Ds कर्मा; (for कर्मा). — *) S Ks. 3 हुकोदर. — *) S Ks. 3 अतीतम्; Bs Ds तथा एवं (for महादरे). Ks सिद्ध (for सिंह). V1 B. 1. 1 Ds1

Ds-1. 1 S [ज]विपेतिवान्. B1 'रिमाय; Ds1 Ds1 [ज]विपेतिवान् (for [ज]विपेति).

30 *) S K V1 B-1 Ds1 Ds1 Ds1 S अतीव दारुणं (S1 Ks 'व ०००'; Ss Ks 'व जीवर्ण'; Ks V1 'व मानुषं'); B1 Ds जयुद (Ds 'जीव')मानुषे (for 'अतीव'). — *) Ds1 Ds Gs प्रदीप्यतो; Ms प्रदीप्यतो: (for 'व्यतो:'). Ks प्राणदुरोदरे जयेत्; V1 B Ds1 Ds1 Ts 'दरे' (Ds 'दरे') इयो; Ds 'दरोद्वयः; T1 'दरे' तयो; Ts 'दरोदरे' इयो; Gs 'द' (Gs 'द')दुरोद्वयवा (G1 'देवा') M 'दरो दरे' (Ms om. दरे) वदा. Ca cites प्राणदुरोदर. — *) T Gs M परस्पररेणामिनिविष्ट (Ts 'लिकट'; Ts Gs 'विद्वत्'; Gs 'लिकट' लोचकोर; Gs परस्पर-मावविचयेचकोर — *) Ks उद्वयो; Ts Gs उद्वयो; Ts मुरद्वयो: (s.o. (for उद्व) Ds T Gs M इव (for यथा). Gs उद्वयोचयो: लोचकोरिव (s.o.).

31 *) Ks V1 B-1 D (except Ds) Ts Gs अतीतमिदं; Ks 'तीतमिदं'; Gs M. 1. 1 'राशि' (Ms 'शि')-मते; Ms 'राशिरै: (for 'रात्मकै:'). Ks मुनेज्जनेर (for 'ज्जनेर'). — *) Ks विनिज्जुष. Ts विनेर; Gs Ms विनेर; Gs Ms-1 विनेर (for निज्ज). Ks B इत्येतेरे. — *) Ts ममिषा इव. Ca cites मकुप्रमिषी. Ks वाशिवाहने; Ca वाशिवाहने. — *) Gs महामजौ (for 'मजौ'). Bs तावप (for मन्मथ-). Ks Ts Gs M महामजौ रोमि- (Ks इति'मरीचवातिनै; Ds Gs 'जौ' रोमिचवातिनै वातिनौ (Ds वातिनौ). — After 31, Ds S ins. a passage given in App. I (No. 28).

32 In Ts, the portion from st. 31 up to the end

C. 8. 4312
B. 8. 31. 32
K. 8. 79. 42

धनुः क्षुराभ्यां ध्वजमेव चाच्छिनत् ।
ललाटमप्यस्य विभेदं पत्रिणा
शिरस्य काचान्त्रजहार सारथे ॥ ३२
स राजपुत्रोऽन्यद्वाप्य कार्मुकं

वृकोदरं द्वादशभिः परामिनत् ।
स्वयं निवच्छंस्तुरगानजिह्वगैः
शिरस्य भीमं पुनरभ्यवीक्षत् ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्मपर्यवेति पठितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥

६१

संजय उवाच ।
तत्राक्रोदुष्करं राजपुत्रो

दुःशासनस्तुहले बुध्वमानः ।
विच्छेद भीमस्य धनुः क्षुरेण

of the Parvan is lost on missing folios. — *) De
T₁ G M सुखं (for सारथः). — *) Ks लीमः; T₂
(also as in text) एवं (for धनुः). — *) M₁ अन्वयः
(for अप्यस्य).

33 T₂ missing (cf. v. 1. 32). — *) De
दुःशासनोपि (for स राजपुत्रो). Ks [5] वि विनम्य (for
अन्यद्वाप्य). — *) T₁ G₂ स्व (G₂ अ) वाकिरत्;
G₂ अवागिरत् (for परा). — *) K₁ अजिह्वैः (sic)
(for अजिह्वैः). De (sup. lin. as in text) स्वयं
निवच्छंस्तुरा न जिह्वैः. — *) T₁ G M स्वयं च (for
सारथे). S₂ अन्वयीवृषः; B Dn₁ D₂-s T₁-s G₁-s
M₁ अन्वयीवृष (De 'च'त् (for अन्वयीवृषत्). — After
33, Dn₁ T₁-s ins.:

926* ततः सर्वं सुवर्गरीचिसमं

सुवर्गवज्रोचनरत्नवृत्तिम् ।

महेन्द्रवज्रादिपातुः सर्वं

सुमोच भीमाहविदारणमम् ।

[(L. 1) T₂ शरोरुधं (for ततः सर्वः). — (L. 3) T₂
निलसं (for सुवर्गः).]

Dn₁ T₁-s cont.; D₂ ins. after 33:

927* स तेन निमिषतनुर्गोदरो

विपातितः सक्तपुर्गतामुवत् ।

प्रकारं बाहू रथवर्धनाशितः

[(L. 1) Dn₁ D₂ निमिषतनुर् (for निमिषः). — (L. 3)
T₁-s अशितः (for अशितः). — (L. 4) T₂ पुनः स.]

Colophon om. in K₂; T₂ missing. — Day of Karna's
Generalship: S K₂-s द्वितीयः (S₁ 'वे') बुद्धिदिवसे. — Adhy.
name: Dn₁ D₂-s दुःशासनवचः; T₁-s भीमदुःशासन-
वृद्धं (T₂ 'वसन्नामः'). — Adhy. no. (figures, words
or both): S₁ 78 (1); S₂ 62; B₁ 81; B₂ 90; B₃ 84;
Dn₁ 93; D₂ 75; D₃ 63; D₄ 82; T₁ G₁-s M₁ 95; T₂
79; G₁ M₂-s 94.

61

This adhy. is missing in T₂ (cf. v. 1. 8.
60. 32).

1 K₂ om. the ref. — After the ref., De S (T₂
missing) ins.:

928* स राजपुत्रेण समाच्छेदुर्ध्वं

दुःशासनेन निकृष्टो निकृष्टा ।

[G₁ त्वत्तु (for समाच्छेदः).]

— *) G₂ दुष्करं (for दुष्करं). T₂ दुष्करकर्मं सुखे (for
दुष्करं राजपुत्रो). — *) V₁ B Dn₁ D₂-s. s. s. तुमुलं
(Dn₁ 'तु'); D₂ तुमुले. B₂ वच्यमायः (for युवत्). S
(T₂ missing) दुःशासनः कुर्वीरो महाभा. — After
1st, De S (T₂ missing) ins.:

929* यत्नीमलेनं प्रतिपोषयद्भवे

अभ्यो यथा सक्तमुदरपीर्यम् ।

[(L. 1) T₁ M₁-s प्रतिपोषयत्.]

— After the above, G₂ ins. App. I (No. 30).
G₂ om. 1st-6th. — *) V₁ B₂-s D₂ शरेण (for
क्षुरेण). T₁ G₁-s M₁ चतुर्दिशतः भीमसेनस्य संक्षे (T₁ G₂
'क्षे'). — *) B₂-s Dn₁ D₂-s. s. s. पक्ष्या शरीः; B₂ शरीः

पद्मिः परैः सारथिमप्यविष्मन् ॥ १
ततोऽभिनन्दुभिः क्षिप्रमेव
वरेषुभिर्मीमसेनं महात्मा ।
स विभ्रज्याम इव प्रभिको
गदामस्यै तुह्यले प्रादिषोद्रे ॥ २
तथाहरदक्ष चन्वन्तराणि
दःश्रासनं भीमसेनः प्रसज्ज ।

तया हतः पतितो वेपमानो
 दुःश्रामनो गदया वेगवत्या ॥ ३
 हयाः सस्रताश्च हता नरेन्द्र
 पूर्णाकृतबाहू रथः पतन्त्या ।
 विष्वत्सर्वमभिरामाभरत-
 गिरेवेदमानो मृद्यवेदनार्तः ॥ ४
 ततः स्मृत्वा भीमसेनस्तारणी

C. 李、趙、張
D. 王、李、趙

बहिः (by transp.). De अन्त्यपातकम्; TL: GL: M
अन्त्यविषयम् (for अन्त्य'). — N ina. after 1: TL:
after 2nd.

१३०* सः कनकलता राजाः कनकलता

विष्णुस्य श्रीमं नमः प्रणमैः ।

[(L. 1) The (for the). — (L. 2) The and (for
the). De refic: (for refic): De E. refic:]
— The ins. a passage given in App. 1 (No. 29)
after the above; Dm ins. it after Tst.

2 G^o om. 2 (cf. v. 1. 1). — *) De विषयको (for विषय). T₁: G₁: M ऊतोविषयविज्ञाना भीममेवं. — *) K₁ परेषुभिर्. S K₁: भीममेवो महत्तमा; T₁: G₁: M दम्भविषय विज्ञेय. — After 2nd, D₁ ins. App. I (No. 29). On the other hand, G₁: M ins. a passage given in App. I (No. 30) after 2nd, T₁ after line 8 of App. I (No. 29); T₁ ins. lines 1-4 after line 8 of App. I (No. 29) and lines 17-24 after line 14 of App. I (No. 29); G₁ ins. after 929°. T₁ G₁: M om. (1 haph.) 3rd. — *) B₁ विधि विषय (for म विषय). — *) K₁ De समे.

3 To G M em. 3 (ed. v. 1, 2, 1). De em. 3rd.
— *) Ks लया (for लया). Vi Be-4 Das Di.
[w]दयद; B: [w]दयीद (for [w]दयद). — *) Be
भीमसेव. Ks लयसी; Ks Be मयसुद (for मयस). — *)
Ks लया (for लया). Vi वसिको (for वसिको).

[illegible]

१३१* इ.स.पू.वर्षे पाण्डवाः प्रियं लभे

इष्टः पाठ्यतः निरुपद्रवः सत्यः ।

(L. 2) K: 4; K: 4

— On the other hand, Tsina. after 4: Ks after 214*:

३३२* श्री पद्मविन्ध्याय नमोऽस्तु

अन्यत्र हर्षेण विवादयन्निदम् ।

मार्गम संभाविततावाच्यार्थो

माहर्षिः भूतः वसिष्ठः कृष्णः ।

स सहीदियानो मांनो विमर्श पीडय ले कानम् । (३)

पञ्चाङ्ग शेषं सप्तम्या विभज्या च पञ्चमां ययौ ।

अथेकस्मिन् कश्चिन् कथं प्राप्नुय्यात् विप्रोः ।

आचार्यजी २५५ पाठ्यक्रम परीक्षे में भाग लिये ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अधोपपत्तिः । अतः प्रमाणम् ।

महाराष्ट्र शासन, न्याय विभाग, मुंबई

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

$$T_0 = T_1 + \frac{1}{\gamma} \ln \left(\frac{\rho_1}{\rho_0} \right) = T_1 + \frac{1}{\gamma} \ln \left(\frac{T_1}{T_0} \right)$$

(L1) To: ॐ (for ॐ). — (L4) To: ॐ (for ॐ). — After line 4. To: ॐ.

१३३* मोक्षोपनिषद् का.

1990

— (L. 5) To subject (for 'Tort') — (L. 6) To 2d.

— (L. 9) T₁ Sender: (for 'sender') — (L. 9) T₂

Fe^{+2} = (L-10) Ti = 100000 (for 100000)

Def. Two: $(\mathcal{L}, \gamma) = (L, 1)$ is a strategy (for

$$\text{anti anti} = (L, 11) \text{ To left (for anti)} =$$

5 T. G. M. sec. 5 (ed. v. 1, 2, 1) - After

5th K, V, B, D (except B, D) Inc. a passport

$$K_1 = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right) = \frac{1}{4}$$
[illegible]

Ex. 1. The distance between the two points is 100 miles. After

1. 1. The first part of the report is a summary of the work done during the year.
 2. 2. The second part is a detailed account of the work done during the year.
 3. 3. The third part is a summary of the work done during the year.
 4. 4. The fourth part is a detailed account of the work done during the year.
 5. 5. The fifth part is a summary of the work done during the year.
 6. 6. The sixth part is a detailed account of the work done during the year.
 7. 7. The seventh part is a summary of the work done during the year.
 8. 8. The eighth part is a detailed account of the work done during the year.
 9. 9. The ninth part is a summary of the work done during the year.
 10. 10. The tenth part is a detailed account of the work done during the year.

॥ १ ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

हमारे हीरोनी केसवारी एकादरी ।

1

C. 8. 61. 5
B. 8. 61. 5
E. 8. 61. 5

सापन्नं यन्प्रयुक्तं सुतेनै ।
रवादवप्रुत्त गतः स भूमौ
यत्नेन तस्मिन्प्रणिधाय चक्षुः ॥ ५
अग्निं समुद्धृत्य क्षिप्तं सुधारं
कण्ठे समाकृत्य च वेपमानम् ।
उत्कृत्य वक्षः पतितस्य भूमा-
वधापिवच्छोणितमस्य कोष्णम् ।

वदाम् वदोति तद्वत् ।
दृष्टः समं कर्मसुबोधनाभ्याम् ।
तेषां समीक्षयापचिते (sic) दुरात्मन् [5]
गण्डामि वेनाद्य कुलप्रधानः ।
क्षुत्वा तु दक्षीमवचः सुधोरं
दुःशामनो भीममिदं निरोक्ष्य ।
उवाच भीमं स तदा क्षितेन
संरक्ष्यतां कीरवलोमकाभात् । [10]
स एव मे बाहुवरोऽस्तु भूय
एव त्वया राजवदः समीक्ष्य ।
दृग्च्छादाम्नायामेतां
क्षिप्रामायां पश्यन्ने त्वमेव ।
असौ करो गोधनवात्ममयीं [15]
विषस्य दाता भुजगेन्द्रकल्पः ।
निष्ठाभुजो वेन कुवाः समस्ता
अष्टादश हा च कुरुष्व वक्षम् ।

— After the above, K₁ ins 932°. On the other
Ds ins. after 5:

935° भीमः ।
द्वीपघास्तु कचमार्हे चः प्रयुक्तस्तथा करः ।
दिश्वतां च स मे पापिन्वे तमुत्पाटयाम्यहम् ।
दुःशामनः ।
अयं करिकराकारः कामिनी र्वनः ।
गोसहस्रप्रदाया च क्षत्रियान्तकरः करः ।
ः ।
पक्षधनुका तु वचने भीमलेखोऽत्ममर्षणः । [5]
उवाचवाजान्तं भुजं बाधेतरमार्हेन ।

6 T₁ G M om. 6° (cf. v. 1. 2, 1). — °) K₁ B₁-s
D₁ D₂-s समुद्धृत्य; V₁ B₁-s D₁ D₂-s-3 'सम्पद' (for
'दृष्ट'). — °) K₁ D₁ क्षिप्तं. V₁ पराक्रम्य; B D (except
D₂) वदा' (for समा'). K₁ च वेपमानं; B₁ D₁-s च वेपमानः
(D₂ 'वी'); D₂ स रोपमानं. — After 6°, K₁ D₂ T₂
ins. a passage given in App. I (No. 32). — °) T₁
G₁-s M उद्धृत्य (for उत्कृत्य). — °) Śa K₁ 2. 4 अपायवत्;

आस्वाद्य चास्वाद्य च वीक्षमाणः
कुदोऽतिवेलेनं प्रजगाद वाक्यम् ॥ ६
स्तन्यस्य मातुर्मधुसर्पिणो वा
माध्वीकपानस्य च सत्कृतस्य ।
दिव्यस्य वा तोयरसस्य पाना-
त्पयोदधिभ्यां मथिताद्य मृत्स्यात् ।
सर्वेभ्य एवाभ्यधिको रसोऽयं

Ś: अपायवत्; D₂ T₁ तथापिबत्; T₂ G M ततोपिबत् (for
अथापिबत्). K₁ G₂ चोष्णं; M कोष्ठवं; Ca. v कोष्णं (as
in text). — After 6°, N ins.:

936° ततो निपास्तस्य क्षितोऽप्यहस्य
तेनासिना तव पुत्रस्य राजन्
सत्त्वां चिकीर्षुर्मेतिमन्प्रविष्टां
भीमोऽपिबच्छोणितमस्य कोष्णम् ।

[(L. 1) Ś K₁ निरस्य; K₂ निरस्य; D₂ [S] निरस्य (for
निपास्त). K₁ [जा] क्षु (for [म] स). V₁ प्रहस्य; B D₁ D₂
D₂-s-3 [S] प्रहस्य; D₂ प्रहस्य (for अपहस्य). — (L. 2) K₁
[अ] क्षितिवी (for [म] क्षिता). — (L. 3) K₁ T₂ सत्त्वं. V₁ D₁
D₂-s-3 चिकीर्षु (for 'चु'). — (L. 4) Ś K₁ 2. 4 कृत्वाद्य;
D₂ कृत्वा (for कोष्णम्). K₁ असौ क्षिं क्षोणिकं पमस्य (sic).]
— °) K₁ आमाद्य. D₂ om. the first च. Śs K₁-s V₁
D₁ D₂-s-3 T₁ च वीक्षमाणः; D₂ समीक्ष' (for च
वीक्ष'). — °) K₁ B (except B₂) D₁ D₂-s-3-4-5-7
[S] क्षि चैनं; V₁ [S] क्षिचैरं; D₁ D₂ क्षि चैनं; D₂ [S] क्षिचैरं;
T₁ G M प्रहृष्टो; T₂ [S] क्षिहृष्टो (for क्षितिवेलेनं). V₁ B
(except B₂) D (except D₂-s) S (T₂ missing)
निजगाद (for प्रज').

7 °) T₁ सनस्य. Śs B D₁ D₂ D₂-s-7 T₂ मधुसर्पि-
णोर्वा; K₁ 'सर्पिणो' (sic); T₁ G पयसोपुत्तस्य; M पयसो
पुत्तस्य. — °) Śs मात्स्वीकपानस्य; K₂-s मादी' (K₁ 'क्षि-
क'; K₁ मध्वेक' (for माध्वीक'). Ca cites माध्वीक. D₂
च सत्कृतस्य; T₂ सुसंस्कृतस्य (for च सत्कृतस्य) T₁ माध्वीक-
जलेव रमस्य चैव; G₁-s M 'जलेव रस' (G₂ वर) स्य तस्य;
(G₂ 'जलेवुरस्य तस्य. — °) K₁ नोय ममस्य (sic); T₂
तोयचरस्य (for 'रसस्य). T₁ G मधोश्च पानाद्यवक (G₂ 'विच
त) स्य पानाद्य; M₁ मधोश्च नादाय परस्य पानाद्य; M₂-4 मधो-
श्च पानीयवरस्य पानाद्य. — °) K₁-s G₁-s मथिताद्य; K₂
V₁ D₂ मथितस्य; T₂ क्षिराद्य (for मथिताद्य). Ś K₁ 2. 4
मुत्स्यात्; B₁ मोह्यात्; D₂ मुत्सं. D₂ पयोदधिभ्योऽमथिताद्य
मुत्स्यात्. Ca पयसा दत्ता च मथितस्य मुत्स्यात् तन्मेष्टात् ।
— After 7°, N T₂ ins.:

मतो ममाद्याहितलोहितम् ॥ ७
 एवं ब्रुवाणं पुनराब्रुवन्त-
 मास्वाद्य दत्त्वा न्नमतिप्रहृष्टम् ।
 ये भीमसेनं ददृशुस्तदानीं
मयेन तेऽपि व्यथिता निपेतुः ॥ ८
 ये चापि तत्रापतिता मनुष्या-
 स्तेषां करेभ्यः पतितं च दृशुम् ।

मयाच मंजुकुमुदयकेले
निर्मालिताया ददमुच तत्र ॥ ९
ये तत्र भीमं ददमुः समन्ता-
होःशामनं तद्विपरं पिबन्तु ।
सर्वे पलायन्त मयानिपन्ना
नायं मनुष्य इति भाषमाणाः ॥ १०
शुभ्रानां लोकवीराणामिदं वचनमब्रवीत् ।

代、售、處：各書局
總、經、銷：上海、南京、北平、天津、漢口、廣州、香港、新加坡、馬尼拉、巴達維亞、泗水、三寶壟、巨港、棉蘭、望加錫、安汶、萬隆、日惹、梭羅、三寶壟、巨港、棉蘭、望加錫、安汶、萬隆、日惹、梭羅

३३७* अण्वानि पानानि च यानि कोटि

सुषामुत्तमादयसाऽपि श्रेष्ठः ।

[(L 2) : सङ्ख्या; De संख्या; De गुण्यः; De
गुण्यः (for गुण्यः). वाचस्पत्ययनसिंहः त्रै.; To गुण-
स्यानुवाक्यादिनाम्. Ca. after गुण and अङ्ग]
while G has, after त्रैतः;

१३५* कवेयमाराय मनीरय ।

[illegible]

१३१* जयाह भीमः पुनःकथयामां

इ. शासनं कोषपरीक्षयेत् ।

गङ्गा, इन्दोकर मिहक, सुन्दर

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

[(L. 3) V: B: Das D: just; B: just; D: just (for just). — (L. 4) Das D: it (for it is). Cf. as above.]

8^a) Ks वयवा ह्यनन्तम्; S (Ts missing) तुनदन्तिवत्
तन् (for "राजदन्तम्"). — ³) Ss आत्माय; Bs Ds Ti G M
आत्माय; Ds. 4 आत्माय (for आत्माय). Ks वयवान्
(sic); Ks Ds वयवान् (sic); Bs Gs वयवान्; Ds वयवान्;
Ds वयवान्; Ds वयवान्; Ts वयवान् (for वयवान्).
Ks वयवान्; Ts वयवान्; M वयवान् (for वय).
Bs Ds; Ds आत्मायवयवान् वयवान्. — ⁵) Bs om.
(hapl.) from वयवान् up to वयवान् (in 9^a). — ⁶) S
(Ts missing) वयवान् (for वयवान्). Vs वयवान् (for वयवान्).
Gs वयवान्; Ms वयवान्. Ss (many, as in text) वयवान्;
(for वयवान्).

9. Ba. 2. 2 (cf. p. 1. 8). — 1) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 2) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 3) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 4) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 5) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 6) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 7) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 8) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 9) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 10) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 11) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 12) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 13) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 14) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 15) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 16) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 17) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 18) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 19) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 20) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 21) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 22) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 23) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 24) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 25) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 26) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 27) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 28) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 29) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 30) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 31) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 32) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 33) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 34) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 35) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 36) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 37) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 38) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 39) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 40) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 41) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 42) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 43) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 44) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 45) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 46) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 47) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 48) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 49) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 50) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 51) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 52) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 53) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 54) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 55) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 56) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 57) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 58) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 59) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 60) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 61) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 62) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 63) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 64) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 65) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 66) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 67) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 68) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 69) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 70) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 71) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 72) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 73) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 74) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 75) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 76) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 77) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 78) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 79) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 80) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 81) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 82) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 83) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 84) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 85) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 86) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 87) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 88) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 89) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 90) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 91) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 92) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 93) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 94) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 95) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 96) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 97) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 98) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 99) Ba. 2. 2 (for 2. 2).
 100) Ba. 2. 2 (for 2. 2).

10 Do om 10th. — *) Do Da 4; Ba a Da 10
 है (for है). G a M हरिं विभं (for हरिः समन्तात्).
 Ti G है जीमिदं हरिं विभं. — *) S (To missing).
 दुःशासनम् हरिः सखाः. — Ti G M transp. 10th
 and 10th. — *) Do सखाहिरा; T, विद्याविपरा; T
 सवे विपरा. — *) K; B; s है (for सखे). B सखुयेति
 स (for सखुय इति). D सखि; T a G M विभि (for
 इति). K सखसख. Da Da s s है सखुयोपमिति
 सुखाः. — N has a passage given in App. I (No.
 23) after 10; T after 352°. On the other hand,
 after 10, Ti G M has an add. colophon [Addy.
 name: T; दुःशासनम्; T; दुःशासनम्. — Addy.
 no. T; G 96, Mi 97; Ma s 96, which is
 followed by :

७४७* सं. ४५५ : १

तु योऽपि हविरे तस्य वार्षी भवति ॥

11 To M on 11th. — *) K. गुह्यत. To गुह्यत.
गुह्यत. (for गुह्यत). — *) K. गुह्यतगुह्यतगुह्यत.
— For 11th. G. गुह्यत.;

१६१* हायुर्वेदस्य प्रादुर्भाव इत्येतत् ।
(६० प्रमाणम्.)

पुनराह महाराज कर्मवचनी केवलाहुनी ॥ १५

दुःशामने यद्रूपे संभुनं मे
तत्रै मयं कृतमपेह वीरी ।

अथै दासाम्यपरं द्वितीयं
दुपौचनं यद्रूपं विशस्य ।

शिरो मृदिन्वा च पदा दुरात्मनः

इति श्रीमहाभारते कर्मवचनेति पञ्चमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥

शान्ति लप्से कीरवाणां समक्षम् ॥ १६

एतावदुक्त्वा वचनं ग्रहणे

ननाद बोधै अधिगन्तव्यः ।

ननर्त चैवातिघ्नो महारमा

द्वयं निहत्येव सहस्रनेत्रः ॥ १७

C. 2. 420-5
S. 2. 60- 52
T. 2. 50- 59

कथितव्येषुषोः कथो राजम्वयोऽप्यवृत्तः ।

[Do om. lines 1-8. — (L. 1) T₁ कथितव्येषुषोः
G₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 4) T₁ कथ (for 'कथ').
— (L. 5) T₁ M कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 6)
G₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 7) T₁ कथितव्येषुषोः (for
कथितव्येषुषोः). G₁ कथितव्येषुषोः — Do reads lines 9-10 after
line 12. — (L. 9) T₁ कथितव्येषुषोः. — T₁ M read
line 10 after line 12. — (L. 10) T₁ कथितव्येषुषोः (for
कथितव्येषुषोः). M कथितव्येषुषोः (for the prior half). G₁
कथितव्येषुषोः. — (L. 11) Do कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 12)
M₁-4 कथितव्येषुषोः. Do कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). Do कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः;
M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — After line 12, Do repeats
15th. — Do om. line 13. — (L. 13) T₁ कथितव्येषुषोः (for
कथितव्येषुषोः). M₁ कथितव्येषुषोः (for the prior half).]
T₁ G₁ cont.

949* मृदिन्वा च पदा दुरात्मनः कथितः ।

[T₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः').]

For 949*, M subst.:

950* कथितव्येषुषोः कथितः

कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितः ।

[(L. 2) M₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितः]

16 G₁ om. from 16 up to कथितव्येषुषोः (in 3. 62. 19th).
— *) T₁ G₁ कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः; K₁ कथितव्येषुषोः; B₁ k.
Das D₁ T₁ G₁ M कथितव्येषुषोः; B₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). Do
कथितव्येषुषोः; T₁ G₁ M कथितव्येषुषोः; M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — *) K₁ कथितव्येषुषोः;
B₁ कथितव्येषुषोः; Do कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). K₁ V₁ B D कथितव्येषुषोः (for
कथितव्येषुषोः). V₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). G₁ (sup. line.) कथितव्येषुषोः
वीरी; B₁ कथितव्येषुषोः; Do कथितव्येषुषोः वीरी. T₁ G₁ M कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'); T₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः वीरी.
— *) G₁ V₁ B Das D₁ M₁-4 T₁ M₁ कथितव्येषुषोः; K₁ कथितव्येषुषोः;
G₁ M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). Do कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः;
G₁ M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). K₁ कथितव्येषुषोः; Do कथितव्येषुषोः;
[कथितव्येषुषोः] (for 'कथितव्येषुषोः'). T₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). Do
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). K₁ Do
कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः (as in text). — *) Do
[कथितव्येषुषोः] (for 'कथितव्येषुषोः'). K₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). T₁ G₁ M [कथितव्येषुषोः]
कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — *) T₁ G₁ M
कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). K₁ कथितव्येषुषोः; Do कथितव्येषुषोः; Do

कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — After 16, T₁ G₁ M ins.:

951* वा कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः

[5]

[(L. 1) T₁ M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः').
M₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः — (L. 2) T₁ कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः; M₁ कथितव्येषुषोः
(M₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 3) T₁
कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 4) M₁-4
कथितव्येषुषोः. — (L. 5) T₁ कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः; M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 6)
G₁ कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः').

— After the above, T₁ repeats 15.

17 G₁ om. 17 (cf. v. l. 16). Do reads
from 17 up to कथितव्येषुषोः (in 3. 62. 3rd) after
line 12 of App. I (No. 32). — *) V₁ कथितव्येषुषोः
(for 'कथितव्येषुषोः'). — *) K₁ कथितव्येषुषोः; V₁ कथितव्येषुषोः;
Do कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). T₁ G₁ M
कथितव्येषुषोः; M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — *)
K₁ B Das D₁ M₁-4 G₁ कथितव्येषुषोः; V₁ Das D₁ कथितव्येषुषोः; Do
कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — *) K₁ T₁ G₁ कथितव्येषुषोः. — After
17, Do T₁ G₁ M ins.:

952* कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः
कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः

[(L. 2) M₁-4 कथितव्येषुषोः (for 'कथितव्येषुषोः'). — (L. 3) T₁ कथितव्येषुषोः
(for 'कथितव्येषुषोः'). T₁ G₁ कथितव्येषुषोः; T₁ कथितव्येषुषोः; G₁ कथितव्येषुषोः (for
'कथितव्येषुषोः').

— After the above, T₁ ins. App. I (No. 32).

Colophon om. in T₁ G₁ M; T₁ missing — Day of
Karna's Generalship: K₁ कथितव्येषुषोः कथितव्येषुषोः. — Adhy.
name: S K B₁ a.s. Das Das D₁ a.s. कथितव्येषुषोः;
T₁ कथितव्येषुषोः. — Adhy. no. (figures, words or
both): S 79 (1); S 64; B 52; B 55; Das
94; D₁ 76; D₂ 53; T₁ 90.

६२

संज्ञय उवाच ।

दुःशासने तु निहने पुत्रास्त्रव महारथाः ।
महाक्रोधविषा वीराः समरेष्वलपिनः ।
दश राजन्महावीर्या मीमं प्राच्छादयन्धरैः ॥ १
कवची निषङ्गी पाङ्गी दण्डधारो धनुर्धरः ।
अलोलुपः शूलः संघो वातवेगमुच्चर्यमा ॥ २
एते समेत्य सहिता भ्रातृव्यसनकश्चिताः ।

62

This adhy. is missing in T₁ (cf. v. l. 8. 60. 32).

1 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 8. 61. 17. G₁ om. up to विष्णवे (in 19th) (cf. v. l. 8. 61. 16). T₁ G₂ s M om. the ref. — ^a) B₂ s Dn₁ D₁ तव पुत्रा (by transp.). D₁ महारथ. — ^a) T₁ M₁ वीर (for वीराः). K₁ महाक्रोधविषा वीराः; K₁ B₁ D₁ 'कवचा वीराः; D₁ T₁ s G₁ M महाक्रोः D₁ T₁ s 'हाक्रो/कविषं वीराः; G₁ महाक्रोधं महावीराः. — ^a) D₁ संग्रामेषु; S (T₁ missing; G₁ om.) चारुवतो (for समरेषु). T₁ [अ/पका-विषा; G₁ महावलाः (for [अ/पकाविषः). — ^a) D₁ S (T₁ missing; G₁ om.) ते तु (for दश). K₁ महावीर्यैः; D₁ 'वीर्यैः. — ^a) K₁ s V₁ B₁ D₁ Dn₁ D₁ s T₁ G₁ M₁ s दण्डधारणः.

2 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 1. G₁ om. 2 (cf. v. l. 1). G₁ om. 2-3. — ^a) S₁ V₁ Dn₁ D₁ G₁ transp. कवची and निषङ्गी. K₁ transp. कवची and पाङ्गी. K₁ B₁ s T₁ s M लोली (K₁ लली; B₁ s पाङ्गी) च (hypermetrie); D₁ G₁ लङ्गी (for लङ्गी). — ^a) K₁ B D (except D₁) धनुर्धरः (for 'धरः). — ^a) S K₁ s लहर्गयो; K₁ लहर्गयो; V₁ B Dn₁ लहः संघो (B₁ s संघो; B₁ संघो) (for लहः संघो). T₁ s G₁ M लल्लुङ्गैः (M₁ 'लं/लल्लुङ्ग (T₁ 'लौ च); Cep लल्लुङ्गैः लहः लहः. — ^a) K₁ लहवेदामु रवर्ग्यो; V₁ वायुवेगमु; Dn₁ D₁ वायवेगः सु.

3 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 1. G₁ s om. 3 (cf. v. l. 1, 2). — ^a) D₁ D₁ s हवति; T₁ व के[वि]च (for समेत्य). — ^a) K₁ T₁ अलुह (for अलुह). S K₁ s V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s च (S₁

मीमसेनं महाबाहुं मार्गणैः समवाययन् ॥ ३

स चार्थमाणो विदितैः समन्तार्चमहारथैः ।

मीमः क्रोधाभिरक्ताक्षः क्रुद्धः काल इवावभौ ॥ ४

तास्तु मर्द्धमहावेगैर्दशभिर्दशभिः शितैः ।

रुक्माङ्गदो रुक्मपुङ्खैः पार्थो निन्ये यमक्षयम् ॥ ५

हवेषु तेषु वीरेषु प्रदुद्राव बलं तव ।

पश्यतः स्रुतपुत्रस्य पाण्डवस्य भयार्दितम् ॥ ६

च/विताः. — K₁ om. (hapl.) 3^a-4^a. — ^a) B₁ महावीर्य (for 'बाहुं). — ^a) D₁ (marg.) मार्गणैः (hypermetrie) (for मार्गणैः). D₁ D₁ s समवाययन् (for 'रचन्). D₁ T₁ s G₁ M पीडयामासुरंजमा.

4 G₁ om. 4 (cf. v. l. 1). K₁ om. 4^{ab} (cf. v. l. 3). — ^a) T₁ s G₁ M वच्यमाणो (T₁ G₁ 'नो); G₁ पीडय-माणो (for वार्थमाणो). — ^a) T₁ सै (for तैर्). B₁ महारथाः. — ^a) V₁ B₁ s D (except D₁) क्रोधाभिः (B₁ D₁ 'क्षि/रक्ताक्षः; B₁ 'भिरुक्ताक्षः; M₁ s 'भितान्नाक्षः (for 'भिरुक्ताक्षः). — After 4, T₁ s G₁ s M ins.:

953^a ततः परिवृत्तो राजवधभिः शत्रुनापनैः ।

दुःसासनाद्वरजैः पुत्रैस्तव वृकोदरः ।

[[(L 1) T₁ राज (for राजन्).]]

5 G₁ om. 5 (cf. v. l. 1). — ^a) K₁ स. (for सु). S₁ सहेर (for सहेर). M₁ s महाराज (for 'वैरैः). — ^a) S₁ K₁ सतैः; K₁ D₁ सतैः (for शितैः). K₁ B Dn₁ D₁ s T₁ दशभिर्दश नारताम्; V₁ 'दश वेगितैः; D₁ 'दश वीर्यवान्; T₁ G₁ s M लवभिर्दश नारताम्. — K₁ repeats 5^a-6^a after 4^a. — ^a) K₁ (first time) V₁ B D S (T₁ missing; G₁ om.) रुक्माङ्गदाम् (D₁ D₁ s 'दाम्). D₁ (marg.) रुक्मपुङ्खैः शितामैश्च. — ^a) K₁ (second time) वचा; D₁ (marg.) T₁ भीमो (for पार्थो).

6 G₁ om. 6 (cf. v. l. 1). For the repetition in K₁, cf. v. l. 5. — ^a) K₁ हतेष्वेतेषु. T₁ G₁ s M ह (G₁ s ए)तेषु तव पुत्रेषु. — ^a) K₁ (second time) दुद्राव च (for प्रदुद्राव). T₁ G₁ s बलं तद्विप्रदुद्रावैः; T₁ प्राद्वदुद्रावैः बलं. — M₁ om. 6^a-7^a. — ^a) D₁ पार्थवेयः; T₁ पाण्डुपुत्रः; M₁ भीमसेनः (for पाण्डवस्य). D₁ भयार्दितैः.

ततः कर्णो महाराज प्रविशेत् महाराजम् ।
 दृष्ट्वा भीमस्य विक्रान्तमन्त्रकस्य प्रजासिख ॥ ७
 तस्य स्वाकारमावृजः शून्यः समितिशोभनः ।
 उवाच वचनं कर्णं प्राप्तकालमरिदम् ।
 मा व्यथां कुरु राक्षेय नैतत्परमपुण्यघने ॥ ८
 एते द्रवन्ति राजानो भीमसेनमपादिताः ।
 दुर्योधनश्च संमूढो भ्रातृव्यसनदुःखितः ॥ ९
 दुःशामनस्य रुधिरं पीयमाने महात्मना ।
 व्यापन्नचेतमथैव शोकोवहतमन्यवः ॥ १०
 दुर्योधनमुपासन्ने परिचार्य समन्ततः ।
 कृपप्रसृतवः कर्णं हतशेषाश्च मोदराः ॥ ११

पाण्डवा नृप्यलभाश्च धनंजयपुत्रोद्यमाः ।
 त्वामेवाभिमुखाः शृगं पुदाय समुपाश्रिताः ॥ १२
 स त्वं पुरुषशार्दूल पौरुषे महति स्थितः ।
 खत्रधर्मे पुरस्कृत्य प्रमुखाहि धनंजयम् ॥ १३
 भारो हि धार्तराष्ट्रेण त्वयि सर्वः समर्पितः ।
 तमुद्धह महाबाहो यथाशक्ति यथावलम् ।
 जवे स्याद्विपुला कीर्तिर्भुवः स्वर्गः पराजये ॥ १४
 वृषसेनश्च राक्षेय संकुहस्तनयस्तथ ।
 त्वयि मोहममापद्ये पाण्डवानमिषावलि ॥ १५
 एतच्छ्रुत्वा तु वचनं शून्यस्सामितनेजसः ।

C. 2. 4277
 B. 2. 24. 17
 E. 2. 22. 22

7 G₁ M₁ om. 7 (cf. v. l. 1, 6). M₂ partly damaged. — *) B₂-4 D₂ Im T₂ G₂ कर्णे (for कर्णो). — *) V₁ B D T₂ G₂ M₂-4 मद्वचने (D₁ 'वचने'; D₂ 'वचनः') (for महाराजम्). — *) T₁ वचनेष्वर (for प्रजासिख). K₂ जेवकप्रतिमे लदा.

8 G₁ om. 8 (cf. v. l. 1). — *) D₁ तस्य स्वाकार तपत्रः. Ca cites स्वाकारमावृजो, while Ca जाह्वर and मावृज. — *) K₂ शमितमोभनः. — *) K₂ कर्णव (for वचनं). — *) D₂ प्रमुखाय (for प्राप्तकालम्). K₂ मरिदम् (sic); V₁ B D (except D₂) मरिदम् (D₂ D₁ 'म'); T₁ G₂ M द्विधे लदा; T₂ हि लवदा (for मरिदम्). — After 8th, T₁ G₂ M ins. an add. colophon. [Addy. name G₁ दुःशामन्यवः. — Addy. no.: T₁ G₂ 97; M₂ 98, M₂-4 96.] — Before 8th, T₁ G₂ M ins. लवः. — *) 8 K₂ राक्षेयः; D₂ राक्षेये (for राक्षेय). — *) B₂ D₂ D₂ लैव (for लैवम्).

9 G₁ om. 9 (cf. v. l. 1). M₂ partly damaged. — *) B₁ D₂ यु (for च). D₂ युवं मूढो (for च संमूढो). — *) T₁ M₂ म्रतुर (for म्रतु). B₂ लः कर्षितः; D₂ D₂-4 T₁ G₂ कर्षितः (for दुःखितः).

10 G₁ om. 10 (cf. v. l. 1). K₂ om. 10. B₂ om. 10th-11th. — *) 8 K₂ व्यापन्नचेतमयु (for व्यापन्न). B₂-4 [ए]ति (for [ए]व). S (T₂ missing; G₁ om.) व्यापन्नचेतः लवदा. Ca cites व्यापन्न (sic). Ca व्यापन्नं वलं चेतो वेदायः. — *) K₂ B₂ D₂ D₂ (I

) T₂ कोषेय वृषसेनः (K₂ 'मन्यवः'); D₂ T₁ G₂ M शोकोवहतमन्यवः (D₂ 'म'). Ca cites मयु.

11 G₁ om. 11 (cf. v. l. 1). B₂ om. 11th (cf.

v. l. 10). — *) D₂ om. (hapl.) from वचनमुपाश्रित्य up to लवदा (in 12th). S₂ K₂ लवदाय. D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) लवदे त्वं (G₂ 'लवद्विधे ति. — *) D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) महाराजः (T₁ G₂ 'व') (for समन्ततः). — *) V₁ D₂ G₂ कृपः. D₂ लैव; D₂ T₂ लैव (for कर्णे). — *) D₂ लोदराः; D₂ च लोदराः; D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) च लोदराः (D₂ T₂ M₂ 'ल') (for च लोदराः).

12 G₁ om. 12 (cf. v. l. 1). D₂ om. 12th (cf. v. l. 11). — *) K₂ D₂ लवदायः; Ca 'लव' (as in text). D₂ लोदरायः लवदाय (sic). — *) D₂ D₂ लवदायः (for लवदाय).

13 G₁ om. 13 (cf. v. l. 1). — *) D₂ लोदरेण समन्ततः; D₂ हि विषादे हि संमितः. — *) V₂ लवः; T₁ G₂ लवः; M₂ लव (for लव).

14 G₁ om. 14 (cf. v. l. 1). — *) T₁ G₂ M सर्व. D₂ D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) समर्पितं (D₂ D₂ 'ल') (for समर्पितः). — *) 8 K₂ D₂ लवदाय (K₂ 'लव'; D₂ 'लवदाय' (for लवदाय). — *) K₂ D₂ यथाशक्ति; Ca 'लव' (as in text). D₂ लवदाय (for यथा). Ca cites लव. T₁ G₂ लवदाय यथायल (G₂ लवदाय). — *) D₂ विपुला (D₂ 'ल'). D₂ D₂ कीर्ति. — *) K₂ B₂-4 D₂ D₂-4 G₂ M लव (for लव). T₁ M₂ लव. B₂ लवदाय.

15 G₁ om. 15 (cf. v. l. 1). — *) 8 K₂ लवदाय (for लवदाय). — *) D₂ लवदाय (for लवदाय). — *) V₂ B D T₂ G₂ M₂ लोद (for लोद). K₂ लव मोहममापद्यः. — *) M₂ लव (for लव). B₂ लव ले लोदरायति.

16 G₁ om. 16 (cf. v. l. 1). Before 16, T₂ 8

C. B. 4379
B. B. 34. 97
K. B. 99. 25

इदि मानुष्यकं भावं चक्रे पुद्गाय सुखिरम् ॥ १६

ततः कुट्टो वृषसेनोऽभ्यधाव-

दानस्त्रिणांसं स्वरयं हतारिम् ।

वृकोदर कालमिवात्तदण्डं

गदाइस्तं पोथमानं स्वदीयान् ॥ १७

तमस्य धावन्नुलः प्रवीरो

रोषादमित्रं प्रतुदन्पृषत्कैः ।

कर्णस्य पुत्रं समरे प्रहृतं

जिष्णुर्जिघांसुर्मघवेव जम्भम् ॥ १८

ततो ध्वजं स्फाटिकचित्रकम्बुं

विच्छेद वीरो नकुलः शुरेण ।

कर्णात्मजस्येज्वसनं च चित्रं

मह्येन जाम्बूनदपट्टनदम् ॥ १९

अथान्यदादाय धनुः सुशीघ्रं

कर्णात्मजः पाण्डवमभ्यविध्यत् ।

दिव्यैर्महासैनकुलं महास्रो

दुःशासनस्वापचिंतिं यियासुः ॥ २०

ततः कुन्दो नकुलस्तं महात्मा

शरैर्महोल्काप्रतिमैरविष्यत् ।

दिव्यैरक्षैरभ्यविष्टश्च सोऽपि

Ge ins. संज्ञाः. — 'a) B₁ अय (for इदृ). S₂ K₁ मानुषः; D₁ D₂ चावश्यकः; T₁ धैर्यवुतः; T₂ चावस्थितः; Ca मानुष्यकं (as in text). V₁ (marg. as in text) इदृदिगमनवर्कं यार्क. ☞ Co मानुष्यं मनुष्यवेतव्यं मर्यम्यम्. ☞ — 'a) Das D₂: लक्षणा; G₂: M कृत्वा (for यार्क). B₂: संस्थितः; D₁ D₂: तत्त्वियान्; T₁ सोदवद्; G₂: M मोत्वरम् (for सुत्वरम्).

17 Giom. 17 (cf. v. 1.1). Before 17th, G.z. ins.
 संभवः — ^a) V. [S]म्बचावद्; T. [S]म्बचावद् (for
 अम्ब). — ^b) D.1 D.2.s. आतस्विचावद्; Ca. 'चांस्'
 (as in text). S. K.z. आतस्विचावद् (K. अम्ब-) रयं पांड-
 वम्; K. आतस्विचां क रयं पांडव तं (sic); K. अंति
 सिद्धं वा संस्वचद्वहारि (sic); K. B.-4 D.1 D.2.s.s.
 अस्वचिदं प्रमुले (B. मुरयं; B. स्वरयं) पांडवं तं (B.
 वं; B. च); B. आतस्विचांस् स्वरये पांडवं च; T. जीमं
 सिद्धं आतस्विचे सुपोरे. Co cites द्वहारि (as in text).
 — ^c) K. [च]त्तुर्वं (sic); D. [चा]त्तुर्वं (sic). — ^d)
 K. D. दोषवत्; V. B.-4 D.1 D.2.s. 'चंत्तुर्वं'; B.2.s. D.1
 D.2.s.s. T. दोषवत् (B. 'मावत्'; T. 'वावत्') (for
 ११). — For 17th, T. G.z. M. subst.:

३३४* श्रीसं सन्नायान्दममित्रसाहस्य ।

बाली: विप्लवी प्रतिपाल चोप्रा

[(L. 2) T: प्रविश्य; Gs.: 'वादि (for 'वाल).]

18 G₂ com. 18 (cf. v. l. 1). — *) V₁ B₁₋₄
D₂. a. a. वय (for वय). T₁ G₂. M प्रवीर्य. — *)
T₁ G₂. M नाराय (for रोषाय). T₂ अनिनाय. D₂
प्रनुव; T₁ प्रन'; T₂ प्रन' (for प्रनु'). S₂ K₂
दुपके; K₂ दुपके (for दूपके). — *) V₁ B₁₋₄
D₂. a. a. T₂ मन्त्री. T₁ G₂. M कर्णार्थं वरम (T₁ G₂

“नं)महदो. — ^{a)} Ks Ds Gs जिष्णुं; Bs, Ds1 Ds2 Ds3, Ts पुरा; T1 जिष्णुं; Cc जिष्णुद (as in text). Bs Ds जिष्णुसुं. Ks जुंनं; D1 जंनं (for जन्मम्). Ks जिष्णुं जिष्वा स मघवेव जुंनं; Ds जिष्वासुमेवं मघवेव जंनं; Ms-4 जंनं जिष्वासुं मघवानिबेदः.

19 G₁ om. up to चित्रक (in 19^b) (cf. v. l. 1).
— ^a) D₂₁ D₁ S T₂ M₁ रक्षयिः. S₂ K₁ -चित्रकं; K₂
-चित्रयिः; K₃ -चित्रविह; V₁ B₁ 2.4 D₂ 4.7 हिंविः;
B₂ S -चित्रकंयुः; D₂₁ D₁ S हिंविः; D₂₁ -चित्रकंयुः;
D₂ -रक्षयिः; D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) हेमयिः
(for -चित्रकम्). — ^b) S (T₂ missing) धैर्यं (for
वीर्यं). D₂ धनेन (for धुरेण). — ^c) S (T₂ missing)
धुरेण (for धनेन). K₁ -पदयिः; K₂ D₂ G₁ -पदयं;
V₁ T₂ G₂ -यं; B₂ -यं; B₂ -पदयं; D₂₁ -चित्रनयं;
T₁ -पदयः; G₂ -चित्रपं (for -पदनयः).

20^a) K_{1,2} B₁ D₁ D_{2,4} T₁ G₁ M स
वीरं (for सुवीरं). — ^b) B₁ D₁ G₁ सप्यविष्यत् (for
सप्य^३). K₁ कर्णात्मकसं विविधैरविष्यत्. — B₁ om.
hapl.) 20^a-21^b. T₁ G₁ M om. 20^a. — ^c) B₁ D₁
T₁ कृपाको; D₁ महाकं; D₂ सोप्यविष्यत् (for महाको).
— D₂ om. (hapl.) 20^a-21^b. — ^d) Ś₂ K₂ D₂
[स]विषिं; D₂ चरिं; Ca.c. विषिं (as in text). D_{1,4}
वपासु; D₂ विज्ञासो: (for विपासु:).

21 B₁ S D₂ om. 21st (cf. v. l. 20). T₁ G M
transp. 21st and 21st. — *) V; B₂ S D₂ S. S. S.
सः स (V; om. स; B₂ स; D₂ D₂ च) कृदो नृकृदो
नृहन्मा; T₁ G M सः कृदो (T₁ कर्षो) नृकृदः कर्षुर्नृ.
— *) D₂ वरैर (for वरैर). S₂ K₂ D₂ नृहोत्का; D₂
नृहोत्का (for नृहोत्का). S (T₂ missing) वरैर्वोत्का.

कर्णस्य पुत्रो नकुलं कृताम् ॥ २१

कर्णस्य पुत्रो नकुलस्य राज-
न्मवानश्चानश्चिबोदुचमार्गः ।

वनापुत्रान्मुकुमारस्य शुभ्रा-
ननंकृताञ्जावरूपेण शीमान् ॥ २२
ततो हताश्चादवरुणं वाना-
दादाय चर्मं वपिरे चाष्टचन्द्रम् ।

आकाशमंकाशमपि गृहीत्वा

पोश्रुवमानः खगवचचार ॥ २३

ततोऽन्तरिक्षे नृवराधनागा-

विच्छेदं मार्गान्विचरान्विचरान् ।

ते प्रापतक्षसिना मां विशस्ता

यथाश्रमेवे पञ्चवः प्रमिता ॥ २४

दिमाहन्ना विदिता युद्धशौण्डा

C. S. 4. 200
D. S. 64. 25
E. S. 66. 45

विदिताश्चरीषवन् (T: 'वाचरीषवन्'; M: 'व प्रदीप्ति-
— T: om. 21st. — *) B: कर्णैर्दिष्टैर् (by transp.); B:
विन्दैर्दिष्टैर्. K.L: V: B: 1-4 D: अष्टवर्णव (for
'विष्टव'). N (Timing): T: om.) नृवै (T: G: 'वै' न
(for च नोऽपि). B: न. कृताश्च खगवचचार. — *)
B: D: पुत्रं. B.L: D: 1-4 T: G: M: कृताश्च. — After
21, N ina:

955* वराधिवानाश्च वना च राज-
न्मव व वानाश्चान्वीरवाश्च ।
अवराण कर्णस्य पुत्रोऽन्तरिक्ष-
मिदो वना उवाचुनिर्मिदुवाच ।

[(L. 1) K: अष्टवर्णव K: om. 1-4 D: 1-4
D: 1-4 — (L. 2) K: अष्टवर्णव (s.c.). K: 1-4
वना नृमवच; V: B: D: 1-4 D: 1-4 D: 1-4
(D: 'व' नृमवच (B: 'नृ'); T: 1-4 D: 1-4
(s.c.). Co: 1-4 D: 1-4 — (L. 4) K: D: 1-4
D: 1-4 (for 'व'). S: K: D: 1-4
(for 'व'). K: 1-4 D: 1-4 T: 1-4
(s.c.).]

22 *) 8 (T: missing) व कर्णे (for कर्णस्य).
— *) D: 1-4 अष्टवर्ण (for अष्टवर्ण). 8 (T: missing)
वर्णवच (T: 'वृत्त' अष्टवर्णवच). — After 22nd,
8 (T: missing) ina:

956* वलीपुत्रोर् अष्टवर्णव
पुत्रं वना कर्णवर्णवचान्वाच ।

— *) K: वराधिवान्; K: वराधिवान्; B: 1-4 D: 1-4
M: 1-4 C: वराधिवान्; B: वराधिवान्; D: वराधिवान्;
D: वराधिवान्; Co: वना (as in text). D: D: 1-4
मुकुमारवच; D: D: 1-4 D: 1-4 T: G: M.L: 1-4
मुकुमारवच; C: मुकुमारवच (as in text). B: 1-4
C: मुकुमारवच (as in text). D: वराधिवान्
मुकुमारवच; T: वराधिवान् मुकुमारवच मुकुमारवच. — *) B:
मुकुमारवच; T: G: 1-4 मुकुमारवच; M: वराधिवच (for वराधिवच).
S: मुकुमारवच; K: 1-4; K: 1-4; V: B: 1-4 D: 1-4
T: G: M: वराधिवच (for वराधिवच). D: 1-4 T: 1-4
वराधिवच (for वराधिवच). — After 22, D: 8 (T:
missing) ina:

957* वराधिवानाश्च वलीपुत्रो
वराधिवान् मुकुमारवच वना ।

[(L. 1) T: वराधिवान् वलीपुत्रो वलीपुत्रो. — (L. 2)
T: वराधिवान्; T: वलीपुत्रो (for वना). T: G: M: वलीपुत्रो (for
'वना') (for वलीपुत्रो).]

23 B: om. (hapl.) 23rd-24th. — *) B: 1-4 D: 1-4
D: 1-4 1-4 वराधिवान् (B: 'व' वना (for 'वना'). — *) S: (marg.
as in text) वना (for वना). D: 1-4 वराधिवान्. K: 1-4
वराधिवान्; D: 1-4 वराधिवान्. V: B: (B: om.) D: 1-4 D: 1-4
वराधिवान्; D: 1-4 D: 1-4 वराधिवान्; D: 1-4 वलीपुत्रो
वलीपुत्रो; D: 1-4 (T: missing) वलीपुत्रो वलीपुत्रो (D: 1-4
वलीपुत्रो; G: 1-4 वलीपुत्रो; G: 1-4 वलीपुत्रो). — *) S: K: 1-4 D:
वलीपुत्रो; K: 1-4 वलीपुत्रो; (s.c.); V: D: 1-4 वलीपुत्रो; B:
Co: वलीपुत्रो; B: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4
M: वलीपुत्रो; (M: 'व'); D: 1-4 वलीपुत्रो; G: 1-4 वलीपुत्रो;
(G: 1-4 वलीपुत्रो; G: 1-4 वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो). D:
वलीपुत्रो; D: (marg. as in text) वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो).

24 B: om 24th (cf. v. 1 23). — *) K: वलीपुत्रो
वलीपुत्रो; V: D: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो-
वलीपुत्रो). K: 1-4 D: 1-4 वलीपुत्रो वलीपुत्रो; B: 1-4 वलीपुत्रो (B:
'व') वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो).
— *) S: वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो). B: 1-4 वलीपुत्रो (for
वलीपुत्रो). D: 1-4 वलीपुत्रो वलीपुत्रो वलीपुत्रो. — For
24th, D: 8 (T: missing) subat

958* वलीपुत्रो वलीपुत्रो वलीपुत्रो

वलीपुत्रो वलीपुत्रो वलीपुत्रो ।

— *) K: वलीपुत्रो वलीपुत्रो; T: 1-4 वलीपुत्रो वलीपुत्रो. 8 (T:
missing) वलीपुत्रो; Co: 1-4 (as in text). S: वलीपुत्रो; S: वलीपुत्रो
(s.c.); K: 1-4 वलीपुत्रो. — *) T: वलीपुत्रो वलीपुत्रो; C: वलीपुत्रो (as in
text). S: K: 1-4 वलीपुत्रो; K: 1-4 वलीपुत्रो; K: 1-4 वलीपुत्रो;
B: 1-4 वलीपुत्रो; B: 1-4 (marg.) D: 1-4 D: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4
T: 1-4 G: 1-4 वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो; C: वलीपुत्रो (as in text).

25 *) D: 8 (T: missing) वलीपुत्रो (for वलीपुत्रो).
S: वलीपुत्रो; D: 1-4 वलीपुत्रो; T: G: 1-4 M: 1-4 वलीपुत्रो;

G. 2. 4289
B. 2. 26 25
S. 2. 27. 42

नानादेश्याः सुमृताः सत्यसंधाः ।
एकेन शीघ्रं नकुलेन कुचाः

सारेष्मुनेवोत्तमचन्दनास्ते ॥ २५
तमापतन् नकुलं मोऽभिपत्य

समन्ततः सायकैरभ्यविध्यन् ।
स तुष्टमानो नकुलः पृष्टकै-
र्विन्वाध वीरं स चुक्रोप विद्वः ॥ २६
तं कर्णपुत्रो विधमन्तमेकं

नराश्वमातङ्गरथप्रवेकान् ।
क्रीडन्तमष्टादशभिः पृष्टकै-
र्विन्वाध वीरं स चुक्रोप विद्वः ॥ २७
ततोऽभ्यधावत्समरे जिघांसुः
कर्णात्मजं पाण्डुमुतो नृवीरः ।
तस्येष्टुभिर्व्यधमत्कर्णपुत्रो
महारणे चर्म सहस्रतारम् ॥ २८
तस्मायसं निशितं तीक्ष्णधार-

G. विविधा; M-s विविधा (for विविधा). — ¹) G. नावारिष्ठाः. B. Ca संमृताः; Da. 4 सुमृताः; T. 1 G. सुमृताः; T. 2 संमृताः; Co सुमृताः (as in text). G. 2 सत्यसंधाः (for 'संधाः'). — ²) T. 1 G. M-s-4 एतेन (for एकेन). B. Dn. 1 संख्ये (for शीघ्रं). K. 1 B. कुचाः; K. 2 कुचाः; Dn. 1 कुचाः; S (Ts missing) कुचाः (for कुचाः). — ³) K. 1 सारेष्मुनेव; Dn. 1 ज्येष्मुना; D. 2 विरेष्मुनेव; Da. 4 सारेष्मुना (Da. 'स्य' अ; D. 'पुनेव; D. 2 सारेष्मुना च T. 2 ज्येष्मनिव; T. 2 ज्येष्मनो (for सारेष्मुनेव). Ca cites सारो. K. 1 om. हव. B. 1 उत्तमचन्दना मे (sic); Dn. 1 T. 2 'नोत्तमः; D. 2 G. M. 'नल (for 'नोत्तम').

26 ¹) B. 2 ज्वेन (for सोऽभिपत्य). — After 26¹, B. 1 ina.

959¹ कर्णस्य पुत्रः सहस्राभिपत्य च ।

रणे जिघांसुं निशितैरेकैः

— ¹) B. 2 सायकम् (B. 2 'सै' (for सायकैर). K. 1 V. 1 B. D. प्रत्यभिपत्य (B. 2 'स्य' (for अभ्य'). — For 26¹, S (Ts missing) subst.:

960¹ मूलौ चरन् नकुलं रथस्थाः

समन्ततः सायकैः प्रत्यपुङ्गवः ।

(L. 1) T. 2 रथस्थाः; G. 1 रथोः (for रथस्थाः). — (L. 2) G. 2 प्रत्यभिपत्य (for 'पुङ्गवः').

— ¹) B. 2 नकुलं. S. 2 K. 1 पुष्टकैर; D. 2 'सै; D. 2 'केर; S (Ts missing) विद्वै (M. 2 'सै' (for पुष्टकैर). — ²) B. 2 समानाचारम् (B. 2 'सदाचारम्' अभावा विधासै; D. 2 जवान नामां च रथान्तरपीडम्; S (Ts missing) अचार संख्ये हि (G. 2 M. 1 'सै' हि; G. 2 'सै' हि; M-s-4 'सै' हि) पतो विनिम्यन्. — After 26, S. 2 K. 1 V. 1 B. 2-3 D (except D. 2) ina.

961¹ महाभये रथस्थानो महारथः

आप्रा जीमेवाकरोत्तम जीमम् ।

[(L. 1) K. 1 B. 1 Da. 1. 2 रथस्थानो.]

27 S. 2 K. 1. 2 B. 2. 3 om. (hapl.) 27. — ¹) K. 1 B. 2 Dn. 1 Da. 1. 2 रथस्थानम्; B. 2 'मत्तम्; S (Ts missing)

विचरन्तम् (for विधमन्तम्). S. 2 एनं; S (Ts missing) बाजौ (G. 2 बाजु) (for एकं). — ²) B. 2 Da. 1 D. 2 रथाश्च (for नराश्च). V. 1 B. 1 Da. 1 D. 2 रथप्रवेकं; T. 1 G. 2 M. 2 रथ (G. 2 'नर' प्रवीतान्; G. 2 रथान्विनिम्यन् (for रथप्रवेकान्). — ³) S (Ts missing) निम्रतम् (for क्रीडन्तम्). S. 2 पुष्टकैर. — ⁴) T. 1 G. 2 M. 2 वीरः. Dn. 1 T. 2 नकुलं सरोषः; G. 1 स तु कोपविद्वः; G. 2 स चुक्रोप बुदे (for स चुक्रोप विद्वः). — After 27, Dn. 1 Ts ina.

962¹ स तेन विद्वोऽपि नृपं तरसी

महाभये वृष्टसेवेन राजन् ।

28 ¹) S. 2 K. 1. 2 V. 1 D. 1-4. 2 ततोऽभ्यधावन्; Dn. 1 कुलेन धावन्; G. 1 (sup. lin.) ततोऽभ्यधावन्; G. 2 ततो यथावत् (for ततोऽभ्यधावन्). K. 2 नकुलो; B. 2 सुकुमारं (for समरे). — ²) V. 1 B. 2. 3 Da. 1 D. 1-2 [5] वि (B. 2 'व') वीरः; Dn. 1 T. 1 G. 2 M. 2 नृवीर (T. 1 G. 2 'र') (for नृवीरः). — After 28¹, Dn. 1 Ts ina.

963¹ किल वक्रो सहसा पतन्तं

इधेन यथेवामिषस्तुच्छमाजौ ।

अवाकिरुपसेनसततं

शितैः शौरैर्नकुलमुदारवीर्यम् ।

स कान्मोघांसल कुर्वन्मारीघा-

अचार मार्गाचक्रुः शिवरुपात् ।

अयास त्वं चरतो मेरन्

कश्चेन चित्रं नकुलस्य तस्य ।

[(L. 3) T. 2 अवाकिरुः. — (L. 4) Dn. 1 शितैः (for शितैः). Dn. 1 उदारवीर्यं. — (L. 5) T. 2 शिवन् (for चित्रं).]

— ¹) Dn. 1 D. 2 T. 2 महेष्टुभिर् (for तले). D. 2 विधमन्. K. 2 D. 2 T. 1 G. 2 M. 2 सत्पुत्रो (for कर्णं). — ²) B. 2 Dn. 1 T. 2 महाभये; G. 1 M. 2 महाभये (for महारणे). S. 2 (sup. lin.) K. 2 वर्यः; D. 2 चर्म (for चर्म). K. 2 सहस्रतारं; V. 1 G. 2 'मार्गः; T. 2 'तारकं (for 'तारम्).

29 K. 1 om. 29¹. — ¹) Dn. 1 D. 2 T. 2 तं च (for

ममि विकोशं गुरुमारमाहम् ।

द्विपञ्चरीगपहरं सुधोर-

माधुन्वनः मपमिवोन्नरूपम् ॥ २९

क्षिप्रं शरैः पङ्क्तिमित्रमाह-

धकृतं स्वप्नं निश्चितैः सुधारेः ।

पुनश्च पीतेनिश्चितैः पृथक्कैः

स्तनान्तरे मादमयाम्बविध्यम् ॥ ३०

स भीमसेनस्य रथं हताश्वो

माश्रीमुनः कर्णमुतामिततः ।

नक्ष). V: B: 1: [जा]पत्रं ले (V: 1: विहितैः; T: [जा]पत्रं सुनिर्ण. T: M: 1: मं मायकायान्कु (T: 'मय' सु) क्षिप्रं सुधीयम्; G: तन्मायकायं सुनिर्णं सुधीयम्; G: 1: तन्माय कायं सुनिर्णं सुधीयम्; M: तं मायकायं सुनिर्णं सुधीयम्. — 3) K: अमि विकोशं; B: अमि मकोशं; B: 1: 1: Das De 1: अमि विकोशं; Dni De Ts विकोशमुद्रैः; T: G: 1: अमिप्रवीरैः; G: अमिप्रवीरैः; M: अमिप्रवीरैः (for अमि विकोशं); T: गुरुमूलवाहं (for 'गुरुमाहम्'). — 4) Dni De Ts द्विप- पञ्चरीगपहरं (for 'गपहरं'). — 5) K: T: G: M: 1: माधुन्वनः; K: अमूलनः; K: अमूलनः (for माधु). G: M: हताश्वकोशं (for हताश्वरूपम्).

30 *) S: अमिप्रवीरैः; G: 'ताहं'; G: 'सिंह' (for 'साह'). — 3) S: (marg. as in text) चक्रे (for चक्रे). V: Dni Ts सुधारेः; B: सुधारेः; B: Da: 1: सुधारेः; D: सुधारेः (for सुधारेः). — 4) V: Dni Da: Ts: दीपकैः; Da: D: दीपकैः; D: G: M: दीपकैः; D: दीपकैः (for दीपकैः). S: K: दीपकैः; K: दीपकैः (sic); K: दीपकैः; B: सुधारेः (for सुधारेः). — 5) T: G: 1: क्षिप्रम्; G: M: क्षिप्रम् (for साहम्). B: अमयाम्बविध्यम्; D: अमयाम्ब; T: G: हताम्ब; G: 1: M: हताम्ब (for अमयाम्ब). — After 30, N Ts ina.

364* कृत्वा तु नरपुण्यवर्षहृष्टं

नरेरन्ध्रे कर्म रणे महात्मा ।

कथी रथं भीमसेनस्य राज-

प्यश्वरानिधौ मकुडो महात्मा ।

[Ts om. (haph.) lines 1-2. — (L. 1) V: B: 1: Das De 1: 1: व (for वृ). D: 1: (for वृ). B: वस वृषणम् (for वृषणम्). K: वर्यवृषणं; D: वर्यवृषणं (sic); Co: वर्यवृषणं (as above). — (L. 2) K: सुधीयैः; B: 1: Dni 1: सुधीयैः (by transp.). K: सुधीयैः; B: सुधीयैः (for सुधीयैः). B: 1: महात्मा. V: Da: Dni 1: जीमोनीयैः सुधीयैः महात्मा. — B: 1:

आपुत्रुचे मिह हवाचलाग्रं

संप्रेषमाणस्य धनं जयस्य ॥ ३१

नकुलमय विदित्वा छिन्नबाणामनामि

विरचमरिचरातं कर्णपुत्राश्वमयम् ।

पवनधुतपताका ह्रादिनो वल्गिताश्व

वरपुरुषनिपत्ताले रथाः क्षीप्रमीयुः ॥ ३२

दुपदमुतवरिष्ठाः पञ्च धैनेयपट्टा

दुपददुहितुपुत्राः पञ्च चामित्रसाहाः ।

द्विगदयनराथान्सुदयन्तस्त्वदीया-

8. 62. 33

read lines 3-4 twice. — (L. 4) Dni Ts नकुलमय- मयम् (for 'ले महात्मा').

31 *) S: रथे (for रथं). K: हवाचलाग्रं (for रथं हवा). B: Da: 1: महात्मा; D: व महात्मा (for हवाचलाग्रं). — 3) Da: Dni 1: माश्रीमुनः (for 'मुनः'). S: कर्म- मुतामिततः; B: Dni Ts 'श्वरानिधौ'; B: 'मुतामिततः'; D: 'मुतामिततः' (for 'मुतामिततः'). — 4) S: K: V: 1: म रेक्षमाणं S: 'म'लः; K: B: 1: D: मरेक्ष'. — For 31, T: G: M: subst.

365* स भीमसेनस्य रथं च हता

वरयं वै शरवर्षं सुधोरम् ।

[(L. 1) T: श्वरा; G: महात्मा (for हवा).]

— After 31, N Ts ina. a passage and adophon given in App. I (No. 34).

32 Before 32, S: Dni De Ts G: 1: 1: मयम्. — 3) G: अमिप्रवीरैः (for विदित्वा). B: छिन्नबाणामनामि (for 'बाणामनामि'). — 4) K: अमिप्रवीरैः; K: 'मूर्ति'; V: Da: D: 1: मय शरवर्षं; D: T: 1: G: (also as in text) 1: 1: अमिप्रवीरैः; M: 1: (also as in text) अमिप्रवीरैः (for 'शरवर्षं'). T: 1: G: 1: मय (for कर्म). Da: Dni 1: मय; D: T: 1: मय (for 'मय'). G: विरचमरिचरातं वरपुरुषमयम् (for 'मय'). — 5) S: K: 1: पवनधुतपताका; T: G: M: 'पञ्च- पताका' (G: 'को'). D: T: G: ह्रादिनो (for ह्रादिनो). S: वल्गिताश्वः; B: वल्गिताश्वः; Da: D: वल्गि' (for 'श्वरा'). — 6) S: K: G: 1: व (G: 1: व) वरपुरुष- निपत्ताले; K: V: 1: D: T: वरपुरुषं (Da: Dni 1: वरपुरुष- निपत्ताले); T: G: M: G: वरपुरुषनिपत्ताले (T: G: G: 'मुता- मय' G: 1: 1: वरपुरुषः. K: 1: महात्मा; Dni De 1: रथैः; D: 1: महात्मा; T: 1: महात्मा; T: G: 1: रथैः; G: रथैः; M: 1: रथा; (for 1: रथा). T: वृषु (for रथैः).

33 *) T: वरपुरुषनिपत्ताले; Co: 'मुतामिततः' (as in

नृजगपतिनिकायैर्मार्गैराचक्षन्नाः ॥ ३३

अथ तव रथमुत्तरास्तान्प्रीत्युत्स्वन्तो

हृदिकमुत्कृषौ च द्रौणिदुयोधनौ च ।

शकुनिमुत्कृषाश्च काशदेवावृषौ च

द्विरजलदोषोपैः खन्दनैः कार्मुकैश्च ॥ ३४

तव नरवरवर्षास्तान्दयैकं च वीरा-

न्प्रवरश्रवराद्यैस्ताडयन्तोऽभ्यरुन्धन् ।

नवजलदसवर्णैर्हस्तिभित्तानुदीपु-

text). V₁ सैन्यबुद्धा (for सैन्यवपुः). — ⁶) T₁ दुपरमुत्तरास्तान् (for 'दुहितुपुत्राः'). K₁ कामिप्रमादाः; K₂ चातिप्र'; D₁ चातिप्र' (for चातिप्र'). — ⁷) K₁ द्विरद-
[; B₁ 'रथनराप्रान्'; T₁ 'नरवाभान्'; G₁ सपदि
(for द्विरदरथनरा). B₁ सुदया ०००००. S₁
K₁ लक्ष्मीया. — ⁸) D₁ उरगपति (for मुञ्जगपति). K₁
विकारैर (for 'वि'). S₁ K₁ आचक्षन्नाः; K₁ आलुप्तयाः.
S (T₁ missing) अगवत इव रथाः संख्यया हे निमित्तं.

34 ¹) K₁ नरवर'; D₁ तव वर' (for तव रथ'). D₁
लक्ष्मीयाः प्रीतिः (by transp.); G₁ प्रीतिमुत्तमिदा (sic). K₁
प्रीतिवत्. D₁ क्षरन्तो; T₁ G₁ M चञ्चिन्वा (for स्वरन्तो).
— ²) D₁ नृजगपतिमुत्कृषौ; D₁ नृजगपतिमुत्कृषौ (sic);
M₁ हृदिकमुत्कृषौ (for 'मुत्कृषौ'). D₁ तु (for च). K₁
दुयोधनस्य. D₁ तु (for the second च). — ³) S
K₁ T₁ शकुनिमुत्कृषाश्च; K₁ V₁ B D 'मुत्कृषौ' (D₁
'कृषौ') च. S₁ K₁ काशदेव ०० च; S₁ 'देवप्रदो च; K₁
'वपुः ०० च; K₁ 'देवावृषाश्च; K₁ 'देवकषैव; B₁ चके
रवातिदेवौ; D₁ २.३ काश (D₁ काशि) देवावृषौ (D₁ 'लौ')
च; T₁ ००० वा वृषौ च; G₁ काश (G₁ कोष) देवावृषौ
च; M₁ २-३ काशदेवा वृषू च (for 'देवावृषौ च'). — ⁴) D₁
कोपैः; M₁ 'कोपैः (for 'कोपैः'). B₁ कार्मुकैश्च नरैश्च
(for सन्ध्याः कार्मुकैश्च).

35 ¹) K₁ तव नरवरवर्षाश्च; V₁ B D₁ २.३-४
नरवरवपुः (D₁ 'वपुः') (V₁ D₁ 'वपुः') (for तव
रथ'). K₁ २-३ च (for च). S₁ K₁ २.३ वीराः (for
वीरान्). K₁ नवनरवपुषाधौवाभारतैकं च वीरान् (sic).
D₁ तव नृप रथिवीरास्तैः दशैकं च वीरान्; D₁ तव
रथनरावाहान्मार्गैरैकं वीरान् (sic); T₁ २ G₁ M
तव रथवर (G₁ तव तव रथ) वपुः (T₁ 'मुत्कृषा' स्तान्दयैकं; T₁
'कः'; M₁ २-३ कं) वीरान्; G₁ तव हि रथवरीण्यास्तान्-
दयैकं वीरान्. — ²) K₁ प्रवर'; K₁ नृवर'; K₁ प्रवर' (for

गिरिशिखरनिकायैर्मार्गैरैः कुणिन्दाः ॥ ३५

मुकल्पिता हैमवता मदोत्कटा

रणाभिक्रमैः कृतिभिः समास्थिताः ।

जालावतता वधुर्गजा-

स्तथा यथा वै जलदाः सविद्युतः ॥ ३६

कुणिन्दपुत्रो दशभिर्महापतैः

कृपं ससूताश्रमपीडयद्भृशम् ।

ततः शरद्रुतुतसायकैर्हतः

सहैव नागेन पपात भूतले ॥ ३७

प्रवर'. V₁ B D₁ २-३ नृवर वर' (V₁ 'व') वराप्रै (D₁ २
'व') वर'; D₁ D₁ नृवर वरवराप्रैश्च (for प्रवरवरवरा').
K₁ 'वराप्रैश्च'. K₁ [S] नृवावन्; K₁ [S] नृवुदे; B₁
[S] निरुद्धन्; B₁ [S] नृवन्दन् (for नृवन्धन्). T₁
इषुभिरसैनिकैर्मार्गैरैस्तान्दयैश्च; T₁ G₁ M इषुभिः (G₁ 'चि-')
रसैनिकैस्तान्दयैश्च नृवन्धन् (G₁ 'नृवन्धन्'). — ²) K₁
उदीर्षः; V₁ उदीर्षः; D₁ D₁ नदीपुत्र (sic) (for उदीपुत्र).
T₁ २ नवजलदसवर्णैर्हस्तिभित्तान् (T₁ 'स्तान्ध' वपुः; G₁ M
नव नव च विनामान्दह (G₁ नगगोपा ह; M₁ नवभा-
माह; M₁ २ नवगोपा ह; M₁ नवगोपा ह) स्तिभित्तान्ध
वपुः (G₁ वपुः); G₁ तपननगवमानान्दहस्तिभित्तान्धवपुः.
— ³) D₁ D₁ २ दिवि शिखरविकारैः. S₁ K₁ २.३ कुणिन्दाः;
S₁ कुणिन्दाः; V₁ B D (except D₁) कुणिन्दाः (for कुणिन्दाः).
— After 35, T₁ G₁ M ins. an addl. colophon. [Addy.
no.: T₁ G₁ 98; G₁ M₁ 97; M₁ 99.]

36 Before 35, T₁ G₁ M ins. संख्यः. — ¹) G₁
हैमवता; C₁ ० हैम' (as in text). — ²) G₁ रणाभि-
क्रमैः (for 'कामैः'). — ³) K₁ वसुर्गजालावतवधुर्गजा (sic);
K₁ 'तालावतता; D₁ 'जालैर्वितता; T₁ 'मालावतता;
T₁ 'जालावतता; G₁ 'जालावतता; M₁ 'जालाः पतताश्च; M₁
'जालावतता. V₁ चतुर्गजाश्च; D₁ वधुर्गजा; M₁ वधुर्गजा (sic).
— ⁴) D₁ रथाः (for रथा). V₁ B D लै (for लै).
D₁ जवदा; D₁ जवदा (for जलदा). T₁ M₁ सविद्युतः.

37 ¹) S₁ K₁ २.३ D₁ शिखरविद्युतः; K₁ विमर्द'; V₁
D₁ २.३ विमर्द'; B₁ D₁ D₁ (marg.) कुलिन्द'; B₁
केपान्'; B₁ २ D₁ C₁ विमर्द' (C₁ 'मि'); D₁ विमर्द';
D₁ २ विमर्द'; D₁ (sup. lin.) विमर्द'; T₁ G₁ M₁ २
कुलिन्दराजो (T₁ 'जा'; M₁ विमर्दपुत्रो; M₁ कुलिन्दराजो. G₁ २
महापतैः (for 'वसैः'). — ²) K₁ २ अपीडयद्; T₁ G₁ २
M अताडयद् (for अपीडयद्). — ³) B₁ ततः स शरद्रुतुतसाय-
कैर्हतः. — ⁴) S (T₁ missing) च भूतलेपतत् (for
पपात भूतले).

C. B. 499
B. B. 50. 11
S. B. 50. 4

निपेतुमर्था व्यगमः प्रपातिता-
स्तथा यथा वज्रहता महाचलाः ॥ ४३
कुणिन्दराजावरजादनन्तरः
स्तनान्तरे पत्रिधैर्यताडयत् ।
तवान्मजं तस्य तवान्मजः प्रैः
प्रिभैः प्रैरिं विभिदे द्विपे च तम् ॥ ४४
स नागराजः सह राजसुता
पपात रक्तं बहु सर्वतः क्षरन् ।
क्षयीप्रवज्रप्रहतोऽम्बुदागमे
यथा जलं गैरिकपर्वनस्तथा ॥ ४५

कासुः ५. विपत्तनासः Ti विपत्तयसः ५. नि (वि वि. केननासः
M विपत्तयसः (for प्रपातितासः) — ५) T. ततायुधा; G. तथा
हता (for तथा यथा). S. (before corr.) Ks Dna
महाचलाः; Ss महाचलाः (sic); Ks बलाचलाः (sic); B.
Ti G हवाचलाः; Ds बलाहकाः (for महाचलाः).

44. ५) Ks. Vi B Dai Ds. न कुनिन्द- (for कुनिन्द-).
Bs. राजावरजाद- (for 'वरजाद-'). Ks अनन्तरः; Co. r. (as
in 44). Ds. कुनिन्दराजादनन्तरस्तः (sic). Ti Gs.
कुनिन्दराजस्य सुवोपपत्ता — ५) T. शस्त्रधरैः; M.
वज्रि (for पत्रि). Ds. अराडयत् (sic). S. द्विपेन देवा
प्रवसे वनाडयत्. — ५) M. damaged. Ss Ks. तदा-
मजं (for तथा). G. (जा. मजस्य (for (जा.) मजे तस्य).
Ds. तं तु (for तस्य). Ds. तदा मजः (for तथा). Ks
मिभैः; Dai om.; Ts G M (Ms damaged) ततः (for
शरीः). — ५) Ks Ti G M शरीः; Ks शरीः (for शरीः).
Ds. शरीः. Ss Bs. Dni Ds. व्यवहन्तु; Gs विरवं (for
विभिदे). Ss द्विपे शरीः; Ks च तं द्विपे (by transp.);
Ti Gs. M द्विपेचमिः; Gs व्यपोषयत्. — After 44, Gs
ms. 467*.

45. Gs. om. 45-49. — ५) Ds. नागराजः. Ks
Dns. नागसुता (for राज). — ५) Ks स सक्तः; Dni
महोदः; Ds सुसुप्तः; Ts क्षीय (for क्षयी). Ss Ks. प्रहतो
यनागमे; Vi Ds. प्रहिलोऽम्बुदागमे; Bs. प्रहतोऽम्बुदागमे (sic);
Ds. 'तो क्षयागमे; Gs Ms. प्रहिलोऽम्बुदा (for 'लोऽम्बुदा').
— Ds. om. 45-49. — ५) S (Ts missing; Gs om.)
पुरा (for जलं). Ss गैरिकपर्वनम् (for 'पर्वनम्').

46. Gs. om. 46; Ds. om. 46-49 (cf. v. l. 45). Ti
reads 46 times. — ५) Bs Ks. Vi B Dai Dni
Dns. न कुनिन्द- (for कुनिन्द-). Gs. प्रहतो. Ks. B D
(Ds om.) [5] वरो (Ds रवे; Ds [5] विस; Ds सिवो)
द्विपः; Ts (first time) Gs Ms. 4 [5] वरो नजः; Gs Ms

कुणिन्दपुत्रप्रहितोऽपरद्विपः
शुकं समुताश्वरथं व्यपोषयत् ।
ततोऽपनक्राथशराभिदारितः
सहेश्वरो वज्रहतो यथा गिरिः ॥ ४६
रथी द्विपस्थेन हतोऽपतच्छरैः
क्राथाधिपः पर्वतजेन दुर्जयः ।
स वाजिबलेष्वसनस्तथापत-
द्यथा महावातहतो महाकुम्भः ॥ ४७
वृको द्विपस्थं गिरिराजवासिनं
भृशं शरैर्द्वादशभिः परामिनत् ।

वरो गजः (for अपरद्विपः). Ti (second time).
कुनिन्दपुत्रप्रहितो द्विपेन. — ५) S Ks Bs. 2 Dai
Dns. Ti (second time) शुकं; Ks चकः; Ks वृकः; Ks
क्रथं; Vi सक्तः; Bs स तं; Bs Ds Cv क्राथः; Dni Ds. क्रथं; Ds
चकः; Ti (first time) वज्रः; Ti (second time) 2 क्रथं;
Ms शुकः; Ms सुतं (for शुकं). Ds ससूननराश्व- (for
शुकं समुताश्व-). Ti (first time) Gs. M तु (Ti च) सार्थं
स- (for स सुताश्व-). — ५) Ms damaged. Cv काय- (for
क्राथ-). Bs. शरावदारितः (for 'शराभि'). Ks. दानितः
Dai Dns. 2. ताहितः; Dni. वाहितः (for -दारितः).
Ti Gs. 2 ततोऽपनक्राथ शरादिनो गजो; Ti (second time)
नतोऽपतच्छरीरादिनो गजो; Ts. 'क्रोधशरादिनो गजान्';
Ms. 2. 'ममरक' Ms. 'श'रादिनो गजो. — ५)
Ss Ks सहेश्वरैः; Ks सहेश्वरो; Vi Bs. Ds. सक्तेश्वरो;
Bs. 2 Dai Dni Dns. 2. शक्तेश्वरो; Ds. सक्तेश्वरो (for
सहेश्वरो). Ds. 2. 2. यथाचलः (for यथा गिरिः). Ti
(both times). Gs. M महोदवज्राभिह (Ms 'ग') यथा
गिरिः.

47. Gs. om. 47 (cf. v. l. 45). — ५) Ks रवे; Ds
रथा; Ti Gs. Ms. 2 रथो; Ts जय; Ms रथान् (for रथी).
— ५) Ss Bs. क्राथाधिपः; Dai Ds. क्राथाधिपः; Ds. नृपा;
Ts. 2 क्रोधा; Gs. क्रोधाधितः; Gs. क्षयाधिपः; M. कृता; Co
क्रथा (for क्राथा). Bs. Ds. Gs. M पर्वतराजदुर्जयः (Gs
'सुनुता'); Bs. पर्वतेन दुर्जयः सः (sic); Ds. सर्वजनेन दुर्जयः.
— ५) Gs. राज- (for वाजि). Ks. पर्वतो शरीः (sic);
Vi B D Ts. Gs. 2 व्यवहन्तया (for तथापतद्). — After
47, Ks repeats 5-6. — ५) Ks तथा (for दया).
Gs. महोदाह- (for महा). Dni. हता (for -हतो). Ds.
वक्राक्षयः (for महाकुम्भः).

48. Gs. om. 48 (cf. v. l. 45). — ५) Ts वृको (for
वृको). S (Ts missing; Gs om.) गजस्थं (for द्विपस्थं).

मनो हृदं माधुर्यं महाशवं
स्वरञ्चतुर्भिर्धरणे व्यपोषयन् ॥ ४८
स नामरात्रः सन्निवन्न्कोऽपत-
न्वगादतो बभ्रुमनेतुर्भिर्भुजम् ।
स थापि देवाह्वयमुनुर्दिनः
पपान् नुक्तः सहदेवह्वनुना ॥ ४९
विषाजपोत्रापमात्राप्रतिना
गत्रेन हन्तुं शक्नोते कृषिन्दवः ।

त्रगाम वेगेन भृशप्रदं यथा न
 ततोऽप्य गान्धातुनिः श्लोऽहम् ॥ ५०
 ततः प्रवानीकृता महागता
 इया रथाः पत्तिगताश्च तावकाः ।
 सुपर्णवानग्रहा यथा नगा-
 मया गता गामवत्ता विवर्णिताः ॥ ५१
 ततोऽप्यविष्यद्दुहिः श्रितैः श्रैः
 कुविन्दपुत्रो नकुत्तान्मत्रं सपत्न ।

[illegible]

40 (1980) 4th (1) (1) 777
(1980) (1980) 4th (1) (1) 777

[illegible]

७४७* न बोधितो नागवरेण श्रीवैद्या-
न्यराभिजगदादयः शिलीमुखैः ।

पुणेन वाच्यमिह (सोऽयमनिवृत्तौ)

मम वाङ्मयं वाङ्मयं न वाङ्मयम् ।

[1 L 47: 63-64 (for 63-64)]

T: 42.7 Ma ± (damaged), a count:

३१५* पुनिन्द्रावका सुनीअवकावा

हिमेन संवापुः । वी वापुः । मन्वापुः ।

1. 1) Магадштат (Ма'штат) — Т. О. ом.
2 — (1. 2) (1. 3) (1. 4) (1. 5) (1. 6) (1. 7) (1. 8) (1. 9) (1. 10) (1. 11) (1. 12) (1. 13) (1. 14) (1. 15) (1. 16) (1. 17) (1. 18) (1. 19) (1. 20) (1. 21) (1. 22) (1. 23) (1. 24) (1. 25) (1. 26) (1. 27) (1. 28) (1. 29) (1. 30) (1. 31) (1. 32) (1. 33) (1. 34) (1. 35) (1. 36) (1. 37) (1. 38) (1. 39) (1. 40) (1. 41) (1. 42) (1. 43) (1. 44) (1. 45) (1. 46) (1. 47) (1. 48) (1. 49) (1. 50) (1. 51) (1. 52) (1. 53) (1. 54) (1. 55) (1. 56) (1. 57) (1. 58) (1. 59) (1. 60) (1. 61) (1. 62) (1. 63) (1. 64) (1. 65) (1. 66) (1. 67) (1. 68) (1. 69) (1. 70) (1. 71) (1. 72) (1. 73) (1. 74) (1. 75) (1. 76) (1. 77) (1. 78) (1. 79) (1. 80) (1. 81) (1. 82) (1. 83) (1. 84) (1. 85) (1. 86) (1. 87) (1. 88) (1. 89) (1. 90) (1. 91) (1. 92) (1. 93) (1. 94) (1. 95) (1. 96) (1. 97) (1. 98) (1. 99) (1. 100) (1. 101) (1. 102) (1. 103) (1. 104) (1. 105) (1. 106) (1. 107) (1. 108) (1. 109) (1. 110) (1. 111) (1. 112) (1. 113) (1. 114) (1. 115) (1. 116) (1. 117) (1. 118) (1. 119) (1. 120) (1. 121) (1. 122) (1. 123) (1. 124) (1. 125) (1. 126) (1. 127) (1. 128) (1. 129) (1. 130) (1. 131) (1. 132) (1. 133) (1. 134) (1. 135) (1. 136) (1. 137) (1. 138) (1. 139) (1. 140) (1. 141) (1. 142) (1. 143) (1. 144) (1. 145) (1. 146) (1. 147) (1. 148) (1. 149) (1. 150) (1. 151) (1. 152) (1. 153) (1. 154) (1. 155) (1. 156) (1. 157) (1. 158) (1. 159) (1. 160) (1. 161) (1. 162) (1. 163) (1. 164) (1. 165) (1. 166) (1. 167) (1. 168) (1. 169) (1. 170) (1. 171) (1. 172) (1. 173) (1. 174) (1. 175) (1. 176) (1. 177) (1. 178) (1. 179) (1. 180) (1. 181) (1. 182) (1. 183) (1. 184) (1. 185) (1. 186) (1. 187) (1. 188) (1. 189) (1. 190) (1. 191) (1. 192) (1. 193) (1. 194) (1. 195) (1. 196) (1. 197) (1. 198) (1. 199) (1. 200) (1. 201) (1. 202) (1. 203) (1. 204) (1. 205) (1. 206) (1. 207) (1. 208) (1. 209) (1. 210) (1. 211) (1. 212) (1. 213) (1. 214) (1. 215) (1. 216) (1. 217) (1. 218) (1. 219) (1. 220) (1. 221) (1. 222) (1. 223) (1. 224) (1. 225) (1. 226) (1. 227) (1. 228) (1. 229) (1. 230) (1. 231) (1. 232) (1. 233) (1. 234) (1. 235) (1. 236) (1. 237) (1. 238) (1. 239) (1. 240) (1. 241) (1. 242) (1. 243) (1. 244) (1. 245) (1. 246) (1. 247) (1. 248) (1. 249) (1. 250) (1. 251) (1. 252) (1. 253) (1. 254) (1. 255) (1. 256) (1. 257) (1. 258) (1. 259) (1. 260) (1. 261) (1. 262) (1. 263) (1. 264) (1. 265) (1. 266) (1. 267) (1. 268) (1. 269) (1. 270) (1. 271) (1. 272) (1. 273) (1. 274) (1. 275) (1. 276) (1. 277) (1. 278) (1. 279) (1. 280) (1. 281) (1. 282) (1. 283) (1. 284) (1. 285) (1. 286) (1. 287) (1. 288) (1. 289) (1. 290) (1. 291) (1. 292) (1. 293) (1. 294) (1. 295) (1. 296) (1. 297) (1. 298) (1. 299) (1. 300) (1. 301) (1. 302) (1. 303) (1. 304) (1. 305) (1. 306) (1. 307) (1. 308) (1. 309) (1. 310) (1. 311) (1. 312) (1. 313) (1. 314) (1. 315) (1. 316) (1. 317) (1. 318) (1. 319) (1. 320) (1. 321) (1. 322) (1. 323) (1. 324) (1. 325) (1. 326) (1. 327) (1. 328) (1. 329) (1. 330) (1. 331) (1. 332) (1. 333) (1. 334) (1. 335) (1. 336) (1. 337) (1. 338) (1. 339) (1. 340) (1. 341) (1. 342) (1. 343) (1. 344) (1. 345) (1. 346) (1. 347) (1. 348) (1. 349) (1. 350) (1. 351) (1. 352) (1. 353) (1. 354) (1. 355) (1. 356) (1. 357) (1. 358) (1. 359) (1. 360) (1. 361) (1. 362) (1. 363) (1. 364) (1. 365) (1. 366) (1. 367) (1. 368) (1. 369) (1. 370) (1. 371) (1. 372) (1. 373) (1. 374) (1. 375) (1. 376) (1. 377) (1. 378) (1. 379) (1. 380) (1. 381) (1. 382) (1. 383) (1. 384) (1. 385) (1. 386) (1. 387) (1. 388) (1. 389) (1. 390) (1. 391) (1. 392) (1. 393) (1. 394) (1. 395) (1. 396) (1. 397) (1. 398) (1. 399) (1. 400) (1. 401) (1. 402) (1. 403) (1. 404) (1. 405) (1. 406) (1. 407) (1. 408) (1. 409) (1. 410) (1. 411) (1. 412) (1. 413) (1. 414) (1. 415) (1. 416) (1. 417) (1. 418) (1. 419) (1. 420) (1. 421) (1. 422) (1. 423) (1. 424) (1. 425) (1. 426) (1. 427) (1. 428) (1. 429) (1. 430) (1. 431) (1. 432) (1. 433) (1. 434) (1. 435) (1. 436) (1. 437) (1. 438) (1. 439) (1. 440) (1. 441) (1. 442) (1. 443) (1. 444) (1. 445) (1. 446) (1. 447) (1. 448) (1. 449) (1. 450) (1. 451) (1. 452) (1. 453) (1. 454) (1. 455) (1. 456) (1. 457) (1. 458) (1. 459) (1. 460) (1. 461) (1. 462) (1. 463) (1. 464) (1. 465) (1. 466) (1. 467) (1. 468) (1. 469) (1. 470) (1. 471) (1. 472) (1. 473) (1. 474) (1. 475) (1. 476) (1. 477) (1. 478) (1. 479) (1. 480) (1. 481) (1. 482) (1. 483) (1. 484) (1. 485) (1. 486) (1. 487) (1. 488) (1. 489) (1. 490) (1. 491) (1. 492) (1. 493) (1. 494) (1. 495) (1. 496) (1. 497) (1. 498) (1. 499) (1. 500) (1. 501) (1. 502) (1. 503) (1. 504) (1. 505) (1. 506) (1. 507) (1. 508) (1. 509) (1. 510) (1. 511) (1. 512) (1. 513) (1. 514) (1. 515) (1. 516) (1. 517) (1. 518) (1. 519) (1. 520) (1. 521) (1. 522) (1. 5

— १) K K + m मम Ki मांमो मांमवमुर्गिनः;
K: म मांमो मांमवमुर्गिनः; V: B Da: Di: → म मां-
(B: कर्मांमो मांमवमुर्गिनः; D: म मांमो मांम-
वमुर्गिनः; D: म मांमो मांमवमुर्गि, २ (To missing)
म मांमि पुः ममम (M: ममो) मममि. ३ C मांमव
मुर्गिनः. ३ — १) K K V: B: Da: Di: → ३
(To missing) मांमो; B: ममो (for पुः); G: ममम
(for ममो-).

50 *) K.: K. विद्यापीठ; K.: विद्या [...]. K.
'परीक्षाप्रणाली'; K.: विद्या [...]; V. B.: D.

[illegible]

६०१. ५०० विनायक वैद्यनाथ स्वामीजी हैं।

— 3 (except Dec.) ann. 30'-50' — 4) Cf. 30'.
 To G. रणे व संयुक्त वन्यद मणि; G. रणे निरालं वन्य; To
 G. M. रणे व संयुक्त (G. M. रणे) वन्यद; To रणे व,
 G. M. वन्यद; वन्यद — 4) 30'. G. वन्यद (To
 मनेउम) — After 3 Do. repeats 2.1 3 (To
 मनेउम); reads 30.41

51 N (except Dine and Dist, ed. v. 106. With
Dist, ed. 41st — 1) To Go: M हवा (for हवा),
To Go: M हवा; To Go: हवा; Go: हवा (for
महाराज — 1) To Go: हवा, हवा, To Go: हवा;
(for हवा हवा) 2 To: महीना; पहिलामहीना (for
— 2) Do: Do: महीना (for महीना), Do
हवा; To: हवा (for हवा); Do: To: महीना, To: Do:
Do: To: G हवा; Do: महीना; Do: हवा, Do:
हवा हवा (for हवा हवा); Go: हवा, — 3)
Do: Do: हवा (for हवा); Do: हवा (for हवा), Do: महीना;
To: महीना (for महीना); S K To: महीना; Do: महीना; To:
महीना; To: महीना; Do: महीना (for महीना); Do: To: Go:
Mहीना महीना; Do: महीना.

52 *) Das Ds: {s}सविष्णु; Ds {s}वि; Gm*
(for ३३३). Ks: सवि: सवि: Ds: सवि: (by transp.).
— *) S Ks: Bas Ds T, G M सविष्णुसो; Ks V:
Ba Das Das Ds: सवि; Bas Ds सवि; Ts

[illegible]

ततोऽप्य कायाभिनयनं नाकुलिः

शिरः क्षुरेणाम्बु जलसंनिभाननम् ॥ ५२

ततः अतानीकमविध्यदाशुगे-

त्रिभिः त्रिनैः कर्णमुतोऽर्जुनं त्रिभिः ।

त्रिभिश्च मीमं नकुलं च सप्रभि-

वर्नादनं द्वादशभिश्च मातृकैः ॥ ५३

तदस्य कर्मातिमनुष्यकर्मणः

समीक्ष्य हृष्टाः कुम्भोऽभ्यपूजयन् ।

पराक्रमज्ञास्तु धनंजयस्य ते

दुतांज्यमग्राविति तं तु मेनिरे ॥ ५४

इक्ष्मन् पुत्रोः, C₂ कुण्डिनपुत्रो (for कुण्डिन), K₂ सप्तमः,
 D₂ T₂ स्वयं, G₂ सप्तम् (for सप्तम्), K₂ सविदपुत्रं
 नकुलानमः सप्तम्. — *) D₂ कोषाद् (for कोषाद्),
 K₂ V₁ B D T₂ विवर्तं (for विवर्तं). — *) T₂
 हरः (for हरः), D₂ भुरेज (sic) (for भुरेज), T₂ G
 M [अ] इक्ष्मन्सप्तमं (for इक्ष्मन्सप्तमं).

53. ^a) La D अविषयदु (for अविविषयदु). Ks Vi
B Ds (T) मन्त्रः (for मन्त्रमैत्र). — Ks
cm. 47st. — ^b) Ki Vi B D T (Gs) प्रति; Ks माने:
(for लोपते); Ds [S] ज्ञानम्. Ds द्वि (for त्रिभिः). — ^c)
Ss ks स (for च). — ^d) Dm प्रमादेन. Tt Gs
प्रपादे: (for च मायादे:).

54 *) Da Ms. सदस्व; T₁ G M. सतास्व; G₁ सवास्व (for सदस्व). — *) T₂ इत्तं (for इष्टा); S₂ उपपूजयन्; T₁ क्' (for उप'); — *) D₂ T₂ च (for सु); K_s धर्मेनयस्य; B. ततोनुयस्य (for धर्मेनयस्य). Be-a Dai Di-e-t T₂ G₁ M वे; D₂ वस्व; G₁ om. (for ले). — *) K_s om. उवम् S K₁.२६ विविधैः; Be-: Una D₂.२.२ इति ते सु; Dai D₂ इति ते सु; D₂ विविधै (for इति सं). T₁ हुतागमस्त्यिवि मे रेते (sic); T₂ हुतागमसं त्यिवि मेतिरे तु ते; G₁ हुतागमस्त्यिवि मेतिरे ते; G₂ हुतागमस्त्यिवि ते तु मेतिरे; G₃ हुतं तमाप्त्यिवि मेतिरे च ते; M हुतागमसं (M. 'हि) त्यिवि सं (M₁ ते) तु मेतिरे. — After 54, T₁ G M ins. an addl. colophon. [Aśhy. name: M₁ बुद्धिद्वयः. — Aśhy no.: T₁ G₁ 99; G₁ M₁-a 98; M₁ c9.]

55 Before 55, T: G M ins. संख्यः. — ") S: पक्षिणः (for पर). T: -हंता (for -वाही). — ") G: हतं समाहोय्य (for हताय). D: आरोप्य (for आहोय्य).

ततः किरीटी परवीरघाती

हताश्वपालोक्य नरप्रवीरम् ।

तमभ्यधावदृपसेनमाहवे

स मृतजस्य प्रमुखे स्थितं तदा ॥ ५५

तमापतन्तं नावीगमुग्रं

महाहवे बाणमहन्धारिणम् ।

अभ्यापनकर्णमुतो महारथो

यथैव चेन्द्रं नम्रचिः प्ररातने ॥ ५६

ततोऽद्वितेनैक्यतेन पार्थ

अरैर्विन्दा सूतप्रवस्य प्रवः ।

Dn: Ds Gs नरप्रवीरः; T1:2 G1:2 M कुरुप्रवीरं (M: 'र:).
— After 55^{ab}, N T1:2 inc.:

१७०* माद्रीसुतं नकुलं लोकमध्ये

समीक्ष्य कृष्णं भृशत्रिदशतं च ।

[(L. 1) T₁ राजमण्ये (for लोक). — (L. 2) S K₂ T₂ कर्ण; K₂ कण्ये; T₁ बाणैर (for कर्ण). S: K₂ & B₁ & D₂ दृशकै (S: *क; K₂ B₁ & *वि)क्षितं च; D₂ च शरादिनं दृशं (for अशु विक्षितं च.)]

— ') B: Dn: Ds: १.१.१ समन्व- (for तमन्व-). Ks
महादेव; S (T₂ missing उग्रो (for जादेव). — ') Ds:
मृतपुत्रप्र(Ds' प्रं प्र मुने. Dn: स्थितस्तदा. S (T₂ missing)
राधास्तस्य प्रमथेय (T₁ 'थेय; T₂ Gs' न्यत्) पत्रं.

56 a) B: नरबीरमुखं. — For 56^{ab}, T₁: G M
subst.:

971* समापतन्तं तत्सोपद्रुपं

कुरुतमं वागमहत्तवारम् ।

[(L. 2) G. 3 M-परिच (for चारम्).]

— ') Dn1 D2 महारथे (D2 'ये); S (T2 missing)
महाराथा (for महारथो). — ') K1 वयैव चंद्रं; B1-2-3
Dn1 D2-4.5.7 वया मयैव; T2 वयामयैव (for वयैव चन्द्रं).
V1 B1 Dn1 D2 तयैव; B2 तयैव तं; B2-3 Dn1 D2-4.5.7
T2 G1 M1 पुरा तथा; T1 G1-2 पुरा रणे (for पुरातने).
— After 36, S (T2 missing) ins. :

972* तौ तत्र सुग्री रथकृत्तरौ रणे

परस्परस्वाभिमुखौ महारथौ ।

ससर्जंतुः शरसंघानमेका-

न्तं भ्रान्तरूपौ सुभृशं तदानीम् ।

[(L. 2) T: महारणे (for 'रथी). — (L. 3) G: अमोघान्;
G: अनेकान्: (for अनेकान्).]

57 *) K: तद्वहतेन (for ततोऽहतेन). K: [य]

ननाद नादं मुमहानुभावी

विद्वेन अक्रं नमुनिः ॥ ५८

पुनः स पार्थ वृषसेन उग्रै-

बालीगविन्द हू अमलमध्वे ।

तथैव कृष्णं नयनिः समाक्षेप-

न्यूनश्च पार्थ दशभिः शिताग्रैः ॥ ५८

ततः किरीटी रजमूर्ति कोष-

नकुत्वा विनाश्यां स्रुष्टिं ललाटे ।

सुमोच नामान्विशिष्टान्महात्मा

वधाय गजन्मूतपुङ्ख मंजये ॥ ५९

विष्वायुः सैनं दध्ममिः दृष्टं क-

सर्वमवसक्तं प्रममं किरीटी ।

विष्णोर्द वासोऽयमनं सुजी च

धुर्योधनसुमिः विर एव योनिः ॥ ३०

म पार्थवानामिह नः पदा उ

रथाडिवाहविधिना समायाम् ।

[illegible][illegible]

१७३* पूर्व तथा मध्यमोत्तम दिशा

महाशयैः श्रीमहेशः महेशैः ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

((L. 1) Ba Daa Da. वा; Ti वा (for वा). V
 रुद्धेयं विद्मः, Daa Taa वेदमुद्धेयं — (L. 2) Ka वा-
 वा; Daa Taa वावावा (Ti 'वा') (for वावाः) Ba
 Di Ti वावाः (Ti 'वा'), Daa Di वावा (for वावा).

[illegible][illegible]

60 *) Di विविधैः, Di नववि. (for इतिवि.) Di
K.० दृष्टं (K.० दृष्टं); K.० दृष्टं, Di विविधैः (for
दृष्टं). — *) K.० प्रत्यक्षमयैः, Di प्रत्यक्ष मयैः, Di
प्रत्यक्षमयैः (for 'मयै'), Co. प्रत्यक्षमयैः (sic), Di Te
प्रत्यक्ष (for प्रत्यक्ष), Di Te G M विविधमयै दृष्टंमयैः
(Di 'मयै'), Di नवमयै प्रत्यक्ष दृष्टं. — *) G.०
(for 'मयै'), G.० 'मयै' (for 'मयै'), Di K.०
मयै, Di विविधैः मयै प्रत्यक्षमयै (sic). — *)
Te, G M मयै मयै विविध (Di 'मयै') (for मयैमयै), Di
K.० विविधमयै, Di विविध मयै (for विविध मयै), Di विविधैः
मयै, Di विविधमयैः, Di मयै विविधमयैः (for विविध मयै
मयै), Di मयै, Te, G M मयै मयै, G.० मयै
(for मयै).

61 Ks reads 41* twice. — *) Ti Gs: मन्दः
Gs M मन्द (for मन्द). Ks विनाश; Ds Gs विविधो

C. B. 440
S. B. 47.
S. B. 47.

तथैव पाण्डवेयानां ग्लहः पार्थोऽभवद्युधि ॥ २५
न एव मय्यास्तत्रामन्त्रेक्षकाश्चाभवन्म ते ।
तत्रैषां ग्लहमानानां भ्रुवौ जयपराजयौ ॥ २६
ताभ्यां धूने ममायत्तं विजयायेतराय वा ।
अस्माकं पाण्डवानां च स्थितानां रणमूर्धनि ॥ २७
तौ तु स्थितौ महाराज ममरे युद्धशालिनौ ।
अन्योन्यं प्रतिस्पर्ध्यावन्योन्यस्य जयैषिणौ ॥ २८
तावुभौ प्रजिहीर्षतामिन्द्रवृत्राविवाभितः ।

B: ग्रहः; D: गृहः; T: गृह (for ग्लह). S K1.2.4 V1
D1.1 Dn1 1.2.4.7 जालीद् (for जालीद्). — ^a) B1
T: ग्रहः; D: गृहः (for ग्लहः). K2 V1 B D S (T
missing) तदा (for युधि).

26 ^a) B: तत्तव; B: च एव; S (T missing) तयोस्तु
(G: ज) (for त एव). — ^b) K2 D: अवन्; M1 [ज]-
अवद्. B1.2 D: तदा; B: महे; B1.2 D1.2.4.7 च ते; D:
रणे; S (T missing) युधि (for का ते). — ^c) D:
तथैव. K2 Ca ग्रहमाना; Ca 'जा'नौ; D: T: गृह'; G1
गृह' (for ग्लह'). — ^d) S: V1 B D1 D1.1 भ्रुवः;
K2 भ्रुवो; T: ध्रुवौ (for भ्रुवौ).

27 ^a) B: धूते. K2 समायातं; B1 'यातं; B: 'सते;
Dn1 'सकं; D: यथावत् (for समायातं). K2 ताभ्यां दृति-
समायातः; D: T1.2 G1 M ताभ्यां वै धू (D: दु) समायातः;
G1.2 ताभ्यां वै धूतिरा (G: धूतमा'सीत्. — ^b) D1.2.3
T1 G1 च (for वा). K2 विजये नराय च (sic). — ^c)
D1.2 युष्माकं; G1 आस्माकं. S (T missing) पाण्डवेयानां
(for 'वानां च). — ^d) G1 जालिनां (for स्थितानां).

28 ^a) S: जलितौ; K2 स्थितौ तु (by transp.);
T1 G1.2 संरक्षौ; T: M संस्थितौ; G1 संहितौ. T: महामानौ
(for 'राज). — ^b) T1 कुदशोमिनौ; G1 M युद्धपाणिनौ
(for 'पाणिनौ). — ^c) D1.2.3 T: G: अन्योन्य (for
अन्योन्य). G: जय (for प्रति). — ^d) K2 V1
B1.2 D1.2 D1.2 जयैषिणौ (for जयै). B: Dn1 S (T
missing) अन्योन्यवच (G1.2 'जय'कांक्षिणौ).

29 ^a) K2 T: G: M1.2 प्रजिहीर्षताम् (K: 'ताम्);
K2 'हीर्षताम्; B1 D1.2.3 प्रा (D1.2 प्र) जिहीर्षताम्; B1.2
प्रा (B: 'ज) पापताम्; D1.2 D1.2 प्राजि (D1 'हि) ही-
र्षताम् (sic); Dn1 प्रजिहीर्षताम्; D1.2 T1 G1 प्रजिहीर्षताम्;
G: 'हीर्षताम्; M1 प्रतिजिहीर्षताम् (hypermetrie); Ca
प्रजिहीर्षताम् (as in text). — ^b) K1 [ज]मिनाः; K2

भीमरूपधरावान्तां महाधूमाविच ग्रहौ ॥ २९
ततोऽन्तरिक्षे साक्षेपा विवादा भरतर्षभ ।
मिथो मेदाश्च भूतानामासन्कर्णार्जुनान्तरे ।
व्याश्रयन्त दिशो मित्राः सर्वलोकाश्च मारिष ॥ ३०
देवदानवगन्धर्वाः पिशाचोरगराक्षसाः ।
प्रतिपक्षग्रहं चक्रुः कर्णार्जुनसमागमे ॥ ३१
घौरासीत्कर्णतो व्यग्रा सनक्षत्रा विशां पते ।
भूमिर्विशाला पार्थस्य माता पुत्रस्य भारत ॥ ३२

[ज]मिनी; V1 B Dn1 D1.2.3 S (T missing) प्रभो;
D1.2 D1.2 प्रभो; D: [ज]मिनी (for [ज]मिनी). — ^a)
G1 सीमायुध (for सीमरूप). G2 जाल्यां (for जाल्यां).
— ^b) K2 महाधूम; B: D1.2 D: 'धूमा' (for 'धूमा').
— After 29, T: ins. 302^a.

30 ^a) S: ततोऽन्तरिक्षे; V1 B D1.2 'रीक्षे. D:
सिद्धानां; D: S (T missing) संज्ञे (for साक्षेपा).
— ^b) K2 विवादा; D1.2 S (T missing) विवादो
(for विवादा). Dn1 भरतर्षभ. — D: om. 30^a-31^b.
— ^c) S: K2 lacuna; K1 मित्रेभ्यः; K2 देवार्षिः; D:
भूताश्च; T1.2 G: M1.2 मेदाश्च; M1 भूतश्च (for मेदाश्च).
— ^d) T: G1.2 M जालीद् (for जालम्). B: कृष्णार्जुनान्तरे
(for कर्ण). — ^e) K2 विविश्रंत (sic); V1 B (except
B1) Dn1 D1 (before corr.) G1.2 इयज्यन्त; T: इयज्य';
G: जय' (for इयज्य'). B: Dn1 मिथो; S (T missing)
द्विषा (for दिशो). — ^f) B: लोकपादाश्च; B: सर्वलो-
काश्च (for 'लोकाश्च). Dn1 तु (for च). S (T missing)
सर्वे (G1.2 M1 'दे'; G2 'दो) लोकाः परंतप.

31 D: om. 31^a (cf. v. 1. 30). — ^b) G1 सयक्षोरग-
(for पिशाचोरग). — ^c) K2 प्रतिलक्षग्रहं; T1.2 'पक्षग्र-
(T: 'गृह'; G M 'पक्षग्र (G1 ग्र)ह'; Ca 'पक्षग्रहं (as in
text). B: कृहः (for चक्रुः). — ^d) B: कृष्णार्जुनः; T:
कर्णान्तरे (for कर्णार्जुन).

32 ^a) Dn1 सुतपुत्रस्य; D1.2 सर्वतो व्यग्रा; T:
कर्णमात्रिणः; T: G 'पक्षेभ्यः; M 'तोपत्र (for 'तो व्यग्रा).
— ^b) Dn1 पक्षे मतेव विद्विषा. — ^c) D: विशीर्णां
(for विशाला). Dn1 T1.2 भूमिर्धनं च यस्मासीद्; G M
भूमिर्धना पाथेमाता. Ca oites भूमिर् (as in text).
— ^d) K2 D: मारिषः (D: 'व); V1 B D1.2.3 वै
यथा; D: चानव (for भारत). Dn1 T1 मतेव जय (T:
द्विष/कांक्षिणी; T: मतेव द्विषारिणी; G M पुत्रस्य जय-
कांक्षिणी (G: 'ज).

६. ६. ३३
६. ६. ३३, ३४

धनंजयमुपाजगमुगादित्याः कर्णतोऽभवन् ॥ ३९
देवास्तु पित्रुभिः सार्धं मगणार्जुनतोऽभवन् ।
यमो वैश्रवणश्चैव वरुणश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४०
देवब्रह्मनृपर्षीणां गणाः पाण्डवतोऽभवन् ।

De. 39-40-41 [S. 39; Dn. 1 [5] (for 39). — After 39th, Tl. 3 G. 1 Ms. 1 ins.:

३९* कर्णः समपक्षान् चमुगाकवर्षामि च ।

मुगाश्च वज्रवैव मिहृष्याप्रान्तपैव च ।

यमवश्च सदेन्द्रेण मरुतश्च महाहिता ।

[(L. 1) Cf. 34th. T. 3 वसुगाश्च (for वसुगाः). — T. 1 (as om. line 2). — (L. 2) Cf. 38th. T. 3 वसुश्च (for वसुः). T. 3 om. the post. half. — After line 2, G. 1 Ms. 1 repeat: 39th. — (L. 3) T. 3 transp. वसवश्च and मरुतश्च.]

On the other hand, G. 1 ins. after 39th:

३९* बलिः (सी?) वज्रश्च सोमश्च यमो वैश्रवणस्तदा ।

— *) K. 3 B. 1 D. 3 वज्रवसवश्च ते स्व (B. 1 चा; D. 3 द्या); V. 1 Dn. 1 वसवश्च ते पक्षे; B. 3 D. 1 D. 1 T. 3 G. 1 M. 1 वसवश्च ते यमो; B. 1 M. 1 र्वा; T. 1 स्वा। — *) K. 3 Dn. 1 [S] भवत्. — After 39, N (except B. 1) ins.:

३९* विशः क्षुद्राश्च मुगाश्च वर्णमंकरजाश्च ये ।

सर्वपापेषु ते राजप्रापेयमभयस्तदा ।

[(L. 1) D. 3 वीराः (for विशः). S. K. 1. 4 transp. क्षुद्राश्च and मुगाश्च. D. 3 क्षुद्राश्च (for क्षुद्राः). B. 1 मुगाश्च. D. 3 वर्ण-मंकरजाश्च (for 'संकरजाश्च'). B. 1 वर्णमंकरजाश्च; B. 3 Dn. 1 ये च मंकरजाश्च (for the posterior half). — (L. 2) Dn. 1 क्षुद्रास्तु महाप्राज (for the prior half). S. K. 1. 4 क्षुद्राश्च (for वज्रवसुः). B. 1 Dn. 1 D. 4. 3 तथा; D. 3 तथा (for तथाः).]

40 B. 3 om. 40th. — *) S. (T. 3 missing) देवताः (for देवास्तु). — *) B. 3 Dn. 1 सपदायुगाः; D. 3 पार्श्वो-जवत् (for [व]र्जित). Tl. 3 G. 1 मरुतश्च (G. 1 विभि)श्च परंतप. — After 40th, Tl. 3 G. 1 M. 1 read 41st. — *) S. D. 3 वैश्रवणश्च. — After 40, N ins.:

४०* ब्रह्म क्षत्रं च वज्राश्च दक्षिणाधार्जुनं शिताः ।

अमुरा वायुजानाश्च कवचाश्च मुगाण्डजाः ।

राक्षसाः सह पादोभिः अमुगाकाश्च कर्णतः ।

[(L. 1) K. 1 क्षत्रं च; B. 3 क्षत्राश्च. V. 1 B. 1. 4 D. 1 D. 1. 4 वज्राश्च; D. 3 वज्राश्च; D. 3 वज्राश्च (for वज्राः). D. 3 अर्जुनं (for वा). D. 3 दक्षिणाधार्जुनं शिता (for the posterior

तुम्बुरुप्रमुखा राजन्गान्धर्वाश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४१

प्रावेयाः सह मौनैर्यगन्धर्वाप्सरसां गणाः ।

ईहामृगव्याडमृगक्षिपश्च रथपत्तिभिः ॥ ४२

उक्षमानास्तथा मेघैर्वायुना च मनीषिणः ।

half). — (L. 2) D. 3 अपोर (for अमरा). D. 1 देवाश्चैव विरावाश्च (for the prior half). — (L. 3) K. 3 V. 1 स-मुगाकाश्च; B. 3. 3 D. 1 Dn. 1 D. 1. 4 वज्र* (for वज्र*). D. 4. 3. 7 वृ (for वः).]

41 G. 3 transp. 41st and 41st. — *) D. 3 मनीषीणां च (for नृपर्षीणां). — For 41st, S. (T. 3 missing) subst.:

४१* देवर्षिब्रह्मर्षिगणाः सर्वे च स्ववराश्च ये ।

[T. 3 देवर्षयो ब्रह्मर्षयः (for the prior half). T. 1 दृक्प्रमुखाश्च; T. 3 M. 1 चक्रवराश्च (for च स्ववराश्च). G. 1 सप्तकन्याश्चपदे (sic) (for the posterior half).]

— Tl. 3 G. 1 M. 1 read 41st after 40th. — *) K. 3 Dn. 1 तुम्बुरुः; D. 3 तुम्बुरुः (for तुम्बुरुः). S. (T. 3 missing) सर्वे (for राजन्). — *) T. 3 G. 1 मरुतर्षभ (for च यतोऽर्जुनः).

42 *) V. 1 B. 1 D. 1 Dn. 1 D. 1. 4 Co प्रावेयाः (Dn. 1 'यो'); B. 1 रावेयाः; D. 3 प्रावेयाः; D. 3 प्रयाणाः; T. 3 G. 1 M. 1 प्रमेयाः; G. 1 Ms. 4 प्रावे (G. 1 'मे'याः); C. 7 प्रावेयाः (as in text). V. 1 Dn. 1 D. 3 Tl. 3 G. 1 M. 1 C. 7 मौनेयाः; B. 3 D. 1 (marg. as in text) सैनैवैर; D. 3 सैनैवैर; Co सैनैवैर (as in text). G. 1 प्रवेयाश्च सप्तमेया. Ca cites प्रावेयमौनेयाः. — *) D. 3 S. (T. 3 missing) क्षुमा (G. 1 M. 1 'त्रा')श्चाप्सरसां (for गन्धर्वां). K. 3 B. 3 D. 1. 4. 3 गणैः (for गणाः). — After 42nd, Tl. 3 G. 1 M. 1 ins. a passage given in App. I (No 37). — *) K. 3 B. 3 D. 1 Dn. 1 D. 1 ई (Dn. 1 D. 1 ई) हासुगाः; D. 3 ईहासुगाः; Co ईहा-सुगैर (for ईहासुगाः). K. 3 बालसुगैर; B. 3 D. 3 G. 3 ब्याल-सुगैर (B. 3 'ग'); Dn. 1 पक्षिगणाः; Tl. 3 G. 1 M. 1 ब्यालसुगैर; Co ब्यालसुगैर (as in text). V. 1 ईहासुगौ बालसुगैर. — *) V. 1 B. 3 D. 1 (except D. 1) Tl. 3 G. 1 M. 1 द्विपाश- (for द्विपाश). K. 3 मुगा द्विपाशपत्तिभिः; G. 1 द्विपाश-रथपत्तिभिः.

43 *) D. 3 Tl. 3 G. 1 M. 1 उक्षमाना (M. 1 'ज'). S. (T. 3 missing) परे (for तथा). — *) B. 3 वर्मेया (for वायुना). D. 3 [व] (for च). G. 3 विभिषिञ्जनाः (for च मनीषिणः). — *) K. 3 दिव्यतः. — *) K. 3 B.

दिदक्षुः समाजगुः कर्णार्जुनममागमम् ॥ ४३

देवदानवगन्धर्वा नागा यक्षाः पतत्रिणः ।

महर्षयो वेदविदः पितरश्च स्वधामनुतः ॥ ४४

तपो विद्यान्तर्गतयो नानाकृताम्बरनिषः ।

अन्नमिक्षे महागत्र विनदन्नोऽन्नमन्त्रिरे ॥ ४५

ब्रह्मा ब्रह्मर्षिभिः सार्धं प्रजापतिनिर्गद्य च ।

D: + M: स्वभावात्मे : + स्वभावात्मम् :

44. * To Gā: गंधर्वः (for गन्धर्वः) — *)
 Ka B Da: Da: Da: ०-० To: नागवधः; V: वधः नागः
 (by transp.); To Gā: M: नागवधः; G: नागः वधः
 — *) Da: नागवधः; S (To missing) देववधः (for
 देवविधः) — *) Sa: Ka: V: मुखा (V: हा: मुखा:
 Da: नागवधः (for गन्धर्ववधः).

[illegible]

46: Ts = Ks B. vowel; P. Das D. as.
वास्थिनो (Da 'नी'); Da 'दा' (for [जु'व']). A
भगवानास्थिनो वाने; Da Is मयस्यै स्थिनो वाने; Ts
मयस्यैवास्थिनो वाने; T. G M आस्थिनो वायमाकसे. — 47
Ks V. B. as - D S (Ts missing) अगमन् (Da 'ने'); B
आगतः (for अग्रयात्). — N T. ms. after 46: Ts
after 22:

१०१* समेतो नो महात्मानो ददा कर्मफलं ह्यो ।

कर्तव्यो जयती कर्ममिति शब्दोऽवधीत्ययम् ।

अथनामहर्षे कर्णे हृदि सूर्योऽम्बभासकः ।

हृदयादीनां मया सुतः कर्णो जगत् संयुगे ।

दुःखा कर्म जयात्तदा मम पुण्यो जनेजयः । [5]

इति सूर्यस्य वैशाखीद्विषादो ज्ञानमयः च ।

पञ्चमं स्थितं योऽपि तस्यैव पुनरपि पुनरपि ।

हेचक्षमाक्षी हेवानामस्तु राज्ञां लक्ष्मीः च ।

समस्तैः श्री महात्मनाम् दया कर्मचरैश्च ।

अकम्प्यन्त त्रयो लोकाः सहस्रैर्वर्षिचारजाः । [10]

सर्वे देवगणाश्चैव सर्वभूतानि यानि च ।

मन्त्रः पार्थिवस्तो वैवा मन्त्रः कर्णस्तोऽमरः ।

समस्तस्यैवः पक्षौ । अथवा न स्यात्पक्षौः ।

(8) K₁-s Da:s on line 1. — (L 1) Ti śī gūṇi;
Ti śī gūṇi (by transp.). Kaḡ (for śī). — (L 2)
Ba gūṇi; Ba Da:s Da Ts₁ wa (for gūṇi). — After
line 2, Ba reads line 10. D₁ repeats lines 3-4 after

[illegible]

T₁ cont.: T₁ G M ins. after 46

३३३* ततः प्रजापतिस्तुभंमात्रमाय अहीदमे ।

देवस्य वसि ते इह सर्वपापद्वयोन्नाया ।

विशेष कर्म: निम्नलिखित कर्मकराः

मन्वाहंनः सिद्धसिद्धसुतेऽसिद्धसुते ।

इन्दी-अवस्थापि अन्तर्गत संस्थाप

11 12 13

प्रजापतेः श्रेष्ठः तपोमैदृशकम् ।

Conclusion

संज्ञा: १

प्रजापतिस्तु तं ह्युप देवमासं नमसागमम् ।

आजपील लोरो राजमन्त्रालयो वै सभ्ये भवः ।

प्रमाणितः प्रमाणितः प्रमाणितः ।

उभौ शरदकर्मौ वसिष्ठकथाद्वयौ ।

आहो बल महारथे कर्णसंभवमहागजे ।

भविष्यति महापोऽं वसुधावसुधोविष ।

[illegible]

G. B. 6418
B. B. 6417
A. B. 6416

मधेनावस्थितो यानं दिव्यं तं देशमभ्ययात् ॥ ४६
दृष्ट्वा प्रजापतिं देवाः स्वयं हवमुपागमन् ।
समोऽस्तु देव विजय एतयोर्नर्मिहयोः ॥ ४७
तदुपश्रुत्य मधवा प्रणियन्त पितामहम् ।

— After 46, T₁ G₁ M₁ 1-1 T₂ 94, G₁ M₁ 2-1 T₃ 100, G₁ M₁ 3-1 T₄ 101, G₁ M₁ 4-1 T₅ 102, G₁ M₁ 5-1 T₆ 103, G₁ M₁ 6-1 T₇ 104, G₁ M₁ 7-1 T₈ 105, G₁ M₁ 8-1 T₉ 106, G₁ M₁ 9-1 T₁₀ 107, G₁ M₁ 10-1 T₁₁ 108, G₁ M₁ 11-1 T₁₂ 109, G₁ M₁ 12-1 T₁₃ 110, G₁ M₁ 13-1 T₁₄ 111, G₁ M₁ 14-1 T₁₅ 112, G₁ M₁ 15-1 T₁₆ 113, G₁ M₁ 16-1 T₁₇ 114, G₁ M₁ 17-1 T₁₈ 115, G₁ M₁ 18-1 T₁₉ 116, G₁ M₁ 19-1 T₂₀ 117, G₁ M₁ 20-1 T₂₁ 118, G₁ M₁ 21-1 T₂₂ 119, G₁ M₁ 22-1 T₂₃ 120, G₁ M₁ 23-1 T₂₄ 121, G₁ M₁ 24-1 T₂₅ 122, G₁ M₁ 25-1 T₂₆ 123, G₁ M₁ 26-1 T₂₇ 124, G₁ M₁ 27-1 T₂₈ 125, G₁ M₁ 28-1 T₂₉ 126, G₁ M₁ 29-1 T₃₀ 127, G₁ M₁ 30-1 T₃₁ 128, G₁ M₁ 31-1 T₃₂ 129, G₁ M₁ 32-1 T₃₃ 130, G₁ M₁ 33-1 T₃₄ 131, G₁ M₁ 34-1 T₃₅ 132, G₁ M₁ 35-1 T₃₆ 133, G₁ M₁ 36-1 T₃₇ 134, G₁ M₁ 37-1 T₃₈ 135, G₁ M₁ 38-1 T₃₉ 136, G₁ M₁ 39-1 T₄₀ 137, G₁ M₁ 40-1 T₄₁ 138, G₁ M₁ 41-1 T₄₂ 139, G₁ M₁ 42-1 T₄₃ 140, G₁ M₁ 43-1 T₄₄ 141, G₁ M₁ 44-1 T₄₅ 142, G₁ M₁ 45-1 T₄₆ 143, G₁ M₁ 46-1 T₄₇ 144, G₁ M₁ 47-1 T₄₈ 145, G₁ M₁ 48-1 T₄₉ 146, G₁ M₁ 49-1 T₅₀ 147, G₁ M₁ 50-1 T₅₁ 148, G₁ M₁ 51-1 T₅₂ 149, G₁ M₁ 52-1 T₅₃ 150, G₁ M₁ 53-1 T₅₄ 151, G₁ M₁ 54-1 T₅₅ 152, G₁ M₁ 55-1 T₅₆ 153, G₁ M₁ 56-1 T₅₇ 154, G₁ M₁ 57-1 T₅₈ 155, G₁ M₁ 58-1 T₅₉ 156, G₁ M₁ 59-1 T₆₀ 157, G₁ M₁ 60-1 T₆₁ 158, G₁ M₁ 61-1 T₆₂ 159, G₁ M₁ 62-1 T₆₃ 160, G₁ M₁ 63-1 T₆₄ 161, G₁ M₁ 64-1 T₆₅ 162, G₁ M₁ 65-1 T₆₆ 163, G₁ M₁ 66-1 T₆₇ 164, G₁ M₁ 67-1 T₆₈ 165, G₁ M₁ 68-1 T₆₉ 166, G₁ M₁ 69-1 T₇₀ 167, G₁ M₁ 70-1 T₇₁ 168, G₁ M₁ 71-1 T₇₂ 169, G₁ M₁ 72-1 T₇₃ 170, G₁ M₁ 73-1 T₇₄ 171, G₁ M₁ 74-1 T₇₅ 172, G₁ M₁ 75-1 T₇₆ 173, G₁ M₁ 76-1 T₇₇ 174, G₁ M₁ 77-1 T₇₈ 175, G₁ M₁ 78-1 T₇₉ 176, G₁ M₁ 79-1 T₈₀ 177, G₁ M₁ 80-1 T₈₁ 178, G₁ M₁ 81-1 T₈₂ 179, G₁ M₁ 82-1 T₈₃ 180, G₁ M₁ 83-1 T₈₄ 181, G₁ M₁ 84-1 T₈₅ 182, G₁ M₁ 85-1 T₈₆ 183, G₁ M₁ 86-1 T₈₇ 184, G₁ M₁ 87-1 T₈₈ 185, G₁ M₁ 88-1 T₈₉ 186, G₁ M₁ 89-1 T₉₀ 187, G₁ M₁ 90-1 T₉₁ 188, G₁ M₁ 91-1 T₉₂ 189, G₁ M₁ 92-1 T₉₃ 190, G₁ M₁ 93-1 T₉₄ 191, G₁ M₁ 94-1 T₉₅ 192, G₁ M₁ 95-1 T₉₆ 193, G₁ M₁ 96-1 T₉₇ 194, G₁ M₁ 97-1 T₉₈ 195, G₁ M₁ 98-1 T₉₉ 196, G₁ M₁ 99-1 T₁₀₀ 197, G₁ M₁ 100-1 T₁₀₁ 198, G₁ M₁ 101-1 T₁₀₂ 199, G₁ M₁ 102-1 T₁₀₃ 200, G₁ M₁ 103-1 T₁₀₄ 201, G₁ M₁ 104-1 T₁₀₅ 202, G₁ M₁ 105-1 T₁₀₆ 203, G₁ M₁ 106-1 T₁₀₇ 204, G₁ M₁ 107-1 T₁₀₈ 205, G₁ M₁ 108-1 T₁₀₉ 206, G₁ M₁ 109-1 T₁₁₀ 207, G₁ M₁ 110-1 T₁₁₁ 208, G₁ M₁ 111-1 T₁₁₂ 209, G₁ M₁ 112-1 T₁₁₃ 210, G₁ M₁ 113-1 T₁₁₄ 211, G₁ M₁ 114-1 T₁₁₅ 212, G₁ M₁ 115-1 T₁₁₆ 213, G₁ M₁ 116-1 T₁₁₇ 214, G₁ M₁ 117-1 T₁₁₈ 215, G₁ M₁ 118-1 T₁₁₉ 216, G₁ M₁ 119-1 T₁₂₀ 217, G₁ M₁ 120-1 T₁₂₁ 218, G₁ M₁ 121-1 T₁₂₂ 219, G₁ M₁ 122-1 T₁₂₃ 220, G₁ M₁ 123-1 T₁₂₄ 221, G₁ M₁ 124-1 T₁₂₅ 222, G₁ M₁ 125-1 T₁₂₆ 223, G₁ M₁ 126-1 T₁₂₇ 224, G₁ M₁ 127-1 T₁₂₈ 225, G₁ M₁ 128-1 T₁₂₉ 226, G₁ M₁ 129-1 T₁₃₀ 227, G₁ M₁ 130-1 T₁₃₁ 228, G₁ M₁ 131-1 T₁₃₂ 229, G₁ M₁ 132-1 T₁₃₃ 230, G₁ M₁ 133-1 T₁₃₄ 231, G₁ M₁ 134-1 T₁₃₅ 232, G₁ M₁ 135-1 T₁₃₆ 233, G₁ M₁ 136-1 T₁₃₇ 234, G₁ M₁ 137-1 T₁₃₈ 235, G₁ M₁ 138-1 T₁₃₉ 236, G₁ M₁ 139-1 T₁₄₀ 237, G₁ M₁ 140-1 T₁₄₁ 238, G₁ M₁ 141-1 T₁₄₂ 239, G₁ M₁ 142-1 T₁₄₃ 240, G₁ M₁ 143-1 T₁₄₄ 241, G₁ M₁ 144-1 T₁₄₅ 242, G₁ M₁ 145-1 T₁₄₆ 243, G₁ M₁ 146-1 T₁₄₇ 244, G₁ M₁ 147-1 T₁₄₈ 245, G₁ M₁ 148-1 T₁₄₉ 246, G₁ M₁ 149-1 T₁₅₀ 247, G₁ M₁ 150-1 T₁₅₁ 248, G₁ M₁ 151-1 T₁₅₂ 249, G₁ M₁ 152-1 T₁₅₃ 250, G₁ M₁ 153-1 T₁₅₄ 251, G₁ M₁ 154-1 T₁₅₅ 252, G₁ M₁ 155-1 T₁₅₆ 253, G₁ M₁ 156-1 T₁₅₇ 254, G₁ M₁ 157-1 T₁₅₈ 255, G₁ M₁ 158-1 T₁₅₉ 256, G₁ M₁ 159-1 T₁₆₀ 257, G₁ M₁ 160-1 T₁₆₁ 258, G₁ M₁ 161-1 T₁₆₂ 259, G₁ M₁ 162-1 T₁₆₃ 260, G₁ M₁ 163-1 T₁₆₄ 261, G₁ M₁ 164-1 T₁₆₅ 262, G₁ M₁ 165-1 T₁₆₆ 263, G₁ M₁ 166-1 T₁₆₇ 264, G₁ M₁ 167-1 T₁₆₈ 265, G₁ M₁ 168-1 T₁₆₉ 266, G₁ M₁ 169-1 T₁₇₀ 267, G₁ M₁ 170-1 T₁₇₁ 268, G₁ M₁ 171-1 T₁₇₂ 269, G₁ M₁ 172-1 T₁₇₃ 270, G₁ M₁ 173-1 T₁₇₄ 271, G₁ M₁ 174-1 T₁₇₅ 272, G₁ M₁ 175-1 T₁₇₆ 273, G₁ M₁ 176-1 T₁₇₇ 274, G₁ M₁ 177-1 T₁₇₈ 275, G₁ M₁ 178-1 T₁₇₉ 276, G₁ M₁ 179-1 T₁₈₀ 277, G₁ M₁ 180-1 T₁₈₁ 278, G₁ M₁ 181-1 T₁₈₂ 279, G₁ M₁ 182-1 T₁₈₃ 280, G₁ M₁ 183-1 T₁₈₄ 281, G₁ M₁ 184-1 T₁₈₅ 282, G₁ M₁ 185-1 T₁₈₆ 283, G₁ M₁ 186-1 T₁₈₇ 284, G₁ M₁ 187-1 T₁₈₈ 285, G₁ M₁ 188-1 T₁₈₉ 286, G₁ M₁ 189-1 T₁₉₀ 287, G₁ M₁ 190-1 T₁₉₁ 288, G₁ M₁ 191-1 T₁₉₂ 289, G₁ M₁ 192-1 T₁₉₃ 290, G₁ M₁ 193-1 T₁₉₄ 291, G₁ M₁ 194-1 T₁₉₅ 292, G₁ M₁ 195-1 T₁₉₆ 293, G₁ M₁ 196-1 T₁₉₇ 294, G₁ M₁ 197-1 T₁₉₈ 295, G₁ M₁ 198-1 T₁₉₉ 296, G₁ M₁ 199-1 T₂₀₀ 297, G₁ M₁ 200-1 T₂₀₁ 298, G₁ M₁ 201-1 T₂₀₂ 299, G₁ M₁ 202-1 T₂₀₃ 300, G₁ M₁ 203-1 T₂₀₄ 301, G₁ M₁ 204-1 T₂₀₅ 302, G₁ M₁ 205-1 T₂₀₆ 303, G₁ M₁ 206-1 T₂₀₇ 304, G₁ M₁ 207-1 T₂₀₈ 305, G₁ M₁ 208-1 T₂₀₉ 306, G₁ M₁ 209-1 T₂₁₀ 307, G₁ M₁ 210-1 T₂₁₁ 308, G₁ M₁ 211-1 T₂₁₂ 309, G₁ M₁ 212-1 T₂₁₃ 310, G₁ M₁ 213-1 T₂₁₄ 311, G₁ M₁ 214-1 T₂₁₅ 312, G₁ M₁ 215-1 T₂₁₆ 313, G₁ M₁ 216-1 T₂₁₇ 314, G₁ M₁ 217-1 T₂₁₈ 315, G₁ M₁ 218-1 T₂₁₉ 316, G₁ M₁ 219-1 T₂₂₀ 317, G₁ M₁ 220-1 T₂₂₁ 318, G₁ M₁ 221-1 T₂₂₂ 319, G₁ M₁ 222-1 T₂₂₃ 320, G₁ M₁ 223-1 T₂₂₄ 321, G₁ M₁ 224-1 T₂₂₅ 322, G₁ M₁ 225-1 T₂₂₆ 323, G₁ M₁ 226-1 T₂₂₇ 324, G₁ M₁ 227-1 T₂₂₈ 325, G₁ M₁ 228-1 T₂₂₉ 326, G₁ M₁ 229-1 T₂₃₀ 327, G₁ M₁ 230-1 T₂₃₁ 328, G₁ M₁ 231-1 T₂₃₂ 329, G₁ M₁ 232-1 T₂₃₃ 330, G₁ M₁ 233-1 T₂₃₄ 331, G₁ M₁ 234-1 T₂₃₅ 332, G₁ M₁ 235-1 T₂₃₆ 333, G₁ M₁ 236-1 T₂₃₇ 334, G₁ M₁ 237-1 T₂₃₈ 335, G₁ M₁ 238-1 T₂₃₉ 336, G₁ M₁ 239-1 T₂₄₀ 337, G₁ M₁ 240-1 T₂₄₁ 338, G₁ M₁ 241-1 T₂₄₂ 339, G₁ M₁ 242-1 T₂₄₃ 340, G₁ M₁ 243-1 T₂₄₄ 341, G₁ M₁ 244-1 T₂₄₅ 342, G₁ M₁ 245-1 T₂₄₆ 343, G₁ M₁ 246-1 T₂₄₇ 344, G₁ M₁ 247-1 T₂₄₈ 345, G₁ M₁ 248-1 T₂₄₉ 346, G₁ M₁ 249-1 T₂₅₀ 347, G₁ M₁ 250-1 T₂₅₁ 348, G₁ M₁ 251-1 T₂₅₂ 349, G₁ M₁ 252-1 T₂₅₃ 350, G₁ M₁ 253-1 T₂₅₄ 351, G₁ M₁ 254-1 T₂₅₅ 352, G₁ M₁ 255-1 T₂₅₆ 353, G₁ M₁ 256-1 T₂₅₇ 354, G₁ M₁ 257-1 T₂₅₈ 355, G₁ M₁ 258-1 T₂₅₉ 356, G₁ M₁ 259-1 T₂₆₀ 357, G₁ M₁ 260-1 T₂₆₁ 358, G₁ M₁ 261-1 T₂₆₂ 359, G₁ M₁ 262-1 T₂₆₃ 360, G₁ M₁ 263-1 T₂₆₄ 361, G₁ M₁ 264-1 T₂₆₅ 362, G₁ M₁ 265-1 T₂₆₆ 363, G₁ M₁ 266-1 T₂₆₇ 364, G₁ M₁ 267-1 T₂₆₈ 365, G₁ M₁ 268-1 T₂₆₉ 366, G₁ M₁ 269-1 T₂₇₀ 367, G₁ M₁ 270-1 T₂₇₁ 368, G₁ M₁ 271-1 T₂₇₂ 369, G₁ M₁ 272-1 T₂₇₃ 370, G₁ M₁ 273-1 T₂₇₄ 371, G₁ M₁ 274-1 T₂₇₅ 372, G₁ M₁ 275-1 T₂₇₆ 373, G₁ M₁ 276-1 T₂₇₇ 374, G₁ M₁ 277-1 T₂₇₈ 375, G₁ M₁ 278-1 T₂₇₉ 376, G₁ M₁ 279-1 T₂₈₀ 377, G₁ M₁ 280-1 T₂₈₁ 378, G₁ M₁ 281-1 T₂₈₂ 379, G₁ M₁ 282-1 T₂₈₃ 380, G₁ M₁ 283-1 T₂₈₄ 381, G₁ M₁ 284-1 T₂₈₅ 382, G₁ M₁ 285-1 T₂₈₆ 383, G₁ M₁ 286-1 T₂₈₇ 384, G₁ M₁ 287-1 T₂₈₈ 385, G₁ M₁ 288-1 T₂₈₉ 386, G₁ M₁ 289-1 T₂₉₀ 387, G₁ M₁ 290-1 T₂₉₁ 388, G₁ M₁ 291-1 T₂₉₂ 389, G₁ M₁ 292-1 T₂₉₃ 390, G₁ M₁ 293-1 T₂₉₄ 391, G₁ M₁ 294-1 T₂₉₅ 392, G₁ M₁ 295-1 T₂₉₆ 393, G₁ M₁ 296-1 T₂₉₇ 394, G₁ M₁ 297-1 T₂₉₈ 395, G₁ M₁ 298-1 T₂₉₉ 396, G₁ M₁ 299-1 T₃₀₀ 397, G₁ M₁ 300-1 T₃₀₁ 398, G₁ M₁ 301-1 T₃₀₂ 399, G₁ M₁ 302-1 T₃₀₃ 400, G₁ M₁ 303-1 T₃₀₄ 401, G₁ M₁ 304-1 T₃₀₅ 402, G₁ M₁ 305-1 T₃₀₆ 403, G₁ M₁ 306-1 T₃₀₇ 404, G₁ M₁ 307-1 T₃₀₈ 405, G₁ M₁ 308-1 T₃₀₉ 406, G₁ M₁ 309-1 T₃₁₀ 407, G₁ M₁ 310-1 T₃₁₁ 408, G₁ M₁ 311-1 T₃₁₂ 409, G₁ M₁ 312-1 T₃₁₃ 410, G₁ M₁ 313-1 T₃₁₄ 411, G₁ M₁ 314-1 T₃₁₅ 412, G₁ M₁ 315-1 T₃₁₆ 413, G₁ M₁ 316-1 T₃₁₇ 414, G₁ M₁ 317-1 T₃₁₈ 415, G₁ M₁ 318-1 T₃₁₉ 416, G₁ M₁ 319-1 T₃₂₀ 417, G₁ M₁ 320-1 T₃₂₁ 418, G₁ M₁ 321-1 T₃₂₂ 419, G₁ M₁ 322-1 T₃₂₃ 420, G₁ M₁ 323-1 T₃₂₄ 421, G₁ M₁ 324-1 T₃₂₅ 422, G₁ M₁ 325-1 T₃₂₆ 423, G₁ M₁ 326-1 T₃₂₇ 424, G₁ M₁ 327-1 T₃₂₈ 425, G₁ M₁ 328-1 T₃₂₉ 426, G₁ M₁ 329-1 T₃₃₀ 427, G₁ M₁ 330-1 T₃₃₁ 428, G₁ M₁

विजयो भुव एशान्नु विजयस्य महात्मनः ॥ ५२
मनस्यै वनशाश्रुम कृताश्रय तपोधनः ।
विमर्शि च महानेजा धनुर्वेदमश्रयतः ॥ ५३
अतिक्रमेव साहाय्यारिष्टमेतस्य परेषाम् ।

अतिक्रान्ते च लोकानामवाशो नियतो भवेत् ॥ ५२
न विद्यते व्यग्रम्यान् कृष्णयोः कुटपोः कृषिन् ।
सशरी समतर्भोर्मा मनस्य गुरुपर्वतो ॥ ५३
नरनारायणापेक्षो गुराणाहुविमर्शो ।

॥ ५३ ॥

नोविनो महात्मनेन महात्मा वृषमण्डलः ।

कर्म वा तस्य न ज्ञयो ज्ञानेन जललोचनम् ।

[Dni om. lines 1-3. — (L. 3) Tis ह्ये Tis
ज्ञान (for ज्ञान). — (L. 4) Tis ह्ये (for ज्ञान). — T.
om. lines 3-5. — (L. 5) Tis ज्ञानम् (for ज्ञानम्).
— (L. 6) Dni कर्मणम्]

For instance: Ka B Dni lines 1-3 after 53.

1001* वयो यजे स्वयं विष्णु पारयते जगत् प्रभुः ।

51 For the repetition in Tis G M, cf. v. 1. 50.
— *) Tis (all second time) जगत्प्रभुः, Tis (all
time) विमर्शः, Kumbh. ed. जगत्प्रभुः (for जगत्प्रभुः).

— *) Ka Vi B Dni De कृताश्रयः, Dni 'श्रय', Tis (both
both times) Gs (first time) महात्मनः, (both times)
Mas (both first time) महात्मनः, (both second time)
कृतिविमर्श (for कृतिविमर्श). — Dni line after 51 Tis
after the repetition of 53.

1002* पापे सर्वगुणोपेतो दृक्कार्ष्णिमिदं वनः ।

क्रियन्ते पाण्डवा निजं वनवासमादिनिर्मुक्तम् ।

संप्रसन्नपत्न्या चैव पत्नीः पुरुषपत्न्यः ।

[(L. 1) Tis इवः (for वनः).]

52 For the repetition in Tis G M, cf. v. 1. 50.
— *) Ka: अतिशयः; Ka Kumbh. ed. ज्ञानेयः; Ka
De 'ज्ञानेयः; B: 'ज्ञानेयः; Tis (both times); Gs (both
first times); (both times); M (all first time);
'ज्ञानेयः; Tis (second time) 'ज्ञानेयः (for 'ज्ञानेयः). Dni
De: 1: महात्मनः. — *) Ka B Dni Tis Gs (both
second time) दृक्; Dni Tis (second time) दृक्; Ca
दिहम्, as in text; Dni अत्यन्त (for अत्यन्त). Ka Vi
Bis: Dni Dni Dni: अत्यन्त पर्वतः; Bis: Dni अत्यन्त-
पर्वतः; Tis (first time); (both times) Gs Mas (all
second time) वन (Tis 'व' विमर्शवत्); Gs (first time)
वन स वीर्यवान्; Gs: M: (all both times) वन स
(Gs च) वीर्यवान्; Ms (first time) वन विमर्शवान् (for
वनस्य पर्वतवान्). Dni विमर्शवत् पर्वतः (as); Tis (first
time) विष्णुमण्डलविमर्शवान्; Ca etes विमर्शवत्. — *)
Vi: अतिशयः; B: Tis (both times); (second time) Gs
(both times); (first time) Mas (both first time); (as
(both both times) अतिशयः Tis 'ज्ञानेयः; Dni अत्यन्तः;
Gs (first time) अतिशयः; Ca 'ज्ञानेयः (as in text).

— *) Gs (first time) अतिशयः; Ms (first time) अतिशयः;
Ka: Vi: B: D: निजः; Ka: विमर्श (for विमर्श); Ca:
[5] वनम्.

53 For the repetition in Tis Gs Mas, cf. v. 1. 50.

— *) Dni विमर्शने Dni व्यग्रम्यान्; Ca 'व्यागः; Ca 'व्यागः
(as in text); Tis (both first time) Gs (first time)
Mas (as in text); (all first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Tis (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्, (as in text)
(as in text) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्; (as in text) व्यग्रम्यान्
च कृष्णम्यान्; Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

— *) Ka Vi B Dni Tis (first time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्;
Mas (both second time) व्यग्रम्यान् च कृष्णम्यान्

६. १. ५१
६. १. ५२

अनियत्तौ नियन्तागवनीनां स्म परंतपौ ॥ ५४
कर्णो लोकानयं मुन्यान्प्राप्नोत पुरुषर्षभः ।
वीरो वैकर्तनः शूरो विजयस्त्वस्तु कृष्णयोः ॥ ५५
वसनां च सलोकत्वं मरुतां वा समामुयात् ।
महिनो द्रोणमीपमाभ्यां नाकल्लोके महीयताम् ॥ ५६
इत्युक्तो देवदेवाभ्यां सद्गन्धाक्षोऽज्वरीद्वचः ।

सर्वदेवगणाद्यापि सर्वभूतानि यानि च ।

जलधोस्तु प्रभावेन वर्तते निखिलं जगत् ।

[L. 1] 11. 54 (for विजयः) — (L. 3) T₂ सर्वे देवः.]

55 For the repetition in T₁ & G₁ Ms. s, cf. v. 150.
— *) S₁ K₁ कर्णः S₂ K₁ लोकायनः D₁ 'निमात्' (for 'नये'). T₁ & G₁ (both first time) कामतः स (T₂ सु) कृता-
ल्लोकात्; T₁ (second time) G₁ & G₂ (both times) कामं तु
(T₂ 'मत्') सुकृतां लोकान्; T₂ (second time) G₂ (both
times) M₁ & S₁ (last two both times) कामं तु (M₁ &
'मत्') सुकृतां लोकान्. — *) K₁ T₁ & G₁ (both both
times) G₂ (second time) & G₂ (both times) M₁ & S₁
(last two both times) प्राप्नोति; D₁ & S₂ & S₃ जाप्नोतु; G₂
(first time) प्राप्नोति (sic) (for प्राप्नोतु). V₁ B₁
पुरुषर्षभः; T₁ & G₁ (both both times) G₂ & S₁ (last two both
times) M₁ & S₁ (last two both times) [प]रं परंतपः.
— *) D₁ & S₁ T₁ & G₁ (both both times) G₂ & S₁ (last
two both times) M₁ & S₁ (last two both times) कर्णो;
D₂ धीरो (for धीरो); K₁ वैरः; G₁ शूरो (for शूरो). — *)
K₁ तस्य (for तस्मिन्). G₁ [म]र्षभो ध्रुवः; G₂ (first time)
वो ध्रुवः; M₁ & S₁ (last two first time) [म]र्षभो ध्रुवः
(for [म]र्षभो कृष्णयोः). T₁ (first time) विजयस्तु ऋषभयः;
T₂ G₂ (all second time) विजयस्तु नरो (G₂ 'रे') ध्रुवः;
T₂ (both times) विजये तु जयो ध्रुवः; G₂ (first time)
'योम्वर्षभो नरः; M₁ & S₁ (last two first time)
'सर्ववर्षभो ध्रुवः.

56 *) B₁ T₁ G₁ M₁ वा सः; D₁ D₂ समः; T₂ वस्तु-
(for च सः). — *) K₁ महतां (for महतां). K₂ सवा-
गताः; D₁ (marg. sec. m. as in text) सवोक्तां (sic); S₁ (T₂
missing) समकृतां (for समामुयात्). — *) T₂ G₁ M₁
सर्वे (for महिनी). V₁ T₁ भीमद्रोणभ्यां. — *) B₁
S₁ (T₂ missing) नाकल्लोके; D₁ 'लोके' (for 'लोके').
B₂ D₁ & S₁ महीयते; D₂ जगामुयात्; T₂ महीयतां (for
'वताम्'). — After 56, S₁ (T₂ missing) ins.:

1002* क्लेशतो हि वने पार्श्वे दीर्घकाष्ठं पितामह ।

तस्मात्तत्र जवेष्टुवे तपस्वाम्यधिकोऽर्जुनः ।

आमन्त्र्य सर्वभूतानि ब्रह्मज्ञानानुशामनात् ॥ ५७
श्रुतं भवद्विर्यत्प्रोक्तं भगवद्भ्यां जगद्धितम् ।
तत्तथा नान्यथा तद्वि तिष्ठत्वं गतमन्यवः ॥ ५८
इति श्रुत्वेन्द्रवचनं सर्वभूतानि मारिष ।
विस्मितान्यमवव्राजन्पूजयांचक्रिरे च तत् ॥ ५९
व्यमृजंश्च सुगन्धीति नानारूपाणि खात्तथा ।

पूर्वं भगवता प्रोक्तः कृष्णयोर्विजयो ध्रुवः ।

तत्तथास्तु नमस्तेऽस्तु प्रभो ब्रूहि पितामह ।

तत्सहस्राक्षवचनं निश्चम्य भगवान्प्रभुः । [5]

नोवाच तत्रयं तुल्यं तयोः कर्णकिरीटिनोः ।

तस्मादाशां गतः शक्रस्तूर्णाम्ने पितामहे ।

विजयं पाण्डवेयस्य वर्षं कर्णस्य चाहवे ।

[(L. 1) M₁ om. the posterior half. M₁ रितामहः.
— (L. 2) M₂ om. तस्मादेव. T₂ एव (for एव). G₁
अभि (for अभि). — (L. 3) Cf. line 2 of 996*. M₁
प्रोक्तः — (L. 4) Cf. 114*. M₁ रितामहः. — (L. 6) M₁ &
प्रोवाच (for नोवाच). G₁ नं (for नद्). G₁ M₁ पुरुषसिंहयोः
(for कर्णकिरीटिनोः). — (L. 8) G₁ वचः. T₂ G₂ कर्णस्य
विजयं भवेत्; G₂ कर्णस्य च वर्षं भवेत् (for the posterior half).]
— After the above, T₂ reads 55^{ab}, followed by the
repetition of 56^a-55^d; T₁ G₁ & M₁ repeat 55-55;
G₁ M₁ repeat 50-52.

57 *) K₁ B₁ & D₁ D₂ & S₁ इत्युक्ते (K₂ 'कृत्वा');
T₂ G₁ M₁ तयोक्ते (T₂ 'को') (for इत्युक्तो). — *) S₁
K₁ V₁ B₁ D₁ & S₁ ब्रह्मज्ञानानुशामनं.

58 *) G₁ श्रुतौ. — *) T₂ भवद्भ्यां जगतेहितं.
— *) T₂ ध्येनु तो (वो?) रागाः; G₁ & M₁ ध्ये (M₁ ध्ये).
तु वो रोगः; G₂ [म]ध्येनु वो रागाः; M₁ & S₁ ध्येनु वो रागाः
(for नान्यथा तद्वि). T₂ तत्तथायौमरो रागाः (sic). — *)
D₁ विगतज्वराः (for गतमन्यवः). Co cites मन्धुः. T₁ &
G₁ M₁ जगामुयात् (T₁ 'वृत्तः; G₂ 'पात') विमन्यवः.

59 *) S₁ श्रुतेन्द्रः; K₂ श्रुत्वायः; D₁ D₂ & S₁ श्रुत्वेवं
(for श्रुतेन्द्रः). — *) D₁ D₂ विस्मिताश्च (for 'तानि').
S₁ K₁ जमवद्. — *) S₂ K₂ V₁ B₁ & S₁ D₁ D₂ च
तः; B₂ वचः; D₂ तदा; D₂ च तौ (for च तत्). — For
59^{ab}, T₁ G₁ M₁ subst.:

1003* नोबुद्धदा जयं तुल्यं तयोः पुरुषसिंहयोः ।

[Cf. line 6 of 1002*. G₁ सर्वभूतानि मारिष (for the
posterior half).]

60 *) K₁ & S₁ विसृजंश्च; D₂ (marg. as in text)
व्यमृजंश्च; D₂ व्यमृजंत; S₁ (T₂ missing) ससृजुश्च (for

G. 2. 446
B. 1. 87. 34
T. 2. 82. 3

भीषयस्त्रेव दंष्ट्राभिर्दुर्निरीक्ष्यो रविरेया ॥ ६६
युद्धाभिलाषको भूत्वा ध्वजो गाण्डीवधन्वनः ।
कर्णध्वजमुपातिष्ठन्मोञ्चधीदभिनन्दयन् ॥ ६७
उत्पत्य च महावेगः कक्ष्यामभ्यहनत्कपिः ।
नखैश्च दशनैश्चैव गरुडः पन्नगं यथा ॥ ६८
मुकिङ्किणीकाभरणा कालपाशोपमायसी ।

(for स्वादि'. B: भयानकः; Dn1 इवांतकः; T: भयावहः;
G: भयानक (for भयंकरः). — B: reads 66st and
युद्धाभि (in 67th) for the first time after 64. — ^a)
K: विद्वन्; B: (both times) भीषयस्त्रेव (for 'त्रेव').
V: B: 1-1 Dn1 D: 1-1 S (T: missing) इव (for एव).
D: दंष्ट्राभिर् (sic); D: दंष्ट्राभि (for दंष्ट्राभिर्). Dn1 दंष्ट्राभि-
भीषयन्माभिर्. — ^d) S: K: 4 D: 1-1 दुर्निरीक्ष्यो; K: 1
'रीक्ष्ये (for 'रीक्ष्यो). B: (first time) रविर् (for
रविर्). M: transp. रवि: and यथा.

67 D: om. (hapl.) 67-68. — ^a) K: V: 1
Dn1 D: युद्धा (K: 'का)भिलाषको भूत्वा; T: G: M
क्रुद्धो (T: युद्धा)भिलाषि (G: 'क्षि)तं गरवा. — ^b) M: 1
ध्वजो. D: गांजीव- (for गाण्डीव-). D: G: 1 -धन्विनः
(for -धन्वनः). — ^c) B: कपिध्वजम् (for कर्ण'). S: 2
अपातिष्ठन्; D: उपातिष्ठन्. — ^d) K: शौवधीद् (sic);
B (except B: 1) Dn1 D: 1-1 S (T: missing) स्वस्थानाद्
(for सोऽवधीद्). S: K: 1 अभिनन्दयन्; B: 1-1 अतिनन्दयन्;
B: 1-1 Dn1 S (T: missing) वेगवान्कपिः; B: 1-1 D: 1-1
अभिनिन्दयन्; Dn1 D: 1-1 'निन्दयन् (for 'नन्दयन्).

68 D: om. 68 (cf. v. l. 67). — ^a) K: Dn1
उत्पत्य; B: 1-1 उत्पत्य तु; T: उत्पत्य च (for उत्पत्य च).
V: B: 1-1 Dn1 D: 1-1 S तु (for च). — ^b) V: 1 B
(except B: 1) D (D: om.) कक्ष्याम् (for कक्ष्याम्). K: 1
V: B: 1-1 Dn1 D: 1-1 अभ्यहनन्; K: 1-1 अभ्यहनन्;
T: अभ्यहनन् (for अभ्य'). B: Dn1 S (T: missing)
तदा (for कपिः). — B: om. (hapl.) 68th-69th. — ^c)
K: 1 नखैश्च (for नखैश्च). — ^d) T: पन्नगं (for पन्नगं).
K: 1 तथा (for यथा).

69 B: om. 69 (cf. v. l. 68). T: G: 1-1 read 69 for
the first time after 65. — ^a) V: B: 1-1 Dn1 D: 1-1
T: (second time). G: 1-1 (second time) M: सा; Dn1
D: 1-1 T: 1-1 (first time) G: 1-1 (both times). G: 1-1 (first time)
स- (for सु). — ^b) D: गदा; T: G: 1-1 (all first time)
परा; T: 1-1 (second time) तथा; G: 1-1 (both times) तदा;
T: 1-1 M: गदा (for [जा]पसी). D: 1-1 कक्षा नागोपमायसी;

अभ्यद्रवत्सुसंकुद्धा नागकक्ष्या महाकपिम् ॥ ६९
उभयोरुत्तमे युद्धे द्वैरथे धृत आहूते ।
प्रकुर्वते ध्वजौ युद्धं प्रत्यहेपन्हयान्हयाः ॥ ७०
अविध्यत्पुण्डरीकाक्षः शल्यं नयनसायकैः ।
स चापि पुण्डरीकाक्षं तथैवाभिममैक्षत ॥ ७१
तत्राजयद्वासुदेवः शल्यं नयनसायकैः ।

T: M: कालपाशोपमां गता. — ^a) K: सुसंकुद्धो; Dn1
सुसंरब्धा. V: B: 1-1 Dn1 1-1 अभ्यद्रवत् संकुद्धा; T: G: 1-1
(both first time) अभ्यद्रवत् संरब्धा; T: 1-1 (second
time). G: 1-1 (second time). G: 1-1 (both times) M:
अभ्यद्रवत् संरब्धा. — ^d) V: B: 1-1 Dn1 D: 1-1 नागकक्षा;
B: 1-1 कक्ष्या; Dn1 इत्तिकक्षा (for नागकक्ष्या). V: B: 1-1
Dn1 Dn1 D: 1-1 S G: 1-1 [अ]प्र तं; D: 1-1 च तं; T: G: 1-1 (all
first time) [अ]प्र तं; T: 1-1 (second time) [अ]पि तं; T: 2
G: 1-1 (both second time) [अ]पि तं (for मदा). K: 1
नागवृद्धवनं कपिः.

70 ^a) K: V: 1 B: 1-1 Dn1 D: 1-1 S तयोर्वैरतमे
(B: 1-1 'मैर); B: 1-1 Dn1 D: 1-1 S (T: missing) तयो-
र्वैरतरे (for उभयोरुत्तमे). S: उत्तमै. D: तत्र (for युद्धे).
— ^b) K: 1-1 [S]च्युत; D: 1-1 युद्ध (for च्युत). Co cites
युते (as in text). B: D: 1-1 S 1-1 आहूते; B: 1-1 आगते;
B: Dn1 T: आहूते; T: G: 1-1 M: आहूते (G: 1-1 'यो:); G: 1-1
(for आहूते). — ^c) K: 1 B: 1-1 अकुर्वत (D: 1-1 'वी)ते;
K: 1-1 D: 1-1 प्रकुर्वते; B: 1-1 Dn1 M: 1-1 प्रा: B: 1-1 कुर्वतां (for
प्रकुर्वते). K: 1-1 ध्वजो; V: 1-1 ध्वजे; G: 1-1 ध्वजा (for ध्वजौ).
D: 1-1 युद्धे (for युद्धं). — ^d) T: G: 1-1 प्रत्यहेपन्. K: 1-1
हया हयान् (by transp.); B: 1-1 हया हयाः; G: 1-1 नयाहयाः.
V: 1-1 प्रत्यहेपयतां हयान्; Dn1 T: 1-1 पूर्व (T: 1-1 'वे-) पूर्वतरं तदा
(T: 1-1 'या). — After 70, Dn1 T: ins.:

1007^a हया हयान्मयेहेपन्सर्धमानाः परस्परम् ।

[With the prior half, cf. 70th. T: अभ्यहनन् (for 'हेपन्)]

71 ^a) D: आविध्यत्. S (T: missing) पुण्डरीकाक्षं
(for 'काक्षः). D: अदृष्ट्वाऽर्धं सेनां. — ^b) D: 1-1 S
(T: missing) शल्यो. — S: K: 1-1 B: 1-1 D: 1-1 om. (hapl.)
71th-72th. — ^c) S (T: missing) तं (for स). Dn1
शल्यञ्च (for स चापि). Dn1 S (T: missing) पुण्डरीकाक्षः
(Dn1 'क्ष). — ^d) G: 1-1 M: [अ]जौ (for [अ]भि-). K: 1-1
D: 1-1 [अ]भिसमीक्षत; V: 1-1 समेप्यत; T: 1-1 G: 1-1 [अ]जौ समीक्षत
(for [अ]भिसमीक्षते). K: 1-1 तथैवाभिसमीक्षता.

72 S: K: 1-1 B: 1-1 D: 1-1 om. 72nd (cf. v. l. 71). — ^a)
D: 1-1 वा (for च). D: 1-1 [अ]जयं (D: 1-1 'यन्); M: 1-1 [अ]जयद्

कर्णं चाप्यत्रयदृष्ट्या ह्युन्मीयुषो धनंजयः ॥ ७२
अथाब्रवीन्मृतपुत्रः प्रत्यमाभाष्य मस्मिन् ॥
यदि पार्थो रणे हन्यादद्य मामिह कर्हिचिद् ॥
किमुतरं तदा ते म्यान्मस्ये मृत्यं ब्रवीहि मे ॥ ७३

शान्त्य उवाच ।

यदि कर्ण रणे हन्यादद्य त्वां श्वेतवाहनः ।
उभावेकरथेनाहं हन्यां माधवपाण्डवौ ॥ ७४

संजय उवाच ।

एवमेव तु गोविन्दमनुजः प्रत्यभाषत ।
तं प्रहस्याब्रवीन्कृष्णः पार्थं पशमिदं वचः ॥ ७५

(for [अ]त्र). B: Dai Da Ms हया (for हया).

73 " Ms aya (for अय). Dm om. (Dai.) from
मृतपुत्रः up to ब्रवी (in 73). — " Ka मस्मिन्; Ka
संमिन्; Ds पालिता, 1. जास्थिन्; Ds मास्थिन् (for मं).
— After 73, Dm om.

1009* अथाब्रवीन्मृतपुत्रः प्रत्यमाभष्य ।

— Before 73, Dm om. कर्म. — " Ds अहनि for
हया. — " 1. किमप्यद्य; Ds किमतरं (for किमुतरं).
Ka B: Ti Gs तदा तस्मात्; Ds तु दातव्यं; Gs तदा तस्य
(for तदा ते स्यात्). Dni Ts किं कर्हिचिदपि संप्राप्ते. — " Ti G M सत्यमेवम् (for सत्ये सत्यं). S: ब्रवीहि मे (for
'हि मे). Dni Ts शस्य मत्स्यमथोपवनाम्.

74 S K Vi B Ds a.s. ins. after the ref.: B
Dai Ds a.s. after 73:

1009* हवे स्वयि कर्हं हन्यामुमी कृष्णधनंजयौ ।

* [Ka Vi B Ds a.s. तु (for for). Ds हनिष्यति (for हयं
हन्यात्). Ds हवे मयि स्व हन्यात् (for the prior half).]

— " Gs कर्म. S Ka रणे (for रणे). — " S
Ka a.s. एष (for अय). — " B: [आ]ग्री (for [अ]हं).
— " B: माधवपाण्डवौ (for 'पाण्डवौ).

75 S Ka S (Ts missing) om. the ref. — " Ka a.s. B: एतत् (for एष). — " Ti Gs शस्यभाषत;
Ts Gs M [S] यम् (for प्रत्य). — " Gs स प्रसक्त
(for तं प्रहस्य). Ka कृष्ण. B: अथाब्रवीत्तदा कृष्णः. — " B: Dni सत्यं पार्थ (Dni 'यम्) (for पार्थ परम्). Ka
रम्यमिदं; B: Dai Ds सत्यं; Ts परिमितं (for परमिदं).

76 " Ka एते (for एते). — " Ka Vi B Ds
Dai Ds a.s. दीर्घः; Ka 'यं; Ka दर्विषा; B: दीर्घते (for
दीर्घत). Ka [अ]जिकरा. Dni कुण्डलिन महोदधि; Ds मेरु-
दीर्घत वा क्षितिः; S (Ts missing) दीर्घं (Ti अजये; M:

पनेदिवाकरः म्यानाच्छीर्येतानेकधा क्षितिः ।
शैत्यमग्निरियात्र त्वा कर्णो हन्याद्वनंजयम् ॥ ७६
यदि त्वेवं कथंचिन्मालोक्ष्येयमनं यथा ।
हन्यां कर्णं तथा शूल्यं बाहुभ्यामेव संयुगे ॥ ७७
इति कृष्णवचः श्रुत्वा प्रहसन्कपिकेतनः ।
अर्जुनः प्रत्युवाचेदं कृष्णमल्लिकारिणम् ।
ममाप्येतावपर्याप्तौ कर्णशूल्यौ जनार्दन ॥ ७८
सपताकाध्वजं कर्णं मशल्बलधवाजिनम् ।
मच्छत्रकवचं चैव मशक्तिशरकार्मुकम् ॥ ७९
द्रष्टास्य अरैः कर्णं रणे कुतमनेकधा ।
अर्धेन मरथं माथं मशक्तिकवचायुधम् ।

C. S. 4482
B. S. 87. 112
K. S. 51. 27

मीर्षोऽभिरनेकधा. — " Dai Ds ते (Dai डौ)-
त्यमरेत्. Ka Vi B Dai Ds a.s. न त्वां; Ds Ti M
क्षितिः; 1. क्षित्यः; 2. क्षितिः; 3. क्षितिः; 4. क्षितिः.
— " Ds a.s. 1. हन्यात्; 2. हन्यात्; 3. हन्यात्; 4. हन्यात्.
Dai Dni Ds a.s. धनंजय (Dni Ds 'यः) (for 'यम्).

77 " Ds यदित्वे. Vi चैवं; Dni दैतम्; Ds S
(Ts missing) त्वेत् (for त्वेवं). Ds कदाचित् (for
कथं). — " Ka लोकः; Ti Gs M लोके (for लोक-).
S Dni Ds 'पर्याप्तं; B: 'पर्याप्तम्; B: 'वने (for 'सने).
Ca cites लोकपर्याप्तं (as in text). Ka B a.s. तथा; B:
महत्; Dni Ds S (Ts missing) भवेत् (for यथा).
— " Ds हन्यात्. Dni कर्म; M: कर्म. — " Dni
संयुगे.

78 " Ds प्रहसन्; M: प्राहसन्. — " Dni
मल्लिकारिणः. — " Ds तम् (for मम्). Vi B a.s.
[प]व तात्; Ps [प]वेत्तम्; Dni तावत् (for [अ]वेत्तात्).
B a.s. Dai Ds a.s. ममैव (B: 'मापि; B: 'मेवं)
तावत्पर्याप्तौ; S (Ts missing) ममैव तु न (Gs न तु) पर्याप्तौ
(Gs 'सो). Ca cites पर्याप्तौ. — " Ka Vi B D
(except Dni Ds) सत्यकर्म. S: जनार्दन.

79 " S: Ka Vi B Dai Dni Ds a.s. S (Ts
missing) सपताकः; Ds स्वमय स- (for सपताक-). Ka
रथं (for 'वधं). — " Ts सप्तस्य. Ds 'कामुके (for
'वाजिनम्). — " B: छत्रं वै कवचं; Ts सचित्रक (for
सच्छत्र). — Dai om. (hapl.) 79¹-80¹. — " B:
Ds a.s. Ti Gs M 'सरकामुके (for 'सर).

80 Dai om. 81¹ (cf. v. l. 79). — " Ds
द्रष्टासि (for द्रष्टासि). Vi B Dni Ds a.s. रणे (for शरैः).
Ka a.s. Dni कृष्ण; Vi B Ds a.s. त्वं (for कर्म). Ds सिद्धा

Ms. B. 62. 80
Ms. B. 62. 81

न हि मे श्वाभ्यने वैरं कृष्णां यत्प्राहमत्पूरा ॥ ८०
अद्य द्रष्टासि गोविन्द कर्णमुन्मथितं मया ।
वारणेनेव मत्तेन प्लुषितं जगतीरुहम् ॥ ८१
अद्य ता मधुग वाचः श्रोतामि मधुसूदन ।

अद्याभिमन्युजननीमनृणः सान्त्वयिष्यसि ।
कुन्तीं पितृवसारं च संप्रहृष्टो जनार्दन ॥ ८२
अद्य बाष्पमुत्सीं कृष्णां सान्त्वयिष्यसि माधव ।
वाग्मिश्चाभृतकल्पाभिर्धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ ८३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३

ममरे दृष्टे; 1011 इत्या इत्येव रथे कर्णे; S (T₂ missing) ते
पदयाद्य मया कृष्ण (G₁ कर्णे). — ^a) K₂ V₁ B D
(D₁ om.) शरैश्चिह्नं (for रथे कृतम्). T₁ G₂ S
M शरैः चिह्नं (M₁ कृष्णं) शरातले; G₁ कृष्ण क्षिप्तं
शरैर्मया. — ^b) K₁ अद्यैने; K₂ D₁ T₂ अद्यैने; B₂ अद्यैवे;
D₂ G₂ अद्यैव (for अद्यैने). S K₁ S सप्तारं (for सरथं).
T₁ चाथं (for माथं). — ^c) K₂ मधुगपुत्रं; S (T₂
missing) मधुगपुत्रं (for मधुगपुत्रम्). — After 80^{ab},
K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ S (T₂ missing) ins.

1011* संवृण्विमिषामर्दे पादपं पदय दन्तिना ।

अद्य राधेयभार्याणां वैधव्यं समुपस्थितम् ।

ध्रुवं स्वमेवनिष्ठानि तामिदंनिष्ठानि माधव ।

ध्रुवमयैव द्रष्टासि विजयाः कर्णयोयितः ।

[(L. 1) K₂ B₁ S D₁ S संवलितम् (for संवृण्वितम्).
B₂ मया कृतम्; D₂ T₂ शरातले; T₁ शरातले; G₂ चरत्वं (for
'नर्दे'). D₂ संवर्दे (for पादपं). D₂ दन्तिना यथा (for पदय
दन्तिना). S (T₂ missing) दृष्टं पदयाद्य दन्तिना (for the
posterior half). — (L. 2) G₁ द्यागमां (for भार्याणां).
— (L. 3) K₂ V₁ B₁ S D₁ S स्वमे हि; B₂ दृष्टे हि;
D₂ स्वमे हि (for स्वमे हि). K₂ D₂ [अ]रिष्टानि (for [अ]रिष्टानि).
— (L. 4) D₂ T₂ द्रष्टासि ध्रुवमयैव (for the prior half).
T₁ G M कर्णयोयितः (for 'योयितः').]

— After the above, G₂ reads 82^{ab}. V₁ B₁ S D₁
D₂ S read 80^{ab} twice. T₁ reads 80^{ab} after 82^{ab}.
— ^a) B₂ तत्त्वं (for मे). K₂ ज्ञान्यते. D₁ D₂ S (all second
time) वीरं; D₂ मन्नुः (for वैरं). V₁ B₁ S D₁ S (all
first time) न श्वाभ्यनि हि मे मन्नुः; B₁ (first time) S D₂
न हि श्वाभ्यनि मे मन्नुः (D₂ वीरं). — ^b) K₂ कृष्णं यन्;
T₁ (first time) यत्कृष्णं (by transp.); D₁ (first
time) S कृष्णा यन्. V₁ B₁ S D₁ S (all second
time) यदनेन कृतं पुरा; D₂ S (T₂ missing) यदनेन पुरा
कृतं. — After 80, V₁ B₁ S D₁ D₂ D₃ S T₁ G M
ins.

1011* कृष्णां सभागतं दृष्ट्वा मृदेनादीर्घदक्षिणा ।

असांस्वयावहसता क्षिपता च पुनः पुनः ।

[(L. 2) Om. 1011. B₂ दद्या (for दद्या). D₁ D₂ S
तदीरसता; T₂ दद्या. B₁ क्षिपता; T₂ क्षिपता (for क्षिपता).]

81 T₁ om. (hapl.) 81^a-82^b. — ^a) K₂ ऊर्मयितं
(for उन्मं). B₁ रणे (for मया). — ^b) K₂ S G₂
वारणेनेव; G₁ 'न च (for 'नेव). — ^c) K₁ -रुहत् (for
'रुहम्'). Co cites जगतीरुहम् (as in text).

82 T₁ om. 82^{ab} (cf. v. 1. 81). — ^a) K₂ अधुना;
G₂ S जद्य तं. K₂ वाचा; G₂ वाचं. — ^b) G₂ श्रोतामि.
K₂ D₂ S मधुसूदनः. — After 82^{ab}, V₁ B D₁ D₂
D₃ S T₁ G M ins.

1012* द्रिष्ट्वा जयसि वार्येय इति कर्णे निपातिते ।

[V₁ दृष्ट्वा. T₂ G M निपातिते (for वार्येय).]

— D₂ om. 82^{ab}. G₂ reads 82^{ab} after 1010*. — ^a)
K₂ अद्य (for अद्य). B₂ G₂ अभिमन्योर (for अभिमन्यु-).
— ^b) B₂ अनृणः; D₂ प्रहृष्टः; D₂ S T₁ G₂ S अनृणां (for
अनृणः). K₂ सान्त्वयिष्यामि; B₂ 'वियसि; B₂ सान्त्वयिष्यसि
(for सान्त्वय). D₂ अनृणा सन्प्रयाससि — After 82^{ab},
T₁ reads 80^{ab}. — ^c) K₁ D₁ D₂ S कुन्ती (for कुन्ती).
S K₁ S D₁ S G₂ पितृ (D₁ D₂ S 'तुः) स्वसारं (for
'स्वसारं). — ^d) B₂ G₂ संप्रहृष्टा (G₂ 'ष्टि); D₂ प्रहृष्टः
सम् (for संप्रहृष्टो). K₂ D₁ जनार्दनः.

83 ^a) K₂ V₁ B₁ S D (except D₂ D₃) S (T₂
missing) समावासाय (for सान्त्वयिष्यसि). — ^b) T₁
धर्मराजो. D₂ च वाचं (for युधिष्ठिरम्).

Colophon om. in S₂; T₂ missing. — Day of
Karnas Generalship: S₁ K₁ S द्वितीये (K₁ 'व-)
कुर्वद्विषये. — Adhy. name: T₂ कर्णावृण्वयुद्धं; M₁ द्वैरये.
— Adhy. no. (figures, words for both): S₁ (sec. m.)
81; B₂ 85; B₂ 88; D₁ 97; D₁ 80; D₂ 67; D₂ 86;
T₁ G₂ S M₁ 103; T₂ 96; G₁ M₂-4 102.

६४

संज्ञय उवाच ।

तदेवनागामुरमिदमर्थे-

गेन्धर्वयक्षाप्सरसां च संघः ।

प्रक्षरिण्यत्रिमुपगुणं

बभौ वियद्विस्मयनीयरूपम् ॥ १

नानयमानं निन्दैर्मनोवै-

र्वादित्रगीतस्तुतिभिश्च नृतैः ।

सर्वेऽन्तरिक्षे ददृशुर्मनुष्याः

सुस्थांश्च तान्विस्मयनीयरूपान् ॥ २

ततः प्रहृष्टाः कुरुपाण्डुयोवा

वादित्रपत्रायुधमिहनादैः ।

निनादयन्तो वसुधां दिशश्च

स्वनेन सर्वे द्विषतो निजघ्नुः ॥ ३

नानाश्रमातङ्गरथायुताकुलं

वरासिशक्यदृष्टिनिपातदुःमहम् ।

अभीरुजुष्टं हतदेहसंकुलं

रणाजिनं लोहितरक्तमावभौ ॥ ४

तथा प्रवृत्तेऽश्वभृतां पराभवे

C. १ 4494
B. 5. 10. 6
A. 1 64. 5

64

This sūhy. is missing in T. (ol. 1. 1. 5032).

1 " Ka Ds तदेव; Dni तदेव (sic); Ti तथैव; Gs तथैव; Gs तथैव (for तदेव); Ka ननागामुर; Ms ननागामुर (for ननागामुर); Ka Vi Bnaas Dni Dnaas विदुर्महदः; D Dni I Ti Dnaas यक्षमिहैव (Ti 'हैव'); M विदुर्महदः (for विदुर्महदः). — 2) Ka यक्षाप्सरसां; Vi B Dni Dni Dni Ti Gs यक्षाप्सरसां; Ds यक्षाप्सरसां (sic); Gs Ms ननागामुरसां; Ms-4 विदुर्महदः (for यक्षाप्सरसां); Ds om. च. Ds समूहैः; S (Ts missing) राजैश्च (for च संघैः). — 3) Ka सुपुर्णजुष्टं; B- सुपुर्णजुष्टं (for सुपुर्णजुष्टं). — 4) Dai Dna विस्मयनीयरूपं; Ds मानरूपं (for 'नीयरूपम्').

2 Ds om. (haj.). 2. Ds om. 2nd. — 1) Ka ननायमानं; Ti रौराच; Gs M राख्यं; Gs राख्यं; Gs राख्यं (for नानयं). Ms निन्दै. — 2) Ka वादित्रगीतैः; Gs हास (for 'गीत-'). Ka Vi Bnaas Dnaas स्तुतिहासं; Ds स्तुतिहासं; B Dni स्तुतिहासं; Ds स्तुतिहासं; Ti स्तुतिहासं (for 'स्तुतिहासं'); Gs स्तुतिगीतनृतैः (for स्तुतिभिश्च नृतैः); Ka नृतैः; Dai Dna वादित्रनृत्यस्तुतिहासगीतैः. — 3) Ka Dai Dni Dnaas S (Ts missing) सर्वैरिति (Dni 'र' अं; Vi B Ds 'री' अं (B 'रि' (for 'रि')). — 4) Ka Ds स्वस्थांश्च; Vi B Ti स्व (Ts स्व) स्वाञ्च; Ds स्वस्थांश्च (for स्वस्थांश्च). Vi तद् (for तान्). Ka विस्मयरूपयुक्ताम्; Ka B विस्मयनीयरूपं (for 'रुपां'). Dni स्वस्थाञ्च तद्विस्मयनीयरूपं.

3 " S (Ts missing) सुकथा (for 'योवा'). — 4) Ds विचित्र (for वादित्र). Ka B-वेत्रायुध; Ka गोचायुध; Vi Bnaas Dai Dnaas शस्त्रायुध; Dni शस्त्रायुध; Ds शस्त्रायुध; B-वेत्रायुध; Ms विचित्रायुध (for 'योवा').

युध-). — 1) Vi B Dai Dni Dnaas विनादयन्तो; Ds S (Ts missing) मनाद (for निनाद). Ka Ds Gs Ms यमुधा. Vi Bnaas Dai Dnaas दिशः; Ms दिशश्च (for दिशश्च). — 2) Ts सर्वे; Ds सर्वे; Dnaas सर्वे (for सर्वे). B Ds द्विषतो. M [S] निजघ्नुः (for नि). — 3) Ka Bnaas Dni Dnaas नराश्व-; Ka ननाश्व- (sic); S (Ts missing) रथाश्च (for नानाश्व-). Ka (marg. as in text) Vi रथैर्युताकुलं; B Ds रथायुताकुलं; Dni Ds रथैः समाकुलं; S (Ts missing) नरा (Gs रथा/युतं तदा (for रथायुताकुलं). — 4) Ka वरासि-; Vi Bnaas Dai Dnaas गदासि; Ds कुलंसि (sic); Dni Dnaas S (Ts missing) गदासि (for वरासि). Ka शक्यदृष्टि; Ds शक्यदृष्टि; Ti Gs Ms शक्यदृष्टि (for शक्यदृष्टि). Gs M दुःमहम् (for दुःमहम्). — 5) Ka अभीरुजुष्टं; Dni अभीरुजुष्टं; Ds अभीरुजुष्टं (for अभीरुजुष्टं). Vi Bnaas नरदेव; Dai Dnaas नरदेह (for हतदेह). — 6) S K Bnaas Dni Dnaas लोहितमावभौ तदा (Ka 'वा'); Bs रक्तमावभौ (for 'रक्तमावभौ'). Co cites लोहितं and रक्तं. — After 4, N has:

1013* बभूव जुष्टं कुरुपाण्डवानां

यथा मुरागामनुरैः सदाभवत् ।

(L. 2; S; Ka 'ह' for 'ही').

5 " Ka [S] सुपुर्णजुष्टं (sic); Ka Dnaas [S] सुपुर्णजुष्टं (Ka 'ता'); Bnaas Dai Dnaas सुपुर्णजुष्टं; Ds [S] सुपुर्णजुष्टं (for 'पुर्णजुष्टं'). Dni सुपुर्णजुष्टं सुपुर्णजुष्टं; S (Ts missing) सुपुर्णजुष्टं परतरी (for सुपुर्णजुष्टं पराभवे). — 6) S B D (except Ds) धनत्रयश्च (for 'त्रयश्च'). Vi Bnaas Dai Dnaas Dnaas (by corr.) Ti जा विचित्रैश्च; B Dnaas (before corr.) रथैश्च; Ts G [ज] विचित्रैश्च (Gs 'ज' अं (for 'जा' अं)). — 7) Ms partly damaged. Ti G Ms सर्वो विस्मयनीयरूपं (for सर्वे च विदुर्महदः). B तथैव; Ds तथैव (for

C. 8. 64a
B. 8. 64. 5
B. 8. 64. 5

धनंजयश्चाधिगच्छ मायकैः ।
दिशश्च सैन्यं च शितैरजिह्वैः
परस्परं प्रोणुवतुः स्म दंशितौ ॥ ५
ततस्त्वदीयाश्च परे च मायकैः
कृतेऽन्धकारे विविदुर्न किंचन ।
भयानु तावेव रथौ ममाश्रय-
समोनुदौ खे प्रसृता इवांशवः ॥ ६
ततोऽन्धमन्त्रेण परस्परस्य तौ
विधूय वाताविह पूर्वपश्चिमौ ।
घनान्धकारे वितते तमोनुदौ
यथोदितौ तद्वदतीव रेजतुः ॥ ७

न चाभिमन्तव्यमिति प्रचोदिताः
परे त्वदीयाश्च तदावतस्थिरे ।
महारथौ तौ परिवार्य सर्वतः
सुरासुरा वासवशम्भराविह ॥ ८
मृदङ्गभेरीपणवानकस्त्रै-
र्निनादिने भारत शङ्खनिखनैः ।
ससिंहनादौ बभूवुर्नरोत्तमौ
शशाङ्कसूर्याविह मेघसंघवे ॥ ९
महाधनुर्मण्डलमध्यगावुभौ
सुवर्चसौ बाणसहस्ररश्मिनौ ।
दिधक्षमाणौ सचराचरं जग-

शितैर). — ⁴) S प्रोणुवतः; S प्रोणवतः; K1.4 प्रा (K1 प्रो. णवचः; K2 प्राणुवतः; V1 D1 D1.3.5 प्रोणुवतुः; B2 तौ बहवश्च (sic); B2 D1 T1 G M प्राणुण (G2 'ण)ताः; D2 ताडयतुः; D2 प्रणुवतुः; D2 प्रोणुवतुः; T2 प्राणवतः; C2 प्रोणुवतः; C2 मोघयन्ती (for प्रोणुवतः); K2 B2 D2 सुः; V1 B2.3 D1 T1.3.5 S (T2 missing) च (for स्म). K2 G2.2 दंशितौ; G2 M दंशितः (for दंशितौ); B2 D1 D2 सुदंशितः (for स्म दंशितौ).

6 ^a) S2 K2 तदा (for ततम्). D2 त्वदीयांश्च (for 'वाह' K2 पराः; D2 परांश्च (for परे). K2 om. च. — ^b) K2 D2 G1 कृतांधकारे (for कृतेऽन्ध). D1 ददुःख (for विविदुः). D2 जिह्वन. — ^c) B1.4 D1 D1.3-5.7 महाधुराः; B2 D2 T1 'तुराः; D2 'तु ताम् (for 'तु ताद्). S2 (sup. lin. as in text) K1 V1 B2-5 D1 D2.4.5 T1 M2.5 एकरथौ; K2 D1 D2.2.5.7 एकरथं (D1 'थ-); B2 D2 एकरथे (for एव रथौ). S1 V1 D2.3 G1 समाश्रयं (G1 'यश्च); K2 'अवश्च; K2 महाश्रयौ (for समाश्रयं). B2 भवान्भवभावैकरथौ समाश्रयं. — ^d) S2 तमो रदौ; K1 तु सो नुदौ (sic); B1 D1 तमोभूवौ; B2 तमानुदौ; M1 तमेररी (for तमोनुदौ). K1.5 प्रसृतः; K2 D2.5 T2 G2 स्वप्रसृत (D2 'कृ/वा; B2 खेनुतम्; T1 G2 तौ प्रहृताः; M स्वा- (M1 स्वा)प्रसृता (for खे प्रसृता). B2 एव सर्वतः; D2 इवांशुमान् (for 'शवः). D1 तमोभवरथयुतमेव सर्वतः.

7 ^a) K1.5 [S] छमन्त्रेण. K2 परस्परतौ; D1 D1.5 'स्परं तौ; T1.5 'स्परं च तौ; G M परेण तौ (G1 बै) तदा (for परस्परस्य तौ). B2.4 I1.5 om. तौ. — ^b) D1 D1.5 विधूय रुद्राः; T1 विधूतवाताः; M1 विधूतपापाः. — ^c) D2 बान्धांधकारे (for घनान्ध). B4 तमोनुमौ; D1 तमोनुदौ; C2.5 तमो' (as in text). G1 बान्धांधकारे विततो

यथोदितौ. — ^d) K1 यथोदितस्; K2 यथोदितौ; G2 तमोनुदौ (for यथोदितौ).

8 ^a) D2 नराः; D2 ततो (for न च). K2 D1 [अ]ति- (D1 'मि)सर्तव्यम्; K2 [अ]भ्यसर्तव्यम्; V1 B1.2.3 D1 D1 D1.5 S (T2 missing) [अ]भिसर्तव्यम्; B2.4 D2.4.5.7 C2 [अ]तिसर्तव्यम्; D2 हि सर्तव्यम् (for [अ]भिमन्तव्यम्). K2 जवापुरागमकाः (sic); D1 इति प्रहर्षिताः; D2 इतीव मोहिताः; T2 इति प्रचोदिताः (for इति प्रचोदिताः). — ^b) D1 T1.5 तथा; M1 तव (for तदा). — ^c) B1.5 D2.7 T1.5 G1.5 सुरासुरौ (for 'सुरा). B2.5 D1 शंबरवामवाद् (for वामवशम्भराद्).

9 ^a) T1 'पट्टहानक- (for 'पणवानक-). C2 cites पणकः. S1 K2-स्त्रैरः; K1-सुरैरः; K2-अनैर (for 'स्वनैर-). — D1 D1 om. (hapl.) ^b). — ^c) K2 B D2.4.5.7 T2 G1 निनादितं (K2 T2 'तैरः; G1 'तौ); T1 विनादिते (for निना). S (T2 missing) वाहन- (for भारत). S K D2-निःस्त्रनैः. — ^d) V1 तौ (for स-). K2 D1 S (T2 missing) स (G2.5 तौ)सिंहनादैरः; B D1 D1.5-7 तौ (B2.5 स- सिंहनादं (for ससिंहनादौ). K1 बभूव (sic); K2 बहवतुः; K2 V1 B D1 D1 D1.2.5-7 नदतुः; D2 बहतुः (for बभूवतुः). D2 च बभूवतुसौ (for बभूवतुनरोत्तमौ). — ^e) G2.5 पतंगचंद्राविह दुःसहावुभौ. — After 9, D1 ins.:

1014* विरेजतुसौ पुरुषस्यैव तदा ।

10 G2 om. 10. — ^a) K1-मध्यगावुभौ; T2-मध्यवर्तिनौ; T2 G1.5 M-मध्यगोचरौ (for 'मध्यगावुभौ). — ^b) V1 G1 M1.2.4-रश्मिनौ; D1 D1.5 (before corr.) T2-दीधितिः; D2 (by corr.)-दीधिति (for 'रश्मिवा). — ^c) K1 D1 दिवक्षमानौ (D1 'तौ); K2 दिवक्षमानौ; D2 दिधिः; T1 M1 द (M1 वि)वक्ष' (for

युगास्तस्योविध दुःमहो रणे ॥ १०
उभावजेयावद्विनामकावुभौ
त्रिधांस्तुम्भौ कृतिना परस्परम् ।
महाहवे वीरवरो समीयतु-
येन्द्रजम्भामिव कर्णपाण्डवौ ॥ ११
तनो महास्त्राणि महाधनुर्धरौ
विमुञ्चमानाविषुभिर्महानकैः ।
नराश्वनागानमितौ निजमृतः
परस्परं जम्नतुरुचमेधुभिः ॥ १२
तनो विमनुः पुनरर्दिताः शरै-
र्नेरोत्तमाभ्यां कुरुपाण्डवाभ्याः ।

मनागवत्त्वथरथा दिशो गता-
स्तथा यथा विद्वमपादनीकमः ॥ १३
ततस्तु दुर्योधनभोजमोचताः
कृपश्च शारद्वतस्यनुना सह ।
महारथाः पञ्च धनंजयान्धुतौ
शरैः शरीरान्तकरीरताडयन् ॥ १४
धनंषि तेषामिषुधीन्हयान्ध्वजा-
त्रयांश्च सूतांश्च धनंजयः शरैः ।
ममं च चिच्छेद् परामिनश्च ता-
श्चशरोत्तमदोदशभिश्च सूतजम् ॥ १५
अथाम्यधावंस्त्वरिताः शतं रथाः

C. 2. 61. 16
D. 2. 61. 16
E. 2. 61. 16

दिवस'. — ⁴) T₁ G₁ M दुःमहावुभौ (for दुःमहो रणे).
G₂ उभौ (for रणे).

11 ^a) T₁ G₁ M अजरवात् (G₁ 'आत्' (for
अजेयात्). K₁ अहितार्जकावः; T₁ 'मार्जकावः' (for 'मार्जकावः').
— ^b) V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ T₁ G₁ M₁ उभौ (V₁
विभं त्रिधांस्; D₂ त्रिधांसर्वभौ (for 'तुम्भौ'). S K₁ D₂
हृदिनः (for 'मौ'). M₁ त्रिधात्रिधांसहृदिनौ परस्परं. — ^c)
T₁ महाभये; M₁-1 'रणे' (for 'हवे'). K₁ वीरवरी; V₁ B₁-4
D₁ D₂ D₃ D₄ G₁ M₁ 'नरो' (M₁ 'रे'); B₁ D₁ T₁
पीतमवौ (for वीरवरी). D₂ उभौ अतुर्गोहवरी समीयतुः.
— ^d) B (except B₁) D₁ D₂ D₃ D₄ स महैः; S (T₁
missing) सुदं (for यथेन्द्र-). S₁ त्रयांश्च; D₂ 'वृणांश्च';
G₂ M₂-4 'वृणांश्च' (for 'जम्भांश्च'). D₁ D₂ D₃ पार्यस्तवौ
(for कर्णपाण्डवौ).

12 D₂ om. 12. D₁ reads 12^{ab} on marg. — ^a)
D₁ D₂ D₃ मवानकौ (for 'नकैः'). — ^b) K₁ अरिसमितावि
(for अमितौ निजमृतः). V₁ B D (D₂ om.) अमितान्
(for अमितौ). S (T₁ missing) रथान्द्रिपांश्चापि तथा
हवात् (G₁ हवास्तथा न) वात्. — ^c) K₁ जम्नतर (sic);
K₂ जम्नतुः. V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ परस्परं चा (D₁ चा) पि
महारथौ नृ (V₁ D₁ D₂ 'शरीरं').

13 ^a) K₁ V₁ [5] मिससुः; D₂ विससुः (for विससुः).
K₁ अर्दिताः (sic); B₁ उर्दिताः; D₁ G₁ आर्दिताः. D₂
वरा (for शरीर). — ^b) S₁ K₁ शरोत्तमान्याः; S₂ यथो
(for शरो). S₁ K₁ D₁ कुरुपाण्डवात् (D₁ 'अ') वः; D₂
'वाञ्चर्य'; G₁ 'वाञ्चिताः' (for 'वाञ्चवाः'). — ^c) S₁
यथाञ्च; D₂ यथाञ्च (for 'यथाञ्च'). D₃ विरथा (for
रथा). G₁ शरा हताश्च (for दिशो गताश्च). K₁ गतश्च;
K₂ B₁ D₁ दश; D₂ युताश्च; T₁ G₁ M₁ हुताश्च (for

गताश्च). — ^d) K₁ तथा तथा; K₂ यथा तथा
transp. T₁ मृगा यथा. D₁ विद्वमपादनीकमः.

14 ^a) K₁ B₁ च (for नृ). K₁ येकला (sic) (for
सौवला). — ^b) D₁ D₂ अजेयः; D₃ द्वौगिञ्च (for
कृपश्च). K₁ B₁ D₁ D₂ D₃ C₁ शारद्वतस्यनुना; K₂ V₁
D₂ मारद्वतः. S (T₁ missing) कृपो गुरोश्चापि सुतो महा-
हवे. — ^c) B₁ धनंजयावुभौ; G₁ 'जयं रणे. — ^d) D₁
D₂ T₁ शरीरान्तकरीरः; G₁ 'रातिगमैः; G₂ M₁ 'रातिदरैः
(for 'रान्तकरीर'). K₂ V₁ G₁ M₁ जताडयन् (for 'डयन्').

15 ^a) K₁ M₁ इषुवीरः; B₁ D₁ D₂ D₃ 'वीः; T₁
G₁ 'मिर' (for 'वीर'). K₁ D₂ हवा (D₂ 'व') च्चवाः; D₂
D₃ च्चवान्धवात् (by transp.); G₂ हवा द्विपाः. K₂ om.
च्चवान्. V₁ गजान्; B₁ रथान्; T₁ G₁ M₁ द्विपान्
(for च्चवान्). — ^b) K₁ रथाञ्च (for रथाञ्च). K₂ G₁
V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ स- (for च). — ^c) S₁ समंश्च-
चिच्छेद्; K₂ D₂ स संप्रचिच्छेद्; V₁ B₁ D₁ D₂ S (T₁
missing) समं प्र'; D₃ ततः प्र' (for समं च चि'). K₂
शराभिनयताश्च; K₃ वशतिनः शरात् (for परामिनश्च ताश्च).
B₁ सतः (for च ताश्च). B₂ D₁ समं प्रमथ्यायु परान्त-
मंथतः. C₁ cites समं (as in text). — After 15, D₂
ins.:

101^{ab} ते पञ्च वीराः सततं हतावा रथाः

निकृत्तरेहाहुंनवाणवेगैः ।

यो नृत्तं

कुरुहृत् रथान्वेषु पुनर्वयुश्च तम् ।

16 ^a) K₁ D₁ तथा; M₁ अलो (for अय). K₂ V₁
B D₁ D₂ D₃ स्वरिकः; D₄ चरितं (for स्वरिताः). D₂
transp. कृतं and रथाः. — ^b) S₁ K₁ G₁ V₁ B₁ D₁
D₂ गता (K₁ 'जं') आहुंनवः; D₃ T₁ G₁ च नागा जयन्; T₂ च

C. 3. 64. 16
B. 3. 64. 16
S. 3. 64. 16

शतं च नागार्जुनमातनाथिनः ।
शक्रास्तुभ्याग यवनाश्च सादिनः
सहैव काम्बोजवरैर्जिघांसवः ॥ १६
वरायुधान्पाणिगतान्करैः सह
धुर्यन्धकृन्तन्स्वरिताः क्षिगंभि च ।
हयाश्च नागाश्च रथाश्च दृष्यतां
धनंजयः शत्रुगणं तमक्षिणोत् ॥ १७
तनोऽन्तरिक्षे सुगन्धर्वनिम्बनाः
समाधुवादा हृषितैः समीरिताः ।
निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयः

सुरूपगन्धाः पवनैरिताः शिवाः ॥ १८
तदद्भुतं देवमनुष्यसाक्षिकं
समीक्ष्य भूतानि विसिष्मियुर्नृप ।
तवात्मजः स्रुतमुत्थ न व्यथां
न विस्मयं जगत्तुरकनिश्चयौ ॥ १९
अथाब्रवीद्गोणमुतस्तवात्मजं
करं करेण प्रतिपीड्य सान्त्वयन् ।
प्रसीद दुर्योधन शाम्य पाण्डवै-
रलं विरोधेन धिगस्तु विग्रहम् ॥ २०
हतो गुरुर्ब्रह्मसमो महास्रवि-

नागाः सतम् (for 'गार्जुनम्'). — " B: Ka शक्रास्तुभ्याग;
Ks: B (except B₁) Dar Dni Dni. 1-1 शक्रास्तुभ्याग; Ti
Ga. 3 गतास्तुभ्याग; T₁ G₁ M₁ शक्रास्तुभ्याग; M₂-4 शतं (M₂
'रै') तुरगैर (for शक्रास्तुभ्याग); G₂ यवनैश्च. V₁ B₂-4
D₂. 1-4 तु; B₃ स (for च). — " Some MSS.
काम्बोजवरैः; K₁ काम्बोज; Ka काम्बोजवरैः; D₂ 'रयैर' (for
'वरैर'). K₂ जिघांसवान् (for 'सवः').

17 " " (Ts missing) वरायुधं (for 'युधान').
T₂ प्रासदतं; M₁ प्रासिदतं (for पाणिगताम्). B₁. 4
Dai Dni Dni. 1-1 पाणिगताः शरैः सह; D₂ पाणिगताः शरैः
सह; T₁ G₁ (sup. fin.) M₂-4 प्रा. M₂-4 पाणिगताः शरैः
सह; G₂. 3 प्रासिदतं G₂ 'गतं महोपते (for पाणिगतान्करैः सह).
K₂ समलान् (for करैः सह). — " K₂ नृहंतं; K₃ निहंतं;
V₁ B₁. 3 Dai Dni Dni. 1-1 न्य (V₁ नि) हंत; B₁ निहंतम्
(for न्यहंतम्). K₂ V₁ B₂-3 Dai Dni. 1-1 स्वरितः;
Dni प्रपतम् (for स्वरिताः). T₁ G₁ निहंतन्यपतम्; T₂ G₂
M₁ निहंतन्यपतम्; G₂ निहंत न्यपतम् (for न्यहंत-
स्वरिताः). D₂ सह सूरैर्निहंतानि शिरांसि. — " G₂
हताश्च (for हयाश्च). K₂ cm. रथाश्च. K₂ युयुधतां;
Dai D₂ युयुधतो; D₂. 4 युयुधतान्. T₁. 3 G₁. 3 हयाश्च
नागाश्च रथाश्च युयुधतां (M₁ 'ता'). — " K₂ शत्रुगणाक्षि-
दक्षिणे; V₁ B Dai Dni Dni. 1-1 शत्रुगणाक्षि (B₂ 'नं क्षि) तो-
क्षिणो V₁ Dai D₂ क्षणात्; D₂ शत्रुगणान्बाक्षिणोत् (for
'गणं तमक्षिणोत्'). S (Ts missing; M₂ sup. fin.) धनंजये
नासिगणाः क्षिताश्च (T₁ क्षता इव; T₂ G₁ M₂ क्षिताविति).
Ca ctes बक्षिणोत् (as in text). — For 17, D₂ subst.:

1016* तदा स तेषां युधि सध्ममाची
सुरैः प्रचिच्छेद धनंजयम् ।
नागान्दवाग्रयसुतांश्च तत्र
क्षिरांसि वेषामिषुभिः क्षिरीटी ।

धनंजये युध्यमाने च तत्र

[5]

क्षणेन सर्वं क्षयमाविवेश ।

18 " S₂ V₁ B D₂ तनोत्तरां S₂ 'वृ'क्षे (for 'रिक्षे').
K₁ स्वरत्यं; D₂ सुरत्यं; D₃ नृपत्यं (for सुरत्यं).
Some MSS. -निःस्वनाः (for -निस्वनाः). — " B₁
हृषितैः; D₂ हृषितौ (for हृषितैः). V₁ समपिताः (for समी-
रिताः). — " T₂ अत्युत्तम- (for अत्युत्तम-). — " S₂
सगंधरूपाः; K₁ D₂. 1 G₂ स्वरूपगंधाः; K₂ M₂ सरूप;
V₁ B₂ सपुष्प; Dai D₂. 3 स (Dai सु) पुष्प; Dni सुगंधि;
T₁ ववुश्च गंधाः (for सुरूपगन्धाः). Dni D₂. 3 S (Ts
missing) शुभाः (for शिवाः).

19 " G₁ तनोद्भुतं (for तदं). D₂ सेवितं; G₂
साक्षिन् (for साक्षिकं). — " G₂ निरीक्ष्य (for
समीक्ष्य). S₂ K₂. 4 विसि (K₂ 'स') सयुर; K₁ D₂ विसि-
(D₂ 'स') सियुर; B₂ 'दिमियुर; D₂ 'सियुर; D₂ 'सियुर;
D₂ T₁. 3 G₁ विसि (T₁ 'सि') सिरे; G₂. 3 M₂ 'प्मिरे (for
'प्मियुर). V₁ B₁ D₂ नृपाः; B₂ Dai Dni D₂. 3 तदा (for
नृप). — After 19⁵, D₂ ins.:

1017* बहोऽर्जुनैव कृतं महत्तरं

येदकवीरो युयुधे महारथान् ।

समीक्ष्य देवाश्च नृराजमुक्याः []

शशंसु [] कृष्णार्जुनयोर्महद्यशः ।

— " K₂ तवात्मजाः. G₁ सुतपुत्रश्च (for 'सुतश्च'). S
(Ts missing) तावुभौ (for न व्यथां).

20 " T₁ G₂. 3 तदा (for अथ). — " K₁
सांत्वयं; K₂ D₂ सान्वयः (D₂ 'वं'); B₁. 4 शांतयत्; G₂
सांत्वयन् (sic) (for सान्वयन्). — " D₂ G₂ M₂
विग्रहः (for 'हम्').

21 " G₁ बहो (for हतो). S₁ ब्राह्मसमो; G₁ मे
महितो; M₂ ब्रह्मसुतो (for 'समो'). — " D₂ भीष्मप्रवरा

सर्वेव मीष्मप्रमुखा नर्गमाः ।
अहं त्वच्छो मम चापि मातुलः
प्रशाधि राज्यं मह पाण्डवैश्वरम् ॥ २१
धनंजयः स्वास्वति वारितो मया
जनार्दनो नैव विरोधमिच्छति ।
युधिष्ठिरो भूतहिते सदा रतो
वृकोदरस्तद्वशगतस्तथा यमौ ॥ २२
त्वया च पार्थिव परस्परं
प्रजाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छति त्वयि ।
व्रजन्तु शेषाः स्वपुराणि पार्थिवा

निवृत्तवैराग्य मवन्तु मैत्रिकाः ॥ २३
न चेद्वचः श्रोष्यसि मे नराधिप
ध्रुवं प्रतप्तासि हतोऽरिभिर्धुवि ।
इदं च दृष्टं जगता सह त्वया
कृतं यदेकेन किरीटमालिना ।
यथा न कुर्पाद्वलमिन्न चान्तको
न च प्रचेता मगनाञ्च वधराट् ॥ २४
अतोऽपि भूयांश्च गुणैर्धनंजयः
म चाभिपत्सत्यखिलं वचो मम ।
तवानुयात्रां च तथा करिष्यति

C. 8. 43/8
D. 8. 28. 26
E. 8. 34. 36

(for 'प्रमुखा') S: नरोक्तः (sup. l. 10); B: नरोक्तः;
Dai Dai D: स महारथाः; S (T: missing) नराधिपः (for
नराध्याः). — ') Ks च शेषो; G: M: च वधो (for
त्वच्छो). Ks चास्ति; S (T: missing) चैव (for चापि).

22 ") Ks स्वास्वति; B: Dni T: शास्वति (for
स्वास्वति). — ') D: धनंजयो (for जनार्दनो). Ks
विरोधम् (for 'धुवि'). — ') D: युधिष्ठिरो (for 'हिरो').
Ks भूतहिते (for 'भूत'). Dni S: T: missing; transp.
सदा अति रतः. — ') S: त्वद्वशगम्; T: तद्वशगात् (for
'वशगम्'). G: रते (for यमौ).

23 ") Dni त्वया तु; D: प्रवाहि (for त्वया च).
Ks पार्थिव; S (T: missing) पार्थिव (for पार्थिव). S:
Ks: B Dai D: परस्परं च (S: Ks हि; B: व); Dni
T: G: M: कृते च (T: तु) संविदे; G: S: कृते च संगमे (for
परस्परं). — ') S: Ks वामं; D: T: G: युक्तं; M: 1
स्वयं (for शिवं). S: Ks: 2.4 B (except B: D: 1.7
कामुपुर; Ks कामुपुर (sic) (for प्राप्नुपुर). B: D:
इच्छन्त्यव; Dni S (T: missing) इच्छन्त्यव (for इच्छति
त्वयि). — ') S: Ks: 2.4 प्रजांशु (for व्रजन्तु). S: D:
स्वपुराणि; G: तु पु' (for स्वपु'). Dni वांश्च (for पार्थिवा).
— ') Dni युवाञ्च (for वैराग्य). B: G: S: M: (sup.
lin.) तु (for च). B: पार्थिवा: (for मैत्रिकाः). — After
23, D: ina:

1018* न चेद्वचं श्रोष्यसि चैव कर्णं
महाबलं पार्थिवं सुतपु व्रजम् ।
विहाय राज्यं त्वत्किं समलं
गन्तामि कर्णस्य पथं विचित्रम् ।

24 ") D: मे (for चेह्). G: श्रोष्यसे (for 'मि').
D: G: चेह् (for मे). Ks न सास्विते (for नराधिप).
— ') Ks प्रतप्तोऽसि; T: G: हि क (T: तु) कोमि; G: S
M: हि (G: च; M: ह) तप्तसि (for प्रव'). V: B: हतायुषो

(B: 'धो' युधि; D: निपातितो रिभिः; G: हतो रिपुर्धुवि (for
हतोऽरिभिर्धुवि). — After 24*, T: G: M: ina. a
passage given in App. I (No 38). — ') V:
B: Dai D: M: जगता; T: जगता (for 'ता'). I:
G: महायता (G: 'ता' (for सह त्वया). — ') S:
कृते (for कृतं). Dni किरीटमालिना. — ') Ks तथा
(for यथा). K: om. from मित्र up to राज्ञम् (in 25*).
Ks: वलमिन्न; S (T: missing) वलहा (for वलमिन्न).
Ks न चान्तको; B: D: तवांतको; D: न चान्तको. — ') D:
वा (for च). Dni चापि चाता (for च प्रचेता). Ca cites
प्रचेता (as in text). B: स (for न).

25 K: om. upto राज्ञम् (cf. v. 1. 24). — ") V:
B: Dai D: S: जतोपि भूयः; B: 'निमुवात्; T: M: 1 जनञ्च
भूयांश्च; T: जतोपिभूयश्च; G: M: ज (M: ज) तञ्च भूयश्च
(for जतोऽपि भूयांश्च). V: B: S: Dai Dni D: 1.1.1 स्व-
गुणैर (for च गु'). D: जनार्दनः (for धनंजयः). — ')
V: B (except B: D (except D: S (T: missing) न (G:
तु) (for स). S: Ks D: (before corr.) चापि (Ks 'मि')-
पश्यति; S: D: (by corr.) चापि पश्यति; Ks चाप्यपरस्वति;
V: B: चापिपश्यति; B: Dai Dni D: 1 चापि (Dai D:
[before corr.] 'मि') पश्यति; B: S: चापि (B: 'मि')-
मंस्वति; T: चाप्यपरस्वति; T: चापिच; G: चापमे; M:
चापिच; Ca जमिचस्वति (for चापिपरस्वति). B: D
(except D: S) मे वचोखिलं (for [च]खिलं वचो मम).
— ') Ks B: Dai D: S: M: तवानुयात्रां; V: तवाय वावां;
D: तवानुयात्रां (for 'नुयात्रां). Ca cite तवानुयात्रां (as in
text). Ks V: B: D: S (T: missing) तवा (for तया).
B: करिष्यते. — ') S: Ks: 2.4 क (Ks क) कामुहि; B: S:
D: विहाय वै (for तवाय वै). D: om. वै. Dni S (T:
missing) प्रसीद राज्ञे च वामं स्वामुहि; D: प्रसीद राज्ञे चतः
विहाय वै. — After 25, Ks T: ina: :

C. 75. 4515
P. 8. 39. 26
B. 8. 34. 26

प्रसीद राजञ्जगतः शमाय वै ॥ २५
ममापि मानः परमः सदा त्वयि
ब्रवीम्यतस्त्वां परमाद्य सौहृदात् ।
निवारयिष्यामि हि कर्णमप्यहं
यदा भवान्मप्रणयो भविष्यति ॥ २६
वदन्ति मित्रं सहजं विचक्षणा-

स्तथैव साम्ना च धनेन चार्जितम् ।
प्रतापतश्चोपनतं चतुर्विधं
तदस्ति सर्वं त्वयि पाण्डवेषु च ॥ २७
निसर्गतस्ते तव वीर बान्धवाः
पुनश्च साम्ना च समाप्नुहि स्थिरम् ।
त्वयि प्रसन्ने यदि मित्रतामियु-

1019* न चातिनिम्रं पितृवैरमुद्यतं
निहन्नुमुप्रे रिपुमुल्लङ्घनं युधि ।
तथापि तत्पथ्यहितं न चेच्छतः
प्रकाशितं साधुसिद्धाद्य पाण्डवैः ।

[(L. 2) Ts अनेयकम् (for अने रिपुम्). — (L. 4) Ts साधु विद्वज् (for साधुसिद्धाद्य).]

26 *) I^h S (Ts missing) ममापि- (for ममापि).
— ^a) Ms-4 स्वा (for स्वा). Ks: परमाद्य; V1 B4 D4
D4.4.4 'माद्यः; G1 'माद्यः; G2 'मा च (for 'माद्य). G1
सौहृदाः; Cc 'दाय (as in text). — ^a) Ks V1 B4.4.4
D4 D4: D4.4.4 S (Ts missing) च; Ks ह; B4.4
D4-4.7 [च]य (for हि). S (Ts missing) जाहवे (for
अप्यहं). — ^a) Ks मन् (for मन्). Ks भविष्यति. S
(Ts missing) महान्निहे मेति प्र G1 मेस्मिन्प्रणयोत्र (G1 M1
'बोन्ति; M2 'बोन्ति) सूतरे (Ts 'ज). Ca cites सप्रणयः (as
in text).

27 *) V1 विद्विः; G1 सद्रति (for वदन्ति). Ds S
(Ts missing) मैत्रीं महजां (for मित्रं सहजं). G1 विचक्षणां.
— ^a) G1 मानाद्य (for साम्ना च). B4 बचनेन (for च
धनेन). Ks D4.4.4 व (D4.4 वा)र्जितं; B4 चार्जितं; T1
चाजराः; T2 चाचिराः; G राजन्; Ms-4 चार्जितां (for 'तव).
— Ds ins. after 27^{ab}. Ks after 28:

1020* मया हि पूर्वं कथितं कृपादिनि-
स्तथा हि राजा तव देहदेहजः ।
कन्यैश्च सर्वैर्गुणभावविशोः
धर्मवशादास्ति समो वयुधैः ।
वयुध लोके परमाकसंप्रदी
विष्णुः सत्ता यत्न सत्ता न विग्रहः ।
कर्माणि यत्नास्ति कान्यदुत्तानि
सर्वाणि वः संसर तानि पूर्वम् ।
सुखान्तमाप्लाद्य सुबोधनाद्य
कर्णं पुत्रावधि मा व्यनीनशः ।
न ओष्यति त्वं यदि मे महारथ
तथा ह्यं द्रष्टव्यं पाण्डवैर्लक्ष्म् ।

[5]

[10]

अथाहुनं कालसमप्रभाव
कथं न द्रष्टासि रणे चरन्तम् ।
तेजस्विनामद्य रविं महाप्रभं
कथं वराक्षं समरे न पश्यसि ।
त्वयि प्रनष्टे नरवीरसङ्कतो
भोक्ता हि राज्यं भुवि धर्मसूनुः ।

[15]

[(L. 1) Ds तथापि राजा तव देहजेन. — (L. 6) Ds तथापि
(for सत्ता न). — (L. 7) Ks [अ]न्विच व (for [अ]न्विचानि).
— (L. 8) Ds चेत् (for वः). Ks सम * * नानि (for संस्मर
नानि). — (L. 9) Ds इच्छति (for आच्छाद्य). — (L. 10)
Ks व्यनीनश (for 'नशः). — (L. 11) Ds महाप्रभं. — (L. 14)
Ds प्रदृष्टासि (for न द्र*). — (L. 15) Ds तेजस्विनं मेधरवं
महाप्रभं. — (L. 16) Ks न शक्षं (for वराक्षं). — (L. 17)
Ks सङ्कतो (for सङ्कतो).]

Ds cont.:

1021* इत्येवमुक्त्वा गुरुस्तुना कथं
म मे स्थितश्चैव तथैव दुर्मुनाः ।
सखे त्वमेवाद्य कथं प्रवक्ता
पार्थस्य पक्षाधुवि जातवर्षात् ।
विमुक्तबाहुः प्रहमस्तुदुर्बलो
दुर्बोधनो दुर्गतिः कालचोदितः ।
वृकोदरं हन्मि सवान्धवं रणे
कथं विभेमि प्रयतो महायुधे ।

[5]

— Ds om. 27^a-30^d. — ^a) V1 T1 प्रभावतश्च; Ds Ts
प्रभावितश्च; G2 'पनाच् (for 'पतश्च). B4 चोपनतश्च; Ds
G2 Ms-4 'नतां (Ds 'तौ) (for 'नतं). T2 G2 Ms-4
चतुर्विधां (T2 'चाः) (for 'विधं). — ^a) B4 वदति (for
तदस्ति). Ks V1 B D (except Ds; Ds om.) तव (for
त्वयि). V1 B D4 D4.4.4.7 T1.2 G1.2 M1 om. च.

28 Ds om. 28 (cf. v. 1. 27). — ^a) Ks त्वयि
(for तव). Ds T1 G2 पाण्डवाः (for बान्धवाः). — ^a)
Ks V1 Ds क्षम (Ds 'त) मामप्यहि; B D4 D4-4.7 Ca
समवा (B4 'मा) अप्यहि; D4 Ds क्षमामप्युद्यः; D1 समवाप्युद्यः;
S (Ts missing) हितमप्युद्यः (T2 'हि) (for च समाप्यहि).
V1 B4 D4 Ds S (Ts missing) प्रभो; D4 D4.4

ध्रुवं नरेन्द्रेन्द्र तथा त्वमाचर ॥ २८
म एवमुक्तः सुहृदा वचो हितं
विचिन्त्य निःश्वस्य च दुर्मनाव्रवीत् ।
यथा भवानाह मत्वे तथैव त-
न्ममापि च द्रापयतो वचः शृणु ॥ २९
निहत्य दुःशासनमुक्तवान्बहु
प्रसङ्ग शार्दूलवदेष्टु दुर्मतिः ।

इकोदरस्तद्धृदये मम स्थितं
न तत्परोक्षं भवतः कुतः श्रमः ॥ ३०
न चापि कर्णं गुरुपुत्र संस्तवा-
दुपारमेत्यर्हसि वक्तुमच्युत ।
अमेष युक्तो महाताड फल्गुन-
स्तमेष कर्णः प्रसभं हनिष्यति ॥ ३१
तमेवमुक्त्वाभ्यनुनीय चापक-

C. B. 4523
S. B. 28. 34
K. B. 34. 46

विर् (for स्थिरम्). — ^a) Bs वथा (for त्ववि). Ts प्रमको. Bs: Ds त्ववि (for यदि). Bs Ds गते; Dn: गतो; Gs ययुर (for इयुर). — ^a) Bs: त्वमाचरः; Ds ममाचर (for त्वमा). Bs: (both marg. as in text) Dn: Ds: a. s. 8 (Ts missing) हितं कुतः स्वाश-
गतसवधानुक्तः. — After 28, Ks ins. 1020*.

29 Ds om. 29 (cf. v. l. 27). — ^a) S (Ts missing) इतीदम् (for स एवम्). Ks मुहुरि. — ^b) Some MSS. निश्वास्य; S: निःश्वस्य; Ks निश्वास्य; B: निश्वास्य. Gs दुर्मनो. — ^c) Ks हितं; Ds Dn: वथा (for यथा). M: नथानाह (for भवा). G: सुत्वे (for मत्वे). Gs यथैव (for तथैव). Ks Gs तं; Ks नु (for तन्). — ^d) Ks च द्रापयतो; Ks B D (Ds om.) S (Ts missing) विज्ञापयतो (for च द्राप). — After 29, Ts ins.:

1022* कोऽप्योऽस्मि मे दुःखसक्तः सदैव
मुक्त्वा भवन्तं मम वैकवीरम् ।

30 Ds om. 30 (cf. v. l. 27). — ^a) Gs निगुह्य (for निहत्य). Ks बहुः; B: a. s. Dn: Ds: a. s. वचः (for बहु). — ^b) B (except Bz) Ds Dn: a. s. T: Gs: प्रसङ्ग; Ds प्रसङ्ग; Co प्रसङ्ग (as in text). T: Gs शार्दूल इवैव; Ts 'लववेवु; Gs 'लवदेव (for 'लवदेव). — ^c) Ds Gs स्थिरः; Gs: M: a. s. [अ]स्थिरः (for स्थितं). — ^d) V: भवता. Ks कुतः स नः; Ks क्षमः कुतः (by transp.); Gs: कथं शमः. — Ks: V: B Ds Dn: Dn: S (Ts missing) ins. after 30; Ds cont. after 1021*:

1023* न चापि कर्णं प्रसहेद्गणेऽनुजो
महागिरि मेरुमिवोप्रमाकृतः ।
न चापस्थितं दृष्ट्वा मया मयि
प्रसङ्ग वैरं बहुतो विचिन्त्य ।

[(L. 2) Ks: V: B Ds Dn: a. s. वथा नरा; Ds G M: महागिरि (M: 'रे) (for 'गिरि). Ks मोहव; B: भेष-

(for मेरु). Ds इतिप्रमाकृतः. Ds वथा हि महामेरुमिवोप्रमाकृतः. — After line 2, Ds ins. 1024*. Ds om. lines 3-4. — (L. 3) Ks Dn: Ti न चापस्थितं; V: 'अस्थितं; Ds वथास्थितं (for न चाप). — (L. 4) Ks प्रसङ्ग; Ds G M प्रसङ्ग (D: 'सु) (for प्रसङ्ग). Ks निगुह्य; B: विचिन्त्य; Ds नि संवन (sic); Ds निगुह्य; T: G M विगुह्य (G: 'सु) व; Ts विगुह्य (for विचिन्त्य).]

31 Ds om. 31^{ab}. — ^a) S: Ks कुरुपुत्र (for गुरु). Ks V: B: a. s. Ds Dn: D: a. s. S (Ts missing) संतुगा-
दुपारमेति; B: Ds संतुगादुपा' (for संस्तवादुपा). Ks Ds वक्तुमुच्यतं (D: 'ता); B: 'मन्वता; S (Ts missing) वीर
मापितुं (for वक्तुमच्युत). — ^b) Some MSS. फल्गुनम्;
V: B: a. s. Ds Dn: Dn: a. s. वांढवम् (for फल्गुनम्). — ^c) Ks अक्ष; B: a. s. Ds Dn: Dn: a. s. Co एव (for एव). Ks Ti Gs: प्रहसन् (for प्रसभं). Ks हनिष्यति; Gs हरिष्यति; Co हनि' (as in text). — S (Ts missing) ins. after 31: Ds after line 2 of 1023*:

1024* इमुं चरायाः परिवर्तनं भवे-
द्भवे च क्षीयं मकरालयोऽर्जवः ।
दूरेतुरप्यद्विषा महामुषौ
न चातुनो जेष्ठाणि कर्णमाहवे ।
अप्रां दृष्टिषा नमसो नमस्ततः [5]
मुनिमदीतिश्च द्विष्यरेतसः ।
अभाव दृष्टामपि सर्वतो भवे-
च्च चातुनो जेष्ठाणि कर्णमाहवे ।

[Ms om. lines 1-4. — (L. 3) Ts अप्यद्विषा वा;
Gs अद्याप्युषा (for अप्यद्विषा). Ts Gs M: a. s. महोदधौ
(for महामुषौ). — Ds om. line 4. — (L. 5) Ds अपः
दृष्टिषां नमस्ततः मस्ततः. — (L. 6) Ds Ti Gs: इतीत्यं (Gs
'दीत्य)दीतिश्च (for इतिष्यदीतिश्च). Ds हि क्षीयरेतसिः (for
द्विष्यरेतसः). — (L. 7) Ms: a. s. सर्वतो (for सर्वतो).]

C. 8. 4513
B. 1. 10. 34
E. 1. 34. 46

चवात्मजः स्वाननुशास्ति सैनिकान् ।
समाप्तताभिद्रवताहितानिमा-

न्सवाणशब्दान्किमु जोषमास्यते ॥ ३२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥

६५

संजय उवाच ।

तौ शङ्खमेरीनिनदे समृद्धे
समीयतुः श्वेतहयौ नराग्र्यौ ।
वैकर्तनः सुतपुत्रोऽर्जुनश्च
दुर्मन्त्रिते तव पुत्रस्य राजन् ॥ १

यथा गजौ हैमवतौ प्रभिन्नौ
प्रगृह्य दन्ताविव वाशितार्ये ।
तथा समाजग्मतुरुग्रवेगौ
घनंजयश्चाधिरथिश्च वीरौ ॥ २
बलाहकेनेव यथा बलाहको

32 *) Ks Dn1 S (T3 missing) [अ]प्यनुनीय; B1 [अ]प्यनु; Ds कनु (for [अ]प्यनु). — *) B1 स्वाननुशिष्टांस्तः (sic); Ds ताननुशिष्टांस्तः; S (T3 missing) स्वाननुनीय सैनिकान्. — *) Ks. 4 B1 Dn1 समाहि Ks 'प्र/ताभिद्रवत; V1 B1-4 Dn1 D1.3-4.7 विनिहतामि Dn1 D1.4 'ति/द्रवत; Ds प्रधावता; T1 G1.3 M दुतं जवा (G1 'तो'); T2 दवं जना; G2 दुतं ततोमि (for समाहता). M1 om. अभिद्रवताहितानिमा. B1.3 cm.; T1 [अ]प्यनु (for [अ]हितान्). Dn1 मम; T1 न (for हमात्. — *) Ks B1 (marg.) Dn1 D1-3.7.3 सवाणशब्दाः; V1 सवाणशब्दाः; B1.2.4.5 Dn1 Ds (marg.) सवाणशब्दाः; Ds T2 G M अदीनसत्त्वाः; T1 नदीनसत्त्वा (for सवाणशब्दा). Ks किमजोषमासतः; V1 किमु जोषमासत (for किमु जोषमास्यते). Ca cites जोषम् (as in text). B D (except Ds) T1 Gs आसत (T1 'तः; Gs 'ते' (for आस्यते).

Colophon missing in Ts. — Day of Karna's Generalship: S Ks. 4 द्वितीये (Ss 'वः; Ks 'वं) युद्धदिक्से. — Adhy. name: K1 द्रौणिशतवचनं; Ks दुर्वाचनं प्रत्यक्षमावाचनं; T2 अक्षयामवाचनं; M1 द्रौणिशतोपदेशः. — Adhy. no. (figures, words or both): S: 82 (see. m.); Ss: 65; B1 86; B2 76; B4 95; B6 89; Dn1 98; Ds 68; Ds 87; T1 Gs. 5 M1 104; T1 97; G1 Ms. 4 103.

65

32 Ts is missing in this adhy. (cf. v. 1. 8. 60.32).

1 *) Ds -विनिहः; Gs -निवदौ (for -विनदे). Ks

समेद्रे (sic); Dn1 Gs om. (for समृद्धे). Ds तौ शङ्खमेरी-
निनदेन राजन्. — M1 om. (hapl.) 1⁴-3⁴. — *) V1
समीयतः; Gs महाबलौ (for समीयतुः). — *) D1
वैकर्तनः (for 'तनः). B1 Dn1 D1.2.7 T2 G1.3 M1-3 सुत-
(M1 'वं)सुतो; Gs श्वेतहयो (for सुतपुत्रो). — *) Ds
दुर्मन्त्रितस्य. T1.2 G M1-3 ते स (T2 M1 स्व)सुतस्य (for तव
पुत्रस्य). — After 1, T1.2 G M1-3 ins.:

1025* आशीविषावमिमिवोत्सृजन्तौ
वेरं सुखाभ्यामभिमिश्रयन्तौ ।
यशस्विनौ जडवल्लुमुंघे तदा
धृतावसिकाविव हस्यवाहौ ।

[(L. 1) T2 आशीविषावः; M1 'विषाम् (for 'विषाव). T1
अशिविषावन्तौ; Gs अस्मिन्वापृत्तौ (sic); Gs अभिमिश्रापृम्;
M1 'मिवाविषम्; M2.3 'मिवोदमन्तौ (for 'मिवोत्सृजन्तौ).
— (L. 2) T1 M1 तौ वे; T2 यथा; G1 M2.3 तथा (for वेरं).
T2 अभितः] यस्तौ (for 'निश्चयन्तौ). — (L. 3) G1.2 तौ
(for तदा). — (L. 5) G2 हस्यवाहौ.]

2 Ms om. 2 (cf. v. 1. 1). — *) G1 गजा. K1
होमवतौ; Ks हेम; K4 हैमवतः; B2 हिमवतौ. — *)
Ms partly damaged. V1 B Dn1 D1.2-4 T2
प्रवृद्धः; Ds प्रवृद्ध; T1 प्रसह्य; Gs विगृह्य (for प्रगृह्य). T1
Gs. 3 दंतैर (for दन्ताव). S Ks. 4 V1 B D वासितार्ये (for
वाशि). Ca cites वासिता. — *) G1 तयैव सं- (for
तथा समा). Dn1 T1.2 G M1-3 उपवीचौ (for 'वेगौ).
— *) G चातिरथिश्च (for चाधि).

3 Ms om. 3⁴ (cf. v. 1. 1). — *) Ds. 2 T2 Gs
M1 [ए]व (for [इ]व). Ks om.; B2 महान्; B4 Dn1
Dn1.2.7 महः (for दया). Ds. 2 T2 transp. दया and

यदच्छया वा गिरिजा गिरिपथा
तथा धनुर्ज्यातलेनेमिनिस्वनी
समीपतुस्ताविषुवर्षवर्षिणी ॥ ३
प्रष्टुदशश्रुमवीरुदोषधी
प्रष्टुदनानाविषपर्वर्तकर्मौ ।
यथाचलो वा गलितौ महाबलौ
तथा महासौरितरेतरं प्रवः ॥ ४
म संनिपातस्तु तयोर्महानभू-

त्सुग्ग्रवैरोचनयोपेया पुरा ।
शरैर्विमुद्राङ्गनियन्तुवाहनः
सुदुःसहोऽन्यैः पदुशोणितोदकः ॥ ५
प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौ
महाहृदौ पक्षिमणानुनादितौ ।
कृष्टाचलिलोद्धतौ यथा
तथा रयौ तौ ध्वजिनौ समीपतुः ॥ ६
उभौ महेन्द्रस्य समानविक्रमा-

C. 3. 4530
D. 3. 45. 7
E. 3. 45. 9

बहाहृदौ. — ¹) Ds बहव्ययाद्. Ka वा; Ths Gs
Mi-s है (for वा); Ka गिरिजो; Ds Ds transp. गिरि; and
यथा. — ²) Some MSS. नेमिनिस्वनी; Ka निस्वनी च
तौ; V1 Ds Ds Ds नेमिनिस्वनी; Ds Ds Ds
'निस्वनी' (for 'नेमिनिस्वनी'). Ds तथा धनुर्ज्य तलेने
स्वनी: (sic). — ³) Ka इषुवर्षवर्षिणी (for 'वर्षवर्षिणी').
— After 3, S (Ts missing) ina.

1021* महासौरितरेतरमहोर्मिमानी
यथा चलो वाचलनज्यानी
यथाचलो वाचलनज्यानी ।

[Ts om. line 1. Ms damaged from एका in line
1 up to महोर्मि in line 2. — (L. 1) Gs इषाव; Gs
इषाव (for इषाव). Gs सौरी; Mi-s सौरी (for 'सौरी').
— (L. 2) Ths Mi सौरी (for 'सौरी'). — Gs om.
line 3. — (L. 3) Ms यथाचलो; Ms सौरितरे (for यथा-
चलो). Gs तौ चलो; Gs इषाव; Mi-s यथाचलो; Ms
वाचलनज्या (for वाचलनज्या). Gs इषाव (for इषाव). — (L. 4)
Gs यथाचलो (for 'चलो'). Ts वाचलनज्या; Gs तौ चलो; Gs
वाचलनज्या (sic); Gs इषाव चलो; M वाचलनज्या (for वाचलनज्या).]

4 ¹) Ds S (Ts missing) प्रमिष (for प्रष्टु-).
G1 संव; Gs इषाव (for इषाव). S Ks V1 B Ds
Dn1 Ds Ds Ths Gs वीरुदोषधी (D1 'धी'); B1
वीरुदोषधी: (sic); Ds M वीरुदोषधी; Ds वीरुदोषधी
(for वीरुदोषधी). — ²) Ts मागविव (for 'मागविव').
B1 Dn1 Ts G1 M निमंरौधमौ; D1 पर्वतौधमौ; Ds पर्व-
तौधमौ; Ts निमंरौधमौ; Gs निमंरौधमौ (for 'पर्वतौधमौ').
— After 4th, G1 ina.

1027* महाहृदौपक्षिमणानुनादितौ ।

— ¹) B1 महाहृदौ. Ks Ds जगलितौ; V1 B Dn1
D1 Ds वाचलितौ; Ds वा (Ds वा) जगलितौ; Ts वेगवुतौ;
G1 वे जगलितौ; Gs Mi-s वा (Gs वा) जगलितौ (for वा

जगलितौ). Ms damaged from तौ up to 4th. Ds तथा
स्वनी; Ts महाहृदौ; Gs Mi महाहृदौ (for 'हृदौ').
— ²) Ds ततो महाहृदौ (for तथा महाहृदौ). Gs
इषावतरेतौ (for 'तरे इषाव'). Ks B (except B1) Ds
D1-s Mi इषाव; Dn1 Gs इषाव; Ts ततो (for इषाव).

5 ¹) B1 तु ततो; S (Ts missing) रथवोर (for तु
तवोर). — ²) K1 स्वरेतः; B1 Ths G सुरे- (for
सुरे-). Ts इषावतरेतौ; Gs इषावतरेतौ (for तथा पुरा). M
सुरेवैरोचनवानवोरिष. — ³) K1 विमुद्राङ्ग- (sic); Ks
Dn1 Dn1 Ds Ds विमुद्राङ्ग; V1 B Ds विमुद्राङ्ग;
B1-s विमुद्राङ्ग; S (Ts missing) विमुद्राङ्ग; Ts Gs 'मु- Gs
'विमुद्राङ्ग (for विमुद्राङ्ग). K1 विमुद्राङ्ग; Ks निम-
D1 निम- (for निम-). Ca cites निम-त. Ks V1 B
D Gs वाहयो; Ths Gs M देहयो: (for वाहन). Ca
cites वाहा. — ⁴) K1-s V1 सुदुःसहोऽन्यै: (K1
'हयो:'); B1 Ms सुदुःसहोऽन्यै:; Ts तथा सुदुःसहो है (sic); Gs
सुदुःसहो है; Gs 'हयो: (for 'होऽन्यै:'). Ks B1-s Ds
Dn1 Ds कदुशोणितोदकः; Ds 'हयो:'; Ths G1 Mi
परिशोणितोदकः (Ts Mi 'हयो:'); G1 'हयो:'; G1-s परिमिष-
देहयो: (for पदुशोणितोदकः). Ca cites पदु (as in text).

6 ¹) G1 कृष्टाचलिलोद्धतौ (for 'कृष्टाचलिलोद्धतौ'). — ²)
Ks B1 महाहृदौ (for 'हृदौ'). Ks पक्षिमणानुनादितौ; Ks
पक्षिमणानुनादितौ; Dn1 'गजैरिषावतौ; Ms 'गजानुनादितौ (for
'गजानुनादितौ'). — ³) B1 Ds महेन्द्रस्य; Ds Ts
जम' (for 'सुम'). Ds जगलितौ यथोद्धतौ; Ds जगलितौ
यथा (for 'कोद्धतौ यथा). Ks सुना संनिपातजगलितोद्धतौ
यथा (sic). — ⁴) Ds रयौ च तौ है; Ts तथा रयौ हो.
B1 Ds ध्वजिनौ (for ध्वजिनौ).

7 ¹) Ds D1-s महेन्द्रस्य (for महेन्द्रस्य समान-).
— ²) Ts महेन्द्रस्य (for महेन्द्र). B1 महाहृदौ (for
'हृदौ'). — ³) Ks महेन्द्रस्य (for 'हृदौ'). S (Ts missing)
महाहृदौ (for वा वाहकैर). — ⁴) M1 om. from महाहृदौ

B. 8. 65. 7
K. 8. 65. 9

बुभौ महेन्द्रप्रतिमौ महारथौ ।
महेन्द्रवज्रप्रतिमैश्च सायकै-
र्महेन्द्रवृत्रावित्रं संप्रजहत्तुः ॥ ७
सनागपक्ष्यश्चरथे उभे बले
विचित्रवर्णाभरणाम्बरसज्जे ।
चक्रम्पतुश्चोभमतः स विस्मया-
द्वियद्रताश्चार्जुनकर्णसंयुगे ॥ ८
शुजाः सवज्राङ्गुलयः समुच्छ्रिताः
ससिंहनादा हृषितैर्दिदृशुभिः ।

up to शुजाः स (in 9^a). Ks Bs. 4. Dn1 Ds T1. 2 G
Ms-1 सं (G1 वि)प्रजहत्तुः (for 'जहत्तु').

8 M1 om. 8 (cf. v. l. 7). — " Ds रथोत्तमे (for
रथे उभे). S K B1 Ds [S]युगे बले; Dn1 युगे बले; G1
बले उभे (by transp.); Gs उभौ बले. — " K1
विचित्रवर्णाभरणाम्बरसज्जे; Ks V1 B1. 2-3 Dn1 Dm
D1. 2-1-3 T1 G Ms-4 'व' (Ks 'व')मार्मरणा (Dn1 'ज')-
वरानुभे; Bs 'वर्माभरणानुचातुषि; Ds T2 'वर्माभरणानुधा-
वरे. — " Ks चोत्तमतः स; V1 B2. 3 Dn1 D1. 2. 3
T1. 2 G Ms-4 चोत्तदत्तु B1 'त'अ; B1. 2. 4 Ds. 4. 7. 8 'मतुश्च
(for 'मतः स). T1 राजन्; Ms विस्मयो; (for विस्मयाद्).
Ks चक्रम्पतुश्चोत्तममीमविस्मया; Dn1 Bom. ed. 'तुर्विस्मयनी-
वरूपैर' (Bom. ed. 'रूपे); Ds 'तुनैदत्तु जातुविस्मयो. — " Ks
द्विपलताश्च; Dn1 विचित्रता; Ds द्विचित्रताश्च; T1. 2
G Ms-1 वराविष्यच् (for विचित्रताश्च). Ks संयुगाः; Bs. 5
Ds. 2. 3 T1 G Ms-4 संयुगे; T2 संगरे (for संयुगे).

9 M1 om. शुजाः स (cf. v. l. 7). — " Ks शुजाः
स; Bs शुजाः स; T2 शुजाश्च (for शुजाः स). V1 B1-3
Dn1 Dm D1. 2-1-3 Gs सवज्राङ्गुलयः; Bs समस्ता; Bs Ds
सहसा (Ds 'हसा')भरणा; (for सवज्राङ्गुलयः). V1 Bs
समुच्छ्रिताः (for 'चिह्नाः). — " B1. 2. 3 Dn1 Ds. 4. 6. 7
T1 ससिंहनादैर; Gs तदा समादा (for ससिंह'). T2 मुदितैर
(for हृषितैर). — " Ks. 4 V1 B Dn1 D1. 2-3 T2 Gs
यद् (Ds T2 'या')र्जुनैः; Dn1 Ds यद्दर्जुनो; T2 यद्दर्जुनो (for
यद्दर्जुनैः). S1 Dn1 S (Ts missing) मत्त (for मत्तम्).
Ks इव द्विपोत्तमः; Bs द्विपोत्तमो द्विपः; D1 इव द्विपं तं
(for इव द्विपो द्विपं). — " B1 समाम्बयाद् (for समम्ब').
Ks आभिरथः; V1 Dn1 D1 'रथि'; T2 G आभिरभिर (for
आवि'). — After 9, S (Ts missing) ins.

1025* ततः कुरुणामय सोमकानां

हृदयो महाम्यादुरभूत्समन्तात् ।

यदार्जुनं मत्तमिव द्विपो द्विपं
समभ्ययादाधिरथिर्जिघांसया ॥ ९
अभ्यक्रोशन्सोमकास्तत्र पार्थ
त्वरस्य याह्यर्जुन विष्य कर्णम् ।
छिन्द्यस्य मूर्धानमलं चिरेण
श्रद्धां च राज्यादृतराष्ट्रघ्नोः ॥ १०
तथास्माकं बहवस्तत्र योधाः
कर्णं तदा याहि याहीत्यवोचन् ।
जह्यर्जुनं कर्णं ततः सचीराः

यदार्जुनं सूतपुत्रोऽपराद्धे
महाहवे शैलमिवाम्बुदोऽञ्जत् ।

तथैव चासीद्वययोः समागमो [5]
महारेणे शोणितमांसकर्मणे ।

[(L. 2) M1 प्रादुतसीद् (for 'रुन्द्'). — (L. 3) G1. 2
M1 यदार्जुनं (for यदा). M यदुततो (for 'पुत्रो). G1 वराहैर;
G2 [अ]पराद्धे. — (L. 4) M महामये (for 'हवे). T1 [अ]-
चलो (for [अ]म्बुदो). T1 [S]वतद्; G1 [S]च्छदद्; G2
[S]छिनद्; Gs महान् (for उच्छद्). — (L. 5) Gs हृदयोः
समागमे (for रथयोः समागमो). — (L. 6) G1 Ms-4 महाहवे
(for 'रणे).]

10 " Bs Dn1 Ds S (Ts missing) उद् (Gs 'दा')-
क्रोशन्; Ds. 7. 8 अत्य (Dr 'द्य; Ds 'भ्या')क्रोशन् (for अभ्य').
— " S1 K1. 2 तरस्वी; V1 त्वरस्य (for त्वरस्व). Gs
जह्यर्जुनं. V1 विष्य; B1. 4. 5 Ds. 4. 7 भिषि; Ds वष्य; Ds
छिहि; S (Ts missing) युष्य; Ca विष्य (as in text).
Ks त्वरस्त्वं जह्यर्जुनं भिषि कर्णं; Ks त्वरस्त्वया जह्यर्जुनं विदि
कर्णं; Dn1 पुरःसरश्चार्जुनं भिषि कर्णं; Ds जहि त्वमचार्जुनं याहि
कर्णं. — " K1 हिस्यम् (sic); Ks. 4 छिष्य; Ks छित्वा
च; T2 M भिष्यस्य; Gs छिष्यस्य (for छिन्ध्यस्य). — " Ss
om. च. Ks शुता प्रशद्वा (sic); D1 श्रद्धां च मे तां;
G1. 2 श्रद्धां च राज्ये. Ss Ks B4 Ds. 7 दृतराष्ट्रस्य सुनोः (for
'राष्ट्रघ्नोः).

11 " S (Ts missing) तथास (T1 'या त्व-; Gs
'दास')दीवा बहवोत्र यो (Gs M यौ)वाः. — " B1. 5
Dn1 Ds. 3 T1 G1. 2 M तथा (for तदा). Ks Ms om.;
Ds व्याहि (for the first याहि). Ss [अ]वोचम्; Ks
'चद्; Dn1 Ds. 3 [अ]वोचद् (for [अ]वोचं). — " B1. 2. 4
Dn1 Dm D1. 2-3. 7 शरीः; Bs हृताः (for ततः).
Ks. 4 स (Ks सु)वीराः; Ks V1 B1. 2. 3 Ds. 2. 3 S (Ts
missing) सु (Bs तु)दीवाः; B1. 4 Dn1 Dm D1. 2-3. 7

C. 2. 4836
B. 2. 19. 13
K. 2. 55. 13

सतधनुः सुतपुत्रोऽर्जुनश्च ।

— (L. 3) K₁. 3 कर्णो (for कर्णम्). — (L. 4) K₁ D₁. 3
हुगद्. Śs K₂. 4 Dai D₁. 3. 3 व राजन् (for वषा). Śs
जहसा सार्धेन्द्रान्; K₂ D₁. 3 जहसिजहसि; K₄ प्रासुजहसि; Dai
जहसिजहसि (for सजहसिजहसि). Śs K₁. 3 व राज*****
चन्द्रन्. — (L. 5) D₂ संमताः (for संवतः). — (L. 6) K₂
राधेव च; K₄ राधेवता (for राधेवतः). K₄ D₂ कर्णरेवे (for
रवे). V₁ निवेदः (for विशन्तः). — (L. 7) Ś K₁. 3 D₂
अवेमुताः (Śs 'ताः'); K₄ B (except B₂) Dai D₁. 3-4
अवे (for अवाकुराः). D₂ पविगो वद् (for पविगणाः).
— (L. 8) Ś K₁. 3 वमुनिकेताधेम्; K₂ विशन्ति वासाधेम्; V₁
Dai D₁. 3 निशानिकेताधेम्; B₂ निशात्मकेताधेम्; B₂ [S] विशा-
निकेताधेम्; D₂ स्मेय वासाधेम्; D₂ निशानिवासाधेम् (for विशानि
केताधेम्). B₂ इवांशुः; D₂ इवाशु- (for इवाशु). K₄ विशन्ति
केतानिवाशु वृषं; D₂ यथा निकेतं स्वनिवासवृषं. — After line
8, D₂ ins. 1032*. — (L. 9) D₁ यमिर्जुनः; D₂ तथार्जुनः
(for वान'). Ś K₁. 2. 4 वै; B₂ शु- (for स). K₁ D₂
D₁. 3-शु (D₂ -शु) कुटीकटाक्षं; K₂. 4 D₂. 3-शु कुटीकटाक्ष-
— (L. 10) K₂ असुजहद्. D₂ बाणाबाजन्तस्सुजे विहारिः.
— (L. 11) Ś K₁. 2. 4 सापकाद् (for 'कैरु'). — (L. 12)
K₂ पांडवस्तेव संशान्; B₂ D₂. 4. 1 'वेवेपुतं'; D₂ अर्जुनस्तेव पुतं;
D₂ पांडवस्तेव पुताणान्.]
V₁ B Dai D₁-r cont.: K₄ ins. after line 2 of 1046*:
D₂ after line 8 of 1031*:

1032* ततः कर्णो भार्गवेणामिसृष्टं

प्रादुर्बभूव ब्राह्मणं महात्मा ।

ततः प्रजन्वाक तदस्मसुर्ध्वं

युगान्तसुर्वज्जलनप्रकाशम् ।

[(L. 1) K₄ D₂ भार्गवेणामि (D₂ 'नु'सृष्टं; D₂ 'णामिसृष्टं'
(for 'णामिसृष्टं'). — (L. 2) D₂ भार्गवाकं (for ब्राह्मणं).
— (L. 3) K₄ तदा तद् (for तदस्मसु).]

D₂ cont.:

1033* पाताळमण्डपे निहृत्य तेन

वधवान् कर्णो वरनागसंशान् ।

— After the above, D₂ reads 14^{ab}.

K₄ cont. after 1032*: D₂ cont. after 1031*: S
(T₂ missing) ins. after 13:

1034* ततोऽस्त्रमाशेषमभिप्रापनं

सुमोच कर्णाव सुरेश्वरात्मजः ।

[(L. 1) K₄ D₂ अभिप्रापनं (for 'तापनं'). — (L. 2)
K₄ D₂ दहैदधुः (for सुरेश्वरात्मजः).]

परस्परस्यान्तरेष्व विमर्दे

K₄ S (T₂ missing) cont.:

1035* धनंजयः संयुगमूर्धनि ज्वल-

क्षय प्रजन्वाक तदस्मसुत्तमम् ।

[(L. 1) K₄ T₂ M त्वद् (for ज्वलद्). G₁ धनंजयः
संयुगमूर्धनि निमृत्तं; G₂ धनंजयः संयति मूर्धनि हज्जन् (sic).
— (L. 2) K₄ ततः; G₁ तदा (for अथ). G₂ तदा (for
तद्).]

T₂ cont.:

1036* ज्वालाभिरत्यर्थविनिःसृताभि-

रक्षस्य सूरस्य महेन्द्रसुतोः ।

T₂ cont. D₂ cont. after 1034*:

1037* भूम्यन्तरिक्षे च दिक्षोऽर्कमार्गं

प्रावृत्त्य देहोऽस्य बभूव दीप्तः ।

[(L. 2) T₂ प्रवृत्त्य (for प्रा'). T₂ दीप्तः.]D₂ T₂ cont.: K₄ cont. after 1034*:

1038* योधाश्च सर्वे ज्वलितान्तराताः

प्रदुदुवुस्तत्र विदग्धवक्त्राः ।

अप्यश्च घोरोऽपि बभूव तत्र

यथा वने वेपुवनस्य दह्यतः ।

[(L. 1) D₂ ज्वलितान्तरा युरं; T₂ 'ता यथा युरं (for
'न्तान्तरातः). — (L. 2) K₄ मुदुदुवुम् (for प्रदु').]

K₄ D₂ T₂ cont.: T₁ G M cont. after 1035*:

1039* समीक्ष्य कर्णो ज्वलनास्त्रमुपतं

स वारणं तःप्रशमार्थमाहवे ।

समुत्सृजन्सुतमुतः प्रतापवान्

स तेन वद्धि क्षमयांबभूव ।

बलाहकाक्षेण दिशस्तरुणी

चकार सर्वान्तिमिरेण संवृताः ।

[5]

[(L. 1) K₄ D₂ तदीक्ष्य (for समीक्ष्य). T₁ ज्वलनास्त-
मुपतं (for 'समुपतं'). — (L. 2) K₄ वारणं (for 'वर्णं').
— (L. 3) K₄ T₂ समुत्सृजन्. K₄ सुतजः (for सुतसुतः).
— (L. 4) G₁ क्षमयांचकार; G₂ M₂-4 बभूव ह (for 'बभूव').
— (L. 5) K₄ बलाहकोपक्ष (for 'काक्षेण). M₂ क्षरत् (for
दिशत्). M₂-4 तरुणिना (for 'स्त्री). — (L. 6) G₁ तु
तिरेण (for तिमिरेण). K₄ वै दिशो (for संवृताः).]

D₂ cont.:

1040* ततो वरित्रीवरतुष्टयोवसः

समन्ततो वै परिचार्य वारिणा ।

तैश्चातिवेगात्स तथाविधोऽपि

नीलः क्षमं वह्निरतिप्रचण्डः ।

बलाहकैश्चैव दिगन्तराणि

व्याप्ताणि सर्वाणि यथा नमज्ज ।

[5]

मुनीनमस्याययतुः प्रहृष्टौ ॥ १३

अमृत्यमानास महाविमर्दे

३. ६५. १३
३. ६५. १४

Dncont. Ka cont. (Ti cont.) after 1032*

1041* मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो

मेवैतुं न प्रहरेष किंचित् ।

[(L. 1) Ka Dncont. (for मेवैतुं)]

Ka Dncont. S (Ti cont.) cont. after 1039*

1042* अयममृत्यमानासगत्या

स्वमीरमाखेय समीरिनेय सः ।

वतः सोऽस्य इतिरे देवराजः ।

प्रादुर्भाके वज्रममित्रतारनः ।

गाण्डीकाचो विष्णुमेषानिम्युः ।

धर्मवज्रं नानुसंयमावी ।

नयः धुरमा नृपिकावेवमप्रा

नारायणाजीक इराहकनीः ।

गाण्डीकयः प्रादुर्गममृगीडया ।

सहस्रसो वज्रममानवेगाः ।

[1]

[(L. 1) Ti cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; Ka cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; Dncont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 2) Ti cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; Ka cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 3) Ti cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; Ka cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 4) Ka Dncont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 5) Ka Dn Ti cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; Ka Dn विष्णुमेषानिम्युः ; Ga विष्णुमेषानिम्युः ; Ga विष्णुमेषानिम्युः (for विष्णुमेषानिम्युः) ; Ka Dn नानुसंयमावी ; — (L. 6) Ka Dn नानुसंयमावी ; Ti cont. (for नानुसंयमावी) ; — S (Ti missing) om. line 7. — (L. 7) Ka cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 8) Ka Dn नारायणाजीक इराहकनीः ; — (L. 9) Ka मुगीडया ; Ga मुगीडया ;]

S (Ti missing) cont.:

1043* ते सर्वतः पर्ववाक्यत घोराः

पार्थिवतः कर्णाय विद्वेगाः ।

अबोमुखाः पक्षिगया दिवाल्ते

निशानिकेनार्थेनिवाधु वृक्षम् ।

अप्राह ताम्बुनपुत्रः पृथक्कः ।

क्षिप्तोक्तया पाण्डववागवंचान् ।

अमृत्यमानस्य धर्मवज्रस्य

रमाधिरे त्वमकनुवचकनी ।

वैकुण्ठेनो रोषपरीतयेता

ज्योतिष्मना बह्नुदुरागतः सन् ।

दिवाकरो नासकरो क्षमेन

पार्थिव ताम्बुनपुत्रस्यमात् ।

अप्राह ताम्बुनपुत्रस्य दृष्ट कर्णः

[5]

[10]

[(L. 1) Ti cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 2) Ti विष्णुमेषानिम्युः ; Ga विष्णुमेषानिम्युः ; — (L. 3) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 4) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 5) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 6) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 7) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 8) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 9) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 10) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 11) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 12) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ; — (L. 13) M cont. (for मया च सर्वस्मिन्निवेनो विमो मेवैतुं न प्रहरेष किंचित्) ;]

The above is followed by 1045* in Ti and 1048* in M.

Ti cont. Ka Dncont. after 1040*:

1044* ते कर्ममायाय महाप्रभावाः

मुनेजना गांधर्वजः सुवेगाः ।

गांधर्वस्यैवैतुं दधेवु चावि

नारायणे युतचक्रे इत्येव ।

निमित्तं तानि विष्णु मुनीश्वराः ।

स्वर्गप्रिया भूमिः सर्वोत्तमा ।

नानुसंयमावी इतिगदगायः

कर्ममाया रोषविष्णुचनेत्रः ।

[5]

[(L. 1) Ka महाप्रभावाः (for 'प्रभावाः') ; — (L. 2) Ka Dnगांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 3) Ka गांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 4) Ka गांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 5) Ka गांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 6) Ka गांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 7) Ka गांधर्वजः (for गांधर्वजः) ; — (L. 8) Ti [अ-] तीव्र (for तीव्र) ;]

Ka Dn Ti cont. : Ti cont. after 1043*:

1045* इहममृत्यमानस्य समुदधोर्व

प्रादुर्भाके भार्गवाखं महाप्रभा ।

महेन्द्रमखामिमुखाग्रिमुखा-

ग्रिवा कर्णः पाण्डवस्यैवमुवंचान् ।

[(L. 1) Ka इहममृत्यमानस्य ; Ti इहो ममृत्यमानस्य (sic) ; Ti नानुसंयमावी (for इहममृत्यमानस्य) ;]

Ka Dn Ti cont. : Vi B Dn Dn. 2-3 cont. after 1032*:

1046* पार्थिवमखेय निहृत्य तेन

जवान कर्णो युगजाधर्मवान् ।

अमृत्यमानस्य महाविमर्दे

महाराधो भागवाक्यप्रभावात् ।

पात्राकारां प्रवरोवावि बोधा-

म्वोवाविष्टः स्वपुत्रकारणी ।

वाग्विद्वत्पात्रादये सुप्रमुकैः

प्रहस्य कृष्णो तु मरमवीरः ।

पात्राकाराः सोमकावावि रात्र-

म्वोवावी वीर्यमायाः सरोषैः ।

[5]

[10]

C. B. 80287.
B. B. 80. 80287.
K. B. 80. 80287.

तत्राक्रुध्यद्भीमसेनो महात्मा ।

क्रोधाविष्टा विव्यधुस्तं समन्ता-
सीङ्गैर्बाणैः सूतपुत्रं समेताः ।
तानन्तानैः स निहृत्वाशु बाणा-
न्याङ्गालानां रथनागाश्वसंचान् ।
अभ्यर्दयद्वागर्णैः प्रसङ्गः [15]
विश्रोभयन्ममरे सूतपुत्रः ।
ते भिक्षुदेहा व्यसवो नियतुः
कर्णेषुभिर्भूमितले स्वनन्तः ।
कुष्ठेन मिहेतु यथैव नागा
महाबला भीमबलेन तद्वत् । [20]
पाङ्गालानां प्रवरान्संनिहृत्य
प्रस्पृष्टमानान्बलिनो बोधमुत्थयान् ।
ततः स राजन्विराज कर्णः
शरान्वमन्मेघ इवाशुधाराः ।
कर्णस्य मत्वा तु जघं त्वदीयाः [25]
परां मुदं सिंहनादांश्च चक्रुः ।
सर्वे क्षमन्वन्त वक्षे कृतौ तौ
कर्णेन कृष्णाविति कौरवेन्द्र ।
तत्तादशं प्रेक्ष्य महारथस्य
कर्णस्य वीर्यं च परैरमहम् । [30]
इदं नु कर्णेन धनंजयस्य
संध्यामसभ्ये निहतं तदक्षम् ।

[(L. 1) Ks पाशैः; Dn1 Ts तस्याः; Ds पाशैः
(for 'सूत'). Ks Dn1 Ds Ts सोऽथ (for तेन). — (L. 2)
Ks कर्ण (for कर्णौ). Ks Bs Ds. 4 नृगजा (Ds 'जा')श्च; V1
Dai D1.s नरनागाश्च; B1 Ds नरनागा; B2 नरनागा- (for
नृगजाश्च). Dn1 Ts जघन संख्ये रथनागापत्नीन्; Ds जघन
संख्ये नरनागापत्नीन्. — After line 2, Ks ins. 1032*.
— (L. 3) Bs.s Dn1 Ds. 7 च (for तु). Dn1 मूर्धेन्द्रमा
(for महाविमर्दे). — (L. 4) Ks महारथे; Dn1 Ts 'रथे; Ds
'रथो (for 'रथो). B1 स्वभावाद्; Bs-प्रसादाद्; Dn1 Ds-प्रना-
शवाद्; Ts-प्रनाशवाद् (for-प्रसादाद्). — Ds om. lines 5-32.
— (L. 5) B4 Dai D1.s पंचालानां. V1 प्रवरश्च; Ds.s 'राथ;
Ds प्रवराश्च (for प्रवराश्च). B4 चाति- (for चाति).
— (L. 7) Ks विद्यायाः; B2 Ds. 7.s विद्या च (for विद्याय).
Bs. 4 Ds आहवेयु प्रमु (Ds 'मु')के; Ts प्रहतेः मुमुकेः (for
आहवे मुप्रमुकेः). Ks Bs Dai D1.s. 5 मुप्रमुकेः (for 'मुके').
— (L. 8) Ds damaged. B1.s. 4 Dai D1.s च (for तु).
Ds तुमं (for तु न्य-). Dn1 Ts शिलाशितौ रक्तमुलैः प्रमुक्ष;
Ds शिलाशितैः रक्तमुलैः प्रमुक्ष. — Ds reads lines 9-12 on
marg. — (L. 9) Dn1 न्; Dai D1.s ते (for ततः). Bs
पंचालाः — (L. 10) D1 पीडमानाः (for पीड्य-). — (L. 11)

अथाब्रवीत्पाणिना पाणिमाध-

B2 क्रोधाः; B2 क्रोधा तु ते (for 'विष्टा'). V1 विविधुस्ते; Ds
विविधुस्तं (for विव्यधुस्तं). B4 om. तं. Ds महद्भिः (for
मनन्ताद्). — Ks reads line 12 twice. — (L. 12) Ks
(both times) समन्ताद्; Ds समन्ताः (for समेताः). — (L. 13)
V1 B नांताले; Ds नांताम्यारेः (for तानतास्तैः). V1 संनिहृत्य;
B1 न विहृत्य; B2.s तिहृत्य; B3 निहृत्य (for स निहृत्य). Ks
Ds. 7.s द (Ds अ)क्रुध्यत्सैतात्रि (Ds. 7 'सै'विनि; Ds 'सैःसनि-
हृत्वाशु बाणैः; Dn1 Ts तान्मृतपुत्रो निजघान बाणैः. — (L. 14)
B4 Ds पंचालानां. V1 B2 रथनागसंचान्; Ds 'नागाश्वसंधो (for
'नागाश्वसंचान्). — (L. 15) V1 अभ्यर्दयद्; Ds Ts अभ्यर्दयन्
(for 'र्दयद्). D1 बाणान्तैः; Ds 'जडैः (for 'गणैः).
Ts प्रहृत्य (for प्रसङ्ग). — (L. 16) B2 Dai Ds. 5. 7 विक्षो-
भयद्; Dn1 विद्धा हर्षाद्; Ts विद्धा हयान् (for विक्षोभयन्).
Dn1 Ts संगरे; Ds संयुगे (for संगरे). — (L. 17) V1
छिन्नदेहा (for निहृ). — (L. 18) Ks B Ds स्तनतः; Dai
D1.s हनतः; Ds श्वसंतः (for स्वनन्तः). — (L. 19) B2
यथैव नागा; Dn1 Ts यथैवयथा (for यथैव नागा). — (L. 20)
Ks Ds महाबले; D1 'हवे; Ts 'गवा (for 'बला). Ks Ds. 7
तेन (for तद्वत्). — (L. 21) B2 D1.s पंचालानां. D1 संनि-
हृत्य; D1 (sup. lin.) संनिहृत्य; Ds (before oorr.) तात्रि-
नादान् (for संनिहृत्य). — (L. 22) Ks Ds. 5 प्रमुष्यमानान्;
V1 B2 संस्पृष्टं; B1 प्रस्पृष्टमानान्; Ds damaged (for
प्रस्पृष्टमानान्). Dn1 Ts प्रसङ्ग बोधान्; Ts 'त्रि/विजानदीनः.
— (L. 24) B1.s मृजन्; Dai D1.s धनन्; Ds अलन् (for
वमन्). Ks Ds. 7.s शरान्तुतो मेघ इवाभिवृष्टः; Dn1 Ts यथावदे
भास्कर उग्र (Ts 'रक्षितम्)रक्षितः. — (L. 25) Ds सत्वात् बलं;
Ds जित्वा तु जघं (for मत्वा तु जघं). B2 त्वदीयां. — (L. 26)
V1 तलानजघ्नुः; B1 तानेव जघ्नुः; Bs-4 तात्रिजघ्नुः; B2 Dai D1.s
तलजघ्नुः; Ds तांतात्रिजघ्नुः (for परां मुदं). Ts सिंहनादाश्च.
Ks Ds. 7.s सं (Ds नि)प्रधि (Ks 'गिष)रे संशरवांसदानीं.
— (L. 27) Ts [5] वमन्तं (for हृ'). Ks Ds. 6.s वक्षी
कृतौ. V1 रथे इतौ तौ; Dn1 Ts मृदाहते च (for वक्षे कृतौ
तौ). Ks तु; B2.s रथे (for तौ). — (L. 28) B4 तौ नरेद्र;
Ts कौरवेन्द्राश्च. Ds कृष्णो तु कर्णेन तु कौरवेन्द्र. — (L. 29) V1
B1 Ts तं (for तद्). Ds वीक्ष्य (for प्रेक्ष्य). Ds Ts तु कर्णे
संख्ये (Ts चाजौ) (for महारथस्य). — (L. 30) Ks V1
Bs. 4.s Dai D1.s. 5. 7 तु (for च). B1 वीर्यं तु कर्णस्य
परैरसङ्गं; Ds कर्णस्य वीर्यं तमसङ्गकल्पं. — (L. 31) V1 B2-4
Dn1 Ts च (for तु). — (L. 32) Dn1 Ds Ts तथा (Ts
'दा)क्षिमध्ये (for संध्याम्). Bs. 2.s Dn1 D1.s विहतं; B4
Ds विहितं (for निहतं).]

— After the above, Ds (marg.) ins. 1049*.

14 Ds om. 14*. Ds reads 14th after 1033*.

C. B. 4564
D. B. 89. 41
K. B. 85. 30

ग्रासं ददद्बह्वे स्वाण्डवे त्वम् ।
तया धृत्या घृतपुत्रं जहि त्व-
महं वै नं गदया पोथयिष्ये ॥ १५
अथात्रवीद्वासुदेवोऽपि पार्थं
दृष्ट्वा रथेषून्प्रतिहन्यमानान् ।
अमीमृदन्सर्वथा तेऽद्य कर्णो
हस्त्रैस्त्राणि किमिदं किरीटिन् ॥ १६
स वीर किं मुखसि नावधीयसे
नदन्त्येने कुरुवः संग्रहृष्टाः ।

भृगानि यया (T₁ G₁ यया; M₁ जया) जयस्त्वं. — ⁶) B₁ भिक्षां; M₁ प्रसन्; Cc ग्रासं (as in text). K₂ D₂ G₁ M₁ 2.1 ददन्; D₁ D₁ 2 चादाद्. K₂ B₂ D₂ transp. बह्वे and स्वाण्डवे. D₁ S (T₂ missing) ग्रासं ददस्त्वांढवे पावकाय. — ⁷) D₁ त्वया धृत्या; D₂ तया धृत्या; T₁ 2 G₁ M₁ त्वया तया (by transp.). D₁ जहिस्. — ⁸) S₁ K₁ 2.1 ददद् (for बह्वे). K₂ V₁ B₁ 2.1 D₂ 4.1.1 T₂ G₂ M₁ वै नं; B₂ त्वेनं; D₂ वायेनं; G₁ तु वै (for वै नं). — After 15, S (T₂ missing) ins.:

1052* सभैव पार्थ म नृगन्धर्वार्य
जीवजायं यालयि कालयकः ।

[(L. 1) G₁ 2 M₁ नृ (for नृ). (L. 2) T₁ 2 G₁ नयं (for नदं). T₁ 2 ययवर्क (for ययवर्क).]

16 ⁹) D₂ भुत्वा (for जय). D₂ [अ]वदद् (for [अ]व-
वीद्). S (T₂ missing) चक्रदरो (for वासुदेवो). D₁ पार्थे.
— ¹⁰) K₁ रथेष्ट; K₂ रथेषु; D₁ पूर्वां (for रथेषून्). D₂
दृष्ट्वा तथेषु प्रतिहन्यमानं. — Before 16¹¹, D₂ ins. श्रीकृष्णः.
— ¹²) K₂ D₂ अमीमदन्; D₂ मृदन्; S₁ सकृथा ते; B₁ 2
सर्वदा ते; D₁ D₁ 2 सर्वपाते; D₂ भा ते (for भा ते).
S (T₂ missing) अमृमुष (G₂ च त्पदयन् एव तेय. — ¹³)
B₁ 2 D₁ D₂ अक्षं (for अक्षानि). K₂ B (except B₁)
D₁ D₁ D₁ 2.1.1.1.1 किमिदं त्वं (K₂ च; B₂ वै; D₂ त्वं)
(for किमिदं). D₂ हस्त्रैस्त्राणि किमिदं सपथसाधिन्; S (T₂
missing) हस्त्राणि कर्णोत्तराग्नैः (T₁ च रथे; G₂ 2 च रथे)
किरीटिन् (T₁ 'टि). — After 16, T₁ G₁ M₁ ins. an
addl. colophon. [Adhy. name: M₁ अक्षयुद्धं. — Adhy.
no.: T₁ G₂ 2 M₁ 135; G₁ M₂ 192.]

17 Before 17, T₁ G₂ 2 ins. भगवान्; G₁ M₁ कृष्णः.
— ¹⁴) K₂ D₂ सुः; D₂ त्वं (for स). B₁ 2 D₁ D₁
D₁ 2.1.1 नावधत्से; B₂ नावधीयन्; D₂ नृते; D₂ धीत्
(for धीयसे). S (T₂ missing) स (T₁ भो) पार्थं किं
मुखसि (T₁ मा मुखसे) वेति चेत्वाद्. — ¹⁵) B₁ 2 D₁

कर्णं पुरस्कृत्य विदुर्हि सर्वे
त्वदस्त्रमस्त्रैर्विनिपात्यमानम् ॥ १७
यया धृत्या निहतं तामसाक्षं
युगे युगे राक्षसाश्चापि घोराः ।
दम्भोजवाश्चासुराश्चाहवेषु
तया धृत्या त्वं जहि सूतपुत्रम् ॥ १८
अनेन वास्य क्षुरनेमिनाद्य
संछिन्धि मूर्धानमरेः प्रसह्य ।
मया निमृष्टेन सुदर्शनेन

नदंते ते; D₂ नदंते*. S (T₂ missing) दृष्टान्समेता-
(T₁ दृष्टान्समेता; G₁ दृष्टा समंता; G₂ 2 दृष्टा समेता;
M₂ दृष्टः समंता) ब्रूतः कुरुस्त्वं. — ¹⁶) T₂ नदंति
(for विदुर्हि). D₂ (before corr.) स वै (for सर्वे).
— ¹⁷) V₁ B₁ 2 D₂ 2 तवास्त्रम्; B₁ तदं (for
त्वदं). B₂ S (T₂ missing) विनिहन्य (B₂ 'त्य) मानं (for
विनिपात्य').

18 ¹⁸) K₁ धृता; K₂ धृत्या (for धृत्या). K₂ विहतं; B₄
D₂ निहता (for 'तं). K₁ तामसाक्षं; D₂ तामचंद्रं (for
तामसाक्षं). B₂ D₂ S (T₂ missing) यया धृत्या ताम (D₂
राक्षसाश्चापि त्वं. — ¹⁹) D₁ त्वं संयुगे (for युगे युगे).
D₂ रक्षस्य (for राक्षसाय). B₂ संयुगे रक्षसाश्चापि घोराः;
S (T₂ missing) युगे युगे राक्षसाश्चापि (T₂ राक्षसाश्चापि;
G₁ 2 M₁ रक्षसाश्चापि; G₂ राक्षसाश्चापि) घोराः. — ²⁰) B₂
दंभोजवाश्चाहवेषु प्रवृत्त्या; D₂ दंभोजवाश्चासुराणाहवेन्यान्;
S (T₂ missing) इ (T₁ 2 सं) भोजवः चासुरमाहवे त्वं. Co
cites दम्भोजवाः (as in text). — After 18²¹, B₂ D₂
S (T₂ missing) ins.:

1053* दूर्पोत्सिकं वीर्यमन्तं किरीटिन् ।

[B₂ दूर्पोत्सिका; D₂ 'सिकान् (for 'सिकं). D₂ वीर्यवतः.]

— ²²) D₂ तथा (for तया). K₂ D₂ 2 धृत्या (for
धृत्या). K₁ त्वा; K₂ [अ]द्य (for त्वं). D₂ transp. त्वं
and जहि. B₂ D₂ जहि युध्येद्य पार्थ; D₁ जहि कर्णं त्वमद्य;
S (T₂ missing) त्वं जहि कर्णमद्य (for त्वं जहि सूतपुत्र).
— After 18, B₂ D₂ ins.:

1054* कर्णं समासाद्य रिपुप्रमाथिन् ।

On the other hand, S (T₂ missing) ins. after 18:

1055* पार्थाहवे व्यक्तमक्षं समर्थम् ।

[T₁ 2 M₂ 1 व्यक्तमक्षं; G₁ 2 व्यक्तमक्षं (for व्यक्त). G₂
समर्थः; G₂ 2 समर्थः (for 'क्षम्).]

19 ²³) G₁ om. वा. K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ D₂ 2.1
चास्य; D₂ चास्यन्; D₂ चाद्य; T₁ 2 G₂ 2 M₁ चाद्य; M₂ 2

चञ्जेण जङ्को नमुयेरिवारेः ॥ ११
किरातरूपी मगवान्यया च
त्वया महत्या परिनोपितोऽभूत् ।
तां एवं धूनि वीर पुनर्गृहीत्वा
महानुबन्धं जहि सतपुत्रम् ॥ २०
ततो महीं मागरमेखलां त्वं
सपत्न्यां ग्रामवतीं समृद्धाम् ।
प्रयच्छ राज्ञे निहतारिसंघां
यद्यथ पार्थातुलमाप्नुहि त्वम् ॥ २१

संचोदितो भीमजनादेनाभ्यां
स्मृत्वा तदात्मानमवेक्ष्य सत्त्वम् ।
महान्मनश्चागमने विदिन्वा
प्रयोजनं केशवमिच्छुवाच ॥ २२
प्रादुष्करोभ्येष महाश्वमुग्रं
शिवाय लोकस्य वधाय मौनेः ।
तन्मेऽनुजानातु भवान्मृगाश्च
ब्रह्मा भवो ब्रह्मविदश्च सर्वे ॥ २३
इत्युचिषान्ब्राह्मणमग्रमश्रुं

C. B. 4774
B. B. 29. 51
K. B. 97. 10

प्राप्तुं । — ११) 'चञ्जेण' (for 'चञ्जेण'), 'जङ्को' (for 'जङ्को'), 'नमुयेरिवारेः' (for 'नमुयेरिवारेः'). — १२) 'किरातरूपी' (for 'किरातरूपी'), 'मगवान्यया' (for 'मगवान्यया'), 'च' (for 'च'). — १३) 'त्वया' (for 'त्वया'), 'महत्या' (for 'महत्या'), 'परिनोपितोऽभूत्' (for 'परिनोपितोऽभूत्'). — १४) 'तां' (for 'तां'), 'एवं' (for 'एवं'), 'धूनि' (for 'धूनि'), 'वीर' (for 'वीर'), 'पुनर्गृहीत्वा' (for 'पुनर्गृहीत्वा'). — १५) 'महानुबन्धं' (for 'महानुबन्धं'), 'जहि' (for 'जहि'), 'सतपुत्रम्' (for 'सतपुत्रम्'). — १६) 'ततो' (for 'ततो'), 'महीं' (for 'महीं'), 'मागरमेखलां' (for 'मागरमेखलां'), 'त्वं' (for 'त्वं'). — १७) 'सपत्न्यां' (for 'सपत्न्यां'), 'ग्रामवतीं' (for 'ग्रामवतीं'), 'समृद्धाम्' (for 'समृद्धाम्'). — १८) 'प्रयच्छ' (for 'प्रयच्छ'), 'राज्ञे' (for 'राज्ञे'), 'निहतारिसंघां' (for 'निहतारिसंघां'). — १९) 'यद्यथ' (for 'यद्यथ'), 'पार्थातुलमाप्नुहि' (for 'पार्थातुलमाप्नुहि'), 'त्वम्' (for 'त्वम्').

20) 'ततो' (for 'ततो'), 'महीं' (for 'महीं'), 'मागरमेखलां' (for 'मागरमेखलां'), 'त्वं' (for 'त्वं'). — 21) 'सपत्न्यां' (for 'सपत्न्यां'), 'ग्रामवतीं' (for 'ग्रामवतीं'), 'समृद्धाम्' (for 'समृद्धाम्'). — 22) 'प्रयच्छ' (for 'प्रयच्छ'), 'राज्ञे' (for 'राज्ञे'), 'निहतारिसंघां' (for 'निहतारिसंघां'). — 23) 'यद्यथ' (for 'यद्यथ'), 'पार्थातुलमाप्नुहि' (for 'पार्थातुलमाप्नुहि'), 'त्वम्' (for 'त्वम्'). — 24) 'ततो' (for 'ततो'), 'महीं' (for 'महीं'), 'मागरमेखलां' (for 'मागरमेखलां'), 'त्वं' (for 'त्वं'). — 25) 'सपत्न्यां' (for 'सपत्न्यां'), 'ग्रामवतीं' (for 'ग्रामवतीं'), 'समृद्धाम्' (for 'समृद्धाम्'). — 26) 'प्रयच्छ' (for 'प्रयच्छ'), 'राज्ञे' (for 'राज्ञे'), 'निहतारिसंघां' (for 'निहतारिसंघां'). — 27) 'यद्यथ' (for 'यद्यथ'), 'पार्थातुलमाप्नुहि' (for 'पार्थातुलमाप्नुहि'), 'त्वम्' (for 'त्वम्').

21) 'ततो' (for 'ततो'), 'महीं' (for 'महीं'), 'मागरमेखलां' (for 'मागरमेखलां'), 'त्वं' (for 'त्वं'). — 22) 'सपत्न्यां' (for 'सपत्न्यां'), 'ग्रामवतीं' (for 'ग्रामवतीं'), 'समृद्धाम्' (for 'समृद्धाम्'). — 23) 'प्रयच्छ' (for 'प्रयच्छ'), 'राज्ञे' (for 'राज्ञे'), 'निहतारिसंघां' (for 'निहतारिसंघां'). — 24) 'यद्यथ' (for 'यद्यथ'), 'पार्थातुलमाप्नुहि' (for 'पार्थातुलमाप्नुहि'), 'त्वम्' (for 'त्वम्'). — After 21, S (except B) has:

1056* स एवमुक्तोऽतिबुद्धो महात्मा

चकार कुर्वि हि वधाय मौनेः ।

[L. 1) B (except S) (for 'मौनेः'). — (L. 2) B (for 'मौनेः'). — (L. 3) B (for 'मौनेः'). — (L. 4) B (for 'मौनेः').]

On the other hand, S (To missing) ins. after 21:

1067* कर्म पुरस्कृत्य नदन्ति सर्वे

तथाप्यनुभवां प्रतिहृष्य वीराः ।

कुर्वन् प्रयागे भरतप्रवीर

प्रयत्नयन्तो न ददन्ति ममद्वयम् ।

दृष्ट्वा च कर्म समं परस्परं

यो चापि दृष्ट्वा परिशीलमानम् ।

[5]

1) 'स' (for 'स'), 'एव' (for 'एव'), 'मुक्तो' (for 'मुक्तो'), 'अतिबुद्धो' (for 'अतिबुद्धो'), 'महात्मा' (for 'महात्मा'). — 2) 'चकार' (for 'चकार'), 'कुर्वि' (for 'कुर्वि'), 'हि' (for 'हि'), 'वधाय' (for 'वधाय'), 'मौनेः' (for 'मौनेः'). — 3) 'दृष्ट्वा' (for 'दृष्ट्वा'), 'च' (for 'च'), 'कर्म' (for 'कर्म'), 'समं' (for 'समं'), 'परस्परं' (for 'परस्परं'). — 4) 'यो' (for 'यो'), 'चापि' (for 'चापि'), 'दृष्ट्वा' (for 'दृष्ट्वा'), 'परिशीलमानम्' (for 'परिशीलमानम्').

22) Before 22, Gs. ins. संजवः. Ds. om. 22nd. — 23) B Dni Dns S (To missing) स चोदितो; Ds स नो' (for 'संचो'). Gs-जनादेनाई (for 'जनादेनाभ्यां'). Ks संचोदितो भीममेनापुनाभ्यां. — 24) Gs तदात्माना (for 'स्मृत्वा तदा'). Bs Dni तदा (for 'तदा'). Ks अपीद्वयः; Ts Gs अवयव; Co 'द्वय' (as in text). Vi Dni Ts Gs M सर्वे; Bs सर्वे; Ds सर्वे; Ts पूर्व; Co सत्त्वम् (as in text). — 25) Ks महान्मनश्च; Vi B (except Bs) Dni Dns S Ts Gs M इहा; Ds महान्मनेश्च; Gs तदात्मानश्च; Ca महा' (as in text). Ss Kns Ts चागमने (for 'मने'). Ca उत्तेः चागमने (as in text). — 26) Ks Ca प्रयोजने; Ds प्रायोदने; (for 'प्रयोजने').

23) Ti Gs एव (for 'एव'). — 24) Dni Dns इतिवः; Gs मुखाय (for 'शिवाय'). Ks मौनेः; Gs मौनेः; Ca मौनेः (as in text). — 25) Ks नो मे; Bs तस्माः; Ds ततो (for 'तन्मे'). Ca उत्तेः गत् and मे (as in text). Ti अनुजानेत्. — 26) Bs Gs तदा (for 'ब्रह्मा'). Bs ब्रह्मा; Dni भवेद्; Ts Gs M तितो (for 'सर्वो'). Ss ब्रह्मविदश्च; Dni वेदविदश्च (for 'ब्रह्म'). — After 23, Dni S (To missing) ins.:

1058* इति श्लोका पाण्डवः सत्यसायी

ममरुह्यवा ब्रह्मणे लोऽभिवाताम् ।

[Dni इत्युक्त्य देवं (for 'इति श्लोका').]

24) Ss इत्युक्त्या; Dni Dns इत्युक्त्या; Dni तदु

C. 7. 4574
B. 2. 89. 31
E. 2. 96. 12

प्रादुश्चे मनसा संविधेयम् ।
ततो दिशश्च प्रदिशश्च सर्वाः

समावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः ।
ससर्ज बाणान्भरतर्षभोऽपि

जमः; Ds इत्याक्षयः; S (Tz missing) जनुजमं (for इयू-
चिवान्). After इयूचिवान्, Ks reads from क्रोधदीप्तो
1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060*
1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060* 1060*
— (1) Ds Ds सुमना (for मनसा). Ss संविधेयः;
Ks 'धोयः; Ks Bs Ds Ds S (Tz missing) च (Ks स)-
विधेयः; Vs विधेयः; Ds संविधायः; Ca 'धेयम् (as in text).
— After 24th, N ins.:

तदस्व इत्या विरराज कर्णो
मुक्त्वा शरान्मेघ इवाम्बुधाराः ।
समीक्ष्य कर्णेन किरीटिनस्तु
तथाग्रिमध्ये विहितं तदस्वम् ।
ततोऽमर्षी बलवान्क्रोधदीप्तो
भीमोऽजवीर्युर्न सत्यसंघम् ।
ननु त्वाहुर्वैदितारं महाश्वं
ग्रह्यं विधेयं परमं जनास्तम् ।
पुनरुक्ताक्षमभितः किरीटि-
विजि स्रोक्तोऽप्योजयन्मध्यसाची

[5]

[10]

[S Ks-s om. lines 1-2. Bs repeats lines 1-2 after
st. 20. — (L. 1) Bs Ds Ds s.s.s विरराज (for विरराज).
— (L. 2) V1 Bs (first time) Ds Ds s.s.s शरान्मेघम् (Ds
'मेघः; Ds 'मेघः; Ds शरावः (for मुक्त्वा शरावः). Ds जनुजाम्
(for 'भाराः). — (L. 3) Ks कर्णेन (for कर्णेन). Ds किरीटिना
(for 'दिनम्). S Ks.s.s नदा; Ds Ds तद्; Ds तथा (for
तु). — (L. 4) S Ks.s.s तद्; Bs Ds तदा (for तथा).
Ds स राजमध्ये (for तथाग्रि). Ks विहितं; V1 B.s-s Ds
D.s.s.s विहितं; Bs Ds Ds s.s.s निहितं (for विहितं).
— (L. 5) Ks [S]मर्षः; Ks महावीर्यः; V1 मत्वा; Ds दमर्षी;
Ds [S]मर्षः. After दमर्षः, Ks reads 26th. — (L. 6)
Ds transp. जनीरु and जनुर्न. — (L. 7) Ks ननु त्वामाहुरः;
Bs Ds (before corr.) न तु त्वाहुरः; Bs ननु त्वां तु; Ds न
त्वामाहुर (for ननु त्वाहुर). Ks वैदितारः; Ds वैदितारः; Ds
विदितार (for वैदि). S Ks.s.s तदस्वं (for महा). — Ds
om. line 8. — (L. 8) Ks ग्राह्यं; Ks Ds ग्राह्यं. Ss जनास्तं;
Ks जनास्तः; Ds महाश्वं; Ds (marg. as above) जवास्तम्
(for जना). — S K Ds s. om. lines 9-10. — (L. 9)
V1 जुष्याकम्; B1 नचं क्षाकम् (sic); Bs युक्तं क्षाकम्; Ds
Ds निजुष्याकम् (for युक्त). Ds Ds.s.s तत्सादन्मध्योजय
सम्पसाक्षि. — Ds om. line 10.]

— (1) B1 Ds1 प्रदिशश्चापि (for च प्रदिशश्च). — After
24th, Ks Ds1 S (Tz missing) ins.:

1060* गाण्डीवमुक्तैर्भुजैर्गिरिवो-
द्रिवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः ।

— Ks repeats 24th after 1062*. — (1) Bs बाणा (for
बाणान्). Ks (first time) Ds1 S (Tz missing) तु (Ks
तः; Gs द) हास्तु बाणा भरतर्षभेन (Ks Tz 'न. — (1)
Ss Ks.s.s (second time) शतं क्षितान्; Ks शतं शतान्
(for शतं शतान्). Ks आशुवेगाद्. V1 B Ds1 Ds-s
शतं शतान्मेघवदाशु चैव (Ds 'पराशु वेगाः); T1 Gs M
(Ms damaged) शतं शता (T1 'तो) हेमसु (M-s 'पु)-
क्ताः सुतीक्ष्णाः; T2 Gs.s शतं (Gs 'ता) शता (Tz 'तं) भी-
(Gs हे) ममुक्ताः सुतीक्ष्णाः. — After 24, Ks Ds1 S (Tz
missing) ins.:

1061* प्राच्छदयन्कर्णरथं क्षणेन

युगान्तवद्बृधकैरप्रकाशः ।

[(L. 1) T1 G1.s M1 प्रच्छादयन्. G1 अंतरिक्षं (for कर्ण-
रथं). — (L. 2) T1 'वासकैरः; G1.s M 'काकाकैरः; Gs
'काकप्रतिमः (for 'वहधकैरः). T1 'प्रकाशं (for 'प्रकाशः).]

Ks Ds1 Tz cont.:

1062* ततश्च शूलानि परस्वधानि

चक्राणि नाराचशतानि चैव ।

निष्क्रामुधोरतराणि योधा-

स्ततो न्यहन्त्यन्त समन्ततोऽपि ।

छिन्नं शिरः कस्यचिदाग्रिमध्ये

[5]

पपात योधस्य परस्य कायात् ।

मयेन सोऽप्याशु पपात भूमा-

वन्यः प्रनष्टः पतितं विलोक्य ।

अन्यस्य सासिर्निपपात कृतो

योधस्य बाहुः करिहस्तदुद्वयः ।

[10]

अन्यस्य सत्यः सह चर्मणा च

क्षुरप्रकृतः पतितो चरणयाम् ।

एवं समस्तानि योधमुक्त्वा-

न्विष्यंसवामास किरीटमासी ।

शरैः शरीरान्तकैः सुचौरै-

[15]

दौर्बोधनं सैन्यमक्षेपमेव ।

[(L. 1) T1 परस्वधानि (for 'स्वधानि). — (L. 2) Tz
चक्राणि शरानि युक्ता चैव. — (L. 3) Ks विचक्रुर् (for
विश). Tz शोरतराणि (for 'तराणि). — (L. 4) Ds1
हस्तं (for 'तः'). — (L. 5) Tz शरैः (for शिरः).

श्रतं श्रताने कवदाशुवेगान् ॥ २४
 वैकर्णेननापि तथाजिमध्ये
 महमजो बाणगणा त्रिमृष्टाः ।
 ते घोषिणः पाण्डवमभ्युपेतुः
 पञ्चन्यमुक्ता इव वारिधाराः ॥ २५
 म मीमसेनं च जनादेनं च
 किरीटिनं चाप्यमनुष्यकर्मा ।
 त्रिभिस्त्रिभिर्ममबलो निहत्य
 ननाद घोरे महता स्वरेण ॥ २६
 म कर्णबाणाभिहतः किरीटी
 मीमं तथा प्रेक्ष्य जनादेनं च ।

अभ्युपेतः पुनरेव पार्थः
 श्रगन्दशाटी च समुद्रवह ॥ २७
 मुपेणमेकेन शरेण विद्धा
 शल्यं चतुर्भिस्त्रिभिरेव कर्णम् ।
 ततः समुक्तैर्दशभिर्जघान
 समापतिं काञ्चनवर्मनदम् ॥ २८
 स राजपुत्रो विशिग विवाहु-
 विंशजिमृतो विधनुर्विकेतुः ।
 ततो रथाग्रादपतन्ममः
 परश्वधैः शाल इवामिकृतः ॥ २९
 पुनश्च कर्णं त्रिभिरष्टभिश्च

C. B. 4388
S. P. 88. 55
K. B. 96. 16

— (L. 6) T₁ शिख (for तस्य). — (L. 7) K₁ शेन (for मनेन). K₁ मोकस्तु; T₁ बाणपु (for मोकस्तु). — (L. 8) T₁ प्रह्लादः — (L. 9) K₁ हरो; D₁ हरो (for हरो). — (L. 11) K₁ हरो (for मनेन). D₁ वर्मन (for मनेन). T₁ ... for ... — (L. 12) K₁ मुपेण (for 'मपेण'). K₁ ... — (L. 13) K₁ रथं (for 'रथं'). — (L. 14) K₁ किरीटिनं. — After the above, K₁ repeats 24'.

25 " S₁ कैवलेनेन; D₁ विकतनेन (for 'वैकर्णे'). T₁ G M₁ बाण (for 'बाण'). D₁ तथाजिमध्ये; T₁ M रथाजि; T₁ G तदाजि (for 'तथाजि'). — " D₁ वैभव; S (T₁ missing) बाणबाण (for 'घोषिणः'). B₁ T₁ जम्बवे (T₁ 'वे') पुः; D₁ जम्बवेपुः; G₁ जम्बुपेपुः (for 'जम्बु'). — " S (T₁ missing) श्रदा (for 'मुक्ता').

26 " D₁ S (T₁ missing) ततः स (T₁ च) कृष्णं च किरीटिनं च. — " D₁ बाणमुपेत- (for 'चाप्यमनुष्य-'). D₁ S (T₁ missing) मुक्तैर्दशभिर्ममबलः (G₁ 'काशः'; M₁ 'मावं'. — " T₁ मीमवकान् (for 'बलो'). B₁ S D₁ D₁ G₁ [5] निहत्य; B₁ निहत्य; D₁ om. (for 'निहत्य'). — " D₁ निनाद (for 'न'). K₁ घोषैर (for 'घोरे'). K₁ महता. K₁ स्वरेण; B₁ सुरेण; B₁ G₁ स्वनेन (for 'रेण'). — After 26, B₁ repeats lines 1-2 of 1059*.

27 " T₁ G M₁ S₁ ततः स; T₁ तं तस्य (for स कर्णं). K₁ B₁ D₁ T₁ G₁ बाणाभिहतं (for 'निहतः'). — " S (T₁ missing) तदा (for 'तथा'). — " M₁ अभ्युपेतः; T₁ पार्थ. — " S₁ दशह (for 'दश'). K₁ समुद्रवहः; D₁ (before corr.) समुद्रवहः; G₁ समुद्रवहं (for 'समुद्रवहः').

28 " D₁ S (T₁ missing) स केन (for 'मुपेणम्'). S₁ त्रिरेण. D₁ हत्वा (for 'विद्धा'). — " B₁ त्रिभिरेन (for 'त्रिभिरेव'). — K₁ reads 28' after बलवान् in line 2 of 1. 1059. — " K₁ D₁ T₁ G₁ M₁ स मुक्तैर; D₁ तु मुक्तैर; D₁ मुक्तैर. — " D₁ समापति (for 'ममा').

29 " K₁ सु- (for 'स'). K₁ विश्वरा; K₁ T₁ विशिरो (for 'रा'). — " K₁ B D (except D₁) S (T₁ missing) हतो (G₁ बलो) (for 'ततो'). K₁ T₁ G₁ M रथाग्राद; V₁ 'बाद्' (for 'ग्राद्'). K₁ D₁ प्रह्लाद; V₁ B₁ S D₁ D₁ D₁ S₁ स रथजः; B₁ S₁ S (T₁ missing) प्रह्लाद; D₁ सुरुजः; D₁ च भूमौ; D₁ परासुः (for 'प्रभजः'). — " Some MSS साक (for 'शाल'). K₁ D₁ इवामि- कृतः; V₁ B D₁ D₁ D₁ S₁ S (T₁ missing) 'विकृतः (for 'मिकृतः').

30 " D₁ निरवा (for 'विद्धा'). — " K₁ D₁ S चतुःशतं (D₁ 'तं') (for 'तान्'). K₁ सुबोधनान्; K₁ साधुबाण; B₁ साधुधानान्; D₁ D₁ 'धान्वै; C₁ 'धीवान्' (as in text). S (T₁ missing) चतुःशतं द्विरदानां निपात्य. — " B₁ D₁ 'हवान्'; T₁ सहा- (for 'हत्वा'). B₁ S₁ D₁ D₁ T₁ S₁ जहत्तान् (for 'शतं'). D₁ G M रथाज- वानाष्ट रणे किरीटी. — " S₁ स हत्वाबाणः; V₁ D₁ 'शोबाण' (for 'मबाण'). K₁ चतुरम् (for 'च पुनम्'). V₁ B D₁ D₁ D₁ D₁ T₁ S₁ M₁ स- (for 'च'). G₁ सादिनाम् (for 'सादीन्'). — " D₁ वसितं चान् (for 'वीरान्'). — After 30, N T₁ ina.

1063* कर्णं सप्तं सरथाचकेन-
 मरुद्वयमजोगतिभिश्च चक्रे ।
 ततोऽजोऽहम्कुरवो बन्धमाना
 धनंजयेनाधिरथि सन्न
 सुखाभिदिदधानेनानु कर्णं

[5]

C. B. 4589
B. B. 69. 63
M. B. 96. 19

द्राभ्यां चतुर्भिर्देवभिश्च विद्धा ।
चतुःशतान्द्विद्वान्सायुर्वीया-
न्हत्वा स्थानदृष्टतं जघान ।
महम्मन्त्रांश्च पुनश्च मादी-

वर्णः पुनः तस्मिन् कर्णस्यसम्प्राप्तिः ।

स कोटिभ्यः सर्वधन्वेन कर्णे

सुप्तोच धागास्तुबहुवर्णोऽणम् ।

ने पापकृपाद्यालगाणाञ्जिज्जुः

मैत्रेयिष्ठः सो णतमांसदिग्धाः ।

[10]

तायुनमौ सर्वधनुर्धराणां

महाबलौ सर्वधनुस्साहौ ।

निजघ्नतुश्चाहितसैन्यमुप्रा-

चन्योन्यमप्यस्त्रविदौ महाहोः ।

जघोपयातस्त्वरितो दिदधु-

[15]

मैत्रोपयान्वा विरुजो विशाल्यः ।

कृतः सुहृन्निर्मियत्रो वरिष्ठे-

सुषिष्ठिरात्र सुवर्णवर्मा ।

तत्रोपयार्त्तं युधि धर्मराजं

[20]

दृष्ट्वा सुधा सर्वभूतान्मन्यन्न्द ।

राहोर्विमुक्तं विमलं समग्रं

चन्द्रं यथैवाभ्युदितं तथैव ।

[(L. 1) Ks सम्प्राप्तः; Bs.s सम्प्राप्तः; Dn1 Ds सरवं स- (for सम्प्राप्तः). — (L. 2) S Ks-1 Ds महम्मन्त्र (for महम्मन्त्र). Ss Dai Ds om. च. Bs.s चकार; Dn1 Ts प्रवृत्ते (for च वृत्ते). Ds हत्वाभन्ये ध्वस्तप्रवीरः (sic). — (L. 3) Dn1 Ts अथ (for ततो). Ss मध्यमाना (for मध्य). — (L. 4) S K Ds अपरितः (Ks 'वे' (for 'रवि'). Ds पुनस्तत्; Ds च वरिष्ठः; Ts समेताः (for सम्प्राप्तः). — (L. 5) Ks सुवस्त्र निदधु; Ks स वानिविदो; Ds मुक्तमिविष्य (for मुक्तामिविष्य). Ks Ds कर्णे; Ds कर्ण (for कर्ण). V1 B Dai D1.2-3.7 प्रसुप्तं (Bs 'सुप्तं' बाणाजहि पांडु (Bs सुप्त) पुत्रं. — (L. 6) Bs अर्धः; Ts पतात् (for पुता). S K1.2.3 समेतात्; Bs समेतात् (for समप्राप्तः). — S K1.2 om. lines 7-8. — (L. 7) Ks Ds समो (Ds 'मो'हितः; Ks Dai D1.2 संजो (for स जो'). Ks सर्वभूतेन; Ds चार्त्तद्विष्ट (for सर्वभूतेन). — (L. 8) Ks वरिष्ठः; Ks V1 Bs-1 Dai D1-4.5 अस्त्रात्; Bs अस्त्रात्; Ds समेतात्; D1.3 सुमुक्तान् (for समीक्षन्). — (L. 9) Ds च-वर्णः; Ds च-वर्णः (for च-वर्णः). S K1.2 बाणा (for बाणान्). Ks V1 B Dai D1.2-3 मर्मेच्छितः शोभिष्यः समु (Ks 'वांसु'; Bs 'वाः प्रसु'; Ds 'वांसु'काः; Ds मर्मेच्छितः शोभनेन मुक्तः. — (L. 11) Ks तात् (for तात्). — S K1.2 om. lines 12-15. — (L. 12) Ks पशसाही (sic) (for सपशसाही). — (L. 13) Bs निदधु;

नष्टौ महत्त्राणि च पत्तिवीरान् ॥ ३०

दृष्ट्वाजिमुन्यावथ युध्यमानौ

दिदध्वः शूरवरावरिष्ठौ ।

कर्णं च पार्थं च नियम्य बाहा-

Ds मर्मेच्छितः (for मर्मेच्छितः). Dn1 Ds Ts उग्रम् (for उग्रम्).

— (L. 14) Ds अयोध्याम् (for 'नमि'). B1 Ds.s Ts

महम्मन्त्रः (for 'मो'). — (L. 15) Bs तत्र (for अथ). Ts

[उत्प्रेक्षातुम् (for 'कामम्'). Ks अयोध्यात्सवरितो दिदधुः.

— (L. 16) K1 V1 Bs.s Ds.7 मर्त्रीपवीन्याः; B1 Dai

D1.2 'वर्णन्याः; Bs Dn1 Ts 'परीभिर' (for 'पशान्या'). Ks

विरजो; B1.4 Dn1 Ds.4.7 निरुजो (for विरजो). — After

line 16, Ks Ts ins.:

1064* नास्त्यदस्त्राविमुक्तोऽवधौ-

रष्ट्राविद्याश्रममुद्वहन्तिः ।

आवदन्तो ब्रह्मणापनेन

यथा सुरेणो दितिरेः क्षणाद् ।

[[(L. 1) Ts हस्त्वदस्त्राविमुक्तोऽवधौ (sic).

— (L. 2) Ts अष्टाविद्याश्रममुद्वहन्तिः. — (L. 3) Ts

आवदन्तः प्रतिवदन्तेनाः. — (L. 4) Ks क्षितांगः (fo-

क्षिताङ्गः).]]

— (L. 17) V1 ततः; Ds कृतः; Ts कृतः (for कृतः). S

K1.2.3 द्विपतां (for निजतां). Ss अनिष्टे (for वरिष्ठे). —

(L. 18) Dn1 सुवर्णवर्मा; Ds 'वने' (for 'वर्मा'). — (L. 19)

S Ks.2.4 Dn1 Ds न्याः; Bs Ts अथ; Ds ननः; Ds दया

(for अथ). Ds प्रयत्नः (for [उत्प्रेक्षा]). — (L. 20) B1

[सुषिष्ठिरात् (for 'सुषिष्ठिरात्'). S K1.2.4 दृष्ट्वा भूतान्मन्यन्तेनमुदा वै.

— (L. 21) Ts दृष्ट्वा (for मर्मेच्छितः). Bs विमुक्तं (for विमलं).

Ks सुमार्गः; Ds सुमार्गं (for समग्रं). — (L. 22) Dn1 [अ]

पुदितं (for [अभ्यु]).]

31 " Ks V1 B D S (Ts missing) दृष्ट्वा तु (Ds

'दृष्ट्वा; M1-4 'दृष्ट्वा च' (for दृष्ट्वाञ्च). S (Ts missing) अति-

(for अथ). — " Ks Dai D1.2 शूरवीरान्; V1 तत्र वीरान्;

Bs Ds शूरतरान् (for 'वरात्'. Ks अरिज्ञौ (sic); Bs

वरिष्ठौ (for 'ज्ञौ). — " V1 निजाम्य (for नियम्य).

K1 निजस्व बाहा (sic); Dn1 विहो कर्णतः; Ts निजाम्य वीराः

(for नियम्य बाहान्). G1 बाणान् (for बाहान्). — " Ks

V1 Dn1 D1.2.3.4 स्वस्त्रा (for स्वस्त्रा). B1 महीस्त्रान्

(for 'स्त्राञ्च). S K1.2.4 जना हि तस्त्रुः; Ks जनाधितस्त्रुः;

V1 B Dai D1-3.5 जना धितस्त्रुः; Ds जनाधितस्त्रुः (for

जना धितस्त्रुः). T1 G1.2 M सर्वे महीष्ठा (T1 महीस्त्रा; G1.2

वरिष्ठा) अ ततोऽवतस्त्रुः; Ts Gs सर्वे महीष्ठा (Gs हिस्त्रा) अ

ततोऽवतस्त्रुः. — After 31, N Ts ins.:

1065* स कार्मुक्यातलसंनिपातः

सुसुक्ताणास्तुमुक्तो बभूव ।

प्रतोऽस्त्राभ्योन्यमिषुप्रवै-

र्जनवस्त्राधिरथैव राजन् ।

नृत्तस्या महीत्याथ जनायतस्पुः ॥ ३१
ततो धनुर्ज्या महमातिकृष्टा
मुषोषमान्छिद्यत पाण्डवस्य ।

— After the above, sequence in T₂ is: 33rd, 10th*, 10th*, 32, 33rd, 33rd (r).

32 For sequence in Ts. cf. v. 1, 1957*. — ¹) Ks: चनुयी; Ks: Ts: चनुयां (for 'यां'); Ks: महायाच: हुष्टा; Ks: 'मा निहृया; Ks: सानिकुष्टा; Bs: 'सानिकुष्टा; Ds: Ds: 'सा निकुष्टा; Ds: 'सा विकुष्टा (Ds: 'दा' for 'सानिकुष्टा). Cs cites निकुष्टा; Ts: G M प्रच्छादयामास तव: पूषयै. — ²) Ks: Bs: Ds: Ds: Ts: G M Cs सपोषन्; Ds: सपोषन् (sic); Gs: स एव (for सुपोषन्). Bs: Bs: Ds: अष्टिच: 'वष्टा चन; Ds: जायचन; Ds: अष्टिचन; Ts: G M अष्टिचय (G: तु; Ts: जायचय; Cs: अष्टिचय (as in text). Ks: Bs: Ts: गांदिबय; Ts: G M गांदिबयां; Gs: गांदिबयन् (for पाण्डवय). — ³) Gs: Ms: अस्मिन् (for तं). Ks: Ds: च (for तु). Ds: Ts: G Ms: कस्मिन् (Ds: पांडवं) सुवपुः; Ms: सुवपुः (for सुवपुस्तु पांय). — ⁴) Ds: समाधिपोः; Ds: 'विपोः; Gs: 'विपोः (for 'विपोः). Ks: सुवकायः; Ts: प्रवकायः; Cs: सुवकायः (as in text). Ds: सहयः (for ह्येन).

33 For sequence in T₂, cf. v.l. 1063^a. — ^a) B₂ विमुक्तः; T₂ म मुक्तः (for विमुक्तः). B₂ सर्वप्रतिपैकः; T₂ सर्वप्रतिपैः; G₂ संगप्रतिपैः (for सर्व¹). B₂ Dn₂ बन्धीपूजः; D₂ T₂ S₂ G₂ Ms₂ सुतीक्ष्णैः (for च तीक्ष्णैः). — ^b) D₂ लोकप्रवाहीः; D₂ S₂ T₂ प्रपूतैः; D₂ प्रपूतः; T₂ प्रपूतैः (for प्रपूतैः). V₂ सगपवराजैः; B₂ पत्रवाजिनैः; D₂ पत्रिवाजोः; G₂ वाजिवाजैः; Ca पत्रवाजैः (as in text). — ^c) Dn₂ D₂ S₂ (T₂ missing; T₂ both times) पट्टया विभेदायु च वासुदेवं. — ^d) B D₂ तद्वर्तनरः; D₂ वर्तनरः. Ś₁ K₁ S₁ प्रावरंर (K₁ 'रं'); K₂ प्रवरंरः; Dn₂ D₂ S₂ प्रावुरंरः; D₂ प्रावरंरं (for 'वन्त'). Dn₂ T₂ (first time) वर्नंरं का (T₂ क)कुणमहमिन्नः; D₂ वर्नंरं सत्वरं सोमकांक्षः; T₂ वर्नंरं प्रास्ताप्सोमकांक्षः; T₂ (second time) Ms₂ S₂ तद्वरा प्रावरप्सोमकांक्षः. G₂ सोमकांक्षः; G₂ M वर्नंरं प्रावरप्सोमकांक्षः. — Dn₂ ins. after 33: T₂ after the first occurrence of 33^a:

तस्मिन्क्षणे स्रतपुत्रस्तु पार्थ
समाचिनोन्मुद्रकाणां श्रेणे ॥ ३२
निर्मुक्तमपेप्रतिमैव तीक्ष्णै-

二、三、五、七、九
四、六、八、十、十二
一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二

1088¹ दूषात्मजो मर्मसु निर्विभेद
मर्मसुतं चादुतसः क्षराग्रैः ।
कृष्णं च पार्थ च तथा ध्वजं च
पार्थानुज्ञाप्तोमहाप्रतापश्च ॥

[(L 2) T] सप्तमः वाद्यगतेः शिवादेः — (L 3) T:
कृष्ण रथेन चतुर्भुजः — (L 4) T: सर्वान्तराः सोमराः
सप्तमः]

Dn1 T2 cont. = S K V1 B Dn1 D1-4 ins. after 38:

1007* प्राच्यसाहित्ये निमित्तं. पुनः

जीमूतसंध्या नमस्याश्च सूर्यम् ।

आगम्यन्त्याम्बुसिन्धेरनेके

व्यंष्टिभयस्त्रयः कृताः ।

परममहं विनिहृत्य सर्वं

अद्वयत्वं तेषां रश्मिर्वाजिनः ।

तथा तु मन्त्रप्रवरांश्च राज-

साम्प्रदयन्लागैः सुननुत्रः ।

ले भिक्षुदेहा व्यसत्रो निपेतुः

कर्णेषुभिर्भूमिपले स्तनन्तः ।

श्रद्धेन सिद्धेन यथाशक्तम् ।

महाबला भीमबलेन तः

पुनश्च पाश्चात्तराल्लवान्ये

तदन्तरं कर्णधनं ज्ञायाम्याम् ।

प्रस्कन्दान्तो बलिमः साधुमुनेः

कर्मेण वागैर्निहताः प्रमत्ता ।

अयं तु मन्वा विपुलं त्वरीया-

नकाशिनः सिंहनादां मेघः ।

सर्वे ह्यसम्पन्ना यज्ञे कुतश्च नमः

कर्मेन कृष्णवित्ति ते विनेदुः ।

{(L. 1) Ś: Ks Da.2.v प्रच्छादये(Ś: 'व'य; Ks Dn
 दाच्छादयय; Da1 Ds.1 दाच्छादयेय (for दाच्छा). Ś K1.2.2
 व; B1 दु (for वे). Da1 Da विदिभिः (for लिभिः). Ks
 दृष्टदृष्ट; Ks Da1 'देर; Ds दृष्टदेर (for दृष्टदेर). T1 दच्छा-
 दयेनो लिभिः दृष्टदेर — (L. 2) Bs लेदुमसेषाम्; Da1 Ds.
 'सेवे; Ds 'सेवाम् (for 'सेवा). Ds तयसीव (for तय).
 — (L. 4) Da1 Ds.1 व्यसंनयम् (for व्यसन्नयम्). Ds
 कुनाके; Ds रसीवाम् (for कुनाकः). — (L. 5) K2.
 अक्षमयत्; K2.5 B1.2.2 D1.2.7.3 अक्षमयत्; V1 Ds T1
 अक्षमयदेर; Dn1 अक्षमयदेर (for 'नय'). Ś K Da1 Ds-3 व
 निहव (for विनि'). Ds अक्षमययत् विनिहव ययै. — (L. 7)
 Bs तयव (for तय). Bs व (for व). Ks वावि; B1 Da.2.v

C. B. 4596
B. B. 19. 75
R. B. 36. 21

स्तौलप्रधानैः खगपत्रवाजैः ।
पृथ्वा नागर्चवांसुदेवं विभेद
तदन्तरं सोमकाः प्राद्रन्त ॥ ३३
ततो धनुर्ज्यामवधम्य शीघ्रं

शरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ।

सुसंरन्धः कर्णशरक्षताङ्गो

रणे पार्थः सोमकान्प्रत्यगृह्णात् ।

न पक्षिणः संपतन्त्यन्तरिक्षे

दु (for वा). T₂ तथा न विन्यस्यन्तस्तथा. — (L. 3) D₂
प्रमादं (for 'प्रमाद'). D₂ प्रमादं प्रमादं ननुतुवः. — (L. 9)
K₂ विषय (for 'विषय'). D₂ [5] स्वपेयुः; T₂ [5] मि' (for
'मि'). — (L. 10) K₂ भूमिन्ने (for 'भूमि'). V₁ B₁ D₁
D₂-2.4 (by corr.) T₂ स्वपेयुः (for 'स्व'). D₂ कर्णो-
निर्मुच्ये निश्चयः. — T₂ cm. lines 11-12. — (L. 11)
D₂ D₁ D₂ 3.3 मुद्रेण विहितः; D₂ D₂ 4.1 विहितं मुद्रेण (by
transp.). K₂ दया स्वयुधः; K₂ V₁ D₁ D₂ 2.5 'शयूया
(K₂ 'का'); K₂ D₂ 'स्वयुधः; B₂ 'शयूया (sic); D₂ दया तु
नगा; D₂ (marg. rec. m.) दमिभयुधा (for 'यथाशयूयुधा').
— (L. 13) S₂ B₂ दांनन्तर (B₂ 'तं' न; B₂ D₁ D₂ 2.5
दंनन्तरम्. V₁ निवेनुम् (for 'नवान्ने'). B₂ D₁ D₂ T₂
नदन्ने (for 'र'). — (L. 15) S₂ K₂ B₁ 2.4 D₁ D₂ 6-8
प्रमदन्तो; K₂ द्विने; B₂ 'दयन्तो; T₂ 'द्वितो (for 'प्रमदन्तो').
D₁ 2.1 दितः; T₂ 2.1 दितः (for 'तः'). D₂ मायुर्गैः (for 'मुक्तैः').
— (L. 16) K₂ द्विदन्तः; D₂ द्विदन्तः (for 'द्विदन्तः'). D₂
प्रमज्य (for 'मज्य'). — (L. 17) B₁ जयन् (for 'जय'). D₁
जयं मया विमुक्तं नै स्वयुधम्. — (L. 18) S₂ K₁ 2.4 D₂ न (K₂
D₂ ता) कान्तः; K₂ कान्तः; V₁ नयं निम्नः; B₂ नयन्निजन्तः;
D₂ T₂ नया (T₂ 'न') निम्नः (for 'नयन्निजन्तः'). K₂ नेदः
(sic); D₂ चक्रः (for 'नेदः'). — D₂ om. lines 19-20.
— (L. 19) D₂ [5] मि (for 'मि'). K₂ T₂ वरी; K₂ वसे;
D₁ वरी; D₂ वरी (for 'वसे'). — (L. 20) B₁-4 D₁
D₂ 2-2.1 कौरवेन्द्र; B₂ D₁ T₂ नै विनर्ते (for 'नै विनेदुः'). V₁
कुप्तेन कर्णविति कौरवेन्द्र; D₂ कुप्तेन तु कर्णेन महाविनर्ते.]

T₁ G M ins. after 33: T₂ after the repetition of 33rd:

1065* ततो नवज्यां सुखीं किरीटी

स्वबाहुविशेषणजां प्रगृह्य ।

समादधे गाण्डिवे क्षिप्रकारी

निक्षेपमात्रेण महाधनुष्यात् ।

व्याधिर्न व्याधिर्वाचं च नख

नैवावधुष्यन्तुषो कथुष्यात् ।

पार्थस्य संख्ये द्विपतां निहन्तु-

सद्वृत्तं तत्र बभूव राजन् ।

[(L. 1) T₁ नवजां; G₁ वतुर्गैः; G₂ नयां वतु (for 'नवजां').
T₂ ततोऽपि नवजां सुखीं किरीटी. — (L. 2) G₁ M₁ विशेपसहा
(for 'विशेपसहा'). — (L. 3) G₁ समादध; G₂ 'दधे; M
स्मादधे (for 'स्मादधे'). T₁ G₂ गाण्डिवं (for 'दधे'). — (L. 5)

T₁ G₂ ज्याधिर्वाचं; T₂ 'वहनं; M 'वधानं (for 'विधानं'). T₂
संख्ये (for 'नख'). — (L. 6) T₁ G₁ नैवावधुष्यत्; T₂ नैवधुष्यत्;
G₂ नैवधुष्यत् (for 'नैवाव'). — G₂ om. lines 7-8. — (L.
7) G₂ M संख्ये (for 'संख्ये').]

34* *) K₂ अवधस्य; K₂ D₂ 'वध्य; V₁ B₂ D₂
'सृज्य; B₁ 'नख; B₂ अन्विध्य; B₂ 2.4.1 Ca अवन्मय;
D₁ D₁ D₁ 2.5 'नाम्य; D₂ 'लंध्य (for 'वध्य). — *) B₂
D₂ तु तान् (for 'अस्तात्'). K₂ D₂ (before corr.)
विधस्य; D₂ विहस्य; Ca विधस्य (as in text). — For
34th, S (T₂ missing) subst.:

1069* पार्थोऽपि तां ज्यामवधाय तूर्णं

शरासनज्यामाधिरथेर्विधम्य ।

[(L. 1) T₁ G₂ तान्यान्; T₂ तज्यान् (for 'तां ज्यान्').
— (L. 2) T₂ शरासनं (for 'शरासन'). T₂ आतिरथैर्; G₂
अति; M अति (for 'आति'). T₁ निधम्य; G₁ निहस्य; G₂ 2.5
विमय्य (for 'विधम्य').]

— *) D₂ असंरन्धः; M स (M₁ सु) संकुदः (for
सुसंरन्धः). T₁ G M कर्णशरैः (for 'कर्णशर'). B₂ विश्वतांगो
(for 'क्षताङ्गो'). — *) S (T₂ missing) यो (T₂ G₂ 2.5 M₂
यो) धान् (for 'पार्थः'). D₁ कौरवान्; D₂ S (T₂ missing)
तावकान् (for 'सोम'). D₂ M₁ प्रत्यगृह्णात्; D₂ (before
corr.) 'गृहीत्; Ca 'गृह्णात् (as in text). — After
34th, N T₂ ins.:

1070* ज्यां चातुज्याम्यहनसकले

वाणान्धकारं स्वकरोत्क्षणेन ।

हस्त्यं च कर्णं च कुरुक्ष्व सवो-

न्वागैरविध्ययुगपत्किरीटी ।

[(L. 1) K₂ 2.4 चातुज्या; V₁ D₂ T₂ चातुज्या (for 'चातु').
D₁ D₁ 2.5 व्यहनः; D₂ [3] व्यवधीत् (for 'हनत्'). S K₂ 2.4
तलेन; K₁ मुनेन (sic); K₂ D₂ 2.5 तलेनैर्; D₂ कलेने (sic)
(for 'तलेने'). — (L. 2) V₁ B₂-4 D₁ D₂ 2.5-7 वाणान्ध-
कारात् (for 'कार'). K₂ प्रकरोत्; V₁ B D₁ D₂ 2.5 अकरोत्
(for 'स्वक'). D₁ T₂ वाणान्धकारं स्वसा च चक्रे. — (L. 3)
V₁ B D₁ D₁ D₂ 2.5-7 transp. हस्त्यं च कर्णं. D₁ D₂
om.; D₂ कर्णैर् (for 'सर्वान्'). — (L. 4) D₁ प्रसभं; D₂ समरे;
T₂ प्रहस्य (for 'कुपय'). K₂ वागैरविध्ययुगपत्किरीटी; D₁
किरीटी.]

— D₁ (erroneously) reads 8.65.34th-8.66.4th after

क्षेपीयमाणेन कृतेऽन्धकारे ॥ ३४

अल्पं च पार्थो दशभिः पृथक्के-

भृशं तनुये प्रहमन्नविध्यन् ।

ततः कंठं द्वादशभिः सुनुक्तै-

विद्धा पुनः सप्तभिरभ्यविध्यत् ॥ ३५

स पार्यषाणासनवेगनुनै-

ईडाहतः पत्रिमिरुग्रवेगैः ।

विभिन्नगात्रः क्षतजोक्षिताङ्गः

कर्णो बभौ रुद्र इवातनेषुः ॥ ३६

ततन्निमित्तं विदुषाधिपौरमं

शुरैर्विमेदाधिगधिर्धनंजयम् ।

यथास्तु पञ्च ज्वलितानिवोरगा-

न्यदीरयामाम जिषांसुरच्युते ॥ ३७

ते वर्म मित्रा पुरुषोत्तमस्य

सुवर्णचिह्नं न्यपतन्मुमुक्ताः ।

वेगेन गामात्रिंशुः सुवेगाः

C. 2. 4612
D. 1. 99. 12
E. 2. 24. 23

४३. १) Da, Dna सं पञ्चिः; Ds ते पञ्चिः.
 D स्मारकः; Dna वक्षसुः; Ds प्रापयन् (for मैत्रिणि).
 V. L. Ds क्षयिनि. Ts मैत्रावपनञ्चिः क्षयिनिः Ts G.
 M मैत्रावपनञ्चिः (Ts 'जा' निः); G.s मैत्रावपन-
 ञ्चिः (Gs 'गो' त्यन्चिः — १) Dna तदा मशकोः
 Ds पापेन मशकोः S (Ts masha) पापेन मशको (for
 क्षेरीयसा). Cag. sap क्षेरीयसा (as in text). Ka
 Dna: Tem Dna Ts G. M. कृतां हरे — After S.
 S Ts.

॥३॥ वाकुर्विषम्यैरमरैः समैः

८५
अथवाह वाणानवलोकायज्ञिः ।

(L. 1) Ss K1.2.3 वायोः Ss विजस्यैः Ks विजानस्यैः
Ds विजस्यैः (sic); Ts विजस्यैः (for 'स्यैः'); Ts वः कुरिः (for
अनेः); Dns Ds.3 अगुण्डिजस्यैः (Ds 'वो विजो वृजस्यैः';
Ds वागुण्डिजस्यैः अनेव एव (sic). — (L. 2) S K1.2.3
अगुण्डः Ts अयोः; Ca.6 अगुण्डः (as अनेव); Ks अगुण्डः
अनेव वः अयोः अगुण्डः; Dns Ds.3 उवाह विजः (Ds 'अनेव') अगुण्डः
(Ds 'नी अगुण्डः')

35 For sequence in Di, cf. v.l. 34. Do cm.
35^{ab}. — ^a) V: B: सव्यस्य; Ds: T: G: M:
शव्यं सु; G: M: इमं सु (for सव्यं य). Ds:
(marg.) नवमि; (for इमं). S: K: वृषदैर; K: वृषदैर;
K: D: वृषदैर; K: वृषदैर; S (T: missing) विमेषाद्
(for वृषदैर). — ^b) K: सुते (s.); V: B: सव्यं; G:
सुते. — ^c) K: D: सुमुदैर; Ds: सुमुदैर; D: (marg.)
सुमुदैर; D: सुमुदैर; T: G: वृषदैर. — ^d) B:
D: Ds: s. s. s. T: G: M: सव्यविषय (for सव्य').

36 For sequence in D₁, cf. v. l. 34. — *) B₁ B₂ -वाजासनि; B₃ D₃ -वाजासन; D₁ (by corr.) -वाजासुने (sic) (for -वाजासन-). K₁ -वसु-वेनैर (sic); K₂ B₁ -वेगवुस- (B₁ 'वो'); V₁ D₁: D₂ -वेगमनैर (for -वेगवनैर). — *) G₁ M₁ विविधनामः

Ga प्रमिषावाच. Ka Da अन्वयेति Da 'अ'वाच-; Bi 'अ'वेतिवाच. — Da reads 3rd after 107th. — ¹) Ka Da इवाचोरेतु; Da (margin, as in text) इवाचोरेतुः; Ti G: Mi-. इवाचोरेतु (for इवाचोरेतु). Ca notes आचोरेतु: (as in text). — After 10, Ka Vi B D (except D²) read

१७१-४ प्रकीर्तमानोऽय इममानमभ्ये

गौडं मुहूर्तं सधियाद्रंगाग्रः ।

[(L. 1) K₄ V₁ D₃₁ D₁₀₋₁₁ प्रकीर्णमानेव; B₁ 'मानेन; B₂ 'मानं; B₃ D₈ 'मानश्च; B₄ 'मानोऽ- (for 'मानोऽव). K₄ D₃₁ सदाजनमाने]

— After the above, Ds reads 36⁴.

37 For sequence in Di, cf. v. 1. 34. — *) Ka V₁ B Da₁ Da₁ D₁-r S (T₁ missing) & (for व). Da उपस्थितिम् प्रियवोपम् वरैः. — *) Da नुवं (for वरैः). T₁ G [ज]निरिदि(G₁ 'वि')द (for [ज,'वि']). — *) Da₁ वराह. B D (except Da₁) S (T₁ missing) व (for नु). Ba रुपितान्; T₁ [ज]निकितान् (for उपस्थितान्). Ga उपस्थितिगोरगान्; G₁ उपस्थिति-वेगान्. — *) Ka T₁ G₁ M₁ प्रवेक्षयामास; Da₁ Da₁ S Ga प्रवेर'; Cap प्रवेर' (for प्रवीर'). Ka प्रवेक्ष-यामु जवांसुरध्वनं; V₁ B₁ Da₁ प्रवेक्षयामास जिवायामध्वनं; Ba-: Da-: a. 1. G₁ M₁-: प्रवेक्ष; B₁ प्रवार'; B₁ Da₁ प्रवेर'; Da₁ स प्रेव'; G₁ प्रवीर' यामास जिवांसुरध्वनं (M₁-: 'वी').

38 For sequence in D, cf. v. 1. 34. — *) Ks om. ते वर्म. S (Ts missing) सुवर्णचित्रं
पुरोचमन्. — *) Ks B D (except De) सुवर्णचित्रा
(for 'चित्रं'). Ks [अ]ण्वपत्; Ks B A.; Dai D A.;
ह्वा (Ks नि)व' (for म्पव). Ts मित्रा य वर्णवपत्तमुत्पुलाः;
Ts ते वर्म मित्रा म्पवत्तमुत्पुलाः; G M वर्णीय (Gh 'व-') मित्रा
म्पवत्तमुत्पुलाः. — *) De सुवेगः; De लोपेताः. S (Ts
missing) वेदेव गां ते विविधव राजन्. Cae site ga
(as in text). — *) De लक्का; Ca खावा (as in

C. 7. 4213
B. 2. 109. 29
K. 2. 96. 29

स्नात्वा च कर्णाभिमुखः प्रतीयुः ॥ ३८
तान्पञ्चमष्टैस्त्वरितैः सुमुक्तै-
स्त्रिधा त्रिर्धैकमथोचकते ।
धनंजयस्ते न्यपतन्पृथिव्यां
महाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ॥ ३९
ततः प्रजज्वाल किरीटमाली
क्रोधेन कथं प्रदहन्निवाभिः ।
स कर्णमाकर्णविकृष्टसृष्टैः
शरैः शरीरान्तकैरूर्ज्वलद्भिः ।

text). Ms om. from च up to तान् (in 39^a). M1 तु
(for च). B2.3 Dn1 D2 कर्णाभिमुखाः (for 'भिमुखाः').

39 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. Ms
om. तान् (cf. v. 1. 33). — ^a) V1 B (except
B2) Dn1 Dn2 D1.2-5.7 S (T2 missing)
इक्ष्मिः (for त्वरितैः). B2 D4 सुमुक्तैस् (for 'मुक्तैस्').
— ^b) K4 त्रिधास्; G4 द्विधा; M1 विष्ठा (for the first
त्रिधा). V1 [ए]वैकम् (for [ए]कै). — ^c) V1 Dn1
धनंजयकैर् (for 'जयस्ते'). B2 ह्यपतन्; B3 [S]भ्यः;
G2 M1.3 न्यपतत्. — ^d) S K1.2.4 महासर्पः; K2
'जवास्; B1 'भयस् (for 'हयस्'). K2 B1-पत्रपक्षाः; D2
(marg. as in text) -पुत्रकक्ष्याः (for -पुत्रपक्षाः). Ca
cite तक्षकपुत्रः and पक्षः. S (T2 missing) यथा (M1
इवा). इयास्तादर्थ्यमुत्तेन (G1 'मुत्तेन' कृत्वा).

40 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
G1 तथा (for ततः). — Ms om. 40^b. — ^b) S
K1.2.3 कथं; K2 om.; Ca कथं (as in text). S2
प्रवहन् (for प्रद). — After 40^b, N ins.:

1073^a तथा विदुषाहमवेक्ष्य कृष्णं
सर्पेभुभिः कर्णमुत्रप्रसृष्टैः ।

[(L. 1) S K1.2.4 विदुषाहमः; K2 तु तुषाहमः; V1 B2.3-5
Dn1 Dn2 विदुषाहमः; B2 D2 विभि' (for विनु'). — (L. 2)
K2 Dn1 D1.2.3 सर्पेभुभिः; Ca सर्पे' (as above). K2
कर्णमुत्रः (for कर्णमुत्रः).]

— ^a) B2 सु- (for स). K2 विदुषाहमैः; B4 Dn1
D1.2.3.5 Ca-विदु' (D2 'दु')हसृष्टैः; D2 M1-विदु' (for
'विदुह'). D2 स कर्णमाकर्ण्य सकृत्प्रसृष्टैः. Ca: स्थिरी-
कृत्य यनुयः प्रेरणं विदुहम् । — ^b) K2 V1 B2 Dn1 D1.2.3
शरीरार्तिकरैः; T2 'रामिदुरैः; G M 'रानि' (G1 'त'रैर्
(for 'रान्तकैर्'). — ^c) G2 [अ]भिधास् (for [अ]भिध्यास्).
— ^d) B2.4 D2 T2 धैर्वाहः; B2 ततस्तु (for धैर्वाहः).
Dn1 देवाद्वातिष्ठव धैर्वाहः; D2 धैर्वाहवत्क्षीरनिमात्रवैर्
(sic). — After 40, S (T2 missing) ins.:

मर्मस्वविध्यत्स चचाल दुःखा-
तस्यावतिमात्रधैर्यैः ॥ ४०
ततः शरौघैः प्रदिशो दिशश्च
रविप्रभा कर्णरथश्च राजन् ।
अदृश्य आसीत्कुपिते धनंजये
तुपारनीहारवृत्तं यथा नभः ॥ ४१
स चक्ररक्षानथ पादरक्षा-
न्युरःसरान्पृष्ठगोपांश्च सर्वान् ।
दुर्योधनेनानुमतानरिम्ना-

1074^a प्रादुश्चकाराथ शरान्महास्मा
देहं विचिन्वन्निव सृतजस्य ।

शरास्तु ते काञ्चनचित्रपुङ्खाः
संषेपुर्कर्ण्य शतशो महान्तः ।
[(L. 1) T1 [अ]द्यु (for [अ]द्य). — (L. 2) T1
विभिदन्; G1 वितन्वन्; M2.4 विष्' (for विधि'). — (L. 4)
M2-4 उग्रः (for उग्र्यः).]

41 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
S2 शरौघैः; D2 शराक्षैः. — ^b) V1 रविः प्रभा;
B2.4 Dn1 D1.2.3.5.7 G1.2 रवि(B2 'व)प्रभाः; B2.3
Dn1 D2 रवेः प्रभा (B2 'भा'); D2 रविप्रभैः; D2 T1 'प्रभा';
T2 M 'प्रभः; G2 'प्रकाशैः (for 'प्रभा). D2 कर्णरथस्य; T1
G2 (before corr.) 'रथं च; G1 'धरश्च (for 'रथश्च). — ^c)
K2 अदृश्यमाने; K2 V1 B2.3.4 Dn1 D2.5.7 'श्यमासीत्-
T2 अदृश्य आसीत्सहसा सृतपुत्रस्य. — ^d) B2-कृतं; Ca
-कृतं (as in text). D2 -वृत्तो यथा नगः; S (T2 missing)
-वृत्तो निरि' (T2 रवि)र्यथा (for -वृत्तं यथा नभः).

42 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
B2 चमररक्षान् (for चक्र'). K2 सह पार्श्वरक्षान् (for
जय पाद'). S (T2 missing) स चक्ररक्षा ज(T2 G2
M2 'क्षाय)पि दृष्टगोपाः — ^b) D2 पुनः स तान्; D2 पुरश्चरान्
(for पुरःसरान्). S (T2 missing) कर्णस्य वे चापि पुरः-
सरान्. — After 42^b, S (T2 missing) ins.:

1075^a भीता द्रवन्ति स्म निहन्यमाना

महेभुभिः पार्थकरप्रयुधैः ।

ततोऽङ्गुनो वै भरतप्रवीरो

महानुभावः समरे विहन्ता ।

[(L. 2) G1 अङ्गुनैः; G2 प्रयुधैः (for -प्रयुधैः). — (L. 3)
M1 प्रवीरान् (for -प्रवीरो). — (L. 4) T2 समरेषु हन्ता.]
— ^a) K2 V1 B2.3.4 Dn1 D1.2.3 दुर्योधनस्य; S (T2
missing) दुर्योधनेन (for दुर्यो'). S K1.2.3 अनुमितान्;
D2.3 (marg.) 'गहान्; D2 गतां (for 'गतान्). V1 B2.4
Dn1 D1.2-5.7 वरिष्ठान्; B2 Dn2 D2.3.5 T2 वरिष्ठः; T1
वरीष्ठान्; G विविधान् (for वरिष्ठान्). — ^b) K2 V1

ममुक्षितान्मुग्धान्मारुतान् ॥ ४२

द्विमाहस्नानसमरे मय्यसाधी

कुरुप्रवीरानृपमः कुरुणाम् ।

क्षणेन सर्वान्मरुताश्चपृता-

क्षिताय राजन्मयमेकवीरः ॥ ४३

अथापलायन्त विहाय कर्ण

उवात्मजाः कुरुवशावशिष्टाः ।

इतानवाकीर्य शरक्षतांश्च

लालप्यमानांस्तनयान्विन्द ॥ ४४

म सर्वतः प्रेक्ष्य दिशो विशृन्वा

भयावदीर्घैः कुरुभिर्विहीनः ।

न विव्यधे भारत तत्र कर्णः

प्रतीपमेवाकुनमभ्यधावत् ॥ ४५

C. 8. 461
B. 8. 66. 97
K. 8. 66. 11

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चपटितमोऽध्यायः ॥ 5५ ॥

Bs. 1. Dai Ds. 1. S (Tamilang) समुक्षितान्; Ka Bs Ds. 1. 'विषताम्; Ds. 1. 'वताम्; Ds. 1. 'समाच्छिन्नान्; Ca समुक्षितान्. — Ss Ka Ds. 1. S (Tamilang) सरधान्; Vs B (except; Bs) Dai Ds. 1. 3 सरधिन; 10 सरधान् (for सरधान्). Ka सर्वभूतान्; Ds. 1. 'सर्वभूतान्; Ds. 1. 'मार्गान्; 10 सर्वभूतान् (for सरभूतान्).

43 For sequence in Ds, cf. v. l. 34. Ka om. (hapl.) 43⁴¹. Ds. om. 13. — ^a) Bs om. समरे. 10 मय्यसाधी (for सरध). S (Tamilang) गादीवशम्वा द्विगुणं सहस्रं. — ^b) Ds Ts वृषमः (for 'वृ'). — ^c) Ds सरधावः; Ds वरधावः; S (Ts missing) सरधावः (for सरधावः). — ^d) Ds जरावः (for जरावः). Ds एव वीरः (for एववीरः).

44 For sequence in Ds, cf. v. l. 34. — ^a) Bs. 1. Dai Ds. 1. Ts Gs. 1. M जयो वलायत; Bs Ds. 1. Ds. 1. Ts तनोय (for जवाय). — Ts om. (hapl.) from 44⁴ up to line 8 of 1076⁴. — ^b) Ds. 1. 'व (for व). Ka [ज]द्विगुणः. Ts G M तवात्मजा ये कुरुवशावशिष्टाः. — ^c) Ds. 1. 'वशावशिष्टाः (for वशा). Bs. 1. Ds. 1. 'वशा; Ms. 1. 'वशा (for वशा). — ^d) Ds. 1. 'वशावशिष्टाः; Ts. 1. 'वशावशिष्टाः; G M विलाय (for विलाय). Gs. 1. 'विलाय (for विलाय). — After 44, S (Ts missing, Ts om. 1076 1-7) 1076.

1076⁴ सर्वे प्रवेष्टुः कुरुषु विहीनाः

पार्थिवुभिः संपरितन्वमानाः ।

सुसोपमेनाथ पुनर्विहाः

प्रकोदिताः कर्णरधानुवाणे ।

भोः क्षत्रियाः शूरधमाश्च सर्वे

क्षेत्रे च धर्मं निरताः न्य युयम् ।

न युयुत्सवं जगतां समीपा-

त्पलायनं कर्णमभिप्रायः ।

तवात्मजेनापि सुसोपमेनाथः

पार्थिवुभिः संपरितन्वमानाः ।

[1.]

नेत्रावलिपुम्प भयावदीर्घाः

क्षणेन सहाः प्रविशो दिशश्च ।

(L 1) Gs. 1. 'वृ; Gs. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 2) Gs. 1. 'वृ सर्वे प्रवेष्टुः — (L 3) Ts [ज]व (for [ज]व). Gs. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 5) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'). — (L 6) Ts. 1. 'वृ; — (L 7) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 8) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 9) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 10) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 11) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — (L 12) Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ').

45 For sequence in Ds, cf. v. l. 34. — ^a)

Bs. 1. 'वृ; (for 'वृ'). Ka Gs. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ts. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — ^b) Ka Ts. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ka Ds. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Vs. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ts. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — After 45, Ts. 1. 'वृ; (for 'वृ').

1077⁴ महारथः सुवपुत्रमाधविः

— ^a) Ds. 1. 'वृ; Gs. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ds. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ').

Coleophon missing in Ts; om. in Gs. — *Day of Karna's Generalship*: S Ka. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — *Adhy. name*: Ds. 1. 'वृ; (for 'वृ'); Ms. 1. 'वृ; (for 'वृ'); — *Adhy. no. (figures, words or both)*: Ss. 1. 'वृ; 33; Ss. 66; Bs. 67; Bs. 76; Bs. 96; Bs. 90; Ds. 99; Ds. 69; Ds. 88; Ts. 1. 'वृ; Ms. 1. 'वृ; Ts. 98; Gs. Ms. 1. 'वृ; 103.

C. B. 4613
B. B. 30 1
K. B. 37 1

६६

संजय उवाच ।

ततोऽपयाताः शरपातमात्र-

मवस्थिताः कुरवो भिन्नसेनाः ।

विद्युत्प्रकाशं ददृशुः समन्ता-

द्वनंजयास्त्रं समुदीर्यमाणम् ॥ १

तदर्जुनास्त्रं ग्रमते स्म वीरा-

न्वियत्तथाकाशमनन्तघोषम् ।

66

T is missing in this adhy. (cf. v. l. 8.60.32).

1 For sequence in D₁, cf. v. l. 8.63. 34. — ")
D₁ प्रयाताः; G₁ [5] तवाताः (for SPयाताः).
— ") D₁ स ववस्थिताः. S (T₁ missing) वै कुरवो
(M₁ कुरवो वै) नरैश्च (for कुरवो भिन्नसेनाः). D₂
भिन्नदेहाः; D₃ सेन्याः (for सेनाः). — ") B₁
वैद्युत्प्रकाशं. T₁ समेताः.

2 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ")
D₁ ततोर्जुनास्त्रं. V₁ B D (except D₃) ग्रमति.
B₁ वीरैः; D₁ D₂ कर्णौ (for वीरान्). S (T₁ missing)
ततोऽग्रमन्तुपुत्रोर्जुनस्य. — ") K₁ V₁ B D₁
D₁-1.7.8 कृत्वा तदा (for वियत्तथा). K₂ इवात्तघोषं; B₁
अनंतकोपं. D₁ S विद्युत् ततोऽतरेः शरैस्तत् (D₁ तत्);
D₂ क्षिप्रं तदा तारतमैः शरैर्वैः. — ") K₁ V₁ B D
भृशामिष्ट (D₁ दुष्टिष्टं; S (T₁ missing) मृशं (G₁ स
शरं) विद्युष्टं (for तदाशु मृष्टं). — ") G₁ कर्णस्तु. K₁
महाविदग्धैः; M₁ न्विमर्दं. — After 2, N T₁ ins.:

1079* कर्णः सुघोरेष्वसने दधन्

विस्फारयित्वा विसृज्यन्तरोषाद् ।

उदीर्यमाणं स कुरुन्दहन्तं

सुवर्णपुद्गैरिपुर्भिर्महात्मा ।

[(L. 1) K₁ च (for इ). V₁ B₁-4 D₁ D₁-1.7.8
सुवर्णपुद्गैः; D₁ सुवर्णैः (for सुवर्णैः). D₂ दृश्यं (sic);
D₃ (before corr.) दृश्यं (for इ). D₄ सुवर्णैः सुवर्णैः
दृश्यैः; T₁ सुवर्णपुद्गैः सुवर्णैः. — (L. 2) T₁ विस्फार-
यित्वा. K₁ B D₁ sq. (B₁ विस्फार्य (for विसृज्य). — V₁
B₁ D₁ D₁ T₁ om. lines 3-4. B₁ D₁ D₁ S S
transp. lines 3 and 4. — (L. 3) D₁ उदीर्यमाणम्. B₁
D₁ S च; D₂ तु; D₃ न (for स). D₄ रिपुर् (for कुरुन्).
B₁ K₁ D₁ S न (S₁ इ) दहन्तं; D₂ दहन्तं (for दहन्तं).
— (L. 4) D₁ विस्फारयित्वा (for इपुर्भिर्महात्मा).]

कुद्वेन पार्थेन तदाशु मृष्टं

वधाय कर्णस्य महाविमर्दं ॥ २

रामादुपात्तेन महामहिम्ना

आथर्वणेनारिविनाशनेन ।

तदर्जुनास्त्रं व्यधमदहन्तं

पार्थं च बाणैर्निशितैर्निजज्ञे ॥ ३

ततो विमर्दः सुमहान्वभूव

3 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ") B₁
रामादुपात्तेन (for 'दुपात्तेन). M₁ महामहिम्नः. — ")
N T₁ S G₁ M₁ इति (D₁ T₁ M₁ इति) यवैरेण. V₁ B₁ S S
D₁ D₁ S S S विदारणेन (for विनाशनेन). — S K om.
3rd. — ") G₁ तथा; M₁ ततो; M₂-4 तदा (for तद्).
D₁ S व्यधमन् (for व्यधमन्). D₂ S तदा महास्त्रं कुरुना-
दहन्तं; D₃ तदा महास्त्रं स कुरुन्दहन्तं. — ") S (T₁
missing) अविध्यन् (for निजज्ञे). D₁ कर्णस्तु बाणैर्नि-
शितैर्महात्मा; D₂ S विच्छेद पार्थस्य ततो महात्मा; D₃
सुवर्णपुद्गैरिपुर्भिर्महात्मा (= line 4 of 1079*).

4 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ") S
K₁ S S तथा (for ततो). D₁ तु; D₂ च (for सु-).
— ") S₁ K₂ V B D तत्रार्जुनस्य; S (T₁ missing)
धनंजयस्य. S₂ [अ] धिरये; T₁ G [अ] धिरयेश्च. T₂
महात्मान् (for च राजन्). — ") K₁ आसादयतः; D₁
आसादयतोः; T₁ G₁ S M आवातव (T₁ M₁ यतोः;
T₂ आवातरतैः; G₁ आयातयतोः. S₂ K₂ दृष्टदौ. — ")
T₁ G₁ S विराणपातैर् (for 'वातैर्). T₂ राजयोर् (for
द्विपयोर्). S (T₁ missing) इवाजौ (for इवोमैः).
— After 4, K₁ B₁ S D₁ D₁ S S (T₁ missing) ins.:

1079* ततोऽस्मिन्संघातसमावृत्तं तदा

बभूव राजस्तुमुलं रणजिरम् ।

तत्कर्णपार्थौ शरवृष्टिर्नि-

निरन्तरं चक्रतुरन्तरं तदा ।

तदाज्ञालकर्मणं महात्मा

सर्वेऽप्राप्नुः कुरवः सोमकाश्च ।

नान्यं च भूतं ददृशुस्तदा ते

बाणान्धकारे तुमुले च तस्मिन् ।

[(L. 1) D₁ D₁ S तद् (for ततो). B₁ संघेक्ष (for
संघात). B₂ तु (for तदा). — (L. 2) D₁ स सर्वतः;
G₁ सुदारणं (for रणजिरम्). K₁ B₁ S D₁ S S बभूव
दिवक्त्रं महात्मास्त्रं. — (L. 3) K₁ B₁ S D₁ S S शरजालवृष्ट्या

तस्यानुनसाधिर्येष राजन् ।
अन्योन्यमामादयतोः पृथक्-
त्रिपाणघातैर्द्विपयोः रिवाग्रैः ॥ ४
ततो रिपूषं समघ्नत कर्णः
सुमंशितं सप्रेमस्रं ज्वलन्तम् ।

गैत्रं ग्रं संयति सुप्रधानं
पाथोर्थमन्त्यर्थिगय गुप्तम् ॥ ५
मदार्चितं चन्दनचूर्णशायिनं
सुवर्णनालीशयनं महाविषम् ।
प्रदीप्तमैरावतवृक्षसंभवं

工、農、海陸空軍
民、商、學、政、黨、派
軍、民、學、政、黨、派

[illegible]

A passage given in App. I (No. 38) is thus in Ka Bu. I am told's after 1879*, in Vi Bu. D. after line 20 of App. I (No. 10), in Bu. after st. 4, in Th. after 1890*, whereas Vi Bu. D. Bu. s. v. line a passage given in App. I (No. 40) after st. 4. On the other hand, Th. G. M. cont. after 1879*:

1080* तत्सु लो वै पुरुषप्रवीरौ
 रात्र्यभौ सर्वेषु चराणाम्
 स्वस्वाम्यभेदौ समरेऽतिघोरे
 प्रासन्नभौ सनुदुरासदौ हि ।
 दह्या नु तौ संप्रति संप्रयुक्तौ
 परस्परं छिन्ननिबिहस्तौ ।
 देवर्षिगन्धर्वगणः सख्यहाः
 संसृष्टयुक्तौ वितरत्र हृष्टाः ।
 Colophon.

[illegible]

5 Before 5, 8 (Timing) ins. संभव. — *)
K1: समग्र; K: समग्र; D: सरल (sic) (for

समयवत्). — ¹) Ka सुमंथिनं; Vi Da 'संथिनं; Da 'संथिनं; Da 'संथिनं; Da 'संथिनं; Da Gas Ma 'संथिनं; (for 'संथिनं). Da Da's Gs सर्वमुत्तं. — ²) Ta Ma. M — ³) Da Da संथि; Gs संथि (for संथि). Ka सुमन्तुं (for 'संथि). Ps Da: Da सौं करं संथनसुमन्तुं. — ⁴) Ka's अवयव्यं; S (Ts missing) द्वयेव (for अवयव्यं). Vi B (except Da) Da: Da-a-s Ts Gs M-विश्रामिगुत्तं (for 'विश्राम गु'). Ka पायापंतमवयव्यं विश्रामिगुत्तं.

6 ^a) Da समर्थितं (for महा). Ka चंदनचूर्णसाधनं; Vi 'चूर्णचूर्णै; Da Da 'चूर् Da 'चूर् जेसाधिनं; ~ (Ts missing) 'चूर् (for 'चूर् जेसिधं). — ^b) S: सुवर्णकली-साधनं; M 'नक्तं जयनं; Da Da 'चूर्णसाधं (for 'नक्ती-साधनं). Da-s महाविपं; G Ma पुरातनं; M-a पुरातनं (for महाविपम्). — After 6^a, Ka Vi B D (except Da's) S (Ts missing) ina:

1681* आकर्षणपूर्णं प्रविष्टुष्य कर्णः

पावोन्मुक्तं संदधे तिग्ममन्युम् ।

{ (L. 1) Ba: प्रतिपुत्र; Du: च वि'; S (Te missing); 4-
(Te Gl: Ma वि'पुत्र (for प्रतिपुत्र) — (L. 2) Ba Du:
जयैमुत्र; Ba संपाये (for संपाये) Ba: De लेम (Ba
'त्र'पुत्र; Du: De संपाये; De (marg.) विपुत्रेण; S
(Te missing) विपुत्रेण. अनुप्रासे (M 'हृद')
— ') Ka-वंतमुत्रं; De-वंतसंभव; S (except Ma; Te
missing, Ma damaged) -नापुत्रं (for -वंतसंभव).
— After 6', Te ins.:

१०८१* सुमोच कीर्तिं न विप्रसमाधी ।

— 4) K: B: D: G: M: N: विहीनम् (for 'वृत्'). D: M: युधि सत्यसाधिनः; T: G: M: N: जलनभस्य; G: युधि नारदस्य (for 'वि कलमुनस्य'). Some MSS. कलमुनस्य — After 4, K: V: B: D: (except D: 3) S (T: missing) ins.:

1093* ततः प्रजम्बाक दिशो गमय

उत्पन्नः बोराः सहसा निपेतुः ।

तस्मिन्नायं नाना धनुषि प्रयुजे

हाहाहूहाः सर्वकोपाः सहान्ध्याः ।

[Do reads lines 1-3 after line 3. — (L. 1) S
(except Ts; Ts missing) transp. sty: and mu:]

चतुस्वरसृजितमुत्तमम् ॥ ९

संवीयमानं ह्रजं दृष्ट्वा कर्मेन माधवः ।

आक्रम्य सन्दनं पद्मां बलेन बलिनां वरः ॥ १०

अवगाढे रवे भूमौ जानुभ्यामगमन्हयाः ।

ततः धरः मोऽभ्यहनत्किरीटं तस्य भीमतः ॥ ११

अर्धार्जुनसोत्तमगात्रभूषणं

धराविग्रहयोमलिलेष्टु विधुतम् ।

बलात्सर्गोत्तमयत्नमन्युभिः

C. 3. 4638
D. 3. 39. 30. 33
E. 3. 35. 37. 38

Ks स्वरसृजितम्; Bs. s स्वरसृ; Ds स्वरसृजितं (for स्वरसृ).
V1 Bs. s Dai Ds. s. s स्वरसृ राजसृजितार्थमुक्तः; Dn1
उवाच सोमेनिरुजितो ह्रजः; Ds 8 (Ts missing) ह्रजं दृष्ट्वा
सोमेन (Ds Ts 'सोमेन'; Gs 'सोमेन'; Gs M1 'सोमेन')
रुजितं ह्रजः. — After 9, Bs. s ins. 1088°.

10 °) Ks संवीयमानं. — °) B Ds. s आक्रमम्;
Ds आक्रमम् (for आक्रम्य).

11 Ks Bs. s Ds. s om. 11°. V1 Dai Dn1 Ds. s
Ts subst. for 10-11; Bs. s ins. after 9:

1088° स साधकः कर्मनुजाभिमुखो

ह्रजस्यार्धमितिः सुधोरः ।

रिखे

कुर्वन्भीमन्तं वनसो भीमकरः ।

संवेद्य दीप्तं पुत्रि माधवम् ॥ [5]

स्वरान्वितः कंसरिपुः सलीलम् ।

पदा विनिष्पिण्य रघोत्तमं तं

प्रायेसपञ्चगतीं किष्कुमात्रम् ।

क्षितिं गत्वा जानुमिले तु बाधा-

कृतः धरः सोऽभ्यहनत्किरीटम् ॥ [10]

[Ds om. lines 1-2. — (L. 1) Dn1 कर्मनुजाभिमुखो; Ts
'मुजाभिमुखो'. — (L. 2) Ts ह्रजासुवाचिः (for 'सुवे'). Ds
सुवेराः. — (L. 3) Bs. s Dai Ds. s ह्रजासुवाचिः; Ds सजासुवाचिः
(for ह्रजासुवाचिः). Dn1 Ds Ts कर्मनुजः (Ds 'मुज-मनुजो' (for
प्रायेसपञ्चगतीं). — (L. 4) Dn1 Ds Ts विधुतः प्रायःकृतः.
(Ds 'सुवे') रीखे. — After line 4, Ts reads lines 1-2
of 1088°, and om. lines 5-6. — (L. 5) Bs Dai Ds. s
तदा (for ह्र). Ds संवेद्य पैतं पुत्रि माधवम्. — (L. 6) Dn1
स्वरान्वितः सत्तरपैव लीलायाः; Ds स्वरान्वितेन सत्तरा वलीपता.
— (L. 7) Dn1 सः (for सं). Ds पादौ विनिष्पिण्य रघोत्तमोभौ.
— (L. 8) Dn1 पविशन् (for प्रायेस). Dn1 सुधोरी; Co
कगरी (as above). Dn1 Ts विविधैः; Ca ह्रजमात्रं (sic)
(for किष्कुमात्रम्). Co cites किष्कुः Ds ह्रजस्यार्धं वनसो
भीमकरः. — (L. 9) Ds सुधि (for क्षिति). Ts जानुमिलेन
(for 'विशे ह्र). Dn1 पैतः; Ds वनः; Ds तप (for तं ह्र).
— (L. 10) V1 Bs [s] अग्रहः Dn1 ह्रजस्यार्धं वनसोभीमकरः;
Ds सत्तरपञ्चगतीं वनसः (sic).]

On the other hand, Ts G M subst. for 10-11:
Ts cont. after 1088°:

1088° समापत्तं वनसितं विविध

विधुतं पुत्रिमाधवम् ।

रघव चर्चं सहसा विविध

पञ्चानुक्तं माधवति स वीरः ।

[Ts reads lines 1-2 after line 4 of 1088.

— (L. 1) Ts वनीय (for विविध). — (L. 2) Gs -कु-
(for -कु-). — (L. 3) Ts वनेन (for रघव). Ts वने.
Gs वनेन सत्तरा निरु. — (L. 4) Gs रंजीवि. Ts
M सत्तरा वनेन; Gs सत्तरा वनेन.]

Ts G M cont.: V1 Dai Dn1 Ds. s cont. after
1088°: Bs. s Ds. s ins. after 11°: Bs ins. after 11°:

1090° ततोऽभ्यहनत् सुमहाभिमतः

संपुज्यार्धं मनुजदन्तः ।

विश्वाम वाचः सहसा वभूव-

विश्वामि पुष्पावध मिहनादाः ।

तस्मिन्वा वै वरणी निमगे ॥ [5]

रवे प्रयोगान्मनुजदन्तः ।

[(L. 1) Bs. s Ds ततोऽभ्यहनत्. Ds (before oorr.
as above) ह्र (for ह्र). — Gs om. lines 3-6.
— (L. 3) Ts Gs M वाताः (for वाचः). — (L. 4)
Ds transp. विश्वामि and पुष्पाणि. Ds [व] व वातु वेतुः;
Ds [व] व विहनादाः; Ts Gs व पुष्पावधम् (Gs 'वाचधम्');
Gs ह्र पुष्पावधम्; M व पुष्पावधम् (M1 'वधम्') (for
[व] व विहनादाः). — (L. 5) Ds रवे वै; Ts Gs M व
विधि (for वध वै). Ds Ts Ms. s वरणी. Ds [र] व वने
(for निमगे). — (L. 6) Ds वरा (for रवे). Bs Ds Ts
Gs M प्रवन् (for प्रयोगम्).]

— After the above, Ts G Ms. s cont. 1093°.

12 Ds om. 12. Ts Gs Ms. s read 12 and Ts
reads 12° after 1094°. Gs om. 12°. — °) Bs
तदा; Ts Gs Ms. s ततो (for वध). Ks -वाह- (for
वाच). — After 12°, Ts Gs Ms read 13° repeating
it in its proper place. Ts om. 12°. Gs reads 13°
after 17. — °) Ks वरः; Gs वरा (for वरा). Ks Bs. s
-विषयोः; Bs -विषयाः; Dai Ds. s -विषयोः; Ts Gs
-विषयाः; Gs -विषयोः (for -विषयो). Ds सकिडेह-
(for सकिडेह). Co सकिडेहविषयाविषयि संविषयः. Co
— After 12°, Ds (erroneously) reads 8.55.34°
-8.55.4°. — °) V1 Bs. s Dai Dn1 Ds. s. s सत्तरा-
(for वरा). Bs Ds. s सत्तरा- (for वरा). Ds (Ds वरः);
Ds सत्तरा- (for वरा). S (Ts om.; Ts missing)

C. 8.
B. 8. 10. 20
K. 8. 87. 21

शरेण मूर्धः स जहार मृतजः ॥ १२

दिवाकरेन्दुज्वलनप्रहस्तिपं

सुवर्णमुक्तामणिजालभूषितम् ।

पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः

स्वयं कृतं यद्भवन्त्यस्तुना ॥ १३

महार्हरूपं द्विपतां भयंकरं

बलात् T₁ G₁ 'हि भर्गोत्तममन्युभिस्तदा (G₁ 'भिः सह).
C₁ cites बलात्कृतमर्गः. — ^a) K₁ मूर्धा; D₁ मूर्ध्नि;
T₁ तद्वै; G₁ बीरः (for मूर्धः). K₁ सञ्जहार (sic); V₁ B
D (except D₁; D₂ om.) T₁ G M प्रजहार (for स ज').

13 ^a) V₁ D₁ D₂ 'ज्वलनप्रम' (V₁ 'ह') त्विषं; B₁
'ज्वलनाप्रहस्तिपं'. — T₁ G₁ M₁ read 13^a for the first
time after 12^a. — ^b) D₁ D₂ S T₁ (both
times) G M 'मणि' (M₂ 'चलि') वज्रभूषितं (G₁ M₁
[both first time] 'भूषणं; G₁ [first time] 'चित्रितं; T₂
'मणिरत्न'. B₁ 'भूषणं (for 'भूषितम्'. — ^c) S K₁ 2.4
पुरंदरार्थं. — ^d) K₁ हृद् (for यद्). K₁ भवनस्य; V₁
B (except B₁) D₁ D₂ D₃ 1.8 (marg.) T₂ G M
विभु (G₁ 'वि') ना; T₁ हि महद् (for भवनस्य). V₁ B₁ 4
D₁ D₂ D₃ 1.8 (marg.) S (T₁ missing) स्वयं सुवा;
B₁ भर्गो (for सुनुना).

14 ^a) D₂ T₁ महात् (T₁ 'हि') रूपं; T₂ 'है' मृतं. S
K₁ 2.4 द्विपतो. D₁ विनाशनं (for भयंकरं). — G₁ S om.
14^b. — ^b) S₁ K₁ D₁ सुगंधितं (S₁ 'वं') (for 'गन्धि
वद्). V₁ B₁ D₁ S विमलैरिषं (V₁ 'वि') मं सुमु (V₁ स्वमु;
B₁ स्वमु) सुगंधिनं; B₁ 4 विमलैरिषं सुमुखं सुगंधि च (B₁
'लंघिनं); B₁ S प्रभावर (B₁ 'म') स्वयं सुमुखं सुगंधि च; D₁
D₂ T₁ G₁ M विमलैरिषं सुमुखं सुगंधिनं (D₂ 'वि; T₂ 'वि
वद्; M 'वि च); D₂ 1 विमलैरिषं सुमुखं सुगंधि; D₁ S
विमलैरिषं च सुगंधिसुखं; T₁ इदावपि तिमनाः किरीटिने.
— ^c) K₁ T₁ S M निजमुपो; D₁ D₂ S निवासते (D₂
before corr. 'तो'); G निजम् (G₁ 'नि') वे; Ca 'मुपे (as
in text). K₁ सुरेते; B₁ सुरेता; D₁ किरीटिने; G₁
भयंकरम् (for सुरेता). — ^d) K₁ सुमना; D₂ सुमहद्.
K₁ किरीटिक; D₁ सुरेता. S (T₁ missing) स्वयं इदौ
यदि सुरादेनाय.

15 T₁ G M₁ 2.8 read 15 after 1095^a. — ^a)
B₁ मूर्धु; D₁ D₂ S Ca मूर्धु; D₂ हराहु (for
हराहु). S₁ (sup. lin. as in text) 'पाशं डव; K₁
'पाशं डव; Ca 'पा' (as in text). K₁ 'गोत्रभिद्; D₁
'गोत्रभिद्; Ca 'गोत्र' (as in text). T₁ कृतं च पूर्व हरिहृद्

विभाति चात्यर्थमुखं मुगन्धि तत् ।

निजमुपे देवरिपन्सुरेश्वरः

स्वयं ददौ यत्सुमनाः किरीटिने ॥ १४

हराम्मुपास्त्रण्डलविचगोमृभिः

पिनाकपाशाशनिनायकोत्तमैः ।

सुरोत्तमैरप्यविषहमर्दितं

गोमृभिः; T₂ G M हरप्रवेतोहरिविच'. — ^b) D₁
पिनाकि. K₁ 'सायकोत्तम; B₁ 'निकायोत्तमैः; S (T₁
missing) 'दंडधारिभिः (for 'सायकोत्तमैः). — For 15^a,
D₂ subst.:

1091^a कृतं यद्भवन्त्यैः पिनाकिना

सहायवाप्यावकसंनिभैः शरैः ।

— ^a) B₁ शरोत्तमैर; M₂ 4 सुरेश्वरैर; Ca सुरोत्तमैर (as
in text). B₁ 4 D₂ 4 (before corr. as in text) [अ]
विसहम्; D₂ [अ] विसहम्; Ca [अ] विषहम् (as in text).
B₁ अर्दितं; B₁ (marg.) D₁ D₂ S Ca आहवे; D₁ Co
अर्दितं (for अर्दितं). — After 15^a, T₁ G₁ ins.:

1092^a चिरं घृतेनादित्तिनेह राजन् ।

— ^a) B₂ वेगेन (for नागेन). B₂ जिहीर यद्; D₁
वरेण तं (for जहार यद्). B₁ G₁ तदुप; D₂ (marg. as
in text) यदुप; T₁ S G₁ S M तदुप. B₁ (marg.) D₁
D₂ S Ca जहार नाराचवरेण तं (D₁ य) दुप. — B₁ D₁
D₂ D₃ 4 M₁ ins. after 15: K₁ V₁ B₁ D₂ after 16:
T₁ S G M₁ 4 cont. after 1090^a:

1093^a स दुष्टमात्रो वितथप्रतिज्ञः

किरीटमभ्याहनदंष्ट्रनख ।

[(L 1) D₂ 1 'प्रतिज्ञः; G₁ 'प्रयत्नः (for 'प्रतिज्ञः).
— (L 2) D₂ 'अभ्याहारद् (for अभ्याहनद्). K₁ B₁ D₁
D₂ 1 किरीटमात्राश्च तमुपरूपः; D₁ 'दिमलज्जुतमर्दुनख.]
K₁ V₁ B₁ S D₁ D₂ D₃ 1 M₁ cont.; T₁ S G₁ S
M₁ 4 ins. after 17:

1094^a विभुदजाम्बूनदरत्वभूषितं

पार्श्वोत्तमाङ्गदहरचरली ।

तदेभमाकावतं सुषोषं

जातवत्पमानं निपपात मूर्धौ ।

[(L 1) D₂ प्रगत (for विभुद). B₁ 'विचरुं (for 'रत्न-
भूषितं). D₁ T₁ नागो महाई तपनीचविषं; D₂ T₁ G₁ M₁ तडः
(D₂ नागः) किरीटं तपनीचविषं; G₁ M₂ 4 तडः किरीटं (G₁ 'दी'
वदुपविषं (M₂ 'विषितं). — (L 2) D₁ G₁ प्रहरद्; D₂
वदुपविषं; T₁ नहरद्; M प्रहरद् (for जहारद्). — V₁ B₁
D₂ 1 om. lines 3-4. — (L 3) B₁ D₁ D₂ 4 रत्न-

प्रमथ नागेन जहार यद्वपः ॥ १५
तदुत्तमेषुन्मथिनं विषाग्निना
प्रदीप्तमधिभदमिधिति प्रियम् ।
पपात पार्थस्य किरीटमुत्तमं
दिवाकरोऽस्तादिव पर्वताम्बलम् ॥ १६
ततः किरीटं बहुरत्नमण्डितं
जहार नागोऽर्जुनमूर्धतो बलात् ।

(for हेन). Ks -जहादिवर्णः; Ts 'विपत्तिः; Gs 'बलने' (for 'बलने'). Ks Ds (before corr.) सुपरे; Bs Ds Ds ११ सुपरे (for सुपरे) — (L. 4) Ts 1; Gs Ms-4 संप्रे (Ts ११) - ज्वलन्तः; Gs Ms 1 (Gs 14) ज्वलन्तः (for ज्वलन्तः). Ks धोर (for धोर) Bs Ds Ds ११ बहुरत्नमण्डितं य (Bs 'वर्णवर्णः') (for निपत्तिः धूमः)]

— After the above, Bs reads 17, repeating it in its proper place, while Ts 1; Gs 1; Ms 1; read 12 after 1094° and 17 after 15.

16 Ds transp. 16 and 17. — " Bs हेतुपुन्यमथितं; Ds १; Ds तमुत्तमेपुन्यम्. Ds विषाग्निना. — " Ss Ks १ अधिभित्तिः; Ks V1 Bs Ds अधिभित्तिः; Ks अधिभित्तिः; Bs ११ Ds १ अधि (Ds १ 'मि') क्षितौ (Bs 'मै'); Bs Ds १ अधो क्षितौ (for अधिभित्ति). Ds Ds १ अधिभित्तिः क्षितौ; Ds अधिभित्तिः पुनः; Ds १ अतीव क्षोभने; Ts १ M अतीव च धिक्; Gs १ अतीव सुन्दरः; Gs अति प्रदीप्तं (for अधिभित्ति प्रियम्). — Ds Ds om. (hapL) 16°-17°. — " Gs पर्वतोऽम्बलम्; Gs 'तो' अम्बलम्; Bom. ed. रत्नमण्डितः (for पर्वताम्बलम्).

17 Ds Ds om. 17 (cf. v. 1. 16). Ts om. 17. Bs reads 17 for the first time after 1094°. Ds transp. 16 and 17. Ts 1; Gs 1; Ms 1; read 17 after 15. — " Ks स तद्; V1 Bs स हे (for सः). Gs किरीटी. Ds भूषितं; Gs भित्तिः; Gs भित्तिः (for भित्तिः). Bs (first time) Ds दिवं प्रमथयाम् (Bs 'व्योत') नैर्ध सत्वे. — " Ts नागोदरम् (for जहार नागो). Bs (second time) नागो; Ds नागि (for नागो). Ds भूर्ध्वो; Ds भूर्ध्वः. — " Ds Ds १ शिरः (for शिरे). Ks सुजाताङ्गुष्ठम्; Bs (first time) Ds 'लोचन' (for 'लाङ्गु'). Ks सुतं (for सुतं). V1 शिरेः सुजाताङ्गुष्ठम्भित्तं हुम्. — " Bs Ds G वत्तः; Ms वत्तः. Bs सिधित्वं; Ds सिधित्वो. Bs (first time) Ds यथैव शूर्पं कण्ठ वज्रम् (Bs 'दा') शितं. — After 17, Ds 1; ins. 1095°, Ts 1; Gs 1; Ms 1; ins. 1094° and Gs reads 13rd.

18 Ds om. 18-19. Ds om. 18°-20°. — " Ds

शिरेः सुजाताङ्गुष्ठम्भित्तं हुम्
महेन्द्रवज्रः शिखरं यथोत्तमम् ॥ १७
मही विपद्गोः सलिलानि बाधुना
यथा विभिन्नानि विमानि भारत ।
तथैव शब्दो ह्रस्वनेष्वभूचदा
जना व्यवसन्त्यथिताय चस्तदुः ॥ १८
ततः समुद्रं सितेन वामसा

C. 2. 4697
S. 2. 90. 41
S. 2. 97. 41

विपद्गोः; Ms विपद्गोः. Ds सलिलं य; Ds सलिलेन (for 'लानि'). Ts सलिलाश्रिताङ्गुष्ठम् (for 'लानि बाधुना'). — " Ks om. यथा. Ks om. शान्तिः. Ks Ds यथा विभिन्ना (Ds 'लाना') नि नदंति भारत; V1 B Ds Ds ११ यथा वि- (Ds Ds १ 'यथा') कण्ठानि नदंति भारत; Ds प्रसङ्गमुत्तं विभिन्नैर्ध यथा; Ds यथा विभिन्नानि नदंति पावकाः; Ts १ शिरे य (Ts 'शिर') शिखरानि; Gs (sup. lin.) १ प्रमथ कण्ठानि विभिन्नानि य (G orig. 'ना दिवि'); Gs M प्रमथ कण्ठानि विभिन्नानि (Ms 'ताय') वा. — " Ks V1 Bs १ Ds Ds ११ तथैव शब्दो ह्रस्वनेषु तं स (Ds सत्त) दा; Bs Ds Ds Ts अतीव शब्दो (Ds 'सर्') ह्रस्वनेषु वै तदा; Ts G M ह्रस्व शब्दो ह्रस्वनेषु (Ts 'वे तु') सत्तया (Ms १ 'दा'). — " Ds जहात्. Bs V1 Bs १ Ds १ [अ] पवत्तम्; Ks पवत्तम्; Ds [अ] पवत्तम्; Ds प्रवत्तम्; Gs [अ] पवत्तम् (for पवत्तम्). Ts १ Gs Ms य विह्वला; Ms १ वन्दुः (for य चस्तदुः). Gs १ जना व्यवसन्त्यथिताय विह्वलाः. — After 18, Bs Ds S (Ts missing) ins. 1095°.

19 Ds १ om. 19 (cf. v. 1. 18). Bs om. 19. — " Ks स जयं चय (corrupt); V1 स तद्वपः; Bs Ds स तद्वपः; Bs स तद्वपः (for सतु). V1 वासा (for वासना). Ds ततः समावैष्ट यद्वत्तम् वासना (sic). — " Ks सु; Ds Ds १ Gs स (for सः). Ks जयं चयत्तम्; Ts जयं चयत्तम् (for जयं चयत्तम्). S K V1 Ds १ ततो; Bs Ds १ Ts १ Gs M तदा; Gs १ तथा (for शितो). — Ks V1 Bs १ Ds Ds १ ins. after 19°: Bs Ds S (Ts missing) after 18; Ds १ after 17:

1095° विना किरीटं सुमुने स पार्थः

इषानो युवा सैव इषास्युः ।

[(L. 2) Ds १ न; Ts Ms [s]n; Gs [s]n (for स). — (L. 2) Ds ततोऽतः; M इषानो यथा (for इषानो युवा). Ds Ts १ ततो (for ततो). Ks V1 Bs १ Ds १ Ds १ Ts १ G १ इषास्युः; Ds इषास्युः; M इषास्युः (for इषास्युः).]

G. 2. 4687
B. 2. 90. 41
C. 2. 97. 41

स्वमूर्धप्रानप्यधितः स्थितोऽर्जुनः ।
विमासि संपूर्णमरीचिमास्यपः ।
शिरोगतो नोदयपर्वतो यथा ॥ १९
बलाहकः कर्णद्वजेरितस्ततो

Ks V1 B1-4 D1 D1.1.1 cont.: Dn1 B1 ins. after 19:

1095* गोकर्णो मुमुक्षी कृतेव द्रुणा गोपुत्रसंप्रियता
गोशब्दात्मजमुपणं सुविहितं सुवक्तव्योऽमुग्रम् ।
द्रुणा गोगतं जहार मुकुटं गोशब्दगोपुरि वै
गोकर्णात्मनमर्दनं न यथावप्राप्य सुलोर्वेक्षम् ।

[(L. 1) B1 [अ]मुमुक्षी (for मु). Ks द्रुणा. V1 संप्रियता (for 'विता). — (L. 2) B1 om. सुविहितं. Ks सुवक्तव्यो (for सुवक्त). V1 गोपुत्रं; B1.4 गोपुत्रं. — (L. 3) Ks गोगतं (for गोगतं). V1 गोरूपि (for गोपुरि). — (L. 4) D1 गोकर्णात्मनः. V1 गोकर्णात्मनमर्दनं भ्रमयथा न प्राप सुलोर्वेक्षं. — Co comments on different senses of गो here.]

On the other hand, S K1-3 D1.3 read 25-36 after 19th. Ks V1 B D1 D1.3-3 om. 19th. Ks reads 19th after 36. — *) Dn1 D1 विमासि तः संपूर्णमरीचिना दहं; S (T1 missing) बभौ स (T1 G1 च) संपूर्णमरीचिर्नहुना. — S K1.2.4 D1 ins. a passage given in App. I (No. 41) after 19; Ks V1 B D1 Dn1 D1.3-3 ins. after 36; D1 after 25.

20 D1 om. 20th (cf. v. 1. 18). — *) Ks V1 B D1 Dn1 D1.3-3 स सा (B1.3 सा)वकः कर्णमुग्रप्रच्छो (B1 'जमिच्छो; B1 'जमुग्रको; D1 'जप्रच्छो); D1 स चापि राघेवमुवापिच्छो; S (T1 missing) स चापि राघेवमुग्र- (T1 G1 'कर)मुग्रको (G1 'मुके; M1-4 'मुको). — *) K1 कृताशनाकः. Ks V1 B D1 Dn1 D1.3-3 प्रतिमो महाशये (Dn1 D1 'हाई); D1 प्रथमो महाशयि (for प्रतिममुक्तिर्महाशय). — *) Ks V1 B D1 D1.3-3 T1.3 G1 [5] लुप्त (for 'वेव). — *) G1.3 बालस्य (for बालस्य). M समुत्पत्तयः. Ks V1 B D1 Dn1 D1.3-3 किरीटमास्य (B1 D1 D1 'ह)स्य ततो व्यतीकृतः; D1 किरीटमास्य ततो द्वितीयः. — For 20th, D1 subst.: B1 ins. after 20:

1097* किरीटमास्य ततोऽर्जुनस्य

महोरगः कृतवैरः स तर्जयः ।

[(L. 1) B1 दत्ता किरीटसु (for किरीटमास्य). — (L. 2) B1 महाशये: (for महोरगः).]

— After the above D1 cont.:

1098* यथासुवपार्थवपाथ कर्णः

समीक्ष्य सर्वैः पुनरेषि कर्णम् ।

व्यासस्य तस्याथ ततः किरीटस्य

कृताशनाकप्रातमद्युतिर्महान् ।

महोरगः कृतवैरोऽर्जुनेन

किरीटमासाद्य समुत्पत्तयः ॥ २०

तमत्रवीद्विद्धि कृतागसं मे

On the other hand, Ks ins. after 20:

1093* तमुत्पत्तयं स किरीटमीक्ष्य
पार्थोऽप्यवीद्विद्धि महात्मा ।

while Ks V1 B1-4 D1 Dn1 D1.3-3 T1 ins. after 20: B1 cont. after 1097*: D1 after 1098*:

1100* तं चापि दग्ध्वा तपनीयचित्रं
किरीटमाकृष्य तदनुत्तलम् ।

पुनः स मत्वा प्रविशेत् तर्जं
वृद्धं कर्णेन ततोऽप्यवीद्विद्धम् ।

मुकस्त्वयाहं न समीक्ष्य कर्णं
शिरो हतं यत्न मयाऽनुत्तलम् ।

समीक्ष्य मां मुखं रणे त्वमाद्यु
हन्तास्मि यानुं तव चालनम् ।

इत्येवमुक्तो युधि सुतपुत्रः

समग्रवीको भवानुग्रहः ।

[10]

[B1 D1 om. lines 1-2. — (L. 1) Ks तव; B1-4 D1 D1.3 तव; D1 स च (for तं च). D1 दग्ध्वा; T1 दृष्टा (for दग्ध्वा). — (L. 2) B1-4 D1 D1.3 T1 आविष्क- (B1-3 'स्कृतम्; D1.1 अग्रस्कृतम् (for आकृष्य तद). D1 किरीटमास्यविनाशनाय. — (L. 3) Ks तर्जं. B1 Dn1 D1.3 T1 इत्येव तनुं (B1 कर्णं) पुनरेव तर्जं. — (L. 4) B1 Dn1 D1.3 दृष्टम्; D1 दृष्टम्; T1 दृष्टं (for वृष्टम्). B1 D1.3 T1 तं (for इदम्). — (L. 5) B1 तथा; D1 तथा (for त्वया). V1 B1 D1 D1.3 असमीक्ष्य; B1 Dn1 त्वम्; D1.3 हतं (for न स). — (L. 6) B1 D1 D1.3 T1 शिरोहटं (for 'रो हतं). T1 यत्नवतो (for यत्न मया). V1 D1 D1.3 तदनुत्तलम्; B1.3 तदाहं (for मयाहं). D1 शिरो हतान्तेव ततोऽनुत्तलम्. — (L. 7) T1 समीक्ष्य मां मुखं रणेऽनुत्तलम्. — (L. 8) D1 D1.3 हन्तास्मि. T1 यत्नानलम् (for तव चालनं). — (L. 9) B1.3 Dn1 D1.3 स यत्न (for इत्येव). B1 T1 उत्तलम्. T1 सुतपुत्रं. — (L. 10) V1 किं तु रूपं; D1 नामरूपः (for उग्र). T1 यूपोऽप्यवीकोऽप्यनाग्रमुग्रः.]

D1 reads 7-8 after 20. Finally, D1 ins. after 20:

1101* ततः स चापः प्रदत्तविवाहितं

पत्न्या चापेक्ष्य तमनुत्तलम् ।

21 S repeats 21st after 22nd. K1-3 D1.3 read it after 22nd. — *) Ks ततोऽप्यवीद्विद्धि; Ks V1 B

कृष्णाय मातृवचनवैरम् ।

ततः कृष्णः पार्वतुवाच संख्ये

(except B₁) D (except D₁) मातोऽम् (for 'मम'). K₁ कृष्णाय. K₂ नः; K₃ V₁ B D मां (for 'मे'). — ² K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃-त पार्वतः; D₄ मातेन (for कृष्णाय). B₁ वैरः; D₁ D₂ वैरी (for 'वैरम्'). K₂ पार्वो न मातृवचं कारितम् (sic). — For 21st, T₁ subst. :

1102* नामः ।

मातोऽपि वेदः कुर्वतेऽनुमेव

माता पुरा कृतवति नमस्तः ।

T₁ cont. : N ins. after 21st :

1103* यदि स्वयं वक्ष्यतेऽस्य गोता

तदापि यथा विदुःशब्देनपि ।

[(L. 1) V₁ वक्ष्यते; D₂ 'वक्ष्य' T₁ वक्ष्ये मां कृतु-
भयान्नरत्नं. — (L. 2) T₁ जेत (for 'वक्ष्ये'). B₁ गोती;
D₂ वातः; T₂ गोता; C₁ कृष्ण (as above).]

— After the above, S K₁-s D₂-s read 24, while, K₂
B₁ T₁ cont. after 1103*: V₁ B₁ s. a. : D₁ D₂ D₃ s. a. :
cont. after 1108*: D₄ after 1109* :

1104* कर्मः ।

न माता कर्मोऽयं रणे परस्व

वक्ष्ये समस्तवाचं त्वं वृत्तयेत् ।

न संख्ये हिः शरमेव नाग

वक्ष्यतेऽपि नमोऽयं हम्वात् ।

[(L. 1) K₂ V₁ B (except B₁) D₂ वक्ष्ये (for 'रणे').
B₁ रणवक्ष्यते; B₂ रणव वक्ष्ये (for 'रणे परस्व'). K₂ परस्व;
V₁ परीक्ष्य (for 'परस्व'). — (L. 2) K₂ V₁ B (except B₁)
D₂ रणे (for 'वक्ष्ये'). K₂ समस्तवाच (for 'स्वयं'). V₁ B₁
वृत्तयेऽपि (B₂ वक्ष्ये) (for 'वक्ष्ये वृत्तये'). B₂ वृत्तये (sic);
T₁ वक्ष्ये; C₁ वृत्तये (for 'वृत्तये'). — T₁ om. lines 3-4.
— (L. 3) B₁ D₁ D₂ s. a. : D₃ वक्ष्ये (for 'वक्ष्ये'). C₁ cites हिः
(as above). V₁ नाग; B₂ नागि; D₁ D₂ s. a. : वैर (for
'वक्ष्ये'). V₁ नागि (for 'नाग'). — (L. 4) V₁ हिनि; B₂ s.
D₁ D₂ हिनि (for 'हिनि'). D₂ वक्ष्यते मां न हीनिहम्वात्.]
D₁ cont. : T₁ cont. after 1110* :

1105* कर्मात् कर्मः पुनरेव मां

तदापि कर्मैव रविस्तुतस्यतः ।

D₁ T₁ cont. : K₂ V₁ B D (except D₂) cont. after
1104* :

1106* व्याकृत्यार्थोऽयमवयवः पुनि

हम्वात् पार्वं वृत्तयेत् नमः स्वयं ।

स वृत्तयेत् पुनि व्याकृत्य

कर्मैव हीनो कर्मात् पुनि व्याकृत्य

स्वयं व्याकृत्यार्थोऽयमवयवः

हम्वात् पुनि व्याकृत्यार्थोऽयमवयवः ।

[5]

[(L. 1) D₁ वक्ष्ये (for 'वक्ष्यते'). C₁
(as above). V₁ D₁ D₂ वृत्तयेत् नमः; B₂ वक्ष्ये; B₃ वक्ष्ये;
D₄ वक्ष्ये (for 'वक्ष्ये'). T₁ व्याकृत्यार्थः वृत्तयेत् हिः पुनि व्याकृत्य
अवयवोऽयमवयवः पुनरेव मां वृत्तयेत् नमः; C₁
— (L. 2) D₂ (before corr.) वक्ष्ये त्वि (for 'वृत्तयेत्').
K₂ वक्ष्ये. K₃ B₂ s. T₁ वृत्तयेत् (K₂ 'वक्ष्ये'; T₂ 'वक्ष्ये'); D₂ s.
म वृत्तयेत्. B₂ s. वृत्तयेत् (for 'वृत्तयेत्'). — (L. 3) B₁ D₁
D₂ s. वक्ष्ये (for 'वक्ष्ये'). — (L. 4) K₂ D₂ वक्ष्ये (for 'वृत्तयेत्').
B₂ पु (for 'हि'). D₁ T₁ कर्मैव तदापि व्याकृत्य D₁ 'वृत्तयेत्'
वक्ष्ये; D₂ कर्मैव वक्ष्ये हम्वात् वक्ष्ये; D₃ कर्मैव वक्ष्ये; वक्ष्ये-
वक्ष्ये. — After line 4, D₂ ins. :

1107* ततोऽपि वक्ष्यते नमः ।

ततोऽपि वक्ष्यते नमः ।

— (L. 5) T₁ वक्ष्ये (for 'वक्ष्यते') D₂ वक्ष्ये नमः (for
'वक्ष्यते') D₂ स्वयं वक्ष्यते नमः हिः कृष्ण. — (L. 6) V₁
D₁ वक्ष्ये; D₂ s. [वक्ष्ये]; D₃ वक्ष्ये (for 'वक्ष्यते') D₁ D₂ T₁
वक्ष्ये (for 'वक्ष्यते') D₂ कृष्ण वक्ष्ये (for 'वक्ष्यते')
वक्ष्यते नमः.]

On the other hand, V₁ B₁ s. a. : D₁ D₂ D₃ s. a. :
cont. after 1103* :

1108* त्वं मातृवचः कुरु मे वक्ष्यते

निहन्मि वक्ष्यते वक्ष्यते नमः ।

[(L. 1) V₁ त्वमातृवचः; D₂ s. त्वं मातृवचः. V₁ वक्ष्यते.
— (L. 2) V₁ B₁ D₁ D₂ s. वक्ष्यते (for 'वक्ष्यते').]
while D₂ cont. after 1103* :

1109* त्वया न संधानवत्तुं वक्ष्यते

लोकापि वक्ष्यते न वक्ष्यतेऽपि ।

Finally, T₁ cont. after 1104* :

1110* नमैव व्याकृत्य वक्ष्यते वक्ष्यते

वृत्तयेत् नमः वक्ष्यते नमः ।

वक्ष्यते वक्ष्यते न वक्ष्यते मे वक्ष्यते

वक्ष्यते वक्ष्यते नमः वक्ष्यते ।

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते [5]

हम्वात् वक्ष्यते हि वक्ष्यते [वक्ष्यते] वक्ष्यते ।

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते ।

वक्ष्यते ।

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते ।

वक्ष्यते ।

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते

वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते वक्ष्यते ।

[10]

C. B. 4679
B. B. 50. 15
S. S. 27. 10. 100.

महोरगं कृतवैरं जहि त्वम् ॥ २१ .

स एवमुक्तो मधुसूदनेन

गाण्डीवधन्वा रिपुप्रधन्वा ।

उवाच को न्येय ममाद्य नागः

स्वयं य आगाद्रुडस्य वक्रम् ॥ २२

इत्या यदि त्वं रणमूर्ध्नि पार्थ
किं बाभिसक्तोऽसि ह कौरवेभ्यः ।

नागः ।

सहदेव हि वै कर्णं वासुदेवं महाबलम् । [15]
अहमेव हनिष्यामि पार्थ चैव न संशयः ।

— Ś K1-3 D2.s transp. 21^a-22^b and 22^a-23^a.
— “) B1.4 पार्थ (for कृष्ण); B4 कृष्णः (for पार्थम्).
D4 सेव्यः; D5 कले; T5 वाक्यं (for संकल्पे). — After
21^a, T5 ins.:

1111* तवाभिमध्ये रविस्तु सत्तमो
नागाकमले सुरदं विमुक्तम् ।

— “) D5 जहि वैरं; D5 कृतवर्म (for 'वैरं'). D5 कृतिस
(for जहि). V1 B D2.1 [ह]मं (for त्वम्). — T1 G M
subst. for 21: T5 ins. after 21:

1112* तमुत्पतन्तं द्विपदां वरिष्ठो
दृष्ट्वा वचः पार्थमुवाच कृष्णः ।
महोरगं पाण्डव पश्य पश्य
प्रयोजितं त्वन्निधनार्थमुग्रम् ।
[(L. 1) G2 सुरदपतन्तं.]

22 For sequence in Ś K1-3 D2.s, cf. v. 1. 21.
— “) B2 transp. स and एवम्. — “) D1.2.s
गाण्डीव- (for गाण्डीव-). K5 रिपुसंगमार्थः; B5 D5 [अ]रिपु
मुक्त (D5 चोम)धन्वा; B5 रिपुमुग्रकर्मा; D1 रिपुवीर्यसाहः;
S (T5 missing) हरिमुग्रधन्वा (T5 'न्दी). — Ś
repeats 21^a, while K1-3 D2.s read 21^a after 22^a.
Before 22^a, Ś1 ins. अर्जुनः. — “) Ś K1-3 द-
(Ś1 K5 द)बाहं (for उवाच). K5 क वेष्ट (sic); D1
D5 को वेष्ट; D5 नन्वेष्ट; D5.1 द (D5 के) त्वेष्ट; D5 कोवेष्ट
(for को त्वेष्ट). — “) S (T5 missing) कृपाय (for
स्वयं व). D1 D5 आयाद्; T5 नागो; T5 आगाद्; G M1.s
नागाद्; M1.s (inf. lin.) स मा गाद् (for आगाद्). K5.4
V1 B1-4 D1 D2.2.7.8 गृहले (D1 'लै)व (D2.s om.
व) (for 'दल). D1 D1.5 वक्रं; G1 वक्रे. D5 स्वेयं-
प्रयायातः सुमहाबलः (sic). — For 22^a, B5 subst.:

1113* ततोऽजवीहासुदेवं महाबला
दासाहं को न्येय ममाद्य नागः ।
धनुस्तुतः शर इव कीर्त्तयः
स्वयं य आगाद्रुडस्य वक्रम् ।

कृष्ण उवाच ।

योऽमौ त्वया स्वाण्डवे चित्रमानं

संतर्पयानेन धनुर्धरेण ।

वियद्रतो बाणनिकृत्तदेहो

अनेकरूपो निहतास्य माता ॥ २३

ततस्तु जिष्णुः परिहृत्य शेषां-

23 For sequence in Ś K1-3 D2.s, cf. v. 1. 21.
B2 om. the ref. K5 वासुदेव; D1 T1 G2.s स (T1
G2 श्रीम)गवात् (for कृष्ण). — “) D1 पाण्डव (for
स्वाण्डवे). K5 मित्र (for चित्र). — “) K5 D5
संतर्पयानेन; K5 'व्येयनिन (sic); D1 D2 'व्ये (D2 'व्ये)-
यानेन; D1 D1.2.s 'व्येयाने (D1 'व्ये)न. K5 धनुर्धराणां
(for 'रेण). — “) K5 निकृत्तदेहो; B5 निकृत्तदेहा
(sic) (for निकृत्तदेहो). K5 V1 B1-4 D (except D2.s)
S (T5 missing) वियद्रतो जननीगुप्तदेहो. — “) K5
महानलरूपो; K5 D1 सा स्वेकरूपा; V1 B1-4 D1 D2
D1-2.2.7 मलैकरूपं; B5 अनेकरूपा; D5 अनेकरूपो; T1 G
M2-4 न स्वेकरूपो (G5 'पा); T2 नन्वेकरूपा; M1 न स्वेक-
रूपान्. — After 23, K5 V1 B D (except D2.s) S
(T5 missing) ins.:

1114* स एष ते वैरमनुसरन्वै
त्वामद्य चापाति वधाय पार्थ ।
नमस्तुतां प्रज्वलितां महोत्कां
पश्यैनमायान्तमग्निमसाह ।

[(L. 1) D1 D2.s S (T5 missing) तद् (for ते).
— (L. 2) D1 D2 S (T5 missing) पार्थ (G1 'प)ज्वलात्म-
(for ज्व चापाति). D1 D2 नूतं; S (T5 missing) नागः
(for पार्थ). D5 स्वं पार्थ पश्यान्तवधाय वोरः. — (L. 3) G2
नमस्तुताः. B2.s D1 D1.4 S (T5 missing) इवोत्कां; Cnp
महोत्कां (as above). — (L. 4) D5 अग्निः. B5 D1
D5 T1.2 G2.s M1-साहं; G1-साहं (for साह).]

24 Before 24, K5 V1 B D (except D2.s) T5 ins.
संजय उवाच. Ś K1-3 D2.s read 24 after 1103*.
— “) K5 V1 B (except B5) D1 D1 D1-2.2.7 स;
D5 om. (for तु). Ś1 K1.5 V1 B2.2.s D1 D1
D1.2.2.4.5 S (T5 missing) परिहृत्य; K2.4 B1.5 D2.7
'वर्त्त (for 'हृत्य). K5 शोण्यां; K5 V1 B D S (T5
missing) शोपा (D5 कोपा)द् (for शेषां). — “) K5
प्रयुक्त (for विच्छेद). K5 V1 B D1 D1.2.4 वृषलैः (K5
D5 'कैः); T5 व मल्लैः; G2 शुरैः (for सुवर्तैः). — “)
M2 नाहं (for नाहं). D5 S (T5 missing) वही (for विहृत्य).
K5 V1 B D T1 G M1.2.4 दृष्ट्वापतं; D1 D2.s M2 अवापः;
D5 अवाप (for दृष्ट्वापतं). D5 नागो इवोत्कां तयापतं.

विच्छेदं पङ्क्तिनिधितैः सुधरैः ।
 नामं विद्याचर्यमिषोत्पन्नं
 स लिङ्गगात्रो निपात भूमा ॥ २४
 तस्मिन्मुहने दशभिः पृथक्तेः
 शिलाशितैर्वेदिणवाजितैश्च ।
 विष्वाध कर्णः पुरुषप्रवीरं
 धनंजयं तिर्यगवेक्षमाणम् ॥ २५
 ततोऽबुनो द्वादशभिर्विमुक्ते-
 राकर्णमुक्तेर्निधितैः समर्प्य ।
 नाराचमाशीविषतुल्यवेग-

माकर्णपूर्वायतमुत्समत्रे ॥ २६
 म चित्रवर्मेधुवरो विदार्य
 प्राणाभिरस्वन्निव साधु मुक्तः ।
 कर्णस्य पीत्वा रुधिरं विवेश
 वसुंधरां शोणितवाजदिग्धः ॥ २७
 ततो ह्यो वाणिपातकोपितो
 महोरगो दण्डविषद्वितो यथा ।
 तथाशुकारी व्यसृजच्छरोचमा-
 न्महाविषः सर्पं ह्योचमं विषम् ॥ २८
 जनार्दनं द्वादशभिः पराभिन-

C. 8. 66. 29
 B. 8. 66. 29
 A. 8. 67. 29

— '4) Dāi Dāi Gāi M संक्षिप्त (for स क्षि'). T: भूमे (for भूमी). — After 24, Ks Vī B D (except Dāi) ins.:

1115* ह्ये तु तस्मिन्मुहने किरीटिना
 स्वर्गं विमुः पार्थिवभूलाद्यम् ।
 समुज्ज्वलामु महाभुजः स ते

रथं भुजाम्पां पुरुषोत्तमः पुनः ।

[(L. 1) Dāi Dāi ह्ये (for ह्ये) Dāi व (for व).
 — (L. 3) Bā Dāi पुनः पुरुष (for महाभुजः स ते).
 Ks Bā s पुनः; Vī मम; Ds स्वर्गं; Dā व ते (for स ते).
 — (L. 4) Bā पुरुषोत्तमः Dāi पुनः (for पुनः).]

25 S Kī-s Dāi read 25-26 after 19th. — '4) S Kī-s निधितैः (for दशभिः). Ss Ks दशभिः; Ds दशभिः. — '5) Ks शिलाशितैः; Ks शिलाशितैर्वेदिणवाजितैः; Vī 'शितैर्वेदिणवाजितैः; B Dāi Dāi s 'शितैर्वेदिणवाजितैः (Ds om. वृत्ति); Bā 'वाजितैः; Ds 'शितैर्वेदिणवाजितैः; Ds वराहकर्मनिधितैः समर्प्यम्. S (Ts missing) शिलाशितैर्वेदिणवाजितैः (M 'वाजितैः). — '6) Ds कर्म. Bā Dāi Ds पुरुषप्रवीरः. — '7) Ks अवेष्यमाणम्; Vī Bā-s Dāi Dāi Dāi s अवेष्यमाणम्; Bā-s Dāi 'अवेष्यमाणम्; Ds 'अवेष्यमाणम् (by corr. 'व.'). Ks धनंजयं तिर्यगवेक्षमाणम् (sic). Cv तिर्यगवेक्षमाणम्. — After 25, Ds ins. a passage given in App. I (No. 41).

26 For sequence in S Kī-s Dāi, cf. v. l. 25. — '4) Ds पुनर (for 3पुनर). Ks Ds Gī पुनर (Ks 'केर); Vī Bā-s Dāi Dāi Dāi s (marg.) s पुनर (Dāi स) पुनर; Bā पुनर; Tī-s Gā-s M पुनर (for विमुक्तेर). — Ds reads 26th (by corr.) on marg. — '5) Ks वराहकर्म; Vī B Dāi Dāi Dāi s G M व (Dāi वा) वराहकर्म (for वराहकर्म); Ss समर्प्य; Bā पुनर; Ds समर्प्य वर; Ds समर्प्य; Ds समर्प्यवत्; Gs प्रविष्य; Gs

प्रवीर्य; Gs प्रविष्य; M व (Mā व) विष्य (for समर्प्य). Ds शिलाशितैर्वेदिणवाजितैः; Tī वराहकर्मस्य कर्मः प्रविष्य; Tī शिलाशितैर्वेदिणवाजितैः प्रविष्य. — '6) Bā-s वर (Bā वेग) दुस्वम्; Dāi Dāi-मुक्तेवेगम्; Ds 'रुपम् (for 'वेगम्). — '7) Ds वरिष्यमाणम् व वरिष्य.

27 For sequence in S Kī-s Dāi, cf. v. l. 25. — Dāi om. 27th. — '4) Bā स लिङ्ग (for स लिङ्ग). Bā Dāi-वर्मेधुवरो; Dāi-वर्मेधुवरो; Tī-s Gā-s M-वर्मेधुवरो (Tī 'व'रो (for 'वुवरो). — '5) Ds om. पीत्वा. — '6) Ss-वाजितैः; Ks Vī Bā-s Dāi Dāi Dāi s Tī-s Gā-s M Cv दिग्धवाजः (Ks 'व); Bā Ds दिग्धवाजः; Ds Gs दिग्धवाजः.

28 For sequence in S Kī-s Dāi, cf. v. l. 25. — '4) S (Ts missing) ह्यो. Ca cites ह्यो (as in text). Ks-निपात (for निपात). Ds S (Ts missing) कोपितो (for कोपितो). — Ds transp. 28th and 29th. — '5) Tī Gs Mā महारणे (for महोरगो). Ks निर्वहिलो; Dāi-विषयिलो; Tī Gs Mā-निपातिलो; Gs Mā-s-वि (Mā-वि)पातिलो (for विषयिलो). Tī महारणे इच्छलो वयोवत्. — '6) Vī B Dāi Dāi Dāi s Tī M तथाशुकारी; Ds अशुकारः. Sī Tī व्यसृज्य; Kī-s Ds वृष्य; Vī Ds Tī Gs M विष्य (Dāi Gī 'व); Bā व्यसृज्य (for 'वृष्य). Ks Tī G M शरोचमं (Ks 'मो); Ks शराचमम्. — '7) Ks महाभुजः; Ds द्विप; Tī-s Gs M 'विष्य. Bā-s Dāi s ह्योत्तम (Bā 'तम); Ds 'ह्योत्तम; Tī M ह्योत्तमविष्य (Tī Mā 'व).

29 For sequence in S Kī-s Dāi, cf. v. l. 25. — '4) Gs द्वादशभिः. Ds द्वादशभिः (for पराभिनम्). — '5) Dāi Dāi-कर्म; Tī स कर्म (for कर्म). Tī-व्यसृज्य (for व्यसृज्य). Ds निधितैः (for व कर्म). Ks

C. 8. 1000
B. 7. 8. 60
S. 8. 97. 57

अर्धैर्नवत्या च शरैस्तथाशुनम् ।
शरेण घोरेण पुनश्च पाण्डवं
विभिद्य कर्णोऽभ्यनदजहास च ॥ २९
तमस्य हर्षं ममृषे न पाण्डवो
विभेद मर्माणि ततोऽस्य मर्मवित् ।
परं शरैः पत्रिभिरिन्द्रविक्रम-
स्तथा यथेन्द्रो बलभोजसाहनत् ॥ ३०
ततः शराणां नवतीर्नवारुणः

ससर्ज कर्णेऽन्तकदण्डसंनिभाः ।
शरैर्मृशायस्ततनुः प्रविच्यथे
तथा यथा वज्रविदारितोऽचलः ॥ ३१
मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकै-
रलंकृतं चास्य वराङ्गभूषणम् ।
प्रविद्धमूर्ध्ना निपपात पत्रिभि-
र्धनंजयेनोत्तमकुण्डलेऽपि च ॥ ३२
महाघनं शिल्पिवरैः प्रयत्नतः

तदारुणः; Ds. s धनंजयः; S (Ts missing) हृ(M वि)वारुणं
(for तथा). — After 29^{ab}, Bs. s Ds ins.:

1116* संडाद्य बाणैः स तु गार्भपत्रैः

[Ds संडाधमानः.]

— ') Bs Dai Ds. s विदार्य (for पुनश्च). — ') Bs. s
Ds. s. 1 विभेद; Dni Ms. s विदार्य; Ds विभिद्य; Ds विसृज्य
(for विभिद्य). K1 Dni Ds. s S (Ts missing) ध्वनदजः;
Ks ध्वनदः; V1 [S]प्रादवचः; Ds [S]प्रादवचः; Ds
[S]ध्वनदज (for ध्वनदज). Ks om.; Ds तं (for च).
— After 29, Bs ins.:

1117* जगजं चात्रीवर्धि (?) हर्षयन्कुलम्

30 For sequence in S K1-s Ds. s, cf. v. l. 25.

— ') Ks ममृषे न; V1 न ममर्ष; Ds ममृषे न च (for
'चे न). S (Ts missing) तदस्य (T1 'तः स; G1. s 'तोस्य;
Gs 'दास) वज्रः शरवर्षेण पाण्डवो (G पार्थो). — Bs reads
30^a twice. — ') Ks मर्माणि (for मर्माणि) and
मर्मवित् (for मर्मवित्). — ') B1 Dni Ds Gs पर-
(for परं). Ds परमर्षैः (for परं शरैः). V1 B1-s Dai
Dni Ds. s Gs शरैः; Bs शरैः (sic) (for शरैः). Cae
cite परःशरैः. Ds दमः (for हृदः). Ks परां शरैः
पितृमित्रविक्रमस्य; Ds शरैः शरैः पत्रिभिराशवेनैः. — ')
Ds पुरा (for तथा). T1 G बलियः; Ca बलम् (as in text).
Ks [ज]हरत्; Dni Ds. s रणे; Ds [ज]वर्षात् (for [ज]
हवत्).

31 For sequence in S K1-s Ds. s, cf. v. l. 25.
Bs om. 31. — ') Ds T1 Gs M1 पुनः (for ततः).
G1. s शराण्यै (for शराणां). K1 Ds नवतीः; Dni Ds
T1 G नवति (Gs 'तिर); M1 नवतिर (for नवतीर).
Ks M1 नवारुण (M1 'न); Dni T1 G तदारुणः. — ')
Ks कर्णे तुक- (sic); Ks Ds G1 कर्मातकः; Ds M1 कर्मा-
तकः. K1 om. दण्डः. Dai Ds. s S (Ts missing)
-संनिभाः; Dni 'नः; Ds 'नः. — ') V1 Ds. s. s
T1; Gs. s M स तैर; B1. s. s कतैर (for कतैर). V1 B

(Bs om.) Dai Ds. s. s S (Ts missing) मृशायिष्टः; Ds
वृषो विच्य; Ds मृशायिष्टं (for मृशायस्य). Ds चपुः (for
तनुः). Ds Ms-s स विच्यथे; Ds च पाण्डवः; T1 प्रदीप्यते
(for प्रविच्यथे). Ks स तैर्मृशायिष्टतनुश्च विच्यथे; Dni
तैः पत्रिभिर्विद्धतनुः स विच्यथे. — After 31^a, Ds ins.:

1118* पुरा रथा गोत्रसमूहमिद्यता ।

— ') Ds (before corr.) तदा (for तथा). Ds G1
transp. तथा and यथा. Dni om. यथा.

32 For sequence in S K1-s Ds. s, cf. v. l. 25.

— ') Ds मणिप्रभावोत्तमः; T1 Gs. s 'प्रवेकोज्वल- (for
'त्तम). Bs हाटकोत्तमैर; Dni चक्रहारकैर (for 'हाटकैर).
Ca: मणिभिर्मुकादिभिः प्रवेकैर्विचिका रचना । Ca — ')
G1 बलंकुलम्; D1 वा (for च). Ds वराहः (for वराङ्ग-).
— ') B1. s. s Dni Ds. s प्रकृतम् (Ds 'कृत; Ds
'कृतम्); Bs मुहूर्तम्; S (Ts missing) प्रह (T1 'रि)ण्यम्
(for प्रविद्धम्). Ks B1 Ds कर्ण्यः. — Ds om. 32^a-34^a.
— ') Ks धनंजयश्च (for 'वेन). Ds कुण्डलेन; Ds
(marg. as in text) देहभूषणं (for 'कुण्डलेऽपि च).
Ca: कुण्डलेपीलायैः संधिः Ca

33 For sequence in S K1-s Ds. s, cf. v. l. 25.
Ds om. 33 (cf. v. l. 32). Bs om. 33^a. — ')
Ks Ts महाघनैः; Ca 'घनं (as in text). Ks Ts
शिल्पिवरैः. — ') Bs कुण्यं (for कुण्यं). Ks Dai Ds
यदास्य V1 चनैः; G1 देमः; M1 चनः (for चनैः). S
Bs Ds भासुरं (for भासुरम्). — ') Ka Ds (sup. lin.
as in text) सः; Ds स (for सु). Ks -काळे हि
(for -काळेन). Ks विहस्य; V1 B1. s. s Dai Dni Ds. s. s
तलोस (for तदस्य). — ') Dai Ds. s ह्युणेन (for
ह्युणेन). Ds om. बाणैर; Ks स्वसायवत्; Ds व्य (before
corr. व)यातवत्; Ds [ज]स्य यातवत् (for स्वसाय). G1
ह्युणेन बाणैर्व्ययातवत्पशितो. — After 33, S (Ts missing)
ins.:

1119* ललेयुनिः सन्निद्धकुण्डलान्तः
परिकृतान्मयिकं तदानीम् ।

कृतं यदस्योत्तमवर्म भास्वरम् ।
सुदीर्घकालेन तदस्य पाण्डवः
अध्वेन शार्पण्यैवृषा व्यज्जानयन् ॥ ३३
स न विवर्माणमधोत्तमेषुभिः
श्रेष्ठतुभिः कुपितः पराभिनन्द ।
स विष्वक्सेऽत्यर्धमरिप्रहारितो
यथातुरः पिचकफानिलवर्णैः ॥ ३४
महाशत्रुर्मण्डलनिःश्रुतैः स्त्रितैः
क्रियाप्रवत्तप्रहितैर्बलेन च ।
ततश्च कर्ण बहुभिः शरोत्तमै-
र्विभेद मर्मस्त्रिप चातुर्नस्त्वरन् ॥ ३५
हडाहतः पश्चिभिस्तुष्टवैः

पार्थेन कर्णो विविधैः शिताग्रैः ।
बभौ गिरिगैरिकधातुरक्तः
ध्वन्प्रपातेरिव रक्तमम्मः ॥ ३६
सायं तु कर्ण सरथं किरीटी
समाचिनोद्भारत वत्सदन्तैः ।
प्रच्छादयामास दिशश्च बाणैः
सर्वप्रपन्नात्तपनीयपुङ्खैः ॥ ३७
स वत्सदन्तैः पृथुपीनवक्त्राः
समाचितः साधिरधिर्विभाति ।
सुपुष्पिताशोकपलाशश्यामलि-
र्यथाचलः स्पन्दनचन्दनाद्युतः ॥ ३८
शरैः शरीरे बहुधा समर्पितै-

C. B. 4704
S. B. 90. 78
K. B. 97. 70

सङ्कोचिताङ्गवर्णो यथा विधि ॥

[(L. 1) T. s M नभेदुत्तमः Gs कुम्भनभः — (L. 2) Gs s
प (Gs s) विधिः — (L. 4) T. Ms s विधिः (for
यथा विधिः)]

34 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
Ds om. 34^a (cf. v. l. 32). — ^a) Ds सङ्घः; Gs सङ्घः;
(for सङ्घः). Ds अथैव पाण्डवः (for अथैव पाण्डवः). — ^b)
V. सङ्घः; B D (except Ds-s) T. s Gs M वि (Ds वि-
विधिः) (for विधिः). Ds कुम्भनभः; Gs कुम्भनभः. — ^c) Ks
V. B Ds Ds-s-s अरिप्र (Ds 'अ' अरिप्रो; Ds Ds
'अ' अरिप्रो; S (Ts missing) अरिप्रो अथा (Gs 'मा' अरिप्रो).
— ^d) Ks 'अ' अरिप्रो; V. B Ds Ds Ds-s-s
'अ' अरिप्रो; Ds 'अ' अरिप्रो; Ts 'अ' अरिप्रो (for 'अ' अरिप्रो).

35 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
— ^a) Ks 'अ' अरिप्रो; Ds Ds 'अ' अरिप्रो; Ks
V. Ds S (Ts missing) अरिप्रो (for अरिप्रो). — ^b) B
अथैव पाण्डवः; Ds अथैव पाण्डवः (for अथैव पाण्डवः). T. Gs
om. च. — ^c) S (Ts missing) अथाः स (for अथाः).
— ^d) Ks [अ] अथैव पाण्डवः; Ds Ds 'अ' अरिप्रो; Ds 'अ' अरिप्रो.
(sic); T. Gs 'अ' अरिप्रो; Gs 'अ' अरिप्रो.

36 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
— ^a) Ds अथैव पाण्डवः (for अथैव पाण्डवः). — ^b) Ds अथैव पाण्डवः;
Ds अथैव पाण्डवः (for अथैव पाण्डवः). — ^c) Ks अथा (for अथैव पाण्डवः).
Ds अथा; Gs अथा; Gs अथा (for अथा). — ^d) Ks
अथैव पाण्डवः; Ds अथा; अथा; Gs अथा; अथा; Ms
अथैव पाण्डवः. Ks-s 'अ' अरिप्रो; Ds Gs-s अथैव पाण्डवः.

— After 35, S Ks-s Ds read 17^a, followed by a
passage given in App. I (N. 41); while Ks V. B
Ds Ds Ds-s-s read it after 36.

37 Bs om. 37^a. Ds om. 37-38. — ^a) V. सङ्घः
(for सङ्घः). Gs सङ्घः (for सङ्घः). Ks अथैव (for
अथैव सङ्घः). — ^b) Gs समाचिनोद्. Ds अथैव पाण्डवः (for
अथैव पाण्डवः). — ^c) Ds अथैव पाण्डवः. Ds S (Ts missing)
अथा (for अथा). — ^d) Ds अथा (for अथा). Ks अथैव
(for अथा). S (Ts missing) अथाः अथाः अथाः अथाः अथाः.

38 Ds om. 38 (cf. v. l. 37). — ^a) Ds om.
अथाः. Ks अथैव पाण्डवः; Ds अथैव पाण्डवः (for 'अ' अथैव पाण्डवः).
— ^b) Gs समाचिनोद् (for 'अ' अथाः). Ss Ks-s साधिरधिः;
Ds-s-s Ds Ds-s-s साधिरः; Bs T. Ms-s साधिरः; Ds
साधिरः; Ds अथैव पाण्डवः; T. Gs Ms-s साधिरः (for
साधिरः). Ds om. अथाः. Ds अथाः; Ds अथाः.
— ^c) Ss Ks स (for स). T. Gs अथाः; Gs Ms-s
अथाः स; Gs Ms-s अथाः (for अथाः). Gs अथाः अथाः
(for अथाः अथाः). S Ks-s M अथाः (Ms
'अ' अथाः); T. Gs-s अथाः. — ^d) Ss (sup. lin.
as in text) Ks-s B. Ds अथाः (for अथाः). Bs
अथाः अथाः; Bs Ds Ds Ds-s T. अथाः (Ts
'अ' अथाः) (for 'अ' अथाः); Gs अथाः अथाः; Gs 'अ' अथाः
अथाः (for 'अ' अथाः). Bs अथाः अथाः अथाः अथाः; Ds
'अ' अथाः अथाः; T. अथाः अथाः अथाः अथाः.

39 ^a) S (Ts missing) अथाः. Ks V. B D
(except Ds) अथाः (for अथाः). Bs Ds Ds-s-s
अथाः (Bs 'अ' अथाः); Bs अथाः; Ds अथाः; Ds S

Co. 2. 6704
B. 2. 60. 79
E. 2. 37. 79

विभाति कर्णः समरे विशां पते ।

महीरुहैराचितसानुकन्दरो

यथा महेन्द्रः शुभकर्णिकारवान् ॥ ३९

स बाणसंधान्धनुषा व्यवामृज-

न्विभाति कर्णः शरजालरश्मिवान् ।

सलोहितो रक्तगमस्तिमण्डलो

दिवाकरोऽस्ताभिमुखो यथा तथा ॥ ४०

बाह्वन्तरादाधिरथैर्विमुक्ता-

न्वाणान्महाहीनिव दीप्यमानान् ।

व्यध्वंसयन्नुनबाहुमुक्ताः

(T₂ missing) समाधि (D₄ G₂ 'धि') (for समर्पितैर). — K₂ B₁ om. (hapl.) 39^a-40^a. — ^a) D₄ M₂-s कर्णस्य रणे (for कर्णः समरे). T₁ s G M₁ विभाति कर्णस्य विशां पते रणे. — ^a) K₂ आशितः; D₄ D₁ s वाचित- (for आशित-). K₁ 'सर्व' (for 'सानु'). K₄ B₂ 'कंधरो'; D₁ 'कंदरे'; S (T₂ missing) गह्वरो. — ^a) V₁ B₂ s D₄ D₂ D₁ s-1 गिरीन्द्रः; S (T₂ missing) महेन्द्रः (for महेन्द्रः). B₂ s D₂ D₁ D₄ s-1 स्फुट- (for शुभ-). S (T₂ missing) कर्णिकारः (M₂ 'कावनः').

40 K₂ B₁ om. 40^a (cf. v. l. 39). — ^a) K₁ बाणसंधां; K₂ 'संधा'. D₂ D₄ बहुधा; D₂ धनुषो. D₂ प्रयुक्तान्; D₄ पुनः सृजन्; D₂ विधासृजन्; T₁ s व्यवामृजन्; M₁ व्यवामृजन्. — ^a) B₂ शरजालरश्मिवान्; D₂ 'जाल-दीधिति'; S (T₂ missing) 'रश्मिजालवान्' (T₁ 'जालान्'). — ^a) Ś₁ K₂ D₂ सुलोहितो; V₁ B₁ s D₄ D₁ s-1 समाधितो; T₁ सलोहिता. — ^a) D₂ [S] स्ताभिममो (for 'मुक्तो'). D₄ D₂ यथा; T₁ यमौ (for तथा).

41 ^a) D₂ मुञ्जतराद्; D₂ बहंत; C₂ बाह्वन्त (as in text). K₂ om. from दाधिरथे up to समा (in ^a). K₁ (before corr. as in text) V₁ D₁ s आधिरधिर; C₂ 'धेर' (as in text). D₄ बाह्वन्तरादाधिरविमुक्तान् (sic); T₁ G M₂-s बह्वन्तरानाति (M₂-s 'वि') रश्मिप्रभु (G₁ 'नु') कान्; T₂ बह्वन्त तानाधिरविप्र; M₁ बह्वन्तरानाधिरविप्र. — ^a) G₁ बध- (for हव). Ś₁ D₂ दीप्यमानां (D₂ 'वा'). — ^a) D₂ D₂ विध्वंसयन्; D₂ विध्वंसयति (for व्यध्वंसयन्). D₂ बाणमुक्तान् (for बाहुमुक्ताः). S (T₂ missing) विध्वंसयामास स (G₁ 'बह्वन्तौ विमुक्तौ'). — ^a) D₂ शर- K₂ समग्रः; B₂ सितग्रः (B₂ 'मौ') (for शिखमाः). S (T₂ missing) शरैः (T₂ शिखः) समावृत्त शिखः समग्रः (T₂ समग्रैः; G₁ च सर्वैः). — After 41, D₂ T₂ ins.:

1120* ततः स कर्णः समवाप्य धैर्यं

बाणान्विमुक्तपुषितादिकल्पान् ।

विध्वंस्य धार्यं दशभिः पृथक्कैः

कुर्वन् च पद्भिः कुपितादिकल्पैः ।

[(L 2) T₁ विसर्जन् (for विमुक्त-).]

D₂ T₂ cont.: V₁ B₂-s D₄ D₁ s-1 ins. after 41:

1121* ततो महेन्द्राशानितुल्यनिखनं

महाशरं सर्पविषानलोपमम् ।

वयस्यश्च रौद्रमहाशरसंमितं

महाहवे क्षेप्तुमना धनंजयः ।

[(L 1) Some MSS. निःखनं. D₂ ततः किरीटी शुशुभ- निःखनं. — (L 2) D₄ D₁ s महाशरं; D₂ 'खनं'. B₂ 'विषा- नलोपमं' (for 'नलोपमम्'). — (L 3) D₂ 'महीन्द्र' (for 'महाशर'). B₂ 'संनिभं'; B₄ 'संविदं'; D₂ 'संयुतं'; D₂ 'संसितं'; T₂ 'महेन्द्र' (for 'संमितं'). — (L 4) D₂ महाशरं (for 'हवे'). T₂ क्षेप्तुमतो (for 'मना'). D₂ महामतिः; T₂ मनो दधे (for धनंजयः).]

V₁ B₂-s D₄ D₂ D₁ s-1 T₂ cont.: B₁ T₁ G M C₂ ins. after 41:

1122* काको ह्यष्टयो नृप विप्रतापा-

शिर्दशैवकर्मवधं मुवाणः ।

मृमिस्तु चक्रे प्रसतीलवोच-

कर्णस्य तस्मिन्वधकाळेऽन्युपेते ।

[(L 1) V₁ B₁ s-1 D₄ D₁ s T₁ G₂ s [S] 'नृप' (for 'नृप'); D₄ [S] 'मिहवन्'; D₂ [S] 'व' इत्यस्य; D₂ [S] 'व' इत्यस्य. B₂ D₂ लव; M₂-s निज- (for 'नृप'). V₁ B₂ D₄ s-1 T₂ C₂ 'नृप'; D₂ D₂ 'कोपा' (for 'नृपा'). — (L 2) V₁ D₂ व्यदशैवन् (V₁ 'व'; B₂ 'विद'). V₁ B₂ s कर्ममिति; D₄ D₁ s-1 T₂ C₂ 'रथं'; G₂ 'वत्' (for 'वधं'). B₂ D₄ D₁ s मुवाणः. — (L 3) B₁ s-1 V₁ D₄ D₁ s C₂ च (for तु). D₄ [उ] 'जाव' (for [उ] 'वोच'). D₂ चक्रे क्षितिले प्रसतील राजन्. — (L 4) Om. in C₂. T₁ कर्णस्य तदहः; G₂ कर्मसुतद् (sic) (for 'स तस्मिन्'). D₂ वधका. V₁ नृपाते; B₁ s D₄ D₁ s-1 [उ] 'नृपाते' (D₄ D₂ 'पते'); B₂ 'मुपति'; D₂ 'अनते'; D₁ [S] 'नृपाते'; T₂ s [S] 'नृपाते' (T₂ 'पेल'); M₁ 'मुपते' (for 'अनृपाते').]

V₁ B₁ D₄ D₂ D₁ s-1 cont.:

1123* ब्राह्मं महाशरं मनसि प्रनष्टं

यज्ञार्थोऽप्यस्य ददौ महात्मा ।

यानं चक्रे प्रसते मेदिनी स

प्राप्ते तस्मिन्वधकाळे नृवीर ।

सतो रथो धूमितवाचरेन्द्र

आपाचदा माह्वसचलस ।

[5]

धराः समामाद्य दिशः श्रिताग्राः ॥ ४१

ततश्चक्रमपतचस्य भूमौ

स विह्वलः समरे घृतपुत्रः ।

पूर्णे रथे ब्राह्मणस्त्राभिशापा-

द्रामादुपासेऽप्रतिभाति चाश्वे ॥ ४२

अमृष्यमाणो व्यमनानि तानि

हन्तौ विधुन्वन्म विगर्हमाणः ।

धर्मप्रधानानभिगति धर्मं

इत्यनुबन्धमविदः सदैव ।

ममापि निश्चोऽयं न पाति भक्ता-

C. 8. 4713
D. 8. 471. 67
L. 8. 67. 60

[(L. 1) Dn1 ततस्तदाकं (for ततः महाकं). Dn1 Dn2
मत्स्यः Dn2 प्रत्ये. — (L. 2) V1 हस्य; Bn नस्य; Dn1 [5] लो
प्रः; Dn2 [5] लो नः (for ड्यल). — (L. 3) Dn नकं (for
काने). Bn [न]ल भूतिः (for भेदिनी ल). V1 Bn नाने व
(Bn om. व) नकं प्रत्ये ल भेदिनी; Bn वाने व नकं प्रत्ये व
भूतिः; Dn1 Dn2 नक व मत्स्यप्रम-भू (Dn2 मत्स्यप्रम-भूतिः;
Jn1 Bom. ed. नक व वाने मत्स्यप्रम-भू (Bom. ed. प्रत्ये भू)
भूतिः; Dn नक वाने प्रत्ये भेदिनील; Dn नकं तु मत्स्यप्रम-भू
भूतिः; Cap. वाने नकं प्रत्ये भूति लोके. — (L. 4) V1 Bn
नवीरे; Bn व नीर; Dn तु लोके; Dn भिन्तुं (for नवीर).
— (L. 5) V1 नवीरे लो भूतिनी वा गीर (sic). — (L. 6)
Dn हेनो (for नर) V1 ब्रह्मणः]

S (Tn missing) cont. after 1123*:

1124* न चास्य घोरं प्रतिभाति चाश्वं

यद्वागवो ह्यमवदन्महात्मा ।

चकं तु वाने मत्स्येऽस्य भूमि-

वेचास्य काशो ह्यनुपतिर्विह्वलः ।

तयो रथो जगत् पूर्णो ल [5]

मत्स्यं वर्यं संसति चाप्यचाश्वं

तानं विह्वल

[(L. 2) Gn हस्य रथो; Gs हस्यरथ (sic); Mn हस्यरथ.
— With lines 2-6, cf. lines 2-6 of 1123*. — (L. 4)
Tn Gs नके; Tn नकुपति; M नरति. — (L. 5) Tn पूर्णो ल;
Gs नकुपतिः (for पूर्णो ल). — (L. 7) Mn partly
damaged. Tn नकं. Tn [न]ल नकं; Gn न महाकं.]

42 For 42nd in V1 B Dn1 Dn2 Dn3-4 8 (Tn
missing), cf. 1123* and 1124*. — Śa K Dn2 ins.
after 42nd; V1 B Dn1 Dn2 Dn3-4 cont. after 1123*:

1125* तदेदिदं शेषं ह्यविश्रामः

मुपुत्थितो भूमिकले विनाशः ।

[(L. 1) Śa KLn स वेदिदं; KLn वेदिदं; Bn संसतिः.
Co. cites तदेदिदः (as above). Śa KLn हेन्य; V1 वेद;
Bn वेद (for वेद). Ks [न]विनाशः; V1 B Dn1 Dn2-4
नकं. — (L. 2) KLn स (for तु). Bn मुपुत्थिते. Bn
नकं (for भूमिकले).]

— ') Śa KLn स पूर्णो ल; Ks Dn पूर्णो ल; V1 Bn स Dn
Gs मत्स्य रथे; Dn कर्ण रथो; Tn पूर्णो रथो; G1 M पूर्ण रथं;
Gs मत्स्य रथं (for पूर्ण रथं). Dn ब्रह्मणस्य. Dn1 Dn2 [न]वि
(for [न]वि). S (Tn missing) ब्राह्मणस्त्राभिशापो (Tn लो)
(for 'नस्त्राभिशापो'). — ') Dn1 रामादुपाति; Tn न
चाप्युपाति (for रामादु). V1 Dn1 Dn2 न प्रति; Dn2 स्ववि-
(for प्रति). Ks Dn चाश्वे; Ks चाश्वं. Dn
तदा किरीटी; Dn मत्स्ये च तस्मिन्वरने प्रत्ये; Tn G M हस्यं च
तस्मिन्वसिन्तुं च सदैव (Gs 'वै'). — After 42, N Tn ins.:

1126* छिन्ने घरे सर्वमुक्तं च घोरं

पार्थेन तस्मिन्विषमाद् कर्णः ।

[(L. 1) Śa KLn स तु; Ks [न]वि; Dn न; Tn तु (for
व). — (L. 2) Bn पार्थे; Dn वेषव; Dn पार्थे व (for पार्थेन).]

43 *) Tn अमृष्यमाणः; Cv भावो (as in text).
Dn om. ताति. — ') Ks विधुन्वन्. Śa KLn Dn
विगर्हमाणः. S (Tn missing) हन्तौ (Gs M 'लं') विधु-
(Gs 'तु') विधुन्वन् (Tn Gs 'वि'; Mn 'वि') जगर्हं धर्मं.
Co. cites हन्तौ विधुन्वन्धर्मनिर्वाहं कुर्वन्. — Tn om.
(! haph.) 43rd. — ') Ks तस्मिन्लो वै; Bn कर्ण-
प्रचाश्वः; Dn1 कर्णप्रचाश्वः. Śa KLn जतिपाति; Bn
Dn1 Dn2 किं पाति; Dn Tn व हि पाति; Dn जतिपाति.
Dn om. पाति धर्मं. — ') Gs [न]नवीद् (for [न]-
नुवद्). — After 43rd, N ins.:

1127* वर्यं च विना प्रवताम धर्मं

||

[(L. 1) Śa KLn Dn वर्यं; Dn2 वर्यं (for विना). Bn
(also as above) प्रति प्रवताम (for प्रवताम वर्यं). Śa
KLn Dn1 विना (for वर्यं). — (L. 2) Ks वनुवेवा; Dn1
Dn वपावने; Dn2 स वनु वेवा; (for वनु वेवा). Dn वपावने
(for 'वृत्ते'). Dn व (for व).
— Mn damaged for 43rd. — ') Ks सचातिविशोचत
पाति कर्णो (sic); V1 BLn Dn1 Dn2 Dn3-4 स चाति
(Bn चाति; Dn वै वि) विनाशे न पाति न (V1 स) चाति;
Bn Dn2 स चाति विनाशविपाति न; Dn Tn G Mn स
न चाति (Dn स चाति; Tn G वैचाति; Mn न चाति) वा (Dn
न) चातिविपाति न. Co. cites विनाशे. — ') Ks

C. 8. 4715
S. 8. 80. 87
E. 8. 87. 80

न्मन्ये न नित्यं परिपाति धर्मः ॥ ४३
एवं भुवन्प्रसूतिताश्च सुतो
विचात्यमानोऽर्जुनश्छपातैः ।
मर्माभिधाताच्छलितः क्रियासु
पुनः पुनर्धर्ममगर्हदाजौ ॥ ४४
ततः शरैर्मामतरैर्विध्यत्रिमिराहवे ।
हस्ते कर्णस्तदा पार्थमभ्यविध्यच्च सप्तभिः ॥ ४५
ततोऽर्जुनः सप्तदश तिग्मतेजानजिह्मगान् ।
इन्द्राश्वनिसमान्वोरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ४६

मन्ये इति*; Ds नाप्यः कथं वं (for मन्ये न नित्यं). Ca
cites मन्ये (as in text).

44 *) T1 M प्रसूतिताश्च (for 'ताश्च'). Ks इति
भुवन्प्रसूतिताश्च सुतो. — *) Ds विमज्जमानो (for
विचात्यमानो). Ks-पातवातैः; V1 B D-बाणपातैः; T1; G1; S
M-बाणवातैः (for-बाणपातैः). — *) Gs Ms-1 मर्माभि-
(for 'भि'). Dn1-बातात् (for-बातात्). Ks प्रचद
(sic); V1 B D G1; S Ms-1 सिधिलः (Gs 'ला:'); T1; S
Gs M1 सिधिलः (for उल्लिखितः). Ks Ds क्रियासु; T2
प्रवासः; G2 क्रियावान्. — *) Ds अमुं (for the first
पुनः). K1 अर्हदाजौ; Dn1 Ds T2 असौ जगर्ह; T1 G M
अगर्हदाजौ (for 'दाजौ').

45 *) Ks भीमरवैर्. — *) Ds अविचत्. — *)
Ks कर्णं सप्तभिः; Ks V1 B Dn1 Dn2 a.s. 7.8 कृष्णं तथा
(for कर्णस्तदा). T2 हस्तिकर्णं तथा पार्थो. — *) Ds
अभ्यविध्यच्च; T2 अभ्यविध्यत्स. — For 45, Ds T1 G M
subst.

1128* ततः शरैर्मामतरैर्विध्य-

स्त्वान्तरे कृष्णवर्णवयो सः ।

[(L. 1) Ds लोहः (for भीम). — (L. 2) Ds त्रिभिः
शरैरावर्णयमानः.]

46 Ms partly damaged. — *) Ks सप्तदांश्च;
Bs 'इक्ष्मिर' (hypermetrie); Ds T2 'क्षीरं'; G1 तु
सुमहात्; Gs सप्तदांश्च (for 'दश'). — *) Ks V1 B1; 2-
D (except Ds) तिग्मतेजान्; Bs वायुवेगात्; T1 G
तिग्मतेजा (G1 'जो'); T2 महतेजा (for तिग्मतेजात्). S
(Ts missing) महाजवान् (for अजिह्मगान्). — *) Ds
समान्वोरान्; T1 G M-समस्पर्शान् (for-समान्वोरान्).
— *) Ds अमुं (for अमुं). S पावकोपमान्.

47 *) S Ks तिग्मतेजा; S K1 निरुद्ध ते; Ks
क्षीरं लोहं; T2 ते निर्मिथ (by transp.); G1 निर्मिथ वं.
S Ks-1 भीमवेगात्; S (Ts missing) वं (T1 G1 तु) वेगेन

निर्मिथ ते भीमवेगा न्यपतन्पृथिवीतले ।
कम्पितात्मा तथा कर्णः शक्यता चेष्टामदर्शयत् ॥ ४७
बलेनाथ स संस्तभ्य ब्रह्मास्त्रं समुदरयत् ।
ऐन्द्रास्त्रमर्जुनश्चापि तदुष्टामिभ्यमभ्रयत् ॥ ४८
गाण्डीवं ज्यां च बाणांश्च अनुमज्ज्य धनंजयः ।
असृजच्छरवर्षाणि वर्षाणीव पुरंदरः ॥ ४९
ततस्तेजोमया बाणा रथात्पार्थस्य निःसृताः ।
प्रादुरासन्महावीर्याः कर्णस्य रथमन्तिकात् ॥ ५०
तान्कर्णस्त्वप्रतोऽभ्यस्तान्मोघांश्चक्रे महारथः ।

(for भीमवेगा). Ks निर्मिथ भीमवेगास्ते. — *) S1
Ks-1 अपतत्; K1 नृपतन् (sic); V1 B D (except Ds)
ह्यप'; M1 न्यपतत्. — G1 om. 47st. — *) Ks V1 B
D T1; S G2; S M ततः (for तथा). — *) D1 अदर्शयन्.
Ks कर्णं स समचित्तयत्; T1; S G2; S M कर्णं क्षीरं च
दर्शयन्.

48 Ds om. 48. — *) Ds च (for [अ]व). T2
Gs सु (for स). S Ks-1 संस्तभ्य; B4 संस्तभ्य; Ds
संस्तभ्यो. G1 राघवेस्त्वय संस्तभ्यो. — *) K1 समुदरयत्
Ks V1 B (except B4) Dn1 Ds a.s. 7 T1 G M1 'दीरयत्
(D' 'न'); T2 समबोजयत्. Ds ब्रह्ममक्षमुदीरयन्. — *)
K1 इन्द्रास्त्रम्; K2 इन्द्रं तम्; Ks V1 B D (Ds om.) S (Ts
missing) ऐन्द्रं ततो (for ऐन्द्रास्त्रम्). M1 अर्जुनं. — *)
Ks B4 D (Ds om.) S (Ts missing) तं (for तत्). Ks
V1 B Dn1 Dn2 Ds-1. 7 Gs [अ]भ्युपमंत्रयत्; K4 [अ]-
भ्युपममर्दयन् (sic); Ds T2 M भुपमंत्रयत् (M' 'न'); T2
चाप्यमंत्रयत्; G1 [अ]भ्युपमंत्रं; Gs चाभिर्म.

49 *) Ds गांढीवः; Ds गांढिवः. T1 Gs चापि; T2
ज्यांश्च (for ज्यां च). G1; S गांढीवं च शरं दिव्यं (Gs
'रान्दिध्यान्'). — *) Ks V1 B D सोनु (Ds सोमि-
मंभ्य; T1 [अ]प्यभि'; T2 [अ]प्यनु'; G2; S अभि'; Ms-1
(also as in text) हिरा' (for अनु'). Ks V1 B D S
(Ts missing) परेतपः (for धनंजयः). — *) B1; S Dn1
S (Ts missing) व्यसृजत्; Ds अस्तुजत् (for व्यसृजत्).
Ds छत्र- (for शर-). — *) Ks बलाहकः (for पुरंदरः).
S (Ts missing) धर्मो जलदो यथा.

50 *) Ks तेजोमया; Ds 'युता; Ds तेजुमया; M1
तेजोमयो. — *) Ks पार्थस्य (for पार्थस्य). Some
MSS. निःसृताः; Ds संसृताः. — *) G1; S प्रादुरासीत्. Ks
महावीर्यान्. — *) Ks-1 रथमन्तिका' (Ks 'कात्'); S (Ts

51 *) K1 [S]प्यस्य; Ks V1 B D (except Ds)

ततोऽप्यवीदुष्विवीरस्तस्मिन्नक्षेत्रे विनाशिते ॥ ५१
विमुखांश्च परं पार्थ राधेयो व्रसते शरान् ।
ब्रह्मास्त्रमर्जुनथापि संमथ्याथ प्रयोव्रजन् ॥ ५२
छादयित्वा ततो बाणैः कर्णे प्रभ्राम्य चार्जुनः ।
तस्य कर्णः शरैः कुदधश्छिद्येद ज्यां मुनेवर्जैः ॥ ५३
ततो ज्यामवधापान्यामनुमृज्य च पाण्डवः ।

शरैरवाकिरन्कर्णं दीप्यमानैः सहस्रशः ॥ ५४
तस्य ज्याच्छेदनं कर्णो ज्यावधानं च संयुगे ।
नान्वबुध्यत शीघ्रत्वात्तदद्भुतमिवामवन् ॥ ५५
अश्रैरस्त्राणि राधेयः प्रत्यहन्मथ्यमाश्रितः ।
चक्रे चाम्यधिकं पार्थास्त्रवीर्यं प्रतिदर्शयन् ॥ ५६
ततः कृष्णोऽर्जुनं दृष्ट्वा कर्णाक्षेपामिपीडितम् ।

C. 3. 478
B. 3. 478. 128
S. 3. 47. 83

न्यासात् (for 52nd). S (To missing) स कर्णोऽप्यदस्तात्
(To 'दस्तात्'; Gs 'ने चाक्षे'). — Ms om. 51st-52nd. — ¹)
Dai Ds शोरांश्च; Ti कुर्वेदोप; Ts G Ms... कुर्वेदोप
(Gs 'व') (for मोवांश्च). — ²) Das Gs वृत्तिवराहः;
Ti वामुदेव. — ³) Ks Ds जयै; Dai Ds माका
(for जके). Ks विनां क्षे; Bs प्रथमिते; Ds विनामिते;
Gs [5]खनामिते (for विना').

52 Ms om. 52nd (cf. v. l. 51). — ¹) Ks
विश्वमाक्षे. Bs परलायै; Ba परं चक्रे (for 'हं पार्थ'). — ²)
Ks परान् (for शरान्). — ³) Ks V; B Dai Dni
D... S (To missing; Ms om.) ततो ब्रह्मास्त्रमनुमृजं
(Bs G 'व्यमः'; B... Ds 'व्यमः'). — ⁴) Ds सोनुमेव
(for संमथ्याथ). Ks V; B Dai Dni D... S (To
missing) संमथ्य (Ks सेकृदः; Bs Ds अर्जुनः) समवोधयत्
(Ds 'वृ'; Ds संयुगे युसंयुतः).

53 ¹) Ks V; B Dai D... S सिद्धे; Ds सितैर
(for ततो). — ²) Ss प्रथमः; Ks वराह (for प्रभ्राम्य).
Ks V; B Dai Dni D... Ts Gs M कर्णं व्रसते (Bs
'लाह'वर्जुनः; Ds कर्णं प्रति वराहः; Ts Gs कर्णं (Gs 'कः')
व्रसतेवीर्यदा. — ³) Dni लकः (for लक्ष). Ks लक्षे;
V; B Dai Dni D... Ts G M सितैः (for
शरैः). Dni Ts G M बाणैर (for कुदधः). Ti लकः
कर्णोपि संकुतो. — ⁴) Dni Ts ज्यां चिच्छेद (by
transp.). Ks सुदक्षितः (for सुतेजसैः). Ti Gs Ms
ज्यां छि (Ti नि) त्वा समतावयत्; Gs ज्यां च चिच्छेद वीर्य-
वान्; Ms ज्यावातेरिह क्षितिः. — After 53, Ks Dni Ts
ina.

1129th द्वितीयां च तृतीयां च चतुर्थीं वक्षामीं तथा ।
पञ्चमिमांश्च चिच्छेद सप्तमीं च तथाष्टमीम् ।
वषट्ठीं वक्षामीं चाथ तथा वैशाखीं ह्यपः ।
ज्याखरं सप्तमिमांश्च स कर्णो जायतुमये ।

[(L. 1) Ks द्वितीयां तृतीयां च (for the prior half). Ts
चतुर्थी. Ks वषट्ठी. — (L. 2) Ks [अ]ष्टमी. — (L. 3) Ks
वषट्ठी. Ts तेष (for चाथ). Ts वैशाखीह्यपः. — (L. 4)
Ks Ts वषट्ठीवर्जः. Ts वषट्ठी. Ks स कर्णोपि वषट्ठी (for

the posterior half).]

54 ¹) Ks M अयमुदयः; B Dai 'वायै; Dni Ts
विनिवायः; Ds संधि'; Ds Gs अयमुदयः; Ts अयमुदयः; Gs
'सम्य' (for 'वाय'). Ks S (To missing) [अ]यः; V;
[अ]यवान् (for [अ]यवान्). — ²) Ks Ds अयुः (Ds
'व')ययः; Ks 'युयः; B (except Bs) Dai समानुवयः;
Dai समानुवय (sic); Dni Ds अयिममयः; Ds समं मयः;
Ds समानुवयः; Ds S (To missing) अयुमेव (for 'युयः').
Ti स (for च). Ks Ds वाटव (Ds 'व... Vi समानुवय
वाटव. — ³) Ks Dai D... Gs अवाकिरन्. — ⁴)
Ss Ks Ds दीप्यमानः. Ks समेतः; Dni S (To missing)
इवाक्षि (Dni 'हि'मि: (for सहस्रशः). Vi B (except
Bs) Dai D... दीक्षाक्षेपरगैरिव.

55 ¹) Ti कर्ण. — ²) S K Ds व्यावधानं; G
व्यावधान (Gs 'व्या'मि (for व्यावधानं). — ³) Ss
नान्वबुध्यत; Ks लल्लुपुषत; Ts G Ms माका (Ms 'न्य'वृ'.

56 ¹) Dni S (To missing) संवार्थ (for राधेयः).
— ²) V; B Dai D... S ग्राहयन्; Dni Ts G M
प्रसन्नम् (Ts 'वृ'; Ds प्रतिवृत्तः; Ds वृत्तवृत्तः; Ts प्रवृत्तः; B...
ed. प्रतिवृत्त (for प्रवृत्त). Ss सविस्त्राविनः; S (To missing)

— ³) Ks चाधिकिक (sic); Dni D...
M... (inf. fin. as in text) पार्थः; Ms...
पार्थ. V; B Dai D... चक्रेऽप्यधिकं नाशमानं. — ⁴) B
(except Bs) Dai लक्षे वीर्य. Ks प्रतिदर्शनं; Dni अति-
दर्शनम्; Ds प्रल'. Ds S (To missing) स्वयं वीर्यं
प्रदर्शनम्.

57 ¹) Ks कृष्णार्जुनः; Ti कर्णोर्जुनः. — ²) Gs...
सखाक्षेप (for कर्ण). Ss Dni Ds च पीडितं; V;
B (except Bs) Dai D... Ts Gs Ms... [अ]वपी'; Ds
परी'; Ds Ti Gs निर्वी' (for [अ]निर्वी'). — ³) S K...
Dni D... अयम् (Ks 'व्या'क्षितिः; Ds युयु वेति (sic); Ds
अयमक्षितिः; Ts G Ms युयुक्षेति; Ts Ms... युयुक्षेति.
Ca cites अयम् (as in text). Ds अयम् (by over.
'क्षे')प्रमथीर्यवर्जः. — ⁴) Ds Ms... न विदुः; Ca नाविदुः
(as in text). Dni Ds [अ]क्षिं वदेति च; Ds Ti Gs M

C. 2. 47m
B. 2. 50. 102
K. 2. 57. 59

अभ्यस्येत्यब्रवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रमनुत्तमम् ॥ ५७
ततोऽन्यमग्निमदृशं शरं सर्पविषोषमम् ।
अभ्यसारमयं दिव्यमनुमज्ज्य धनंजयः ॥ ५८
रौद्रमस्त्रं समादाय क्षेमकामः किरीटवान् ।
ततोऽग्रमन्मही चक्रं राधेयस्य महामृधे ॥ ५९
प्रस्तचक्रस्तु राधेयः कोपादधृष्यवर्तयत् ।

त्वं तः (D₂ तत्त)येति च (D₂ G₂ वै); T₁ G₁ s त्वं तथैव च
(for [अ]स्त्रमनुत्तमम्).

58 *) K₂ अमाग्निः; D₂ G₁ s काकाग्निः (for
अभ्यमग्निः). D₂ ततोऽग्निमदृशं धोरं. — *) S₁ K₁ L₂
विषोत्तमं. — *) K₂ D₂ D₁ अस्त्रस्य (K₂ शा)रमयं (sic);
G₂ अभ्यसारमयं. — *) B₂ D₂ D₂ G₁ s अभिमन्त्र्य.
B₂ T₁ s G₁ M परंतपः; D₂ धनंजये.

59 *) K₂ रौद्रास्त्रं (submetric); D₂ रौद्रसरं; D₂
चैत्रमस्त्रं (for रौद्रं). K₂ V₁ B D G₁ M समाधाय.
— *) S₁ किरीटवान्; K₂ टिवान्; D₂ परंतपः; S (T₂
missing) किरीटिणे. D₂ क्षेमकामे किरीटिणि. — *) S₂
चारवस्त्रं (for राधेयं). K₂ V₁ B D₂ D₂ D₂ s S
(T₂ missing) तदा नृप (K₂ D₂ 'प'); D₂ s महात्मनः
(for 'मृधे'). — After 59, K₂ D₂ T₂ ins.:

1130* ततोऽजरीयं राधेयो रथाशुभ्रं समुच्यतः ।
चक्रं भुजाम्बामालम्ब्य समुत्थेऽपुनियेष सः ।
सहस्रीपा वसुमती सन्नैकवनकानना ।
गीर्णचक्रा समुत्थिता कर्णेन चतुरङ्गकम् ।

[(L 2) K₂ समुत्थितम्. — (L 4) K₂ गिरिचक्रा; T₂
गीर्णं. K₂ समुत्थिता.]

60 *) G₁ s च (for तु). — *) K₂ D₂ D₂
कोपाद्; T₁ s G₁ s M रोषाद् (for कोपाद्). B₂ D₂ s G₁
M₂ [च]वर्तयन्; D₂ 'रौद्र'; D₂ [च]पातयत्. G₂ सुहृत्वं
कर्मलो भव. — D₂ D₂ s ins. after 60^{ab}; K₂ after 60:

1131* अर्जुनं वीक्ष्य संरुच्यमिदं वचनमब्रवीत् ।

ओ ओ पार्थ महेष्वासं मुहूर्तं परिपालय ।

[(L 1) Om. in K₂. D₂ संरुच्यं (for संरुच्यम्). D₂ s
इदमिदं वचनमिदं. — (L 2) D₂ om. one ओ. K₂ D₂
परिपालय.]

K₂ D₂ D₂ s cont.: V₁ B₂ s ins. after 60:

1132* यावच्चक्रमिदं प्रसमुद्रारामि महीतलात् ।

[D₂ सत्यं (for यावच्). K₂ मही; D₂ इमं (for इदं).
V₁ B₂ s भूम्याम् (for प्रसम्) and धनंजय (for महीतलात्).]
D₂ s cont.:

1133* अत्रधर्ममवेक्ष्य कर्तुमर्हसि पाण्डव ।

[D₂ हृत् (for हृत्) and तापुर्ध्वं च पाण्डव (for the
posterior half).]

सोऽजवीदर्जुनं चापि मुहूर्तं क्षम पाण्डव ॥ ६०
मध्ये चक्रमवग्रस्तं दृष्ट्वा दैवादिदं मम ।
पार्थ कापुरुषाचीर्णमभिसंधिं विवर्जय ॥ ६१
प्रकीर्णकेशे विमुखे ब्राह्मणे च कृताञ्जलौ ।
शरणागते न्यस्तशस्त्रे तथा व्यसनगेऽर्जुन ॥ ६२
अबाणे अष्टकवचे अष्टमप्रायुषे तथा ।

— D₂ D₂ om. 60^{ab}. D₂ reads 60^{ab} after 1134*.

— *) V₁ B (except B₂) D₂ D₂ s S (T₂ missing)
अर्जुनं चापवीकर्मणो.

61 D₂ om. 61. D₂ repeats 61^{ab} after 65. — *)
K₂ s V₁ B D₂ D₂ D₂ s S (T₂ missing) सत्यं
(D₂ T₂ 'स्य-'); D₂ सत्यां (for मध्ये). K₂ T₂ इदं; V₁
B D₂ D₂ D₂ s मही; G₁ अपि; G₂ s M₁ अप-;
M₂ s मम (for अव-). — *) S₂ चैवाधिकं; K₁ देवा-
दिनां (for दैवादिदं). K₂ अर्दिम (for इदं मम). D₂
अभिधीय विषेदेष्टात्. — Before 61^{ab}, D₂ ins.
कर्ण उवाच. — *) D₂ कापुरुषाचीर्णम्. S K₂ s अतिसंधिं;
D₂ D₂ s अभिसंधिं; Ca 'संधिं (as in text). K₂ V₁ B
(except B₂) D₂ D₂ s T₁ s G₁ M₁ s विवर्जय;
D₂ D₂ s च वार्जय. K₂ कर्म मा कुरु वीरहन् (for *). K₂
पार्थ कापुरुषाचीर्णमभि संधिं विवर्जय. — D₂ T₂ ins.
after 61: D₂ s cont. after 1133*:

1134* न त्वं कापुरुषाचीर्णं मार्गमात्मानुमर्हसि ।

स्वातस्त्वमसि कौन्तेय विशिष्टो रणकर्मसु ।

विशिष्टरमेव त्वं कर्तुमर्हसि पाण्डव ।

[(L 1) Om. in T₂. D₂ s कापुरुषास्त्वत्. — (L 2)
D₂ अष्टव (for स्वातस्). D₂ रणकर्मणि; D₂ 'मूर्धनि'.
— (L 3) D₂ s विशिष्टमेव (D₂ 'क')त्वं कर्तुमर्हसि (D₂ 'म*')
इति धनंजय.]

62 B₂ om. 62^{ab}. — *) S₂ प्रकेर्णकेशे; D₂ (before
corr.) प्रकीर्णं केशे; Ca 'र्णकेशे (as in text). D₂ s
विमुखे; T₂ विवर्जय; M₁ विमले; M₂ s विरये (for विमुखे).
— *) D₂ T₂ [S]य; D₂ om. (for च). B (B₂
om.) D₂ s ब्रह्मादिभिराञ्जलौ; D₂ D₂ s T₁ G₁ M₁
विमुखे (D₂ s T₁ M₂ [inf. lin.] 'मुखे; G 'रथे')
ब्राह्मणादिभिः. — *) Hypermetric. T₂ शरणागते (for
अष्टकवचे). V₁ B (except B₂) D₂ D₂ s यावत्ताने;
D₂ न्यस्तशस्त्रे (for 'शस्त्रे). — *) V₁ B (except B₂)
D₂ D₂ s न्यस्तशस्त्रे तथैव च; D₂ S (T₂ missing)
यावत् (D₂ यावत्; G₂ यावत्ताने तथार्जुनं.

63 *) D₂ अबाण. D₂ विकीर्णकवचे दीर्ण. — *)
K₂ अष्टे (for अष्ट). S (T₂ missing) अष्टमप्रायुषे (for

न शूराः प्रहरन्त्याजी न राजे पार्थिवान्तरा ।
त्वं च शूरोऽसि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तकम् ॥ ६३
यावच्चक्रमिदं भूमेकद्वारमि धनंजय ।
न मां रथस्यो भूमिष्ठममजं हन्तुमर्हसि ।

न वामुदेवान्नतो वा पाण्डवेय विमेष्यहम् ॥ ६४
त्वं हि क्षत्रियदायादो महाकुलविवर्धनः ।
स्मृत्वा धर्मोपदेशं त्वं मुहूर्तं क्षम पाण्डव ॥ ६५

इति श्रीमहाभारते कर्मवचने विष्णुविरचितमोऽष्टाध्यायः ॥ ६६ ॥

६७

संजय उवाच ।

अथाश्वीन्द्रामुदेवो रथस्यो

राधेय दिष्टया स्मरसीह धर्मम् ।

प्रायेण नीचा व्यसनेषु मया

C. B. 4748
D. B. 47.1
E. B. 46.1

‘मया’). — ⁴) Da न राज्ञोऽस्मिन्त्यान्तरा. — For 63^{ad},
V₁ B Da₁ Dm₁ D₁ a. s. 8 (Ts missing) subst.:

1135* न विमुञ्चन्ति सक्ताणि शूराः साधुमते श्विनाः ।
त्वं च शूरतमो कोके साधुबुद्धश्च पाण्डव ।

[(L 1) T₁ s G₁ s M विमुञ्चन्ति (M₁ 'न') ति हि सक्ताणि (for
the prior half). Da₁ D₁ s. s. सक्ताः — (L 2) G₁ s तु
(for च). Ts शूरतमो; G₁ M₁ 'न' Da₁ D₁ s रणे (for
साधु). Ba₁ De₁ स च शूरतमः प्राये विमु कोकेषु विमुक्तः; Ba₁ स
च शूरतमि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तक (= 63^{ad}).]
— Ks ins. after 63: V₁ Ba₁ s. cont. after 1137*:

B₁ a. s. D₁ s (Ts missing) after 1135*:

1136* अस्मिन्तो मुहूर्तमर्थां तस्मात्क्षम मम क्षमम् ।

[Da₁ D₁ मुहूर्तमर्थां; D₁ स मुहूर्तमर्थां; Ts सति मर्थां; G₁
मुहूर्तमर्थां. G₁ s मुहूर्तं (for मम क्षमम्). Ba₁ De₁ साधुबुद्ध
प्रायेण; Ba₁ D₁ s. s. Ts शूरतमोऽस्मिन्त्यान्तरा (Da₁ 'न'; D₁ 'न'; Ts
'न') शूरतमः; Ts स च तस्मात्क्षम मम; G₁ s मम तस्मात्क्षम मम;
M तस्मात्क्षममवर्धनं (for the posterior half).]
Ba₁ s. D₁ s. s. Ts cont.: V₁ Ba₁ s. cont. after 1135*:

1137* दिव्यास्त्रविद्वेषामा कायैर्वीर्यसमो युधि ।

[Da दिव्यास्त्र (marg. च विद्वेषामा).]

64 Da om. 61^{ad}. — ²) Ks Da₁ Dm₁ D₁ G₁ हर्षं
(for हर्षं). V₁ भूमाय; Dm₁ प्रसन्नं (for भूमेर). — ³)
Ks उद्धवासि (sic); Ks उद्धवासो. Dm₁ महाशुभ (for
धर्मवचन). — ⁴) De मा (for मां). De चारयत् (for मां
रथस्यो). Ks s. Dm₁ s. (marg.) s. Ts G₁ s. M₁ a. s. युधिष्ठिः;
Ts युधिष्ठिः. — ⁵) Ba G₁ अ (G₁ वि) मर्त्त; Dm₁ M₁
विक्रमं; De मज्ज (sic); Da₁ सत्तम; De संयुगे; M₁ a. s.
सत्तमं (for मज्ज). G₁ s. कर्तुं (for हन्तुम्). Ks न
संयुगमिच्छति; Ts च विच्छेदं कर्तुमर्हसि. — ⁶) Ks वामि
देवात् (for वामुदेव). — ⁷) G₁ s. कायैर्वीर्यसमो. — After
64, Ba₁ s. ins.:

1136* स्मृत्वा तु धर्मं शूरानां मुहूर्तं प्रतिपादय ।

65 Da om. 65. — ²) Ks -दायादो; Ks -राधेयः.
— ³) Ts महात् (for महा). D₁ -विषर्धन. — ⁴)
Ts श्रुत्वा (for स्मृत्वा). Ks D₁ धर्मोपदेशांश्च; D₁ 'सं' तु.
Ba₁ Dm₁ जनसत्तां प्रमथाम्येव (Ba₁ 'नं'; T₁ G₁ M₁ शूरा
कर्मोपदेशं च (G₁ 'नं'; M₁ 'सं'). — ⁵) Dm₁ मुहूर्तं प्रति-
पादय. — After 65, Ks ins.:

1139* यावत्क्रोमि चतुर्धं सत्तं नतिमतां वर ।
while Ds repeats 61^{ad} after 65.

Colophon om. in Ks Ds; Ts missing. — Day of
Karp's Generalship: ६ द्वितीये (Ba 'च') युद्धदिने.
— Adhy. name: Dm₁ रथचक्रप्रसन्नं; D₁ तस्मात्क्षममर्षेः;
Ts कर्मोपदेशं च साधुबुद्धः; M₁ सत्तमज्ज. — Adhy.
no. (figures, words or both): ६ (aa. aa.) 80; B₁ 88;
Ba₁ Ts 99; Ba₁ 91; Da₁ 100; D₁ 88; D₁ 70; T₁ M₁ s.
108; G₁ 106; G₁ s. M₁ s. 107.

67

67* Ts is missing in this adhy. (cf. v. 1. 8. 60. 32).

1 Ba om. the ref. — ²) V₁ B D (except Da₁ s)
सत्तं (for सत्तं). S (Ts missing) महारथा (for रथस्यो).
— ³) V₁ रथा (for दिष्टया). — After 1st, S (Ts
missing) ins.:

1140* धर्मं हि युद्धाः सत्तं हि पापं-

सोऽप्यसतो बुद्धिमतो वराणि ।

धर्मोपदेशः रथचक्रप्रसन्नं

तस्मात्क्षमं च शूरको विनाशम् ।

[(L 1) T₁ s धर्मं सत्तं (Ts युद्धा); G₁ धर्मोपदेशः;
G₁ s. M₁ s. धर्मं हि सत्तं (G₁ युद्धा; M₁ युद्धा). T₁ G₁
सत्तं (for सत्तं). — (L 2) T₁ s. G₁ सत्तं (for सत्तं).
T₁ s. G₁ सत्तं (Ts 'वि'मते; G₁ सत्तंमते (for हर्षं). Ts

G. 2. 428B
B. 2. 31. 1
E. 67. 1

निन्दन्ति देवं कुकृतं न तत्तत् ॥ १
यद्रौपदीमेकवस्त्रां समाया-
मानाय्व त्वं चैव सुबोधनश्च ।
दुःशासनः शकुनिः सौबलश्च

न ते कर्णं प्रत्यभात्तत्र धर्मः ॥ २
यदा समायां कौन्तेयमनक्षत्रं युधिष्ठिरम् ।
असृजः शकुनिर्जैता तदा धर्मः क ते गतः ॥ ३
यदा रजस्वलां कृष्णां दुःशासनवशे स्थिताम् ।

प्रमि (for 'मि'). — (L. 3) G_{1.3} परिपिन्तले; M₂₋₄ 'सुबोधनश्च' (for 'सुबोधनश्च') (L. 4) M₁ गते (for गता). —
— 'B₁ प्रायेण; G_{2.3} महासु (for प्रायेण). G_{2.3} चापि
(for मीचा). B₂ D₂ G₂ स्वसने निमग्नः; D₂ स्वसनेषु सखा
(for निन्दन्ति). — 'S₁ (marg. as in text) K₂ निर्हति
(for निन्दन्ति). B₁₋₄ D₁₋₄ D₁₋₄ स₁ धर्मः; B₂ D₂ देवं
(for देवं). S₂ तत्तत्; K₂ तत्तत्; V₁ B₁ D₁ D₁
D₁₋₄ तु त्वं; D_{2.3} तु त्वं (for तत्तत्). D₂ S (T₂
missing) निर्हति देवं (M₁ 'वा' न तु (G₂ तु न) दुकृतं
त्वं (G₁ त्वं; G₂ स्वर्क; G₂ स्वर्क).

2 'D₁ D_{1.3} एकवस्त्रां' D₂ कृष्णां यदाकर्णवदेकवस्त्रां
समायां (hypermetric); S (T₂ missing) कृष्णां समां (T₂
'मार्ग') कर्णं यदेकवस्त्रां. — 'B₁ S₂ मानायवश्च; K₂ मानाय
(for मानायव). B₂ D₂ D_{2.3} मानायवश्च (B_{2.3} D_{2.3} D_{2.3}
'मानवेस्त्वं'; B_{2.3} 'मानवास्त्वं'; D₂ 'नमिता त्वं' च सुबो-
धनश्च. — 'D₂ दुःशासनि. D₂ दुःशासनः सौबलश्चैव
न त्वं. — 'D₂ स्मृतश्च (for प्रत्यभात्). K₂ ततः कर्णं
प्रत्यभात्तत्र धर्मः (sic); D₂ T₂ G_{1.3} M धर्मस्तदा ते रुषितो
न (D₂ 'लोच') कस्मात्; T₁ धर्मस्तदा क गतं तदे तदास्मात्; G₂
धर्मस्तदा क गतो ये न कस्मात्.

3 'D₁ T₂ राजावम् (for कौन्तेयम्). — 'B₁ B₂
नवस्त्रां. — After 3rd, G_{2.3} ins.:

1141* कैवलासौबलोऽजैषीर्यालुं सर्वैकवस्त्रम् ।
— 'B₁ D₂ अजैषीर्य (for अजैषीर्य). D₂ देवा (for
देवा). B_{2.3} D_{2.3} D_{2.3} अजैषीर्यकुर्विर्वाण (B₂ 'जैनम्';
D₂ 'जौवा'). T₁ G_{1.3} M अजैषीर्यकुर्विर्वाण; T₂ अजैषीर्य
कुर्विर्वाण; G₂ अजैषीर्य कुर्विर्वाणो वै. — 'K₂ कुतो
(for क ते). K₂ V₁ B₁ D₁ S (T₂ missing) क ते (K₂ कृते;
G₂ कुतो) धर्मस्तदा (D_{2.3} 'वा') गतः. — After 3, T₁ M
ins. 1145*. On the other hand, K₂ V₁ B₂₋₄ D₁₋₄
D₁₋₄ s₁ s₂ T₁ G₁ ins. after 3; D₂ ins. after 1144*: D₂
G₂ after line 1 of 1145*: T₁ G₂ M after 1145*:

1142* बह्नीमसेन सपैत्र विपुलैश्च भोजनैः ।

आचरन्मनसो राजा क ते धर्मस्तदा गतः ।

[(L. 1) K₂ सपैत्र (sic) (for सपैत्र). G₂ मीमसेन च
सपैत्र (for the prior half). D₂ विपुलैश्च; S (T₂
missing) 'विपुलैश्च' (for 'विपुलैश्च'). D₁ D_{1.3} स (for स).
S₂ भोजनैः; D₂ भोजनैः (for भोजनैः). — (L. 2) D_{2.3}

विपुलैः; D₂ विपुलैः (for स्वन्मने). K₂ अचरन्मनसो राजा; B₂ अच-
रन्मनसो राजा; D₂ अचरन्मनसो राजा (submetric); S (T₂
missing) अचरन् (T₁ M₁ 'रमे'; G_{1.3} 'रमे'; G₂ 'रमे') स्वन्मुखो
(M₂₋₄ 'न्यते') राजा (for the prior half). D₁ कृते (for
क ते).]

— After the above, K₂ D_{2.3} cont. 1144*.

V₁ B_{2.3} D₁ D_{1.3} D_{1.3} T_{1.3} G₁ M₁ cont. after
1142*: B₂ ins. after 5: B₂ D₂ after 1144*: G_{2.3}
after 3:

1143* बह्नीमसेन सपैत्र विपुलैश्च भोजनैः ।

आचरन्मनसो राजा क ते धर्मस्तदा गतः ।

[(L. 1) D₁ D_{1.3} सपैत्र; D₂ T₂ G_{1.3} M₁ पुनः; G₁ पुनः
(for तदा). D₂ पुनः विपुलैश्च (submetric) (for the
posterior half). — After line 1, G₂ ins. 1146*. G₂
M₁ om. line 2. — (L. 2) V₁ B_{2.3} D₁ D_{1.3} s₁
आचरन्मनसो (V₁ 'ति') (for 'वस्त्रं'). G_{2.3} इत्युक्तमास्त्रं सपैत्र
(for the prior half). T₁ पुनः विपुलैश्चैव सपैत्रैश्च विपुलैश्च.
V₁ B_{2.3} D₁ D_{1.3} T₁ G₁ cont.: K₂ D_{2.3} cont.
after 1142*: B₂ ins. after 5: D₂ after 4:

1144* बह्नीमसेन सपैत्र विपुलैश्च भोजनैः ।

न प्रयच्छति बह्नीमसेन क ते धर्मस्तदा गतः ।

[(L. 1) K₂ [s] न्यतीते (for न्य). K₂ D₂ T₂ तु (for
च). B₂ बह्नीमसेन सपैत्र (for the prior half). V₂
B_{2.3} s₁ D₁ D_{1.3} s₂ s₃ transp. कर्णं कर्णं वर्यं. B₂ चतुर्दशे.
K₂ सपैत्र तदा गतः (for posterior half). — (L. 2) V₁
B₂ D_{2.3} प्रा (V₁ 'प्र') प्रयच्छति (for प्रयच्छति).]

— After the above, B₂ D₂ cont. 1143*; T₂ reads
5th; and G₁ cont. 1146*.

4 K₂ V₁ B₂ D_{2.3} s₁ T_{1.3} G_{1.3} M₁ om. 4. G₂ om.
4th. — 'S₂ (sup. lin. as in text) तदा (for तदा).

— 'K₁ दुःशासनवशं गतः. — 'K₂ D₂ ब्राह्मणश्च.
K₁ D₂ कर्णः. — After 4, D₂ ins. 1144*. On the
other hand, B_{2.3} s₁ D₁ D_{1.3} s₂ G₁ ins. after 4:
V₁ D₂ cont. after 1144*: B₂ after 1142*: T₁ M
ins. after 3: T₂ after 5th: G₂ cont. after 1143*:

1145* बह्नीमसेन सपैत्र विपुलैश्च भोजनैः ।

विपुलैश्चः पाण्डवा कृष्णे शापतं वरकं गताः ।

पश्चिमं दृष्ट्वा विपुलैश्च वरकं गताः ।

उपलब्धसि राधेय क ते धर्मस्तदा गतः ।

[(L. 1) V₁ D₂ बह्नीमसेन सपैत्र विपुलैश्च; B_{2.3} s₁ D₁ D_{1.3} s₂

सभायां प्राहसः कर्ण क ने धर्मस्तदा गतः ॥ ४

राज्यलुब्धः पुनः कर्णं समाह्वयति पाण्डवम्

गान्धारराजमाश्रित्य क ते धर्मस्तदा गतः ॥ ५

५२. (Ba.) Da: De 'मन्त्रं पुनः कृतं (Da 'मन्); Ti Ga: M पुनः कृतं वा पुनः; Ta मन्त्रं कृतं वा पुनः (for the prior half). Ba मन्त्रं कृतं; Ti Ga: M मन्त्रं कृतं (for the prior half). Da: Ti: Ga: M मन्त्रं कृतं (Da 'मन्). — After line 1, Da: De read line 4, repeating it in its proper place; while Da: Ga: Ma: 1142* after line 1. Ti: Ga: M om. lines 2-3. — (L. 3) Da मन्त्रं कृतं — (L. 4) Vi Da: (first time) Ta मन्त्रं कृतं; Da मन्त्रं कृतं; Ti मन्त्रं कृतं; Ga Ma 'मन्त्रं Ga 'मन्त्रं कृतं; Ma: 'मन्त्रं कृतं (for 'मन्त्रं) Ba मन्त्रं कृतं कृतं कृतं (for the prior half).]

— After the above, T₁ G₁ M ins. 1142*.

5 Ka Ba Da.s: Ti G M om. 5th. — 1) Vi
Ba.s Dni वाँदाव. — To read 5th after 1143rd.
— 2) To वाँदा शकुनिमात्रिय. — After 5, Ba ins
1143rd and Ba ins 1141st. On the other hand, Vi
Ba.s Da Dni Dni Da.s: Ti ins. after 5: Ka G
om. after 1143rd. Ba after 1143rd. Ba.s Da Ti Ma
after 1143rd. Da Ma.s after 1143rd. Ga after line 1
of 1143rd.

1146* यदाभिमानं बहुषो युद्धे ज्ञानमहारथाः ।

परिवार्य रमे बालं क ते धर्मसादा गतः ।

[(D₃ om. line 1. — (L 1) B₃ D₃ मरिचकं वरा वरं
(for the prior half). B₃ D₃ रतेवरी; D₃ T₁: G₁:
M₁-s रुषि म्मु(T₁ म्मु) (for रुषे म्मु). — (L 2) K₃
T₁ ग (T₁ व) रतेव; D₃ T₁ G₁: M₁-s वरं रतेव (hyper-
metrisie) (for रते वरं). B₃ D₃ विरं वरुवरं; D₃:
अवर्तं वरं रतेव (for the prior half).]
D₃ T₁ cont.:

Dp: To cont.:

1167* यद्येव धर्मज्ञानं न विद्यते हि

किं सर्वथा शास्त्रविशेषमेव ।

अथैव धर्माणि विशदयन्मुनः

तथापि नैषाद्य विमोक्ष्यमे त्वम् ।

बन्धो ह्यैर्निर्मितः दुष्करेण

जुनस्यैवा राज्यमवाप वीर्यात् ।

प्रधानाध्यापकवाचस्पतिवाचस्पति

अथैव समस्ताः परिपूज्यन्ते ।

निहन्त्य सप्तमसमरे मयूखाः

महाभारतम् ।

सत्यं गन्तव्यं आत्मनि

अर्थाभिप्रायः सर्वत्र सन्निहितः ।

एवमुक्ते त राधेये वासुदेवेन पाण्डवम् ।

मन्युरभ्याविशतीत्रः स्मृत्वा तच्चदनंजयम् ॥ ६

तस्य क्रोधेन सर्वेभ्यः श्रोतोभ्यस्तेजसोऽर्चिषः ।

[(L. 1) Dm dāve (for dāve). — Dm om. lines 3-6. — (L. 7) T: वासुधा वासुधा हि सीताम्. — (L. 8) T: वासुधा वासुधा हि सीताम्. — (L. 9) T: वासुधा (for वासुधा). T: वासुधा (for वासुधा). — (L. 12) T: वासुधा (for वासुधा).]

Don To cont.: Ms cont. after 1146*:

मंजुषू त्रयः ।

1148* एवमकलदा कर्मो वासदेवेन भारत ।

कर्मणावनतो भूया नोचरं किंचिदप्युदात्तम् ।

कोषाग्रहणमापीष्टो धनुःकाम्य भारत ।

योधयामाल वै शार्ङ्ग महादेवपराक्रमः ।

लोऽप्यधीऽहामुदेवः कर्तुं पुरुषर्षभम् ।

दिश्यास्तेनैव निर्भिद्य पातयाम्य महाबल ।

[T: Ms. om. the ref. Ms. om. line 1. — (L. 2)
T: प्रसन्न (for प्रसन्न) — (L. 3) T: प्रसन्नमनोहो.
Om: प्रसन्नः — (L. 5) T: Ms. कस्तुनं. — Ms. om.
line 6.]

6 Before 6, 8 K V1 Ba: Dn1 D1-7 ins. संजय उवाच. Ds reads 6 twice. — ^a) M उवाचि (for उवाचे तु). B: Ds (second time) ब्रह्मेदमुपवमानोपि (Ds 'तो वै'); Dn1 T: एवमुक्त्यु देवेन. — ^b) Ds बाबुदेवे तु. 8 K1,2,4 नातः; B: Ds (second time) सूत्रः (for पाण्डवम्). Dn1 T: क्रोधमाणाचक्षुर्बुधः — ^c) Dn1 मन्त्रुम्. V1 जयावित्तम्; D1,2 जन्म (Ds 'त्वा'नि'; Ds (first time) जन्म' (for जन्मा'). Ks B: तीर्थ; Ba: Dn1 Ds (first time) T: G1,2 M जोरं; Ds तुम्हं (for तोम्हः). B: Ds (second time) क्रोधं परमात्मने; T: G1 हं (G1 स)मन्त्रुणावित्तजोरं. — ^d) Dn1 D1 सुखा (for समुखा). K1 V1 Ba लघु; Ds वैच; Ds (first time) हेन; Ds (second time) तत्र (for लघू). B1,2: Dn1 D: M1 चन्द्रजयः. Ks Ds स्मृत्वा तत्रा (Ds 'च')स किमिव. — After 6, V1 reads 8st.

7 Da om. (hapl.) 7^a-8^b. — *) K^a लतो; G² लदा (for लतल). V: B: Dm S (T: missing) कुलल (for लोलेन). Cv as in text. — *) K: डेलोमल (sic); K^a लोले; B: लोले; B: Dm D.L.A.T. लोले (D: डेलमल; D: लोले; T: लोले; C.A. लोले" (as in text). V: लु लोलेल; D: लललो"; S (T: missing) लललल (for डेललो). Cv as in text. — *) K^a

C. B. 1787
P. B. 1712
K. B. 9.8.27

प्रादुर्गमन्महाराज तदद्भुतमिवामवन् ॥ ७
तं समीक्ष्य ततः कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम् ।
अभ्यवर्षन्पुनर्वैष्णवमकरोत्प्रथमर्जने ।
तदस्त्रमस्त्रेणाचार्यं प्रजहागम्य पाण्डवः ॥ ८
ततोऽन्यदस्त्रं कौन्तेयो दयितं ज्ञातवेदसः ।
मुमोच कर्णमुद्दिश्य तत्प्रजज्वाल वै भृशम् ॥ ९

V1 B D (D2 om.) S (T2 missing) तदा (T1.2 G M 'तो') राज्ञः (for महाराज).

8 D2 om. 8th (cf. v. 1. 7). T2 reads 8th twice. — *) V1 B1.2 D1.2 D2.2.3.4.5 T2 (first time) ततः; B2 T1.2 (second time) G M स (for तं). D2 G1 पुनः (for ततः). T1.2 (second time) G1.2 M कर्णं (for कर्णो). — *) B2 धनंजयः. S (T2 missing; T2 second time) प्रसङ्गासौर्षं T2 'सं' धनंजयः (G1 'सं'). — V1 reads 8th after 6. — *) D2 प्रकर्ष-
तं (for अभ्यवर्षन्). T1.2 (second time) G1 Ms-1 ववर्ष
कर्णोपि तदा; G1.2 ववर्ष शरवर्षाणि; M1 ववर्ष तस्य यज्ञाश्च
(sic). — *) M1 नाकरोत् (for अक*). K1-3 रथ-
मर्जने; K1 V1 B (except B2) D2.1 D2.2-3 T2 (first
time) M1 'सज्जने' (K1 'ते'); D2.1 D1.2 'सज्जने' (for 'सज्जने').
T1.2 (second time) G1 Ms-1 पार्यबाणसमाहतः; G1.2
विबाणः सुवन् तदा. — After 8th, N T2 ins.:

1149* ब्रह्मास्त्रेणैव तं पार्यो ववर्ष शरवृष्टिभिः ।
[S K1.2.4 D2 च (for [य]न). K1 राज्ञे (for तं पार्यो).]
while G1.2 ins. after 8th:

1150* कर्णोऽपि ततो राजन्कोचरकान्तलोचनः ।

[G1 तदा (for ततो).]

— B2 om. 8th. — *) B2 ततोऽस्त्रम् (for तदस्त्रम्). V1
B1.2 D2.2.3 S (T2 missing) अस्त्रमस्त्रे (G1 'मंत्रे') न संवार्य.
— *) K1 प्रहरस्य; D2 D1.2 प्रहृष्टार (sic); T2 प्रजहाते
(for 'हार'). K2 [जा]हु; B2 D2.1 D2.2 T1.2 G2.2 M च
(for [च]स्य). K1 T1.2 G2.2 M पाण्डवं (K1 'व'). G1
प्रसङ्गिप्रसङ्गोचरम्.

9 *) S K1.2 B1 G1 [S]म्यः; B2 [S]म्य (for अम्य).
K1 D2 कैतेव. — *) D2 उद्विष्टं (for द्युष्टं). B2
D1.2 ज्ञातवेदसं. — *) K1.2.4 D1 M1 जादिश्य (K1
'स्य'; K1 'स्य' (for उद्विष्ट). — *) K1 तच्च प्रज्वाल; V1
damaged (for तत्प्रज्वाल). V1 B1 damaged; B2.2 D2
ते तदा; B2 वैपुलं; D2.1 D2 S (T2 missing) तेजसा
(for वै भृशम्).

10 *) D2 तदा (for ततः). K1 कर्णं. — *) K1
D2 D1.2 का (K1 स) महाभास (for क्षम). K1 D2 पाण्डवं

वारुणेन ततः कर्णः क्षमयाभास पावकम् ।
जीमूतैश्च दिशः सर्वांश्चक्रे तिमिरदुर्दिनाः ॥ १०
पाण्डवेयस्त्वन्तंभ्रान्तो वायव्यास्त्रेण वीर्यवान् ।
अपोवाह तदाभ्राणि राधेयस्य प्रपश्यतः ॥ ११
तं हस्तिकक्षयाप्रवरं च बाणैः
सुवर्णमुक्तामणिवज्रमृष्टम् ।

(for पावकम्). — *) D2 ततः (for दिशः). T2
जीमूतेन ततः सर्वांश्च. — *) K1 D2.1 D1.2.3 'दुर्दिनं' (K1
'नः') (for 'दुर्दिनाः'). D2 दिशश्चक्रे ततोऽपि; S (T2
missing) चक्रे वीरः (T1 दिशश्चक्रे) सुदुर्दिनं.

11 *) D2 स; T2 G M [अ]पि (for तु). — *)
T1 M सूर्यवन्; G1 लाघवान्; G2.2 तुलवन् (for वीर्यवान्).
— *) K1.2 D2 त (K1 य) द्वाभ्यां; B1 D2.1 D1.2 तदा-
(D2 'द')भ्राणि; D2 महाभ्राणि; T1.2 G ततोऽपि (for
तदाभ्राणि). — *) B1 damaged. D2.1 lacuna;
S (except T2; T2 missing) महारमनः (for प्रपश्यतः).
— After 11, K1 V1 B D (except D2.2) T2 ins. a
passage given in App. I (No. 42).

On the other hand, T1 G M ins. after 11: T2
after App. I (No. 42):

1151* तत्राद्भुतं भारत सुतपुत्र-

श्चक्रे चक्रे भूमिमनुप्रविष्टे ।

यद्योचयन्पाण्डवमुपवेगं

विन्याय चैनं दशभिः वृषकैः ।

ततोऽपि विदो भरतप्रवीरः

[5]

कर्णेन राजन्समेरेऽर्जुनस्तु ।

बभूव कोपेन भृशं प्रदीप्तो

वृतावलिक्तः सदसीव वह्निः ।

[(L. 1) T2 तदद्भुतं; M2-1 ततो (for तत्रा*). — (L. 2)
G1 चक्रे चक्रे. T1 च वै (for the second चक्रे). T2
भूमिगतं प्रविष्टे. — (L. 3) T2 अग्रसीव; M1 'हृत्' (for 'वेग').
— (L. 5) T2 [S]विदो; G1.2 प्रविदो (for स्ति*).
— (L. 6) T1 G2 च (for तु).]

12 *) K1 तद् (for तं). S1 K1.2 V1 B D
हस्तिकक्षया (D1 'ल')वरं. V1 च हस्तं; B1 D2.4 विहस्तं;
B2 वृहत् (sic); B2-3 वृहत्तं; D2.1 T2 च केतुं; D2 च बाणं;
D2 वृहत्तं; D2 विशस्तं; T1 G M द्वि केतुं (for च बाणैः).
— *) K1.4 B1-वज्रमृष्टं; K2 'अहं'; V1 B1-2.3 D2-4.5
'वृहं'; D2.1 D1.2.3 S (T2 missing) 'वृहं' (D2 'वृहं'); D2.2
'वृहं'; D2 वज्रकल्पं (for वज्रमृष्टम्). — *) S K1.2.4
काळे (for काल). K1 कांते प्रपञ्चोत्तमसिद्धयगतेः; V1 B
D2.2.1 T2 ज्ञानप्रकर्षो (T2 'दीप्तो') तमसिद्धय (B2 'विष') यत्तैः;

कालप्रयत्नोत्तमशिलिरयत्नैः

कृतं सुरुपं वितमस्कमुचैः ॥ १२

ऊर्जेष्करं तव सैन्यस्य नित्य-

ममित्रविश्रामनमीह्यस्यम् ।

विष्णुयातमादित्यममस्य लोके

त्रिषा समं पावकमानुचन्द्रैः ॥ १३

ततः क्षुरेणाधिरथेः किरीटी

सुवर्णपुष्पेन शितेन यत्तः ।

श्रिया ज्वलन्तं ध्वजमुन्ममाय

महारथस्याधिरथेर्महान्मा ॥ १४

यज्ञश्च धर्मश्च ज्ञयश्च मारिष

प्रियाणि मर्वाणि च तेन केतुना ।

तदा कुरुणां हृदयानि चापन-

न्यभूव हादेति च निखनो महान् ॥ १५

अथ त्वरन्कर्णवधाय पाण्डवो

महेंद्रवर्मा नलदण्डसंनिभम् ।

आदत्त पार्थोऽञ्जलिकं निपात-

त्महन्त्ररश्मेरिव रश्मिमुत्तमम् ॥ १६

मर्मच्छिदं शोणितमांसदिग्धं

वैश्वानराकेप्रतिमं महादेम् ।

Da: Da ज्ञानप्रबोधनमसिद्धिमुख्यै; Da: Da ज्ञानप्रबोधनम
 सिद्धिमुख्यै; (Da 'बुद्धै'); Da काले प्रबोधनमसिद्धिमुख्यै;
 Ti G काले (G काला) प्रबोधनमसिद्धि (G 'व्य' बद्धै); M
 कालप्रबोधनमसिद्धि (M 'व्य' बद्धै); — *) Ka कृष्णं;
 G: कृष्ण; G: कृष्ण; (for कृष्ण); Sa Kl: 4 Da: Da:
 G: 3 स्वकर्म; Da तव्यं; Kl: 5 V: विमनस्कमुख्यै; Ba: 4
 Da: Da: 1 S (Ta message) नपनीयनिर्घं (Pa 'पत्रं');
 G: 'विपरी'; Da विगर्भावच्छं (for विमनस्कमुख्यै).

13. ^a) K1 L1s यथास्वर्; Ks उर्जस्वरु; B1 D1 'स्वरं'; D1s जथास्वर्; Ds यर्जस्वरं (sic) (for उर्जस्वरं). S (T₂ missing) उर्जं (T₂ यत्); M₁ ओज/स्वरं ते सत्यं यत्स्व. — ^b) Ds विनाशनिष् (for 'सम्पत्'). Ds इक्षुर्; Ds अक्षि; Ds भीम' (for इक्षु'). T₁ द्विषसैन्यासाय-समुपकर्णं; T₂ द्विषसैन्यं चायनं भीमकर्णं; G₁ M द्वि-सैन्यविनाशानभीमकर्णं; G₂ s द्विषसेनायाधनं भीमकर्णं. — ^c) K₁ O क्षादिजमुपस; Ks Ds 'समं च; Ds 'समं हि; T₁ 'करस्य (for 'समस्य). Ds लोकं; T₂ om. (for लोकं). — ^d) B₁ s s D₁ s s समनिष्प; T₁ निष्प: समं; T₂ यथायनं (for निष्पा समं). Ks पावकरीसिमुकं (for 'भापयन्मै:).

14. *) T: G [अ]तिरये: (for [आ]ति'). K: V: B: D: D: S: S (T: missing) महात्मा (for किरीटी). B: -s D: v: वन: क्षुरमेण सुसंतिनेन; D: D: वन: क्षुरमेण सुसंति (D: सुसंति तिने (sic); D: वन: क्षुरेण प्रसुसंतिनेन. — *) S: K: s: वरेण वन: (K: 'वु:'); K: B: D: D: तिनेन वन: (K: 'वान्'); B: -s D: D: s: वनानि (D: 'व')वर्षमा (for तिनेन वन:). D: वनान्; D: वनान्; T: G: वन:; T: वनत: (for वन:). — *) K: वनतं (sic). T: G: s: वनान् (for वनतं). — *) T: वनं (for महा-). S: K: lacuna; G: [अ]तिरये: (G: 'व:') (for [आ]ति'). K: V: B: D: S: (T: missing)

किरीटी (for महात्मा). K. महाराजस्यार्थे महामहामा (sic).

15. ॐ Kṛom 15th. — *) Dn: T: M: दृष्यः; T:
G: M:-4 दृष्यं; G: 3 गर्व (for चर्मश्च). B: वनशः; D:
भिवयः; T: जलं; T: G: M: बलं (for प्रबद्ध). K: Dn:
जप' Dn: तथा विद्यानि; B: D: तथा त्रयोवि (for त्रयत्र
सावित्र'. — *) Dn: सर्वाणि; T: स्वपाणि (for विद्यानि).
Dn: कार्वाणि (for सर्वाणि). D: येन (for तेन). — *)
V: B: शोकं; B: 3 समं; B: 4 Dn: Dn: Dn: 4-7-8 सक्तं;
D: शोकः; T: युतं; T: हृतं; G: M: हुतं; G: 3 युतं (for
हता). D: हृतये विवेक्षे (for 'वानि चापहत'). Dn: D:
T: G: M: 4 [ज]वनद्. — *) Some MSS. निःसन्तो
— After 15, K: Dn: S (T: missing) ins.:

११५२* दद्यात्पुत्रं संपत्तिं पृथिव्यां
कुरुप्रवीरेण विकृतमायुः ।

नाशंसिरे सुतपुत्रस्य सर्वे

जब जना भारत के लक्ष्मीयाः ।

[(L 1) K_a Dn₁ इषा बर्षे पालिनामुसुराणि (K_a "कनिना).
 — (L 2) K_a ऐकंस्व. K_a Dn₁ जाहने (for खाणु).
 — (L 3) T₁ M₁ G₁ सुंतिरे. — (L 4) T₁ पराबर्षे (for
 (for बर्षे बना). K_a Dn₁ G₁ G₁ वरा (for बना).]

16 T.s G M om. 15^a. — ^a) Dni चवौ (for चवथ). Dni om. from पाण्डवो up to शोजिवमान (17^a). V1 B.s.s Das D.s.s.1: पावौ; B: घोरं (for पाण्डवो). — ^b) V1 Dai D: महेंद्रवज्राक्षणि; B.s.s D.s.s. 'ज्रातक'; D: 'ज्रायुष' (for 'ज्रातक'). Dai D.s. संनिमः (D: 'म'). D: महेंद्रवज्राक्षणिनिर्मलमहः; S (Ts missing) तयो महेंद्राक्षणिनिर्मलमहः. — ^c) D: पार्यायत्तिक; G.s. पार्यायत्तिक (G: 'त'). — ^d) Ts G M एकं (for उत्तमम्). T: तद्वत्परिमितप्रमाणकं.

17 ^a) Das. con. up to सोपितमंस (cf. v. l. 16).
S (T: missing) न(T: व)मंशिद्धं वागवरं सुपुंसं. — ^b)

7. 8. 4730
9. 8. 51. 41
7. 8. 98. 41

G. 2. 4799
B. 2. 91. 41
E. 2. 98. 41

नराश्वनागामुहरं श्वरलिं
पद्माजमञ्जोगतिमुप्रवेगम् ॥ १७
सहस्रनेत्राश्वनितुल्यतेजसं
समानकव्यादमिवातिदुःसहम् ।
पिनाकनारायणचक्रसंनिभं
भयंकरं प्राणभृतां विनाशनम् ॥ १८

Bs Da1 D1.1 महाश्वः; Ds S (Ts missing) उग्रलंते (for महाश्वम्). — *) Bs रथाश्वः (for नराश्व-). Ds -नागा-
मुहरिः. Ks (by corr.) अतिरं; V1 D1.1 सुबोरं; Bs.2 D1
श्वरलिः; S (Ts missing) प्रदीप्तं (for श्वरलिं). — *)
Ks पद्माजम्; V1 D1 अष्टपद्मम्; Bs पद्मसुपत्रम्; Ds
आकृष्टम्; D1 पद्मभाजम्; T1 वशाईम्; T2 G M वराईम्;
Ca पद्माजम् (as in text). Ks पुंजोगतिम् (sic); Ca अञ्जो
(as in text). Bs उग्ररूपं (for 'वेगम्').

18 *) Ks तुल्यतेजः; Bs.2.2 Dn1 'वीर्यं'; Ds चक्रतुल्यं;
T1.2 Gs.2 M तुल्यनिस्तेजः; Gs 'बाह्' (for 'तेजसं'). — *)
Ks V1 Bs.2 Da1 D1.1-2 विनासु कव्यादम् (Da 'तम्'); Ds
T1 G M यमाननं स्वात्तम् (T1 स्वात्तम्) (for समानकव्यादम्).
Da1 D1.1.1 जतीव (Da इवाञ्जु-) दुःसहं; T1 इवाञ्जुदुःसहं
(for 'विदुःसहम्'). Bs.2.2 Dn1 Ds कला (Bs हुता) नलं
स्वात्तमिवातिबोरं; T2 यमाननं स्वात्तमिवातिदुःसहं. — *)
M1 -नाक- (for -चक्र-). T1 G1.2 -दुःसहं (for -संनिभं).
— *) G1 प्राणभृतां. G2 हि नाशनं (for विना). — After
18, S (Ts missing) ins.:

1153* सुरेन्द्रसेनापतिशक्तिसंनिभम् ।

S (Ts missing) cont.: Ks Dn1 ins. after 18:

1154* जग्राह पार्थस्यमतिप्रहृष्टो

यो देवसंघैरपि दुर्निवार्यः ।

संपूजितो यः सततं महात्मा

देवासुरान्यो विजयेन्महेतुः ।

यं ये प्रहृष्टं प्रसमीदय युद्धे

चचाक सर्वं सचराचरं जगत् ।

स्वस्ति जगत्सादृश्यः प्रमुकुट-

स्तुत्यतं प्रेक्ष्य महाहर्षेणुम् ।

ततस्तु यं ये शरमप्रमेयं

गाण्डीवधन्वा धनुषि न्ययोजयत् ।

[(L. 1) Ks स्वहरेण हृष्टो; Dn1 स्वहरे प्रहृष्टो; M
प्रमिष्य' (for तदतिप्र'). — Lines 2-4 partly damaged
in Ms. — (L. 2) Ms यः (for यो). T1.2 Gs.2 Ms.2
दुर्निवारः — (L. 3) T1 Gs महात्मन्. — (L. 4) Ks T1.2
G Ms.2.2 देवसुखं च कवे नहेतुः (Ks Ms 'तु'; T1 'तु';

युक्त्वा महास्त्रेण परेण मञ्जवि-
द्विकृष्य गाण्डीवमुवाच सखनम् ।
अयं महास्त्रोऽप्रतिमो धृतः शरः
शरीरमिच्छामुहरश्च दुर्हदः ॥ १९
तपोऽस्ति तप्तं गुरवश्च तोषिता
मया यदिष्टं सुहृदां तथा श्रुतम् ।

Ts 'पुलिः). — (L. 5) Ks Dn1 नं (for वं). Dn1 प्रमुष्टं;
Bom. ed. प्रमुष्टं (for प्रहृष्टं). — (L. 6) G1 समुरामुरं;
Bom. ed. च चरा' (for सचराचरं). — Ts om. lines 7-8.
(L. 7) Ks स्वस्तिजगत्सादृश्यः प्रमुकुटम्; T1 कृतं जगत्सादृश्य-
मोहितं तदा; G1 यमप्रमेयं कवो वरति; Gs.2 कृतं जगत्सादृश्यो
हि (Gs 'योनि-') चक्रम्; M1 कृतं जगतो महर्षयो स्वस्ति इत्युपयो
हि चक्रम्; (sic); Ms.2 महार्षयो जगतः स्वस्ति चक्रम्. — (L. 8)
Ks तमुपतप्तं प्रेक्ष्य महानहेतुः; T1 G M तमुपतप्तं (T1 तमुपतप्तं; Ms.2
समुपतप्तं) इत्य महात्मनेषु. — (L. 9) Ks तप्तं विर' (for तु तं वै.).]

19 Ms.2 partly damaged. — *) K1 युक्त्वा;
Ks D1 युक्ता; Ds युक्तं; Gs युक्त्वा (for युक्त्वा). Gs
वरास्त्रेण (for महा'). Ds च तेन; T2 G Ms.2 वरेण (for
परेण). Ks V1 Bs.2 D1 चा (Bs वा) स्वस्ति; B1 Ds.2
चास्त्रं (Ds 'स्त्र-'); Dn1 Ds चापं; Ds चापुः; T1.2 G M
मंत्रैः (for मञ्जविद्व-). — *) Ś1 विकृष्य; Śs K1.2.4
विकृष्य; Ds विस्कार्य (for विकृष्य). Ds गांजीवम्; M1
पाण्डवम् (for गाण्डीवम्). Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2-3 M1
सत्वरं; Ds Ms.2 सत्वरं; T1.2 Gs.2 सुत्वरं; G1 पार्थः (for
सखनम्). — *) Ś1 Ks मयास्त्रोऽप्रतिमो; K1 मयास्त्रो-
प्रतिमो; Bs.2 Da1 D1.2.2 T1 G M महास्त्रप्रतिमो; Dn1 Ts
महास्त्रं (Ts 'स्त्र-') प्रतिमो; Ds मयास्त्रोऽप्रतिमो. Ks V1 Bs.2
Ds.2 T1 Gs Ms.2 [S]स्तु मे; Da1 D1.2 [S]स्तु ते; Ts
स्तुवन् (for धृतः). Dn1 Ds महास्त्र (Dn1 'स्त्र-'); G1.2
शरीरमः; M1 मेधरः (for धृतः शरः). K1 चरश्च (sic).
Ks अयं महास्त्रो प्रतिवातु मे शरः; B1 Da.2.1 अयं महास्त्र-
प्रतिमोऽयमे शरः. — *) Ks.2 शरीरं (Ks 'रि') मिच्छ; Ks
शरीरमिच्छ; V1 Bs.2-3 Dn1 Ds.2-3 Ts G1.2 M
शरीरहृत्; Da1 D1.2 'हृत्'; Ds 'मृत्'; Ds शरीरतां
(sic); T1 शरीरः; Gs शरीरमिच्छ. Gs M1 चासुहरश्च
(Ms 'र'). Śs सुहृदः; Da.2 T1.2 G1.2 Ms.2.2 दुर्हदा; Ds
दुर्हदः; Gs दुःसहं. Bs सुहृदश्च एव भीमसुहृदसंनिभः.

20 *) Bs Ds च; Ts हि; G Ms.2 [S]मि- (for
अस्ति). T1 कुर्वश्च (for गुरं). Gs पूजिता (for
तोषिता). — *) V1 B D Ms.2 वदी (Ds प्रदि) हं. Bs

अनेन मत्थेन निहन्त्ययं शरः

सुदंशितः कर्णमरिं ममाजितः ॥ २०

इत्युचिवांसं स मुमोच बाणं

धनंजयः कर्णवधाय घोरम् ।

कृत्यामयवीहिग्ममिवोत्रां

दीप्तामसखां युधि मृत्युनापि ॥ २१

ब्रुवन्किरीटी तमतिग्रहणे

"अयं शरो मे विजयावहोऽस्तु ।

त्रिधांसुरकेंदुसमप्रभावः

कर्णं समाप्तिं नयतां यमाय ॥ २२

तेनेषुवयेण किरीटमाली

ग्रहृष्टरूपो विजयावहेन ।

C. B. 1.
B. 2. 31. 40
K. 2. 28. 2002.

सुदंशः (for सुदंशः); Da सुदंशः; S (Ts missing) सुदंशं (for सुदंशः); Ba सुदंशः; Da वधा; S (Ts missing) वधि (for वधा); Ba वधि; Da सुदंशं वधा (by transp.); Ba सुदंशः; Ba च वधः; Dai Da च वधः; Da सुदंशं (for सुदंशः); — *) Vi अनेन (for अनेन); Ka मत्थेन; Da मत्थे नु; Da मत्थेन (sic); (for मत्थेन); Ka नवयु (for निहन्त्यु); Ba अनेन मत्थेन हि पांडवेयः; — *) Ka २३ सुदंशितः; Ka सुदंशितः; Vi B Dai Da २३; Gs Mi सुदंशितः; (Ba 'ते'); Dai सुदंशितः; Da २३ सुदंशितः; Da Ti सुदंशितः; Da Ts Gs Ms २३ सुदंशितः (Ms २३ 'ते') (for सुदंशितः); Gs अयं (for अयं); Ba Da अयमितिमत्थितः; Ba (marg.) अयमितिमत्थितः (for अयं ममाजितः); Ba ममाजितः; Ka ममाजितः; Ka ममाजितः; Ka 'जितं'; Vi Da २३; Dai २३ ममाजितः; Vi त्रिधांसुरः; Ba Dai Da ममोजितं (Da 'तः'); Dai Da ममाजितः; Da ममाजितः; Ti ममोजितः; M ममाजितः (for 'जितः'); — After 20, Ti ins.:

1153* वयोना लक्ष्मणस्य धर्मराजो द्वापरः ।

त्रिदिग्द्वयः सख्यपाटी तस्यैव जहि स्वजम् ।

21 Before 21, Ms ins. संजयः; — *) Ka [ऊ]-विवायः; Ba Da [इ]रमुक्त्वा (for [ऊ]विवायं); Ts [ऊ]बुवांसम् (for [ऊ]विवायं स); Ka Vi B D प्रमुमोच; Ti Gs Ms २३ मुमुचे च; Gs २३ प्रमुमुमुच; Ms मुमुमुच (for स मुमोच); Ba Da तं हरे (for बाणं); — *) Ka Da कुवा (for कुवा); Ti Gs कुवा ह्यवर्गानिरी (Gs 'स') प्रचोदिताः; Ts कुवा ह्यवर्गानिरी प्रचोदिता; Gs कुवा ह्यवर्गानिरी प्रचोदिता; Ms कुवा ह्यवर्गानिरी प्रचोदिता; Ms २३ कुवा ह्यवर्गानिरी प्रचोदिता; — *) Ms partly damaged; Da अशको; Da अशको (for अशको); Ti २३ G Ms २३ दया त्वं जहि सावर्षं मम.

22 Ba repeats 22 after 23. — *) Ba (second time) De हं (for सुवन्); Vi Ba २३ (second time) Da २३ [इ]वर्गानिरी; Ba Dai Da २३ [इ]वर्गानिरी; Da उपमुमुचिहो; Da २३ तमिति ग्रहणे S (Ts missing) तमिति (for तमिति); — *) S Ka २३ Vi Ba २३ (first time) Dai Dai Da २३-२३ हयं; Ka हयं; Da हयं (for 'अयं'); Ka

को (for शरो); Ba Ka Da विजयाव वो; Ba वस्तु (for 'वहोऽस्तु'); Ba (second time) Ts समजं कर्णाय तमप्रमेयं; Ti G (S) मुजरेवानो (Gs महाहवे) प्रवहेतुं न; Gs 'तुमे' हेतुं; Ms हयं देवा प्रवहेतोमेहेतुः; Ms २३ वधवायुजप्रवहेतोमेहेतुं; — Ts om. (1aph.) 22-23. — *) Ba Da Gs प्रभावः; — *) Ka Vi B (Ba first time) Dai Dai Da २३-२३ मयानो (Ka 'को'; Ba 'न'); Da रिपु मे; Da महाको (for ममाजित); Ba (second time) Da कर्णं विषकं विषमे निमज्जः; Ba 'मं'; Ti G M कर्णं (Gs 'जं'; वशी (Ti वशी) पांडवः त्रिपक्षी; — After 22, Dai S (Ts missing) ins.

1154* ततो विमुक्तो बलिना महेयुः

प्रशक्तवामास दिशो नमज्ज ।

[(L. 1) Dai नवा (for ततो); G विमुक्तो बलिना (for 'को बलिना'); Dai [म]हेयाः (for महेयुः); — (L. 2) Ti G ततो दिग्द्वय (by transp.)]

23 Ts om. 23nd (cf. v. 1. 22). Da om. 23. — *) Ka तं च (for तेन); Ka २३ [इ]वरी (Ka 'वा') वयं; Ba [अ]वरी वयं (for [इ]वरी वयं); Dai किरीटमाली; — *) Ka ग्रहृष्टवोचः; Da 'वोच' (for 'वोच'); Ka २३ विजयाव वाहेन (Ka 'व वोचु'); Ka विजयावहोवा (sic); — *) Da त्रिधांसुरकेंच; Da उपान चक्रेतुः; Ts त्रिधाव कर्णेतुः (for त्रिधांसुरकेंच); Ba तमप्रमे ये; Dai Da २३ 'प्रमेन; Ts 'प्रभावः; — *) Ka २३ विमुक्तं (for विषकं); Dai Da २३ Ts कर्णं विषि (Ts 'व') कं विषमे निमज्जः; — Ti G M subst. for 23; Dai ins. after 23:

1157* सैन्धवान्देवानि च विप्रमोक्ष

गाण्डीवमुक्तैर्विजयेन महेः ।

तेनाहुनः सख्यपाटीयम्वा-

चिह्नोऽश्वरसुवमुक्त्वा राजन् ।

[Gs om. lines 1-2. — (L. 1) Gs [अ]जीवति. Ti विजयैः; Ms 'मुक्ष'. — (L. 2) Gs गाण्डीवमुक्तं ततो महावा. — (L. 3) Gs देवाहुनसख्यपाटीयवस; Gs ततोहुनसख्य स कीपके.]

Ti G M cont.: Ts cont. after line 6 of 1150*:

1158* तिर्यं पयसाज्जलिषेयं सूर्यं

कापोजस्य पञ्चाक्षरीं जगाम ।

C. 8. 6787
S. 8. 81 30
E. 8. 88-89.2A*

निघांमुर्ध्वेन्दमप्रमेण

चक्रं विषक्तं रिपुमाततायी ॥ २३

तदुद्यतादित्यमानवर्चसं

शरन्नमोमध्यगभास्करोपमम् ।

वराङ्गमुर्व्यामपनचमृपने-

दिवाकरोऽस्तादिव रक्तमण्डलः ॥ २४

तदस्य देही मतनं सुखोदितं

स्वरूपमत्यर्थमुदारकर्माणः ।

परेण कृच्छ्रेण शरीरमत्यज-

दृढं महर्दीव समङ्गमीश्वरः ॥ २५

शरैर्विभुषं व्यसु तद्विवर्मणः

पपात कर्णस्य शरीरमुच्छ्रितम् ।

सवद्वर्णं गैरिकतोयविस्रवं

गिरैर्यथा वज्रहतं शिरस्तथा ॥ २६

देहात्तु कर्णस्य निपातितस्य

तेजो दीप्तं खं विगाह्याचिरेण ।

[(L. 1) T₂ शिरः (for छिन्नं). — (L. 2) T₂ M₂-4 च (for स्य);]

On the other hand, K₄ V₁ B D₁ D₂-7 T₂ ins. after 23: D₁ cont. after 1157*:

1159* ततोऽर्जुनस्य शिरो जहार

वृत्रस्य वज्रेण यथा महेन्द्रः ।

शरोचमेनाञ्जलिकेन राव-

सदा महाक्षप्रतिमशितेन ।

पाथोऽपराद्धे शिर उच्यते

वैकर्णस्यैव महेन्द्रस्युतः ।

तद्व्यापत्तञ्जलिकेन छिन्न-

मथास्य कायो निपपात पश्चात् ।

[(L. 1) T₂ तेन (for नतो). K₄ — (L. 2) वज्रेण वृत्रस्य (by transp.). B₂ नरेन्द्रः; D₂ नरेन्द्रः (for महेन्द्रः). — (L. 6) T₂ नमोद चारि (for वैकर्णस्य). D₁ D₂ T₂ [आ]नु (for [अ]नु). — With lines 7-8 in T₂, cf. 1158*. — (L. 8) V₁ D₂ अपातः; D₁ तपातः.]

24 Ś K₁-3 D₂ om. 24^{ab}. D₂ om. 24. — *) T₂ M₂ तम् (for तद्). B₂ G₁ उच्यते; T₂ अद्भुता; T₂ G₂ M उद्भुता (for उच्यते). D₁ G₂ तेजसं (for वर्चसं). D₂ ततोऽपराद्धेनमानवर्चसं. — *) K₄ शरो-चमो मध्यग (for शरन्नमो). V₁ मध्यगताशरोचमं. T₂ M शिरः सु(M₂ शिरस्तु; M₂ शरस्तु)मध्यदिनभास्करविवर्णं; T₂ शिरस्तु मध्यदिनभास्करविवर्णं; G शिरस्तु (G₁ 'रस्तु; G₂ 'रस्तु)मध्यदिनभास्करविवर्णं. — After 24^{ab}, K₂ ins.:

1160* शरेण कर्णस्य शिरो जहार ।

— *) D₂ वीर्याणम्; G₂ वीर्याणम् (for वराङ्गम्). D₂ व्य-तद्. K₄ च भूपते; B₂ D₂ चभूपते; B₂ वृषस्य; B₂ D₁ D₂ S (T₂ missing) चमृमुले; D₁ D₂ च भूपते (for चम्). — *) D₂ M₂ रक्तमण्डलं.

25 T₂ om. 25. — *) K₂ V₁ B₁ D₂ D₂ D₂ D₂ D₂ समस्य; B₂ D₁ D₂ M ततोऽस्य; D₂ समस्य; D₂ तं तस्य; T₂ तस्य (for तदस्य). K₁ D₁ T₂ देहे; K₂ V₁ B D₁ D₂ D₂ D₂ G₁ देहे; D₂ जीवः (for देही). K₂

G सुलेधितं; V₁ B D₁ D₁ D₂-2.5-2 सुलोचितं; D₂ सुयोधितं; T₂ सुलेधितं; M सुलेधितः (for सुलोदितं). — *) Ś K₁ 3.4 V₁ B D₂-3 S (T₂ missing) सुखम्; D₁ रूपम् (for स्व). T₂ G M सुखं सुगंधि च (for उदारकर्माणः). — D₂ reads 23^{ab} on marg. — *) K₂ शस्त्रेण; K₄ शस्त्रेण (for कृच्छ्रेण). K₂ शरैर्वैथा-त्यजद्; V₁ शरैर्यथा; B D₂ 4.7 T₂ शिरः समं; D₁ D₂ शनैर्यथा; D₁ शिरं समं. K₁ अत्यजद्; D₂ G₁ अत्यगाद् (for [अ]त्यजद्). D₂ परेण कृच्छ्रेण शरो यथात्यजद्; C₂ वरेण कृच्छ्रेण शिरः समत्यजद्. — *) K₁ गुहंमहर्दीव (sic) (for गुहं महर्दीव). D₁ D₂ महर्दीव; D₂ महर्दीव (for महर्दीव). V₁ B₁ D₁ D₂ सुसंगमीश्वरः; D₁ समग्रं. K₂ गुहं सस्यदो वसुसंगमीश्वरः; K₄ गुहं महर्दीवशसंगं; B₂ गुहं महर्दीपसंगांगं (sic); B₂ गुहं शनैर्महर्दीव संगं; D₂ गुहं यथा सर्वस्यद्; D₂ गुहं महर्षि च समग्रं; D₂ गुहं गुह्यैव व्यपसंगं; T₂ G₁ गुहं महर्षी नि(G₁ गुहान्महर्षि)-वसन्महर्षरः; G₂ गुहान्निस्त्रिरसन्महाभुवि; G₂ M गुहा-न्महर्षी नि(G₂ 'र्षी)वसन्निवेधरः; C₂ ग्रहं महर्षीव-समंगमीश्वरः.

26 *) K₂ व्यनुजः; K₄ विमग्नः; V₁ B₁ 2.4 G₁ विनुषं; B₂ D₁ D₁ D₂ 5.6 T₂ 2.5 M विमिन्नं; B₂ D₂ 4.7.8 विनुषं; D₂ विरुषं (for विमुषं). Ś विमुः; D₂ वसु (for व्यसु). V₁ B₁-2.4 (marg.) D₂ 7 तस्यवर्चसः; B₂ D₁ D₂ 4.5.5 M₂ 2 तस्यवर्चः(B₂ 'च)मणः; D₁ तस्यवर्चसः; D₂ सुवर्मणः; D₂ सूर्यवर्चसः; T₂ तद्विवर्मो; T₂ तस्यवर्चसि; G₁ तस्यवर्मणः; G₂ तद्विवर्मः; G₂ तस्यवर्मः; M₂ 2 तस्यवर्मणः (for तद्विवर्मणः). — *) T₂ G₁ 2 M उज्जितं (M₁ 'तः); G₁ अजितं (for उच्छ्रितम्). — T₂ om. 26. — *) K₂ वज्रघ्नं; G₁ सुवज्रघ्नं. G₂ T₂ G₁ 2 M गैरिकतोयभास्वद्. K₁ विखयो; K₂ विखवं; D₂ 4.5 विखवं (for विखवं). — *) V₁ T₂ गिरि-र. T₂ M वज्रहतः. K₂ शरस्तथा; D₁ महाशिरः; G₂ शिरस्तथा (for 'या).

27 *) D₁ च (for तु). T₂ विपाति तत्तदा (sic).

तद्वत् सर्वमनुपयोधः

पश्यन्ति राज्ञिहते स्म कर्णे ॥ २७

तं मोमकाः प्रेक्ष्य हं ज्ञयानं

प्रीता नातं मह मन्यैरकुर्वन् ।

नृत्याणि नात्रधुरनीव इष्टा

नामांमि चैवाद्भुतं ज्ञांश्च ।

बलान्विताश्चाप्यपरे सन्त्य-

अन्योन्यमाश्लिष्य नदन्त ऊचुः ॥ २८

दृष्ट्वा तु कर्म बुद्धि निश्चयः

इतं रथात्प्रायकेनावभिन्नम् ।

C. B. 4827
E. B. 34. 70
H. B. 38 100

— ¹) V₁ B D (except Ds) S (Ts missing) सर्व (Ba 'मे' (for दीर्घ). Ds missing; S (Ts missing) विद्यायै (for विद्याय). Ks V₁ B D S (Ts missing) [जा] विद्यायै (for [जा] विद्याय). — ²) Ba Ds -शिरः; Ms-a -शिराय. — ³) Ba पदपठिर्वाचो; Ds Ts Gs-संस्वरपठो; Ts संस्वरपठो. Ba M ने द (Ms लघु स्वरपठो (for पदपठिर्वाचय. — Ks V₁ B Ds Ds Ds-त ins. after 27th (ins after 28th T. text. after 1164th.

1161* तत्र. साङ्ख्यन्यायव्याख्या दृश्यते.

हंदा कर्म पाणिनेः साङ्गमेन ।

नदीय कृष्णस्य धर्मप्रदः

इष्टौ नदा इष्टमनुराशु शङ्खौ ।

[(L. 1) T. 474] for 1954 - (L. 2) T. 474

- After 1.11.2, 1.12.2, 1.13.2

116. * 1970-1971, 1972, 1973

विशेष के लिए धन्यवाद है।

हृत्प्रेक्षायां च प्रवेशमाणा

परायण कर्मसु सुखायकीर्णम् ।

— (L. 3) Ka गुणन; V₁ गुणोति. — (L. 4) Ba De
गुणो (for गृही). Ka Ba नय; Ba damaged; Da₁ Da₂
वनी (for वरा). Ba नयु नये; V₁ Da₁ नयिष्यती; T₁
नयिष्यती ही (for नयु नये)]

After the above, L4 cont. 1143* and T1 1166*.

28 *) V_i ने (for तं), K_a द्वेष्य (for निवृत्त), B_s
D_s दद्यात् नूनं योजनं (D_s तेति) कः सिंहनादान्; — *) D_s
प्रीत्या V_i B_s. s. s. D_s D_s-s. s. नाशान्; K_a प्रीत्या
नगरादयम्वयानकुर्वन्; B_s D_s नेहुरेष्टा (D_s नेहः संखे) निहतं
सुखपुत्रं; B_s D_s सैम्भै माघं भिन्ननाशनकुर्वन् (D_s
‘मन्धक’); S (T_s missing) प्रीत्या निवारं सुमुक्तः सतेत्या:
(T_s निवृत्त). — *) S_s D_s सुगोवि; G_s सुगोवि. K_a s.
B_s D_s D_s-s. s. तं (D_s con. सं. यपुर; D_s D_s वाचनुर;
— *) T_s O M चाणि (for चैव). K_a B_s ध्वजाक्ष
(for मुञ्जक्ष). — After 28rd, D_s ins. 1161*; while,
S K V_i B_s D_s D_s D_s-s. s. s. ins. after 28rd; D_s
cont. after 1161*:

1163* संवत् १९९९ चैत्र १०

पार्थ मन्मादममदीय इत्यादि ।

[(L. 1) Bi ~~सहित~~ Bi (for a) (L. 2)
Di ~~सहित~~ Di:

[illegible]

29^a) Ks om हृदा; Da Ds Tls G M om.;
Ds व (for तु); Ks भुवान् (for तु कर्ण); Da om.
कर्ण; Ks भुवि निस्सवं; Dni भुवि वा विषवं; Da भुवि
विषवं; Da भुवि निम्नवं (sic); Da भूमितले निरजं; Da
भुवि निस्सवं; Da भुवि निस्सवं; Ts तत्र मही पतवं; T
Ms-4 भूमिमनुप्रविष्टं; Gs भूमिनिदरं; Gs भीमपराकं
तं, M1 भूमिमनिदरं (for भुवि निदरन्). — ^a) V1
B Dai Ds-3 हृत्, Dni कृत्; Da रत्; Ms-4
हृत् (for हृत्). Śs V1 B-1 Ds-3 तवा (for
रवात्). Dni सायकैर; Śs [ज]रविष्टं; V1 B-1 Dai
Ds-3 [ज]निविष्टं; B-1 [ज]विष्टं; Da [ज]रविष्टं;
Dni [ज]कुम्भम्; Da [ज]निविष्टम्; Gs [जा]नेष्टं; Ms-4
[ज]नेष्टिवा (for [ज]रविष्टम्). Tls Gs हृत् (Ts Gs
हृत्) हृदात्पदेविद्यात् (Ts 'न; Gs प/विष्टं; M1 हृत्
रवात्सायकाद्यन्वा. — Ts om. (3 haph.) 29^a. — ^a) Śs
Ks मकानिलेव; Ks देहानिलेव (for मकानिलेव); Ks V1
Ds-3 Dni Ds-1 जद्रिन्; Ts G M जद्रिन् (for जद्रिन्). Da
संकल्पवृक्षं मादनेव भनं. — ^a) Ds (sup. lin. as in text)
Ks Ds जवने; Ks जवने; V1 B-1 Dai Dni Ds-3
Tls G Ms (sup. lin.) [ज]निविष्टं; B-1 Ms [ज]
निविष्टं; B-1 जवने; Ds जवने (for जवने). Ks Ds
निस्सवं; Ks निस्सवं; V1 B Dai Ds Ds-3 S (Ts
missing) प्रसवं; Ds विले (for विलाने). — Ks V1
B D (except Ds-3) ina. after 29: Tls G M cont.
after 1167^a:

C. B. 4008
B. B. 91. 10
K. B. 38. 12

महानिलेनाग्निमिवापविद्धं

यज्ञावमाने शयने निशान्ते ॥ २९

शरैराचितसर्वाङ्गः शोणितौषपरिप्लुतः ।

विभाति देहः कर्णस्य स्वरश्मिभिरिवांशुमान् ॥ ३०

प्रताप्य सेनामामित्रिं दीप्तैः शरगमस्तिभिः ।

बलिनार्जुनकालेन नीतोऽस्तं कर्णमास्करः ॥ ३१

1164* रराज कर्णस्य शिरो निकृत्

मस्तं गतं भास्करस्यैव विम्बम् ।

[(L. 1) Ks लिङ्गन्; Dn1 निकृत्. — T2 om. line 2. — (L. 2) Ks B2 Da1 D1.2.3 अस्तं गते; B2 T1 G2.3 M1.2 अ(M1 अ)स्ते गिते; Ds G1 अस्तादिरे (for अस्तं गतं).]

— After the above, T2 cont. 1161*, while B2.5 Ds cont. after 1164*:

1165* इतोऽप्यमाह्वय स तस्य देहः

परिप्लुतः शोणितौषप्रसेकैः ।

रराज कर्णस्य शरावकीर्णैः

स्वरश्मिज्वादावततो वयार्कैः ।

[(L. 1) B2.5 हुनो (for हुनो). — (L. 2) B2.5 प्रप्लुतः (for प्रसेकैः). — (L. 4) B2.5 सुदिनः (for स्वरश्मि-).] B2.5 Ds cont.: Dn1 cont. after 1164*: T2 after 1161*:

1166* प्रताप्य सेनां खलु पाण्डवीं रणे

शरांशुभिः पावकतुल्यदीप्तिभिः ।

किरीटिकालेन तु कर्णमास्क्रो

व्यनीयतास्तं दिवसावसाने ।

[(L. 1) B2 विष्टय (sic); T2 ततोऽप्य (sic) (for प्रताप्य). Dn1 T2 स तु पाण्डवो (for खलु पाण्डवी). — (L. 2) Dn1 T2 शरांशुभिर्नास्क्रोतुल्यदीप्तिभिः. — (L. 3) B2 किरीटिका तेन (for 'टिकालेन). B2 स; Dn1 तु; T2 हि (for तु). — (L. 4) B2.5 Ds प्रसज्य नीतोऽस्तं (B2 'तः स)-सुदीर्घवेद्य (Ds गिरि महावना-).]

On the other hand, T1.5 G M ins. after 29:

1167* तदावर्णं दृष्टुमुत्सव राज-

न्विभ्राजते पद्मविभाषनालम् ।

[(L. 1) G1 दृष्टुमुत्सव (for दृष्टुमुत्सव). — (L. 2) G1 विभाषितं (for विभ्राजते). T1 वने (for पद्म-).]

30 *) Ks अर्द्धितः (for आवित-). M2 सर्वांग- — *) Ks शोणितेन (for 'लौष-). M2.4 परिप्लुत- — *) S (T2 missing) रराज (for विभाषि). T1 G1 M2.4 देह- — *) B2.5 Da1 D1.5 स्वरश्मिभिर; G2 तस्योऽशुभिर (L. 2 स्वरश्मि-). B2.5 om. इव.

अस्तं गच्छन्त्यथादित्यः प्रभामादाय गच्छति ।

एवं जीवितमादाय कर्णस्येव पुर्जगाम ह ॥ ३२

अपराङ्गे पराङ्गस्य स्रुतपुत्रस्य मारिष ।

छिन्नमञ्जलिकेनाजौ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥ ३३

उपर्युपरि सैन्यानां तस्य शत्रोस्तदञ्जसा ।

शिरः कर्णस्य सोत्सेधमिषुः सोऽप्याहरद्भुतम् ॥ ३४

31 *) B2 om. प्रताप्य. Ds विष्टय; T1 संताप्य; T2 विष्टय; G1.3 M निष्टय (for प्रताप्य). Ks धारित्री; B1 अमिता; T1 बहुभिर; T2 आमित्रां; M1 आमित्रां; M2.4 तामैर्द्री; M2 (sup. lin. as in text) तामिर्द्री (for आमित्रां). G2 नष्टयसनमामित्रि- — *) T1 अर्जुनेन बलकाले. — *) S K गतोऽस्तं; Da1 D1.5 नीतोऽस्तं; T1 नितां (for नीतोऽस्तं). T1 -भास्करं.

32 *) Ds प्रस्तं (for अस्तं). G2 M2 गच्छद्. Ds तथा (for यथा). Ks आदित्य; T1 'त्यं. Ds प्रसज्य चांत आदित्यः. — *) Ks प्रभा व्यादाय. — *) Dn1 तथा (for एवं). — *) Ks Ds कर्णस्ते (Ds 'से)पुर. B2.5 Dn1 D2.5 T1.5 G2 M सः (for ह).

33 *) K2.4 D2.4.5 G2 Ca अपराङ्गे (for 'ङ्गे). S2 [S] परानस्य (sic); Ks अमार्तस्य; B1 'कृत्य; B1 Bom. ed. 'कृत्य; Ds पराङ्गे च; G2 परांगस्य; Ca. n. v. Madras ed. [S] पराङ्गस्य; Cc Cal. ed. [S] पराङ्गस्य; Cap पराङ्गस्य (as in text). G1 अपराङ्गापराङ्गे च. कुत्साः कन्यावस्थायां जातत्वात् अपराणि सर्वेभ्योपि बहुभिः अहानि दिवानि यस्य सोधमपराङ्गः कर्णस्य बहुवचस्कलेत्यर्थः । — *) B2.4 (marg.) Da1 Ca अ(B2 ग)तपूर्वस्य (for स्रुतपुत्रस्य). Ks मारिष; Ca 'व (as in text). — *) B2 छिन्नमञ्जलिके चैव; M1 छिन्नैः***** जौ. — *) T2 सोच्छ्रायम्; G2 सोत्सेधीम्; Cv सोत्सेधम् (as in text). B2 (marg.) अगमत् (for अपतत्). B2 पुनरादाय सावकः. Ca सोच्छेधमपतस्त्रिः (corrupt).

34 *) T2 सेनां तां; T2 G2 M1 सेनानां; G2 M2.4 सेनायां (for सैन्यानां). Ds यत्र पाण्डुबलम्योनि. Cv as in text. — *) Ks तदंजसा; V1 B1 तदंजसा; Dn1 तदंजसा; B2 ततोऽजसा. Ds दिवाकर इवापतत्; T1 G2.3 विनिर्गच्छितं (T1 'वहितं) जर्ण; G2 विनिर्गच्छितराजान्; M विनिर्गच्छितं (M1 'रत्नं) जर्ण. — *) Ks सोत्सेधे; Ds सोत्सेधम्; T2 M2 सोत्सेधम् (for सो-). — *) B1.4 D2.5 इषुणाया (B2 'प्रा)हरद् (for इषुः सोऽप्या). Ks सौराहरद्; B2.5 Dn1 सोत्सेधम्; Ds सोषद्; Ds जापद्; Ds तदद् (for सोऽप्याद्). S (T2 missing) इषुसद्वहद्गरे. — After 34, Ds S (T2 missing) ins.:

संजय उवाच ।

कर्णे तु शूरं पतिनं पृथिव्यां
अगचिनं शोणितदिग्धमात्रम् ।

हृष्टा जयानं भुवि मद्राज-
 शिखभजेनापययी रथेन ॥ ३५
 कर्णे हने कुरुषः प्राद्वन्त
 मयादिता गाढविद्वाश्च संख्ये ।

अवेष्टमाणा मुहुर्मुनस्य
ध्वजं महान्नं वपुषा ज्वलन्तम् ॥ ३६
सहस्रनेत्रप्रतिमानकर्मणः
सहस्रपत्रप्रतिमाननं शुभम् ।
सहस्ररश्मिर्दिनसंश्लेषे वया
तथापनक्षस्य शिरो वसुंधराम् ॥ ३७

C.
B. S. 91. 57
K. S. 98. 75

श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तवह्नितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥

165* तथिहो भवतमेष्ट सोमवामात्र मेदिनीम् ।
 वदन्तुवा मन्त्रात्र वाऽत्रिभुव गां गतः ।
 तं दृष्ट्वा समस्तविन्दकचमन्दे
 दृष्टोष्टं काचरपरीतकात्रात्रम् ।
 राधेयं दयवदुष्टमन्त्रिणम् [3]
 हीनाकुर्विभक्तो मुहूर्तनामीम् ।
 निःशब्दार्थं दत्तवोदमुक्तम्
 प्रथमं दत्तं एतद्विदुषः ।
 न सोममे सुवसुतन हीनं
 कुर्वन् दृष्ट्वात्र भव चन्द्रात्रम् । [10]

[illegible]

35 CL. N. E. 3rd, 6th. S (To morning) om. 35.
— ") 's दूया (for दूया). — ") 's शिराविन्.
— ") K. L. [उ (उपययी); K. उपययी; B. D. D. D. 4.7
[अ (अपययी); B. अ (अपययी) (for [अ (अपययी)).

36 *) Ka Va Di Dai Dai Di-a.s.v. हवे कों (by transp.); Ka कों हवे; Di हवे कों. — *) Da व (for वु). — *) Se Ka Di Dai Dai Di अवेव (Ba 'व' वाव; Ka Di अवेववाव (for 'वा). — *) Ka वपुव (for 'वा). — For 36, De subst.:

1169* हुते तु कर्म कुरवः प्रादुर्भवन् भवतर्हिताः ।
 साधुविद्वान् सर्वतो ये चाभौर्गोष्ठीयवन्मना ।
 भविष्यमाणाः पापंस्त चर्जन् भीषणकालवद् ।
 प्रवीर्यमैश्वर्यकारं प्रादुर्भवन्ति दिवो दशः ।

76

On the other hand, S (T₁ missing) (which reads it after 8.58.5) subst. for 36:

1170* कर्म हते पार्थम्यात्प्रदुदु-
 वैकर्म्ये धर्मात्तदाः सप्तम्याः ।

केतुं महान्तं वक्ष्यामि श्रवणमात्रम् ।

[Gr. om. lines 1-2. — (L. 1) Ti कौतव्य- (for कौतव्य-
मयात्). Ts इने कने विदुषा वै नगरवा. — (L. 3) M
अनेकमाम्. — (L. 4) Ti कपिला (for वसुधा).]

— After the above, S (Ts missing) cont. 1176*.

37 ^a) Śs Ks Ks-प्रतिमानः; Bs 'मल्लः; Ds 'मेव; Ts 'मेव (for 'मान-). Ds पारितोः; Ts कर्मणा; Ts-कर्म (for कर्मणः). — ^b) Ks Bs-s Dss Ds. 2. 2. 2. 2. Ts सहस्रमेव; Gs 'रदिनः; Gs. 'रदनेः (for 'पत्र-). Ks-प्रदिनं सुखं सुखं; Bs Ds-प्रदिनं लदानं (for-प्रतिमानं सुखम्). — ^c) Ds Ts. 2. Gs. M दिवसकृते (for दिवसकृते). — ^d) Ms लो (for लवा). Ds [ज]पदम्; Ms पदं (for [ज]पदम्). Ks. 2. V. B D S कर्मणिरो (for लव तिरो). Ds परावाः; Ds परावो (for परावपदम्). — After 37, Ds Ts G ins.

1171* ग्युहोरस्कं कमलनयनं तस्यैवावभासं
कर्म दृष्ट्वा मुनिं निपतितं पार्थिवानामितसम् ।

मन्दं मन्दं व्रजति सखिता मन्दिरं मन्दरदिनः ।

[(L 1) Ds कनकवदनं. T1 दीप्त- (for तप्त-) — (L 2) G1 पुनं (for कने) — (L 3) G1 कनैम् (for पुनम्). T1 G1 उद्दिष्टमतो (for त्वयो) — (L 4) Gs मंदर (for मन्दिरं). Ds मंदरद्वयेः]

Colophon missing in Ts. — *Day of Kargya's Generalship*: Ś K 1.2 = द्विदिने (Ś K 1. 'a') दुवदिनसे. — *Adhy. name*: Ś K V 1 B D (except De) T 1.5 G 2 कर्ग्याय; M 1 द्विदिने कर्ग्याय. — *Adhy. no.* (figures, words or both): Ś (see iv.) 50; Ś 67 (as in text); K 68; B 1 De 89; B 76; B 93; B 92; Da 101; De 71; T 1 M 109; T 100; G 107; G 2 M 2 108.

६८

संजय उवाच ।
 शन्यस्तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे
 बलानि दृष्ट्वा मृदितानि बाणैः ।
 दुर्योधनं यान्तमवेक्षमाणो
 संदर्शयद्भारत युद्धभूमिम् ॥ १
 निपातितखन्दनवाजिनानां
 दृष्ट्वा बलं तद्वत्तप्तपुत्रम् ।

68

Ts is missing in this adhy. (cf. v. 1. 8.60.32).

1 Ṣ K D₂s repeat 1st after 6. — ^a) B₁ D₂s
 निहतानि बाणैः; D₂ T₁ G₁ विपुलज्वलानि; T₂ G₂s M सृ-
 (T₂ सृ) दितज्वलानि (for मृदितानि बाणैः). D₂ (first
 time) मृषः (for बाणैः). — ^c) K₂ D₂ यातुम् (for
 यान्तम्). Ṣ K₁-s अववेक्षमाणं (K₂ 'ज'). — ^d) Ṣ K₁-s
 D₂s संदर्शयन् (K₁ 'वं'). B₂s D₂ ददर्श तं
 युद्धभूमिं युधोरः. — For 1st, D₂ subst.:

1172* निपातिते चाधिरथौ महारथे
 ज्वज* ये सोमकपाण्डवैश्च ।
 while D₂ S (Ts missing) subst. for 1st:

1173* ययौ स तेनैव रथेन तूर्णं
 हेलीकृतः सञ्जयसोमकैश्च ।
 [(L. 1) G₂ कर्ण (for तूर्ण). D₂ स शीघ्रम्; T₁ G हेलीकृतः.]
 On the other hand, B₁s D₂ subst. for 1:

1174* शन्यस्तु कर्णे निहते किरीटिना
 प्रसन्नं बलं प्रसमीक्ष्यारुण्यम् ।
 ययौ हते चाधिरथौ पदातुणे
 रथेन संश्लिष्टपरिच्छदेन ।

[(L. 2) D₂ [जा]त् (for [जा]त्). — (L. 3) B₂
 चाधिरथे.]

2 ^a) Ṣ निपातितः; K₂ B₁ D₂ 'लितं; D₂ D₂s
 निपातितः (for 'लित'). D₂ चाजिनागान् (for 'नार्य').
 — ^b) K₂ उद्धतः; B₁s D₂s विहृतं (for उद्धत).
 B₂s D₂ D₂ S (Ts missing) बलं च दृष्ट्वा हत-
 (B₂ निहृतं) सप्तपुत्रं. — After 2nd, S (Ts missing)
 reads 7th, and D₂ S (Ts missing) read 2nd after
 1176*. — ^c) D₂ दुर्योधनं; D₂ मद्राधियो. K₂ [S]सु;
 K₂ तु (for सु). B₁s D₂ D₂s परिपूर्ण- (for 'प्रति').
 — ^d) K₂ B₂ निक्षयः; B₂ न्यस्यसद्; B₂ न्यस्यसंश्च; D₂
 निक्षयः (for न्यस्य). K₁ जातरूपः; K₂ जातुं (for

दुर्योधनोऽशुप्रतिपूर्णनित्रो
 मुहुर्मुहुर्न्यस्यसदार्तरूपः ॥ २
 कर्णं तु शूरं पतितं पृथिन्यां
 शराचितं शोणितदिग्धगात्रम् ।
 यदृच्छया सूर्यमिवावनिक्षं
 दिदृक्ष्वः संपरिवार्य तस्थुः ॥ ३
 प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मृता-

जातं). K₂ मुहुर्मुहुर्न्यस्य सदा पतितं (sic); D₂ D₂s
 S (Ts missing) दीनो मुहुर्निक्षसत्ता (D₂ T₂ संश्चा;
 D₂ 'सदा'तरूपः; D₂ मुहुर्न्यस्यसदार्तरूपः.
 — After 2, Ṣ K D₂ D₂ D₂s ins.:

1175* चतराष्ट्र उवाच ।
 कथं नु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे
 दग्धस्य रौद्रेऽहनि विद्रुतस्य ।
 बभूव रूपं कुरुसञ्जयानां
 बलस्य बाणोन्मथितस्य संख्ये ।

[Of lines 1-4 of App. I (No. 43). — (L. 1) K₁s
 D₂ D₂ D₂s तु (for नु). — (L. 2) K₂ दुग्धस्य. K₂
 रौद्रेऽति (for रौद्रेऽहनि). Ca cites रौद्रा. Ṣ D₂ विद्रुतस्य
 (for विद्रु). — (L. 3) K₂ -संजयानां; D₂ -संज* (for 'सुख').
 — (L. 4) K₂ बाणोन्मथितस्य; K₂ बाणैर्मथि; D₂ बाणोन्मथिते च;
 D₂ बाणैर्मथिते* (for बाणोन्मथितस्य). D₂ D₂ कर्णे (for संख्ये).
 K₂ बलेन बाणोन्मथितेन कर्णे.]

3 Cf. 8. 67. 35th. D₂ om. 3. Before 3, Ṣ K D₂
 D₂s ins. संजय उवाच; B₂ चतराष्ट्र उवाच. — ^a) Ṣ
 कथं (for कर्ण). D₂ पृथिन्या. — ^b) Ṣ शराचितः; T₁
 G₂ 'चितं (for 'चित'). — ^c) Ṣ K₂ सूर्य (for सूर्यम्).
 Ṣ K₂s अवनिक्षो; D₂ 'तस्थं; D₂ S (Ts missing)
 'दि गतं (for 'निक्षं). — ^d) K₂ दिदृक्ष्वः (for 'क्ष्वः).
 D₂ सूर्यमिवाव; G₁ ते परिवार्य (for संपरि').

4 ^a) D₂ D₂ प्रहृष्ट (for प्रहृष्ट). V₁ D₂ G₁
 -विष्वस्तः; D₂ D₂ -वित्रष्ट; D₂ -वित्रष्ट; M₂-4 -विष्वस्त-
 (for -वित्रस्त). Co cites वित्रस्ता. K₂ -विषाग्ल- (sic);
 K₂ -सुखाश्च (for -विषण्ण). Co cites विषण्णा. K₂ V₁ B
 D S (Ts missing) -विष्विवाश्च (for -विस्मृताश्च). — ^b)
 G₁ तत्रापरे (for तथा). V₁ B (except B₂) D₂
 D₂s यरायणा; D₂ D₂ -हता हव; D₂ S (Ts missing)
 -समन्विता (for -गता हव). — Ṣ K₁ 2.4 D₂ om. (hapl.)
 4th. D₂ repeats 4th after 5. — ^c) G₂ पदे (for

सत्यापरे शोक्यता इवामवन् ।

परं त्वदीयाश्च परस्परं

यथा यथेषां प्रकृतिलयाभवन् ॥ ४

प्रविद्धवर्माभरणाम्बरायुधं

धनं जयेनाभिहतं हतौ जसम् ।

निष्कम्प कर्ण कुरवः प्रदुर्दुष्ट-

ईतर्पभा माव स्वाकुलाकुलाः ॥ ५

कृत्वा विमर्दं भृशमर्जुनेन

कर्म हतं केसरिणेन नागम् ।

दृष्ट्वा शयानं भुवि मद्रराजो

मीतोऽपसर्पत्सरयः सुशीवम् ॥ ६

मद्राधिपत्यापि विमूढवेत्ता-

2. 2.
 3. 3.
 4. 4.

परे). Ds (second time) स्वदीयात्. Ks V: B Das
Ds-a: (both times). च परस्परं ज्ञाता (Ks तथा; Ds
तथा); Ds S (Ts missing) च इमे विद्यां परे (for च
परस्परम्). — 4) Ds यथावत्सर्वं; T: Gs यथा यथेष्टं; Gs
यथा तथैवं. T: प्रतत्तात्; Gs: प्रतत्तात् (for प्रकृतिम्). Bs
यथा (for तथा). V: Bs-a Das Ds-a: T: Gs M तथा;
Ds om.; Ds Gs तथा; T: तथा; Gs युता (for [अ]-
भवत्). 5) Ca: यथा यथा इत्येवोक्तानिदानीं प्रकृतिसंज्ञा तथा
परे स्वदीयात्ताभवत्. 6)

5 ") B₁ K₁: प्रविष्टः; K₁ तं विदुः; K₁ प्रजहः; B₁
सविदुः; D₁: M₁: प्रवृद्धः (for प्रविष्टः). V₁ चमोत्तरना-
बरायुचं; B₁: D₁ D₁. १-१. १ चमोत्तरनाबरायुचा; D₁ T₁ G₁
'जायुचांतरं'; D₁ 'जालरायुचं'; G₁ 'जायुचांतरं'; G₁ 'जायुचांतरं'
(for 'जाम्बरायुचं'). — ') K₁ युदे जयेन (for चनजयेन).
B₁ जनिहता; D₁ 'हितं' (for 'हुतं'). K₁: B₁-s D₁ D₁
महोजलं; V₁ B₁: D₁ D₁-२. १. १ महोजला (for हुतौजलम्).
D₁ चनजयेनाप्रतिमौजला लदा; D₁ S (Ts missing) 'वेन
ग्रह' G₁ 'हु'तं महारथं. — ") K₁ D₁ D₁ D₁ T₁ G₁ M
विशाम्य; B₁ विशाम्य; G₁ निहत्य (for निशाम्य). V₁ कर्णः;
D₁ सूर्यः; T₁ G₁ केन (for कर्ण). — ") K₁ [जा]कुटा
यथा; B₁ D₁ [ज]पने यथे; D₁ [ज]मरंसया; Co[जा]-
कुटाकुटा: (as in text). D₁ S (Ts missing) हुत(D₁
मह'रथं केसरिधिव गोफले. — After 5, D₁ repeats 4th.
K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁ D₁. २. १. १ ins. after 5; D₁ after
the repetition of 4th; 8 (Ts missing) after 1170°:

1176* श्रीमन्न श्रीमैत्र महासन्नेन

नारद इत्यादि रोदसी कल्पयामः ।

आस्फोटयन्वाहते मृत्पथे च

हो कर्म आनन्दप्राप्तिसाधन ।

श्रीमद्वाल्मीकीयः

संस्कृत-संस्कृत

तस्मिन् काले काले काले

सुखायने निहिते ये उदासीन् ।

[(L 1) To Ga gu (for g). Ba गगनमेघ; Ba 'गुण'; Ba.s 'सूत्र'; Da: Da ददा सूत्र; Da गगनमेघ; 8 (To missing) ददा सूत्र (for गगनमेघ). — (L 2) Ba गगन

नाई (by transp.); Ba कृपा नाई. Ba कंपयिवा (for 'कान्').
 De S (T₅ missing) समुद्रपट्टे (G₂ M₁ 'मो') पटी (T₁ G₂
 'ति) कंपयं. — De om. line 3. — (L 3) Dai D₁:
 आनकोट्टे (for 'वन्'). K₂ D₁: हल्ले (for कल्ले). K₂
 कंपे व; Ba स प्रन्वन् (for कल्ले व). S (T₅ missing)
 आनकोट्टकल्लि कल्ले व (G₂ 'डेव'; M 'देव'). — (L 4) G₂
 व कल्ले (for कल्ले). G₂: इज्जयन् (for कल्ले). — (L 5)
 T₁: G₂ तवा (for तवैव). Ba Dai D₁: सौमक; T₅
 मद्रकः. K₂ संजयन्; D₁ संजयन्; D₂ पांजयन्. Ba D₂
 G₂: M तवा राजसंजयः सौमकाश्च. — (L 6) K₂ V:
 Ba Dai D₁: सत्तनुवैव; Ba 'जिरे व; D₂ 'नवापि; G₂
 'नुवापि (for 'नुवापि). — (L 7) K₂ इज्जियन्. — (L 8)
 Ba वैकल्ले; D₂ सुवत्तल्ले. Ba: Dai D₁ D₂: G₂ वै
 निहत्ते (by transp.); D₂ निनिहत्ते.]

— After the above, Dr S (Te missing) read 2nd.

6 *) B ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००} ^{१०१} ^{१०२} ^{१०३} ^{१०४} ^{१०५} ^{१०६} ^{१०७} ^{१०८} ^{१०९} ^{११०} ^{१११} ^{११२} ^{११३} ^{११४} ^{११५} ^{११६} ^{११७} ^{११८} ^{११९} ^{१२०} ^{१२१} ^{१२२} ^{१२३} ^{१२४} ^{१२५} ^{१२६} ^{१२७} ^{१२८} ^{१२९} ^{१३०} ^{१३१} ^{१३२} ^{१३३} ^{१३४} ^{१३५} ^{१३६} ^{१३७} ^{१३८} ^{१३९} ^{१४०} ^{१४१} ^{१४२} ^{१४३} ^{१४४} ^{१४५} ^{१४६} ^{१४७} ^{१४८} ^{१४९} ^{१५०} ^{१५१} ^{१५२} ^{१५३} ^{१५४} ^{१५५} ^{१५६} ^{१५७} ^{१५८} ^{१५९} ^{१६०} ^{१६१} ^{१६२} ^{१६३} ^{१६४} ^{१६५} ^{१६६} ^{१६७} ^{१६८} ^{१६९} ^{१७०} ^{१७१} ^{१७२} ^{१७३} ^{१७४} ^{१७५} ^{१७६} ^{१७७} ^{१७८} ^{१७९} ^{१८०} ^{१८१} ^{१८२} ^{१८३} ^{१८४} ^{१८५} ^{१८६} ^{१८७} ^{१८८} ^{१८९} ^{१९०} ^{१९१} ^{१९२} ^{१९३} ^{१९४} ^{१९५} ^{१९६} ^{१९७} ^{१९८} ^{१९९} ^{२००} ^{२०१} ^{२०२} ^{२०३} ^{२०४} ^{२०५} ^{२०६} ^{२०७} ^{२०८} ^{२०९} ^{२१०} ^{२११} ^{२१२} ^{२१३} ^{२१४} ^{२१५} ^{२१६} ^{२१७} ^{२१८} ^{२१९} ^{२२०} ^{२२१} ^{२२२} ^{२२३} ^{२२४} ^{२२५} ^{२२६} ^{२२७} ^{२२८} ^{२२९} ^{२३०} ^{२३१} ^{२३२} ^{२३३} ^{२३४} ^{२३५} ^{२३६} ^{२३७} ^{२३८} ^{२३९} ^{२४०} ^{२४१} ^{२४२} ^{२४३} ^{२४४} ^{२४५} ^{२४६} ^{२४७} ^{२४८} ^{२४९} ^{२५०} ^{२५१} ^{२५२} ^{२५३} ^{२५४} ^{२५५} ^{२५६} ^{२५७} ^{२५८} ^{२५९} ^{२६०} ^{२६१} ^{२६२} ^{२६३} ^{२६४} ^{२६५} ^{२६६} ^{२६७} ^{२६८} ^{२६९} ^{२७०} ^{२७१} ^{२७२} ^{२७३} ^{२७४} ^{२७५} ^{२७६} ^{२७७} ^{२७८} ^{२७९} ^{२८०} ^{२८१} ^{२८२} ^{२८३} ^{२८४} ^{२८५} ^{२८६} ^{२८७} ^{२८८} ^{२८९} ^{२९०} ^{२९१} ^{२९२} ^{२९३} ^{२९४} ^{२९५} ^{२९६} ^{२९७} ^{२९८} ^{२९९} ^{३००} ^{३०१} ^{३०२} ^{३०३} ^{३०४} ^{३०५} ^{३०६} ^{३०७} ^{३०८} ^{३०९} ^{३१०} ^{३११} ^{३१२} ^{३१३} ^{३१४} ^{३१५} ^{३१६} ^{३१७} ^{३१८} ^{३१९} ^{३२०} ^{३२१} ^{३२२} ^{३२३} ^{३२४} ^{३२५} ^{३२६} ^{३२७} ^{३२८} ^{३२९} ^{३३०} ^{३३१} ^{३३२} ^{३३३} ^{३३४} ^{३३५} ^{३३६} ^{३३७} ^{३३८} ^{३३९} ^{३४०} ^{३४१} ^{३४२} ^{३४३} ^{३४४} ^{३४५} ^{३४६} ^{३४७} ^{३४८} ^{३४९} ^{३५०} ^{३५१} ^{३५२} ^{३५३} ^{३५४} ^{३५५} ^{३५६} ^{३५७} ^{३५८} ^{३५९}

1177* सीमा प्रविष्टि प्रमाणपत्र

भारतस्य सर्वप्रथमः राष्ट्रपतिः ।

[(L. 1) Das Da gupāṭi. — (L. 2) V: B: 2: 4 Das
D: 2: 2: 7 ॐ (for वाणि). Di वाणि.]

— V: B (except B₂) D (except D₂) G₂ om. 6th. With 6th, Cf. S. 67, 38th. — *) T₁: G₁: M युधि (for युधि). — ^a) D₂ सरवाय (for सरयः). K₁ D₂ ल-; D₂ य (for यु). T₁: G₁: M डिङ्गवजेवापयवी रयेन. — After 6, S K D₂s repeat 1st and S (T₂ missing) ina. 1170°.

7 Ś K Da. 3 con. 7^{ab}. 8 (Ts missing) read 7^{ab}
after 2^{ab}. — *) B: मयाधिरविष्णु. V: B (except
B:) Da: Da. 1. 1 वैष्णु (for धारि). G: विष्णुधेया. — *)
Da: (म)पहृति; Rom. ed. 'हृत्' (for 'हृत्'). Da: S
(Ts missing) हृत् पद्मेनाहृत् (Da: 'नोपहृत्; Ts: 'नोपहृत्')
देव देव. — *) Da: Da: साहज; Da: होत (for सीत).
Da: S. (Ts missing) रवेण हृत्पद्मेनाहृत् (Ms. 4 सहज).

स्तूर्णं रथेनापहतध्वजेन ।

दुर्योधनस्त्रान्तिकमेत्य शीघ्रं

संभाष्य दुःस्वार्तमुवाच वाक्यम् ॥ ७

विशीर्णनागाधरथप्रवीरं

बलं त्वदीयं यमराष्ट्रकल्पम् ।

अन्योन्यमासाद्य हतं महद्भिः

नैराश्वनागैर्गिरिकूटकल्पः ॥ ८

नैतादृशं भारत युद्धमासी-

द्यथाद्य कर्णाक्षुनयोर्वभूव ।

प्रस्तौ हि कर्णेन समेत्य कृष्णा-

वन्ये च सर्वे तव शत्रवो ये ॥ ९

दैवं तु वचत्स्ववशं प्रवृत्तं

तत्पाण्डवान्पाति दिनस्ति चास्मान् ।

त्वार्थसिद्ध्यर्थकरा हि सर्वे

प्रसह्य वीरा निहता द्विषद्भिः ॥ १०

कुवेरवैवस्वतवासवानां

तुल्यप्रभावाम्बुपतेश्च वीराः ।

वीर्येण शौर्येण बलेन चैव

तैस्तैश्च युक्ता विपुलैर्गुणौघैः ॥ ११

अवध्यकल्पा निहता नरेन्द्रा-

स्तवार्थकामा युधि पाण्डवेयैः ।

तन्मा शुचो भारत दिष्टमेत-

त्पर्यायसिद्धिर्न सदास्ति सिद्धिः ॥ १२

एतद्वचो मद्रपतेर्निश्चयम्

— ४) Bs प्रभाष्य (for संभाष्य). Ss दुःस्वार्तम्; Ks V1 B Ds D1.2.3.4.5.6 दुःस्वार्तं (for 'तम्'). Dn1 Ds स बाष्प्य Ds आभाष्य दुःस्वार्तम् वभाष्य; Ds पश्यन् दुःस्वार्तम् सुमोच राजन्; S (Ts missing) पश्यन्सु- (Ts आसु-; M1.4 इत्यन्स दुःस्वार्तम् मुवाच राजन्.

8 Before 8, D2 ins. प्रत्य उवाच. — ४) Ds om.; Ts विकीर्णं; M1 उदीर्णं (for विकीर्णं). Ds पश्यत्यश्व- (for आनाश्व). Ds प्रगहमं (for प्रवीरं). — ४) Ks V1 B1.2.4 D2.3.4.5 S (Ts missing) हतैर (for हतं). Bs सुहृद्भिः; Ds S (Ts missing) क्षायाक्षैर (for महद्भिः). — ४) Bs नैराश्वयेति; Ts नराश्व नाश्वैर.

9 ४) Ds D1.2 न तादृशं; Ds नैतत्समं. Ds अतीव युद्धं तुमुलमयुत. — ४) Dn1 Ds तु; Ds om.; Ds S (Ts missing) हि (for [अ]ख). — ४) Ks स्तौ हि; Ds आसी हि; Ts प्रसी च; Gs प्रसी हि (for प्रसी हि). — ४) Ds Gs अन्ये हि; Gs अन्येपि (for अन्ये च). Ks शत्रवा ये; V1 'योपि; Ds शत्रुयोधा; Ds शत्रवो ये; Ts G M1.4 शत्रवा ये; M1 शत्रवेयाः (for शत्रवो ये).

10 ४) V1 B (except B1; Ds D1.2.3.4.5 वसाह; M1 वसह (for वसह). V1 स्वयम्; Bs स्वयं; Ts Gs स्वयं; Gs स्वयं M स्वयं (for स्वयं). Dn1 दैवं युवं पार्यवसाहयुवं; Ds दैवं तु यत्स्ववशं प्रवृत्तं; Ts दैवं तु यत्स्वव वशे प्र; Gs दैवं यत्स्वव वशे प्र. — ४) Dn1 D1.2.3 वत् (for वत्). Ss K1.1 Bs Ds 4 (Ts missing) विदंति; Ks नो हंति (for दिनस्ति). Ds तत्पाण्डवा जय- हितान्मान्. — ४) Ks तवार्थं; Ds यवार्थं (for तवार्थं). Ss Ks 'सिद्ध्यर्थकरा; B1.2 'सिद्धौ (B1 'ये) निरता; Ds 'सिद्धिकरा (for 'सिद्ध्यर्थं). B1.2 प्रवीरा; Dn1 तु सर्वे

(for हि सर्वे). — ४) Bs सर्वे (for वीरा). G2 निपता (for निहता). Ks प्रसह्य वीराणि हतापि षद्भिः (sic).

11 ४) Ks 'वैवस्वत. — ४) Gs 'प्रभो वा (for प्रभावा). Ds om. from वीरा up to बलेन (in 11'). Ks नृपतेश्च वीराः; Dn1 नृपते सुवीराः; Ds S (Ts missing) वरुणस्य चापि (Ds चैव) (for [अ]म्बुपतेश्च वीराः). — ४) Bs शौर्येण शौर्येण; Bs शौर्येण वीर्येण (by transp.). Co cites शौर्येण (for वीर्येण). Dn1 बलेन तेजसा; Ds S (Ts missing) पराक्रमेण; Ds बलेन दैवं (for 'न चैव). — ४) Ds ते तैश्च; Ds तैश्चापि Ds तैस्तैः प्र- (for तैस्तैश्च). B1.2 D1 युक्ता (for युक्ता). V1 Dn1 विविधैर; Bs D1.2 Ts G1.2 M विविधैर; Ts विनतैर; G1 ह्यमलैर (for विपुलैर). Ks गुणौघैः.

12 ४) Ds D1 निहतान् Ds न रुद्रास् (for नरेन्द्रास्). — ४) Ds ते पार्य- (for तवार्थं). Bs 'कामाद् (for 'कामा). — ४) Ks V1 B1.2 Dn1 D1.2.3.4.5 Ts Gs M1 तान्मा शुचो; Ts अस्मासु नो. — ४) K1 Ds पर्यायसिद्धिः; Dn1 'वसत्वं; Gs 'वसिद्धं; Ca 'वसिद्धिर् (as in text). Co cites पर्यायः. Ds तु दिष्टः तु नित्यः; Ts Gs M हि नित्य- (for सदास्ति).

13 Before 13, D2 ins. संजय उवाच. D1 reads 13 on marg. — ४) Ds Ts Gs स तद् (for वत्). — ४) K1 स्वं चापनीति; Bs स्वं चोपनीतं; Dn1 D1.2 'मुवाच'; Ds स्वं चापि नीतं; Ts स्वं विनीतं; Ts स्वस्यापनीतं; Gs स्वं चापनीतं (for स्वं चाप'). B1 Ts Gs M1.4 विविधैः Ds विविधैः; M1 [अ]म्बुपतेश्च (for विविधैः). — ४) Cf. 2'. Ds S (Ts missing) दुर्योधनोऽपुनरिति (Ds 'परि) पूर्णविजो- — ४) Cf. 2'. Ks B1 D1.2 विविधैः (for न्य'). Ds

सं चापनीतं मनसा निरीक्ष्य ।
 दुर्योधनो दीनमना विवर्तः
 पुनः पुनर्न्यश्नदार्तरूपः ॥ १३
 तं ध्यानमूकं कृपणं भृशार्त-
 मार्ताणनिर्दीनमुवाच वाक्यम् ।
 पश्येदमुग्रं नरवाजिनाम् ॥ १४
 रायोधनं वीरवृत्तैः प्रपद्यन् ॥ १४
 महीधराभिः
 सकृत्प्रविष्टैः शरविद्धमर्मभिः ।

तेर्विद्धलङ्घिष्य गतासुभिश्च
 प्रध्वस्तयन्नायुधवर्मवोधैः ॥ १५
 वज्रापविष्टैरिव चाचलेन्द्रे-
 विभिचपापाणमुग्रदुर्मोषवैः ।
 प्रविद्धघण्टाङ्कुशतोमरध्वजैः
 सहेममाळे रुधिरौघसंयुतैः ॥ १६
 शरावभिन्नैः पतितैश्च वाजिभिः
 शसद्भिरन्यैः क्षतजं वमज्जिः ।
 दीनैः स्तनङ्गिः परिपृच्छनेनै-

C. 2. 489
 B. 2. 24. 5
 K. 2. 20. 20

G₁ सुहुमुहुर्मिथमदात्तं (G₁ 'त' रूपः; T₁ G₁ S दीनमनो
 (G₁ 'दीनो'; G₁ 'मिथो') मिथमदात्तं रूपः. — V₁ B Dai
 Dn₁ D₁ S-₁ ins. an addl. colophon after 13; K₁
 after 14th. [Addy name: B₁ दुर्योधनमुवाच. — Addy.
 no.: B₁ 2); B₁ 93, Dai 102; D₁ 72.]

— After the addl. colophon, K₁ V₁ B Dai Dn₁
 D₁ S-₁ ins. a pas age given in App. I (No. 43).

— After the above, K₁ V₁ B Dai Dn₁ D₁ S-₁ ins.:

सं त्व उवाच ।

1178* दृष्ट्वा तु सैन्यं विनिवर्त्यमानं
 पुत्रेण ते मदप तत्परानीम् ।

सं त्वरूपः परिपृच्छेत्

दुर्योधनं वाक्यमिदं वमज्जिः ।

[B₁ om. the ref. — (L. 1) K₁ D₁ विनिवर्त्यमानं; V₁
 Dn₁ परिपृच्छेत्; Dai D₁ S विनिवर्त्यमानं (for 'वर्त'). — (L. 3)
 B₁ S-₁ D₁ S-₁ सं त्वरूपः; B₁ सं त्वरूपः. Dai D₁ S-₁ लोमरोधो
 (for 'वमज्जि').]

14 V₁ B Dai Dn₁ D₁ S-₁ om. 14th. — *)
 D₁ S-₁ रूपं (for 'रूप'). S₁ K₁ D₁ S-₁ नृणां रूपम्. — *)
 S₁ K₁ जालोवनिर्. T₁ G M राजन् (for 'वाक्यम्').
 — After 14th, K₁ ins. an addl. colophon. Before
 14th, K₁ V₁ B Dai Dn₁ D₁ S-₁ (marg.) S₁ M₁ S-₁
 ins. सत्य उवाच. — *) D₁ M₁ S-₁ [ए]वम्; D₁
 [ए]वम्; T₁ [ए]वम् (for [ए]वम्). D₁ G₁ M₁ उवाच
 (for 'उवाच'). M₁ योषैर (for 'यौषैर'). — *) D₁
 योषैर्योषैः. Dn₁ योषैः; D₁ योषैः; D₁ योषैः; G₁ योषैः; M₁
 योषैः (for 'योषैः'). S₁ सुवर्णः; K₁ S-₁ V₁ B D T₁ S-₁ G₁ S-₁ M
 सुवर्णः; G₁ सुवर्णः (for 'प्रवर्णः').

15 *) K₁ महापतेः; Dn₁ D₁ S-₁ च योषैः (for 'महा-
 पतेः'). — *) K₁ V₁ Dai D₁ S-₁ S-₁ प्रविष्टैः (for
 'प्रविष्टैः'). V₁ D₁ S-₁ विनिवर्त्यमानं विनिवर्त्यमानं (for 'विनिव-
 र्त्यमानं'). Dn₁ T₁ S-₁ G₁ M सकृत्प्रविष्टैः (T₁ 'सकृत्'; G₁ 'वर्णः');

शरभिघट्टैः (G₁ 'गणैः'); D₁ सकृत्प्रविष्टैः गवभिघट्टावैः;
 G₁ S-₁ मही प्रपद्यैः शरभिघट्टैः. — *) B₁ D₁ तेर्विद्ध-
 लङ्घिष्य; Dai D₁ S-₁ तेर्विद्धलङ्घिष्य; Dn₁ तेर्विद्धलङ्घिष्य;
 D₁ S (T₁ missing) प्रविद्धलङ्घिष्य (for 'तेर्विद्धलङ्घिष्य'). D₁ गत-
 प्रपद्यैः; T₁ गतासुभिः (for 'गतासुभिः'). B₁ S-₁ D₁ S-₁
 तेर्विद्धलङ्घिष्य समेतो वै. — *) K₁ प्रध्वस्तयन्नायुधवर्मवोधैः;
 V₁ 'वर्मवोधवर्मवोधैः'; B D₁ S-₁ S-₁ 'वर्मवोधवर्मवोधवर्मवोधैः' (D₁
 'वर्मवोधैः'); Dai Dn₁ D₁ S-₁ S (T₁ missing) प्रध्वस्तयन्नायुधवर्मवोधैः;
 (Dai D₁ S-₁ 'वर्मवोधैः'; Dn₁
 'वर्मवोधैः').

16 *) Dai D₁ S-₁ वज्रापविष्टैः; D₁ वज्रापविष्टैः; D₁
 T₁ S-₁ M वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः'). K₁ चाचलेन्द्रे;
 B₁ Dn₁ T₁ चाचलेन्द्रे; D₁ T₁ G M चाच (M₁ 'च') लोमरोधैः (for
 'लोमरोधैः'). — *) D₁ G₁ विनिवर्त्यमानं (for 'विनिवर्त्यमानं'). K₁
 सत्य; V₁ B Dai Dn₁ D₁ S-₁ सत्य; T₁ सत्य; G₁ सत्य
 (for 'सत्य'). B₁ D₁ S (T₁ missing) सुवर्णः (T₁ 'विनिव-
 र्त्यमानं' (for 'सुवर्णः')). — *) S K₁ S-₁ D₁ प्रवर्णः; Dn₁
 D₁ S-₁ प्रविष्टैः (for 'प्रविष्टैः'). G₁ 'वर्मवोधवर्मवोधैः' (for 'वर्मवोधवर्मवोधैः').
 K₁ लोमरोधैः; D₁ लोमरोधवर्मवोधैः (for 'लोमरोधवर्मवोधैः'). — *) K₁
 योषैः; K₁ योषैः; V₁ B D (except D₁) S (T₁ missing)
 योषैः (for 'योषैः'). B₁ संतुष्टैः; D₁ S-₁ T₁ S-₁ G₁ M-₁ संतुष्टैः;
 G₁ सुवर्णैः (for 'संतुष्टैः').

17 *) B₁ शरप्रविष्टैः; D₁ शरापविष्टैः; G₁ S-₁ 'मि-
 (G₁ 'व')वर्णैः; M₁ 'मि'वर्णैः (for 'वर्मवोधैः'). B₁ च योषैः;
 B₁ च योषैः; Dn₁ S (T₁ missing) सुवर्णैः; D₁ सु-
 वर्णैः; D₁ सुवर्णैः (for 'च योषैः'). — *) K₁
 वज्रापविष्टैः; B₁ वज्रापविष्टैः; T₁ S-₁ G₁ S-₁ M-₁ वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः'). V₁
 B Dai Dn₁ D₁ S-₁ T₁ S-₁ G₁ S-₁ M-₁ वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः').
 B₁ वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः'). K₁ वज्रापविष्टैः; T₁ वज्रापविष्टैः (for
 'वज्रापविष्टैः'). D₁ वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः'). (sic); D₁ वज्रापविष्टैः
 तेर्विद्धलङ्घिष्यैः; G₁ वज्रापविष्टैः (for 'वज्रापविष्टैः'). — B₁ om

महीं दक्षद्भिः कृपणं नदद्भिः ॥ १७

तथापविदैर्गजवाजियोधै-

मन्दासुभिश्चैव गतासुभिश्च ।

नराश्वनागैश्च रथैश्च मर्दितै-

महीं महावैतरणीव दुर्दशा ॥ १८

गजैर्निकृत्तापरहस्तगात्रै-

17^{ad}. D₄ om. (hapl.) from 17^e up to line 1 of 1180*.

— *) K₅ V₁ B (B₅ om.) D ((except D₅; D₄ om.) S (except G₁; T₅ missing) दीनं (D_{1.7} 'न') (for दीनैः). K₅ स्वसद्भिः; D₅ स्वसद्भिः; D₅ T₅ स्वसद्भिः; G₁ असद्भिः (for स्वसद्भिः). D₅ om. (hapl.) from परि up to दक्षद्भिः (in 17^{ad}). S₅ परिरेद्धः; K₅ 'बुल्य'; T₁ प्रविबुध- (for परि). — *) D_{1.5} M₁ मही (for महीं). M₁ om. from दक्षद्भिः up to निकृत्ता (in 19^{ad}). D₅ महीयमद्भिः क्षतजैर्बभूव; T₁ G M₅₋₄ मही नद- (G₅ पत)-द्भिः कृपणा (M₅₋₄ 'जं') बभूव; T₅ महीं नमद्भिः कृपणा बभूव.

18 D₅ M₁ om. 18 (cf. v. l. 17). — *) K₅ क्षराप-विदैर; B₅ D_{5.7} क्षराप- (for तक्षराप-). G₅ M₅₋₄ बौवैर (for 'बोवैर'). — After 18^{ad}, N (except D₅; D₄ om.) ins.:

1179* बलापविदै रथवीरसंघैः ।

[S₅ बलापविदै; K₅ महाप-; V₁ बलाप- (for बलाप-). V₁ रथवीरसंघैः; B₅ गजवाजिसंघैः; D₅ D₅ रथयोधसंघैः (for रथवीर-).]

— *) K₁ ममासुभिश्च; K₅ D₅ ममांशु- (D₅ 'शु'); T₅ पदाति- (for मन्दासु-). T₁ G_{2.5} चापि (for चैव). D₅1 om. from गतासु up to मर्दितै (in *). — *) D_{2.5} विमर्दितैर (for च म-). D₅ T₅ G₁ नरैश्च नागैश्च रथै- (T₅ हवै)श्च युवैर; T₁ G_{2.5} M (M₁ om.) रथैश्च नागैस्तुरगै- (M₅₋₄ 'श्च नरै)श्च युवैर. — *) D₅ G₁ जयैर्महीं (for मही महा-). K₅ सुदंशा; K_{2.4} D_{1.5} दुर्दंशा; V₁ D₅1 D₅ T₅ G M (M₁ om.) माति; D₅ दंशला (for दुर्दंशा). T₁ मही महात्रावरणावभाति.

19 D₅ om. 19^{ad} (cf. v. l. 17); M₁ om. up to निकृत्ता (cf. v. l. 17). — *) K₁ गजैर (for गजैर). K₅ निकृत्तावर-; K₅ निकृत्तावर-; V₁ D₅1 D_{1.5.5} T_{1.2} M₅₋₄ निकृ- (M₅ 'वृ')त्तावर-; B_{1.5-4} D_{5.7} 'सायक- (B₁ न-); B₅ 'सायक-; D₅1 'सैवैर-; Bom. ed. 'सैवैर- (for 'सायक-). D₅1 हस्तिगात्रैर; D₅ T_{1.2} G₁ M गात्रहस्तैर (for हस्त-गात्रैर). — *) K_{1.2.4} D₅1 D_{1.5} रुद्रपमानैः; D₅ उद्देष्ट- (for उद्देष्ट-). — S K V₁ B D₅1 D₅1 D_{5-4.5.7.5} ins. after 19^{ad}: D₄ after 17^{ad}:

रुद्रपमानैः पतितैः पृथिव्याम् ।

यश्चस्त्रिभिर्नागराश्वयोधिभिः

पदातिभिश्चाभिमुखैर्हतैः परैः ।

विशीर्णवर्माभरणाम्बरायुधै-

र्वृता निशान्तेरिव पावकैर्मही ॥ १९

शरप्रहाराभिहतैर्महाबलै-

1180* विशीर्णदन्तैः क्षतजं वमद्भिः

स्फुरद्भिरातैः कर्णं रणाजिरे ।

प्रकीर्णतुण्डीरपताककेतुभिः ।

सुवर्णजालावतलैर्वृताहृतै-

महीं विषहृषौर्जलदैरिवावृता ।

[5]

[D₄ om. line 1. — (L. 1) K₁ D₅ (before corr.) क्षतजैर (for 'जं'). K₁ वसद्भिः — (L. 2) K₁ आतैः; K₅ आतैः; D₅ आतैः (for आतैः). K₅ करणं; D₅ कुरुणां (for करणं). K₅ B_{2.5} D₅1 D_{1.2.5.5} रणाजिरे; B₅ D₅1 नदद्भिः (for रणाजिरे). — (L. 3) K₁ B_{1.2.4} D₅1 D_{1.2-5.7.5} सयोध-; B₅ सुवर्ण-; D₅ सयोध- (for सुयोध-). K₅ शोचभिः; D₅1 शोचभिः (for शोचभिः). D₅1 निकृत्तचक्रेषु युगैः स योक्तभिः — (L. 4) K₅ विशीर्ण-; B₅ D₅1 प्रविद्ध-; B₅ D₅ विकीर्ण- (D₅ 'जं') (for प्रकीर्ण-). — (L. 5) K₅ D₅ शृङ्ग- हतैर. — After line 5, K₅ D₅ ins.:

1181* संवृत्तयोधाचरणैर्महागजैः ।

[D₅ संवृत्तयोधा- (sic.)]

— (L. 6) K₁ मही विषायां; K₅ V₁ B D₅1 D_{1.2.5} मही बभौ वीर; D₅1 महारथैर; D₅ मही बलैर; D₅ महीभवद्यौः (for मही विषव्यौर). D₅ जलजैर; D₅ सलिलैर (for जलदैर). D₅ आहतं.]

— *) S₅ K_{1.2.4} V₁ D₅1 D_{1.2.5.5} चराश्व- (for चराश्व-). D₅ S (T₅ missing) रथ- (D₅ मह)र्षयैर्नाग-चराश्वयो- (G₅ M 'यौ')वैः. — *) K₅ D₅ चापि; G₅ चापि (for चापि). K₅ वृत्तैः परैः; K₅ D₅ पराहृतैः; B_{1.2.4} हृतैः शरैः; G_{1.5} परैः हृतैः (by transp.); M₅ हृतैश्च. — *) S₅ K_{2.4} चर्माभरणांभरायुधैर; K₁ T₁ G_{2.5} चर्माभरणायुधां- यैर; D₅ 'नांभरस्यैर; D₅ 'युधवक्त्रयुधैर. — B_{1.2.4} D_{5.7} om. 19^{ad}. — *) D₅ युता; G₂ वृतां (for वृता). V₁ B₅ D₅1 D₅1 D_{1.2.5} S (T₅ missing) प्रशालैर; D₅ श्मशालैर (for निशान्तैर). B₅ व्युत्तान्युत्तानैरिव पावकैर्मही (sic).

20 Before 20, T₁ ins. संजय. — *) T₅ महा- रथैर (for 'बलैर). — *) B_{1.2.4.5} D₅1 D_{5.7} T₅ G M

स्वेदयमानैः पतितैः सहस्रतः ।

प्रनादसंगीतः पुनरुद्भवसङ्ग्रहः-

मंदी बभ्रुवाद्युपतैस्त्रिभिः ।

दिपम्पुतेभूरतिदीप्तिमद्भि-

नक्तं ग्रहैर्धोरमलेव दीप्तिः ॥ २०

वरास्तु कर्माधिनादुहका

विदार्य नागाश्चमनुष्यदेशान् ।

प्राणाभिरव्याहृ महीमतीय-

महोरगा वासमिवाभितोऽयैः ॥ २१

हठैर्मनुष्याश्चगन्धर्व संकरो

शरावनिर्गम्य स्वैर्यभूत ।

धनं जयस्याधिरयेव मार्गे

गजेरगम्या वसुधाविदुर्गा ॥ २२

रथैर्वरेपुन्मयितैव योषैः

संस्पृताश्चान्यरायुवज्ज्वलेः ।

विशीर्णशस्त्रैर्विनिर्मुक्तचक्रधुरे-

C. S. 2009
S. S. 2014 14
E. S. 2009 27

अव्ययसमयैः (G: 'जा'); T: अव्ययसमयमाणा (for 'मयै:'). De
विरसैः (for वसितैः). S (T: missing) सम्यक्ता: (for
सहस्रता:). — Dn: transp. 20th and 20th. — *) S
K:; B: T:; G: प्रवहस्यैः; De प्रवहस्यैः; G: प्रवहस्यैः
(for प्रवहस्यैः). De S (T: missing) ब्र(ब)वसन्ति (for
उत्पद्यन्ति). — *) De om. बभूवामुत्पद्यन्तिवातिभिः. K: B:
[ब]मुत्पद्यन्ति (for [ब]हुं). Dn: De बभूवामिः (for बभूवामिः).
De मदी बभूवामिरीसमावा; De मदी बभूवामिरीसमावातिभिः;
S (T: missing) मदी बभूवामिरीसमावातिभिः (T: 'दि')भिः.
— After 20th, N (except De) ins.:

1182* कर्मोद्भवाभ्यां शरमिन्नगामै-

श्रीः प्रवीरः कुम्भसम्पन्नः ।

[(L. 2) V: Bz. 2.3 D1. 2.7.8 हतः; Bz नही (for रही:).] — *) Ks दिवस्युदेर; Ks दिवस्युदेर; Ds दिवाजी; Ds रक्षस्युदेर; T: G: Mz. 2. रही; T: रक्षस्युदेर; G: रक्षस्युदेर; M: रक्षस्युदेर (for दिवस्युदेर). Ks हति; Ds Ds जमि (for जमि). K1. 2.4 Ds Dm D1. 5 दीक्षिमदिर (for दीक्षि). Bz बन्धु देरप्यदिदीक्षिमदिर; G: रक्षस्युदेरु निरदीक्षिमदिर. — ') Ks जमलेव दीक्षिमि; V: Bz: Ds D1. 2. 'देव दीक्षि; Bz. 2.3 Dm D1. 7 'देवदीक्षि; T: जमरीदिवाजी; T: जसुदेर्विभाति; G: जमलेव जमि; G: Mz. 4 'देर्विभाति; G: विमलेर्विभाति; M: जमरीर्विभाति (for 'देव दीक्षि). Ds ब्रह्मादेर्विभातिदेर्वि देक्षि; Ds रक्षस्युदेर्विभाति.

21 *) Ś: K.L.s: वराह; Ś: वराह; B.L.s: Dar
वराह; D: वराह; D: वराह; D: वरीसु (for वरासु).
D: वरीसु (for 'वरी'). Ś K.L.s: वागविहैर; K: V:
B.L.s: Das D.L.s: वाहु (B: D: 'व')मुखा; B:
वाहुमुखा; D: वागविहैर (sic); D: G: वागमुखा (G:
'वा') (for वाहुमुखा). — D: om. 21^a. — *) Ś:
K.L.s: वागाम; K: D: वागाम (for वागाम). G: वागाम
(for वीहाम). — *) K: [वा]व (for [वा]हु). K:
ववाहुर; B.L.s: D: वरीहुर; B: वरीहुर; B: Das

De. a. : S (To missing) गरीब (for अ'). De
— 'a) K₂ B₂-a De. a. : S
(To missing) [अ]विवातः (De 'अ. :); K₂'नोः (sic);
V₁'नोः; B₂ Das D₁ : [अ]विवातः; Das [अ]विवातः;
De 'नोः (for 'नोः).

22 *) Dn1 हुवे; T1 M-4 हुवेर (for हुवेर). K1
 Da1 अनुष्वाङ्ग; D2 T1 G M 'व्येङ्ग (for 'व्याङ्ग-). K1
 रवेङ्ग; D1 गनेङ्ग; G1 गजाङ्ग (for गजेङ्ग). V1 B1 Da1
 D1.2.2.1.2 अन्तर्व्ये; B1 अनेवे; G1.2 च संवे (Ga 'वे);
 M च संवे. T1 हुवेमनुष्वाङ्गगजाङ्गसंवे. — *) B1
 Da1 सरावसिद्धेङ्ग (for 'वसिद्धेङ्ग). Dn1 च रवेमनेङ्ग;
 D2 च रवेमनेङ्ग; D2 T1.2 G1.2 M वसिद् (D2 G2
 वे); वसिद्धे; (T1 'वेवे); (for च रवेमनेङ्ग). B1 om.
 (hapl.) from अनुष्वा up to हुवे (in 22'). G2 सरावसंवे
 वसिद्; वसिद्धे; (sic). — *) D1 [अ]विरयङ्ग; T1 G1.2
 [अ]विरयेङ्ग (for [अ]वि'). V1 B (except B1) Dn1
 Da1 T1.2 च मारोवे; D2 च मारोवे; D2 च मारोवे; G2 च
 संवे (for च मारोवे). D2 च मारोवसाविरयिङ्ग संवे. — D2
 om. 22'-23'. — *) Da1 Da1 नोदे; D2 8 (T1
 missing) हुवेर (for गजेर). D2 अगम्या (for अगम्या).
 K1 [अ]विदुर्वा; V1 B1-3 Da1.1 M1 'हुलोमा (B1 'मा);
 T1 'हुलोम; G2 वि दुर्वा (for [अ]विदुर्वा). Dn1 अगम्यक्या

23. *Da om. 23rd* (cf. v. l. 22). — ¹) *Ka* रैवेतिहोन्मयितै; *Da* परस्वयेपून्म; *Da* 8 (except *T₁*; *T₁* missing) रैवेये (*M₁* 'वे' पून्मयितै (for 'वेपून्म'). *Ka* V; *Da* सुयोदै; *Ba* a. *Da* *Da* a. *a.* सयोदै; *Ba* य योदै; *Ba* सयोदै; *Da* सुयलोदै; *Da* *T₁* *G* *M* सु(*G* स)- कयितै; *T₁* सुयितै (for य योदै). — ²) *Ka* *Da* *a* ससूतसूयाय; *Ka* संतल" (sic); *Da* संतसूय; *Da* *T₁* *G* *M₁* संयासो *T₁* *G* *M₁* 'सौ' याय; *Da* संयासूयाय; *T₁* संयसूयोयाय; *M₁* *a* प्रमसूयोयाय (for संसूतसूयाय). *Da* रयाय (for यासूय). — ³) *D* *G* *M₁* विदीर्ण

निकृत्तचक्राश्रयमत्रिवेणुभिः ॥ २३

विमुक्तयच्चैर्निहतैरयस्मै-

हृतानुषङ्गैर्विनिपङ्क्त्यन्धुरैः ।

प्रमथनीद्वैर्मणिहेममण्डितैः

स्तुता मही घौरिव शारदैर्धनैः ॥ २४

विकृप्यमाणैर्ज्वनैरलंकृतै-

हतेश्वरैराजिरथैः सुकल्पितैः ।

मनुष्यमातङ्गरथाश्वराशिभि-

र्तुतं व्रजन्तो बहुधा विचूर्णिताः ॥ २५

सहेमपट्टाः परिधाः परश्वधाः

कडङ्गरायोमुमलानि पट्टिशाः ।

पेतुश्च खड्गा विमला विकोशा

गदाश्च जाम्बूनदपट्टवद्धाः ॥ २६

चापानि रुक्माङ्गदभूषणानि

शराश्च कार्तस्वरचित्रपुङ्खाः ।

ऋष्टयश्च पीता विमला विकोशाः

(for विशीर्णः). Dn1 Ds S (Ts missing) -चक्रैर (for -चक्रैः). S1 Ks B2.2.1 D1.7 विनिकृत्य; D4.6 S (Ts missing) 'कीर्ण' (for 'कृत्'). Ks -श्वरैः; V1 B1 Dn1 T1.2 G2.2 -चक्रैर; D4 -चामरैर (for -चन्द्रैर) — D4 om. 25^d. — ^a) Ks निकृत्य; D2.2 निकृत (for निकृत्त-).

24 ^a) Ks -चक्रैः; V1 B1.2.4 Dn1 D1.2.2.7 -चक्रैः; B2 Dn1 T1 -चक्रैः; B2 -चक्रैः; D4 corrupt; G2.2 -चक्रैश्च (for -चन्द्रैः). Ks V1 B1.2.2 Dn1 D1.2.2.7 विहतैर; Dn1 T1.2 G2.2 M च तथा; Ds G1 च श्वरै (for निहतैर). Ks Dn1 D1.2 जयस्करोर; V1 जयस्करोर; B D2.2 G1 उपस्करोर; Dn1 स्तुपस्करोर; T1 विमुक्तकैर; T1 M1 [अ] -प्यवस्करोर; G2.2 विमलकरोर; M2-4 व्यवस्करोर (for जयस्करोर). — ^b) Ss K1.2 B1 T1 G1 M2-4 ह (K1 ह) हृतानुषङ्गैर; Ks B1.2 Dn1 Dn1 D1-7 हृतानुषङ्गैर; K4 'संचैर; V1 B4 हृतानुषङ्गैर; B2 हृतानुषङ्गैर; Ds हृतानुषङ्गैर; G2 हृतानुषङ्गैर; M1 हृता (for हता). V1 विनियुक्त; Ds 'बंध; G1 'बद्ध (for 'बद्ध). Ks 'बंधिभिः; V1 B2.2 Dn1 D2.2.2.2 T1.2 G2.2 M 'बंधनैः; Dn1 D1.2 -चन्द्रनैः; Ds G1 -चक्रैः (for -चन्द्रैः). — ^c) Ds G1 प्रमथि (for प्रमथ-). V1 Ds -चक्रैः; G M -चक्रैः (for -चक्रैः). Ks कुंडलैर; V1 B1 Dn1 Ds S (Ts missing) -चक्रैः; Ds -चक्रैर (for -मण्डितैश्च). — ^d) Ks महीर; Ds कृता; Ds स्तुता; Ds G1 तदा; Ds मही; T1 G2 कृता; T2 स्तुता; Gs विना (for स्तुता). Ks Ds वधौ (for मही). K4 सादैर; Ds T1 वधौ (for वधौ).

25 ^a) B2 D2.2 विकृप्यमाणैर; Ds विपुष्यमाणैः; S (Ts missing) सि (Ts सि) कृप्यमाणा (for विकृप्यमाणैर). Ks Ds जयनैर; D4 जयनैर (sic) (for जयनैर). V1 B (except B2) Dn1 Dn1 D1-2.2.2 S (Ts missing) तुरंगमैर; D4 अलंकृता (for 'कृतैर). — ^b) Ks हतेश्च श्वरैः; G1 हतेश्चरा (for 'श्वरैः). S1 राजो रजः (sic); Ks आजरजः; Ks नागर-थैः; K4 आजरजः; V1 B Dn1 Dn1 D1-2.2.2.2 आजरथैः (for 'आजि'). Ds रथैश्च नागाजयनैः सुकल्पितैः; T1.2 G2.2 M

हतेश्चरा राजि (T2 वै सु; G2 राज) रथाः सुकल्पिताः. — ^a) D4 चन्द्रि- (for मनुष्य-). K2 -रथां-; T2 -चराश्च- (for रथाश्च-). B2 -पत्तिमिर; Ds -वाजिमिर; S (Ts missing) -सादिषु (for -राजिमिर). — ^b) T1.2 हतं. Ss K1 व्रजंतैः; Ks व्रजन्तिर; Ds विपद्मिर; G2 विप्लो (for व्रजन्तो). Ks B1.2.2 Ds वसुधा (for बहुधा). S K1.2.2 D2 विचूर्णितैः; Ks B1 Ds G2 विचूर्णिताः (Ks B1 'ता); Dn1 विचूर्णिता (for 'णिता).

26 ^a) Dn1 lacuna for परश्वधाः. D2 सहेमपट्टैः परिधैः परश्वधैः; Ds S (Ts missing) सहेमपट्टाः स (T1.2 'पट्टाः स; M2-4 'पट्टासि) परश्वधाः; G2 'आयुधाः. — ^b) S K2 Ds कडङ्गरायोमुमु (D2 'स) कानि; Ks परश्वधायोमुमु; K4 कडङ्गरायोमुमु; V1 B1-4 Dn1 D1.2.2.7 सि (B1 सि) ताश्च शूला मुस (V1 'स-; B1.2 'ष) कानि; B2 कडङ्गरीयामुस; Dn1 सिताश्च शूला मुस; Ds कडङ्गराजो मुस (for कडङ्गरायोमुमु). K1.2 पट्टिशाः; B2 पट्टिषु; Dn1 मुद्राः (for पट्टिशाः). Ds सिताश्च शूला मुसामुद्राः; Ds S (Ts missing) सिता (D2 'सा) शूला (T2 'रा) मुसलाः स (G2.2 'लाश्च) मुद्राः. — ^c) Ds विचित्रः; T2 G M2-4 चित्राश्च; M1 चक्राश्च (for पेतुश्च). D1 खंजा (for खड्गा). D4 सिताश्च शूला (for पेतुश्च खड्गा). B2 विपुला; T2 वितताश्च (for विमला). Ss K1 D2.2.2 विशीका; B Dn1 D1.2.2.2 विकोषाः; Ds S (Ts missing) च कोषा (for विकोषा). — ^d) S K1.2.2 B2 Ds om. (hapl.) 26^d-27^e. — ^e) B1 गदाश्च; B2 D2.2 गदाश्च (for गदाश्च). T1 om. (hapl.) from पट्ट up to रुक्माङ्गद (in 27^e). Ks B (B2 om.) D (except Ds; Ds om.) G1.2 M -पट्टनद्धाः; Ds (before corr.) Ts -पट्टनद्धाः (for 'बद्धाः).

27 S K1.2.2 B2 Ds om. 27^{ab} (cf. v. l. 26). T2 om. up to रुक्माङ्गद (cf. v. l. 26). — ^a) Ds रथावनिः; Ds S (Ts om.; Ts missing) जाम्बून- (for रुक्माङ्गद). Ds T2 G2.2 -भूषितानि; M2.4 -भूषितानि (for -भूषणानि). — ^b) Ds कार्तस्वर; M2-4 जाम्बून-

प्रासाः सखज्ञाः कनकावभासाः ॥ २७

छत्राणि बालभ्यजनानि शङ्खाः

सज्जथ पुष्पोत्तमहेमचित्राः ।

कुथाः पताकाम्बरवेष्टिताश्च

किरीटमाला मुकुटाश्च शुभ्राः ॥ २८

प्रकीर्णका विप्रकीर्णाः कुथाश्च

प्रधानमुक्तावरलाश्च हाराः ।

आपीडकेयुग्वगाङ्गदानि

त्रैवेयनिष्काः मसुवर्णसूत्राः ॥ २९

मण्युत्तमा वज्रसुवर्णमुक्ता

रत्नानि चोद्यावचमङ्गलानि ।

मात्राणि चात्यन्तसुखोचितानि

शिरांसि चेन्दुप्रतिमाननानि ॥ ३०

देहांश्च भोगांश्च परिच्छेदांश्च

१. 68 31
२. 68 31
३. 68 31

(for कर्णसार). — *) Ks भङ्गाश्च; B; Ds कर्णाश्च; Ds कर्णश्च; Ds रिक्तश्च; Ds कर्णश्च; Ts कर्णश्च; Gs कर्णश्च (sic); Ms कर्णश्च; Ms कर्णश्च (for कर्णश्च); Ts केसाः; Gs सङ्गाश्च (for पीता). B (Ba om.) Ds Ds 2.2.1 विप्रकीर्णाः; Ds S (Ts om.; Ts missing) च कोसाः (for विप्रकीर्णाः). — Ks Ds om. 27^d. — *) V; Ds प्रासाः. Ba Ds सङ्गाः (for सखज्ञाः). Ks वेतुश्च सङ्गाः कनकावभासाः; Ds Ds प्रासाश्च सङ्गाः कनकावभासाः; Ds 'अ' दंष्ट्रैः कनकावभासाः; Ds S (Ts om.; Ts missing) प्र (Ds भा) लाश्च दंष्ट्राः (Ts कुंठाः) कनकावभासाः (Ts 'कासाः).

28 *) Ds S (Ts missing) शुभ्राणि (for छत्राणि). Ks द्वाणः; Ds चारः; M द्वाणः (for द्वाणः). — *) Ba शुभ्राश्च; Ds गङ्गाश्च (for सज्जथ). Ds पुष्पोत्तरः (for 'सम'). B; 2.2.1 Ds Ds 2.2.1 शुभ्रा (Ba सज्जथ) पुष्पोत्तमहेमचित्राः; Ds Ms-4 छिन्नपवित्राश्च सखो विनिष्काः (Ds 'विष्काः); Ds शुभ्राश्च पुष्पोत्तमचित्रा कनाः; Ds छिन्नपवित्राश्च सखोत्तमश्च; Ts छिन्नपवित्रा सखोत्तमश्च; Ts छिन्नपवित्राः प्रसूयसज्जथ; Gs छिन्नपवित्रा विरजसज्जथ; Gs छिन्नपवित्रा विरजः सूत्रश्च; Ms छिन्नपवित्राश्च सखोत्तमश्च. — Ts om. 28^d-30^d. — *) Ks कुथाः; Ds कुथाः; Ms कथाः (for कुथाः). Ss Ds 'भूषणानि; Ks Ba Ds वेष्टिताश्च; Ds 'वेष्टिताश्च; Ds S (Ts om.; Ts missing) वेष्टितानि (for वेष्टिताश्च). V; Ba 2.2.1 Ds 1 कुथाः च (Ds 'यान्य' लका रथवेष्टितानि (V; Ba 'अ'); Ds Ds सङ्गाः पताकाः परिधाः पराधाः; Ds कुथाः पताकाम्बरवेष्टितानि. — *) Ss Ds किरीटमाला; Ks 'टमीको; Ds 'टिमाङ्गा (for 'टमीको). Ds Gs Ms मुकुटाश्च (for मुकु'). Ds Ds शुभ्राः (for शुभ्राः). Ss Ks 2.2.1 किरीटमाला मुकुटाश्च शुभ्राः (Ks 'अ'); Ds (marg.) किरीटमाला (Ds 'री) मणिचिह्नमात्र.

29 Ts om. 30 (cf. v. 1. 28). — *) V; B (except Ba) Ds Ds Ds 2.2.1 Ts विप्रकीर्णा (Ds 'अ') च सज्जथ; Ds 'कीर्णा' द्वाणश्च; Ds 'कीर्णा' सज्जथ; Ds Gs 'कुथाश्च भूमी; Gs Ms 'विप्रकीर्णाश्च' (for 'कीर्णा' कुथाश्च).

— *) Ss Ks V; B Ds Ds Ds 2.2.1 प्रवाहः (for प्रवाहः). Co cites प्रवाहः. V; B Ds 2.2.1 सुखामरणाश्च; Ds Ms-4 मुक्तावरला (Ds 'ला'श्च; Ts G Ms सुखामरणा (Ms 'ला'श्च (for मुक्तावरला). — *) Ks Ds 'वर्णमात्राश्च (for 'गदानि). — Ds om. 29^d-31^d. — *) Ds तथा परिष्काः (for त्रैवेयनिष्काः). Ss Ds Gs Ms-4 सु; Ba Ds Ds च (for स-). Ds 2.2.1 विष्काः; Ds सूत्रः; Ds Gs सूत्राः (for सूत्राः).

30 Ds Ts om. 30 (cf. v. 1. 29, 28). — *) Gs 2.2.1 वज्रः (for वज्र). Ks Ds G Ms मुक्ता (for मुक्ता). — *) Ds रत्नानि (for रत्नानि). Ms-4 खोद्यानि च (for 'वच'). Ba 'सूत्रानि; Ds 'सोमजानि (for 'सखजानि). — *) Ks 2.2.1 सामर्थ्यः; Ds S (Ts om.; Ts missing) चानांति (for चानांति). Ks Ds सुखोचितानि; Ba सुखोचितानि; Ms सुखोचितानां (for सुखोचितानि). — *) Ba चंद्रः (for चेन्दु). Ks प्रतिमानितानि; Ds 'मनमानि; Ds 'माननानि (for 'माननानि).

31 Ds om. 31 (cf. v. 1. 29). — *) Ks परिच्छेदांश्च; Ds परसखीश्च (for परिच्छेदांश्च). — *) Ks ततो (for सखा). Ds मनोज्ञानि (for 'ज्ञानि). Ds सुखानि चैव; Ds S (Ts missing) द्वाणः (Ts Gs द्वाणः; Ms च तेः) सुखानि (for सुखानि चारि). — *) Ks सुवर्णः; Ds Gs सखोत्तमः; Ts सखोत्तमः (for सखोत्तमः). Ds विष्काः. — After 31st, Ds ins.:

1183^a गता इतः स्वर्गलोकाय राजन् ।

— *) V; partly damaged. Ks द्वाणश्च (sic); V; B Ds Ds 1 द्वाणश्च; Ds Ds 2.2.1 द्वाणः; Ds द्वाणः; Ds Ts G Ms-4 प्रासाश्च; Ts प्रासाश्च; Ms प्रासाश्च (for द्वाणश्च). Gs लोकाः Ts सुखी तेः; Ts हि सखा; Gs [अ] च ते (for द्वाणः). Ks B Ds Ds Ds 2.2.1 S (Ts missing) द्वाणः; Ds द्वाणः (for द्वाणः). — V; B Ds Ds Ds 2.2.1 S (Ts missing) ins. after 31: Ds after 32nd:

त्यक्त्वा मनोज्ञानि सुखानि चापि ।
 स्वधर्मनिष्ठां महतीमवाप्य
 व्याप्तांश्च लोकान्यशसा समीयुः ॥ ३१
 इत्येवमुक्त्वा विरराम शल्यो
 दुर्योधनः शोकपरीतचेताः ।
 हा कर्ण हा कर्ण इति ब्रुवाण
 आर्तो विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः ॥ ३२
 तं द्रोणपुत्रप्रमुखा नरेन्द्राः

1184* निवर्त दुर्योधन यान्तु सैनिका
 व्रजस्व राजन्निविराय मानद ।
 दिवाकरो ह्येष विलम्बते प्रभो
 पुनस्त्वमेवात्र नरेन्द्र कारणम् ।

[(L. 1) B₁ D₂ T₁ G₂ निव(D₂ 'व')र्त; D₂ D₁ S व'र्त; T₂ G₁ M निवृत् (for निवर्त). D₂ D₁ S वाम; T₂ M₁ वति (for वान्तु). — (L. 2) B D₂ D₁ S. 5. 7 व्रजंतु; D₂ वजस्व (for व्रजस्व). V₁ शिविराश्वाददानाः; B₁ S. 5 D₂ 7. 3 G₂ S 'राणि मानद; B₂ 'राण्यददानाः (sic); D₂ D₁ S 'राय दीनाः; T₁ 'राणिनाव (for 'राव मानद). D₂ वज्रास्वनास्ते शिविराव मानदाः; D₂ सृजस्वगजं च विनात्ममानं. — (L. 3) B₂ D₂ D₁ S. 5 [S]येव (for ह्येष). — (L. 4) D₂ एतान्नि (for एवात्र). V₁ B₂ वेत्ति; D₂ योत्ससे (for कारणम्).] — After the above, sequence in D₂ T₁ G₂ S M₁ is: 44°-46°, 1194*, 46°-53°, 40°-41°, 1186*, 1187*, 1188*, 42°-43°, 1189*, 42°-43°, 1191*, 43°-44°, 53°, 1194*, 53°-57°, 1196*, 58-60; followed by lines 13-16 of App. I (No. 44) in D₂ T₁ G₂ M₁, and by lines 13-14 in G₂.

32 Before 32, G₁ S M₂-4 ins. संजयः. D₂ om. 32 (cf. v. l. 29). — " D₂ S (T₂ missing) एतावन् (for इत्येवम्). K₂ उक्ता. — After 32°, D₂ ins. 1184*. — " K₂ V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 दुर्योधनं. B₂ वित्तः; D₂ D₁ S वित्तं (for चेताः). D₂ S (T₂ missing) दुर्योधनं चैव निवर्तयित्वा. — " K₂ V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 ब्रुवाणम्. — " K₂ S अश्रुनेत्रः (K₂ 'त्र); D₂ उत्पपात (for अश्रुनेत्रः). K₁ अंतोविसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः; K₂ V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 आर्तं विसंज्ञं भृशमश्रुनेत्रं. — For 32°, D₂ S (T₂ missing) subst.:

1185* बुद्धाय राजन्निविष्टबुद्धि
 हा कर्ण हा कर्ण इति ब्रुवाणम् ।
 [(L. 1) D₂ G₁ राजानिनिविष्ट- (for राजन्निविष्ट).]

सर्वे समाश्वास सह प्रयान्ति ।
 निरीक्षमाणा मुहुरर्जुनस्य
 ध्वजं महान्तं यशसा ज्वलन्तम् ॥ ३३
 नराश्वमातङ्गशरीरजेन
 रक्तेन सिक्ता रुधिरेण भूमिः ।
 रक्ताम्बरस्रक्तपनीययोगा-
 न्नारी प्रकाशा इव *सर्वगम्या ॥ ३४
 प्रच्छन्नरूपा रुधिरेण राज-

33 D₂ om. 33 (cf. v. l. 29). — " T₂ नरेन्द्र. — " T₂ समाश्वास. S₁ V₁ B₁-4 D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 मुहुः प्रयान्ति (B₂ 'याताः); B₂ सह प्रयाताः; D₂ S (T₂ missing) ततः प्रजग्मुः (for सह प्रयान्ति). D₂ सर्वे शोकास्ते तदामवत् (sic). — D₂ om. 33°-8.69.17°. — " K₂ S D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 G₂ निरीक्षमाणा; B₁ 'क्षमाणं (for 'क्षमाणा). D₂ S (T₂ missing) ध्वजम् (for मुहुर). — " D₂ G₁ S रथं च दिव्यं; T₂ G₂ M दिव्यं महान्तं (for ध्वजं महान्तं). S₂ K₁ S B₂ सहसा (for यशसा).

34 D₂ om. 34 (cf. v. l. 33, 29). — " K₂ D₂ S (T₂ missing) रक्तेन सिक्तां रुधिरेण भूमिः; V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 रक्तेन सिक्तां च तथैव भूमिः. Co cites रक्तेन (as in text). — S₁ K₁ S. 5. 7 om. 34°. — " V₁ रक्तांबरः; T₁ युक्तांबर- (for रक्ताम्बर-). K₂ V₁ B₂ तपनीययोगां D₂ 'योधान् (for 'योगान्). T₂ रक्तांबरस्रक्तपनीययोगादि. — " K₂ V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 S (T₂ missing) नारीः; D₂ अरीन् (for नारी). K₂ D₂ प्रकामासु; V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 T₁ S G M₁ Ca प्रकाशामु; M₂-4 प्रकाशामु (for प्रकाशा). S₁ K₁ S. 5. 7 सर्वगम्यः; K₂ V₁ B D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 T₂ Ca 'गम्यां; D₂ G₁ S M 'रम्यां; T₁ G₂ 'रूपां (for 'सर्वगम्या).

35 D₂ om. 35 (cf. v. l. 33, 29). — " S₁ K₂ B₁-3 D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 M₂-4 प्रच्छन्नरूपां; S₂ K₁ प्रच्छन्नरूपा; V₁ D₂ D₁ S प्रच्छन्नरूपा; T₂ प्रच्छन्नरूपां (for प्रच्छन्नरूपा). — " T₂ हि; T₂ च; G₂ M₂ [S] वि- (for स्ति-). K₂ B₂ S D₂ S S (except G₂; T₂ missing) विराजमानां; B₁ S. 5 D₂ D₁ D₂ S. 5. 7 'माने (for 'मानाः). — " K₂ नैताद्यतवस्थुः (sic) (for नैताद्यतवस्थुः). — " T₂ कृपासिता (sic); T₂ प्रवेगिता; M₁ प्रवाजितो (for 'जिता). K₂ V₁ B₁-3 D₂ D₁ D₂ S. 5. 7. 3 देवलोकाय सर्वे; D₂ T₂ G M नरेदेवा (M₁ 'वो)

श्रीरे सुहर्तेऽतिविराजमानाः ।

नैवावतस्थुः कुरवः समीक्ष्य

प्रव्राजिता देवलोकाश्च सर्वे ॥ ३५

वधेन कर्णस्य सुदुःखितास्ते

हा कर्ण हा कर्ण इति भुवाणाः ।

द्रुतं प्रयाताः शिविराणि राज-

न्दिवाकरं रक्तमवेक्षमाणाः ॥ ३६

गाण्डीवमुकैस्तु सुवर्णपुङ्खैः

शितैः शरैः शोणितदिग्धवाजैः ।

शरेष्विताङ्गो भुवि भाति कर्णो

हतोऽपि सन्धर्य इवांशुमाली ॥ ३७

कर्णस्य देहं रुधिरावसिकं

भक्तानुकम्पी भगवान्विवस्वान् ।

सृष्ट्वा कौलोहितरक्तरूपः

सिष्णामुरभ्येति परं समुद्रम् ॥ ३८

इतीव संचिन्त्य मुरपिसंघाः

संप्रसिता यान्ति यथानिकेतम् ।

संचिन्त्यित्वा च जना विमनु-

र्यधामुखं त्वं च महीतलं च ॥ ३९

तदद्भुतं प्राणभृतां भयंकरं

C. 9. 4020
B. 9. 94. 32
K. 9. 99. 40

वयाजैः (T₁ 'जै'); T₂ नरदेवा वयुले (for देवलोकाश्च सर्वे). B₂ कुरववीराः सह भूप सर्वैः.

36 D₂ om. 36 (cf. v. l. 33, 29). D₂ om. 36^a-37^a. — *) S₂ वधेन; T₂ वलेन (for वधेन). V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ D₅ D₆ D₇ D₈ D₉ D₁₀ D₁₁ D₁₂ D₁₃ D₁₄ D₁₅ D₁₆ D₁₇ D₁₈ D₁₉ D₂₀ D₂₁ D₂₂ D₂₃ D₂₄ D₂₅ D₂₆ D₂₇ D₂₈ D₂₉ D₃₀ D₃₁ D₃₂ D₃₃ D₃₄ D₃₅ D₃₆ D₃₇ D₃₈ D₃₉ D₄₀ D₄₁ D₄₂ D₄₃ D₄₄ D₄₅ D₄₆ D₄₇ D₄₈ D₄₉ D₅₀ D₅₁ D₅₂ D₅₃ D₅₄ D₅₅ D₅₆ D₅₇ D₅₈ D₅₉ D₆₀ D₆₁ D₆₂ D₆₃ D₆₄ D₆₅ D₆₆ D₆₇ D₆₈ D₆₉ D₇₀ D₇₁ D₇₂ D₇₃ D₇₄ D₇₅ D₇₆ D₇₇ D₇₈ D₇₉ D₈₀ D₈₁ D₈₂ D₈₃ D₈₄ D₈₅ D₈₆ D₈₇ D₈₈ D₈₉ D₉₀ D₉₁ D₉₂ D₉₃ D₉₄ D₉₅ D₉₆ D₉₇ D₉₈ D₉₉ D₁₀₀ D₁₀₁ D₁₀₂ D₁₀₃ D₁₀₄ D₁₀₅ D₁₀₆ D₁₀₇ D₁₀₈ D₁₀₉ D₁₁₀ D₁₁₁ D₁₁₂ D₁₁₃ D₁₁₄ D₁₁₅ D₁₁₆ D₁₁₇ D₁₁₈ D₁₁₉ D₁₂₀ D₁₂₁ D₁₂₂ D₁₂₃ D₁₂₄ D₁₂₅ D₁₂₆ D₁₂₇ D₁₂₈ D₁₂₉ D₁₃₀ D₁₃₁ D₁₃₂ D₁₃₃ D₁₃₄ D₁₃₅ D₁₃₆ D₁₃₇ D₁₃₈ D₁₃₉ D₁₄₀ D₁₄₁ D₁₄₂ D₁₄₃ D₁₄₄ D₁₄₅ D₁₄₆ D₁₄₇ D₁₄₈ D₁₄₉ D₁₅₀ D₁₅₁ D₁₅₂ D₁₅₃ D₁₅₄ D₁₅₅ D₁₅₆ D₁₅₇ D₁₅₈ D₁₅₉ D₁₆₀ D₁₆₁ D₁₆₂ D₁₆₃ D₁₆₄ D₁₆₅ D₁₆₆ D₁₆₇ D₁₆₈ D₁₆₉ D₁₇₀ D₁₇₁ D₁₇₂ D₁₇₃ D₁₇₄ D₁₇₅ D₁₇₆ D₁₇₇ D₁₇₈ D₁₇₉ D₁₈₀ D₁₈₁ D₁₈₂ D₁₈₃ D₁₈₄ D₁₈₅ D₁₈₆ D₁₈₇ D₁₈₈ D₁₈₉ D₁₉₀ D₁₉₁ D₁₉₂ D₁₉₃ D₁₉₄ D₁₉₅ D₁₉₆ D₁₉₇ D₁₉₈ D₁₉₉ D₂₀₀ D₂₀₁ D₂₀₂ D₂₀₃ D₂₀₄ D₂₀₅ D₂₀₆ D₂₀₇ D₂₀₈ D₂₀₉ D₂₁₀ D₂₁₁ D₂₁₂ D₂₁₃ D₂₁₄ D₂₁₅ D₂₁₆ D₂₁₇ D₂₁₈ D₂₁₉ D₂₂₀ D₂₂₁ D₂₂₂ D₂₂₃ D₂₂₄ D₂₂₅ D₂₂₆ D₂₂₇ D₂₂₈ D₂₂₉ D₂₃₀ D₂₃₁ D₂₃₂ D₂₃₃ D₂₃₄ D₂₃₅ D₂₃₆ D₂₃₇ D₂₃₈ D₂₃₉ D₂₄₀ D₂₄₁ D₂₄₂ D₂₄₃ D₂₄₄ D₂₄₅ D₂₄₆ D₂₄₇ D₂₄₈ D₂₄₉ D₂₅₀ D₂₅₁ D₂₅₂ D₂₅₃ D₂₅₄ D₂₅₅ D₂₅₆ D₂₅₇ D₂₅₈ D₂₅₉ D₂₆₀ D₂₆₁ D₂₆₂ D₂₆₃ D₂₆₄ D₂₆₅ D₂₆₆ D₂₆₇ D₂₆₈ D₂₆₉ D₂₇₀ D₂₇₁ D₂₇₂ D₂₇₃ D₂₇₄ D₂₇₅ D₂₇₆ D₂₇₇ D₂₇₈ D₂₇₉ D₂₈₀ D₂₈₁ D₂₈₂ D₂₈₃ D₂₈₄ D₂₈₅ D₂₈₆ D₂₈₇ D₂₈₈ D₂₈₉ D₂₉₀ D₂₉₁ D₂₉₂ D₂₉₃ D₂₉₄ D₂₉₅ D₂₉₆ D₂₉₇ D₂₉₈ D₂₉₉ D₃₀₀ D₃₀₁ D₃₀₂ D₃₀₃ D₃₀₄ D₃₀₅ D₃₀₆ D₃₀₇ D₃₀₈ D₃₀₉ D₃₁₀ D₃₁₁ D₃₁₂ D₃₁₃ D₃₁₄ D₃₁₅ D₃₁₆ D₃₁₇ D₃₁₈ D₃₁₉ D₃₂₀ D₃₂₁ D₃₂₂ D₃₂₃ D₃₂₄ D₃₂₅ D₃₂₆ D₃₂₇ D₃₂₈ D₃₂₉ D₃₃₀ D₃₃₁ D₃₃₂ D₃₃₃ D₃₃₄ D₃₃₅ D₃₃₆ D₃₃₇ D₃₃₈ D₃₃₉ D₃₄₀ D₃₄₁ D₃₄₂ D₃₄₃ D₃₄₄ D₃₄₅ D₃₄₆ D₃₄₇ D₃₄₈ D₃₄₉ D₃₅₀ D₃₅₁ D₃₅₂ D₃₅₃ D₃₅₄ D₃₅₅ D₃₅₆ D₃₅₇ D₃₅₈ D₃₅₉ D₃₆₀ D₃₆₁ D₃₆₂ D₃₆₃ D₃₆₄ D₃₆₅ D₃₆₆ D₃₆₇ D₃₆₈ D₃₆₉ D₃₇₀ D₃₇₁ D₃₇₂ D₃₇₃ D₃₇₄ D₃₇₅ D₃₇₆ D₃₇₇ D₃₇₈ D₃₇₉ D₃₈₀ D₃₈₁ D₃₈₂ D₃₈₃ D₃₈₄ D₃₈₅ D₃₈₆ D₃₈₇ D₃₈₈ D₃₈₉ D₃₉₀ D₃₉₁ D₃₉₂ D₃₉₃ D₃₉₄ D₃₉₅ D₃₉₆ D₃₉₇ D₃₉₈ D₃₉₉ D₄₀₀ D₄₀₁ D₄₀₂ D₄₀₃ D₄₀₄ D₄₀₅ D₄₀₆ D₄₀₇ D₄₀₈ D₄₀₉ D₄₁₀ D₄₁₁ D₄₁₂ D₄₁₃ D₄₁₄ D₄₁₅ D₄₁₆ D₄₁₇ D₄₁₈ D₄₁₉ D₄₂₀ D₄₂₁ D₄₂₂ D₄₂₃ D₄₂₄ D₄₂₅ D₄₂₆ D₄₂₇ D₄₂₈ D₄₂₉ D₄₃₀ D₄₃₁ D₄₃₂ D₄₃₃ D₄₃₄ D₄₃₅ D₄₃₆ D₄₃₇ D₄₃₈ D₄₃₉ D₄₄₀ D₄₄₁ D₄₄₂ D₄₄₃ D₄₄₄ D₄₄₅ D₄₄₆ D₄₄₇ D₄₄₈ D₄₄₉ D₄₅₀ D₄₅₁ D₄₅₂ D₄₅₃ D₄₅₄ D₄₅₅ D₄₅₆ D₄₅₇ D₄₅₈ D₄₅₉ D₄₆₀ D₄₆₁ D₄₆₂ D₄₆₃ D₄₆₄ D₄₆₅ D₄₆₆ D₄₆₇ D₄₆₈ D₄₆₉ D₄₇₀ D₄₇₁ D₄₇₂ D₄₇₃ D₄₇₄ D₄₇₅ D₄₇₆ D₄₇₇ D₄₇₈ D₄₇₉ D₄₈₀ D₄₈₁ D₄₈₂ D₄₈₃ D₄₈₄ D₄₈₅ D₄₈₆ D₄₈₇ D₄₈₈ D₄₈₉ D₄₉₀ D₄₉₁ D₄₉₂ D₄₉₃ D₄₉₄ D₄₉₅ D₄₉₆ D₄₉₇ D₄₉₈ D₄₉₉ D₅₀₀ D₅₀₁ D₅₀₂ D₅₀₃ D₅₀₄ D₅₀₅ D₅₀₆ D₅₀₇ D₅₀₈ D₅₀₉ D₅₁₀ D₅₁₁ D₅₁₂ D₅₁₃ D₅₁₄ D₅₁₅ D₅₁₆ D₅₁₇ D₅₁₈ D₅₁₉ D₅₂₀ D₅₂₁ D₅₂₂ D₅₂₃ D₅₂₄ D₅₂₅ D₅₂₆ D₅₂₇ D₅₂₈ D₅₂₉ D₅₃₀ D₅₃₁ D₅₃₂ D₅₃₃ D₅₃₄ D₅₃₅ D₅₃₆ D₅₃₇ D₅₃₈ D₅₃₉ D₅₄₀ D₅₄₁ D₅₄₂ D₅₄₃ D₅₄₄ D₅₄₅ D₅₄₆ D₅₄₇ D₅₄₈ D₅₄₉ D₅₅₀ D₅₅₁ D₅₅₂ D₅₅₃ D₅₅₄ D₅₅₅ D₅₅₆ D₅₅₇ D₅₅₈ D₅₅₉ D₅₆₀ D₅₆₁ D₅₆₂ D₅₆₃ D₅₆₄ D₅₆₅ D₅₆₆ D₅₆₇ D₅₆₈ D₅₆₉ D₅₇₀ D₅₇₁ D₅₇₂ D₅₇₃ D₅₇₄ D₅₇₅ D₅₇₆ D₅₇₇ D₅₇₈ D₅₇₉ D₅₈₀ D₅₈₁ D₅₈₂ D₅₈₃ D₅₈₄ D₅₈₅ D₅₈₆ D₅₈₇ D₅₈₈ D₅₈₉ D₅₉₀ D₅₉₁ D₅₉₂ D₅₉₃ D₅₉₄ D₅₉₅ D₅₉₆ D₅₉₇ D₅₉₈ D₅₉₉ D₆₀₀ D₆₀₁ D₆₀₂ D₆₀₃ D₆₀₄ D₆₀₅ D₆₀₆ D₆₀₇ D₆₀₈ D₆₀₉ D₆₁₀ D₆₁₁ D₆₁₂ D₆₁₃ D₆₁₄ D₆₁₅ D₆₁₆ D₆₁₇ D₆₁₈ D₆₁₉ D₆₂₀ D₆₂₁ D₆₂₂ D₆₂₃ D₆₂₄ D₆₂₅ D₆₂₆ D₆₂₇ D₆₂₈ D₆₂₉ D₆₃₀ D₆₃₁ D₆₃₂ D₆₃₃ D₆₃₄ D₆₃₅ D₆₃₆ D₆₃₇ D₆₃₈ D₆₃₉ D₆₄₀ D₆₄₁ D₆₄₂ D₆₄₃ D₆₄₄ D₆₄₅ D₆₄₆ D₆₄₇ D₆₄₈ D₆₄₉ D₆₅₀ D₆₅₁ D₆₅₂ D₆₅₃ D₆₅₄ D₆₅₅ D₆₅₆ D₆₅₇ D₆₅₈ D₆₅₉ D₆₆₀ D₆₆₁ D₆₆₂ D₆₆₃ D₆₆₄ D₆₆₅ D₆₆₆ D₆₆₇ D₆₆₈ D₆₆₉ D₆₇₀ D₆₇₁ D₆₇₂ D₆₇₃ D₆₇₄ D₆₇₅ D₆₇₆ D₆₇₇ D₆₇₈ D₆₇₉ D₆₈₀ D₆₈₁ D₆₈₂ D₆₈₃ D₆₈₄ D₆₈₅ D₆₈₆ D₆₈₇ D₆₈₈ D₆₈₉ D₆₉₀ D₆₉₁ D₆₉₂ D₆₉₃ D₆₉₄ D₆₉₅ D₆₉₆ D₆₉₇ D₆₉₈ D₆₉₉ D₇₀₀ D₇₀₁ D₇₀₂ D₇₀₃ D₇₀₄ D₇₀₅ D₇₀₆ D₇₀₇ D₇₀₈ D₇₀₉ D₇₁₀ D₇₁₁ D₇₁₂ D₇₁₃ D₇₁₄ D₇₁₅ D₇₁₆ D₇₁₇ D₇₁₈ D₇₁₉ D₇₂₀ D₇₂₁ D₇₂₂ D₇₂₃ D₇₂₄ D₇₂₅ D₇₂₆ D₇₂₇ D₇₂₈ D₇₂₉ D₇₃₀ D₇₃₁ D₇₃₂ D₇₃₃ D₇₃₄ D₇₃₅ D₇₃₆ D₇₃₇ D₇₃₈ D₇₃₉ D₇₄₀ D₇₄₁ D₇₄₂ D₇₄₃ D₇₄₄ D₇₄₅ D₇₄₆ D₇₄₇ D₇₄₈ D₇₄₉ D₇₅₀ D₇₅₁ D₇₅₂ D₇₅₃ D₇₅₄ D₇₅₅ D₇₅₆ D₇₅₇ D₇₅₈ D₇₅₉ D₇₆₀ D₇₆₁ D₇₆₂ D₇₆₃ D₇₆₄ D₇₆₅ D₇₆₆ D₇₆₇ D₇₆₈ D₇₆₉ D₇₇₀ D₇₇₁ D₇₇₂ D₇₇₃ D₇₇₄ D₇₇₅ D₇₇₆ D₇₇₇ D₇₇₈ D₇₇₉ D₇₈₀ D₇₈₁ D₇₈₂ D₇₈₃ D₇₈₄ D₇₈₅ D₇₈₆ D₇₈₇ D₇₈₈ D₇₈₉ D₇₉₀ D₇₉₁ D₇₉₂ D₇₉₃ D₇₉₄ D₇₉₅ D₇₉₆ D₇₉₇ D₇₉₈ D₇₉₉ D₈₀₀ D₈₀₁ D₈₀₂ D₈₀₃ D₈₀₄ D₈₀₅ D₈₀₆ D₈₀₇ D₈₀₈ D₈₀₉ D₈₁₀ D₈₁₁ D₈₁₂ D₈₁₃ D₈₁₄ D₈₁₅ D₈₁₆ D₈₁₇ D₈₁₈ D₈₁₉ D₈₂₀ D₈₂₁ D₈₂₂ D₈₂₃ D₈₂₄ D₈₂₅ D₈₂₆ D₈₂₇ D₈₂₈ D₈₂₉ D₈₃₀ D₈₃₁ D₈₃₂ D₈₃₃ D₈₃₄ D₈₃₅ D₈₃₆ D₈₃₇ D₈₃₈ D₈₃₉ D₈₄₀ D₈₄₁ D₈₄₂ D₈₄₃ D₈₄₄ D₈₄₅ D₈₄₆ D₈₄₇ D₈₄₈ D₈₄₉ D₈₅₀ D₈₅₁ D₈₅₂ D₈₅₃ D₈₅₄ D₈₅₅ D₈₅₆ D₈₅₇ D₈₅₈ D₈₅₉ D₈₆₀ D₈₆₁ D₈₆₂ D₈₆₃ D₈₆₄ D₈₆₅ D₈₆₆ D₈₆₇ D₈₆₈ D₈₆₉ D₈₇₀ D₈₇₁ D₈₇₂ D₈₇₃ D₈₇₄ D₈₇₅ D₈₇₆ D₈₇₇ D₈₇₈ D₈₇₉ D₈₈₀ D₈₈₁ D₈₈₂ D₈₈₃ D₈₈₄ D₈₈₅ D₈₈₆ D₈₈₇ D₈₈₈ D₈₈₉ D₈₉₀ D₈₉₁ D₈₉₂ D₈₉₃ D₈₉₄ D₈₉₅ D₈₉₆ D₈₉₇ D₈₉₈ D₈₉₉ D₉₀₀ D₉₀₁ D₉₀₂ D₉₀₃ D₉₀₄ D₉₀₅ D₉₀₆ D₉₀₇ D₉₀₈ D₉₀₉ D₉₁₀ D₉₁₁ D₉₁₂ D₉₁₃ D₉₁₄ D₉₁₅ D₉₁₆ D₉₁₇ D₉₁₈ D₉₁₉ D₉₂₀ D₉₂₁ D₉₂₂ D₉₂₃ D₉₂₄ D₉₂₅ D₉₂₆ D₉₂₇ D₉₂₈ D₉₂₉ D₉₃₀ D₉₃₁ D₉₃₂ D₉₃₃ D₉₃₄ D₉₃₅ D₉₃₆ D₉₃₇ D₉₃₈ D₉₃₉ D₉₄₀ D₉₄₁ D₉₄₂ D₉₄₃ D₉₄₄ D₉₄₅ D₉₄₆ D₉₄₇ D₉₄₈ D₉₄₉ D₉₅₀ D₉₅₁ D₉₅₂ D₉₅₃ D₉₅₄ D₉₅₅ D₉₅₆ D₉₅₇ D₉₅₈ D₉₅₉ D₉₆₀ D₉₆₁ D₉₆₂ D₉₆₃ D₉₆₄ D₉₆₅ D₉₆₆ D₉₆₇ D₉₆₈ D₉₆₉ D₉₇₀ D₉₇₁ D₉₇₂ D₉₇₃ D₉₇₄ D₉₇₅ D₉₇₆ D₉₇₇ D₉₇₈ D₉₇₉ D₉₈₀ D₉₈₁ D₉₈₂ D₉₈₃ D₉₈₄ D₉₈₅ D₉₈₆ D₉₈₇ D₉₈₈ D₉₈₉ D₉₉₀ D₉₉₁ D₉₉₂ D₉₉₃ D₉₉₄ D₉₉₅ D₉₉₆ D₉₉₇ D₉₉₈ D₉₉₉ D₁₀₀₀ D₁₀₀₁ D₁₀₀₂ D₁₀₀₃ D₁₀₀₄ D₁₀₀₅ D₁₀₀₆ D₁₀₀₇ D₁₀₀₈ D₁₀₀₉ D₁₀₁₀ D₁₀₁₁ D₁₀₁₂ D₁₀₁₃ D₁₀₁₄ D₁₀₁₅ D₁₀₁₆ D₁₀₁₇ D₁₀₁₈ D₁₀₁₉ D₁₀₂₀ D₁₀₂₁ D₁₀₂₂ D₁₀₂₃ D₁₀₂₄ D₁₀₂₅ D₁₀₂₆ D₁₀₂₇ D₁₀₂₈ D₁₀₂₉ D₁₀₃₀ D₁₀₃₁ D₁₀₃₂ D₁₀₃₃ D₁₀₃₄ D₁₀₃₅ D₁₀₃₆ D₁₀₃₇ D₁₀₃₈ D₁₀₃₉ D₁₀₄₀ D₁₀₄₁ D₁₀₄₂ D₁₀₄₃ D₁₀₄₄ D₁₀₄₅ D₁₀₄₆ D₁₀₄₇ D₁₀₄₈ D₁₀₄₉ D₁₀₅₀ D₁₀₅₁ D₁₀₅₂ D₁₀₅₃ D₁₀₅₄ D₁₀₅₅ D₁₀₅₆ D₁₀₅₇ D₁₀₅₈ D₁₀₅₉ D₁₀₆₀ D₁₀₆₁ D₁₀₆₂ D₁₀₆₃ D₁₀₆₄ D₁₀₆₅ D₁₀₆₆ D₁₀₆₇ D₁₀₆₈ D₁₀₆₉ D₁₀₇₀ D₁₀₇₁ D₁₀₇₂ D₁₀₇₃ D₁₀₇₄ D₁₀₇₅ D₁₀₇₆ D₁₀₇₇ D₁₀₇₈ D₁₀₇₉ D₁₀₈₀ D₁₀₈₁ D₁₀₈₂ D₁₀₈₃ D₁₀₈₄ D₁₀₈₅ D₁

सपुत्रः पुरुषव्याघ्रः संशान्तः पार्थनेजया ।
प्रताप्य पाण्डवान्नाजन्वाञ्चालांवास्नेजया ॥ ४३
ददानीत्येव योऽबोचस्य नास्तीत्यर्थितोऽर्थभिः ।
सत्रिः सदा सत्पुरुषः स हतो द्वैरथे वृषः ॥ ४४
यस्य ब्राह्मणसाम्सर्वमात्मार्यं न महात्मनः ।

कर्णाभिः समरे सहृदयार्थमेवेन साभितः ।

प्रवृक्ष च यतो दीर्घं सुपुत्रेणामनो मुनिः ।

[(L. 1) Ds प्रः; Ts सुः; Ms-4 स्- (for स) Bs : Ds :
Tt व्याघ्र (for व्याघ्रः) Bs : वरिण (for वरिणः).
— (L. 2) Ds Gs ददादि (for ददा दि) Ts Gs : Ms-4
ददादिर्वाचिणो दीर्घो (for the prior half) Ms : अभिनः
(for अभिनः) — Gs om. line 3. — (L. 3) Ms-4 ददोच
(for ददोचः) Bs : ददितः; Bs : Ds : अभिनः (for
समरे) Gs पार्थमेवेन (for 'मेवेन) Vt B (except Bs)
Dns Ds : सुपुत्रे (for अभिनः) Ds पार्थमेवेन अभिनः
— (L. 4) Bs Dns Ds M आहवः; Ts आहवः; G आहव
(for प्रवृक्ष) Ds Ts M सः; Gs : सः; Gs सुः (for च) Ts
आहव वचंसे दीर्घं (for the prior half) Ts महात्मनो
(for सुपुत्रे) Ds विनो (for मुनिः).]

Vt B Dns Dns Ds : s. r. cont. : S K Ds ins. after 42 :

1192* विन्त्यव शरवर्षाणि प्रताप्य च दिशो दस ।

— Bs transp. 43rd and 43rd. — *) Dns Ds
S (Ts missing) सपुत्रः समरे कर्णः — *) Ks :
B Dns Ds : Ms स सातः; Vt निहवः; Ts Gs :
प्रसातः; Ts सुसातः (for सै). — *) Bs र्वव्यान्
(for प्रताप्य) Gs समरे (for पाण्डवान्) Dns Ds S (Ts
missing) सर्वान् (for राजन्) — *) Gs : र्ववात्साय
Vt Bs-4 Dns Ds : s. r. om. च. Ks च सुवेजसा; Bs स्वयः;
Ts पार्थमेवेनः (for पार्थमेवेन) — After 43, Dns ins.
1189* and Ts Gs Ms-4 read 43rd.

44 For sequence in Ds Ts Gs : Ms, cf. v. l. 31.
Ds : om. 44 (cf. v. l. 33, 29). Ts om. 44th-45th. — *)
Ks Bs Ds ददादि (for 'दि) Ss [5] नोचन् (sic); Bs
वाचो; Dns Ds वाचः; Ts Gs : M प्रादात् (for ज्योचन्).
Ds ददाद्येव हि यः प्रायात्; Gs ददो निन्वेम यः प्रादात् (sic).
— *) Ds S (Ts om.; Ts missing) अर्थिभिः Gs 'लो;
M 'नो'चदत् (for 'लो'अर्थिभिः) Vt पार्थस्तीत्यर्थितो विनुः
(sic). — Before 44th, Ts Gs ins. संजयः. — *) Ds
सत्यः; Gs : सत्यः; Gs सत्यः (for सति). Ks सत्पुरुषः
— *) Ks स द्विषो; Ts संजयो; Gs स तेन (for स हतो).
Ms-4 द्वैरथो (for 'थे) Vt Ds वृषः; Ds S (Ts om.; Ts
missing) वृषा (for वृषः).

नादेयं ब्राह्मणेधामीषस्य स्ववपि जीवितम् ॥ ४५

मदा नृणां प्रियो दाता प्रियदानो दिवं मनः ।

आदाय तव पुत्राणां जयाशां शर्मं वर्मं च ॥ ४६

हने स कर्णे सरितो न सवन्ति

जगाम चालं कलुषो दिवाकरः ।

C. B. 4949
D. B. 94. 49
E. B. 100. 19

45 For sequence in Ds Ts Gs : Ms, cf. v. l. 31.
Ds : om. 45 (cf. v. l. 33, 29). Ts om. 45th (cf. v.
l. 44). — *) Ts ब्राह्मणवाद्; Ca 'सत्' (as in text).
Gs Ms-4 दूरे (for लदेव). — *) S Ks : Ds : अभ्यासं न
(Ss नो); Ks 'वाचः; Vt B Dns Dns Ds : s. r. S (Ts om.;
Ts missing) विजयावीन् (for अभ्यासं न). — *) Vt
damaged; Ds Gs लदेवः; Ts सदा हि (for नादेयं). Ds S
(except Ts; Ts missing) ब्राह्मणेधम (for 'व्यासीद्).
— *) Bs वस्यावः; Ds वस्यावः; Gs सति स्वन्; Gs स्वन्
स्वन् (for वस्य स्वन्).

46 For sequence in Ds Ts Gs : Ms, cf. v. l. 31.
Ds : om. 46 (cf. v. l. 33, 29). — *) Ks : Vt
B Dns Ds : s. r. Gs Ms-4 नृणो; Dns Ts नृणां (for नृणां).
Ds प्रियं. Dns Ts निवः; Ds Ts G M राजन् (for दाता).
— *) Ks प्रियदाने (for 'दानो). Dns Ds S (Ts missing)
दाता चैव महारथः (Ds Gs : महारथान्). — After 46th,
Vt B Dns Dns Ds : s. r. S (Ts missing) ins.:

1193* स पार्थक्यविनिर्देशो यतः परमिकां गतिम् ।

यमाभित्याकरोद्वैर सुतसे स यतो दिवम् ।

[(L. 1) Bs पार्थक्यः; Dns Ds : पार्थक्य (for पार्थक्य-).
Bs : Ds : स पार्थक्यविनिर्देशो; Dns Ts : स ये पार्थक्यविनिर्देशो
(for the prior half). — (L. 2) Dns Ds Ts : पुत्रम्
(for सुतम्) Bs transp. यतो and दिवम्.]
— *) Ks सर्वं वर्मं (sic); Ds Ts Gs : M चैव स (Ds वः;
Gs कर्णे (for सर्वं वर्मं).

47 For sequence in Ds Ts Gs : Ms, cf. v. l. 31.
Ds : om. 47 (cf. v. l. 33, 29). — *) Ss स (for
स). Ks सु सुवेति (for न सवन्ति). Ks Vt B Dns
Dns Ds : s. r. s Gs M हते कर्णे सरितो न प्रसवत् (Ks न
सर्वति; Ds न प्रसव [sic]; Ds : वै न प्रसवत्; Ds ना-
श्वेतः); Ds हते च कर्णे सरितो न सवत्; Ts : हते च (Ts 'ते
वि) कर्णे सरितो न (Ts वि) सवत्; Gs : हते च कर्णे सरितो
न प्रसवत्. — *) Bs वाचं (for चालं). Ks कलुषो;
Dns Ts सुविता; Ds कलुषः; Ts Gs Ms कलुषो (for 'लो).
— *) Ts प्रताप्य विवेकः; Gs Ms वेतो प्रताप्य. Ca cites
प्रहः (as in text). Ks उपलितः; Bs : 'लोप्रः; Dns Ts
उपलितः (for उपलितः). Ds Ts Gs : Ms-4 वेतो प्रताप्य
उपलितोऽर्थितो. — *) B (except Bs) Dns Ds : Gs

ग्रहश्च तिर्यग्ज्वलितार्कवर्णो

यमस्य पुत्रोऽभ्युदियाय राजन् ॥ ४७

नमः पफालाथ ननाद चोर्वी

बबुश्च वाताः परुषातिवेलम् ।

दिशः सधूमाश्च भृशं प्रजज्वल-

महार्णवाश्चुभिरं च सखनाः ॥ ४८

सकाननाः साद्रिचयाश्चकम्पुः

प्रविण्ययुर्भूतगणाश्च मारिष ।

बृहस्पती रोहिणीं संप्रपीड्य

बभूव चन्द्राकसमानवर्णः ॥ ४९

सोमस्य; G₂ यमश्च (for यमस्य). D₇ (marg.) आता (for पुत्रो). Ca cites यमआता. K₁ [S]भ्युदियाय; D₆ T₁ M_{1,2,3} [S]भ्युदितस्तु; G_{1,3} दितः स; G₂ M₃ दितश्च (for दियाय). B_{1,4} D₁ D_{2,7} T₁ G M तिर्यक्; T₂ केतुः (for राजन्).

48 For sequence in D₆ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 48 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) S K₂ प्रकालाव- (sic); K_{1,3} D₃ पफालावः; K₄ प्रकाला च; B_{2,5} D₁ T₂ पफालेव; D₆ T₁ G M चचालाथ (for पफा). Ca cites पफाल (as in text). B_{2,5} चचाल; D₆ (marg.) ननाम (for 'द'). Ca cites नननाद (for [अ]य न). K₂ चोक्षी (sic); K₃ रोदसी; T₂ पृथ्वी; Ca चोर्वी (as in text). — ^b) D₁ विबुश्च (for व). K₂ T₂ G₁ M₃ पुरुषाः (for परुषा). V₁ B D₁ D₂ D_{1,2,3,7} T₂ M₁ सुधोराः; D₆ T₁ G M₂₋₄ च धोराः (for [अ]तिवेलम्). — ^c) D₁ D_{1,5} दिशश्च (for दिशः). K₁ प्रजज्वलं; B₂ D₇ प्रजजिरे (for 'ज्वलन्'). D₁ D₆ S (T₃ missing) दिशो बभूवुर्ज्वलितः स (D₆ 'ताश्च'भूमाः. — ^d) K₁ D₁ चक्षुभिरं च; K₃ निक्षुभिरं च (sic); K₄ D₇ चक्षुभिरं च (for 'रे च'). B₂ महार्णवाः सखनुश्चुभिरं च (D₆ 'अक्षुभिरं'); G₂ 'र्णवाः चक्षुभुः सखनुश्च.

49 For sequence in D₆ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 49 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) T₂ सहार्णवाः (for सकाननाः). D₆ T₂ साद्रिचराश्च; T₁ चाद्रयो वै; T₁ (inf. lin.) चाभिचराश्च; G_{1,3} M चाद्रिचराश्च; G₂ चाद्रिभुवश्च (for साद्रिचयाश्च). S₂ चकंपः; K₃ चकंप भूस्तदा; V₁ चचाल भू; B D_{2,7} विदद्रिरे; D₁ D_{1,5,3} चकंप भू; D₁ D₆ S (T₃ missing) चकंपिरे (for चकम्पुः). — ^b) D₁ सर्वं (for मारिष). — ^c) K₃ संप्रपीड्य; V₁ स प्रपीड्य (for संप्र). D₁ D₆ S (T₃ missing) बृहस्पतिः (D₆ G₁

हते कर्णे न दिशो विप्रजज्जु-

स्तमोवृता द्यौर्विचचाल भूमिः ।

पपात चोल्का ज्वलनप्रकाशा

निशाचराश्चाप्यभवन्ग्रहृष्टाः ॥ ५०

शाश्वप्रकाशाननभर्जुनो यदा

क्षुरेण कर्णस्य शिरो न्यपातयत् ।

अथान्तरिक्षे दिवि चेह चासक-

द्रभूव हाहेति जनस्य निखनः ॥ ५१

स देवगन्धर्वमनुष्यपूजितं

निहत्य कर्णं रिपुमाहवेऽर्जुनः ।

ग्रहः शनिः) संपरिचार्य रोहिणीं. — ^a) D₁ D₆ S (T₃ missing) -समो विशां पते (for -समानवर्णः).

50 For sequence in D₆ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 50 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) K₁ विप्रजज्जुस्य (sic); K₂ जज्ञे; V₁ विजज्जुस्य; B₄ विप्रजज्जुस्य; D₆ 'कारै' T₁ 'काशिरे'; G_{1,3} 'चाराः'; M₁ न प्रचाराः; M₂₋₄ संप्रकाशाः (for विप्रजज्जुस्य). B₂ हते कर्णे नैव दिशो विजजिरे; D₁ T₂ हते तु (T₂ 'तेपि') कर्णे विदिशोपि जज्वलस्य; G₂ हते कर्णे न दिगीक्षप्रचाराः. — ^b) K₃ खनोद्धता (sic); D₆ ततश्चंद्रार्काः; T₁ G M सचंद्रार्का (for तमोवृता). B₂ विननाद; B_{2,5} च बभूव; T₁ च चचाल (for विच). K₃ एषा; B_{2,5} कृत्स्ना (for भूमिः). — ^c) K₃ तवो (sic) (for पपात). D₆ -प्रभावा; G_{1,3} M₂₋₄ -प्रभा च; G₂ M₁ -प्रभाश्च (for -प्रकाशा). — ^d) V₁ संप्रहृष्टाः; B₂ सुहृष्टाः (for प्र). D₆ चचार हृष्टाः सुमना बभूवुः; T₁ निशाचरा हर्षमाणा बभूवुः; G M 'चरा हृष्टमना (G_{1,3} 'तरा'; M₁ 'रूपा') बभूवुः.

51 For sequence in D₆ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D₂ om. 51 (cf. v. l. 33). D₄ om. 51^a (cf. v. l. 29). T₂ om. 51^{ab} — ^a) D₆ शशिप्रकाशेन यदाहर्जुनो हतं. — ^b) D₁ D_{1,5} शरेण (for क्षुरेण). K₃ [S]न्यपातयत् (for न्यपा). D₆ S (T₃ om.; T₃ missing) जहार (T₁ क्षुरेण) कर्णस्य शिरः शरेण. — ^c) V₁ B_{1,2,3} D₆ [ज]तरीक्षे. B₂ सैव (for चेह). K₁ om. from चास up to हवे (in 52^b). K_{2,4} वासकृद्; V₁ B_{1,2,3} D₁ D_{1,2,3,7,8} राजन्; B₂ शब्दो (for वासकृद्). D₁ D₆ S (T₃ missing) ततो (D₁ T₁ M₂₋₄ 'दा')तरिक्षे सहसैव शब्दो. — ^d) Some MSS. निखनः. D₁ D₆ T₁ G M सु (G₂ श)रैर्विखनः; D₆ महान्विनिखनः; T₂ सुरैर्विखनैः (for जनस्य निखनः).

52 For sequence in D₆ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D₂ om. 52 (cf. v. l. 33). K₁ om. up to हवे (in 52^b)

रराज पार्थः परमेज तेजसा

वृत्रं निहत्येव सहस्रलोचनः ॥ ५२

ततो रथेनाम्बुदधुन्दनादिना

शरन्नभोमध्यगमास्करत्विषा ।

पताकिना भीमनिनादकेतुना

हिमेन्दुशङ्खस्फटिकावभासिना ।

सुवर्णमुक्तामणिवज्रविद्रुमै-

रलंकृतेनाप्रतिमानरंहसा ॥ ५३

नरोत्तमो पाण्डवकेशिमर्दना-

बुदाहिनावग्निदिवाकरोपमौ ।

रणाजिरे वीरमयी विरेजतुः

समानयानाविष विष्णुवामनौ ॥ ५४

ततो धनुर्व्यातलनेमिनिखनेः

प्रसन्न कृत्वा च रिपून्हतप्रभान् ।

संसाधयित्वैव कुरूञ्चरौघैः

कपिध्वजः पक्षिध्वजश्च ।

प्रमथ ग्रहौ धमतुः सुषोषौ

मनांसरीणामवसादयन्तौ ॥ ५५

C. 2. 4883
B. 2. 94. 17
E. 2. 150. 23

(cf. v. 1. 51. — *) T₁ तदेव (for स देव). Da₁ D₁.
G₁ -पुत्रिनो (for 'त'). — *) S₁ रराम (for रराज).
Dn₁ D₁ S (T₁ missing) राजन् (for पार्थ). Dn₁ T₁
वचसा; G₁ कर्मज (for तेजसा). *) B₁ सहस्रनेत्र
(for 'लोचन'). Dn₁ D₁ S (T₁ missing) यथा पुरा
वृत्रवधे कलकतुः.

53 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.
D₁ om. 53 (cf. v. 1. 33). G₁ M₁ read 53rd after 52.
— *) K₁ T₁ -नादिनादिना; D₁ -नादिना तदा; G₁ -मुक्ता-
नादिना (for 'वृन्द'). — *) K₁ शरन्नभो- (sic); T₁
शरीरंभो). B₁ -गतांकोत्तसा; Dn₁ T₁ -दिवाकराविषा (for
-गमास्करत्विषा). D₁ शरन्नभोमध्यगमास्करतेजसा (sic);
D₁ T₁ G₁ S M₁ शरन्नभोमध्यगमास्करत्विषा-
— After 53rd, G₁ M₁ read 40th. — *) K₁
पताकिनी; D₁ G₁ S M₁ पताकिना (for पताकिना). T₁
G₁ -भिनादिना तदा (for 'दकेतुना'). D₁ पताकिना वानर-
केतुना वदिर. — *) V₁ कुर्वेदुसंख; D₁ महेंद्रवज्र; T₁
G₁ S M₁ रथेन संख; G₁ रथेन दुस (for हिमेन्दुशङ्ख).
B₁ स्फटिकावभासिना; B₁ -रसोत्तकावभासिना; B₁ स्फटि-
कावभासिना; B₁ M₁ -मवासिना; D₁ -मभासिना; G₁ -भि-
हासिना; M₁ S -भिभासिना (for 'वभासिना'). — After
53rd, Dn₁ D₁ S (T₁ missing) ina:

1194* महेन्द्रबाहुरभिमेन वायुनौ

महेन्द्रपीथप्रतिमानवरीसौ ।

[(L. 1) G₁ -वाय- (for -वाह-). — (L. 2) D₁ -वाह-
(for -वीह-).]

— *) K₁ वज्रविद्रुमौ; K₁ रत्नविद्रुमैर; D₁ -वज्र; G₁
-वज्रपुषितैर (for 'विद्रुमैर'). — *) V₁ damaged. Dn₁
महेंद्रुमाय (for 'तेव'). V₁ B₁ S Dn₁ D₁ S (T₁ missing)
[म]प्रतिमेन (T₁ 'म') (for 'मान-). D₁ तेजसा (for
'रहसा').

54 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.

D₁ om. 54 (cf. v. 1. 33). — *) K₁ -नादिनाय (for
-मर्दनाय). B₁ S Dn₁ S (T₁ missing) नरोत्तमौ
पाण्डव (B₁ S Dn₁ केसव)य (Dn₁ 'व')हुन्दनौ. — *)
K₁ V₁ B₁ Dn₁ D₁ S तदा (B₁ Dn₁ D₁ S 'वा')-
हिताय (for उदादि'). D₁ S तदाहिता D₁ हुनौ हुता-
वग्निदिवाकरी यथा; D₁ T₁ G₁ M₁ हुताग्रना (D₁ हुनौ हुता-
T₁ हुना हुता; G₁ समीरना प्रीय दिवाकराविष; T₁ G₁ S
दिवाकरी दीप्तहुताग्रनाविष. — K₁ om. 54th-55th. — *)
T₁ वीरमयी (for वीर'). B₁ S D₁ S विरेजतु; D₁ विरेजतुः
(sic) (for विरेजतुः). — *) Dn₁ -यानाविष; D₁ G₁ S
M₁ -यानाविष; G₁ -यानाविष (for -यानाविष).

55 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.
D₁ om. 55 (cf. v. 1. 33). K₁ om. 55th (cf. v. 1. 54).
— *) V₁ B₁ S Dn₁ D₁ S -वाह-; B₁ S D₁ S -वाह-; B₁
-कर्म; Dn₁ D₁ T₁ -यान- (for -वेमि). Some MSS.
निखनेः D₁ ततो धनुर्व्यातलनेमिनिखनेः (sic). — *)
D₁ कृत्वाय-; D₁ G₁ कृत्वाय (for कृत्वा च). T₁ om.
(1 hapl.) from हत up to कुरुम् (in 55'). V₁ B₁ S
D₁ S S रिपुं हतप्रभं; B₁ रिपून्हतप्रभः; G₁ 'न्यातप्रभान्
(for 'न्यातप्रभान्'). D₁ प्रसन्न कृत्वाय रिपून्हतप्रभान् (sic).
— *) S₁ संसाधयित्वैव; B₁ S Dn₁ D₁ T₁ संसाधयित्वा तु
(T₁ च); D₁ G₁ S साधयित्वा च (G₁ 'त्वाय') (for संसाध-
यित्वैव). D₁ G₁ M₁ च (for [च]व). G₁ S M₁ S रिपून्
(for कुरुम्). Dn₁ D₁ T₁ G₁ M₁ S शरोत्तमैः (for शरोवैः).
— After 55th, D₁ ina:

1195* उनी तदा वादवपान्हुन्दनौ ।

— T₁ om. 55th. — *) V₁ B₁ Dn₁ D₁ S हुनौ (B₁
हुनौ) तदायवपान्हुन्दनौ; D₁ T₁ G₁ M₁ प्रसन्न (T₁ 'च')-
तु संसारी (M₁ 'रसौ') सुषोषी (D₁ 'धोषनी'). — *) K₁
D₁ प्रविदारयन्तौ; V₁ B₁ Dn₁ D₁ S T₁ अवधारयन्तौ; Dn₁
D₁ S हव दार; D₁ M₁ उपराध; G₁ उपराध (for अवराध).

सुवर्णजालावततौ महास्वनौ

हिमावदातौ परिगृह्य पाणिभिः ।

चुचुम्बतुः शङ्खवरौ नृणां वरौ

वराननाभ्यां युगपच्च दध्मतुः ॥ ५६

पाञ्चजन्यस्य निर्घोषो देवदत्तस्य चोभयोः ।

पृथिवीमन्तरिक्षं च द्यामपश्चाप्यपूरयत् ॥ ५७

तौ शङ्खशब्देन निनादयन्तौ

वनानि शैलान्सरितो दिशश्च ।

वित्रासयन्तौ तव पुत्रसेनां

युधिष्ठिरं नन्दयतः स वीरौ ॥ ५८

56 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 56 (cf. v. l. 33). Ds om. 56^a. — ^a) K1 जालावततौ; K2 G1-जालावनतौ; T1.2 विततौ (for वततौ). Ds मनस्विनौ (for महास्वनौ). — ^b) K4 हिमावदातौ; Ds भीमावदातौ (for हिमाव). Ss K4 पाणिना; M2-4 वारिभिः (for पाणिभिः). — Ks om. 56^a-57^d. — ^c) Ks Ds Ds चुचुं (Ds चुचं) वतुः. T1 G2 M2-4 शंखवरौ; G1 वरं (for वरौ). Ks महाभुजौ; B1.4 D2.7 वराननौ; B2 नृसिंहौ; Ds lacuna; Ds परानृणां (for नृणां वरौ). — Ds M1 om. 56^d. — ^d) T2 महास्वनाभ्यां (for वरान). Ds युगपच्च (for पच्च). Ds वराननाभ्यां युगपं नृध्यातस्य भरतर्षभ (corrupt); T1 G M2-4 विघोषयन्तौ विजयं जगन्त्रये.

57 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ks Ds om. 57 (cf. v. l. 56, 33). — ^a) V1 B Ds Ds D1.2-2.1.3 T2 चांतरिक्षं (V1 रिक्षं; B2 रीक्षं) (for जन्त). Ds पृथिवीं सागरांतां च. — ^d) B2.3 जघन्न (for जघन्न). Ss K1.3 जघन्नयन् (for वत्). V1 (partly damaged) B1.2.4 Ds D1.2.3 7 दिवं च समचालयत्; Ds T2 दिशश्चैवानुनादयत्; Ds द्यां च पश्चादपूरयत्; Ds T1 दिवं च समपूरयत्; G M दिशश्च समपूरयत् (G2.3 M1 वत्). — After 57, Ks V1 B Ds Ds D1.2-2.1.3 S (T2 missing) ins.:

1196^a वित्रास्ताभ्यामवन्सर्वे कुरवो राजसत्तम ।

शङ्खशब्देन शूरस्य माधवस्यार्जुनस्य च ।

[(L 1) B2 Ds T2 कौरवा (for कुरवो). — G2 om. line 2. — (L 2) Ds तेनाथ; T2 वित्राता (for शूरस्य). Ds T1 G1 M1 उभयोः शंखघोषेन; G2 M2-4 शूरवोः शंखशब्देन (for the prior half).]

58 For sequence in Ds T1 G2.3 M1 cf. v. l. 31. Ds om. 58 (cf. v. l. 33). — ^a) Ks शंखनादेव (for शब्देन). — ^b) Ds वनं (for वनानि). Ds Ds S (T2 missing) युद्धा (M1 हां)श्च (for दिशश्च). — ^c)

ततः प्रयाताः कुरवो जवेन

श्रुत्वैव शङ्खस्वनमीर्यमाणम् ।

विहाय मद्राधिपतिं पतिं च

दुर्योधनं भारत भारतानाम् ॥ ५९

महाहवे तं बहु शोभमानं

धनंजयं भूतगणाः समेताः ।

तदान्वमोदन्त जनार्दनं च

प्रभाकरावभ्युदितौ यथैव ॥ ६०

समाचितौ कर्णशरः परंतपा-

वुभौ व्यभातां समरेऽप्युताडुनौ ।

K1 वित्रासयन्तौ (for वित्रास). Ks पुत्रस्य सेना. — ^a) K1 नन्दयतः (for नन्द). Ks V1 B1.2.4 Ds Ds D1.2.3.7.8 युधिष्ठिरं नन्दयतां वरिष्ठौ (Ks प्रहृष्टौ); B2.3 Ds.6 T2 G M छिरं नन्द (Ds दशं) यितुं प्रयातौ (T2 जग्मतुः); T1 छिरं तौ समनुप्रयातौ.

59 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 61 (cf. v. l. 33). M2.4 read 59 after 40^{ab}. — ^a) Ds.6 G M प्रजग्मुः (for प्रयाताः). Ks जवेन; K4 [5] जवेन; Ds T1 नृवाश्च (for जवेन). — ^b) Ks V1 स्वनवीर्यमाणं; G2 स्वनवीर्यमाणं (for मीर्यमाणम्). Ds श्रुत्वैव शंखश्च न दीर्यमानान्; Ds व शस्त्रेन विदीर्यमाणा; T1 व शस्त्रे स्वनमीर्यमाणाः. — ^c) M विहाय (for विहाय). Ds मद्राधिपतिः. Ds च वीरं; T1 च वीराः; T2 च धीरं (for पतिं च). Co cites भारतानां पतिं. Ks सर्वे विहायाधिपतिं पतिं च. — After 59, G2 M2 read 53^{ab}.

60 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 60 (cf. v. l. 33). — ^a) Ds D1.2 तद् (for तं). G2.3 परि (for बहु). B2 Ds रोचमानं (for शोभ). Ds महाहवे तं जघन्नदलच्छं. — ^b) Ds T1 G2.3 योधगणाः; G2 M2-4 यौव; M1 योधगुणाः (for भूतगणाः). — ^c) Ks तद्वच्च मोदन्त; B2 Ds तदान्वमोदं च; T2 प्रापुः प्रमोदं च (for तदान्वमोदन्त). Ds मुद्राचमन्त जनार्दनश्च (sic); Ds तौ चातिमोदंश्च जनाः समेताः; T1 G M तावन्व (T1 भ्य)मोदंश्च जनाः प्रकामं. — ^d) B2 Ds T2 दिवाकराव (for प्रभा). K1 अत्युदितौ. Ss यथा वै; Ds T1 G1 M यथा च; Ds (by corr.) यथावलौ (for यथैव). — After 60, Ds T1 M1 read line 13-16 and G2 lines 13-14 of App. I (No. 44), while G1.3 M2-4 ins. an addl. colophon after 60 [Adhy. no.: G1 109; G2 M2.3 110; M2 111].

61 Ds om. 61 (cf. v. l. 33). M1 om. 61-63.

तमो निहत्याभ्युदितो ययामलो
 शशाङ्कसूर्याविव रश्मिमालिनो ॥ ६१
 विहाय तान्बाणगणानयागतौ
 सुहृतावप्रतिमानविक्रमौ ।
 सुखं प्रविष्टौ शिविरं स्वमीधरौ

सदस्सहृताविव वासवाभ्युदितौ ॥ ६२
 सदेवगन्धर्वमनुष्यचारणै-
 र्महर्षिभिर्यज्ञमहोरगैरपि ।
 जयामिषुद्ध्या परयाभिपूजितौ
 निहत्य कर्णं परमाहवे तदा ॥ ६३

C. 8. 68. 63
 B. 8. 94. 67
 K. 8. 100. 67

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥

— ³) B₁ D₁ [5] तुनाभ्युदितौ. D₁ तथैव संरजतुः [5] विष्णु-
 वासवौ; T₁ G₁ सदैव संरजतुः तुनाभ्युदितौ; T₁ G₁ M₁-4 सदै-
 (G₁ सदैव) संरजतुः तुनाभ्युदितौ. — D₁ om. 61^a-62^a.
 — ⁴) V₁ B₁ 2.4 D₁ D₁ 2.3.1 T₁ G₁ विहाय; D₁
 M₁-4 [5] निहत्य (for नि). K₁ अभ्युदितौ. T₁ ययामरौ;
 G₁ ययेमौ; M₁-4 ययाचके (for 'महो'). — ⁴) B₁ S
 D₁ D₁ G₁ द्विषि (for द्व). K₁ रश्मिमालिनौ; T₁ 'वंतौ
 (for 'मालिनौ').

62 D₁ S M₁ om. 62 (cf. v. 1. 33, 61). — ⁴)
 K₁ तयामलौ; V₁ B₁ 2.4 D₁ D₁ 2.3.1 S (M₁ om.; T₁
 missing) महाबलौ; D₁ lacuna; D₁ जयामलौ (for 'महो').
 — ⁵) D₁ lacuna; D₁ सुहृताव; T₁ G₁ 'समाय' (for
 'सुताय'). G₁ जयामलान् (for जयामलौ). S₁-विदुमौ (for
 'विदुमौ'). — T₁ G₁ om. 62^a. — ⁶) K₁ सुखं (for सुखं).
 K₁ तम् (for सुखं). D₁ सुखं प्रविष्टौ ययमे विरेजतुः; T₁
 G₁ M₁-4 सुखं प्रविष्टौ (T₁ 'संरजतुः') सुखदौ (M₁ 'सिनी';
 M₁ 4 'सिनी') विरेजतुः. — ⁷) S₁ सदस्सहृताविव; K₁
 'हृताविव; V₁ 'नृताविव; B₁ 'निदाविव; D₁ 'निदाविव
 (for 'हृताविव). D₁ विष्णुवासवौ (for वासवाभ्युदितौ). D₁
 सदा सस्यावासविव कृष्णवासवौ; T₁ जयामिव प्राण्य जयामिषा-
 भ्युदितौ; G₁ M₁-4 सदस्सहृताविव विष्णुवासवौ.

63 D₁ M₁ om. 63 (cf. v. 1. 33, 61). — ⁸) D₁
 लौ (for ल). D₁ lacuna from 63^a up to 63^b. V₁
 lacuna for 'चारणै'. — ⁹) G₁ ययम जगोहर्गैर (for यय-
 महोरगैर). — ¹⁰) S₁ K₁ जयामिषुद्ध्या; K₁ 'वृष्या; V₁
 'वृष्यौ; B₁ 'विषुद्ध्या; D₁ ययामिषुद्ध्या (for जया').

— ⁴) S₁ महत्कर्णं (sic); D₁ हने तु कर्णे. T₁ तथा
 (for तदा). — After 63, K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁ S
 (M₁ om.; T₁ missing) ins.:

1197¹ ययानुरूपं प्रविपुज्य
 प्रसन्नमानावतुल्यैश्च कर्मेभिः ।
 ययानुरूपौ समुद्रगणौ तदा
 बलिं निष्कमेव सुरैस्तकेतवौ ।

[Lines 1-2 damaged in V₁. — (L. 1) K₁ B₁ 2.4
 D₁ 7 ययानुरूपं; B₁ S D₁ D₁ ययानुरूपं (for यय). K₁
 प्रविपुज्याव; B₁ 'ययानुरूपं; B₁ D₁ 'ययानुरूपं; B₁ 'ययानुरूपं;
 D₁ 7 'ययानुरूपं; D₁ damaged (for 'ययानुरूपं').
 — (L. 2) K₁ ययानुरूपं; B₁ D₁ ययानुरूपं (for 'ययानुरूपं').
 K₁ B₁ D₁ 7 ययानुरूपं (for यय). D₁ ययानुरूपं ययानुरूपं.
 — (L. 3) K₁ ययानुरूपं (for 'ययानुरूपं'). D₁ T₁ S G M₁-4
 ययानुरूपं ययानुरूपं (T₁ S M₁-4 'ययानुरूपं'). — (L. 4) D₁ S
 T₁ G M₁-4 ययं (for यय). D₁ G M₁ 4 ययानुरूपं; T₁
 ययानुरूपं (for ययानुरूपं).]

Colophon om. in S₁ K₁ D₁ T₁ M₁; missing in T₁.
 — Day of Karna's Generalship: S₁ K₁ द्वितीये
 युद्धदिने. — Adhy. name: K₁ द्विदिवसः; D₁ द्वि-
 रयमिषुद्ध्या. — Adhy. no. (figures, words or both):
 S₁ (om. no.) 85; B₁ 92; B₁ 91; B₁ 98; D₁ 91; T₁ G₁
 112; G₁ 108; G₁ M₁ 109; M₁ 110. — After the
 colophon, K₁ V₁ B D (except D₁) T₁ G M₁-4
 ins. a passage given in App. I (No. 44).

६९

संजय उवाच ।

तथा निपातिते कर्णे तव सैन्ये च विद्रुते ।
 आश्लिष्य पार्थ दाशहो हर्षाद्वचनमब्रवीत् ॥ १
 हतो बलमिदा वृत्रस्त्वया कर्णो धनंजय ।
 वधं वै कर्णवृत्राभ्यां कथयिष्यन्ति मानवाः ॥ २
 वज्रिणा निहतो वृत्रः संयुगे भूरितेजसा ।
 त्वया तु निहतः कर्णो धनुषा निशितैः शरैः ॥ ३
 तमिमं विक्रमं लोके प्रथितं ते यशोवहम् ।

69

'Ts is missing in this adhy. (cf. v. l. 8.60.32).
 V1 is missing up to st. 6 [cf. v. l. line 27 of App. I
 (No. 44)]. D2 om. st. 1^a-17^b (cf. v. l. 8.68.33). D4
 om. up to चतुराङ्गो अ (in 32^a) [cf. v. l. line 36 of
 App. I (No. 44)].

For this adhy., Ds S subst. a passage, the text of
 which is given separately with variants under v. l.
 43.

1 ^a) K1 Ds निपातिते. — ^b) B1 Dn1 पर-; Ds
 तथा (for तव). Ds.1 निपातिते (for च विद्रुते).

2 V1 missing; D2.4 om. 2 (cf. v. l. 1). — ^a)
 B2 ततो; B2 यथा (for हतो). Dn1 वज्रभृता; D7 बलि-
 मिदा. — ^b) K1 कर्णे; Ks कर्ण. K1 धनंजय-; B1.4
 निपातितः (for धनंजय). — ^c) K1 ये (for वै). D1
 कर्णो (for कर्ण-). B1.2.4 Ds.1.3 वधं वै वृत्रकर्णाभ्यां; B2
 Dn1 वृत्रकर्णवधं चोरं.

3 V1 missing; D2.4 om. 3 (cf. v. l. 1). Ks om.
 3^a-4^b. — ^a) B Ds1 Dn1 D2.3.5.7.8 वज्रेण. — ^b)
 Dn1 निशितैः. Ds1 धनुष्या निशितैः शरैः.

4 V1 missing; Ds.4 om. 4 (cf. v. l. 1). Ks om.
 4^a (cf. v. l. 1.3). — ^a) Ss प्रथि चं (for प्रथितं). Ks
 तं; D1 ये (for ते). B Ds1 Dn1 D2.3.5.7 यशस्करं (B2
 'स्त्रिनं' (for यशोवहम्). — ^b) Ks निवेदयामः; B1.4
 Ds1 D2.3 'य खं'; B2.3.5 Ds.1 संनि (B2 तं नि) वेदय.
 — ^c) Ks B2 Ds कुरुराजाय (for धर्मं). Ds1 D2.3
 भारत (for धीमते). B1.3-5 Ds.1 धर्मराजस्य भारत; Dn1
 कुरुराजस्य धीमतः.

5 V1 missing; Ds.4 om. 5 (cf. v. l. 1). — ^a)
 Ks दीर्घकालं. B2 दीर्घकालाभिवाञ्छितं. — ^b) Ks B

निवेदयावः कौन्तेय धर्मराजाय धीमते ॥ ४
 वधं कर्णस्य संग्रामे दीर्घकालचिकीर्षितम् ।
 निवेद्य धर्मराजस्य त्वमानृष्यं गमिष्यसि ॥ ५
 तथेत्युक्ते केशवस्तु पार्थेन यदुपुंगवः ।
 पर्यवर्तयदव्यग्रो रथं रथवरस्य तम् ॥ ६
 घृष्टद्युम्नं युधामन्युं माद्रीपुत्रौ वृकोदरम् ।
 युयुधानं च गोविन्द इदं वचनमब्रवीत् ॥ ७
 परानभिमुखो यत्तास्तिष्ठध्वं भद्रमस्तु वः ।

Ds1 Dn1 D2.3.5.7 धर्मराजाय (for 'राजस्य'). — ^a)
 B2.5 Ds1 D2.3 अवाप्स्यसि (for गमिष्यसि). — After
 5, K4 ins. 1200*. B Ds1 Dn1 D2.3.5.7 ins. after 5:
 K4 after 8:

1198* वर्तमाने तु युद्धे वै तव कर्णस्य चोभयोः ।
 द्रष्टुमायोधनं पूर्वमागतो धर्मनन्दनः ।

ततः स्वशिरं यातः स राजा पुरुषर्षभ ।

[(L. 1) K4 तु युद्धे वै; Dn1 महायुद्धे. — (L. 2) Ds
 द्रष्टुम्. Ds1 धर्मनन्दन. — (L. 3) Dn1 यत्तं तु (for युद्धं).
 B2 Ds1 Dn1 D2.3.5 गात्रं (D2 'ह') विद्वत्त्वान्. K4 B Ds
 नाशकः; Ds1 D2.3.5 न शक्तः (for नाशकत्). — (L. 4) B2
 तु; Dn1 Ds स (for स्व-). Dn1 गत्वा (for यातः). B1 धर्मराजो
 युधिष्ठिरः; Dn1 स्तितवान्पुरुषर्षभः (for the posterior half).]
 — After the above, K4 reads 9.

6 V1 missing; D2.4 om. 6 (cf. v. l. 1). K4 reads
 6 after 1200*. — ^a) Ss Ks B Ds1 Dn1 D2.3.5.7.8
 तथेत्युक्तः. — ^b) B4.5 D7 यदुनन्दनः; Dn1 पांडुपुंगवः. —
 Ks om. 6^a-9^b. — ^c) B1.3-5 Ds1 D2.3.5.7.8
 पर्यावर्तं; B2 पर्यवेदं. — ^d) Dn1 रथो (for रथं). Ds
 रथे; Ds रथि (for रथ-). B2 च (for तम्). — After
 6, B1.3 Ds1 Dn1 D2.3.5.7 ins.:

1199* एवमुक्त्वाहुर्न कृष्णः सैनिकानिदमब्रवीत् ।

7 Ks Ds.4 om. 7 (cf. v. l. 6,1). B1 Ds1 Dn1
 D2.3.5.7 transp. 7 and 8^a. — ^b) V1 माद्रीपुत्रो;
 Ds 'पुत्रं'.

8 Ks Ds.4 om. 8 (cf. v. l. 6,1). V1 om. 8^a.
 B1 Ds1 Dn1 D2.3.5.7 transp. 7 and 8^a. — ^a) Ss
 यत्तं; Ds1 D2.3 यत्तं. — ^b) Ks D1 भद्रं न (D2
 वा)स्तु (sic) (for भद्रमस्तु). — ^c) V1 B1.3-5 Ds1

यावदावेद्यते राक्षे हतः कर्णोऽर्जुनेन वै ॥ ८
स तैः शूरैरनुज्ञातो ययौ राजनिवेशनम् ।
पार्थमादाय गोविन्दो ददर्श च युधिष्ठिरम् ॥ ९
शयानं राजशार्ङ्गं काञ्चने शयनोत्तमे ।
अगृहीतां च चरणौ मुदितौ पार्थिवस्तौ ॥ १०
तयोः प्रहर्षमालक्ष्य प्रहारांश्चातिमानुषान् ।
राधेयं निहतं मत्वा समुत्तस्यौ युधिष्ठिरः ॥ ११
ततोऽसौ तद्यथावृत्तं वामुदेवः प्रियंवदः ।
कथयामास कर्णस्य निधनं यदुनन्दनः ॥ १२
ईषदुत्स्रयमानस्तु कृष्णो राजानमब्रवीत् ।

युधिष्ठिरं हतामित्रं कृताञ्जलिर्वाच्युतः ॥ १३
 दिष्ट्या माण्डीवधन्वा च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
 त्वं चापि कुञ्जली राजन्माद्रीपुत्री च पाण्डवौ ॥ १४
 मुक्ता वीरक्षयादस्मात्संग्रामाहोमहर्षणान् ।
 क्षिप्रमुत्तरकालानि कुरु कार्याणि पार्थिव ॥ १५
 हतो वैकर्तनः क्रूरः स्रुतपुत्रो महाबलः ।
 दिष्ट्या जयसि राजेन्द्र दिष्ट्या वर्षसि पाण्डव ॥ १६
 यः स धृतजितां कृष्णां प्राह सत्पुरुषाधमः ।
 तस्माद्य स्रुतपुत्रस्य भूमिः पिबति शोणितम् ॥ १७
 शेतेऽसौ शरदीर्णाङ्गः जघ्रुस्ते कुरुपुंगव ।

D1.2.2.7.8 अभिव्यक्ता. B: न वाच्यदायक संज्ञाने. — After
8, K: ins. 1198*. Ba: Da: Dn: D1.2.2.7 ins.
after 8: K: after 5:

1900* तावन्नवद्विर्वचैस्तु भवितव्यं नराधिपैः ।
After the above, K₁ reads 6.

9 D₂ 4 om. 9 (cf. v. l. 1). K₁ om. 9^{ab}. K₂ reads 9 after 1198^a. — " D₂ 1 लौ झरौर (sic) (for लै: झरौर). V₁ लवै: झरैरुजावो (sic).

10 Ds. om. 10 (cf. v. 1. 1). — ^a) Śa
 सयनं; Ds. Ds. सयने. Ds. राजसार्द्ध. — ^b) B
 कांथने परमासने. — ^c) Śa Ks. सगुहोः; V. 'हताः;
 Dn. 'हीताः; Ds. 'हीताः. B. s. प्र- (for च). Ks V. B
 Ds. Dn. Ds. s. s. सुविही चरणी (by transp.). Ds
 (before corr.) सार्द्धस्य.

11 D₂ 4 om. 11 (cf. v. l. 1). — ^a) D₂ प्रकर्म
for प्रह¹). V₁ B₂ 2: D₂ आलोच्य (for आह्वय). — ^b)
K₂ प्रहारास्तीति मानुषानुपान् (sic); D₂ उपरिदृष्टव्यवैयर्थ्य.
— ^c) D₂ 1 निहते. K₂ ज्ञात्वा (for ज्ञात्वा). — ^d)
D₂ 1 युधिष्ठिर. — After 11, K₂ V₁ B D₂ D₂
D₂ 2. 2. 7 ins. :

1201* उत्थाय स महाबाहुः पुनः पुनरहिम्नः ।
 वामदेवाहुंनौ प्रेम्णा पुनश्च परिपश्यते ।

[(L. 1) Dm जगत् (for जगत्). Bz. समुदाय (for
जगत् स). Bz. Dm Ds. व; Dm om. (for स).
— (L. 2) Ks समुदायोर्जने. Dm समुदाय (for पुनः).
Ks परिचये; Bz Ds परिचये.]
V. Bz Dm Ds cont.:

1202* वासुदेवं च वाष्पेवं पश्यन्तु कुलाम्बनः ।

[Vignette]

12 D.4 om. 10 (cf. v. l. 1). — *) § K.1.1.

तवासै; K_s ततोसै; B_s D_{st} तवसै; D_t ततोसै (for
ततोऽसै). D_{st} D_t वद् (for तद्). — ^b) V_i B_s,
D_{st} D_{st}. १२) विषं वचः; D_{st} महाशुभः (for विषंवदः).
— K_s om. 12^m. — ^c) B_s D_t transp. कमेत्य and
निष्पन्नं. D_{st} वदपुंगव.

13 Ds. om. 13 (cf. v. 1. 1). — *) Ks ईषदुःस-
यमानस्तु; V₁ ईषद्विस्वप'. — *) Ds Ds. कर्णो (for
कृष्णो). — *) Ks तदा मित्रं.

14 Da. s. om. 14 (cf. v. l. 1). — *) Ba. s. गौरीवज्रपादं (B. s. वापां). — *) K₁ (before corr.) Ds पादवाज; K₂ वज्र. — *) B₂ वैव (for वावि). V₁ B₄ Ds दाव. — *) K₁ पावि; B₂ Da. s. पादव (D₂ वा) (for पादवी).

15 D₂: om. 15 (cf. v. l. 1). — *) S: K₂:
मुच्यन्; D₁: मुच्यी. — *) D₂ (before corr.) -कापीणि
(for -कापानि). V: B: तद्व प्रातःकापानि. — *) K₁

V: B Dn1 Dn2 1.3 पांडव; Dn1 Dn2 3 पांडव: (for पाण्डव).
 16 Dn2 4 con. 16 (ed. v. 1. 1). — *) Ks V:
 B1-4 Dn1 Dn2 1.1.1.1 कर्ण: (Ks Dn1 'र्ण'); B2 Dn1 राजन्
 (for कू:). — *) B2 सुतपुत्रैः. B2 महारथैः; Dn1
 'रथ: (for 'वह:). — *) B2 Dn1 भारत (for पाण्डव).
 B2 विष्णवा ते विष्णवे रिपुः.

17 Ds om. 17^{ab}; Ds om. 17 (cf. v. 1. 1). — *)
 Ss: वस्यद्; Ks V; B. & Ds Dni Di. s. s. s. s. वस्य;
 B. s. s. सोमो (for व: स). K. s. B. सुते विता; B. सु-
 हता. — *) B. सत्यसुवर्म (for 'सायम'). — *)
 B. सत्यास; Dni सद्य (for सत्यास). — *) Ds
 (before corr.) वास्यति (for विवति).

18 De om. 18 (cf. v. 1.1). — *) K₂ V₁ B
Das Das D1-2.1.1.1 ungenügend (for 'stingig'). — †)

तं पश्य पुरुषव्याघ्र विभिन्नं बहुधा शरैः ॥ १८
 युधिष्ठिरस्तु दाशार्हं प्रहृष्टः प्रत्यपूजयत् ।
 दिष्ट्या दिष्टयेति राजेन्द्र प्रीत्या चेदमुवाच ह ॥ १९
 नैतच्चित्रं महाबाहो त्वयि देवकिनन्दन ।
 त्वया सारथिना पार्थो यत्कुर्यादद्य पौरुषम् ॥ २०
 प्रगृह्य च कुरुश्रेष्ठः साङ्गदं दक्षिणं भुजम् ।
 उवाच धर्मभृत्यार्थ उभौ तौ केशवार्जुनौ ॥ २१
 नरनारायणौ देवौ कथितौ नारदेन ह ।

Ds रिपुस् (for शत्रुस्). Ś1 K1.2.5 Ds कुरुपुंगवः; Ks
 'नंदन (for 'पुंगव). — ') Dn1 *तस्य (for तं पश्य).
 Ks B1.2.4 Da1 D1.2.7.3 पुरुषव्याघ्र. — ") Dn1 Ds
 बहुभिः. — After 18, K4 Dn1 ins.:

1203* इवामित्रामिमामुर्वमनुशाधि महाभुज ।

यत्तो भूत्वा सदास्माभिर्मुहुर्व भोगांश्च पुष्कलान् ।

Dn1 cont.:

संजय उवाच ।

1204* इति श्रुत्वा वचस्तस्य केशवस्य महात्मनः ।

19 Ds om. 19 (cf. v. l. 1). Before 19, most
 MSS. ins. संजय उवाच. — ") B2 माकर्ण्य (sic)
 (for दाशार्ह). Ds सुहृष्टः Dn1 धर्मपुत्रः प्रहृष्टात्मा दाशार्हं
 वाक्यमब्रवीत्. — ") Ś1 Ks lacuna for राजेन्द्र. — ")
 Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.3 वाक्यं (for प्रीत्या). Da1
 D1.5 पृष्ठम् (for चेदम्).

20 Ds om. 20 (cf. v. l. 1). — ") Ds त्वया
 (for त्वयि). Da1 D1.5 देवकिनन्दने. — ") Ds जिष्णुर्
 (for पार्थो). — ") Ds प्रः; Ds यः (for यत्). K1.5
 V1 B Da1 D1.2.5.7.3 जप्य (Ds 'ति)मानुषं (for जप्य
 पौरुषम्). Dn1 यत्नवानहन्त तं. — After 20, Dn1
 Bom. ed. ins.:

1205* न तच्चित्रं महाबाहो युष्मद्बाहुप्रसादजम् ।

[Bom. ed. इति (for बाहु-).]

21 Ds om. 21 (cf. v. l. 1). — ") B2 पश्यतं
 (for प्रगृह्य). Ks B1 Dn1 D1.2 कुरुश्रेष्ठ. — ") Ds
 सानंदं (for साङ्गदं). K1 मुजां; B2 Ds करं (for भुजम्).
 — ") Ks Da1 D1.2.5.7.3 धर्मवित् (for 'भृत्). Ks तौ
 (for तौ). B2 उवाच पार्थगोविंदाद्युभौ कुंभीसुतो नृपः.

22 Ds om. 22 (cf. v. l. 1). — ") Ks V1 B
 Da1 Dn1 D1.2.5.7.3 ज्ञे; Ks च (for ह). Ds कथिता-
 विति सत्यतः. — ") Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.3
 धर्मसंस्थापने (for 'स्थापने). Ks युद्धौ; V1 B1.2.5 Da1

धर्मसंस्थापने युक्तौ पुराणौ पुरुषोत्तमौ ॥ २२

असकृच्चापि मेधावी कृष्णद्वैपायनो मम ।

कथामेतां महाबाहो दिव्यामकथयत्प्रभुः ॥ २३

तव कृष्ण प्रभावेण गाण्डीवेन धनंजयः ।

जयत्यभिमुखान्शत्रून् चासीद्विमुखः कश्चित् ॥ २४

जयश्चैव ध्रुवोऽस्माकं न त्वस्माकं पराजयः ।

यदा त्वं युधि पार्थस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् ॥ २५

एवमुक्त्वा महाराज तं रथं हेमभूषितम् ।

D1-2.5.7 यत्तौ; Ds यौ तौ (for युक्तौ). Dn1 धर्मात्मानौ
 महात्मानौ. — ") Ś2 (sup. lin. as in text) वृषसत्तमौ;
 Ks V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7.3 ऋषिसं (for पुरुषो').

23 Ds om. 23 (cf. v. l. 1). — ") Ś1 Ks
 lacuna. Ks चैव (for चापि). — ") Ks नरव्याघ्र;
 B1.4.5 Da1 D1-2.5.5 महाभागो; B2 Dn1 'भागं (for
 'बाहो). — ") Ks व्यासो मेकययत्प्रभुः; Dn1 कथया-
 मास तत्त्ववित्.

24 Ds om. 24 (cf. v. l. 1). Ś1 reads 24^{ab} after
 25^{ab}. — ") B1 प्रभावोचं; Dn1 प्रसादेन (for प्रभावेण).
 — ") Ś Ks गांढीवं च; K1 'वी हि; Ks V1 B Da1 Dn1
 D1-2.5.7.3 पांढवोचं (for गाण्डीवेन). Ks धनंजय. — Śs
 Ks om. (hapl.) 24^a-25^b. — ") Dn1 जिगाय (for जयति).
 Śs K1 V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7.3 [ज]मिमुखः (Śs 'खा);
 Ks [ज]मिमुखः (sic) (for [ज]मिमुखान्). Da1 D1.5
 शत्रुः. — ") Ks वा (for च). Śs विमुखान्; Ks 'खा.

25 Ds om. 25 (cf. v. l. 1). Ś1 Ks om. 25^{ab} (cf.
 v. l. 24). — ") Śs जया (for जयश्च). K1 Ds जयश्चैव;
 B1 विजयश्च. Ks ध्रुवो नित्यं. B2 ध्रुव एव जयोस्माकं. — ")
 Śs K1 न चैव हि; B2 कुत एव; Ds नैवास्माकं (for न त्व').
 — After 25^{ab}, Śs reads 24^{ab}. — ") Ks यदि (for
 यदा). — ") V1 पार्थस्य (sic) (for सारथ्यम्).
 — After 25, Dn1 ins.:

1206* भीष्मो द्रोणश्च कर्णश्च महात्मा गौतमः कृपः ।

अन्ये च बहुचः शूरा ये च तेषां पदानुगाः ।

Dn1 cont.: Ds ins. after 25:

1207* त्वह्नुस्मा निहते कर्णे इवा गोविन्द सर्वथा ।

26 Ds om. 26 (cf. v. l. 1). — ") Ds महाराजस्-
 B2 Dn1 इत्युक्त्वा धर्मराजस्तु. — ") Ś1 Ks V1 Dn1
 Ds तं (Ds तु) रथं हेमविवृषितं (hypermetrio); B2.5
 रथं हेमविवृषितं. — Ks om. 26^a. — ") B2 इत्यादौदेः

C. S. 1907
D. S. 1908
E. S. 1909

34 De con. 34th (cf. v. l. 33). Before 34. S

C. B. 5087
B. B. 50. 46
K. B. 101. 3028.

अर्जुनं चापि राजेन्द्र धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ३४
ततो मीमप्रभृतिभिः सर्वैश्च भ्रातृभिर्वृतम् ।
वर्धयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः ॥ ३५
नकुलः सहदेवश्च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
सात्यकिश्च महाराज वृष्णीनां प्रवरो रथः ॥ ३६
वृष्टद्युम्नः शिखण्डी च पाण्डुपाञ्चालसृञ्जयाः ।
पूजयन्ति स्म कौन्तेयं निहते सृतनन्दने ॥ ३७
ते वधयित्वा नृपतिं पाण्डुपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

जितकामिनी लब्धलक्षा युद्धशौण्डाः प्रहारिणः ॥ ३८
स्तुवन्तः स्तवयुक्ताभिर्वाग्भिः कृष्णौ परंतपौ ।
जग्मुः स्वशिविरायैव मुदा युक्ता महारथाः ॥ ३९
एवमेष क्षयो वृत्तः सुमहोमहर्षणः ।
तव दुर्मन्त्रिते राजन्मतीतं किं नु शोचसि ॥ ४०

वैशंपायन उवाच ।

श्रुत्वा तदप्रियं राजन्धृतराष्ट्रो महीपतिः ।

K1.2.4 ins. संजय उवाच. — " B2 परं (for एवं).
K3 V1 B1 Da1 Dn1 D1.2-5.7.8 राजन्; B2-5 राजा (for
इष्टः). — " B1 D7 प्रशंसन्; D4 *श*त (for प्रशंसं).
B3 धनंजयं (for जनार्दनम्). — " B2 वार्ण्यं (for
अर्जुनं). B Dn1 D2.4.7 राजेन्द्रो. Bom. ed. अर्जुनं च
कुरुभेष्ट. — After 34, V1 B Da1 Dn1 D1.2-5.7 ins.:

संजय उवाच ।

1212* इद्वा च कर्णं निहतं सपुत्रं पार्थसायकैः ।

पुनर्जातमिवात्मानं मेने कुरुकुलोद्भवः ।

[(L. 1) Da1 D1.5 तु (for च). V1 B3 D4 इद्वा च
निहतं कर्णं; B1.4 D7 इद्वा कर्णं च निहतं (for the prior half).
After सपुत्रं, Dn1 reads 33⁴, 33^{ad} and the portion up
to जामरेण in line 1 of 1211*. — (L. 2) Dn1 मेने च स
महीपतिः.]

V1 B2.5 Dn1 cont.:

1213* समेत्य च महाराज कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

Bs cont.:

1214* प्रशंसंस्तुतः सर्वे राजानो भूरितेजसः ।

35 Before 35, K3 Ds ins. संजय उवाच. V1 B2
Dn1 om. 35^{ad}. — " K3 B1.2-5 D1.2-5.7 सर्वैस्त्रै
(B3 *त्रै); D2 ससैन्य- (for सर्वैश्च). K3 D3 सह (for
वृत्तम्). — " Dn1 हर्षयन्ति (for वर्धयन्ति). — K3
om. 35^{ad}-37^{ad}. — " Da1 D1.5 हर्षयन्तो (for युक्ता).

36 K3 om. 36 (cf. v. l. 35). — " K1 D4
om. नकुलः. — " D4 वृकोदरः; D3 (before corr.)
महारथः. — Da1 D1.5 om. 36^{ad}. — " K4 रथी; V1
रथाः; D3 तथा (for रथः).

37 K3 om. 37^{ad} (cf. v. l. 35). — " S3 K4
Dn1 D7 वृष्टद्युम्नः. — " K1 Dn1 संजयः. — " K1
च (for स्म). Dn1 कैलियः; D2 निहिते. — " D2
कृष्णयो (sic) (for निहिते). S3 K1 सूर्यनन्दने; Dn1
सूतनन्दन.

38 " D2 पाण्डुपुत्रे. — " Hypermetria. K3
वितामरयो; D2 वितामरयो. Some MSS. लब्धलक्षा.
— " D2 partly damaged. D4 युद्धशौः.

39 " B3 स्तुवन्ति. — " D4 च (for स्तव-). K3
स्वशिविरायैव (sic); K3 Da1 D1.5 *शिविरायैव; V1
*शिविकायैव. D2 कर्णस्तु शिविरामेव (sic). — " B1.2.4
D2.7 रथान्मुक्ताः; D2 मुक्ता युक्ता.

40 Before 40, S1 K1.2.4 ins. संजय उवाच. — ")
D2 सुमहोमहर्षणः. — " K3 V1 B Da1 D1-5.7.8
तत्त्वं किमनुशोचसि; Dn1 किमर्थमनुशोः.

41 Ds om. the ref. After the ref., B3 ins.:

1215* एवमेतन्महच्छासीशुद्धं परमदारुणम् ।

— " K3 [इ]दमप्रियं; B2.5 Dn1 D2.4.5 [ए]तदप्रियं;
D3 तदाप्रियं. V1 B2.5 Da1 Dn1 D2.4.5.8 राजा (for
राजन्). — " D4 partly damaged. Dn1 धृतराष्ट्रो-
विकासुतः. — " B2 राजेन्द्र; D3 निश्चय (for निश्चेष्टः).
— D2 om. 41^{ad}-42^{ad}. — " K3 परमार्तिवत्; K3 V1
B Da1 D1.2-5.7.8 मासनात्. Dn1 छिन्नमूल इव दुःखः. — ")
K4 तस्य (for तथा). V1 B2.5 सत्यवती; B1.4.5 Da1 Dn1
D1.2.5.7 सा पतिता (for सत्यवता). — " K3 दूरदाक्षिणी;
V1 B (except B3) Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 दीर्घदाक्षिणी (B1
D7 *क्षिणी (for धर्म). — After 41, Dn1 ins.:

1216* शुशोच बहुलालापैः कर्णस्य निधनं युधि ।

42 D2 om. 42 (cf. v. l. 41). — " K3 प्रत्यगृहीद्.
V1 B (except B3) Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 तं (Dn1 तां)
पर्यगृह्णाद्विदुरो. — " K3 Da1 D1.5 तदा; D3 om. (for
तथा). — " S1 K3 *सुयुक्तः; D3 *सुयुक्तः (for
पर्यायासयुक्तः). K3 D2.5 चैव. — " B (except B3)
अपि; D3 चापि (for एव).

43 " D4 तथा च (for तथैव). S3 [उ]त्थापयामास.
— " K1.5 गांधारी. K3 कुरुचोपि च; V1 B Da1 Dn1
D1.2-5.7.8 कुरुचोपि (for राज). — After 43^{ad}, V1
B2-5 Da1 Dn1 D1.5 ins.:

1217* स दैवं परमं मत्वा भवितव्यं च पार्थिवः ।

[Dn1 om. मत्वा. B3 स (for च). Da1 D1.5 पार्थिव.]
Dn1 cont.:

1218* परां पीडां समाश्रित्य नष्टचित्तो महातपाः ।

चिन्ताशोकपरीतात्मा न जज्ञे मोहपीडितः ।

पपात भूमौ निषेष्टः कौरव्यः परमार्तिवान् ।

तथा सत्यव्रता देवी मान्धारी धर्मदक्षिणी ॥ ४१

— *) Śa K: lacuna for व्यापारान्तिरो रा. D: om.
ताव्यापारान्ति. — *) B: विद्यां पते; D: विषेण्य.
N ins. after 43: 8 (T: missing) ins. after 1224*:

1219* इदं महापुरुषमर्षं महात्मनो
धर्मप्रवर्णाधिरक्षेय वः पदेत् ।
स सम्यग्निहस मसस्य वाक्यं
तदापुनर्यज्ञप्रवणाच भारत ।
मसो हि विष्णुर्मंगवा न्मनातनो [5]
वह्निर्तं चाम्पनिकेन्दुभाषः ।
अतोऽनन्तुः शृणुते पदेय वः
स सर्वलोकांश्च जयेन्मुखी भवेत् ।

[Before line 1, T: ins. सुतः — (L. 1) K: Ba: D: s rñ; G: एवं; G: s जो (for इदं). D: महापुरुषमर्षः
D: 'पुत्रं; T: 'विषं; G: 'मिर् (for 'मर्षं). K: s. s D: s G:
महात्मनो; Dni D: s 'मर्षा. — (L. 2) K: [अ]धिरक्षे; G:
[अ]धिरक्षे. — D: om. lines 3-6. — (L. 3) D:
partly damaged. B: कुतस (for मसस्य). — (L. 4)
K: संमवणाच. D: 8 (T: missing) तदापुनर्यज्ञः शृणु (D: G:
'वाक्यमर्षः; G: 'वाचः शृ)वाच निहसः. — After line 4, K:
ins.:

1220* सर्वलोकेषु वपुष्वं सर्वराजेषु वपुष्वम् ।
नन्दनं लभते मत्तः कर्णवर्णान् शृणोति हि ।
हिरण्यवस्त्रधान्यानि मां सत्सत्तनुमानो ।
तेन मत्ता व विष्णुश्च सदाश्च वसवश्च ।
पूजिता सुतः सर्वे निररथ तथाभिनी ।
वः शृणोति सदा मत्ता कर्णवर्णान्मनुष्यम् ।
धर्मवैद्यामनोहारां पदुर्विपदं लभेत् ।

— K: om. lines 5-8. — (L. 5) B: वपा; D: मपो; Co
मसो (as above). T: व; Co हि (as above). K: मुखो
हि विष्णु मववात्मनो. — (L. 6) V: Dni D: s वदति; Dni
D: s वदं व; D: G: वदति (for वदति). Dni D: s वदु;
D: वं (for वं). D: वसवसन्निधुः; T: वं वसवसन्निधुः; T: G:
M वसवसन्निधुः. K: B: D: G: -वाचनः (B: 'व; G: 'न) (for
-वाचनः). Co: अनिवाचः सर्वानुवचनः. — (L. 7) K:
V: B: Dni Dni D: s. s G: अतोऽनन्तुः (G: 'व; B: s
अवाच (B: 'व) वदुः D: अतो हि *; T: अतोऽनन्तुः. Śa
शृणु वं; V: B: Dni Dni D: s. s S (T: missing)
शृणुवद. D: s. s पदेय (D: 'व) वः; M: s व वः पदेय
(for पदेय वः). — (L. 8) Śa K: स सर्वलोकांश्च वपुष्वं; K: स
सर्वलोकांश्च वपुष्वं (sic); B: Dni Dni D: s. s. s. s स सर्वलोका-
(D: s 'कामा)वपुष्वं; D: सर्वोऽयं लोकांश्च वपुष्वं; T: G: M स
सर्वलोकांश्च वपुष्वं; G: स सर्वलोकांश्च वपुष्वं. B: s D: s लभेते; T: सुतं
भवेत्; M: s सुती भवेत्. Śa K: स सर्वलोकांश्च * * * * *]
Dni cont.:

1221* तां सर्वदा भक्तिमुपासता मताः
पदमिह पुण्यां परमं विद्यामिमां ।
धमेन धाम्नेन वसता च मानुषा
मन्दमिह ते मां विचारयन्ति । [5]
अतोऽनन्तुः शृणुयामसा तु वै
मरः स सर्वानि सुखानि चानुवात् ।
विष्णुः सर्वधर्मगवाम्मवस्य
सुखमिह ते वस्य मरोचमस्य ।
वेदावशिष्टांश्चक्रेणैव रक्षा
रमे वदं श्रितवान् जयो युधि । [10]
धर्मवेद्याश्च विभवति वैद्याः
शृणुयामसा प्रपुन्यन्तीह सर्वे ।

Dni cont. V: B: s. s D: s ins. after 1219*:

1222* तथैव विष्णुर्मंगवात्मनातनः
स पाप देवः परिकीर्तये वतः ।
ततः स कामार्कलंभो मुखी मरो
महामुनेस्तस्य वचोऽर्पितं वच ।
[(L. 1) V: मसो, हि B: वदेव; B: तथैव (for तथैव).
— (L. 2) V: पाप वः; B: वातुदेवः; Dni वाप देवः.
— (L. 4) V: महावचो (for 'तुनेव). B: [s]मिर् (for
ऽर्पितं).]

Finally, Dni cont.:

1223* कवितानां सत्सत्तानां सर्वमेकं निरन्तरम् ।
यो दद्यान्मुक्तं तदि जयनाकर्णवर्णम् ।

— For adhy. 69 (st. 1-43), D: 8 (T: missing) subst.:

1224* चिन्तयन्तो वचं वीरं सूतपुत्रस्य संतुते ।
अर्जुनस्य जयं युद्धे चिन्तयन्ताः पुनः पुनः ।
पाण्डवानां महेष्वासा न्यविशन्त परितपाः ।
प्रहृष्टमनसः सर्वे शिवा शत्रुन्महारथान् ।
ततो युधिष्ठिरं तत्र निविष्टं वै मुद्राम्बितम् । [5]
समेत सर्वे पञ्चासा सर्वयन्तो यथाविधि ।
अर्जुनस्तु रथासर्ममवसत् महावसाः ।
धर्मराजस्य वरणी पीडवामास हृष्टवत् ।
तनुव्याप्य महाराज धर्मपुत्रः प्रतापवान् ।
सत्यमे भरतभ्रेष्टमुपविशन्नुपरहृष्टम् । [10]
मकुलः सद्देवश्च पाण्डवश्च वृक्षोदरः ।
अभिवाद्य महाराजमस्त्रजन्त स कलुषम् ।
एष्टपुत्रः शिखण्डी च पाण्डवानां च वै रथाः ।
वर्धयन्ते स राजानं निहते सूतनन्दने ।
ततः कुन्ते महाराज सायकिसावि सायकः । [15]
अवर्धयन्ते राजानं निहते सूतनन्दने ।
वायुदेवश्च कीर्तये प्रकथादिदमवसीत् ।
अथ राजन्युक्तः सर्वे धार्तराष्ट्राः सतापकाः ।

तं प्रत्यगृह्णाद्विदुरो नृपतिं संजयस्तथा ।

पर्याश्रासयतश्चैवं तावुभावेव भूमिपम् ॥ ४२

हृते वैकर्तने कर्णे रथानां प्रवरे रथे ।
 यदि लोकास्त्रयः सर्वे योषधेयुः सवासवाः । [20]
 तथापि दुर्जयः सूतस्तव कोपात्तु सूदितः ।
 एवमुक्तः प्रत्युवाच धर्मराजो जनार्दनम् ।
 तव प्रसादाद्गोविन्द हतः कर्णो महायक्षाः ।
 पाण्डवाश्च जयं प्राप्ता नाशिताश्चापि शत्रवः ।
 त्वं हि शक्तो भवान्नातुं वस्य कस्यचिदाहवे । [25]
 त्वमस्य जगतो गोप्ता पाण्डवानां च सर्वदा ।
 त्वां समासाद्य शक्रोऽपि मोदते दिवि नित्यशः ।
 त्वं पाठा पाण्डुपुत्राणां यथैव जगतस्तथा ।
 जनार्थयो जयस्तेषां भक्तिर्येषां त्वयि प्रभो ।
 त्वया नाथेन गोविन्द नाथवन्तो वयं युधि । [30]
 यथेन्द्रेण पुरा देवास्तवचा चापि जनार्दन ।
 स्वप्ताम्यद्य सुखं कृष्ण निद्रां लप्से वसन्क्षपाम् ।
 विगतं हि मयं मेऽद्य त्वत्प्रसादाच्च संशयः ।
 एवमुक्तस्तु पार्थेन केशवः प्राह पाण्डवम् ।
 निमित्तमात्रं तु वयं तव हस्मिन्सुदागमे । [35]
 वस्य ते आतरः क्षुरा भीमसेनादयो नृप ।
 संबन्धिनश्चेन्द्रवीर्याः पार्षतप्रमुखस्तथा ।
 अहंते च भवान्वक्तुं प्रियं नित्यं हि महितम् ।
 प्रियो हि मे त्वमेतेन वचनेन नरोत्तम ।
 हन्युक्तो धर्मराजस्तु स्वरथं हेमभूषितम् । [40]
 दन्तवर्णैर्हयैर्धुक् कालवालैर्महीपतिः ।
 आस्थाय पुरुषध्याप्रः स्वबलेनाभिसंवृतः ।
 प्रययौ बहुवृत्तान्तं द्रष्टुमाबोधनं प्रति ।
 संभाषमाणो तौ वीरावुभौ पाण्डवमाधवौ ।
 स ददर्श रणे कर्णं शयानं पुरुषर्षभ । [45]
 गान्दीवसुर्धैरिंशितैः सर्वतः सुनिपीडितम् ।
 सपुत्रं निहतं दृष्ट्वा कर्णं राजा युधिष्ठिरः ।
 प्रक्षाल्य नरध्याप्रावुभौ पाण्डवमाधवौ ।
 अथ राजास्मि सर्वस्यां पृथिव्यां मधुसूदन ।
 दिष्ट्वा जयसि गोविन्द दिष्ट्वा शत्रुनिपातितः । [50]
 एवं सुबहुशो राजन्प्रक्षाल्य जनार्दनम् ।
 अहंते च कुरुभेद्यो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 दृष्ट्वा च निहतं कर्णं सपुत्रं पार्षतायकेः ।
 पुनर्जातमिवात्मानं मेने कुरुकुलोद्भवः ।
 समेत्य च कुरुभेद्यं कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् । [55]
 वर्धयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः ।
 संजय उवाच ।
 एवमेव क्षयो वृत्तः सुमहाप्रोमहर्षणः ।
 तव दुर्मन्त्रिते राजन्दिष्ट्वा त्वमनुशोचसि ।
 वैशंपायन उवाच ।
 श्रुत्वादिष्टं राजा क्षत्राद्गो महीपतिः ।

चपात भूमौ निश्चेष्टः कौरव्यः परमासनात् । [60]
 तथा सत्यव्रता देवी गान्धारी दिव्यदर्शिनी ।
 ततस्तूर्णं तु विदुरस्तं नृपं संजयस्तथा ।
 पर्याश्रासयतां चैतावुभावेव तु भूमिपम् ।
 तथैवाश्रासयामास गान्धारी राजसत्तमम् ।
 स दैवं परमं मेने भवितव्यं च तत्तथा । [65]
 तान्ध्यामाश्रासितो राजा तूष्णीमास्ते विशां पते ।
 एवमाख्याय राज्ञे च संजयो राजसत्तम ।
 जगाम शिबिरं भूयो हृते कर्णे महात्मनि ।
 स दृष्ट्वा निहतं शल्यं राजानं च सुयोधनम् ।
 योधांश्च सुबहुभ्राजन्तैनिकांश्च सहस्रशः । [70]
 तथैव पाण्डवीं सेनां निहतां प्रेक्ष्य संजयः ।
 सौप्तिके द्रौणिना राजन्हतवाजिनरद्विपान् ।
 स हि दृष्ट्वा हवान्सर्वान्समन्ताद्युधि संजयः ।
 प्रयातो हस्तिनपुरं शोकार्तो भयविह्वलः ।
 हृतेषु पुनरेतेषु प्रभूतगजवाजिषु । [75]
 योधैश्चैव महाराज नानादेवसमुद्भवैः ।
 कुरुभेद्यं तु तत्सर्वं शून्यमासीजगत्पते ।
 निहतैः पाण्डवैश्च धार्तराष्ट्रैश्च संयुगे ।
 यथाविषयं वृत्तं धार्तराष्ट्रस्य संजयः ।
 न्यवेदयत् तत्सर्वं यथावृत्तं यथाविधि । [80]

[G₂ om. lines 1-4. M₁ om. from line 1 up to भरत in line 10. — (L. 2) G₁ वयं (for जयं). — (L. 3) D₂ G₂ पाण्डवाश्च. T₂ महाराज (for महेष्वासा). T₂ om. the posterior half of line 3 and the prior half of line 4. T₁ न्यविश्व (for 'शान्त'). M₂ महाराथाः (for परतपाः). — (L. 4) M₂ क्षुरा (for सर्वे). D₂ M₂ शत्रुं. D₂ M₂ महाराथाः; T₂ G₂ महाबलाः. — (L. 6) G₂ स वर्तते ते; M₂—4 वर्धयंत. G₂ यथा दिवि. — After line 6, T₂ ins.:

1225* शशसुनिहितं कर्णं फल्युनेन महात्मना ।

— (L. 8) D₂ G₁ दृष्टवान्. — (L. 9) D₂ महाराजा; M₂ 'राजो'. — (L. 10) D₂ उपजिघ्रन्; T₂ M₁ अप (T₂ 'व'लि); G₁ उपजिघ्रद्. T₁ सत्यजे भरतश्रेष्ठ मुनि शीघ्रमुपस्थान्. — (L. 11) — 36^{ab}. D₂ T₁ पाण्डवं च वृकोदरं. — (L. 12) T₂ अभिनंथ (for 'बाध'). D₂ T₁ महाराज. D₂ सत्यजंतश्च फाल्युनं; T₁ वृष्णीनं प्रवरो रथः (for the posterior half). — (L. 13) Cf. 37^{ab}. D₂ T₁ G₁ 2 पांचालानां (T₁ 'ला ये') (for पाण्डवानां). T₁ G₂ M₂—4 महाराथाः (for च ये रथाः). — (L. 14) Cf. 37^{ab}. D₂ वर्धयंत; T₁ G₁ 'यंति'. — T₂ G₂ om. (hapl.) lines 15-16. — (L. 16) D₂ अवर्धयंतो; T₁ 'यंत'. — (L. 18) D₂ G₁ अथ राजन्; G₂ राजव्य (by transp.). — (L. 19) T₁ तदा; M₂—4 रणे (for रथे). — (L. 21) D₂ T₁ M₂—4 तु (for

तथैवेत्यापयामासुर्गान्धारीं राजयोषितः ।

ताभ्यामाश्रासितो राजा तृष्णीमासीद्विवेचनः ॥ ४३

G. 2. 5040
S. 2. 50-52
L. 2. 103. 4040.

इति श्रीमहामारुते कर्मपर्वणि एकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥

॥ समाप्तं कर्मपर्व ॥

[अ] वि. M₁ दुर्बेदास्तनम् (for 'वः दृष्टम्'). — (L. 23) D₂ T₁ G₁ महामः (for 'वशाः'). — (L. 24) M₂-s पश्चिमात् जवं प्रातः. — (L. 25) D₂ वल कल महारवे (for the posterior half). — (L. 26) T₁ सर्वतः; M₂-s निवरा (for सर्वदा). — (L. 27) G₁ M₂-s समागम (for 'सम्'). G₁ वको (for वृको). — (L. 28) T₁ मोक्ष; T₂ वाता (for वाता). D₂ त्वेव (for त्वेव). — (L. 29) D₂ अनाक्षयः; G₂ अनायो. — (L. 30) T₂ समावा वयमच्युत (for the posterior half). — (L. 31) T₂ जवं; G₂ वषा; (for वृषा). G₂ लोकम् (for देवम्). D₂ T₁ इता द्रोणमुक्त देव (T₁ 'वा') (for the prior half). T₂ [अ] वि व (by transp.); M₂ वाता. — (L. 32) D₂ सवाम्भव; T₁ स्वप्नानोय. D₂ T₁ वं (for वृषं). G₂ त्वं (for वस्त्वं). D₂ क्षपाः T₁ कल्पे स्वपित्रां क्षपाः; T₂ मोक्षाम्भव वृषं क्षपाः; G₂ निद्रा लक्ष्मिद्वयक्षपां (for the posterior half). — (L. 33) M₁ विनवं (for दि नवं). — (L. 35) G₁ माता D₂ T₁ G₁ s दि (for दु). G₁ s [अ] वि (for दि). D₂ T₁ तवापस्ति मुरा नवः (T₁ मने) (for the posterior half). — (L. 36) T₂ दृष्ट. — (L. 37) D₂ T₁ [स] पस्तिरवाः (for वेन्दुवीचः). D₂ दृष्ट (for तवा). — (L. 38) T₂ जंसे न (for 'ते च'). M₁ निद्रं (for दृष्ट). T₂ वं (for निद्रं). T₂ G₂ s व (for दि). D₂ T₁ वसिष्ठः; T₂ दे दिवः (for मद्रिष्टम्). — G₂ transp. lines 41 and 42. — (L. 41) Cf. 29^{ad}. D₂ कृष्णसिद्धिः; G₁ काञ्चसिद्धिः. G₂ महीरवे. — (L. 42) Cf. 27^{ad}. G₂ s पुनस्त्याज. G₂ [अ] गिरिपुत्रः; G₂ [अ] वि संवृत्तः. — (L. 43) Cf. 28^{ad}. G₂ वृत्तः (for वृत्तः). M₂ s प्रणे (for प्रणे). — (L. 44) Cf. 28^{ad}. D₂ G₂ M₂ मापवपांश्वी. — After line 44, T₁ ina.

1226* वपुस्तप हो त्वं वपासीद्विवेचनः ।
while T₁ ina.

1227* मदीयहस्तः उतयः समन्तात्प्रत्यक्षः ।

— D₂ M₂ om. (hapl.) lines 45-48. — With line 45, cf. 29^{ad}. — (L. 46) Cf. 29^{ad}. T₁ निद्रिः (for निद्रिः). T₁ संवृत्तिः (for वृत्तिः). T₂ संवृत्तिः सर्वतः श्रीः (for the posterior half). — T₁ om. lines 47-48. T₂ G₂ om. (hapl.) 47-51. — With line 47, cf. 30^{ad}. — (L. 48) Cf. 30^{ad}. G₂ मापवपांश्वी. — (L. 49) Cf. 31^{ad}. D₂ T₁ दि; G₂ [अ] वि (for [अ] वि). G₂ सर्वतः; G₂ सर्व. — (L. 50) Cf. 33^{ad}. M₂ सवृत्तः. — (L. 51) Cf. 34^{ad}. D₂ स (for दु). — (L. 52) Cf. 34^{ad}. G₂ मद्रिष्ट. D₂ [अ] वि राजेशो; T₂ त्वे वृत्तः; G₂ त्वेवरे; M₂ कृष्णसिद्धिः.

— With lines 53-54, cf. 1212*. — (L. 53) D₂ दि; T₁ दु (for व). — After line 54, T₂ ina.

1228* पुनश्च विविरे प्रातो ब्राह्मिर्नरवर्धनः ।

वपुस्तप दु व कर्मव वपासीनं वृषिष्ठिरम् ।

— (L. 55) Cf. 1213*. T₁ G₂ कृष्णसिद्धिः; T₂ G₂ M महाम (M₂ 'म'). T₂ राजावस्तनमुक्ताः (for the posterior half). — (L. 56) Cf. 35^{ad}. T₂ संवृत्तः; G₂ s राजानो (for 'म'). D₂ सर्वतः महाराज (for the prior half). T₂ त्वेवरे. — T₂ M om. the ref. — (L. 57) Cf. 40^{ad}. D₂ देवः; M₂ वृत्तः (for वृत्तः). — (L. 58) Cf. 40^{ad}. D₂ वं वृत्तिनो राजम् (for the prior half). M₂ वपुस्तपसि. — (L. 59) Cf. 41^{ad}. D₂ [अ] वं; G₂ त्वं (for [अ] त्वं). G₂ s मद्रिष्टः; G₂ विविरे. T₁ G₂ s राजम् (for राजा). — (L. 60) Cf. 41^{ad}. T₁ वपुस्तप मद्रिष्टः विविरेः वपुस्तपसि. — (L. 61) Cf. 41^{ad}. D₂ वं (for वृत्तः). G₂ सवृत्तः M₂ मद्रिष्टः T₁ G₂ दिव्यरत्नम्. — (L. 62) Cf. 42^{ad}. G₂ वृत्तः; G₂ वृत्तः (for वृत्तः). D₂ स (for दु). T₂ विदुस्तप (for दु विदुस्तप). G₂ स (for स). T₂ नदा (for नदा). — M₂ partly damaged for lines 63-66. — (L. 63) Cf. 42^{ad}. T₂ वपुस्तपसि; M₂ समावस्तपः. M₂ वृत्तिः. D₂ T₁ G₂ समावस्तप वृत्तिः; D₂ समावस्तप वृत्तिः (for the posterior half). — (L. 64) Cf. 43^{ad}. M₂ s गोपरी राजसत्तमः (M₂ 'म'). — (L. 65) Cf. 1217*. T₂ त्वेव; T₂ देवतः; M₂ s ता देवः. D₂ T₁ G₂ तवा (for देवे). G₂ s मद्रिष्टः; G₂ मापवपु (for तवा). — With line 66, cf. 43^{ad}. — (L. 67) T₂ राजेशः; G₂ राजेशः; M₂ राजेशः; M₂-s ले राजेश (for राजेश व). D₂ T₁ वपुस्तपसि (for the prior half). T₂ वपुस्तप. — (L. 68) D₂ वं वृत्तः वपुस्तपसि. — (L. 69) G₂ वृत्तः. — (L. 70) D₂ T₁ वृत्तिः (for वृत्तिः). T₂ वृत्तिः वपुस्तपः; M₂ वृत्तिः वपुस्तपः (for 'वृत्तिः'). M₂-s वृत्तिः वपुस्तपः. — (L. 71) G₂ विविरे. T₂ वृत्तिः (for देव). — (L. 72) T₂ वपुस्तपः; M₂ वृत्तः (for वृत्तः). D₂ वृत्तिः; T₂ s G₂ s वृत्तिः (for 'म'). — (L. 73) D₂ T₁ s G₂ s समावस्तप (for समावस्तप). T₂ G₂ वृत्तिः (G₂ वृत्तः) समावस्तप (for वृत्ति वृत्तः). — (L. 74) T₂ G₂ s विदुस्तप; M₂-s राजसत्तम (for वपुस्तप). — (L. 75) M₂-s विदुस्तप वृत्तिः (for the prior half). — (L. 76) G₂ वृत्तः; M₂ वृत्तिः. D₂ T₁ वृत्तिः; G₂ वृत्तः (for वृत्तः). G₂ वृत्तिः. — (L. 77) T₂ G₂ s विदुस्तपः; T₂ वृत्तिः (for वृत्तिः). — (L. 78) D₂ T₁ विदुस्तपः; T₂ वृत्तिः (for वृत्तिः). — (L. 79) D₂ T₁ वृत्तः (D₂ 'म') विदुस्तप वृत्तिः; T₂ M वृत्तिः (T₁ M₂ 'वृत्तिः') विदुस्तप वृत्तिः. D₂ T₂ G₂ M₂ वृत्तिः. — (L. 80) G₂ विदुस्तपः. T₂ वपुस्तपः; M₂ वृत्तिः विदुस्तपः.

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Śs K1.4 द्वितीयबुद्धदिवसः. — Adhy. name: Śs K1.3.4 युधिष्ठिरानन्दः; B1.4 कर्णवधः; Ds पाण्डवशिविरप्रवेशः; Ds कर्णवधोपाख्यानं. — Adhy. no. (figures, words or both): Śs (sec. m.) 87; B1 94; Ds 92; T1 113; T2 101; G1 110; G2, 3 M1.3 111; M2 112.

— After the last colophon, Ś K1 ins.:

समाप्तं चेदं (K1 'तेयं') कर्णपर्वेति श्रीः । अतः परं शल्यपर्वं भविष्यति ।

Ś K1 cont.: Śs ins. after the last colophon:

अतः परं शल्यपर्वं नवमं भारते शुभम् ।

प्रतिसंधिरयं श्लोकः प्रथमोऽस्य प्रकल्पितः ।

अस्यायं प्रतिसंधिः । (Śs om. this line)

श्रीजनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना ।

खल्यपावशिष्टाः कुरवः किमकुर्वन्तः परम् ।

Ś K1 cont.: K2 ins. after the last colophon:

कर्णपर्वणि संख्यानं व्यासेनोक्तं महात्मना ।

एकाक्ष (Śs 'कोन') सप्ततिश्चैव अध्यायाः कथिताः पुरा ।

चत्वार्ये (Śs 'रे') व सहस्राणि नव श्लोकशतानि च ।

चतुःषष्टिस्तथा श्लोकाः पर्वण्येतत्प्रकीर्तितम् (Śs 'ताः') ।

[Śs ins. here no. ४९६४.]

वृत्तान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।

अष्टमं चैव निर्दिष्टमेतत्पर्वं जनप्रियम् ।

Ś cont.:

कर्णाभिषेकः । पाण्डववधः । त्रिपुरघातनं । कर्णशल्य (Śs 'ल्ययं') विवादः । हंसकाकेयोपाख्यानं । मद्रदेशकुत्सननं । युधिष्ठिर-पराजयः । कर्णभीमयोर्युद्धं । युधिष्ठिरार्जुनप्रसादश्च । (Śs 'ष्ठिरपलायनं' । युधिष्ठिरार्जुनसंवादश्च ।) दुःशासनवधः । द्रौणि- (Śs 'द्रोण') सान्त्वनाख्यानि । कर्णवधः । युधिष्ठिरानन्दः ।

Ś1 concludes with:

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं वः ।

तमहमगाधमबाधं कृष्णद्वैपायनं नौमि ॥

शरवस्त्वक्षिते वर्षे कर्णपर्वेदमुत्तमम् ।

श्रीदामोदरकौलेन लिखितं शुद्धिमत्तरम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । नमो विद्वान्तकाय । श्रीदेव्यै सततः ॥

Śs concludes with:

संवत् ८४ शके १६२० वै वति १ शुके समाप्तं कर्णपर्वं ॥
शुभमस्तु लेखकपाठयोः । लेखकोऽयं गिरोमद्भगणेशकः ॥
शुभं । शुभं । शुभं ।

K1 enumerates the episodes (as in Ś) and concludes with:

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं वः ।
..... कृष्णद्वैपायनं [?] कृष्णद्वैपायनं] नौ वन्दे ॥

समाप्तं कर्णपर्वं ।

K2 concludes with:

राम । राम । राम ।

समाप्तं कर्णपर्वं । पत्रसंख्या १८२ । अध्याय ६९ (as in text) ग्रंथसंख्या ४८६४ ।

— After the last colophon, K3 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तः । कर्णचरितं । अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । श्री श्री श्री श्री । कल्याणमस्तु । संवत् १८५० । शके १७१५ मिति माघवदि २ । शनिवासरे लिखितं । मिश्रराघकृष्ण गोपालगढमध्ये महाराजि श्रीरणजीतसंघस्य राज्ये प्रवर्तमाने ।

— After the last colophon, K4 concludes with:

समाप्तं चेदं कर्णपर्वं ॥ संवत् १८२८ । मिती आषाढ कृष्ण १ । भृगुवासरे । लिपिकृतं मिश्रभगवानवासी आमानेरिको शुभं ॥ अतः परं शल्यं भविष्यति ।

— After the last colophon, V1 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तं । शुभमस्तु । सं ३२० भाद्र सुदि १० रवौ महाराजाधिराजश्रीमद्दहदयनारायणराज्ये हाटातपासंण ****
**पुरे श्रीकृष्णपतीना लिखितमिदं कर्णपर्वं ॥ ३ ॥

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ नमो नारायणाय ॥

— After the last colophon, B1 concludes with:

समाप्तं कर्णपर्वं ।

— After the last colophon, B2 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तं ।

खवेदाश्चाभिविमिते नत्वा कृष्णपदं मुदा ।

कर्णपर्वारख्यकं विप्रो नृपाज्ञायाः समालिखत् ।

— After the last colophon, B4 concludes with:

समाप्तं चेदं कर्णपर्वेति ।

— After the last colophon, Da1 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तमिति ॥ अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । यस्यायं प्रतिसंधिर्भविता ॥ जनमेजय उवाच । एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना इत्यादि ॥ वृत्तान्ताश्चास्मिन्पर्वणि ॥ कर्णाभिषेकः । पौराणां [णं?] त्रिपुरघातनं । सारथ्यं मद्रराजस्य । कर्णशल्ययोर्विवादः । हंसकाकीयं । युधिष्ठिरकिरीटिनोः क्रोधः । युधिष्ठिरप्रसादनं । दुःशासनवधः । कर्णवधश्चेति दश वृत्तान्ताः । कर्णपर्वण्यपि तथा भोजनं सार्वकामिकं । श्री ॥ इति कर्णपर्वटीका समाप्ता । श्रीरस्तु कल्याणमस्तु ॥

— After the above, Da1 (sec. m.) adds:

ततस्तु चेदिकारूपान्तं जयाश्च महाराजान् ।

कर्णे जघान संकुदो भीमसेनस्य पश्यतः ।

कर्णपर्वणि अध्यायाः शतं पञ्चाधिकाः स्मृताः ।

समाप्तं कर्णपर्वं च तेनातुष्यस्य केशवः ।

— After the last colophon, Dn1 concludes with:

शुभमस्तु । अतः परं विचित्रार्थं पर्वं भविष्यति । यस्यायमायः श्लोकः ।

जनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना ।

अवपावशिष्टाः कुरवः किमकुर्वन्त वै द्विज ।

APPENDIX I

This Appendix comprises a series of additional passages found in different MSS. which have been cited in the foregoing footnotes to the constituted text, but which, for various reasons, were not quoted there in extenso. They are mainly passages which were too long to be included in the footnotes; but along with them there will be found a certain number of short unimportant passages also, which could have been very easily accommodated in the footnotes, but which being found in single MSS. or in a very small group of cognate MSS. have been relegated to the Appendix as being of no special value for critical purposes.

The variants cited here are of the same order as those of the additional lines noted in the footnotes to the constituted text; in other words, the variants of monosyllabic verse-filling particles (such as व-वे-वृ-क्वि) and adverbs (such as एष-एषा-एतः, एत-एत), discrepant readings of single MSS., corrupt readings, and common doublets (वेदि-वेदी, निम-नीम) have been generally ignored, scribal errors have been silently corrected. Furthermore, the variants of the short prose formulaic references to the speaker (such as वेङ्गवाय उवाच) have been uniformly ignored here.

T₁ G₁: M₂-4 ins. after the colophon of adhy.
11: T₁: G₂ M₁ after the addl. colophon following
8.17.29:

सजय उवाच ।

श्रुतकीर्तिमथायान्तं किरन्तं निशिताम्भरान् ।
मद्राजो महाराज वारयामास हृष्टवत् ।
मद्राजं समासाद्य श्रुतकीर्तिर्महारथः ।
विष्याद्य मल्लैश्चिन्त्या कार्त्तस्वरविभूषितैः ।
प्रतिविष्याद्य तं शल्यस्त्रिभुस्तूर्णमजिह्वगैः । [5]
सारथिं चास्य महेन भृशं विष्याद्य भारत ।
स शल्यं शरवर्षेण छादयामास संयुगे ।
मुमोच निशितान्बाणान्मद्राजवर्यं प्रति ।
ततः शल्यो महाराज श्रुतकीर्तिमुजच्युतान् ।
चिच्छेद समरे बाणान्बाणैः संनतपर्वभिः । [10]
श्रुतकीर्तिसतः शल्यं भित्त्वा नवभिरायसैः ।
सारथिं त्रिभिरानर्हैः पुनः शल्यं च पञ्चभिः ।
तस्य शल्यो धनुर्दिश्या हस्तावापं निकृष्य च ।
विष्याद्य समरे तूर्णं सप्तभिस्तं शरोत्तमैः ।
अयान्यदनुरादाद्य श्रुतकीर्तिर्महारथः । [15]
मद्रेश्वरं चतुःषष्ट्या बाह्योरसि चार्पयत् ।
ततस्तु समरे राजंस्तेन विद्धः शिकीमुखैः ।
प्रतिविष्याद्य तं चापि नवत्या निशितैः शरैः ।
तस्य मद्रेश्वरश्चापं पुनश्चिच्छेद मारिष ।

संछिन्नघन्वा समरे गदां चिक्षेप सत्वरः । [20]
पट्टैर्जाम्बूनदैर्बद्धां रूप्यपट्टैश्च भारत ।
आजमानां यथा नारीं दिव्यवस्त्रविभूषिताम् ।
तामापतन्तीं सहसा दीप्यमानाश्च निप्रभाम् ।
शरैरनेकसाहसैर्व्यष्टम्भयत मद्राद्र ।
विष्टभ्य च गदां वीरः पातयित्वा च भूतले । [25]
श्रुतकीर्तिमथायतो राजन्विष्याद्य पञ्चभिः ।
तस्य शक्तिं रणे भूयश्चिक्षेप भुजगोपमाम् ।
तां द्विधा चाच्छिनच्छल्यो मेदिन्यां सा त्वशीर्यत ।
तस्य शल्यः क्षुरप्रेण यन्तुः कायाच्छिरोऽह्रत् ।
बालहस्ताद्यथा श्येन आमिषं वै नरोत्तम । [30]
स पपात रथोपस्थात्सारथिस्तस्य भारत ।
ततस्ते प्राद्रवन्संख्ये हयास्तस्य महात्मनः ।
पलायमानैस्तैरथैः सोऽपनीतो रणाजिरात् ।
श्रुतकीर्तिर्महाराज पश्यतां सर्वयोधिनाम् ।
ततो मद्रेश्वरो राजा पाण्डवानामनीकिनीम् । [35]
व्यगाहत मुदा युक्तो नलिनीं द्विरदो यथा ।
लोलयामास स बलं सिंहः पशुगणानिव ।
शल्यस्तत्र महारङ्गे पाण्डवानां महात्मनाम् ।
निहत्य पाण्डुपाञ्चालान्पृतनानु व्यवस्थितः ।
अशोभत रणे शल्यो विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् । [40]
सेनाकक्षं महद्गृह्णा कक्षमग्निरिवोत्थितः ।
स्थितो रराज समरे पुरं दग्ध्वेव शंकरः ।

Colophon.

— (L. 23) T₁ M (M₁ om.) दीप्यमानां शशिप्रभां (for the post. half). — (L. 26) T₁ श्रुतकीर्तिमथायतो. T₁ M पञ्चभिः (for पञ्चभिः). — (L. 28) T₁ व्यच्छिनत् (for चाच्छि). — (L. 30) M₂-4 नरोत्तमः. — (L. 31) M₁ स (for स). M₂ तथोपस्थात् (for रथो). — (L. 32) T₁ व्यद्रवन् (for प्राद्र). G₂ तर्षे; M₂ संखे (for संख्ये). — (L. 33) T₁ M वातायमानैस् (for पलाय). T₁ सोपावीतो; G₂ अपनीतो (for सोऽप). T₁ M महारणात् (for रणाजिरात्). — (L. 35) G₂ गतो (for ततो). M₂-4 राजन् (for राजा). — (L. 37) T₁ लोलयामास (for लोल). T₁ M च (for स). — (L. 38) G₂ अनीकिनीं (for महात्मनाम्). — G₁ om. lines 39-42. — (L. 39) G₂ निपाल (for निहत). — (L. 40) G₂ अशोभत रणे शल्यो (for the prior half). — (L. 41) G₂ सेनाकक्षमहद्गृह्णा (for the prior half). — Colophon. Adhy. name: T₁ श्रुतकीर्तिमराजयः; T₂ श्रुतकीर्तिमरयुद्धं. — Adhy. no.: T₁ G₁: M 13.

M₂-4 om. the ref. — (L. 1) M₁ तमायातं (for अया). — (L. 3) T₁ M₂-3 मद्रेश्वरं (for मद्राजं). — (L. 4) T₁ विशला; G₁ विशक्तिः (for विशला). — (L. 5) G₁ शल्यं (for शल्यवत्). — (L. 7) M छादयन्निव (for वामास). G₂ हृष्टवत् (for संयुगे). — (L. 8) G₁: M₂ मद्रेश्वरं (for मद्राजं). — (L. 9) T₁ श्रुतकीर्तिमुजच्युतान् (for the post. half). — (L. 10) M राजन् (for बाणान्). M₂ पर्वभिः. — (L. 11) T₁ भित्त्वा (for भित्त्वा). T₁ M₂ नवभिरायुगैः (for रायसैः). — (L. 14) T₁ चामरैश्च; M विधरे (for समरे). — (L. 15) T₁ महावशाः (for महारथः). — G₂ om. lines 16-18. — (L. 19) G₁ चापि (for चापं). — (L. 20) T₁ G₁ स छिन्न- (for संछिन्न). T₁ M सत रं. — (L. 21) G₂ नदां; M₂ विदां (for नदां). — (L. 22) M₁ आजमानं. M₁ om. (hapl.) from नारी up to दत्तो (in line 26). G₂ दिव्यवस्त्रगुलेपनां (for the post. half).

For 8.24.62^a-84^b, S subst.:

बलार्थं यदि मे देवा न धारयितुमाह्वे ।
 शक्ताः सर्वे हि संगम्य युवं तत्प्रमयीमि वः ।
 समा भवन्ति मे सर्वे दानवाश्चामराश्च ये ।
 शिवोऽसि सर्वभूतानां शिवं तेन मे सुराः ।
 किं त्वधर्मेण वतन्ते यस्मात्ते सुरसत्रवः । [5]
 तस्माद्ब्रूया मयाप्येते सुप्रमाकं च हितेप्सवा ।
 शरणं वः प्रपद्यानां धर्मेण च शिरीषताम् ।
 साहाय्यं वः करिष्यामि निहमिष्यामि वो रिपू ।
 दीयतां च बलार्थं मे सर्वैरपि वृषणवृषणम् ।
 पशुत्वं चैव मे लोकाः सर्वे कल्पन्तु पीडिताः । [10]
 पशूनां तु पशित्वं मे भवत्यस्य दिवौकसः ।
 एवं न वारं प्राप्स्यामि पशून्महा सुरद्विपः ।
 कल्पवर्षं च मे दिव्यं रथं चाश्वामनोजवान् ।
 धनुः शरं सारथिं च ततो जेष्यामि वो रिपू ।
 इति ब्रुत्वा बभौ देवा देवदेवस्य भूपते । [15]
 विषादमगमन्सर्वे पशुत्वं प्रति सङ्क्रिताः ।
 तेषां भारं ततो ज्ञात्वा देवस्तानिदमब्रवीत् ।
 मा वोऽस्तु पशुभावेऽसिम्भवं विबुधसत्तमाः ।
 भूपतां पशुभावस्य विमोक्षः क्रियतां च मः ।
 यो वः पशुपतेभ्यो चरिष्यति स मोक्षयते । [20]
 पशुत्वादिति सर्वं वः प्रतिजाने समागमे ।
 ये चाप्यन्वे चरिष्यन्ति व्रतं मोक्षयन्ति तेऽप्युत ।

नैडिकं द्वादशार्यं वा सोऽम्भमर्चयितुमवयम् ।
 माने द्वादशार्यं वा स पशुत्वादिमुच्यते ।
 तस्मात्परमिदं गुह्यं व्रतं दिव्यं चरिष्यत । [25]
 तं तथेवमुच्यन् देवा देवोऽवलमन्मृताम् ।
 उज्जुवेरं गृहानेरं तेजसोऽर्धमिति प्रभुम् ।
 प्रभुत्वाच्च तथेतेव शूलद्वयावसथम् ।
 तस्यो प्रदुः सर्वे तेजसोऽर्धं महात्मने ।
 सर्वमादाय सर्वेषां तेजसोऽर्धं दिवौकसा । [30]
 तेजसाप्यधिको भूत्वा भूतोऽप्यतिक्रान्तोऽभवत् ।
 ततः प्रभुतिं देवानां देवदेवोऽभवत्ततः ।
 पतिश्च सर्वभूतानां पशूनां चाभवत्तदा ।
 तस्मात्पशुपतिर्लोको भवत्याश्च भवेति वै ।
 अर्धमादाय सर्वेषां तेजसा प्रवृत्तश्चिव । [35]
 मासयामास तान्सर्वान्देवदेवो महाभुक्तिः ।
 ततोऽभिधिविभुः सर्वे सुरा रथं पुराणिजम् ।
 महादेव इति क्षासीदेवदेवो महेश्वरः ।

(63^{ad})

Colophon.

दुर्बोधनः ।

तेजसोऽर्धं सुरा दत्त्वा संकराय महात्मने ।
 पशुत्वमपि चोपेत्य विचक्रमौलमभवत् । [40]
 उज्जुः सर्वे समाभाष्य रथः संकल्प्यतामिति ।
 विचक्रमांति संधिन्त्य रथं दिव्यमकल्पयत् ।
 समेतां पृथिवीं देवीं विशालां पुरमाक्रिणीम् ।
 सर्वैस्तवमहीषां चैव भूतधरां रथम् ।
 इषां सप्तव्रतैश्च च व्रतं मेरुं महागिरिम् । [45]

(sic) (for नैडिकं). T₁ द्वादशार्यं. G₁ सो (for वा). T₂ M₁ [5]मन्वत् (by transp.); G₁ सत्तवत्. T₁ G₁ M₁ सत्तवत्. — (L. 24) T₁ G₁ M₁ विमोक्षयते (for विमुच्यते). — (L. 25) T₁ M₁ transp. गुह्यं and दिव्यं. — (L. 26) M₁ सत्तवत् देव (M₁ 'व')वत्तवत् (for the post. half). — (L. 27) G₁ M₁ सत्तवत् (for वेदं). T₁ तुनोरं वे (sic) (for वृत्तवत्). — (L. 28) T₁ सुप्रमाकं; T₁ M₁ 'वृत्' (for 'वृत्'). — (L. 30) T₁ M₁ सत्तवत् स (for सर्वमादाय). — (L. 31) T₁ ततो (for भूतो). — (L. 32) T₁ G₁ सत्तवत् (for सत्तवत्). — (L. 33) G₁ सत्तवत्. — T₁ reads line 34 after line 38. — (L. 34) T₁ क्षासीन् (for क्षासी). — (L. 36) T₁ देवत्तवत्; M₁ सत्तवत् (for सत्तवत्). T₁ M₁ महादेवो (for देव'). — (L. 37) G₁ ततोऽभिधिवत्तवत् (for the prior half). G₁ सर्वे देवा (for सुरा रथं). M₁ सत्तवत् (for 'सत्तवत्'). — After line 38, T₁ reads line 34. — Colophon. *Adhy. name:* T₁ विदुषवत्तवत् पशुपतिर्लोकाः; G₁ विदुषवत्तवत्. — *Adhy. no.:* S 23. — (L. 41) T₁ रथं. — (L. 42) T₁ M₁ सत्तवत् (for [स]त्तवत्). — (L. 43) T₁ विशालंरथमिति; T₁ विदुषं पुराणिजं. — (L. 44) G₁ भूतधरां (for 'वत्तवत्'). — (L. 45) G₁ सप्तव्रतं (for 'वत्तवत्'). — M₁ s.

Before line 1, M₁-4 ins. नगवान्. — (L. 1) G₁

बलार्थं. — (L. 2) T₁ [5]मिसेमत्तवत्; M₁-4 हि संदत्त (for हि संगम्य). T₁ तव (for तवत्). — (L. 3) T₁ G₁ दे (for मे). T₁ समा लोके च सर्वे मे (for the prior half). — (L. 4) G₁ क्षीतवत् (for क्षीतवत्). — (L. 5) G₁ वत्तवत् (for वत्तवत्). — (L. 6) T₁ क्षवत्; M₁-4 [व]त्तवत् (for [व]त्तवत्). — (L. 7) G₁ प्रपद्यामीन् (for 'क्षमां'). G₁ शिरीषता (for 'वत्तवत्'). — (L. 8) T₁ M₁-4 सत्तवत् रथे (for सत्तवत् वः). G₁ न हमिष्यामि (for मिह'). T₁ हे; G₁ व (for सो). — (L. 11) T₁ पशुत्वं (for वत्तवत्). — (L. 13) T₁ G₁ M₁ रथं (for वत्तवत्). M₁ कल्पवर्षं वत्तवत् दे दिव्यं (sic) (for the prior half). G₁ रथम्. T₁ M₁-4 रथं वत्तवत् (T₁ 'व' च) पुराणिजम्; T₁ M₁ रथवत्तवत् पुराणिजम् (for the post. half). — (L. 14) T₁ G₁ दे (for सो). — (L. 15) T₁ वत्तवत्; T₁ G₁ वत्तवत्. — (L. 17) T₁ G₁ M₁ वत्तवत् (for वत्तवत्). T₁ G₁ सत्तवत्. T₁ M₁ transp. सत्तवत् and वत्तवत्. — (L. 19) G₁ पशुत्वमवत्तवत्. — (L. 20) T₁ सो (for वः). G₁ वत्तवत्. — (L. 21) G₁ सत्तवत् (for सत्तवत्). — (L. 22) G₁ वत्तवत्; M₁ वत्तवत् (for वत्तवत्). T₁ M₁ व (for [व]त्तवत्). — (L. 23) T₁ नैडिकं; T₁ G₁ सत्तवत्; G₁ नैडिकं सो

अनेकद्रुमसंछन्नं रत्नाकरमनुत्तमम् ।
हिमवन्तं च विन्ध्यं च नानाद्रुमलताकुलम् ।
अवस्करं प्रतिष्ठानं कल्पयामास वै तदा ।
अस्तं गिरिमधिष्ठानं नानाद्रिजगणायुतम् ।
चकार भगवांस्त्वष्टा उदयं रथकूबरम् । [50]

मीननक्रजवासां दानवालबमुत्तमम् ।
समुद्रमक्षं विदधे पत्तनाकरशोभितम् ।
चक्रं चक्रे चन्द्रमसं तारकागणमण्डितम् ।
दिवाकरं चाप्यपरं चक्रं चक्रंऽशुमालिनम् ।
गङ्गां सरस्वतीं तूर्णीं चक्रे विश्वकृदग्नयः । [55]

(70^{ab}) अनुकषान्प्रहान्दीप्तान्वरूपांश्चापि तारकाः ।
(70^{cd}) ओषधीर्वीरुषश्चैव घण्टाजालं च भानुमत् ।
अलं चकार च रथं मासपक्षतुर्भिर्विशुः । [60]
अहोरात्रैः कलामिश्रं काष्ठामिरयनैस्तथा ।

(72^{ad}) षां युगं युगपर्वाणि संवर्तकबलाहकान् ।
(73^{ab}) शम्भां धृतिं च मेधां च स्थितिं संनतिमेव च ।
(80^a) ऋग्वेदं सामवेदं च धुर्यावशावकल्पयत् ।
(81^a) पृष्ठामौ च यजुर्वेदः कल्पितोऽथर्वणस्तथा । [65]

अश्वानां चाप्यलंकारं विदधे पदसंचयम् ।

(74^{ad}) सिनीवालीमनुमतिं कुहं राकां च सुप्रभाम् ।

(74^{cd}) योक्त्राणि चक्रे चाश्वानां कृदमाण्डांश्चापि पञ्चगान् ।
{ 259* } { कालपृष्ठोऽथ नहुषः कार्कोटकधनंजयौ ।
{ 11. 1-2 } { इतरे चामवन्नागा हयानां वालबन्धनम् । [70]
अभीषवः षडङ्गानि कल्पितानि महीपते ।
ओंकारः कल्पितस्तस्य प्रतोदो विश्वकर्माणा ।
यज्ञाः सर्वे पृथक्कृता रथाङ्गानि च भागशः ।

(75^{ad}) अधिष्ठानं मनश्चासीत्परिरथ्या सरस्वती ।
(76^{ab}) नानावर्णानि चाभ्राणि पताकाः पवनेरिताः । [75]
(76^{cd}) विद्युदिन्द्रधनुर्युक्ता रथं दीप्त्या व्यदीपयत् ।
वर्मं योद्धुश्च विहितं नभो प्रहगणाकुलम् ।
अमेघं भानुमच्चित्रं कालचक्रपरिष्कृतम् ।
कूटं तु तं रथं दृष्ट्वा विस्मिता देवतामवन् ।
सर्वलोकस्य तेजांसि दृष्ट्वैकस्थानि मारिष । [80]
युक्तं निवेदयामासुः देवास्तस्यै महात्मने ।

(77^{ab}) एवं तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसचमे ।
(77^{cd}) त्वष्टा मनुजशार्दूल द्विषतां भयवर्धनः ।
(78^{ab}) स्वान्यायुधानि दिव्यानि न्यदधाच्छंकरो रथे ।
(78^{cd}) ध्वजयष्टिं वियत्कृत्वा स्थापयामास गोतृषम् । [85]
(79^{ab}) ब्रह्मदण्डः कालदण्डो रुद्रदण्डश्च ते ज्वराः ।
(79^{cd}) परिष्कारा रथस्यासन्समन्तादिशमुद्यताः ।
(83^{ab}) विचित्रस्रुतिभिः षड्भिः कृत्वा संवत्सरं धनुः ।

(263*) { छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्यामक्षयां ध्रुवाम् ।
{ कालो हि अगवालुद्रस्तच्च संवत्सरं धनुः । [90]

lines 46-47. — (L. 46) T₁ अनेकरत्नसंछन्नं (for the prior half). — After line 46, T₂ reads line 52. — (L. 47) G₁ हिमवन्धं (for 'वन्तं'). T₁ नानाद्रुमलताकुलं; T₂ 'लतायुतं' (for the post. half). — (L. 48) T₁ उपस्करं (for 'अव'). — (L. 50) T₁ उदरं; G₂ गिरींश्च (for 'उदयं'). — T₂ om. line 51. — (L. 51) G₁ चक्र- (for 'लक'). M अद्भुतं (for उत्तमम्). — T₂ reads line 52 after line 46. — (L. 52) T_{1,2} पट्टणाक (T₂ पत्तनागा)-रथोभितं (for the post. half). — (L. 54) G_{1,2} चाप्यवरं. — (L. 55) T₂ तूर्णी; G₂ तूर्णै; M वार्णी (for तूर्णी). T₁ अग्नयः. — (L. 56) G₂ M₁ अलंकारं (M₁ 'रो'). G₂ सनागाः (for सावगाः). — (L. 57) T₁ त्रिसंध्यां; G₁ त्रीनार्ध- — (L. 58) G₁ M अनुकषं (G₂ 'र्षा'). T₂ महा-; T₂ G_{2,3} रथे; M₃ महा (for महा-). M₂ दीप्ता. T₂ G₂ M वक्रं. — (L. 59) M₁ ओषधीर्. — (L. 62) T₁ ज्वां (for वा). — (L. 63) T₁ श्रदां (for शम्भां). G₂ मेधावी (for मेधां च). — (L. 64) M₁ धुर्यावशावन् (for 'वशाव'). — (L. 65) G₂ पृष्ठौ द्वौ; M_{2,4} पृष्ठान्. — (L. 67) G₁ M₁ अनुमती. T_{1,2} M स्रुतां (T₂ 'त') (for सुप्रभाम्). — (L. 68) M₁ कृताङ्गानि च (for 'ण्डांश्चापि'). T₁ G₂ वंदि (G₂ 'ट')कान्; M

कंटकान् (for पञ्चगान्). — (L. 69) T₂ वालपृष्ठो; T₂ ताशपृष्ठो (sic); G_{2,3} काळ (G₂ 'ळ')पृष्ठौ. T₂ G₂ तु (for 'अ'). T₂ कार्कोटकधनंजयौ. — (L. 70) G₂ इतरश्च. — (L. 73) G₂ वद्धा (for कृता). — (L. 74) T₁ M पारिरथ्या; G₂ परिधाय (for 'रथ्या'). — (L. 75) T₂ G₂ छात्राणि; G_{1,2} चित्राणि (for चाभ्राणि). T₂ नानावर्णविचित्राणि (for the prior half). — (L. 76) G₁ युक्तां; G₂ युक्तं. T₂ G₂ दीप्त्या; M₁ दीप्ता (for दीप्त्या). T₁ M₁ व्यदीपयन्; G₁ 'रयत्'; M₂₋₄ [अ]-व्यदीपयन् (for व्यदी). T₂ रथं दिव्यमया जयन्; G₂ रथं दीप्तानि दीपयन् (for the post. half). — (L. 77) T₂ मयै (for वयै). G₂ धर्मवध्वोश्च गगनं (sic) (for the prior half). — (L. 78) M₁ अंभोद- (for अमेघं). T₂ G₂ कालचक्रं (for 'चक्र'). — T_{1,2} G_{1,2} M om. lines 79-81. — (L. 82) G₂ इत्थं स वै (for एवं तस्मिन्). — (L. 83) T₂ G₂ भयवर्धनः; M भयवर्धने. — (L. 84) G₂ अदधात्; M₁ न्यदधत्. T₂ शार्करे. — (L. 85) T_{1,2} G₂ M₁ रथयष्टिं (for ध्वज). — (L. 86) G₂ ब्रह्मदण्डं. M₂₋₄ ज्वरः (for ज्वराः). T₂ स्वतेजसा (for च ते ज्वराः). — G₂ om. line 87. — (L. 87) T₁ परिष्कारं. T₁ उद्यतां; T₂ G₂ उद्यताः. — (L. 89) G₂ अक्षयं. T₂ इडां; M₁ ध्रुवात् (for ध्रुवम्). — (L. 90) G₂ तं (for

(83rd) तस्माद्वाजी कालरात्रिर्वा कृता वसुधोऽमरा ।
 ततो रथे रथावांस्तान्पुनः समधोऽवयन् ।
 एकैकसः सुसंहरामादाय सुसुतमताः ।
 दक्षिणस्यां धुरि कृत कण्वेरो मरारारोः ।
 सव्यतः सामवेदस्य युक्तो राजन्महर्षिभिः । [95]
 पार्श्वदक्षिणतो युक्तो यद्वैरः सुरद्विजैः ।
 इतरस्यां तथा पादवां युक्तो राजन्महर्षेण ।
 एवं ते वाजिनो युक्ता यजुर्विद्विजसा रथे ।
 अतोमन्त्र तथा युक्ता ययैवाप्सरमभ्यगाः ।
 कण्वरिष्या रथं दिव्यं ततो वायमकल्पयन् । [100]
 विन्तविष्या हरिं विष्णुमभ्यर्चं यजुःसाह्वनम् ।
 तर् संकल्पयाचके विषकर्मो महामनाः ।
 तस्य वाजांस पुच्छं च कल्पयामास वै तदा ।
 पुष्पमन्त्रवहं राजन्महर्षेण राजसज्जम् ।
 अग्नीषोमी शरमुत्ते कल्पयामास वै तदा । [105]

3

After 8.24.111, Ks V; B. a.s. D Co ins.:

तस्य उवाच्य भगवांस्तान्पुनः विन्तोऽवयन् ।
 वभाये च तदा स्वाधुमारोहेति सुरोचमः ।
 तस्यमिषुमादाय विष्णुलोमाक्षिसंभवम् ।
 आरुह तदा स्वाधुर्धनुषा कल्पयन्परात् ।
 तमाकं तु देवेनं मुष्टुः परमर्षयः । [5]

तत्. — (L. 91) Gs रोदी; Gs रोदाः. Gs कालरात्री. Gs
 जारा (for अमरा). — (L. 92) T₁ महापांशु (for रथ).
 — (L. 93) Gs एकैकः सुसंहरामादाय (for the prior half).
 — (L. 94) Gs दिशि (for धुरि). — (L. 95) T₁ कर्णैर्;
 T₂ Gs Ms प्राक्षिर्; Gs Ms प्राक्षिर्; Ms प्राक्षिर् (for पार्श्व-
 Ms-सुरद्विजैः (for 'द्विजैः). — (L. 97) T₁ Gs इतरस्यां
 (for इत). T₁ पार्श्वी; T₂ Gs प्राक्षिर्; Gs पार्श्वी; Ms-सुवर्षा
 (Ms 'हर्षा). — (L. 98) T G Ms तथा (for तदा). — (L.
 99) Gs तद्वै. T₁ तद्वैरमभ्यगाः (for the post. half).
 — (L. 102) Gs महामना (for 'मनाः). — (L. 103) T₁
 तस्य वाजस्य पुच्छं; T₂ तस्य वाजांस पुच्छं च (for the prior
 half). — Ms om. (hapl.) lines 104-105. — (L. 104)
 T₁ वज्रिसज्जम्; Gs राजसज्जम्. — (L. 105) Gs Ms रथ-
 मुष्टे (for अर). —

3

(L. 1) Ks B. a. Dn₁ D. a. a. s. उवाच (for उवाच्य). Ds
 सान् (for ताद). Ks वभाय (for वभाय). — (L. 2) Ks
 B. a. s. Dn₁ D. a. s. आरुहेति; Dn₁ आरुहोः; Ds आरुहस
 (for 'रुहि). B₁ रथोचमै; Ds सुवर्षमै; Ds Co सुवर्षम.
 — (L. 3) Ks विष्णु लोमाक्षिसंभवः; V₁ विष्णु-
 लोमाक्षिसंभवः; D. a. 'लोमाक्षिसंभवः (for the post. half).
 — (L. 4) Ks तथा. — After line 4, Dn₁ reads

मन्त्रवां देवसंवाच तयैवाप्सरसां गणाः ।
 स सोममानो वरः शङ्गी वागी शराजनी ।
 प्रदीपयन्ने तन्वी श्रीर्लोकांस्त्वेन तेजसा ।
 ततो भूयोऽमरीदेवो देवानिन्द्रपुरोगमान् ।
 न हन्वादिदि कर्षन्धो न लोको च कर्षचम । [10]
 हुतानिन्धेव वागीत वामेनानेन चासुरान् ।
 ते देवाः सत्यमिवाहुर्मिहता इति चासुरान् ।
 न च तद्वैरं मिष्या यदाह भगवान्मनुः ।
 इति संविन्स वै देवाः परां तुष्टिमवाप्सन् ।
 ततः प्रयातो देवेनः सर्वैर्देवगणैर्भूतः । [15]
 रथेन महता राजसुपमा नास्ति यस्य ह ।
 त्वैव पारिपदैर्देवः पूजयमानो महावक्त्राः ।
 नृमन्त्रिपरैर्देव मांसमहेतुरासुरैः ।
 वायमानैः समन्ताच्च कर्षमानैः परस्परम् ।
 अपवस्य महानामास्योयुक्ता महागुणाः । [20]
 भासंभुर्वै कर्षं देवा महदेवस्य सर्वतः ।
 एवं प्रयाते देवेनो लोकांनममर्षकरे ।
 तुष्टमासीजगत्सर्वं देवताञ्च शरोचम ।
 अपवस्य देवेनं स्तुवन्तो बहुभिः स्तवैः ।
 तेजसायै वधंयन्तो राजशासन्पुनः पुनः । [25]
 मन्त्रवांस्तान् सहस्रानि प्रयुतांश्चतुर्दश च ।
 वादयन्ति प्रयातेऽस्य वायानि विविधानि च ।

8.24.110-111; Ds reads 8.24.111. — (L. 6) Ds
 देवसंवाच (for देवसंवाच). Dn₁ D. a. s. अपरलो. — (L. 7)
 — 8.24.94^{ab}. V₁ (sup. lin. as above) सुवर्षमो.
 — (L. 8) Dn₁ वय (for रथे). — (L. 10) B₁ हन्वादिदि
 (for 'रुहि). — (L. 11) Ks कर्षं; Dn₁ कर्षो.
 — (L. 12) Dn₁ ह (for हे). — After line 12, Ds
 repeats lines 10-11. — (L. 14) V₁ अवाप्तुः.
 — (L. 15) Dn₁ (also as above) स कर्षो. Ks कर्षं (for
 कर्षैर्). — (L. 16) V₁ B. a. Dn₁ D. a. s. transp.
 नास्ति and यस. Ds उपमानस्य नास्ति च (for the post. half).
 — (L. 17) Ks सुवर्षैर् (submetric); V₁ सुवर्षैर्. Dn₁
 महारः (for 'वराः). — (L. 18) Ks मांसमर्षैर्; B₁ 'मर्षैर्.
 — (L. 19) Dn₁ वायमानः. Dn₁ तद्वैरः. — (L. 20)
 Ds तद्वैरुपमा (for तद्वैरुपमा). — (L. 21) Ks भासं. V₁
 B. a. Dn₁ D. a. s. विवर्षं; B₁ D. a. s. वै वरा (for वै वरं).
 Ds भासंभुर्वै देवा (for the prior half). — (L. 22)
 Ks Ds रथे; B₁ Dn₁ Dn₁ D. a. s. वरै (for रथे).
 — (L. 24) Ds रथे. — (L. 25) Dn₁ नास्ति (for
 नास्ति). — (L. 26) V₁ अवाप्तुः. Ks वय (for व).
 — (L. 27) Ks अवाप्तुः (for the prior half).
 Ds अवाप्तुः (for अवाप्तुः).

After 277*, Ks. & V1 B (except Bs) D (except Ds)

T: Ca. c. n ins.:

प्रयाते रथमास्थाय त्रिपुराभिमुखे भवे ।
 ननाद सुमहानादं वृषभः पूरवन्दितः ।
 वृषभस्यास्य निनदं क्षुरवा भयकरं महत् ।
 चिनाशमगमंस्तत्र तारकाः सुरक्षत्रवः ।
 अपरेऽवस्थितास्तत्र युद्धाद्याभिमुखास्तदा । [5]
 ततः स्वायुर्महाराज शूलध्वक्रोधमूर्धितः ।
 ब्रह्मानि सर्वभूतानि त्रैलोक्यं भूः प्रकम्पते ।
 निमित्तानि च घोराणि तत्र संदधतः क्षरम् ।
 तस्मिन्तोमाभिधिष्णूनां क्षोभेण ब्रह्मरुद्रयोः ।
 स रथो धनुषः क्षोभादतीव ह्यवसीदति । [10]
 ततो नारायणस्तस्याच्छरभागाद्दिनिःसृतः ।
 वृषरूपं समास्थाय उज्जहार महारथम् ।
 सीदमाने रथे चैव नर्दमानेषु शत्रुषु ।
 स संभ्रमाच्च भगवान्नादं चक्रे महाबलः ।
 वृषभस्य स्थितो मूर्ध्नि हयगृहे च मानद । [15]
 वदा स भगवान्प्रदो निरैक्षान्वनं पुरम् ।
 वृषभस्यास्थितो रुद्रो हयस्य च नरोत्तम ।

स्तनांस्तदासातयत क्षुरांश्चैव द्विधाकरोत् ।
 ततः प्रभृति भद्रं ते गवां द्वैधीकृताः क्षुराः ।
 हयानां च स्तना राजंस्तदा प्रभृति नाभवन् । [20]
 पीडितानां बलवता रुद्रेणाद्भुतकर्मणा ।

5

After 8.25.2, K4 V1 B D T2 Ca.c.n ins.:

यथा देवगणैस्तत्र वृत्तो यत्नापितामहः ।
 तथास्माभिर्मवान्यरनात्कर्णादभ्यधिको वृत्तः ।
 यथा देवैर्महाराज ईश्वरादधिको वृत्तः ।
 तथा भवानपि क्षिप्रं रुद्रस्येव पितामहः ।
 नियच्छ तुरगान्युद्धे राधेयस्य महाशुते । [5]

शक्य उवाच ।

मयाप्येतत्क्षरश्रेष्ठ बहुशो नरादिहयोः ।
 कथ्यमानं श्रुतं दि तिमानुषम् ।
 यथा च चक्रे सारथ्यं भवस्य प्रपितामहः ।
 यथासुराश्च निहता इषुणैकेन भारत ।
 कृष्णस्य चापि विदितं सर्वमेतत्पुरा ह्यभूत् । [10]
 यथा पितामहो जज्ञे भगवान्सारथिस्तदा ।
 भगवन्मतिक्रान्तं वेद ण्योऽपि तत्त्वतः ।
 एतदर्थं विदित्वापि सारथ्यमुपजग्मिवान् ।

Ks om. lines 1-8. — (L. 1) T2 प्रयाति. — (L. 2) K4 सुमहन्. Dn1 Ds T2. ऋषभः. — (L. 3) V1 Ds1 D1.s. & ऋषभस्य. T2 तस्य (hypermetric) (for [अ]स्य). Dn1 ऋषभस्य च तं नादं (for the prior half). Ds1 Ds-5 भयकरं; Ds भयकरो. T2 महच्छ्रुत्वा भयकरं (for the post. half). — (L. 4) B4 (marg.) कातरा; Ds1 तारका; D1.s तावका; Co सारका. V1 तावका क्षुरचलवः; T2 तारकायाः क्षुरादयः (for the post. half). — (L. 5) K4 Ds1 D1.s च; B4 [5]पि (for 5-). T2 ययुः (for तदा). — (L. 6) Co cites क्रोधमूर्धितः. — (L. 7) Dn1 भूष वंषिता; T2 समकंपत (for भूः प्रकम्पते). — (L. 8) V1 B4 तनासंदधतः; T2 तत्र संधीयतः. V1 क्षरान्. — (L. 9) Ds तस्मिन्ने स तनाभिधिष्णूनां (sic) (for the prior half). Co cites क्षोभेण (as above). Ds विष्णुसदयोः (for मय). — (L. 10) Dn1 त्ववसीदति; Ds व्याव. Ks जलीयमवसीदति (for the post. half). — (L. 11) Bs जतो (for ततो). Bs विनिर्गतः (for निनिःसृतः). — (L. 12) Ks Dn1 T2 वृषभं रूपमास्थाय (for the prior half). B1 तज्जहार. — (L. 13) Ds1 D1.s वर्षमानेषु (for नर्द). — (L. 14) Ks T2 शूलध्वीयो (for संभ्रमायु). T2 मंदं चक्रे महाबले (for the post. half). — (L. 15) V1 B.s. & Ds1 D1.s [आ]स्थितो (for स्थितो). T2 मानदः. — (L. 16) Ds1 D1.s तथा (for तदा). Ds हे (for स). Ks रुद्रो (for रुद्रो). Ks B.s. निरीयः

V1 निरेक्षन्. — (L. 17) Ds T2 स्थितो. Bs मूर्ध्नि; Bs देवो (for रुद्रो). Ks नरोत्तमः. — Bs om. line 18. — (L. 18) Ks ततश्च (for स्तनांश्च). Bs Ds1 D1.s [न]ज्ञातवीतः; T2 [न]था उरसि. Ks तावद् (for चैव). V1 transp. द्विधा and अकरोद्. — Ks om. lines 19-20. — (L. 19) V1 Dn1 Ds तदा प्रभृति. Dn1 T2 चैव द्विधा (for द्वैधीकृताः). T2 (before corr.) [न]करोत् (for क्षुराः). — (L. 20) Co cites स्तना (as above). Dn1 D1 नो (D1 ना)भवत्; T2 भावयन्. — (L. 21) Dn1 बलवता; Ds भगवता.

5

Ds om. lines 1-8. — (L. 1) V1 यदा (for यथा). Ds यंता (for यन्ताय). — (L. 2) Ds यंता (for यन्ताय). Bs कर्णाद् (for कर्णाद्). — B1.s D1.s om. line 3. V1 reads lines 3-4 on marg. B1 om. line 4. — (L. 4) Ds तथा त्वं पुत्रव्याघ्र (for the prior half). — After line 4, Bs reads 8.25.2nd. — (L. 5) Bs T2 महाशुते; Bs Ds1 D1.s. 'त्यनः. — (L. 6) Bs Ds1 D1.s मया (Bs Ds 'या)प्येवं सुबहुयुः (for the prior half). K4 Co.np क्षुरसिंहयोः; Ca.n नर (as above). Bs Ds1 D1.s चरितं क्षुरसिंहयोः (for the post. half). — (L. 7) Ds वीर्य (for दिव्यय). Bs हति मानुषं (for जतिमा). — (L. 9) Ds तथा (for यथा). — (L. 11) K4 V1 B.s. D1 यदे (for यदे). Dn1 Ds यदस्य (for भगवान्). Ds यदस्य सारथिः; T2 तथा यदस्य सारथिः (for the post. half).

सर्वभूतिषु तद्वत् कृष्णः पार्थिव भारत
यदि हन्यात् कौन्तेयं सुतपुत्रः कर्मचरः । [15]
दृष्ट्वा पार्थं हि निहतं सर्वं योग्यमिति केसवः ।
सङ्कुचकण्ठरापागिर्वैद्यते तव बाहिनीम् ।
न चापि तस्य क्रुद्धस्य वार्ष्णेयस्य महात्मनः ।
स्वात्मने प्रसन्नीकेषु कथिद्वयं मृपस्तव ।
संख्य उवाच ।

तं तथा भावमानं तु महाराजमहिंमनः । [20]
प्रत्युवाच महाबाहुरदीनात्मा सुतस्तव ।
मावर्मेत्या महाबाहो कर्म वैकर्तनं रणे ।
सर्वसङ्गमुत्तां श्रेष्ठं सर्वसाधार्यपारमम् ।
यस्य उपातकनिर्घोषं भुज्या भयकरं महत् ।
पाण्डवेयानि सैन्यानि विद्रवन्ति दितो दत्त । [25]
प्रत्यक्षं ते महाबाहो यथा रात्रौ चटोत्कचः ।
मायाशक्तानि कुर्वाणो हवो मायापुरस्कृतः ।
न चातिष्ठत बीजभूतः प्रसन्नीके कर्मचरः ।
एतांश्च दिवसान्त्सर्वान्मयेन महता वृत्तः ।

भीमसेनश्च कथयाम्यनुष्णोष्णमिच्छोदितः । [30]
उत्कचं संहृत्वा रात्र्यन्तं औदरिको यथा ।
मात्रीपुत्री तथा धृष्टी येन जिह्वा महारणे ।
कर्मण्यर्थं पुरस्कृत्य न हवीं मुषि मारिष ।
येन दृष्टिर्भीमरीक्षु सारथिः सारथी वरः ।
निर्मित्य समरे धृष्टो विरयश्च कलाकृतः । [35]
सहपात्रेभ्यो सर्वे सहस्रसुरोद्यमाः ।
असङ्गिर्निर्मिताः संख्ये सारमानेन संयुते ।
तं कथं पाण्डवा युधे विजेष्यन्ति महारथम् ।
यो हन्यात्समरे क्रुद्धो वक्रहस्तं पुरंदरम् ।
त्वं च सर्वोत्तमिहोत्तः सर्वविद्याप्रसाधयः । [40]
बाहुवीर्येण ते दुष्यः दृष्टिर्घातं नास्ति कश्चन ।
त्वं सत्यभूतः सत्पुत्रमविषयः पराक्रमे ।
तत्सत्यमुच्यते राजन्सत्य इत्यस्मिन् ।
तव बाहुबलं प्राप्य न सेतुः सर्वसाधवतः ।
तव बाहुबलद्रावणिकं तु कुण्ठो कलाधिकः । [45]
यथा हि कुण्ठेन बलं पार्थ वै कस्युने हते ।

— (L. 12) Ka देव (for वेद). Ts तद्विदु (for तद्वत्तः).
— (L. 13) Daa Daa: दहनर्व; Ts दहनर्व (for दहनर्व).
Daa Daa Daa: s तु (for [तु]वि). V1 उपजन्मदुः (for
'जनिमदु'). Ba सारं व उपजन्मदुः (sic) (for the post.
half). — (L. 15) Ds कस्युने वं; Ds स कौन्तेय. Ts यथेव
हन्यात्कौन्तेयं (for the prior half). — (L. 16) Ka निनिहतं
(for हि नि'). V1 B Daa Daa Daa: s दृष्ट्वा निनिहतं पार्थ
(for the prior half). Daa दोस्तति. — (L. 17) Ba
दृष्ट्वे; Daa Ts भयकरं; Ds भयकरं (for दृष्ट्वे). — (L. 19)
Ba सायले; Daa Daa: सायले (for सायले). — (L. 20)
Daa Daa: सारमानम् (for 'मान'). Ts पुनरेव (for पुराणम्).
Ka अतिष्ठत; V1 Ba Ds 'दत्तं; Ds 'दत्ते (for 'दत्तः').
— (L. 22) Ds (marg. sec. m. as above) सारथिः (for
सारथिः). Ba om. from post. half of line 22 up to
line 26. Ba युधि (for रणे). Ds कौन्तेयकौन्तेयं रणे (for the
post. half). — (L. 23) Ka V1 Daa Daa: s सर्वसङ्गम्
(Ka 'द'सारं; Ba Ds 'सायल' (Ds 'तु')सारं (for the
post. half). — (L. 24) Ba यद्वत्. — (L. 26)
Daa महाबाह (for 'बाहो'). — (L. 28) Daa Daa: s Ts
मावर्मेष्टि (for न चातिष्ठत). Ds यथेन यथा वृत्तः (for the
post. half). — (L. 29) Ts स (for व). Ts
कौन्तेय (for कौन्तेय). Ds सार०००सारथः (sic); Ds प्रसन्नीके
कर्मचर (sic) (for the post. half). — (L. 30) Ds
[5]हि (for व). Ds दहनर्व (for 'दत्त'). Daa व बोदितः;
Ds [व]बोदितः; Ds 'बोदितः (for 'बोदितः). — (L. 31)
Ds उत्कच. Ka Ba: Ds सायल; V1 Ds सायल; Ba
पार्थक्यता; Daa: सायलता (Ds 'रा') (for व संहृत्वा Ba

Daa Daa: उपजन्मदुः (for the prior half). Ba
दुष्टीरेकेति व; Ba Daa Daa: s दृष्ट्वे (Ds दृष्ट्वा औदरिकेति व;
Ds दृष्ट्वे औदरिको यथा; Ds दृष्ट्वे औदरिकेति व (for the
post. half). — (L. 32) Ds (marg. sec. m.)
सायलमिदुः रणे (for the post. half). — (L. 33)
Ka सारथिः; Ds सारथिः; Ca सारथिः (as above). Ts सार
(for सारथि). Ka सारथि; Ba-a: (marg. as above) सारथि
(Ba 'दे') (for सारथि). — (L. 34) Ds सायलमानम् (for
दृष्टिर्भीमरीक्षु). Daa Daa: s सारथिः (for सारथिः). — (L. 35)
V1 Daa Daa: सौते (for सुते). Ds om. विरयश्च. V1 Ba: s
Daa Ts तथा वृत्तः; Ba रसायल; Ds सारथिः (for सारथिः).
Daa Daa: s विरयश्च तथा वृत्तः. — (L. 37) Ds-a Ts सर्वं
(for सर्वं). — (L. 38) Ba सार; Ds व; Ds दे (for द).
Ba Daa Daa: सारथिः (for सुते). Ds महारथा: (for 'रथ').
— (L. 40) Ds सर्वोत्तमिहोत्तः. Ka V1 B (except Ba)
Daa Daa: s सारथिः सारथिः (for the post. half).
— (L. 41) V1 संयुतः (for दे दुष्यः). V1 सारथिः (for
सत्यभूतः). — (L. 42) Ka V1 Daa: Ts सारथिः (V1 'स')
पराक्रमः (Ka 'दे'). — (L. 43) Ka सारथिः (for सारथिः). Ds
सत्यभूतः. — (L. 44) Ds (marg. as above) सर्वसाधवतः
(for 'सारथिः'). Ds न सेतुः सर्वसाधवतः (for the post.
half). — (L. 45) Om. in Ds. Ds Ts सारथिः वृत्तं सायलं
(Ds सारथिः) (for the prior half). Ka हि व; V1 Ba: s
Daa Daa: s Ts हि व; Ba सत्य; Ca हि व (as above).
Ts सर्वं (for सुते). — After line 45, Daa Daa: s in a:
सर्वं सारथिः सुते हि वृत्तं सारथिः.
— (L. 46) Ba तथा कुण्ठेन व बलं; Daa Daa: s यथा कुण्ठेन

नथा कर्णात्पयीभावे त्वया धार्यं महद्बलम् ।
किमर्थं समरे सैन्यं वासुदेवो न्यवारयत् ।
किमर्थं च भवान्सैन्यं न हनिष्यति मारिष ।
त्वत्कृते पदवीं गन्तुमिच्छेयं युधि मारिष । [50]
सोदराणां च वीराणां सर्वेषां च महीक्षिताम् ।

शल्य उवाच ।

यन्मां ब्रवीषि गान्धारे अग्रे सैन्यस्य मानद ।
विशिष्टं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्त्वहं त्वयि ।
एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यशस्विनः ।
युध्यतः पाण्डवाग्रयेण यथा त्वां वीर मन्यसे । [55]
समयश्च हि मे वीर कश्चिद्वैकर्तनं प्रति ।
उत्सृजेयं यथाश्रद्धमहं वाचोऽस्य संनिधौ ।

संजय उवाच ।

तथेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन मारिष ।
अब्रवीन्मद्राजानं सर्वैश्च त्रयस्य संनिधौ ।
सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छ्वेनाधासितस्तदा । [60]

दुर्योधनस्तदा हृष्टः कर्णं तमभिष्वज्जे ।
अब्रवीच्च पुनः कर्णं स्तूयमानः सुतस्तव ।
जहि पार्थाग्रणे सर्वान्महेन्द्रो दानवानिव ।
स शल्येनाभ्युपगते हयानां संनियच्छने ।
कर्णो हृष्टमना भूयो दुर्योधनमभाषत । [65]
नातिहृष्टमना श्लेष मद्राजोऽभिभाषते ।
राजन्मधुरया वाचा पुनरेनं ब्रवीहि वै ।
ततो राजा महाप्राज्ञः सर्वांश्चकुशलो बली ।
दुर्योधनोऽब्रवीच्छल्यं मद्राजं महीपतिम् ।
पूरयन्निव घोषेण मेघगम्भीरया गिरा । [70]
शल्य कर्णोऽर्जुनेनाद्य योद्धव्यमिति मन्यते ।
तस्य त्वं पुरुषव्याघ्र नियच्छ तुरगान्युधि ।
कर्णो हत्वेतरान्सर्वान्फल्युनं हन्तुमिच्छति ।
तस्याभीषुग्रहे राजन्प्रयाचे त्वां पुनः पुनः ।
पार्थस्य सचिवः कृष्णो यथाभीषुग्रहो वरः । [75]
तथा त्वमपि राधेयं सर्वतः परिपालय ।

बलवत्; Ds यथा कृष्णो न बलवान्; T2 यथा कृष्णेन सा सेना (for the prior half). Da1 कार्यं वै; D2 धार्यं वै (for धार्यं वै). Some MSS. फाल्गुने; K4 फाल्गुने. T2 कार्यं वै फाल्गुने इवे (for the post. half). — (L. 47) D1 कर्णात्पयीभावे; T2 कर्णात्पयीभावे. B4 (marg.) Co बृहद्बलं; D2 महाबलं; T2 इदं बलं (for महद्बलम्). Da1 D1.s त्वया कार्यं बृहद्बलं (for the post. half). Co कार्यं (for धार्यं). — (L. 48) Om. in T2. Ds सैन्यान् (for सैन्यं). Ds (marg.) किमर्थं संगरे सैन्या (for the prior half). K4 निवारयत्; Ds.3 नि (Ds न)वारयेत्; Co न्यवारयत् (as above). Es न हनिष्यति मारिष; Ds (marg.) वासुदेवो निवारयत् (for the post. half). — (L. 49) Om. in B2. T2 न (for च). B2 महानस्वति; D2 न तरिष्यति; Ds न हनिष्यति. — (L. 50) Ds त्वत्कृतां पदवीं प्राप्तुम्; Ds तत्कृते पदवीं दातुम् (for the prior half). — (L. 51) Ds transp. वीराणां and सर्वेषां. Ds सोदराणां च वीराणां (for the prior half). B2 चैव भूयतां (for च महीक्षिताम्). — D2 om. lines 52-76. K4 V1 B D (except Ds) read lines 52-59 for the first time after 8.23.47. — (L. 52) T2 वदसि (for ब्रवीषि). D4 मध्ये; Ds अग्रे; T2 तस्य (for अग्रे). B2 Ds मारिष (for मानद). — (L. 53) T2 विशिष्टं (for विशिष्टं). B2 ततः (for त्वयि). D2 प्रीतिमान्निधौ ययि (for the post. half). — (L. 54) K4 एक- (for एष). B2 एवमारथ्यमातिष्ठे (for prior half). B2 महात्मनः; Dn1 यशस्विनः (sic) (for 'स्विनः). — (L. 55) Dn1 युद्धेत (for युध्यतः). D2 पाण्डवाग्रयेण. — T2 om. lines 56-57. — (L. 56) Da1 D1.s चैव (for च हि). K4 स माययंश्चाहवे वीर (hypermetric); B2 समर्थश्च इवे वीर; Ds समापसिद्धिं ये वीर (for the prior half). — (L. 57) B2 उत्सृजेयं हि; Ca उत्सृजेयं (as above). B2 तथाश्रद्धम्; Ca यथा (as above). K4 वाचास; V1 वागस; B2 वाग्नेयस; Ds

त्वा वास्य (for वाचोऽस्य). Ds संयुगे (for संनिधौ). — After line 57, T2 reads 8.25.3-6, repeating the same in its proper place. Ds om. (hapl.) lines 58-59. — (L. 59) T2 स तु राजानं (for मद्राजानं). — (L. 60) T2 [अ]भ्युपगमः; Ca 'गमात् (as above). V1 स सारथ्याभ्युपगमात् (for the prior half). B2 आवाप्तितं (for 'सितस्). — (L. 61) T2 भूयः (for हृष्टः). V1 B2.s.3 Da1 D1.s T2 समभिष (V1 B2 T2 'ष)स्त्वजे. — (L. 62) D2.s कर्णः (for कर्णे). — (L. 64) B4 स शल्ये चाभ्युपगते (for the prior half). K4 संनियच्छने; Dn1 संनियच्छने; T2 'यन्त्रणे; Ca 'यच्छने (as above). — (L. 66) Om. in B2. B2 नास्ति (for नाति). D2 [S]भ्यभाषत (for अभिभाषते). — (L. 67) Dn1 राजन्निजुजय वाचः (for the prior half). K4 V1 B2.s Dn1 D2.s.3 पुनरेवं (V1 'व) (for 'रेनं). D2 ब्रवीति वै; T2 ब्रवीमहे (for 'हि वै). — (L. 68) D4 राजन् (for राजा). Ds महाप्राज्ञः. D1.s सर्वांश्चकुशलो (for सर्वांश्च). T2 रणे (for बली). — B1 om. lines 69-73. — (L. 69) T2 महीपते (for 'पतिम्). B2 मद्राजमहीपति (for the post. half). (L. 71) Dn1 कर्णः शल्यार्जुनेनाद्य (for the prior half). Da1 मध्ये; Ds मन्यसे (for मन्यते). — (L. 72) B2 अस्मात् (for तस्य). Ds तुरगाद् (for तुरगान्). — (L. 73) Some MSS. फाल्गुनं; T2 अर्जुनं. Da1 D1.s इच्छति (for इच्छति). — (L. 74) B2.s Dn1 Ds अस्य (for तस्य). K4 B2 Ds.1 अभिषुग्रहे (for अभीषु). Da1 D1.s T2 अस्माभीषु (T2 'भु)ग्रहो राजन् (for the prior half). K4 V1 B (except B1) Da1 Dn1 D1.s.3 प्रसा (K4 'शा)दे (for प्रयाचे). — Lines 75-76 = var. 8.23.6. — (L. 75) K4 अभीषुग्रहो; T2 'भुग्रहो (for 'पुग्रहो). D1 यथानीषुवरः प्रयुः (for the post. half). — After line 76, Da1 D1.s repeat 8.25.2nd.

6

After 8.31.4, 8 (except T₃) ina.:
कर्णस्य रथघोषेण मीचीनिषेधेनेन च ।
संप्रहेण च रथमीनां समकम्पन्त मृत्तयाः ।
तामि मर्वाणि मैम्वानि कर्णं दृष्ट्वा विष्ठां पते ।
बभूवुः संप्रदृष्टानि तावकानि युयुत्सवाः ।
अश्रुत्यन्त ततो वाचस्तावकानां विष्ठां पते [5]
कर्णाशुनमहायुद्धमेतदक्ष भविष्यति ।
अस्य दुर्घोचनो राजा हतामित्रो भविष्यति ।
अस्य कर्णं रणे दृष्ट्वा कम्पनुो विद्विष्यति ।
अस्य तावद्वधं युद्धे कर्णस्यैवानुगामिनः ।
कर्णवानमर्थं युद्धं भीमं द्रक्ष्वाम संयुगे । [10]
चिरकालोद्यतमिदमसेदानीं भविष्यति ।
अस्य द्रक्ष्वाम संग्रामं घोरं देवामुरोचमम् ।
असेदानीं महयुद्धं भविष्यति भयानकम् ।
असेदानीं जघो नित्यमेकस्वैकस्य वा रणे ।
अशुनं किञ्च राधेवो वधिष्यति महारणे । [15]
अथ वा कं नरं लोके न स्मृतास्मि मनोरथाः ।
इयुक्त्वा विविधा वाचः क्रुधः क्रुधनन्दन ।
आजगुः पटहाश्वैश्च त्वांश्चैव महत्तमः ।
भेरीशङ्खाश्च विविधान्मिहनादांश्च पुष्कलान् ।

6

(L. 2) T₃ G₂ सुसंप्रहेण; G₂ सुसंप्रहेण च (hypermetrie)
(for संप्रहेण च). T₃ G₂ समकम्पन्त. — (L. 7) T₃ हताम्
(for दृष्ट्वा). — (L. 8) M₁ [5] वि द्रविष्यति (for विद्विष्यति).
— (L. 9) G₂ अथ (for अथ). T₃ वाचद्वधं (for तावद्वधं).
— (L. 10) T₃ G₂ भीमं युद्धं (by transp.). — (L. 11)
T₃ G₂ चिरकालोद्यतम्; T₃ G₂ 'कम्पन्तम्'; M₁ 'लोद्यतम्' (for
'लोचन्तम्'). T₃ मर्वाणाम् (for असेदानीं). — (L. 12) T₃
देवामुरोचमम्. — (L. 13) T₃ महयुद्धं. G₂ भयविष्यत् (for
भविष्यति). — (L. 15) T₃ किञ्च (for किञ्च). — (L. 16)
T₃ कि नरं (for कं नरं). — (L. 17) T₃ [अ]जगुः (for
[अ]जगता). T₃ क्रुधः (for क्रुधः). — (L. 18) T₃ त्वांश्च
च (for त्वांश्चैव). — (L. 19) T₃ G₂ M₁ भेरीशङ्खा
(for 'शङ्खा'). — (L. 20) G₂ मुरवाणं (for 'जगन्'). T₃
G₂ M₁ महत्तमं (for सुमहत्तमम्). T₃ नावकाश्च सुमहत्तमम्
(for the post. half). — (L. 21) T₃ पुष्कलान्श्च. G₂
M₁ वधुवध् (for वधवध्). T₃ त्वमेवान्श्च.

7

(L. 1) Ś₁ K₂-s Dn₁ D₂ श्रेयमानः; B₁ s D₂ s
श्रेयमानः. Ś₁ K₂-s सुसंप्रहेण (K₁ 'सा') (for समकम्पन्तः).
— (L. 2) Dn₁ D₂ T₃ सीरो (for सीरो). K₂ D₁ s
अथर्वनः; B₁ s 'मयु'; Cn 'अथ' (as above). Cn cites अथ.
— Dn₁ D₁ s om. lines 3-4. — (L. 3) Ś₁ वधे; Cv

मुरवाणां महाशब्दानावकानां सुमहत्तमम् । [20]
मृत्तमानाश्च वधवधस्तमानाश्च नासि ।
अम्योम्यमम्यपुपुंसे पुद्धरङ्गता मरः ।

7

Ś K₂-s ina. after 8.31.51: K₂ V₁ B D Cn after
419*: T₃ Cv after 8.31.52*:

एष ध्वजो धार्यस्य श्रेयमानः समन्ततः ।
एषसे वानरो भीमो द्विपतामचर्चनः ।
एतच्छकं मदा शार्ङ्गं शङ्खः कुण्डल्य धीमनः ।
अथर्वं प्राजते कुण्डो कोट्युभयम् मणिसक्तः ।
एष शार्ङ्गमदापामिर्वायुदेवोऽतिवीरवान् । [5]
वाहवधेनि मुरगाम्पाण्डुराम्पाण्डुरहः ।
एतच्छङ्खनि गाण्डीवं विकुटं सख्यसाधिना ।
एते हसवता मुखा प्रत्यमित्रास्मिताः मराः ।
विशाकावकताप्राज्ञेः पूर्ववन्द्यनिनामनैः ।
एषा नृः कीर्यते राज्ञी शिरोमिरवकाधिनाम् । [10]
एते सुपरिकाकाराः पुष्पगन्धामुलेपनाः ।
उद्यतायुधसौण्डर्यानां पाण्यन्ते मायुषा भृताः ।
निरक्षमेप्रविह्वान्ता वाग्रिनः मह मादिमि ।
परिताः पाण्यमानाश्च क्षिती क्षीणाश्च शेरेते ।
एते सर्वैश्चद्राजानां तुल्यरूपा हता द्विपाः । [15]

वधं (as above). Ś₁ K₂ s मरा शार्ङ्गं; Ś₂ मरा शार्ङ्गं. K₂
Dn₁ सुसं; B₁ सुसं. Ś₁ K₂-s कुण्डल्य (K₂ 'ल') कीर्यवान्
(for 'ल धीमनः'). — Ś K₂-s om. lines 4-5. — (L. 4)
D₂ कर्णे (for कुण्डो). B₁ प्राजते कर्णे वानरं; Dn₁ अथर्वं कर्णे
प्राजते (for the prior half). K₂ मणिसक्ता; B₁ मणिसक्ताः;
D₂ मणिवरः. — (L. 5) D₂ सुक्षिः. V₁ Dn₁ Dn₁ D₁ s s s
T₃ च (for क्षिः). — (L. 6) B₁ वाहवधेनि (for 'वधेनि'). Ś
K₂ s V₁ वाहवान् (V₁ 'रन्' (for वाहवान्). — (L. 7)
Dn₁ D₁ s एष (for एष). K₂ कुण्डलि; V₁ कुण्डिः; D₁
कुण्डलि. D₂ गाण्डीवं (for गाण्डीवं). B₁ विकुटं (for वि').
— (L. 8) B₁ मुखा (for मुखा). B₁ क्षिणसिधन्तः; D₁ s
क्षिताः क्षिताः. — (L. 9) Ś K₂ s विशाकावकताप्राज्ञेः (for the
prior half). D₂ पूर्ववन्द्यनिनामनैः. — (L. 10) D₂ कीर्यते
(for की'). B₁ s D₂ s s रान् (for रान्). — (L. 11)
K₂ D₂ रवेयः; B₁ s रवेयः; B₂ रवे वे (for रवे वृ). V₁
B₁ Dn₁ Dn₁ D₁ s s s T₃ रवे रविचक्राकारः. — (L. 12)
Ś₁ K₂ Dn₁ D₁ s s सख्यता मुद्धरीयानां; K₂ सुवतायुधः; T₃
असक्ता रण'. K₂ सखिः; Dn₁ सखिः; T₃ सखिः (for सखिः).
K₁ युधः. — (L. 13) Ś₁ K₂ Dn₁ D₂ निरक्षमेप्रविह्वाना
(K₂ 'विह्वानः'; D₂ 'विह्वानः'); B D₂ s s 'वेमिह्वानः'; Dn₁
'वेमतां विह्वानः'; Dn₁ D₂ T₃ 'विह्वानः' T₃ 'विह्वानः'. — (L. 14)
Ś₁ सख्यता (as); V₁ Dn₁ D₂ T₃ सखिताः. K₂ सख्यतायुधः (for
सख्यता). — (L. 15) K₂ रवे (for रवे). Ś K V₁ रवेयः

संछिन्नभिन्नाः पार्थेन प्रपतन्त्यद्रयो यथा ।
 गन्धर्वनगराकारा रथा हतनरेक्षराः ।
 विमानानीव पुण्यानि स्वर्णिमां निपतन्त्यमी ।
 व्याकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्यं किरीटिना ।
 नानासृगसहस्राणां यूयं केसरिणा यथा । [20]
 ब्रह्मेते पार्थिवान्वीराः पाण्डवाः समभिद्रुताः ।

8

After 8.32.22, S ins.:

तद्विगाह्य रथानीकं सूतपुत्रो महारथः ।
 नदीं प्रवर्तयामास शोणितौघतरङ्गिणीम् ।
 शोणितोदां क्षुद्रमत्स्यां नागनकां दुरत्ययाम् ।
 मांसमज्जाकर्दमिनीं चक्रकूर्मां रथोद्धुपाम् ।
 पतितैर्मेषसंकाशैस्त्र तत्र महाद्विपैः । [5]
 अशनीभिरिव ध्वस्ता मही राजन्विराजते ।
 तां शरोर्मिमहावर्षां छत्रहंससमाकुलाम् ।
 तनुत्रोष्णीषसंघाटां हस्तिपाषाणसंकुलाम् ।

अपारामनपारां तां शङ्खदुन्दुभिघोषिणीम् ।
 रौद्रां नदीं महाराज रजसा सर्वतो वृताम् । [10]
 अतितीक्ष्णां नदाकीर्णां नदीमन्तकगामिनीम् ।
 समं च विषमं चैव समायान्तीं महाभयाम् ।
 आ गुल्फाच्चत्र सीदन्तीं नराभ्योणितकर्दमे ।
 नरैरभिपरिक्षिप्ता यथा राजन्महाद्रुमाः ।
 ततस्ते तत्र तत्रैव प्रतरन्तो महानदीम् । [15]
 विचेरुः सर्वतो योधा नौवारणमहास्रवैः ।
 शोणितेन समं राजन्कृतमासीत्समन्ततः ।
 नदीवेगैर्यथा भूमिस्तद्वदासीद्विशां पते ।

9

After 8.33.14, Ks. 4 V1 B D S ins.:

सोऽवज्ञाय तु निर्विदः सूतपुत्रेण मारिष ।
 प्रज्ज्वाल ततः क्रोधाद्दिविषेव हुवाक्षनः ।
 ततो विस्फार्य सुमहच्चापं हेमपरिष्कृतम् ।
 समाधत्त क्षितं बाणं गिरीणामपि दारणम् ।

रुपाणां; Ds 'सानूनां; Co पर्वरूपाणां (for 'तच्छाणां). K1.4
 Bs Ds हतः; V1 Bs Daa Dn1 Ds. 4.6 T2 महः; B1 Ds हया
 (for हता). Bs transp. हता and द्विपाः. — (L. 16) K1
 संछिन्नभिन्नाः; Ks प्रच्छिन्नभिन्नाः; Ks शरैर्विच्छिन्नाः (for संछिन्न-
 भिन्नाः). S K1.2.4 निपतन्ति; B1.3 Ds. 4.7 T2 प्रचरन्ति (for
 प्रपतन्ति). — (L. 18) V1 B1.5 Dn1 Ds. 5 T2 पुण्यानि. Ks
 विमानात्री कल्पयति (sic) (for the prior half). — (L. 20)
 S Ks. 4 यथा (for नाना). Ds यूयाः. S Ks. 4 तथा (for
 यथा). — (L. 21) T2 'भ्रमेति. S K1.2.4 transp. पार्थिवान्
 and पाण्डवाः. S K1.2.4 समभिद्रुतान्; Ks समविद्रुताः.
 — After line 21, T2 repeats 8.31.52*.

8

(L. 1) T1 M1 तं. T1 G1 विगाहं. T2 G1.3 महानीकं
 (for रथा). — (L. 2) G2 M1 प्रावर्तयामास. — (L. 3) T2
 G1.3 नागनका. G2 शोणितोदा क्षुद्रमत्स्या नागनकदुरत्यया.
 — (L. 4) T1 G2 मांसमज्जाकर्दमिनी (for the prior half).
 T2 G M1.3 चक्रकूर्मोद्धुपाम् (G2 'याः) (for the post. half).
 — Ms reads lines 5-6 after line 11. — (L. 5) T1
 अशनीभिरिव ध्वस्ता नदी. — (L. 6) M1.3 ध्वस्तैः. T2
 G M1.3 नदी (for मही). G2 विराजिते; Ms प्रकाशते. T1
 अशनिभिरिव विष्वस्ता नदी. — (L. 7) T1 शरीषः;
 T2 Gs शरोर्मिः (for श). T1 चक्रहंससमाकुलं. — (L. 8)
 T1 G1 तनुत्रोष्णी (G1 'टी) षसंघातां; G2 'त्राणीषसंघाटां T2
 G2.3 अस्त्रिः; G1 अस्त्रिः (for हस्त्रिः). T2 हस्तिपाषाणसंकुलं.
 — (L. 9) T1.3 G M1.3 च (for तां). — (L. 10) G2
 रौद्री. Gs रजसा (for रजसा). — (L. 11) T1.3 G1.3
 Gs अतितीक्ष्णनराकारान् (sic); M1 अभिद्रुतनरोत्तीर्णां;

Ms अतितीक्ष्णनराकीर्णां. — After line 11, Ms reads lines
 5-6. — (L. 12) G2 विषमां. T1 M1 समयां (M1 'वं) तीं;
 G1 समायान्ति. Gs स्थापयन्तं महामयं; Ms न ज्ञायत महाहवे
 (for the post. half). — (L. 13) T2 G कूलाच्चत्र; Ms
 गुल्फमात्रं (for गुल्फाच्चत्र). T1.3 G M1.3 सीदन्ति. T2
 आ गुल्फाच्चत्रसीदन्ति. T1 G1.3 Ms नराः; M1 नरां (sic).
 — (L. 14) T1 Gs अपि (for अभि-). G2 परिक्षिप्तां. T1 G2
 महाद्रुमां (T1 'मैः). — (L. 15) T2 G प्रच (G1 'न) रन्तो.
 — (L. 16) Ms योधा. T1.3 G ते (T1 नौ-; T2 नृ-; G2 न)
 वारणमहारथैः; M1.3 नौवां (Ms 'नौवा) रणमहाधनैः (for the
 post. half). — (L. 17) T2 Gs वृताम् (for वृताम्).
 — After line 17, S ins. 427*.

9

Bs om. line 1. — (L. 1) Ds [s] वज्ञाय; Ms-
 [s] वज्ञया (for अवज्ञाय). T2 [अ] व (for तु). Ks Ds
 निर्विदः (for निर्विदः). Bs भारत; S (except T2) पांडव
 (for मारिष). — (L. 2) Ks. 4 Bs D (except Ds. 1) S
 महाद्रुमां (for ततः क्रोधाद्). S (except T2) हविषा (G2
 आहुत्या) हव्यवाहिव (for the post. half). — After
 line 2, Dn1 T2 ins.:

ज्वालामालापरिक्षिप्तो राको देहो व्यहस्यत ।

युगान्ते दग्धकामस्य संवतश्चिरवापरः ।

ते प्रदीप्तायुधपरा दीप्तसत्ताम्बरासृजः ।

सैनिकास्तथ रावेन्द्र व्यहवन्ति दिशो दश ।

[(L. 3) T2 दीप्तशस्त्रास्त्रस्त्रिः (for the post. half).
 — (L. 4) T2 तव (for तथ).]

— (L. 3) S विष्कार्य. Ks Dn1 Ds-4 हेमपरिष्कृतं; Ds
 काकानलोपयं. — (L. 4) Ds समावर्तः; S (except T2) स्थापय

ततः पूर्णोक्तं लीङ्गं वमदण्डनिभं वरम् । [5]
मुमोच त्वरितो राजा सूतपुत्रविजयसा ।
स तु वेगवता मुक्तो बालो वज्रात्मनिभः ।
विशेषा सहसा कर्म मध्ये पार्श्वे महारथम् ।
स तु तेन प्रहारेण पीडितः प्रमुमोह वै ।
सक्तगात्रो महाबाहुर्धनुस्तुभ्यम् सम्न्दे । [10]
ततो हाहाकृतं सर्वं चालैराद्रुक्लं महद् ।
विवर्णमुत्तमूषिहं कर्म दृष्ट्वा तथानतम् ।
सिंहनादश्च संवये श्वेताः क्लिककिलासवा ।
पाण्डवानां महाराज दृष्ट्वा राज्ञः पराक्रमम् ।
प्रतिक्रम्य तु राधेयः संज्ञां नातिचिरादिषु । [15]
दग्ने राजविनाशाय मयः करपराक्रमः ।
स हेमचिह्नं चापं विस्त्वायं विजयं महद् ।
अवाकिरदमेपात्ता पाण्डवं निशितैः शरैः ।

10

After 8,33,34, 8 ins.:

एतस्मिन्नन्तरे धूराः पाण्डवानां महारथाः ।
वयसुः सरवर्षाणि राधेयं प्रति भारत ।

सत्यकिः पञ्चविंशत्या शिरसाऽपी नयतिः शरैः
अवर्षणां महाराज राधेयं वनुकर्मणम् ।
शैवेयं तु ततः क्रुद्धः कर्मः पञ्चभिः शरैः । [5]
विश्याच समरे राज्ञिभिर्मित्रैः शिकीमुनेः
इक्षिणं तु सुभं तस्य त्रिभिः कर्मोऽप्यविश्वतः ।
सर्वं षोडशभिर्वायैर्वन्तारं चास्य सप्तभिः ।
अथास्य चतुरो बाह्यांस्तुर्मिर्मिश्रितैः शरैः ।
सूतपुत्रोऽप्यविश्वं वमस्य सदनं प्रति । [10]
अवरेणाथ भजेन वनुमिक्षता महारथः ।
सारथेः सक्षिरस्थानं शिरः कापादपाहरद् ।
हताचसूते तु रथे क्लिप्तः स क्षितिर्भुगवः ।
शक्तिं क्षिपेय कर्माय वैदूष्यमस्मिन्विश्राम् ।
तामापतन्तीं सहसा ह्रिषा विपक्षेद् भारत । [15]
कर्मो वै धन्विनाः केडसांश्च सर्वानवारयद् ।
तत्साक्षिशितैर्वायैः पाण्डवानां महारथाः ।
न्यवारवदमेपात्ता शिरसा च वनेन च ।
अर्धपिशा शरैर्कांसु सिद्धः सुप्रभूपायिव ।
पीडयन्धर्मराजानं शरैः संवत्सर्षभिः । [20]
अन्वद्वयव राधेयो वमंयुगं शितैः शरैः ।

(for समा). Da शतं बाणाद् (for क्षिप्तं बाणं). Ka B: Dai
Da.s: दक्कं. — (L. 5) Ka Dni Dai Ts नं तु
(for ननः). Ka Ba.s: Da पूर्णवर्णप्रवर्णं; Bi Dni Da
'वनीकृतं; G: 'वदुर्दिणं. Ba Da वत्सं (Da तत्सं)-
जावतं लीङ्गं; Ts G: संवाय वनुनि श्वेदे (for the prior
half). Ka V: B: Dai Dni Da.s: Ts वमदण्डनमनं;
Da 'शेषमनं (for the post. half). — (L. 6) S
(except Ts) त्वरितं. — (L. 7) B: सुक्तो (for सुक्तो).
Ka Da S (except Ts) नयः (for नयनः). Ba बालो
वज्रात्मनिभः; Da वज्रात्मनिभमनः (for the post. half).
— (L. 8) Ka V: Dai Dni Da.s.s: S (except
M:) श्वेताः (for विश्वेताः). Dni Ts लरसा; Ts G Ms-s
समरे (for सप्तसः). Ka Dni Ts M: सम्यः; Da मयः
(for सम्ये). S (except M:) सप्तान्तरे (for महारथम्).
— (L. 9) Ba.s: पतिवः (for पीडितः). — (L. 10) Ka
Dni S सक्तगात्रः; Da स तु राजम्; Da कर्मायो; Da महाराद्
(for सक्तगात्रो). Ka Da Ts.s G M श्वेताः; Dni Ts
महाराज (for महाराद्). Ka तत्सं; Da संवये; S (except
Ts) वनिः (for सम्न्दे).
— After line 10, Dni Da Ts ins.:

नतासुदिन विशेषाः सुव्यवस्थितोद्योगतः ।

उत्तमि भूतो वयस्ये कर्म राधेयैरेवमसा ।

[(L. 1) Ts सुक्ते. — (L. 3) Ts राजं भूते न ओ व
(for the prior half).]

— (L. 11) Da.s: हेयं (for हयं). Ka V: B: Dni

Da.s: Ts चालैराद्रुक्लं महद् (for the post. half).
— (L. 12) Da विवर्णं. Dni Da Ts विवर्णं दृष्ट्वा; Ts.s
G.s: M 'लेतुसमार्तं च; G: 'लेतुसमार्तं च (for the prior
half). Ka Da तत्सं. — (L. 13) Ka S (except Ts)
सिंहनादश्च (G.s: 'दाश्च). Ba तु (for च). Ka S (except
Ts) संवायः (Ka G: 'सुः) (for संवाय). Ka Ba.s: Dni
Da.s: S श्वेताः. S (except Ts) शिकी- (for शिकी).
— (L. 14) Ka च शिकनं; Da सुनि' (for परा'). Ba.s
Dai Di.s: दृष्ट्वा बाह्यांस्तु महारा (for the post. half).
— (L. 15) Ka प्रतिक्रम्य; Ts G: 'नय च. V: रति (for
रथ). Da संज्ञां नातिचिरादिषु (for the post. half).
— (L. 16) Ka रथे. Ka रथो; Dai Da राजम् (for राज).
Dai Di.s: रति; Ts वनुः (for ननः). D: कूर (for कूर).
Ba.s: पराक्रमं; Dni पराक्रमः. — (L. 17) Dai Di.s: हेयं
(for हेय). Ka शिरसुः; S विपक्षे. — (L. 18) V: B:
Dai Di.s: अवारयद् (for 'शिरद्). Ts G: राधेयम्.

10

(L. 2) Ts G: Ms वयसुः. — (L. 4) Ts वयसुः; Ts G
अवर्षणं. Ts सम- (for सप्त). — (L. 5) Ts M श्वेताः.
Ts G: Ms सुक्तं. Ts M सुक्तं. — (L. 7) Ts G.s: क्षितिर्भुगवः;
Ts G: [w]यवि'; Ms.s: यवि'. — (L. 9) Ms शिकीः
(for शि'). — (L. 10) G: [s]वीय (for सप्तस).
— (L. 11) Ts.s G Ms अवारयन् (by transp.).
— (L. 13) G: ले (for स). — Ts om. line 19.
— (L. 21) Ts अन्वद्वयव (for 'हय'). G.s: अन्वद्वयवमसा
(for the prior half).

After 463*, S ins.:

एतस्मिन्नन्तरे इष्टा मद्राजो वृकोदरम् ।
 जिह्वां छेत्तुं समायान्तं सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।
 भीमसेन महाबाहो यत्त्वा वक्ष्यामि तच्छृणु ।
 वचनं हेतुसंपन्नं श्रुत्वा चैतत्तथा कुरु ।
 अर्जुनेन प्रतिज्ञातो वधः कर्णस्य शुष्मिणः । [5]
 तां तथा कुरु भद्रं ते प्रतिज्ञां सव्यसाचिनः ।

भीम उवाच ।

इदमव्रतत्वं पार्थस्य जानामि नृपसत्तम ।
 राज्ञस्तु धर्षणं पापः कृतवान्मम संनिधौ ।
 ततः क्रोधाभिभूतेन शेषं न गणितं मया ।
 पतिवे चापि राधेये न मे मन्युः शमं गतः । [10]
 जिह्वोदरगन्धेवास्त्र प्राप्तकालं मतं मम ।
 अनेन तु नृशंसेन समवेतेषु राजसु ।
 अस्माकं शृण्वतां कृष्णा यानि वाक्यानि मातुल ।
 असंख्यानानि च नीचेन बहूनि श्रावितानि भोः ।
 नूनं ते तत्परिज्ञातं दूरस्थस्यापि पार्थिव । [15]
 छेदनं चास्य जिह्वायास्त्रदेवाकाङ्क्षितं मया ।
 राज्ञस्तु प्रियकामेन कालोऽयं परिपालितः ।
 भवता तु यदुक्तोऽस्मि वाक्यं हेत्वर्थसंहितम् ।

(L. 2) G₁ जिह्वा. T₂ *छेत्तुमायांतं; T₃ G₂ संछेत्तु; G_{1,2} विच्छिष्टम्; M विच्छिष्टम् (for छेत्तुं समा). — (L. 3) T_{1,2} त्वां. — (L. 4) T₂ हेतुसंयुक्तं. — (L. 7) T₁ इदं व्रतं तु (for इदमव्रतत्वं). G₂ नृपसत्तमः. — (L. 8) T₁ धर्षणः. — (L. 9) T₃ G_{1,2} कोपाभिभूतेन (for क्रोधा). G_{1,2} राजन् (for शेषं). — (L. 10) M₁ शतं शतं (for शमं गतः). — (L. 12) T_{2,3} G M सु- (for तु). — (L. 13) T₁ शृणुतां. T₁ G₂ कृष्णा; T₂ चापि (for कृष्णा). — (L. 14) T₃ M असमे (T₂ M₁ "हे")यानि; G₂ असंख्यानानि (sic) (for असंख्यानानि च). G₂ राधेयो (for नीचेन). T₂ transp. बहूनि and श्रावितानि. T₃ G₂ M श्राविता नि (M₂₋₄ प्र)भो (for "तानि भो:"). T₃ मे (for भो:). — (L. 15) T₁ एतत्; T₂ च एतत्; T₃ G चैतत् (for ते एतत्). T_{1,2} G₂ प्रतिज्ञातं; T₂ परीज्ञातं; G₁ *ज्ञाने; G₂ *ज्ञाते; M₁ *ज्ञानं (for *ज्ञातं). M₂₋₄ मातुल (for पार्थिव). — (L. 16) T_{1,2} M तदेव. — (L. 17) T₁ प्रतिपत्तिः; G₁ M₂₋₄ प्रतिपालितः; G₂ प्रतिपादिता (for परिपालितः). — (L. 18) G₁ हेत्वर्थसंहितं; M₂₋₄ संयुतं (for *संहितम्). — (L. 19) T₁ G₂ मया राजन् (for महाराज). T₁ कटुकम्; T₂ कंटकसम्; T₃ G_{1,2} करकं (for कटुकं). — (L. 20) T₂ जीवेच; M₁ जीवेतु; M₂₋₄ (for जीवेत). — (L. 21) T₂ तस्मिन् (for अस्मिन्).

तद्गृहीतं महाराज कटुकस्थमिवौषधम् ।
 हीनप्रतिज्ञो बीमत्सुर्न हि जीवेत कर्हिचित् । [20]
 अस्मिन्निवष्टे नष्टाः स्मः सर्व एव सकेशवाः ।
 अद्य चैव नृशंसात्मा पापः पापकृतां वरः ।
 गमिष्यति पराभावं दृष्टमात्रः किरीटिना ।
 युधिष्ठिरस्य कोपेन पूर्वं दग्धो नृशंसकृत् ।
 त्वया संरक्षितस्त्वद्य मत्समीपादुपायतः । [25]

After 8.35.22, K₄ V₁ B D (except D₂) S Ca. a. n. ins.:

ततो भीमो रणश्लाघी छादयामास पत्रिभिः ।
 कर्णं रणे महाराज पुत्राणां तव पश्यताम् ।
 ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो भीमं नवभिरायतैः ।
 विव्याध परमास्त्रज्ञो भल्लैः संनतपर्वभिः ।
 आहतः स महाबहुर्भीमो भीमपराक्रमः । [5]
 आकर्णपूर्णैर्विशिलैः कर्णं विव्याध सप्तभिः ।
 ततः कर्णो महाराज आशीविष इव श्वसन् ।
 शरवर्षेण महता छादयामास पाण्डवम् ।
 भीमोऽपि तं शरव्रतैश्छादयित्वा महारथम्
 पश्यतां कौरवेयाणां विननर्दं महाबलः । [10]
 ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो दृढमादाय कार्मुकम् ।
 भीमं विव्याध दशभिः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।

T_{1,2} M स; G_{1,2} स्युः (for सः). — (L. 22) T₁ M₁ चैव; M₂₋₄ चैवं. — (L. 23) T₂ G₂ परीमावं (for परा). — (L. 25) M₂₋₄ स रक्षितसः T₁ अपायतः; G₂ उपागतः (for *यतः).

(L. 1) B₂ बल- (for रण-). D₂ ततो मुहूर्ताद्राजेंद्र कर्णं विव्याध मार्गणैः. — (L. 2) B₂ कर्णे (for रणे). — (L. 3) D₂ ततं (for ततः). B₂ D₂ D_{1,2,3} महाराज (for भृशं क्रुद्धो). B₂ बहुभिर् (for नवभिर्). V₁ B₂ G₁ आश्रुतैः (for आयतैः). — (L. 4) G₁ व्यथयत्; G₂ व्यथमत् (for विव्याध-). D₂ T₂ परनायको (T₂ 'तो') (for *सञ्ज्ञो). — (L. 5) V₁ B₂ तान्मय्य (B₂ 'म्य'); D₂ D₂ तानचिल; S ताभिः (T₂ तभिः; M₁ तान्नि)हल (for आहतः स). T₂ G M₂₋₄ महाराज (for *बाहुर). — (L. 6) K₄ आकर्णपूर्णैर्विशिलैः; T₁ *कृष्टैरिषुभिः (for the prior half). — (L. 7) B₂ D₂ D_{1,2} T₂ महाराहुर (for *राज). — (L. 9) B₂ D₂ D_{1,2} शरवतैर् (for *व्रतैर्). — (L. 10) T₁ कुरुवीराणां; M₂₋₄ कौरवैर्द्राणां. V₁ B₂ D₂ D₁ D_{1,2,3,4} S विननर्द (for विननर्द). S (except T₂) महारथः (G₂ 'वः') (for *वल्). — (L. 11) D₂ D₂ [अ]भि तं (D₂ स-) क्रुद्धो; T₂ महाराज (for भृशं क्रुद्धो). B₂ D₂ D₂ D_{1,2,3,4} T₁ M आय (D₂ 'न')म्य; T₂ उच्यन्; C₂ आदाय (as above). T₂ G अव वैकर्तनः कोपा (G₂ क्रोधा)

कामुर्कं चास्य चिच्छेद भूतेन निक्षिपेत् च ।
 ततो भीमो महाबाहुर्महामुष्टिभूषितम् ।
 पश्चिं घोरमादाय सुपुच्छदन्निवापारम् । [15]
 कर्मस्य निधनाकाङ्क्षी चिच्छेदनिधनो मदम् ।
 तस्मात्तन्मत्तं पश्चिं वज्राक्षानिममस्वनम् ।
 चिच्छेद बहुधा कर्मः श्रीरामोविद्योपमैः ।
 ततः कामुकमादाय भीमो ददत्तं तदा ।
 छादयामास विक्षिपैः कर्मं परवत्तार्दनम् । [20]
 ततो युद्धमभूद्वरे कर्मपाण्डवयोर्मध्ये ।
 हरीन्द्रयोश्चिच्छेदः परस्परवधेयिणोः ।
 ततः कर्मो महाराज भीमसेनं शिभिः शरीः ।
 आकर्ममूलं विध्याय ददामास्य कामुकम् ।
 सोऽतिविद्यो महेष्वासः कर्मो वक्षिनां वरः । [25]
 घोरमादाय विक्षिपं कर्मकावाकदारणम् ।
 तस्य निधना मनुजानं निधना कर्मं च साकः ।
 प्राविशद्वरणीं राजन्वधमीकमिव पञ्चनः ।
 स तेनातिप्रहारेण व्यथितो विह्वलचित्तः ।
 संवधात्त रवे कर्मैः क्षितिकर्म्ये वधाकलः । [30]

ततः कर्मो महाराज रोचामर्षकमभिवक्षः ।
 पाण्डवं पञ्चविंशतिना नारायणोऽभिमर्षकम् ।
 13
 Gms. after 8.35.30; Ts after = 3-3
 यथा कर्ममर्षकमभिवक्षः ।
 तथैव साकवतो राजन्वधात्तमर्षकमभिवक्षः ।
 गृहीत्वा कर्मं तदा च त्वं तस्मात्तनुमुत्तरे ।
 निक्षिपेत्तस्य वाहेषु प्रत्यासत्ते च वार्षते ।
 दृष्ट्वापदानं तस्मात्तु मदां तदाह साकवतः ।
 मदापानिष्ठतो राजन्वधात्तमर्षकमभिवक्षः ।
 तन्मददा रथोपस्थे साकविं समसादकम् ।
 महेन क्षितिवारेण स हतः प्रापन्नवधात् ।
 कृतवर्मो ततो दृष्ट्वात्तमर्षकं च दार ह ।
 वार्षते चाकर्मवृत्तमर्षकेर्हीति पुनः पुनः ।
 स तं न मक्षते युद्धे तत्तत्तदं समीक्षितम् ।
 यथा नागः सदा मत्तमर्षकमर्षकं समीक्षितम् ।
 अथमुत्त रथात्तमर्षकमर्षकं पुनराभिवक्षः ।
 अन्वधात्त पुनं त्वं निध निधेति चाकर्मवतः ।

अनुराकृष्य वेगः (G₁ 'दि'; G₂ नि)तः. — G₁ om. lines 13-24.
 — (L. 14) Om. in D₁. V₁ भीमसेनो (for ततो भीमो).
 D₁ D₂ महाबाहुः V₁ B₁ B₂ D₁ D₂ T₁ S₁ G₁ M हुनरु (V₁
 'बंटा'; B₁ 'वृत्त' (for the post. half)). — In D₁,
 portion from line 15 up to 8.35.42^{ab}, is lost on
 a missing folio. — (L. 15) B₁ उक्तम् (for आदाय).
 V₁ M₁ कर्मदंष्ट्रः; T₁ G₁ S₁ दातृ (for युद्धं). — (L. 16)
 D₁ M₁ मदः. D₁ D₂ विक्षेपकविवेकन च. — (L. 17) D₁
 वधावृत्ति (for वत्तं). B₁ (marg. as above) D₁
 सप्तमर्ष (for 'सप्तम्'). — (L. 18) G₁ सदाय (for दृष्ट्वा).
 D₁ D₂ T₁ वरैः संवत्तर्षभिः (for the post. half).
 — (L. 19) D₁ D₂ T₁ G₁ S₁ M भीमो भीमः (D₁ 'क'; T₁
 'व') इदं; D₁ भीमो हुनविभूषितं (for the post. half).
 — (L. 20) K₁ B₁ S₁ D₁ S₁ परवत्तार्दनः. — T₁ om.
 lines 21-24. — (L. 21) D₁ मददोरे. D₁ रवे (for युद्धे).
 D₁ D₂ सोतिविद्यो महेष्वासः कर्मो वक्षिनां वरः. — After line
 21, D₁ D₂ ins.:

युद्धोप परमावतो रथात्तत्त रथोरवः ।
 — (L. 22) D₁ S₁ हरीन्द्रयोः; D₁ हरीन्द्रः; T₁ S₁ G₁ S₁ कर्मिन्द्रः;
 M₁ वरीन्द्रः; M₁ S₁ वरीन्द्रः; C₁ S₁ हरीन्द्रः (as above). D₁ S₁ T₁
 G₁ S₁ M₁ मदः; D₁ पुनः; T₁ मदम् (for युद्धः). D₁ D₂
 तयोर्मुदं तदा कावत्त (for the prior half). — (L. 23) G₁
 स तु (for ततः). — (L. 24) D₁ आकर्ममूलैरभ्यर्षैः; D₁ S₁ S₁
 'पूर्वैरभ्यर्षैः'; D₁ T₁ S₁ G₁ S₁ M 'पूर्वैरभ्यर्षम्' (for the prior
 half). D₁ आदाय; D₁ आदाय; D₁ आदाय (for आदाय).
 — After line 24, T₁ S₁ G₁ S₁ M repeat line 12.

D₁ D₂ S₁ S₁ for मदाय. D₁ कर्मो
 वक्षिनां वरः (for the prior half). — (L. 26) D₁
 आदाय (for आदाय). D₁ D₂ S₁ T₁ S₁ M कर्मकावाकदारणं (T₁
 'दि') नः; T₁ G₁ 'वक्षिनेर' (G₁ 'दि') नः (for the post. half).
 — (L. 27) T₁ S₁ G₁ S₁ M क (G₁ व) नः (for the first
 विधा). V₁ D₁ क्षिपः; B₁ D₁ तदा (for the second
 विधा). D₁ D₂ S₁ T₁ G₁ S₁ M वेद (for कर्म). D₁ T₁
 G₁ सप्तमैः (G₁ 'क'). — T₁ om. lines 28-31. — (L.
 29) K₁ M₁ [म]मर्षकवारेण; D₁ मर्षः; G₁ [म]मर्षकवारेण.
 D₁ वक्षितो; T₁ वक्षितो (for व्यथितो). D₁ विह्वलम्
 (for विह्वलम्). K₁ विह्वलचित्तं तद्वरे (for the post. half).
 — (L. 30) B₁ D₁ D₂ M₁ S₁ रवे कर्मैः; D₁ रथोपस्थे;
 T₁ वधा कर्मैः (for रवे कर्मैः). D₁ वधाकलः (for वधाकलः).
 — (L. 31) M₁ S₁ लेखकः. — (L. 32) V₁ B₁ S₁ D₁
 D₁ S₁ S₁ S₁ भीमं तं (D₁ T₁ तु; D₁ व) (for वामदंष्ट्रं). V₁
 B₁ D₁ S₁ S₁ S₁ (except M₁) सप्तमर्षः.

13

(L. 1) G₁ तदा (for वत्तं). T₁ रथ रथेन (for रथोरवेण).
 — G₁ om. (hapl.) line 2. — (L. 2) T₁ S₁ G₁
 सप्तमर्षे (for 'तो राजन्'). — T₁ om. line 3. — (L. 3)
 G₁ सप्तः; G₁ वरैः (for सप्तः). — T₁ G₁ om.
 line 4. — (L. 5) T₁ वक्षिण (for वक्षिण). G₁ क्षिणः
 (for वत्तः). — T₁ om. (hapl.) line 12. — (L. 13)
 G₁ वदा (for वत्तं). T₁ G₁ सप्तः. G₁ मत्तः. — (L. 14)
 T₁ सप्तमर्षकः ततः; G₁ S₁ 'वधाकलं तं' (G₁ 'ततः') (for 'वत्त
 तु तं'). — T₁ om. lines 15-16. — (L. 15) T₁

कृतवर्मा सुसंक्रुद्धो दिग्धुस्त्रिव पावकः । [15]
 घृष्टयुष्मसुखान्सर्वान्पाण्डवान्पर्यवारयत् ।
 ततो राजन्महेष्वासः कृतवर्माणमाशु वै ।
 गदां गृह्य पुनर्वैगात्कृतवर्माणमाहनत् ।
 सोऽतिविद्धो बलवता न्यपतन्मूर्छया हतः ।
 ततो राजन्महेष्वासं कृतवर्माणमाशु वै । [20]
 श्रुतवाग्रथमारोप्य अपोवाह रणाजिरात् ।

14

N Ca. c. n ins. after the colophon of 8.40: T G
 after the colophon of 8.31:

संजयः ।

दुर्योधनस्ततः कर्णमुपेत्य भरतर्षभ ।
 अब्रवीन्मद्राजं च तथैवान्यान्महाराथान् ।
 यच्चैषोपसमाप्तं स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
 सुखिनः क्षत्रियाः कर्णं कथन्ते युद्धमीदृशम् ।

14

G₂.s तु (for सु-). — (L. 16) T₂ पांचालान् (for पाण्डवान्).
 — (L. 17) T₁ महेष्वासं. T₁ G₂ आहवे (for आशु
 वै). — T₁.s om. (hapl.) lines 18-20. — (L. 18)
 G₁ गदाहस्तं (for गदां गृह्य). — (L. 20) G₁ आहवे; G₂
 आहवे (for आशु वै). — (L. 21) T₁ सुपवां (for श्रुतवान्).
 T₂ G₂ श्रुतवर्मा समारोप्य (for the prior half). T₂ G₂ रथं
 रणात्. G₁ रणान्कणान् (for रणाजिरात्).

G₂ om. the ref. and line 1. — (L. 1) G₁ तदा
 (for ततः). T₁ transp. दुर्योधनः and ततः. K₄ B₁.s
 G₂ भरतर्षभः; D₂ भरतर्षभः. — (L. 2) V₁ मित्रराजं (for मद्र*)
 D₁ D₁.s च (for [ए]व). V₁ B₁-4 D₂.s. 7 च पार्थिवान् (for
 महाराथान्). — (L. 3) K₄ B₂ D₁ D₁.s. 5. 7 [ए]तत्संप्राप्तं;
 T G [अ]यम(T₁ 'यद'व्यग्रो (for [उ]त्संप्राप्तं). S₂ (sup. lin.
 as above) उपस्थितं; B₁ अवान्तं; Ca अपा* (as above). T
 G धर्मः परमकः सखे (T₂ G₂.s सखा; G₁ सुखे) (for the
 post. half). — (L. 4) D₁ सुखेन. K₄ om. the post.
 half of line 4 and the prior half of line 5. — (L. 5)
 T G बाहूशं (T₁ 'श' (for सहशैः). T₁ क्षत्रियाः. S₂ K₁.s
 बाहूशैः क्षत्रियवरेः (for the prior half). T₁.s G दीव्य(T₁
 G₂ 'व्य'तां (for युष्मतां). D₁ प्रतियुष्मतां. S₂ K D₂.s
 इदि (for युधि). — (L. 6) K₄ इहं; D₂ (marg. as
 above) इहं; Cc इहं (as above). G₂ भवतु. T₁ सर्वं (for
 इहं). — (L. 7) B₁.s D₁ D₂.s. 7 च; D₂ त्वं; T₁ [अ]व;
 T₁.s G तु (for वा). D₂ संख्ये (for युद्धे). K₁ सीतां; T₁
 स्थिताम्; T₂ G₂.s स्थिराम् (for स्फीताम्). S₂ K₁.s. 4 लक्ष्मीं
 (for उर्वीम्). S₂ K B₂ D₁ D₂ प्रपत्सव (K₁.s 'वः'); B₂
 अपापसति; D₂ अमीपसव; D₂ प्रपदयव; T G प्रशसव (T₂ G₂
 'व' (for अपापसव). — B₂ D₂ om. (hapl.) line 8. —

सदृशैः क्षत्रियैः शूरैः शूराणां युध्यतां युधि । [5]
 इष्टं भवति राधेय तदिदं समुपस्थितम् ।
 हत्वा वा पाण्डवान्युद्धे स्फीतासुर्वीमवाप्स्यथ ।
 निहता वा परैर्युद्धे वीरलोकमवाप्स्यथ ।
 दुर्योधनस्य तच्छ्रुत्वा वचनं क्षत्रियर्षभाः ।
 हृष्टा नादानुदक्रोशन्वादित्राणि च सर्वशः । [10]
 ततः प्रमुदिते तस्मिन्दुर्योधनबले तदा ।
 हर्षयंस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ।
 प्रत्यक्षं सर्वसैन्यानां भवतां चापि पश्यताम् ।
 न्यस्तशस्त्रो मम पिता घृष्टयुष्मेन पातितः ।
 स तेनाहममर्षेण मित्रार्थे चापि पार्थिवाः । [15]
 सत्यं वः प्रतिजानामि तद्वाक्यं मे निबोधत ।
 घृष्टयुष्महत्वाहं न विमोक्ष्यामि दंशनम् ।
 अनृतायां प्रतिज्ञायां नाहं स्वर्गमवाप्नुयाम् ।
 अर्जुनो भीमसेनश्च यश्च मां प्रत्युदेष्यति ।

(L. 8) S₂ निहिता; G₂ निहतो. S₂ K₁.s. 4 अथ वा; D₁ D₁.s
 वा परान्; D₄ T₂ चा(T₂ च)परैर् (for वा परैर्). S₂ K₁.s. 4
 B₂ D₂ T₁ G वीरलोकान्; T₂ परलोकन् (for वीर*). D₂
 अमीपसव. — Before line 9, T₂ ins. संजय उवाच. — (L. 9)
 D₂ om. तच्छ्रुत्वा. T₁.s G वचनं (for तच्छ्रुत्वा). T₁ दुर्यो
 धनवचः श्रुत्वा (for the prior half). T₁ युधि वै; T₂.s G
 श्रुत्वा तत् (T₂ वै) (for वचनं). V₁ भरतर्षभाः (for क्षत्रिय*).
 — (L. 10) S₂ K₂ हृदा (S₂ 'द-' नादान्; K₄ हृदाम्; T₁.s
 G₁.s सिहनादान्. K₂ D₂ T₂ G₁ अनुक्रोशन्; B₁ ह्वा; D₂
 प्रचु*; D₂ अवा* (for उद*). B₄ हृष्टा निनाहं तुमुलं (for
 the prior half). S₂ K₁.s. 4 सहस्रशः (S₂ 'शैः'); T G च
 जहिरे (for च सर्वशः). B₄ वादित्राणां प्रचक्रिरे (for the post.
 half). — (L. 11) T₁ तस्मात्; T₂.s G तस्मिन् (for ततः).
 B₂ D₁ D₁.s समुदिते. T G सैन्ये (for तस्मिन्). B₂ D₂
 तथा (for तदा). T G त्वदीये भरतर्षभ (for the post. half).
 — (L. 14) G₁ अन्यशस्त्रो (for न्यस्त*). D₂ गुरुः (for
 पिता). — (L. 15) D₂ सत्येनाहं शपे युद्धे (for the prior
 half). S₂ K₁.s. 4 मानवाः; D₁ D₂ पाण्डवाः (for पार्थिवाः).
 D₂ मित्राः पार्थिवसत्तमाः; T₁.s G मित्रं (G₂ 'व्य'र्षे चापि भारत;
 T₂ विव्यर्षे भरतर्षभाः (for the post. half). — T G
 om. line 16. — (L. 16) B₁ सत्ये. K₄ D₂ च; B₂ मे
 (for वः). K₄ प्रत्यजानामि; B₂ प्रतिजानानि. D₂ सत्यवतंति
 जानामि (sic) (for the prior half). D₁ निबोधतः.
 — (L. 17) S₂ K₁.s. 4 अहत्वा न; B₂ D₂.s. 7 अहं हत्वा. S₂
 K₁.s. 4 प्रतिमोक्ष्यामि; D₁ न विद्रक्ष्यामि; D₂ न विमोक्ष्यामि. K₄
 दंशितं; G₂ दुर्बलं; Cc दर्शनं; Ca दंशनम् (as above). D₁
 न मोक्ष्यामिपदंशनं (for the post. half). — (L. 18)
 T G कृतवानृतां प्रतिज्ञां वो (G₂ 'वाय' (for the prior half).
 T₁ नास्ति प्राप्तो महद्दहं; T₂.s G नास्ति प्राप्तो (T₂.s G₂ 'ता'
 महद्दहं (for the post. half). — (L. 19) T G अर्जुन

सर्वास्मान्प्रमथिष्येऽहमिति मे नास्ति संशयः । [20]
 एवमुक्तं ततः सर्वा महिला भारती यम् ।
 अन्य इव त कौम्भेयांस्तथा ते चापि पाण्डवाः ।
 स संनिपातो रथयूथपानां
 महाप्रमत्ता भारत मोहनीयः ।
 जनक्षयः कालपुराणकथः [25]
 प्राचर्ततामे कुरुम् जयमानम् ।
 ततः प्रवृत्ते युधि संग्रहारे
 भूतानि सर्वानि सदैवतानि ।
 आसम्प्रसेतानि सहाय्यरोमि-
 र्दिष्टमानानि नरप्रवीरान् । [30]
 दिव्यैश्च मातृवैविधियैश्च गणै-
 र्विष्यैश्च रत्नैर्विचित्रैर्नराध्वान् ।
 रणे स्वकर्मोद्भूतः प्रवीरा-

नवाक्षिराज्यमयः प्रहृष्टाः ।
 समीरजलाश्च निपेक्ष्य गन्धाः
 निपेक्ष्य सर्वांस्तपि योधयुक्तान्
 निपेक्ष्यमाणास्त्वनिर्लेप योधाः
 परस्परान् चरन्ती निपेक्षुः ।
 सा दिव्ययुगैरवकीर्ष्यमाना
 सुवर्णपुङ्खैश्च शरीर्विचित्रैः । [40]
 नक्षत्रसंवेदिषु चित्रिता लीः
 क्षितिर्वन्ती योधयोर्विचित्रा ।
 ततोऽन्तरिक्षादपि सायुधै-
 र्वादिषु योधैः समुदीर्ष्यमानाः ।
 त्वायोधयेतिस्त्वन्महाशक्तिः [45]
 समाकुलः सोऽन्मवत्सहस्रतः ।
 phon.

मीनसेनं व (for the prior half). Ks वृ (for वृ). Ks
 Da दु (for वृ). Ks Dai Dni D1.1.1 प्रवृत्ते (Dni
 Da 'वे'पति; Bs प्रवृत्तेपति; Bs प्रतिपिपति; T G प्रतिपिपति
 (G1 'मि') (for प्रवृत्तेपति). Da.1.1 योधो यो रक्षिता रणे (for
 the post. half). — (L. 20) T G प्रमथिष्यति Da.1.1
 वृष्टयुक्ता तं संक्षेपे (for the prior half). V1 तप संग्रहः
 T G निक्षिप्ता मतिः (for नास्ति संशयः). Da.1.1 निदिष्टमानि
 सवयैः (for the post. half). — Before line 21, Ts G
 ins. संशय उवाच — (L. 21) Bs उवाच, Da उवाच. T G हविता
 (for सदैवता). — (L. 22) Ts G1.1 अन्यवदेत; G1 देव्यावर्तत
 (for अन्यवदत). S K1.1.1 Da कौम्भेय (Ks 'का'य). S
 K1.1.1 तया तान (Ks 'न' ति; V1 तयास्तानपि; Dai Da.1
 तयोवाधारि; Dni तान्तावा चापि; De तान्तावाधि; De Ts.1 G1.1
 तया तान्ता (Da तां वा) ति; G1 तान्तावापि व (for तया ते चापि).
 Ks Ts तान्तावन्; Bs तान्तावन्; De तान्तावन्. — (L. 24)
 Ks महामन्त्र (for 'तन्त्र'). Ba.1.1 भारत मोहनीय. Da.1.1
 वन्तं राजप्रतिनीमकः; T G1.1 महाहवे (Ts 'रवे') भारत लोकादीनि;
 G1 महाहवे भारत देवतानि. — G1 om. line 25. — (L. 25) S
 K1.1 क्षणिकः; V1 Bs क्षणिके; De वदे क्षयः. Ca cites क्षय-
 युगान्तः — K1 om. lines 26-27. — (L. 26) K1.1 Ts
 प्रवृत्तेपति. V1 Dai कुम्भेयवान्; Bs 'वृत्तवान्'. — (L. 27)
 Da.1.1 संनिपाते; G1 संग्रहान्; Ca संग्रहारे (for 'हारे'). — G1
 om. line 28. — (L. 28) Ks Di सदैवतानि; Ks De सदै-
 वतानि. — (L. 29) Ca cites सदैवतानि (as above). Bs
 महाप्रमत्तेभिर्. — (L. 30) S K1.1.1 अकीर्ष्य (S K1 'ह')
 मापानि (for दिव्य). Bs रथयुक्तावन् (for नर'). Ts
 निरीक्षितुं ये युधिपतेःसवन्; Ts.1 G निरीक्ष (G1 'ह') शीमिर्मुपि
 कीर (Ts Gs क्षेत्र) सवन्. — (L. 31) T G दिव्यैश्च वयैः
 परमैश्च पुनैर्. — (L. 32) T G अयैश्च (for दिव्यैश्च). Dai
 Da.1.1 तैर्; Da.1.1 तैर् (for तैर्). S K1.1.1 Da विचित्रान्;

Dai Da.1 विचित्र (for विचित्रैर्). Di नराणः; Di Ts
 नराणान्; Ts G1.1 नराणाः. — (L. 33) Bs T G1.1 रणे
 (Bs 'ने' वृ) कर्मोद्भूतः (for रणे स्वकर्मा). S K1.1.1 Ba.1.1
 Da Ts G1 प्रहृ (Ks Ba 'म' हान्, V1 प्रहृ हान्, Da Ts G1
 प्रहृ (for प्रवीरान्). G1 रणे पर्वतसमप्रहृ हान्. — S1 Ks
 Da om. lines 34-35. Ts om. 34. — (L. 34) Ts
 जलान्वयन्; Ts Gs जलं वान्; Gs जलान्वयन् (for जलान्वयन्). Bs
 प्रहृ हान्. — (L. 35) S1 K1 वारि; Da व तान् (by transp.);
 Ts.1 G तान्ता. Da निरीक्ष (for निरीक्ष). — (L. 36)
 Ba.1.1 Da.1.1 निपेक्ष (Bs 'न' सवन्; Ts.1 G निपेक्षे तान्
 K1.1.1 योधयुक्तावन्. — (L. 37) S Ks निपेक्ष (S1 Ks 'न')
 मापान्; Ks V1 Da.1 Ts निपेक्षमानान् (Ts 'न' वृ). Ks
 क्षेत्र; Bs Dni क्षेत्र (for क्षेत्र). Bs निपेक्षमानेन व क्षेत्र
 तान्. — (L. 38) Da वरीणी. S K1.1.1 परस्परं युधिपिपा-
 निपेक्षुः; V1 Da परस्परं हर्षवन्तापुतामी (Da 'व' तान्); Ba.1
 Dni Da क्षेत्राः वरं (Da वरं व क्षेत्रं) हर्षवन्तापुतामी; Ts.1 G
 परस्परं युक्तापुतामये. — After line 38, T G ins. a
 passage given in App. I (No. 15). T G om. lines
 39-46 and colophon. — (L. 39) Ks ह (for हृ).
 Ks Ba.1.1 Dai Da.1.1 दिव्यमानैर् (for 'पुनैर्'). Ks
 अवकीर्ष्यमानो; De अनिरीक्ष्यमान. — Ks om. lines 40-44.
 — (L. 40) Ks स्वर्णपुङ्खैः; Bs सुवर्णपुङ्खैः. Da विचित्रः.
 — (L. 41) V1 नक्षत्रैर् (for 'सर्वैर्'). Bs संक्षिप्ता; De
 युधिपता (for विचित्रा). — (L. 42) Ks Bs Da क्षेत्रोर्विचित्रैः
 (Ks 'का'); Dai Da.1 क्षेत्रोर्विचित्रा. — (L. 43) V1
 Ba.1.1 Da.1.1 ततोऽन्तरिक्षाद्. Bs क्षिति (for क्षिति). S K1.1
 ततोऽन्तरिक्षाद्; Ks ततोऽन्तरिक्षाद् (sic) (for तपि सायुधैर्).
 — (L. 44) S1 K1 तपि विचित्रैः. S K1.1.1 Ba.1.1 Dai
 Da.1.1 व तयोर् (Da 'न' वान्); De व तयोर्तानां; De
 ततोऽन्तरिक्षाद्. — (L. 45) Ba.1.1 ततोऽन्तरिक्षाद्निर्लेप देव (Bs

15

After line 38 of App. I (No. 14), T G ins.:

तथा तु तस्मिन्सुमुले प्रवृत्ते
 दुर्योधनः क्रोधममृष्यमाणः।
 अभ्येत्य भीमं बलिनं बलिष्ठः
 समर्पयन्धुद्रकाणां शतेन।
 दुःशासनश्च त्रसेनश्च वीरः [5]
 तथा चैवं कितवः सौबलश्च।
 गजानीकैः सर्वतो भीमसेनं
 तथा विषक्तं सहसैवाभ्यगच्छन्।
 तमापतन्तं संप्रेक्ष्य गजानीकं वृकोदरः।
 दुर्योधनं महाबाहुः शरवर्षैरवाकिरत्। [10]
 दुर्योधनं तथा भीमः सायकैः शतशः क्षितैः।
 पाण्डवो विमुखीकृत्य गजानम्यद्रवद्वली।
 ततः पावकसंकाशैर्भीमो बाणैरवक्रगैः।
 शलभैरिव नागांस्तानर्दयामास पाण्डवः।
 ततः कुञ्जरयूथानि भीमसेनो महाबलः। [15]
 व्यधमन्निक्षितैर्बाणैर्महाभ्राणीव मारुतः।
 अन्वयुस्तद्रथानीकं मणिजालैश्च कुञ्जराः।
 रूप्यजाम्बूनदाभासाः क्षुरमास्त्याभ्यलंकृताः।
 वध्यमानाः शरैः राजन्मीमसेनेन ते गजाः।
 विभिन्नहृदयाः केचित्तत्रैवाभ्यपतन्मुवि। [20]

निपतद्भिर्महावेगैर्महाभाण्डविभूषितैः।
 अशोभत महाराज धातुचित्रैरिवाचलैः।
 दीप्ताभरणवद्विश्च गजपृष्ठान्निपातितैः।
 स रणः शुशुभे राजन्क्षीणपुण्यैरिवामरैः।
 महापरिधसंकाशौ चन्दनागरुक्षितौ। [25]
 अपश्यन्भीमसेनस्य धनुर्विक्षिपतो भुजौ।
 तस्य ज्यातलनिर्घोषमत्यतः सव्यदक्षिणम्।
 श्रुत्वा ह्यभ्यद्रवन्नागा भीमसेनं भयाद्विताः।
 तस्य भीमस्य तत्कर्म राजन्नेकस्य धीमतः।
 अपश्याम महाराज तदद्भुतमिवाभवत्। [30]
 Colophon.

16

N Ca cont. after App. I (No. 14):

संजय उवाच।

एवमेष महानासीत्संप्रामः पृथिवीक्षिताम्।
 क्रुद्धेऽर्जुने तथा कर्णे भीमसेने च पाण्डवे।
 द्रोणपुत्रं पराजित्य जित्वा चान्यान्महारथान्।
 अश्वेर्वीदुर्जुनो राजन्वासुदेवमिदं वचः।
 पश्य कृष्ण महाबाहो द्रवन्तीं पाण्डवीं चमूम्। [5]
 कर्णं पश्य च संग्रामे कालयन्तं महारथान्।
 न च पश्यामि दाशार्हं धर्मराजं युधिष्ठिरम्।
 नापि केतुयुधां श्रेष्ठ धर्मराजस्य दृश्यते।

चित्रः). B₄ D_{4.8} 'नेमिस्वननादमिश्रः (D_{4.8} चित्रः); D₆ ज्ञानेमिषोपध्वनिनादचित्रः. — After line 45, K₂ adds ससंकुलहस्तिरविपदातैः (sic). — (L. 46) B₂ अशोभत (for सोऽभवत्). Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś₂ K_{1.4} द्वितीय (K₁ 'ये') युद्धदिवसे. — Adhy. no.: Ś₂ 41; K₁ T₂ 42; B₁ 57; B₂ 50; B₄ 59; B₅ D₁ 52; D₄ 68; D₆ 58; T₂ G 40.

15

[(L. 1) T₂ तथा (for तथा). — (L. 3) T₂ G अवश्य (for अभ्येत्य). T₁ बलिष्ठः; T₂ G बलस्यः. — (L. 4) T₁ G समर्पयन्. G₂ धुद्रकाणां. — (L. 6) T₂ G [उ]च्छ्रुः (for चैवं). G₂ कितवः (for कितवः). — (L. 8) T₁ विषक्ताः. T₂ G₂ अभ्यगच्छन्. — (L. 10) T₂ महाबाहुं (for 'बाहुः'). — (L. 11) T₂ तथा (for तथा). T₁ भीमः. T₁ शतशः क्षितैः; T₂ G₂ श (G₂ क्षि) तसंक्षितैः (for शतशः क्षितैः). — (L. 12) T₁ विमुखीभूय. G₁ मदान् (for गजान्). — (L. 14) T₁ G₂ शलभान् (for 'शेर'). T₁ नागास्. T₁ नर्दयामास पाण्डवाः (for the post. half). — (L. 16) T₂ G₂ व्यधमन्. T₁ महाभूमिव (for भ्राणीव). T₂ G, महाबातो घनानिव (for the post. half). — (L. 17) T₁ G₁ सुवर्णजालैः प्रच्छन्ना (for the prior half). T₁ कुञ्जरः. — (L. 18) G₁ शयः; G₂ रक्ष (for रूप्य-). T₁ रत्नमास्त्याभ्यलंकृताः; T₂ G₂

क्षुरमालाभ्य (G₂ 'क्ष') लंकृताः (for the post. half). — (L. 21) T₁ हेमभाण्डपरिष्कृतैः; T₂ विभूषणैः; T₂ G₂ महाभाण्डविभूषितैः (for the post. half). — (L. 22) T₁ मही राजन् (for महाराज). — (L. 23) G₁ दीप्ताभरणवद्विश्च (for the prior half). T₂ G₂ राजपृष्ठान् (for गज) — (L. 24) T₂ G₂ संगरः; G₁ संगतः; G₂ सारोहैः (for स रणः). — (L. 25) T₁ संकाशैश्च (for संकाशौ). — (L. 26) T₂ G₂ अपश्यन्. T₁ भूमिसेनस्य (for भीम). G₂ विपततो. G₂ विक्षेपतो. — (L. 28) T₁ श्रुत्वा संप्राद्रवन्; T₂ G₁ तं श्रु (G₁ तच्छ्रुत्वाम्या); G₂ श्रुत्वा विप्रा (for श्रुत्वा ह्यभ्य). — (L. 29) T₂ भीमसेनस्य (for तस्य भीमस्य). — (L. 30) T₂ G₂ अपश्यतां (for 'श्याम'). — Colophon. Day of Karna's Generalship: T₁ द्वितीयेहि; T₂ द्वितीयदिवसयुद्धं. — Adhy. no.: T₁ G 40; T₂ 42.

16

(L. 1) Ś K_{1.2.4} प्रहारः (for संग्रामः). K₁ पृथिवीभृतां. — (L. 3) K₂ परित्यज्य (for पराजित्य). Ś₂ चान्यमहारथं. — (L. 5) D₆ विद्रवन्ती महाचमूम् (for the post. half). — (L. 6) Ś K B₂ D₁ D₄ च पश्य (by transp.); D₄ D₁ कुरवः पश्य. K₁ D₁ D₄ कालयानं (K₁ 'यन्ता'); Ca 'यन्तं (as above). Ś₂ K₁ महारथं. — (L. 7) B₂ D₁ पश्येयुर्न (D₁ 'न') (for 'राजं'). — (L. 8) K₂ केतुः।

विभागजायतिहोऽयं दिवसस्य जनादनं ।
 न च मां धाम्नादेव कश्चिदुप्यजि संयुगे । [10]
 तस्मात्त्वं मणिप्रदं कुर्वन्वाहि यत्तु युधिष्ठिरः ।
 इत्था कुशविन्दं युदे चमेषुचं महाभुजम् ।
 पुनर्वैऽहामि वाच्येय जयुभिः सह संयुगे ।
 ततः प्रायात्रयेनामु बीभामोऽवचनद्विरः ।
 यतो युधिष्ठिरो राजा मृजवाद्य महारथाः । [15]
 अयुष्यन्तावकैः सार्यं सुयुं कृत्वा निवर्तनम् ।

17

Ka ins. after 8.44.55: V1 B Dai Di.2-3 Co after 610*: Dni after 613*: Ds after 612*:

दुःशासनः सौमलस्य गजानीकेन पाण्डवम् ।
 महता परिवार्यैव धुद्रकैरम्बताडयत् ।
 ततो भीमः शरशतैर्दुर्वीचनममर्षयत् ।
 विमुन्वीकृत्य तरसा गजानीकमुपाद्रवत् ।
 तमापतन्त्यं सहसा गजानीकं वृकोदरः । [5]
 रष्टैव सुभृशं क्रुद्धो दिव्यमस्यमुदैरवत् ।
 गजैर्गजानम्बहनद्वयेनेत्र इवामुरान् ।
 ततोऽन्तरिक्षं बाणौघैः शकभैरिव पादयत् ।

De नापि केतुध्वजः श्रेष्ठो (for the prior half). S K Dni
 Di.2 धर्मयुक्त्य (for 'युक्त्य' — (L. 2) S K B1 Dni
 Di.2 [अ]धर्मोप (Ds 'धर्मोप'; Ds 'धर्म' (for 'दिष्टोप')
 Di जनार्दनः — (L. 10) S K2.1 Ds 14 (Ds 'व'ति; Dni
 जायति (for युप्यति) Di.2 वीकृत्य सुखमाविष्ट (for the
 post. half). — (L. 11) S K2.2 त्वकस्त्रिदं, Ka
 मम त्रिदं; D1 त्वं त्वस्त्रिदं (for त्वं मणिप्रदं). S Ks त्वं; K2.2
 Ds त्वं; D2.2 त्वत् (for त्वत्). Ka त्वं राज युधिष्ठिरः
 (for the post. half). — (L. 12) S1 K2 धर्मयुगे;
 Ba.2 Ds 'राजं (for 'युगे'). S1 K2 V1 B1.2.2 Ds.2 त्वत्
 (K2 'नो'दर; Ss K1.2.2 Ds सतोदर; Ba युधिष्ठिर; Dai
 Di.2 सहात्मनं (for सहा'). — (L. 13) S K1.2.2
 सविदेः सह; Ds चारिमर्दन (for सह संयुगे) — (L. 14) Ds
 रणे वीचं (for रवेनामु). S K1.2.2 Ds वीकृत्य. S1.2 (sup.
 lin. as in text) K2.2 हरेः — Ds om. lines 15-16.
 — (L. 15) S K1.2.2 B1.2 ततो (for ततो). B1 Dai
 Dni D1 युधिष्ठिरो यत्तु राजा (for the prior half).
 — (L. 16) B1.2 Dni Di.2.2 अयुष्यन्तावकैः सुयुं (for the
 prior half). S K2 निवर्तनं.
 — After the above, N reads 8. 14. 26-30 (for the
 second time).

17

Dni om. lines 1-2. Ds om. lines 1-4. — (L. 1)
 De गजानीकस्य (for 'केन'). — (L. 2) Ds त्वमात्र (for
 महता). Ba धुद्रकै (for धुद्रकै). — (L. 3). V1 B1
 अमर्षयत्. (B1 'वा:). — Dni om. line 4. — (L. 4) Ds

उदयामास समरे गजादिग्रन्थकोदरः ।
 ततः कुजरायुधानि संयोजानि महारथाः । [10]
 रथमलाराया भीमो मेघसंघाजिवाजिवाः ।
 सुवर्णशालापिदिता मणिप्रदेष कुजराः ।
 रंजुरम्बविकं संकये विष्णुवन्त इवामुरा ।
 ते वध्यमाना भीमेन राजा राजन्विदुदुव ।
 केचिद्विभक्तद्वयाः कुजरा न्यवतन्मुवि । [15]
 पत्तिर्निपतद्रिष्य गजेर्हमविमुविदेः ।
 अमोमत मही तत्र विहीनैरिव पर्वतैः ।
 शीतलै रक्तवर्त्रिष पत्तिर्निपतद्रिष्यि ।
 रराज भूमिः पत्तिर्निपतद्रिष्यि प्रहैः ।
 ततो भिन्नकटा नागा भिन्नकुम्भकरासवाः । [20]
 दुदुवुः जगजः संकये भीममेनराहवाः ।
 केचिद्वमन्तो हविर् भवातोः पर्वतोपमाः ।
 स्वद्वयन्तारविदाहा धानुविधा इवाचकाः ।
 महाभुजगमंकासौ कन्दनानकस्त्वितौ ।
 अपर्यं भीमसेनस्य चतुर्विधिततो भुजौ । [25]
 तस्य उवाचकनिर्घोषं धुवाग्रानिममस्यनम् ।
 विमुञ्चन्त गहन्मूत्रं गजाः प्रादुदुवुर्नमम् ।

युजने (for यजने — (L. 7) Dni Ds नैव (for इष्टेव).
 Ka V1 B1.2.2 Ds.2 उदयम् (B1.2.2 Ds.2 'व' (for
 उदयम्). — (L. 7) Dni Ds हरेः (for गदैर्). Ds
 अमर्षयत्. Ba Ds [र]व (for [र]व). Ds क्या (for हव).
 — (L. 8) V1 B1.2.2 Dni Ds.2 ततोवरीक्षं (Dni Ds
 'विष्टे). Ka Dai Di.2 पर्वतः; V1 B Dai.2.2 पावकं (Ds 'क');
 Dni Ds पादयत् (for 'व' — (L. 10) Ds त्वमात्र (for
 सदे'). — Ds om. line 11. — (L. 12) Ka Dai Di.2.2.2
 सुवर्णशाला (Ka 'वि'दिता (for the prior half). Ds मणि-
 प्रदेष (for 'मणिप्रद'). Dni Ds दु (for व). V1 कुजराः
 — (L. 13) Ka रंजुरम्बविकं; Dni देवुम्. Ka विष्णुवन्त;
 Dni D1 विष्णुवन्त (Dni 'मन्त' (for 'त्वन्त') — (L. 14)
 B1 प्रदुदुवुः (for विदु'). — (L. 15) Dni Di.2 [म]जगत्.
 — (L. 16) Dni Ds जिहैर् (for पत्तिर्निपतद्रिष्य). B1 पत्तिर्निपतद्रिष्य;
 Ds निपत्तिर्निपतद्रिष्य (for the prior half).
 — (L. 17) Dni Ds विहीनैरिवितोः (for the post.
 half). — (L. 18) Ds वराविष्ट (for रव') Dni Ds
 प्रदीप्तवामाक्ष (for the prior half). Ds प्रदीर् (for
 पत्तिर्निपतद्रिष्य). — (L. 19) Dni Ds [म]जगत्: (for प्रहैः).
 — (L. 20) V1 B1.2 Dai Dni Ds.2 त्व (for ततो).
 Ds कुम्भकरा. — (L. 21) Ds सराविदाहा (for 'हवा').
 — (L. 23) Ds हविर्निपतद्रिष्य (for 'विदाहा'). Co cites पातु-
 विधा (as above). — (L. 24) Ka Ds वेदमन्त. V1
 Ds.2 च्चिदी (for 'चिदी'). — (L. 25) B1 Dai Di.2
 विविधितो; Ds विविधितो. — (L. 27) B1 अजगत्. Ka
 विदुवन्तः सकम्प (sic) (for the prior half). Dni Ds

भीमसेनस्य तन्कर्म राज्ञेकस्य धीमतः ।
निघ्नतः सर्वभूतानि रुद्रस्येव च निर्बभौ ।

18

T₁: G₁: M ins. after 614*: T₂ G₂ after 615*:
K₁ V₁ B D₁ D₂ D₃: s Ca. c. cont. after App. I
(No. 17):

संजय उवाच ।

ततः श्वेताश्वसंयुक्ते नारायणसमाहिते ।
तिष्ठन्नयवरे श्रीमानर्जुनः समपद्यत ।
तद्वलं नृपतिश्रेष्ठ तावकं विजयो रणे ।
ज्वल्लोभयदुर्दीर्घांश्च महोदधिमिवानिलः ।
दुर्योधनस्तव सुतः प्रमत्ते श्वेतवाहने । [5]
अभ्येत्य सङ्घसा क्रुद्धः सैन्यार्धेनाभिसंवृतः ।
पर्यवारयदायान्तं युधिष्ठिरमभरणम् ।
धुरप्राणां त्रिसप्तत्या ततोऽविध्यत पाण्डवम् ।

अक्रुध्यत मृशं तत्र कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
स भङ्गोऽस्त्रिशतस्तूर्णं तव पुत्रे न्यवेशयत् । [10]
ततोऽधावन्त कौरव्या जिघृक्षन्तो युधिष्ठिरम् ।
दुष्टभावान्पराञ्छात्वा समवेता महारथाः ।
आजगमुस्तं परीप्संतः कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
नकुलः सहदेवश्च दृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
अक्षौहिण्या परिवृतास्तेऽभ्यधावन्युधिष्ठिरम् । [15]
भीमसेनश्च समरे मृदंस्तव महारथान् ।
अभ्यधावदभिप्रेप्सु राजानं शत्रुभिर्वृतम् ।
तांस्तु सर्वान्महेष्वासान्कर्णो वैकर्तनो नृप ।
शरवर्षेण महता प्रत्यवारयदागतान् ।
शरौघान्विसृजन्तस्ते प्रेरयन्तश्च तोमरान् । [20]
न शेकुर्वन्तवन्तोऽपि राधेयं प्रतिवीक्षितम् ।
तांश्च सर्वान्महेष्वासान्सर्वशस्त्रास्त्रपारगः ।

मजा राजन्विदुर्बुधः (for the post. half). — (L. 28)
B₁ निर्बभौ (for भीमतः). — (L. 29) D₁ D₂: s निघ्नतः.
B₂ जिघ्रं शरजालानि (for the prior half). B₁ च निर्बभौ;
B₂ युगक्षये; D₃ ज्वलस्ततः; D₂ निजं बभौ (for च निर्बभौ). D₂
दृष्ट सा *ज्वलस्ततः (for the post. half).

18

S om. lines 1-10. — (L. 1) B₁ समावृते; D₂ युते;
Cc हिते (as above). — (L. 2) B₁ अश्ववरे (for रव).
V₁ B₂: s D₁ D₂: s प्रलयपद्यत; B₂ D₁ D₂ प्रलयदृश्यत (for
समपद्यत). — (L. 3) D₁ D₂ सबलं तव राजेंद्र सव्यसाची
परंतप (D₂ पः). — (L. 4) D₂ अमेयात्मा (for उदीर्घांश्च).
D₁ अक्षोभयदुर्दीर्घांश्च; D₂ व्यक्षोभितं तु दीर्घांश्च (for the prior
half). D₂ इवातिमिः (sic) (for *निलः). — After line 4,
K₁ D₁ D₂ ins.:

*ततो द्रौणिः सहान्महेः सहसैन्यैरदिमः ।

संशक्तकावशेषैश्च बीभत्सुं पर्यवारयत् ।

एवं प्रच्छाद्य बीभत्सुं सैन्येन महता रणे ।

[(L. 1) K₁ सहावृष्टो (for सहान्महेः). D₂ अदिम.
— (L. 2) D₁ संशक्तकावशेषैश्च. — (L. 3) K₁ प्रच्छाद्य
(for प्र).]

— (L. 5) D₁ D₂: s प्रमद्यतः. D₁ D₂ प्रमद्यन्वैरिवाहिनी;
(D₂ प्रमद्यतः श्वेतवाहनः for the post. half). — (L. 6)
D₂ अभ्यधावत् (for अभ्येत्य). D₁ D₂ अपि संवृतः (for
अभिसिं). — (L. 7) D₂ अभरणः. — (L. 8) D₁ D₂
धुरप्राणां; D₂ शरीरेण (for धुरप्राणां). D₁ D₂ विव्याध (for
[s] विव्याध). — (L. 9) D₂ अथ क्रुद्धो महातेजा (for the
prior half). — (L. 10) D₂ समंतात् (for स भङ्गांश्च). K₁
विशतिष्ठ; D₂ विशतांश्च. D₁ न्यवेशयेत्. D₂ तव पुत्रेण संशयन्
(for the post. half). — (L. 11) D₂ [s] जर्षत (for
अपान्त). D₁ D₂ ततोऽभ्यधावन्युक्रुद्धो (for the prior half).

— For line 11, S subst.:

*युधिष्ठिरं जिघृक्षन्तः सर्वसैन्याः समापतन् ।

[G₂ जिघांसंतः (for जिघृक्षन्तः). T₁ सर्वसैन्यैः समापतन्;
T₂ G *सैन्यमवाक्षिपन् (G₂ त्) (for the post. half).]
— (L. 12) D₁ D₂: s ततो दुष्टान् (for दुष्टभावान्). Cc
cites दुष्टान्. T₁ G₁: s तु तान् (for परान्). D₁ D₂ T₂
G₁: s M मत्वा; T₁ इत्वा (for ज्ञात्वा). T₂ G₂ दुष्टप्रभावांस्तान्मत्वा
(for the prior half). D₁ D₂ S (except M₁)
समवेतान्. D₁ D₂ T G महारथान्; D₂ महाबलान्.
— (L. 13) B₂ च; D₁ D₂: s T₁: s G M सं; T₂ ते (for
तं). V₁ B₂ T₂ G₂ पाण्डवेया; D₁ D₂ T₁: s G₁: s M पाण्डवेयं
(for कुन्तीपुत्रं). — (L. 14) K₁ दृष्टद्युम्नस्य (for *अ).
— (L. 15) T₁: s G₁: s M₁: s २ अक्षौहिण्या (M₁ ष्याः). T₂
G₂ M₁ परिवृतस्. B₂ D₁ D₂: s [s]भ्यरक्षन् (for *धावन्).
— (L. 16) B₂ D₁ D₂ S तु (T₁: s G च) नाराचैर् (for
च समरे). B₂ T₁ M निघ्नस्; D₂ शूरास्; T₁ मृशं (for मृदंस्).
D₂ (before corr.) वरुणिनीं (for महारथान्). — (L. 17)
G₁ परिप्रेप्सु. B₂ शत्रुनिर्जितं (for *मिर्वृतम्). M₂ वृतौ; Cc
वृतम् (as above). — G₂ om. (hapl.) lines 18-21.
(L. 18) B₂ महेष्वासः. K₁ D₁: s नृपः; V₁ B D₁ D₂
D₃: s नृपः; S (G₂ om.) नृपा (for नृप). — (L. 19) V₁
T₂ G₂ महता शरवर्षेण. D₁ D₂ प्रलयपावयद् (for *वारयद्).
D₁ अच्युतः; D₂ आयतः; T₁ M₁ आगतः (for आगतान्).
— V₁ om. line 20. — (L. 20) M₁ प्रसृजंतस् (for विसृ*)
G₁ तैः; M₂-4 च (for ते). T₁ प्रेषयंतस् (for प्रेर*). B₂
दुर्महान्; D₁ D₂: s S (G₂ om.) कुंजरान् (for तोमरान्).
— (L. 21) D₂ योषयंतो (for यक्षवन्तो). D₂ राजानं (for
राधेयं). D₁ D₂ प्रसमीक्षितुं (for प्रतिवी*). — After
line 21, T₁ G₁ ins.:

*तपन्सर्वान्महेष्वासः कर्णो वैकर्तनो नृपा ।

महाता शरवर्षेण शशेयः द्रव्यवारयन् ।
 दुर्घोचने तु विजिताया श्रीग्रामस्यमुदीरयन् ।
 अविश्वकर्ष्यमभ्येत्य सहदेवो महामनाः । [25]
 स विद्वः सहदेवेन रराज्ञावलयमनिभः ।
 प्रमिन्न इव मातङ्गो कश्चिरेण परिक्रुतः ।
 इष्ट्वा तत्र मुने तत्र गाडविद्धं मुनेवनेः ।
 जन्मभावदृष्टं कुतो राशेयो रथिना वरः ।
 दुर्घोचने तथा इष्ट्वा श्रीग्रामस्यमुदीरय सः । [30]
 तेन यौधिष्ठिरं सैन्धवमवधीपार्यंत तथा ।
 ततो यौधिष्ठिरं सैन्धवं बध्यमानं महात्मना ।
 सहसा प्राप्यवज्राजम्बूतपुत्रशरार्धितम् ।
 विविधा विजितामस्तत्र संदलन्तः परस्परम् ।

कर्मैः पुण्यान्वमात्मनः सुतपुत्रपुत्रपुत्रः । ३५
अन्त्यजिज्ञे शरीरानां यन्मां य परमवत् ।
मैत्रेय महापुत्र पावकः समन्तात् ।
ततो दत्त दत्तः कर्मैः श्रमैरिव याचिभिः ।
अन्त्यजैस्तथा राजपुत्रैः परमपुत्रैः ।
रक्षन्मममन्दिनीं मन्दिनेमविभूषितौ । ३६
बाहू स्वतन्त्रिपुत्रैः परमांशं विदुर्लभम् ।
ततः सर्वे दिव्ये राजपुत्राश्चैर्विजयोदयम् ।
अवीर्यमूढं कर्मैः यन्मां सुविह्वलम् ।
ततः कुतो महापुत्र यन्मां सुविह्वलम् ।
निजिज्ञे त्रिपुभिः कर्मैः पुण्यान्वितः समन्तम् । ३७
यन्मां यन्मां यन्मां यन्मां यन्मां यन्मां ।

— (L. 22) Dn1 Ds नावन्; T1: M नावि; T2 वन्; G1
नवा; G2 वन् (for नाव). Ks B1:1 Dn1 Da:
नावान् T1:1 G2 M सर्वशुक्लविग्रहान् (for the post.
half). — (L. 24) Dn1 Ds 8 नगवान् कुली (Dn1 Ds
नतो) वली (for the post. half). — (L. 25) B1:1 Dn1
(inf. lin. sec. m.) प्रतापवान्; Dn1 Ds महापद्म; S जगधि
(T1:1 G2 'व') (for महापद्म). — (L. 26) B1 विद् (for
विद्ध); S संनिविद्धो बभूव (for the prior half) B1
राज्ञा बभूवमनिवन्; Dn1 S राजा व T1:1 जगन्निव; S 'द्वे'
(for the post. half). — (L. 27) Dn1 Ds T1
स्मुद्धि (T1 'द्धि')तः (for परिद्धतः). — (L. 28) S तव सुतं
(for सुतं तव). B1 संत्ये (for तव). Dn1 दृष्टा सुतं तव उदरे
(for the prior half). Dn1 कादं (for कात). — (L. 29)
Dn1 Ds वृत्; T1 रवे (for वृत्). Ds दृष्टोयो (for वृत् कुटो).
B1 अन्वप्राप्त संकुटो (for the prior half). — (L. 30)
D1:1 T1 तदा (for तवा). Ks दुर्योधनस्तपो दृष्टा (for the
prior half). G1 वन् (for अन्व). B1 उदरेव; Ds T1
उदीर्यतः; D1 T1 M उदीरव (M-4 'वन्'); T1 वदीर्य सः (for
उदीर्य सः). — (L. 31) B1 Da1 D1:1 om. (hapl.) from
मवयी up to सेव्यं (in line 32). B1 अवयीवपिष्टानीदं
पांचाङ्गान्मवमयितः (hypermetric); Dn1 अवयीवपिष्टानीदं
पांचाङ्गान्मवमयितः (hypermetric); Ds अवयीवपिष्टानीदं
पांचाङ्गान्मव पांचः (marg. सर्वतः) (hypermetric); T1:1 G1
पांचाङ्गान् (G1:1 'नान')वयीवपिष्टो राजानीदं च वारत; T1 M
अवयीवपिष्टानीदं पांचाङ्गान्मव मयित. — (L. 32) T1 सुविद्धि.
— (L. 33) Dn1 Ds T1 [अ]न्वदव; M वद' (for वद').
S अन्वदितं (for 'वद'). — (L. 34) B1 वनावा; T1 G1:1
विपाठा (for विविधा). Dn1 Ds विपाठाविष्टिवाक्य (for the
prior half). M-4 संवत्त. — Ds om. (hapl.) lines
35-36. — (L. 35) Dn1 Ds वही; (for वही). Dn1
पुंका. B1:1 Dn1 Ds समावन्; (for 'वन्'). T1 वदपुंका.
समावन्; T1:1 G2 M वदतः पुंकावमयितः (for the prior

half). Vi मयद्वयः; Ba मयद्वयम् — (L. 36) Vi Ba-a: Da मयद्वये. — (L. 37) Ba मयद्वये; Ba मयद्वये; Dni मयद्वये (for 'मय'). Ti.s G मयद्वयेव (Ti 'मयैव', G 'मयैव'; G 'मयैव') मयदा (for the prior half). Ka Da मयद्वये (Ka 'म') — (L. 38) Ka Ba Dni मयः; Da मयः; Da S मयै (for मय). Vi Ba-a: Da Dni Ti.s G M मयद्वयः; Dni Da मयै; Da Ti मयैव (for मयैव). — (L. 39) Ka Da Dni Dni मयद्वयः; Vi Ti.s G.a M 'मय'; Ba 'ह' (sic). Ba Dni Da S कयै (Da Ms कयै) (for मयम्). Ba मयु- (for मय-). Ti M om. from the post. half of line 39 up to the prior half of line 59. — (L. 40) Dni Da Ti.s G 'मयुकी'; Da मयुकी (for मयुकी). — (L. 41) Ba मयद्वयः; Dni मयु; Da मयु; Ti.s Gs व मयद्वयम् (Ti 'व'); G.a व मयद्वयम् (for मयद्वयम्); Ba Da व (Da म) मयद्वयः; Dni Ti G.a म (Ti वि) मयद्वय (for मयद्वयम्). — After line 41, Dni Da ins.:

* मार्गेण मार्गेण भिक्षुणा वासन्ति विरेकसम् ।
 देनं प्रसुप्तमाम्बुजेन सपदेन सुप्रसन्नम् ।
 सत्पादात्ताम्रकण्ठं संपादयन्त्युपलभम् ।
 सतीतकामनसं विरेकस्यमपि वदन् ।
 स दूतं पीतकन्दलैः कुम्भीपुत्रं कुम्भिरम् । [5]

[(L. 1) *De* अग्निमैत्र्यं (for अग्निम्) — (L. 3) *De* (sup. l. a.) अग्न्योऽग्ने (for अग्न्योऽग्नम्). *Dni* स संयमादग्ने (for the post. half). — (L. 5) *Dni* अग्निवदग्ने (for the prior half).]
— *T*₁ om. lines 42-63. *B*₁ *D*₁ s om. line 43.
— (L. 43) *B*₁ अग्न्यग्ने (for अग्ने). *De* अग्ने; *T*₁ *G* अग्ने (for अग्ने). *T*₁ *G* अग्नेऽग्ने (for अग्नेऽग्ने). — (L. 44) *De* अग्नेऽग्ने; *T*₁ *G* अग्नेऽग्ने (for अग्ने). — (L. 45) *De* अग्ने; *G*₁ अग्ने (for अग्ने). *B*₁ *D*₁ s अग्न्यग्ने; *De* अग्ने (for अग्ने). *T*₁ *G* अग्नेऽग्ने अग्नेऽग्ने (for the post. half). — *De* *T*₁ *G* om. lines 46-57. — (L. 46) *D*₁ s अग्ने

हाहाकारो महानामीचावकानां विशां पते ।
 बध्यमाने तदा सैन्ये धर्मपुत्रेण मारिष ।
 सायकैर्विविधैस्त्रिभैः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
 भहैरनेकैर्विविधैः शक्यदृष्टिमुसलैरपि । [50]
 यत्र यत्र स धर्मात्मा दुष्टां दृष्टिं व्यसर्जयत् ।
 तत्र तत्र व्यशीर्यन्त तावका भरतर्षभ ।
 कर्णोऽपि भृशसंकुटो धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
 नाराचैरर्धचन्द्रैश्च वसदन्तैश्च संयुगे ।
 अमर्षी क्रोधेनैव रोषप्रस्फुरिताननः । [55]
 सायकैरप्रमेयात्मा युधिष्ठिरमभिद्रवत् ।
 युधिष्ठिरश्चापि शतं स्वर्णपुङ्खैः शितैः शरैः ।
 प्रहसन्निव तं कर्णः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
 उरस्यविध्यद्राजानं त्रिभिर्भल्लैश्च पाण्डवम् ।
 स पीडितो भृशं तेन धर्मराजो युधिष्ठिरः । [60]
 उपविश्य रथोपस्थे सृतं याहीत्यचोदयत् ।

प्राक्रोशन्त ततः सर्वे धार्तराष्ट्राः सराजकाः ।
 गृहीध्वमिति राजानमभ्यधावन्त सर्वशः ।
 ततः शताः सप्तदश केकयानां प्रहारिणाम् ।
 पाञ्चालैः सहिता राजन्धार्तराष्ट्राव्यवारयन् । [65]
 तस्मिन्सुतुमुले युद्धे वर्तमाने जनक्षये ।
 दुर्योधनश्च भीमश्च समेयातां महाबलौ ।

Colophon.

कर्णोऽथ शरजालेन केकयानां महारथान् ।
 व्यधमत्परमेष्वासानग्रतः पर्यवस्थितान् । [70]
 तेषां प्रयतमानानां राधेयस्य निवारणे ।
 रथान्पञ्चशतान्कर्णः प्राहिणोद्यमसादनम् ।
 अविषह्यं ततो दृष्ट्वा राधेयं युधि योधिनः ।
 भीमसेनमुपागच्छन्कर्णबाणप्रपीडिताः ।
 रथानीकं विदार्यैव शरजालैरनेकधा ।
 कर्ण एकरथेनैव युधिष्ठिरमुपाद्रवत् । [75]
 सेनानिवेशमार्हन्तं मार्गणैः क्षतविक्षतम् ।

(for तद्बुद्धं). — (L. 47) B_s महाहवे (for विशां पते).
 — (L. 48) V₁ B_{2-s} D_{ai} D_{n1} D_{1.5} तथा (for तदा).
 — (L. 49) D_s सायकैर् (for सायकैर्). D_s विशिष्टैस् (for
 विविधैस्). — (L. 50) K₄ अनेकविधैः. — (L. 51) D_{n1}
 दृष्ट्वा (for दुष्टां). V₁ विसर्जयत् (for व्यसर्जयत्). — (L. 52)
 K₄ V₁ B_s विशीर्यन्ते (K₄ 'त'); D_{n1} D_{1.2.5} व्यशीर्यन्ते; D_{n1}
 'यन्त' (for 'यन्त'). D₁ भरतर्षभाः. — (L. 53) K₄ कर्णोपि च
 भृशं कुटो (for the prior half). — D_{ai} D_{1.5} cm. lines
 54-59. — (L. 55) V₁ B_{1.2-s} D_{n1} D_s प्रस्फुरिताधरः (for
 'ननः'). — (L. 56) K₄ अभिद्रवत्; B_s उपाद्रवत्. — (L. 57)
 D_s ततः (for चापि). K₄ V₁ B₂ स तं; D_{n1} सुतं; D_s सृतं;
 D₁ शरैः (for शतं). B_{2.2.5} शिलाशितैः; B₄ शरैः शितैः (by
 transp.). — (L. 58) D_s तत् (for तं). B_s अजिह्वलैः; T₂
 G शितैः शरैः (for शिलाशितैः). — (L. 59) D_{n1} D_s
 मारत (for पाण्डवम्). B_s T_{2.5} G M कुंतीपुत्रं युधिष्ठिरं
 (for the post. half). — (L. 60) D_s G_{1.2}
 कुंती (D_s धर्म) पुत्रो (for धर्मराजो). B_{s.5} D_{ai} D_{1.5} महात्मना
 (for युधिष्ठिरः). — (L. 61) B_s उपोपविश्य सख्ये (for the
 prior half). — (L. 62) B₄ D_{ai} D_{n1} D_{1.5} आक्रोशत
 (for प्रा०). — (L. 63) B_s गृहीम; B_{s.5.5} म; D_s गृह्यन्
 (sic) (for गृहीयन्). D_{n1} अभ्यवोचंश्च (sic); D_s T_{2.5}
 G_{2.5} M अभ्यधावन्. B_s दालकाः (for सर्वशः). — (L. 64)
 V₁ शतानि (hypermetric); D_{n1} D_s रथाः; D_s शराः (for
 शताः). S ततः शरशतै राजन् (for the prior half). K₄
 D_{n1} D_s-s. 5 केकयानां; V₁ B_s D_{ai} D_{1.7} कैके; B_s एकैकानां
 (for केकयानां). K₄ V₁ D_{n1} D_s प्रहारिणः; S महारथाः (for
 प्रहारिणाम्). — (L. 65) Some MSS. पंचालैः. T₂ पंचालेन
 दित्वा राजन्; T₂ G पंचालसहितं रा' (for the prior half). K₄

V₁ B_s D_{ai} D_{1.4-s} T_{2.5} G_s M अवारयन् (V₁ 'यत्'); T₂
 हवाकिरन्; G_{1.2} अवाकिरन् (G₂ 'न्'). — (L. 66) K₄ D_{n1}
 D_s T_{2.5} G (तु for नु). B_s महाभये; D_{n1} महाहवे; D_s
 सुदारणे; S भयानके (for जनक्षये). — (L. 67) T₁ समीयातां;
 M₁ समवेतौ (for समेयातां). B_s महाहवे (for 'बलौ').
 — Colophon. Day of Karna's Generalship: K₄
 द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. nams: T₁ युधिष्ठिरकर्णयुद्धं; T₂
 युधिष्ठिरपराजयः; M₁ युधिष्ठिरपीडनं. — Adhy. no.: B_{1.4} 61;
 B_s 55; B_s 64; D_{ai} 73; D₁ 57; D₄ 43; D_s 63; T_{1.5} G
 70; T₂ M 69. — (L. 68) K₄ B_{1.2-s} D_{s.4.7} T₁ [S]-
 पि; D_s तु (for स्व). B_s शरजालैश्च. V₁ D_{n1} D_{s.5.5}
 केकयानां; B_s D_{ai} D_{1.4.5.7} कैके. D_{n1} D_s S (except T₂
 G₁) पदानुगान् (for महारथान्). B_s केकयान्सपदानुगान् (for
 the post. half). — (L. 69) D_{n1} समहेष्वासान्; D_s
 परमेष्वासी. D_s ह्यग्रतः. B_s संव्यवस्थितान् (for पर्य). D_s शतशः
 पर्वतस्थितः; S अग्रा (T₂ रथा) नीके व्यवस्थितान् (for the post.
 half). — (L. 70) D_s damaged for the prior half.
 D_{n1} D_s कौरवस्य (for राधे). — (L. 71) D₄ पंचाशतान्. B_s
 रथान्कर्णः पंचशतान्; D_s रथानां च शतान्कर्णैः (for the prior
 half). — (L. 72) B_s अथास्तं (for अविषह्यं). B_s मत्वा
 (for दृष्ट्वा). T₁ G₂ अविषह्यतमं दृष्ट्वा (for the prior
 half). M₂₋₄ om. (hapl.) from राधेयं up to
 वर्षाभ्यां in line 84. B₁ योधनः. — (L. 73) B_s D_s
 उपागच्छन् (for 'गच्छन्'). M₁ कर्णबाणैः. T₁ प्रपीडितान्.
 — (L. 74) D_s अनेकशः (for 'कथा'). D_{n1} D_s T G M₁
 शरै राजन्नेकधा (D_s G₂ 'शः'). — (L. 75) B_s कर्ण एव; M₁
 कर्णसत्वेको. D_{n1} D_s पुनरायायुधिष्ठिरं (for the post.
 half). — (L. 76) D_{ai} [अ]र्हतं; D_s [इ]च्छंतं; Ca [आ]-

यमवोरमेष्वरं शीरं शमेयान्त्वं विवेकमम् ।
 समासाद्य तु राजानं दुर्योधनद्विनेष्यम् ।
 मृतपुत्रस्त्रिमित्रीभ्योऽपि पारमेयुभिः ।
 तथैव राजा राधेवं प्रत्यविष्यन्मनाम्ने ।
 शरैस्त्रिमित्रं यन्तारं यन्त्रिमित्रतुरो हवान् ।
 यच्छरशो नु पार्थस्य माद्रीपुत्री परंतपो ।
 तावत्प्रधावतां कर्णं राजानं मा वधीरिति ।
 गो दृष्यत्पारवर्षाभ्यां राधेयमभ्यवर्षताम् ।
 नकुलः सहदेवश्च परमं यत्नमाश्रितौ ।
 तथैव तौ प्रत्यविष्यन्मृतपुत्रः प्रतापवान् ।
 महाभ्यां शिवधारान्भ्यां महाभानावर्द्धिनी ।
 दन्तवर्णास्तु राधेयो मित्रवान् मनोजवान् ।

पुत्रिद्विरस्य संश्रमे कलवत्तान्दुर्योधकम् ।
 लोऽप्येव महेन शिरस्त्राणमपावकम् ।
 कीमेवम्य महेष्याम्यः प्रत्यविष्यन्मृतः ।
 तथैव नकुलस्यापि हवान्दन्वा प्रतापवान् ।
 इषां यन्त्रुश्च विष्येद् माद्रीपुत्रस्य भीमम् ।
 तौ हवाशौ हवरशौ यच्छरशौ मृतविधौ ।
 भारतापावकस्तुः सहदेवरथं तदा । [95]
 तौ दृष्ट्वा मातुलस्तत्र शिरशौ परकीरहा ।
 अभ्यवापत राधेवं महाराजोऽनुकम्पया ।
 योदृष्यन्मम पार्थेन कस्यनेन त्वया सह ।
 किमर्थं धर्मराजेन युष्मके भूतरोषितः ।
 क्षीमस्तस्मात्प्रकथयः क्षीमवाचो विवागधिः । 100]

शृणुं (as above). V: सेनविशेषमर्द्धं; B: सुनसेनमाकर्द्धं
 (sic); D: सेनविशेषमर्द्धं (sic); D: T G M: 'से' मर्द्धं
 (for the prior half). K: क्षुनविश्रितं; D: G: मृतपुत्री
 T G: M: मृतपुत्री; G: मृतपुत्री; Ca: क्षुनविश्रितः (for
 'विश्रितम्'). — (L. 77) D: दृष्ट्वा (for शीरं B: यमवोरमि
 म्यस्य (for the prior half). B: दृष्ट्वा; D: मन्त्रिमित्रं
 (for शमेयान्त्वं) — (L. 78) T G M: म समासाद्य राजानं
 (M: 'मस्य') (for the prior half) B: समासाद्य पुत्रिद्विरः
 D: T G M: मस्य समासाद्य पुत्रिद्विरः (T: [sup. line] विवेकम् (for
 the post. half). — (L. 79) G: मस्य; D: विवेकम्
 Dn: D: शीरं (for शीरं); D: om. (hapl.) from शीरं
 up to विवेकम् in line 81. — (L. 80) T: M: मृतपुत्रं
 (for प्रत्यविष्यत्). — (L. 81) B: स (for य). Dn:
 शरैश्चतुर्विधैः; D: शरैश्च विविधैः (for the prior
 half). — (L. 82) D: कर्णस्य (for पार्थस्य). T: G
 यच्छरशौ मृतपुत्री (for the prior half). Dn: D: महाराजौ
 (for परंतपो). — (L. 83) Dn: D: T: G M: अभ्यवापतां
 (for अभ्य'). B: कर्णौ; Dn: D: संकथ्ये; M: कर्णौ (for कर्णौ).
 M: om. म. K: V: B:— Dn: D: G: M: [w]र्षा
 (for वधीर). — After line 83, Dn: D: ina.:

आवां त्वे विविधैश्च यत्नैश्च महामुनः ।

त्वं धर्मराजविद्विद् महाभयसमनुजः ।

त्वं दानवद्वारो विवागस्यं यन्त्रुर्वेदविद्विद् ।

मा वधीर्येनैराजानमिति वाकुल्यं कर्तुं ।

[(L. 1) D: यत्नैश्च (for 'यत्न'). Dn: आवायोरैकविधे

महामुनः — (L. 2) Dn: त्वं धर्मराजविद्विद्वत्त्वं

मनुजः. — (L. 4) Dn: व्याकुल्यं.]

— (L. 84) D: lacuna for दृष्ट्वा, and om. (hapl.)

from राधेय up to पारवर्षा in line 87. B: Dn: D: s

मन्त्रिमित्रं; Dn: D: S स्य (for अभ्य') — (L. 85) S प

त्वं समाश्रितौ (for the post. half). — (L. 86) T:

प्रत्यविष्यत् राधेयः (for the prior half). — (L. 87) Dn:

D: S महाभ्यां मृतपुत्रीभ्याम् (I Dn: D:

राधेयः प्रत्यविष्यत् (for the post. half) — (L. 88)

D: इत्यर्थात्; T: स्य (for D: M:— विवागधि (for विव')

Dn: D: S महामुनः (for ने') B: महामुनः महामुने

विद्विज्ममहेष्याम् — (L. 89) S: मस्य; T: महामुनः

(for 'मस्य'. T: G: M: 90 after line 91. — (L. 90) G: महेन (for महेन)

Dn: D: महाराजः T: (first time) महाराजः; T: G: (both

first time) महाराजः (for महाराजः). T: (second time), 2.2

(second time) G: (second time), 2.2 (second

time) M: मृतपुत्रः (G: 'मृतपुत्र' मृतपुत्रः; G: (first time)

शिरस्त्राणमपावकम् (for the post. half). — T: G:

M: s om. line 91. — (L. 91) B: महाराजः स (for

महेष्याम्यः). T: s G: s महाराजः (for महाराजः). — (L. 92)

Dn: D: [w]रि (for [w]r). T: s G M: महाराजः; T:

महाराजः (for महाराजः). — After line 92, T: s G: s

repeat and T: G: read line 90. — (L. 93) V: इषां;

Dn: मृतपुत्रः; D: स्य (for इषां). G: s यन्त्रुर्वेदविद्विद्

कील (for the prior half). Dn: कीलः; T: G: मृतपुत्रः (for कीलः).

— (L. 94) M: महाराजौ (for महाराजौ). K: मृतपुत्री; B:

'दृष्ट्वा'; Dn: D: 'दृष्ट्वा'; T: G: 'दृष्ट्वा'; T: G: महाराजौ

(for मृतपुत्र'). — (L. 95) B: T: G: मृतपुत्रः; B: D: मृतपुत्रः

(for मृतपुत्रः). — (L. 96) Dn: D: S transp. मृतपुत्रः and शिरः

— (L. 97) D: महाराजः मृतपुत्रः. — (L. 98) Dn: D: S

मन्त्रिमित्रस्य (M: 'मन्त्रिमित्र' मन्त्रिमित्रः मन्त्रिमित्रः. — (L. 99)

Dn: T: G: M: s मन्त्रिमित्रः; D: T: s G: s मन्त्रिमित्रः (for

मन्त्रिमित्रः). Dn: D: s मन्त्रिमित्रः (D: 'मन्त्रिमित्र' मन्त्रिमित्रः. V:

मृतपुत्रः; D: 'मृतपुत्र'. Dn: D: शिरः मृतपुत्रः (Dn: मृतपुत्रः

S मन्त्रिमित्रः मृतपुत्रः (T: M: 'मन्त्रिमित्र' मन्त्रिमित्रः. — (L. 100) K: महाराजौ

(sic); Dn: D: s महाराजः (for महाराजः). B: महाराजः

आन्तसारधिवाहश्च छन्नोऽक्षररिमिस्तथा ।
 पार्थमासाद्य राधेय उपहास्यो भविष्यति ।
 एवमुक्तोऽपि कर्णस्तु मद्राजेन संयुगे ।
 तथैव कर्णः संरब्धो युधिष्ठिरमताडयन् ।
 भरैस्तीक्ष्णैः पराविध्य माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ । [105]
 प्रहस्य समरे कर्णश्चकार विमुखं शरैः ।
 ततः शल्यः प्रहस्येवं कर्णं पुनरुवाच ह ।
 रथस्थमतिसंरब्धं युधिष्ठिरवधे धृतम् ।
 यदर्थं धार्तराष्ट्रेण सततं मानितो भवान् ।
 तं पार्थं जहि राधेय किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् । [110]
 शङ्खयोर्ध्मायतोः शब्दः सुमहानेष कृष्णयोः ।
 श्रूयते चापघोषोऽयं प्रावृवीवाम्बुदस्य ह ।

असौ निघ्नत्रयोदारानर्जुनः शरवृष्टिभिः ।
 सर्वां प्रमति नः सेनां कर्णं पश्यैनमाहवे ।
 पृष्ठरक्षौ च शूरस्य युधामन्यूत्तमौजसौ । [115]
 उत्तरं चास्य वै शूरश्चक्रं रक्षति सात्यकिः ।
 दृष्टद्युन्नस्तथा चास्य चक्रं रक्षति दक्षिणम् ।
 भीमसेनश्च वै राजा धार्तराष्ट्रेण युध्यते ।
 यथा न हन्यात्तं भीमः सर्वेषां नोऽद्य पश्यताम् ।
 तथा राधेय क्रियतां राजा मुच्येत नो यथा । [120]
 पश्यैनं भीमसेनेन प्रस्तामाहवशोभिनम् ।
 यदि त्वासाद्य मुच्येत विस्मयः सुमहान्भवेत् ।
 परित्राह्णेनमभ्येत्य संशयं परमं गतम् ।
 किं नु माद्रीसुतौ हत्वा राजानं च युधिष्ठिरम् ।

विवासः (for the post. half). — (L. 101) K₄ B_{2.2.5} D_{2.5.1} नुन्नोऽक्षरैः; B₁ छुण्णो; D₁ D_{1.5} नुन्ना* (for छन्नोऽक्षरैः). D₁ अभितस् (for अरिमिस्). — (L. 102) D₁ उपहासो; Ca *हास्यो (as above). K₄ भविष्यति. — (L. 103) B₅ राजपुत्रेण (for मद्राजेन). — (L. 104) B_{5.5} D₁ D_{1.5.5} S तथापि (for तथैव). D₁ कर्ण. B₅₋₅ D₁ D_{1.5.5} T_{1.5} M भीमदिवत्; T₃ G अभिद्रवत् (for अताडयत्). — (L. 105) K₄ V₁ B₅ D₁ D_{1.5.5-1} पराविध्यन् (K₄ *ध्यन्; B₅ तथा भहैर्; D₁ D₅ तथा (D₅ *दा) तीक्ष्णं; T₁ भृशं भीरो; T₂ महावीर्यो; T₃ G M (M₄ om.) भृशं तीक्ष्णैर् (T₃ G₂ M₁ *क्ष्णौ; G_{1.5} *क्ष्णो) (for पराविध्य). — B₅ D₅ S om. line 106. — (L. 106) K₄ विमुखौ. — (L. 107) D₁ D₅ S कर्ण; D₁ शल्य (for शल्यः). D₁ D₅ [र]वं; S [र]वं (for [र]वं). D₁ D₅ S शल्यः (T₁ *ल्यं) (for कर्ण). T₃ G_{2.5} अमापत (for उवाच ह). — (L. 108) K₄ B₅ D₅ S अभि (G₁ *पि) संरब्धं. B₅ रथस्थं परवीर्यं (for the prior half). K₄ B_{1.5} वृत्तं; D₁ रत्तं; T₁ G_{1.5} M स्थितं; Ca वृत्तम् (as above). D₅ युधिष्ठिरवधोद्धतं; D₅ *वधे स्थितं; G₂ *मभिद्रवत् (for the post. half). — Before line 109, T₂ ins. शल्यः. — (L. 109) T₂ परं त्वं (for सततं). — (L. 110) D₅ युज्य (for जहि). K₄ राधेयं. — After line 110, K₄ D₁ D₅ S ins.:

हते हस्तिनद्वयं पार्थः सर्वो जेष्यति कौरवान् ।
 तस्मिन्निधौ धार्तराष्ट्रस्य निहते स्माद्रुवो जयः ।
 ध्वजोऽस्ती दृश्यते तस्य रोचमानोऽप्युमानिव ।
 यनं जहि महाबाहो किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् ।

[(L. 1) S व (T₂ त) स्मिन् (for ह्). T₂ रणे (for भुवं). T_{1.5} G_{2.5} जेष्यति; T₂ *सि. S नो रयान् (for कौरवान्). — (L. 2) T_{1.5} G तु (for स्माद्). K₄ ज्वाद्. — (L. 3) D₁ वस्य (for तस्य). — (L. 4) K₄ यनं जहि; S समो (T₁ शूरो; T₂ M₁ सारो; G₁ साधु; M₂₋₄ भारो) क्षेप (for यनं जहि).]

— (L. 111) V₁ D₅ T₁ ध्मायतोः (for ध्मायतोः). B₅ शंखं प्रध्मायतोः शब्दः; T₂ शंखं ध्मायतोः शब्दः (for the prior half). D₁ चैव (for एव). — (L. 112) D₁ चापघोषस्य (for *घोषं). D₁ D_{1.5.5} S च (for स्यं). B₅ D₁ D_{1.5} मेघसेवामि (B₅ *ति) गर्जतः; D₁ D₅ S मेघसे (D₁ *सै) व महास्य (D₁ D₅ M₁ *त्म) नः (for the post. half). — (L. 113) G₂ M₁ अयो (for अतौ). — (L. 114) K₄ ग्रसंति. D₁ D₅ त्रासयते (for ग्रसति नः). S ते (for नः). B₅ शरैर्ग्रसति नः सर्वान्. D₁ कर्ण; G₁ कृष्णः (for कर्ण). M₁ (sup. lin. as above) तस्यैव (for पश्यैनम्). D₁ D₅ पश्य कर्णं महारथं (for the post. half). — (L. 115) B₅ D₁ D₅ S पृष्ठगोत्रौ (for *रक्षौ). T_{2.5} G_{1.5} वीरस्य (for शूरस्य). K₄ T₃ G_{2.5} उत्तमोर्जसौ. — (L. 116) D₅ उत्तरश्च (for *र). D₁ D₅ चापि (for चास्य). D₁ D₅ S शैनेयश्च (S *य) (for वै शूरश्च). D₁ D₅ पार्थ (for चक्रं). — (L. 117) D₁ D₅ S च (D₁ D₅ T₂ M₁ तु) पार्थस्य (for तथा चास्य). D₁ D₅ पार्थ (for चक्रं). — (L. 118) B_{5.5} D₁ T_{1.5} G M₄ भीमसेनस्तु; D_{1.5} *स्य. D₁ राजां वै; D₅ T_{1.5} G राजा वै (by transp.); T₂ M राजा (M₁ *ज्ञो) जौ. V₁ B₅ D₁ D_{5.5} S (except T₁) युध्यति (G₂ *त). — (L. 119) D₁ नोपपद्यतां; G₁ नोपपद्यतां. — (L. 120) S कुरु (for तथा). T₂ राजश्च (for राधेय). T_{1.5} G M वै राजा; T₂ राधेय (for क्रियतां). S यथा (for राजा). D₁ वै यथा; D₅ वै तदा; S तत्तथा (for नो यथा). Ca cites नो (as above). — (L. 121) V₁ भीमसेनस्य. B₅ (marg.) ज्ञातम् (for प्रस्तम्). B_{4.5} D₅ S -शोभिना (for -शोभिनम्). — (L. 122) D₁ D₅ M नामाद्य; T_{1.5} G नामास्य; T₂ नाम स (for त्वासाद्य). T₂ स महान्. D_{2.4.1} अमूद्; M₅ भवान् (for भवेद्). — (L. 123) K₄ मासाद्य (for अभ्येत्य). — (L. 124) K₄ किं दुः; V₁ किमु; D₁ D₅ S किं ते (for किं तु). D₁ माद्रीसुतं. T_{1.5} G धर्मराजं (for राजानं च). V₁

इति शतवचनः सुखा राधेयः दृष्टिधीपते ।
 एषा दुर्वोचनं चैव भीमसेनं महाहवे ।
 राजगृही नृपं चैव शतवचनवचनोदितः ।
 अज्ञातमनुसुप्तं च माहीपुत्री च पाण्डवो ।
 तत्र पुत्रं परिव्रजानुसम्पन्नाय वीर्यवान् ।
 मद्राजप्रपुत्रितैरधैराकाशनेरिव । 130]
 गते कर्म तु कीमतेषः पाण्डुपुत्रो युधिष्ठिरः ।
 अपावाजवनेरथैः सहदेवस्य मारिच ।
 ताम्बां स सहितस्त्वर्णं वीरक्षिप नरेवरः ।
 प्राप्य सेनाभिषेकं च मार्गणेः क्षतविध्वजः ।

अवनीर्षो रथाकर्णमाविशच्छकनं सुखम् ।
 अर्पनीततपः सुखं हृच्छकमाभिनिरीक्षितः ।
 सोऽमर्षाकालो राजा माहीपुत्री महाहवी ।
 अनीकं भीमसेनस्य पाण्डवावाप्तुं गच्छन्तम् ।
 जीमूत इव सर्वस्तु सुपथे स वृकोदरः ।
 ततोऽप्यं रथमागच्छत् सकुलो रघुनन्दनः ।
 सहदेवस्य लेखनीं ज्ञातरीं सनुकर्मनी ।
 तुरगैरश्वैर्होमिर्वाणा भीमस्य सुप्रियौ ।
 अनीकं सहिवी तत्र ज्ञातरीं पर्यवस्थितौ ।

Bs-4 Da1 D1.1.2.3 Ts वा (for व) — (L. 125) Ts परवीरहा (for दृष्टिधीपते) — (L. 126) Ts G वारि (for वैव) Ds om. (hapl.) the post. half of line 126 and the prior half of line 127. Ts महारणे (for 'हवे') — (L. 127) Ka राजा गृही; T1.3 Ga.3 राजगृह्ण; Ca 'गृही' (for 'गृही'). Dn1 वरक्षे (for मृतं वैव). Ds रघुनन्दनस्य (for the prior half). V1 अवेष्टितः; Ds अन्वेष्टितः (for 'अवो'). — (L. 129) Ka परिव्रज (sic) (for 'वदुम्'). — (L. 130) Ka अमृतिरि; Ds T1 G1.3 M अनु; Ca अनु (as above). Dn1 Ds अमोघस्य पुत्रो वै (for the prior half). Ts अमोघपुत्रितैरधैरैराकाशनेरिव — After line 130, Ka Dn1 Ds ins.:

राधेयस्य रथं त्यक्त्वा भीमसेनान्तिकं गच्छी ।

[Dn1 कीमेव (for राधे). Ds रघुनन्दन (for रथं त्यक्त्वा)] — (L. 131) Dn3 Ds ह कर्म (by transp.). — (L. 132) Ba D1.3 सहदेवस्य; Ts देवेन (for 'देवस्य'). — Dn1 D1.2.3.3 S om. line 133. — (L. 133) Ds न ताम्बां (by transp.). Ca cites ताम्बां (as above). V1 Ba.1 Dn1 अवेष्टः (for नरे). — (L. 134) Ts M स; Ts G1.3 सं; G2 तं (for व). Ka क्षतवीर्यः; S मृदुविध्व (T1 G1 'कीक्षि')। Dn1 Ds स मार्गणयोः (Dn1 'की') क्षतः; Ds अवनीर्षं रथाकर्णं (for the post. half). — (L. 135) Ba Dn1 Ds S अवनीर्षं (for 'कीर्षो'). T1 अराधर; G2 आभवर (for आविशत्). Ca cites सुखम् (as above). Ds आविशच्छकनं सुखं विदधच्छकनं तत् — (L. 136) Hypermetric. Ba.2.3 Da1 D1.3 विनीतसुखः; M अवनीर सुखं (for 'नीतसुखः'). Dn1 ह सुखं (for सुखं). T1 G2 अवेष्ट (G2 अवनीर)-रथो राजा ह; T1.3 अवनीर ह तं सुखं (for the prior half). Ba हृच्छकमाभि निरीक्षितः; Ba S हृच्छकमाभि; Ba हृच्छकमाभि-नि; Ds.3 हृच्छकमाभि (for the post. half). — (L. 137) Ba T1 G2 व पाण्डवी; Ba महारणे; Dn1 Ds युधिष्ठिरः; T1.3 G1.3 M पराजयी (T1 G2 'व') (for महारणे)

— After line 137, T G ins.:

मच्छकनं अविशं कीर्षो वच भीमो अवस्थितः ।
 तत्रस्थो वाचकः सर्वं सुमानस्य पाण्डवम् ।
 कीरवाणं च संशये कर्मणं च महारथम् ।
 [(L. 1) T1 G2 मच्छकनं]

— (L. 138) T1 G मर्षी (for अनीक). Dn1 पाण्डवी युधि-
 Gi पाण्डवावाप्तुं; G2 वचनम् (for 'वदुम्'). Ba.3 Da1 Ds-3
 Ma-4 रघुनन्दन (D1.3.4.5 Ds.3 रघुनन्दन) मद्राज (sic) (for
 the post. half). — (L. 139) Dn1 Ds M नरे (Ms
 नरः; T G1.3 नरेभ्यः; G2 मच्छकने (for नरेस्तु). Dn1
 युष्मते स; T1 युष्मतेव (for युष्मते स). Da1 D1.3 T1.3 G M
 [s]ते; Ds [s]वं (for स) — Ds om. lines
 140-142. — (L. 140) Ds ताम्बां; T1 ताम्बां (for
 ततोऽप्यं). Ds Ts रघुनन्दनः. — Ds om. lines 142-143.
 — (L. 142) Dn3 वाग्देहिनिर्; G2 अश्वपदेनिर् (for अश्व-
 रोनिर्). Ka Bs वली; Dn1 वली; Ds वला (for वला).
 Ds सहदेवस्य; D1 भीमसेनस्य (for वला भीमस्य). Ca.3 सुप्रियौ
 (as above). T1.3 M तुर (T1 'र' तुरैर्वाग्देहिनिर्वैव भीमस्य-
 रत्नितौ; T1 G तुरैर्वैर्वाग्देहिर्वैव भीमस्यरत्नितौ — After line
 142, Ka Dn1 Ds ins.:

परपत्नी विविक्तपुत्रान्पतिान्पुत्रि किमन्तम् ।

[Ds परपत्नी. Da1 सेवान्वाहितम्; Ds सेवान्वा' (for
 पुत्रान्).] — (L. 143) Ka Ba Ds अवनीर्षः; V1 Ds T1.3 G M1.2.3
 अनीकः. Ba सहिताम् (for 'ती'). Dn1 Ds आभवर सह
 (for the prior half). Ds ज्ञातरी. Ka Ba.3 Da.2.3 उपरक्षितः;
 (for रथं). Ba ज्ञातरी. पररक्षितः (for the post. half).
 — Colophon. Day of Karpas's Generalship: Ka
 द्वितीयपुत्रदिवसे. — Adhy. name: T1 उपरक्षकः; T2 युधिष्ठि-
 र्दिवसेः; G1 युधिष्ठिरपक्षः. — Adhy. no.: Ba 63;
 Ba 66; Ba 66; Da1 74; D1 58; D2 44; Ds 64; T1.3
 M 70; T2 G 71.

After 8.47.10, N Ca ins.:

रथास्तु तान्सप्तशतास्त्रिमश्रां-
स्तदा कर्णः प्राहिणोन्मृत्युसद्यः ।
न चाप्यभूत्कृन्तमनाः स राज-
न्यावज्ञासान्द्रवान्सूतपुत्रः ।
श्रुत्वा तु त्वां तेन दृष्टं समेत- [5]
मश्वत्थान्ना पूर्वतरं क्षतं च ।
मन्ये कालमपयानस्य राज-
न्क्रूरात्कर्णात्तेऽहमचिन्त्यकर्मन् ।
न मे कर्णस्यास्त्रमिदं पुरस्ता- [10]
द्युद्धे दृष्टं पाण्डव चित्ररूपम् ।
न ह्यन्ययोद्धा विद्यते सृज्यानां
महारथं योऽद्य सहेत कर्णम् ।
शैनेयो मे सात्यकिश्चक्ररक्षौ
घृष्टद्युम्नश्चापि तथैव राजन् ।
युधामन्युश्चोत्तमौजाश्च शूरौ [15]
पृष्ठतो मां रक्षतां राजपुत्रौ ।
रथप्रवीरेण महानुभाव
द्विषत्सैन्ये वर्तता दुस्तरेण ।

Ks om. lines 1-3. — (L. 1) Ks सप्तशता. — (L. 2)
Bz मृत्युवेदम्. — Da1 D1.5 om. lines 3-8. — (L. 3)
D4 वायभूत (sic). B2.4.5 कां (B4 स्वां) तमनाः; D4 कृन्तमनः.
D8 स (for स). B5 वीरो (for राजन्). — (L. 4) Ks
न चाप्यस्मान् (for यावज्ञासान्). Ks om. from दृष्ट up to
तेन in line 5. K4 सूतपुत्र. — After line 4, D8 ins.:

एवं प्रसक्तोऽन्यदवाप्य सैन्यं
न मां प्राप्तः संयुगे सूतपुत्रः ।

— (L. 5) Ks om. श्रुत्वा तु त्वां तेन. B5 om. त्वां. S K1.2
त्वा; K4 तां. D8 सूतपुत्र (for तेन दृष्टं). — (L. 6) K4
अश्वत्थामा. K8 पूर्वतरं कृतं; V1 तरक्षतं. — Ks om. lines
7-8. — (L. 7) S K1.2.4 कालः. S K1.2.4 संप्रयातः स;
Dn1 अपयातस्य; D7 उपयानस्य. — (L. 8) K4 क्रूराः कर्णो; V1
कर्णात्क्रात (by transp.). K4 D4 नेहम् (for तेऽहम्). D4
कर्म. — After line 8, K4 ins.:

तत्राश्रौषं चातिबलं च त्वामहं
कर्णेन पूर्णाक्षतविक्षताङ्गम् ।

इमामवस्थां गमितं पृषत्कै

रणादपक्रान्तमितोऽपयातम् ।

— (L. 9) B1.3.4 Dn1 D2-4.6.7 मया (for न मे). D8
[अ] ज्युद्धे (for 'मिदं). — (L. 10) S K2 B5 युद्धं; D8 न तद्
(for युद्धे). Dn1 दृष्टे. K4 पाण्डवं (for पाण्डव). — (L. 11)
Ks तद्युद्धतां (sic); K4 न ह्यन्योधा (sic); V1 न ह्यन्यः सं; B5

After 8.48.13, S and Bom. ed. ins.:

पूर्वं यदुक्तं हि सुयोधनेन
न फल्गुनः प्रमुखे स्थास्यतीति ।
कर्णस्य युद्धे हि महाबलस्य
मौर्ख्यात्तु तन्नावबुद्धं मयासीत् ।
तेनाद्य तपस्ये भृशमप्रमेयं [5]
यन्मित्रवर्गो नरकं प्रविष्टः ।
तदैव वाच्योऽस्मि ननु त्वयाहं
न योत्स्येऽहं सूतपुत्रं कथंचित् ।
ततो नाहं सृज्यानां कथांश्च
समानयेयं सुहृदो रणाय । [10]
एवं गते किं च मयाद्य शक्यं
कार्यं कर्तुं निग्रहे सूतजस्य ।
तथैव राज्ञश्च सुयोधनस्य
ये चापि मां योद्धुकामाः समेताः ।
धिगास्तु मजीवितमद्य कृष्ण [15]
योऽहं वशं सूतपुत्रस्य यातः ।
मध्ये कुरुणां ससुयोधनानां
ये चाप्यन्ये योद्धुकामाः समेताः ।

D1.5-7 न ह्यद्य (B5 D7 'न्यो) योद्धा; D8 न ह्यद्यतो (for न
ह्यन्ययोद्धा). S1 K2 न ह्यद्यतो*वि*****न; S2 न ह्यद्यतो
विविधानां नयानां (sup. lin. नराणां); K1 न ह्यद्यतो विविधानां
नराणां. Ca cites उद्यतः. — (L. 12) S2 K1.2.4 महारथो.
V1 यो व्यसहेत; D1 योद्यसहेते न; D8 योद्य सहे. — (L. 13)
K1 शैनेय; V1 शैनेयो. K4 D8.6 चक्ररक्षो. — (L. 14)
S K V1 B2 Da1 D1.2.5.8 मे (Da1 D1.5 ते) तत्र (for
तथैव). B2 जानन्. — (L. 15) S K1.2.4 om. the first
च. K1 D4 शूरः; K4 सूरः. — (L. 16) S K1-3 पृष्ठं (S2
'पृष्ठे; K3 'पृष्ठौ) तौ मे; K4 पृष्ठतो मे; D2 पृष्ठं तौ मां (for पृष्ठतो
मां). D8 पृष्ठं तावरक्षतां. S K1.2.4 Da1 D1.5 रक्षतो (K4
'तौ). — (L. 17) K8 अथ (for रथ). — (L. 18) K4
द्विषत्सैन्यैर्. B2 विस्तरेण; B5 दुर्घरेण.

(L. 1) G2 तुभ्यं (for पूर्व). — (L. 2) M1.2 om. न.
T3 G3 फाल्गुनः. — (L. 5) T1 तप्ये (for तपस्ये). T2 सुभृशम्.
G1 M अप्रमेय (G1 'यो). — (L. 6) T1 शत्रुवर्गं; G2 मूलवर्गो.
— (L. 7) T2 तथैव. M8 वाच्योस्ति. — (L. 9) T1 G2
transp. सृज्यान् and केकयान्. — (L. 11) G2 किंचिदपाद्य
(sic) (for किं च मयाद्य). — (L. 12) T1 विग्रहे. — (L. 14)
Bomb. ed. वापि (for चापि). — T2 om. (hapl.) lines
15-18. — (L. 15) T3 G मे जीवितम्. — (L. 17) Bom.
ed. सुहृदां च मध्ये (for ससुयोधनानां). — (L. 18) G2 सूतपुत्रां

एकस्तु मे भीमसेनोऽयं नाथो
येनाभिपन्नोऽस्मि रणे महाभवे । [20]
विमोच्य मां चापि रुषान्वितस्तनः
शरेण तीक्ष्णेन बिभेद कर्णम् ।
त्यक्त्वा प्राणान्समरे भीमसेन-
श्रक्ने युद्धं कुरुमुखैः समेतैः ।
गदाग्रहस्ती रुषिरोक्षिताङ्ग- [25]
श्ररग्रणे काल इवान्तकाले ।
असौ हि भीमस्य महाक्षिनादो
सुहृर्मुहुः श्रूयते धार्तराष्ट्रैः ।
यदि स्य जीवेत्समरे निहन्ता
महारथानां प्रवरो नरोत्तमः । [30]
तवाभिमन्युस्तनयोऽयं पार्थ
न चास्मि गन्ता समरे परामवम् ।
अथापि जीवेत्समरे घटोत्कच-
स्तथापि नाहं समरे पराङ्मुखः ।
भीमस्य पुत्रः समराग्रयाथी [35]
महास्रविच्चापि तवानुरूपः ।
यत्नं समासाद्य रिपोर्वलं नो
निमीलिताश्रं भयविभुतं भवेत् ।
चकार योऽसौ निशि युद्धमेक-
स्त्यक्त्वा रणे यस्य भयाद्भवन्ते । [40]
स चेत्समासाद्य महानुभावः
कर्णं रणे बाणगणैः प्रमोह्य ।
धैर्ये स्थितेनापि च सूतजेन
शक्त्या हतो वासवदत्तया तथा ।
मनैव आग्यानि पुरा कृतानि [45]

पापानि नूनं फलवन्ति युद्धे ।
नृजं च कृत्वा समरे भवन्तं
ततोऽहमेवं निकृणो दुरात्मना ।
वैकर्तनेनेह तथा कृतोऽहं
यथा ह्यशक्तः क्रियते ह्यवान्भवः । [50]
आपद्रुतं यश्च नरं विमोहये-
त्स बान्धवः स्नेहयुतः सुहृद् ।
पूर्वं पुराणा अपयो वदन्ति
धर्मः सदा सन्निरनुष्ठितश्च ।

21

Ts. G M1 ins. after 722*: T1 after 719*: M2-4 after 8.49.80:

रथाश्च नागाश्च हयाश्च राज-
न्भीमेनात्रौ निहताः संघशोऽयं ।
राजानश्च बहवो महाबलाः
स मामुपालब्धुमरिंदमोऽहंति ।
धृतराष्ट्रपुत्रा बलिनश्च येन [51]
महाबला निहताः प्रायशो वै ।
शूरो युद्धेष्वप्रतिवार्यवीर्यः
स मामुपालब्धुमरिंदमोऽहंति ।
प्रतापयंस्तद्वलमुग्ररूपं
योऽसौ रणे धार्तराष्ट्रस्य वीरः । [10]
एकः सहेताप्रतिसङ्घपौरुष-
सेनासि वाच्यो न त्वया वै कदाचित् ।
महारथा यत्र यत्रैव युद्धे
भिन्दन्ति सैन्यं तव कामतोऽयं ।
तत्रैव तत्रैव रणे महात्मा [15]
हृदं भीमः परसंवानमुद्रात् ।

(for योद्धाः). — Bom. ed. om. lines 19-28.
— (L. 19) G1 स (for तु). — (L. 20) T1 G2 [अ]
विपन्नो (for [अ]मि). G1 महाभवे (for 'भवे'). — (L. 21)
M1 विमुच्य. T1 G2 तु; T2 G2 स (for ततः). — (L. 23)
T2 सहते (for समरे). — (L. 24) T2 चक्रे च युद्धं. T1.2
G2 M1 कुरुभिः; M2-4 'मिथै' (for 'मुखैः'). — T2 M om.
lines 25-26. — (L. 26) T1 क्षरन् (for चरन्). — (L. 27)
T1 G2 om. हि. T1 G1.2 महाक्षिनादो. — (L. 29) G2
युधि (for यदि). M2.4 स भवेन् (for समरे). G1 [5] रिहंता
(for नि). — (L. 30) T2.3 G2 रणेत्तमः; G2 नृपो.
— (L. 31) T1 [5] पि (for ऽयं). — T2 M om. lines
35-44. — (L. 36) G2 चाप्ति (for चापि). — (L. 37)
G2 om. (hapl.) from रिपोर्वलं up to समासाद्य in line 41.
— (L. 45) T1 M2.4 मन ह्यभ्याग्यानि; T2 G2 तवैव जा.
— (L. 46) Bom. ed. वरुणंति (for फलं). — (L. 48) T2
महात्मना (for दुरा). — (L. 49) T1 [जा]र (for [र]र).
— (L. 50) G2 यतो; M2.4 तथा (for यथा). T2 M1.2.4

तु (for the second हि). — (L. 51) T2 कश्चन यो; T2
G2 यश्च नरं; G1 यश्च न यो (for यश्च नरं). — (L. 52) T1
G1.2 च वै; T2 M च (for वै). — (L. 53) T1.2 M1 पुराणे.
M हृषयो. — (L. 54) M1 अनुष्ठितं.
— After the above, S and Bom. ed. repeat 8.48.13.

21

T2 M2-4 om. lines 1-4. — (L. 1) M1 om. हयाश्च.
(L. 2) M1 निहताः. — (L. 3) M1 राजानश्च बलिनो येन संख्ये.
— (L. 5) G1 धृतराष्ट्रपुत्रो. T2 क्षरिबलेन; T2 G2 बलिनश्च
(for 'नश्च'). — (L. 6) T2 M महारणे (for 'बला'). — (L. 7)
T1 G1 युद्धे हि (for युद्धेषु). M1 शूरो युद्धेष्वनिवार्यः. — (L.
8) M2-4 उपालब्धम्. — (L. 9) T2 G2 प्रतापयंस् (for प्रतापं).
M1 उग्ररूपो; M2 'तापं'. — (L. 10) T2 युवा; M तदा (for
रणे). T2 G2 संख्ये; M संख्ये (for वीरः). — (L. 11)
T2 [अ] प्रतिवार्यवीर्यं; M 'वा' (M1 'वी' वैरीरपत्). — (L.
12) M1 वार्यो (for वाच्यो). M [अ]रं (for वै). — (L.
15) T2 M स तव (for the first तवैव). — (L. 16) M2.3

तेनास्मि वाच्यो न त्वयाहं कदाचि-
न्मा मा वोचः क्रूरमिहाद्य पार्थ ।
नास्मद्विधो वै भवता तु वाच्यो
यथा भवान्सर्वलोकस्य वाच्यः ।
एवं हि मा ते ब्रुवतो नरेन्द्र
कथं न दीर्येच्छतधाद्य जिह्वा ।
अहो बतेदं सुनृशंसरूपं
भवानपि ह्यत्र कर्णाद्विभेति ।

22

After the first occurrence of 8.49.81, S ins.:

नकुलेन राजन्गजवाजियोधा
हताश्च शूराः सहसा समेत्य ।
त्यक्त्वा प्राणान्समरे युद्धकाङ्क्षी
स मामुपालब्धुमरिदमोऽहंति ।
कृतं कर्म सहदेवेन दुष्करं
यो युध्यते परसैन्यावमर्दो ।
न चाब्रवीत्किंचिदिहागतो बली
पश्यान्तरं तस्य चैवात्मनश्च ।
घटद्युम्नः सत्यकिर्द्रौपदेया
युधामन्युश्चोत्तमोजाः शिखण्डी ।
पुतेऽद्य सर्वे युधि संप्रीडिता-
मामुपालब्धुमर्हन्ति न त्वम् ।
त्वन्मूलमस्माभिरिदं हि वैरं
प्राप्तं तथा न्यसनं चातिघोरम् ।
यूते प्रमत्तेन कृतं त्वयासकृ-

[20]

[5]

[10]

[15]

22

परसंखा(Ms °ख्या)न्. T1 अमृष्टात्. — (L. 18) M1 ममा-
वोचः (for मा मा वोचः). — (L. 20) T2 M भवेद् (for
यथा). — (L. 21) T1 याते; T3 Gs मां ते. — (L. 23)
T1 बतेनः. — (L. 24) M कामान्त्र(M1 °मा न्)वीति (for
कर्णाद्विभेति). T1.3 G कामादवोचस्त्वमिहाद्य यदै.

(L. 1) T2 चाजियूधा; M °यौधा (for °योधा). — (L. 2)
T1 G1 वीराः; T2 शूराः (for शूराः). — (L. 6) T1 G2
परसैन्याव(G2 °भी)मर्दनः; M1 °न्याभिमर्दः. — (L. 7) T2
om. इहागतो बली. — (L. 8) T2 M1 चास्य (for तस्य).
T2 Gs चापि (for चैव). — (L. 10) T2.3 Gs चोत्तमोजाः.
T1 शिखिन्दिनः. — (L. 11) G1 सर्व. T1 योषे सर्वे युधि संप्रीडि-
तास्ते. — (L. 14) M1.3 प्राहुः. — (L. 15) T1.2 G2 यूत-
T2 च; M1.3 [अ]द्य; M2.4 स (for [अ]सकृत्). — (L. 16)
T2.3 Gs तस्माद् (for कस्माद्). T1 अद्य युक्तं (for अहंसि त्वम्).
M1 स कस्यान्मामुपालब्धुमर्हंसि त्वं. — (L. 17) G2 राजा. T2
om. सततं. G2 प्रभूतं (for प्रमत्तम्). — (L. 18) T1.3 M2.4

त्कस्मादुपालब्धुमिहाहंसि त्वम् ।
त्वमेव राजन्सततं प्रमत्त-
स्त्वमेव मूढो भारतानामसाधुः ।
त्वां प्राप्य राज्यं च विनष्टमेत-
त्प्राप्ता महत्पाण्डवाश्चैव दास्यम् ।

[20]

त्वत्तः कृते स्याद्वनवासदुःखं
राज्यस्य नाशो ह्यभिमन्योश्च घोरः ।
आत्मानमेवं सुनृशंसरूपं
ज्ञात्वा किमर्थं गर्हसे माद्य वीर ।
लज्जस्व राजन्यदि तेऽस्ति लज्जा
तूष्णीं भूतः पश्य सर्वं कृतं नः ।
भीमो नित्यं समरस्य कर्ता
दर्पस्य भेत्ता पुनरेव नित्यम् ।
स्वयं ह्यशक्तेन नरेन्द्र युद्धे
नरेण कार्या सततं क्षमेव ।

[25]

[30]

23

T1.3 G M ins. after 8.51.81; T2 after the first
occurrence of 8.51.82:

अद्य कर्णं रणे प्रक्षतं पश्यन्तु कुरवस्त्वया ।
प्रतपन्तमिवादित्यं स्वर्गद्वारगतं यथा ।
अद्य ते समरे वीर्यं पश्यन्तु कुरुयोधिनः ।
सूतपुत्रे हते पार्थ जानन्तु त्वां महारथम् ।
अद्य कङ्का बला गुप्ता वायसा जम्बुकास्तथा ।
विप्रकर्षन्तु गात्राणि सूतपुत्रस्य भारत ।
अद्यातिरथिराक्षिसो निहतश्च त्वया रणे ।

भरतानाम्. T1 चैव साधुः; T2 G2.3 असाधु. — (L. 19) T2 प्राप्त-
(for प्राप्य). — (L. 20) T1 G1 चापि (चैव). T2 प्राप्ताश्च ते
पाण्डवे याति दास्यं. — (L. 21) T1 G1 कृतोऽसद्; G2 M1.2.4
कृतं (G2 M2 °न) स्याद्. (for कृते स्याद्). M1 दुर्ग (for
दुःखं). — (L. 22) T1 G2 M [5] भिमर्शश्च; T2 °मानस्य
(for °मन्योश्च). — (L. 23) T1 स चात्मानं वै सुनृशंसस्वरूपं;
G2 न चात्मानं नैव नृशंसरूपं. — (L. 24) T2 गर्हसि. G2
मां च वीरं. — (L. 25) M1 लज्जास्व. — (L. 26) T2 कृतम्;
G2 कृतं तत्. — (L. 27) T1 भीमो हि नित्यं; T2 M जहि
मानित्वं (for भीमो नित्यं). G2 समरे यस्य (for समरस्य).
— (L. 28) T2 दंडमर्ता; M दंडस्य भेत्ता (for दर्पस्य भेत्ता).
— (L. 30) T2.3 Gs कार्यं.

23

(L. 3) G2 मे (for ते). T2 वीराः (for वीर्यं). — (L. 4)
T2 G वैकर्तने (for सूतपुत्रे). M1 त्वा (for त्वां). — (L. 5)
T2 कङ्का बला (for कङ्का बला). — (L. 6) T2 Gs प्रविकर्षन्तु;
M2-4 विकर्षन्तु च (for विप्रकर्षन्तु). G2 सूतपुत्रं तु (for
पुत्रस्य). T1 भारतं; T2 मारिष (for भारत). — (L. 7) T1
M अचापि(T1 °पि)रथिराक्षिसो; T2 G अद्य सारथिना क्षिप्तो

कुरुणां शोकमाधत्तां पाण्डवानां मुदं तथा ।
अथ त्वां प्रतिनन्दन्तु पाण्डवाः पाण्डवैः सह ।
यथा वृत्रवधे कृते देवाः सर्वे शतक्रतुम् । [10]
अथ कर्णं रणे हत्वा प्राप्य चैवोत्तमं यशः ।
विशोको विज्वरः पार्थ भव बन्धुपुरस्कृतः ।
नारसिंहवपुः कृत्वा यथा शस्त्रो महासुरः ।
हिरण्यकशिपुर्दैत्यो विष्णुना प्रभविष्णुना ।
तथा त्वमपि राधेयं घोरं कृत्वा महद्भुपुः । [15]
जहि युधे महाबाहो ब्राह्मणं च भवास्त्वकात् ।

24

Ś K1.3 T2 ins. after 8.52.22: K2.4 V1 B (B2 both times) D Ca.c ins. after 801*:

अथ राज्यं करिष्यामि धृतराष्ट्रं जनेश्वरम् ।
अथ कर्णस्य चक्राङ्गाः क्रम्यादाश्च पृथग्विधाः ।
शरैश्चिह्नानि गात्राणि विचरिष्यन्ति केशव ।
अथ राधासुतस्याहं संप्राप्ते मधुसुदन ।
शिरश्छेत्स्यामि कर्णस्य मिथतां सर्वधन्विनाम् । [5]
अथ तीक्ष्णैर्विपाटैश्च क्षुरैश्च मधुसुदन ।
रणे छेत्स्यामि गात्राणि राधेयस्य दुरात्मनः ।
अथ राजा महत्कृच्छ्रं संत्यक्ष्यति युधिष्ठिरः ।

संतापं मानसं वीरश्चिरमभ्युत्तमान्मनः ।
अथ केशव राधेयमहं हराः सवान्भवम् । [10]
नन्दयिष्यामि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
अथाहमनुगान्कृष्ण कर्णस्य कृपजान्बुधि ।
हन्ता ज्वलनसंकाशैः शरैः संप्रविषोपमैः ।
अथाहं हेमकवचैरावहमनिकुण्डलैः ।
संस्तरिष्यामि गोविन्दं वसुधां वसुधाधिपैः । [15]
अद्यानिमन्वोः क्षत्र्याणां सर्वेषां मधुसुदन ।
प्रमदयिष्यामि गात्राणि शिरांसि च शिरैः शरैः ।
अथ निर्धातराष्ट्रां च भ्रात्रे दास्यामि मेदिनीम् ।
निरहुतां वा पृथिवीं केशवानुचरिष्यसि ।

25

After 802*, T1.3 G M ins.:

अथ राजा धर्मपुत्रो हवामिन्द्रो भविष्यति ।
अथ दुर्योधनो दीप्तां श्रियं राज्यं च दास्यति ।
इते वैकर्तने कर्णे भीष्मे द्रोणे च संयुगे ।
कतरत्तद्वलं कृष्णं प्रविष्टं मोक्षयते तु यत् ।
अथमभ्युत्ति राजानं धर्मशीलं युधिष्ठिरम् । [5]
अनुमोदन्तु सुहृदो ज्ञातृर्वाश्च ब्राह्मणाः ।
अथ तं निहतं श्रुत्वा कर्णं वैकर्तने मया ।

(for the prior half). M1 निहते च (for 'नश्ये').
— (L. 8) M1 शोकमाधत्तां. G2 तदा (for 'तथा'). — (L. 9)
G1 प्रतिनन्दन्तु (for 'नन्दन्तु'). — (L. 13) M नारसिंहं वपुः.
— (L. 16) T1.2 G1.2 M1 भवास्त्वकात्; M1-4 भयस्त्वकात्.

24

For the repetition in B2, cf. 8. 48. 7. — (L. 1)
B2 (first time).s D2.6 T2 कृष्णं; B4 राधे; B5 राजन्;
D4 बाह्यं; D5 (marg.) वाच्यं; D6 राज्यं (for राज्ये). Dn1
धृतराष्ट्रः; Ds नरेश्वरः. — (L. 2) B2 कृष्णम्. (for कर्णस्य).
B2 (first time) चक्राङ्गी; Ca.c चक्राङ्गाः (as above).
B4 पृथग्जनाः (for 'ग्विधाः'). — (L. 3) Dn1 Ds छत्राणि. V1
B (B2 both times) Dn1 Dn1 D1.2.3 T2 Ca.c विह (T2
'कि')रिष्यन्ति (for विच'). Ds केशवः; T2 भूतले. — (L. 5)
K2 छित्त्यामि; Ds छेत्स्यामि. — (L. 6) K2 कर्णैर् (for
तीक्ष्णैर्). S1 विपाटैश्च; K2 विपाटैश्च; B1 'क्षैश्च; Dn1 'पटैश्च;
Ds 'वैश्च (for 'टैश्च'). B2 (both times) Ds क्षुरैर् (for
क्षुरैश्च). — (L. 7) B2 (first time) बले (for रणे). V1
B2 (both times).s Dn1 D1.2.3.4.5 मेत्स्यामि (for
छेत्स्यामि). — B1 om. lines 8-9. — (L. 8) Ds अन्य-
(for अथ). T2 च यत् (for महत्). B2 (first time)
कृष्णं; Co कृष्णं (as above). K2 संतिक्ष्यति; B2 (both
times).s-s Dn1 संत्यक्ष्यति. — (L. 9) B2 (first time)
वीरः; T2 निहं. B2 (both times) Ds संयुतम्; Dn1 D1.2
संयुतम् (for 'संयु'). — (L. 10) D1 हत्वा दृष्ट्वा (for अहं

हत्वा). — (L. 11) Ś K1.2.4 धर्मनिष्ठं; Ds 'राजं (for
'पुत्रं). — T2 om. line 13. — (L. 12) Dn1 D1.2
अन्वगात् (for अनुगन्तु). Ds कृष्णं; Co 'गान् (as above).
— (L. 13) T2 हत्वा (for हन्ता). B2 (first time) कुलन-
(for ज्वलन). T2 आशीविषोपमैः (for संप्र'). — (L. 14)
Dn1 D2.3 हेमविकचैर् (D2 'कुतैर्') (for 'कवचैर्'). K2 आवह-
हेमकुण्डलैः; B1 Dn1 D2.3 राधेयप्रेरिष्यामिः (for the post.
half). — (L. 15) Dn1 D1.2 संस्तरिष्यामि. B2 transp.
गोविन्द and वसुधा. — (L. 16) Ds अतिमन्वोः. T2 क्षत्र-
क्षत्र्याणां (for क्षत्र्याणां सर्वेषां). B2 (first time) lacuna for
the post. half. K2.4 मधुसुदनाः (K2 'नः'). — B2
(first time) om. lines 17-19. — (L. 17) Ś K1.2.3
Ds गात्रेभ्यः; T2 कायेभ्यः (for गात्राणि). Ś K1.2.4 V1 D2.3
T2 निक्षिप्तैः (for च क्षिप्तैः). — (L. 18) T2 निर्धातराष्ट्री. Ś
K2 B1.2 Dn1 D1.2.3 T2 वा; K1 V1 वै (for च). K2 अथ
निर्धातराष्ट्रस्य (sic). D2 नाभव (for मेदिनीन्). — (L. 19)
Om. in D2. Ds T2 निरहुतां वा पृथिवी. Ds अथ (for अनु-).
T2 केशवैषा भविष्यति (for the post. half).

25

(L. 1) T1 M सर्वपुतिः; G1 धर्मपुतिः (for 'पुत्रो').
— (L. 3) T1 M1 जीष्मद्रोणे (M1 'जौ'). — (L. 4) T1
कतरत्तद्वलं; G1.2 M1 कतरं. M2-4 यत् (for यत्). — (L. 5)
G1 धर्मराजं (for 'क्षीरं'). — (L. 7) M1 दृष्ट्वा (for हत्वा).

करोतु पटहोन्मिश्रं देवतास्थानपूजनम् ।
 अद्य कृष्ण हते कर्णे कुरुतां चिरसंभृतम् ।
 याजनं वै महाबाहो देवतानां यथाविधि । [10]
 अद्य त्वम्बा च कृष्णा च त्वरमाणे परस्परम् ।
 सस्वजेतां हृषीकेश संपूर्णस्मिन्मनोरथे ।
 अद्य त्वां पाण्डवो ज्येष्ठस्तथार्यश्च वृकोदरः ।
 उदीक्षेतां हते कर्णे कृष्ण सौम्येन चक्षुषा ।
 अभिवाद्य गुरुनद्य कनिष्ठैश्चाभिवादितः । [15]
 सस्वजानो ह्यहं दोभ्यां प्राप्स्यामि विपुलं यशः ।
 अद्य कर्णे हते कृष्ण प्रशंसन्तोऽर्जुनं सुराः ।
 त्रिदिवं यान्तु संहृष्टाः संगताश्च तपोधनाः ।
 अद्य लोकास्त्रयः कृष्ण जानन्तु मम पौरुषम् ।
 दृष्ट्वा कर्णं हतं युद्धे द्वैरथे सन्यसाचिना । [20]

26

Ś K V1 B1-4 Da1 Dn1 D1-5.7.8 T2 Ca.c.n ins. after 8.54.28 : B5 D6 after 832* :

महाद्विपानां सरलद्रुमोपमाः

करा निकृताः प्रपतन्त्यमी क्षुरैः ।

किरीटिना तेन पुनः ससादिनः
 शरैर्निकृताः कुलिशैरिवाद्रयः ।
 तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं [5]
 महाहमेतद्विजराजवर्णम् ।
 कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभं च
 जाज्वल्यमानं विजयां स्रजं च ।
 ध्रुवं रथाद्रयः समुपैति पार्थो
 विद्रावयन्सैन्यमिदं परेषाम् । [10]
 सिताश्रवणैरसितप्रयुक्तैः
 हयैर्महाहै रथिनां वरिष्ठः ।
 रथान्दयान्पत्तिगणांश्च सायकै-
 र्विदारितान्पश्य पतन्त्यमी यथा ।
 तवानुजनामरराजतजसा [15]
 महावनानीव सुपर्णवायुना ।
 चतुःशतान्पश्य रथानिमान्दता-
 न्सवाजिसुतान्समरे किरीटिना ।
 महेषुभिः सप्त शतानि दन्तिनां
 पदातिसादींश्च रथाननेकशः । [20]

— (L. 8) G1 पटहोन्मिश्र. T1 G2 देवतास्थानपूजितं; G1 'स्वनपूजनं (for the post. half). — (L. 9) M1 कृष्णा. M2-4 कुरुताः. T1 G2 चि(G2 ची)रसंभृताः. — (L. 10) T1 धावनं; M याचनं (for याजनं). T1 M2-4 यथा विधिः. — (L. 11) T1 त्वं ही च (sic); G1 त्वं बाध. — (L. 13) T3 G1.3 त्वं. G2 पाण्डवश्चेष्टसु. — (L. 14) T1 उदीक्षतां. — (L. 15) G2 M1 कुरुन् (for गुरुन्). M1 कन्यसैश्च (for कनिष्ठैश्च). — (L. 16) G1 सस्वजे त्वाम्; G2 'जेन्यो हि (for 'जानो हि). — (L. 18) M1 संहताश्च. — (19) G2 कृत्स्नं जानन्तु पौरुषं (for the post. half).

26

B1.8 om. lines 1-4; T2 reads the same after line 8. — (L. 1) K4 महाद्रुमानां (for 'द्विपानां). Da1 D1.8 सरल- (for सरलं). T2 नागा मीरिणां सदृशा महाशाः. — (L. 2) T2 शरैर् (for करा). K4 निकृताः; D4 विकृताः (for निकृताः). D8 क्षुरैः; T2 शृशं (for क्षुरैः). — (L. 3) B2 किरीटिनः. B2 om. तेन पुनः. Ś K2 ते च (for तेन). Ś1 K2 ससादिशः (sic); Ś2 K4 Dn1 D6.8 समाहताः (K4 'दिशः; Dn1 'दिनः; D6 'दिताः D8 'दितः) (for ससादिनः). K1 किरीटिना तेन पुरुः समादिशः (sic); T2 किरीटिनादीव पुनस्तु कौरवाः. — (L. 4) Ś K V1 B2.5 Da1 D1.5.6.8 T2 प्र(K2 D6 T2 वि)भिन्नाः; D4 निकृताः (for निकृताः). K4 D8 कुशलैर्; D2 कुलिशा (for कुलिशैर्). — B5 D6 om. lines 5-8. — (L. 5) B1 विक्रम्य (for कृष्णस्य). T2 कृष्णस्यैतं पाञ्चजन्यं च शंखं. — (L. 6) B2 महाहमेतं; D2.8.8 महाहमेतं; T2 विराजमानं (for

महाहमेतद्). Da1 D5 द्विजराजवर्णं; Dn1 'रायवर्णं. Co cites द्विजराजः. — (L. 7) T2 वार्ष्णेयस्य (for कौन्तेय पश्य). — (L. 8) Ś1 K2 lacuna; Ś2 तथा लसन्ति (for जाज्वल्यमानं). Ś2 K3 D8 T2 Co विजयं (K3 D8 Co 'य-). T2 रथं; Co स्रजं (as above). — (L. 9) B2 यथाद्रयः (for र'). D2 समुपेत्य (for 'पैति). — (L. 10) T2 वित्रासयन् (for विद्राव'). D8 सैन्यरथं परेषां. — (L. 11) Ca.c cite असितः. Ś K D2.8 रजतप्रयुक्तैर्; Da1 D1.8 असितप्रयुक्तैर्; T2 असिपत्रयुक्तैर्; Cn असितप्रयुक्तैर् (as above). — (L. 12) D1.8 महाहै. V1 D8 वरिष्ठैः (D8 'ग). — K3 lacuna for lines 13-15. — (L. 13) Ś K1.2.4 D8 रथा हयाः (for रथान्दयान्). Ś K1.2.4 D4 पत्तिगणाश्च; D8 'संघांश्च (for 'गणांश्च). — (L. 14) Ś K1.2.4 D8 T2 विदारिताः; V1 विद्रावितान् (for विदारितान्). D8 transp. पतन्त्यमी and यथा. Ś2 तपन्त्यमी. B5 क्षुरैः; T2 रथाः (for यथा). — (L. 15) Ś K1.2 [अ]ग्रजेन (for [अ]नुजेन). D8 अमरं तेजसा महा (sic); T2 अमरतुल्यवर्चसा (for 'राजतेजसा). — (L. 16) K1 महाधनानि; Da1 'बलीनि; D5 'बलानि (for 'वनानि). D8 यथा हि; Ca.c सुपर्ण- (as above). — (L. 17) T1 गतापतान् (for चतुःशतान्). K4 रथोत्तमान्दतान्; B5 D6 T2 रथान्निपातितान् (for रथानिमान्दतान्). — T2 om. line 18. — (L. 18) Ś2 सर्वाजितान् (for सर्वाजिस्). — (L. 19) B2 सप्तशतेन (for 'शतानि). D8 राजमार्गे पुरः सप्तशतानि सप्त दंतिनां (corrupt). — (L. 20) B5 T2 पदातिसंघा (T2 'वांश्च. Ś K V1 B2.4 Da1 D1.5.8 T2 हतान्; B5 D5 हयाः

अयं समन्वेति तवान्तिकं बलं
निमन्कुक्षित्र इव प्रहोऽर्जुनः ।
समृद्धकामोऽसि हतास्तवाहिता
बलं तवायुश्च चिराय वर्धयाम् ।

27

After 8.57.15, Ds T1.s G M and Bom. ed. ins. :

धनुर्व्यां चन्द्रताराकंपताका किङ्किणीयुता ।
पश्य कर्णार्जुनस्यैषा सौदामिन्बन्धवरे वधा ।
एष ध्वजाग्रे पार्थस्य प्रेक्षमाणः समन्ततः ।
दृश्यते वानरो भीमो वीक्षतां भयवर्धनः ।
एतच्छक्रं गदा शङ्खः शार्ङ्गं कृष्णस्य च प्रभो ।
दृश्यते पाण्डवरथे बाहयानस्य वाजिनः ।
एतत्कृजति गाण्डीवं विकृष्टं सम्यसाचिना ।
एते हस्तवता मुक्ता ग्रन्थनिमग्नान्निवाः शराः ।
विशालायतताम्राक्षैः पूर्णचन्द्रनिभाननैः ।
एषा भूः कीर्यते राज्ञां शिरोभिरपलायिनाम् ।
एते परिघसंकाशाः पुण्यगन्धानुलेपनाः ।
उद्यता रणशौण्डानां पात्यन्ते सायुषा भुजाः ।
निरस्तजिह्वानेत्रान्ता वाजिनः सहस्रादिभिः ।
पतिताः पात्यमानाश्च क्षितौ क्षीणा विशेरते ।

एते पर्वतशृङ्गाणां तुलया हेमवता गजाः । [15]
संछिन्नहस्ताः पार्थेन प्रपतन्त्यद्वयो वधा ।
गन्धर्वनगराकारा रथा हतनरेवराः ।
विमानानां च पुण्यान्ते स्वर्गिणां निपतन्त्यमी ।
व्याकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्यं किरीटिना ।
नानामृगसहस्राणां यूथं केसरिणा वधा । [20]

28

After 8.60.31, Ds S ins. :

आलोक्य तौ चैव परस्परं ततः
समं च दूरीं च समारयी तदा ।
भीमोऽब्रवीच्छाहि दुःशासनस्य
दुःशामनो याहि कुकोदराय ।
तयो रथौ सारथिभ्यां प्रचोदितौ [3]
समं रथौ तौ सहसा समो वयुः ।
नानायुधौ चित्रपताकिनध्वजौ
दिवीच पूर्व बलशक्रयो रणे ।
भीमः ।
दिष्टवामि दुःशासन जघ दष्ट
कर्णे प्रतीच्छेः सहवृद्धिमूलम् । 10
चिरोदितं तं यन्मया ते सभायां

Ds महान् (for स्थान्). — (L. 21) Ks om. from तवान्तिकं
up to कानोऽसि in line 23. — (L. 22) S1 Ks कुरुक्षेत्र
इव; K1 'क्षेत्र इव (sic); Ks 'च्छेत् इव (sic); Ds1
D1.s हंसक्षेत्र इव; Ds.s कुरुक्षेत्र इव; T2 'व्युक्त इव (for
कुरुक्षेत्र इव). — (L. 23) S K1 समृद्धि- (for समृद्ध-).
T2 तवारयो (for 'हिता) — (L. 24) V1 तवा (for तव).
S K1.2.4 निरं विवर्धतां (for चिराय वर्ध-).

27

(L. 1) Ms damaged. Ds G1 M1 धनुर्व्यां. Bom.
ed. चन्द्रताराका. Ds M1 यताकां. Ds T1 G1 M1 किङ्किणीयुतां.
— (L. 2) Ms damaged. G1.s सौदामनी. M1 सौदा-
मिन्वेव चावरे (for the post. half). — (L. 4) Ds
पश्यते (for दृश्यते). Ds M1 वीक्षतां; G2 प्रेक्षतां; Ms विक्षतां;
Bom. ed. वीराणां (for वीक्षतां). — (L. 5) Ds G1 M1 शंखं.
Ms-4 शार्ङ्गः. G2 शोभते; M1 च प्रभोः (for च प्रभो).
— (L. 6) T1 Ms-4 दृश्यते. T1 बाहयानस्य; G2 बहमा. G2
सादिनः (for वाजिनः). — (L. 7) Ds विसृष्टं. — (L. 8)
G1 om. from the post. half up to line 16. T2 G2
हन्ति. M1 शङ्ख (for [अ] निशङ्ख). T1 शरीः. — (L. 9) G2
-ताम्राक्षः and -निभाननः. M1 निकृष्टैः कूरकनैषा (for the
post. half). — (L. 10) G2 भजति मही (for भूः
कीर्यते). — (L. 11) G2 संकाशाः. M1 रथे सुपरिपाकाराः (for
the prior half). — (L. 12) Ds उद्यतां; T1 उद्यतां; T2 G2
उद्यता. Ds रणशूराणां. M1 उद्यताकुतशौवीराः (for the prior

half). T2 नायका भुजान् (for सायुषा भुजाः). — (L. 14) T2
G2 रातिताः. G2 [अ] व- (for वि-). — (L. 16) Ds संछिन्नभिन्नाः;
T2 G2 'कुमाः; Ms-4 'गात्राः. M2 प्रतपंति. — (L. 17) T2
रथनागा; G1 राधाक्षयि (sic); G2 रथागत- (for रथा हत-).
G1 हतैवराः (for -जरे). — (L. 18) Ds विमाना इव; Bom.
ed. 'नादिव. M1 पुण्यानां (for पुण्यान्ते). M1 प्रणतंति (for
निप-). — (L. 19) Ds त्यस्य (for पश्य). Bom. ed.
परसैन्यं (for पश्य सैन्यं). — (L. 20) Ds T2 G1.s केसरिणां.
— After the above, Ds T1.s G M repeat 8.57.15
followed by 865*.

28

(L. 1) Ds तवेव; T2 तौ तत्र (for तौ चैव). — (L. 2)
T1 समारथि; Ms-4 स्वसारथी. — (L. 3) Ds यूथं समीपे (for
दुःशासनस्य). — (L. 4) M1 reads [अ] वीत् after दुःशा-
सनो. — (L. 5) Ds सारथिसंप्रचोदितौ. — (L. 6) Ds G1
रणे रथौ; T1 महारथौ; G2 समौ रथौ (for समं रथौ). T1 Ms-4
समेययुः. — (L. 7) M1 नानायुधौ. G2 शक्र- (for चित्र-)
T1.s G2.s -यताकिनी; Ms-4 -यताकिता (M1 'तं). Ds T2 G1
नानाविधच्छत्रपताकिनी (T2 'कस-) ध्वजौ. — (L. 8) G1.s बलिबु-
कनो; Ms बलवृषयो. — (L. 9) Ds हि; T2 स; G2 [अ] व (for
[अ] ति). Ds दुःशासनम्. T1 चाव; Ds T2 दृष्टम्. — (L. 10)
T1.s G1.s रथं (for कर्णं). G1 प्रतिघो (for प्रतीच्छेः). T1
-बद्धमूलं (for -वृद्धि). Ds अमर्षेण प्रतीच्छेत्सहवृद्धमूलं — (L.
11) Ds T2 G1 M विरोधतं (for 'दितं). — (L. 12)

कृष्णाभिमर्शेन गृहाण मत्तः ।

स एवमुक्तस्तु ततो महात्मा
दुःशासनो वाक्यमुवाच वीरः ।

सर्वं स्मरे नैव च विस्मरामि [15]

उदीर्यमाणं शृणु भीमसेन ।

स्मरामि चात्मप्रभवं चिराय
यज्जातुये वेश्मनि रात्र्यहानि ।

विश्वासहीना मृगयां चरन्तो

वसन्ति सर्वत्र निराकृतास्तु । [20]

महद्भयाद्रात्र्यहनि स्मरन्त-

स्तथोपभोगाच्च सुखाच्च हीनाः ।

वनेष्वटन्तो गिरिगह्वराणि

पाञ्चालराजस्य पुरं प्रविष्टाः ।

मायां यूयं कामपि संप्रविष्टा [25]

यतो वृतः कृष्णया फल्गुनो वः ।

संभूय पापस्तदनायवृत्त

कृतं तदा मातृकृतानुरूपम् ।

एको वृतः पञ्चभिः सभिपन्ना

ह्यलज्जमानैश्च परस्परस्य । [30]

स्मरे सभायां सुबलात्मजेन

दासीकृताः स्थ सह कृष्णया तु ।

संजयः ।

तेनैवमुक्तस्तु तवात्मजेन

सुबालचित्तेन वृकोदरोऽपि ।

प्रगृह्य चापं शृकुटीं ललाटे [35]

कृत्वा तु रोषोज्ज्वलताम्रनेत्रः ।

T1,2 ins. after 930* : Dn1 ins. after 8.61.2^{ab} :

ततः क्रुद्धो भीमसेनस्तरस्वी

शक्तिं चोग्रां प्राहिणोत्ते सुताय ।

तामापतन्तीं सहसातिघोरां

दृष्ट्वा सुतस्ते ज्वलितामिवोल्काम् ।

आकर्णपूर्णैरिषुभिर्महात्मा [5]

चिच्छेद पुत्रो दशभिः पृषत्कैः ।

दृष्ट्वा तु तत्कर्म कृतं सुदुष्करं

प्रापूजयन्सर्वयोधाः प्रहृष्टाः ।

अथाशु भीमं च शरेण भूयो

गाढं स विव्याध सुतस्त्वदीयः । [10]

चुक्रोध भीमः पुनराशु तस्मै

भृशं प्रजज्वाल रुषाभिबीक्ष्य ।

विद्धोऽस्मि वीराशु भृशं त्वयाद्य

सहस्र भूयोऽपि गदाप्रहारम् ।

उक्त्वैवमुच्चैः कुपितोऽथ भीमो [15]

जग्राह तां भीमगदां वधाय ।

उवाच चाध्याहमह दुरात्म-

न्पात्यामि ते शोणितमाजिमध्ये ।

अथैवमुक्तस्तनयस्तवोग्रां

शक्तिं वेगात्प्राहिणोन्मृत्पुरुषाम् । [20]

आविध्य भीमोऽपि गदां सुघोरां

विचिक्षिपे रोषपरीतमूर्तिः ।

सा तस्य शक्तिं सहसा विरुज्य

पुत्रं तवाजौ ताडयामास मूर्ध्नि ।

सभिपन्ना). — (L. 30) Ds om. हि. — (L. 32) Ds T1.2

G2 स्यः (for स्म). G1 दासीकृता सह कृष्णा यदा तु. — T1.2

G2 M1 om. lines 33-36. — (L. 33) G1.2 इति (for

तेन). — (L. 34) G1.2 पांडोः सुतः कोपवशं जगाम. — G1.2

om. lines 35-36. — (L. 35) Ms शृकुटी.

(L. 8) Dn1 प्रपूजयन्; T2 प्रपूजयन्ते. — After line 8, T2

reads App. I (No. 30) and T2 reads lines 1-4 of

App. I (No. 30). — (L. 9) T2 अथो स भीमो स. — (L.

10) T2 हि (for स). — (L. 11) T2 चुक्रोध. — (L. 13)

T2 घोरशु. — After line 16, T2 reads lines

17-24 of App. I (No. 30). — (L. 17) T2 अहो (for

अहं). — (L. 19) T2 तथैवम् (for अथैवम्). Dn1 ततोऽग्रां.

— (L. 20) Dn1 शक्तं. — (L. 22) T2 निक्षेप रोषेण परीत-

मूर्तिः. — (L. 23) T2 विरुज्य (for विरुज्य).

तथाश्वभिद्रुत्य महाबलं बली ।
निगृह्य चैनं परमेण कर्मणा [45]
उत्क्षिप्य चोत्क्षिप्य च तूर्णमेनम् ।
भूमौ तदा निष्पिपेषाथ वीरः
असिं विक्रोशं विमलं चकार ।
कण्ठे समाक्रम्य च वेपमानं
कृत्वा तु रूपं परमं सुघोरम् । [50]
कालान्तकाभ्यां प्रतिमं तदानीं
विदार्य वक्षः स महारथस्य ।
दुःशासनस्य रिपुशासनस्य

31

After 8. 61. 5^{ab}, K₄ V₁ B D (except D₂. 8) ins.:

तस्मिन्सुघोरे तुमुले वर्तमाने
प्रधानभूयिष्ठतरैः समन्तात् ।
दुःशासनं तत्र समीक्ष्य राज-
न्भीमो महाबाहुरचिन्यकर्मा ।
स्मृत्वाथ केशग्रहणं च देव्या [5]
वस्त्रापहारं च रजस्त्रलायाः ।
अनागसो भर्तृपराङ्मुखाया
दुःस्त्रानि दत्तान्यपि विप्रचिन्य ।

31

T₁ महावने (for यथा वने). — (L. 44) T₁ तदाभ्यभिद्रुत्य;
M₁ तम*भि°; M₂₋₄ तमप्यभि° (for तथाश्वभि°). G₁ तं
(for बली). — (L. 46) T₁ चोत्क्षिप्य; G₁ ह्युत्क्षिप्य (for
उत्क्षिप्य). M₁ मोहाङ्गान्य; M₂₋₄ चोङ्गान्य (for चोत्क्षिप्य). —
(L. 47) G [अ]शु (for [अ]थ). G₂ वीर. — (L. 50) G₁
[अ]रुपं; M₁ स्वरुपं (for तु रूपं). M सुरैर्दं (for सुघोरम्).
T₁ कृत्वा रूपं परमं वै सुघोरं. — (L. 51) T₁ प्रतिमम्. —
(L. 53) M रिपुनाशनस्य.

(L. 1) K₄ V₁ B₂. 5 Da₁ D₃. 4. 6 घोरे (for सुघोरे).
K₄ प्रधान (for प्रधान). — (L. 5) K₄ V₁ B (except
B₂) Da₁ D₁. 3. 5. 6 च; D₇ स (for [अ]थ). K₄ प्रियाया (for
च देव्या). — (L. 8) K₄ संप्रापित (for विप्र°). — After
line 8, D₆ ins.:

संस्मृत्य संस्मृत्य तथा प्रतिज्ञा-
मुग्रामथो राजपुत्रो न्यधीदत् ।
ततः स्थितं रोषमवीच कोपा-
त्वयोदशान्दं पुरुषप्रवीरः ।
प्रमदकान्सृज्यसोमकांश्च [5]
कारुषकांश्चिरमद्रकांश्च ।

पाण्डुप्रवीरानवदत्कुरूंश्च

दुःशासनं रक्ष्य मदहीतम् ।

— D₆ om. lines 9-10. — (L. 9) K₄ क्रोधामर्षिणे; B₁
क्रोधामर्षेण; B₂. 5 कोपामर्षेण (for क्रोधा°). — (L. 10) V₁

जज्वाल क्रोधामर्षेण भीम
आज्यप्रसिक्तो हि यथा हुताशः । [10]
तत्राह कर्णं च सुयोधनं च
कृपं द्रौणिं कृतवर्माणमेव ।
निहन्मि दुःशासनमद्य पापं
संरक्ष्यतामद्य समस्तयोधाः ।
इत्येवमुक्त्वा सहसाभ्यधाव- [15]
द्विहन्तुकामोऽतिबलस्तरस्वी ।
तथा तु विक्रम्य रणे वृकोदरो
महागजं केसरिणो यथैव ।
निगृह्य दुःशासनमेकवीरः
सुयोधनस्याधिरथेः समक्षम् । [20]

32

After 8. 61. 6^{ab}, K₄ D₂ (lines 9-10 only) T₂ ins.:

ये राजसूयावभृथे पवित्रा
जाताः कचा याज्ञसेन्या दुरात्मन् ।
ते पाणिना कतरेणावकृष्टाः
प्रब्रूहि त्वां पृच्छते भीमसेनः । [5]
उक्तस्थथाजौ स तदा सरोषं
जगाद भीमं परिवृत्य नेत्रे ।

Da₁ D₁. 5 आज्यप्रसिक्तेन (V₁ °थ); B₂ प्राज्यप्रसिक्तो हि (for
आज्यप्र°). V₁ हुताशनः. — (L. 12) V₁ B₂ कृपं च (for
कृपं). — (L. 14) K₄ V₁ B₁. 2 Dn₁ D₃. 6. 7 संरक्ष (V₁ °क्ष्यं)-
ताम्. Da₁ D₁. 5 शक् (Da₁ °कृतृ)ष्टियोधाः (sic) (for
समस्त°). — After line 14, D₄ (marg.) ins.:

स क्षत्रियः कोऽपि भवेत्पराक्रमी
यो मोचयेदेनमसह्यविक्रमात् ।

तदाह पार्थोऽपि रथान्पाणिं
किं मारुतिर्वक्ष्यते वायुदेव ।

अथाह कृष्णोऽपि धनंजयं सय- [5]
त्र वायुपुत्रः शिवरूप एव ।

while D₆ ins. after line 14:

तत्राह कृष्णं च धनंजयं च
शिरणिडनं धृष्टद्युम्नं यमौ च ।

पाञ्चालमत्स्यांश्च सक्कैयांश्च

दुःशासनं रक्ष्य मदहीतम् ।

— (L. 16) V₁ [S]तिवली; Da₁ D₁. 5 °बलं (for °बलम्).
— (L. 18) B₁. 4 महागजान्. B₂ Dn₁ केसरिको. V₁ महागजं
सिंह इवातिदृष्टः; B₂ महागजं केशरीवोग्रवेगः — (L. 19) B₂
एकवीरं.

32

(L. 1) K₄ यो (for ये). T₂ पवित्रिता. — (L. 4) T₂
तं ब्रूहि (for प्रब्रूहि). — (L. 5) K₄ उक्तं. T₂ सततं (for
स तदा). — (L. 6) T₂ जगाद नेत्रे परिवृत्य भीमः. — With

अयं करिकराकारः पीनस्तनविमर्दनः ।
 गोसहस्रप्रदाता च क्षत्रियान्तकरः करः ।
 अनेन याज्ञसेन्या मे भीम केशा विकर्षिताः ।
 पश्यतां कुरुमुख्यानां युष्माकं च सभासदाम् । [10]
 एवं त्वसौ राजसुतं निशम्य
 भुवन्तमाजौ विनिपीड्य वक्षः ।
 भीमो बलाद्बाहुमुष्ट्य दोम्बी-
 मुर्धेननादाय समस्तयोधान् ।
 उवाच यस्यास्ति बलं कुलं च [15]
 रक्षत्वसौ मेऽद्य निरस्तबाहुः ।
 दुःशासनं जीवितमुत्सृजन्त-
 माक्षिप्य योधास्तरसा महाबलम् ।
 क्रुद्धो रणेऽतीव करं करेण
 उत्पाप्य वीरः सहसैव राजन् । [20]
 दुःशासनं तेन तु वीरमध्ये
 जघान वज्राशनिसंनिभेन ।

तस्मिन्कृते भीमसेनेन रूपे
 इष्टा च तच्छोजितं पीयमानम् ।
 संप्राद्वंश्चित्रसेनेन सार्धं
 भीमं रक्षो भाषमाणा भयार्ताः ।
 युधामन्युः प्रद्रुतं चित्रसेनं [5]
 महानीकं स्नाम्बवाज्राजपुनः ।
 विद्याध चैनं निमित्तैः पृषत्कै-
 र्यपेतभीः सप्तभिराशुमुकैः ।
 पदाक्रान्तः सर्वबलैर्हिहानो
 महोरगः क्रोधविषं सिस्सुः । [10]
 निवृत्त पाञ्चालजम्बविष्य-
 त्रिभिः शरैः सारथि चाप्यविष्यत् ।
 ततः सुपुङ्गेन सुपत्रितेन
 सुसंशिताग्नेन शरेण धूरः ।
 भाकर्णमुकेन समाहितेन [15]
 युधामन्युस्तस्य क्षिरो जहार ।

lines 7-8, cf. lines 3-4 of 935*. — (L. 9) K₁ च (for मे). K₄ अत्र (for वि-). — (L. 10) K₁ सतां तदा (for सभासदाम्). — After line 10, K₄ ins.:

ममेक्षितं चैवमनेन सर्वं
 कृतं मया यत्तवमेव कृतम् ।
 सत्यं प्रतिष्ठां कुरु मा निरर्था
 सुजातिजाता न वृथा वदन्ति ।
 अन्यत्पयोर्कं रुषिरे पिबामि [5]
 पिबन्तु मे खादिलगाः शृगालाः ।
 त्वं चैवमेषां तु समानभूतो
 मनुर्न मे त्वस्ति कृताकृतस्य ।

— (L. 13.) Bomb. ed. तं प्रतिगृह्य (for बाहुमुष्ट्य). — For lines 15-22, T₂ subst.:

एवं युवाणस्य तु भीमसेन
 उत्पाटयामास भुजं महात्मा ।
 ततः स रावन्तमतीव रष्टः
 संताडयामास मुजेन तेन ।
 भीमोऽपि दुद्राव सुतं द्वितीयं [5]
 मृगं यथा सिंहश्चिब्रान्ते ।
 तमप्यभिद्रुत्व महाबलं बली
 निगृह्य चैनं परमेग कर्मणा ।
 उत्क्षिप्य उड्ग्राम्य च तूर्णमेनं
 भूमौ तथा निष्पिपेयाय वीरः । [10]
 अस्ति विकीर्णं विमलं चकार
 कण्ठे समाक्रम्य च वैपमानम् ।
 कृत्वा तु रूपं परमं सुरैर्द्रं
 कालान्तकाभ्यां सङ्घतं तदानीम् ।

विद्याधं वक्षः स महोरगस्य [15]
 युधामन्यस्य क्षत्रियसन्तस्य ।

[With lines 5-16 in the above substitution, cf. lines 42-53 of App. I (No. 30).]

(L. 1) K₁ भीमसेनस्य (for 'सेनेन). K₂ V₁ रूपं. —
 (L. 2) B₂ om. च. V₁ B₂-s D₂ D₂-a.s. 7 जनाः;
 T₂ सेन (for च तत्). — (L. 3) T₂ तं प्राद्वत् (for संप्रा-
 द्वत्). — (L. 4) T₂ भीमं (for रक्षो). K₂ भाषमाणा.
 — (L. 5) B₂ स्वधामन्युः. B₂ प्रद्रुताद्यः — (L. 6) K₂ B₂
 D₂-s महानीकस्तु (K₂ 'स'); V₁ B₁-4 D₂ D₂-a.s. 7
 सहानीकस्तु; D₂ T₂ सहानीकं तु (for महानीकं स). — (L. 7)
 Ś₂ निमित्तैः; K₂ निमित्तैः. Ś₂ K₂ पृषत्कैः; K₂ पृषत्कैः. — (L. 8)
 Ś₂ K₂ व्यपेतभीः. B₂ मुकैः; B₂ जेनैः; D₂ मुकैः (for मुकैः).
 — (L. 9) K₂ पदाक्रान्तस्य इव; V₁ पदाक्रान्तो भोग इव; B₂-s
 D₂ D₂-a.s. 7 T₂ सं (B₂ आ)क्रान्तभोग इव (for पदाक्रान्तः
 सर्ववत्). B₂ सर्व इव (for सर्ववत्). — (L. 10) B₂ D₂
 सुपुङ्गुः (for सिस्सुः). — (L. 11) Ś₂ K₁-s विवृत्त (for
 निवृत्त). Some MSS. पांचाल. Ś₂ K₂ B₂ पां (Ś₂ प)चाळमव;
 K₂ पांचालजगत्स्य (sic). — (L. 12) Ś₂ K₁-s चाम्बविष्यत्;
 K₁ चास विष्यत्, V₁ B (except B₂) D (except D₂-s)
 T₂ अ (T₂ चा)स पट्टिः (for चाम्बविष्यत्). — After line
 12 D₂ reads from 8.61.17 up to एते सुवे in 8.62.3*.
 — (L. 13) K₁ om.; V₁ B₂-s D₂ D₂-a.s. 7 सुपत्रितेन;
 D₂ सुपत्रितेन. — (L. 14) D₂ तरक्षिताग्नेन (sic) (for
 सुसंशितं). T₂ वीरः (for धूरः). — (L. 15) K₂ भाकर्णमुकेन
 (for 'मुकेन). — (L. 17) K₂ विविहते (for इते प्रातरि).

तस्मिन्हते भ्रातरि चित्रसेने
क्रुद्धः कर्णः पौरुषं दर्शयानः ।
दुद्राव तस्याण्डवानामनीकं
प्रत्युद्यातो नकुलेनामितौजाः ।

[20]

भीमोऽपि हत्वा तत्रैव दुःशासनममर्षणम् ।
पूरयित्वाञ्जलिं भूयो रुधिरस्योग्रनिखनः ।

34

After 8. 62. 31, N T₂ Ca. c ins.:

ततः क्रुद्धो वृषसेनो महात्मा
ववर्ष ताविषुजालेन वीरः ।
महारथावेकरथे समेतौ
शरैः प्रभिन्दन्निव पाण्डवेयौ ।
तस्थिन्नये निहते पाण्डवस्य
क्षिप्रं च खड्गे विशिखैर्निकृते ।
भीमार्जुनौ वृषसेनाय क्रुद्धौ
ववर्षतुः शरवर्षं सुधोरम् ।
अथाब्रवीन्मारुतिः फल्गुनं तु
पश्यस्त्वेनं नकुलं पीडयन्तम् ।

[5]

[10]

अयं च नो बाधते कर्णपुत्र-
स्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातु कार्णिम् ।
स तन्निशम्यैव वचः किरीटी
रथं समासाद्य वृकोदरस्य ।
कपिध्वजं केशवसंगृहीतं
प्रेषीदुग्रो वृषसेनाय वाहम् ।

[15]

35

After 8. 62. 59^{ab}, K₄ Dn₁ D₄ (marg.). 6-8 ins.:

मुमोच तूर्णं विशिखान्महात्मा
वधे धृतः कर्णसुतस्य संख्ये ।
आरक्तनेत्रोऽन्तकशत्रुहन्ता
उवाच कर्ण भृशमुत्सर्ग्यस्तदा ।
दुर्योधनं द्रौणिमुखांश्च सर्वा-
नहं रणे वृषसेनं तमुग्रम् ।
संपश्यतः कर्णं तवाद्य संख्ये
नयामि लोकं निशितैः पृषत्कैः ।
यमस्य यावद्धि जना वदन्ति

[5]

— (L. 18) K₃ क्रुद्धस्तु कर्णः. S₂ दर्शयानाः. — (L. 19) B_{2.5} विद्रानयत्; B₄ Dn₁ D_{2.6.7} T₂ व्यद्रावय (D₆ 'व त'त् (for दुद्राव तत्). B₂ प्रवीरः (for अनीकं). — (L. 20) K₃ प्रत्यु-
द्ययौ; B₄ D_{2.4.7} 'द्याते. B₂ नकुलेनामितौजाः; D₆ फाल्गुनाया';
D₇ नकुलेना'; T₂ प्रत्यनीकं महौजाः. — T₂ om. lines 21-22.
— (L. 21) D₂ भीमोपि संख्ये हत्त्वैव (for the prior half).
B₂ D₃ अमर्षणः. — (L. 22) B₄ Da₁ D_{1.8.5.7} भूमौ (for
भूयो). Some MSS. -निःखनः. D₂ रुधिरोग्रेण वर्चसा (for
the post. half).

34

(L. 2) S₂ इष्वजालेन (sic) (for इषु'). D₂ वीरौ; D₅
वीराः (for वीरः). — (L. 3) B₂ महारथावेकरथेन वीरा (sic).
— (L. 4) K₃ स (for प्र-). — T₂ ins. after line
4: Dn₁ after line 6:

अन्ये च संहत्य कुरुप्रवीरा-
स्ततो न्यघ्नन्शरवर्षैरुपेत्य ।
तौ पाण्डवेयौ परितः समन्ता-
त्संहूयमानाविव हव्यवाहौ ।

[(L. 1) T₂ संगत्य (for संहत्य). — (L. 2) Dn₁ निघ्नन्.
Dn₁ उपेतौ. — (L. 3) Dn₁ समन्तान्; Bom. ed. समेतान्. —
(L. 4) T₂ श्रद्धेयमाना इव हव्यवाहौ.]
— T₂ om. lines 5-14. — (L. 5) B₂ om. D₃ रणे
(for रथे). S₂ निहिते; V₁ B Da₁ D_{1-5.7} विह (D₂ 'हि)ते.
— (L. 6) B₂ खड्गैर् (for खड्गे). D₃ निशितैर् (for
विशिखैर्). K₃ निकृते; K₄ निहते; B₂ निकृत्य (for निकृते).
— (L. 7) S₂ वृषसेनश्च (for 'नाय). — (L. 8) K₃
वाणवर्ष (for शर'). — (L. 9) K₁ दारुभिः (for मारुतिः).

Some MSS. फाल्गुनं. S₁ K_{1.2.4} B₂ तं (for तु).
— (L. 10) K₃ पश्यन्; B₂ आसाद्य (for पश्यस्य). S₁ K₁₋₃
[इ]मि; K₄ [इ]मं (for [ए]मं). S₁ K₁₋₃ D₂ पीडयति; V₁
B_{2.3.5} Dn₁ पीडयमानं (for पीडयन्तम्). — (L. 11) V₁
B₁₋₃ धावति (for बाधते). — (L. 12) S₁ K V₁ D₆ कर्ण;
Da₁ D₅ वाणि (for कार्णिम्). — B₂ reads lines 13-14
twice. — (L. 13) B₂ om.; D₂ [अ]थ (for [ए]व).
— (L. 14) S₂ रथा; D₂ बलं; D₃ सव्यं (for रथं). Cc
cites समासाद्य (as above). — Dn₁ ins. after line 14:
T₂ after the insertion following line 4:

अथाब्रवीन्नकुलो वीक्ष्य वीर-
मुपागतं शातय शीघ्रमेनम् ।
इत्येवमुक्तः सहसा किरीटी
आत्रा समक्षं नकुलेन संख्ये ।

[(L. 1) T₂ [अ]जुनं (for [अ]जवीन्). — (L. 2) T₂
उपागतः.]
— (L. 16) B (except B₂) Dn₁ D_{2.3.7.8} T₂ उद्यो
(for द्यो). Dn₁ T₂ वृषसेनस्य (for 'नाय). V₁ B_{2.5}
वाहान्; Ca वाहम् (as above). — Colophon om. in.
S₁ K V₁ B Da₁ D_{1.2.4-8}. — Adhy. name: Dn₁ वृषसेन-
युद्धं नकुलपराजयः; D₃ T₂ वृषसेननकुलयुद्धं. — Adhy. no.:
Dn₁ 84; T₂ 90.

35

With lines 1-2, cf. 8. 62. 59^{ab}. D_{6.8} om. lines 1-3.
K₄ D₄ om. lines 1-2. — (L. 6) D₆ अयं (for अहं).
D_{6.7} om. तम्. K₄ D₃ अयं रणेहं वृषसेनमुग्रं. — (L. 8) D_{6.8}
सुपुखैः (for पृषत्कैः). — (L. 9) K₄ Dn₁ D₄ ऊनं च तावद्

भवद्भिः सर्वैर्मम स्नुहंतोऽपौ । [10]
एको रथो मद्विहीनस्तरस्वो
अहं हनिष्ये भवतां समक्षम् ।
संरक्ष्यतां रथसंस्थाः सुतोऽय-
महं हनिष्ये वृषसेनमेनम् । [15]
पश्चाद्वधिष्ये त्वामपि संप्रमृद-
महं हनिष्येऽर्जुन आजिमध्ये ।
तमद्य मूलं कलहस्य संख्ये
दुर्योधनापाश्रयजातदर्पम् ।
त्वामद्य हन्तास्मि रणे प्रसह्य
अस्यैव हन्ता युधि भीमसेनः । [20]
दुर्योधनस्वाधमपुरुषस्य
यस्यानयादेष्ट महान्क्षयोऽभवत् ।
स एवमुक्त्वा विनिमृज्य चापं
लक्ष्यं हि कृत्वा वृषसेनमाजौ ।

36

K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3-7} Co ins. after 8. 62: T₂
after 8. 63. 2:

संजयः ।

तमायान्तमभिप्रेक्ष्य वेलोदृत्तमिवार्णवम् ।
गर्जन्तं सुमहाकायं दुर्निवारं सुरैरपि ।
अर्जुनं प्राह दाशार्हः प्रहस्य पुरुषर्षभः ।
अयं स रथ आयाति श्वेताश्वः शल्यसारथिः ।

(for यमस्य यावद्). K₄ वितना (for हि जता). D₈ यमस्य
पुर्वात्मनश्चा वदामि. — (L. 10) Dn₁ सर्वैर्भवद्भिर् (by transp.).
— (L. 12) D₈ अहं वीराणां भवतां वै समक्षं. — (L. 13)
D₈ रथमुख्यैः (for 'संस्थाः'). D₈ संरक्ष्यतां रथसंस्थाः सुतोऽयं.
— (L. 14) D₈ आदौ (for अहं). D₈ वधिष्ये (for हनिष्ये)
Dn₁ उग्रं (for एनम्). — D₈ om. lines 16-17.
— (L. 17) D₄ त्वम्; D₈ त्वान् (for तम्). — (L. 18)
K₄ Dr दुर्योधनापाश्रयजातदर्पः; D₈ दुर्योधनोपाश्रयः. — D₈
om. line 19. — (L. 20) D₈ असौ च (for अस्यैव).
— D_{8.3} om. line 22. — (L. 22) K₄ Dn₁ D₄
(damaged); [S]भूत् (for Sभवत्). — (L. 23) K₄
मुक्ताविनिमृज्य (sic); D₈ च विहृष्य (for विनिमृज्य). — (L.
24) K₄ D₈ लक्ष्यं.

36

T₂ om. the ref. — (L. 1) B₂ वातोदृत्तम्; Da₁ वेलो-
दृत्तम्; Dn₁ इत्यम्; T₂ वेलोदृत्तम्. (for वेलो). — (L. 2)
D₈ दुर्निवार्यं (for 'वारं'). — (L. 3) Da₁ D_{1.4.5} पुरुषर्षभः.
— (L. 5) B₂ तेन (for येन). B₂ [अ]य (for ते). Dn₁
D₁ धनंजयः. — (L. 6) B₂ चैवं (for चैनं). V₁ B₁ समा-
ख्यातः; B₂ वांतं (for 'युक्तं'). V₁ B_{1.3} om. (hapl.) the
post. half, and the prior half of line 7. B₁ पांडवं;

येन ते सह योद्धव्यं स्थिरो भव धनंजय । [5]
पश्य चैनं समायुक्तं रथं कर्णस्य पाण्डव ।
श्वेतवाजिसमायुक्तं युक्तं राधासुतेन च ।
नानापताकाकलिकं किङ्किणीजालमालिनम् ।
उल्लमानमिवाकाशे विमानं पाण्डुरैर्हयैः ।
ध्वजं च पश्य कर्णस्य नागकक्षं महारथिनः । [10]
जालखण्डलधनुःप्रक्षयमुल्लिखन्वमिवाम्बरम् ।
पश्य कर्णं समायान्तं धार्तराष्ट्रप्रियैषिणम् ।
शरधारा विमुञ्चन्तं चारासारमिवाम्बुदम् ।
एष मन्त्रेश्वरो राजा रथाग्रे पर्यवस्थितः ।
निवच्छति हयानस्य राधेयस्यामितौजसः । [15]
शूणु दुन्दुभिनिर्घोषं शङ्खशब्दं च दारुणम् ।
सिंहनादांश्च त्रिविधान्शूणु पाण्डव सर्वशः ।
अन्तर्धाय महाशब्दान्कर्णेनाभिततेजसा ।
दोष्यमानस्य भृशं धनुषः शूणु निस्वनम् ।
एते दीर्यन्ति सगणाः पाञ्चालानां महारथाः । [20]
दृष्ट्वा केसरिणं कुटुंबं शृणा इव महावने ।
सर्वयत्नेन कौन्तेय हन्तुमर्हसि सूतव्रम् ।
न हि कर्णरानन्धः सोढुमुत्सहतेऽनघ ।
सदेवामुरगान्धवांस्त्रैलोक्यान्मचराचरात् ।
त्वं हि जेतुं रणे शक्यस्तथैव विदितं मम । [25]
भीमसुग्रे महादेवं व्यक्षं शर्वं कपर्दिनम् ।
न शक्ता द्रष्टुमीशानं किं पुनर्बोधितुं प्रभुम् ।
त्वया साक्षान्महादेवः सर्वभूतशिवः शिवः ।

Dn₁ 'वः. — (L. 7) K₄ श्वेतवाजिसंयुक्तं (for the
prior half). — (L. 8) Dn₁ नानापताकः. D₈ -सहितः;
T₂ -कलितं (for 'हं'). Dn₁ -जालमालिनीः; T₂ 'मालिकं. — B₂
om. lines 9-12. — (L. 9) B₂ उल्लमानम् (sic); D₁ उल्लमा-
नाम्; T₂ उल्लमानम्. B₂ T₂ पांडुरैः. — (L. 10) Da₁ D_{1.3}
विजयं पश्य; T₂ ध्वजोऽयं तस्य (for ध्वजं च पश्य). B₂ कौन्तेयः;
D₈ चाद्यांतं (for कर्णस्य). D₈ om. (hapl.) from the
post. half up to the prior half of line 12. B₂
नागकक्षाः; T₂ 'कक्षो. — (L. 12) K₄ कर्णः. — T₂ om. line
15. — (L. 15) D₈ [अ]भिनीजसः. — (L. 16) B₂ वृषम्
(for शूणु). — (L. 17) Da₁ D_{1.3} शूर (for शूणु). Dn₁
T₂ सर्वतः (for 'शः'). — (L. 18) K₄ महाशब्दा. —
(L. 19) Some MSS. निःस्वनः; K₄ D₈ निःस्व (D₈ 'ध्व')नं.
— (L. 20) Dn₁ दीर्यते; D₈ दार्यते. Some MSS.
पांचालानां. — (L. 21) B_{1.2.3} D₈ केसरीनं. T₂ युद्धे
(for कुटुंबं). D₁ महावने (for 'वने'). — (L. 22) T₂
सर्वोपायेन (for सर्वयत्नेन). — (L. 23) Dn₁ नरः (for शर्वः).
— (L. 24) K₄ शर्वशब्दः. — (L. 25) D₈ नयः; T₂ नये (for
नय). — (L. 26) B₂ Da₁ Dn₁ D_{1.3} T₂ महात्मानं (for
'देवं'). K₄ V₁ B₁ Da₁ D_{1.4.5} सर्वं (K₄ Da₁ D₁ 'वै'). —
(L. 27) Da₁ D_{1.3} विजुं (for प्रभुम्). — (L. 28) K₄ शर्वः

युद्धेनाराधितः स्थाणुर्देवाश्च वरदास्तव ।
तस्य पार्थ प्रसदिन देवदेवस्य शूलिनः । [30]
जहि कर्णं महाबाहो नमुचिं वृत्रहा यथा ।
श्रेयस्तेऽस्तु सदा पार्थ युद्धे जयमवाप्नुहि ।
अर्जुन उवाच ।

ध्रुव एव जयः कृष्ण मम नास्त्यत्र संशयः ।
सर्वलोकगुरुर्यस्त्वं तुष्टोऽसि मधुसूदन ।
चोदयाश्चान्हृषीकेश रथं मम महारथ । [35]
नाहत्वा संमरे शत्रुं निर्वर्तिष्यति फल्गुनः ।
अद्य कर्णं हतं पश्य मच्छरैः शकलीकृतम् ।
मां वा द्रक्ष्यसि गोविन्द कर्णेन निहतं शरैः ।
उपस्थितमिदं घोरं युद्धं त्रैलोक्यमोहनम् ।
यज्जनाः कथयिष्यन्ति यावद्भूमिर्धरिष्यति । [40]
एवं ब्रुवंस्तदा पार्थः कृष्णमङ्किष्टकारिणम् ।
प्रत्युद्ययौ रथेनाशु गजं प्रतिगजो यथा ।
पुनश्चाह महातेजाः पार्थः कृष्णमरिदमम् ।
चोदयाश्चान्हृषीकेश कालोऽयमतिवर्तते ।
एवमुक्तस्तदा तेन पाण्डवेन महात्मना । [45]

जयेन संपूज्य स पाण्डवं तदा
प्रचोदयामास हयान्मनोजवान् ।
स पाण्डुपुत्रस्य रथो मनोजवः
क्षणेन कर्णस्य रथाग्रतोऽभवत् ।
Colophon.

After S. 63. 42^{ab}, T₁ 2 G M ins.:

सहाप्सरोभिः शुभ्राभिर्देवदूताश्च गुह्यकाः ।
किरीटिनं संश्रिताः सः पुण्यगन्धा मनोरमाः ।
अमनोज्ञाश्च ये गन्धास्ते सर्वे कर्णमाश्रिताः ।
विपरीतान्यनिष्ठानि भवन्ति विनशिष्यताम् ।
यान्यन्तकाले पुरुषं विपरीतमुपद्रुतम् । [5]
प्रविशन्ति नरं क्षिप्रं सृगुणकालेऽभ्युपागते ।
ते भावाः सहिताः कर्णं प्रविष्टाः सूतनन्दनम् ।
ओजस्तेजश्च सिद्धिश्च प्रदुर्धः सत्यविक्रमौ ।
मनस्तुष्टिर्जयश्चापि तथानन्दो नृपोत्तम ।
ईदृशाश्च नरव्याघ्र तस्मिन्संग्रामसागरे । [10]
निमित्तानि च शुभ्राणि विविशुर्जिष्णुमाहवे ।
ऋषयो ब्राह्मणेः सार्धं ममजन्त किरीटिनम् ।
ततो देवगणैः सार्धं सिद्धाश्च सह चारणैः ।
द्विधा भूता महाराज व्याश्रयन्त नरोत्तमौ ।
विमानानि विचित्राणि गुणवन्ति च सर्वतः । [15]
समारुह्य समाजग्मुर्द्वैरथं कर्णपार्थयोः ।
दिदक्षवः समाजग्मुः कर्णाजुनसमागमम् ।
अन्तरिक्षे महाराज देवगन्धर्वराक्षसाः ।
एवं सर्वेषु भूतेषु द्विधाभूतेषु भारत ।
आशंसमानेषु जयं राधेयस्यार्जुनस्य च । [20]
विमानायुतसंबाधमाकाशमभवत्तदा ।

(for सर्व-). B₂ भूतः शिवः; B₅ D₃ (marg.) भूतपतिः; D₆ "हितः; T₂ "प्रियः (for "शिवः). — (L. 30) K₄ देव- (for प्राध-). — (L. 31) K₄ महाबाहु. — (L. 32) D₄ तदा; T₂ तथा (for सदा). — (L. 33) K₄ चैव (for एव). — (L. 34) V₁ सर्वभूत- (for "लोक-). V₁ B₂ यस्य; B₁ यत्वं; B₄ D_{1.5} यन्ता; D₁ D₅ (also as above) यस्तु (for यस्त्वं). V₁ तुष्टोस्ति. — (L. 35) D₄ नोदय (for चो°). D₁ T₂ रथं. K₄ V₁ D₁ महारथः (V₁ "थ). B₂ D₅ कालोयमतिवर्तते (for the post. half). — (L. 36) B₂ D₁ T₂ कर्णं; B₅ शत्रुं (for शत्रुं). Some MSS. फाल्गुनः. K₄ निर्वर्तिष्यति फाल्गुनः. — (L. 37) D₁ कर्णं. D₅ यस्य (for पश्य). K₄ मत्सरैः (for मच्छरैः). — (L. 38) D₄ निहतः. — (L. 39) V₁ निष्ठुतं (for "मोहनम्). — (L. 40) D₁ om. यज्जनाः. D₅ ये; D₆ यं (for यज्). — (L. 42) D₁ रथोत्तमाशु (for रथेनाशु). B₅ गजः प्रतिगजं यथा. Co cites प्रतिगजः (as above). — B₅ om. line 43. — (L. 43) D₁ पुनरप्याह तेजस्वी (for the prior half). B₂ D₄ अरिदम. — (L. 44) D₄ नोदय (for चो°). — (L. 46) B_{2.4} संयुज्य (for संपूज्य). T₂ च (for स). — (L. 47) D₄ प्रनोदयायास. V₁ महाजवान् (for मनो°). — (L. 48) B₅ T₂ ततो (for रथो). V₁ B₁ महाजवः; B₅ महर्षयः; D₁ D₅ T₂ महारथः; D_{1.5} (also as above) महाजयः (for मनोजवः). — (L. 49) T₂ रथं गतो (for रथाग्रतो). V₁ अवेत् (for सभवत्). — Colophon. Day of Karna's General-

ship: K₄ द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. name: B₅ कर्णवधे; T₂ कर्णाजुनसंवादः. — Adhy. no. (figures, words or both): B₁ 84; B₅ 87; D₁ 95; D₁ 79; D₄ 66; T₂ 93.

37

(L. 1) T₂ सर्वाप्सरोभिः (for सहा°). T₂ देवताश्चैव (for "दूताश्च). — (L. 2) T₁ M₄ संश्रिताः (for संश्रिताः). T₂ G₁ च (for स). — (L. 4) G₃ अरिष्ठानि (for अनि°). — (L. 5) G_{1.3} ये तु; G₂ यद् (for यानि). G₃ उपाश्रितं; M₁ इव द्रुतं (for उपद्रुतम्). — (L. 6) M क्षीणं (for क्षिप्रं). T₂ G₂ अुपागते (for "स्तु°). — (L. 7) T₂ भयाः (for भावाः). (L. 8) M₂-1 इदृश् (for सिद्धिश्). — (L. 9) T₂ मानस्तुष्टिर्. G₂ जयं. G₂ नृपोत्तमः. — (L. 10) T₂ G₁ दृढा वाचो; G₃ ईदृशानि; M दृढावेशा (for ईदृशाश्च). G₂ शुभा भावास् (for नरव्याघ्र). — (L. 12) T₂ अमर्षत (for "जन्त). — (L. 13) G₂ देवगणाश्चैव; M "गणाः सर्वे (for "गणैः सार्धं). — G₂ om. line 14. — (L. 14) T₂ महाभागाः; M₁ "राजन् (for "राज). — (L. 15) T₂ G₂ M₁ च चित्राणि (for विचि°). G₁ M₄ सर्वशः (for सर्वतः). — (L. 16) T₁ G₂ द्वैरथे (for द्वैरथं). — G_{1.3} om. line 17. — (L. 17) T₂ कुरुश्रेष्ठ (for समाजग्मुः). — (L. 18) T₁ G₃ दानवाः (for राक्षसाः). — (L. 19) T₂ भूतेषु; G₂ गतेषु (for सर्वेषु). — (L. 20) G₃ कर्णस्य विजयस्य च (for the post. half). — (L. 21) G_{2.3} विमानगणः; Madras ed. विमानायुत- (for विमानायुत-).

38

After 8. 64. 24^{ab}, Tl. : G M ins. :

वृद्धं पितरमाकोच्य गान्धारीं च यशस्विनीम् ।
 कृपालुर्धर्मराजो हि याचितः क्षममेष्यति ।
 यथोचितं च वै राज्यमनुज्ञास्यति ते प्रभुः ।
 विपश्चित्सुमतिर्वीरः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ।
 वैरं नेष्यति धर्मात्मा स्वजने नास्त्यतिक्रमः । [5]
 न विग्रहमतिः कृष्णः स्वजने प्रतिनन्दति ।
 भीमसेनार्जुनौ चोमौ माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ।
 वासुदेवमते चैव पाण्डवस्य च धीमतः ।
 स्थासन्ति पुरुषग्याप्रास्तयोर्वचनगौरवात् ।
 रक्ष दुर्योधनात्मानमात्मा सर्वस्य भाजनम् । [10]
 जीविते यत्नमातिष्ठ जीवन्मन्त्राणि पश्यति ।
 राज्यं श्रीशैव भद्रं ते जीवमाने तु कल्प्यते ।
 मृतस्य खलु कौरव्य नैव राज्यं कुतः सुखम् ।
 लोकवृत्तिमिदं वृत्तं प्रवृत्तं पश्य भारत ।
 शाम्य त्वं पाण्डवैः सार्धं रक्ष शेषं कुलस्य च । [15]
 मा भूत्स कालः कौरव्य यदाहमहितं वचः ।
 ब्रूयां कामं महाबाहो मावमंस्था वचो मम ।
 धर्मिष्ठं हितमत्यन्तं राज्ञश्चैव कुलस्य च ।
 एतद्धि परमं श्रेयः कुरुवंशस्य वृद्धये ।
 प्रजाहितं च गान्धारे कुलस्य च सुखावहम् । [20]

38

(L. 2) Tl. : G₂ कृपालुः. G₂ [S]वं (for हि).
 — (L. 4) M₂₋₄ वीरः (for वीरः). — (L. 5) Tl M₂₋₄
 नेच्छति (for नेष्यति). — (L. 6) M विन् (for न). G₂ कृष्णे.
 — (L. 7) G₂ सहोदरौ; M च सोदरौ (for च पाण्डवौ).
 — (L. 8) G₂ -मते (for -मते). — (L. 11) G_{2,3} जीवने
 (for जीविते). T₂ G_{1,2} M₁ जवन् (for जीवन्). T₂ G_{2,3}
 पश्यति. — (L. 12) Tl च श्रीश्च (for श्रीशैव). M₁
 जीवमानेषु (for 'ने तु). G₂ कल्पते. — (L. 14) Tl वृत्तं
 पश्य च (for प्रवृत्तं पश्य). — (L. 15) G₂ साक्ष (for शाम्य).
 M चेत् (for त्वं). G_{2,3} transp. रक्ष and शेषं. T₂ वलस्य
 (for कुलस्य). — (L. 16) T₂ M₁ यथा (for यदा). G₂ तम्
 (for [अ]हम्). Tl यथा ह्यमितं वचः (for the post. half).
 — (L. 17) T₂ ब्रूहि; G₂ कुर्यात्; G₂ ब्रूयाः; M ब्रूयात् (for
 ब्रूयां). M कामान् (for कामं). — (L. 18) Tl G_{2,3} इदम्
 (for हितम्). G अत्यर्थं (for अत्यन्तं). M राज्ञां. — (L. 20)
 T₂ M क्षत्रस्य च; G₂ क्षत्रियस्य (for कुलस्य च). — (L. 21)
 Tl वचमायाति संयुक्तः; T₂ G_{2,3} M₁ पथ्यमायाति संयुक्तः;
 G₂ पश्येमं याति सं. G₁ [S]वि (for हि). — (L.
 22) G₁ M₁ नरग्यात्र (for 'व्याघ्रम्). G₁ पिहिते; G_{2,3}
 निक्षिप्ता (for धीयते). — (L. 23) G₂ राजतां (for
 रोचतां). M₂₋₄ ममेतद् (for ममे). — (L. 24) Tl ततो;
 M₁ अथो (for अतो).

पथ्यमायतिसंयुक्तं कर्णो हार्जुनमाहवे ।
 न जेष्यति नरग्यात्रमिति मे धीयते मतिः ।
 रोचतां ते नरश्रेष्ठ ममेतद् वचनं शुभम् ।
 अतोऽन्यथा हि राजेन्द्र विनाशः सुमहान्भवत् ।

39

K₄ B_{2,3} Dn₁ D_{2,3,4} ins. after 1079*: V₁ Dn₁ D_{1,2}
 after line 20 of App. I (No. 40): B₂ after 8. 66. 4:
 Tl. : after 1080*:

तौ संदधानावनिष्ठं स राज-
 न्समस्त्यन्तौ चापि क्षराननेकान् ।
 संदर्शयन्तौ युधि मार्गान्विचित्रा-
 न्धनुर्धराणां प्रवरो कृताक्षौ । [5]
 तयोरेवं युध्यतोरानिमध्ये
 सुतात्मजोऽभूदधिकः कदाचित् ।
 पार्थः कदाचित्त्वधिकः किरीटी
 वीर्यान्सम्यग्बललाघवैस्तु ।
 इद्वा ततस्तं युधि संप्रहारं
 परस्परस्यान्तरप्रेक्षितो वे । [10]
 घोरं तदा दुर्विषहं रणेऽन्यै-
 र्योधाः सर्वे विस्मयमन्यगाच्छन् ।
 ततोऽथ भूतान्बन्तरिक्षे स्थितानि

39

(L. 1) D₂ सौमं दधानान् (sio) (for तौ संदधानान्). B₂
 Dn₁ D₂ च (for स). — (L. 3) Dn₁ संदर्शयेतौ; D₂ 'वेतां;
 D₂ 'वंति; Tl. : अ(T₂ जा)दर्शयेतां. K₄ V₁ B₂ Dn₁ D_{1,2}
 बुद्धमार्गान्; D₂ बुद्धमार्गान्; D₂ रणमार्गान् (for युधि नां).
 — (L. 4) Dn₁ Tl धनुर्धरौ तौ वि(T₁ 'वंताक्षौ)विषैः कृताक्षैः;
 T₂ धनुर्धरौ तौ विविधान्कृताक्षौ. — (L. 5) Dn₁ D_{1,2} युध्यते वावि-
 मध्ये. — (L. 6) Dn₁ D_{1,2} सुतात्मजे. T₂ अधिकः. — V₁ B₂
 Dn₁ D_{1,2} om. (hapl.) from कदाचित् up to त्वधिकः in
 line 7. — (L. 7) Dn₁ पार्थ. K₄ D₂ Tl. : अधिकः; D₂
 अधिकः. D₂ कदाचित् (for किरीटी). — (L. 8) V₁ B_{2,3}
 Dn₁ D₂ वीर्यान्संप्रहन् (V₁ 'दुप')लाघवैस्तु (V₁ 'क्ष'); Dn₁
 'मायावलपौरवेण; D₂ शम्यावलपौरवेण; Tl. : दिव्यासप्तारो (Tl
 'नाम्ना) वलपौरवेण. — (L. 9) B₂ तदस्त्रं; Dn₁ D_{1,2} ततस्त्रं;
 Dn₁ तयोस्तं; D₂ तदस्त्रं (for ततस्त्रं). — (L. 10) B₂ [S]वि
 (for वे). B₂ Dn₁ परस्परस्यान्तरमीक्षमाणयोः; B₂ D_{1,2} 'तर-
 (B₂ 'र')प्रेक्षि(D₂ 'ह')मीये; D₂ 'तरप्रेक्षणीयं; D₂ 'तरप्रेक्ष्ये
 वे. — (L. 11) V₁ योद्धं (for योर्). Dn₁ Tl. : तयोर् (for
 तदा). Tl अविषहं; T₂ विषहिरे (sio) (for दुर्विषहं). Dn₁ Tl. :
 [S]न्वे (for 'न्यै). — Dn₁ D_{1,2} om. line 12. — (L. 12)
 B₂ तदा (for सर्वे). K₄ D₂ अ(D₂ जा)व्यगच्छन् (for
 जम्ब*). — Tl om. from line 13 up to line 25 of App.
 I (No. 40). — (L. 13) B_{2,3,4} Tl om.; D₂ [S] वि-;

कर्णार्जुनौ तौ प्रशशंसुर्नरेन्द्र ।
भोः कर्ण साध्वर्जुन साधु चेति
हृष्टाः प्रोचुः संघशः प्रीतिमन्तः ।

40

[15]

K₄ B₂.4.5 Dn₁ D₂.6 (om. lines 13-25).₈ (om. lines 17-25) T₁ (om. lines 1-25).₂ cont. after App. I (No. 39): V₁ B₁.3 Da₁ D₁.3.5.7 Ca.c ins. after 8. 66. 4:

तस्मिन्विमर्दे रथवाजिनागाः
पदातिसंघा वसुधां व्यकम्पयन् ।
ततस्तु पातालतले शयानो
नागोऽश्वसेनः कृतवैरोऽर्जुनेन ।
राजस्तदा स्वापदवदामुक्तो
कृत्वा सुवेगं वसुधातलस्थः ।
अथोत्पपातोर्ध्वगतिर्जवेन
संदृश्य कर्णार्जुनयोर्विमर्दम् ।
अयं हि कालोऽस्य दुरात्मनो वै

[5]

D₂.8 हि (for स्य). K₄ B₂.4. T₂ [अं]तरिक्ष- — (L. 14) Dn₁ T₂ तौ कर्णपाथौ; D₂ तौ कर्णार्जुनौ (by transp.). T₂ प्रहसन् (for प्रशशंसुर्). D₃ (before corr.) वरेद्र- — (L. 15) T₂ त्वं (for भोः). Dn₁ सार्जुन (for साध्वर्जुन). D₂ भोः कर्ण साधु भोर्जुन साध्वतिप्रहृष्टाः; D₃ भोः कर्ण भोर्जुन साधु साध्वति- — (L. 16) D₆ वाचः (for हृष्टाः). Dn₁ विय- त्तु बाणी श्रूयते सर्वतोपि; D₂ प्रोचुः सघः प्रीतिमन्तो हि खस्थाः.

40

T₁ om. lines 1-25. — (L. 1) Dn₁ विमर्द. B₅ -संघान्; Dn₁ T₂ -नगैस्; D₂.8 -संकुले (for -नागाः). — (L. 2) B₅ D₂.8 पदातिघाताद्रसुधा च (D₆ प्र)कंपे; Dn₁ T₂ तदामिघातैर्दलिते भूतले च; D₂ यदामिघाता***** — After line 2, T₂ ins.:

प्रपतितह्यनागं स्यन्दनाक्षिप्तचक्रं

नृपवशतकीर्णं पार्थमसङ्कलं च ।

शिनिवृषभमथैकं प्राप्य वीरं च भीमं

सविद्युत्तशशर्तं (sic) श्वेतवाहस्य चाक्षैः ।

— (L. 3) T₂ वसन्वै (for शयानो). — (L. 4) T₂ नागः श्वेतः (for नागोऽश्वसेनः). K₄ V₁ B₂-4 D (except Dn₁ D₂.6) महोरगः कृतवैरोर्जुनस्य (B₄ Da₁ D₁.5 "नेन). — (L. 5) Da₁ D₁.3.6 तथा; D₂ पुरा (for तदा). K₄ V₁ B Da₁ D₁.3.5.7 मध्ये (for -मुक्तो). — (L. 6) B₅ D₂.6.8 बुबोध कंपाद्; T₂ प्रबोधकोपो (for कृत्वा सुवेगं). B₁.2 D₄.7 च (for सु-). Dn₁ विवेश कोपाद्रसुधातलं यः — After line 6, T₂ ins.:

स नागवीरोऽथ समुत्थितस्तदा

धरातलान्मातृवधं च संसरन् ।

— (L. 7) K₄ अथोपयादूर्ध्वगतिर्; B₂ अतोपयातोर्ध्वं; Dn₁ अथोपयातोर्ध्वं; D₂.4.8 अथोपया (D₂ "त्पपा)तोर्ध्वं; D₆ अथोपयातोर्ध्वतोः — (L. 8) K₄ V₁ B₁.2.4 Da₁ D₁.3.5.7 संचित्व

पार्थस्य वैरप्रतियातनाय ।

[10]

संचिन्त्य तूणं प्रविवेश चैव

कर्णस्य राजन्धाररूपधारी ।

ततोऽस्त्रसंघातसमाकुलं तदा

बभूव जालं विततांशुजालम् ।

तत्कर्णपाथौ शरसंघवृष्टिभि-

[15]

निरन्तरं चक्रतुरम्बरं तदा ।

तद्वाणजालैकमयं महान्तं

सर्वेऽत्रसन्कुरवः सोमकाश्च ।

नान्यत्किंचिद्दृष्टुः संपतद्वै

बाणान्धकारे तुमुलेऽतिमात्रम् ।

[20]

ततस्तौ पुरुषव्याघ्रौ सर्वलोकघनधुरौ ।

त्यक्तप्राणौ रणे वीरौ युद्धश्रममुपागतौ ।

समुत्क्षेपैर्वाक्षमाणौ सिक्तौ चन्दनवारिणा ।

सतालव्यजनैर्दिव्यैर्दिविस्थैरप्सरोगणैः ।

शक्रसूर्यकराब्जाभ्यां प्रमार्जितमुखावुभौ ।

[25]

(for संदृश्य). V₁ Da₁ Dn₁ D₁.5 विमर्दे; T₂ विवादं- — (L. 9) D₆ स; D₈ च (for हि). D₆ हि (for [s]स्य). — (L. 10) B₄ T₂ वै (T₂ वी)रप्रतियातनाय; Da₁ D₁.3.5.6 "पाद (D₂.8 "त)नाय. Ca cites प्रतियातनं. — (L. 11) Dn₁ संचित्व. K₄ B₁.3 D₂.4.7 चैवं; V₁ सैवं; B₄ Da₁ D₁.5 वै (D₅ वी)रं; B₅ D₆ चैनं; Dn₁ T₂ तूणं; D₈ सर्वं (for तूणं). B₁ प्रतिवेश (for प्रवि). K₄ B₁-3 D₅-7 तूणं; V₁ B₄ Da₁ D₁.3.4.8 तूणं (for चैव). — After line 12, D₈ reads lines 26-27. D₆ om. lines 13-25. — (L. 13) D₄.7 -संपात- (for -संघात-). D₂ -समावृत्त- (for "कुलं). D₃ ततः स्वयं घातसमावृत्तं तदा. — (L. 14) Bom. ed. बभूव जन्यं. B₂ Da₁ D₁.5 विततांशुजालं. D₂.8 बभूव तत्कुलं सर्व- तो वै. Ca cites जालं (as above). — (L. 15) B₁.2 Dn₁ D₄.7 ततः (for तत्). B₂ पार्थकणौ. V₁ -संह-; D₃ -संप्र- (for -संघ-). — D₈ om. lines 17-25. — (L. 17) V₁ B₂ Da₁ D₁.5 ततो जालं बाणमयं वियत्सं. — (L. 18) K₄ [s]- ग्रसन्; V₁ B₁-4 [अ]द्राक्षुः; B₅ चक्रुः; Da₁ D₁.5 द्रष्टुं (for ज्वसन्). — (L. 19) V₁ B₅ Da₁ D₁ दृष्टुः (for दृष्टुः). B₅ स युद्धे (for संपतद्वै). — (L. 20) V₁ B₂ Da₁ D₁.5 [s]- तिमात्रे; B₁ "चित्रे. — After line 20, V₁ Da₁ D₁.5 ins. App. I (No. 39). — (L. 21) D₂ तु (for तौ). — (L. 22) K₄ युद्धमानौ; V₁ प्रेक्ष्यामौ वै; B₁.2 Da₁ D₁.5 प्रेक्ष्य (B₁ "क्ष)माणौ; B₃ D₂.7 योक्ष्यमाणौ; B₄.5 D₄ योत्स्यमानौ; T₂ त्यक्तप्राणौ (for "प्राणौ). Da₁ D₁ युद्धश्रद्धान्; T₂ समं युद्धम् (for युद्धश्रमम्). B₂ युद्धाय समुपस्थितौ (for the post. half). — V₁ B Da₁ D₁.3-5.7 om. lines 23-27. — (L. 23) K₄ Dn₁ वीक्ष्यमाणौ. T₂ रक्तचन्दनधारिणौ (for the post. half). — (L. 24) Dn₁ सव्यालः; T₂ तौ ताल- (for सताल-). — (L. 25) T₂ चन्द्र- (for शक्र-). K₄ -मुखावुभौ;

कर्णस्तु पार्थ न विशेषयद्यदा
इदं च पार्थेन शरैर्निपीडितः ।
ततः स कर्णः शरविक्षताङ्गो
मनो दधे ह्येकशयस्य तस्य ।

41

Ś K1.2.4 Ds ins. after 8. 66. 19st (following 8. 66. 36): Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5-8 T2 Ca.c after 8. 66. 36: Ds after 8. 66. 25:

ततोऽर्जुनः कर्णमवक्रगैर्नवैः
सुवर्णपुङ्खैः सुददैरयस्त्रयैः ।
यमाग्निदण्डप्रतिमैः स्तनान्तरे
पराभिनत्कौञ्चमिवाद्रिमग्निजः ।
ततः शरावापमपास्य सूतजो

[5]

T2 नुखाबुभौ (for नुखाबुभौ). — After line 25, Ds ins.:

ततोऽर्जुनो बाणशतैः सुतीक्ष्णैः

सौतेः शरीरं व्यथयांचकार ।

— Ds om. lines 26-27. — Ds reads lines 26-27 after line 12. — (L. 26) Dn1 T1.2 कर्णोऽथ. Ds निविशेषयेद् (for न विविशेषयेद्). T1 यथा (for यदा). — (L. 27) Dn1 T1.2 भृशं (for इदं). Ds.2 पार्थस्य. Dn1 T1.2 शराभितप्तः (for शरैर्निपीडितः). — After line 27, Ks Ds.2 ins. (cf. lines 28-29):

कुदस्ततस्त्वाधिरथी तरुणी

मनो दधे चैकशये शरास्त्रे ।

[(L. 1) Ds कुदस्तु तत्राधिरविस्तरस्ती. — (L. 2) Ds मनो दधे पार्थवथाय सत्वरः; Ds 'धे चैकशरस्य मोक्षे.]

— Ds om. lines 28-29. — (L. 28) V1 Da1 D1.2 तु कर्णः; Dn1 T2 तु वीरः (for स कर्णः). Ks Ds वि (Ks वी क्षिताङ्गो. T1 ततो विमोक्तं शरवर्षमुग्रं. — (L. 29) Dn1 दधे मनो (for मनो दधे). Ks एकः; B2 चैकः; T2 [s]लैक- (for ह्येक-). V1 भयस्य; Bs.2 Ds.4 (by corr.) T2 शरस्य; T1 चशस्य Ca शयस्य (as above). B2 शरेण क्षये; Da1 D1.2 शये शरास्त्रे; D2 शराशनाय; Ds शरस्य मोक्षे (for शयस्य तस्य).

41

(L. 1) Ś1 K1.2.4 अवक्रगैः खरैः; D1 'क्रवेगैः; Ds असक्रवेगैः; T2 अवक्रगैर्नवैः. — (L. 2) Ds सुवर्णपुङ्खैः (for सुवर्णपुङ्खैः). — (L. 3) Ds यमोय- (for यमाग्नि-). Ś1 K1.2 अस्तिमाय (for 'मैः). — (L. 4) K1 कौचमिवाद्रिमग्निजः; Ks V1 'मिवा-ग्निमद्रि (V1 'द्रि)जः; B2 'मिदिर्यथाग्निजः; Dn1 T2 'मिवाद्रिम- (T2 'मुग्र)जः. Ca. c cite अग्निजः (as above). — (L. 5) Ds शरावाप्यस्य; T2 'वारन्; Co 'वापन् (as above). Ks-4 Ds अपाप्य (for अपास्य). — (L. 6) Bs Ds अनुसततश्च; T2 त्यक्त्वा अनुश्च (for अनुश्च तत्). V1 Ds शरासनोत्तमं. — (L. 7) Dn1 T2 ततो रथस्य स; Ds ततार तस्यै च; Ds तथैव तस्यै

धनुश्च तच्छक्रागसनोपमम् ।

तताप तस्यौ न मुमोह चस्त्रले

इडाहतः संश्र पुनस्ततस्ततः ।

न ह्यर्जुनस्तं व्यसने तदेविव-

स्त्रिहन्तुमार्यैः पुरुषवते स्थितः ।

[10]

ततस्तमिन्द्रावरजोऽपि संभ्रमा-

दुवाच किं पाण्डव हे प्रमाद्यसि ।

नैवाहितानां सततं विपश्चितः

क्षयं प्रतीक्षन्त्यपि दुर्बलीयसाम् ।

[15]

विशेषतोऽरीन्यवसनेषु पण्डितो

निहत्य धर्मं च यशश्च विन्दति ।

तमेकवीरं तव चाहितं सदा

त्वरस्य कर्णं सहसामिमर्दितुम् ।

न; Ca तताप तस्यौ न (as above). V1 स; B Da.1.1 च; Ds प्र- (for न). Dn1 Da.1.2 च (Da चा-) स्त्रलन् (Ds 'द्र'); T2 संचलन्; Ca चस्त्रले (as above). Ks ततः पुनस्तान्मुमोच चस्त्रले; Da1 D1.2 तताप तस्यानमुमोहवस्तुने (sic). — (L. 8) Ks om. one ततः. Ds ततस्तमे (for ततस्ततः). V1 B1.2 Da1 D1.2 प्रशीर्णमुष्टिः सुमृशादुरस्तदा; B1.2 Dn1 Da.1.1 प्रशीर्णमुष्टिः सुमृशाहतः प्रमो (B1 Da.1 'तस्तदा; Ds 'ताभवन्); B2 ब्रवान् जगौ विमिदे वृषस्तदा; Ds रराज न ग्लानिमितो वृषस्तदा; T2 प्रसक्तमुक्तैः सहसा हतप्रभः. — (L. 9) Ks तन्; V1 Dn1 Da.2 न च (for न हि). Da तद् (for तं). Ś1 Ks 'धीन्; Ś2 तदच्छ (sic) (sup. lin. तथैवी); K1 ददधीन्; (sic) Ks न संजुगे; Ks न चैव तन्; V1 B1.2 Dn1 तदेभि (B1 'क्षि; B2 'वी)वान्; B2 Ds [s]मुपेयिवान्; D2 तदेकीन्; Ds तमीविवान्; Ds T2 तदेकीन् (for तदेविवान्). Co cites इविवान् (as above). — (L. 10) Ks आर्धैः; Ks आर्धैः; Ds आर्धैः; Ca आर्धैः (as above). Ks पुरुषवते; Ks 'वतः; Ca 'वते (as above). Ds स्थितं; Ca स्थितः (as above). — (L. 11) Ks स रामावरजो (for तमिन्द्रा). Ś1 K Ds Ca [s]ति-; Dn1 Da.2 सु-; D2 [s]ति-; T2 स (for [s]ति). Ks संभ्र-मन्; Ds शसन्. — (L. 12) Ś K1.2.4 Da.1.2 transp. क्षि and हे. Ds [र]ह (for हे). B1.2 Dn1 Da.1.1 प्रमाद्यसे; B2 'मुक्षसि; D2 समीक्षसे; Ds प्रमुच्यसे. — (L. 13) Ds न वै-रिपूर्णः; Ds न वै रिपूर्णा; T2 नैवाहितं तं (for 'हितानां). — (L. 14) Ks Ds.4 प्रतीक्षन् (Ds 'क्ष)ति. Ks T2 हि (for [अ]-ति). Ks दुर्बलीयसाम्; T2 'वसं. — (L. 15) Ś K1.2 [s]-रि-; Ks V1 [s]रि. Ks व्यसनेन. Ks Ds पण्डिता. — (L. 16) Ks महत्. Ds धर्मं. Ds सुहं च (for यशश्च). Ks पण्डिते; Da1 Dn1 D1.2.2 विन्दते. — (L. 17) Ś Ks Dn1 D2.2 T2 तदेकः; Ks तथैव; V1 तथैव (for तदेक-). Ds तदा (for सदा). Ds सततं तवाहितं (for तव चाहितं सदा). — (L. 18) Ks वरस्य; T2 त्वरस्य. Ds वरसा (for सहसा). Ks [अ]भिमर्दितुः; Ds वनाभिमर्दितुः; Ds T2 विमर्दि-

पुरा समर्थः समुपैति स्वजो
विध्य त्वमेनं नमुचि यथा हरिः ।
तथास्तु देवेत्यभिपूज्य सत्वरं
जनादेनं कर्णमविध्यदर्जुनः ।
शरोत्तमैः सर्वकुलुत्तमस्त्वरं
स्तथा यथा शम्बरमम्बराधिपः ।

42

After 8. 67. 11, K₄ V₁ B D (except D_{2,8}) T₂

ins.:

ततः शरं महाघोरं ज्वलन्तमिव पावकम् ।
आददे पाण्डुपुत्रस्य सूतपुत्रो जिघांसया ।
योज्यमाने ततस्तस्मिन्बाणे धनुषि पूजिते ।
चचाल पृथिवी राजन्सशैलवनकानना ।
ववौ सशर्करो वायुर्दिशश्च रजसा वृताः ।
हाहाकारश्च संजज्ञे सुराणां दिवि भारत ।
तमिषुं संधितं दृष्ट्वा सूतपुत्रेण मारिष ।
विषादं परमं जग्मुः पाण्डवा दीनचेतसः ।

स सायकः कर्णभुजप्रमुक्तः

शक्राशनिप्रख्यरुचिः शिताग्रः ।

मुजान्तर प्राप्य धनजयस्य

विवेश वल्मीकमिवोरगोत्तमः ।

स गाढविद्धः समरे महात्मा

[10]

— (L. 19) S₂ परा; Ca पुरा (as above). K₃ om. from समुपैति up to सर्वं in line 23. S₁ K_{1.2.4} V₁ B₂ समर्थं (V₁ B₂ "र्थ")त्वमुपैति; D_{2.8.8} T₂ समर्थं समुपैति (D₂ "वेत्त"). — (L. 20) B₂ जहि त्वमेनं; D₂ D_{1.5} विध्यस्त्वमेनं; D₂ पराहितैनं; D₄ पराजहि त्वं; D₈ निपातयैनं; T₂ विपन्नमेनं; Bom. ed. भिषि त्वमेनं (for विध्य त्वं). K₂ नमुचिर् (for "चि"). V₁ हरिर्यथा (by transp.); D₄ यथेन्द्रः. Ca. c. eite हरिः (as above). — (L. 21) B_{2.8} ततस्तु; D₁ तथा सु- (for तथास्तु). B_{1.4} D₂ D_{1.3.7} ततस्तदे (D₇ "दै")वेत्यभिपूज्य; D₈ तं वासुदेवं स सु; T₂ ततस्तवेत्यभिपूज्य. — K₂ om. (?hapl.) lines 22-23. — (L. 22) D₄ शिलासितैः (for जनार्दनं). S₂ अविध्यम्. B₃ om. from सर्वं up to the end of line 24. — (L. 23) K₃ कुलुत्तमस्त्वरं; V₁ D₂ कुलुत्तमस्त्वरं (V₁ om. स्त्वरं)स्तथा. — (L. 24) V₁ D₂ D₁ यथा पुरा (for तथा यथा). B₁ शंबरशराधिपः; D₂ D_{1.5.8} रम (D₂ "स")सुराधिपः; D₂ D₁ T₂ रहा पुरावलि (T₂ "रं"); D₄ रहा बलं पुरा; D₂ तथा बलिं दैत्यपतिं सुराधिपः; Ca शम्बरमम्बराधिपः (as above).

42

(L. 1) B₁ damaged. — (L. 2) D₂ D_{1.5} आदत्त (for आददे). — (L. 5) T₂ तमसा (for रजसा). D₈ [आ]-कुलः (for वृताः). — (L. 7) V₁ B_{2.3} D₂ D_{1.5} संहितं; D₂ संधितं (for "तं"). — (L. 9). T₂ कर्णमुजाद. — (L.

विघूर्णमानः श्रुयहस्तगाण्डिवः ।

चचाल बीभत्सुरभिन्नमर्दनः ।

क्षितेः प्रकम्पे च यथाचलोत्तमः ।

तदन्तरं प्राप्य वृषो महारथो

रथाङ्गमुर्वीगतमुज्जिहीर्षुः ।

रथादवहुस्य निगृह्य दोभ्यां

शशाकं दैवान् महाबलोऽपि ।

ततः किरीटी प्रतिलभ्य संज्ञां

जग्राह बाणं यमदण्डकल्पम् ।

दीप्तोऽर्जुनः प्राञ्जलिकं महात्मा

ततोऽज्वीद्वासुदेवोऽपि पार्थम् ।

छिन्द्वास्व मूर्धानमरेः शरेण

न यावदारोहति वै रथं वृषः ।

तथैव संपूज्य स तद्वचः प्रभो-

स्ततः क्षुरं प्रज्वलितं प्रगृह्य ।

जवान कक्षाममलार्कवर्णा

महारथे रथचक्रे विमग्ने ।

43

After the addl. colophon following 8.68.13

K₄ V₁ B D₂ D₁ D_{1.3-5.7} ins.:

धृतराष्ट्र उवाच ।

तस्मिन्नु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे

[15]

[20]

[25]

[30]

10) D₂ T₂ शक्राशनिः. T₂ खे रन्वितः (for -प्रख्यरुचिः). B₂ शिताग्रैः — (L. 13) B₂ महात्मना; D₈ किरीटी (for महात्मा). — (L. 14) D₂ विघूर्णमानः; D₄ "गः"; D₈ संघूर्णमानः; T₂ विमुह्य (for विघूर्ण). B₁-गात्र- (for -हस्त-). V₁ विघूर्णमानः श्रुयगाण्डिवश्च; B₅ "नः" श्रुयस्त्वय पाण्डवश्च (sic); T₂ "नः" श्रुयहस्त-गात्रः (also as above). — (L. 16) K₄ V₁ B D₂ D_{1.3-7} T₂ क्षितिः. K₄ B_{1.2.4} D_{2.7} T₂ प्रकम्पेन. D₇ नगोत्तमः (for [अ]चलो). — (L. 17) D₄ तन्त्रंतरं (for तदन्तरं). D₁ वृको (for वृषो). V₁ महात्मा (for महारथो). T₂ उर्वी (for उर्वी-). — (L. 20) T₂ चैनं (for दैवान्). D₂ D_{1.5} तच्चा-शकत्रेण महाबलोपि. — (L. 22) T₂ चैनं (for बाणं). — (L. 23) B₃ D₂ ततो (for दीप्तो). D₁ [स]र्जुनं. B₅ ह्यञ्जलिकं. — (L. 24) T₂ स (for ऽपि). — (L. 25) D₈ मिध्यस्य. — (L. 26) T₂ वै समारोहति (for यावदा). — (L. 27) T₂ [इ]ति (for [ए]व). V₁ D₈ च (for स). B₂ प्रभो. — (L. 28) K₄ D₂ T₂ अतः (for ततः). Bom. ed. शरं (for क्षुरं). D_{2.7} प्रसह्य (for प्रगृह्य). — (L. 29) T₂ कर्णं (for कक्षाम्). D_{1.4.5} अनलार्कवर्णा; D₈ अमलक; T₂ विमलार्क (for अमलार्क). — (L. 30) B_{2.4.5} D_{2.6.7} महारथो; T₂ "रथं". B_{1.3.4} निमग्ने; D₂ D_{1.4-8} विलग्ने; T₂ विलग्ने.

43

Cf. Śalya, App. I (No. 1) — (L. 1) B₅ D₄ कथं तु (D₄

दग्धस्य रौद्रेऽहनि विद्रुतस्य ।
 बभूव रूपं कुरुसृज्यानां
 बलस्य बाणोन्मथितस्य कीदृक् ।
 संजय उवाच ।
 शृणु राजश्रवहितो यथा वृत्तो महाक्षयः । [5]
 घोरो मनुष्यदेहानामाजौ नरवरक्षयः ।
 यत्र कर्णे हते पार्थः सिंहनादमथाकरोत् ।
 तदा तव सुतात्राजश्चाविवेश महद्भयम् ।
 न संघातुमनीकानि न चैवाथ पराक्रमे ।
 आसीद्बुद्धिर्हते कर्णे तव योधस्य कस्यचित् । [10]
 वणिजो नावि मित्रायाभगाधे ह्यङ्गवा यथा ।
 अपारे पारमिच्छन्तो हते द्वीपे किरीटिना ।
 सूतपुत्रे हते राजन्वित्रस्ताः शरविक्षताः ।
 अनाथा नाथमिच्छन्तो मृगाः सिंहैरिवादिताः ।
 भग्नशृङ्गा इव वृषा भग्नद्वद्वा इवोरगाः । [15]
 प्रत्यपायाम सायाह्वे निर्जिताः सन्धसाचिना ।
 हतप्रवीरा विध्वस्ता निहृता निक्षिप्तैः शरैः ।

सूतपुत्रे हते राजन्पुत्रास्ते व्यववन्मवात् ।
 विशस्रकवचाः सर्वे कांदिशीका विचेतसः ।
 अन्योन्यमवमृशन्तो वीक्ष्यमाणा भयार्दिताः । [20]
 मामेव तूर्णं बीभत्सुर्मांसेव च वृकोदरः ।
 अभिवासीति मन्वावाः पेतुर्मेन्मुख संभ्रमात् ।
 हयानन्ये रथानन्ये गजानन्ये महारथाः ।
 आहस्य जवसंपन्नाः पादाताः प्राद्ववन्मवात् ।
 कुञ्जैः खन्दनाः क्षुण्णाः सादिनश्च महारथैः । [25]
 पदातिसंघाश्चाश्वैः पलायन्निर्मयादिताः ।
 ब्वालतस्करसंकीर्णैः सार्धहीना यथा वने ।
 तथा त्वदीया निहते सूतपुत्रे तदामवन् ।
 हतारोहास्तथा नागान्छिन्नहस्तास्तथा नराः ।
 सर्वे पार्थमयं लोकं संपश्यन्तो भयातुराः । [30]
 तान्प्रेक्ष्य द्रवतः सर्वान्भीमसेनमयादितान् ।
 दुर्योधनोऽथ स्वं सूतं वाह्ययुक्त्वेदमब्रवीत् ।
 नातिक्रमिष्यते पार्थो धनुष्पाणिर्वैवस्थितः ।
 जवन्व एव सैन्यानां शनैरन्धानचोदयत् ।

हि) (for तर्हिस्तु). — (L. 3) B₁ damaged. B₂ बभूव
 सैन्यस्य कुरुदहानां (sic). — (L. 4) B₂ रूपं तथैवन्मथिते च कर्णे
 (sic); D₄ बलस्य बाणैर्मथितस्य संख्ये. — (L. 5) V₁ कुरुक्ष्वयः;
 B₂ D₁ स महान्क्षयः (for महा). — V₁ reads line 6 on
 marg. — (L. 6) D₄ दनुजदेवानाम् (for मनुष्यदेवानाम्). B
 (except B₂) D₁ D₁ स आजौ च ग (B₂ दयावद्भवजानिनां
 (for the post. half). — (L. 7) K₄ D₂ दत्तः; B₁
 damaged; B₂ यदा; D₇ दत्तः (for दत्त). K₄ कर्णे. — (L.
 8) B₂ सुतो; D₂ सुता. D₁ D₁ स प्रविवेश (for आवि).
 B₁ महद्भयमुपस्थितं (for the post. half). — (L. 9) K₄
 न चैवापि; D₁ D₁ स न च वाथ (for न चैवाथ). K₄
 [अ]पराक्रमे; D₁ D₁ स पराक्रमः. — (L. 10) B₁ D₁
 D₁ D₁ स कर्हिचित् (for कस्य). — (L. 11) B₁ dam-
 aged. B₂ अपारे (for अगाधे). B₂ स ह्यङ्गवे; D₁ विद्रुवा;
 D₇ सागरे. B₂ स इव (for यथा). — V₁ om. lines
 12-13 — (L. 12) D₄ अपरे (for अपारे), and नष्टे (for
 हते). — (L. 13) D₁ D₁ स ततो (for हते). B₂ शरि-
 विक्षताः (sic); B₄ D₁ शरविक्ष (D₁ "क्षि"ताः. D₄ वितया
 नष्टचित्तकाः (for the post. half). — (L. 14) V₁ अनाथे.
 D₇ गजाः (for मृगाः). — (L. 15) D₄ मित्राङ्गा. D₁ वृषा
 यद्भ (for इव वृषा). — (L. 16) K₄ D₁ D₂ स प्रत्युपायाम.
 — (L. 17) K₄ D₄ निहृता. — (L. 18) K₄ [s]न्धवन्;
 V₁ D₁ दुद्रुवः; B₂ स D₄ प्राद्ववन् (B₂ "व"). — (L. 19) V₁
 विलस्त- (for "शस्त्र-). D₁ D₁ स विशस्तशस्त्र (D₄ "स्त्र-
 कवचाः; D₁ विलस्तयंत्रकवचाः (sic) (for the prior half).
 K₄ कांदिशीकान्; D₁ "भूता. D₁ विचेतसः (for "तसः).
 — (L. 20) V₁ B₂ स D₁ D₂ स वीक्ष्यमाणा. — (L. 21) V₁
 B₂ स D₁ D₁ D₁ स नूतं; D₄ हि तु (for तूर्ण). D₂ ना भव

वृकोदरः (submetric) (for the post. half). — (L. 22)
 V₁ निपेतुस्तत्र; B₂ स पेतुः सेदुक्ष (for "तुर्मेन्मुख). B₂
 संभ्रसः; B₂ संभ्रसः; D₄ भारव (for संभ्रनात्). — (L. 23) B₂
 अन्धान् (for हयान्). V₁ B₂ D₁ D₁ s transp. रथान् and
 गजान्. — (L. 24) B₂ s s (marg.) s D₁ D₁ s आहस्य
 (for आहस्य). K₄ D₁ s जवसंपन्नाः; D₄ जवनान्धान् (for
 "संपन्नाः). K₄ V₁ D₁ D₁ s पदाताः; D₁ D₁ पदातीन् (for
 "संपन्नाः). K₄ प्राद्ववन्; V₁ प्रद्ववन्; D₁ D₁ प्रववन् (for
 प्राद्ववन्). B₂ पलायंतस्य सर्वदाः (for the post. half).
 — (L. 26) K₄ चाश्वो वैः; B₁ चाश्वीवैः; D₁ चाश्वीवैः. B₂
 विद्रवङ्गिः; D₄ संघत (for पलायन्). D₁ भयादितैः. — (L. 27)
 V₁ D₁ D₁ स-संकीर्णः (for "कीर्ण). K₄ मानहीना (for सार्ध).
 B₂ सार्धः प्राप्येव काननं (for the post. half). — (L.
 28) B₂ D₇ तदामवन् (for तदामन्). D₁ सूतपुत्रे हते राजंस्तत्र
 बोधास्तवामवन् — (L. 29) V₁ B₂ D₁ D₁ स महाः; B₂
 तदा; B₂ D₁ D₁ स दवा (for the first दवा). V₁ B₂
 D₁ D₁ स दवा (for the second दवा). — (L. 30) D₁
 D₁ स सर्वे. B₂ घोरे (for लोकं). B₂ D₁ D₁ भयादिताः (for
 "तुराः). — (L. 31) D₁ D₁ संप्रेक्ष्य. — After line 31,
 D₁ ins.:

तान्दृष्ट्वा विद्रुतान्मर्षान्योवांस्तत्र सहस्रशः ।

— (L. 32) D₁ s [s]पि स्वं; D₄ स्वकं (for स्व स्वं). D₁
 संभूतं (for स्वं सुतं). V₁ D₁ D₁ स वहेत्युक्त्वा; B₂ s s D₁
 D₄ हाहाकृत्वा. — D₄ om. lines 33-34. Before line
 33, B₂ ins. दुर्योधन उवाच. — (L. 33) D₁ नातिक्रमेण नां
 पार्थो (for the prior half). K₄ B₂ s D₁ D₁ धनुष्पाणिम्.
 K₄ B₂ D₁ D₁ अवस्थितः (D₁ "ते"); B₂ व्यवस्थितः.
 — (L. 34) B₂ D₁ जयने सर्वसैन्यानां (for the prior half).

जघन्ये युध्यमानं हि कौन्तेयो मां न संशयः । [35]
 नोत्सहेत व्यतिक्रान्तं वेलाभिव महोदधिः ।
 अद्यार्जुनं सगोविन्दं मानिनं च वृकोदरम् ।
 नहत्य शिष्टान्शत्रूँश्च कणस्यानृण्यमाप्नुयाम्
 तच्छ्रुत्वा कुराजस्य शूरार्थसदृशं वचः ।
 सुतो हेमपरिच्छन्नान्शनैरश्वानचोदयत् । [40]
 रथाश्वगजहीनास्तु पदातास्तव मारिष ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रा युद्धायैव व्यवस्थिताः ।
 तान्भीमसेनः संकुद्धो घृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
 बलेन चतुरङ्गेण परिक्षिप्य निजघ्नतुः ।
 प्रत्ययुध्यन्त ते सर्वे भीमसेनं सपार्षतम् । [45]
 पार्थपार्षतयोश्चान्ये जगृहुस्तत्र नामनी ।
 अक्रुध्यत तदा भीमस्यैरणे प्रत्युपस्थितैः ।
 सोऽजतीर्य रथात्तूर्णं गदापाणिरयुध्यत ।
 न तान्नयस्थो भूमिष्ठान्धर्मापेक्षी वृकोदरः ।
 योधयामास कौन्तेयो भुजवीर्यमुपाश्रितः । [50]

जातरूपपरिच्छन्नां प्रगृह्य महर्तो गदाम् ।
 अवधीत्तावकान्सर्वान्दण्डपाणिनिवान्तकः ।
 पदातिनोऽपि संरब्धास्त्यक्त्वा जीवितमात्मनः ।
 भीममभ्यद्रवन्संस्थे पतंगा इव पावकम् ।
 आसाद्य भीमसेनं तु संरब्धा युद्धदुर्मदाः । [55]
 विनेशुः सहसा दृष्ट्वा भूतग्रामा इवान्तकम् ।
 श्येनवद्व्यचरद्भीमो गदाहस्तो महाबलः ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रांस्तावकानामपोथयत् ।
 हत्वा तत्पुरुषानीकं भीमः सत्यपराक्रमः ।
 घृष्टद्युम्नं पुरस्कृत्य पुनस्तस्थौ महाबलः । [60]
 घृष्टद्युम्नोऽपि च महानमित्रगणमर्दनः ।
 पुत्रः पाञ्चालराजस्य धनुर्धरवरो युधि ।
 विप्रहीनात्रथाश्वेन पदातीयान्समन्ततः ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रानवधीक्षितैः शरैः ।
 शरैर्निकृत्ताः समरे घृष्टद्युम्नेन तावकाः । [65]
 पञ्चविंशतिसाहस्राः कालमार्धनपदातयः ।

Bs तूर्णम् (for शनैर्). B1-3.5 प्र (B3 अ)चोदय; Dn1 प्रचो-
 दयः; D1 अचोदयन् (for 'दयत्). — After line 34,
 Bs ins.:

जघने मां हि दृष्ट्वैव धनुष्पाणिमवस्थितम् ।

— Da1 D1.5 om. (hapl.) lines 35-40. — (L. 35) V1
 जघन्यैर्; B2.4 जघान; D4 जघने (for 'न्ये). K4 B3 D3.7
 जघन्येष्वर्धमानं हि; B5 Dn1 युध्यमानं तुसंरब्धं (Dn1 हि
 कौन्तेय) (for the prior half). B2.4 कौन्तेय मां; Dn1
 हनिष्यामि (for कौन्तेयो मां). B3 नात्र; B5 [S]यन (for मां
 न). — (L. 36) K4 व्यतिक्रान्तं. V1 Dn1 नोत्सहेन्नाम (V1
 'दद्य)तिक्रान्तुं; B1.2 'हेदत्य (B1 'हे तस्य)तिक्रान्तं (for the prior
 half). — (L. 37) K4 अद्यार्जुनं. D4 अर्जुनं सहगोविन्दं (for
 the prior half). B5 reads the post. half on marg.
 — (L. 38) B3 Dn1 हन्तां (Dn1 'न्ये) शिष्टांस्तथा शत्रून् (for
 the prior half). B5 D4 सर्वं नि (B5 'वाञ्छि)हत्य कर्णस्य भविष्या-
 न्यनृणो युधि. — (L. 39) B5 श्रुत्वैतत् (for तच्छ्रुत्वा). — (L.
 40) K4 देव- (for हेम-). D4 प्रति- (for परि-). D4 प्रचो-
 दयत्. — (L. 41) V1 Dn1 र (V1 अ)थाश्वनाग- (for 'गज-).
 Da1 D1-हीनां तु (for 'नास्तु). Da1 D4 पदातास्. K4 चैव;
 Da1 D1.5 तत्र (for तव). K4 मारिषः. — (L. 42) V1 B1
 Da1 D1.5 प्राद्वन्ति (V1 'त) हवैरिव; D4 प्रायुध्यन्त शनैः शनैः.
 (for the post. half). — (L. 43) Da1 D1.5 यद् (for
 तान्). K4 घृष्टद्युम्नस्य. — D4 om. lines 44-55. — (L.
 44) K4 Da1 D1.5 चतुरङ्गेन. B2.5 Dn1 संकुल्य (B2 'तो)
 जघ्नतुः शरैः (for the post. half). — (L. 45) V1 प्रति-
 युध्यन्त; B5 आयुध्यन्त च; B5 प्रत्युपस्थितं (for प्रत्ययु). — (L.
 46) B5 अन्ये (for चान्ये). — (L. 47) B5 अयुध्यत (for
 अकु). K4 Dn1 रणे (for तदा). Dn1 तदा (for रणे).

B2 Dn1 पर्यवस्थितैः; B5 प्रत्युपस्थितः. — (L. 49) K4 भूमि-
 स्थान्. B1 धर्मप्रेक्षी; B2 धर्माकाक्षी; D7 'क्षेपी (for 'पेक्षी).
 — (L. 50) B1 D3.7 अथाश्रितः; B2 Da1 D1.5 समास्थि (B2
 'श्रि)तः. B5 स्ववीर्यबलमाश्रितः (for the post. half). — (L.
 51) B5 गदामादाय वेणितः (for the post. half). — (L.
 52) B4 अत्रवीत् (for अवधीत्). — (L. 53) Dn1 संत्यक्त्वा
 प्रियं (for संरब्धास्त्यक्त्वा). — (L. 54) K4 अभ्यद्रवत्. B5
 Dn1 ज्वलनं यथा (for इव पावकम्). — (L. 55) B5 ते (for
 तु). — (L. 56) D4 [आ]विष्टो (for दृष्ट्वा). V1 B2 Da1
 D1.5 भूतग्राम; D4.7 'ग्रामम्. D4 इवान्तकः — (L. 57) B2.5
 D4 व्यचरन्; B3 Dn1 विचरन् (for व्यचरद्). K4 श्येनवद्व्य-
 चिरद्भीमो (sic) (for the prior half). — (L. 58) B1
 'साहस्र्यांस; Da1 D1 'सास्. B5 तावकांस्तान् (for 'कानाम्).
 D4.7 व्यपोथयत् (D4 'न्). K4 B3 Da1 Dn1 D1.5 ताव-
 कान्सम (K4 Dn1 'नव)पोथयत् (for the post. half). — (L.
 59) Da1 [आ]त्मपुरुषानीकं (for तत्पुरु). B5 भीम- (for
 सत्य-). — D4 om. lines 60-73 — (L. 60) B1 Dn1
 तस्यौ तत्र (for पुनस्तस्यौ). — V1 Dn1 om. lines 61-70.
 — (L. 61) B2.5 Da1 D1.5 श्रीमान् (for महान्). B2.5
 अमित्रकुलः; D1 अमित्रारिगण- (hypermetric) (for 'त्रगण-).
 B1-मर्दितः (for -मर्दनः). — (L. 62) Da1 D1.5 धनुर्वेद-
 (for 'धर-). B (except B3) रणे (for युधि). — (L.
 63) K4 D3 विप्रहीनान् (for 'लीनान्). B2 रथाग्रे तु
 (marg. 'स्ते तु); Da1 D1.5 'क्षेपैः (for 'श्वेन). B5 विप्रहीन-
 रथाश्वेन (for the prior half). Da1 D1.5 सर्वतस्तान् (for
 पदातीयान्). — (L. 64) Da1 D1.5 'साहस्राणि. — Da1 D1.5
 om. lines 65-70. — (L. 65) B5 निकृत्ताः समरे तत्र (for
 the prior half). — (L. 66) = line 81. — (L. 67)

हत्वा तत्पुरुषानीकं दृष्टयुक्तो महाबलः ।
भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदश्यत ।
तं पारावतवर्णांश्च कुट्टं कुट्टान्तकोपमम् ।
दृष्टयुक्तं रणे दृष्ट्वा त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् । [70]
धनंजयो रथानीकमभ्यवर्तत वीर्यवान् ।
माद्रीपुत्रौ तु शकुनिं सात्यकिश्च महारथः ।
जवेनाभ्यपतन्द्दष्टा निम्नन्तः सौबलं बलम् ।
तस्याश्ववारान्सुबद्धन्विनिहत्य क्षितैः शरैः ।
तमभ्यधावंस्वरितास्ततो युद्धमभूच्छदा । [75]
धनंजयोऽपि चाभ्येत्य रथानीकं तव प्रभो ।
विश्रुतं त्रिषु लोकेषु व्याक्षिपद्गण्डिवं धनुः ।
कृष्णसारथिमायान्तं दृष्ट्वा श्वेतहयं रथम् ।
अर्जुनं चापि योद्धारं त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् ।
विप्राहीना रथाश्चैन गजैश्च परिवर्जिताः । [80]

पञ्चविंशतिसाहस्राः कालमार्त्तन्वदातयः ।
हत्वा तत्पुरुषानीकं पाञ्चालानां महारथः ।
पुत्रः पाञ्चालराजस्य दृष्टयुक्तो महारथः ।
भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदश्यत ।
महाबलपुत्रैः श्रीमानमित्रगणसूदनः । 851
पारावतसवर्णांश्च कोविदारमहाध्वजम् ।
दृष्टयुक्तं दृष्ट्वा प्राद्रवन्त भयाङ्गसम् ।
गान्धारराजं शीघ्राक्षमनुसृत्य यशस्विनौ ।
न चिरात्प्रत्यदश्येतां माद्रीपुत्रौ ससात्यकी ।
चेकितानः शिखण्डी च द्रौपदेयाश्च मारिष । [90]
हत्वा त्वदीयं सुमहत्सैन्यं शङ्कामथाधमम् ।
ते सर्वे तावकान्प्रेक्ष्य द्रवमाणान्पराङ्मुखान् ।
अभ्यद्रवन्निघांसन्तो वृषाजित्वा यथा वृषाः ।
सेनावशेषं तं दृष्ट्वा तव सैन्यं पराङ्मुखम् ।

K₄ महारथाः. — (L. 68) K₄ D₄.7 प्रत्यपवत (for "दृश्यत").
— (L. 69) B₂.5 पारावतसवर्णांश्च (for the prior half).
— B₁.2 om. line 71. — (L. 71) D₄1 D₁.5 अभ्यद्रवत
(for "वर्तत"). — (L. 72) V₁ शकुनिः. D₄1 D₁.5 महाबलः.
— After line 72, B₂.5 ins.:

गान्धारराजं शीघ्राक्षमनुसृत्य परंतपौ ।

— (L. 73) B₁-3 D₁.4.1 अभ्यपतद्; B₅ आपतदुर्. K₄
वृष्टो; B₁-3 D₇ दृष्ट्वा; B₅ दृष्टौ (for दृष्ट्वा). K₄ निम्नन्तं; B₄
D₄1 D₅ निम्नतः (for "प्लतः"). D₁ बलः. B₅ D₄1 प्रभो
(B₅ "तौ") दौर्घोषनं बलं (for the post. half). — After
line 73, B₂.5 ins.:

तेषां शकुनिमासाद्य तत्र युद्धमभून्महद् ।

— (L. 74) D₄ तव (for तस्य). V₁ तस्याश्वानश्वमाद्रीश्च; B₁
"श्वान्श्च गजानाञ्च"; D₄1 D₁.5 "श्वान्सादिनश्चान्चौ"; D₄1 "श्वसादीन्सुबद्धन्"
(for the prior half). D₄ संनिहत्य. — B₂.5 om. lines
75-88. — (L. 75) D₄1 D₅ समभ्यधावंस् (for तमभ्य).
D₅ त्वरितस्य; D₄ कुरवस्. K₄ तयोर्; B₁ D₄1 D₄ तत्र (for
ततो). D₄1 महद् (for तदा). — D₄ om. lines 76-77
— (L. 76) K₄ चाभ्येत्य. — (L. 77) V₁ तत्र (for त्रिषु).
D₄1 गांधीवं विक्षिपन्धनुः (for the post. half). — (L. 78)
D₄1 आधातं. D₄ ततः (for रथम्). K₄ V₁ दृष्ट्वा श्वेतहयं हयं
(for the post. half). — (L. 79) D₄ समुत्सृज्यद्दृष्टसैन्यं
(sic) (for the prior half). V₁ प्रापयन् (for "द्रवन्"). —
(L. 80) D₄1 D₁.5 विप्राहीनरथाश्चेना (D₁ "ता"); D₄1 D₄
"हीनरथाश्चैव (for the prior half). D₄1 D₁.5 नृपैश्च;
D₄1 शरैश्च. K₄ B₄ D₄.7 परिहीनि (K₄ "नि") ताः; V₁ B₁.3
"कीर्तिताः; D₄1 "कर्षिताः; D₄ "वारिताः. — (L. 81) =
line 66. D₄ पांचाल्येन पदातयः (for the post. half). — (L.
82) D₄1 तान्पुरुषव्याघ्रः. Some MSS. पंचालानां. K₄ V₁

D₁ महारथाः. D₄ निहताः पुरुषव्याघ्रा भीमसेनं परीप्सता. — V₁
om. (hapl.) line 83. — (L. 83) D₄ ततः (for पुत्रः).
Some MSS. पंचालः; D₄ पांचाल्यः. D₄ पुत्रो गजम् (for
दृष्टयुक्तो). D₄1 D₅ महाबलः; D₄1 "मन्तः; D₁ "जवः.
— (L. 84) K₄ प्रत्यपवत (for "दृश्यत"). — (L. 85) V₁
"दर्शनः; D₄1 D₁.4.5 "दर्शनः (D₅ "न"); D₄1 "तापवः (for
"सूदनः). — (L. 86) D₄1 पारावत- (for वारा"). D₄1
"सवर्णांश्च. D₅ "महाध्वज. D₄1 कोविदारमयं ध्वजं; D₄ "रथ-
ध्वजम् (for the post. half). — (L. 87) K₄ B₁.4
D₄1 D₄.7 दृष्टयुक्तं (for "दृष्ट्वा"). D₄1 D₄ रणे (for "रथं").
D₄1 D₄ त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् (for the post. half).
— (L. 88) D₄ गंधारराजं. D₄1 D₁.7 अनुसृत्य (for "सृत्य").
V₁ यशस्विने; D₇ मनस्विनौ. — (L. 89) D₄1 D₁.5 अविरात्.
D₄.4 माद्रीपुत्रा (D₄ "त्रः"). K₄ ससात्यकिः; D₄ "त्वत्तौ (for
"त्वकी). — (L. 91) B (except B₁) D₄1 D₁.5 शंसन्; D₅
शंखा. D₄1 D₅ तथा (for अथ). K₄ अथाधमम्; B₁.2 अथो-
धमम् (B₂ "तु"); D₄1 D₁.5 उपाधः; D₄ अथाधनशम् (sic) (for
अथाधमम्). — (L. 92) B₅ आन्सवांस (for ते सर्वे). K₄ स-
वांस (for प्रेक्ष्य). K₄ द्वावमानान्; B₅ D₄1 द्रव (D₄ "वं")-
तोपि; B₅ D₄ "तो वै (for "माणान्). — (L. 93) K₄ अभ्यद्रवज.
D₄1 D₁.5 जिघांसन् (D₅ "द्" (submetric) (for "मन्तो").
B₅ D₄ अभ्यद्रवंत (D₄ "वति") निम्नन्तो; D₄1 "वर्तत संरग्धान् (for
the prior half). V₁ B₄.5 D₄ वृषं (for "पाच"). V₁ B₅
D₄1 D₁.5 दृष्ट्वा (for जित्वा). D₅ कथा (for यथा). B₅ वृषा
यथा (by transp.); D₄1 D₁.4.5 यथा वृषः. — (L. 94) K₄
सेनावशेषे; V₁ "वसंतं. D₅ तद् (for तं). B₂.5 D₄1 D₁.5
अथ सेनावशेषं तु (D₄1 om. तु; D₁ "वं च; D₅ "वे च) (for
the prior half) V₁ पराङ्मुखाः. B₂.5 D₄1 D₁.4.5
तव पुत्रस्य (D₄1 D₁ सैन्यस्य) पण्डितः (for the post. half).

व्यवस्थितं सव्यसाची चुक्रोध बलवत्तदा । [95]
 घनंजयो रथानीकमभ्यवर्तत वीर्यवान् ।
 विश्रुतं त्रिषु लोकेषु व्याक्षिपद्वाण्डिवं धनुः ।
 तत एतान्शरै राजन्सहस्रान्समवारयन् ।
 रजसा चोद्धतेनाथ न स किंचिद्विद्वद्व्यत ।
 अन्यकारीकृते लोके शरभूते महीतले । [100]
 दिशः सर्वा महाराज तावकाः प्राद्रवन्भयात् ।
 भज्यमानेषु सैन्येषु कुरुराजो विशां पते ।
 परानभिमुखंश्चैव सुतस्ते समुपाद्रवन् ।
 ततो दुर्योधनः सर्वानाजुहावाथ पाण्डवान् ।
 युद्धाय भरतश्रेष्ठ देवानिव पुरा बलिः । [105]
 त एतमभिवर्तन्त सहिताः समुपाद्रवन् ।
 नानाशस्त्रसजः सर्वे भर्त्सयन्तो सुहृदुः ।
 दुर्योधनोऽप्यसंभ्रान्तस्तानरीक्षिशितैः शरैः ।
 व्यघ्रमद्युधि राजेन्द्र घोररूपो विशां पते ।

तत्राद्भुतमपश्याम तव पुत्रस्य पौरुषम् । [110]
 यदेनं पाण्डवाः सर्वे न शेकुरतिवर्तितुम् ।
 नातिदूरापयातं तु कृतबुद्धिं पलायने ।
 दुर्योधनः स्वकं सैन्यमपश्यच्छरविक्षतम् ।
 ततोऽवस्थाप्य राजेन्द्र कृतबुद्धिस्त्वामजः ।
 हर्षयन्निव तान्योधानिदं वचनमब्रवीत् । [115]
 न तं देशं प्रपश्यामि पृथिव्यां पर्वतेषु च ।
 यत्र यातास्व वो हन्युः पाण्डवाः किं सृतेन वः ।
 अल्पं च बलमेतेषां कृष्णौ च भृशविक्षतौ ।
 यदि सर्वेऽत्र तिष्ठामो भ्रुवो नो विजयो भवेत् ।
 विप्रयातांश्च नो भिन्नान्पाण्डवाः कृतकिल्बिषाः । [120]
 अनुसृत्य वधिष्यन्ति श्रेयास्त्रः समरे वधः ।
 सुखं सांप्रामिको मृत्युः क्षत्रधर्मेण युध्यताम् ।
 मृतो दुःखं न जानीते त्रेल्य चानन्यमश्नुते ।
 शृणुध्वं क्षत्रियाः सर्वे यावन्तः स्थ समागताः ।

— (L. 95) B₄ व्यवस्थितः. B₅ क्रुद्धोऽथ (for चुक्रोध). B_{2.5} D_{1.5} द्वैवाव (D₁ 'द्वे वो [sic]; D₅ 'द्वैताव') स्थितं संख्ये युध्यन् (B₅ क्रुद्धः प) रवार्दनः (D₁ 'नं). — V₁ D₄ om. lines 96–97 — (L. 96) D₁ D_{1.5} घनंजयः. K₄ अभ्यद्रावत (for 'वर्तत). — (L. 97) B₁ damaged. B₅ विश्रुतस्. K₄ B₂ व्याक्षिपन् (for 'पट्). — (L. 98) B₅ तव (for तत). V₁ तु तावः; B₂ D_{4.5} एनावः; B₅ सेनां; D₁ एनम् (for एतावः). B₂ शरत्रातैः; B₅ महाराजः; D₁ शत-
 त्रैतैः (for शरै राजन्). V₁ B₂ D₁ D_{1.4.5} सहसा; B₅ मार्गणैः; D₁ सहसा (for 'स्रान्). V₁ B₅ D₃ समवारयत्;
 B₂ D₁ D_{1.4.5} 'किरत् (D₄ 'न्) (for 'रयन्). — (L. 99) D₁ तमसा (for रजसा). B_{1.4} D₅ चोद्धतेन; D₁ संवृ (for 'चोद्ध'). B_{2.5} [आ]जौ (for [अ]थ). D₄ न स किंचिद्विद्वद्व्यते (for the post. half). — (L. 100) K₄ दूरीभूते; V₁ पुरीः; B₁ D₁ रजोः; B_{2.5} शरीः; B₄ D_{2.7} हरी (for शर). — (L. 101) D₁ योद्धाः सर्वे (sic) (for दिशः सर्वा). K₄ प्राद्रवद्; D₄ प्रद्रवन्. — (L. 102) B₅ संतमानेषु (for भज्य). D₁ संमत्यमाने सैन्ये तु (for the prior half). — (L. 103) K₄ अभिमुखस्. D₁ D_{1.4.5} परेषामात्मनश्चैव (for the prior half). D₄ सेनां तां समुपाद्रवन् (for the post. half). — (L. 105) D₄ भरतश्रेष्ठो. B₁ बलीः. — (L. 106) V₁ तदैनम्; D₁ त एवम् D₄ तपनं (for त एनम्). D₁ D_{1.5} अभिवर्षतः; D₄ समरजैतः (for अभिवर्तन्त). D₅ om. सहिताः. K₄ समुपाद्रवत्. — D₁ om. line 107. — (L. 107) D₄ ततः (for नाना-). K₄ शस्त्रभूतः (for 'सृजः). D₄ क्रुद्धा (for सर्वे). — (L. 108) D₁ om. the prior half. D₄ [S]थ (for स्रि). D₄ संभ्रामस्. V₁ नरान्; B_{2.4} D₁ रणे; D₄ अनौ (sic) (for अरीन्). D₄ व्योस्थितैः (for निशितैः). — D₁ D₄ om. line 109. — For line 109, D₁ subst.:

तत्रावधीततः क्रुद्धः शतशोऽथ सहस्रशः ।
 तसैन्यं पाण्डवेयानां योधयामास सर्वतः ।
 — (L. 110) K₄ अपश्यामस्. V₁ D₄ विक्रमं; D₁ पौरुषी.
 — (L. 111) D₄ त एव (for यदेनं). K₄ अनिवर्तितुं; D₄ प्रतिवीक्षितुं (for अतिवर्तितुं). — (L. 112) D₁ D_{1.5} दूरेपया-
 तस्. V₁ तद्धि शूरा पलायतं (for the prior half). K₄ V₁ कृतबुद्धिः. D₄ नावित्रारापयापांचबुद्धिपलायते (sic). — (L. 113) K₄ सरवीक्षितं. D₄ अभिवीक्ष्य सुविक्षतं (for the post. half). — For lines 112–113, D₁ subst.:

यदेकः सहितान्सर्वान्रणेऽयुध्यत पाण्डवान् ।
 ततोऽपश्यन्महात्मा स स्वसैन्यं भृशदुःखितम् ।
 — (L. 115) D₄ हर्षयन्ते मे वा शल्यो यामिदं वनमब्रवीत् (sic).
 — (L. 116) D₁ D_{1.5} न तं पश्यामि देशं च (for the prior half). D₁ यत्र याता भयार्दिताः (for the post. half).
 — (L. 117) B₅ यत्र माता नरो अन्यः (sic); D₁ गतानां यत्र वै मोक्षः (for the prior half). D₁ पाण्डवात्. B₅ सृतेन; D₁ गतेन (for सृतेन). — (L. 118) V₁ D₁ D_{1.5} स्वखं (for अल्पं). D₄ मर्यते वसमेतेन (sic) (for the prior half). K₄ भृशवीक्षितौ. — (L. 119) V₁ च; D₄ तु (for स्र). D₁ अथ सर्वान्हन्तिष्यामि (for the prior half). K₄ B₅ भ्रुवं. D₁ हि (for नो). K₄ [S]भवत् (for भूवेत्). — (L. 120) V₁ B_{2.5} D₁ D_{1.5} तुवो; B_{1.4} तुनो; D₁ D₄ ततो (for च नो). K₄ B D₁ D₄ 'किल्बिषान् (for 'षाः). — (L. 121) K₄ अनुसृत्य (for 'सृत्य). D₁ वधिष्यंती. D₁ D₅ श्रेयं नः; D₄ श्रेयो नः. — (L. 122) K₄ V₁ B_{2.5} D₁ D_{1.4.5} सुखः. K₄ D₁ संग्रामिको (for सांग्रा). D₅ मृत्युं. B₁ जीवतां; D₄ युध्यतः (for 'ताम्). — (L. 123) V₁ मृत्योर् (for मृतो). K₄ B₂ D₁ D_{1.3.5.7} न दुःखं (by transp.). D₄ जानाति. D₁ चानंतम् (for 'नन्यम्). — (L. 124) D₄

यदा शूरं च भीरुं च मारयत्यन्तको यमः । [125]
को नु मूढो न युध्येत मादृशः क्षत्रियव्रतः ।
द्विषतो भीमसेनस्य क्रुद्धस्य वशमेष्यथ ।
पितामहैराचरितं न धर्मं हानुमहंय ।
न हि धर्मोऽस्ति पापीयान्क्षत्रियस्य पलायनात् ।
न युद्धधर्माच्छ्रेयोऽन्यः पन्थाः स्वर्गस्य कौरवाः । [130]
अचिरेण हता लोकं सर्वे योधाः समाप्नुत ।
एवं भ्रुवति ते पुत्रे सैनिका भृशविश्रुताः ।
अनवेक्ष्यैव तद्वाक्यं प्राश्रयन्सर्वतोमुखम् ।

Colophon.

44

K₁ V₁ B_D (except D_{2,3}) T_{1,2} G M₃₋₄ ins. after

8. 68: M₁ ins. (lines 13-16 only) after 8. 68. 60:

संजय उवाच ।

हते वैकर्तने कर्णे कुरवो भयपीडिताः ।
वीक्षमाणा दिशः सर्वाः पलायन्ते स्म सर्वतः ।
वीरं तु निहतं श्रुत्वा शत्रुभिः परमाहवे ।
सर्वे दिशोऽन्वकीर्यन्त तावका भयमोदिताः ।
ततोऽजहं चक्रुस्ते राजन्मोहाः समन्ततः । [5]
वार्यमाणा मयोद्दिग्मास्तत्र पुत्रेण भारत ।
तेषां तु मरमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतवर्मन ।
अजहं ततश्चक्रे शल्पस्यानुमते नृप ।
योधैर्महारवैः सार्यं कृतो भारत तावकैः ।
हतावशेषैस्त्वरितः शिबिरायैव द्रुमुवे । [10]

44

G₁ om. the ref. — (L. 1) D_{n1} राजन् (for कर्णे).
G₂ कुरवोनि भयान्विताः (for the post. half). — D_s om.
lines 2-4. — (L. 2) Some MSS. वीक्ष्यमाणा. K₁ पलायन्ते.
K₁ सर्वशः; B₁ D_{2,3} सर्वशः (for 'तः'). D_{n1} पर्ववेतुः सह-
सशः; T_{1,2} G M₃₋₄ पलायन्त सहसशः (for the post.
half). — (L. 3) D_{n1} कर्णे तु; T₁ M₃₋₄ राजभिः; T₁ G राजभिः
(for वीरं तु). D_{n1} T_{1,2} G M₃₋₄ दृष्ट्वा (for श्रुत्वा). T₁
M₃₋₄ राजस्य कर्मणेन वा (T₁ हा); T₂ राजस्य इव तस्मान्नाह;
G₁ राजस्य कर्मणाग्रजहः; G_{2,3} राजस्य रावणेन वै (G₂ वा) (for
the post. half). — (L. 4) D_{2,3} D_{1,2} स वै; D_{n1}
T_{1,2} M₃₋₄ भीता; D₂ सर्वा; G₂ दिशो (for सर्वे). G₂ भीता
(for दिशो). K₁ [5] निवकीर्यत; D_{n1} विदीर्यत; D₂ कुकीर्यत
(sic); T₁ द्रवलेवे; T₂ व्यदकत; G M₃₋₄ द्रवलेव (for अन्वकी-
र्यन्त). D_{n1} क्षतविश्रुताः; T_{1,2} G M₃₋₄ भयपीडिताः (for
'मोदिताः'). — (L. 5) V₁ [5] जहं (for अजहं). D₂ T_{1,2}
G M₃₋₄ ततो महारवं (T₁ G₂ 'व') चक्रुः (for the prior
half). K₁ योधाः * * *; D_{n1} योधाः सर्वे; D₂ T_{1,2} G M₃₋₄
यो (M₃₋₄ यौ) वा राजन् (by transp.). D₂ T₂ (also as
above) सहसशः (for समन्ततः). — (L. 6) B_{1,2} निवार्य-
माणा (hypermetric). D₂ T_{1,2} G₂ M₃₋₄ मुहोदिता (for
भयो'). D_{n1} निवार्यमाणाभ्योदिताश्च (for the prior half).
D_{n1} तावका भृशदुःखिताः (for the post. half). — (L. 7)
D_{2,3} D₁ तन् (for तु). D_{2,3} D_{1,2} जासाय (for आज्ञाय).
M₃ तु (for ते). D_{n1} पुनो दुर्बोधनस्तत्र (for the post. half).
— (L. 8) D₂ G M₃₋₄ अपहारं (for अर्धं). B₁ सुतं
(for सुत). D₂ T_{1,2} G सुतस्यानुमतेन च (T₁ ह) — (L.
9) K₁ D_{n1} D₂ T_{1,2} G M₃₋₄ कृतवर्मा रवेःपूर्वं (K₁ रवेः
सर्वं; D₂ T₁ G_{2,3} रवेःपूर्वं) (for the prior half). T₂
रावकः; G₂ तावकैः; G₂ सैनिकैः (for तावकैः). — (L. 10) V₁
D₂ T_{1,2} G M₃₋₄ हतावशिष्टैव (for 'शेषैव'). D_{n1} नारायण-
यधैव (for the prior half). D₂ द्रुमुवे (for [५] व दृ').

गान्धाराणां सहस्रेण शकुनिः परिवारितः ।
 हतमाधिरथिं दृष्ट्वा शिविरायैव दुद्रुवे ।
 कृपः शारद्वतो राजन्नागानीकेन संवृतः ।
 महता मेघकल्पेन शिविरायैव दुद्रुवे ।
 अश्वत्थामा ततः शूरो विनिःश्वस्य मुहुर्मुहुः । [15]
 पाण्डवानां जयं दृष्ट्वा शिविरायैव दुद्रुवे ।
 संशप्तकावशेषेण बलेन महता वृतः ।
 सुशर्मापि ययौ राजन्वीक्षमाणो भयातुरान् ।
 दुर्योधनोऽपि नृपतिर्हतसर्वस्व आतुरः ।
 ययौ शोकसमाविष्टश्चिन्तयन्विमना बहु । [20]
 छिन्नध्वजेन शल्यस्तु रथेन रथिनां वरः ।

प्रययौ शिविरायैव वीक्षमाणो दिशो दश ।
 ततोऽपरे सुबहवो भारतानां महारथाः ।
 प्राद्वन्त रणं हित्वा भयाविष्टा विचेतसः ।
 अश्रुकण्ठा भयोद्विग्ना वेपमानाः सुविह्वलाः । [25]
 कुरवः प्रदुताः सर्वे दृष्ट्वा कर्णं निपातितम् ।
 प्रशंसन्तोऽर्जुनं केचित्केचित्कर्णं महारथाः ।
 व्यद्वन्त दिशो भीताः कुरवः कुरुसत्तम ।
 तेषां योधसहस्राणां तावकानां महामृधे ।
 नासीत्तत्र पुमान्कश्चिद्यो युद्धाय मनो दधे । [30]
 हते कर्णे महाराज निराशाः कुरवोऽभवन् ।
 जीवितेष्वथ राज्येषु दारेषु च धनेषु च ।
 तान्समानीय पुत्रस्ते यत्नेन महता विभो ।

— V1 om. (hapl.) lines 11-12. B1 om. (hapl.) 11-16. G1.3 read line 11 after line 16. — (L. 11) D8 परवीरहा (for परिवारितः). — D4 om. lines 12-18; D8 T1.2 G M2-4 om. line 12. — (L. 12) B1 चाधिरथि. — D8 T1 G2 M1 read lines 13-16 after 8. 68. 60. T2 M3 read lines 13-16 after line 18. G2 reads lines 13-14 after 8. 68. 60. M2.4 read lines 13-14 after line 18. — (L. 13) V1 D4 D1.5 शारद्वतोपि राजेंद्र (D4 'द्रे) (for the prior half). Dn1 T1.2 G M भारत (for संवृतः). — (L. 14) B1 damaged. Dn1 महामेघनिमिनाशु (for the prior half). — G2 om. lines 15-16. B3 reads 15-16 after line 18. — (L. 15) D8 T2 G1 विनिःश्वस्य. Dn1 पुनः पुनः (for मुहुर्मुहुः). — After line 16, G1.3 read line 11. D8 T1.2 G1.3 M2-4 om. line 17. — (L. 17) Some MSS. संशप्तक. B3.5 संशप्तकावशिष्टेन; Dn1 'न्वशिष्टेन (for 'वशेषेण). B3.5 बलेन परिवारितः (for the post. half). — (L. 18) B3 partly damaged. T2 G2 च (for [अ]पि). B2 महाराज (for ययौ राजन्). G1 तूर्ण (for राजन्). Some MSS. वीक्ष्यमाणो. B2.3 Dn1 D8 T1.2 G M2-4 भयादितः (D8 'तं) (for 'तुरान्). — After line 18, T2 M3 read lines 13-16; M2.4 lines 13-14. — (L. 19) K4 V1 B1-3 D3.4 तु; M2-4 च (for ऽपि). D8 प्रययौ; T1.2 G M2-4 स ययौ (for नृपतिर्). B1 मृतः; T1.2 G M2-4 हत- (for हत-). K4 'सर्वस्वम्. D4 D1.5 निःश्वस्य; Dn1 बाधवः (for आतुरः). D4 हतस्त्वो भयातुरः (for the post. half). — (L. 20) D8 T1.2 G ज्ञातिशोकसमा (D8 T1 'मवा)पत्रश्च; M2-4 ज्ञातिशोकावसन्नश्च (for the prior half). D4 [अ]भवन् (for बहु). D8 T1 G1.3 चिन्तयित्वा मुहुर्मुहुः (for the post. half). — (L. 21) K4 B1.4 D2.7 हीनध्वजेन (for छिन्न). D4 [स]पि (for तु). K4 वर. — (L. 22) B1 damaged. Some MSS. वीक्ष्यमाणो. — (L. 23) K4 D2.7 T2 G3 M2-4 सुबहवो; B3 D4 D1.5 [स]पि बहवो; D8 T1 G1 तु बहवो.

G2 ततोपरेण बहुशो (for the prior half). V1 B1.2 D4 D1.3.5 M2-4 भरतानां. — (L. 24) D8 प्राद्वन्ति. B1 रणं कृत्वा; B2 D4 रणं त्यक्त्वा; Dn1 T2 मयत्रस्ता; D8 रणे भीता (for रणं हित्वा). T1 G M2-4 व्यद्वन्त दिशो भीताः (for the prior half). Dn1 T2 हियाविष्टा (for भया). K4 विचेतनाः; V1 damaged (for विचेतसः). D8 कुरवः कुरुसत्तम; T1 G M2-4 भयाविह्वलचेतसः (for the post. half). — T2 om. lines 25-27. M2.4 read lines 25-26 after line 28. — (L. 25) V1 damaged; B2 D4 साङ्गनेत्रा; B3 D8 T1 अश्रुनेत्रा; G1.3 अश्रुकर्णा; G2 आसृक्ठा (sic); M2.3 सासृक्ठा; M4 सासृकर्णा (for अश्रुकण्ठा). G2 शूरोद्विग्ना (for भयो). Dn1 असृक्क्षरतः सोद्विग्ना (for the prior half). B3 D7 पतमाना (for वेप). V1 B1.4 D8 G M2-4 भयातुराः (V1 'रैः); B2 सुविह्वलाः; Dn1 T1 तथातुराः (for सुविह्वलाः). — (L. 26) Dn1 दुद्रुवुः; D8 T1 G M2-4 प्राद्वन् (for प्रदुताः). — (L. 27) In V1, the portion from ऽर्जुनं up to 8. 69. 6 is lost on a missing folio. D4 कचित् (for the second केचित्). D5 कर्णे. B2.3.5 महारथं; D4 'र्णवे (for 'रथाः). — G1 om. (hapl.) from line 28 up to the end of this passage. — (L. 28) K4 विद्वन्त; D8 T1 G2.3 M2-4 प्राद्वन्त (D8 'ति). D8 T1 G2.3 M2-4 रणे (for दिशो). B2 D4 कुरुसंक्षये (D4 'यं) (for 'सत्तम). — After line 28, M2.4 read lines 25-26. — (L. 29) M2-4 योध- (for योध-). — (L. 30) T2 नास्ति (for नासीत्). G2 ततः (for तत्र). K4 D8 परान् (for पुमान्). B2 नासीत्कश्चन नरो वै. B3 D4 'लक्षित्युमांस्तत्र (D4 'मानन्वो) (for the prior half). B2 D4 तत्र युद्धे; B3 योद्धुं यो *; D8 यत्र योद्धुं; T1 यस्तु योद्धुं. T2 यस्तद्युद्धे; G2.3 यस्तु युद्धे; M2-4 योत्र युद्धे (for यो युद्धाय). K4 B1.4 D4 D1.3.5.7 योद्धुं यो मन आदधे (K4 'धौ) (for the post. half). — (L. 31) D8 T1.2 G2.3 M2-4 कर्णे हवे (by transp.). — (L. 32) Dn1 [अ]पि; T2 G2.3 च (for [अ]य). B2 D4 दारेषु राज्येषु (by transp.). — (L. 33) B4.5 D4 D1.4.5 प्रभो; Dn1 विभुः (for विभो). — (L.

निवेशाय मनो दध्रे दुःखसोकसमन्वितः ।
तस्याज्ञां क्षिरसा तेषपि प्रतिगृह्य विशां पते । [35]

विषण्णवदना दीना न्यविशन्त महारथाः ।
Colophon.

34) D⁴ युद्धायैव (for निवेशाय). D⁴ दध्रे (for दध्रे). — (L.
35) B² D⁴ ते हि; Dn¹ योधाः; D⁶ T¹ G⁸ M^{2.3} दीनाः; T²
दीना; G² दीनः; M⁴ हीनाः (for तेषपि). B² Dn¹ परि- (for
प्रति-). — (L. 36) D⁶ om. from वदना up to चार्तराष्ट्रो न
in 8. 69. 39^d. Dn¹ राजन् (for दीना). D⁶ G² M²⁻⁴
विषण्णमनसो भीता (G² सीत्वा; M^{2.3} हीना; M⁴ दीना); T² G²

विषण्णवदना शूरा (for the prior half). B² न्यकर्त (for
न्यविशन्त). T² क्षिराय विनिर्द्युः; G² क्षिरा शत्रुन्महाबलः
(for the post. half). — Colophon om. in D⁶ G¹;
V¹ missing. *Adhy. name*: Dn¹ क्षिरप्रवाणः. — *Adhy.*
no. (figures, words or both): B¹ 93; B² 82; B³
110; B⁴ 96; D¹ D¹ 105.

CRITICAL NOTES

 The Critical Notes mainly cover observations and explanations on the Constituted Text. Exegetical notes figure but occasionally to help the reader to follow the text easily, and they are put in at places where he may regard our text a bit out of the way in adopting a particular reading. Additions and Corrections to the Critical Apparatus are included in rectangular brackets.

This adhyāya and the next one, containing just 69 stanzas or 138 lines in the Northern recension, are compressed in 20 stanzas or 40 lines in the Southern recension. The substance of both the recensions is the same, but their text is widely different. The possible explanation of such divergence is that the older or original (i. e. pre-manuscript) version of the Karna-parvan may not have contained this portion at all; but when the contents of parvans describing the fight between the Pāṇḍavas and the Kauravas were remodelled, the Northern and Southern redactors composed the portion, each in their own way. The remodelling of these parvans included shorter and longer descriptions of the contents of each parvan. In the shorter version, Saṃjaya reports to Dhṛtarāṣṭra the death of the commander or the Senāpati. Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to give a detailed report of the fight, of those who fought and died, as also of those who were still living (कुरुणां सृज्यानां च के नु जीवन्ति के मृताः (8. 4. 3). Then Saṃjaya gives to Dhṛtarāṣṭra a list of those warriors who fought and died (8. 4. 11 to 8. 4. 87). Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to state the names of warriors who were still living (अहताब्धस मे सत् येऽत्र जीवन्ति केचन 8. 4. 88). He then mentions the names of those warriors who still stood by the side of Duryodhana. Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to narrate full details of the fight including the death of the principal warrior. The main portion of the parvan then begins with adhyāya 6. In the case of the Droṇa-

parvan the same method of narration is adopted. There the first ten adhyāyas are devoted to the preliminary narrative, and the main portion of the parvan begins with adhyāya 11. Similar plan seems to have been adopted in the case of Śalya-parvan as well. The N and S recensions in the case of the Droṇa and Śalya parvans, however, are identical, but that is not the case with the Karna-parvan. Why they should differ so widely in the case of this parvan alone is a matter of speculation. My own conjecture is that the *original* form of Karna-parvan did not contain the first five adhyāyas of the constituted text, at any rate, the first two adhyāyas. They were introduced at different epochs, independently by the S and N redactors, on the models of the Droṇa and Śalya parvans. It is on that account that the text in these two recensions differs so widely.

It may be mentioned here that the text of the concluding adhyāya of the Karna-parvan similarly differs in the N and S recensions. The question has been discussed in the Introduction, and the conclusions arrived at are stated in full details there.

15 After 8. 1, 15, three Devanāgarī MSS. from the Sarasvathī Mahal Library in Tanjore add the following:—

भो ब्राह्मण महाप्राज्ञ शस्त्रशास्त्रविशारद ।
शान्तिं कुरु मदीयानां नृपाणां दीनचेतसाम् ।
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा द्रोणपुत्रो महाबली ।
उवाच हर्षजननं कुरुसंजीवयन्निव ।
अहं च कर्णशल्यौ च भवन्तो भ्रातृभिः सह । [5]
पाण्डुपुत्रान्विजेष्यामो देवैरपि सुरक्षितान् ।

ततो दुर्योधनो राजा कर्णे प्राह महाबलम् ।
महन्तं चाभिषेचामो जहि शत्रुत्समागतान् ।
वैशंपायन उवाच ।

मत्रं कृत्वा ततः सर्वे कर्णेमेवान्येष्वेवम् ।
सेनापत्यं च संप्राप्य सप्तपुत्रो महाबलः । [10]
कृत्वा च संक्षयं तेषां शत्रूणां जयगृदिनाम् ।
ततस्तेषां महाराज बभूवाद्भुतदर्शनम् ।

[(L. 1) TE "शास्त्रविदां वर. — (L. 3) TE, TJ
महाबलः. — (L. 4) TE हर्षमनुलं (for "जननं). — (L. 13)
TC [अ]द्भुतदर्शनम्.]

These three MSS. were not at all used for our Critical Apparatus, as they did not deserve any consideration. The present passage is inserted in these MSS. at an awkward place. There was no question of Aśvatthāman being approached by Duryodhana. The passage thus constitutes a very late addition probably by a novice who wanted to try his hand in composing stanzas in the Epic style.

32 [Crit. App. line 3: read युक्ता for युक्ता.]

39 [Crit. App. line 12: read प्रव्यवितं for प्रव्यवितं.]

42 [Crit. App. line 6: read Ba.s for Ba-s.]

48 The text of this stanza is based on MSS. of the Central group of the N recension. It should be noted that both Ś₁ and Ś₂ have a blank space for 48^{ab}; K₁ omit 48^{ab}; K₂ originally had a lacuna for 48^{ab}, but it was made good *sec. m.* Some six MSS. of the N recension which were collated but not actually used for the Critical Apparatus, five of which come from Tanjore, omit the entire stanza. The Southern recension has nothing corresponding to this stanza. I think that this stanza is probably in explanation of the contents of the preceding stanza, viz., तच्छ्रुत्वा मा व्यथा कार्ष्णिहिणे न व्यथते मनः. My own view is that the original text of the N recension did not contain the stanza, but it crept in from the quotation from a commentary (of Devabodha!) by way of a popular saying to support the doctrine in हिंसे न व्यथते मनः, and got gradually admitted into the text of the N recension. Arjunamīśra (who, as is well known, has incorporated and expanded Devabodha's commentary), cites this stanza in extenso in his commentary after explaining the word हिंसे-हिंसे देहिहिंसे। यस्मादभावी भावी वा क्षयो राजव्रतं प्रति। अभातो तस्य वा प्राप्ति न दुःखः कुर्वते व्यथाम्। असायमर्थः। अभावी न भवति यः। भावी अवश्यभावी। अर्थः शुभाशुभरूपः। यस्मादभावी भावी वेति

पक्षान्तरम्। तत्र न भावी क्षाय, अभावी अवेदिक्षयः। न दुःखेति। व्यथते (व्यथते) भाव्यभाविनोः। तयोःप्राप्ति न व्यथते। शुभस्वप्नातो न विधीदति, अशुभस्वातो न व्यथति। एतद्विपर्यये न दास्यति(?)।

Caturbhuja and Nilakantha have both copied the above explanation with some alteration, but have not quoted the lines. I, therefore, am led to believe that the stanza did not exist even in the original of the N recension but crept in after the commentary (or commentaries of Devabodha and) of Arjunamīśra became popular. I farther think that Arjunamīśra first quoted this stanza from his predecessor's work where such stray stanzas are often cited.

2

1 *) आबस्तमुखाः—With their mouths all dry or parched. आबस्त = आबुष्क, from the strong base of बुष्.

5 *) *अनिष्टानि—Unwelcome, not quite pleasant to look at. The emendation is necessitated by the fact that the term अनिष्ट which means unwelcome, bad, or evil portent, did not acquire that sense in such an early period to which the text of the Epic belongs. The term निष्ट, meaning evil omen, suggesting approaching death, is a very old term found in works on Indian system of medicine like Caraka and Suśruta. अनिष्ट in that sense can be obtained by Prothesis, but is not found used in early works, and hence it must be regarded as very modern. Our oldest MSS. Ś K₁ support अनिष्ट, the emendation concerning only the case-termination.

3

13-14 Note that the most important events of this parvan, according to Saṃjaya, are the drinking of the blood of Duṣṣāsana by Bhīma on the battle-field, and the death of Karṇa and his

2 *) मनसमिदुतात्मनः—With my heart or soul perturbed because my mind was misdirected (दुष्प्रवृत्तेन मनसा). The words दमस् and आत्मन् are often regarded as synonyms, and hence an attempt seems to have been made to avoid duplication. That is why some MSS. of the N recension changed दमस् into तमस्, while others, including those of the S recension, substituted the easier reading.

5

3 *) कृतान्तरमाः शल्ये—Depending on Śalya who, after Karna's death, would command the Kaurava army for the use of their weapons.

12 [Crit. App. line 3: *read* अक्षौहिणी for अक्षाहिणी.]

15 References to events recorded in the Droṇa-parvan in our Critical Apparatus were supplied from the Bombay edition of that parvan. As a portion of the Critical edition of that parvan is now available, I shall supply them wherever possible. B. 7. 29. 48-49 = 7. 28. 40-41.

21) B. 7. 47. 22 = 7. 46. 22.

23) B. 7. 45. 23 = 7. 44. 9-13.

24 *) कृतनिश्चयः—Taking a bold or firm stand. The word निश्चय (from (नि+श्चि) being somewhat obscure, has led the redactors to have the easier reading कृतनिश्चयः.

28) B. 7. 32. 65 = 7. 31. 63.

31 [Crit. App. line 1: *read* For the event, cf. 7. 47. 7 for The event!]

32) B. 7. 30. 12 = 7. 29. 11-12.

44 [Crit. App. line 5: *om.* T₂ & G.]

47) मावेडकाः—Cf. 1. 59. 29* and 2. 31. 13*. The word मावेडक or मावेडक signifies a tribe, but its correct form has been a matter of much speculation. Sukthankar resorted to emendation in fixing the text as मावेडकाः. The evidence of MSS. is divided, suggesting मावेडक, मावेडक, मच्छिडिक or मच्छडिक as the possible form, thus dispensing with the need to go in for an emendation as Edgerton has done. To me it appears that this tribe comes from the Eastern coast, a region in the neighbourhood of modern Maṇchaliṇpatam. If this conjecture is correct, मच्छिडिक or मच्छडिक may be the correct word. Dr. B. C. Law, however, has not recorded any of these names in his "Tribes in Ancient India".

57 *) Note lacunae in Ś K₁; made good (*sec. m.*) in K₂.

60 B. 7. 21. 21 = 7. 20. 16.

62 B. 7. 33. 71 = 7. 32. 49.

64 26* = B. 7. 25. 34 = 7. 24. 32-33. — [Crit. App. 26*, line 2: *read* अम्बहसहितः for अम्बहसहितः]

66 B. 7. 25 = 7. 24; B 7. 23 = 7. 22.

71 B. 7. 23 = 7. 22.

73 B. 7. 28 = 7. 27.

77 B. 7. 14 = 7. 13.

81 [Crit. App. line 8: *read* cont. after 33*: *for* ins. after 81^{ab}.]

3-7 Cf. lines 21-22 of 7*.

15 *) नामन्यत—Did not (even) consider his equal.

17 *) अवादीनम्—अप + अदीनम्, very much depressed, an instance of *lect. diff.* giving rise to a large number of fanciful variants.

20 [Crit. App. line 19: *delete* 'After the above, M₂ reads 1, 6 of 46*'. — Last line: *read* T₂ for T₁.]

25 [Crit. App. line 1: *read* Dn₁ for Dn.]

32 *) समुद्रसेव विपुकाः—विपुका or पिपुका means a small frog which has no sufficient strength to swim or cross the ocean.

44 *) पिपुकाः—Small drops of water which cannot quench the thirst (from पु or पृ).

54-55 These two stanzas explain a simile, दूतपक्ष इव द्विजः, broached in 53^d, and may have been introduced into the text of the Epic at a very late stage. ŚK₁. 2. 4 omit only 54^{ab}, but retain 54^{ad}-55^{ad}. B₂ T₁ omit both the stanzas, and yet I have retained them in my text, as in these MSS. the omission may well be due to haplography. That the ŚK group which is notorious for haplographical omissions retains them is a strong ground to keep them in the constituted text, though I admit their secondary character. Compare in this connection 8. 55. 71-73, where the simile of द्वीप is expanded in a similar fashion, no MS. omitting the st. there. It may therefore be assumed that explanations of similes form a peculiarity of the Epic style, which leaves nothing for the reader to imagine.

65 *) कुण्डलाभ्यां—In exchange for ear-rings.

72 *) एतानि दिवसानि—The word दिवस in the neuter gender gradually became obsolete in Classical Sanskrit. See the variants, which obviously are prompted by the unusual gender of the word.

76 ^{ab}) न हन्यामर्जुनं यावत्तावत्पादौ न धावये—Cf. 3. 243. 15; 8. 46. 38. In the Ghosayātrā section of the Āraṇyaka parvan, Karna, after the incident of the defeat by the Gandharvas and the subsequent release of the Kauravas by the Pāṇḍavas, made a proposal to Duryodhana, that the latter, like Yudhiṣṭhira, should perform a Rājasūya sacrifice after killing the Pāṇḍavas. In that context, Karna

makes a solemn promise or takes the vow that he would not wash or get washed his feet till he had killed Arjuna.

77 *) वल भीतो—Note the genitive case of the source of fear against Pāṇini's rule: भीतार्थानां भयहेतुः.
80 *) अचिन्तयन्—Pre. p., meaning unmindful.

93 *) *दिष्टं—It was a thing destined to happen, अवश्यंभावि, and that is why Karṇa met his death at the hands of Arjuna. The first half of the stanza borrows its predicate हुते कर्णे किमवधीत् from 97^d, and should not be construed with दिष्टं. ŚK_{1.2.4} read दिष्टं, while the remaining MSS. read हुष्टं and हुष्टा. Dhṛtarāṣṭra often uses the term दिष्टं in the course of his wailings. Cf. 8. 1. 49^a and several other passages. —[Crit. App. line 6: read *दिष्टं for हुष्टं.]

106-108 Ś₁ K₁₋₃ read these stanzas only once and that too here; Ś₂ omits them along with 109; while the remaining MSS. read them twice, first after the reference in 8. 4. 88. I think these stanzas are out of place at 8. 4. 88, particularly 108, and hence I considered that the proper place for them was just here. The omission in Ś₂ is due to the damaged folio of the codex from which it was copied. That Ś₂ does not read them at 8. 4. 88, clearly shows its concurrence with Ś₁ K₁₋₃.

6

6 [Crit. App. line 8: delete 'Ś K_{1.2} तदा;'.]

14 *) सुनीतैरिह सर्वायैः etc.—If all things are properly co-ordinated, even destiny may become favourable.

20 *) इविष्यत्तुः—More effective or valuable.

24) B. 7. 5. 17=7. 5. 12-20.

34) 71*=8. 26. 45 (see P. K. Gode Commemoration Volume). Arjunamiśra notes that this stanza, in some versions, occurs just before the Karṇa-bhīṣeka, i. e., after 8. 6. 34. If our K₁ represents that version, it should have omitted it at the latter place, but it does not. It may be noted, however, that our K₁ is a queer mixture of older versions of N conflated with S. The text of the stanza seems to have been corrupt from very early times, say, from the days of Vimalabodha at least. At any rate he considered the stanza to be a Kūṭasloka of the Mahābhārata, and as such he commented on it. I have shown elsewhere that the stanza can yield a

reasonably good sense, when corrupt words are read rightly.

7

15 *) नेत्रान्नाम्—Instrumental case for locative is rather rare, and hence some MSS. have made an attempt to change it into नेत्रयोः.

19 *) अनुपादस्य वो वामः—The left-side rear foot of the crocodile.

8

18 [Crit. App. line 5: read (before corr.) B₁ for (before corr.) a.]

22 *) उदाग्रमग्नवने—A fine or big house on the top of the rising mountain.

40 *) अमित्रम्—Belonging to अमित्र = शत्रु, here क्षेम-वृत्ति.

41 *) खण्डका—A spear-like weapon, probably a pointed iron bar. The word खण्ड, खण्डक meaning a churning handle is known to dictionaries, but not खण्डका. The form of the word is not mentioned by Dikshitar, nor in the Lakṣaṇaprakāśa. It may be an iron bar with a nozzle of the shape of a churning handle.

42 [Crit. App. line 3: delete 'Ś₁ K₁ अवग्रह;'.]

43 [Crit. App. line 4: read 43^{ab} for 42^{ab}.]

5-10 These stanzas mention some pairs of warriors, one on the side of the Pāṇḍavas and the other on the side of the Kauravas, viz., Nakula and Karṇa (15); Bhīma and Aśvatthāman (11); Sātyaki and Vinda & Anuvinda (11); Śrutavarman and Citrasena; Prativindhya and Citra; Duryodhana and Yudhiṣṭhira; Arjuna and the Samśapta-kas; Dhṛṣṭadyumna and Kṛpa; Śikhaṇḍin and Kṛtavarman; Śrutakīrti and Śālya; and Sahadeva and Duhśāsana. The fights between these pairs have been described, either in brief or in details in different adhyāyas by both the recensions, except the fight between Śrutakīrti and Śālya, which is lacking in the N recension. Further, there are some pairs, e. g., Yuyutsu and Ulūka; and Sutasoma and Śakuni, which are not mentioned here, and yet fights between them are described in both the recensions. The description of the fight between Śrutakīrti and Śālya, which is

wanting in N, is made good by S, by the addition of an *adhyāya* (adhy. 13 in the Madras edition), which, not being found in N, is considered by me as an afterthought, and so relegated to Appendix I (No. 1).

8^{ad}) Note the hiatus कुरु अश्वधावत् between 8^a and 8^b found in K₁ only. Even Ś₁, Ś₂ and other MSS of the K group, have made an attempt to avoid it, and introduced words like अय and यथा to smoothen the text.

11

1^a—2^b) The ŚK group of MSS., as has been shown in the Introduction, abounds in cases of omissions due to haplography. But there are certain omissions in the MSS. of that group, which cannot be accounted for on that ground. The omission of 1^a—2^b in Ś K₁—3 is an instance of the latter type. If we omit these lines, there would be a break in the narration; I therefore regard them as quite essential for the text, and hence have included them in the constituted text. By way of contrast, see stanza 10 below, omitted in Ś K₁—3 Dm, which is clearly an omission due to haplography.

14^a) चापव्याप्तौ = चापव्याप्ताननौ as explained by Caturbhuja. The text adopted is found in Ds in the margin. The variants in ŚK group supply a near approach to the reading adopted. Other variants indicate an attempt to explain the defective expression. In other words, चापव्याप्तौ was *lect. diff.* and hence the variations of readings.

35 [Crit. App. line 3: *after om., ins. (hapl.)*]

12

The portion of our constituted text from 8. 12. 1 to 8. 17. 29 stands transposed in the S recension, and covers in Madras edition *adhyāyas* 57 to 65 approximately. The transposition in the MSS. of the two recensions is fairly uniform and consistent except in the case of T₂, which, as has been already pointed out in the Introduction, shows marked affinities to N. I have followed here the order of events as given in the N recension for the following reasons:—

1. Kṣemendra (ca. 1029–1050 A. D.) in his *Bhāratamāñjarī* records the events in the following words:

पार्थः संशप्तकान्दत्त्वा निनाय भ्रातरौ नृपौ ।
दण्डधारं सदण्डं च दण्डधारपुरं शरैः ॥ १० ॥
अथ पाण्डव्यः कुरुचमूं दारयज्जगतीमुजाम् ।
भट्टैः शिरांसि चिच्छेद लब्धलक्षः प्रहारिणाम् ॥ ११ ॥

पाण्डव्यसंभे हते वीरे मौलिरत्ने महीमुजाम् ।

पाण्डुसेना न शुशुमे शशिहीनेव शर्वरी ॥ १७ ॥

and puts these events in the first day of Karna's Generalship. Further, Arjuna's fight with the Samsaptakas there figures among the second day's events as well:

हत्वा संशप्तकान्सर्वान्प्रावृत्ते धनंजये ।

आवर्तनतितेवाभूत्सहसा कुरुवाहिनी ॥ ११३ ॥

* * *

संशप्तकैश्च विघ्नोऽभून्मम कर्णेनिपातने ।

मीमसेनमवस्थाप्य प्रयत्निके महाभुजम् ॥ १३४ ॥

प्रहारविक्षतं देवं त्वामहं द्रष्टुमागतः ।

Thus it is clear that according to MBh. versions available to Kṣemendra, Arjuna fought with the Samsaptakas on both the days of Karna's Generalship. This is in complete accord with our MSS. of the N recension.

2. Considering the part played by the Samsaptakas, viz., to keep Arjuna away from some prominent heroes of the army of Kauravas, it is but natural that Arjuna might meet the Samsaptakas every now and then. Our text also records the fact in the following stanza (8. 14. 1):

प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुर्जने संशप्तकान्दहन् ।

वक्रातिवक्रगमनादङ्गारक इव ग्रहः ॥

So, it is not necessary that Arjuna should meet the Samsaptakas only once and finish them. In fact the Samsaptakas have played their part on several occasions in the Dronaparvan, as for instance, to keep Arjuna away from Yudhiṣṭhira so that Droṇa should be able to capture him. Nor were they completely routed and killed even by the end of the Karna-parvan; some of them followed Aśvatthāman, and are mentioned as having fought in the Śalyaparvan.

3. The motive of the redactors of the S recension seems to be to bring all references to Samsaptakas fighting with Arjuna at one place in this Parvan, and hence they shifted these *adhyāyas* from the description of the battle on the first day to the

second day along with other minor episodes like the death of Pāṇḍya. Moreover, S refers to Arjuna's fighting with the Samsaptakas on the first day in the list of the pairs mentioned in 8. 9. 5-10, which passage corresponds to 8. 10. 5-15 in the Madras edition. This reference in S clearly proves that Arjuna fought with the Samsaptakas even on the first day. The S redactors thus seem to have changed their mind subsequently, wanted to bring the Samsaptaka episode at one place, and hence shifted these adhyāyas so as to form part of the second day of Karna's Generalship.

24 निवेष्टुं भर्तृपिण्डं हि etc.—“It is high time for dependents to stand true to the salt or to repay the master's food that they have consumed. They should not waste their time over trifles; for it is the Brahmins who quarrel over trifles or subtle things; the warrior-class, on the other hand, considers success and defeat as gross or realistic.

51 [In marginal ref.: read K. 8. 53. 4 for K. 8. 52. 4.]

53 ^d) वैराहतो मृत्युरपि व्यथेत—Even the God of death would grumble if struck by such arrows as Aśvatthāman discharged.

69 ^a) आहूत नेवेव पुनस्तु युद्धम्—Aśvatthāman, who was carried away from the battle-field, did not desire to turn back to fight with Kṛṣṇa and Arjuna. Note the variety of readings for आहूत नेवेव. The constituted text is based upon K₁-s and stands supported by the S group.

13

13 [Crit. App. line 3: read घुरे: for घुरे.]

24 ^a) परित्रासः—Note the dropping of अद्वाग्न here. It has led to a large number of variants in N, particularly in the Central group of MSS. The dropping of अद्वाग्न, however, was a very common feature in Vedic Sanskrit.

14

4 [Crit. App. line 6: read 103* for 101*.]

5 ^a) Ś K_{1,2}, along with Dm Ds, omit 5^{ad} and the omission cannot be explained on the ground of haplography. All the same, the line is essential for the narration. — [Crit. App. line 6: before om., ins. S.]

10 [Crit. App. line 12: read 103* for 102*.]

15 ^a) अणकैश्च—अणक is a type of arrow, which may have a sharp point bringing instantaneous death. This type is not mentioned by Dikshitar nor by Lakṣaṇaprakāśa.

17 ^a) विजिताः—Vanquished and killed

21 [Crit. App. line 6: read संतिदीपन् for संतिदीपन्तः.]

22 ^a) This line seems to have supplied a reason for the S redactors to transpose this portion to the description of the second day's fight. The line need not, however, be interpreted so literally. This class of warriors always introduces itself at any critical juncture.

28-50 Note that the N recension reads the description of the battle-field, almost in identical terms, at two places, first here, and again in continuation of App. I (No. 16), which comes after adhyāya 40. The S recension, on the other hand, reads it only once, and after the routing of the Samsaptakas.

47: 103* read वित्रातुरश्चान् for वित्रातुरश्चान्.

15

12 ^a) अग्निः कर्मप्रवक्षीव governs पदम्. Construe नपुरनामाश्च पदमग्निः अग्निवक्ष्यन्. Fantastic variants here are due to the fact that अग्निः was later regarded as an उपसर्ग only.

17 ^a) शीव means the sun. The word has become obsolete in Classical Sanskrit. The clue to the emendation here is supplied by readings of Ś K₂ and K₁. The synonyms for शीव are आदित्यः in K₁; वने: in V₁ and सूर्यः in D₂ T_{1,2} G_{2,3}, while K₂ B D G₁ M read देवः. Out of these सूर्यः, which must have been given as an equivalent of शीव: in the margin, gradually replaced the original word. देवः is obviously wrong in the context, and is due to the belief that rains out of season destroy the rice-crop; but it cannot at all construe with मासिनापूरयन्ति. अग्नेभिः पूरयन्ति in K₂ and नमसि दादयन्ति in M₁₋₄ are consequential variants of 17^d, due to the adoption of देवः. — सस्रह really means bringing to maturity or ripening. The heat of the sun after rains is rather strong and unbearable as in the month of October; but this heat helps the maturing of crops.

24 ^a) सप्तदशः—In the direction of Pāṇḍya.

28 अद्यावद्वपन्तुः etc.—Aśvatthāman carried a stock of weapons in eight carts to each of which eight

bullocks were yoked. All this stock of armament he exhausted in about an hour and a half. [After 17, the Madras edition ins.:

120A* दीर्घमन्वरमावृत्त्य वाताः पूर्वापरा इव ।

Note that this line is not recorded by any of the 10 MSS. of the S recension which we have actually used for this edition. Even in Sastri's edition, two of his MSS., one of which, as he says, represents the principal text printed, omits the line. So, it is clear that Sastri did not mind incorporating lines from any MS. which fell into his hands.]

16

4-7 Note the disturbed sequence or arrangement of these stanzas, particularly in MSS. of the S recension.

15 ^a) रणेऽभिः—Note the un-Pāṇinian Saṁdhi रणे + अभिः, and the consequent attempts to smoothen the text in several MSS.

17

4 ^a) पाञ्चालचलम्—Eminent among the Pāṇicālas, i. e., Dhṛṣṭadyumna. K₃ T₁ paraphrase our text, while the remaining MSS. of the Central group, and M₂₋₄ read differently. The adopted text comes from Ś K T G M₁.

11-12 Sātyaki first struck the elephant of the king of the Vāṅgas with an arrow; when his elephant was about to fall, the king of the Vāṅgas made an attempt to jump from it; in the meanwhile Sātyaki struck him also with an arrow, and so he fell dead on the ground in front of Sātyaki.

18 ^a) Note that Ācāryaputra here is not Aśvatthāman, but the son of the king of the Aṅgas who was a famous trainer of elephants. This trainer came from a non-Aryan race, and therefore is called a Mleccha in 17^c, and also in the variant noted in the margin of Ds. Both Arjunamīśra and Caturbhuja support our text.

21 Construe: नकुलं परि, where परि is a कर्मप्रवचनीय and not an उपसर्ग.

29 [Crit. App. line 17: read 41 for 40.]

78 [Crit. App. line 7: read 78 for 79.]

95 ^a) For the event of Karna promising Kuntī that he would not kill any of her sons except Arjuna, and that she would always have five sons either with Arjuna or with Karna, Cf. 5. 144. 20-22.

109 134*—This line, though found in a large number of our MSS., is omitted in K₁ T₁ M₂₋₄. That it is an extraneous addition is clearly proved when we read it in continuation of st. 109.

113 ^a) The reading तावकान् seems to me to be the original reading, and is supported by Ś₁ K_{1.2.4}. On the other hand, तारकाजाल^o is equally supported by Ś₂ K₃ and the remaining MSS., and also by Arjunamīśra. This reading also yields a good sense. The wavy line under तावकान् indicates real wavering on the part of the Editor.

18

32 [Crit. App. line 5: read (D₆ °क्ष्व) for (D₆ °क्ष्व).]

19

32 ^{ab}) आ *तुम्बाद्—Up to the nave of the wheel. The variants in MSS. of the N recension are rather confusing, neither तुण्ड, nor तुङ्ग, nor even गुल्फ being quite suitable for रथचक्र. The MSS. of the S recension have a substitute for this line where M version reads आ तुम्बाभ्यां हि चक्रे वे, which reading justifies our emendation. Caturbhuja, whose comm. is corrupt at many places, reads आ तुंगाद्, but explains it as नाभिपर्यन्तम्. The reason why N MSS. avoid the word तुम्बा seems to be that it is not recorded in the dictionaries in this sense. It may be that the word is taken either from the Prakrits or from the stock of Deśī words.

33 [Crit. App. line 3: read समूहस्य for समूहस्य.]

50 [Crit. App. line 1: read 50^{ab} for 50^{ab}.

—Line 2: read 48^{ab} for 48^{ab}.]

57) प्रतिमानेषु = दन्तद्वयावच्छिन्नेषु मुखभागेषु, Arjunamīśra; = अन्तरालेषु, Caturbhuja.

20

2 ^a) परिपतिताभिमुखाः = परिपतिताः + अभिमुखाः, a case of double saṁdhi not sanctioned by Pāṇini.

21

34 ^a) निष्कैवल्यम्—Arjunamīśra explains it as निश्चितं कैवल्यं मरणं यत्.

42 ^a) आनर्त्तनोपमम्—Caturbhuja explains the word आनर्त्तन as नृत्तशाला.

22

1 स्तेन च्छन्देन etc.—Surely, Arjuna did not kill us all because he so willed; desperado as he is, he

would not let even the God of death slip from his hands.

2 *) भद्रम्, i. e., सुभद्रम्.

14 *) Note that भद्रक्षत is to be construed with यूयम्. The form भद्रक्षत is an old subjunctive form in सू, which, having become obsolete, has caused a variety of readings in MSS. except Ś K1.2. —[Tabular Conspectus: *ins.* 192* below 16 in column 4.]

47 [Crit. App.: at the end, *ins.* — After 47, K4 V1 B D (except Ds) read for the first time lines 52-59 of App. I (No. 5).]

23

37 *) महारथः समाख्यातः—In 5. 162. 26, Bhīṣma mentions Śalya among the Atirathas along with Kṛtavarma, while Karpa is mentioned only as Ardharaṭha in 5. 165. 5-7; so, Śalya considers himself far superior to Karpa.

24

This adhyāya records the famous Tripurōpākhyāna. This episode and its place in Sanskrit literature has been discussed in detail by one of my pupils, Miss Bhaktisudhā Mukhopādhyāya, in an article in the Journal of the Ganganath Jha Research Institute, Vol. VIII, Part IV (August 1951) pp. 371-395, in which Miss Mukhopādhyāya takes a comparative view of the episode from Vedic, Post-Vedic, Epic and Purāṇic versions, and proves that the version in the Critical Text of the Karpaparvan was the most simple version, and formed the basis of its later ramifications. The episode figures twice in the Mahābhārata, first in the Dropaparvan (B. 7. 202 = Critical Edition 7. 173. 52-58) in an abridged form, and again in the Karpaparvan, 8. 24. The episode occurs twice in the Skanda, Matsya and Śaiva Purāṇas, and once in Harivaṃśa, Padma, Saura, Brahmaivaivarta, Bhāgavata and Liṅga Purāṇas. Miss Mukhopādhyāya has also shown that the episode existed in two different versions, and pointed out verbal agreements and differences in the different recensions of the story.

The Karpaparvan version of this episode shows considerable divergence in its narration. Inflation is noticeable almost at every alternate verse, and at places the N and S recensions run parallel.

3*-4*) Note that the S recension here presents a text which is short as well as simple, while the one preserved in the Ś K group is highly inflated. —[Crit. App. line 7: *after* subat., *ins.* for]

14 [Crit. App. line 6: *read* तेषाम्-*for* तेषां.]

17 *) युगप्रसवसंवापम्—Full of the produce of all the Gūpas, viz., Sattva, Rajas and Tamas. It means that the town catered for the needs of all types of people.

19 *) नाम प्रजापतिः—Prajāpati, the Creator, was merely a name and nobody obeyed his commands.

27 *) त्रेयुराः—The three demons residing in the city which was a group of three cities. The S recension supplies त्रेयुराः as the subject of वसतिरे, but the N recension, particularly the Ś K group, suggests the reading as it stands emended.

28 *) संस्तिष्ठि स्थापितम्—The established code of conduct.

39 *) यः सांख्यनामने वेद—The term sāṃkhya here is used, according to Arjunamīśra, in the sense of *taṭtvā*, true nature.

45 *) ईक्षसे—According to Arjunamīśra, the reading should be ईदुषे, dative sing. of ईदियस्, which seems to be in line with other terms in dative case like वन्दने, अस्तिमन्वने, स्तुताय, स्तुताय etc; but this form has no support outside the group of MSS. B4 D1s and Dai. I think the original reading ईक्षसे was changed into ईदुषे to bring the text into line with the rest.

62-84) The entire passage in the two recensions runs parallel. We have adopted the text as found in the N recension, the one from the S recension being given in Appendix I, No. 2. The N recension too, is highly inflated, Ś K1s giving the shortest version.

63 [Crit. App. line 4: *read* तदाय^१ *for* तदा प्र^२]

68-76 The construction of the chariot and its various constituent parts is described here, in which mention is made of deities which formed these parts.

91 *) The majority of the N MSS. read अयाय *for* *अयय, while of the S recension generally reads अयदे. The stanza purports to mention the fact that Śaṅkara took up the arrow formed with three deities, Soma, Viṣṇu and Agni. If we accept the reading अयाय, the construction would involve the flaw of anaecol-

thon, as the subject Śaṅkaraḥ cannot be construed with कल्पयाचक्रिरे. Presumably the older reading might have been आदत्त, i. e., आ + अदत्त, which form, not being easily conceived, was changed into आदाय in the N, and आदे in the S. The emendation has been resorted to with some hesitation, and hence the use of the wavy line.

102 ^b) दुरावरः—Difficult to overcome or control.

105 ^c) For the S version of this line, cf. line 8 of 267*.

110) This is one of the four one-line stanzas in the Karpaparvan. This line cannot construe with 109, nor with 111. The contents of this stanza are supported by T G M₁, while M₂₋₄ support the text as constituted on the evidence of the agreement of Ś with M₂₋₄.—[Crit. App. line 1: *delete* T G M₁.]

116 ^d) एकत्वताम्—A form obtained by the addition of two terminations, त्व and ता, of the abstract noun, which came to be disliked by grammarians of the Classical School, even though forms like पुरुषत्वता are available in Vedic Literature. The dislike is responsible for the variety of readings. K₁ D₈, which are very old and reliable MSS., read एकवताम्, which is a nearer approach to एकत्वताम्, while Arjunamīśra has retained our reading.

129-158 The object of this narrative is to prove that Karna could not have been a man of low origin, and that he is as flawless as Bhārgava, to whom Śaṅkara gave the missiles.

159-161 Duryodhana, at this stage at any rate, does not seem to be aware of the divine origin of Karna, though Karna himself was. Cf. 5. 143-144 for details.

26

37 [Crit. App. line 4: *ins.* K₁ before विमुञ्चति.]

42 ^a) न त्वेव मां खिरता संजहाति—Firmness of mind does not forsake me, i. e., nervousness does not at all overcome me, even when I see Bhīṣma and Droṇa lying dead on the battle-field.

45 ^a) क्रमागतम्—I think, on reconsideration and also on revaluation of my material, that समागतं should have been preferred to क्रमागतम्. It is true that Vimalabodha and Arjunamīśra support क्रमागतम्, but the agreement of Ś K group on the one hand, and of M₂₋₄ on the other, should have weighed more with me. For the rest, cf. 70* and my note thereon.

3-12 This passage gives a list of presents which Karna desires and is ready to make to one who would show him where Arjuna and Kṛṣṇa could be found. The topic is capable of being expanded to any length according to the ideas of redactors, and so, the N and S redactors vie with one another in amplifying the list. This is the reason why the text shows unprecedented vagaries.

There is another interesting point to be noted. Some MSS. of the Central group and the Vulgate read न चैतदभिमन्येत in place of स चैतदभिमन्येत of the constituted text. The meaning that can be assigned to the former phrase may be "if he is not satisfied with that," i. e., if he thinks that the prize offered by Karna to show him where Arjuna and Kṛṣṇa are, is very low, Karna is prepared to pay more to him. Our text simply means "if he so desires." Apart from the concurrence of Ś K and S groups, Arjunamīśra, hailing from Bengal and thus having before him the text of B, a version of the Central group, records स चैतदभिमन्येत.

Haplography plays an important rôle here in presenting a confused text-tradition, as has been illustrated by 1. 1. 102-154.

5 ^a) For the S version of this line, cf. lines 4-6 of 314*.

7) Although this stanza is shown as omitted in some MSS. of the N and S recensions, its contents stand well-supported by them. Cf. 310*, 311* and 313*.

10 [Crit. App. line 11: *ins.* a hyphen before दत्त्वात्.]

11-12 The climax in the prize-offering is reached, not so much in stanza 11, where Karna offers everything belonging to him, as in stanza 12, where he offers all the wealth of Arjuna and Kṛṣṇa when they are killed!

19 ^a) वात्स्यादिव—Out of sheer folly.

28 ^a) पराभस्व = परम् + आभस्व, having full confidence in my own valour.

33) 315*—This stanza contains a reference to the famous universal fable known as अजकुपाणीयम्. Cf. 2. 59. 8; Edgerton, JAOS 59. 366 ff. Some MSS. of this parvan which were collated but rejected and

thus not used for our critical apparatus, preserve the reading अजः for अज्ञः in line 1. अज्ञः also is noted under 2. 59. 8, and अज्ञः is interpreted by Vādirāja as परमात्मन् against अज्ञः = छात्रः of Devabodha.

35 *) सिद्धं—Ready for attack.

40 *) लट्वा—a small sparrow, a rare word giving rise to numerous fanciful variants.

63 [In the marginal ref.: read B. 8. 40. 13 for B. 8. 14. 13.]

71) A tirade on the country of Śalya and his people. Karṇa says: Men, young and old, and women, sing in imitation of holy ṛks, the following stanzas (i. e., stanza 73 and the following) which embody the characteristics of the people of the Madra country.

81 A one-line stanza which can neither be tacked on to the preceding line, nor to the following. The line means that an offering by a priest of the warrior-class, and also by one who invites such a person to act as priest, is lost or ineffective.

It is claimed by a writer, Jatindra Mohan Chatterji, M. A., in his article "*Ahura-Mazda in the Mahābhārata*" in the Iran League Quarterly, Oct. 1948-1949, Vol. XIX. 1-2, p. 50, that "Śalya was a Persian king of Madra, i. e., Media, and was taunted by Karṇa as king of a people who are राज्ञाजकदाज्य, i. e., amongst whom, unlike as in India, the militant Kṣatriya performs the functions of the religious priest. The predominance of the Kṣatriya element (fighting the evil) as a mark of the cult of Zarathuštra, could not have been better described than by saying that in his country (Madra), the prefect was the priest." It is likely that a member of the warrior class was not prohibited to act as priest in the Indo-Iranian period. Contrast with this practice the Indian case of Viśvāmitra, a Kṣatriya acting as priest at a sacrifice, and the disastrous effects that followed. In the Rāmāyana, while instructing Rāma in the lore of Jyambhakaśtra, the sage Viśvāmitra mentions Kṛṣṇa (Kershasp) as the inventor of that missile, from whom he (Viśvāmitra) obtained the knowledge of its use. Cf. कृष्णाक्षः कौशिको राम इति वेदां गुरुकर्मः—उत्तररामचरित I. So, the practice of राज्ञाजकदाज्य may have been current in Indo-Iranian epoch, of which Viśvāmitra and Śalya may be regarded as remnants.

83-84 मद्रके संगतं नास्ति etc.—"One cannot make friends with a person from the Madra country. (he is poisonous like a scorpion) whose poison has to be made ineffective by reciting a mantra from the Atharvaveda, and such a recitation has been found effective." There are some mantras in the Atharvaveda, e. g., 7. 56, which are said to be cures for scorpion-bite.

89 *) वसराः = अवनवीकाः.

95 *) उपहितः = परवचनार्थे नियुक्तः, Arjunamītra. Used or placed in our midst as a spy by the Pāṇḍavas. Note that Śalya was related to the Pāṇḍavas as their maternal uncle, and that Śalya joined the side of Duryodhana with an army numbering one Akṣauhīni, (5. 19. 16) and promised to Yudhiṣṭhira that he would bring about the वेगेक्ष्य of Karṇa (6. 41. 71-82).

97 *) सारङ्गः = चातकः, Arjunamītra.

28

80) रथस्यास्य कुटुम्बिन—Śalya says that he is in charge of the chariot, and as such, must do his duties as the master of the house does, in pointing out particularly the good as well as the bad points of the warrior.

61) Cf. 3. 13. 44, where Jāmadagnya Rāma is said to have praised Kṛṣṇa and also Arjuna as they together constitute one godhead.

29

3 *) संतापवति etc.—Karṇa knows that he is to fight with Arjuna and Kṛṣṇa who possess great strength and heavy missiles. The only thing that causes nervousness in him was the curse of Bhārgava Rāma and also of a great Brahmin. Karṇa then proceeds to narrate the occasions on which he received the curses. The story of Karṇa's discipleship under Jāmadagnya Rāma and his curse is repeated in 12. 2-3, and the circumstances under which he got a curse from a Brahmin is narrated in this adhyāya in st. 31-39.

4 *) For the S version of this line, cf. lines 5-6 of 355*.

4 *) The sentence तस्मादि, हे शल्य, कथमुक्तं वितामिन देवराजेन विद्मः in stanza 4th runs on into the next stanza where the predicate-part कृतः is to be found. In fact, 4th and 5th form one sentence.

5 *) The emendation *अवधेदेन is justified on

the ground that the ŚK group supplies [अ]वमेदै, and the Central and S groups supply विमेदेन.

6 ^{aa}) सुतोषावाप्तमिदं त्वयास्त्रम्—You acquired this missile from me under a false pretext (posing that you were a Kṣatriya or Brāhmaṇa) when in reality you were a sūta. Vādirāja seems to construe 6^{aa} with 7^a: तस्मात्कारणात् तव मृत्युकालादन्यत्र कर्मकाले कंचिद्वन्तुं प्रयोगकाले..... इदमस्त्रं त्वां प्रति न प्रतिभास्यतीति योजना. It, however, appears clear that the curse was that Karna would fail to use the missile on the most suitable occasions when he is in real difficulty or trouble; cf. for instance 8. 66. 42^d (रामादुपात्तिप्रतिभाति चास्त्रे). I, therefore, would interpret 6^{aa} as: "This missile, which you have obtained from me under a false pretext, will fail you at the proper time," say, at the time of your death; but on other occasions you can make its use. कर्मकाले is thus explained, say in parenthesis, by तव मृत्युकालादन्यत्र. Or, we may construe: तव मृत्युकालादन्यत्र (तु) प्रतिभास्यति. If the missile was to fail Karna in all critical junctures, then its acquisition by Karna would not be a point for him to boast of.

7 ^b) अत्राहाणे ब्रह्म न हि ध्रुवं स्यात्—A sacred missile (ब्रह्म) cannot be always efficacious in a person who is not a Brahmin. Karna does not think that his present fight with Arjuna is his मृत्युकाल; and so he says that the Bhārgava missile would be quite effective that day (तदद्य पर्याप्तमतीव शस्त्रम्—7^c).

8. अपां पतिः etc.—"The vast and surging mass of water which covers the ocean with mountainous waves and which would inundate all kinds of creatures, is held up by the coast-line (वेला)." Similarly, Karna says, he alone would hold Arjuna in check.

23-24 Etymological speculation on the terms मित्र and शत्रु, is, as usual, very fanciful.

31 ^a) एकाग्रवन् is explained by Arjunamīśra as युद्धविषयम्; Caturbhujā's explanation अप्रतिकार्यः 'inevitable' seems to be better.

34 [381*, line 1: read कुञ्जरान्घटि° for कुञ्जरान्घटि°]

36 [Crit. App., line 5: read K: यश्च for यश्च: and 382*, line 3: read निर्दहन्निव]

37 ^{ab}) For the S version, cf. line 2 of 382*.

39 ^{aa}) For the S version, cf. line 1 of 383*.—

[Crit. App., line 2: read Dai वज्रगति° for Dai वज्रगतिः]

10-11 The geographical boundaries of the Bāhlika country as given here indicate that that country did not form part of the Āryāvarta. Naturally, the ways of living and the customs and manners obtainable among the people were disliked by the Aryans.

19 कश्चित् etc.—"A prominent resident of this country, who for the time being lived in the Kuru-jāṅgala region, suffered from distraction or pangs of separation from his beloved, and sang a verse, viz., 8. 30. 20.

22 [Crit. App. line 2: read Dn1 सिलोज्ज्वलयोरया.]

25 कदासमृदितेध्वनि—On roads on which stand, trampled or strewn कदास, half-cooked peas (कुल्माष).

36 दासमीयानाम् or दाशमीयानाम्—In 2. 47. 5^b, Edgerton adopted दासमीय as the correct form on the strength of Arjunamīśra's commentary. Devabodha there reads दाशमीय and explains it as दशमदेशोद्भवाः. Caturbhujā reads दाशमीयानां here and offers explanation as given by Devabodha. The MSS. by majority support दाशमीयानां here and also in 66^a. The term occurs also in 8. 51. 16. The names of tribes and countries have been so variously spelt in MSS. that it makes the task of the Editor rather difficult. I think now that under the circumstances दाशमीय is better supported, and tolerably well-explained as दशमदेशोद्भव by the oldest commentator Devabodha, and some of his successors. That the Bāhlikas are a frontier tribe (दशम=चरम=पर्यन्त) outside the Aryan fold, justifies the explanation दशमदेशोद्भवाः. It is possible to offer another explanation of the term, viz., दाशाः or दासाः इति मीयन्ते, comparable to fishermen or slaves. Cf. also दाशेयी in 5. 171. 1^d, given by both Arjunamīśra and Devabodha, though some MSS. even there, read दासेयी.

40 ^a) पुत्रसंकरिणः—Indulging in sexual intercourse with one's own children. Arjunamīśra reads पुत्रसत्कारिणः and explains it as पुत्रानेव सत्कुर्वन्ति न देव-ब्राह्मणादिकम्. Caturbhujā's commentary, though corrupt at places, reads: अवते(पले)षूपादितापलाः. The reading of the S recension is पात्रसंकरिणः, dining with others in the same plate, i. e., not using separate plates for each member of the party, or dining

in one common plate, which, even to this day, is a common custom in the Panjab, particularly amongst the Muslims. The reading adopted by us makes the Bāhlika tribe indulge in promiscuous sex-life, while the S reading indicates dining in a common plate, neither of which customs was current amongst the Aryans.

44 A very fanciful etymology of the name Bāhlika. Bahi or Vahi is the female and Hlika the male goblin; both Piśācas, living on the river Vipāśā, modern Beas; and Bāhlika is the offspring of their union. So the Bāhlikas are a Piśāca race, and not an Aryan race, which alone is propagated by Prajāpati, the Creator.

45 ^b) *कीकट is the name of a tribe derived from the country कीकटाः. The emendation-mark should be dropped as this word is found in G₁; it is also suggested by ŚK₁. 2. 4 B₂, where metathesis seems to be responsible for wrong spelling. The word is known to the Vedic literature (किं ते कृन्वन्ति कीकटेषु गवः, Rv. 3. 53. 14).

47 [Crit. App. line 1: read Ks for K.]

53-54 It appears from these stanzas that there was no rigid caste-system as such in the Bāhlika country.

61 ^a) बाह्यलयादे—Except the Bāhyālaya, i. e., people residing in regions outside the Āryāvarta. Arjunamīśra reads लयादे and explains it as मद्रदेशादे. I think Madra and Pañcanada, at one time, constituted the Bāhlika country. Cf. for instance, 62^d below. I now think, of course against Arjunamīśra, that Bāhyālaya should be read as one word, and it may just stand as another name of Bāhlika.

70 ^b) मोटिकाः or मुटिकाः, probably a sub-caste of the Mlecchas. It is likely that the term came to be confounded with औटिकाः, a people who made their living by trade in camels. The ŚK group is consistent in reading मोटिक, and S group is equally consistent in reading मुटिक. औटिक of the Central group, thus, seems to be a *lect. fac.* Caturbhuja reads औटिकाः, but explains it as कर्कुरतकारिणः, which explanation suggests that he also may have read मोटिकाः. Arjunamīśra reads औटिकाः कर्मेयवृद्धतारः, but the commentary in D₂, a MS. of text and comm. belonging to Arjunamīśra group, reads as औटिकाः and

explains it as कर्मेयवृद्धतारः. Both Arjunamīśra and Caturbhuja explain मद्रदेशाः as द्विपद्वृष्णाः or वृष्णरहिताः.

81 ^a) Another characteristic of the people of the Bāhlika and Madra countries recorded here is that the Bāhlikas are dullards and will not understand things unless they are beaten, while people from the Madra country will not understand things even though they are beaten. Arjunamīśra explains the line as: प्रविरम्बाः संस्मयेन ताडिताः सन्तो बुध्यन्ते । मद्रकास्तु केनपि न ताडनदिना न बुध्यन्ते.

85-86 Śalya, after all, seems to take a very rational view, and winds up the unpleasant conversation by saying that good and bad people are found everywhere, so also chaste and unchaste women. Men are always fond of scandalizing others, and are apt in finding faults in them but ignoring those of their own.

31

The text of this entire adhyāya is in a chaotic condition in both the recensions, the MSS. of the S recension being more confused than those of N. The table given on page 273 explains the order in which stanzas appear in S (except T₂). See also the critical apparatus on 8. 30. 88 and 8. 31. 5, 24, 40, 51. Most of the S MSS. repeat some stanzas. It was extremely difficult to get order out of this chaos. The individual stanzas, apart from their position, are supported by both the recensions, except perhaps two, viz., 8. 31. 37-38, which are found in S as 8. 57. 13-14, in a slightly different form.

Let us now analyse the situation: After the long and rather unpleasant controversy between Karpa and Śalya, Karpa marched against the Pāṇḍava army (st. 1-4). Dhṛtarāṣṭra, at this juncture, asked Samjaya to give details of the relative positions of the two armies, which the latter described (st. 5-27). On seeing Karpa at the head of the Kaurava army, Yudhiṣṭhira asked Arjuna to arrange his army suitably, and assign various members of his army to fight with those of the enemy. Arjuna did this and himself stood at the head (st. 28-36). At this juncture come the two stanzas (st. 37-38) found in the N recension without any direct support at this place from the S recension.

But these stanzas are again found as 8. 57. 13-14, with some variation, and are supported there by both N and S. Here, if we read stanza 39 immediately after stanza 36, we feel the break. I have therefore incorporated these stanzas into the constituted text with a wavy line to avoid such a break. The only possible support for these stanzas in the S recension is, however, to be found in 419*, which passage in that recension occurs after 39^{2b}, i. e., just after a line. It must be admitted that 419* is found in both the Central version as well as the S recension, though their positions differ.

39 [Crit. App. line 7: read 419* for 418*.]

40 [Crit. App. 415*, line 7: read *सत्त्वः for *सत्त्वाः.—Line 8: read *मिवाभ्रसंवाः for मिवाभ्रसंवाः.]

56 [Crit. App. line 4: read T₂ *मुखागतः.]

32

42 [Crit. App. line 3: read 42^{ab} for 41^{ab}.]

33

36 [Crit. App. 449*, line 5: read शल्यः for शल्यः.]

39 451*—For the event, cf. 5. 144. 20-22.—[Crit. App. 450*, line 4: read हन्यात्कर्णः for हन्यात्कर्णः.]

51 [Crit. App. line 11: read दार्णैर्मित्रा for दार्णैर्मित्रा]

34

2^c) *उदस्तशस्त्राः—The emendation is based upon the confusion in Śāradā-Kaśmīrī script of उ and त as also of स्य and स्त.

19 For the event of the death of Kīcaka, cf. 4. 13-23.

24 [Crit. App., read 460* for 640*.]

35

8^d) *सत्त्वसमः—Sørensen gives सत्त्व and सम as the names of two sons of Dhṛtarāṣṭra. In the traditional list of the names of Dhṛtarāṣṭra's sons given in 1. 108. 2-14 (or one in Appendix I, No 41) we get सम, सह, सत्यसंघ etc. We, however, do not find वसुयूह and सत्त्वसम in either of these lists. The reading given by Ś K₁.2.4 Dn₁, viz., सत्त्वः समः is not admissible here as सम is already mentioned in 7¹ above, and सत्त्व is not at all mentioned in the lists. I am, therefore, inclined to think that सत्त्वसम is not the name of a son of Dhṛtarāṣṭra but an epithet of

सह. Similarly, वसुयूह in 8^c is the epithet of दुर्धर and श्रुतायुः in 7^a the epithet of दुर्धर. The remaining words viz., दुर्धर (=दुर्विमोचन or दुर्धर्ष), काथ, विविस्तु, विकट, सम, निवज्जिन्, कवचिन्, पाणिन्, नन्द, उपनन्दक, दुग्धधर्ष, सुबाहु (=सुहस्त), वातवेग and सुवर्चस् may be, with slight variation in spelling, the names of Dhṛtarāṣṭra's sons. I need not say that the emended epithet सत्त्वसमः is as near our best MSS. as possible.

Bhīma is said to have killed some of the above-mentioned sons, viz., विविस्तु (in st. 11), विकट and सम (in 14), काथ (in 15), नन्द and उपनन्द (in 17), and the remaining princes seem to have run away (in 18).

36

9^b) महारजन is a dye-stuff consisting of flowers of the Kusumbha plant, safflower (*cathamus tinctorius*). The colour produced by its concoction is deep-red.—[Crit. App. line 4: read महारंजन for महारंज]

40

23 [Crit. App. line 3: read (=22^d) for (=22^b)]

125-128 These four stanzas are omitted in the S recension and yet are retained in the constituted text to make good a break in the narration. In 123-124 Kṛṣṇa asked Arjuna whether he lost his usual strength and power since he was on the point of being overcome by Aśvatthāman. Arjuna replies to this taunt by a strong attack on Aśvatthāman as also on the Kaurava army. These stanzas, however, are retained in the Kumbhakonam edition as 8. 52. 54-55, which, as the Editors profess, is mainly based on the Southern tradition of MSS.

129 For the S version of this stanza, cf. lines 5-6 of 531*.

130 For the S version of this stanza, cf. lines 3-4 of 531*.

41

This adhyāya, the shortest in extent in this parvan, is in a chaotic condition as regards its text. It is due to the transposition of the subject-matter in S, and the repetition in the Vulgate of N. The S recension reads its contents after 8. 16. 4.

7 The additional passage 537*, which, more or less, is an epic tag, and as such, may occur or

be repeated at the end of any adhyāya describing the fight, cf. 8. 40. 120, and lines 5-6 of 531*. M1 omits it altogether and the remaining MSS. of N as well as S recensions do not agree as to its place. This is the main reason why I thought that it should not find a place in the constituted text.—[Crit. App. line 2: *delete* '(cf. v. l. 6).']

42

20 [Crit. App. line 5: *read* 20^{ad} for 19^{ad}.]

24 ^{ad}) अथ त्वा पत्सवे etc.—“The wicked act in killing Drona, my father, will now recoil on you in a similar, unhappy fashion.”

56 ^a) यदि संशप्तकान्कुग—The Samśaptakas were not yet completely routed, i. e., a section of them was still left active. Cf. 8. 42. 3^{ad} (संशप्तकेषु शरेषु किञ्चिच्छिष्टेषु).

43

2 ^a) अनुसर्वते=अनुस्रियते. The form is preserved only in Ś K1.2; other MSS. making an effort to rectify the unusual form.

7 ^a) निरुद्धाभिष्टिः प्रभुः—“Yudhiṣṭhira, who is attended by Satvata (Sātyaki) and Bhīma, is held in check by the Kaurava army (chiefs), who, like demons helplessly desirous of carrying off nectar, are being foiled in their attempt by Indra and Agni.” The stanza is extremely cumbersome.

48 [Crit. App. line 9: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

75 [Crit. App. line 7: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

76 [Crit. App. line 1: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

78 [Crit. App. line 2: *read* पुस्तप्यात्र for पुस्तप्यात्र.]

44

39 [Crit. App. line 3: *read* विष्वा) for विष्वा.]

48 ^a) लोकेश्वरम्=दुर्जयनम्, a term which is sometimes applied to the reigning king.

54-55 “The Kaurava hero, Kṛtavarman, after striking Uttamaujas (a Pāṇḍava hero) at the chest, sank into his seat; his charioteer then carried him off from the field; Kṛtavarman then hastily attacked the Pāṇḍava army.” Note that the wavy line under सत्वरं has no force here, though S reads सत्वरतो in its place. Perhaps the original S reading for सत्वरं might have been सत्वरतो (cf. the Dn1 reading which is सत्वरतो), and सत्वरतो must have crept in

by oversight. The Central group substitutes for 55^{ad} a line (610*) which is clearly secondary. K1 simplifies the difficulty by reading कृतवर्मो ततो सत्वरम्.

45

13 [619*, line 2: *read* वानुकम् for वानुकम्.]

41 ^a) यथाप्राग्, i. e., प्राग्वद्, a rare अव्ययीभाव compound.

49-51 Arjuna seems to be overawed by the Bhārgava missile used by Karna, and so, was in despair. Kṛṣṇa, on the other hand, did not desire that Arjuna should be engaged, in the present state of his mind, with Karna in a dvairatha fight. So he proceeded to see Yudhiṣṭhira, and thus give some rest to Arjuna. In the meanwhile, he also wanted that Karna should be exhausted with fatigue. He therefore said to Arjuna that he (Arjuna) should go to see his wounded brother Yudhiṣṭhira first, and after comforting him, he might proceed to meet, and eventually kill, Karna. The sequence of stanzas in the constituted text is based on Ś K group. The Central group and, to some extent, the S recension are in a confused state for the rest of this adhyāya.

54 मुनोःपुत्रम्=अश्वत्थामानम्. Though Aśvatthāman should be normally styled as Bhāradvāja, he is styled as Bhṛgu because the Bhāradvājas belonged to the larger clan of Bhṛgvaṅgiraśa.

This stanza is omitted in M1-a. I now think that it is a misfit and should have been omitted from our constituted text. It appears that the stanza may have first been inserted in the Central group and T G M1 as an adhyāya end; and then it found its way into Ś K group.

35 ^a) सतोषयन् is perhaps सतः + अषयन्, as the readings in Ś Ka. 2s indicate. Our K1, though often corrupt, preserves the correct reading here, and that stands supported by a number of MSS. from the Central group and also by S. It is possible to interpret it as सतः + अषयन्, which stands for अषययन्. —[Crit. App. line 4: *read* सतोषयन् for सतोषः.]

46

4 ^a) कर्षं पुन्य महावन् is to be connected with कर्षे हस्त महावने in 9^{ad}, and ultimately with पुन्यमनुवातो. The gerund पुन्य, having become obsolete in the

Classical Sanskrit, is responsible for the variety of readings, the archaic form being preserved only in Ś K₁. 4. युद्धो in K₁ is obviously corrupt, but goes to support युद्ध.

17 °) वाघ्रीणस इव द्विपः—This is the text, which I feel, is more authentic than वाघ्रीणस इव द्विपात्. The meaning of the text adopted is that Yudhiṣṭhira was very much upset by reason of his hatred for Karna, but when he was actually defeated by him, he felt extremely uneasy, like an elephant whose trunk is cut off, as that would be a sure death to it. The term वाघ्रीणस comes from वघ्रि or वाघ्रि and नासा (नस्, नत् at the end of a compound), and literally means one whose nose is cut off. The popular and dictionary meaning of वाघ्रीणस (v. l. वाघ्राणस, वाघ्राणस) is rhinoceros. With this meaning of the word, the line वाघ्रीणस इव द्विपात् would mean that rhino is capable of being killed by an elephant. I think that the rhino cannot be killed by an elephant; the elephant, with all its heaviness, is not known to be a ferocious animal as the rhino is; on the contrary, the rhino, though smaller in size, is more capable of attacking an elephant.

There is another meaning assigned to वाघ्रीणस according to Dr, which alone records *sec. m.* 650*. वाघ्रीणस is said to be a bird with white wings, red head and black neck. This bird is said to be used according to 650*, in पितृकर्म like श्राद्ध. Even with this sense of the term, I fail to understand its context in relation to elephant. Further, I think that the authenticity of 650* is very questionable. It is likely that these lines which are found *sec. m.* even in Dr, crept there from a marginal gloss in some older codex.

24 °) अकुराडः—naïve, plain, simple, straightforward. "Narrate to me, in plain and simple words, without using any metaphorical language, how you killed Karna."

31 °) Cf. 8. 27. 4, 9 and also 309*, 313*. It appears that the boastful talk of Karna that he would offer a number of elephants and other valuable objects as present to one who would show him where Arjuna was, is put into the mouth of Yudhiṣṭhira by the narrative-writer.

34 °) Cf. 8. 27. 8.

38 Cf. 3. 243. 15: 8. 5. 78.

45 षण्डतिलानवोचत्—Cf. 2. 61. 26-38; 63. 1-5; 64. 1-3; 68. 3-14 and similar passages.

47 पितामहं व्याक्षिपत्—For Karna's attack on Bhīṣma, cf. 5. 165. 9-27.

48

4 अन्वाशिष्म etc.—"When we entered into this fight, we expected a lot of good things from you; but, today, O prince (Arjuna), all that has come to nothing."

5 प्रच्छादितो गवय इवपवाचा—"Like a Gayal who is screened (प्रच्छादितः) by a silent (अपवाक्) animal, so that the hunter may feel that the animal is a real Gayal."

14 °) धनुश्चैतत्केशवाय प्रदाय—It is this remark which enraged Arjuna, as the next adhyāya will show. Cf. 8. 49. 9.

15 °) The fifth month of pregnancy is the most critical month for the coming child. Many abortions take place in or about this period.

49

23 Kṛṣṇa says that Arjuna took the vow of killing one who would ask him to hand over his bow to another out of sheer folly.

28-30 With reference to these stanzas, the MSS. of the Central as well as S groups are in a confused state. The order of stanzas which the constituted text follows is one which is supported by Ś K₁-3 B₁ D₁. 5-6 T₁. 2.

47 °) लक्षणोद्देशः—Statement which indicates the right course to follow.

48-49 "It is possible to frame a definite rule or absolute truth with the help of reasoning; otherwise it is difficult to reach it; many people say that truth (or right conduct) is what is stated in the Śruti or Veda. I do not want to question this (general) principle, but (I must say) everything cannot be found (expressly) enjoined (in the Veda); all the same, I admit that the sacred laws are made for the good of the people." What Kṛṣṇa says is that we cannot always appeal to Śruti, because it does not embody rules for all situations. We, therefore, have to use our reasoning faculty for determining the right and the wrong.

51-55 These stanzas take up some specific

cases which stand the test in matters of telling truth or falsehood.

62 ^b) भीमो हन्यादुबरकेति चोक्तः—Just as Arjuna had taken a secret vow of killing one who would suggest that he should hand over his bow to another, so Bhīma also had taken a vow to kill one who would address him as Tūbaraka or Tūvaraka. The Vedic form of this word seems to be Tūpara, a hornless animal, particularly a goat, cf. Vājasaneyi Samhitā, 24. 1. 15 etc.; Atharvaveda, 11. 9. 22. In Classical Sanskrit we have Tūbara or Tūvara as also Tūbarikā, Tūbarī, Tūvara etc., and the sense that it acquired is a hornless bull (अश्वरहितोऽनुद्वान्), or a person without beard, (अश्वरहितः पुरुषः), both meanings indicating a foul sense, such as a dullard or eunuch or impotent person. Prakrit grammarians like Hemacandra (8. 1. 205) and Trivikrama (1. 3. 37) record this word and give its equivalent in Prakrit. Trivikrama particularly records अश्वरहितोऽनुद्वान्, अश्वरहितः पुरुषो वा as the senses of this term. Bhīma who had the strength, not only of a bull but of elephants, would naturally resent his being addressed as Tūbaraka, suggesting that he lacks brains or that he is a eunuch or वृद्ध, and may be justified in attacking or even killing such a person. Reference to this secret vow of Bhīma and Arjuna occurs only here, and it is not impossible that it is introduced here rather late in the development of the Epic.

63 "If I kill Yudhiṣṭhira, I shall not allow myself to live even for a short time. My vow mentioned above is widely known amongst the people. Therefore please give me a piece of advice so that my vow would stand true, and both myself and my brother would live." Note the use of क्त्वं in connection with हत्वा, a gerund. This unusual addition of क्त्वं is responsible for readings तं हन्या, हन्या, संहता, चेदहं, etc. The simplest way for the Editor would have been to resort to emendation into हन्ता, a कृद् form from हृद्. I have, however, resisted that temptation, and regard this use of क्त्वं as peculiar to the Epic style. The subject of हत्वा, a gerund, and स्मृता, the finite verb in कृद्, is one, and the same, and so does not offend in any way Pāṇini, 3. 4. 21.

66 ^a) तस्मात्मानं कन्या त्वं प्रबुद्ध—“Insult him slightly, and such an insult from you would be as good as death to him (Yudhiṣṭhira).”

69 ^{ab}) It is not possible to trace reference to this practice to the Atharvaveda.

73 [716*, line 1: read मा बोवस्त्वं for मा बोवस्त्वं.]

83 ^{ab}) अवामंसा मा द्रीपदीत्यसंख्यः—“Seated comfortably on the bed of Draupadī, you insulted me when actually I faced the danger (to my life) on the battle-field, and killed for your sake great warriors. You are thus over-suspicious and cruel.” It appears that Arjuna still had the feeling of the horrors of battle as in BG I.

84 ^{ab}) A reference to Bhīma that he would not fight with Śikhaṇḍin as he is Stripārva and is destined to kill him. Cf. 5. 170. 16; and more particularly 5. 188. 9-14.

96 ^a) संशप्तकानां किंचिदेवावशिष्टम्—“A few of the Samsaptakas had still remained.” They took part in events under the command of Śalya after Karna's death. The occurrence of this line at this stage only proves my thesis, that it was not at all necessary for redactors of the S recension to bring all references to Arjuna's fight with the Samsaptakas to the second day of Karna's Generalship.

97*-100^b) The order of stanzas in the text here in the Central and S groups is very much confused as the table on page 426 shows. I have followed the order as in S K1, which appears to me the most reasonable.

110 ^a) • संक्षमस्—All MSS. fail to give any satisfactory word which would suit the context here. Next to संक्षमस् which is clearly a justifiable emendation, there is स संक्षम्य, though not so good and not so well-supported as संक्षमस्.

111 [Crit. App. line 2: read त्वा for वा.]

50

25 ^a) निरजो—free from pain (निहता रजा यस्य).

57 This stanza is retained in our text because N and Ms-e have it.

63 [750*, line 1: read सर्वलोके for सर्वलोके.]

51

12 [Crit. App. line 2: read पाद for पाप.]

23 अकलेशः—For the death of Jayatsena at the hands of Abhimanyu, cf. 8. 4. 31. A reference to

55

15 *) अस्त्रियान्, a gerund from अस्त्रि + या.

41 *) शरावापाम्—with arrows to fill up (आवाप) the gaps of Kāśa grass.

45^a-47^a) These stanzas stand omitted in S (except T₂) but are retained in the constituted text because in their absence there would be a break in the sequence or narration. These lines are found in the Kumbhakonam edition (S. 81. 48^c-50^d). Our T₂ which shares the characteristics of N as well as of the S recension includes them. Sastri also has included them in his text, though he claims that his text represents a pure form of the Southern recension, and though four out of his five MSS. actually omit 46^a-47^a.

49 [Crit. App. line 3: read 49^{ad} for 47^{ad}.]

71 ^{ad}) स हि तेषां महावीर्यो द्वीपोऽस्युत्तमहाबलः—Karna acted as an island, port or shelter to the sons of Dhṛtarāṣṭra who were running away from the field. The term द्वीप suggests the imagery of ships stranded on stormy ocean, and the sight of an island or port encourages the navigators that these ships could seek shelter there. This being a common notion, there is really no need to expand the idea as is done in st. 72-73. As has already been stated once, the Epic narrator does not leave the occasion merely to the imagination of the reader, but explains the imagery in full. Cf. 8. 5. 53-55.

56

5 *) राधेयानामधिरथः—The pre-eminent warrior among the sons of Rādhā, i.e., Karna. Adhiratha and Rādhā who adopted Karna as their son, had many other sons already.

44 [Crit. App. line 3: read 44^{ab} for 43^{ab}.]

57

13-14 For these stanzas, cf. 8. 31. 37-38, and our note thereon.

15 [Crit. App. line 35: read (No. 27) for (No. 26).]

33 Karna, without understanding the tone of Śalya's speech in st. 13-32, considers him to be in a normal state of mind, and boasts of his own valour.

36 *) असतो हि रणे जयः—"Victory in battle is rather uncertain or unreal." The Central group of MSS. reads अनित्यः which is clearly a lect. fac. —[Crit. App. line 8: read तावथ for तावथ*.]

the event of his death (The son Jarāśandha Māgadha) at Abhimanyu's hands is found in 7. 47. 7; but if Jayatsena is one of the hundred princes killed by him, he is referred to in 7. 45. 27.

30 [Read 761A* for 761*.]

75 [Crit. App. line 2: read, T_{1.3} for T₁.]

79 *) लेखायु—Addressing Draupadī as a fair lady with well-defined line-like eyebrows. For Karna's speech, cf. 2. 63. 1-5. The form with short ॐ in the vocative is often considered to be wrong. Cf. Siddhāntakaumudī under Pāṇini, 4. 1. 5 (कथं तर्हि 'हा पितः कासि हे मुञ्च' इति भट्टिः। प्रमाद एवास्मिन्नि बहवः).

83 For the reference, cf. 5. 165. 3-8.

89 [Crit. App. line 12: ins. 'and Bom. ed.' after T₂ M.]

96 [Crit. App. line 6 ins. 'and Bom. ed.' after T G.]

99 [Crit. App. line 6 ins. 'and Bom. ed.' after S.]

52

9 [Crit. App. line 7: read S ins. after 9: Bom. ed. after 10: for After 9, S ins.:]

10 [Crit. App.: at the end ins. '— After 10, Bom. ed. ins. 787*.]

31 ^a) मत्तौह्यं विद्धि परः परेभ्यः—"Know that my valour is far superior (परस्) to that of other warriors.

54

5 *) प्रबभौ = प्रबभूव.—The form प्रबभौ is obtained by the fusion of roots बभू and भा, —a fusion usual in Epic Sanskrit.

14 It is the duty of the charioteer to keep a watch on the stock of weapons. Bhīma, therefore, asks his charioteer Viśoka to count and tell him how much of his stock of weapons still remains unused. For duties of charioteers, cf. 8. 28. 5-8.

15-16 Viśoka thereupon counts the stock and tells Bhīma that he still has six ayutas (i. e., 60000) of Mārgaṇa types of arrows, one ayuta each of Kṣura and Bhalla types, two thousand of Nārāca and three thousand of Pradara types. This load of weapons requires a cart with six bullocks to carry it. So Bhīma need not fear any shortage of weapons. The charioteer adds further, that as a last resort, Bhīma may as well count upon his club, sword and his own arms!

37 ^a) *अनुशुनम्—So far as our knowledge, based on sacred literature like the Vedas, goes. The emendation is supported by Ks which reads अनु, and Śs Ks and the Central group which read श्रुनं. Cf. अनुशुन and such other formations.

49 [881*, line 2: read स्वनाह्नुनी for स्वनाह्नुना.]

57 [Crit. App. line 11: read वेववांस् for वेवव स्.]

58

9 ^a) प्रेषितानुनम् = प्रेषिताः + अनुनम्, a case of double samdhi, not sanctioned by Pāṇini, but of frequent use in the Epic. The Central group gives प्रेषिताः कालुनं प्रति to smoothen the un-Pāṇinian samdhi.

26 ^a) पार्थः = भीमः here; for, it is Bhīma who has killed all sons of Dhṛtarāṣṭra in the Epic.

59

2 ^a) प्रेषीत् = प्रेषयत् or प्रेषयामास.

31 [Orit. App. line 5: read Ts for Ts.]

37 ^a) Cf. 8. 57. 71^a.

39-40) For similar explanatory stanzas of similes which are frequent in the Epic, cf. 8. 5. 53-55; 55. 72-73.

60

17 ^a) *तूष्—The emendation तूष् is more or less a formal one. The N recension which alone reads तूष् is clearly due to carelessness of scribes. The S reading तूष्ठी: justifies our emendation.

18 ^a) *इत्थेव—The reading इत्थेव in Ś K1.2 seems to be an attempt to avoid hiatus. Usually the words used for this purpose are हि, तु च etc. S K1.2 only repeat इति twice for the same purpose.

21 ^a) इन्द्रिवार्थोन्मत्ता = इन्द्रिवार्थाः + उन्मत्ता.

30 ^a) *अवीतमानुषम्—Of this compound expression, the part मानुष is supported by Śs Ks.: V1 Bs Ds. Ds reads अवीत्य मानुषं which is very near our emendation.

33 [927*, line 3: read रथवर्षमाश्रितः for रथवर्षमाश्रितः.]

61

1 [928*, line 2: read the line as दुःशासनेन निकृतो निकृत्वा.]

3 ^a) धन्वन्तरिणि—Distance measured by a bow. The word धनुस् loses its final consonant. In fact, there must have been, in old strata of the Sanskrit language, words like धनु, धन्वन्, धनुस् etc.; but धनु and धन्वन् became obsolete, and grammarians tried to

explain the fact by saying that they occurred as substitutes for धनुस् in compounds, not exclusively in Bahuvrīhi but also in Tatpuruṣa compounds.

5 ^a) सप्तवक्त्रं दशवक्त्रं सुदैत्ये—Bhīma remembered the hostile acts perpetrated by the sons of Dhṛtarāṣṭra, and he now wanted to take revenge on Duhśāsana. These acts are too numerous to enumerate here, but they include प्रमानकोष्ठां शबलम्, धनुर्गुहाहार, पदं, अनुपदं, insults to द्रौपदी etc. Cf. 8. 61. 12-13.

7 Bhīma states here that the blood of Duhśāsana offered to him a tasty drink far superior to objects like mother's milk, a mixture of ghee and honey, a glass of sweet wine honorably offered, divine water, fresh butter obtained from churning milk or curds.

9 ^a) *तद्—stanzas 8 and 9 describe the condition of the onlookers of the scene of Bhīma drinking the blood of Duhśāsana. Some of them fell down out of fear; those who (somehow) could stand on their legs, dropped down weapons from their hands; others sent a loud cry of horror; still others closed their eyes as they could not bear the horrible sight. Our MSS. Ś K1.2.1 read तद्, which must have been the result of the confusion of त् and द् as in Nepālī-Newārī or even in Śāradī scripts. दशमुख तद् is impossible with निमीलितान्त्राः, as also with some other variants presented by MSS., like समन्ततः, तं ततः etc. We are therefore compelled to resort to emendation of तद् into तद् which eminently fits into the context.

16 ^a) Cf. 2. 61. 44-46.

62

3 [Crit. App. line 5: read 3^a-4^b for 3^a-4^b.]

20 ^a) These lines are included in the constituted text on the strength of their presence in the majority of N and in T1. The Kumbhakonam edition (8. 88. 39^a) supports the contents. It appears that अस्त्रविषय in 20^b must require the mention of weapons used in the Instrumental, as is done in 21^b and 21^c below.

38 ^a) These lines are included in the constituted text because in their absence no sense can be made out. The MSS. of S (T1 missing) and Sastri do not give these lines, but they are found in Kumbhakonam edition (8. 89. 12^a). It should be particularly noted that the sequence of stanzas 39-41 in the S recension is considerably disturbed; hence it

is likely that these lines may have been lost in the confusion. The same is the case with 42^{ab} which is missing in S and Sastri's edition but is found in the Kumbhakonam edition (8. 89. 16^{ab}).

50 ^a) विषण्णपोत्रं—The bolt-like tusks of the elephant. पोत्र is literally a plough-share or thunderbolt.

63

9 ^a) *बाहुवलं—The emendation -वलं is supported by चेलवलं occurring in 9^d. Vādirāja seems to have preserved this reading, but in the transcript of his comm. before us, we find बाहुवरं. We feel that बाहुवलं is surely the original reading because of चेलवलं in 9^d, where we have not only -वलं but also तथा which indicates similarity of phrase in the preceding line and further because Vādirāja cites: वल परिवर्तन इति धातुः.

24 ^a) For the S version of the lines, cf. line 3 of 983*. 24 [983*, line 2: *read* नानादेश्याश्च *for* नानादेशाश्च:].

25 ^a) ग्लहः—A stake.

30 साक्षेपा विवादाः—Discussions, which, of course, did not go unchallenged from the other side. सिथो मेदाश्च भूतानाम्—Divisions or divided opinions among men. व्याश्रयन्त etc.—All people resorted to different quarters for the division.

35 ^b) Note here the reference to आख्यानपञ्चमाः वेदाः, which sided with Arjuna.

39 ^a) आदित्याः कर्णतोऽभवन्—It is but natural that the Ādityas who are related to the sun, according to Epic mythology, should side with Karna.

48 ^{ab}) This line which is not found in the S recension, has been retained in the constituted text, because, without it, the reference to त्रिदशेश्वर or सहस्राक्ष = इन्द्र in 50^b, 57^b and 59^a, cannot be accounted for. The contents of the line are supported by the S recension. Cf. line 5 of 997*.

52 "If Arjuna does not succeed in the battle (एतस्य पर्यायात्), the destiny, i. e., things fixed by nature, may lose all importance, and that would surely result in the destruction of the world."

64

20 Āsvatthāman, almost suddenly, seems to have developed a feeling of compassion, and approaching Duryodhana, requests him to make peace,

with the Pāṇḍavas. Unusual and out of place as it seems, it is not altogether an impossible situation. Arjuna had a similar feeling when not a single individual had lost his life in the battle. Āsvatthāman, who has seen the carnage for a period of 17 days, may have a similar nervousness.

65

The entire adhyāya, the constituted text of which has only 45 stanzas, is highly inflated so much so that its extent in the Central and S groups is almost double. Out of some 54 additional passages of this adhyāya, only ten, viz., 1031*, 1050*, 1056*, 1059*, 1063*, 1065*, 1067*, 1070*, 1071* and 1073* are found in ŚK group, of course along with other MSS. of the N recension, and the remaining 44 passages come from the Central group and S recension. As our ŚK MSS. are late copies of the real and older Kāśmīrī version, it would not be wrong to assume that even ŚK group received the additional passages from the Central group.

3 [1026*, line 3: *read* यथाचलौ *for* यथा चलो.]

13 [1031*, *read* the last line as क्षिप्तान्क्षिप्तान्पाण्डवस्यपु-संघान्; 1045*, last line: *read* शिखत्वा *for* शिखत्वा.]

14 [1047*, line 3: *read* सत्यसंघ- *for* सत्यसन्ध-.]

24 [Crit. App. line 1: *ins.* hyphen *after* तदुः 1061*, line 1: *read* प्राच्छद* *for* प्रच्छद*.]

28 ^a) सुषेणम्—सुषेण here is one of the sons of Dhṛtarāṣṭra, and not the son of Karna who was already killed by Uttamanjas (cf. 8. 53. 11). Confounding these two different Suṣeṇas, the S recension changed सुषेणं into स केतुम्.

28 ^a) There are two persons bearing the name of Sabhāpati, one equated with Bhūtakarman, and slain by Śātānika (cf. 7. 24. 22–23); and the other killed by Arjuna here.

30 [Crit. App. line 7: *read* — ^a) *for* — ^a); Line 10: *read* — ^c) *for* — ^b).]

33 [1068*, line 5: *read* ज्याच्छेदनं *for* ज्याच्छेदनं.]

34 [Crit. App. line 35: *read* 8. 66. 12^{ab} *for* 8. 66. 10^{ab}.]

66

This adhyāya also, like adhyāya 65, is highly inflated. In the constituted text of 65 stanzas, we have as many as 60 additional passages, out of which only five, viz., 1078*, 1103*, 1125*, 1126* and 1127*

the total extent of which is only three stanzas, are found in Ś K group along with MSS. of the Central group. The only conclusion to be drawn from this state of the text is the same as in the case of adhyāya 65.

3 [1078*, line 2: *read* विवृज्यरीषान् *for* विवृज्यछरीषान्.]

7-8 Note that Śalya here warns Karpa that his arrow would not touch the neck of Arjuna, and therefore he should re-aim it so that it would cut off Arjuna's head. Note also Karpa's attitude to Śalya's advice which, in this particular case, was not given to mislead Karpa. Karpa's eyes turned red, he took a very firm or obstinate attitude in not re-aiming the arrow. The result was that the arrow simply hit the top of the head-dress or Kirita of Arjuna.

10-11 The inclusion of these stanzas in the constituted text is not fully justifiable. All the same, they are included, on the sole consideration that their contents are supported by all the MSS., recensions and versions used for this Critical Edition.

To me it appears that the archetype, which, with all our attempts, we have not been able to discover as yet, may not have contained these stanzas or even their substance. The reasons for the above view are: First, these stanzas in the anuṣṭubh metre, in the midst of an old ballad in triṣṭubh metre, are misfits. Secondly, Ś K₁-s version, which is represented by the constituted text, have parallel versions in the Central group of MSS., as well as in the S recension, which latter is shorter than the version in the Central group. Thirdly, if these stanzas are omitted, there is no break in the narration. On the contrary, I would go further and say that the ballad-form of the Dvairatha of Karpa and Arjuna would improve immensely.

How are we then to account for the unanimous support for the substance of these stanzas in all the different versions! My explanation is that the subject-matter of these stanzas was introduced in all the three versions, viz., Ś K, Central and Southern, at a considerably late stage, to glorify the divine power of Kṛṣṇa, when Kṛṣṇa-cult influenced the redactors of the Epic.

Looking from the rationalistic point of view also, there is no need to have the divine intercession in the present case. Śalya has already warned Karpa (st. 7) that the latter did not aim the arrow rightly, and that it would not reach and hit Arjuna's neck. Karpa did not like the hint from Śalya, may-be because Śalya was not friendly to him; on the contrary he had already promised Yudhiṣṭhira to use discouraging words to Karpa. I do not think that Śalya played treacherous to Karpa.

The events now prove that Karpa's arrow only hit the tip of the crown on Arjuna's head. The crown ultimately fell down from his head. Assuming that Karpa correctly aimed the arrow to hit Arjuna's neck, and Kṛṣṇa, to save Arjuna from a sure death, put all his weight on the chariot so that it should sink into the earth, how is it that the S recension mentions the extent of sinking only to five aṅgulas (about 4 inches), and the Central group to kiṣku, i. e., 24 aṅgulas! The Ś K group is silent on this point and only says अवगाढे रवे भूमौ. My own view is that the story of the sinking of the chariot was invented in the South, and first introduced into the S recension, just in one stanza 1089*. The Central group then developed it into 2½ stanzas, and thinking that the sinking of the chariot by five aṅgulas was not sufficient for the purpose, changed एवाङ्गुलम् into किञ्चुमात्रम् 1088*. Then Ś K version the archetype of which presumably contained no reference to this sinking, made a hasty attempt to insert the incident, keeping तत्र: शरः सोऽम्बुवनसिक्तीदम् of the Central group (line 10 of 1088*), and padding it with तस्य वीरतः to suit the anuṣṭubh metre into which he had put in the version. The clumsiness of construction of stanzas 10 and 11^{ab}, involving the fault of anacoluthon: माधवः कर्णेन संवीक्षमानं युज्जं दृष्ट्वा.....पश्यन् सन्दनमाक्रम्य अवगाढे रवे.....इत्याः जलुम्बां भूमौ भगवन्) justifies our view that these two stanzas were introduced in Ś K group hastily and at a late stage to make good the apparent omission.

I realise that the above view encroaches upon the province of higher criticism, and therefore somewhat out of place here. But I feel it necessary to state the facts concerning the text, and I do not want to keep back my feeling that I have included them

into the constituted text most reluctantly, solely because all my MSS. agreed as to their substance in making a reference to the incident of the sinking of the chariot by Kṛṣṇa to save Arjuna's life. I think the question of the chronology of the text of these stanzas is now clarified, and so I feel I should have followed the following order in my text, viz., st. 9; 1089* as st. 10; and st. 12. and made stanzas 10 and 11 into a substituted additional passage to be put just before 1088*.

[After the critical apparatus of line 6 to 1090*, insert:

Dm cont.:

1090A* ततः शरः सोऽस्य हनत्किरीटं
तस्येन्द्रदत्तं सुदृढं च धीमतः ।

and read—After 1090*, for 'After the above' in the last line.

12 [Crit. App. line 11: read 8. 65. 34° for 8. 65. 34°.]

15 This is one of the so-called Kūṭaslokaś commented upon by Vimalabodha in his Viṣamaśloki with reading भूम्बुप in 15°. The comm. runs as follows:—

भूशब्देन शंभुरुच्यते निषण्णदर्शनात् । भूशब्दमुपस्थाप्य खण्डलश्च विच-
गोता च तैः ।.....अभ्युपेत्यालुक्त्वासाः । तैः सुरोच्चमैः यथाक्रमं पिना-
काद्यस्तैः अस्त्रां अश्वक्यहरणं यत्तदनुज्ञमुकुटं वृषः कर्तुं.....संज्ञा-
रेखयैः ।

The commentary in our Ds is clearer and runs:

भूशब्देन रुद्र उच्यते निषण्णदर्शनात् । अष्टमूर्तित्वाच्च भूशब्दवाच्यता ।
भूम्बुपेत्यालुक्त्वासाः 'श्रीरारोग्ययशस्करम्' इतिवत् ।.....भरम्बुपेत्युप-
स्कारपाठः ।

19 1066*—This stanza, which is found only in some MSS. of the N recension, is commented upon by Vimalabodha, Arjunamiśra, Caturbhūja and Nīlakaṇṭha. I think the stanza was composed more for less to show off the knowledge of lexicography, and thus to please the readers with the interpreter's skill.

19 Ś K1.3 Ds.3, which MSS. normally represent the oldest tradition of Karna-parvan, read stanzas 25-36, quite erroneously, after 19^{ab}, probably due to displacement of a folio in archetype. The disturbed sequence in the narration supplied a sufficiently strong evidence for such a presumption.

43 °) मनापि निम्नः—It fails to offer me protection and therefore the statement in 43^{ab} is not universally correct.

67

2-3 It is easy to expand the topic of wrongs which the Kauravas did to Pāṇḍavas. Some of them are referred to in 8. 61. 12-13, and at several other places in the Epic. But here, only those wrongs in which Karna played an important part, and in which he set at naught all rules of good behaviour or conduct would look appropriate. The redactors of the Epic have seized such opportunities to expand the text as in this case, and enumerated incidents with which Karna was not concerned. The incidents which figure in the constituted text are: (1) Dragging of Draupadī to the court; (2) Vanquishing Yudhiṣṭhira, who did not know the game of dice, at the hands of Śakuni who was expert in the game; (3) Karna laughed at Draupadī when she was dragged to the court, and used insulting words about her husbands; and (4) Karna's suggestion for a second game of dice at the instigation of Śakuni. All these clearly violated the rules of good conduct or Dharma on the part of Karna. In the midst of a large number of incidents found in MSS., some of which had no reference to Karna, we have selected only the four incidents mentioned above, because they are preserved in Ś K1.2, though they lack universal support. I have stated at several places that these MSS. have preserved the oldest text-tradition of this parvan. Note in this connection the fact that not only recensions and versions, but even individual MSS. have their share in the inflation, and that the positions of such inflated passages are not uniform. Cf. the critical apparatus on 8. 67. 3.

4 [Crit. App. line 7: read Gs for Gs; 1145*, line 2: read पाण्डवाः for पाण्डवा.]

17^d) षड्वाजम् = षट्पक्षम् (Arjunamiśra), i. e., having six blades or feathers.

18^b) समानक्रव्यादम् = क्रव्यादसमानम्. Pāṇini has enumerated cases of reversion of the normal order of words in compounds under आहिताश्यादिगण; cf. 2. 2. 37. If this interpretation is accepted, ~~स~~ which follows becomes redundant. Probably to

avoid it, the Central and S group have changed the text.

21 [Crit. App. line 11: *read* दयातया *for* दया.]

23 Construe: [अर्जुनः] चक्रे विषक्तं (occupied with the wheel) रिपुं जिघांसुः (supply आसीत्).

25 ^a) देही—“This soul of Karṇa, thereupon, left his body with utmost reluctance,—the body that was wont to pleasures and that was a befitting embodiment of his noble deeds,—just as a rich lord leaves his home with its big paraphernalia.

27 ^b) विगाह—*a gerund used as finite verb.*

33 This stanza is considered to be a Kūṭasloka and as such commented upon by Vimalabodha. Arjunamiśra also has commented upon it. The MS. of Vimalabodha's commentary is very corrupt, but it can be presented in a readable form. He reads:

अपराद्धे (अ)पराद्धस्य (पराद्धस्य ?) शतपूर्वस्य मारिष ।

छिन्नमञ्जुलिनाजौ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥

अपराद्धे दिनक्षेपे । पराद्धस्य (पराद्धस्य ?) परपु(पु)ष्ट(ष्ट)स्य पुनस्तनस्य । यद्वा अपराद्धस्येति पाठे न विद्यते परमहः यस्य दानशौण्ड-
त्वादिति । अथवा अपराद्धपर्यन्तं जपितुः । स हि प्रत्यहना पृष्ठतापा-
ज्जपंस्तिष्ठति । तस्मिन् समये नादेयं ब्राह्मणस्यासीदिति कथा । शतपूर्वस्येति
शतानां दुर्योधनादिब्राह्मणां पूर्वस्य मे(ज्ये)ष्ठस्य (अग्रजस्यस्य) परि-
क्षितस्य छिन्नस्य वा । मारिष आर्य । छिन्नं कायात्पङ्क्तम् । पार्श्वेनेल-
यात् । अञ्जलिना वागेन करणमूलेन । आजौ संग्रामे । सोत्सेधं सोच्छ्रायं
प्रांशुत्वाद्, ऊर्ध्वं वा, सशरीरं समुकुटं वा । उक्तं च—उच्छ्रायकायमुकुटेषु
त्सेधः परिक्षितः । उत्सेधः काय उच्छ्राय इति च । शिरोऽपतदित्यर्थः ॥

Arjunamiśra's commentary is almost identical. The above interpretation, in my view, is based upon wrong spelling of words and wrong reading, just to please a silly reader. The reading शतपूर्वस्य is supported only by B₂ (marg.) and D₁, i. e., some Bengali MSS. and Arjunamiśra's version, but is wanting in D₁ and D₂ which represent G_a version. As regards अपराद्धे पराद्धस्य it is possible to read अपराद्धस्य. Vimalabodha and possibly our S₂ give another reading पराद्धस्य, and the former interprets it as

परपुष्टस्य, i. e., brought up by Adhiratha, the Sāta, or supported by Duryodhana, which reading and its interpretation are very fanciful. I think the original text must have been the one given by us, and it means: “In the afternoon of the second day (of Karṇa's Generalship).”

35 Although the S recension omits this stanza here, it reads it elsewhere. This means that the N recension repeats 35^{ab} and 35^{cd} at two different places, though S reads it only once, and that too in adhyāya 68. The wavy line for the stanza thus indicates, not so much uncertainty of the text as that of its position.

68

13 After this stanza comes a passage given in Appendix I, No. 43. It is a long adhyāya covering nearly 60 stanzas. It was thought that the proper place for it might be in the beginning of Salya-parvan, but in the critical edition of that parvan also it is relegated to its Appendix I, No. 1, showing clearly that the passage finds support neither here nor there.

19 ^a) निशान्तैः—Extinguished.—[1181*, *read* सं-
न्वयोपा* *for* संवन्दयोपा*.]

34 ^a) *सर्वगम्वा—This emendation is necessitated by syntactical difficulty. We have obtained the emended text simply by dropping the anusvāra or न्.

48 ^b) परवातिवेलम् = परवाः + अतिवेलम्, an instance of double samdhhi.

69

As in the beginning of this parvan, the adhyāyas 1 and 2 of our text have a parallel version in the S recension, so, at the end of the parvan also, this adhyāya of our text has a parallel S version. The wavy line in the margin indicates this fact. The text in the N recension also is considerably inflated, the number of additional passages being 21 for a text of 43 stanzas, excluding of course the passages giving the Phalaśruti.

support of all Sanskritists, and of all who are interested in the furtherance of this supremely important work, which none could do better than he. . . . In every respect, therefore, this monumental work will reflect the utmost credit on its editor and his assistants, and on the great Indian people who may justly regard it as a matter of national pride. . . . When completed, this edition of the Mahābhārata will occupy a place in the history of Sanskrit scholarship with which only one other work—the lexicon of Boehtlingk and Roth—can hope to vie in magnitude and importance.” —Professor Dr. FRANKLIN EDGERTON (Yale University, New Haven).

His Excellency Sir ROGER LUMLEY, Late Governor of Bombay: “Since its foundation more than a quarter of a century ago, the Bhandarkar Oriental Research Institute has rendered great service to the cause of Oriental learning, and deeply enriched the tradition of Indian Scholarship. As President of the Institute, I am proud of the noteworthy contributions which have been made to the study of India’s literary heritage under its auspices. . . . I give my best wishes to the Institute for the future, and I shall look forward in particular to the day when its great work for the Mahābhārata has been successfully completed.”

His Excellency LORD WILLINGDON, Late Viceroy of India: “With the recollection of the close association which I had with the early fortunes of the Bhandarkar Institute in years gone by and of my personal friendship with that great scholar and gentleman Sir Ramkrishna Bhandarkar during the years I was Governor of Bombay, I am grateful for this opportunity of sending my warmest greetings to all those who have laboured so well to bring it to its present state of efficiency.

As its first president, I am proud to feel that it is fully justifying the hopes and aspirations of its founder, and is proving a worthy memorial to a great citizen, a great student of Oriental Research and above all to one who spent his life working for the educational advancement of his fellow countrymen.

I much hope before long to come and see for myself the practical evidence of its progress, and in the meantime wish the Bhandarkar Oriental Research Institute all possible success in the coming years”.

Sir JOHN FORSDYKE, K. C. B., Director and Principal Librarian, BRITISH MUSEUM, London: “The British Museum sends its warmest congratulations to the Bhandarkar Oriental Research Institute. The founding of the Institute was a landmark in the development of Oriental studies in India, and during these 25 years great enterprises have been planned and rapidly carried towards completion. First among these is the monumental edition of the Mahābhārata, without doubt the most important advance in Sanskrit scholarship in this period, and a model for the critical treatment for which the bulk of Sanskrit literature still waits.”

Resolutions of the Indian Section of the 17th International Congress of Orientalists at Oxford (1928): 1. “That this Congress is gratified to find that the preparation of a critical edition of the Mahābhārata, a work of such tremendous importance for the future of Sanskrit research, has been undertaken by the Bhandarkar Oriental Research Institute, and congratulates the Institute on the first fruits of its labours, the first fascicule of the critical edition, which was published in July 1927.”

2. “That in view of the eminently satisfactory manner in which the work is being done by the Institute, this Congress is of opinion that the MS. collations made and the funds collected for the critical edition of the epic planned by the Association of Academies be now utilized for purposes of the critical edition being prepared in India, without prejudice to the original project of the Association of Academies.”

3. “That this Congress therefore recommends that: (a) such collations of the Mahābhārata text as have already been prepared by the Association of Academies be placed, on loan, at the disposal of the Bhandarkar Oriental Research Institute, and (b) such funds as were collected by the Association of Academies for Mahābhārata work be now utilized for doing further collation from the Mahābhārata MSS. preserved in the European libraries, these collations being in due course likewise made available for the purposes of the work of the critical edition undertaken by the Bhandarkar Oriental Research Institute.”

It is in the spirit of this resolution that the Trustees of the Mahābhārata Fund in Great Britain have made from the Fund donations of £ 2,490.

TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS: TIRUPATI

B.S. REDDY (Bhuman).

Director,

S.V. Employees Training Academy

S.V. Central Library and Research Centre

S.V. Digital Library

0877 - 2249412 (O)

0877 - 2249043 (R)

Cell: 93493 74656

E-mail: dirsvdl@gmail.com

Date: 28-08-2005

APPEAL

TTD's SVDL appeals to all publishers, Library Authorities, Institutions and individuals who have been preserving the Cultural Heritage through Valuable books, Manuscripts/ Palm Leaves, Copper Plates etc: to generously spare them to be digitized and preserve for the posterity.

TTD will take all care to receive such books and accept for scanning and return them intact. A copy of the digitized matter will also be presented to such persons/organizations for their record at free of cost. All incidental expenditures shall be borne by TTD itself in the process of securing such valued books till they are returned after being digitized. You shall not spend even a pice for this activity.

Please come forward to participate in the gigantic task of preserving our cultural heritage for use of our posterity.

All our efforts in this regard will carry our efforts to the generations to come.

Many offer money in Srivari Hundi.

Many offer many things as their humble Submission to Lord.

But, many hide "Cultural Heritage" without being shared with the needy and perish themselves with their possessions. Now it is time that such persons to come forward to share with us in preserving the valued books/manuscripts/ palm leaves/copper plates through digitalization and thus live long and long.

For Details:

Please contact
Director/Administrative Officer
SVDL, SVCLRC Buildings (TTD)
Opp to S.V. University Administrative Buildings
Tirupati 517 502
Andhra Pradesh

Coordinator
TTD Information Centre/ Kalyana
Mandapam
Vayavali kaval
16th cross, Malleswaram
Bangalore
Ph: 080-23315361, 23445432

**B.S.REDDY
DIRECTOR**